

MAGYAR ZOLTÁN

A MAGYAR  
TÖRTÉNETI MÓNDAK  
KATALÓGUSA  
VII.

Betyármondák

Betyárok és más törvényen kívüliek





Magyar Zoltán  
A magyar történeti mondák katalógusa VII.



Magyar Zoltán

A MAGYAR TÖRTÉNETI MONDÁK KATALÓGUSA  
TÍPUS- ÉS MOTÍVUMINDEX

VII.

BETYÁRMONDÁK  
(BETYÁROK ÉS MÁS TÖRVÉNYEN KÍVÜLIEK)



Kairosz Kiadó • Budapest, 2018

© Magyar Zoltán, 2018  
© Kairosz Kiadó, 2018

Minden jog fenntartva, beleértve a hagyományos módokon – újranyomás, fénymásolás stb. – történő és a világhálón vagy zártkörű adatbázisban való közzététel révén megvalósított sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket és illusztrációkat illetően is. A reprodukció bármely említett formájához a szerző előzetes írásos engedélye szükséges. A katalógusra történő tudományos hivatkozást a vonatkozó típusszámok (MZ) feltüntetésével együtt tekintjük szerzői jogilag teljes értékűnek.

A borítót tervezte: Kaszta Móni  
A borítón a magyarköblösi református templom  
Bodoni József által 1778-ban festett karzatképe látható  
(Magyar Zoltán fotója, 2015)

A térképeket tervezte: Nagy Béla

ISBN: 978 963 662 951 9ö  
ISBN: 978-963-662-959-5

A kötetet az Alapítvány a Kelet- és Közép-európai Kutatásért és Képzésért  
megbízásából gondozta és kiadta a Kairosz Kiadó.  
1134 Budapest, Apály u. 2/B.  
[www.kairosz.hu](http://www.kairosz.hu)

Nyomdai előkészítés: Fancsek Krisztina  
Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda, Szekszárd  
Felelős vezető: Katona Szilvia

## TARTALOM

### VII. BETYÁRMONDÁK (BETYÁROK ÉS MÁS TÖRVÉNYEN KÍVÜLIEK)

<b>A 1–430. A betyármondák főbb típusai és motívumai</b>	11
A 1–10. A betyár származása	11
A 11–30. A betyárrá válás oka	13
A 31–50. A betyár fő jellemzői	16
A 51–80. A betyár jótéteményei	26
A 81–90. A betyár hálája	34
A 91–140. A betyár bosszúja	36
A 91–130. A betyár által megbüntetett emberek	36
A 131–140. A bosszút álló betyárok	42
A 141–170. A betyár rablásai	54
A 171–180. A betyár egyéb nevezetes cselekedetei	68
A 181–200. A természetfeletti képességű betyár	80
A 201–210. A betyár társai	88
A 211–220. A betyár szeretői	94
A 221–230. A betyár ellenségei	99
A 231–270. A betyár menekülése	101
A 271–290. A betyár elfogása	112
A 291–300. A betyár szökése	119
A 301–310. A betyár börtönévei	124
A 311–320. A jó útra tért betyár	131
A 321–340. A betyárral kapcsolatos egyéb hagyományok	133
A 341–380. A betyár halála	141
A 381–400. A betyárral kapcsolatos helyek	159
A 401–410. A betyárral kapcsolatos tárgyi emlékek	168
A 411–420. A betyár kincsei	170
A 421–430. A betyár leszármazottai	173
<b>B 1–280. A nemzeti betyár (Rózsa Sándor)</b>	175
B 1–10. Rózsa Sándor származása	175
B 11–20. Hogyan lett betyár Rózsa Sándor?	177
B 21–30. Rózsa Sándor tulajdonságai	178
B 31–40. Rózsa Sándor jótéteményei	179
B 41–50. Rózsa Sándor hálája	184
B 51–70. Rózsa Sándor bosszúja	186
B 71–90. Rózsa Sándor rablásai	191
B 91–100. Rózsa Sándor egyéb nevezetes cselekedetei	198
B 101–110. A természetfeletti képességű Rózsa Sándor	206
B 111–120. Rózsa Sándor társai	207

B 121–130. Rózsa Sándor szeretői	210
B 131–140. Rózsa Sándor ellenségei	213
B 141–170. Rózsa Sándor menekülése	214
B 171–180. Rózsa Sándor elfogása	219
B 181–190. Rózsa Sándor szökése	222
B 191–200. Rózsa Sándor börtönévei	224
B 201–210. A jó útra tért Rózsa Sándor	228
B 211–220. Rózsa Sándorral kapcsolatos egyéb hagyományok	228
B 221–230. Rózsa Sándor halála	231
B 231–250. Rózsa Sándorral kapcsolatos nevezetes helyek	234
B 251–260. Rózsa Sándor tárgyi emlékei	242
B 261–270. Rózsa Sándor kincsei	244
B 271–280. Rózsa Sándor leszármazottai	245
<b>C 1–990. Egyéb nevezetes betyárok</b>	247
C 1–20. Angyal Bandi (Ónody András)	247
C 21–40. Balán (Balán János/Gyica Balán)	260
C 41–60. Blidár (Vasile Blidaru/Vaszilika)	268
C 61–80. Bogár Imre (Szabó Imre)	273
C 81–100. Borsos Sándor	286
C 101–110. Bosota (Bosota Grigore)	289
C 111–120. Csaruga Jovó	291
C 121–130. Csircsel	292
C 131–150. Dobos Gábor	295
C 151–170. Fábián Pista	310
C 171–180. Farkas Jancsi	315
C 181–190. Frunzilla (Frunzilla János)	317
C 191–210. Geszten Jóska	319
C 211–230. Gordán Gyuri	333
C 231–250. Jáger Jóska	337
C 251–270. Jánosik	342
C 271–290. Juhász András	359
C 291–300. Kis Víg Miska	363
C 301–310. Mantu (Petru Mantu)	367
C 311–320. Mészáros Pali (Nagy Pál)	369
C 321–330. Nagyszemű Paja (Nagyszemű Palkó/Tóth Pál)	371
C 331–350. Nopcsa László (Fația Negra/Fekete Arc)	373
C 351–370. Oroszlán Pali	378
C 371–390. Patkó Bandi (Patkó János/Tóth János)	382
C 391–410. Patkó Pista (Tóth Pista)	396
C 411–430. Pintye (Pintea Gligore/Pintea Viteazul/ Pintyő Gergely)	401
C 431–450. Pusztai (Pusztai Béla)	419



C 451–460. Rajnoha (Hrajnoha)	427
C 461–490. Savanyú Jóska	430
C 491–520. Sisa Pista (Benkó István)	459
C 521–540. Sobri Jóska (Pap Jóska)	480
C 541–560. Sós Pista	498
C 561–580. Vidrócki Marci	508
C 581–600. Zöld Marci	542
C 601–610. Egyéb nevezetes (országos hírű) betyárok	548
C 611–990. Helyi ismertségű betyárok és kapcabetjárok	555
<b>D 1–80. Betyárokról szóló egyéb hagyományok</b>	719
D 1–20. Névtelen betjárok tettei	719
D 21–30. Egyéb törvényen kívüliek	752
D 31–40. A betjárok segítói	754
D 41–50. A betjárok ellenségei	758
D 51–60. Nevezetes betjárcsárdák	763
D 61–70. Betyárokkal kapcsolatos egyéb helyek	769
D 71–80. Betyárokkal kapcsolatos egyéb hagyományok	772
<b>E 1–60. Rablók, rablótörténetek</b>	775
E 1–10. Nevezetes haramiák	775
E 11–20. Rablólovagok	784
E 21–30. Rablások és útonállások	791
E 31–40. A gyilkos haramiák	797
E 41–50. A megölt haramiák	813
E 51–60. Egyéb hagyományok	820
<b>F 1–20. Rituális gyilkosságok</b>	831
F 1–10. A vérvád	831
F 11–20. Egyéb hagyományok	837
<b>G 1–20. Emberevők</b>	839
G 1–10. Az emberevő cigányok	839
G 11–20. Egyéb hagyományok	844

CATALOGUE OF HUNGARIAN HISTORICAL LEGENDS.  
TYPE AND MOTIF INDEX VII.

TABLE OF CONTENTS

MZ VII. LEGENDS ABOUT OUTLAW HEROES (“BETYÁRS” AND  
OTHER OUTLAWS)

<b>A 1–430. Types and Motifs of Outlaw Hero Legends</b>	11
A 1–10. The Outlaw Hero’s Lineage	11
A 11–30. Reasons to Become an Outlaw Hero	13
A 31–50. Main Characteristics of the Outlaw Hero	16
A 51–80. Good Deeds of the Outlaw Hero	26
A 81–90. Gratitude of the Outlaw Hero	34
A 91–140. Revenge of the Outlaw Hero	36
A 91–130. People Punished by Outlaw Heroes	36
A 131–140. Avenging Outlaw Heroes	42
A 141–170. Plunderages of Outlaw Heroes	54
A 171–180. Other Notable Deeds of Outlaw Heroes	68
A 181–200. The Outlaw Hero with Supernatural Powers	80
A 201–210. The Outlaw Hero’s Posse	88
A 211–220. The Outlaw Hero’s Lovers	94
A 221–230. The Outlaw Hero’s Enemies	99
A 231–270. The Outlaw Hero’s Escape	101
A 271–290. Capturing the Outlaw Hero	112
A 291–300. The Outlaw Hero’s Escape	119
A 301–310. The Outlaw Hero’s Jail Time	124
A 311–320. The Reformed Outlaw	131
A 321–340. Other Legends Associated with the Outlaw Hero	133
A 341–380. Death of the Outlaw Hero	141
A 381–400. Places Associated with Outlaw Heroes	159
A 401–410. Things Associated with Outlaw Heroes	168
A 411–420. The Outlaw Hero’s Treasures	170
A 421–430. The Outlaw Hero’s Descendants	173
<b>B 1–280. The National Outlaw Hero (Sándor Rózsa)</b>	175
B 1–10. Sándor Rózsa’s Lineage	175
B 11–20. How Sándor Rózsa Became an Outlaw Hero	177
B 21–30. Sándor Rózsa’s Traits	178
B 31–40. Sándor Rózsa’s Good Deeds	179
B 41–50. Sándor Rózsa’s Gratitude	184

B 51–70. Sándor Rózsa's Revenge	186
B 71–90. Sándor Rózsa's Plunderages	191
B 91–100. Other Notable Deeds of Sándor Rózsa	198
B 101–110. Sándor Rózsa's Supernatural Powers	206
B 111–120. Sándor Rózsa's Posse	207
B 121–130. Sándor Rózsa's Lovers	210
B 131–140. Sándor Rózsa's Enemies	213
B 141–170. Sándor Rózsa's Escape	214
B 171–180. Capturing Sándor Rózsa	219
B 181–190. Sándor Rózsa's Breaking Free	222
B 191–200. Sándor Rózsa's Jail Time	224
B 201–210. Sándor Rózsa's Change of Heart	228
B 211–220. Other Legends Associated with Sándor Rózsa	228
B 221–230. Sándor Rózsa's Death	231
B 231–250. Notable Places Associated with Sándor Rózsa	234
B 251–260. Things Associated with Sándor Rózsa	242
B 261–270. Sándor Rózsa's Treasures	244
B 271–280. Sándor Rózsa's Descendants	245
<b>C 1–990. Other Notable Outlaw Heroes</b>	247
C 1–20. Bandi Angyal (“Angel Bandi”)	247
C 21–40. Balán	260
C 41–60. Blidár (Vasile Blidaru)	268
C 61–80. Imre Bogár	273
C 81–100. Sándor Borsos	286
C 101–110. Bosota (Grigore Bosota)	289
C 111–120. Jovo Caruga	291
C 121–130. Csircsel	292
C 131–150. Gábor Dobos	295
C 151–170. Pista Fábián	310
C 171–180. Jancsi Farkas	315
C 181–190. Frunzilla	317
C 191–210. Jóska Geszten	319
C 211–230. Gyuri Gordán	333
C 231–250. Jóska Jáger	337
C 251–270. Jánosik	342
C 271–290. András Juhász	359
C 291–300. Miska Kis Víg (“Little Joyful Miska”)	363
C 301–310. Mantu (Petru Mantu)	367
C 311–320. Pali Mészáros	369
C 321–330. Paja Nagyszemű (“Big Eyed Paja”)	371
C 331–350. László Nopcsa (“Fația Negra”/“Black Face”)	373

C 351–370. Pali Oroszlán (“Lion Pali”)	378
C 371–390. Bandi Patkó (“Horseshoe Bandi”)	382
C 391–410. Pista Patkó (“Horseshoe Pista”)	396
C 411–430. Pintye the Brave (Pintea Viteazul)	401
C 431–450. Béla Pusztai	419
C 451–460. Rajnoha	427
C 461–490. Jóska Savanyú	430
C 491–520. Pista Sisa	459
C 521–540. Jóska Sobri	480
C 541–560. Pista Sós	498
C 561–580. Marci Vidrócki	508
C 581–600. Marci Zöld	542
C 601–610. Other Notable Outlaw Heroes	548
C 611–990. Local Outlaws and Rascals	555
<b>D 1–80. Other Legends about Outlaw Heroes</b>	719
D 1–20. Deeds of Nameless Outlaw Heroes	719
D 21–30. Other Outlaws	752
D 31–40. Helpers of Outlaw Heroes	754
D 41–50. Enemies of Outlaw Heroes	758
D 51–60. Notable Wayside Inns Connected with Outlaw Heroes	763
D 61–70. Other Places Associated with Outlaw Heroes	769
D 71–80. Other Legends Associated with Outlaw Heroes	772
<b>E 1–60. Highwaymen, Legends about Bandits</b>	775
E 1–10. Notable Bandits	775
E 11–20. Robber Knights	784
E 21–30. Robberies and Highjackings	791
E 31–40. Murderous Bandits	797
E 41–50. Murdered Bandits	813
E 51–60. Other Legends Associated with Bad Outlaws	820
<b>F 1–20. Ritual Murders</b>	831
F 1–10. The Blood Libel	831
F 11–20. Other Legends Associated with Ritual Murders	837
<b>G 1–20. Cannibals</b>	839
G 1–10. The Gypsy Cannibals	839
G 11–20. Other Legends Associated with Local Cannibals	844

## A 1–430. A BETYÁRMONDÁK TÍPUSAI ÉS MOTÍVUMAI

### A 1–10. A betyár származása

**A 1. A betyár születési helye.** A település, amelyről úgy tartják, hogy ott született a nevezetes betyár.

→MZ VII. B 10. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 61.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 131.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 231.1. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 411. (Pintye); →MZ VII. C 461.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 491.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 521.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 561.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 581.1. (Zöld Marci).

**A 1.1. Több község betyárja.** A nevezetes betyárról több (2/7/8) község népe is úgy tartja, hogy az ő településükön született.

→MZ VII. C 131.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 461.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 521.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 491.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 561.1. (Vidrócki Marci).

**A 1.2. A betyár szülőháza.** Egy nádfedeles viskó az országút szélén/egy ház a községben, amelyről úgy tartják az emberek, hogy abban született a híres betyár.

→MZ VII. B 10. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 61.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 411. (Pintye); →MZ VII. C 461.1.1. (Savanyú Jóska).

**A 2. A betyár különleges születése.**

**A 2.1. A betyár születésekor tomboló vihar.** A betyár születésekor tomboló vihar és a szülőházba beleszapó villám jelzi előre a születendő gyermek kivételes voltát és rendkívüli sorsát.

→MZ VII. B 1.1. (Rózsa Sándor).

**A 2.2. A burookban született betyár.** A nevezetes betyár burookban születik, az élete folyamán azért sebezhetetlen golyó által.

→MZ VII. B 1.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 101.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 311.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 351.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 561.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 9.1.1. (N. N. betyár).

**A 2.3. A különleges gyerekkor.** A nevezetes betyár hétéves koráig szopik, azáltal tesz szert természetfeletti képességekre/hatalmas erőre.

→MZ VII. C 258.1. (Jánosik); →MZ VII. C 454.1. (Rajnoha).

**A 2.4. A farkasok által felnevelt betyár.** A nevezetes betyárt gyerekkorában egy farkas/farkasok nevelik fel az erdőben.

→MZ VII. C 411.3. (Pintye).

### A 3. Az úri betyár.

**A 3.1. Az inkognitóban betyárkodó úr.** A nevezetes betyár valójában egy környékbeli gazdag földbirtokos, aki úri passzióból/Habsburg-ellenességéből/anyagi haszonszerzés végett (hogy fényűző, költséges életmódját biztosítsa) csap fel betyárnak/útonállóknak. / A legnagyobb orgazdák valójában a környék legmódosabb földbirtokosai.

→MZ VII. B 5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 331.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 521.1.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 562.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 606.1. (Rákóczi); →MZ VII. C 663.1. (Csepcsányi); →MZ VII. C 707.1. (Grassalkovich Antal); →MZ VII. C 800.1. (Lengyel Samu); →MZ VII. C 802.1. (Lovassy Zsigmond); →MZ VII. C 837.1. (Nagy István); →MZ VII. C 887.1. (Révai Imre); →MZ VII. D 1.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 31.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.2.2. (N. N. betyár).

**A 3.2. Az úri származású betyár.** A nevezetes betyár egy előkelő rangú/grófi/bárai család sarjaként kalandvágyból/társadalmi igazságérzettől vezérelve/mert összekülönbözik a szüleivel/stb. választja a törvényen kívüli életet.

→MZ VII. B 5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 81. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 111.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 371.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 521.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 561.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 581.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 633.1. (Bence, Hrúz Berci és Dusan Albert); →MZ VII. C 639.1. (Blénesi); →MZ VII. C 656.1. (Csali Pista); →MZ VII. C 659.1. (Csegöldi Nagy Károly); →MZ VII. C 774.1. (Kozma Pista); →MZ VII. C 841.1. (Nemes Laci); →MZ VII. C 888.1. (Riga Albert); →MZ VII. C 961.1. (Vaszi Tamás); →MZ VII. D 1.2. (N. N. betyár).

**A 3.3. A szüleitől ellopott úri betyár.** A nevezetes betyár grófi családból származik, de még gyerekkorában ellopják, és egy szegény asszony/egy szegény cigányasszony neveli fel az erdőben.

→MZ VII. B 4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 61.1. (Bogár Imre).

**A 3.4. A törvénytelen gyerekként született betyár.** A nevezetes betyár egy gazdag gróf/grófkisasszony/hercegné házasságon kívül született gyermeke. Hogy a titkos viszony ne derüljön ki, a gyereket mostohaszülők nevelik fel.

→MZ VII. B 2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 904.1. (Séta Pista).

**A 5. A pásztorból lett betyár.** A nevezetes betyár/rabló felhagyva eredeti foglalkozásával, a pásztorokodással, választja a törvényen kívüli életet. / A pásztorcsalásban született fiú felnövekedvén betyárnak/rablónak áll.

→MZ VII. C 231.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 371.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 461.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 491.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 522.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 561.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 669.1. (Csutorka); →MZ VII. C 684.1. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 704.1. (Gerle János); →MZ VII. C 737.1. (Jäger Imre); →MZ VII. C 739.1. (Jakab Samu); →MZ VII. C 753.1. (Keszercse Ferenc); →MZ VII. C 763.1. (Kiss József); →MZ VII. C 770.1. (Komi); →MZ VII. C 805.1. (Maco Andris); →MZ VII. C

810.1. (Madas Károly); →MZ VII. C 814.1. (Márkó János); →MZ VII. C 830.1. (Mohar Imre); →MZ VII. C 842.1. (Nemozogj); →MZ VII. C 890.1. (Rossz Pali); →MZ VII. C 920.1. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 1.3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.1. (Dovec); →MZ VII. E 5.1. (Guta).

**A 6. A pandúrból lett betyár.** A nevezetes betyár pandúrként választja a sokkal jövedelmezőbb törvényen kívüli életet.

→MZ VII. C 713.1. (Gyöngytyúk Jóska).

**A 8. Az erdőben talált betyár.** Mint oda kitett/elvesztett gyereket, a nevezetes betyárt az erdőben találják meg csecsemő korában.

→MZ VII. C 689.1. (Fatüje Jankó).

**A 10. A magyar származású betyár.** A manapság románnak/szlováknak tartott nevezetes betyár valójában magyar ember/magyar származású volt.

→MZ VII. C 41. (Blidár); →MZ VII. C 251.1. (Jánosik); →MZ VII. C 411.2. (Pintye);

→MZ VII. C 884.1. (Rántás).

### A 11–30. A betyárrá válás oka

**A 11. A szülők rossz példája.** A nevezetes betyárt gyerekkorában a szülei nem tartják vissza a lopástól/az anyja kifejezetten biztatja arra, hogy mind értéke-  
sebb dolgokat lopjon és vigyen haza.

→MZ VII. C 62.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 132.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 151.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 191.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 708.1. (Gub Marci); →MZ VII. C 787.1. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 836.1. (Nagy Béla); →MZ VII. C 920.2. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 953.1. (Ungvári Sándor).

**A 12. A betyárkodás „íze”.** A nevezetes betyár az első lopások/rablások sikerén felbuzdulva csap fel törvényen kívülre. / A nevezetes betyár álruhát öltve tréfából az útját állja és kirabolja a vásárból hazafelé tartó édesapját. Mivel az apa a rablóban nem ismeri fel a fiát, és a pénzt az első szóra átadja, a könnyű kereseten felbuzdulva a legény felcsap betyárnak.

→MZ VII. C 2.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 252.5. (Jánosik); →MZ VII. C 462.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 492.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 541. (Sós Pista); →MZ VII. C 836.1. (Nagy Béla).

**A 13. A betyárok által nevelt betyár.** A nevezetes betyárt betyárok/egy rablóve-  
zér/egy cigányasszony neveli fel, azért válik maga is törvényen kívülivé.

→MZ VII. B 7., 11–12. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 372.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 815.1. (Máté Sándor).

**A 14. A betyárrá lett katonaszökevény.** A nevezetes betyár megszökik a katonaságtól/a kényszerosorozás elől, és felcsap törvényen kívülinek.

→MZ VII. B 14. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 42.1. (Blidár); →MZ VII. C 132.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 151.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 431.2. (Pusztai); →MZ VII. C 522.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 562.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 582.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 656.2. (Csali Pista); →MZ VII. C 673.1. (Dancsó János); →MZ VII. C 740.1. (Jeges); →MZ VII. C 744.1. (Juhász Pál); →MZ VII. C 764.1. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 767.1. (Kokas József); →MZ VII. C 777.1. (Kranabet Flóri); →MZ VII. C 810.2. (Madas Károly); →MZ VII. C 817.1. (Mátyás Pista); →MZ VII. C 838.1. (Nagy Jancsi); →MZ VII. C 878.1. (Pota András); →MZ VII. C 909.1. (Somodi István); →MZ VII. C 923.1. (Szász Domokos); →MZ VII. C 961.1. (Vaszi Tamás); →MZ VII. D 2.3–4. (N. N. betyár).

**A 14.1. A betyárrá lett börtönszökevény.** A sikkasztásért elítélt mérnök megszökik a börtönből, és felcsap betyárnak.

→MZ VII. C 888.1. (Riga Albert).

**A 15. A kiugrott teológus.** A nevezetes betyár eredetileg papnak tanul, de mivel unja a teológiát/az iskolában őt ért személyes sérelem miatt felcsap törvényen kívülinek.

→MZ VII. C 252.2. (Jánosik); →MZ VII. C 462.4. (Savanyú Jóska).

**A 16. A könyvből tanult betyárság.** A nevezetes betyár még gyerekként elolvass egy betyárokról szóló regényt, és annyira megtetszik neki az, amit abban írnak, hogy felcseperedvén felcsap törvényen kívülinek.

→MZ VII. C 462.5. (Savanyú Jóska).

**A 17. Az ellenálló betyárok (A kommunisták üldözöttjei).** A nevezetes betyár mint kisemmizett birtokos/mint demokrata a hatalomra kerülő kommunista rendszer üldözöttjeként válik törvényen kívülivé/fegyveres ellenállóvá.

→MZ VII. C 42.2. (Blidár); →MZ VII. C 181. (Frunzilla); →MZ VII. C 431.1. (Pusztai); →MZ VII. C 678.1. (Dézsi); →MZ VII. C 955.1. (Ünkarátu).

**A 18. A társadalmi igazságtalanság miatt vállalt betyárság.** A nevezetes betyár a szegények elnyomása/a kiáltó társadalmi különbségek és igazságtalanságok láttán csap fel törvényen kívülinek, hogy ezáltal segíthessen a szegény embereken.

→MZ VII. B 15–16. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 2.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 62.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 151.4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 252.1. (Jánosik); →MZ VII. C 372.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 412.1. (Pintye); →MZ VII. C 462.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 522.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. D 2.2. (N. N. betyár).

**A 19. A verés miatt betyárnak állt legény.** A földesúr által deresre húzatott/gazdája által megvert legény elkeseredésében betyárnak áll.



→MZ VII. C 191.1–2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 252.1. (Jánosik); →MZ VII. C 352. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 462.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 562.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 2.2. (N. N. betyár).

**A 20. A bosszú által vezérelt betyár.** A nevezetes betyár egy őt/a családját ért sérelem miatt választja a törvényen kívüli életet, hogy mielőbb bosszút állhasson az ellenségén.

→MZ VII. C 62.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 372.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 492.2. (Sisa Pista).

**A 21. A gyilkosság miatt vállalt betyárság.** A nevezetes betyár hirtelen felindulásból/jogos önvédelemből megöl egy kocsmáros/a számadó juhászat/egy csendőrt/egy szovjet katonatisztet/stb., majd a felelősségre vonás elől elszökik, és bujdosóvá lesz.

→MZ VII. C 151.3. (Fábián Pista); →MZ VII. C 737.2. (Jäger Imre); →MZ VII. C 739.2. (Jakab Samu); →MZ VII. C 773.1. (Koroj); →MZ VII. C 845.1. (Nyakó Sándor); →MZ VII. C 970.1. (Viski Jóska).

**A 22. A kisémmizett fiú.** A nevezetes betyárt az apja kitagadja/a rokonsága kisémmizeti a vagyonból, mire elkeseredésében törvényen kívülinek áll.

→MZ VII. C 2.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 62.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 132.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 372.2. (Patkó Bandi).

**A 23. A családi konfliktus.** A nevezetes betyár összekülönbözik az apjával/a szüleivel, mire elhagyja a szülői házat, és törvényen kívülinek áll.

→MZ VII. C 391. (Patkó Pista); →MZ VII. C 662.1. (Csekaj); →MZ VII. C 943.1. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. D 2.1. (N. N. betyár).

**A 24. A szerelmi bánatában betyárrá lett legény.** A nevezetes betyár szerelmi bánatában, egy szerelmi csalódás miatt/azért, mert a szülei nem engedik, hogy rangon aluli választottját feleségül vegye, felcsap törvényen kívülinek.

→MZ VII. B 17. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 2.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 62.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 462.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 522.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 562.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 774.2. (Kozma Pista).

**A 25. A nő miatt választott betyárság.** A nevezetes betyár a szeretője hatására választja a törvényen kívüli életet.

→MZ VII. C 541.1. (Sós Pista).

**A 26. Az eltékozolt vagyon.** Az előkelő birtokos eltékozolja/elmulatja tetemes vagyonát/örökségét, mire felcsap betyárnak.

→MZ VII. C 562.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 841.1. (Nemes Laci).

**A 28. A munkakerülő betyár.** A nevezetes betyár nem szereti a munkát, ezért a boldogulás érdekében inkább felcsap törvényen kívülinek.

→MZ VII. C 391. (Patkó Pista); →MZ VII. C 541. (Sós Pista); →MZ VII. D 2.5. (N. N. betyár).

**A 29. A betyárrá válás oka (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár szegényében, mert az édesanyja házasságtörő lett/mert nem tud elszámolni a gazdájának az általa okozott kárral/stb., önként törvényen kívülinek áll.

→MZ VII. B 20. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 21. (Balán); →MZ VII. C 271. (Juhász András); →MZ VII. C 522.1. (Sobri Jóska).

**A 30. A betyárrá válás módja (A betyárpróba).**

**A 30.1. A mágikus módon kapott betyártudomány.** A nevezetes betyár olyan helyre kerül, ahol boszorkányok tanyáznak. Éjszaka arra ébred, hogy róla beszélgetnek: vajon kiállja-e a próbájukat? Miután a betyár szisszenés nélkül túri a próbát, a boszorkányok természetfeletti képességgel ruházzák fel őt: csodás vászongatyát szőnek, és mellé egy csodás baltát adnak neki, melyek birtokában a betyár sebezhetetlenné és legyőzhetetlenné válik.

→MZ VII. C 252.3. (Jánosik).

**A 30.2. A betyár tűzpróbája.** A nevezetes betyár köldökére a boszorkányok parazsat tesznek, de ő zokszó nélkül kiállja a fájdalmas próbát.

→MZ VII. C 252.3. (Jánosik).

**A 30.3. A betyár önkéntes tűzpróbája.** A nevezetes betyár parazsat tesz a lábujjai közé/a mellére, hogy hozzászokjon a fájdalomhoz, hogy azt majd akkor is képes legyen túrni, ha elfogatása esetén a pandúrok fogják vallasni.

→MZ VII. B 18. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 799.1. (Lengyel Pali).

**A 30.5. Egyéb betyárpróbák.** Látva a betyárnak jelentkező legény bátorságát/hatalmas erejét/eltökélttségét, a betyárok a legényt beveszik a bandába/a vezérrüké választják.

→MZ VII. B 19., 112. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 562.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 628.1. (Bandaló Gyuri).

## A 31–50. A betyár fő jellemzői

**A 31. A nagyerejű betyár.** A nevezetes betyár átlagon felüli/mindenki másnál nagyobb/természetfeletti eredetű erővel bír.

→MZ VII. C 121. (Csircsel); →MZ VII. C 253.1. (Jánosik); →MZ VII. C 413.1.6. (Pintye); →MZ VII. C 711.2. (Gyenyey); →MZ VII. C 930.1. (Szögedi).

**A 31.1. A küzdelem hevében érvényesített erő.** A nevezetes betyárnak olyan hatalmas ereje van, hogy birkózás közben minden ellenfelét a földhöz teremti/egymaga legyőz mindenkit/még egy olimpiai bajnokot is.

→MZ VII. C 192.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 253.1.4. (Jánosik); →MZ VII. C 373.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 493.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 628.1–2. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 822.1. (Mihály Gergő).

**A 31.2. A halálos öklöcsapás.** A nevezetes betyár/rabló a puszta öklével/egyetlen öklöcsapással több börtönőrt/zsandárt/pandúrt öl meg.

→MZ VII. C 192.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 211.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 232.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 649.1. (Bógi Miska); →MZ VII. C 836.2. (Nagy Béla); →MZ VII. E 5.3. (Guta).

**A 31.3. A kitekert nyakak.** A nevezetes betyár a pandúroknak úgy tekeri ki a nyakát, mintha csak kutyakölykök nyakát csavarná el.

→MZ VII. C 649.1. (Bógi Miska).

**A 31.4. A betyár kézszorítása.** A nevezetes betyárnak olyan hatalmas ereje van, hogy akivel kezét fog, annak az ujjából kicsordul a vér/még a vaskesztyűje is behorpad annak, akivel kezét fog. / A nevezetes betyárnak olyan erős a kézszorítása, hogy másokkal csak vaskesztyűben szorít kezét, hogy ne tegyen kárt bennük.

→MZ VII. B 106.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 114.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 253.1.3. (Jánosik); →MZ VII. C 259.5. (Jánosik); →MZ VII. C 836.2. (Nagy Béla).

**A 31.5. A kettétört bilincs.** A nevezetes betyár puszta kézzel lecsavarja/kettétöri a rárakott bilincset/a legerősebb lakatot is.

→MZ VII. C 192.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 132.2.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 493.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 792.1. (Lakat Miska); →MZ VII. C 923.2. (Szász Domokos).

**A 31.6. A kettészakított lánc.** A nevezetes betyár olyan erős, hogy puszta kézzel kettészakít egy vasláncot/kötőféket.

→MZ VII. C 301.1. (Mantu); →MZ VII. C 493.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 563.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 608.1.1. (Veszélka Imre).

**A 31.7. Az összeroppantott vasrács.** A nevezetes betyár puszta kézzel képes összeszorítani/összeroppantani a börtönablak rácsát.

→MZ VII. C 836.2. (Nagy Béla).

**A 31.8. Az összeroppantott korsó.** A nevezetes betyár puszta kézzel összeroppant egy kőkorsót.

→MZ VII. B 106.1. (Rózsa Sándor).

**A 31.9. A betört városkapu.** A nevezetes betyár a buzogányával betöri a bányaváros érckapuját.

→MZ VII. C 413.1.4. (Pintye)

**A 31.10. Az öklével patkolt ló.** A nevezetes betyár olyan erős, hogy pusztán az öklével patkol meg egy lovat.

→MZ VII. C 628.2.2. (Bandaló Gyuri).

**A 31.11. A sziklából morzsolt asztal.** A nevezetes betyár a sziklából morzsol magának és társainak asztalt a barlangjába.

→MZ VII. C 253.1.2. (Jánosik).

**A 31.12. A hegyről lehajított szikla.** A nevezetes betyár a vállára vesz/a hegyről lehenget egy hatalmas sziklát.

→MZ VII. C 413.1.2. (Pintye).

**A 31.13. A kilyukasztott szikla.** A nevezetes betyár a fegyverével keresztüldöf egy hatalmas sziklát.

→MZ VII. A 397.7. (Pintye); →MZ III. C 104.\*

**A 31.14. A megfélemezett bika.** A nevezetes betyár olyan hatalmas erővel bír, hogy pusztán kézzel megfélemez és a földhöz teremt/a szarvánál fogva messzire hajít egy megvadult bikát.

→MZ VII. B 106.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 133.2.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 786.1. (Kutyási).

**A 31.15. A mocsárból kiemelt ló.** A nevezetes betyár olyan erős, hogy az ingoványba merült lovat pusztán kézzel kiemeli és a vállán kiviszi a szárazra/hogy egy rúgós lovat a nyakába véve visz el patkoltatni.

→MZ VII. C 583.3.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 708.2.1. (Gub Marci).

**A 31.16. A vállon vitt disznó.** A nevezetes betyár a vállán viszi haza azt a disznót, amit a szomszéd faluban lopott.

→MZ VII. C 923.4. (Szász Domokos); →MZ VII. C 981.3. (Zara Gyuro).

**A 31.17. A betyár által elhúzott szekér.** A nevezetes betyár olyan erős, hogy önmagát a járomba fogva egyedül kihúzza a sárba ragadt járművet/a hegyről a faluba behúzza a fával megrakott szekeret.

→MZ VII. C 583.3.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 628.2.2. (Bandaló Gyuri).

**A 31.18. A tövestül kihúzott fa.** A nevezetes betyár olyan hatalmas erejű, hogy pusztá kézzel tövestül kitép/kicsavar a földből egy terebélyes fát (majd azt a hegyével visszaszúrja/beleszúrja egy sziklába).

→MZ VII. C 253.1.1. (Jánosik); →MZ VII. C 413.1.1. (Pintye); →MZ VII. D 3.5.1. (N. N. betyár).

**A 31.19. A vendégrúddal mutatott útirány.** A nevezetes betyár egy ötvenkilós rudat fél kézzel megragadva mutatja a helyes útirányt.

→MZ VII. C 253.1.5. (Jánosik); →MZ III. C 112. (A szekérrúddal mutatott útirány).

**A 31.21. A nyeregbe felrántott betyár.** A nevezetes betyár a dolmányánál fogva fél kézzel képes felemelni/maga mellé felrántani a nyeregbe az egyik jól megtermett társát.

→MZ VII. B 113.1. (Rózsa Sándor betyárja); →MZ VII. C 3.2. (Angyal Bandi).

**A 31.24. A betyár által felemelt súlyos tárgyak.** A nevezetes betyár a bányában egyedül felemel egy többmázsás csillét/aratóskor a nyársával felvisz a hegyre/a vállára véve egyszerre elvisz a szérúbe tizenöt búzakalángyát/pusztá kézzel lehoz a szőlőhegyről két darab, borral teli hordót/szájához emeli a kétheftős hordót, és úgy iszik/fogadásból felemel egy betongerendát, és azt körbeviszi a templom körül/mint csempész a vállára kap egy mázsa cukrot, és átviszi azt a határon/stb.

→MZ VII. C 182.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 253.1.6. (Jánosik); →MZ VII. C 413.1.3. (Pintye); →MZ VII. C 665.1. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 708.2.2. (Gub Marci); →MZ VII. C 923.3. (Szász Domokos); →MZ VII. C 948.1. (Tüzes Jóska).

**A 31.25. A figyelembe sem vett sebesülés.** A nevezetes betyár egy verekedésben súlyos sebet kap, mégis dalolva megy haza a saját lábán tíz kilométert egy késsel a vékonyában, akkora ereje van.

→MZ VII. D 3.5.2. (N. N. betyár).

**A 32. A művelt betyár.** A nevezetes betyár latinus műveltséget szerzett, tanult ember, aki több nyelven is folyékonyan beszél/aki műveltsége révén mindenféle okiratot képes hamisítani.

→MZ VII. A 15. (A kiugrott teológus); →MZ VII. B 9. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 353.3. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 523.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 662.2. (Csekaj); →MZ VII. C 847.1. (Nyírfai Károly).

**A 33. A betyár tekintélye.** A nevezetes betyárnak olyan nagy a tekintélye, hogy a földesúr kastélyában mindig terített asztal várja. / A nevezetes betyárnak a csendőrök/pandúrok körében olyan nagy a tekintélye, hogy ha a híret hallják, hogy melyik úton jár, inkább a másik irányba indulnak járőrözni/hogy már a pusztá látásától is futásnak erednek/hogy még az alvó betyárhoz sem mernek

hozzányúlni. / A nevezetes betyár üres pisztollyal jár rabolni, mert az urak kényszerítés nélkül is átadják neki az értékeiket.

→MZ VII. B 94. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 285.1. (Juhász András); →MZ VII. C 385.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 463.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 523.9. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 923.2.1. (Szász Domokos); →MZ VII. C 566.3.5. (Vidrócki Marci).

**A 34. A gavallér betyár.** A nevezetes betyár visszaadja a rabolt holmit/kártyán elnyert pénzt a tulajdonosának, amikor az szépen megkéri rá. / A nevezetes betyár a Bakonyban megállítja a püspök unokahúgának a hintóját, kezét csókol neki, majd további jó utat kíván a kisasszonynak. / A nevezetes betyár a nemesasszony hintóját másfél órán keresztül kíséri szívességből, nehogy más betyárok kifosszák. / Amikor a nevezetes betyár megkapja a kért pénzt/komenciót a földbirtokostól, udvarias köszönőlevelet ír neki. / Stb.

→MZ VII. C 7.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 524.9. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 528.2.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 639.1. (Blénesi); →MZ VII. C 685.2. (Erdei Mihály); →MZ VII. C 708.3. (Gub Marci); →MZ VII. C 864.1.2. (Patkó Sándor); →MZ VII. D 8.3. (N. N. betyárok).

**A 35. Az erkölcsös betyár.** A nevezetes betyár szigorúan betartja, és az embereivel is betartatja a fő vallási, erkölcsi törvényeket: senki sem hallja őt káromkodni, és a káromkodást a környezetében sem tűri. / A nevezetes betyár a társaitól is megköveteli, hogy pénteken bőjtöljenek, és ezen a napon a dohányzást sem engedélyezi nekik. / A nevezetes betyár reggel a napot mindig imádkozással kezdi.

→MZ VII. B 29. (Rózsa Sándor).

**A 36. A tisztakezű betyár.** A nevezetes betyár kezéhez nem tapad vér: senkit nem gyilkol meg rablás közben, még az ellenségeinek is megkegyelmez.

→MZ VII. B 30. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 215.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 3.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 23. (Balán); →MZ VII. C 76.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 133.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 192.6. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 253.2. (Jánosik); →MZ VII. C 301.2. (Mantu); →MZ VII. C 353.2. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 451.1. (Rajnoha); →MZ VII. C 463.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 493.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 523.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 542.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 563.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 583.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 609.1.1. (Viszki); →MZ VII. C 638.1. (Binkó); →MZ VII. C 739.3. (Jakab Samu); →MZ VII. C 764.2. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 772.1. (Korhely Jóska); →MZ VII. C 810.3.1. (Madas Károly); →MZ VII. C 989.2. (Zsubrik Jóska).

**A 37. A lokálpatrióta betyár.** A nevezetes betyár a saját falujában nem lop, és ha hazalátogatva valamilyen bajról értesül, rögtön orvosolja azt.

→MZ VII. C 546.7. (Sós Pista); →MZ VII. C 643.4. (Boldog Feri); →MZ VII. C 685.1. (Erdei Mihály); →MZ VII. C 847.3. (Nyírfai Károly).

**A 38. A betyár egyéb jellemvonásai.**

**A 38.1. A betyár ügyessége.** A nevezetes betyár olyan ügyesen bánik a fokosával, hogy egy nagy ökröt is képes egyetlen csapással leteríteni. / A nevezetes rabló olyan ügyesen kezeli a parittyát, hogy a vadkörtéket egyenként szedi le vele a fáról/hogy akármilyen vadat képes elejteni vele. / A nevezetes rabló a fejszéjével nagy távolságról is pontosan eltalál mindent.

→MZ VII. C 810.6. (Madas Károly); →MZ VII. E 5.2. (Guta).

**A 38.2. A gyors lábú betyár.** A nevezetes betyár olyan gyors, hogy versenyt fut a motorbiciklivel, és egy kilométeres távon ő nyer.

→MZ VII. C 817.2. (Mátyás Pista).

**A 38.3. Az illemtudó betyár.** A nevezetes betyár étkezés közben ráüt annak a kezére, aki a közös tálból falatozva mások elől akar szedni.

→MZ VII. B 100.4. (Rózsa Sándor); →MZ II. H 255.

**A 38.4. A nagyívó betyár.** A nevezetes betyár a kocsmában egy egész sajtárnyi bort rendel, amit egy hajtásra felhörpint. / A nevezetes betyár két társával egy ültő helyében megeszik egy sült ökröt, amelyhez akószámra isszák a bort.

→MZ VII. C 373.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 933.4. (Szrajla).

**A 38.5. A bizalmatlan betyár.** A nevezetes betyár tartva attól, hogy megmérgezik, addig nem fogyaszt az ételből/italból, amíg azt a vendéglátója meg nem kóstolja őelőtte.

→MZ VII. C 523.6. (Sobri Jóska).

**A 38.7. Az el nem múltó betyárvér.** A nevezetes betyárnak a vérében van a lopás. Hiába ül tíz évet a fegyházban, a szabadulását követően hazafelé tartva máris elhajt egy birkanyáját.

→MZ VII. C 869.1. (Petykó István).

**A 39. A hatalmas termetű betyár.** A nevezetes betyár olyan hatalmas termetű, hogy mindenkinél nagyobb a vidéken (olyan vastag a karja, mint másnak a combja/csak a szélessége egy méter/a magassága 230 centiméter/akkora a tenyere, mint másoknak kettő/egy fejjel magasabb mindenkinél/amikor a holttestét szekéren szállítják, a lába a saroglyáig ér/stb.).

→MZ VII. C 121. (Csircsel); →MZ VII. C 192.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 413.2. (Pintye); →MZ VII. C 796.1. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 826.2. (Milosics); →MZ VII. C 891.1. (Rossz Tóth Béni).

**A 40. A szép betyár.** A nevezetes betyár megnyerő külsejű, szép férfi, akiért rajonganak a nők.

→MZ VII. B 21. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 3.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 75.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 152.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 192.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 353.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 463.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 523.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 542.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 563.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 603.1.1. (Krúdy Kálmán); →MZ VII. C 867.1. (Pendely Pista); →MZ VII. C 984.1. (Zöldág Gyurka).

**A 40.1. A királynő tetszését is elnyerő betyár.** A nevezetes betyár megnyerő külseje miatt a királynő (Mária Terézia/Erzsébet királynő) tetszését is elnyeri, aki szimpátiája jeléül kegyelmet ad neki.

→MZ VII. C 3.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 192.3. (Geszten Jóska).

**A 41. A betyár kinézete (egyéb hagyományok).**

**A 41.1. A félszemű betyár.** A nevezetes betyárnak csak fél szeme van, mert a másikat egy rablás közben kilőtték.

→MZ VII. C 615.2. (Babák Ferkó).

**A 41.2. A félkezű betyár.** A nevezetes betyárnak csonka a fél keze.

→MZ VII. C 542.4. (Sós Pista).

**A 41.3. A betyár platinával fedett koponyája.** A nevezetes betyárt a csendőrök egy alkalommal úgy megverik, hogy betört fején azután a haláláig platinalemez kénytelen viselni.

→MZ VII. C 905.4. (Simon Bertti).

**A 41.4. A fülbevalót viselő betyár.** A nevezetes betyár az egyik fülében arany fülbevalót visel.

→MZ VII. C 22.2. (Balán).

**A 41.5. A koldusképű betyár.** A nevezetes betyár úgy néz ki, mint egy koldus, köldökig érő hosszú hajat visel.

→MZ VII. C 844.2. (Rántás).

**A 41.7. A király hasonmása.** A nevezetes betyár tökéletesen úgy néz ki, mint a román király.

→MZ VII. C 22.1. (Balán).

**A 42. A betyár hátára sütött akasztófa.** A nevezetes betyár a hátán akasztófa jelét viseli, amit még raboskodása idején sütöttek a bőrébe tüzes vassal büntetésül/megbélyegzésül.

→MZ VII. C 463.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 473.3.1. (Savanyú Jóska betyártársa)\*; →MZ VII. C 689.2. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 718.2. (Hajtó Miklós); →MZ VII. C



810.3.2. (Madas Károly); →MZ VII. C 810.8. (Madas Károly); →MZ VII. C 814.3. (Márkó János); →MZ VII. C 830.2. (Mohar Imre); →MZ VII. C 861.2. (Palotai); →MZ VII. C 885.5. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 902.2. (Selymes János).

### **A 43. A betyár öltözte.**

**A 43.1. A betyáros viselet.** A nevezetes betyár betyárosan (pásztorosan) van öltözve: télen-nyáron bőgatyát, lobogó inget, cifraszúrt, hímzett mellényt stb. hord.

→MZ VII. B 22.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 192.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 493.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 523.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 542.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 553.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 604.2.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 835.1. (Nád István); →MZ VII. D 3.2. (N. N. betyár).

**A 43.2. Az aranyrojtos bőgatyá.** A nevezetes betyár aranyrojtos bőgatyában jár.

→MZ VII. B 22.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 553.2.1. (Vidrócki Marci).

**A 43.3. A több méter széles bőgatyá.** A nevezetes betyár egy a szeretője által varrt több méter széles vászon bőgatyát hord, amit több méter hosszú, vastag gatyamadzaggal köt meg.

→MZ VII. C 192.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 542.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 553.2.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 563.2.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 569.1.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 827.4. (Milus); →MZ VII. C 835.1. (Nád István).

**A 43.4. A betyár csizmája.** A nevezetes betyár olyan csizmát hord, aminek elől is, hátul is van sarka, hogy a nyomok alapján ne lehessen tudni, hogy éppen merre ment. / A nevezetes betyár a csizmáján rézpatkót és rézsarkantyút/ezüst-sarkantyút visel.

→MZ VII. C 373.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 563.2.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 604.2.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 665.2. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 835.1. (Nád István).

**A 43.5. A betyár selyemkapcája.** A nevezetes betyár olyan kényes a megjelenésére, hogy még kapcát is selyemből csináltat magának.

→MZ VII. C 641.1. (Bodnár András).

**A 43.6. A betyár acélmellénye.** A nevezetes betyár mindig acélmellényt/páncél- inget hord az inge alatt.

→MZ VII. C 373.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 416.5. (Pintye).

**A 43.7. A betyár kunsüvege.** A nevezetes betyár az utolsó férfi a városban, aki kunsüveget hord.

→MZ VII. C 616.1. (Babók Jóska).

**A 43.8. A betyár tükrös bundája.** A nevezetes betyár olyan bundát hordát, amely körbe ki van díszítve tükördarabokkal.

→MZ VII. C 75.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 97.2. (Borsos Sándor).

**A 43.9. A betyár lószerszámai.** A nevezetes betyár lovának aranyzablája, ezüstkantárja van, a nyeregkápája pedig gyémánttal van kirakva.

→MZ VII. B 24. (Rózsa Sándor).

**A 43.10. A betyár lovának aranypatkója.** A nevezetes betyár lovának a patkója aranyból, a patkószege pedig ezüsből van.

→MZ VII. C 933.6. (Szrajla).

**A 44. A kocsin járó betyár.** A nevezetes betyár kocsin/egy vörös postakocsin jár rabolni.

→MZ VII. C 171. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 603.2.1. (Krúdy Kálmán); →MZ VII. C 749.1. (Karjú János).

**A 45. A betyár hangszere.** A nevezetes betyárnak/rablónak híres furulyája/tilinkója van, amelyen nagyon szépen tud játszani.

→MZ VII. A 402.5. (A betyár furulyája); →MZ VII. C 3.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. E 3.8. (Dovec).

**A 46. A betyár fegyverei.**

**A 46.1. A betyár karikás ostora.** A nevezetes betyárnak legfőbb fegyvere az ölmos végű karikás ostora, amit mesterien kezel: ha azzal az ellenségei közé csördít, a ruhát, bőrt egyaránt felhasítja vele/ha valakire rásújt azzal, az illető nyomban meghal.

→MZ VII. B 23.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 91.1., 7. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 192.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 202.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 523.8.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 545.1.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 664.1. (Csikós Balogh Ferenc); →MZ VII. C 919.2. (Szabó Bandi); →MZ VII. C 920.4.6. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 3.3.1. (N. N. betyár).

**A 46.2. A betyár fokosa.** A nevezetes betyár legfőbb fegyvere a fokosa/baltája. / A nevezetes betyár baltája olyan éles, hogy borotválkozni is lehet vele. / A nevezetes rablónak ötven kilós a fejszéje.

→MZ VII. C 23.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 258. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 133.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 253.3. (Jánosik); →MZ VII. C 267.1. (Jánosik); →MZ VII. C 493.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 538.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 563.7.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 810.6. (Madas Károly); →MZ VII. C 932.1. (Szőke Pista); →MZ VII. D 3.3.2. (N. N. betyár); →MZ VII. E 5.3. (Guta).

**A 46.2.1. A betyár csodás baltája.** A nevezetes betyárnak olyan csodás (a boszorkányoktól kapott) baltája van, amely magától vagdalkozik/védi a gazdáját/ amely füttyentésre előugrik és a gazdája kezébe száll/amely minden lelakatolt ládát/ajtót/hét ajtót képes keresztülvágni. / A nevezetes betyár sziklába vágott fejszéje akkor fog onnan kipattanni, ha a betyár feltámad/ha olyan vitéz születik majd, mint ő.

→MZ VII. C 253.3. (Jánosik); →MZ VII. C 258.4. (Jánosik); →MZ VII. C 413.1.6. (Pintye); →MZ VII. C 425.6. (Pintye); →VII. A 182.4. (A betyár mágikus baltája).

**A 46.3. A betyár buzogánya.** A nevezetes betyárnak olyan nehéz a buzogánya, hogy senki sem tudja felemelni/kihúzni a sziklából. / A nevezetes rablónak ötven kilót nyom a buzogánya.

→MZ VII. C 413.1.5. (Pintye); →MZ VII. E 5.3. (Guta).

**A 46.4. A rabló furkósbotja.** A nevezetes rablónak hatalmas nyárfa husángja a fő/ egyetlen fegyvere, azzal a bunkósbottal üti agyon az áldozatait.

→MZ VII. E 3.2. (Dovec); →MZ VII. E 3.12.2. (Dovec); →MZ VII. E 7.1. (Krudinop).

**A 46.5. A betyár parittyája.** A betyárok parittyával is leütik a ló hátáról az általuk megcélzott pandúrt. / A nevezetes rabló lesben állva a parittyájával teríti le az áldozatait.

→MZ VII. D 3.3.5. (N. N. betyár); →MZ VII. E 5.5.1. (Guta).

**A 46.6. A betyár puskája.** A nevezetes betyárnak dupla csövű/háromcsövű/távcsöves puskája van, amellyel 12/30 golyót képes kilőni egyszerre. / A betyárok előltöltős karabéllyal vannak felfegyverkezve.

→MZ VII. C 182.2. (Frunzilla); →MZ VII. C 373.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 473.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 542.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 573.7.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 955.1. (Ünkarátu); →MZ VII. C 961.4. (Vaszi Tamás); →MZ VII. D 3.3.3. (N. N. betyár).

**A 46.7. A betyár pisztolya.** A nevezetes betyárnak „kovapisztolya” az egyik fő fegyvere. / A nevezetes betyárnak/rablónak dupla csövű pisztolyai vannak. / A betyárok több megtöltött pisztollyal/forgótáras pisztollyal járnak, melyeket az övükbe dugva viselnek.

→MZ VII. B 23.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 493.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 563.7.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 835.5. (Nád István); →MZ VII. C 961.4. (Vaszi Tamás); →MZ VII. C 965.1. (Vezér András); →MZ VII. D 3.3.4. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.2. (Dovec).

**A 46.8. A betyár kései.** A nevezetes betyár/rabló szüre alatt az öve tele van tűzdelve éles késekkel.

→MZ VII. C 493.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 542.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 563.7.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 965.1. (Vezér András); →MZ VII. E 3.2. (Dovec).

**A 47. A betyár felségterülete.** A nevezetes betyár ellenőrzése alatt hatalmas terület/egy egész tájegység/egy teljes hegyvidék/hat vármegye áll. / A nevezetes betyár a bandájával még Krakkóba is elmegy igazságot tenni.

→MZ VII. C 16.7. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 523.10. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 595.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 601.1. (Becskereki); →MZ VII. C 605.1. (Palatinszki); →MZ VII. C 705.1. (Jáger Jóska/Gozár); →MZ VII. C 754.3. (Khená); →MZ VII. C 933.2. (Szrajla); →MZ VII. E 3.3. (Dovec).

**A 49. A női betyár.** A nevezetes betyár valójában egy nő, aki férfiruhát öltve jár rabolni. / A betyárok bandáját egy asszony vezeti.

→MZ VII. A 203.4. (A betyárok szakácsnője); →MZ VII. B 91.4. (N. N. betyár); →MZ VII. C 645. (Bolond Anna); →MZ VII. C 695. (Fűrjes Örzse); →MZ VII. C 782. (Kun Mári); →MZ VII. C 823.1. (Miklós Panna); →MZ VII. D 2.7. (N. N. betyár); →MZ VII. D 8.4.5. (N. N. betyárok); →MZ VII. E 9.1. (Pipás Pista).

**A 50. A betyár tulajdonságai (egyéb hagyományok).**

**A 50.1. Az igazi betyár.** Az igazi betyár nappal is útját állja az embereknek.

→MZ VII. D 3.1. (N. N. betyár).

**A 50.2. A szabad betyár.** A nevezetes betyár egy előkelő kisasszonynak udvarol, és bár a lányos háznál jól tartják, hiányozni kezd neki a betyárélet, és visszamegy a pusztában tanyázó társaihoz. / A nevezetes betyár hol az egyik, hol a másik bandához csatlakozik, mert ott sem bírja sokáig a kötöttségeket.

→MZ VII. C 591.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 867.4. (Pendely Pista).

**A 50.5. A köszívű betyár.** A nevezetes betyárnak köszíve van, ami akkor derül ki, amikor a holta után felboncolják.

→MZ VII. C 563.5. (Vidrócki Marci).

**A 50.3. A jó hírére vigyázó betyár.** A nevezetes betyár megkeresteti és visszahajtja az idegen betyárok által elhajtott állatokat a jogos tulajdonosának, nehogy azt higgyék, hogy ő lopta el azokat.

→MZ VII. B 95.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 765.1. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 684.4. (Erdei Gyurka).

## A 51–80. A betyár jótéményei

**A 51. A szegények pártolója.** A nevezetes betyár a szegény embereket nem bántja, sőt ha teheti, segíti őket.

→MZ VII. B 31. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 4.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 24.1. (Balán); →MZ VII. C 43.1. (Blidár); →MZ VII. C 63.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 122.1. (Csircsel); →MZ VII. C 134.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 193.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 213.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 254.1. (Jánosik); →MZ VII. C 302.1. (Mantu); →MZ VII. C 312.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 333.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 374.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 414.1. (Pintye); →MZ VII. C 433.1. (Pusztai); →MZ VII. C 452.1. (Rajnoha); →MZ VII. C 465.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.5.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 544.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 564.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 614.1.1. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 639.2.1. (Blénesi); →MZ VII. C 643.1. (Boldog Feri); →MZ VII. C 689.3. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 697.1. (Gál Domokos); →MZ VII. C 725.1. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 740.3. (Jeges); →MZ VII. C 764.3. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 773.2. (Koroj); →MZ VII. C 793.1. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 836.3. (Nagy Béla); →MZ VII. C 884.3.1. (Rántás); →MZ VII. C 911.1. (Sós József); →MZ VII. C 923.3. (Szabó Domokos); →MZ VII. C 935.1. (Szucsu); →MZ VII. C 943.3.1. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 945.1. (Tót Gyuri); →MZ VII. C 946.1. (Török Berci); →MZ VII. C 980.1. (Zalka); →MZ VII. D 4.1. (N. N. betyár).

**A 52. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** A nevezetes betyár amit a gazdagoktól rabol, szétosztja a szegény emberek között.

→MZ VII. B 32. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 4.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 24.2. (Balán); →MZ VII. C 63.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 101.1. (Bosota); →MZ VII. C 122.2. (Csircsel); →MZ VII. C 134.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 213.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 233.1. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 254.2. (Jánosik); →MZ VII. C 302.1. (Mantu); →MZ VII. C 321.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 333.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 374.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 414.2. (Pintye); →MZ VII. C 433.2. (Pusztai); →MZ VII. C 465.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 564.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 585.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.2.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 628.3. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 633.2. (Bence, Hruz Berci és Dusan Albert); →MZ VII. C 639.2.2. (Blénesi); →MZ VII. C 643.2. (Boldog Feri); →MZ VII. C 676.1. (Dede); →MZ VII. C 677.1. (Dér); →MZ VII. C 712.1. (Gyorgyok); →MZ VII. C 727.1. (Hudák Sanyi); →MZ VII. 742.1. (Juhász Karcsi); →MZ VII. C 743.1. (Juhász Mihály); →MZ VII. C 760.1. (Kisgyerek); →MZ VII. C 781.1. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 813.1. (Marci); →MZ VII. C 835.2. (Nád István); →MZ VII. C 860.1. (Páll Sándor); →MZ VII. C 884.3.2. (Rántás); →MZ VII. C 889.1.1. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 943.2.2. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 969.1. (Visi Marci); →MZ VII. D 4.2. (N. N. betyár).

**A 53. A fától faig mért posztó.** A nevezetes betyár az erdőben vele találkozó szegény asszonyt/vándordiókat úgy ajándékozta meg a gazdag kereskedőtől elvett ruhaanyaggal, hogy hossz mérték gyanánt egyik fától a másikig méri a posztót.

→MZ VII. B 32.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 193.3.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 254.3. (Jánosik); →MZ VII. C 374.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 452.2. (Rajnoha); →MZ VII. C 564.4.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 585.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 900.1. (Saska Feri); →MZ VII. D 4.5. (N. N. betyár).

**A 53.1. A faltól falig mért vászon.** A nevezetes betyár egy gazdag zsidó kereskedővel a boltjában faltól falig mérettetni a vászon méterjét az ott ruhaanyagot vásároló szegény lány számára.

→MZ VII. C 913.1. (Stefi Pista).

**A 53.2. A szekérrúdhoz mért kelme.** A nevezetes betyár találkozik egy vásárra menő szegény asszonnyal és megsajnálja őt. Megállít egy rőfös szekeret, és utasítja a kereskedőt, hogy annyi rőföt mérjen ki, amennyit az asszony venni akar, de a hosszmérték a szekér rúdja legyen. / A nevezetes betyár a szekér rúdjával méri a szegény asszonyoknak ajándékozott ruhaanyagot.

→MZ VII. C 273.1. (Juhász András); →MZ VII. C 374.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 393.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 465.3.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.3.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.3.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 741.1. (Juhász Andor).

**A 53.3. A gyoGCCsal megkerült szekér.** A nevezetes betyár úgy méri az általa megajándékozni kívánt szegény lánynak/asszonynak a ruhaanyagot, hogy a kocszi elejétől a hátuljáig/a ló fülétől a saroglyáig számítja egy métert/hogy a rőfös kereskedő kocsiját körbetekeri, és arra mondja, hogy egy méter.

→MZ VII. C 374.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 465.3.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.3.2. (Sisa Pista).

**A 54. A nagygazda három lova.** A nevezetes betyár látva, hogy a szegény ember szekerét csak egyetlen girhes ló húzza, kifogatja a nagygazda kocsija elől a három szép ló egyikét, és azt a szegénynek ajándékozta. / A nevezetes betyár a nagygazda négy ökréből kettőt a szegény parasztnak ad, hogy annak is legyen igás állata.

→MZ VII. B 32.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 63.2.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 193.3.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 254.2.1. (Jánosik).

**A 55. A megdicsért betyár ajándéka.** A nevezetes betyár az országúton/az erdőben találkozik egy szegény asszonnyal. Amikor beszélgetés közben a betyár személyére terelődik a szó, az asszony, bár nem tudja, hogy kivel beszél, csupa jót mond róla, mire a betyár felfedi előtte a kilétét, és gazdagon megajándékozta az asszonyt.

→MZ VII. B 33. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 134.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 193.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 254.4. (Jánosik); →MZ VII. C 374.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 414.3. (Pintye); →MZ VII. C 465.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 864.1.1. (Patkó Sándor).

**A 56. A szegény leány lakodalma.** A nevezetes betyár az erdőben beszélgetésbe elegyedik egy vásárba menő lánnyal, aki elpanaszolja neki, hogy férjhez készül menni/egy asszonnyal, aki a lányát készül férjhez adni. A szegény lány/asszony

elpanaszolja, hogy nincsen annyi pénze, hogy menyasszonyi stafíringot vásároljon. A betyár válaszul sok pénzt ad neki és kijelenti, hogy ő is elmegy majd a lakodalomba, amit aztán inkognitóban meg is tesz.

→MZ VII. B 37. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 101.2. (Bosota); →MZ VII. C 134.6. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 254.6. (Jánosik); →MZ VII. C 302.4. (Mantu); →MZ VII. C 495.8. (Sisa Pista); →MZ VII. C 564.7. (Vidrócki Marci).

**A 57. A betyár pénzadománya.** A nevezetes betyár pénzt ad az általa megszánt szegényeknek, hogy segítsen a sorsukon/hogy jobbá tegye az életüket/hogy vegyenek rajta ruhát/haszonállatot/élelmet/egyéb szükséges holmit.

→MZ VII. B 39. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 24.3.1. (Balán); →MZ VII. C 43.2. (Blidár); →MZ VII. C 63.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 122.3. (Csircsel); →MZ VII. C 134.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 183.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 233.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 254.7. (Jánosik); →MZ VII. C 354.2. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 393.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 433.3. (Pusztai); →MZ VII. C 465.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 564.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 767.2. (Kokas József); →MZ VII. C 889.1.3. (Rigac Jancsi); →MZ VII. D 4.3. (N. N. betyár).

**A 57.1. A kifizetett temetés.** A nevezetes betyár találkozik egy szegény asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy a pap nem hajlandó fizetség nélkül eltemetni a hozzátartozóját. A betyár pénzt ad a temetés költségeire (és példásan megbünteti a papot).

→MZ VII. B 35. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 374.6. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 465.4.4. (Savanyú Jóska).

**A 57.2. A kifizetett orvosság.** A nevezetes betyár találkozik egy síró asszonnyal/leánnyal, aki pénz híján nem tudja kiváltani az orvos által felírt orvosságot. A betyár pénzt ad a patikára/maga viszi el az orvosságot a betegnek, aki hamarosan meggyógyul.

→MZ VII. C 465.4.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 889.1.2. (Rigac Jancsi).

**A 57.3. A kifizetett adósság.** A nevezetes betyár találkozik egy emberrel, aki a bankba tart, hogy adóssága esedékes törlesztő részletét kifizesse. A betyár megkérdezi tőle, hogy mennyi az adóssága, majd a teljes összeget a kezébe adja.

→MZ VII. C 24.3.2. (Balán).

**A 57.5. Az egyháznak juttatott adomány.** A nevezetes betyár vallásos ember lévén rendszeresen adakozik az egyház javára/annyi pénzt ad az embereknek, amellyel hozzákezdhetnek a templomépítéshez.

→MZ VII. C 414.6. (Pintye); →MZ VII. C 764.4. (Klauz Ferkó).

**A 57.7. Az emberek közé szórt pénz.** A nevezetes betyár a csaló kupeczek pénzes zacskójának a tartalmát szétszórja a vásároló nép között. / A nevezetes betyár

valahányszor belovagol a faluba/minden jól sikerült rablás után aprópénzt szór az utcán játszó gyerekek közé.

→MZ VII. C 414.4. (Pintye); →MZ VII. C 708.3. (Gub Marci); →MZ VII. C 864.1.2. (Patkó Sándor).

**A 58. A betyár ruhaajándéka.** A nevezetes betyár új ruhát, lábbelit/egy csomó ruhaanyagot ajándékozik az általa megsajnált szegény embereknek.

→MZ VII. C 4.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 134.4., 6. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 254.5., 7. (Jánosik); →MZ VII. C 465.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 564.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 641.2. (Bodnár András); →MZ VII. C 656.3. (Csali Pista); →MZ VII. C 889.2.1. (Rigac Jancsi).

**A 59. A szegényeknek adott állatok.** A nevezetes betyár lovat/szarvasmarhát/hízott disznót ajándékozik az általa megsajnált szegény embereknek, hogy azok ne nélkülözzenek.

→MZ VII. C 134.7. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 564.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 524.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 614.1.2. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 739.4. (Jakab Samu); →MZ VII. C 764.5. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 961.2. (Vaszi Tamás).

**A 60. A szegényeknek adott élelem.** A nevezetes betyár búzát/bort oszt szét a szegény emberek között/húst visz a szegény emberek konyhájára.

→MZ VII. B 39. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 495.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 544.2. (Sós Pista).

**A 62. A betyár ajándéka (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár szénát rakat a szegény házaspár szekereére/tűzifával teli szekeret küld a rőzsheződ asszony udvarára/búcsúzóul ezüstórát ajándékozik egy az erdőben megállított vándorleányoknak/stb.

→MZ VII. C 4.2.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 485.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. D 4.6. (N. N. betyár).

**A 63. A többszörös áron megvásárolt áru.** A nevezetes betyár többszörös áron vásárolja meg a vásárra menő szegény asszony áruját (tyúkjait/tehenét/gyümölcsét/gombáját)/a falusi gazda végrehajtók által árverésre bocsátott szarvasmarhát.

→MZ VII. B 34. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 302.3. (Mantu); →MZ VII. C 393.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 465.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 564.6. (Vidrócki Marci).

**A 64. Az el nem vitt áru.** A nevezetes betyár a szegényektől sok pénzért megvásárolja az árujukat, majd visszaadja nekik azt. / A nevezetes betyár a szegényektől állatot vásárol, de szándékosan soha nem jelentkezik érte.



→MZ VII. B 34. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 302.3. (Mantu); →MZ VII. C 564.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 648.1. (Both Jancsi); →MZ VII. D 4.4. (N. N. betyár).

**A 65. Az elégettett adóslevelek.** A nevezetes betyár felkeresi a falubeli uzsorást/ az uzsorakölcsönökkel foglalkozó uraságot, és elégetteti vele a szegények adósleveleit.

→MZ VII. B 56. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 291.2. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 465.9. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 495.9. (Sisa Pista); →MZ VII. C 607.2.2. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. D 4.7. (N. N. betyár).

**A 66. A betyár bizonylata.** A nevezetes betyár kiállít egy bizonylatot a szegények részére, hogy arra vásároljanak. A betyár aláírását látva a boltos/az erdész nem mer nemet mondani, és kiadja számukra a papíron feltüntetett árut.

→MZ VII. C 433.4. (Pusztai); →MZ VII. C 564.3. (Vidrócki Marci).

**A 67. A kárpótolt szegények.** A nevezetes betyár az általa/a társai által a szegény embereknek – többnyire tréfából/virtusból – okozott anyagi kárt megtéríti/ többszörösen fizeti vissza.

→MZ VII. B 38. 2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 40. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 4.4., 7. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 24.4. (Balán); →MZ VII. C 64.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 83.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 134.9.1–2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 495.10. (Sisa Pista); →MZ VII. C 524.8. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 544.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 564.8. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 639.2.3. (Blénesi); →MZ VII. C 741.1. (Juhász Andor); →MZ VII. C 864.2. (Patkó Sándor); →MZ VII. D 4.8.1–3. (N. N. betyár).

**A 67.1. A kárpótolt fazekasok.** A nevezetes betyár a lovával összetapostatja a vásárolzó fazekasok portékáját/felszólítja a vásárra igyekvő fazekasokat, hogy a cserépedényeiket dobálják a sárba, majd a siránkozó mesterek kárát többszörösen megtéríti.

→MZ VII. B 40.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 83.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 193.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. D 4.8.1. (Banovics); →MZ VII. D 4.8.1. (N. N. betyár).

**A 68. A visszahajtott állatok.** A nevezetes betyár visszahajtja a szegény, sokgyerekes családnak az emberei/idegen betyárok által elvitt állatot/állatokat.

→MZ VII. C 544.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 564.9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 4.9. (N. N. betyár).

**A 69. Az elcserélt szűr.** A nevezetes betyár az úton találkozik egy emberrel, akin meglát egy szép, új szűr, ami nagyon megtetszik neki, és elkéri tőle a ruhadarabot. A férfi tudván, hogy a betyárral van dolga, kénytelen-kelletlen odaadja azt neki, cserébe megkapja a betyár rossz szűrét. Az ember szomorúan megy haza, de amikor otthon a felesége foltozni kezdi a szűr, nyomban jó kedvre derülnek, mert a ruha belseje tele van bankókkal/arannyal.

→MZ VII. B 40.2. (Rózsa Sándor)\*; →MZ VII. C 134.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 703.1. (Gerencsér Jóska); →MZ VII. C 853.1. (Orbán Gábor).

**A 70. A betyár útmutatása (A gazdaggá tevő betyár).**

**A 70.1. A betyártól kapott jó tanács.** A nevezetes betyár azt tanácsolja egy kaszásnak, hogy munkabér gyanánt az általa megjelölt boglyát kérje a gazdától. A szegény munkás úgy is tesz, és egy zacskó aranyat talál a szénaboglya alatt.

→MZ VII. C 524.7. (Sobri Jóska); →MZ VII. A 89.1.

**A 70.2. A betyártól kapott kulcscsomó.** A nevezetes betyár a halála előtt magához hívhatja a szomszédját, egy kulcscsomót nyújt át neki, és közli vele, hogy a kulcsok számtalan zárba beleillenek, használja azokat a maga hasznára.

→MZ VII. C 776.4. (Kraján György).

**A 71. A megvédelmezett szegények.** A nevezetes betyár megvédi az önkényeskedő földesúrtól/nagygazdától/csendőröktől a szegényeket/megakadályozza a szegények házának elárverezését/megüzeni az uraknak, hogy vele gyűlik meg a bajuk, ha bántani merik a szegény embereket.

→MZ VII. B 38.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 83.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 465.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 564.10. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 4.12. (N. N. betyár).

**A 71.1. A megakadályozott sorozás.** A nevezetes betyár megakadályozza, hogy a szegények fiait erőszakkal besorozzák katonának. / A nevezetes betyár elkergeti a toborzó tiszteket/megszökteti a már besorozott katonát.

→MZ VII. B 38.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 333.3. (Nopcsa László).

**A 71.2. A nőket védelmező betyár.** A nevezetes betyár megvéd a katonák erőszaktevésétől egy védtelen leányt/az önkényeskedéstől egy várandós asszonyt/ kimenti a rossz szándékú rablók kezei közül a vásárba igyekvő menyecskéket/ kiszabadítja a bosszúból befalazott királykisasszonyt.

→MZ VII. B 38.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 172. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 607.2.3. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. D 4.12. (N. N. betyár).

**A 71.3. A megmentett pap.** A nevezetes betyár megment egy rablók által megátadott falusi papot.

→MZ VII. C 827.1. (Milus).

**A 72. A betyár és a gyerekek.** A nevezetes betyár ha szegény gyerekekkel találkozik, ajándékot ad nekik/pénzt ad annak a gyereknek, aki eldalolja a kedvenc nótáját. / A nevezetes betyár gondoskodik egy árván maradt kisfiú felneveltetéséről/ megfenyegeti azt a gazdát, aki rosszul bánik a mostohagyerekével. / A nevezetes

betyár megmenti a farkasoktól/hazaviszi a szüleinek az erdőben talált, eltévedt kisgyereket.

→MZ VII. C 4.6. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 33.2. (Balán); →MZ VII. C 233.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 354.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 374.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 393.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 544.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 810.4. (Madas Károly).

**A 73. A betyár és a diákok.** A nevezetes betyár kedveli a diákokat, és ha vándorló, szegény diákokkal találkozik, kikérdező őket a tantárgyukból, majd ha megbizonyosodik a tudásukról/ügyességükről, megajándékozza őket.

→MZ VII. C 254.5. (Jánosik).

**A 74. A házasságszerző betyár.** A nevezetes betyár férjhez ad egy szép, ám szegény lányt egy gazdag emberhez/az egymástól tiltott szerelmeseknek az általa ajándékozott pénzzel lehetőséget teremt arra, hogy közös életet kezdhessenek.

→MZ VII. C 333.4. (Nopcsa László); →MZ VII. C 585.5. (Zöld Marci).

**A 75. A betyár mint keresztapa.** A nevezetes betyár éjszaka egy olyan tanyára állít be, ahol éppen gyerek születik. Mivel a szülők tartanak attól, hogy a leány nem éli meg a reggelt és kereszteleetlenül fog meghalni, a betyár a csecsemővel a lovára pattan és elviszi őt a legközelebbi templomba, ahol a pappal még azon az éjjel megkeresztelteti, majd a pólyába sok pénzt téve hazaviszi a szüleinek. A lány életben marad, és amikor felnőve férjhez megy, a keresztapjától kapott pénzből nyit üzletet.

→MZ VII. B 36. (Rózsa Sándor).

**A 76. A honorált őszinteség.** A nevezetes betyár megállít egy hazafelé tartó parasztot, aki egy pár ökröt adott el a vásárban, és megkérdezi tőle, hogy mennyi pénzt kapott az állatokért? A gazda bevallja az igazat, mire a betyár kéri, hogy mutassa meg neki a pénzt. Amikor a betyár megbizonyosodik arról, hogy a paraszt igazat mondott neki, visszaadja a pénzt, és mellé ugyanannyit ad neki.

→MZ VII. C 24.3.3. (Balán).

**A 77. A betyár fizikai segítsége.**

**A 77.1. A kátyúból kiemelt szekér.** A nevezetes betyár segít kiemelni a szegény ember kátyúba ragadt szekerét.

→MZ VII. C 453.5. (Pusztai); →MZ VII. C 585.6. (Zöld Marci).

**A 77.2. A rőzsecipelő betyár.** A nevezetes betyár segít hazacipelni az erdőből a rőzszeszedő öregasszony terhét.

→MZ VII. C 564.12. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 4.10. (N. N. betyár).

**A 77.3. Az erdőn keresztülkísért utazók.** A nevezetes betyár átkíséri az erdőn egy fiatalkori jótevőjét/a látogatóba menő asszonyt/a szabadságos katonákat, hogy nehogy a rablók által bántódásuk essék.

→MZ VII. C 466.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 564.12. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 813.2. (Marci).

**A 77.5. A munkában segítő betyár (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár az erdőben segít megpakolni a tűzifát fuvarozó szegény ember szekerét/egy hétig segít az aratásban egy szegény házaspárnak.

→MZ VII. C 453.5. (Pusztai); →MZ VII. C 767.2. (Kokas József).

**A 80. A betyár jótéteményei (egyéb hagyományok).**

**A 80.1. A robot eltörlése.** A nevezetes betyár ostrom alá veszi az urak várait, és eltörlöttei velük a robotot.

→MZ VII. C 414.5. (Pintye).

**A 80.2. A betyár és a mérges állatok.** A nevezetes betyár sok mérges állatot elpusztít, megszabadítva tőlük a népet.

→MZ VII. C 254.10. (Jánosik).

**A 80.3. A megválasztott bíró.** A nevezetes betyár megjelenik a falusi bíróválasztáson, és egy a tisztségre alkalmas igazságos, becsületes embert választat meg a község előljárójának.

→MZ VII. B 38.5. (Rózsa Sándor).

**A 80.5. A megállított vonat.** A nevezetes betyár a nyílt pályán megállítja a vonatot, hogy egy szegény asszony a beteg gyermekével felszállhasson rá.

→MZ VII. C 4.5. (Angyal Bandi).

## A 81–90. A betyár halála

**A 81. A megtérített vendégség.** A nevezetes betyár beállít egy házhoz/egy pincéhez, és a társaival eszik-iszik a vendéglátó terhére, majd távozáskor annyi pénzt hagy ott fizettségképpen, amely többszörösen fedezi az elfogyasztott étel és ital árát.

→MZ VII. B 41. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 64.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 84.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 135.1., 5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 466.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 525.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. D 5.1. (N. N. betyár).

**A 82. A meghálált élelem.** A nevezetes betyár busásan megjutalmazza azt a szegény asszonyt/embert, aki étellel-itallal látja őt vendégül/megkínálja őt szűkös elemózsijából.

→MZ VII. B 43. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 355.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 496.1–2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 641.2. (Bodnár András); →MZ VII. C 764.6. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 773.3. (Korój); →MZ VII. C 908.1. (Skobják); →MZ VII. C 920.3. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 5.2. (N. N. betyár).

**A 83. A meghálált ruha.** A nevezetes betyár busásan megfizeti azt a szegény asszonyt, aki kimossa a piszkos ruháit. / A nevezetes betyár a neki megvarrt gatyákért tömérdek drága ruhával fizet a varrónőnek.

→MZ VII. C 135.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 565.2. (Vidrócki Marci).

**A 84. A meghálált szállás.** A nevezetes betyár a neki szállást adó embereket gazdagon megjutalmazza.

→MZ VII. C 565.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 607.2.1. (Rinaldó Rinaldini).

**A 85. Az elbújtatott betyár hálája.** A nevezetes betyár az őt az üldözői elől elbújtató szegény parasztot/pásztort/kocsmárosnét/papot gazdagon megjutalmazza.

→MZ VII. B 47. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 64.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 153. (Fábián Pista); →MZ VII. C 565.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 5.4. (N. N. betyár).

**A 85.1. Az időben riasztott betyár.** A kedvenc csárdájában mulatozó betyárt a csaplárosné őrszemnek kiállított szolgálója azzal riasztja, hogy a betyár lova idegenek közeledését érzi. A betyár elmenekül, és hálából egy aranygombos bársonymellényt ajándékoz a szolgálólánynak.

→MZ VII. B 46. (Rózsa Sándor).

**A 86. A meghálált fuvar.** A nevezetes betyár busás fizetséget ad annak a szekeres gazdának, aki elszállítja őt egy közeli községbe/keresztúlfuvarozza őt és társait a Bakonyon. / A menekülő betyár a révésszel átviteti magát a folyó túlsó partjára, majd jutalmul sok pénzt ad neki.

→VII. B 42. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 135.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 731.1. (Illés Pál); →MZ VII. C 862.2. (Pap Andor).

**A 87. A meggyógyított szerető.** A nevezetes betyár gazdagon megjutalmazza azt az orvost, aki az éjszaka közepén is megvizsgálja és meggyógyítja beteg szeretőjét.

→MZ VII. B 48. (Rózsa Sándor).

**A 88. A duplán megadott kölcsön.** A nevezetes betyár a neki hitelező embernek pontosan megadja a tartozását, sőt, kamatot is tesz rá/duplán adja meg a kölcsönt.

→MZ VII. C 25.1. (Balán); →MZ VII. C 64.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 84.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. 923.3.1. (Szász Domokos).

### **A 89. A rejtekhelyen hagyott pénz.**

**A 89.1. A pénzt rejtő szénakazal I.** A menekülés közben megsebesült/halálos sebet kapott betyár arra kér egy fiút, hogy vigyen neki ivóvizet. Hálából azt tanácsolja neki, hogy vásárolja meg azt a szénakazlat, amelynek a tövében fekszik. Az illető megfogadja a betyár tanácsát, és a kazal alatt rengeteg pénzt talál.

→MZ VII. B 44. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 375.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 394. (Patkó Pista); →MZ VII. C 466.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 466.3. (Savanyú Jóska betyárja); →MZ VII. C 958.1. (Varga Antal); →MZ VII. D 5.3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 71.2. (N. N. betyár).

**A 89. A rejtekhelyen hagyott pénz (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár az ő segítő embernek elárulja, hogy hová rejtette el a pénzét.

→MZ VII. C 375.2. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi); →MZ VII. D 5.2. (N. N. betyár).

### **A 90. A betyár hálája (egyéb hagyományok).**

**A 90.1. A betyárbecsület kötelez.** Amikor a nevezetes betyárt először fogják el és állítják a bíróság elé, a szolgabíró csak enyhe büntetésre ítéli, bízva abban, hogy a legény majd jó útra tér. Amikor évekkel később a betyár az erdőben feltartóztat egy hintót, és a kocsis utasában a szolgabírót ismeri fel, lekapja a fejéről a kalapját, és visszaadja a szolgabíró erszényét.

→MZ VII. C 466.2. (Savanyú Jóska).

## A 91–140. A betyár bossúja

### A 91–130. A betyárok által megbüntetett emberek

**A 91. A megbüntetett pandúrok.** A nevezetes betyár megszégyeníti/példásan megbünteti/megöli az őt kereső/üldöző/megkárosító pandúrokat/zsandárokat/csendőröket/rendőröket/titkosrendőröket.

→MZ VII. B 57.1–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 58.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 59. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 44.2., 4–5. (Blidár); →MZ VII. C 65.1., 3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 136.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 154.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 172. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 185.1–2. (Frunzilla); →MZ VII. C 235.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 274. (Juhász András); →MZ VII. C 291.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 376.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 415.4. (Pintye); →MZ VII. C 432.3.1–2. (Pusztai); →MZ VII. C 467.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.1., 11. (Sisa Pista); →MZ VII. C 526.5–7. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 545.1.1–3. (Sós Pista); →MZ VII. C 566.3.1–3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 607.3.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 632.1–2. (Bede Bandi); →MZ VII. C 644.2. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 684.2. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 740.4. (Jeges); →MZ VII. C 762.2. (Kiss Ferkó); →MZ VII. C 774.3. (Kozma Pista); →MZ VII. C 793.4. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 835.5. (Nád István); →MZ VII. C 846.1. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 852.1. (Orbán Bálint); →MZ

VII. C 863.1. (Papp Jankó); →MZ VII. C 916.1. (Sűrű Józsi); →MZ VII. C 919.2. (Szabó-gyerekek/Szabó Bandi); →MZ VII. C 920.4.5–7. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 959.1. (Varga Imre); →MZ VII. C 971. 6. (Vitális); →MZ VII. D 6.1.1–4., 6.2.1–3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 42.1.2., 12.1. (Szabó-gyerekek).

**A 92. A megbüntetett földesúr.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a népnéző/önkénteskedő/vele szemben ellenséges érzülettel viseltető/öt megsértő földesurat.

→MZ VII. B 60–61. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 2.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 5.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 65.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 151.4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 196.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 255.3. (Jánosik); →MZ VII. C 291.2. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 376.7. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 415.1–2., 6. (Pintye); →MZ VII. C 467.9. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 526.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 821.1. (Mező Jóska); →MZ VII. C 836.4. (Nagy Béla); →MZ VII. D 6.3. (N. N. betyár).

**A 93. A megbüntetett ispán.** A nevezetes betyár példás bosszút áll az őt korábban megverető/egy közeli barátját a feleségével csaló ispánon.

→MZ VII. C 862.3. (Pap Andor); →MZ VII. C 867.5. (Pendely Pista).

**A 94. A megbüntetett bíró.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a néppel önkényeskedő/öt feljelentő/az üldözésben részt vevő bírót/polgármestert/szolgabíró.

→MZ VII. B 55. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 274.5. (Juhász András); →MZ VII. C 334.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 376.2.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 467.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 764.14. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 765.2. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 796.3. (Leleszi Nagy Jóska).

**A 95. A megbüntetett hivatalnok.** A nevezetes betyár bosszút áll azon a jegyzőn, aki egy kisebb tolvajlásért korábban deresre húzatta. / A nevezetes betyár megbünteti azt a korrupt tanácsost, aki a város lovaival dolgoztat a saját földjén/ azt a tisztviselőt, aki a fizetéskor becsapja a bányászokat/megbüntet egy elbizakodott vámszedőt.

→MZ VII. C 194.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 943.3. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. F 6.15.4. (N. N. betyár).

**A 96. A megbüntetett téeszelnök.** A nevezetes betyár példásan megbünteti (lelővi) a nép által gyűlölt, korrupt téeszelnököt.

→MZ VII. C 454.2.4. (Pusztai).

**A 97. A megbüntetett kommunisták.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az általa elfogott/nekikárt okozó kommunistákat (párttitkárt/pártaktivistát).

→MZ VII. C 44.1., 5–6. (Blidár); →MZ VII. C 454.2.1–3. (Pusztai).

**A 99. A megbüntetett erdészek.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a néppel önkényeskedő/a szegényeket megbírságoló erdészt.

→MZ VII. C 434.1.1–4. (Pusztai); →MZ VII. C 526.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.2.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 697.1. (Doma Vendel); →MZ VII. C 740.4. (Jeges).

**A 100. A megbüntetett papok.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az ingyen nem temető/az őt feljelentő/a pénzt előtte eltitkoló papot.

→MZ VII. B 53. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 376.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 467.2.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 467.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.9. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 847.5. (Nyírfai Károly); →MZ VII. C 841.2.1. (Nemes Laci); →MZ VII. D 6.4.1–2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.11. (N. N. betyár).

**A 101. A megbüntetett katonák.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a nőikkel erőszakoskodó/a falusi bálban nem illendően viselkedő román/szovjet katonákat.

→MZ VII. C 172. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 708.4. (Gub Marci).

**A 102. A megbüntetett kasznár.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a családokkal és zsellérekkel rosszul bánó uradalmi kasznárt.

→MZ VII. C 85.1. (Borsos Sándor).

**A 103. A megbüntetett kereskedők.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a fősvény zsidó kereskedőt/a csaló rác kupecceket.

→MZ VII. C 5.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 274.3. (Juhász András); →MZ VII. C 414.4. (Pintye); →MZ VII. C 415.5. (Pintye); →MZ VII. C 526.2. (Sobri Jóska).

**A 104. A megbüntetett kocsmáros.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az őt eláruló/az elfogására szövetkező/a szegényeknek rossz bort mérő kocsmárost/csárdásné.

→MZ VII. C 65.7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 376.2.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 376.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 674.1. (Daróczy); →MZ VII. C 739.7. (Jakab Samu); →MZ VII. C 885.4.2. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 907.1. (Siva István); →MZ VII. D 6.15.8. (N. N. betyár).

**A 105. A megbüntetett orgazda.** A nevezetes betyár példásan megbünteti áru-lóvá lett orgazdját.

→MZ VII. C 586.1. (Zöld Marci).

**A 106. A megbüntetett uzsorás.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a szegényeken nyereszkesztő uzsorást.

→MZ VII. C 607.1.1. (Rinaldó Rinaldini).



**A 107. A megbüntetett kapzsi mészáros.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az egyezségüket megszegő és a népen nyereszkedő kapzsi/rosszhiszemű mészároset.

→MZ VII. C 566.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 607.3.2. (Rinaldó Rinaldini).

**A 108. A megbüntetett orvos.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a beteg szeretőjéhez hívott hanyag, lelkiismeretlen orvost.

→MZ VII. B 54. (Rózsa Sándor).

**A 111. A megbüntetett pásztorok.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a vele ellenséges/fennhéjázóan viselkedő/őt eláruló pásztorot.

→MZ VII. C 545.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 566.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 6.7. (N. N. betyár).

**A 112. A megbüntetett gazda.** A nevezetes betyár megbünteti az őt megsértő/megkárosító/bántalmazó/eláruló parasztgazdát.

→MZ VII. C 136.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 255.2. (Jánosik); →MZ VII. C 395.6. (Patkó Pista); →MZ VII. C 467.10.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 566.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 623.1. (Balog József); →MZ VII. C 676.3. (Dávid Laca); →MZ VII. C 762.3. (Kiss Ferkó); →MZ VII. C 899.1. (Sándor Imre); →MZ VII. C 920.4.4. (Szabógyerekek).

**A 113. A megbüntetett mesterek.** A nevezetes betyár megbünteti/megfenyegeti azt a mesterembert (susztert/kovácsot/borbélyt), aki merényletet követ el ellene/aki korábban megsértette őt.

→MZ VII. C 425.3. (Pintye); →MZ VII. C 662.3.2. (Csekaj); →MZ VII. C 697.5. (Gál Domokos); →MZ VII. C 943.9. (Tolvaj Dénes).

**A 115. A megbüntetett riválisok.** A nevezetes betyár keményen megbünteti/megöli a vezérségben helyére pályázó, az elsőbbségét megkérdőjelező betyárt.

→MZ VII. C 566.9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 701.1. (Gari Bandi); →MZ VII. C 885.4.1. (Recski Zsiga).

**A 116. A betyárvezér nevével visszaélő betyárok.** A nevezetes betyár amint hírért hallja annak, hogy valaki az ő nevében rabol, fosztogat, megkeresi a betyárt, és példásan megbünteti/végez vele.

→MZ VII. B 65. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 65.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 434.5. (Pusztai); →MZ VII. C 467.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.8. (Sisa Pista); →MZ VII. C 526.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 642.4. (Bogár Jakab); →MZ VII. D 6.5. (N. N. betyár).

**A 117. A megbüntetett haramiák.** A nevezetes betyár megbünteti a haramiává lett, a szegényeket fosztogató betyárokat/a gyilkosságra vetemedő betyártársát.

→MZ VII. B 64. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 194.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 254.9. (Jánosik); →MZ VII. C 395.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 415.3. (Pintye); →MZ VII. C 467.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 526.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.7.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 606.3.1. (Rákóczi); →MZ VII. C 656.5. (Csali Pista); →MZ VII. C 885.4.1. (Recski Zsiga); →MZ VII. D 6.5. (N. N. betyár).

**A 118. A megbüntetett árulók.** A nevezetes betyár példásan megbünteti/megöli az öt eláruló/az elfogására a pandúrokkal szövetségző embereket.

→MZ VII. B 62. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 26.3. (Balán); →MZ VII. C 52.3. (Blidár); →MZ VII. C 65.4., 7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 136.4., 6. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 154. (Fábián Pista); →MZ VII. C 194.3.1–3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 255.4–5. (Jánosik); →MZ VII. C 308.1. (Mantu); →MZ VII. C 376.2.1–2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 447.3. (Pusztai); →MZ VII. C 467.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 545.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 566.7.2–3., 8. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 586.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.3.2. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 634.1. (Bergán Jancsi); →MZ VII. C 740.8.3. (Jeges); →MZ VII. C 758.4. (Kis Barta); →MZ VII. C 853.5. (Oláh Gábor); →MZ VII. C 885.4.2. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 907.1. (Siva István); →MZ VII. C 920. 4.2., 8. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 923.5. (Szász Domokos); →MZ VII. C 929.1. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 6.8. (N. N. betyár); →MZ VII. D 15.8. (N. N. betyár).

**A 119. A megbüntetett rokon.** A nevezetes betyár megöli a szántóföldjét bujdosása idején önhatalmúlag művelni kezdő sógorát/az öt eláruló nagybátyját/az öt korábban kegyetlenül megkínzó „keresztapját”.

→MZ VII. C 44.3. (Blidár); →MZ VII. C 308.1. (Mantu); →MZ VII. C 497.1. (Sisa Pista).

**A 119.1. A megbüntetett anya.** A nevezetes betyár/rabló az akasztófa alatt utolsó kívánságként azt kéri, hogy búcsúzhasson el az édesanyjától. Amikor ezt megengedik neki, és az asszonyt hozzávezetik, az elítélt odahajol hozzá és leharapja a nyelvét/az orrát, majd figyelmezteti az asszonyt, hogy ezt azért tette, mert már gyerekként is a rosszra nevelte, ellenkező esetben nem jutott volna a bitófára.

→MZ VII. C 77.5.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 787.4. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. E 3.11.1. (Dovec); →MZ VII. E 42.1. (N. N. rabló).

**A 120. A megbüntetett szidalmazók.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az öt káromló/szidalmazó/vele tiszteletlenül beszélő férfit/asszonyt.

→MZ VII. B 51. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 26.1. (Balán); →MZ VII. C 44.7. (Blidár); →MZ VII. C 65.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 85.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 102.1. (Bosota); →MZ VII. C 123.1. (Csircsel); →MZ VII. C 136.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 194.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 235. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 255.1. (Jánosik); →MZ VII. C 274.2. (Juhász András); →MZ VII. C 303.1. (Mantu); →MZ VII. C 356.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 376.1.1–2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 415.7. (Pintye); →MZ VII. C 434.6. (Pusztai); →MZ VII. C 467.1. (Savanyú

Jóska); →MZ VII. C 497.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 545.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 566.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 637.1. (Bikó Gyuri); →MZ VII. C 662.3.1. (Csekaj); →MZ VII. C 752.2. (Keserű Jóska); →MZ VII. C 786.1. (Kulics); →MZ VII. C 824.2. (Mikulica); →MZ VII. C 840.1. (Námicsék); →MZ VII. C 903.1–2. (Seruka); →MZ VII. C 930.3. (Szögedi); →MZ VII. C 974.1. (Vörös); →MZ VII. D 6.12. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.5. (N. N. betyár).

**A 121. A megleckéztetett hengegők.** A nevezetes betyár példásan megbünteti/megleckézteti azokat, akik azzal hengegnek, hogy nem félnek tőle/hogy ha ott lenne, elbánnának vele.

→MZ VII. B 61. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 137.10. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 467.2.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 763.3. (Kiss József); →MZ VII. D 6.13. (N. N. betyár).

**A 122. A megbüntetett vakmerők.** A nevezetes betyár példásan megbünteti azt, aki szembeszáll vele/aki tetteikkel igyekszik bizonyítani, hogy van olyan ember, mint ő.

→MZ VII. C 753.3. (Keszerice Ferenc).

**A 123. A megleckéztetett fősvények.** A nevezetes betyár bosszúból ellopja azoknak a gazdáknak az állatait, akik fukarságból nem kínálják meg őt borral/élelemmel.

→MZ VII. C 497.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 628.4. (Bandaló Gyuri).

**A 124. A megbüntetett erőszaktevők.** A nevezetes betyár példásan megbünteti a nőekkel erőszakoskodó katonákat/gazdatisztet.

→MZ VII. C 172. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 274.4. (Juhász András).

**A 125. A megbüntetett szerető.** A nevezetes betyár példásan megbünteti az őt eláruló/őt megcsaló szeretőjét/feleségét.

→MZ VII. A 219. (A betyár áruló szeretője).

**A 126. A megbüntetett szerelmi vetélytárs.** A nevezetes betyár egy hamisított levéllel találkozóra hívja felesége titkos udvarlóját, és orvul megöli őt.

→MZ VII. C 334.3. (Nopcsa László).

**A 127. A felismert betyár bosszúja.** A nevezetes betyár nem szereti, ha megbámulják/ha felismerik/ha nevéen nevezik. Amikor valaki mégis a nevéen szólítja/kifejezésre juttatja, hogy ismeri őt, a betyár példásan megleckézteti (megveri/megöli) az illetőt.

→MZ VII. C 545.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 920.4.3. (Szabó-gyerekek).

**A 128. A megbosszult betyárvezér.** Az elfogott/megölt betyár társai/családtagjai bosszút állnak a betyár gyilkosán/árulóján.

→MZ VII. C 77.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 308.1. (Mantu); →MZ VII. C 556.5.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 576.2.2.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.3.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 726.3. (Hucu); →MZ VII. C 935.5. (Szucs); →MZ VII. C 942.3. (Toldi).

**A 129. A megbüntetett falu.** A nevezetes betyár felgyűjtja a falut/a frissen aratott búzakévéket, mert a község lakosai nem segítették/elárulták őt/mert nem adtak a csapatának ennivalót/mert agyonverték a bandájából két betyárt.

→MZ VII. B 67. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 49.7. (Sisa Pista); →MZ VII. D 6.9. (N. N. betyár).

**A 130. A betyárok által megbüntetett emberek (egyéb hagyományok).**

**A 130.1. Az áthelyezett tanár.** A nevezetes úri betyár az ország túlsó szélére helyezteti át felettesével azt a tanárt, akit rajtakap, hogy a róla szóló regényt olvassa.

→MZ VII. C 334.5. (Nopcsa László).

## A 131–140. A bosszút álló betyárok

**A 131. A betyárok által megölt emberek.**

**A 131.1. A harc közben lelőtt pandúrok.** A nevezetes betyár lelövi az őt üldöző/elfogni akaró pandúrt (zsandárt/csendőrt)/pandúrokat.

→MZ VII. B 58.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 44.6. (Blidár); →MZ VII. C 235.2. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 274. (Juhász András); →MZ VII. C 376.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 434.3.1. (Pusztai); →MZ VII. C 467.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.11. (Sisa Pista); →MZ VII. C 526.6. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.3.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 607.3.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 642.2. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 762.2. (Kiss Ferkó); →MZ VII. C 793.4. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 835.5. (Nád István); →MZ VII. C 863.1. (Papp Jankó); →MZ VII. C 920.4.7. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 971.6. (Vitális); →MZ VII. D 6.1.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 42.1.2. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 42.13.1. (Patkó Jancsi).

**A 132. Az urakra döntött vár.** A nevezetes betyár ostrom alá veszi a huszti várat, és egy hatalmas ágyúval szétlöveti azt, ráomlasztva a falakat az ott összegyűlt urakra.

→MZ VII. C 415.1. (Pintye).

**A 133. A betyár által megölt ellenség.**

**A 133.1. A megölt ellenség (általános).** A nevezetes betyár megöli a vele szemben ellenséges/neki kárt okozó/őt rossz hírbe keverő/őt megsértő embert.

→MZ VII. B 60., 62., 65. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 136.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 254.9. (Jánosik); →MZ VII. C 467.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.10. (Sisa Pista); →MZ VII. C 545.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 920.4.1. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 6.3., 5., 13–14. (N. N. betyár).

**A 133.2. A lelőtt ellenség.** A nevezetes betyár lelövi a vele szemben ellenséges/őt eláruló/őt megsértő embert/a nevében fosztogató/a vele szembeszegülő/az öncélú gyilkosságot elkövető betyárt.

→MZ VII. B 64. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 52.3. (Blidár); →MZ VII. C 65.2., 4., 7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 194.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 274.5. (Juhász András); →MZ VII. C 376.2.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.1., 4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 447.3. (Pusztai); →MZ VII. C 454.2.4. (Pusztai); →MZ VII. C 467.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 526.3–4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.1., 5., 7., 9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 634.1. (Bergán Jancsi); →MZ VII. C 642.4. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 740.8.3. (Jeges); →MZ VII. C 821.1. (Mező Jóska); →MZ VII. C 920.4.3., 8. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 6.15.13. (N. N. betyár).

**A 133.3. Az agyonütött ellenség.** A nevezetes betyár a fokosával/a karikásával/a botjával/a bilincsel/egy darab fával/egy darab száraz kenyérral/a puszta öklével/az illető saját kapójával agyonveri a vele szemben ellenséges/őt eláruló/megsértő/önkényeskedő embert/az őt elfogni próbáló hatósági embereket. / A nevezetes betyár társai a betyár baltájával ütik agyon volt vezérük gyilkosát.

→MZ VII. C 5.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 44.1. (Balán); →MZ VII. C 65.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 172. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 255.4–5. (Jánosik); →MZ VII. C 415.3. (Pintye); →MZ VII. C 425.3. (Pintye); →MZ VII. C 467.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.1., 6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 545.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 566.7.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.2.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 836.4. (Nagy Béla); →MZ VII. C 916.1. (Sűrű Józsi); →MZ VII. C 923.6. (Szász Domokos); →MZ VII. C 943.9. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. D 6.1.1. (N. N. betyár); →MZ III. C 41–48.

**A 133.4. Az ellenségre hajított szikla.** A nevezetes betyár felkap és az őt üldöző pandúrok közé hajít egy hatalmas sziklát. A pandúrok mind szörnyethalnak.

→MZ VII. C 415.4. (Pintye); →MZ III. C 44.

**A 133.5. A megnyúzott ellenség.** A nevezetes betyár bosszúból megnyúztatja az őt eláruló/a vele szemben ellenségesen fellépő embereket.

→MZ VII. C 376.2.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 586.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.3.2. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 634.1. (Bergán Jancsi); →MZ VII. C 739.7. (Jakab Samu); →MZ VII. C 885.4.2. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 907.1. (Siva István); →MZ VII. D 6.1.4. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.10. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.7. (N. N. betyár); →MZ VII. G 8. (emberevő cigányok).

**A 133.6. Az elevenen eltemetett pap.** A nevezetes betyár bosszúból elevenen eltemeti a szegényeket is kiharználó, ingyen nem temető papot.

→MZ VII. B 53. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 376.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 467.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.9. (Sisa Pista); →MZ VII. D 6.4.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.11. (N. N. betyár).

**A 133.7. Az elevenen elégetett ellenség.** A nevezetes betyár bosszúból az izzó kohóba veti az őt eláruló kovácsot/tűzbe dobja az őt becsmérő embert/rágyújtja a csárdát az őt üldöző pandúrokra.

→MZ VII. C 497.6. (Sisa Pista); →MZ VII. D 6.1.2–3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.12. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.10. (N. N. betyár); →MZ VII. D 60. (N. N. betyár).

**A 133.8. A lefejezett ellenség.** A nevezetes betyár levágja a fejét az őt korábban megkínzó pandúrnak/a tekintélyét megkérdőjelező/vele szembeálló embernek.

→MZ VII. C →MZ VII. C 497.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 753.3. (Keszterice Ferenc); →MZ VII. D 6.15.9. (N. N. betyár).

**A 133.9. Az elvágott torkú ellenség.** A nevezetes betyár elvágja/átharapja a torkát az őt korábban megkínzó/az őt elfogni próbáló zsandárnak/az őt eláruló embernek. / A nevezetes betyár gyilkosát bosszúból megöli a betyár egyik juhász barátja: elvágja a torkát, majd odahívja a kutyáit, hogy nyalják fel a véré.

→MZ VII. C 497.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.8. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.3.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 920.4.7. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 6.15.8. (N. N. betyár).

**A 133.10. A miszlikbe vagdalt ellenség.** A nevezetes betyár az embereivel miszlikbe vagdalja az őt eláruló/vele szemben ellenséges embert.

→MZ VII. C 194.3.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 308.1. (Mantu); →MZ VII. D 6.15.12. (N. N. betyár).

**A 133.11. A hangyabolyba állított ellenség.** A nevezetes betyár egy hangyabolyba állítja/hangyaboly fölé akasztatja a népnyúzó erdészt/az őt üldöző szolgabíró. A hangyák megrohanják, és elevenen felfalják az illetőt.

→MZ VII. C 434.1.3. (Pusztai); →MZ VII. C 467.8. (Savanyú Jóska).

**A 133.12. A felakasztott ellenség.** A nevezetes betyár felakasztja a vele szemben ellenséges embert/az önkényeskedő erdészt/a szegényeket fosztogató betyártársát.

→MZ VII. B 64. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 434.1.4. (Pusztai); →MZ VII. C 526.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 556.5.1. (Sós Pista); →MZ VII. D 6.4.2. (N. N. betyár).

**A 133.13. Az önmaga felakasztására kényszerített ellenség.** A nevezetes betyár elfogja, és önakasztásra kényszeríti a vele szemben ellenséges, rivális betyárt/az őt eláruló kocsmárost.

→MZ VII. C 701.1. (Gari Bandi); →MZ VII. C 920.4.2. (Szabó-gyerekek).

**A 133.14. A kútba dobott ellenség.** A nevezetes betyár egy mély kútba dobja az elfogására küldött pandúrokat/a kiraboltt földbirtokost.

→MZ VII. C 467.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 965.2. (Vezér András).

**A 133.15. Az ellenségbe hajított kés.** A nevezetes betyár lesből kést hajít az elfogására küldött titkosrendőrökbe.

→MZ VII. C 44.6. (Blidár).

**A 133.6. A felnégyeltetett ellenség.** A nevezetes betyár felnégyelteti az őt eláruló embert.

→MZ VII. C 467.3. (Savanyú Jóska).

**A 133.17. A kitépott szívé ellenség.** A nevezetes betyár kitépi az őt eláruló kocsmárosné szívéét.

→MZ VII. C 65.7. (Bogár Imre).

**A 133.18. A megmérgezett ellenség.** A nevezetes betyár megmérgezteti a bűntetteiről bizonyítékot gyűjtő embert.

→MZ VII. C 334.2. (Nopcsa László).

**A 133.19. A halálra etetett ellenség.** A nevezetes betyár halálra eteti az általa elfogott pandúrt (annyi ételt tuszkol a szájába, hogy az illető megfullad).

→MZ VII. C 566.3.2. (Vidrócki Marci).

**A 133.20. A halálra préselt ellenség.** A nevezetes betyár prés közé teteti és addig préselteti az elfogott pandúrt, amíg az össze nem lapul.

→MZ VII. D 6.1.3. (N. N. betyár).

**A 133.24. Egyéb kegyetlen módon meggyilkolt ellenség.** A nevezetes betyár a vele szemben ellenséges/őt eláruló embereket különösen kegyetlen módon öli meg/végezteti ki.

→MZ VII. C 26.3. (Balán); →MZ VII. C 194.3.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 467.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 556.5.1. (Sós Pista); →MZ VII. D 6.8. (N. N. betyár); →MZ VII. G 8. (emberevő cigányok).

**A 133.25. A kiirtott család.** A nevezetes betyár bosszúból az őt eláruló ember egész családját meggyilkolja.

→MZ VII. C 194.3.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. D 6.15.13. (N. N. betyár).

**A 133.26. A családjával feletetett ellenség.** A nevezetes betyár bosszúból az általa megölt áruló húsát megfőzeti, és az illető családját arra kényszeríti, hogy egyen belőle.

→MZ VII. C 194.3.3. (Geszten Jóska).

**A 133.27. Az eltáncoltatott haláltánc.** A nevezetes betyár a népnyzó földesúrral eltáncoltatja a haláltáncot, mielőtt kivégezné őt.

→MZ VII. B 60. (Rózsa Sándor).

**A 133.28. Az ellenség vérében megfürdő betyár.** A nevezetes betyár megöli az őt üldöző csendőröket, majd meztelenre vetkőzve meghempereg a vérükben.

→MZ VII. C 65.3. (Bogár Imre).

**A 133.30. A betyár földöntúli bosszúja.** A nevezetes betyár a holta után tüzes kerék alakjában visszatérve áll bosszút az őt eláruló emberen (elgázolja őt).

→MZ VII. C 863.8. (Papp Jankó).

**A 133.31. Az ellenség holttestére rakott pénz.** A nevezetes betyár megölt ellensége holttestére pénzt tesz/a zsebében pénzt hagy, hogy meglegyen a fizetsége annak, aki eltemeti.

→MZ VII. C 76.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 497.1., 10. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.5.1. (Vidrócki Marci).

**A 133.33. A betyár áldozatainak maradványai.** A nevezetes betyár/a betyárok előkerült maradványai a betyárársáda pincéjében/a csárda mellett.

→MZ VII. D 59. (N. N. betyár).

**A 134. A betyár nyomtalanul eltűnő ellenségei.** A nevezetes betyárt eláruló ember/emberek rövid időn belül nyomtalanul eltűnnek/miután egy éjszaka kiszólítják őket a házukból, többet senki sem látja őket.

→MZ VII. C 85.5. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 194.3.1. (Geszten Jóska).

**A 135. A betyárok által megkínzott emberek.**

**A 135.1. A megszőgezett talpú szidalmazó.** A nevezetes betyár büntetésül televeri gombostűvel/tűvel/csizmaszőggel/patkószöggel az őt ok nélkül becsmérő asszony/a népnyzó urak talpát/hátsófelét.

→MZ VII. B 51.2–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 26.1–2. (Balán); →MZ VII. C 44.7. (Blidár); →MZ VII. C 65.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 85.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 136.1.1–2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 194.1.1–3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 196.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 235.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 255.1. (Jánosik); →MZ VII. C 274.2. (Juhász András); →MZ VII. C 356.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 376.1.1–2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 415.7. (Pintye); →MZ VII. C 434.2.2. (Pusztai); →MZ VII. C 467.1.2–4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.2.2–3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.2.1–3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 637.1. (Bikó); →MZ VII. C 752.2. (Keserű Jóska); →MZ VII. C 786.1. (Kulics); →MZ VII. C 840.1. (Námicsék); →MZ VII. C 903.2. (Seruka); →MZ VII. C 930.3. (Szögedi); →MZ VII. C 974.1. (Vörös); →MZ VII. D 6.15.5. (N. N. betyár).



**A 135.2. A szögeken táncoltatott szidalmazó.** A nevezetes betyár egy elfűrészelt fatökét telever szögekkel, és meztelen fenékkal ráülteti/meztelen talppal a szögekkel teleszórt földön táncoltatja az őt ok nélkül becsmérlő asszonyt.

→MZ VII. C 497.2.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.2.4. (Vidrócki Marci).

**A 135.3. A megpatkolt szidalmazó.** A nevezetes betyár megpatkolja az őt ok nélkül becsmérlő asszony talpát.

→MZ VII. B 51.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 415.7. (Pintye); →MZ VII. C 467.1.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.2.1. (Sisa Pista), →MZ VII. D 6.15.4. (N. N. betyár).

**A 135.4. A lelakatolt szájú szidalmazó.** A nevezetes betyár bosszúból kilyukasztja az őt ok nélkül becsmérlő asszony száját, és lakatot tesz rá.

→MZ VII. B 51.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 102.1. (Bosota); →MZ VII. C 303.1. (Mantu); →MZ VII. C 824.1. (Mikulica).

**A 135.5. A szidalmazón széttört tojások.** A nevezetes betyár az őt ok nélkül becsmérlő asszonyt levetkőzteti, és egyenként meztelen hátsófeléhez vagdalja az általa a vásárba eladni vitt tojásokat.

→MZ VII. C 123.1. (Csirsel); →MZ VII. C 136.1.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 467.1.5. (Savanyú Jóska).

**A 135.7. A megcsonkított ellenség.**

**A 135.7.1. A megnyúzott pap.** A nevezetes betyár mindaddig nyúztatja és sóztatja a társaival a gazdag pap karját, amíg az oda nem adja neki az értékeit.

→MZ VII. C 841.2.1. (Nemes Laci).

**A 135.7.2. A levágott mellek.** A nevezetes betyár bosszúból levágatja az őt eláruló asszony melleit.

→MZ VII. C 726.3. (Hucu).

**A 135.7.3. A megvakított ellenség.** A nevezetes betyár bosszúból megvakítja az őt eláruló asszonyt.

→MZ VII. C 726.3. (Hucu).

**A 135.7.4. A levágott végtagok.** A nevezetes betyár bosszúból levágatja az őt eláruló ember végtagjait.

→MZ VII. C 26.3. (Balán); →MZ VII. C 44.3. (Blidár).

**A 135.7.5. A levágott fülek.** A nevezetes betyár elfogja, és bosszúból levágatja az őtána nyomozó titkosrendőr füleit, majd elkergeti őt a vidékről.

→MZ VII. B 59. (Rózsa Sándor).

**A 135.7.6. A letépett körmök.** A nevezetes betyár bosszúból letépeti az édesanyját megkínzó tiszt körmeit.

→MZ VII. C 65.1. (Bogár Imre).

**A 135.7.7. A leszakított bajusz.** A nevezetes betyár a karikás ostorával egy suhintással bőrostül leszakítja az őt üldöző pandúr bajuszát.

→MZ VII. B 58.1.2. (Rózsa Sándor).

**A 135.7.8. A leharapott szemöldök.** A nevezetes betyár hirtelen felindulásában leharapja egy haragosa szemöldökét.

→MZ VII. C 822.2. (Mihály Gergő).

**A 135.7.9. A leharapott orr.** A nevezetes betyár/rabló a kivégzése előtt bosszúból leharapja a tulajdon édesanyja orrát/nyelvét azért, hogy az őt rossz nevelte, s ezáltal az akasztófára juttatta. / A nevezetes betyár fő harcmodora, hogy verekedés közben leharapja az ellenfele orrát.

→MZ VII. A 119.1. (A megbüntetett anya); →MZ VII. A 349.7. (A búcsúzni hívott anya);

→MZ VII. C 871.2. (Piku Pista).

**A 135.7.10. A levágott hímvessző.** A nevezetes betyár levágja a nőikkel önkényeskedő gazdatiszt nemi szervét/levágja az uzsorás nemi szervét, és azt a szájába adja.

→MZ VII. C 274.4. (Juhász András); →MZ VII. C 291.2. (Kis Víg Miska).

**A 135.7.11. A kiherélt ellenség.** A nevezetes betyár kiherélteti a menyecskékkel önkényeskedő/az őket eláruló férfiakat. / A nevezetes betyár büntetésül kiheréli egyik barátja feleségének a szeretőjét, majd az asszonnyal megsütteti az illető heréit, és azokat megeteti vele.

→MZ VII. B 57.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 274.4. (Juhász András); →MZ VII. C 867.5. (Pendely Pista); →MZ VII. D 6.15.3. (N. N. betyár).

**A 135.8. A ló farka után köttetett ellenség.** A nevezetes betyár az ellenségeit/a lelkiismeretlen orvost ló farka után kötteteti, és úgy vonsozolja végig a falun.

→MZ VII. B 54. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.1. (Angyal Bandi).

**A 135.9. A kiköttetett haramia.** A nevezetes betyár kikötteti az erdőben a nevében/a szegényektől fosztogató betyárokat.

→MZ VII. C 497.8. (Sisa Pista); →MZ VII. C 566.7.1. (Vidrócki Marci).

**A 135.10. A megégetett ellenség.** A nevezetes betyár arra kényszeríti az elfogott csendőröket, hogy a forró pálinkafőző üstöt cipeljék. / A nevezetes betyár tüzes

vassal bélyegzi meg a kapzsi uzsorást. / A nevezetes betyár büntetésül paraszt tesz ellenségei hasára/nemi szervére. / A nevezetes betyár a csárda kéményébe húzza fel az utána nyomozó titkosrendőröket, hogy ott füstölődjenek.

→MZ VII. C 44.4. (Blidár); →MZ VII. C 136.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 607.1.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. D 6.15.6. (N. N. betyár)

**A 135.12. Az erős paprika evésére kényszerített pandúrok.** A nevezetes betyár arra kényszeríti az elfogására küldött pandúrokat, hogy egyenek meg egy-egy füzér erős paprikát/egy kosár hagymát.

→MZ VII. B 57.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 920.4.5. (Szabó-gyerekek).

**A 135.15. A betyárok által megkínzott emberek (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár megkorbácsolatja/meztelenül a csipkebokorba fekteti/egyéb módon kínozza az ellenségeit.

→MZ VII. B 62. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 5.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 185.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 376.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. D 6.13. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15.2. (N. N. betyár); →MZ VII. G 9.1. (emberevő cigányok).

**A 136. A betyárok által megvert emberek.** A nevezetes betyár megveri/felpofozza/a társaival elvereti az elfogására küldött pandúrokat/a vele szemben ellenséges/őt megsértő/őt szidalmazó embereket/a néppel önkényeskedő urakat/idegen katonákat.

→MZ VII. B 132.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 44.5. (Blidár); →MZ VII. C 85.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 136.1.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 136.2–3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 154. (Fábián Pista); →MZ VII. C 255.3. (Jánosik); →MZ VII. C 274.3. (Juhász András); →MZ VII. C 334.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 415.5. (Pintye); →MZ VII. C 434.1., 5. (Pusztai); →MZ VII. C 545.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 632.2. (Bede Bandi); →MZ VII. C 708.4. (Gub Marci); →MZ VII. C 796.3. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 862.3. (Pap Andor); →MZ VII. C 903.1. (Seruka); →MZ VII. D 6.2.3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 6.15. (N. N. betyár).

**A 136.1. Az ellenségre csapatott huszonöt bot.** A nevezetes betyár 25/40 botütéssel bünteti a szegényekkel önkényeskedő kasznárt/földesurat/az elfogott pandúrtiltszat.

→MZ VII. C 196.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 85.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 255.3. (Jánosik); →MZ VII. C 632.2. (Bede Bandi); →MZ VII. C 862.3. (Pap Andor); →MZ VII. D 6.15. (N. N. betyár).

**A 136.2. A szolgájával megveretett földesúr.** A nevezetes betyár a tulajdon szolgájával vereteti meg a kegyetlen földesurat.

→MZ VII. C 255.3. (Jánosik).

**A 137. A betyárok megszegénített ellenségei.**

**A 137.1. A menekülésre készített pandúrok.** A nevezetes betyár karikás ostorával/pusztá megjelenésével menekülésre készíti/a város határáig kergeti a túlerőben lévő pandúrokat/csendőröket/zsandárokat/perzekutorokat.

→MZ VII. B 58.1.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 196.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 545.1.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 632.1. (Bede Bandi); →MZ VII. C 763.6. (Kiss József); →MZ VII. C 919.2. (Szabó Bandi); →MZ VII. C 920.4.6. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 959.1. (Varga Imre); →MZ VII. D 41.12.1. (Szabó-gyerekek).

**A 137.2. A lefegyverzett pandúrok.** A nevezetes betyár a fegyverüktől, lovuktól és ruhájuktól megfosztva/kopaszra borotválva/az arcukra marhabilligot sütvé kergeti vissza az elfogására küldött pandúrokat/zsandárokat/szekus tiszteket a városba.

→MZ VII. B 57.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 132.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 154.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 434.3.2. (Pusztai); →MZ VII. C 526.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.3.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 684.2. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 740.4. (Jeges); →MZ VII. C 765.2. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 774.3. (Kozma Pista); →MZ VII. C 852.1. (Orbán Bálint); →MZ VII. D 6.2.3. (N. N. betyár).

**A 137.3. A pandúrokkal meglovagoltatott fa.** A nevezetes betyár lefegyverzi az elfogására küldött pandúrokat, majd gyeplőt adva a kezükbe egy kétágú fára ülteti őket, mintha lovagolnának.

→MZ VII. C 545.1.1. (Sós Pista); →MZ VII. D 6.2.2.2. (N. N. betyár).

**A 137.4. A betyárok gyertyafényes vacsorája.** A nevezetes betyár az elfogott zsandárokat/pandúrokat az asztalra kötözve és a hasukra tányért és égő gyertyát kötve költi el a vacsoráját. / A nevezetes betyár az elfogott pandúrokat négykézlábra állítja, a hátsó felükbe gyertyát dug, és e gyertyafény mellett költi el a társaival a vacsorát.

→MZ VII. C 291.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 846.1. (Nyéki Pista); →MZ VII. D 6.2.1. (N. N. betyár).

**A 137.5. A meztelenül hajtott kocsmáros.** A betyárok az őket eláruló/őket elfogni szándékozó kocsmároszt meztelenül hajtják végig a községen/a falu határára.

→MZ VII. C 545.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 674.1. (Daróczy).

**A 137.6. Az állatként legeltetett erdész.** A nevezetes betyár felkeresi a szegényeket megbírságoló erdész, és kötelet kötve a nyakára, legelni kényszeríti, majd inni is levezeti a patakra.

→MZ VII. C 434.1.2. (Pusztai).

**A 137.7. A söréttel itatott erdész.** A nevezetes betyár sörétes borral itatja meg az őt megsértő/népnyzó erdészt.

→MZ VII. C 467.2.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 697.1.2. (Doma Vendel).

**A 137.8. A megetetett párttagkönyv.** A nevezetes betyár megeteti a vörös párttagkönyvüket az általa elfogott kommunistákkal.

→MZ VII. C 434.2.1. (Pusztai).

**A 137.9. A megszegényített pap.** A nevezetes betyár az őt megsértő/őt feljelentő papot felkeresi, és arra kényszeríti, hogy kezet csókoljon neki/összekötözve felköti a mestergerendára.

→MZ VII. C 467.2.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 847.5. (Nyírfai Károly).

**A 137.10. A lányát megerőszakolni kényszerített apa.** A nevezetes betyár értesülve arról, hogy egy gazda ok nélkül szidalmazza őt, felkeresi a férfit, és arra kényszeríti, hogy erőszakolja meg a tulajdon lányát.

→MZ VII. C 497.2.7. (Sisa Pista).

**A 137.11. A megdolgoztatott urak.** A nevezetes betyár látástól vakulásig dolgoztatja/teherhordásra kényszeríti a népnyzó urakat/az elfogott párttitkárt.

→MZ VII. C 415.2. (Pintye); →MZ VII. C 434.2.3. (Pusztai).

**A 137.15. A börtönbe juttatott rendőr.** A nevezetes betyár unokaöccse elintézi, hogy a nagybátyját agyonlövető rendőrt börtönbüntetésre ítéljék.

→MZ VII. C 935.5. (Szucusu).

**A 138. A bosszúból okozott anyagi kár.**

**A 138.1. A bosszúból kirabolts emberek.** A nevezetes betyár bosszúból kirabolja az őt szidalmazó asszonyokat/az őt megsértő/a néppel önkényeskedő urakat/az őt csendőrkézzre juttatni akaró falusiakat.

→MZ VII. B 51.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 60.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 61. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 137.10. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 414.4. (Pintye); →MZ VII. C 467.1.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 467.9. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 497.2., 5., 7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 497.3., 7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 526.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 566.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 662.3.1. (Csekaj); →MZ VII. C 676.3. (Dávid Laca); →MZ VII. C 899.1. (Sándor Imre); →MZ VII. C 903.1. (Seruka); →MZ VII. 967.3. (Virág Károly).

**A 138.2. A földesúr váltságdíja.** A nevezetes betyár elfogja az őt eláruló földesurat/elrabolja a báró lányát, akit csak hatalmas váltságdíj ellenében enged szabadon.

→MZ VII. C 415.6. (Pintye); →MZ VII. C 833.1. (Muszaj Palkó).

**A 138.3. A bosszúból ellopott állatok.** A nevezetes betyár elköti a lovait/elhajtja az ökreit/ellopja az összes tyúkját annak az embernek, aki korábban bántalmazta/bezsapta/káromolta/stb. őt.

→MZ VII. C 194.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 255.2. (Jánosik); →MZ VII. C 376.7. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 395.6. (Patkó Pista); →MZ VII. C 662.3.2. (Csekaj); →MZ VII. C 623.1. (Balog József); →MZ VII. C 628.4. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 763.3. (Kiss József); →MZ VII. D 6.7., 11. (N. N. betyár).

**A 138.4. A bosszúból agyonlőtt állatok.** A nevezetes betyár bosszúból lelövi a földjét önhatalmúlag elfoglaló/az őt megsértő/feljelentő gazda igavonó állatait. / A nevezetes betyár éjszaka hegyes szárszámot dug az őt megsértő gazda lovainak végbelébe, amitől azok elpusztulnak. / A nevezetes betyár arra kényszeríti az őt megsértő pástort, hogy az összes birkájának vágja el a nyakát.

→MZ VII. C 44.3. (Blidár); →MZ VII. C 566.1., 4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 758.4. (Kis Barta); →MZ VII. C 929.1. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 6.6. (N. N. betyár).

**A 138.5. A bosszúból küldött „vörös kakas”.** A nevezetes betyár felgyűjtja az őt megkárosító/megsértő/feljelentő gazdák házát/csűrjét/présházát/búzakazlait. / A nevezetes betyár társai felgyűjtják a vezérüket rablás közben lelövő gazda tanyáját.

→MZ VII. B 67. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 44.2. (Blidár); →MZ VII. C 77.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 467.10.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 758.4. (Kis Barta); →MZ VII. D 6.9., 11. (N. N. betyár).

**A 138.7. A bosszúból okozott kár (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár összetoreti az őt eláruló földesúr hintóját/kifolyatja a fukar gazdák összes borát/lovakkal széttapostatja az őt megsértő gazdák terményét/stb.

→MZ VII. C 154. (Fábián Pista); →MZ VII. C 497.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 920.4. (Szabó-gyerekek).

**A 139. A betyár bosszúja (egyéb hagyományok).**

**A 139.1. A bosszút álló betyár (általános).** A nevezetes betyár – közelebről meg nem határozott jellegű – bosszút áll az ellenségein.

→MZ VII. B 55. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 65.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 334.3. (Nopcsa László); →MZ VII. C 885.4.1. (Recski Zsiga); →MZ VII. D 6.3., 5. (N. N. betyár).

**A 139.2. Az agyonütött borbély.** A nevezetes betyár ellenségei felbérelnek egy borbélyt, hogy vágja el a betyár torkát, amikor az borotválkozni megy hozzá. A borbély egy óvatlan pillanatban el is követi a gyilkosságot, azonban a betyárnak még van annyi ereje, hogy felkapva a széket, agyonverje vele a mérénylőjét.

→MZ VII. C 425.3. (Pintye); →MZ VII. C 943.9. (Tolvaj Dénes).

**A 139.3. Az öngyilkos áruló.** A nevezetes betyár árulója értesülve arról, hogy a betyár hamarosan kiszabadul a börtönből, tartva a megtorlástól, öngyilkosságot követ el. / A nevezetes betyárt eláruló földesúr értesülve arról, hogy betyárok állítottak be a kastélyába, félelmében kiugrik az ablakon.

→MZ VII. C 136.6. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 395.3. (Patkó Pista).

**A 139.4. Az elköltöző ellenfél.** A nevezetes betyár árulója/az őt elfogó zsandár értesülve a betyár szabadulásáról/tartva a bandatagok bosszújától, elköltözik arról a vidékről.

→MZ VII. C 136.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 526.7. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 923.5. (Szász Domokos).

**A 139.7. A megbékélt betyár.** A nevezetes betyár a falusi bálban összeakaszkozik a község legerősebb emberével. Egy-két nap múlva bosszút forralva a társai-val megjelenik az illető házánál, de amikor az étellel-itallal telepakolt kosárral megy ki közéjük, nem bántják.

→MZ VII. C 395.7. (Patkó Pista).

**A 140. A betyár fenyegetése.**

**A 140.1. A fenyegetésként megüzent „veres kakas”.** A nevezetes betyár megfenyegeti a vele szemben ellenséges/a követelését nem teljesítő község lakosait, hogy „veres kakas” fog kukorékolni a házuk tetején.

→MZ VII. B 67. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 213.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 77.8.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 136.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 215.3. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 225.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 467.10.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 725.2. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 764.14. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 811.1. (Majoros István); →MZ VII. C 971.7. (Vitális); →MZ VII. C 983.2. (Zatyko).

**A 140.2. A megfenyegetett szemtanú.** A nevezetes betyár megfenyegeti a vele találkozó embereket/lopásának a szemtanúit, hogy ha jót akarnak maguknak, nem láttak semmit.

→MZ VII. A 323.1. (A betyár figyelmeztetése); →MZ VII. C 675.2. (Dávid Laca); →MZ VII. C 908.4. (Skobják).

**A 140.5. A betyár fenyegetése (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár megfenyegeti az ellenségeit, hogy még megbánják azt, hogy az ártalmára voltak.

→MZ VII. C 194.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 274.1. (Juhász András); →MZ VII. C 679.1.1. (Doma Vendel); →MZ VII. C 697.5. (Gál Domokos); →MZ VII. C 961.4. (Vaszi Tamás); →MZ VII. C 967.2. (Virág Károly).

## A 141–170. A betyár rablásai

**A 141. Az első rablás.** A nevezetes betyár először a szüleit rabolja ki/tréfából rabol csak, majd a könnyű pénzkereset sikerén felbuzdulva csap fel törvényen kívülinek.

→MZ VII. C 252.5. (Jánosik); →MZ VII. C 468.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 492.1. (Sisa Pista).

**A 142. A kifosztott gazdagok.** A nevezetes betyár a szegény embereket nem bántja, csakis a gazdagokat (urakat, nagygazdákat, kereskedőket stb.) rabolja ki.

→MZ VII. B 71. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 27.1. (Balán); →MZ VII. C 45.1. (Blidár); →MZ VII. C 66.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 86.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 137.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 195.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 215.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 256.1. (Jánosik); →MZ VII. C 275.1. (Juhász András); →MZ VII. C 304.1. (Mantu); →MZ VII. C 313.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 377.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 416.1. (Pintye); →MZ VII. C 435.1. (Pusztai); →MZ VII. C 468.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 567.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 527.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 546.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 587.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 639.3.1. (Blénesi); →MZ VII. C 676.1. (Dede); →MZ VII. C 677.1. (Dér); →MZ VII. C 694.1. (Fiam Bálint); →MZ VII. C 704.2. (Gerle János); →MZ VII. C 706.1. (Görbe Ferenc); →MZ VII. C 711.1. (Gyenyey); →MZ VII. C 754.1. (Khená); →MZ VII. C 763.7. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 768.1. (Kokodi Jankó); →MZ VII. C 773.4.1. (Koroj); →MZ VII. C 785.2. (Kutyási); →MZ VII. C 793.5. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 809.2. (Macsvánszky Maxim); →MZ VII. C 923.4. (Szász Domokos); →MZ VII. C 927.1. (Szikú); →MZ VII. C 933.3. (Szrajla); →MZ VII. C 935.2. (Szucusu); →MZ VII. C 943.4. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 980.2. (Zalka); →MZ VII. D 7.1. (N. N. betyár).

**A 142.1. A kifosztott kastély.** A nevezetes betyár a társaival rátör a kastélyra/éjszaka beállít a földesúrhoz, és kirabolja/megsarcolja az ott lakókat.

→MZ VII. B 80. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 335.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 357.3. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 377.8. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 396.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 416.4. (Pintye); →MZ VII. C 468.1., 3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.5., 9–10. (Sisa Pista); →MZ VII. C 527.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 657.1. (Császár); →MZ VII. C 741.2. (Juhász Andor); →MZ VII. C 833.1. (Muszaj Palkó); →MZ VII. C 965.2.2. (Vezér András); →MZ VII. D 7.2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.2.3. (N. N. betyár).

**A 142.2. Az elhajtott hintó.** A nevezetes betyár a társával lovastul elrabolja a főszolgabíró kocsiját, amíg a hintó az utcán várakozik.

→MZ VII. C 684.3.2. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 774.4.1. (Kozma Pista).

**A 142.3. A kirabolt papok.** A nevezetes betyár kirabol egy gazdag katolikus papot.



→MZ VII. C 468.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 567.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 841.2.1. (Nemes Laci).

**A 142.4. A kifosztott zsandárok.** A nevezetes betyár kifosztja az általa rászedett zsandárokat, hogy a csapatának fegyvert és ruhát szerezzen.

→MZ VII. C 304.2. (Mantu).

**A 142.5. A kifosztott kocsmárosok.** A nevezetes betyár előszeretettel rabolja ki/fosztogatja a gazdag zsidó kocsmárosokat.

→MZ VII. C 498.2. (Sisa Pista).

**A 142.7. A kifosztott bányaváros.** A nevezetes betyár a bandájával kirabolja a gazdag bányavárost.

→MZ VII. C 416.5. (Pintye).

**A 143. A kirabolt bank.** A nevezetes betyár egyedül/a társaival kirabol egy/több/51 bankot.

→MZ VII. B 79. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 27.4. (Balán); →MZ VII. C 173.3. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 237.4. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 322.7. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 435.1. (Pusztai); →MZ VII. C 645.2. (Bolond Anna); →MZ VII. C 609.2.1–2. (Viszkis); →MZ VII. C 921.3. (Szakács Gyula); →MZ VII. D 7.5.3. (N. N. betyár).

**A 144. Egyéb híres rablások.** A nevezetes betyár egyedül/a társaival kirabol egy gyárat/áruházat/vámhivatalt/ékszerüzletet/templomot/kolostort.

→MZ VII. C 27.3. (Balán); →MZ VII. C 137.5.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 322.6. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 335.3. (Nopcsa László); →MZ VII. C 836.5.2. (Nagy Béla); →MZ VII. C 845.2. (Nyakó Sándor); →MZ VII. C 885.3. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 889.2.1. (Rigac Jancsi); →MZ VII. E 12. (N. N. rablólovag).

**A 145. A betyárok által kibontott fal.** A nevezetes betyár/kapcabetyár a falat kibontva jut be a kirabolni szándékozott házba/kamrába/istállóba.

→MZ VII. C 733.1. (Irimi); →MZ VII. C 756.1.1. (Kicsina); →MZ VII. C 890.2. (Rossz Pali); →MZ VII. C 908.2.2. (Skobják); →MZ VII. C 917.1. (Svarni); →MZ VII. C 971.1.1. (Vitális); →MZ VII. D 7.29. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.35.3. (N. N. betyár).

**A 146. Az útonálló betyár.** A nevezetes betyár az országúton feltartóztatva fosztja ki az úton lévő gazdagokat (urakat/kereskedőket/vásárra menő nagygazdákat/stb.).

→MZ VII. B 72. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 86. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 113.2. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 137.10. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 237.1. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 256.2. (Jánosik); →MZ VII. C 335.4. (Nopcsa László); →MZ VII. C 357.2. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 377.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 416.2. (Pintye); →MZ VII. C 468.9. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.12.

(Sisa Pista); →MZ VII. C 527.7. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 639.3.3. (Blénesi); →MZ VII. C 643.3. (Boldog Feri); →MZ VII. C 676.1. (Dede); →MZ VII. C 690.1.1. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 707.1. (Grassalkovich Antal); →MZ VII. C 770.2. (Komi); →MZ VII. C 775.1.1–2. (Körtéj Józsi); →MZ VII. C 810.5. (Madas Károly); →MZ VII. C 884.4.4. (Rántás); →MZ VII. C 920.5.1. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 946.3. (Török Berci); →MZ VII. D 7.6. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.35.1. (N. N. betyár); →MZ VII. E 2.1. (Dadaj); →MZ VII. E 3.5.2. (Dovec); →MZ VII. E 4.2. (Dregus); →MZ VII. E 12., 14. (N. N. rablólovag).

**A 147. A kirabolt postakocsi.** A nevezetes betyár a társaival az országúton megállítja/a hidat elfűrészelve feltartóztatja a pénzszállító szekeret/postakocsit, és kirabolja azt.

→MZ VII. B 76. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 45.2. (Blidár); →MZ VII. C 103.1. (Bosota); →MZ VII. C 137.5.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 184.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 256.3. (Jánosik); →MZ VII. C 416.3. (Pintye); →MZ VII. C 498.12.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 769.1. (Kollár); →MZ VII. D 7.5.2. (N. N. betyár).

**A 148. A kirabolt adószedők.** A nevezetes betyár az országúton rajtaüt az adószedőn, és erőszakkal elveszi a nála lévő pénzzel tömött táskát.

→MZ VII. B 78. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 690.1.2. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 836.5.1. (Nagy Béla); →MZ VII. C 987.2. (Zsobote).

**A 149. A kirabolt vonat.** A nevezetes betyár/rabló a társaival a síneket felszedve/vazelinnel bekenve megállásra kényszerít és kirabol egy pénzszállító vonatot/a vonat pénzes utasait.

→MZ VII. B 77. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.7. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 27.2. (Balán); →MZ VII. C 256.5. (Jánosik); →MZ VII. C 335.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 435.3. (Pusztai); →MZ VII. C 498.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 567.2.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 567.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 588.1.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.4.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 684.3.1. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 679.2. (Doma Vendel); →MZ VII. C 774.4.2. (Kozma Pista); →MZ VII. C 802.2. (Lovassy Zsigmond); →MZ VII. D 7.2.1–2. (N. N. betyár).

**A 150.1. A félbeszakított színelőadás.** A nevezetes betyár megjelenik abban a színházban, ahol a róla szóló darabot játsszák, félbeszakítja az előadást, és miután a jelenlévő úri közönséget megfosztja a pénzüktől és az ékszereiktől, távozik.

→MZ VII. B 86. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 377.6. (Patkó Bandi).

**A 151. A betyár által ellopott állatok.**

**A 151.1. Az elkötött lovak.** A nevezetes betyár elhajtja az uraság ménését/ellopja a gazdag emberek/nagygazdák/haragosai legjobb lovát/lovait.

→MZ VII. B 75. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.2.1–2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 66.7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 124.2. (Csircsel); →MZ VII. C 137.2.1. (Dobos Gábor);

→MZ VII. C 140.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 155.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 173.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 195.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 215.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 292.2. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 322.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 377.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 435.4. (Pusztai); →MZ VII. C 468.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 527.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 546.3–4. (Sós Pista); →MZ VII. C 587.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 602.1. (Fehér László); →MZ VII. C 628.5. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 654.4. (Csali Pista); →MZ VII. C 675.1. (Dávid Laca); →MZ VII. C 691.1.1. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 710.1. (Gyáni Sándor); →MZ VII. C 735.1.1. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 746.1. (Kandrik); →MZ VII. C 765.3.2. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 766.1. (Kokan); →MZ VII. C 774.4.3. (Kozma Pista); →MZ VII. C 775.1. (Kraján György); →MZ VII. C 794.1. (Laska Miska); →MZ VII. C 797.2. (Lencse Pista); →MZ VII. C 801.1. (Lévai Imre); →MZ VII. C 805.2.2. (Maco Andris); →MZ VII. C 826.3. (Milosics); →MZ VII. C 839.1. (Nagy Miska); →MZ VII. C 845.2. (Nyakó Sándor); →MZ VII. C 846.2. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 847.4. (Nyírfai Károly); →MZ VII. C 852.2. (Orbán Bálint); →MZ VII. C 853.2. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 864.3.1–2. (Patkó Sándor); →MZ VIII. C 881.1. (Purcsi László); →MZ VII. C 887.2. (Révai Imre); →MZ VII. C 890.2. (Rossz Pali); →MZ VII. C 891.2. (Rossz Tóth Béni); →MZ VII. C 905.1. (Simon Berti); →MZ VII. C 920.5.2. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 931.2. (Szőke); →MZ VII. C 944.1. (Tompá János); →MZ VII. C 961.3. (Vaszi Tamás); →MZ VII. C 967.1. (Virág Károly); →MZ VII. C 969.2. (Visi Marci); →MZ VII. C 971.1.2. (Vitális); →MZ VII. D 7.7.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.8., 10., 12–13., 15–16., 19. (N. N. betyár).

**A 151.2. Az elhajtott szarvasmarha.** A nevezetes betyár elhajtja az uraság marhacsordáját/a gazda legszebb ökrét/borjúját/tehenét.

→MZ VII. B 74. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 124.3. (Csircsel); →MZ VII. C 137.2.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 155. (Fábián Pista); →MZ VII. C 195.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 357.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 498.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 546.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 527.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 611.1. (Abusz); →MZ VII. C 672.1. (Dacó Pista); →MZ VII. C 691.1.1. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 697.2. (Gál Domokos); →MZ VII. C 725.3.1. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 739.6. (Jakab Samu); →MZ VII. C 735.1.2. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 758.5. (Kis Barta); →MZ VII. C 806.1. (Macska Jani); →MZ VII. C 836.5.5. (Nagy Béla); →MZ VII. C 889.2. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 893.1. (Rozgonyi Miska); →MZ VII. C 921.1. (Szakács Gyula); →MZ VII. C 933.4. (Szrajla); →MZ VII. C 945.2. (Tót Gyuri); →MZ VII. C 979.1. (Zádeczky Károly); →MZ VII. D 7.22–23. (N. N. betyár); →MZ VII. D 77.2. (N. N. betyár).

**A 151.3. Az elhajtott birkák.** A nevezetes betyár elhajtja az uraság/a vele szemben ellenséges pásztor birkanyáját. / A nevezetes betyár/kapcabetyár juhot lop.

→MZ VII. B 74. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 357.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 498.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 546.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 567.4. (Vidrócki); →MZ VII. C 615.1. (Babák Ferkó); →MZ VII. C 669.2. (Csutorka); →MZ VII. C 684.3.3. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 758.6. (Kis Barta); →MZ VII. C 805.2.2. (Maco Andris); →MZ VII. C 851.1. (Oravec); →MZ VII. C 929.2. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 7.7.3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 33.1–2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 72. (N. N. betyár).

**A 151.4. Az ellopott disznók.** A nevezetes betyár elhajtja az uraság/a vele szemben ellenséges disznópásztor kondáját/a csendőrök disznóit. / A nevezetes betyár/kapcabetyár malacot lop.

→MZ VII. C 6.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 7.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 124.3. (Csircsel); →MZ VII. C 137.2.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 137.8.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 173.2. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 275.3. (Juhász András); →MZ VII. C 396.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 546.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 567.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 611.1. (Abusz); →MZ VII. C 662.4.3. (Csekaj); →MZ VII. C 669.1. (Csutka); →MZ VII. C 675.1. (Dávid Laca); →MZ VII. C 693.1. (Fenyves Andris); →MZ VII. C 691.1.1. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 725.3.1. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 778.1. (Kuku Jancsi); →MZ VII. C 796.4. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 883.1. (Ranta Józsi); →MZ VII. C 912.1.1. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. C 923.4. (Szász Domokos); →MZ VII. C 951.1. (Tyúk); →MZ VII. D 7.7.4. (N. N. betyár); →MZ VII. D 7.11., 21., 24. (N. N. betyár).

**A 151.5. Az ellopott szárnyasok.** A nevezetes betyár ellopja a vele ellenséges emberek/a csendőrök szárnyasait. / A kapcabetyár pusztán megélhetésből libát/kacsát/tyúkot lop.

→MZ VII. C 322.3. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 631.1. (Batamás); →MZ VII. C 662.4.1–2. (Csekaj); →MZ VII. C 758.6. (Kis Barta); →MZ VII. C 795.1. (Lázár Andi); →MZ VII. C 884.4.1. (Rántás); →MZ VII. C 851.1. (Oravec); →MZ VII. C 683.3. (Egri János); →MZ VII. C 908.2.1. (Skobják); →MZ VII. C 921.2. (Szakács Gyula); →MZ VII. E 3.5.1. (Dovec).

**A 151.6. A föld alatti istálló.** A nevezetes betyár az általa lopott lovakat/egyéb lopott állatokat föld alatti titkos istállóban/nádkúpban/az orgazda padlásán rejti el átmenetileg.

→MZ VII. C 155.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 698.1. (Gál Józsi); →MZ VII. C 735.1.1. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 805.2.5. (Maco Andris); →MZ VII. C 826.3. (Milosics); →MZ VII. C 920.11. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 26–27. (N. N. betyár); →MZ VII. D 31.2. (N. N. betyár); →MZ VII. A 388. (A betyár föld alatti istállója).

**A 151.7. A felébresztett gazda.** A nevezetes betyár ellopja az alvó gazda lovát/tehenét, majd távozóban bekiált az ablakon, hogy máskor jobban vigyázzon az állatokra/hogy tartson jobb őrzőkutyát.

→MZ VII. C 137.2.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 195.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 710.1. (Gyáni Sándor); →MZ VII. C 766.1. (Kokan); →MZ VII. D 7.10. (N. N. betyár).

**A 151.8. A pimasz üzenet.** A nevezetes betyár ellopja a csendőrök kacsáit/hízott disznóját, majd azt írja fel az ólajtóra: „Máskor jobbakat tenyészzenek!”/„Máskor különbet hizlaljanak!”

→MZ VII. C 631.1. (Batamás); →MZ VII. D 7.11. (N. N. betyár).

**A 152. A betyár által ellopott holmik.** A nevezetes betyár/kapcabetyár kisebb értékű dolgokat (kabátot/cifraszűrt/bundát/bakancstalpnak való gépszíjat/lószerszámot/szénát/stb.) lop.

→MZ VII. C 66.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 322.4. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 468.10.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 723.1. (Hipi és Pamu); →MZ VII. C 778.1. (Kuku Jancsi); →MZ VII. C 805.2.1. (Maco Andris); →MZ VII. C 814.2. (Márkó János); →MZ VII. C 884.2.1–2. (Rántás); →MZ VII. C 961.3. (Vaszi András).

### **A 153. A betyár által ellopott étel.**

**A 153.1. Az ellopott disznótoros.** A nevezetes betyár/kapcabetyár virtusból ellopja a nagygazda kamrájából az előző nap levágott disznó húsát és szalonnáját/a lakodalomra előkészített ételt.

→MZ VII. B 73. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 195.7. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 640.1. (Bócsa Miska); →MZ VII. C 734.1.1. (Iván János); →MZ VII. C 756.1.1. (Kicsina); →MZ VII. D 7.7.4. (N. N. betyár).

**A 153.2. Egyéb étellopások.** A nevezetes kapcabetyár pusztán létfenntartásból ételmet lop/ellopja a mezőn dolgozó munkások elemózsiáját/beoson a falusi konyhákba, és elfogyasztja a tűzhelyen gőzölgő ebédet.

→MZ VII. C 195.7. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 667.1. (Csori); →MZ VII. C 691.1.2. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 700.1. (Garas); →MZ VII. C 725.3.2. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 725.4. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 761.2. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 767.4. (Kokas); →MZ VII. C 768.1. (Kis Barta); →MZ VII. C 783.1. (Kurucz); →MZ VII. C 852.2. (Orbán Bálint); →MZ VII. C 856.1. (Ördög); →MZ VII. C 884.4.3. (Rántás); →MZ VII. C 889.2. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 908.2–3. (Skobják); →MZ VII. C 920.12. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 940.1. (Tara Feri); →MZ VII. C 946.2. (Török Berci).

### **A 155. Nőrabló betyárok.**

**A 155.1. Az elrabolt grófkisasszony.** A nevezetes betyár elrabolja a vendégfogadóban megszálló király feleségét/a kastélyból a földbirtokos lányát (grófkisasszonyt/bárokisasszonyt/a főispán lányát), akit rejtekhelyére visz, és csak tetemes váltságdíj ellenében küld vissza a szüleinek/akivel a fogva tartás ideje alatt egymásba szeretnek.

→MZ VII. B 85. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 128–129. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 66.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 273.3. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 420.2. (Pintye); →MZ VII. C 527.8. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 606.6. (Rákóczi); →MZ VII. C 639.3.4. (Blénesi); →MZ VII. C 833.1. (Muszaj Palkó); →MZ VII. D 7.32. (N. N. betyár).

**A 155.2. Egyéb lányrablások.** A nevezetes betyár/rablólovag elrabolja a neki megtetsző lányokat/asszonyokat.

→MZ VII. B 85. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 27.9.1. (Balán); →MZ VII. C 639.3.4. (Blénesi); →MZ VII. D 7.32. (N. N. betyár); →MZ VII. E 15. (N. N. rablólovag).

### **A 157. Furfangos állatlopások.**

**A 157.1. A fordított patkóval ellopott állatok.** A nevezetes betyár fordítva patkolt lovakon lopja el a kiszemelt állatokat. / A nagyerejű betyár pusztá kézzel lehúzza a kiszemelt ló lábáról a patkót, majd az öklét kalapácsként használva

fordítva megpatkolja, és úgy viszi el az állatot az istállóból. Amikor a gazda az ellopott állat keresésére indul, döbbsen látja, hogy a nyomok nem kifelé, hanem az istállóba vezetnek.

→MZ VII. C 628.5. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 758.5. (Kis Barta); →MZ VII. C 864.3.1. (Patkó Sándor); →MZ VII. D 7.13. (N. N. betyár).

**A 157.2. A papucsos állatok (A pokrócba csavart lópata).** A nevezetes betyár rongyot köt az ellopott állatok lábára/pokrócot terít a földre az istálló előtt, hogy ne legyen hallható a paták dobogása/hogy a gazda ne tudja, hogy az állatot melyik irányba keresse.

→MZ VII. B 75.1.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.2.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 7.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 322.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 746.1. (Kandrik); →MZ VII. D 7.15. (N. N. betyár).

**A 157.3. A megszelídített kutyák.** A nevezetes betyár ért az őrzőkutyák megszelídítéséhez (előző nap ételt visz nekik, és megnyalja velük a kezét/étel szagával elcsalja őket/pálinkába áztatott húst dob nekik/stb.), s mivel a kutyák nem ugatnak, feltűnés nélkül tudja ellopni a kiszemelt állatokat.

→MZ VII. B 75.1.1–2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 94. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 669.2. (Csutorka); →MZ VII. C 704.3. (Gerle János); →MZ VII. D 7.20. (N. N. betyár).

**A 157.4. Az elterelt figyelem.** A nevezetes betyár felgyűjtja az udvaron lévő szénakazlat, és amíg a ház népe az oltással van elfoglalva, elköti az istállóból a lovakat. / A nevezetes betyár a csárdában leül kártyázni a nagygazdával, s miközben hagyja őt nyerni, a társai az istállóból elkötik az állatokat.

→MZ VII. B 75.1.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. D 7.18. (N. N. betyár).

**A 157.5. Az elaltatott örök.** A nevezetes betyár altatóport kever a háziak/a pásztorok borába/ivóvizébe, és úgy lopja el tőlük a féltve őrzött állatokat.

→MZ VII. C 7.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 137.5.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 137.8.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. D 7.19. (N. N. betyár).

**A 157.6. A bravúros lólopás.** A nevezetes betyár az istálló ajtaját lezáró keresztvason/az istálló ajtajában alvó örök fölött átléptetve lopja el a lovakat.

→MZ VII. B 75.1.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 75.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 173.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 766.1. (Kokan); →MZ VII. C 864.3.2. (Patkó Sándor); →MZ VII. C 969.2. (Visi Marci); →MZ VII. D 7.9. (N. N. betyár).

**A 157.7. A megjáratott ló.** A nevezetes betyár a vásárban inkognitóban vételi ajánlatot tesz egy lóra, csak arra kéri a gazdáját, hogy előtte próbaképpen megjáratassa. Amikor már az állat nyergében ül, a kilétét felfedve visszakiált a gazdának, majd elvágat a lóval.

→MZ VII. C 6.2.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 124.2. (Csircsel).

**A 157.8. A gazdája segítségével ellopott állat.** A nevezetes betyár az esti órákban ellopja az ólból egy gazda disznóját, majd bezörget hozzá, hogy segítsen feltenni a szekérre, mert ott áll a ház előtt egy disznóval, amely leugrott a kocsi hátuljáról. A gazda készségesen segít neki, és csak másnap döbben rá arra, hogy a saját disznója ellopásában segédkezett.

→MZ VII. C 951.1. (Tyúk); →MZ VII. D 7.24. (N. N. betyár).

**A 157.9. A gazdájának eladott állat.** A nevezetes betyár ellop a nagygazda/kocsmáros/mészáros istállójából egy tehenet/hízott libát, majd inkognitóban beállít hozzá, hogy akar-e olcsón szarvasmarhát/libát venni? A házigazda kap az alkalmi vételen, és csak másnap döbben rá arra, hogy a saját ellopott állatát vette meg.

→MZ VII. C 567.4.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 662.4.2. (Csekaj); →MZ VII. C 945.2. (Tót Gyuri); →MZ VII. D 7.23. (N. N. betyár).

**A 157.10. „Úgy egyen, mintha a magáé volna!” (A magáéból falatozó gazda).**

A nevezetes betyár ellop a nagygazdától/a csendőrparancsnoktól/a szomszédos pástortól egy disznót/libát/juhot, majd beállít hozzá, hogy hozott egy levágni való állatot, süssék meg és lakomázzanak belőle egyet. A gazda megőrül az alkalmi vacsorának, és csak másnap derül ki a számára, hogy a betyárral együtt voltaképpen a sajátjából falatozott.

→MZ VII. C 137.8.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 615.1. (Babák Ferkó); →MZ VII. C 662.4.2–3. (Csekaj); →MZ VII. C 926.1. (Szép Balázs); →MZ VII. D 7.25. (N. N. betyárok); →MZ VII. D 33.1–2. (N. N. betyár).

**A 157.12. Az elmásított állatok.** A nevezetes betyár az ellopott állatot átfestik/átbillogozzák/meghempergetik trágyában, hogy a gazdája ne ismerje fel azokat.

→MZ VII. C 920.5.2. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. D 7.22. (N. N. betyár).

**A 157.15. Különösen furfangos állatlopások.** A betyárok a legelő kondát pirított máj szagával magához csalva/a lovak fülébe taplót dugva/a disznóra kabátot terítve/a tenyerébe forrasztott vasfű segítségével/a béklyót lófarokszőrrel kinyitva/stb. lopja el a gazdájától az állatokat.

→MZ VII. B 75.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 7.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 885.1. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 912.1.1. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. D 7.12., 16. (N. N. betyár).

**A 157.16. Az állatlopás előtt leitatott disznó.** A betyár pálinkát itat az ellopni kívánt disznóval, majd immár sivalkodás nélkül viszi el az elbódult állatot.

→MZ VII. B. 75.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 7.5. (Angyal Bandi).

**A 158. Egyéb trükkös rablások és lopások.** A nevezetes betyár fordított bocsorban/álcázott kocsival jár lopni. / A nevezetes betyár fegyvernek látszó tárggyal/üres fegyverrel rabol. / Az országhatár közelében legeltető pásztor a vezérkos hasához kötözve csempézi át a határon az embereket. / Stb.

→MZ VII. C 27.6. (Balán); →MZ VII. C 195.6. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 66.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 587.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 603.2.2. (Krúdy Kálmán); →MZ VII. C 662.2. (Csekaj); →MZ VII. C 662.4.4. (Csekaj); →MZ VII. C 668.1. (Csótra Jani); →MZ VII. C →MZ VII. C 680.2. (Dregics Onoriu); →MZ VII. D 7.14., 17. (N. N. betyár); →MZ VII. D 26.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 29.1–2. (N. N. betyár).

**A 159. A kikémlt gazdagság.** A nevezetes betyár elszegődte egy társát inasnak a földesúri kastélyba, hogy kémlelje ki, hogy hol őrzik a kincseiket. / A nevezetes betyár reverendát ad egyik társára, hogy mint pap járja a falvakat, és a gazdagokhoz betérve figyelje meg, hogy azok hol tartják az értékeiket. A megszerzett információk birtokában a betyárok kirabolják a gazdag embert.

→MZ VII. B 83.6. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 567.7.1. (Vidrócki Marci).

**A 160. A megüzent rablás.** A nevezetes betyár levélben megüzeni a püspöknek/földesúrnak/gazdag kereskedőnek, hogy melyik napon mennyi pénzt készítsen ki számára, mert személyen fog elmenni érte. Az uraság hiába készül fel a betyár látogatására és fogad öröket, mert a betyár álruhába öltözve/egyéb leleményes módon az általa megjelölt időben mégis kirabolja őt.

→MZ VII. B 92.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 66.2–3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 137.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 137.5.1–2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 377.5.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 396.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 468.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 526.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 527.9.2–4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 587.4. (Zöld Marci); →MZ VII. C 625.1. (Balog Feri); →MZ VII. C 673.2. (Dancsó János); →MZ VII. C 773.4.2. (Korój); →MZ VII. C 836.5.3. (Nagy Béla); →MZ VII. D 7.8. (N. N. betyár).

**A 161. Az álruhás rablás.**

**A 161.1. Az álruhában véghezvitt, megüzent rablás.** A nevezetes betyár levélben megüzeni a püspöknek/földesúrnak/gazdag kereskedőnek, hogy a megadott napon mennyi pénzt készítsen ki számára, mert személyesen fogja felkeresni érte. Az uraság hiába készül fel a betyár látogatására és őrizteti nagy erővel a házat, mert a betyár álruhában (püspöknek/papnak/katonatisztnak/csendőrnek/mészárosnak öltözve) feltűnés nélkül bejut a palotába, és pénze átadására kényszeríti a meglepett urat, majd a mit sem sejtő örök szemé láttára elhajt.

→MZ VII. C 27.5. (Balán); →MZ VII. C 66.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 137.5.1–2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 137.7. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 377.5.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 468.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 526.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 527.9.2–3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 587.4. (Zöld Marci); →MZ VII. C 625.1. (Balog Pali); →MZ VII. C 773.4.2. (Korój); →MZ VII. C 836.5.3. (Nagy Béla); →MZ VII. D 8.4.3. (N. N. betyár/Kannás).



**A 161.3. Az úri ruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár előkelő ruhát öltve/grófnak öltözve jelenik meg az urak mulatságán/a bárói kastélyban, és kilétét felfedve pénzüket, értékeiket átadására kényszeríti őket. / A nevezetes betyár úrnak öltözve rabolja ki a gazdagokat.

→MZ VII. B 83.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 113.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 377.5.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 468.7.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.8.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 527.9.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 607.4.4. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 965.3. (Vezér András).

**A 161.4. A papi ruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár püspöknek/kanonoknak/katolikus papnak/szerzetesnek öltözve jelenik meg a püspöki palotában/az urak társaságában, felfedi valódi kilétét és kirabolja az egyházi főméltóságot/a meglepődött urakat. / A nevezetes betyár barátcsuhát öltve keresi fel a várában a rettegett császári tábornokot, és tekintélyes összeget csal ki tőle.

→MZ VII. B 83.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 66.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 137.5.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 377.5.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 453.1.1. (Rajnoha); →MZ VII. C 468.7.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 468.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.8.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 527.9.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 567.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 625.1. (Balog Pali).

**A 161.5. A katonaiszti ruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár tábornoki ruhát öltve jelenik meg a király névnapjain mulatságán, és a lakoma végeztével, amikor a többi vendég már eltávozott, ékszerei átadására szólítja fel az uralkodót, majd a tisztelgő örök sorfala között feltűnés nélkül kísértal a palotából. / A nevezetes betyár tábornoki ruhában jelenik meg a grófi kastélyban, és kirabolja a mit sem sejtő birtokost. / A nevezetes betyár sebesült katonaisztnak öltözve jelenik meg a kórházban, majd amikor négy szemközt marad a főorvossal, kiürített vele a kórház széfjét. / A nevezetes betyár a társával tisztnek öltözve megy be a laktanyába, ott hamisított papírral fegyvert, lőszert, egyenruhát vételez, majd sértetlenül elhajt a zsákmánnyal.

→MZ VII. B 83.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 92.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 27.5. (Balán); →MZ VII. C 45.3. (Blidár); →MZ VII. C 435.5. (Pusztai); →MZ VII. C 437.1.1. (Pusztai); →MZ VII. C 740.6. (Jeges); →MZ VII. C 773.4.2. (Koroj); →MZ VII. C 777.2. (Kranabet Flóri).

**A 161.5.1. Az ezredesnek öltöztetett juhász.** A nevezetes betyár egy öreg pásztort beöltöztet ezredesi ruhába, ráparancsol, hogy mindenre csak annyit mondjon, hogy „jól van”, majd behajtatnak vele a laktanyába/egy gazdag kereskedőhöz fegyvert/ruhát vételezni. Miután a teherautót telepakolták, a betyárok elhajtának a zsákmánnyal, és az ott hagyott ezredesről csak akkor derül ki, hogy egy írástudatlan pásztor, amikor az elismervény kiállítására/fizetésre kerülne sor.

→MZ VII. C 435.5. (Pusztai); →MZ VII. C 773.4.3. (Koroj).

**A 161.6. A pandúrruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár pandúrnak/csendőrtisztnek öltözve rabolja ki a pénzszállító kocsit/a környékbeli földbirtokeket/hajtja el az állatokat/köti el a pandúrtiszt lovat.

→MZ VII. B 83.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 292.2. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 498.8.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 546.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 587.4. (Zöld Marci); →MZ VII. C 765.3.1. (Kócsi Feri).

**A 161.7. A mészárosként véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár mészárosnak öltözve jelenik meg a mit sem sejtő püspök/földesúr/zsidó kereskedő házában, és valódi kilétét felfedve kirabolja őt. / A nevezetes betyár mészárosnak öltözve hajtja el az ökröket a vágóhídról.

→MZ VII. B 83.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 137.5.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 377.5.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 468.7.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 468.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 526.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 527.9.2. (Sobri Jóska).

**A 161.8. A koldusruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár nyomoréknak álcázva magát rabolja ki a fináncokat. / A nevezetes betyár sánta koldusnak/púpos, nyomorék embernek tettetve magát felkéredzkedik a postakocsira, majd arra biztatja a kocsin utazó öröket, hogy lövöldözzenek be az út menti bokrokba, mert ott betyárok szoktak tanyázní. Amikor látja, hogy a csendőrök már minden golyójukat kilőtték, maga is fegyvert ránt, és az általuk szállított pénz átadására kényszeríti őket. / Az ördögös tudású rabló koldusnak álcázva magát fosztja ki az áldozatait.

→MZ VII. B 76.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 83.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 137.5.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 468.7.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. E 55.5.1–2. (N. N. rabló).

**A 161.9. A szolgaként véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár szolgálonak elszegődve rabolja ki a gazdag papot/a szolgálá ruháját magára öltve jut be a gazdag ember házába, és rabolja ki őt.

→MZ VII. C 137.5.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 836.5.3. (Nagy Béla).

**A 161.10. A női ruhában véghezvitt rablás.** A nevezetes betyár női ruhát öltve vásárol a boltban, majd fosztja ki a kereskedőt/lopja le tánc közben az úri mulatságban a grófnő nyakáról a nyakláncot. / A nevezetes betyár/rabló női ruhában jár rabolni, hogy ne ismerjék fel.

→MZ VII. C 195.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 237.2. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 292.3. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 733.2. (Irimi); →MZ VII. C 917.2. (Svarni); →MZ VII. C 962.1. (Vaszil); →MZ VII. E 27. (N. N. rabló).

**A 161.13. Egyéb álruhás rablások.** A nevezetes betyár/rabló lókupecnek/erdésznek/jegyzőnek/gépesznek/stb. öltözve rabolja ki az urakat.

→MZ VII. B 83.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 453.1.2. (Rajnoha); →MZ VII. C 468.7.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 965.3. (Vezér András); →MZ VII. E 3.5.3. (Dovec).

**A 161.14. Az álarcos rablás.** A nevezetes betyár (úri betyár) álarcban/fekete álarcban fosztja ki ellenségeit/rabolja ki a hozzá igyekvő urakat.

→MZ VII. C 335. (Nopcsa László); →MZ VII. C 335.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 416.5. (Pintye); →MZ VII. C 707.1. (Grassalkovich Antal); →MZ VII. C 912.1.2. (Sóvágó Jankó).

**A 161.15. A díszkísérettel távozó betyár.** Az előkelő úrnál álruhában megjelenő betyár miután megfosztotta pénztől a házigazdát, arra kényszeríti őt, hogy tartson vele az utcán várakozó hintóig/a város határáig, hogy az az örököt ne tudja időben riadóztatni.

→MZ VII. C 137.5.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 137.7. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 377.5.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 468.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 527.9.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 625.1. (Balog Pali).

**A 162. A megüzent sarc.** A nevezetes betyár megüzeni a földesúrnak/a nagyzadának/a község elöljárójának, hogy mennyi pénzre/ételre-italra van szüksége, és hogy azt készítse ki neki a megjelölt helyre. A betyár által felszólított úr tartva a retorziótól, eleget tesz a kérésnek.

→MZ VII. B 81. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 6.6. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 66.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 86.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 124.1. (Csircsel); →MZ VII. C 137.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 195.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 215.3. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 256.6. (Jánosik); →MZ VII. C 275.2. (Juhász András); →MZ VII. C 377.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 435.2. (Pusztai); →MZ VII. C 468.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 567.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 639.3.2. (Blénesi); →MZ VII. C 680.1. (Dregics Onoriu); →MZ VII. C 788.1. (Kuzma); →MZ VII. C 793.6. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 814.2. (Márkó János); →MZ VII. C 841.2.2. (Nemes Laci); →MZ VII. C 832.1. (Miklós Panna); →MZ VII. D 7.3. (N. N. betyár).

**A 163. Az önkéntes komenció.** A nevezetes betyárnak és bandájának a környékbeli uraság önként és rendszeresen küld bort és ételmet, hogy őt és a birtokát ne háborgassák. / A nevezetes betyárnak a földbirtokos önként küldi el a pinceszékét, hogy ezáltal elnyerje a jóindulatát. / A szepességi hágókon átkelő utazók jobbnak látják a zsványokat előre lefizetni, ezáltal biztosítva be magukat a kirablás ellen.

→MZ VII. C 468.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 527.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 546.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 567.3.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 690.1.3. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 763.4. (Kiss József); →MZ VII. C 965.2.1. (Vezér András); →MZ VII. D 7.4. (N. N. betyár); →MZ VII. E 6.1. (Havran).

**A 164. A betyárnak adott „ajándék” (A zsebbe tétetett pénz).** A nevezetes betyárnak nincsen szüksége erőszakra, mert amint megjelenik/bemutatkozik, a gazdagok szó nélkül átadják neki a náluk lévő pénzt. / A nevezetes betyár senkitől sem veszi el az értékeit, csak felszólítja őket, hogy ki mit szán neki, azt saját kezűleg csúsztassa a zsebébe (hogy ne mondhassák aztán, hogy rabolta tőlük).

→MZ VII. C 137.6., 9. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 468.2.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 990.2.. (Zsubrik Jóska).

**A 165. A betyár lapjárása (A forgandó szerencse).** A nevezetes betyár leül az országút szélére kártyázni. Egy vásárra menő úr megkérdezi tőle, hogy mit csinál. A betyár azt válaszolja, hogy éppen kártyázik. „És ki nyer?” – kérdezi az úr, mire a válasz: „Most maga nyert” – és átad neki néhány forintot. Amikor az úr visszafelé jön a vásárból, még mindig ott látja kártyázni a különös idegent. Újra megkérdezi tőle: „Most ki nyer?”, mire a betyár előrántja a pisztolyát, és „Most én nyerek!” szavak kíséretében kirabolja az urat.

→MZ VII. C 137.11. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 606.4.1. (Rákóczi); →MZ VII. C 607.4.5. (Rinaldó Rinaldini).

**A 166. Kínzással kicsikart kincsek.** A nevezetes betyár kínvallatással (parazsat téve a hasára/szeméremtestére/csizmájával a fülére lépve/felhasogatott bőrét paprikás sóval szórva be) bírja rá a gazdag molnárt/zsidó kocsmárost/nagygazdát arra, hogy elárulja, hová rejtette a pénzét.

→MZ VII. C 377.7. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 468.2.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 912.1.2. (Sóvágó Jankó).

**A 168. Egyéb törvényen kívüli cselekedetek.**

**A 168.1. A pénzhamisító betyár.** A betyár/úri betyár/rablólovag titkos pénzverdét/pénzverő gépet működtet/pénzhamisítással is foglalkozik.

→MZ VII. C 335.6. (Nopcsa László); →MZ VII. C 805.3. (Maco Andris); →MZ VII. C 819.2. (Menyhért Pista); →MZ VII. D 21. (N. N. betyár); →MZ VII. E 11.4. (Fulkó).

**A 168.2. A csempészettel foglalkozó betyár.** A nevezetes betyár dohánycsempészettel/sócssempészettel/gyegyercsempészettel/a lopott állatok országhatáron történő áthajtásával/embercsempészettel is foglalkozik.

→MZ VII. C 173.5. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 322.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 826.5. (Milosics); →MZ VII. D 25. (N. N. betyár); →MZ VII. D 26.1.

**A 168.3. A vadorzó betyár.** A nevezetes betyár/kapcabetyár orrvadász hírében áll, és maga hordja a környékbeli urak asztalára az illegális vadhúst. Puskát nem hord magánál, mert az erdő minden szegletében van rejtett fegyvere.

→MZ VII. C 832.1. (Murkus); →MZ VII. D 27. (N. N. betyár).

**A 168.4. Az elmaradt színelőadás.** A nevezetes betyár egy társával színésznek öltözve megjelenik egy községben, majd a meghirdetett előadásra szóló belépőjegyek árával angolosan távozik.

→MZ VII. C 819.1.2. (Menyhért Pista); →MZ VII. C 923.8. (Szász Marci).

**A 168.5. Egyéb törvényen kívüli cselekedetek (vegyes).** A nevezetes kapcabetjár okmányhamisítással/csalással/zsebmetszéssel is foglalkozik.

→MZ VII. C 662.4.5. (Csekaj); →MZ VII. C 791.1. (Lajtrik); →MZ VII. C 819.1.2. (Menyhért Pista); →MZ VII. C 826.4. (Milosics); →MZ VII. C 892.1. (Tóth János); →MZ VII. D 29. (N. N. betyár).

**A 169. Haramiává lett betyárok.** Nevezetes betyárok/rablók által elkövetett rablógyilkosságok/gátlástalan fosztogatások.

→MZ VII. A 186. (A betyár talizmánja); →MZ VII. B 91.10. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 27.9. (Balán); →MZ VII. C 197.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 256.9. (Jánosik); →MZ VII. C 357.4. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 396.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 787.2–3. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 912.1.2. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. C 917.3. (Svarni és Irini); →MZ VII. C 940.2. (Tara Feri); →MZ VII. C 952.2. (Ujj Péter); →MZ VII. C 971.2. (Vitális); →MZ VII. C 973.1. (Vradár); →MZ VII. E 3.5.4. (Dovec), →MZ VII. E 4.3. (Dregus és fiai); →MZ VII. E 8.3. (Studeniz); →MZ VII. E 9.1. (Pipás Pista); →MZ VII. E 5.5. (Guta); →MZ VII. E 11.1. (Fulkó); →MZ VII. E 38.2.11. (N. N. rabló).

**A 170. A betyár rablásai (egyéb hagyományok).**

**A 170.1. Az elbizakodott betyár.** A nevezetes betyár kijelenti, hogy ha a császár ezer katonával is őrizteti, ő akkor is kirabolja a bécsi palotát.

→MZ VII. C 396.3. (Patkó Pista).

**A 170.2. A becsapott betyár.** Az okos gazda leleménnyel visszalopja a nevezetes betyár által elköött lovát. / A kirabolni szándékozott nemesasszony a kontyában viszi haza a kincseit, becsapva ezáltal a betyárt. / A bankrablásban cinkos banki alkalmazott a betyárok megjelenése előtt kiűriti a széfet, és a gyanút rájuk terhelve, meglép a pénzzel. / Az útra kelő iparosok egy tömött és egy vékony pénzes zacskót tesznek maguknak, s az őket feltartóztató betyároknak a vékonyabbat nyújtják át.

→MZ VII. C 6.2.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 377.9. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 921.3. (Szakács Gyula); →MZ VII. D 7.35.2. (N. N. betyár).

**A 170.3. Az elkergetett betyár.** A betörni készülő nevezetes betyárt meglepik és elkergetik a háziak. / Az országút szélén meglapuló betyárt a vásárba menő szekeresek a szekér löcsével űzik el. / A szemfüles gazda levágja a kiásott lyukon bebújni igyekvő betyár egyik lábát. / A fába rejtett puska pörög felrobban a fatolvaj kályhájában. / Stb.

→MZ VII. C 691.2. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 946.3. (Török Berci); →MZ VII. D 7.35.3–4. (N. N. betyár).

## A 171–180. A betyár egyéb nevezetes cselekedetei

### **A 171. A háborúzó betyár.**

**A 171.1. A törökök réme.** A nevezetes betyár a törökök réme, mert a csapatával gyakran rajtaüt a hegyszoroson keresztül vonuló katonákon, és sziklákat görggetve rájuk, agyonúzza őket.

→MZ VII. C 644.1. (Boli).

**A 171.2. A tatárokat legyőző betyár.** A nevezetes betyár a tatárok közeledésének a hírére fellármázza a bányaváros polgárait, majd a segítségükkel győzelmet arat a martalócok felett.

→MZ VII. C 417.2. (Pintye).

**A 171.3. A Rákóczi-szabadságharcban részt vevő betyár.** A nevezetes betyár Rákóczi oldalán részt vesz a szabadságharcban, és vitézül harcol ott/többször legyőzi/lépre csalja a labancokat.

→MZ VII. B 99.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 257.3. (Jánosik); →MZ VII. C 417.3. (Pintye).

**A 171.4. A francia forradalomban részt vevő betyár.** A nevezetes betyár egy társával részt vesz a francia forradalomban.

→MZ VII. C 528.1. (Sobri Jóska).

**A 171.5. Az 1848-as szabadságharcban részt vevő betyár.** A nevezetes betyárvezér a csapatával/betyárseregével/ostoros huszáraival részt vesz a szabadságharcban, ahol számtalan alkalommal legyőzi (megfutamítja/vízbe szorítja) az ellenséget. / A nevezetes betyár részt vesz, és vitézül harcol a szabadságharcban/a társaival elrabolja az orosz hadsereg hadipénztárát. / A nevezetes betyár lesből ellövi a megszálló orosz sereg vezérének fél fülét. / A nevezetes betyár a szabadságharc bukását követően megmenti a kivégzéstől a halálra ítélt honvédtiszteket.

→MZ VII. B 91.1–8. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 196.7. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 612.1. (Apatyi Gábor); →MZ VII. C 841.3.1–2. (Nemes Laci).

**A 171.6. A legyőzött megszállók.** A nevezetes betyár egy géppuskasorozattal megfutamít egy egész szakasz cseh katonát/miközben átszállítja őket a folyón, vízbe fojt egy csomó román katonát.

→MZ VII. C 722.1. (Hényel Jóska); →MZ VII. C 739.12. (Jakab Samu).

**A 171.7. A kommunistaellenes partizánok.** A kommunista rendszer jóvoltából törvényen kívülé vált betyár egyedül/néhány társával/maga köré csapatot szervezve fegyveresen harcol a kommunisták ellen/rajtuk ütve lefegyverez egy elfogásukra küldött katonai különítményt.

→MZ VII. C 41–60. (Blidár); →MZ VII. C 181–190. (Frunzilla); →MZ VII. C 431–450. (Pusztai); →MZ VII. C 726.. (Hucu); →MZ VII. C 935. (Szucsu).

**A 171.8. Az uralkodót megsegítő betyár.** A nevezetes betyár a háborúzó uralkodó segítségére siet, és elkergeti az ellenséget. / Valahányszor a császárt veszély fenyegeti, a nevezetes betyár az uralkodó pártjára áll, és elűzi az ellenséget.

→MZ VII. C 257.2. (Jánosik); →MZ VII. C 417.4. (Pintye).

**A 171.9. A betyár várostroma.** A nevezetes betyár faágyúkkal ostrom alá veszi a huszti várat, és megadásra készíti a várat védő urakat/ágyúival lerombolja az erős várfalakat/egyetlen ágyúlövessel romba dönti a várat, ráomlasztva a falakat a benne éppen lakomára gyülekező gonosz óriásokra. / A nevezetes betyár a társaival megtámadja Krasznahorka várát, hogy elkobozza a várúr kincseit, és szétossza azokat a szegény nép között.

→MZ VII. C 417.1. (Pintye); →MZ VII. C 568.7. (Vidrócki Marci).

**A 171.10. A megfutamított katonaság.** A nevezetes betyár a betyárseregével/ostoros huszárjaival legyőzi és megfutamítja az ellenséges hadsereget. Maga a betyárvezér egy csapásra három osztrák/nyolc orosz katonát ver le a lováról. / A nevezetes betyár megvadított ökörcsordát hajt az ellenség felé, úgy készíti menekülésre az ellenséges katonákat.

→MZ VII. B 90.1., 7. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 7.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 612.1. (Apatyi Gábor).

**A 171.11. A heroikus küzdelem.** Ahol a nevezetes betyár megjelenik a betyárseregével, ott fű sem nő többé.

→MZ VII. B 91.6. (Rózsa Sándor).

**A 173. A betyár álruhában.** A nevezetes betyár álruhában/inkognitóban jelenik meg az úri társaságban/nyilvános helyeken/egyéb helyeken úgy, hogy senki nem ismeri fel.

→MZ VII. A 161. (Az álruhás rablás); →MZ VII. B 92.1–4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 7.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 28.1–5. (Balán); →MZ VII. C 46.1–5. (Blidár); →MZ VII. C 72.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 114.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 137.5.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 138.1–2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 186.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 276.2. (Juhász András); →MZ VII. C 238.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 196.1.1–2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 196.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 305.1. (Mantu); →MZ VII. C 378.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 397.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 433.3. (Pusztai); →MZ VII. C 437.1–5. (Pusztai); →MZ VII. C 468.7.3. (Savanyú Jóska);

→MZ VII. C 469.3.1–4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 518.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 528.4.1–2., 5–6. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 568.4.1–5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.7.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 578.2. (Dézsi); →MZ VII. C 588.1.1–2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 608.2. (Veszélka Imre); →MZ VII. C 665.3. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 740.6. (Jeges); →MZ VII. C 777.2. (Kranabet Flóri); →MZ VII. C 818.1. (Melik Miska); →MZ VII. C 819.1.1. (Menyhért Pista); →MZ VII. C 823.8. (Szász Marci); →MZ VII. C 827.2. (Milus); →MZ VII. C 828.3. (Mógor); →MZ VII. C 836.9. (Nagy Béla); →MZ VII. C 922.2. (Szarvas Jancsi); →MZ VII. C 930.4. (Szögedi); →MZ VII. C 962.1. (Vaszil); →MZ VII. C 965.3. (Vezér András); →MZ VII. C 967.4. (Virág Károly); →MZ VII. D 8.4.1–2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 8.5. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.7. (Dovec).

**A 173.1. Az urak multságán részt vevő betyár.** A nevezetes betyár inkognitóban, elegáns úri ruhában/magát gazdag földbirtokosnak/grófnak kiadva megjelenik az urak báljában/a szerb király lakodalmán, együtt mulat/táncol/kártyázik velük úgy, hogy senki sem ismeri fel.

→MZ VII. B 96.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 7.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 67.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 196.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 305.1. (Mantu); →MZ VII. C 397.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 568.4.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 588.1.2. (Zöld Marci).

**A 173.2. A vendéglői ebéd.** A nevezetes betyár úriembernek öltözve megebédel egy előkelő vendéglőben/az étteremben együtt eszik-iszik az őt kereső rendőrökkel anélkül, hogy felismernék. A betyár valódi kilétére csak a távozása után derül fény (többnyire a tányér alatt hagyott cédula révén).

→MZ VII. B 92.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 28.3., 5. (Balán); →MZ VII. C 46.1. (Blidár); →MZ VII. C 138.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 186.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 276.2. (Juhász András); →MZ VII. C 437.1.3–5. (Pusztai); →MZ VII. C 528.4.6. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 568.4.1–2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 578.2. (Dézsi); →MZ VII. C 665.3. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 836.9. (Nagy Béla); →MZ VII. D 8.5. (N. N. betyár).

**A 173.3. A szegény asszonynál megszálló betyár.** A nevezetes betyár inkognitóban megszáll egy szegény asszonynál, és elmenőben sok pénzt és egy a kilétét felfedő cetlit hagy a párna alatt.

→MZ VII. C 433.3. (Pusztai); →MZ VII. C 437.1.4. (Pusztai).

**A 173.4. A merész látogatás.** A nevezetes betyár úrnak öltözve felkeresi a pandúrok főparancsnokát, hogy személyesen is megismerje legfőbb üldözőjét.

→MZ VII. B 96.4. (Rózsa Sándor).

**A 173.5. A betyártól érdeklődő pandúrok.** A grófnak öltözött betyárvezért megszólítják a német pandúrok, és azt kérdezik tőle, hogy nem látott-e a környéken zsványokat. / A járőröző pandúrok éppen az álruhás betyártól érdeklődnek arról, hogy nem látta-e a körözött betyárt (azaz őt magát).



→MZ VII. C 528.4.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 588.1.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 819.1.1. (Menyhért Pista).

**A 173.6. Az édesanyja temetésén részt vevő betyár.** A nevezetes betyár álruhában (drótosóttnak/üveges tótnak/öreg koldusnak/zsandárnak öltözve) részt vesz édesanyja temetésén, ahol a nagy számban jelenlévő pandúrok és zsandárok nem ismerik fel. / A nevezetes betyár asszonyoknak öltözve részt vesz lelőtt társa temetésén, de senki nem ismeri fel.

→MZ VII. C 378.4. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 469.3.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 568.4.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 930.4. (Szögedi).

**A 173.7. A saját temetésén részt vevő betyár.** A nevezetes betyár helyett egyik társát ütik agyon, és a betyárvezér gyanánt őt teszik ki közszemlére a vármegyházán. A betyár úri ruhát öltve elmegy megnézni a „saját” holttestét, mielőtt azt elhantolnák.

→MZ VII. C 568.4.5. (Vidrócki Marci).

**A 173.8. A társa kivégzésén megjelenő betyár.** A nevezetes betyár egyik betyártársát elfogják, és halálra ítélik. A betyár álruhát öltve elmegy cimborája kivégzésére, ahol egyedül az akasztásra váró betyár ismeri fel őt, és még a búcsúnótájába is beleszővi a nevét.

→MZ VII. C 872.2. (Milus).

**A 173.9. A lánya lakodalmán megjelenő betyár.** A nevezetes betyár inkognitóban megjelenik a lánya lakodalmán, de csak messziről nézi a lakodalmas menetet az ott nyüzsgő titkosrendőrök miatt.

→MZ VII. C 46.5. (Blidár).

**A 173.10. Az édesanyját felkereső betyár.** A nevezetes betyár főorvosnak öltözve látogatja meg a kórházban fekvő édesanyját/papnak öltözve keresi fel otthon az édesanyját.

→MZ VII. C 437.1.2. (Pusztai); →MZ VII. C 818.1. (Melik Miska).

**A 173.11. A pártgyűlésen megjelenő betyár.** A nevezetes betyár hivatalos pápírral, inkognitóban részt vesz a kommunisták pártgyűlésén, ahol senki sem ismeri fel.

→MZ VII. C 46.2. (Blidár).

**A 173.15. A koldusnak öltözött betyár.** A nevezetes betyár koldusnak álcázva magát járja az országot/kérdzkeedik fel a szekérre/vesz részt édesanyja temetésén/megy el a celli búcsúba, hogy ott találkozzon az édesanyjával/szökteti

ki a börtönből a betyártársát/megy be a városba meggyőződni arról, hogy az orgazdák mennyiért adják a lopott lovakat.

→MZ VII. B 92.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 138.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 378.4. (Parkó Bandi); →MZ VII. C 468.7.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 528.4.2. (Sobri); →MZ VII. C 607.5. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 608.2. (Veszelka Imre); →MZ VII. D 8.4.2. (N. N. betyár).

**A 173.16. A szlovák vándoriparosnak öltözött betyár.** A nevezetes betyár drótos-tótnak/üveges tótnak öltözve állít be a városházára/vesz részt édesanyja temetésén/jelenik meg a lakodalmas háznál/téveszti meg az őt kereső rendőröket.

→MZ VII. B 92.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 46.3. (Blidár); →MZ VII. C 378.4. (Parkó Bandi); →MZ VII. C 469.3.1–2. (Savanyú Jóska).

**A 173.17. A betyár női ruhában.** A nevezetes betyár/rabló női ruhába – asszony-nak/kisasszonynak – öltözve jár-keel a városban/megy be vásárolni a boltba/jelenik meg az úri mulatságon/szökik meg a börtönből/vesz részt egyik társa temetésén/megy rabolni/stb.

→MZ VII. C 28.2. (Balán); →MZ VII. C 46.4. (Blidár); →MZ VII. C 196.1.1–2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 238.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 528.4.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 547.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 828.3. (Mógor); →MZ VII. C 962.1. (Vaszil); →MZ VII. C 930.4. (Szögedi); →MZ VII. C 967.4. (Virág Károly); →MZ VII. C 8.4.1. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.7. (Dovec).

**A 173.18. Egyéb álruhás megjelenések.** A nevezetes betyár úrnak/papnak/állami ellenőrnek/öregembernek/cigánynak/mészárosnak/parasztembernek/patikusnak/kereskedőnek/huszárnak/tengerésznek/stb. öltözve jár a nép között anélkül, hogy bárki is felismerné.

→MZ VII. C 7.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 46.3. (Blidár); →MZ VII. C 468.7.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 469.3.1., 3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 518.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 757.1. (Kicsindi Pál); →MZ VII. C 819.1.1. (Menyhért Pista); →MZ VII. C 836.9. (Nagy Béla).

**A 173.19. A kocsikereket cipelő betyár.** A nevezetes betyár megüzeni a rendőröknek, hogy másnap délben kerestülmegy a Dráva hidján kerékkal. A rendőrök figyelni kezdik a hidat, várva, hogy majd egy kerékpáros fog megjelenni, de a betyár egy kocsikereket véve a hátára sétál oda, és még el is beszélget az ott posztoló rendőrökkel. Amikor már messze jár, akkor figyelmezteti valaki a rendőröket, hogy a kocsikereket cipelő ember volt a keresett betyár.

→MZ VII. C 114.1. (Csaruga Jovo); →MZ II. H 61.1.

**A 173.20. A betyár magyaros ruhája.** A nevezetes betyár román léteire magyaros ruhában jár, hogy ne ismerjék fel.

→MZ VII. C 28.1. (Balán).

### **A 174. A felfedett inkognitó.**

**A 174.1. A tányér alatt hagyott cédula.** A vendéglőben inkognitóban ebédelő/mulató betyár a távozása előtt egy cédulát/névjegykártyát csúsztat a tányér alá. Amikor a pincér szedi össze az asztalról az étkészletet, talál rá az üzenetre, és döbben rá mindenki, hogy ki volt valójában az úri ruhás vendég, a cédulán ugyanis az áll, hogy ő a régóta körözött, hírhedt/nevezetes betyár.

→MZ VII. B 92.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 283. (Balán); →MZ VII. C 46.1. (Blidár); →MZ VII. C 137.5.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 138.2. (Dobos); →MZ VII. C 186.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 276.2. (Juhász András); →MZ VII. C 305.1. (Mantu); →MZ VII. C 433.3. (Pusztai); →MZ VII. C 437.1.3–4. (Pusztai); →MZ VII. C 469.3.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 568.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 578.2. (Dézsi); →MZ VII. C 588.1.2. (Zöld Marci); →MZ VII. D 8.5. (N. N. betyár).

**A 174.2. A tetthelyen hagyott cédula.** A nevezetes betyár távozásakor egy általa írt cédulát hagy rablása/csínytevése helyszínén, felfedve a kilétét.

→MZ VII. C 46.3–4. (Blidár); →MZ VII. C 105.1. (Bosota); →MZ VII. C 137.5.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 435.1.1. (Pusztai); →MZ VII. C 468.7.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 631.1. (Batamás); →MZ VII. C 725.4. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 832.3. (Murkus); →MZ VII. C 856.2. (Ördög); →MZ VII. C 908.3. (Skobják); →MZ VII. D 7.11. (N. N. betyár); →MZ VII. G 9.3. (N. N. emberevő cigány).

**A 174.3. A fára írt üzenet.** A nevezetes betyár távozása előtt mindenütt felírja a nevét a fákra/boltajtóra/stb., ahol inkognitóban megfordul.

→MZ VII. C 28.2. (Balán); →MZ VII. C 196.1.2–3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 469.3.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 819.1.1. (Menyhért Pista); →MZ VII. D 8.5. (N. N. betyár); →MZ VII. G 9.3. (Filke Sándor).

**A 174.5. A valóságosan felfedett kilét.** A nevezetes betyár a kocsmában együtt iszik egy rendőrrel, aki nem ismeri őt. Miután megitták a pálinkát, a betyár bemutatkozik neki, mire a rendőr rémületében elszalad. / A nevezetes betyár úri ruhában a fogadó vendégei között üldögél, ahol éppen róla folyik a szó. A betyár megjegyzi, hogy ő ismeri az emlegetett embert, és elkezdti részletezni, hogy hogyan néz ki. A leírás végén az egyik úr megjegyzi, hogy akkor hasonló a kinézete, mint neki, mire a betyár közli velük, hogy valóban, hiszen ő maga az, majd a poharát a jelenlévők egészségére ürítve távozik.

→MZ VII. C 437.1.5. (Pusztai); →MZ VII. C 528.4.6. (Sobri Jóska).

**A 175. A látni kívánt betyár.** A földesúr azt mondja az egyik jobbágyának/munkásának, hogy szeretné látni annak betyárrá lett fiát. A szegény ember megjegyzi, hogy inkább ne kívánja látni, de az úr csak erősködik, mire az apa szól a fiának. Egy este a nevezetes betyár váratlanul megjelenik a kastélyban, a fokosát belevágja az asztalba, majd az összes pénze átadására szólítja fel a földesurat, aki

rémülten tesz eleget a követelésnek. A betyár az uraság pénzével távozik/közli vele, hogy csak tréfa volt az egész, de máskor ne legyen kíváncsi a betyárookra.

→MZ VII. B 93. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 71.1. (Bogár Imre)\*; →MZ VII. C 397.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 469.1–2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 502.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 528.6. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 568.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 688.1. (Farkas Csana); →MZ VII. C 763.5. (Kiss József); →MZ VII. C 794.2. (Laska Miska); →MZ VII. D 7.2.3. (N. N. betyár).

### **A 176. A betyárvirtus.**

**A 176.1. A kastélybeli látogatás.** A nevezetes betyár a bárót keresve bemegy a kastélyba, elkezd zongorázni, majd békésen távozik. / A nevezetes betyár bemegy a grófi kastélyba felváltani a százforintosát, és mivel úgy értesül, hogy a gróf jó ember, nem visz el tőle semmit.

→MZ VII. C 378.2. (Patkó Bandi).

**A 176.2. Az eljátszott rablás.** A nevezetes betyár hallva azt, hogy a földesúr fennhéjázóan nyilatkozik róla/hogy merő kíváncsiságból látni szeretné őt, megjelenik a kastélyban és kirabolja, majd egyből vissza is adja a pénzét, ám figyelmezteti, hogy máskor jobban gondolja meg, hogy mit beszél felőle/hogy valóban kíváncsi-e rá. / A nevezetes betyár a király hívására megjelenik az udvari lakomán, és az uralkodó kérésére úgy tesz, mintha valóban ki akarná rabolni a jelenlévő urakat. A megrémült urak az első szóra odaadják neki minden pénzüket, mire a betyár közli velük, hogy a rablás csak tréfa volt. / A nevezetes betyár a börtönből való szabadulását követően egy gazdag birtokoshoz szegődik el erdőőrnek. Az uraság fényes mulatságot rendez, és rábeszéli a volt betyárt, hogy ijesszen rá a vendégekre. A betyár betyárruhát öltve beront a terembe, és elveszi a náluk lévő összes pénzt, amit utóbb maradéktalanul visszaad.

→MZ VII. B 93. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 67.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 469.1–2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 502.1–2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 688.1. (Farkas Csana); →MZ VII. C 794.2. (Laska Miska); →MZ VII. C 763.5. (Kiss József); →MZ VII. D 7.2.3. (N.N. betyár).

**A 176.3. A földesúrral együtt mulató betyár.** A nevezetes betyár az embereivel felkeresi kastélyában a földesurat, alaposan ráijeszt, majd kijelentve, hogy ő nem rabolni jött, hajnalig együtt mulat az úrral.

→MZ VII. C 528.6. (Sobri Jóska).

**A 176.4. A pandúrokkal együtt mulató betyár.** A nevezetes betyár a csárdában együtt mulat az éppen arrafelé járó pandúrokkal. / A nevezetes betyár beüzen a csendőrsre, hogy ott tartózkodik a kocsmában, és amikor a csendőr megérkezik, hajnalig együtt mulatnak.

→MZ VII. C 276.1. (Juhász András); →MZ VII. C 378.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 528.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 568.2.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 786.7. (Kutyási); →MZ VII. D 8.1.1. (N. N. betyár).

**A 176.5. A falusi bálban megjelenő betyár.** A nevezetes betyár megjelenik a falusi báljában, és megtáncoltatja a legszebb lányokat. / A nevezetes betyár részt vesz egy közeli rokona/keresztfia/az általa megajándékozott lány lakodalmán, jót mulat, és gazdagon megajándékozta az ifjú párt. Bár a pandúrok értesülve a betyár jelenlétéről, próbálják elfogni őt, leleményes módon mindig kicsúszik a kezük közül. / A nevezetes betyár minden környékbeli lakodalomban/bálban megjelenik.

→MZ VII. C 469.7.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 568.1. (Vidrócki Marci).

**A 176.6. A mulatozó betyár.** A nevezetes betyár nagy lakomát, mulatságot rendez az erdőben/a csárdában/egy határbeli pincében, amelyre minden arra járó meghív. / A nevezetes betyár a kocsmában száz fröccsöt rendel, majd az egészet a padlóra önti/tíz icce bort rendel, és úgy mulat. / A nevezetes betyár azt parancsolja a kocsmárosnénak, hogy öt liter bort és száz szál gyertyát tegyen az asztalra, mert mulatni akar. / A nevezetes betyár a lovát is bevezeti a kocsmába, és ott itatja. / Amikor a nevezetes betyár mulatni kezd, belevágja a fokosát a mestergerendába/mulatozás közben belelövöldöz a kocsmá plafonjába.

→MZ VII. B 211.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 257.7. (Jánosik); →MZ VII. C 469.5.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 469.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 482.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 568.2.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 708.5.2. (Gub Marci); →MZ VII. C 801.2. (Lévai Imre); →MZ VII. C 867.5. (Pendely Pista); →MZ VII. C 884.5. (Rántás); →MZ VII. C 889.3. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C VII. 920.7. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 707.5.1. (Gub Marci); →MZ VII. D 8.1. (N. N. betyár).

**A 176.6.1. A mestergerendába vágott balta.** A csárdába belépve/a mulatozás megkezdése előtt a nevezetes betyár a mestergerendába vágja a fokosát.

→MZ VII. C 801.2. (Lévai Imre); →MZ VII. C 867.5. (Pendely Pista); →MZ VII. D 8.1.3. (N. N. betyár).

**A 176.7. A vendéglőbe behajtó betyár.** A nevezetes betyár lovaskocsival a kirakaton keresztül behajt az áruházba/szánnal behajt a vendéglőbe/lóháton megy be a város legelegánsabb vendéglőjébe/a falusi csárdába.

→MZ VII. C 323.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 707.5.1. (Gub Marci); →MZ VII. C 719.1. (Halász Bandi); →MZ VII. C 724.2. (Hoffner); →MZ VII. D 8.6. (N. N.).

**A 176.8. A betyár a kávéházban.** A nevezetes betyár úri ruhában bemegy a kávéházba, és rendel egy vödör kávé. Amikor kihozzák neki, vetközni kezd és belemártja a vödörbe az elegáns ruhákat, mondván: „Igyál, mert csak neked van becsület!”

→MZ VII. B 100.3. (Rózsa Sándor).

**A 176.9. A hiányzó kártyapartner.** A nevezetes betyár levelet küld az uradalmi kaszárnak, hogy segítse ki őt a kártyapartiban, mert hiányzik a negyedik játékos. A kaszár el is megy a számára veszélyes társaságba, és együtt játszik a betyárokkal.

→MZ VII. C 528.5. (Sobri Jóska).

**A 176.10. A hidegvérű betyár.** A nevezetes betyár még azután is nyugodtan falatozik, amikor figyelmeztetik, hogy közelednek a zsandárok. / A nevezetes betyár egy rozsdás pisztollyal kergeti el a vele szemben ellenségesen fellépő embereket. / A nevezetes betyár átüzen a másik csárdába a pandúroknak, hogy hol van. Amikor azok odaérnek, már csak a hült helyét találják a betyárnak. / A nevezetes betyár nem fél a csendőröktől, két pisztollyal felszerelve fényes nappal is bátran mutatkozik mindenütt.

→MZ VII. B 96.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 174.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 547.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 860.2. (Páll Sándor).

**A 176.11. A feltartóztatott hintó.** A nevezetes betyár a község szélén megállítja a földbirtokos négylovas hintóját, az urat kidobja a hintóból, és addig furikázik a faluban fel és alá, amíg a csendőrök üldözőbe nem veszik. / A nevezetes betyár feltartóztatja a főispán hintóját, és csak akkor engedi az útjára, amikor kifizeti azt a kötelezvényt, amit egy évvel korábban állított ki neki.

→MZ VII. C 774.5. (Kozma Pista); →MZ VII. C 757.1. (Kicsindi Pál); →MZ VII. C 684.5. (Erdei Gyurka).

**A 176.12. A betyár vérdíja (A megosztott jutalom).** A nevezetes betyár az erdőszélén találkozik egy hazafelé tartó emberrel, és azt tudakolja tőle, hogy mi újság a városban. Az ember elmondja neki, hogy száz aranyat tűztek ki a fejére, mire a betyár azt javasolja, hogy osztozzanak meg a vérdíjon. Összekötteti a kezét, és mintha fogoly lenne, bekísérteti magát a városi csendőrparancsnokságra. A férfi megkapja a vérdíjat, amin hamarosan megosztoznak a börtönből könnyűszerrel megszökő betyárral.

→MZ VII. C 96.3. (Rózsa Sándor).

**A 176.13. A szétzavart vásár.** A nevezetes betyár váratlanul megjelenik a vásárbán, és egymaga szétzavarja a vásári sokadalmat.

→MZ VII. C 7.1. (Angyal Bandi).

**A 176.14. A betyár tölténye.** A nevezetes betyár a pandúrokkal vívott harc közben nagycímletű bankjegyekkel is tölt, és úgy lő az ellenségeire.

→MZ VII. C 809.1. (Macsvánszky Maxim).

**A 177. A betyárpárbaj.** A nevezetes betyár egyik betyártársával/egy nagyerejű juhással kötőfékszakításban versenyez. / A nevezetes betyár fokossal megvív a vidék hírhedt rablójával, és mivel egyikük sem bír a másikkal, felosztják egymás között a területet. / A nevezetes betyár megvív a vezéri címért egy rablóvezérrel/a banda addigi vezérével, és miután győzedelmeskedik felette, az is őt szolgálja.

→MZ VII. B 98. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 198.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 238.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 257.1. (Jánosik); →MZ VII. E 5.4. (Guta)\*.

**A 178. A betyár lovasbravúriai.**

**A 178.1. A betyár ugratása I.** A nevezetes betyár a lovával átugratja a Szádelői-hasadékot/a folyó egyik oldaláról a másikra ugrat/egyik hegyről a másikra ugrat/háromszori ugratással feljut a hegytetőn lévő várba/leugrat a magas szikláról, és úgy menekül el az üldözői elől/átugratja a városkaput/a grófi kastély kapuját/szeretőjéhez a nagykaput átugratva érkezik meg/stb.

→MZ VII. B 97. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 67.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 196.1.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 378.6. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 417.6. (Pintye); →MZ VII. C 469.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 528.7.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 943.6.2. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. D 13.5. (N. N. betyár).

**A 178.2. Átkelés a befagyott tavon.** A nevezetes betyár átlövegol a befagyott Balatonon.

→MZ VII. C 528.7.2. (Sobri Jóska).

**A 178.2. A vonattal versenyző betyár.** A nevezetes betyár fogadást köt egy úrral, hogy hamarabb érkezik be lóháton az állomásra, mint az uraság vonattal. Bár a lova belepusztul a vágtaiba, a betyár öt perccel megelőzi a vonatot, miáltal megnyeri a fogadást.

→MZ VII. C 502.3. (Sisa Pista); →MZ IX. C 86.7.

**A 178.3. A megnyergelt csikók.** A nevezetes betyár részt vesz a falusi legények nyergelési versenyén, és egyedül ő képes arra, hogy húsz fiatal csikót megüljön.

→MZ VII. B 96.2. (Rózsa Sándor).

**A 178.4. A füttyszóra megálló vágató lovak.** A nevezetes betyár egy négyfogatú hintóval vágatva a lovak közé dobja a gyeplőt, majd egyet fütttyent, és a lovak abban a pillanatban megállnak.

→MZ VII. C 528.7.3. (Sobri Jóska); →MZ II. P 191.7.; →MZ IX. C 86.5.

**A 179. A betyárbecsület.** A nevezetes betyár nem viszi el a vele valaha jót tett/hozzá őszinte emberek pénzét/hiánytalanul visszajuttatja jogos tulajdonosának azt az összeget, amit akkor vett el, amikor sürgősen pénzre volt szüksége.

ge. / A nevezetes betyár nem engedi meg a betyártársainak, hogy agyonlőjék az állatok ellopását megakadályozó pásztorfiút/visszautasítja a bérgyilkosságra vonatkozó megbízatást. / A nevezetes betyár megfutamítja a pandúrokat, majd védtelenné vált kapitányukat megkínálja borral. / A nevezetes betyár elhajtja az egyik gazda kancáját, és amikor a ló – vemhes lévén – megellik, a csikót visszaviszi neki. / A nevezetes betyár az országúton megállít egy földbirtokost, akitől a pénzén kívül a szivarját is elveszi, majd kis idővel később utána nyargal egy szivarral, hogy legyen neki is mit szívnia, amíg hazaérkezik. / Stb.

→MZ VII. B 95.1., 3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 25.1. (Balán); →MZ VII. C 196.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 292.1. (Kis Vig Miska); →MZ VII. C 354.2. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 469.5.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 502.4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 528.2.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 614.2. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 625.1.1. (Balog Pali); →MZ VII. C 920.6. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 929.4. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 8.3.2. (N. N. betyár).

### **A 180. Egyéb hagyományok.**

**A 180.1. A megtámadott császári hintó.** A nevezetes betyár a csapatával megtámadja az erdőn/a pusztán keresztülutazó királynő/császár/nádor hintóját, és az uralkodónak csak nagy nehézségek árán sikerül elmenekülnie a betyárok elől. / A nevezetes betyár száz lovasával körbefogja az utazó császár hintóját, de az nem bántja az uralkodót, mindössze arra kéri, hogy javítson a köznép sorsán.

→MZ VII. B 99.5.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 660.2. (Cseh István); →MZ VII. C 690.3. (Fazekas Dávid); →MZ VII. D 8.3.1. (N. N. betyár).

**A 180.2. A betyár és a 160 pandúr.** A nevezetes betyár megfenyegeti az őt eláruló kocsmárost, hogy bosszút áll rajta. A kocsmárost éjjel nappal 130 zsandár/160 pandúr őrzi, de a betyár éjfélkor bejut a csárdába, az alvó pandúrokat a fokosával sorban agyonüti, mindössze egyet hagy közülük életben hírvivőnek.

→MZ VII. C 378.1. (Patkó Bandi); →MZ II. B 18.; →MZ IV. A 106.

**A 180.3. A betyár különös harcmodora.** A nevezetes betyárnak az a szokása, hogy verekedés/harc közben leharapja ellenfelei orrát. / A nevezetes betyár úgy szerez fegyvert, hogy csípős paprikát szór az erdész szemébe, majd a magatehetetlen férfi kezéből kikapja a puskát.

→MZ VII. C 871.2. (Piku Pista); →MZ VII. C 888.2. (Riga Albert).

**A 180.4. A betyár, az ördög és a Jóisten.** A nevezetes betyár lelő/karikás ostorával elver egy az Istennel csúfolkodó ördögöt. Hálából a Jóisten sebezhetetlenséggel ruházza fel a betyárt.

→MZ VII. C 417.9. (Pintye).



**A 180.5. A medveadász betyár.** A nevezetes betyár a rabláson kívül főként medveadászattal foglalkozik.

→MZ VII. C 754.2. (Khená); →MZ VII. C 933.5. (Szrajla).

**A 180.6. A betyár és a farkasok.** A nevezetes betyár szerencsésen elmenekül a lovas szánját/szekerét megtámadó farkascsorda elől. / A nevezetes betyár az erdőben puskával lelő egy nagy bakfarkast.

→MZ VII. B 100.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 689.8. (Fatüje Jankó).

**A 180.7. A betyár által kijelölt községhatár.** A nevezetes betyár igazságot téve kijelöli a falu és a bányaváros közötti határt, amit egy odadobott hatalmas sziklával jelöl meg.

→MZ VII. C 417.5. (Pintye).

**A 180.8. A betyár istentisztelete.** A nevezetes betyár magához vitet/az emberei-vel megállít egy úton lévő papot/legátust, és bekötött szemmel erdei rejtékhe-lyére kísérteti, ahol felszólítja, hogy prédikáljon nekik. Miután a pap elvégzi az egyházi szolgálatot, a betyár ajándékokkal elhalmozva küldi haza/engedi tovább az útjára.

→MZ VII. B 100.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 257.8. (Jánosik), →MZ VII. D 8.2. (N. N. betyár).

**A 180.8.1. A hajnali istentisztelet.** Bár a nevezetes betyár napközben nem mer bemenni a faluba, a hajnali miséken rendszeresen megjelenik.

→MZ VII. C 378.5. (Patkó Bandi).

**A 180.9. A rabló és a vándordiák.** Egy vándordiákat elfognak a rablók, és vezé-ruk elé viszik. A rablóvezér felfigyelve a diák trombitájára, felszólítja, hogy ze-néljen nekik. Mivel a rablók kedvüket lelik a diák muzsikájában, ajándékokkal elhalmozva engedik őt tovább.

→MZ VII. E 6.2. (Havran).

**A 180.10. A betyárok borbélyja.** A nevezetes betyár a társaival megállít egy ván-dort a hegyi országúton, aki azt állítja magáról, hogy bécsi borbély és a biro-dalmi fővárosban sok úri népet megborotvált, még magát a császárt. A betyár próbára akarván tenni az idegent, ráparancsol, hogy borotválja meg őket is, amit a borbély meg is tesz. Amikor a munka végeztével a borbély megkérdezi, hogy kikhez volt szerencséje, a betyár azt válaszolja, hogy ő a havasi király, a töb-biek pedig a tanácsosai.

→MZ VII. C 417.8. (Pintye).

**A 180.11. A betyár és a falusi jegyző.** A nevezetes betyár beállít egy fiatal jegyzőhöz, hogy szeretne tanácsstag lenni a községházán. Mivel a jegyző nem ismeri fel a betyárt, és szimpatikusnak találja, a tanács elé terjeszti a kérelmet. Már majdnem megszavazzák, amikor az egyik esküdt gyanút fog, és megkérdezi, hogy hogyan nézett ki az ember. A személyleírás alapján a nevezetes betyárra ismernek, akit így nem választanak meg tanácsstagnak.

→MZ VII. C 196.2. (Geszten Jóska).

**A 180.12. A kihallgatott és meglepett urak.** A nevezetes betyár a szőlőhegyen egy harsány társaságot hall közeledni, mire felmászik egy nagy diófára. A megérkező urak éppen a fa alá telepednek le, és mulatozás közben a betyárt kezdi emlegetni, azt hangoztatva, hogy elbánnának vele, ha a kezükbe kerülne. Amint ott borozgatnak, egyszer csak leugrik közéjük az emlegetett betyár, és pisztolyát az urakra fogva az asztalvégre ül, majd miután maga is evett-ivott, otthagyja a még mindig rémült férfiakat.

→MZ VII. C 793.3. (Lakatos Béla).

**A 180.14. A betyár temet.** A nevezetes betyárnak panaszozik a cigányasszonyok, hogy nincsen, aki eltemesse egyik társukat, mire a betyár kiviteti a halottat a temetőbe, majd keresetlen szavakkal elprédikálja.

→MZ VII. C 568.5. (Vidrócki Marci).

**A 180.15. A betyár gonosz tréfái.** A nevezetes betyár disznóhús evésére kényszeríti a zsidó kereskedőket/felvesz a kocsijára egy sánta zsidót, akit aztán nem enged addig leszállni, amíg nem fütyüli és éneklí végig a hosszú utat. / A rossz hírű betyárnak az jelenti a legnagyobb élvezetet, ha kilőheti a kereskedőt a szerkéből, miközben az a vásárból hazafelé tart. / Stb.

→MZ VII. C 502.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 817.5. (Mátyás Pista); →MZ VII. C 866.2. (Peka).

## A 181–200. A természetfeletti képességű betyár

**A 181. A hétéves koráig anyatejen élő betyár.** A nevezetes betyár a születése után hét évig szopik, annak köszönheti különleges képességét/természetfeletti erejét.

→MZ VII. A 2.3. (A különleges gyerekkor); →MZ VII. C 258.1. (Jánosik); →MZ VII. C 454.1. (Rajnoha).

**A 182. A mágikus módon kapott természetfeletti képességek.** A nevezetes betyár olyan helyre kerül, ahol boszorkányok tanyáznak. Éjszaka arra ébred, hogy róla beszélgetnek: vajon kiállja-e a legény a próbájukat? Miután a betyár zokszó

és szisszenés nélkül tűri, hogy a köldökére parazsat tesznek/jól felel a feltett kérdésekre, a boszorkányok természetfeletti képességgel és tárgyakkal ruházzák fel őt: csodás vászongatyát/gatyamadzagot szőnek, és mellé csodás baltát adnak neki, amelyek birtokában a betyár sebezhetetlenné és legyőzhetetlenné válik.

→MZ VII. A 30.1. (A mágikus módon kapott betyártudomány); →MZ VII. C 252.3. (Jánosik); →MZ VII. C 569.1.2. (Vidrócki Marci).

**A 182.1. A mágikus módon szőtt ruha.** Miután a nevezetes betyár kiállja a boszorkányok próbáját, azok egyetlen éjszaka alatt elvetik a kendert, felnövelik, kiszaggatják, beáztatják, megtörik, megszáritják, befonják, majd inget/gatyát szőnek belőle, amit ha a betyár magán visel, lepattan róla minden éles fegyver/minden golyó. / A boszorkányok csalánból szőnek sebezhetetlenné tevő inget a nevezetes betyár számára. / A nevezetes betyár 12 méteres vászonból varrat magának gatyát a szeretőjével úgy, hogy az ne vérezze össze a kezét, és a cernája ne görcsösödjön össze varrás közben.

→MZ VII. C 258.2.1–2. (Jánosik); →MZ VII. C 569.1.3. (Vidrócki).

**A 182.2. A betyár mágikus gatyamadzaga.** A nevezetes betyár különleges gatyamadzagot kap a boszorkányoktól, melyet egyetlen éjszaka alatt készítenek el. / A nevezetes betyár egy kígyót kap gatyamadzagként a boszorkányoktól. E gatyamadzag természetfeletti erőt biztosít a viselőjének, amitől csak akkor lehetséges megfosztani őt, ha azt a gatyából kihúzzák és kettévágják.

→MZ VII. C 258.3.1–2. (Jánosik); →MZ VII. C 569.1.2. (Vidrócki Marci).

**A 182.3. A betyár mágikus deréköve.** A nevezetes betyár széles derékövében van a természetfeletti ereje, amit a boszorkányoktól kap, miután kiállta a próbájakat. Csak akkor tudják legyőzni, ha az övet levágják/leveszik a derekáról.

→MZ VII. C 258.3.3. (Jánosik).

**A 182.4. A betyár mágikus baltája.** A nevezetes betyár mágikus erejű baltát kap a boszorkányoktól. E balta magától segíti/védi a gazdáját minden körülmények között. Csak akkor veszíti el a természetfeletti erejét, ha tejet öntenek rá/ha elvágják a betyár csodás gatyamadzagját.

→MZ VII. C 258.4. (Jánosik).

**A 182.5. A betyár varázsfurulyája.** A nevezetes betyárnak olyan különleges furulyája van, hogy ha azt megfújja, mindenkinek táncolnia kell. Amikor a kivégzése előtt utoljára fújja meg a hangszerét, ott is minden jelenlévő táncra perdül.

→MZ VII. C 258.5. (Jánosik).

**A 183. A sebezhetetlen betyár.** A nevezetes betyár közönséges fegyver által sebezhetetlen: a testét nem fogja semmiféle éles tárgy/golyó/kötél. E természetfeletti képességét a boszorkányoktól kapja a csodás ing/gatyamadzag/deréköv révén/magától a Jóistentől kapja/valamilyen jótett fejében egy öregasszonytól kapja varázskenőcs formájában. / A nevezetes betyár azért sebezhetetlen, mert burokban született/abroncsban bújt keresztül/mert tulajdon megszártott magzatburkát/egy megölt várandós asszony magzatának megszártott hüvelykujját hordja a nyakában.

→MZ VII. B 101. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 8.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 139.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 157.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 197.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 255.4. (Jánosik); →MZ VII. C 258.2.1–3. (Jánosik); →MZ VII. C 315.1–2. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 359.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 385.1. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi); →MZ VII. C 399.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 417.9. (Pintye); →MZ VII. C 418.1–3. (Pintye); →MZ VII. C 454.2. (Rajnoha); →MZ VII. C 503.8. (Sisa Pista); →MZ VII. C 561.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 569.1.1–2. (Vidrócki Marci), →MZ VII. C 569.1.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 569.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 589.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 656.7. (Csali Pista); →MZ VII. C 773.6. (Koroj); →MZ VII. C 826.7.1–2. (Milosics); →MZ VII. C 846.6. (Nyéki Pista); →MZ VII. D 9.1.1–3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 38.2.1. (N. N. rabló); →MZ VII. E 55.1. (N. N. rabló).

**A 183.1. A puszta kézzel elkapott golyók.** A nevezetes betyár sebezhetetlen; a rá kilőtt golyókat puszta kézzel kapja el.

→MZ VII. C 139.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 255.4. (Jánosik); →MZ VII. C 454.2. (Rajnoha).

**A 183.2. Az ingujjból kiszórt golyók.** A nevezetes betyár sebezhetetlen; a csata után az ingujjából szórja ki a testéről lepattant golyókat.

→MZ VII. C 399.1. (Patkó Pista).

**A 183.3. A csak különleges módon sebezhető betyár.**

**A 183.3.1. A csak egyetlen testrészén sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak testének egyetlen részén (a vállán/a bal hónalján) lehet megsebezni.

→MZ VII. C 157.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 418.2. (Pintye).

**A 183.3.2. A csak szentelt puskagolyóval sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak szentelt puskagolyóval lehet lelőni.

→MZ VII. D 9.1.3. (N. N. betyár).

**A 183.3.3. A csak ezüstgolyóval sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak ezüstgolyóval/három ezüstgolyóval/egy ezüstgombbal lehet lelőni.

→MZ VII. C 258.2.3. (Jánosik); →MZ VII. C 418.3.1. (Pintye).

**A 183.3.4. A csak búzaszemmel sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak búzaszemmel (három szentelt búzaszemmel/kilenc tavaszi búzaszemmel) lehet lelőni.

→MZ VII. C 418.3.2–3. (Pintye).

**A 183.3.5. A csak rozsszemmel sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak rozsszemmel (három rozsszemmel/fekete rozssal) lehet lelőni.

→MZ VII. C 418.3.4. (Pintye); →MZ VII. C 503.8.1. (Sisa Pista).

**A 183.3.6. A csak borsószemmel sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak kilenc borsószemmel lehet lelőni.

→MZ VII. C 418.3.5. (Pintye).

**A 183.3.7. A csak patkószeggel sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt csak a fegyver csövébe töltött patkószeggel (hétéves csődör első patkószegével/egy tavaszi csikó három patkószegével/három harmadéves csikó patkójából kivett szeggel/a betyár lovának bal mellső patkójából kivett két patkószeggel/egy kettévágott patkószeggel) lehet lelőni.

→MZ VII. C 197.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 418.3.6. (Pintye); →MZ VII. C 826.7.2. (Milosics).

**A 183.3.8. A csak pipaszárral sebezhető betyár.** A nevezetes betyárt fegyverrel nem, hanem csak pipaszárral lehet lelőni. Olyan pipaszárral, amit hétéves sörgyefáról/meggyfáról metszenek le, és hét évig használnak pipaként.

→MZ VII. C 315.2. (Mészáros Pali).

**A 183.3.9. A csak kenyérbéllel megkent baltával sebezhető betyár.** A nevezetes betyár sebezhetetlen, egyedül az a balta képes megölni őt, amit előtte kenyérbéllel kentek meg.

→MZ VII. C 569.2. (Vidrócki Marci).

**A 184. A betyár hajában rejlő erő.** A nevezetes betyár természetfeletti ereje hosszú hajában/egyetlen hajszálaban rejlik. Amikor e hajszálat elveszti/amikor a haját levágják, az ereje is elapad.

→MZ VII. B 106.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 258.3.4. (Jánosik).

**A 185. A természetfeletti erő megszerzését megölt terhes asszony.** A rablók megölnék egy terhes asszonyt, hogy a máját elfogyasztva emberfeletti erőre tegyenek szert.

→MZ VII. E 38.2.9. (N. N. rabló); →MZ VII. E 3.6.3. (Dovec); →MZ VII. G 13.1. (Dovec/Gemblyos).

**A 186. A betyár talizmánja.**

**A 186.1. A természetfeletti erőt biztosító magzatujj.** A nevezetes betyár/rabló megöl egy állapotos asszonyt, és a magzat levágott és megszáritott ujját (hüvelykujját) magánál hordva természetfeletti erőre tesz szert.

→MZ VII. C 569.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 787.3. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. E 38.2.8. (N. N. rabló).

**A 186.1.1. A sebezhetetlenné tevő magzatujj.** A rablók egy megölt várandós asszony magzatának az ujjait maguknál hordva/az ikergyermekekkel állapotos asszony magzatainak epéjével megkenve magukat válnak sebezhetetlenné.

→MZ VII. E 38.2.1. (N. N. rabló).

**A 186.1.2. A láthatatlanná tevő magzatujj.** A nevezetes betyár/rabló megöl egy várandós asszonyt, mert ha a magzat levágott kisujját a markába szorítja, láthatatlanná válik rablás közben/az üldözői előtt.

→MZ VII. C 157.3. (Fábián Pista); →MZ VII. E 38.2.5. (N. N. rabló).

**A 186.1.3. Az álomba szenderítő magzatujj.** A nevezetes betyár/rabló megöl egy várandós asszonyt, mert ha rablásai alkalmával a magzat levágott, megszáritott ujját meggyújtja, annak füstjétől/a magzat zsírából készített gyertya füstjétől nyomban mély álomba szenderülnek a kirabolni szándékozott ház lakói.

→MZ VII. C 217.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. E 38.2.4. (N. N. rabló).

**A 186.1.4. A világitó magzatujj.** A nevezetes betyár/rabló megöl egy várandós asszonyt, és a magzat levágott hüvelykujjával/a magzat zsírából készített gyertyával világitanak éjszakai rablásaik alkalmával/annak világánál sikerül megtalálniuk az elrejtett kincseket.

→MZ VII. C 175.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 608.3.1. (Veszelka Imre); →MZ VII. E 3.6.4. (Dovec); →MZ VII. E 38.2.3., 7. (N. N. rabló).

**A 186.1.5. A minden zárat kinyitó magzatujj.** A nevezetes betyár/rabló megöl egy várandós asszonyt, mert a magzat megszáritott ujjával/a tenyerébe forrasztott magzatujj által minden zárat képes kinyitni.

→MZ VII. C 608.3.1. (Veszelka Imre); →MZ VII. C 689.5.1. (Fatüje Jankó); →MZ VII. E 38.2.2. (N. N. rabló).

**A 186.1.6. Az észrevétlen rablást biztosító magzatujj.** A nevezetes betyár megöl egy várandós asszonyt/élete folyamán száz terhes asszonyt gyilkol meg, mert ha a magzat hüvelykujjának a birtokában bármihez hozzányúl, a rablás észrevétlen marad.

→MZ VII. C 175.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 197.1. (Geszten Jóska).

**A 186.1.7. Az állatok feletti hatalmat biztosító magzatújj.** A nevezetes betyár/ rabló kiás a sírjából egy nemrég meghalt állapotos asszonyt, és a magzatot ki- véve belőle, levágja annak az ujjait, majd azokkal és az asszony fejfájából vágott szálkákkal körbekeríti a legelőt, miáltal teljes hatalma lesz az ott legelő állatok fölött.

→MZ VII. E 38.2.6. (N. N. rabló).

**A 186.2. A holt ember csontja.** Ha a betyár/ rabló kiás a temetőben egy halottat, és a csontjaival háromszor megkerüli a kirabolni szándékozott házat, nyugodtan bemehet oda, mert az ott lakók nem ébrednek fel.

→MZ VII. D 9.5. (N. N. betyár); →MZ VII. E 55.3. (N. N. rabló).

**A 186.3. A sebezhetetlenné tevő köldökszinór.** A nevezetes betyár olyan vázszonzacskót hord a nyakában, amelyben kilenc Sándor névre keresztelt gyerek megszáritott köldökszinórja van/amelyben tulajdon megszáritott méhlepénye van, ugyanis annak viselése sebezhetetlenné teszi őt.

→MZ VII. B 101.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 359.1. (Oroszlán Pali).

**A 187. A betyár tenyerébe forrasztott vasfű.** A nevezetes betyár tenyerébe/a hüvelykujj és mutatóujj közötti hártýába vasfű (zárnyító fű/lakatfű/vérfű) van a bőr alá forrasztva, amely természetfeletti erőt biztosít neki: a keze pusztá érintésére minden zár/lakat/béklyó/bolti kassza/páncélszekrény kinyílik/min- den bilincs/lánc kettétörik.

→MZ VII. B 105. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 8.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 68.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 88.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 157.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 293.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 471.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 503.3–4. (Sisa Pista); →MZ VII. C 529.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 548.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 569.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 604.3.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 617.1. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 636.1. (Betyár Feri); →MZ VII. C 638.2., 4. (Binkó); →MZ VII. C 645.1. (Bolond Anna); →MZ VII. C 695.1. (Fürjes Örzse); →MZ VII. C 785.1. (Kutyás Miska); →MZ VII. C 796.6. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 831.1. (Mosko); →MZ VII. C 847.2. (Nyírfai Károly); →MZ VII. C 868.1. (Pénzes Vaszi); →MZ VII. C 885.2. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 923.2. (Szász Domokos); →MZ VII. C 925.1. (Szenyéri Gyula); →MZ VII. C 946.4. (Török Berci); →MZ VII. C 967.7.2. (Virág Károly); →MZ VII. D 7.12. (N. N. betyár); →MZ VII. D 9.2–3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 55.2. (N. N. rabló).

**A 187.1. Az átlagon felüli erőt kölcsönző vasfű.** A rabló tenyerébe forrasztott vasfű átlagon felüli erőt biztosít az illetőnek.

→MZ VII. C 923.2.2. (Szász Domokos); →MZ VII. E 55.2. (N. N. rabló).

**A 187.2. A láthatatlanná tevő vasfű.** A nevezetes betyár a tenyerébe forrasztott vasfű révén láthatatlanná képes válni.

→MZ VII. D 9.4. (N. N. betyár).

**A 187.3. A vasfű alakváltoztató hatása.** A nevezetes betyár birtokában olyan mitikus fű (zárnyító fű) van, amely révén meg tudja változtatni a külsejét. Hiába beszélnek vele a csendőrök, nem ismerik fel, mert másvalakire hasonlít, máshogy néz ki, mint általában.

→MZ VII. C 638.2. (Binkó).

**A 187.5. A kioperált vasfű.** A nevezetes betyár tenyeréből a börtönben kioperálják a vasfüvet, miáltal azonnal elveszíti rendkívüli erejét/természetfeletti képességét.

→MZ VII. C 923.2.2. (Szász Domokos).

**A 188. A láthatatlanná váló betyár.** A nevezetes betyár (a birtokában lévő magzatujj/a tenyerébe forrasztott vasfű/stb.) révén olyan természetfeletti képességgel bír, hogy láthatatlanná tudja tenni magát/hogy sötétséget terjesztve maga körül, láthatatlanná válik.

→MZ VII. C 88.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 503.1. (Sisa Pista); →MZ VII. D 9.4. (N. N. betyár); →MZ VII. E 38.2.5. (N. N. rabló).

**A 189. Az állatok nyelvén értő betyár.** A nevezetes betyár ért az állatok nyelvén. Belesug a legelésző lovak fülébe, és azok meg sem mozdulnak, amikor odahasal hozzájuk, hogy elkösse őket. / A nevezetes betyár ért a farkasok nyelvén, mert azok nevelték fel. / A nevezetes betyár tud a hangyákkal és a tehenekkel is beszélgetni. / Egy rabló képes a lovak nyelvén beszélni.

→MZ VII. C 8.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 418.4. (Pintye); →MZ VII. C 503.5. (Sisa Pista); →MZ VII. E 55.5.1. (N. N. rabló).

**A 190. A betyár éles érzékszervei.** A nevezetes betyár leghúségesebb társát Saszeműnek hívják, mert a hegytetőről félszáz kilométerre is ellát. / A nevezetes rablólovagnak olyan éles hallása van, hogy meghallja, ha a környéken a cimborái valahol mulatoznak/hogy a várából meghallja az erdei szarvasok bögését, a farkasok üvöltését.

→MZ VII. C 419.2. (Pintye); →MZ VII. E 11.2. (Fulkó).

**A 191. A betyár különleges tekintete.**

**A 191.1. A betyár világító szeme.** A nevezetes betyár/rabló szeme éjszaka úgy tündöklök, mint a macskának. Nem kell lámpát gyújtania a barlangban, mert pusztán a tekintetével bevilágítja a helyiséget. / A nevezetes betyár lát a sötétben is, azért tudja a rablásait könnyen végrehajtani.

→MZ VII. B 103.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. E 55.4. (Bimbó).

**A 191.2. A betyár szúrós tekintete.** A nevezetes betyárnak olyan nézése van, hogy akire ártó szándékkal ránéz, az nyomban meghal.

→MZ VII. B 103.2. (Rózsa Sándor).



**A 191.3. A betyár delejes tekintete.** A nevezetes betyár tekintetét kerülik a nők, mert olyan hatalma van felettük, hogy aki megtetszik neki, azt a szeretőjévé tudja tenni.

→MZ VII. C 689.5.2. (Fatüje Jankó).

**A 192. Hatalom az állatok felett (A megbabonázott kutyák).** A nevezetes betyár olyan különleges képességgel bír, hogy pusztán nézésével a legmérgezőbb kutyát is meg tudja szelídíteni/hogy ahová bemegy, egyetlen harapós kutya sem ugatja meg.

→MZ VII. C 139.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 704.3. (Gerle János); →MZ VII. D 9.6. (N. N. betyár).

**A 193. A másokat megtáncoltatni képes betyár.** A nevezetes betyár olyan természetfeletti képességgel bír, hogy az akarata ellenére bárkit képes táncra kényszeríteni. Hiába fogják el/hiába zárják be, mert az őt őrző strázsának/pandúrnak fegyverrel a vállán mindaddig roponia kell a táncot, amíg szabadon nem engedi őt.

→MZ VII. A 182.5. (A betyár varázsfurulyája); →MZ VII. C 88.3. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 646.1. (Borsós Jankó).

**A 194. A betyár által megállított kocsi.** A nevezetes betyár olyan természetfeletti képességgel bír, hogy távolról meg tudja állítani a négylovas hintót/az őt fel nem vevő kocsit.

→MZ VII. C 503.6. (Sisa Pista).

**A 195. Az álomba szenderítő betyár.** A nevezetes betyárnak olyan pipadohánya van, amelynek a füstjét ha ráfújja valakire, az nyomban elalszik. / A magát koldusnak álcázó rabló a tarisznyájából egy nagy vasszőget és gyertyát vesz elő, és a gyertyát meggyújtva és azt a szögbe ragasztva háromszor megkerüli a kifosztani szándékozott társaságot, álomba ringatva ezáltal mindenkit.

→MZ VII. C 139.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. E 55.5.2. (N. N. rabló).

**A 196. A betyár ördögös építő tudománya.** Az egyik faluban kastélyt akarnak építeni, de a falak sehogyan sem állnak meg. A nevezetes betyár ajánlkozik arra, hogy ő felépíti az épületet, ha megfizetik az árát. Miután a betyárnak kifizetik a kialakított összeget, nem omlanak tovább a falak, és felépül a kastély.

→MZ VII. C 503.7. (Sisa Pista).

**A 197. A betyár hatalmas ugrása.** A nevezetes betyár hajlékony botja segítségével/a csizmája talpába szerelt rugó révén egyik hegyről a másikra/a földről a legmagasabb fa tetejéig ugrik/átugorja a Dunajecet/egyik fenyőfáról a másikra szökken, és a legmagasabb fa tetején fejre áll.

→MZ VII. C 257.5. (Jánosik); →MZ VII. C 260.1. (Jánosik).

**A 198. A táltos betyár.** A nevezetes betyárnak három sor foga van, ami azt jelzi, hogy táltosnak született. Megcsinálja azt a tréfát, hogy kimegy a határba mutatni a muzsikuskokkal, és reggel a zenészek döbbenten látják, hogy az előző este egy-egy tehéntrágya volt a tányérjuk.

→MZ VII. B 104. (Rózsa Sándor).

**A 199. A betyár hetedik tudata.** A nevezetes betyárnak nincsen semmiféle iskolája, mégis mindent előre lát/megérez a „hetedik tudatával”.

→MZ VII. B 107. (Rózsa Sándor).

**A 200. A természetfeletti képességű betyár (egyéb hagyományok).**

**A 200.1. A betyárt elnyelő föld.** A nevezetes betyár olyan különleges képességgel bír, hogy ha üldözik, megnyílik előtte a föld és elnyeli őt, amíg az ellenségei elhaladnak.

→MZ VII. C 503.2. (Sisa Pista).

**A 200.2. A betyár keresztvetése.** A nevezetes betyár betér egy olyan pincébe bort inni, ahol éppen egy nyulat sütnek a lábosban. A betyár a nyúl láttán keresztet vet, és néhány szót suttog, mire a nyúl kiugrik a lábosból.

→MZ VII. C 471.2. (Savanyú Jóska).

**A 200.3. Az ördög cimborája.** A nevezetes betyárról azt tartja a nép, hogy azért tud róluk mindent, és azért van olyan nagy hatalma, mert az ördöggel cimborál.

→MZ VII. C 337.1. (Nopcsa László).

**A 200.5. A büntetlenséget biztosító magzatvér.** A rablók által elkövetett bűncselekmények rejtve maradnak, ha a kezüket egy meg nem született gyermek vérében mossák meg.

→MZ VII. E 38.2.10. (N. N. rabló).

## A 201–210. A betyár társai

**A 201. A betyárok bandája.**

**A 201.1. A háromtagú betyárbanda.** A nevezetes betyár két társával betyárkodik. / A betyárok bandája három főből áll.

→MZ VII. C 187.2. (Frunzilla); →MZ VII. C 440.1. (Pusztai); →MZ VII. C 678.3. (Dézsi); →MZ VII. C 724.1. (Hoffner); →MZ VII. C 739.5. (Jakab Samu); →MZ VII. C 740.2. (Jeges); →MZ VII. C 785.2. (Kutyás Miska); →MZ VII. C 796.2.1. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 808.1. (Macskabajusz); →MZ VII. C 920.8. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 968.1. (Virág Miska).

**A 201.2. A négyfős betyárbanda.** A nevezetes betyárnak három betyártársa van.

→MZ VII. C 570.1.1. (Vidrócki Marci).

**A 201.3. Az ötfős betyárbanda.** A nevezetes betyár öttagú betyárbanda vezére.

→MZ VII. C 158. (Fábián Pista); →MZ VII. C 360.2. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 797.1. (Lencse Pista); →MZ VII. C 919.1. (Szabó Bandi).

**A 201.4. A héttagú betyárbanda.** A nevezetes betyár hetedmagával jár rabolni. / A vidéken egy héttagú betyárbanda garázdálkodik.

→MZ VII. C 218.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 530.1.1–2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 642.4. (Bogár Jakab); →MZ VII. D 10.1. (N. N. betyár).

**A 201.5. A nyolctagú betyárbanda.** A nevezetes betyárnak nyolc főből álló bandája van.

→MZ VII. C 140.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 549.2. (Sós Pista).

**A 201.6. A kilencfős betyárbanda.** A nevezetes betyárnak/rablónak kilenc főből álló bandája van.

→MZ VII. C 69.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 379.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. E 3.4. (Dovec).

**A 201.7. A tizenkét fős betyárbanda.** A nevezetes betyár bandája tizenkét főből áll. / A nevezetes betyárnak tizenkét társa van, ő a tizenharmadik. / A betyárbanda csakis tizenkét főből állhat, új embert csak üresedés esetén vesznek be. / A vidéken egy tizenkét fős rablóbanda garázdálkodik.

→MZ VII. B 111.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 9.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 29.1. (Balán); →MZ VII. C 125.1. (Csircsel); →MZ VII. C 140.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 187.1. (Frunzilla)\*; →MZ VII. C 198.5. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 218.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 239.1. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 259.2–3. (Jánosik); →MZ VII. C 277.1. (Juhász András); →MZ VII. C 324.1. (Nagyszemű Paja)\*; →MZ VII. C 379.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 401.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 419.1. (Pintye); →MZ VII. C 473.1.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 505.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 530.1.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 570.1.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 606.5.1. (Rákóczi); →MZ VII. C 679.3. (Doma Vendel); →MZ VII. C 758.2. (Kis Barta); →MZ VII. C 764.8. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 765.4. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 772.2. (Korhely Jóska); →MZ VII. C 798.1.1. (Lengyel Gyurka); →MZ VII. C 827.5. (Milus); →MZ VII. C 841.3.1. (Nemes Laci); →MZ VII. C 871.1. (Piku Pista); →MZ VII. C 889.4. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 904.2. (Séta Pista); →MZ VII. C 965.1. (Vezér András); →MZ VII. C 987.1. (Zsobote)\*; →MZ VII. D 10.2. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.4. (Dovec); →MZ VII. E 56.2. (N. N. rabló).

**A 201.8. A huszonnégy tagú betyárbanda.** A nevezetes betyár bandája 24/25 főből áll.

→MZ VII. B 111.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 140.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 379.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 473.1.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 570.1.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. E 56.1. (N. N. rabló).

**A 201.9. A hatalmas betyárbanda.** A nevezetes betyárnak/rablónak hatalmas (30/32/40/50/56/60/75 főből álló) bandája van.

→MZ VII. B 111.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 115.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 140.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 259.1. (Jánosik); →MZ VII. C 419.1. (Pintye); →MZ VII. C 530.1.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 570.1.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 947.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. D 10.3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 8.1. (Studenz).

**A 201.10. A betyárok serege.** A nevezetes betyár 100/120/150/200/300/1000/ több ezer betyárból álló csapatnak/seregnek parancsol. / A nevezetes betyárnak 15 kapitánya van, akik külön-külön 12 fős csapat élén állnak. / A nevezetes úri betyár 200 főből álló csapatával tartja rettegésben a vidéket. / A nevezetes betyár 300 tagú bandája élén vonul be Szegedre.

→MZ VII. B 91.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 111.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 259.1. (Jánosik); →MZ VII. C 338.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 379.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 419.1. (Pintye); →MZ VII. C 530.1.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 607.6.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 660.1–2. (Cseh István); →MZ VII. D 10.3. (N. N. betyár).

**A 201.12. Az újjászervezett betyárbanda.** A nevezetes betyár a bandája szétverését követően a Bakonyba menekül, ahol újabb csapatot szervez.

→MZ VII. C 536.6.4. (Sobri Jóska).

**A 202. Nevezetes betyártársak.** Két/több nevezetes betyár együtt betyárkodik, közösen járnak rabolni/mint közeli cimborák együtt követik el emlékezetes tetteiket. / A nevezetes betyárok barátságban, összeköttetésben állnak egymással.

→MZ VII. B 114. 1–6. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 9.2–4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 29.2. (Balán); →MZ VII. C 48. (Blidár); →MZ VII. C 69.2–5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 140.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 187.2. (Frunzilla); →MZ VII. C 198.1–2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 259.3–6. (Jánosik); →MZ VII. C 294.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 360.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 379.4–6. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 419.3. (Pintye); →MZ VII. C 440.1. (Pusztai); →MZ VII. C 473.6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 530.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 590.1–2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 607.6.2. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 642.1. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 677.3. (Dér); →MZ VII. C 678.3. (Dézsi); →MZ VII. C 684.6. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 689.2–3. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 740.2. (Jeges); →MZ VII. C 737.3. (Jäger Imre); →MZ VII. C 785.2. (Kutyás Miska); →MZ VII. C 808.1. (Macskabajusz); →MZ VII. C 906.1. (Sisam); →MZ VII. C 930.2. (Szögédi); →MZ VII. C 943.7. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 968.1. (Virág Miska).

**A 202.1. A betyár alvezérei.** A nevezetes betyár név szerint említett alvezére. / A nevezetes betyárnak négy alvezére van. / A nevezetes betyárnak 15 kapitánya van, akik külön-külön 12 fős csapatok élén állnak.

→MZ VII. C 239.3. (Geszten Jóska), →MZ VII. C 338.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 491.1. (Pintye); →MZ VII. C 530.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 604.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 689.7.1. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 682.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 870.1. (Piczi Pista); →MZ VII. C 828. (Mógor).

**A 202.2. Név szerint említett betyártársak.** A folklórszövegekben név szerint említett betyárok a nevezetes betyár bandájából.

→MZ VII. C 125.2. (Csircsel); →MZ VII. C 158. (Fábián Pista); →MZ VII. C 239.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 277.2. (Juhász András); →MZ VII. C 338.3. (Nopcsa László); →MZ VII. C 379.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 401.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 419.2. (Pintye); →MZ VII. C 440.2. (Pusztai); →MZ VII. C 473.2–3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 505.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 530.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 549.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 570.1.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 570.3–4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 590.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 627.1. (Balán); →MZ VII. C 628.6. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 665.4. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 675.4. (Dávid Laca); →MZ VII. C 761.1. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 763.2. (Kiss Jóska); →MZ VII. C 769.2. (kollár); →MZ VII. C 786.3. (Kutyási); →MZ VII. C 718.1. (Hajtó Miklós); →MZ VII. C 739.5. (Jakab Samu); →MZ VII. C 796.2.1. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 830.1. (Mohar Imre); →MZ VII. C 861.1. (Palotai); →MZ VII. C 866.1. (Peka); →MZ VII. C 902.1. (Selymes János); →MZ VII. C 920.8. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 922.1. (Szarvas Jancsi); →MZ VII. C 947.1. (Turcsányi Illés); →MZ VII. C 963.1. (Veres Balog); →MZ VII. C 990.1. (Zsubrik Jóska).

**A 202.3. Rózsa Sándor betyárja.** A nevezetes betyár fiatalkorában egy ideig/a banda feloszlásáig Rózsa Sándor keze alatt szolgált.

→MZ VII. A 202. (Nevezetes betyártársak); →MZ VII. B 115.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 628.6. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 665.4. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 830.1. (Mohar Imre); →MZ VII. C 902.1. (Selymes János); →MZ VII. C 947.1. (Turcsányi Illés); →MZ VII. C 963.1. (Veres Balog); →MZ VII. C 990.1. (Zsubrik Jóska).

### **A 203. A betyár segítői.**

**A 203. A betyárok orgazdája.** A nevezetes betyárral/a betyárokkal szoros összeköttetésben lévő orgazdák (urak/kocsmárosok/pásztorok/falusi gazdák), akik a lopott állatok/egyéb holmik értékesítésében segédkeznek, és abból gazdagodnak meg. / Név szerint említett, vidékszerte nevezetes orgazdák.

→MZ VII. B 115.5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 69.7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 140.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 198.7. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 401.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 419.5. (Pintye); →MZ VII. C 735.2. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 774.6. (Kozma Pista); →MZ VII. C 782.2. (Kun Mária); →MZ VII. C 812.1. (Manila); →MZ VII. C 826.1. (Milosics); →MZ VII. C 863.3. (Papp Jankó); →MZ VII. C 952.1. (Ujj Péter); →MZ VII. D 31. (n. N. betyár).

**A 203.2. A betyárt segítő pásztorok.** A nevezetes betyár legfőbb segítői a környékbeli pásztorok, akik segítik/vendégül látják/rejtegetik őt/figyelmeztetik a veszélyre/társulnak vele az állatlopások alkalmával.

→MZ VII. B 115.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 473.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 549.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 796.2.1. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 830.1. (Mohar Imre); →MZ VII. C 929.5. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 33. (N. N. betyár).

**A 203.3. A betyárt segítő kocsmárosok.** Csárdások/kocsmárosok/csaplárosnék, akik összejátszanak a nevezetes betyárral/betyárokkal: bújtatják őket/jelzik nekik a pandúrok közeledtét/orgazdaként átveszik tőlük a rabolt értékeket.

→MZ VII. C 198.8. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 401.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 695.1. (Fűrjes Örzse); →MZ VII. D 31., 34. (N. N. betyár).

**A 203.4. A betyárok szakácsnője.** A nevezetes betyárnak saját szakácsa/szakácsnője van, akinek az a dolga, hogy süssön és főzzön a banda tagjaira. Az asszony évek múltán sok pénzzel tér haza.

→MZ VII. B 115. 3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 29.3. (Balán); →MZ VII. C 965.5. (Vezér András); →MZ VII. C 889.5. (Rigac Jancsi); →MZ VII. D 36. (N. N. betyár).

**A 203.5. A „szóbeli emberek”.** A nevezetes betyárt/betyárokat egy tanyasi/falusi gazda/a falusi molnár/kovács segíti információkkal/figyelmezteti őt/őket a veszélyre.

→MZ VII. B 115.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 762.1. (Kiss Ferkó); →MZ VII. C 770.3.2. (Komi)\*; →MZ VII. C 851.2. (Oravec); →MZ VII. D 35., 39–40. (N. N. betyár).

**A 203.6. A betyárokkal cimboráló pandúrok.** A nevezetes betyár sógora pandúr hadnagy, aki a rokonságra tekintettel igyekszik mindig másfelé járőrözni, mint amerre a betyár sejthető, nehogy neki kelljen elfognia őt. / A pandúrkapitány/a csendbiztos – anyagi jutítás fejében – összejátszik a nevezetes betyárral/betyárokkal.

→MZ VII. C 595.2. (Zöld Marci); →MZ VII. D 32. (N. N. betyár).

**A 205. A betyár lova.**

**A 205.1. A betyár táltos lova.** A nevezetes betyárnak táltos lova van. A ló azért táltos, mert burokban született. Az átlagosnál sokkal eszesebb, és olyan sebesen fut, hogy még a golyó sem képes utolérni. / Táltos lovát a nevezetes betyár maga szelídíti meg.

→MZ VII. B 118. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 9.7. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 159. (Fábián Pista); →MZ VII. C 943.5. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 943.9. (Tolvaj Dénes).

**A 205.2. A betyár okos lova.** A nevezetes betyárnak olyan okos lova van, amely jelzi gazdájának, ha ellenség közeledik/amely nem engedi, hogy idegen hozzányúljon/amely gazdája egyetlen füttyentésére a csárda ajtajához fut/amely maga után csalja a pandúrokat mindaddig, amíg a betyár egy fára felmászva el nem rejtőzik.

→MZ VII. B 118. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 69.9. (Bogár Imre); →MZ VII. C 473.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 530.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 798.1.2. (Lengyel Gyurka); →MZ VII. C 863.5.1. (Papp Jankó).

**A 205.3. A betyár fehér lova.** A nevezetes betyár fehér lovon jár, amit nyereg nélkül a szőrén ül meg.

→MZ VII. C 523.7. (Sobri Jóska).

**A 206. A betyár kutyája.** A nevezetes betyárnak van egy hatalmas, fekete kutyája, amely könnyűszerrel végez akár egy emberrel is.

→MZ VII. C 796.2.2. (Leleszi Nagy Jóska).

**A 208. Az összeverbuvált betyárbanda.**

**A 208.1. A betyárok vérszerződése.** A nevezetes betyár a bandája tagjaival bajtársi szövetséget köt olyanformán, hogy megvágják az ujjukat, a kicsorduló vért egy pohárba csepegtetik, és mindannyian isznak belőle. Ezt nevezik betyárkeresztelésnek, erre esküsznek, ám a vérszerződés titkát nem mondhatják el soha senkinek.

→MZ VII. C 570.2. (Vidrócki Marci); →MZ I. A 68.2.

**A 208.2. A betyár behívója.** A nevezetes betyár bandájának a tagjai az év túlnyomó részében átlagos földművesként dolgoznak a környékbeli falvakban. Ha a banda valamilyen nagyobb akcióra készül, a betyárvezér üzen az embereinek, akik összesereglenek, majd a rablás végeztével a rájuk eső zsákmánnyal visszatérnek a falujukba.

→MZ VII. C 570.4.1. (Vidrócki Marci).

**A 208.3. A betyár és a testőrparancsnok.** A nevezetes betyár olyan meggyőzően beszél a báró testőrségének a parancsnokával, hogy az önként beáll hozzá betyárnak.

→MZ VII. C 379.3. (Patkó Bandi).

**A 208.5. A bandát verbuváló betyár.** Az út menti csárdába betérő falusiakat egy ott iszogató idegen meghívja italra, majd közli velük, hogy mostantól az ő emberei. A fogadósne megsúgja nekik, hogy gyorsan tünjenek el, ha jót akarnak maguknak. Az emberek napokkal később értesülnek arról, hogy a vidéken bujkáló betyár/rablóvezér próbálta beszervezni őket.

→MZ VII. C 836.11. (Nagy Béla).

**A 209. A megszűnő betyárbanda.**

**A 209.1. Hogyan lett betyár a betyárvezér öccse?** A nevezetes betyár azzal a szándékkal látogat haza, hogy az öccsét is magával vigye, de az édesanyjuk utánuk szalad, és addig nem engedi el a kisebbik fiú kezét, amíg a betyárvezértől el nem válnak.

→MZ VII. C 570.5. (Vidrócki Marci).

**A 209.2. A bandát elhagyó betyár.** A nevezetes betyár egyik társa megundorodva az általuk elkövetett kegyetlenségektől/megunva a betyáréletet, otthagyja a bandát.

→MZ VII. C 35.6. (Balán); →MZ VII. C 379.8. (Patkó Bandi).

**A 209.3. A letelepített betyárcsapat.** A falu első lakosai rablók/betyárok voltak. / A falut a nevezetes betyár letelepített betyárjai alapítják meg.

→MZ VII. C 419.4. (Pintye); →MZ I. C 101.

**A 209.5. A láb alól eltett betyár.** A nevezetes betyár bandájának feloszlását követően az egyik bandatag egy falusi gazdánál keres menedéket, de az felcsalja őt a szőlőhegyre, ahol végez vele.

→MZ VII. C 473.3.2. (Savanyú Jóska).

**A 210. A betyár társai (egyéb hagyományok).**

**A 210.1. A hatalmas termetű betyárok.** A nevezetes betyár bandájának minden tagja hatalmas termetű, két méter negyven centi magasak.

→MZ VII. C 606.5.2. (Rákóczi).

**A 210.2. A matuzsálemi kort megélt betyár.** A nevezetes betyárnak egy 107 éves ostoros legénye van, aki még akkor is olyan erős, hogy fél kézzel képes egy embert felemelni.

→MZ VII. B 113.1. (Rózsa Sándor).

## A 211–220. A betyár szeretői

**A 211. A betyár előkelő rangú szeretői.** A nevezetes betyár inkognitóban egy hercegkisasszonynak/grófkisasszonynak udvarol. / A nevezetes betyárnak egy báróné/grófné/a főispán felesége a szeretője. / Az úri betyár titkos viszonyt folytat a királynéval. / Mivel a nevezetes betyárhoz a nagy társadalmi különbség miatt nem adják hozzá az előkelő kisasszonyt, a betyár szerelmi csalódásában sohasem nőül meg.

→MZ VII. B 122.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 90.1–2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 199.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 240.1–2. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 316. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 339.3–4. (Nopcsa László); →MZ VII. C 420.1–2. (Pintye); →MZ VII. C 474.2–4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 531.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 550.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 591.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 603.5. (Krúdy Kálmán); →MZ VII. C 606.6. (Rákóczi); →MZ VII. C 689.6.2. (Fatúje Jankó); →MZ VII. E 3.8. (Dovec).

**A 212. A betyár és a szép kocsmárosné.** A nevezetes betyárnak egy szép csárdásné/kocsmárosné/a kocsmáros lánya/szolgálója a szeretője (aki elrejtíti őt, ha üldözik).



→MZ VII. B 122.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 295. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 316. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 420.3. (Pintye)\*; →MZ VII. C 531.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 531.5.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 550.1–2. (Sós Pista); →MZ VII. C 591.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 672.2. (Dacó Pista); →MZ VII. C 689.6.1. (Fatüje Jankó/Juhász András); →MZ VII. C 751.1. (Keserű); →MZ VII. C 867.3. (Pendely Pista); →MZ VII. C 984.2. (Zöldág Gyurka); →MZ VII. D 37. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.9. (Dovec).

**A 213. A betyár és a börtönparancsnok felesége.** A nevezetes betyár a börtönparancsnok/a pandúrparancsnok/egy jegyző/egy vámhivatalnok feleségét csábítja el.

→MZ VII. C 339.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 361. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 531.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 571.2–3. (Vidrócki Marci).

**A 214. A betyár és a szép cigánylány.** A nevezetes betyárnak egy szép cigánylány a szeretője (aki még a börtönből is kiszabadítja/aki végül elárulja őt). / A nevezetes úri betyárnak egy román parasztlány a szeretője.

→MZ VII. B 122.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 325. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 339.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 531.2. (Sobri Jóska).

**A 215. A betyár egyéb nevezetes szeretői.**

**A 215.1. A betyár és a szép szobalány.** A nevezetes betyárnak a földbirtokos szép szobalánya/egy osztrák szobalány a szeretője. A földesúr nem tiltja, hogy a betyár odajárjon, mert amikor ő ott van, idegen rablók nem háborgatják a kastélyt. / Amikor a titkos viszonyról értesülve a földesúr elbocsátja a szobalányt, a betyár halálosan megfenyegeti őt, mire nyomban visszaveszi. / A nevezetes betyár szobalány szeretője segítségével fosztja ki a birtokos kastélyát.

→MZ VII. C 361. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 474.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 531.5.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 571.4. (Vidrócki Marci).

**A 215.2. A betyár és a szép juhásznő.** A nevezetes betyárnak egy szép juhásznő/gulyásnő/egy pásztor leánya a szeretője (aki segíti/elbújtatja, ha üldözik).

→MZ VII. C 199.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 515.2.2. (Sisa Pista)\*; →MZ VII. C 617.2. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 863.4. (Papp Jankó); →MZ VII. C 870.2. (Piczi Pista); →MZ VII. D 37. (N. N. betyár).

**A 215.3. A betyár és a molnár lánya.** A nevezetes betyárnak a környékbeli molnár lánya a szeretője.

→MZ VII. B 122.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 781.2. (Kulupács Pista).

**A 215.5. A betyár és a pap felesége.** A nevezetes (magyar) betyár egy ortodox pap feleségével tart fenn titkos viszonyt.

→MZ VII. C 441. (Pusztai).

**A 216. A betyár egyéb szeretői.** A nevezetes betyárt egyéb helybeli szeretői (falubeli lányok/asszonyok/özvegyasszonyok).

→MZ VII. B 122.5., 7. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 125., 128–129. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 30. (Balán); →MZ VII. C 70.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 141.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 160. (Fábián Pista); →MZ VII. C 199.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 219. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 339.5. (Nopcsa László); →MZ VII. C 506. (Sisa Pista); →MZ VII. C 531. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 571.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 689.6.3. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 764.9. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 786.4. (Kutyási); →MZ VII. C 793.7. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 816.1. (Máté Pista); →MZ VII. D 37. (N. N. betyár).

**A 216.1. A nők által imádott betyár.** A nevezetes betyárért odavannak a nők, minden megyében/minden környékbeli faluban vannak szeretői.

→MZ VII. B 122.8. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 219. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 531. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 689.6.3. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 867.3. (Pendely Pista).

**A 217. A betyár név szerint ismert szeretői.** A betyár azon szeretői, akiknek a nevét is említik a folklórszövegek.

→MZ VII. B 121., 126. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 10.1–2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 70. (Bogár Imre); →MZ VII. C 76.9.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 90.1–2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 141.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 240.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 260.1. (Jánosik); →MZ VII. C 278. (Juhász András); →MZ VII. C 339.1., 3–4. (Nopcsa László); →MZ VII. C 380. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 402. (Patkó Pista); →MZ VII. C 420.2. (Pintye); →MZ VII. C 474.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 506. (Sisa Pista); →MZ VII. C 531.5.1–2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 550.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 571.1.1–2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 786.4. (Kutyási); →MZ VII. C 870.2. (Piczi Pista); →MZ VII. C 889.5. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 904.3. (Séta Pista).

**A 218. Az erőszakkal szerzett szerető.** A nevezetes betyár/rabló/rablólovag szeretőt rabol magának. / A nevezetes betyár elrabol egy hercegkisasszonyt/egy grófkisasszonyt, akivel aztán egymásba szeretnek. / A nevezetes betyár, ha szép lánnyal találkozik az erdőben, nyomban ledönti a lábáról, majd a fején viselt piros kendőt feketével cseréli ki, jelezve, hogy a lány már nem lány többé.

→MZ VII. A 155. (Nőrabló betyárok); →MZ VII. B 85., 123., 127. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 141.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 240.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 420.2. (Pintye); →MZ VII. C 513.2.1–2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 606.6. (Rákóczi); →MZ VII. E 11.3. (Fulkó)\*.

**A 218.1. A meggyilkolt házastárs.** A nevezetes betyár szeretője az orgazdája csinos felesége. Az orgazda gyanús körülmények között hal meg, és a szép özvegy attól kezdve a betyárt mindenhová elkíséri. / A nevezetes betyár meglesi, és orvul megöli a hazafelé tartó molnárt, hogy az övé lehessen annak szép felesége. / Az úri betyár szeretője mérgezett cukorkát küld a férfi feleségének, hogy végre hivatalosan is a feleség helyébe léphessen.

→MZ VII. C 339.3. (Nopcsa László); →MZ VII. C 420.3. (Pintye); →MZ VII. C 920.9. (Szabó-gyerekek).

**A 218.2. A pénzen vett jogosság.** A menekülő betyár bedob az ismerős tanya ablakán egy tarisznya aranyat. Nem sok idővel később ellátogat a házhoz, ahol jól tartják, de a pénzről nem szólnak. A következő alkalommal a tanyaára beállító betyár elküldi a gazdát vashorogért a legközelebbi városba, ő pedig bemegy a nagyházba, és a mellényét a menyecske ágya végébe akasztva vele tölti az éjszakát. Attól kezdve, ha a betyár megjelenik a portán és a mellényét a fiatalasszony ágya végébe akasztja, a gazdának már indulnia is kell vashorogért a városba. Amikor egyszer a gazda méltatlankodva szóvá teszi ezt, a betyár csak annyit válaszol: „Jogosságom van!” – utalva a tarisznya aranyra, amelynek a család hirtelen jött gazdagságát köszönheti.

→MZ VII. B 123. (Rózsa Sándor).

**A 219. A betyár áruló szeretője.** A nevezetes betyárt a tulajdon szeretője árulja el/adja fel (pénzért/félelemből/szerelmi féltékenységből) a törvényhatóságnak.

→MZ VII. B 122.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 130. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 174.1.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 76.9.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 90.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 141.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 255.6. (Jánosik); →MZ VII. C 260.2–3. (Jánosik); →MZ VII. C 316. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 325. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 380. (Patkó Bandi)\*; →MZ VII. C 420.1. (Pintye); →MZ VII. C 441. (Pusztai); →MZ VII. C 474.7. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 531.7. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 550.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 571.6–7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 842.2. (Nemozogj)\*; →MZ VII. C 858.1. (Pahó Péter).

**A 220. A betyár szeretői (egyéb hagyományok).**

**A 220.1. A betyár menyegzője.** A nevezetes betyár egy hatalmas tölgyfa alatt/a hegyi barlangjában esküszik meg a kedvesével, mivel üldöztetése miatt templomba nem mehetnek. Az esküvőre egy közeli faluból székéren hozat papot/a betyárok feltartóztatnak egy kolduló barátot, aki összeadja őket.

→MZ VII. B 126. (Rózsa Sándor).

**A 220.2. A betyár felesége.** A nevezetes betyár feleségül veszi az általa elrabolt/megszöktetett grófkisasszonyt. / A nevezetes betyár feleségül veszi áruló komájának özvegyét/a rablás közben fél fülét levágó molnárlányt/stb.

→MZ VII. B 122.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 70.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 141.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 474.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 513.2.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 531.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 836.6. (Nagy Béla); →MZ VII. C 963.3. (Veres Balog).

**A 220.3. A betyár gyermekei.** A nevezetes betyárnak a szeretőjétől/a feleségül vett grófkisasszonytól fia/kislánya születik.

→MZ VII. B 129. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 10.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 339.5. (Nopcsa László); →MZ VII. C 474.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 531.1. (Sobri Jóska).

**A 220.4. A betyárok közös szerelme.** A szép csaplárosnénak két nevezetes betyár is csapja egyszerre a szelet.

→MZ VII. C 278.1. (Juhász András); →MZ VII. C 689.6.1. (Fatüje Jankó/Juhász András).

**A 220.5. A betyárt kiszabadító szerető.** A nevezetes betyárt a szeretője/a felesége szabadítja ki csellel a börtönből.

→MZ VII. A 291.2. (A fogolyszabadító szerető).

**A 220.6. A rablásokban is részt vevő szerető.** A nevezetes betyár együtt jár rabolni a szeretőjével/a szeretője segítségével fosztja ki az uraság kastélyát. / A nevezetes betyár szeretője szeretne felvételt nyerni a betyárbandába, de elutasítják a kérését, mivel a csapat létszáma tizenkét fő, és ő már a tizenharmadik lenne, mely szám szerencsétlenséget hozna rájuk.

→MZ VII. C 10.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 90.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 240.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 361. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 420.3. (Pintye); →MZ VII. D 8.4.3. (N. N. női betyár).

**A 220.7. A betyár által megbüntetett szerető.** A nevezetes betyár megátkozza az öt eláruló szeretőjét. Az átok megfogán, és a kivégzést követően az asszony minden déli harangszókor megjelenik a vesztőhelyen, és amíg él, mindig könnyes a zsebkendője. / A nevezetes betyár megöli az öt elárulni készülő/hozzá hűtlenné vált szeretőjét. / A nevezetes betyár megszegyeníti (meztelenre vetkőzteti, és a legelőre hajtott disznókkal együtt hajtja végig a falun) házasságtörésen kapott feleségét. / A betyárokkal hűtlenkedő csárdásnét a férje bosszúból elevenen megnyúzza.

→MZ VII. C 76.9.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 141.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 260.3. (Jánosik); →MZ VII. C 380. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 842.2. (Nemozogi); →MZ VII. D 37.3. (N. N. betyár).

**A 220.8. A „kékszakáll” betyár.** A nevezetes betyár hétszer nősül, mert előbbutóbb mindegyik asszonyt elteszi láb alól, még a hetedik feleségét is megöli.

→MZ VII. C 963.3. (Veres Balog).

**A 220.9. A betyár sorsában osztozó szerető.** A nevezetes betyár feleségét is börtönbe zárják. / A nevezetes betyárt a szeretőjével együtt akasztják fel. / A betyárok szeretőjét a pandúrok elfogják, és megkínózzák. / A betyárok szeretőjét a pandúrok elfogják és felakasztják, nem törődve azzal, hogy a nő gyereket vár. / A betyárok állapotos szeretőjét a pandúrok azért végzik ki, hogy ne szülessen még egy betyár.

→MZ VII. C 10.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 786.4. (Kutyási); →MZ VII. D 37.1–2. (N. N. betyár).

**A 220.10. A betyár sírját gondozó szerető.** A nevezetes betyár sírját haláláig gondozza volt szerelme/szeretője.

→MZ VII. C 571.5.1. (Vidrócki).

## A 221–230. A betyár ellenségei

**A 221. Nevezetes csendbiztosok.** A folklórszövegekben név szerint említett, a betyárok/nevezetes betyár által gyűlölt/rettegett pandúrok/zsandárok.

→MZ VII. B 131. (Rózsa Sándor/Ráday Gedeon); →MZ VII. C 71.1. (Bogar Imre/Ráday Gedeon); →MZ VII. C 424.1. (Pintye/Karácsony Tivadar); →MZ VII. D 41–42. (Ráday Gedeon/Fehér zsandár/Nagy István/Beretvás Dániel/Török Bálint/Pap János/Hab zsandár/stb.).

**A 222. A tizenkét pandúr.** A pandúrok csapata tizenkét főből áll.

→MZ VII. D 45. (N. N. betyár).

**A 223. A furfangos pandúrok.** A nevezetes pandúr besúgók segítségével/furfanggal/fortéllal/zsarolással akad a betyárok nyomára/készteni beismerő valloásra az elfogott betyárt.

→MZ VII. D 42.5.1. (Muszáj Gyuri); →MZ VII. D 11.2. (Simai); →MZ VII. D 42.12.2. (Török Bálint).

**A 223.1. Az álsruhás csendbiztos.** A nevezetes pandúr álsruhát (parasztruhát/rongyos gúnyát) öltve járja a vidéket kikélelni a betyárokat.

→MZ VII. D 42.8.1. (Osváth Pál); →MZ VII. D 42.11.1. (Simai).

**A 224. A sebezhetetlen zsandár.** A nevezetes zsandárról az a hír járja, hogy azért tudja elfogni a betyárokat, mert a testét nem fogja a golyó.

→MZ VII. D 42.2.2. (Fehér zsandár).

**A 225. A pandúr földöntúli bosszúja.** Egy betyár a temetőben a gyűlölt pandúr síremlékét látva rálő a sírra, de a golyó visszapattan a sírkőről, és halálosan megsebesíti a betyárt.

→MZ VII. D 42.13.2. (Zsoldos).

**A 226. A csendbiztos táltos lova.** A nevezetes pandúrnak táltos lova van, amely ugyan lestrapált gebének tűnik, valójában azonban minden más lónál sebesebben vágat, és minden árkot könnyedén átugrik.

→MZ VII. D 49.10.1. (Recski Bandi).

**A 227. A félelmetes pandúrok.** A nevezetes zsandár/pandúr válogatott kínzásokkal vallatja/lelöveti/irgalom nélkül felakasztatja/a kegyelmi kérvényre adott választ meg sem várva végezteti ki az általa elfogott betyárokat.

→MZ VII. B 131. (Ráday Gedeon); →MZ VII. C 198.8. (Geszten Jóska); →MZ VII. D 42.1.1. (Beretvás Dániel); →MZ VII. D 42.3.1. (Hab zsandár); →MZ VII. D 42.12.3. (Török Bálint); →MZ VII. D 47.9.1. (Pap János).

**A 228. A felgyújtott betyárcsárda.** A pandúrok/zsandárok a betyárok által előszeretettel látogatott csárdát felgyújtják, hogy azok többé ne tanyázhassanak a falai között. / A földesúr felgyújtatja a csárdát, a köveit széthordatja, a kocsmárost pedig a faluba költözteti, mert az épület a betyárok tanyájává vált.

→MZ VII. D 50., 60. (N. N. betyár); →MZ VII. E 4.6. (Dregus)

**A 229. A megleckéztetett pandúrok.** A betyárok tűzharcban/rajtaütés közben megölik az őket üldöző/őket elfogni igyekvő pandúrokat/zsandárokat. / A betyárok az őket üldöző pandúrokra gyűjtik a csárdát, miközben azok bent mulatnak. / A nevezetes betyár megszegényíti az őt kézre keríteni szándékozó pandúrt. / Egy pandúr a haláláig viseli kopasz fején a betyár fokosának nyomát egy hosszúkás heg formájában.

→MZ VII. A 131–140. (A bosszút álló betyárok); →MZ VII. B 132. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 132.1. (Rózsa Sándor/Mózes zsandár); →MZ VII. D 42.12.1. (Szabó-gyerekek/Török Bálint); →MZ VII. D 42.13.1. (Patkó Jancsi/Zsoldos János); →MZ VII. D 60. (N. N. betyár).

**A 229.1. A pórul járt betyárvadász (Aki másnak vermet ás...).** Egy gulyáslegény a vérdíj reményében agyonlő egy régóra keresett betyárt. Jutalmul a pénz mellé két aranykeresztet is kap, amit a szűrjére varratva büszkén visel. Elhatározza, hogy a meglévő kettő mellé még szerez két keresztet, és újra a betyárok keresésére indul. Lesállást foglal el, és kisvártatva meglát közeledni egy betyárhoz hasonlatos embert, akit rögtön agyonlő. Amikor az áldozatát beviszi a törvényszékre, kiderül, hogy egy ártatlan járókelő volt az illető, és a gyilkosság miatt a gulyáslegény nem két újabb aranykeresztet, hanem kötelet kap.

→MZ VII. D 44. (N. N. betyár).

**A 230. A betyárok ellenségei (egyéb hagyományok).**

**A 230.1. A gyáva pandúrok.** A pandúrok/zsandárok/rendőrök, ha betyárokat látnak, inkább kitérnek az útjukból/nem mennek be a csárdába/elfutnak, anynyira tartanak tőlük.

→MZ VII. C 702.1. (Geraszim); →MZ VII. D 46. (N. N. betyár).

## A 231–270. A betyár menekülése

**A 231. A menekülő betyár segítői.** A nevezetes betyárt elbújtatja/a menekülésben segíti a szeretője/az édesanyja/a kocsmáros/egy pásztor/egy falubeli ember/stb. / A nevezetes betyár a szegény emberek segítségével menekül el az üldözői elől.

→MZ VII. B 125. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 72.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 198.8. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 572.9. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 677.2. (Dér).

**A 232. A menekülést segítő jeladás (A kútgém állása).** A nevezetes betyárt a kocsmáros/a pásztor/a tanyasi gazda a kútgém állásával figyelmezteti arra, hogy biztonságos-e a hely. (Ha magasba engedik a kútgémet, az azt jelenti, hogy pandúrok/zsandárok tartózkodnak ott/a közelben).

→MZ VII. C 549.1. (Sós Pista); →MZ VII. D 40. (N. N. betyár).

**A 233. A fordított patkó.** A nevezetes betyár fordítva vereti fel a lova lábára a patkót, úgy menekül el az üldözői elől, akik az ellenkező irányban kezdik keresni őt.

→MZ VII. B 141. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 72.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 326.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 381.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 403.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 421.2. (Pintye); →MZ VII. C 532.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 476.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 508.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 532.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 607.7.1. (Rákóczi); →MZ VII. C 683.1. (Egri János); →MZ VII. C 725.6.2. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 738.1. (Jakab János); →MZ VII. C 739.8.1. (Jakab Samu); →MZ VII. C 805.2.3. (Maco Andris); →MZ VII. C 853.3. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 859.1. (Palkó Pista); →MZ VII. C 912.2.3. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. C 929.6.1. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 933.6. (Szrajla); →MZ VII. C 943.6.1. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. D 13.1. (N. N. betyár); →MZ VII. E 18.1. (Nagy János/N. N. rablólovag).

**A 233.1. A fordított lábbeli.** A nevezetes betyár fordítva felhúzott bocskorban menekül el az üldözői elől. / A nevezetes betyár megtévesztésül olyan csizmát hord, aminek elől is, hátul is van sarka, és az üldözői hiába nézik a nyomokat, mert nem tudják megállapítani, hogy melyik irányba szaladt el előlük.

→MZ VII. C 31.1. (Balán); →MZ VII. C 563.2.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 572.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 683.2. (Egri János); →MZ VII. D 13.2. (N. N. betyár).

**A 233.2. A fordított menés.** A nevezetes betyár hátrafelé megy, hogy az üldözőit ezáltal tévessze meg.

→MZ VII. D 13.3. (N. N. betyár).

**A 233.3. A megfordított marhaláb.** A nevezetes betyárnak olyan tudománya van, hogy meg tudja csinálni azt, hogy az általa elhajtott marhák lábnyoma úgy nézzen ki, mintha visszafelé, az ellenkező irányba hajtották volna azokat.

→MZ VII. C 572.5.1. (Vidrócki Marci).

**A 233.4. A megcserélt ráf.** A nevezetes betyár keskeny ráfra cseréli a szekérkerék széles vasalását, hogy ha nyomoznak az ellopott termény után, ne akadhassanak az azt szállító kocsi nyomára.

→MZ VII. C 805.2.4. (Maco Andris); →MZ VII. D 7.17. (N. N. betyár).

**A 234. A lova segítségével megmenekülő betyár.** A nevezetes betyár lova gyorságának köszönhetően menekül el az üldözői elől/a lovával a zajló folyóhoz érkezve egyik jégtábláról a másikra ugrat, és úgy jut át a túlsó partra.

→MZ VII. B 160. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.2. (Angyal Bandi).

**A 234.1. A betyár ugratása II.** A nevezetes betyár a kerítést/patakot átugratva/a mindkét végén lezárt hídról a vízbe ugratva menekül el az üldözői elől.

→MZ VII. B 161.1–2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 664.2. (Csikós Balogh Ferenc).

**A 234.2. Az üldözőket maga után csalogató ló.** A nevezetes betyárnak olyan okos lova van, hogy amikor üldözik a gazdáját, maga után csalja a pandúrokat mindaddig, amíg a betyár egy arra alkalmas helyen el nem rejtőzik. A ló később visszamegy otthagyt gazdájáért.

→MZ VII. A 205.2. (A betyár okos lova).

**A 235. A menekülés közben elszórt pénz.** A nevezetes betyár/rablólovag menekülés közben maga után szórja az aranyait, hogy amíg az üldözők a pénz összeszedésével foglalkoznak, ő kereket oldhasson előlük.

→MZ VII. E 18.2. (Móré László); →MZ II. D 22.; →MZ III. A 88.

**A 235.1. A menekülés közben eldobott pénz.** A nevezetes betyár menekülés közben feldobja egy szekérre/bedobja egy ház ablakán a pénzes zacskóját. Megmenekülése/kiszabadulása után visszatér érte/a helybeliek soha többé nem látják a zacskó gazdáját.

→MZ VII. B 123. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 875.1. (Pisák Pista); →MZ VII. D 13.20. (N. N. betyár).

**A 236. Az átúszott folyó I.** A pandúrok által üldözött nevezetes betyár úgy menekül el, hogy lova hátán átúsztatja/a lova/a lopott ökör farkába/egy deszkába kapaszkodva átússza a folyót. / A menekülő betyárt egy révész segíti átkelni a folyó túlsó partjára. / A nevezetes betyár egyik jégtábláról a másikra ugratva/ egyik zombékról a másikra ugorva jut át a túlpartra.

→MZ VII. B 160.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 92.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 161.3. (Fábián Pista); →MZ VII. C 200.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 476.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 592.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 673.3. (Dancsó János); →MZ VII. C 863.5.2. (Papp Jankó).



**A 237. A sziklafalon lecsúszó betyár.** A nevezetes betyárt hegyi tanyáján bekerítik az üldözői, de ő hirtelen ötlettől vezérelve a fokosát/baltáját/lándzsáját a lábai közé fogva szerencsésen lecsúszik a sziklafalon, majd a hegy aljában eltűnik az ellenségei elől.

→MZ VII. C 421.1. (Pintye).

**A 238. A szekér hátuljába rejtett betyár.** A nevezetes betyárt a vásárra menő fazekasok a szekér hátuljába pakolt cserépedények közé rejtik, ahol az őt kereső pandúrok nem fedezik fel. / A menekülő betyárt egy parasztgazda befekteti a szekénderékba, trágját hány rá, majd az ökreit befogva feltűnés nélkül kiszekerizik vele a községből.

→MZ VII. B 145. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 773.5.1. (Koroj); →MZ VII. C 805.5. (Maco Andris); →MZ VII. D 13.17. (N. N. betyár).

**A 239. Tűzharc közepette kereket oldó betyár.** A nevezetes betyár fegyverrel a kézben tör ki az ostromgyűrűből, és menekül el az üldözői elől.

→MZ VII. B 156. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 31.3. (Balán); →MZ VII. C 51.4. (Blidár); →MZ VII. C 92.3–4. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 281.5. (Juhász András); →MZ VII. C 719.2. (Halász Bandi).

**A 239.1. A pandúrokra lőtt erős paprika.** A nevezetes betyár örölt erős paprikát tölt a pisztolya csövébe, és azzal lő az üldözőire, akik a szemüket csípő fűszertől átmenetileg harcképtelenné válnak, a betyár pedig elmenekül előlük.

→MZ VII. B 156. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 92.3. (Borsos Sándor).

**A 240. A pandúrokkal szembehajtott marhák.** A nevezetes betyár a vásárban az őt elfogni akaró pandúrokkal szembehajt egy marhacsordát, majd a nagy kavarodásban kereket old.

→MZ VII. C 421.3. (Pintye).

**A 241. Az átlépett megyehatár.** A nevezetes betyár úgy menekül el a pandúrok elől, hogy átlépi a szomszédos vármegye határát/hogy a két megye határán álló kocsmában mulatva egyszerűen átsétál az ivó túlsó oldalára, ahová az üldözőinek már nem terjed ki a fennhatósága.

→MZ VII. C 161.4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 552.5. (Sós Pista).

**A 242. A tetőn keresztül elmenekülő betyár.**

**A 242.1. A padlásán keresztül elmenekülő betyár.** Az üldözött és bekerített betyár a háztetőn keresztül (a padlás hátulján leugorva/a tetőcserepet/nádtetőt kibontva) menekül el a pandúrok elől.

→MZ VII. C 92.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 281.3. (Juhász András); →MZ VII. C 552.6. (Sós Pista); →MZ VII. C 572.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 735.3. (Iványi

Gábor); →MZ VII. C 739.8.5. (Jakab Samu); →MZ VII. C 929.6.3. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 986.1. (Zsíros Pista); →MZ VII. D 13.8. (N. N. betyár).

**A 242.2. A kéményen keresztül elmenekülő betyár.** Az üldözött és bekerített betyár a szabadkémény kürtőjén keresztül mászik ki a tetőre, majd onnan leugorva menekül el a pandúrok elől.

→MZ VII. C 92.1. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 508.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 572.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 739.8.4. (Jakab Samu); →MZ VII. D 13.9. (N. N. betyár).

**A 243. Menekülés az ablakon keresztül.** Az üldözött és bekerített betyár a házfalat kibontva/az ablakon kiugorva menekül el a pandúrok elől.

→MZ VII. B 167. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 51.3. (Blidár); →MZ VII. C 912.2.1. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. D 13.7. (N. N. betyár).

**A 244. Az életmentő hátsó kijárat (A menekülésre szolgáló hátsó ajtó).** A nevezetes betyár a csárda/tanya/páasztorkaliba hátsó oldalán lévő kijáraton át menekül el a közeledő pandúrok elől.

→MZ VII. D 13.7. (N. N. betyár); →MZ IV. C 48.

**A 245. Menekülés az alagúton keresztül.** A nevezetes betyárt/rablólovagot a rejtékhelyén bekerítik az üldözői, de ő az épület (lakóház/csárda) föld alatti kijáratán/a vár alagútján/a barlang föld alatti járatain keresztül elmenekül.

→MZ VII. B 169. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 220.3. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 381.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 746.2. (Kandrik); →MZ VII. C 770.4. (Komi); →MZ VII. C 894.1. (Rücskös Aracsi); →MZ VII. C 920.10.1. (Szabógyerekek); →MZ VII. C 929.6.4. (Szokoly Pista); →MZ VII. D 13.6. (N. N. betyár); →MZ VII. E 18.3. (N. N. rablólovag).

**A 246. Az üldözött betyárt segítő pók.** A nevezetes betyár az üldözői elől menekül, és mire a pandúrok odaérkeznek, a pók gyorsan beszövi a barlang száját. A pókháló láttán az üldözők nem néznek be a barlangba, és másfelé keresik a betyárt.

→MZ VII. B 162. (Rózsa Sándor); →MZ III. A 91.2.

**A 247. A fa odvába rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár egy hatalmas odvas fa belsejében rejtőzik el az üldözői elől.

→MZ VII. B 164. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 240.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 517.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 532.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.7.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.11.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 725.7. (Horváth Jóska); →MZ VII. D 13.11. (N. N. betyár); →MZ VII. A 393.5. (A betyár rejtékhelyéül szolgáló odvas fa).

**A 248. A betyár mentőfája (A fa tetejére rejtőzött betyár).** A nevezetes betyár egy hatalmas fa tetejére/dús lombjai közé mászik fel menekülés közben, és onnan figyel az üldözőit, akik ott nem fedezik fel.

→MZ VII. B 158. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 244.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 105.1. (Bosota); →MZ VII. C 458.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 476.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 622.1. (Balázs András); →MZ VII. C 665.5. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 698.3. (Gál Józsi); →MZ VII. C 725.7. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 739.8.6. (Jakab Samu); →MZ VII. C 798.2. (Lengyel Gyurka); →MZ VII. C 865.1. (Patya Imre); →MZ VII. C 908.5.2–3. (Skobják); →MZ VII. C 905.2.2. (Simon Berti); →MZ VII. C 961.5. (Vaszi Tamás); →MZ VII. D 13.10. (N. N. betyár); →MZ VII. G 9.3. (Filke Sándor).

**A 249. A templomtoronyba rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár az üldözői előtt a templom tornyába felmászva rejtőzik el/a templomtoronyból figyel, hogy őt keresve miként fészülik át a falut a csendőrök és a katonák.

→MZ VII. C 836.8.1. (Nagy Béla); →MZ VII. D 13.13. (N. N. betyár).

**A 250. Az állandó rejtekhelyére menekülő betyár.** A nevezetes betyár titkos rejtekhelyére (a barlangjába/pincéjébe/mocsári búvóhelyére/stb.) menekül az üldözői előtt.

→MZ VII. C 11.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 188. (Frunzilla); →MZ VII. C 758.3. (Kis Barta); →MZ VII. C 764.10. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 572.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 793.2. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 798.3. (Lengyel Gyurka).

**A 250.1. A tűzvészen is kifogó betyár.** A menekülő betyárra az üldözői rágyújtják a nádat, mire ő maga körül letördeli a nádat, megöntözi, majd megnedvesített ruhájába burkolódzva életben marad.

→MZ VII. C 11.3. (Angyal Bandi).

**A 251. Híd alá rejtőzött betyár.** A menekülő betyár a híd alá bújva rejtőzik el az üldözői előtt.

→MZ VII. C 281.1. (Juhász András).

**A 252. Az egyházi menedék.** A pandúrok/az őt meglincselni akaró emberek előtt a betyár bemenekül a templomba, ahol az üldözői nem keresik/a plébániára, ahol a pap oltalmat ad neki, majd futni hagyja őt.

→MZ VII. B 166. (Rózsa Sándor); →MZ VII. D 13.18. (N. N. betyár).

**A 253. Kriptába rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár egy kriptában rejtőzködik. / A nevezetes betyár az üldözői előtt beszalad az urak kriptájába, kihányja a csontokat a koporsóból, majd befekszik a halott helyére, ahol a pandúrok nem keresik őt.

→MZ VII. B 168. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 836.8.2. (Nagy Béla); →MZ VII. C 973.2. (Vradár); →MZ VII. A 390. (A betyár búvóhelyül szolgáló kriptá).

**A 254. A rejtekhelyül szolgáló gémeskút.** A nevezetes betyár egy gémeskútba leereszkedve menekül meg az üldözőitől.

→MZ VII. B 240.1. (Rózsa Sándor); →VII. A 391.

**A 255. Szénaboglyába rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár az üldözői elől egy szénaboglya belsejébe/a búzakévék/a lucernarakás/a nádkúp alá rejtőzik el.

→MZ VII. B 240.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 476.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 508.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 572.1.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 608.4.1. (Veszélka Imre); →MZ VII. C 773.3. (Kranabet Flóri); →MZ VII. C 905.2.1. (Simon Bert); →MZ VII. C 912.2.2. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. C 920.10.3. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 984.3. (Zöldág Gyurka).

**A 256. Melléképületbe rejtőzött betyár.**

**A 256.1. A menedéket adó pince.** A nevezetes betyár a vendéglátója házának/ egy csárdának a pincéjében rejtőzik el az üldözői elől.

→MZ VII. B 168. (Rózsa Sándor).

**A 256.3. Disznóólba bújt betyár.** A nevezetes betyár egy disznóólban/juhakolban rejtőzik el az üldözői elől, ahol azoknak eszük ágában sincs keresni őt.

→MZ VII. C 220.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 281.2. (Juhász András); →MZ VII. C 884.6. (Rántás); →MZ III. A 92.4.

**A 256.2. A jászol alá rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár az őt kereső pandúrok elől az istállóban, az állatok jászlába rejtőzik a széna alá.

→MZ VII. B 147. (Rózsa Sándor); →MZ VII. D 13.14. (N. N. betyár).

**A 256.4. Tyúkólba menekült betyár.** A nevezetes betyár egy tyúkólba menekül az üldözői elől, de felfedezik ott is.

→MZ VII. A 342. (Az agyonlőtt betyár).

**A 256.5. Búzahombárba rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár a kamrában, egy búzával félig teli hombárba bújik bele, hogy a csendőrök ne találják meg.

→MZ VII. C 142.3.2. (Dobos Gábor).

**A 257. A házban elrejtőzött betyár.**

**A 257.1. A padlásra rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár a ház/csárda padlásán/ szénapadlásán/a kémény mögé bújva rejtőzik el az őt kereső pandúrok elől.

→MZ VII. C 142.3.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 476.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 572.1.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 13.12. (N. N. betyár).

**A 257.2. A kéménybe rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár a kemence nyílásán felmászik a kéménybe/elrejtőzik a nyitott kéményben, ahol az őt kereső pandúrok nem fedezik fel.

→MZ VII. B 165. (Rózsa Sándor).

**A 257.3. A búboskemencébe bújt betyár.** A nevezetes betyár a közeledő pandúrok elől – a ruháját levetve – a búboskemence belsejébe rejtőzik.

→MZ VII. C 572.1.2. (Vidrócki Marci).

**A 258. A használati eszközök alá bújt betyár.**

**A 258.1. A kád alá rejtőzött betyár.** A nevezetes betyárt a préházban tárolt kád alá bújtatja el a pincetulajdonos. A betoppanó rendőrök ott isznak a kád tetején, és nem is sejtik, hogy a keresett betyár ott lapul alatta.

→MZ VII. C 970.2. (Viski Jóska).

**A 258.2. A mosóteknő alá rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár egy mosóteknő alá bújva rejtőzik el az őt kereső csendőrök elől.

→MZ VII. C 884.6. (Rántás); →MZ VII. C 928.1. (Szókely Jóska); →MZ VII. C 940.3. (Tara Feri).

**A 258.3. A kenyérgyúró teknő alá rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár egy kenyérsütéshez használt teknő alá bújlik, ahol az üldözői nem veszik észre.

→MZ VII. C 796.5. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. D 13.15. (N. N. betyár).

**A 258.4. A ládába bújtatott betyár.** A menekülő betyárt a pásztor a ládájába bújtatja, ahol nem keresik a pandúrok.

→MZ VII. B 148. (Rózsa Sándor).

**A 259. A vetett ágyba rejtett betyár.** A nevezetes betyár menekülés közben beszalad egy ismerősök lakta házba/a csárdába, ahol a háziasszony/a csaplárosné befekteti a vetett ágy mélyére/a házigazda befekteti nemrégén szült felesége mellé a gyermekágyba, ahol az üldözői nem keresik.

→MZ VII. C 73.4. (Bogár Imre)\*; →MZ VII. C 200.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 572.1.4–5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 836.8.3. (Nagy Béla); →MZ VII. C 876.1. (Pistik); →MZ VII. C 940.3. (Tara Feri); →MZ VII. C 984.3. (Zöldág Gyurka).

**A 260. Egyéb extrém helyekre rejtőzött betyár.**

**A 260.1. Szoknya alá rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár az őt üldöző pandúrok elől már nem tud sehogyan sem elmenekülni, ezért lekuporodik a kocsmárosné/egy falusi parasztasszony bőszoknyája alá, ahol az üldözőinek eszük ágában sem jut keresni, jöllehet még az asszonyt is megkérdezik, hogy nem látta-e arrafelé menekülni a híres betyárt.

→MZ VII. B 146. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 552.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 572.1.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 817.4. (Mátyás Pista); →MZ VII. C 920.10.2. (Szabógyerekek); →MZ VII. D 13.16. (N. N. betyár).

**A 260.2. Subákkal betakart betyár.** A menekülő betyár beszalad egy pásztor-kunyhóba a juhászokhoz, hogy rejtse el az üldözői elől. A juhászok levetik a subájukat, és az összeset a lefekvő betyárra terítik, akit így a pandúrok nem fedeznek fel.

→MZ VII. B 149. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 381.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 690.4. (Fazekas Dávid).

**A 260.3. Batyuba rejtőzött betyár.** A pandúrok elől a menekülő betyárt már-már elfogják, amikor meglát egy rongykereskedő zsidót. A betyár sok pénzt ígér neki, ha megmenti, mire a zsidó a batyujába rejtve, a vállán cipeli ki őt a faluból.

→MZ VII. C 381.4. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi).

**A 260.5. A ló hasába bújt betyár.** A nevezetes betyár az öt üldöző rendőrök elől csak úgy tud elmenekülni, hogy hamar megöli a lovát, kiveszi a belső szerveit, majd belebújik a ló bendőjébe. Amikor az üldözők odaérnek, csak egy döglött lovat látnak az út szélén, és továbbmennek.

→MZ VII. C 105.2. (Bosota).

**A 261. Az állatok köré rejtőzött betyár.** A nevezetes betyár a legelő marhacsorda közepébe áll/befekszik a legelő birkák közé, ahol az üldözői nem fedezik fel. / A menekülő betyárra a juhász ráteríti a subáját, majd a birkáit a suba köré hajtja. / A menekülő betyár egy lenyúzott szamárbőrbe bújlik, és úgy vegyül el a birkanyáj közé. A megérkező pandúrok látják ugyan, hogy két szamár legel a juhok között, de nem tűnik fel nekik semmi gyanús, és dolgavégetlenül odébbállnak.

→MZ VII. B 143–144. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 142.3.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 381.3. (Patkó Bandi).

**A 262. A hátrahagyott ló.** A menekülő betyár a lovát hátrahagyva gyalog menekül az üldözői elől.

→MZ VII. B 159. (Rózsa Sándor).

**A 262.2. A befestett ló.** A nevezetes betyár átfesti a lóva színét, hogy menekülés közben ezáltal tévessze meg az üldözőit.

→MZ VII. B 142. (Rózsa Sándor).

**A 263. Az álruhásan megtévesztett üldözők.** A nevezetes betyár menekülés közben álruhába (női ruhába/vándorfazekasnak/parasztembernek/pásztornak/cigánynak/favágónak/kovácsnak/erdésznek/plébánosnak/stb.) öltözik/mások ruháját kapja fel gyorsan magára, miáltal az üldözői nem ismerik fel.

→MZ VII. B 151. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 31.2. (Balán); →MZ VII. C 51.1. (Blidár); →MZ VII. C 72.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 142.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 476.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 552.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 572.2.1–5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 739.8.3. (Jakab Samu); →MZ VII. C 828.4. (Mógor).

**A 263.1. A női ruhában menekülő betyár.** A nevezetes betyár női ruhát öltve (csalánszedő cigányasszonynak/szolgálólánynak/öregasszonynak/stb. öltözve/ egy asszonnyal ruhát cserélve) menekül meg az üldözőitől, akik az álruhában nem ismerik fel.

→MZ VII. C 31.2. (Balán); →MZ VII. C 72.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 142.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 476.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 572.2.1–2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 828.4. (Mógor).

**A 264. Az inkognitóval megtevesztett üldözők.** A pandúrok által üldözött betyár nem tudván már elmenekülni, szorult helyzetéből úgy szabadul meg, hogy másnak adja ki magát, mint ami: kezébe kaszát/kapát/vasvillát/fejszét véve elvegyül a dolgozó parasztok/favágók közé/mintha pásztor lenne, elkezd terelni az út mellett legelő állatokat/elvegyül a búcsújárók közé/az erdei ösvényen a járőröző csendőrökbe botolva úgy tesz, mintha csipkebogyószedő lenne/a malomba betoppanó pandúrok szeme láttára úgy tesz, mintha molnárlegény lenne/egy házba bemenekülve befekszik az ágyba, és úgy tesz, mintha beteg öregember lenne/stb.

→MZ VII. B 151–152. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 200.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 220.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 241.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 445. (Pusztai); →MZ VII. C 532.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 656.6.1. (Csali Pista); →MZ VII. C 714.1. (Györfi Mózsai); →MZ VII. C 725.6.1. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 739.8.2. (Jakab Samu); →MZ VII. C 740.7.1. (Jeges); →MZ VII. C 793.8. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 794.3.1–2. (Laska Miska); →MZ VII. C 841.4. (Nemes Laci); →MZ VII. C 908.5.1. (Skobják); →MZ VII. C 929.6.2. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 931.1. (Szöke); →MZ VII. C 951.2. (Tyúk); →MZ VII. D 13.4. (N. N. betyár).

**A 265. A másfelé irányított üldözők.** Az öt kereső/üldöző pandúrok/zsandárok/csendőrök éppen az álruhás/magát másnak kiadó/nem inkognitóban lévő, ám általuk fel nem ismert betyárt kérdezik arról, hogy látta-e arrafelé menekülni a hírhedt betyárt. A betyár nem jön zavarba, és igennel felel, majd az ellenkező irányba küldi tovább a törvényhatóság embereit.

→MZ VII. B 151. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 443.1. (Pusztai); →MZ VII. C 532.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 621.1. (Bakos Kálmán); →MZ VII. C 638.3. (Binkó); →MZ VII. C 656.6.2. (Csali Pista); →MZ VII. C 667.2.2. (Csori); →MZ VII. C 698.2. (Gál Józsi); →MZ VII. C 714.1. (Györfi Mózsai); →MZ VII. C 739.8.3. (Jakab Samu); →MZ VII. C 793.8. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 832.2. (Murkus).

**A 266. A kihallgatott üldözők.** A nevezetes betyár egy fa tetejére/a kapu gerendájára/a csendőrpáncsnok padlására mászik föl az üldözői elől, onnan hallgatja ki, hogy azok mit beszélnek róla.

→MZ VII. A 248. (A fa tetejére rejtőzött betyár); →MZ VII. C 51.2. (Blidár).

**A 267. Az elijesztett pandúrok.**

**A 267.1. A világitó tökfey.** A nevezetes betyár egy karón kivájt tököt emel a feje fölé, amelynek az orra és szemei világitanak a belé helyezett gyertyától. Az őt üldöző pandúrok a tökről a sötétben azt hiszik, hogy kísértet, és úgy megijednek, hogy elmenekülnek onnan.

→MZ VII. B 155. (Rózsa Sándor); →MZ IV. A 95.2.

**A 267.2. A pandúrokra meredő puskacsövek.** A pandúrok el akarják fogni a nevezetes betyárt, de amint a parancsnok beljebb hatol az erdő sűrűjében, egyszer csak egy puskacső mered rá az egyik fa mögül/a pandúrokra a csárda minden ablakából két-három puskacső mered kifelé, mire jobbnak látják visszavonulni.

→MZ VII. C 281.4. (Juhász András); →MZ VII. C 296.1. (Kis Víg Miska).

**A 268. A becsapott üldözők (egyéb hagyományok).**

**A 268.1. A tolvajt kiáltó betyár.** A nevezetes kapcabetyár libát lop, de a gazda észreveszi és fellármázza a falut. A menekülő betyár maga is elkezd kiabálni, hogy „Fogják meg!”, és amíg az emberek másfelé szaladnak, ő a libával kereket old.

→MZ VII. C 929.6.2. (Szokoly Pista).

**A 268.2. A zsandárookra zárt ajtó.** A nevezetes betyár magát a falu bírójának adva ki betessékeli a községházára az őt kereső zsandárokat, majd amint belépnek az épületbe, kívülről hirtelen rájuk zárja az ajtót, ő pedig a lovaikkal kereket old.

→MZ VII. C 565.1. (Csali Pista).

**A 268.3. A levert lámpa.** A nevezetes betyár a pandúrok érkezésekor leveszi a lámpát és az így támadt sötétséget kihasználva menekül el a csárdából.

→MZ VII. C 476.5. (Savanyú Jóska).

**A 269.4. A rendszámtáblát váltó autó.** A nevezetes betyár olyan autóval menekül, amely lábnyomásra százméterenként más és más rendszámtáblára vált, és így az üldözői nem tudják, hogy pontosan milyen autót kell követni.

→MZ VII. C 773.5.2. (Korój).

**A 269.5. A ravatalra fektetett disznó.** A pandúrok által üldözött betyár a szertőjéhez, egy özvegy menyecskéhez menekül, és szorult helyzetében ritka ötlete támad. Kapja a fejszét és agyonüti vele az ólban lévő disznót, majd az állatot a tisztaszobában felravatalozza: leteríti lepedővel, és két égő gyertyát tesz melléje. A betoppán pandúrok egy siránkozó asszonyt pillantanak meg, aki az ő férjét siratja. Amikor a pandúrok felelősségre vonják őt és a betyárt kéri rajta számon, az asszony azt válaszolja, hogy a betyárt ő ütötte agyon, mert



amikor a legjobban ölelkeztek, az egyszer csak eltaszította magától, majd három bukfencet vetve disznónak változott át, és most ott fekszik a ravatalon. A pandúrok felemelve a lepedőt, valóban egy felravatalozott disznót pillantanak meg. Miután átkutatják az egész lakást, és a vetett ágy mélyére rejtett betyárt sehol nem találják, a pandúrok mindinkább kezdik hinni, hogy valóban valami ördögösség lehet a dologban, és eltávoznak.

→MZ VII. C 11.6. (Angyal Bandi)

### **A 269. A betyár menekülése (egyéb hagyományok).**

**A 269.1. A pandúr megszorongatott heréi.** A nevezetes betyár nem tudván másként kereket oldani, megszorítja az őt megragadó pandúr heréit, mire az fájdalmában elengedi a betyárt, aki elmenekül.

→MZ VII. C 572.9. (Vidrócki Marci).

**A 269.2. A golyók által kilyuggatott bőgatya.** A nevezetes betyár bőgatyját a pandúrokkal vívott tűzharc közepette sűrűn kilyuggatják a golyók, de ő csodás módon sértetlen marad.

→MZ VII. C 281.5.1. (Juhász András).

**A 269.3. A nem megfelelő puskalövedék.** A nevezetes betyár kereket old az üldözői elől, mert jóllehet a kocsmárosné elárulja a pandúroknak, hogy a betyárt csak rozssal töltött puskával lehet megölni/megsebezni, azt még ő sem tudja, hogy csakis fekete rozssal, a pandúrok pedig vörös rozssal tüzelnek rá.

→MZ VII. C 508.1. (Sisa Pista).

**A 269.4. A betyár sült krumplija (A hidegvérű betyár).** A határban parázson krumplit sütő betyárt az ott dolgozó emberek figyelmeztetik, hogy pandúrok közelednek. A betyár nem zavartatva magát, a tarisznyájába pakolja a félig sült krumplikat, és csak azután távozik onnan.

→MZ VII. C 810.7. (Madas Károly).

**A 269.5. A családjával menekülő betyár.** A nevezetes betyár szekérre pakolva a családját menekül a közeledő pandúrok elől. A tüzet nyitó pandúrok lelövik a betyár egyik lányát és lovát, de neki sikerül elmenekülnie.

→MZ VII. C 200.5. (Geszten Jóska).

**A 269.7. Az elfoghatatlan betyár.** A nevezetes betyár üldözésére egy század csendőrséget vezényelnek ki, mégsem tudják őt elfogni.

→MZ VII. C 773.5.3. (Korój).

**A 270. A külföldre szökött betyár.**

**A 270.1. Az Amerikába kivándorolt betyár.** A nevezetes betyár az üldöztetések miatt/a jobb élet reményében kiszökik/kivándorol Amerikába.

→MZ VII. C 366.2. (Oroszlán Pali)\*; →MZ VII. C 536.6.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 621.2. (Bakos Kálmán); →MZ VII. C 637.5. (Bikó); →MZ VII. C 693.2. (Fenyves Andris); →MZ VII. C 759.2. (Kiscsicsa); →MZ VII. C 805.5.2. (Maco Andris); →MZ VII. C 819.3. (Menyhért Pista); →MZ VII. C 856.3. (Ördög); →MZ VII. C 915.2. (Suhaj).

**A 270.2. A külföldre szökött betyár (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár a börtönből megszökve/az üldöztetések elől külföldre (Törökországba/Olaszországba/Franciaországba/Lengyelországba/Szlavóniába/stb.) menekül.

→MZ VII. C 51.5. (Blidár); →MZ VII. C 383.2. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi); →MZ VII. C 532.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 536.6.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 552.7. (Sós Pista); →MZ VII. C 777.5. (Kranabet Flóri); →MZ VII. C 805.5.1. (Maco Andris).

**A 270.3. A nyomtalanul eltűnt betyár.** A nevezetes betyár/rablólag egyszer csak nyomtalanul eltűnik: senki nem látja többet, többé senki sem hall róla.

→MZ VII. C 456. (Rajnoha); →MZ VII. C 663.3. (Csepicsányi); →MZ VII. C 805.5.1. (Maco Andris); →MZ VII. C 961.7. (Vaszi Tamás); →MZ VII. E 11.5. (Fulkó).

A 271–290. A betyár elfogása

**A 271. A betyár fejére kitűzött vérdíj.** A császári hatóság hatalmas összeget (ezer forintot/háromszáz forintot/száz aranyat) ígér annak, aki a nevezetes betyárt élve vagy halva elfogja/csendőrkézre juttatja. / A nevezetes betyár/rabló fejére a tulajdon apja tűz ki vérdíjat, mert szégyelli fia tetteit.

→MZ VII. B 171. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 176.12. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 639.7 (Blénesi); →MZ VII. C 765.6. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 739.10. (Jakab Samu).

**A 272. Az elárult betyár.** A nevezetes betyárt csak árulás által tudják elfogni.

→MZ VII. B 174. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 32.1. (Balán); →MZ VII. C 306.1. (Mantu); →MZ VII. C 444.2. (Pusztai); →MZ VII. C 509.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 733.4. (Iriní); →MZ VII. C 917.4. (Svarni); →MZ VII. C 957.3. (Vak Illés).

**A 272.1. A betyárt eláruló nő.** A nevezetes betyárt egy nő (a szeretője/a tulajdon felesége/saját komaasszonya/egy csaplárosné/egy cigányasszony/egy boszorkány/egy kuruzslóasszony/egy korábban általa megbüntetett asszony/stb.) árulja el féltékenységből/ bosszúból/a vérdíjért/a betyár kincseiért/rendőri fenyegetés következtében.

→MZ VII. A 219. (A betyár áruló szeretője); →MZ VII. B 174.1–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 174.2.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 52.1–2. (Blidár); →MZ VII. C 73.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 93.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 106.1. (Bosota); →MZ VII. C

116.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 262.1–2. (Jánosik); →MZ VII. C 327.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 442.1–2. (Pintye); →MZ VII. C 477.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 533.2.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 550.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 571.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 573.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 593.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 604.4. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 661.1. (Csehó Pista); →MZ VII. C 713.2. (Gyöngytyúk); →MZ VII. C 751.2. (Keserű); →MZ VII. C 765.6. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 858.1. (Pahó Péter); →MZ VII. C 867.7. (Pendely Pista); →MZ VII. C 930.5.1. (Szögedi); →MZ VII. C 967.6. (Virág Károly); →MZ VII. C 987.3. (Zsobote); →MZ VII. D 14.1. (N. N. betyár); →MZ VII. E 41.1. (Griga).

**A 272.2. A betyárt eláruló egyéb személyek.** A nevezetes betyárt a saját társai/a vendéglátója/egy pásztor cimborája/az orgazdája/a kocsmáros/egy pap/egy falubeli ember/egy cigánylegény/stb. árulja el bosszúból/féltékenységből/a vérdíjért/vádalku fejében/stb.

→MZ VII. B 174.1.5., 7. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 174.2.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 12.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 52. (Blidár); →MZ VII. C 73.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 143.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 143.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 162.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 189.1. (Frunzilla); →MZ VII. C 201.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 221.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 327.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 362.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 382.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 423.3. (Pintye); →MZ VII. C 477.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 533.2.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 573.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 593.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 609.4. (Viszki); →MZ VII. C 617.2. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 739.10. (Jakab Samu); →MZ VII. C 775.4. (Körtéj Józsi); →MZ VII. C 846.3. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 853.4. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 872.1. (Pilát János); →MZ VII. C 894.2. (Rücskös Aracsi); →MZ VII. C 910.1. (Soromfai József); →MZ VII. C 935.3.1. (Szucusu); →MZ VII. C 955.2. (Ünkarátu); →MZ VII. C 979.2. (Zádeczky Károly); →MZ VII. D 14.1. (N. N. betyár).

**A 272.3. A barátja által elfogott betyár.** A mit sem sejtő betyárt egy cimborája segít elfogni azáltal, hogy hátulról lefogja addig, amíg a szobába berontó zsanádok megkötözik.

→MZ VII. C 143.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 162.1. (Fábián Pista).

**A 272.4. A betyárt eláruló jel.** A nevezetes betyár ottlétéről a szeretője/vendéglátója egy megbeszélte jel által értesíti a pandúrokat (fehér szoknyát terít ki a szárítókötélre/felemeli a gémeskút rúdját).

→MZ VII. B 174.2.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 52.2. (Blidár).

**A 272.5. A borba kevert altatópor.** A nevezetes betyár borába a szeretője/a kocsmárosné altatóport kever, hogy a kiérkező pandúrok könnyebben foghassák el.

→MZ VII. B 174.2.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 477.1.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. A 297. (Az álomporos bor).

**A 272.6. A puskacsőbe öntött víz.** A vendéglátójánál megszálló/a kocsmában mulatozó betyár falhoz támasztott puskájának csövébe a pandúrok által lefizetett gazdasszony/kocsmárosné vizet tölt, miáltal a nedves puska nem sül el, és a fegyver nélkül maradt betyárt könnyűszerrel elfogják.

→MZ VII. C 573.1.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 930.5.1. (Szögedi).

**A 272.7. A felfedett természetfeletti erő.** A nevezetes betyár szeretője elárulja a pandúroknak a betyár természetfeletti erejének a titkát (csak akkor tudják lelőni és elfogni, ha levágják a haját/ha elvágják a derékövét/a gatyamadzagját/ha mágiikus erejű baltáját kilenc lakattal lezárt vasládába zárják/ha a betyár baltájára édes tejet öntenek). Miután az ellenségei ezt megteszik, el tudják fogni a betyárt.

→MZ VII. B 174.2.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 262.3–7. (Jánosik); →MZ VII. C 422.1. (Pintye); →MZ VII. C 571.7. (Vidrócki Marci); →MZ V. F 67.1.1.

**A 272.8. A kétszínű biccentés.** A nevezetes betyárt a szeretője a pandúrok előtt egy nagy ruhásládába bújtatja. Amikor a pandúrok megérkeznek a házba, és a betyár holléte felől tudakozódnak, az áruló szerető fennhangon azt mondja nekik, hogy átment a másik községbe, közben azonban a fejével a láda felé biccent, ahonnan az üldözői előhúzzák a betyárt.

→MZ VII. C 550.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 751.2. (Keserű).

**A 272.9. A nem megfelelően varrt gatyá.** A nevezetes betyárt azért tudják elfogni a pandúrok, mert a szeretője hanyag módon varrja meg a gatyáját, miáltal az nem biztosít számára mágikus védeltséget.

→MZ VII. C 571.7. (Vidrócki Marci).

**A 272.10. A lelőtt áruló.** A nevezetes betyár szembesülve azzal, hogy a társa elárulta, lelövi a férfit, és csak azután adja meg magát.

→MZ VII. C 955.2. (Ünkarátu).

**A 273. A borsószemekben elcsúszó betyár.** A pandúrok egy kocsmában rajtaütnek az ott mulatozó betyáron, aki menekülni próbál, azonban a pandúrok/az árulója száraz borsót szór a lába elé, melyen a betyár elcsúszik, és így már le tudják teperni őt.

→MZ VII. B 173. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 242.1. (Jäger Jóska)\*; →MZ VII. C 262.2. (Jánosik); →MZ VII. C 455.1. (Rajnoha); →MZ VII. C 509.3. (Sisa Pista); →MZ VII. E 3.10. (Dovec).

**A 274. A fatális baleset.**

**A 274.1. A betyár megbotló lova.** A menekülő betyár lova megbotlik (egy gyökérben/szederindában/gödörben), miáltal a nyomában lévő pandúrok/csendőrök el tudják fogni az üldözöttjüket.

→MZ VII. B 172. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 12.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 73.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 297.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 929.8. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 941.1. (Tóbi János); →MZ VII. C 986.2. (Zsíros Pista).

**A 274.2. Egyéb hagyományok.** Az üldözői elől menekülő betyár bőgatyája beleakad a kerítésbe, miközben át akarja lépni azt, miáltal utoléri és elfogják. / A menekülő betyár alatt beszakad a jég, úgy tudják elfogni. / A lova hátán menekülő rabló a sűrű erdőben egy helyen nem hajol le eléggé, és egy kiálló ágak ütközve lezuhan a földre, miáltal az odaérkező pandúrok elfogják.

→MZ VII. C 781.3. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 928.2. (Szókely Jóska); →MZ VII. E 41.3. (Komár).

**A 275. A szembe hintett paprika.** A nevezetes betyár szemébe az ellenségei erős paprikát/sót szórnak, és az ezáltal harcképtelenné tett férfit legyűrik és megkö-tözik.

→MZ VII. C 829.1. (Mohácsi); →MZ VII. C 935.3.2. (Szucsú); →MZ VII. D 14.3. (N. N. betyár).

**A 276. A földhöz cövekelt betyár.** Egy falubeli ember a határban járva megpillantja az egyik szénakazal tövében alvó betyárt. A férfi odasettenkedik a betyár mellé, és a kezében lévő favilla két ága közé szegezve a nyakát/egy boronát/létrát rálökve mindaddig lenyomja őt a földre, amíg segélykiáltásaira többen is odafutnak, és a betyárt egyesült erővel elfogják.

→MZ VII. B 177. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 786.8. (Kutyási); →MZ VII. E 6.3. (Havran); →MZ VII. E 41.5. (Havran/N. N. rabló).

**A 277. A kifüstölt betyárok.** A nevezetes betyárra a pandúrok rágyújtják a ná-dast/a házat, mire kénytelen előjönni és megadni magát. / A nevezetes rablólo-vagra a fellázadt nép rágyújtja a várát.

→MZ VII. C 798.3. (Lengyel Gyurka); →MZ VII. C 865.2. (Patya Imre); →MZ VII. E 19.1. (N. N. rablólovag).

**A 278. A harcképtelenné tett betyár.** A nevezetes betyárt orvul meglövik/tűz-harc közben megsebesítik, miáltal fogságba tudják ejteni.

→MZ VII. C 12.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 593.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 684.7.1. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 761.3. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 880.1. (Prekop); →MZ VII. C 930.5.2. (Szögedi).

**A 279. A disznóólban elfogott betyár.** A nevezetes betyár egy disznóólba menekül az üldözői elől/egy disznóólba szorítva fogják el az üldözői.

→MZ VII. C 162.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 382.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 444.3. (Pusztai); →MZ VII. C 684.7.1. (Erdei Gyurka); →MZ VII. D 14.4. (N. N. betyár).

**A 280. A mulatozás közben elfogott betyár.** A nevezetes betyárra egy kocsmában/kedvenc csárdájában/egy szőlőhegyi pincében törnek rá a pandúrok, és fogják el őt. / A nevezetes betyárt leitatja áruló szeretője, majd értesíti a pandúrokat.

→MZ VII. B 174.3.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 176. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 73.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 176. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 625.4. (Balog Pali); →MZ VII. C 679.4. (Doma Vendel); →MZ VII. C 744.2. (Juhász Pál); →MZ VII. C 761.3. (Kisgyerek Jóska).

**A 281. Az alvás közben elfogott betyár.** A nevezetes betyárt vendéglátója/szeretője házában/a rejtkehelyén/a község határában álmában lepik meg, és fogják el.

→MZ VII. B 174.2.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 177. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 73.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 477.1–2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 573.1.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 533.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 553.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 604.4. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 617.2. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 747.1. (Kánya Kálmán); →MZ VII. C 763.8. (Kiss József); →MZ VII. C 770.5. (Komi); →MZ VII. C 846.3. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 967.3. (Virág Károly); →MZ VII. C 987.3. (Zsobote); →MZ VII. D 14.2. (N. N. betyár); →MZ VII. E 41.5. (N. N. rabló).

**A 281.1. A végzetes részegség.** A nevezetes betyárt a szeretője leitatja, mielőtt értesíti a pandúrokat. / A nevezetes betyár részegen alszik a barlangjában, amikor az értesített csendőrök az elfogására megérkeznek.

→MZ VII. B 174.3.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 573.1.2. (Vidrócki Marci).

**A 281.2. Az árulkodó sarkantyú.** A nevezetes betyárt a pandúrok ágyban fekve fogják el, mivel bár a vetett ágy eltakarja, a dunyha végén kilátszik a sarkantyúja.

→MZ VII. C 73.4. (Bogár Imre).

**A 281.3. Az árulkodó horkolás.** A nevezetes betyárt alvás közben fogják el a pandúrok, mivel a horkolása elárulja őt.

→MZ VII. C 477.2. (Savanyú Jóska).

**A 281.5. A kedvese ölében elfogott betyár.** A nevezetes betyárt a kedvese ölében fekve, alvás közben fogják el a pandúrok.

→MZ VII. C 533.1. (Savanyú Jóska).

**A 283. Az árulkodó bűnjelek.** A hóban látható lábnyomokat követve találnak rá a pandúrok a búvóhelyén rejtőző betyárra. / A betyárt/rablógyilkost a gazdája által felismert, eltulajdonított állat/az általa megölt ember ingjének monogramja/a tetthelyen felejtett kalap buktatja le.

→MZ VII. C 708.7. (Gub Marci); →MZ VII. C 737.3. (Jäger Imre); →MZ VII. C 776.2. (Kraján György); →MZ VII. C 777.4. (Kranebet Flóri); →MZ VII. C 971.4. (Vitális); →MZ VII. E 41.2. (N. N. rabló).

**A 285. A törbecsált betyár.**

**A 285.1. A csendőrparancsnok hamis ígérete.** A csendőrparancsnok azzal az ígérettel csalogatja elő a nevezetes betyárt, hogy megteszi őt csendbiztosnak/hogy nem lesz semmi bántódása. Amikor a betyár hitelt adva a szavainak, jelentkezik, nyomban elfogják, és börtönbe zárják/felakasztják.

→MZ VII. B 179.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 162.3. (Fábián Pista); →MZ VII. D 47.9.1. (Rózsa Sándor).

**A 285.2. A lépre csalt betyárok.** A bárónő/az okos molnárlány színleg szívesen fogadja a hozzá beállító betyárokat, majd a pincébe lecsalva őket, hirtelen rájuk zárja a vasajtót/egyenként megöli őket.

→MZ VII. C 422.2. (Pintye); →MZ VII. C 513.2.2. (Sisa Pista).

**A 285.3. Az álruhás pandúr által elfogott betyár.** Egy pandúr/csendőrpásztor-nak/szegénylegénynek/koldusnak öltözve a nevezetes betyár bizalmába férkőzik, majd egy óvatlan pillanatban elfogja/harcképtelenné teszi őt.

→MZ VII. C 32.2. (Balán); →MZ VII. C 593.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 697.4. (Gál Domokos); →MZ VII. C 732.2. (Illik Laci); →MZ VII. C 772.4. (Korhely Jóska); →MZ VII. C 863.6. (Papp Jankó).

**A 285.4. A kiásott verembe zuhant betyár.** A pandúrok tudván azt, hogy a nevezetes betyár merre fog menekülni, kiásnak az ösvényen egy mély gödröt, amit befednek gallyal. Amikor kergetni kezdik a betyárt, az belezuhan a verembe, és ott elfogják.

→MZ VII. C 221.1. (Gordán Gyuri).

**A 285.5. A végzetes hiúság.** A nevezetes betyár olyan erős, hogy a kötelet pusztá kézzel is képes elszakítani. Az ellenségei/egy furfangos detektív fogadást ajánl a betyárnak, miszerint ha megkötözik kötéllal, bizonyítsa be, hogy azt is szét tudja szakítani. A betyár rááll a fogadásra, azonban nem számol azzal, hogy az ellenségei a próba előtt acéldrótot fonnak a kötéllal, amit aztán még ő sem tud szétszakítani, és a lesben álló pandúrok könnyűszerrel elfogják a megkötözött betyárt. / A nevezetes betyár elbújik az üldözői elől, akik a nyomát vesztik. A pandúrok azzal a csellel élnek, hogy azt kiabálják neki, hogy gyáva legény, ha nem mer megszólalni. Amikor a betyár öntudatosan megszólal, a hang irányába lőnek, és megsebesítik őt.

→MZ VII. C 509.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 684.7.1. (Erdei Gyurka).

**A 286. Az önmagát megadó betyár.** A nevezetes betyár látva kilátástalan helyzetét/a túlerőt/hogy az ostromgyűrűből már nem menekülhet, önként megadja magát az üldözőinek.

→MZ VII. C 106.2. (Bosota); →MZ VII. C 201.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 509.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 573.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 858.1. (Pahó Péter); →MZ VII. C 865.2. (Patya Imre); →MZ VII. D 14.4. (N. N. betyár).

**A 286.1. A nemes lelkű betyár elfogása.** A nevezetes betyár csak azért adja meg magát a pandúroknak, mert a lövöldözésben megsebesült a szeretője.

→MZ VII. C 93.1. (Borsos Sándor).

**A 286.2. A megunt betyárélet.** A nevezetes betyár önként adja fel magát a rendőröknek, mert megunta már a csavargó, törvényen kívüli életet.

→MZ VII. C 444.1. (Pusztai).

**A 286.3. Az odahivatott rendőrparancsnok.** A nevezetes betyár csakis a rendőrparancsnoknak hajlandó megadni magát/személyesen a csendőrparancsnok fogja el őt.

→MZ VII. B 179. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 106.2. (Bosota).

**A 289. A megjósolt bukás (A betyár és a telegráf).** Amikor a telefonpóznákat kezdik felállítani, a nevezetes betyár megjósolja, hogy az rosszat jelent rá nézve. / A nevezetes betyár az elfogása után azt mondja, hogy ha a sok „pókháló” (telegráf- és telefonhuzal) nem lett volna, soha nem került volna csendőrkézre. / Addig létezett betyárvilág, amíg a telefont fel nem találták. Attól kezdve a betyárok minden lépéséről pillanatok alatt hírt tudtak adni.

→MZ VII. B 180.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 143.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. D 80. (N. N. betyár); →MZ VII. A 319. (A jó útra tért betyár).

**A 290. A betyár elfogása (egyéb hagyományok).**

**A 290.1. A segítő sztentori hang.** A falujában hatalmas, érces hangjáról nevezetes férfi a határban belebotlik az egyik bokorban alvó rablóba. Tusakodni kezdenek, de mivel nem bír vele, elkiáltja magát, hogy siessenek a segítségére, mire a falu népe kiszalad a mezőre, és egyesült erővel leteperik a rablót.

→MZ VII. E 41.4. (Füstös).

**A 290.2. A félreértés miatt fogságba eső betyár.** A nevezetes betyár a komájánál vendégeskedik, és este nem a házban, hanem a közeli búzatáblában pihen le. A házigazda az istálló végében üldögélve meglát egy nyulat, és puskát ragadva utána lő, éppen a betyár irányába. A felriadó betyár felelősségre vonja a komáját, hogy miért akarta őt lelőni, és az hiába tiltakozik, hogy ő csak egy nyúlra lőtt, a betyár nem hisz neki, és birokra kel vele. A házigazda fia látva a verekedést, a szomszédba szalad segítségért, akik megérkezve együttes erővel legyűrik a betyárt. Utóbb a komaasszonya baltával még homlokon is vágja, hogy ne



szökhessen meg. A betyár fejére kitűzött vérdíjat magának követelő komaaszszonyt nemsokára isteni büntetés sújtja: a lánya meghal, ő pedig megvakul.

→MZ VII. B 178. (Rózsa Sándor).

**A 290.5. Az elfogott betyár (vegyes hagyományok).** A nevezetes betyárt rablás/menekülés közben/a rejtkehelyén fogják el.

→MZ VII. B 175. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 12.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 73.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 176. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 242. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 362. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 404.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 477.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 639.4. (Blénesi); →MZ VII. C 690.5. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 946.6. (Török Berci).

**A 290.6. A császár elé vitetett betyár.** Ferenc József parancsba adja, hogy ha elfogják az üldözött betyárt, élve vigyék eléje, mert szeretné személyesen is megismerni.

→MZ VII. C 282.1. (Juhász András).

**A 290.7. A betyár védettsége.** A nevezetes betyárt mindaddig nem tudják elfogni, amíg él boszorkány nagyanja.

→MZ VII. C 593.1. (Zöld Marci).

## A 291–300. A betyár szökése

**A 291. A kiszabadított betyár.**

**A 291.1. A felmentő betyár csapat.** A nevezetes betyárt elfogják, és fogságba kísérik, de a bandája rajtaüt a meneten, és kiszabadítják a társukat/vezérüket. / A nevezetes betyár emberei a börtönből/az akasztófa alól szabadítják ki a vezérüket.

→MZ VII. B 189.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 195. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 215.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 69.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 74.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 202.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 242.1. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 639.5. (Blénesi); →MZ VII. C 786.9. (Kutyási)\*.

**A 291.2. A fogolyszabadító szerető.** A nevezetes betyárt a szeretője (egy grófnő/egy cigánylány/a börtönparancsnok felesége)/egy női ruhába öltözött fiatal betyár szabadítja ki a börtönből azáltal, hogy megvesztegeti az őrköt/vasreszelőt visz be neki/az őrkötől elcseni a cella kulcsát.

→MZ VII. B 122.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 182. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 189.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 13.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 94. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 344.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 836.6. (Nagy Béla); →MZ VII. C 846.4.2. (Nyéki Pista).

**A 292. A lova hátán megszökő betyár.** A nevezetes betyárt elfogják, és halálra ítélik. Az az utolsó kívánsága, hogy még egyszer felülhessen a lova hátára. A kérést teljesítik, és amikor a betyár már a ló hátán ül, két-három kört tesz vele a vesztőhelyen/a börtön udvarán, majd a terepet felmérve kiugrat vele az örök gyűrűjéből/átugrat vele a börtön kerítésén/leugrat vele a várfalról, és sebesen elnyargal. / A nevezetes betyárt elfogják az oroszok/az osztrákok. Az ellenséges sereg generálisa kíváncsi arra, hogy a betyár miként bánik az ostorával/a betyár utolsó kívánsága az, hogy mielőtt kivégzik, még egyszer felülhessen a lova hátára, és kezébe vehesse a karikás ostorát. Amikor már a lóháton ül, a betyár hármat fordul vele az ellenséges katonák által körbevett térség közepén, majd az ostorával a katonák közé suhintva keresztülvágja magát rajtuk, és sebesen elvágat.

→MZ VII. B 91.8. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 113.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 181. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 181.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 13.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 74.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 423.3. (Pintye); →MZ VII. C 594. (Zöld Marci); →MZ VII. C 651.1. (Búza Sándor); →MZ VII. C 839.2. (Nagy Miska); →MZ VII. C 849.1. (Nyúzó Péter); →MZ VII. C 960.1. (Varjas Jancsi); →MZ VII. D 15.1. (N. N. betyár).

**A 292.1. A kibontott karikás ostor.** A nevezetes betyárt a zsandárok/pandúrok elfogják, és megkötözve lóháton a fogdába kísérik. Miközben kísérik, a betyár észrevétlenül kiszabadítja a kezét a hurokból, majd kioldva a szűre alá rejtett/nyaka köré tekert karikás ostorát, meglepett kísérői közé csördít vele, és a hátukat ütlegelve a szomszédos községig úzi őket.

→MZ VII. C 202.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 554.1. (Sós Pista).

### **A 293. Szökés a börtönből.**

**A 293.1. A papi ruhában kereket oldó betyár.** A nevezetes betyár gyónásra jelentkezik/súlyos betegnek tettei magát, és papot kér, hogy magához vehesse az utolsó szentséget. A betyár reverendája átadására kényszeríti a papot, majd a ruhájába átöltözve kísétál a börtönből. / A betyár egyik társa/szeretője katolikus papnak öltözve gyóntatni bemegy hozzá a börtönbe, észrevétlenül ruhát cserél vele, majd a mit sem sejtő örök szeme láttára inkognitóban eltávozik a helyszínről. Amikor az örök észreveszik a szökést, a betyár már messze jár. / A nevezetes betyár egyik embere papi ruhába öltözve vasreszelőt csempész be a börtönben raboskodó vezérének, aki a ráspoly segítségével még aznap éjszaka megszökik.

→MZ VII. B 182., 185. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 478.2–3. (Savanyú Jóska).

**A 293.2. Egyéb álruhás szökések.** A nevezetes betyár a lefegyverzett börtönőr ruháját magára öltve szökik meg a börtönből. / Stb.

→MZ VII. C 673.4.2. (Dancsó János).

**A 293.3. A kibontott börtönablak.** A tömlöcben raboskodó betyár egy becsempészett (cipóba süttött/reverenda alatt bevitt) ráspoly/az acélfésűje segítségével elreszeli a cellaablak rácsait, és megszökik a börtönből. / A raboskodó betyár kibontja /hatalmas erejével összeszorítja az ablakrácsot, és az ereszcatornán leereszkedve megszökik a börtönből.

→MZ VII. B 185. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 13.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 94. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 383.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 478.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 554.2.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 652.1. (Condi); →MZ VII. C 836.7. (Nagy Béla); →MZ VII. C 961.6. (Vaszi Tamás); →MZ VII. C 967.4.1. (Virág Károly).

**A 293.3.1. A rácsvágó acélfésű.** A nevezetes betyár kitördeli acélfésűje fogait, majd azzal elreszeli cellája ablakán a vasrácsot, és megszökik a börtönből.

→MZ VII. C 554.2.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 967.7.1. (Virág Károly).

**A 293.4. A kibontott börtönfal.** A nevezetes betyár a csizmája talpáról lefeszített patkóval/az ivásra használt kőkorsó összetört darabjaival apránként kibontja cellája falát, és a résen át megszökik a börtönből.

→MZ VII. B 184. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 74.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 763.9. (Kiss József).

**A 293.5. Az összekötözött ágylepedők.** A nevezetes betyár titokban kibontja cellája ablakát/falát, majd az összecsomózott lepedőn/pokrócon/a becsempészett kötélén/a nadrágszíján leereszkedik a börtönfalon és elmenekül.

→MZ VII. C 74.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 222.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 383.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 405.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 478.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 554.2.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 884.8. (Rántás); →MZ VII. C 961.6. (Vaszi Tamás).

**A 293.6. A tetőről leugró betyár.** A nevezetes betyár kimászik cellája ablakán, majd egy a börtönfal mellett lévő fa lombkoronájára leugorva/ledobott bundájára ugorva megszökik a fogságból.

→MZ VII. C 383.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 405.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 652.1. (Condi).

**A 293.7. A suszterár segítségével kereket oldó betyár.** A börtönben raboskodó betyár jelentkezik az ottani suszterműhelybe, és addig ügyeskedik, amíg sikerül két árat ellopnia, majd a tetőre kimászva az áratokat a zsindeletetőbe szúrva leereszkednie a börtönt övező fal tetejére.

→MZ VII. C 222.1. (Gordán Gyuri).

**A 293.8. A szennyvízcsatornán keresztül megszökő betyár.** A nevezetes betyár a szennyvízcsatornán keresztül/a börtönként szolgáló vár kútjából kiúszva szökik meg a fogságból.

→MZ VII. B 186. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 478.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 574.1–2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 673.4.1. (Dancsó János); →MZ VII. C 884.8. (Rántás); →MZ VII. D 15.3. (N. N. betyár).

**A 293.9. A farkasháton kiszabaduló betyár.** A nevezetes betyárt elfogják, és olyan tömlőbe zárják, ahol felakasztott rabok tetemei lógnak. A pince sötétjében a betyár egyszer csak két fénylő szemet pillant meg, és amikor jobban megnézi, látja, hogy egy számára ismeretlen rejtekúton egy éhes farkas osont be oda a holttestekből lakmározni. A betyár agyán átvillan a mentőötlet, és a farkast keményen megragadva annak hátára ugrik, jó szorosan átfogva a vadállat nyakát. A meglepett állat a történeteket nem tudván mire vélni, rémülten nekiiramodik a rejtekútnak, és hamarosan kijut a szabadba, ahol a betyár leugrik a hátáról, és elindul megkeresni a társait.

→MZ VII. C 423.2. (Pintye).

**A 293.10. Az elfelejtett trágyakihordó lyuk.** A nevezetes kapcabetyárt a csendőrök elfogják és bezárják egy istállóba, de megfelekedznek arról, hogy az épület hátulján van egy kis trágyakihordó lyuk, melyen át a betyár egyszerűen csak kibújik, és elszalad.

→MZ VII. C 905.3. (Simon Bertti).

**A 293.12. Szökés a börtönből (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár szökéséről szóló egyéb hagyományok.

→MZ VII. C 363. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 961.6. (Vaszi Tamás).

**A 294. A vasfű segítségével megszökő betyár.** A nevezetes betyár a tenyerébe forrasztott vasfű segítségével szökik meg a fogságból/a börtönből, mivel mindenfajta bilincset/zárat képes kinyitni. / Az elfogott betyárt akárhányszor zárják börtönbe, mindannyiszor megszökik, mert a tenyerébe vasfű van forrasztva.

→MZ VII. C 142.2. (Dobos Gábor)\*; →MZ VII. C 161.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 298. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 554.2.2–3. (Sós Pista); →MZ VII. C 638.4. (Binkó); →MZ VII. C 796.6. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 847.6. (Nyírfai Károly); →MZ VII. D 15.2. (N. N. betyár).

**A 294.1. A betyár útját álló kilenc vasajtó.** A börtönbe zárt betyárnak szökés közben három/kilenc vasajtón kell átjutnia, de a tenyerébe forrasztott vasfűnek köszönhetően az sem okoz gondot neki.

→MZ VII. C 554.2.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 638.4. (Binkó).

**A 295. Az agyonütött fegyőrök.**

**A 295.1. A pandúrokra hajított szikla.** A nevezetes betyár felkap egy hatalmas sziklát, és azt az őt kísérő pandúrokra dobja, akik mindnyájan szörnyethalnak.

→MZ VII. C 423.1. (Pintye).

**A 295.2. A leütött fegyőr.** Mint rabot, vízhordásra rendelik ki a betyárt. A betyár egy óvatlan pillanatban a vízhordó cseber rúdjaival leüti a fegyőrt, és elmenekül.

→MZ VII. C 202.3. (Geszten Jóska).

**A 295.3. A bányából megszökő rabok.** A bányamunkára ítélt rabok a tárna mélyén a csákányaikkal agyonverik az öröket, majd a só helyett magukat vontatva fel a bivalybőrben, megszalasztják a fent várakozó felügyelőket, és a társaikkal együtt elszöknek.

→MZ VII. D 15.4.2. (N. N. betyár).

**A 296. Az átúszott folyó II.** A nevezetes betyár a szennyvízcsatornán keresztül kijut a börtönből, majd a szomszédos folyó vizén átúszva elmenekül. / A csendőrök által kísért betyár egy folyópartra érve kéri, hogy ihasson néhány kortyot, majd egy óvatlan pillanatban lebukik a víz alá, és a túlpartra kiúszva elszalad. / A csendőrök által kísért betyár és társai egy folyópartra érkezve félredolgukra kéredezkednek, majd ott levetik a csizmájukat az ahhoz erősített bilincssel együtt, és mire az őreik észbe kapnak, már átúszták a folyót.

→MZ VII. B 186. (Rózsa Sándor)\*; →MZ VII. C 574.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 647.1. (Boszorkány László); →MZ VII. C 785.4. (Kutyás Miska); →MZ VII. C 808.4. (Macskabajusz); →MZ VII. C 968.3. (Virág Miska).

**A 297. Az álomporos bor.** A nevezetes betyár megkínálja az őt kísérő pandúrokat a nála lévő borral, de úgy, hogy észrevétlenül elzárja a kulacsban azt a rekeszt, amelyben a tiszta bor van, és a pandúrok a másik rekeszben lévő álomporos borból kortyolnak. Miután a pandúrok a bortól álomba szenderülnek, a betyár megszökik.

→MZ VII. D 15.4.1. (N. N. betyár).

**A 298. „Forog a kerék, de majd még visszafelé is forog!”** A nevezetes betyárt a pandúrok elfogják és felültetik egy szekérre, hogy vigyék a tömlöcbe. A betyár csak annyit mond nekik: „Forog a kerék, de majd még visszafelé is forog!” Hamarosan rajtaütnek a menetben a betyártársai és kiszabadítják a vezérüket, és a pandúrok csak akkor jönnek rá a mondottak értelmére.

→MZ VII. B 215.4. (Rózsa Sándor); →MZ II. H 120.

**A 299. Az életmentő cigánykerék.** Az egyik cigány/a cigányok vajdája utolsó kívánságként azt kéri, hogy az akasztófa alatt még egyszer kedvére hányhasson cigánykereket. Amikor az engedélyt megadják, és a kivégzésre összegyűlt tömeg utat nyit neki, az elítélt sebesen cigánykereket hányva pillanatok alatt kikarikázik a szomszédos erdő sűrűjébe, ahol nyomavész. / A menekülő cigánnyal találkozik egy szembejövő úri fogat. Megkérdezi tőle, hogy jó irányba mennek-e, mert nem szeretnének lemaradni a kivégzéséről, mire a cigány azt

a talányos választ adja, hogy az irány jó, de a kivégzéssel egy kis baj van, mert nélküle aligha fogják megkezdni.

→MZ VII. G 7.2. (emberevő cigányok).

**A 300. A betyár szökése (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár cseles/vakmerő/szerencsés szökéséről szóló egyéb történetek.

→MZ VII. B 188. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 13.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 53. (Blidár); →MZ VII. C 161.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 177. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 445. (Pusztai); →MZ VII. C 510. (Sisa Pista); →MZ VII. C 609.5. (Viszki); →MZ VII. C 662.5. (Csekaj); →MZ VII. C 775.5. (Kranabet Flóri); →MZ VII. C 805.4. (Maco Andris); →MZ VII. C 817.3. (Mátyás Pista); →MZ VII. C 846.4.1. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 966.1. (Vili Sándor); →MZ VII. D 15.4.3. (Kodra).

### A 301–310. A betyár börtönevei

**A 301. Az önként börtönbe vonuló betyár.** A nevezetes betyár önként vonul be a börtönbe, mert megöregedvén már ráunt a betyáreltre.

→MZ VII. B 191. (Rózsa Sándor).

**A 302. A börtönbe kísért betyár.** Folklóremlékek/személyes visszaemlékezések a csendőrök által megkötözve a börtönbe kísért/fogságba hurcolt/a község főutcáján végighajtott nevezetes betyárról.

→MZ VII. B 192. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 180.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 127.1. (Csircsel); →MZ VII. C 382..3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 477.5. (Savanyó Jóska); →MZ VII. C 623.2. (Balog József); →MZ VII. C 884.7. (Rántás); →MZ VII. C912.3. (Sóvágó Jankó)\*.

**A 303. A megszegényített betyár.** Az elfogott betyárt a pandúrok/csendőrök ló farka után kötve vonszolják végig a falun/kitépett bajusszal, vérző arccal kísérik végig a főutcán/a község közepén pellengérré állítják/a lábára ólombéklyót téve/a hátára ekét/szalonnát erősítve vezetik, és arra kényszerítik, hogy azt kiabálja: „Így jár, aki lop!”

→MZ VII. C 127.1. (Csircsel); →MZ VII. C 143.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 623.2. (Balog József); →MZ VII. C 708.8. (Gub Marci); →MZ VII. C 756.3. (Kicsina).

**A 304. A betyár vallatása (A börtönben megkínzott betyár).**

**A 304.1. A fogva tartói által megvert betyár.** A nevezetes betyárt a város főterén vonják deresre/a lábánál fogva felakasztják és elverik, majd sebes lábbal kavicson járatják. / A nevezetes betyár hat évig tartó raboskodása alatt 375 botütést/16 évnyi fogsága alatt 1600 (évente száz) botütést kénytelen elszenvedni. / A nevezetes betyár a sok verés miatt a betört fején platinalemez kénytelen viselni.

→MZ VII. B 194.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 203.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 759.1. (Kiscsicsa); →MZ VII. C 878.2. (Pota András); →MZ VII. C 905.4. (Simon Berti); →MZ VII. D 48.1. (N. N. betyár).

**A 304.2. A pofozógép.** Az elfogott betyárt olyan gép elé állítják, amely az illetőt egy gombnyomásra pofon vágja.

→MZ VII. D 48.4. (N. N. betyár).

**A 304.3. A betyárral megetetett sós hering.** A nevezetes betyárt fogva tartói sós heringgel etetik, de vizet nem adnak neki.

→MZ VII. B 194.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 908.6. (Skobják).

**A 304.4. A talpba szúrt gombostűk.** Az elfogott betyárt azzal próbálják vallo-  
másra bírni, hogy a talpát tüskékkel/gombostűvel szurkálják tele, majd a kocsi  
után hajtják.

→MZ VII. D 48.3. (N. N. betyár).

**A 304.5. A gatyába tett kandúrmacska.** A nevezetes betyárt úgy próbálják val-  
lomásra bírni, hogy egy kandúrmacskát tesznek a gatyájába, amely addig kör-  
möli az illetőt, amíg az valóban bevall mindent.

→MZ VII. C 812.2. (Manila); →MZ VII. D 48.2. (Manila).

**A 304.6. A „prokrusztész-cipő”.** A pandúrok a betyárok szeretőjének a lábát  
mindaddig faragják, amíg bele nem fér abba a kis cipőbe, amiben aztán tán-  
colnia kell.

→MZ VII. D 48.8. (N. N. betyár).

**A 304.7. A faködmön.** Az elfogott betyárra olyan „faködmön”-t adnak rá, amely  
két tölgyfadeszkából áll, és amelynek egyik felét a betyár mellére, a másikat a  
hátra illesztik, majd egy facsavarral összebb és összebb szorítják mindaddig,  
amíg az illető nem tesz vallomást.

→MZ VII. D 48.8. (N. N. betyár).

**A 304.8. A „szöges bölcső”.** A nevezetes betyárt a börtönben meztelenre vetkőz-  
tetve egy szögekkel kivert hordóban/koporsóban, az ún. „szöges bölcsőben”  
ringatják/gurigatják.

→MZ VII. C 625.5. (Balog Pali); →MZ VII. D 48.5. (N. N. betyár).

**A 304.9. A „szűzlány” ölelése.** Az elfogott betyárt egy olyan „szűzlány” nevű  
vasszerkezettel vallasztják/kínozzák, amelynek tüskés a belseje. A betyárt a gép  
karjai közé állítják, majd mindaddig szorítják, amíg a szúrás/a nyomás okozta  
fájdalom következtében be nem vall mindent.

→MZ VII. D 48.7. (N. N. betyár); →MZ VII. D 41. (Ráday Gedeon)\*; →MZ VII. A 348.6. (A „vasszűz” halálos ölése).

### **A 305. A börtönbeli betyárvirtus.**

**A 305.1. Az agyonütött kihallgató tiszt.** A nevezetes betyár kihallgatása közben egy nehéz gyertyatartót felkapva úgy fejbe sújtja a pandúrtisztet, hogy az nyomban meghal/összebilincsel kézzel is hozzávágja a csendőrparancsnokhoz a szobában lévő könyves szekrényt.

→MZ VII. B 194.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 618.1. (Baka Béla); →MZ II. B 53.1.1.

**A 305.2. A konok betyár.** Az elfogott betyárt a pandúrfőnök elé viszik, aki megfenyegeti, hogy ha reggelig nem vall, egyenként kitépeti az összes szál szakállát. Másnap reggel, amikor viszik a betyárt a parancsnok elé, nincsen már egy szál szakálla sem, mert az éjszaka folyamán ő maga tépte ki azokat. Amikor a pandúrfőnök megkérdezi tőle, hogy miért csinálta, azt válaszolja: „Azért, hogy az úrnak ne legyen vele dolga!”

→MZ VII. C 886.1. (Renkó Kálmán).

**A 305.3. A hetyke felelet.** Az elfogott betyártól vallatás közben azt kérdezi a bíró, hogy mi a foglalkozása, mire a betyár azt válaszolja, hogy van neki jó foglalkozása, csak nem hagyják folytatni. Amikor a bíró rákérdez, hogy mi az, a betyár azt feleli: „A lopás”.

→MZ VII. C 143.5. (Dobos Gábor).

### **A 306. A betyár fogságának helyszínei.**

**A 306.1. A kufsteini raboskodás.** A nevezetes betyár a hírhedt kufsteini börtön-erődben raboskodik.

→MZ VII. B 193.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 194.1. (Rózsa Sándor).

**A 306.2. Az illavai fegyház.** A nevezetes betyár a hírhedt illavai fegyházban raboskodik.

→MZ VII. C 222.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 364. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 479.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 511.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 673.4.1. (Dancsó János); →MZ VII. C 739.11. (Jakab Samu); →MZ VII. C 758.7. (Kis Barta); →MZ VII. C 796.6. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 952.4. (Ujj Péter); →MZ VII. G 6.4. (emberevő cigányok).

**A 306.3. A szegedi várbörtön.** A nevezetes betyár a szegedi várbörtönben (a „csil-  
lagbörtön”-ben) raboskodik.

→MZ VII. B 193.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 225. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 77.1. (Bogár Imre).



**A 306.4. A szamosújvári börtön.** A nevezetes betyárt a szamosújvári börtönbe zárják be, ott is hal meg.

→MZ VII. B 193.6. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 225. (Rózsa Sándor).

**A 306.5. A lipótvári börtön.** A nevezetes betyár a lipótvári fegyházban raboskodik.

→MZ VII. C 758.7. (Kis Barta); →MZ VII. G 6.4. (emberevő cigányok).

**A 306.6. A bajmóci várbörtön.** A nevezetes betyár a bajmóci várban raboskodik.

→MZ VII. C 263.2. (Jánosik).

**A 306.7. A váci fegyház.** A nevezetes betyár a váci fegyházban raboskodik.

→MZ VII. C 479.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 511.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 722.3. (Hényel Jóska); →MZ VII. C 963.2. (Veres Balog).

**A 306.8. A balassagyarmati fegyház.** A nevezetes betyár a balassagyarmati börtönben raboskodik.

→MZ VII. C 511.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 884.8. (Rántás).

**A 306.9. A munkácsi várbörtön.** A nevezetes betyár a munkácsi várbörtönben raboskodik.

→MZ VII. C 916.2. (Sűrű Józsi); →MZ VII. G 6.4. (emberevő cigányok)\*.

**A 306.10. A sopronkőhidai börtön.** A nevezetes betyár a sopronkőhidai börtönben raboskodik.

→MZ VII. C 835.6. (Nád István).

**A 306.11. A zilahi börtön.** A nevezetes betyár a zilahi börtönben raboskodik.

→MZ VII. B 193.5. (Rózsa Sándor).

**A 306.12. A raboskodás egyéb helyszínei.** A nevezetes betyár a szegvári vármegyeházán/az ikldi Ráday-kastélyban/a nagyváradai várbörtönben/a kassai fogházban/a nagykállói várban/a szombathelyi megyeházán/a tapolcai „Pandúrház”-ban/stb. raboskodik.

→MZ VII. B 193.1–2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 14.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 147.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 203.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 479.1. (Savanyú Jóska).

**A 307. Az emberöltönyi fogság.** A nevezetes betyár 16/18/20/22/25/35 évet ül a börtönben.

→MZ VII. C 223.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 511.1–2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 739.11. (Jakab Samu); →MZ VII. C 878.2. (Pota András); →MZ VII. C 916.2. (Sűrű Józsi); →MZ VII. C 929.9. (Szokoly Pista)\*.

**A 308. A börtönbeli sanyarú körülmények.**

**A 308.1. A betyár béklyója.** A nevezetes betyárnak a börtönben nehéz béklyót/ láncsal odaerősített nagy vasgömböt kell állandóan hordania, nehogy megszökjön.

→MZ VII. C 263.2. (Jánosik); →MZ VII. C 479.2. (Savanyú Jóska).

**A 308.2. A betyár levágott lába.** A nevezetes betyárnak a börtönben levágják az egyik lábát, hogy ne tudjon megszökni.

→MZ VII. C 107.1. (Bosota).

**A 308.3. A víz fölé zárt betyár.** A nevezetes betyárt (az illavai/a váci) börtönben olyan cellába zárják, amely alatt egy folyó folyik, fölülről pedig állandóan csepeg rá a víz.

→MZ VII. C 511.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 722.3. (Hényel Jóska).

**A 309. A börtönbeli évek.**

**A 309.1. A börtönbeli mesterség.** A nevezetes betyár a börtönben kitanulja a szabóságot/a kosárfonást/az asztalosmesterséget. / A nevezetes betyárt a börtönben gyöngybetűs írása miatt írnoknak teszik meg. / A nevezetes betyár a börtönben olyan bölcsőt készít, amely három-négy/huszonnégy órán keresztül magától ring.

→MZ VII. B 198.1–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 364. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 511.5. (Sisa Pista).

**A 309.2. Az úriasszonyok kedvence.** A nevezetes betyárt raboskodása idején egy környékbeli grófnő kikéri a börtönből, és cselédként, inasként alkalmazza őt. / A nevezetes betyárt a városban lakó úriasszonyok rendszeresen kikérik a börtönparancsnoktól, és sétálnak vele a főutcán.

→MZ VII. B 198.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 200.1. (Rózsa Sándor).

**A 309.3. A börtönbeli betyártánc.** A nevezetes betyár nagykállói raboskodása idején járja el a „kállai kettős”-t, mely tánc általa válik nevezetessé.

→MZ VII. C 203.2. (Geszten Jóska).

**A 309.5. A betyár muzsikája.** A nevezetes betyár nagyon szépen tud tárogatózni, amit az apja is eljár hallgatni a börtönablak alatt.

→MZ VII. C 14.1. (Angyal Bandi).

**A 309.6. A bemutatott lovaglótudomány.** A nevezetes betyár a fegyházban a börtönparancsnok kérésére bemutatja a lovaglótudományát: miközben egy lovat az udvaron ostorral zavarnak körbe-körbe, ő futtában felugrik az állat hátára.

→MZ VII. B 199.1. (Rózsa Sándor).

**A 309.8. A betyár „szökése”.** A nevezetes betyár merő virtusból/szórakozásból kiszökik a börtönből, és jár-kei a városban/fürdik a Szamosban/beül egy vendéglőbe/felírja a sétatéri padokra, hogy „Itt járt X. Y. betyár”, majd önként visszamegy a fegyintézetbe. / A nevezetes betyár akkor megy ki a börtönből, amikor csak a kedve tartja.

→MZ VII. B 199.2. (Rózsa Sándor).

**A 309.9. A betyár utolsó szökése.** A nevezetes betyár érezve a vég közeledtét, kiszökik a börtönből, hogy ne rabságban haljon meg.

→MZ VII. B 225.1. (Rózsa Sándor).

**A 309.10. A sorsába beletörődött betyár.** Az öregedő betyár azt mondja a börtönőrnek, hogy feleslegesen őrzik, mert ő már belenyugodott a sorsába és nem akar megszökni.

→MZ VII. B 200.3. (Rózsa Sándor).

**A 310. A szabadon engedett betyár.**

**A 310.1. A császári kegyelem.** A nevezetes betyár kegyelmet kap a császártól régi ismeretségre/neki tett szolgálataira tekintettel.

→MZ VII. B 196. (Rózsa Sándor).

**A 310.2. A királynőtől kapott kegyelem.** A nevezetes betyár kegyelmet kér a királynőtől/a királynétől, akinek annyira megtetszik a megnyerő külsejű férfi, hogy megkegyelmez neki.

→MZ VII. C 14.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 203.3. (Geszten Jóska).

**A 310.3. A váci püspöktől kapott kegyelem.** Miután nyilvánosan meggyónja a vétkeit, a váci püspök közbenjárására szabadon bocsátják a nevezetes betyárt.

→MZ VII. C 479.3. (Savanyú Jóska).

**A 310.4. A kiállt próba.** A nevezetes betyárt szabadon engedik, mert a börtönben kiáll egy olyan életveszélyes próbát, ami csak keveseknek sikerül (egy forgó vaspálcán kell talpon maradnia a kaszáskút fölött).

→MZ VII. C 963.2. (Veres Balog).

**A 310.5. A kiérdemelt szabadulás.**

**A 310.5.1. A királynénak készített mestermunka.** A nevezetes betyár a börtönben tű és ár nélkül készít egy pár cipőt. / A nevezetes betyár huszonnégyszáz órában keresztül ringó bölcstől/különleges vasalót készít a királynénak, amiért jutalmul szabadon engedik.

→MZ VII. C 511.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 775.5. (Körtéj Józsi); →MZ VII. D 16.1. (N. N. betyár).

**A 310.5.2. A meggyógyított malacok.** A nevezetes betyár mint tudós pásztor meggyógyítja a bíró malacait, cserébe egy csomó időt elengednek a büntetéséből.

→MZ VII. C 704.4. (Gerle János).

**A 310.5.3. A felfedett régi út.** A börtönben raboskodó betyár elárulja az útépítő mérnököknek, hogy a mocsaras tájon keresztül hol vezet az a régi út, aminek a nyomvonalát követve csekély költséggel megépíthetik a két várost összekötő országotat. Hálából a betyárt szabadon engedik.

→MZ VII. C 384.1. (Patkó Bandi).

**A 310.6. A lánya által megmentett betyár.** Az elfogott betyárt a bírák éhhalálra ítélik, és a bajmóci vár föld alatti tömlőcébe zárják. Csak a leánya látogathatja meg, de élelmet ő sem vihet be neki, mert az örök szigorúan átkutatják. A betyár annak ellenére, hogy nem kap élelmet, hónapok múltán is jó erőben van, mígnem rájönnek a titkára: a látogatások alkalmával a leánya, akinek otthon csecsemője van, a saját tejével szoptatja az apját. E nemes lelkű cselekedet látán megkegyelmeznak a betyárnak.

→MZ VII. C 263.1. (Jánosik); →MZ IX. J 30.

**A 310.7. A házasság által felmentett betyár.** A nevezetes betyárt halálra ítélik, és már viszik az akasztófa alá, amikor egy leány jelentkezik/egy herceglány meglobogtatja a kendőjét, jelezve, hogy megváltja azáltal, hogy feleségül megy hozzá.

→MZ VII. C 861.3. (Palotai); →MZ VII. C 945.3. (Tót Gyuri); →MZ VII. D 19.2.4–5. (N. N. betyár).

**A 310.8. A váltságdíj által felmentett betyár.** Az elfogott betyárt egy templom kifosztása miatt halálra ítélik. A betyár időt kér a bírótól, és hazaüzen a feleségének, hogy „Asszony, fogd be a szürkéket! Ha azok nem bírják, gyere a sárgákkal!” A megvesztegetésre szánt „ezüst- és aranycsikók” elérik a kívánt célt, és a betyárt felmentik, szabadon engedik.

→MZ VII. C 845.3. (Nyakó Sándor).

**A 310.8. Az akasztófáról leszakadt betyár.** A kivégezni vitt betyár leszakad az akasztófáról, minekután a fennálló törvények értelmében szabadon engedik.

→MZ VII. D 19.2.3. (N. N. betyár).

**A 310.9. Az időben megérkező kegyelem.** A vesztőhelyen már éppen tennék a még mindig nyugodtan pipázó betyár nyakába a kötelet, amikor megérkezik a futár a felmentő ítélettel. Az akasztástól megmenekült betyár zeneszóval vonul végig a város főutcáján.

→MZ VII. B 195. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 810.8. (Madas Károly).

### A 311–320. A jó útra tért betyár

**A 311. Az amnesztiában részesült betyárok.** A nevezetes betyár a betyárseregével részt vesz a szabadságharcban, amiért az embereivel együtt amnesztiában részesül.

→MZ VII. B 201. (Rózsa Sándor).

**A 312. A pásztorrá lett betyár.** A nevezetes betyár megunva a törvényen kívüli életet/letöltve a börtönbüntetését, elszegődik pásztorraként, és juhászként/gulyásként (pásztorbojtárként/öregbojtárként/számadóként) éli le az életét.

→MZ VII. C 365. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 512.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 536.6.2–3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 710.3. (Gyáni Sándor); →MZ VII. C 739.14. (Jakab Samu); →MZ VII. C 763.10. (Kiss József); →MZ VII. C 775.3. (Körtéj Józsi); →MZ VII. D 17.1. (N. N. betyár).

**A 313. Az urasági szolgaként elhelyezkedő betyár.** A nevezetes betyár a börtönből való szabadulását követően egy gazdag földbirtokosnál (a nagyoroszi grófnál/a Verőcén lakó Zubovics Fedornál/a verőcei plébánosnál/a bernecebaráti birtokosnál/a nagyszalánci grófnál/stb.) helyezkedik el szolgaként (mint kertész/erdőőr/uradalmi kocsis).

→MZ VII. C 512.1–4., 7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 988.2. (Zsoldos).

**A 313.1. A szelíd kertész.** A gazdag földbirtokosnál vendégeskedő pesti színésznő (Jászai Mari) a kastély kertjében sétálgatva figyelmes lesz a virágokat locsoló kertészre, és megjegyzi, hogy milyen szelíd arca van, látszik, hogy az életét virágok között töltötte. Mire a házigazda bevallja, hogy a kertész nem más, mint a vidék egykor hírhedt rablója.

→MZ VII. C 512.7. (Sisa Pista).

**A 314. A csőszként elhelyezkedő betyár.** A börtönből való szabadulását követően a nevezetes betyár öregkorában határcsőszként kap megélhetést/pandúrként hal meg.

→MZ VII. C 512.6. (Sisa Pista); →MZ VII. C 642.3. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 776.3. (Kraján György).

**A 315. Az állatkereskedővé lett betyár.** A börtönből való szabadulását követően a nevezetes betyár állatkereskedéssel (marhakereskedéssel/disznókupeckedéssel) kezd el foglalkozni, és a haláláig abból él.

→MZ VII. C 145.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 480. (Savanyú Jóska).

**A 316. A betyár egyéb öregkori foglalkozásai.** A nevezetes betyár a szabadulását/eltűnését követően útkaparóként/uradalmi cselédként/egy tanyán cselédként helyezkedik el/dolgos gazda/kocsmáros/házaló kereskedő lesz. / A kiszabadult betyárt, miután határcsőszként megállta a helyét, felveszik pandúrnak.

→MZ VII. C 190. (Frunzilla); →MZ VII. C 480. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 576.7.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 642.3. (Bogár Jakab); →MZ VII. C 739.12. (Jakab Samu); →MZ VII. C 776.3. (Kraján György); →MZ VII. C 908.8. (Skobják).

**A 317. A gazdag emberré lett betyár.** A nevezetes betyár a börtönből való szabadulását követően az elrejtett kincsekből szőlőt, épületeket vásárol, és sokszor látják sétálni drága csizmában a megyeszékhely főutcáján. / A nevezetes betyár felhagyva a betyárkodással egy főszolgabíró lányát veszi feleségül, és álnéven gazdálkodni kezd. / A nevezetes betyár annyi pénzt halmoz fel a rablásokból, hogy gazdag emberként éli le a hátralévő életét.

→MZ VII. C 145.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 406. (Patkó Pista); →MZ VII. C 963.4. (Veres Balog).

**A 318. A remetévé lett betyár (A megtért rabló).** A nevezetes betyár/rabló felhagyva addigi bűnös életmódjával, remetének áll/remeteként éli le hátralévő életét.

→MZ VII. C 480.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 952.5. (Ujj Péter)\*; →MZ VII. E 2.2. (Dadaj); →MZ VII. E 7.2–3. (Krudinop); →MZ VII. E 20.3. (N. N. rablólovag); →MZ VII. E 57.1–2. (N. N. rabló).

**A 318. A bűnök almái.** A nevezetes rabló megtérve remetének áll, azonban csak akkor nyer bűnbocsánatot, amikor az általa elültetett és felnevelt almafa termőre fordul, és bűnei megvallásakor az összes alma lehull a fáról.

→MZ VII. E 2.2. (Dadaj); →MZ VII. E 57.2.2. (N. N. rabló).

**A 318.2. A kizöldülő bunkósbot.** A nevezetes rabló megtérve remetének áll, azonban csak akkor nyer bűnbocsánatot, amikor a földbe szúrt száraz ág/tulajdon földbeszúrt bunkósbotja, amelyhez a közeli forrásból/folyóból térden csúszva, a szájában hordja a vizet, megfog, és fává terebélyesedik.

→MZ VII. E 2.2. (Dadaj); →MZ VII. E 7.2. (Krudinop); →MZ VII. E 57.2.2. (N. N. rabló).

**A 319. A jó útra tért betyár (egyéb hagyományok).**

**A 319.1. A betyár és a telegráf.** Miután a nevezetes betyár kiszabadul a börtönből és kérdezik tőle, hogy miért nem betyárkodik többé, azt feleli: „Már nem lehet, mert a pók beszótte a világot!” – utalva arra, hogy elterjedt a telegráf és a telefon.

→MZ VII. C 144.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 480.2. (Savanyú Jóska).

**A 319.2. A volt betyár megkísértése.** A nevezetes betyár a börtönből való szabadulását követően elszegődik egy földesúrhoz, de egy idő után kezdi megenni a szolgálóéletet, és mind gyakrabban jár azon az esze, hogy visszatérjen régi „foglalkozásához”. Amint rejtekhelyéről elővett pisztolyát tisztogatja, meglátja őt a helybeli plébános, aki átlátva a férfi szándékán, elveszi tőle és belehajítja a fegyvert a patakba, nehogy a volt betyár újra betyárnak állhasson.

→MZ VII. C 512.8. (Sisa Pista).

**A 319.3. A fiatalkori arckép.** A nevezetes kapcabetyár felhagy korábbi életével, megnősül, és dolgos gazda válik belőle. Egy csendőr évekkel később a betyár fiatalkori körözési képét nézegetve megszólítja a volt betyárt, aki nem tagadja előtte, hogy ő látható a képen, de biztosítja arról, hogy már régen felhagyott a betyárkodással.

→MZ VII. C 908.8. (Skobják).

**A 319.4. A huszonöt év állami szolgálat.** A már idős volt betyárt megvádolják egy környékbeli betöréssel. Amikor a csendőrök bekísérik a bíróságra, a főszolgabíró a megtört öregember láttán megbizonyosodik arról, hogy a neki felrótt rablást aligha vihette végbe, és a tanácsstagok jóindulatát remélve azt mondja: „Uraim, ez az ember 25 évig volt állami szolga” – utalva burkoltan az illető 25 éves börtönbüntetésére. A volt betyárt felmenti a bíróság, mire ő levett kalappal körbejárja az urakat, akik dobnak bele némi bánatpénzt.

→MZ VII. C 224.1. (Gordán Gyuri).

**A 320. Az elutasított álláskérelem.** A nevezetes betyár a börtönből való szabadulását követően jelentkezik pandúrnak/csikósnak, de rovott múltja miatt elutasítják. Mivel minden szándéka ellenére sem tud találni magának tisztességes munkát, újra felcsap betyárnak.

→MZ VII. B 203. (Rózsa Sándor).

A 321–340. A betyárral kapcsolatos egyéb hagyományok

**A 321. Találkozás a betyárral.** A nevezetes betyár ottjártának helyi emlékezete. / A nevezetes betyárral való találkozásról szóló memoratok/családi szájhagyományozott emlékek.

→MZ VII. B 211–212. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 16.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 33.1–3. (Balán); →MZ VII. C 55.1–2. (Blidár); →MZ VII. C 76.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 971. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 128.1. (Csircsel); →MZ VII. C 146.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 205.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 264.3. (Jánosik); →MZ VII. C 328.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 366.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 385.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 424.3. (Pintye); →MZ VII. C 446.1. (Pusztai); →MZ VII. C 482.1., 8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 513.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 535.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 555.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 575.1–2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 637.2., 6. (Bikó); →MZ VII. C 638.5. (Binkó); →MZ VII. C 653.1. (Czibor); →MZ VII. C 655.1. (Csacsi András); →MZ VII. C 691.5. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 697.3. (Gál Domokos); →MZ VII. C 714.3. (Hoffner); →MZ VII. C 738.2. (Jakab János); →MZ VII. C 773.7. (Koroj); →MZ VII. C 793.8. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 836.10. (Nagy Béla); →MZ VII. C 884.9. (Rántás); →MZ VII. C 908.7. (Skobják); →MZ VII. C 912.5. (Sóvágó Jankó); →MZ VII. C 920.13. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 983.1. (Zatyko); →MZ VII. D 18.1. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.13.1. (Dovec).

**A 321.1. A betyár vendégei.** A nevezetes betyár találkozik néhány vásárra menő falubelijével a hegyen. Meghívja őket vendégségbe, de útközben egy-egy fekete kendővel bekötözi a szemüket, hogy ne tudják elárulni a rejtekhelyét. Miután fényes lakomát csaptak, visszavezetteti őket a hegyi útra.

→MZ VII. C 16.4. (Angyal Bandi).

**A 321.2. A fuvarozott betyár.** A nevezetes betyár inkognitóban felkérkedik egy a közeli város felé tartó gazda szekereére, és utazás közben/búcsúzásakor felfedi előtte a kilétét.

→MZ VII. C 33.3. (Balán); →MZ VII. C 655.1. (Csacsi András).

**A 321.3. Az ott háló betyár.** A nevezetes betyár eltölt egy éjszakát az általa felkeresett portán, majd reggel békésen távozik.

→MZ VII. C 128.1. (Csircsel); →MZ VII. C 585.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 738.2. (Jakab János); →MZ VII. C 793.3. (Lakatos Béla).

**A 322. Itt járt a betyár... (Az árulkodó felirat).** Ahol a nevezetes betyár éjszaka/inkognitóban megfordul, ott felírja nevét a házak falára/a hóra.

→MZ B 211. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 446.2. (Pusztai); →MZ VII. C 648.2. (Both Jancsi); →MZ VII. C 691.4. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 740.5. (Jeges); →MZ VII. C 971.5.1. (Vitális).

**A 322.1. Az asztalon hagyott „névjegy”.** A nevezetes betyár beüzen az előljáróságra, hogy az általa megjelölt helyre vigyenek ki egy asztalt megpakolva étellel. Amíg az asztalt kiviszik, és az előljárók kimennek, hogy a betyárt elfogják, ő azalatt bemegy a városházára, rápiszkít az asztalra, és azt írja mellé: „Itt járt X. Y. betyár!”

→MZ VII. C 767.3. (Kokas József); →MZ IX. C 95.12.3. (Józsa Gyuri)\*.



**A 323. A nem látott betyár (A kibeszélhetetlen találkozás).** A nevezetes betyár figyelmezteti/megfenyegeti a vele találkozó embereket, hogy senkinek ne említsék, hogy látták, különben nagyon megjárhatják.

→MZ VII. B 213.1–5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 16.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 55.2.1. (Blidár); →MZ VII. C 76.8. (Bogár Imre); →MZ VII. C 146.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 482.2.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 575.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 637.2. (Bikó); →MZ VII. C 688.2. (Farkas Csana); →MZ VII. C 689.9. (Fatüje Jankó); →MZ VII. C 697.3. (Gál Domokos); →MZ VII. C 797.3. (Lencse Pista); →MZ VII. C 848.1. (Nyíri Jóska); →MZ VII. C 881.2. (Purcsi László); →MZ VII. C 890.3. (Rossz Pali); →MZ VII. C 986.4. (Vezér András); →MZ VII. C 983.2. (Zatyko); →MZ VII. D 18.2. (N. N. betyár).

**A 323.1. A betyár figyelmeztetése.** A nevezetes betyár által mondott, a titoktartásra vonatkozó figyelmeztetések: „Jól megtörülje kend a száját!”, „Se ne láss, se ne hallj, mert hogyha látsz, vagy hallasz valamit, akkor a vörös tehén lelegeli az összes birtokodat!”, „Benned maradjon a szó!”, „Gombot kössön a nyelvére!”/Stb.

→MZ VII. B 213.1–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 482.2.1. (Savanyú Jóska), →MZ VII. C 848.1. (Nyíri Jóska); →MZ VII. D 18.2. (N. N. betyár).

**A 324. A ki nem mondható név.** A nevezetes betyár nevét a jelenlétében/nyilvános helyen nem szabad kimondani. Ha a betyár értesül arról, hogy a nevét emlegetik, megbünteti az illetőt.

→MZ VII. B 214. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 146.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 205.1. (Geszten Jóska).

**A 325. A betyárfélóra.** Mielőtt a nevezetes betyár a csárdából/az általa kirabolt kastélyból távozna, ráparancsol a jelenlévőkre, hogy fél óráig ki ne mozduljanak az épületből, különben baj fogja érni őket.

→MZ VII. C 482.2.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.9. (Sisa Pista).

**A 326. A betyár egyéb nevezetes mondásai.** A nevezetes betyár szavajárása/szállóigévé vált egyéb mondásai („Kinek hogy tetszik, úgy fekszik!”, „Forog a kerék, de majd még visszafel is forog!”, „Egy nyulat négy kutya könnyen megfoghat!”,/Stb.).

→MZ VII. B 215.1–5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 146.5.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 178.2. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 373.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 424.1. (Pintye); →MZ VII. C 967.5. (Virág Károly); →MZ VII. D 18.3. (N. N. betyár).

**A 326.1. A betyár példázata.** A nevezetes betyárt az anyja kérleli, hogy hagyjon fel a betyárkodással, mire ő odalép egy szilvacsemetéhez és meghajlítja, majd azt mondja: „Látod, anyám, amikor én ilyen fiatal voltam, meghajoltam volna.” Majd egy vastag szilvafához megy, amit már lehetetlen meghajlítani, és azt

mondja: „Most már engem sem bírsz meghajlítani, mert olyan erős vagyok, mint ez a szilvafa!”

→MZ VII. C 16.3. (Angyal Bandi).

**A 326.2. A betyár jövendölése.** A nevezetes betyár az elfogásakor azt mondja: „Elfogtatok, mert rabló voltam s loptam. De csak az uraktól. A szegényeket segítettem. Nadasban és erdőkben laktam. De eljön az idő, amikor a rablók palotákban fognak lakni, s ti vizitek haza nekik a pénzt!”

→MZ VII. B 215.7. (Rózsa Sándor); →MZ IV. N 65.

**A 327. A betyár átká.** A nevezetes betyár halálos átkot mond önmagára/az ellenségeire/áruló szeretőjére/a kincseit eltulajdonító tolvajra/kivégzésének helyszínére (a rossebb egye meg/a föld vesse ki a testét/stb.). Az átok megfogon, és az illetőt az átokba foglalt csapás/csapások sorozata sújtja/a megátkozott akasztófadombon nem fakad többé semmiféle szülő.

→MZ VII. C 76.9.1–2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 467.10.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 165.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 675.4. (Dávid Laca); →MZ VII. C 811.1. (Majoros István); →MZ VII. D 76. (N. N. betyár).

**A 328. A betyár nótája.** A nevezetes betyár kedvenc nótája, amit börtönbe vonulásakor/elítéltetését követően/börtönből való szabadulásakor énekel. / A nevezetes betyár úgy tudja a lovát táncoltatni, hogy az a patkójával kikopogja a gazdájáról szóló népdalt.

→MZ VII. B 180.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 218. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 307.1. (Mantu); →MZ VII. C 385.2. (Patkó Bandi).

**A 329. A hosszú betyárkodás.** A nevezetes betyár 8/9 éven keresztül bujdosik sikerrel az öt kereső hatóságok elől/23 évig betyárkodik úgy, hogy nem kerül pandúrkézre.

→MZ VII. C 55.3. (Blidár); →MZ VII. C 146.7. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 188. (Frunzilla).

**A 330. Az önértetes betyár.** A főbíró rámutatva egy négylovas szekérre, megkérdezi az elfogott betyártól, hogy szívesen ellopná-e azt a négy lovat. A betyár válasza: „Egy szegény jobbágytól négy lovat ellopni, az semmi. Az uradalomból négyszáz lóból háromszázat ellopni, az a valami!” / Amikor a falubeli orvosnak elvész egy csirkéje, a szintén ott élő megöregedett betyárra gyanakodnak. Ezt hallva a betyár felveszi a betyármellényét, magához veszi a fokosát, majd a fegyverrel megzörgeti az orvos ablakát, és azt kiáltja be: „Raboltam, embert is öltem, de csirkét nem loptam!”

→MZ VII. C 699.1. (Galambos); →MZ VII. C 718.3. (Hajtó Miklós).

**A 331. A betyár és más híres történelmi szereplők.**

**A 331.1. A betyár Mátyás király udvarában.** A nevezetes betyárt meghívja Mátyás király az udvarába, ahol az uralkodó kérésére megtréfálja/megleckézteti az urakat.

→MZ VII. C 67.1. (Bogár Imre).

**A 331.2. A betyár és Rákóczi.** Rákóczi fejedelem segítségül hívja a nevezetes betyárt, hogy legyen segítségére a tatárok elleni küzdelemben. / Rákóczi és a betyár találkozása. / A nevezetes betyár együtt harcol a fejedelemmel.

→MZ VII. B 99.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 76.6. (Bogár Imre).

**A 331.3. A betyár és Kossuth.** Kossuth Lajos segítségül hívja a nevezetes betyárt, hogy legyen segítségére a szabadságharcban. / Kossuth és a betyár találkozása.

→MZ VII. B 99.1–2. (Rózsa Sándor).

**A 331.4. A betyár és Petőfi.** A nevezetes betyár a híres költő keresztapja. / A nevezetes betyár és Petőfi találkozása. / Petőfi beszéli rá a betyárvezért arra, hogy vegyen részt a szabadságharcban. / A nevezetes betyár és a híres költő együtt iszogat egy csárdában.

→MZ VII. B 99.3.1–2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 482.4. (Savanyú Jóska).

**A 331.5. A betyár és Erkel Ferenc.** Erkel Ferenc akkor száll meg a csárdában, amikor a nevezetes betyár éppen ott mulat a társaival. Amikor a betyárok megtudják, hogy a híres zeneszerző ott van, zongorát hozatnak neki, és Erkel hangversenyt ad a csárda vendégeinek. Hálából a betyárok elkísérik a zeneszerzőt, hogy az úton ne essék semmi bántódása.

→MZ VII. B 99.4. (Rózsa Sándor).

**A 331.6. A betyár és Ferenc József.** A nevezetes úri betyár esténként a császárral parolázik.

→MZ VII. C 639.1. (Blénesi).

**A 331.7. A betyár és Erzsébet királyné.** Rudolf trónörökös valójában Erzsébet királyné és a nevezetes úri betyár fia.

→MZ VII. C 344.1. (Nopcsa László).

**A 332. Hány lépája van a Mátrának?** A nevezetes betyár annyira ismeri a hegységet, ahol tanyázik, hogy tudja/egy a titkot kifecseggő kísértettől megtudja, hogy a Mátrának 366 lépája van.

→MZ VII. C 575.7.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 577.2.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. D 79. (N. N. betyár)\*.

**A 333. Az ihatatlanná vált kútvíz.** Egy alföldi kút vize azért válik ihatatlanná, mert a nevezetes betyár egy általa megölt ember testét abba dobta bele.

→MZ VII. C 16.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 76.3. (Bogár Imre).

**A 334. A betyár által elnevezett helyek.** A nevezetes betyár által elnevezett község/patak/havasi mező/út menti kereszt.

→MZ VII. C 33.5. (Balán); →MZ VII. C 943.7. (Pintye/Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 974.2. (Vörös)\*.

**A 335. A betyár nevének eredete.** A nevezetes betyár igazi neve. / A betyár közkeletű melléknevének névmagyarázó története.

→MZ VII. C 3.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 16.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 628.2.1. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 662.1. (Csekaj); →MZ VII. C 740.7.2. (Jeges); →MZ VII. C 867.2. (Pendely Pista); →MZ VII. C 943.2.1. (Tolvaj Dénes).

**A 336. A betyárral kapcsolatos szólások.** A nevezetes betyárral kapcsolatos/a betyár nevét is tartalmazó vidék-szerte/egy-egy településen elterjedt, közkeletű szólás („Él, mint Marci Hevesen”/„Sikerült, mint Rántásnak a kabát”/” „Úgy sunyítasz, mint Dovec”/stb.).

→MZ VII. C 472.9.1. (Savanyó Jóska); →MZ VII. C 595.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 783.2. (Kurucz); →MZ VII. C 884.4.2.2. (Rántás); →MZ VII. C 908.10. (Skobják); →MZ VII. C 973.4. (Vradár); →MZ VII. E 3.13.2. (Dovec); →MZ VII. E 4.8. (Dregus).

**E 337. A betyár mint gyerekijesztő.** Az engedetlen, rossz gyerekeket azon a vidéken a nevezetes/hírhdet betyár nevével ijesztgetik a szülők.

→MZ VII. C 535.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 575.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 662.3.1. (Csekaj); →MZ VII. C 662.6. (Csekaj); →MZ VII. C 675.5.2. (Dávid Laca); →MZ VII. C 807.2. (Macska Jani); →MZ VII. C 875.2. (Pisák Pista); →MZ VII. C 884.12. (Rántás).

**A 339. A rossz hírű betyár.** A nevezetes betyár/rabló által elkövetett rablások/gyilkosságok/rablógyilkosságok. / A betyár negatív megítélés alá eső egyéb cselekedetei.

→MZ VII. B 90. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 146.8. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 109.1. (Bosota); →MZ VII. C 292.4. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 344.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 385.5. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi); →MZ VII. C 396.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 416.7. (Pintye); →MZ VII. C 453.3.1–2. (Rajnoha); →MZ VII. C 468.9.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 472.9.1–2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 498.15. (Sisa Pista); →MZ VII. C 513.2.1–2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 567.10.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 615.3. (Babák Ferkó); →MZ VII. C 616.3. (Babók Jóska); →MZ VII. C 625.3. (Balog Pali); →MZ VII. C 639.3.5. (Blénesi); →MZ VII. C 648.3. (Both Jancsi); →MZ VII. C 675.1. (Dávid Laca); →MZ VII. C 691.3. (Fekete Gábor); →MZ VII. C 708.6.1–2. (Gub Marci); →MZ VII. C 722.2. (Hényel Jóska); →MZ VII. C 725.5. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 733.3. (Iriani és Svarni); →MZ VII. C 787.2–3. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 827.6. (Milus); →MZ

VII. C 828.2. (Mógor); →MZ VII. C 885.3. (Recski Zsiga); →MZ VII. C 919.4. (Szabó Bandi); →MZ VII. C 929.3. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 952.2. (Ujj Péter); →MZ VII. C 971.8. (Vitális); →MZ VII. E 3.6.1–2. (Dovec); →MZ VII. E 4.4–6. (Dregus); →MZ VII. E 13. (Fulkó); →MZ VII. E 16. (N. N. rablólovag).

**A 339.1. Az elpusztított feleség.** A nevezetes betyár tartva attól, hogy a felesége felfedi a titkát, meggyilkolja az asszonyt. / A nevezetes betyár egy feneketlen víznyelő lyukba dobja a szeretőjét, hogy az ne kerüljön az üldözői kezébe.

→MZ VII. C 146.8. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 639.3.5. (Blénesi).

**A 339.2. A kocsira fellépő rabló.** Az országúton az uraság/egy falusi ember kocsijára felkérérdzkedik egy fejkendősnénike, de a kocsis észreveszi, hogy az öregasszonynak csizmája van. Szorult helyzetében a kocsis cselt eszel ki: ledobja a kalapját, mintha elejtette volna, és megkéri a nénit, hogy szálljon le érte, és adja fel neki. Amikor az öregasszony leszáll, a kocsis a lovak közé csapva sebesen elvágat, ott hagyva az út szélén az asszonyruhába öltözött nevezetes betyárt/rablót, aki pisztolyt rántva lő utána.

→MZ VII. C 468.9.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. E 30.1–2. (N. N. rabló).

**A 339.3. A hangyabolyba ültetett vándor.** A nevezetes betyár a társaival öncélú szórakozásként megállít egy az erdőn keresztülmenő vándort, és megkötözve egy hangyabolyba ülteti. A hangyák megrohanják, és elevenen felfalják a szerencsétlen embert.

→MZ VII. C 109.1. (Bosota); →MZ VII. C 472.9.1. (Savanyú Jóska).

**A 339.4. A betyár által megölt terhes asszony.** A nevezetes betyár megöl egy terhes asszonyt, hogy a magzat kezét levágva és azt megszáritva mágikus erőre tegyen szert.

→MZ VII. C 157.3. (Fábián Pista); →MZ VII. C 217.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 567.10.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 787.3. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 929.3. (Szokoly Pista).

**A 339.5. Az emberbőrbe öltözött rabló.** A nevezetes rabló megnyúzza megölt áldozatait, és azok bőrébe öltözik.

→MZ VII. E 5.5.2. (Guta).

**A 340. A betyárral kapcsolatos egyéb hagyományok (vegyes).**

**A 340.1. A betyárok szükségélelme.** A bujdosó betyár más élelem híján mocsári növényekkel/az ott fészkelő madarak tojásaival táplálkozik.

→MZ VII. D 73. (N. N. betyár).

**A 340.2. A betyárok pohara.** A folyó árterében bujdosó betyárok pohár híján egy mocsári növény tál formájú leveléből isznak.

→MZ VII. D 74. (N. N. betyár).

**A 340.3. A betyár hintója.** A nevezetes betyár hintót tart, és a kocsisa sohasem fogja ki a lovakat, hogy mindig készenlétben lehessen.

→MZ VII. C 118.1. (Csaruga Jovo).

**A 340.4. A betyár pihenése.** A nevezetes betyár mindig hason alszik, mert a föld remegéséből is megérzi úgy, ha valaki közeledik.

→MZ VII. C 482.5. (Savanyú Jóska).

**A 340.5. A betyár és az ördög.** A nevezetes betyár rabolni indul, de amikor kilép a barlangjából, egy ijesztő kinézetű, patás ördögöt pillant meg. A betyár annyira megretten az ördögi jelenéstől, hogy visszamenekül a barlangba.

→MZ VII. C 513.3. (Sisa Pista).

**A 340.6. Az óhajtott bárói cím.** A dúsgazdaggá vált betyár (orgazda) bárói címmért folyamodik az uralkodóhoz, de nem adják meg neki, mert nincsen meg hozzá a kellő iskolai végzettsége.

→MZ VII. C 826.6. (Milosics).

**A 340.7. A betyár építményei.** A nevezetes betyár/rabló által a rabolt pénzből épített csárda/templom/kápolna. / A nevezetes betyár a társaival egyetlen délután felépíti a házat egy óriási fenyőfából. Az asztal gyanánt a fenyőfa törzse szolgál, amit éppen olyan magasságban vágnak le, mint amilyen magas egy asztal, és a házat e fenyőtörzs köré építik.

→MZ VII. B 241.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.7.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 428.5. (Pintye); →MZ VII. C 933.1. (Szrajla); →MZ VII. E 7.3. (Krudinop).

**A 340.8. Mióta drága a hús a városban?** A nevezetes betyár elfogása/lelövése óta drága a hús a megyeszékhelyen, mert ő volt az, aki a helybeli mészárosokat (ottani orgazdáit) mindaddig ellátta lopott marhákkal.

→MZ VII. C 205.3. (Geszten Jóska).

**A 340.9. A csúfondáros betyár.** A nevezetes betyár menekülés közben fölemeli a bőgatyáját, és meztelen ülepét a pandúrok felé mutatva azt kiáltja: „Ide lőjetek!”

→MZ VII. C 575.1. (Vidrócki).

**A 340.11. Az arcát átoperáltató betyár.** A nevezetes betyár kiszökik Amerikába, ahol átoperáltatja az arcát, és amikor hazajön, senki sem ismeri meg.

→MZ VII. C 856.3. (Ördög).

**A 340.12. A megtébolodott betyár.** A nevezetes betyár természetfeletti képessége áldás és átok is egyben, mert ugyan meggazdagodik általa, de öregségére belebolondul abba, hogy vasfű van a tenyerében.

→MZ VII. C 645.3. (Bolond Anna).

**A 340.14. A betyár életrajza.** A nevezetes betyár saját maga által írt és a kincseivel együtt elrejtett életrajza.

→MZ VII. C 428.6. (Pintye).

**A 340.15. A betyár emlékezete.** A nevezetes betyár emlékére minden tavasszal máglyákat gyújtanak a hegytetőkön. / A szlovák pásztorok széles derékövét a nevezetes betyár emlékére azóta Jánosik-szjznak nevezik.

→MZ VII. C 265.9. (Jánosik); →MZ VII. C 267.5. (Jánosik).

## A 341–380. A betyár halála

**A 341. A baljós előjel.** Egy veréb csapódik a nevezetes betyár melléhez, miközben éppen a lovakat kantározzák. A betyár szeretője ennek láttán sírni kezd, mondván, hogy ez rossz előjel. És valóban, két óra múlva a betyár mellén éppen ott hatol be a golyó, ahol a veréb nekiütközött.

→MZ VII. C 920.16.1. (Szabó-gyerekek/Szabó Miska).

**A 342. Az agyonlőtt betyár.** A nevezetes betyárt tűzharcban/menekülés közben/ orvul agyonlővi egy zsandár/egy pandúr/egy csendőr/egy általa megtámadott/ kirabolni próbált ember/egyik áruló ismerőse.

→MZ VII. B 223. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 56. (Blidár); →MZ VII. C 77.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 129.1. (Csircsel); →MZ VII. C 206.1–3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 265.1. (Jánosik); →MZ VII. C 328.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 308.1. (Mantu); →MZ VII. C 386.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 407.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 425.1. (Pintye); →MZ VII. C 447.1–3. (Pusztai); →MZ VII. C 483.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 514.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 556.2–3. (Sós Pista); →MZ VII. C 576.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 614.3.1. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 633.3. (Bence, Hruz Berci és Dusan Albert); →MZ VII. C 641.3. (Bodnár András); →MZ VII. C 658.1. (Csatara); →MZ VII. C 678.5. (Dézi); →MZ VII. C 684.8.1. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 713.3. (Gyöngytyúk Jóska); →MZ VII. C 726.2. (Hucu); →MZ VII. C 735.4–5. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 740.8.1–3. (Jeges); →MZ VII. C 746.3. (Kandrik); →MZ VII. C 748.1. (Kara); →MZ VII. C 750.1. (Katona Józsi); →MZ VII. C 761.4.1. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 771.1. (Konczina); →MZ VII. C 774.7. (Kozma Pista); →MZ VII. C 785.5. (Kutyás

Miska); →MZ VII. C 789.2. (Kükes Pista); →MZ VII. C 793.10. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 803.1. (Lukács Peti); →MZ VII. C 822.3. (Mihály Gergő); →MZ VII. C 829.1. (Mohácsi); →MZ VII. C 833.3. (Muszaj Palkó); →MZ VII. C 846.7. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 851.4. (Oravec); →MZ VII. C 863.7.2. (Papp Jankó); →MZ VII. C 870.3. (Piczi Pista); →MZ VII. C 873.1. (Pintér István); →MZ VII. C 884.11. (Rántás); →MZ VII. C 886.2.1. (Renkó Kálmán); →MZ VII. C 889.8. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 904.3. (Séta Pista); →MZ VII. C 909.2. (Somodi István); →MZ VII. C 920.16.1., 3. (Szabó-gyerekek/Szabó Miska); →MZ VII. C 924.1. (Szávics Milus); →MZ VII. C 935.4. (Szucsu); →MZ VII. C 942.2. (Toldi); →MZ VII. C 957.2. (Vak Illés); →MZ VII. C 959.2. (Varga Imre); →MZ VII. C 961.8. (Vaszi Tamás); →MZ VII. C 973.3. (Vradár); →MZ VII. D 19.1. (N. N. betyár); →MZ VII. D 42.3.1. (Rigac Jancsi); →MZ VII. E 8.5. (Studenz); →MZ VII. E 44.2–3. (N. N. rabló); →MZ VII. E 48. (N. N. rabló).

**A 342.1. A mágikus módon lelőtt betyár.** A nevezetes betyárt mágikus módon (ezüstgombbal/pipaszárral/tavaszi búzaszemmél/megszentelt patkószeggel/stb.) lövik le, mivel az ellenségeinek (árulás folytán) tudomására jut, hogy másként nem lehet megsebezni őt.

→MZ VII. C 65.7. (Bogár Imre)\*; →MZ VII. C 206.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 265.1. (Jánosik); →MZ VII. C 328.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 425.1. (Pintye); →MZ VII. C 846.7. (Nyéki Pista); →MZ VII. E 48. (N. N. rabló).

**A 343. A társai által megölt betyár.** A nevezetes betyárt saját társa/társai ölik meg (lövik le/ütik agyon) elszámolási vita/verekedés közben/bosszúból/kapzsiságból/félelemből/önvédelemből/stb.

→MZ VII. C 35.5–6. (Balán); →MZ VII. C 245.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 286.1. (Juhász András); →MZ VII. C 329.1. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 536.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 556.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 576. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 608.6.1. (Veszélka Imre); →MZ VII. C 627.1. (Balogh Lajos/Balán); →MZ VII. C 663.3. (Csepcsányi); →MZ VII. C 749.2. (Karjú János); →MZ VII. C 874.1. (Pintér Pista/Vidrócki Marci); →MZ VII. C 975.2. (Vörös Zsidó); →MZ VII. D 19.3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 46. (N. N. rabló).

**A 343.1. A társa által orvul megölt betyár.** A betyár tartva attól, hogy társa/vezére őt magát/valamilyen hozzátartozóját meg akarja ölni, hogy megszabadulhasson a betyárságtól, egy óvatlan pillanatban hátulról/alvás közben orvul végez vele (agyonlövi/agyonüti).

→MZ VII. C 35.6. (Balán); →MZ VII. C 556.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 576.2.2.1–4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.3.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 627.1. (Balogh Lajos/Balán); →MZ VII. D 19.3. (N. N. betyár).

**A 343.1.1. Az ivás közben orvul megölt betyár.** A nevezetes betyárt egyik társa akkor öli meg orvul, amikor az inni hajol egy forrás fölé.

→MZ VII. C 35.6. (Balán); →MZ VII. C 576.2.2.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.3.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 627.1. (Balogh Lajos/Balán); →MZ VII. D 19.3. (N. N. betyár).



**A 343.2. A megszűnő mágikus védelem.** A nevezetes betyárt a saját társa öli meg a saját fegyverével/miután megbizonyosodik arról, hogy a vezére már nem sebezhetetlen (hogy közönséges gatyát visel/hogy el van vágva a gatyamadzaga/stb.).

→MZ VII. C 576.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 576.2.2.7–8. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 838.2. (Nagy Jancsi).

**A 344. Az önvédelemből megölt betyár.** A nevezetes betyárt/tetten ért rablót az általa kifosztani próbált gazda/pásztor/vándor öli meg (lövi le/üti agyon) jogos felháborodásból/önvédelemből.

→MZ VII. C 245.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 407.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 616.4. (Babók Jóska); →MZ VII. C 662.7.1. (Csekaj); →MZ VII. C 838.2. (Nagy Jancsi); →MZ VII. C 851.4. (Oravec); →MZ VII. E 44.1–3. (N. N. rabló); →MZ VII. E 50.2. (N. N. rabló).

**A 344.1. A féltékenységből megölt betyár.** A nevezetes betyárnak egy férjes asszony a szeretője. A megcsalt férj összeszövetkezik a testvérével és elrejtőznek a házban. Amikor a menyecskéhez megérkező betyár enni-inni kezd, és a szájához emeli a borral teli csutorát, előrohannak, és fejszével agyonverik a csábítót. / A nevezetes betyárt szeretője férje/a szeretője öli meg féltékenységből.

→MZ VII. C 286.2. (Juhász András); →MZ VII. C 556.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 741.3. (Juhász Andor).

**A 345. A meglincselt betyár.** A nevezetes betyárt/rablót/rablólovagot egyik rablása alkalmával/az alkalmas időt kivárva az általa megkárosított, ellene össze- szövetkezett emberek megrohanják, és végeznek vele (agyonverik őt).

→MZ VII. C 556.6. (Sós Pista); →MZ VII. C 629.1. (Baraté); →MZ VII. C 637.8. (Bikó); →MZ VII. C 708.9. (Gub Marci); →MZ VII. C 764.12. (Klauz Ferkó); →MZ VII. C 784.1. (Kutyaláb); →MZ VII. C 847.7. (Nyírfai Károly); →MZ VII. C 915.1. (Suhaj); →MZ VII. C 971.9.2. (Vitális); →MZ VII. E 19.1. (N. N. rablólovag); →MZ VII. C 43. (N. N. rabló).

**A 346. A párviadalban legyőzött betyár.** A nevezetes betyárt/lányrabló haramiát életre-halálra szóló párviadalban győzi le egy bátor vitéz/falubeli legény.

→MZ VII. E 19.4. (Hiripné fiai); →MZ VII. E 44.5. (N. N. rabló).

**A 347. A felakasztott betyár.** Az elfogott betyárt kötél általi halálra ítélik, és felakasztják.

→MZ VII. B 222.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 15.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 76.6. (Bogár Imre); →MZ VII. C 77.5.1–2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 147.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 162.3. (Fábián Pista); →MZ VII. C 165.3–4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 245.2. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 299. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 386.2–3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 329.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 425.2. (Pintye); →MZ VII. C 483.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 536.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 556.1. (Sós Pista);

→MZ VII. C 576.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 596.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 602.1. (Fehér László); →MZ VII. C 604.5. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 605.3. (Palatinszki); →MZ VII. C 607.7. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 614.3.2. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 617.3. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 630.1. (Bartucz Mihály); →MZ VII. C 656.5. (Csali Pista); →MZ VII. C 661.2. (Csehó Pista); →MZ VII. C 690.6. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 720.1. (Haslag Józsi); →MZ VII. C 728.1. (Hugyák Bandi); →MZ VII. C 731.2. (Illés Pál); →MZ VII. C 743.2. (Juhász Mihály); →MZ VII. C 745.1. (Kanász Péter); →MZ VII. C 761.4.3. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 779.1. (Kukucsi Gábor); →MZ VII. C 781.4. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 786.10.1. (Kutyási); →MZ VII. C 787.5. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 799.2. (Lengyel Pali); →MZ VII. C 800.2. (Lengyel Samu); →MZ VII. C 807.1. (Macska Jani); →MZ VII. C 816.2. (Máté Pista); →MZ VII. C 820.1. (Mezei Jóska); →MZ VII. C 827.7.1. (Milus); →MZ VII. C 886.2.2. (Renkó Kálmán); →MZ VII. C 901.1. (Satóczki); →MZ VII. C 903.5.1. (Séta Pista); →MZ VII. C 910.1. (N. N. betyár); →MZ VII. C 971.9.3. (Vitális); →MZ VII. C 980.4. (Zalka); →MZ VII. D 14.2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 19.2. (Banovics); →MZ VII. D 19.2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 44.12.3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.11. (Dovec); →MZ VII. E 3.13.1. (Dovec); →MZ VII. E 40.6. (N. N. rabló); →MZ VII. E 42.1. (N. N. rabló); →MZ VII. E 42.1.1. (N. N. rabló).

**A 347.1. Az akasztás helyszíne.** A folklórszövegekben említett konkrét helyek, ahol a nevezetes betyár akasztása történt (a kassai Akasztó-domb/a kistrábei pusztán egy öreg akácfa/a balmazújvárosi temető/a tiszafüredi Akasztó-halom/a kiskunhalasi Akasztó-hegy/a nagykanizsai Akasztó-gödör/a szegedi Akasztófa-dűlő/a kaposvári városháza udvara/Veszverés piacterén egy oszlop/stb.).

→MZ VII. C 165.4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 245.2. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 299.2. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 299.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 386.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 329.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 556.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 576.4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 596.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 604.5. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 607.4. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 617.2. (Bagdi Imre); →MZ VII. C 630.1. (Bartucz Mihály); →MZ VII. C 661.2. (Csehó Pista); →MZ VII. C 761.4.3. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 779.1. (Kukucsi Gábor); →MZ VII. C 781.4.4. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 786.10.1. (Kutyási); →MZ VII. C 787.1. (Kutyi Ferkó); →MZ VII. C 799.2. (Lengyel Pali); →MZ VII. C 827.4.1. (Milus); →MZ VII. C 886.2.2. (Renkó Kálmán); →MZ VII. C 901.1. (Satóczki); →MZ VII. C 903.5.1. (Séta Pista); →MZ VII. C 962.1. (Vaszil); →MZ VII. C 980.4. (Zalka); →MZ VII. D 19.2. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.11. (Dovec).

**A 347.2. A stateriális akasztás.** Az elfogott betyárt tárgyalás nélkül ott helyben/24 órán belül/a kegyelmi kérvényre adott választ meg sem várva akasztják fel.

→MZ VII. C 816.2. (Máté Pista); →MZ VII. D 19.2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 12.3. (N. N. betyár); →MZ VII. E 3.11. (Dovec).

**A 347.3. A kivégzésen jelenlévő édesanya.** A halálra ítélt betyár édesanyja letérdel a bíró elé, és a lábát átnyalábolva könyörög, hogy a fiát ne végezzék ki, de mindhiába. / A halálra ítélt betyár édesanyja részt vesz fia kivégzésén, és elájul, amikor a betyárt felakasztják.

→MZ VII. C 329.2.1. (Nagyszemű Paja).

**A 347.4. Az akasztást néző tizenkét betyár.** A nevezetes betyár kivégzését a közeli dombtetőről tizenkét betyár nézi végig, a felakasztott betyár társai, akik a túlerő miatt nem látják tanácsosnak közbeavatkozni.

→MZ VII. C 661.2. (Csehó Pista).

**A 347.5. A hóhér leharapott ujsa.** Amikor a nevezetes betyárt akasztják, a hóhér kisujja véletlenül a betyár szája elé kerül, aki bosszúból leharapja azt.

→MZ VII. C 731.2. (Illés Pál).

**A 347.6. A felakasztott kilencvenkilenc betyár.** Az elfogott betyár vádalkut köt a hatóságokkal. Azt ígéri, hogy ha kiengedik a börtönből, ahány betyár van az országban, azokat mind pandúrkézre juttatja. A betyárt szabadon engedik, és a közreműködésével kilencvenkilenc betyárt fognak el és akasztanak fel.

→MZ VII. C 910.1. (Soromfai József/N. N. betyár).

**A 347.7. Az akasztott betyár emlékverse.** A hetedmagával felakasztott betyár akasztófán csüngő holtteste láttán az a vers terjed el a vidéken: „Babáj Gyurka, Gráffi Ádám / Pandúr kézrül, akasztófán. / Szömüket a holló vájja, / Lelküket a pokol várja”.

→MZ VII. C 614.3.2. (Babáj Gyurka).

**A 348. Az egyéb módon kivégzett betyár.**

**A 348.1. A nyársra vont betyár.** A nevezetes betyárt/rablót nyársra vonva végzik ki: az oldalbordái közé vaskampót szúrnak, és úgy húzzák fel az akasztófára.

→MZ VII. C 265.4. (Jánosik); →MZ VII. E 5.7.1. (Guta).

**A 348.1.1. A kivégzendő betyár önkéntes halála.** A nevezetes betyár nem engedi, hogy a hóhér hozzányúljon, inkább saját maga ugrik bele a vashorogba.

→MZ VII. C 265.4.1. (Jánosik).

**A 348.1.2. Az akasztófán pipázó betyár.** A bordái közé szúrt vashoroggal az akasztófára felhúzott betyár pipára gyújt/hét pipadohányt szív el a kampón függve, és csak akkor hal meg, amikor a pipájában kialszik a tűz.

→MZ VII. C 265.4.2. (Jánosik).

**A 348.2. A lefejezett rabló.** Az elfogott rablót halálra ítélik, és lefejezik. Ahová a rabló levágott feje gurul, ott egy forrás fakad. / Az elfogott rablót a rablógyilkosság helyszínén fejezik le.

→MZ VII. E 7.4. (Krudinop); →MZ VII. E 42.5. (N. N. rabló).

**A 348.3. A golyó általi kivégzés.** A nevezetes betyárt halálra ítélik, és agyonlövik/főbe lövik.

→MZ VII. C 35.4. (Balán); →MZ VII. C 639.2. (Bógi Miska); →MZ VII. C 920.16.4. (Szabó-gyerekek/Szabó Palkó); →MZ VII. C 922.3. (Szarvas Jancsi).

**A 348.4. A befalazott betyár.** A nevezetes betyárt/betyárokat befalazzák a kas-tély/egy tanya falába.

→MZ VII. C 245.3. (Jäger Jóska); →MZ VII. D 19.6. (N. N. betyár).

**A 348.5. A kaszatömlöcben kivégzett betyár.** A nevezetes betyárt kaszatömlöc-be dobják, ahol a gyilkos gépezet darabokra vagdalja, majd a maradványokat kiszórja a folyóba.

→MZ VII. B 222.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. D 49.2. (N. N. betyár).

**A 348.6. A „vasszűz” halálos ölelése (A halálra szúrt betyár).** A nevezetes be-tyárt egy vasból készült meztelen lányhoz küldik, és felszólítják, hogy ölelje meg azt/álljon a belsejébe. A „vasszűz” oldalából kipattanó kések halálra szúr-ják a betyárt.

→MZ VII. D 49.1. (N. N. betyár).

**A 348.7. A megnyúzott betyár.** Az elfogott betyárt/rablót válogatott kínzásokkal végzik ki: szíjat hasítanak a hátukból, és a helyét sóval hintik be/megvakítják, és a testét tüzes fogókkal szaggatják darabokra.

→MZ VII. D 48.9. (N. N. betyár); →MZ VII. E 6.4. (Havran); →MZ VII. E 19.2. (N. N. rablólovag).

**A 348.8. A karóba húzott rabló.** Az elfogott rablót halálra ítélik, és karóba húz-zák.

→MZ VII. D 40.6. (N. N. rabló); →MZ VII. E 42.2. (N. N. rabló).

**A 348.9. A ló farka után kötött rabló.** A rablóvá lett fiút az apja szégyenében ló farka után kötteti, és büntetésül addig hurcoltatja, míg az belehal a sérülé-seibe.

→MZ VII. E 42.6. (N. N. rabló).

**A 348.10. A tűzhalálra ítélt betyár.** A nevezetes betyárt halálra ítélik, és máglyán megégetik. / Az elfogott rablót/a tetten ért gyújtogatót máglyára vetik/fejfel lefelé felakasztják egy fára, és máglyát gyújtanak alatta/belehajítják az általa okozott tűzbe. / Mivel nem hajlandó megadni magát, a pandúrok rágyújtják a pásztorkunyhót az üldözött betyárra.

→MZ VII. B 222.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 778.2. (Kuku Jancsi); →MZ VII. E 40.6. (N. N. rabló); →MZ VII. E 42.3. (N.N. rabló); →MZ VII. E 43. (N. N. rabló).

**A 348.11. A fagyhalálra ítélt betyár.** A nevezetes betyárt télvíz idején kikötözik a börtönudvaron, majd addig locsolják hideg vízzel, amíg megfagy.

→MZ VII. C 98.1. (Borsos Sándor).

**A 348.12. A kiirtott betyárcsalád.** Miután a nevezetes betyárt elfogják, vele együtt bosszúból az egész családját kivégzik.

→MZ VII. C 775.6. (Körtéj Józsi).

**A 349. A betyár utolsó kívánsága.**

**A 349.1. A betyár utolsó vacsorája.** A betyár sült tyúkot kér utolsó kívánságként. Elkészítik neki, de már egy falatot sem tud enni belőle félelmében. / Kivégzése előtt az egyik emberevő cigányasszony három font emberhúst kér maga és a kivégzettek gyermekei számára.

→MZ VII. C 781.4.1. (Kulupács Pista); →MZ VII. G 7.1. (emberevő cigányok).

**A 349.2. Az utolsó palack bor.** Az akasztani vitt betyár meglátva a kocsmát, kéri, hogy ihasson valamit utoljára. Megengedik neki, és a betyár bort kér. A kocsmáros kihoz neki egy literes üveget, amit a betyár egyhajtásra kiiszik. Amikor a kocsmáros meglepődve utána kiált, hogy az árát mikor fizeti ki, a betyár azt feleli vissza: „Majd jövetben” – azaz már soha.

→MZ VII. C 165.1. (Fábián Pista).

**A 349.3. A kivégzés előtt kért cifraszűr.** A halálra ítélt betyárnak az az utolsó kívánsága, hogy a felesége terítse rá a cifraszűrét. Amikor ezt teljesítik, a szűr ujjából két pisztolyt ránt elő, és az őreit lelöve elvágat, de utána lönek, és halálosan megsebesítik.

→MZ VII. C 863.7.2. (Papp Jankó).

**A 349.4. Az eltemetett betyárló.** A halálra ítélt betyárnak az az utolsó kívánsága, hogy a lovát szerszámostul a háza udvarán temessék el.

→MZ VII. C 863.7.1. (Papp Jankó).

**A 349.5. A kivégzés előtt kért furulya.** A nevezetes betyár a kivégzése előtt kéri, hogy megfújhassa a furulyáját/eljárhassa a táncát. A kérést teljesítik, és amint megfújja a furulyát, mindenki, még a hóhér és a pap is, táncrea perdül.

→MZ VII. C 265.3. (Jánosik).

**A 349.6. A betyár zenélő hídja/rádiója. (Az elnémított csodás szerkezet).** A nevezetes betyár a kivégzése előtt azt kéri, hogy még egyszer felmehessen az általa készített zenélő hídra. Amikor odaengedik, megigazít rajta valamit/kivesz belőle egy csavart, és a híd attól kezdve nem muzsikál senkinek. / A nevezetes

betyár a kivégzése előtt azt kéri, hogy még egyszer elmehessen ahhoz a kúthoz, ahol a rádiója van, és még egyszer meghallgathassa azt. Amikor elviszik oda, a betyár megnyom a rádión egy gombot, és azt többé senki sem tudja újra bekapcsolni.

→MZ VII. B 221. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 35.1. (Balán).

**A 349.7. A búcsúzni hívott anya.** A nevezetes betyár/rabló utolsó kívánságként azt kéri, hogy elbúcsúzhasson az édesanyjától. Amikor az asszonyt odavezetik, az elítélt közel hajolva hozzá leharapja az asszony nyelvét/orrát azért, mert már gyerekként is a rosszra nevelte.

→MZ VII. C 77.5.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 820.1. (Mezei Jóska)\*; →MZ VII. E 3.11.1. (Dovec); →MZ VII. E 42.1.1. (N. N. rabló).

**A 349.8. A búcsúzni hívott áruló.** Az elfogott és megvakított betyár azt kéri utolsó kívánságként, hogy az őt eláruló társának a fejét adják a kezébe. A pandúrok egy döglött kutya fejét viszik oda neki, amit a betyár úgy megszorogat, hogy a koponya összeroncsolódik a kezében.

→MZ VII. C 206.7. (Geszten Jóska).

**A 350. A betyár utolsó szavai.** A halálra ítélt betyár az akasztófa alatt azt mondja, hogy menjenek el az anyjához és mondják meg neki, hogy a fia egy kötélgyártó lányába lett szerelmes/hogy vegyenek róla példát, mert a szülei juttatták oda, akik nemhogy tiltották volna a lopástól, hanem még biztatták is rá. / A halálos sebet kapott betyár utolsó erejével azt mondja a pandúroknak: „Jól jártatok, hogy jól találtatok!” / „Meg fognak bosszulni. Meg fognak gyászolni.” / A betyárokat elfogják, mert az őrnek állított társukat el elnyomja az álmom. Amikor az akasztófa alá kísérik őket, a társa odaszól a rosszul örökdő betyárnak: „Ha azt a néhány percet nem bírtad ki ébren, alhatsz már öröklétig!”

→MZ VII. C 77.5.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 165.3. (Fábián Pista); →MZ VII. C 206.6. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 318.2. (Mészáros Pali); →MZ VII. D 14.2. (N. N. betyár).

**A 350.1. A betyár utolsó tanácsa.** Mielőtt a nevezetes betyár az utolsó útjára indulna, azt tanácsolja a szeretőjének, hogy ha őt megölnék, az égen az általa mutatott csillagot követve menjen haza, de csakis éjjel vándoroljon, hogy ne ismerjék fel, és ne foghassák el.

→MZ VII. C 920.16.2. (Szabó-gyerekek/Szabó Palkó).

**A 351. A betyár utolsó nótája.** A nevezetes betyár az akasztófa alatt – imádkozás helyett – eldalolja kedvenc nótáját/a „maga élete sorsáról szerzett” balladát.

→MZ VII. C 265.3. (Jánosik); →MZ VII. C 329.2.2. (Nagyszemű Paja); →MZ VII. C 728.1. (Hugyák Bandi); →MZ VII. C 745.1. (Kanász Péter); →MZ VII. C 781.4.2. (Kulupács Pista); →MZ VII. D 19.2.1. (n. N. betyár).

**A 351.1. A földhöz vágott kalap.** Mielőtt a nevezetes betyárt felakasztanák, kéri, hogy elénekelhesse a kedvenc nótáját. Amikor a nótát eldalolta, a kalapját a földhöz vágja, és úgy áll az akasztófa alá.

→MZ VII. C 728.1. (Hugyák Bandi); →MZ VII. C 745.1. (Kanász Péter).

**A 352. A kivégzés előtt lerajzolt képmás.** A halálra ítélt betyárt a kivégzése előtt egy környékbeli szentképfestő lerajzolja, és amikor a rajzot megmutatják neki, a betyár meg van elégedve a képmással.

→MZ VII. C 604.5. (Milfajt Ferkó).

**A 353. Az uralkodónak tett ajánlat.** Az elfogott betyár felajánlja a törvénykező bírának/megüzeni a királynak, hogy ha nem végzik ki, egy ezred/több ezred katonaságot állít ki az uralkodó javára. Az ajánlat ellenére a nevezetes betyárt az urak kivégzik.

→MZ VII. C 265.2. (Jánosik).

**A 354. A késett kegyelem.** A halálra ítélt és kivégezni vitt betyár kegyelmet kap, de mire a futár/a felmentést tartalmazó irat megérkezik a börtönbe/a vesztőhelyre, az ítéletet – néhány perccel korábban – már végrehajtották rajta.

→MZ VII. C 77.7. (Bogár Imre); →MZ VII. C 265.5. (Jánosik); →MZ VII. C 781.4.5. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 786.10.2. (Kutyási); →MZ VII. C 827.7.2. (Milus); →MZ VII. C 980.4. (Zalka); →MZ VII. D 19.2.2. (N. N. betyár).

**A 355. A betyár halálát okozó merénylet.**

**A 355.1. A megmérgezett rabló.** A hírhedt rablót a falusiak elfogják, és csendőrkézre adják. A rablót börtönbe zárják, de az emberek tartva attól, hogy ha a haramia kiszabadul, bosszút áll rajtuk/folytatja a fosztogatásait, mérgezett élelmiszercsomagot küldenek neki, amit elfogyasztva a rabló meghal.

→MZ VII. E 45. (Nagy Péter).

**A 355.2. Az orvosok által megölt betyár.** Az elfogott/súlyosan sebesült betyár kórházba kerül, ahol a főorvos megirtózva a páciense által elkövetett és tervezett bűncselekményektől, olyan injekciót kezd adni neki, amitől még rosszabbra fordul az állapota, és a betyár e kezelések következtében hamarosan meghal.

→MZ VII. C 35.2. (Balán).

**A 355.3. A borbély merénylete (A borotválás közben megölt betyár).** Az urak felbérelnek egy borbélyt, hogy amikor a nevezetes betyár/rabló borotválkozni megy hozzá, vágja el a torkát. A borbély egy óvatlan pillanatban a vérdíj reményében/szerelmi féltékenységből elmetszi a kuncsaftja nyakát.

→MZ VII. C 425.3. (Pintye); →MZ VII. C 943.9. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. E 5.7.2. (Guta); →MZ VII. E 19.3. (N. N. rablólovag).

**A 355.3.1. A szerelmes borbélylegény.** A nevezetes rabló szerelmes egy özvegy-asszonyba, de az azt mondja neki, hogy nem lehetnek egymásé, amíg valami van köztük. Él a faluban egy borbélysegéd is, aki pedig a mestere lányába szerelmes, de a gazdája nem hajlandó a lányt hozzáadni, csak ha teletömött erszénnyel kéri meg. A legény egy éjszaka azt álmodja, hogy elveheti a lányt, ha annyi bátorsága lesz, mint egy szűnyognak. Ugyanazon éjjel a rabló is álmodt lát, amelyben közlik vele, hogy a szakállá az, amely ő és az özvegyasszony között áll. A rabló másnap elmegy a borbélyhoz, hogy a szakállát leborotvtáltassa, és amikor leül, megfenyegeti a borbélylegényt, hogy ha csak annyi vért is ejt rajta, mint egy szűnyog, nyomban agyonüti a buzogányával. A legénynek e szavakról eszébe jut az álombeli üzenet, és egy óvatlan pillanatban a borotvával elvágja a rabló torkát, majd azon nyomban kiszalad a szobából, és az ajtót rázárja a rablóra. A rabló pillanatok alatt elvérzik, a borbélylegény pedig a haramia fejére kitézött vérdíj birtokában végre feleségül veheti a szerelmét.

→MZ VII. E 5.7.2. (Guta).

**A 356. A halálos balesetet szenvedő betyár (A balszerencsés menekülés).** A pandúrok által üldözött betyár menekülés közben lovastul elmerül az ingoványban/leugrat egy magas kőszikláról, de a lovával együtt szörnyethal.

→MZ VII. D 19.5. (N. N. betyár).

**A 357. Az óriáskígyó által megölt rablóvezér.** A nevezetes rablót egy hatalmas kígyó öli meg az erdőben.

→MZ VII. E 4.7. (Dregus); →MZ VII. E 47. (N. N. rabló).

**A 358. Isteni büntetés következtében elpusztult rablók.** A rabló/rablólovag/gyilkos haramia az általa elkövetett bűnök miatt isteni büntetésből kővé válik/elsüllyed/maga alá temeti a hegy/hirtelen támadt szélvihar sodorja el/a föld alatt reked/villám sújtja agyon/az ördög viszi el. / A környékbeli nép fölött zsarnokoskodó rablóval együtt nyomtalan elpusztul a vára is.

→MZ VII. E 19.5–7., 9. (N. N. rablólovag); →MZ VII. E 49.1–4. (N. N. rabló).

**A 359. A betyáron beteljesedő átok.** A nevezetes betyárt megátkozza egyik rokona, hogy még a föld se fogadja be a testét, amiért a saját családját is megkárosította. Az átok megfogán, és a halott betyárt eltemetése után néhány nappal ismeretlenek kikapják a sírjából, hogy megnézzék, van-e pénz a zsebében. / A kegyetlen, önkényeskedő rablólovagot az áldozatai megátkozzák, és az átkok megfogannak (a várúr öngyilkos lesz/rászakad a barlang/stb.).

→MZ VII. C 920.16.5. (Szabó-gyerekek/Szabó Miska); →MZ VII. E 19.8. (N. N. rablólovag).



**A 361. Az erőszakos halált halt betyár (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár a szénakazalban bújjik el a zsandárok elől, de egyikük őt keresve a puskája szuronyával vaktában beleszurkál a boglyába, és halálra sebzi őt. / A nevezetes betyárt az őt elfogó csendőr addig veri, amíg az ütlegelésekbe a betyár belehal. / Az elfogott rablót annyira megverik, hogy az állkapcsával nem tud többé rágni, és a börtönben éhen hal.

→MZ VII. C 742.2. (Juhász Karcsi); →MZ VII. C 930.6. (Szögedi); →MZ VII. C 984.4. (Zöldág Gyurka); →MZ VII. E 42.4. (N. N. rabló).

### **A 362. Az öngyilkos betyár.**

**A 362.1. Az önmagát meg nem adó betyár.** Az ellenségei által üldözött betyár látva azt, hogy bekerítették és már nincs esélye elmenekülni, végez magával, csak hogy ne foghassák el élve.

→MZ VII. C 35.3. (Balán); →MZ VII. C 77.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 206.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 447.2. (Pusztai); →MZ VII. C 514.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 536.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 659.2. (Csegöldi Nagy Károly); →MZ VII. C 666.1. (Csont Pista); →MZ VII. C 681.2. (Dudás András); →MZ VII. C 740.8.4. (Jeges); →MZ VII. C 761.4.2. (Kisgyerek Jóska); →MZ VII. C 883.3. (Riga Albert); →MZ VII. C 904.5.2. (Séta Pista); →MZ VII. C 940.4. (Tara Feri); →MZ VII. C 958.2. (Varga Antal)\*; →MZ VII. C 971.9.1. (Vitális); →MZ VII. D 19.4. (N. N. betyár); →MZ VII. E 49.6. (N. N. rabló).

**A 362.1.1. Az önmagának szánt utolsó golyó.** Az ellenségei által bekerített betyár az utolsó golyójával főbe lövi magát, hogy ne kerüljön élve az üldözői kezébe.

→MZ VII. C 35.3. (Balán); →MZ VII. C 206.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 447.2. (Pusztai); →MZ VII. C 514.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 563.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 659.2. (Csegöldi Nagy Károly); →MZ VII. C 681.2. (Dudás András); →MZ VII. C 904.5.2. (Séta Pista); →MZ VII. C 972.9.1. (Vitális).

**A 362.2. A teatrális öngyilkosság.** A nevezetes betyár maga ugrik bele a kivégzésére odakészített vaskampóba/beledől az őt elfogni akaró pandúrok gúlába rakott szuronyaiba.

→MZ VII. C 265.4.1. (Jánosik); →MZ VII. C 536.3. (Sobri Jóska).

**A 362.3. Az életunt betyár.** A nevezetes betyár megunva a raboskodást/a számkivetett életet, öngyilkosságot követ el (leveti magát a börtön harmadik emeletéről/a börtönben/a padláson felakasztja magát/gyonnlövi magát egy a cellájába becsempészett pisztollyal).

→MZ VII. B 224. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 483.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 662.7.2. (Csekaj); →MZ VII. C 684.8.2. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 863.7.3. (Papp Jankó).

**A 362.4. Az erőlködésben megszakadó betyár.** A nevezetes betyár fogadásból/virtuskodásból megpróbál elhúzni egy szénakazlat/megpróbálja megemelni az istállót a sarkánál fogva, de a nagy erőlködésben megszakad és meghal. / Két rablógyilkost halálra ítélnék, de azzal a feltétellel megkegyelmeznek nekik, ha fölemelik Gömör vármegye pénzes ládáját. A rablók megpróbálják fölemelni a ládát, de a nagy erőlködésben megszakadnak és meghalnak.

→MZ VII. C 848.2. (Nyíri Jóska); →MZ VII. C 982.4. (Zara Gyuro); →MZ VII. E 49.6. (N. N. rabló).

**A 362.5. A lenyelt kártya.** A nevezetes betyár (orgazda) kártyázás közben, hogy megnyerje a partit, megeszi az egyik kártyalapot. A tétet ezáltal megnyeri, azonban mivel új kártyával játszottak, a benne lévő festék szétmarja a gyomrát, és a mérgezésbe belehal.

→MZ VII. C 826.9. (Milosics).

**A 362.6. Az önakasztásra kényszerített betyár.** A nevezetes betyár ellopja egyik betyártársa lovát. A lótolvajt elfogják, és arra kényszerítik, hogy akassza fel önmagát, mert az olyan betyár, aki a társát is meglopja, nem érdemel kegyelmet.

→MZ VII. C 975.2. (Vörös Zsidó).

**A 362.7. A visszautasított kegyelem.** Az elfogott betyárt halálra ítélik, de a bírák közlik vele, hogy abban az esetben felmentik, ha egy szűzlány anyaszült meztelenül háromszor körbejárja a bitófát (és feleségül megy hozzá). Akad is egy olyan lány, de mivel a legény másba szerelmes, inkább vállalja a halált.

→MZ VII. D 19.2.5. (N. N. betyár).

**A 362.8. A visszapattanó golyó.** A nevezetes betyár a temetőben a gyűlölt pandúrtiszt síremlékét meglátva rálő a sírra, de a golyó visszapattan a sírkőről, és halálosan megsebesíti a betyárt.

→MZ VII. D 42.13.2. (N. N. betyár).

**A 363. A börtönben meghalt betyár.** A nevezetes betyár hosszú/életfogytiglani börtönbüntetést kap, és a fegyházban hal meg.

→MZ VII. B 225. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 77.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 147.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 367. (Oroszlán Pali).

**A 364. A betyár halálát okozó árulás.** A nevezetes betyárt árulás következtében ölik meg/fogják el és végzik ki. / A nevezetes betyárt az árulója öli meg személyesen.

→MZ VII. A 343. (A társai által megölt betyár); →MZ VII. C 56. (Blidár); →MZ VII. C 129.1. (Csircsel); →MZ VII. C 206.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 286.1. (Juhász András); →MZ VII. C 328.1. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 425.1. (Pintye); →MZ VII. C 447.3.

(Pusztai); →MZ VII. C 556.2–3. (Sós Pista); →MZ VII. C 576.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 633.3. (Bence, Hruz Brei és Dusan Albert); →MZ VII. C 658.1. (Csatara); →MZ VII. C 726.2. (Hucu); →MZ VII. C 740.8.3. (Jeges); →MZ VII. C 803.1. (Lukács Peti); →MZ VII. C 846.7. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 959.2. (Varga Imre); →MZ VII. C 904.5.2. (Séta Pista); →MZ VII. C 972.9.1. (Vitális).

**A 365. A sorsszerű halál.** A nevezetes betyár kijelenti, hogy addig nem akar meghalni, amíg osztrák csendőrök vérében meg nem fürdik. A betyár egyenként megöl tizenkét, üldözésére küldött csendőrt, majd meztelenre levetkőzve belefekszik azok kiömlött vérébe, és meghempergőzik abban. Amint ezt megteszi, azonnal meghal ő is, miáltal beteljesedik a maga választotta sorsa.

→MZ VII. C 77.4. (Bogár Imre).

**A 366. A betyár utolsó kenete.** A nevezetes betyár nagyon káromkodós ember lévén, csak nehezen egyezik bele abba, hogy meggyónjon a halála előtt. A gyónás alatt is olyan dühös, hogy majdnem kiugrik az ágyból, és még a feloldozása után is éktelenül káromkodik.

→MZ VII. C 514.3. (Sisa Pista).

**A 367. A betyár kegyes halála.** A jó útra tért, vallásos emberré vált betyár egy mise alkalmával a templomban hal meg.

→MZ VII. C 952.5. (Ujj Péter).

**A 368. A betyár holtteste.**

**A 368.1. A vezérük testéből enni kényszerített betyárok.** A nevezetes betyárvezért máglyán megégetik, és a társait a hóhérok arra kényszerítik, hogy harapjanak a testéből.

→MZ VII. B 222.3. (Rózsa Sándor); →MZ II. J 15.2.

**A 368.2. A szülei által azonosított betyár.** A nevezetes betyár – társai által a felismerhetetlenségig összekaszabolt/a rendőrök által szitává lőtt – tetemét az anya/az apja azonosítja egy a betyár mellén/lapockáján lévő anyajegy alapján.

→MZ VII. C 576.5.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 740.8.5. (Jeges).

**A 368.3. A szülei által letagadott betyár.** A megölt betyár apját/anyját elviszik a holttesthez, hogy minden kétséget kizáróan azonosítsa a fiát, de a szülő tartva attól, hogy bajba keveredik miatta/szégyleve törvényen kívülre lett sarját, azt állítja, hogy az illető nem az ő fia (és csak amikor a szolgabíró hamis tanúskodás miatt börtönbe zárja, vallja be az igazságot).

→MZ VII. C 536.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 576.5.3. (Vidrócki Marci).

**A 368.4. A saját holttestét megtekintő betyár.** A nevezetes betyár helyett egyik betyártársát ütik agyon, és amikor a holttestet közszemlére teszik a vármegyeházán, a betyár úri ruhát öltve maga is elmegy megnézni a tetemet.

→MZ VII. C 576.7.1. (Vidrócki Marci).

**A 368.5. A közszemlére kitett betyár.** A nevezetes betyár holttestét a város/a község főutcáján/a vármegyeháza udvarán teszik ki közszemlére. / A felakasztott betyár holttestét három napig hagyják csüngeni a bitófán elrettentő példa gyanánt.

→MZ VII. C 56.1. (Blidár); →MZ VII. C 576.7.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 630.1. (Bartucz Mihály); →MZ VII. C 641.3. (Bodnár András); →MZ VII. C 740.8.5. (Jeges).

**A 368.6. A betyár méltó végtisztessége.**

**A 368.6.1. A betyár ellopott teteme.** A nevezetes betyár (temető árkában elhantolt) holttestét a fiai éjszaka kihantolják, és hazaviszik a városába, hogy ott illő módon adják meg neki a végtisztességet. / A nevezetes betyár holttestét a hozzátartozói az éj leple alatt lelopják a bitófáról, és illő módon temetik el.

→MZ VII. C 206.9. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 800.2. (Lengyel Samu).

**A 368.6.2. A megfenyegetett község.** Az agyonlőtt betyárvezér szintén betyárrá lett fiai a város temetőjéhez viszik édesapjuk tetemét, és beüzennek a városházára, hogy méltóképpen temessék el az apjukat, különben mind a négy sarkán meggyújtják a várost. / A megölt betyárt a falusiak nem akarják koporsóban eltemetni, és fejfát is vonakodnak a sírhalmára tenni, mire a betyárok megüzenik, hogy ha nem tisztességesen temetik el, azt az egész község meg fogja bánni.

→MZ VII. C 77.8.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 967.2. (Virág Károly).

**A 368.7. A rabló testéből származó derékszíj.** A hírhedt rablót elevenen megnyúzzák. A hátából három szíjat hasít ki a hóhér, amit ott helyben elárvereznek. Az egyik szíjat egy vándordiak veszi meg, amit aztán a dereka köré fűzve büszkén visel.

→MZ VII. E 6.3. (Havran).

**A 368.8. A betyár koponyája.** A betyárvezér koponyáját Pesten a múzeum őrzi/Bécsbe viszik tanulmányozni. / A pandúrok által lelőtt betyár koponyáját a holttestet megvizsgáló körorvos kifőzeti, és a rendelőjében magánál tartja. / Egy gróf megveszi a hóhértól a bitófán lógó rabló koponyáját, és azt odaajándékozta tanulmányi célokra.

→MZ VII. B 229. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 206.10. (Geszten Jóska); →MZ VII. E 3.12.1. (Dovec).

**A 368.9. A betyár csontváza.** A halálra ítélt és felakasztott betyár csontvázára az akasztófa dombjának a földjében (a tiszafüredi Akasztó-halmon) száz évvel később rátalálnak az ott ásatásokat folytató régészek.

→MZ VII. C 596.1. (Zöld Marci).

**A 369. A betyár temetése.**

**A 369. 1. A betyár ravatala.** A nevezetes betyár holttestét a betyártársai őrzik, karvastagságú gyertyák égnek körülötte.

→MZ VII. C 764.13. (Klauz Ferkó).

**A 369.2. A betyárt búcsúztató harangszó.** Amikor a nevezetes betyár holttestét az utolsó útjára viszik, a község templomában (maguktól) megszólalnak a harangok.

→MZ VII. C 576.5.1. (Vidrócki Marci).

**A 369.3. A vezérek temetésén részt vevő betyárok.** A nevezetes betyár/rablóvezér temetésén megjelennek bandájának tagjai is (és tiszteletadásul a levegőbe lövöldöznek).

→MZ VII. C 407.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 764.13. (Klauz Ferkó); →MZ VII. E 8.6. (Studenž).

**A 369.4. A temetési sokadalom.** A nevezetes betyár temetésén olyan sokan vesznek részt, mintha legalább egy püspököt temetnének.

→MZ VII. C 147.3. (Dobos Gábor).

**A 369.5. Az orgazda temetése.** A hatalmas termetű orgazda teteme nem fér bele a legnagyobb méretű koporsóba sem, ezért térdben elvágják, és a lábait úgy teszik melléje. A férfit annyira gyűlölik a faluban, hogy nem engedik végigvinni a főutcán, miáltal a halottkísérők az orgazda saját birtokán át, árkon-bokron keresztül kénytelenek elfuvarozni őt a temetőbe.

→MZ VII. C 826.10. (Milosics).

**A 369.6. A betyár temetésekor tomboló vihar.** A nevezetes betyár temetésekor hatalmas vihar tombol, jelezve az illető rendkívüli voltát.

→MZ VII. C 786.11. (Kutyási).

**A 370. A betyár sírja.**

**A 370.1. A betyár jeltelen sírja.**

**A 370.1.1. A betyár szándéka szerint jeltelen temetés.** A nevezetes betyár a halála előtt meghagyja az embereinek, hogy jeltelen sírba temessék, hogy az ellenségei ne lehessenek bizonyosak abban, hogy valóban meghalt.

→MZ VII. C 425.5. (Pintye).

**A 370.1.2. A simára tapostatott sír.** A nevezetes betyár sírját a társa simára egyengetik/lovakkal simára tapostatják, hogy senki se találhassa meg a nyugvóhelyét.

→MZ VII. C 536.5.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 614.4. (Babáj Gyurka).

**A 370.1.3. A patak medrébe temetett betyár.** A nevezetes betyár holttestét a kommunisták nyom nélkül temetik el, hogy a sír ne váljon zárandokhellyé. Föld és víz alá temetik azáltal, hogy elterelnek egy patakot, annak a medrében ássák meg a sírt, majd a patakot visszaeresztik az eredeti medrébe.

→MZ VII. C 447.5. (Pusztai).

**A 370.2. A fa tövébe temetett betyár.** A nevezetes betyárt az erdőben/a patakparton egy nagy bükkfa/fűzfa tövébe temetik el a társai.

→MZ VII. C 536.5.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 851.5. (Oravecz).

**A 370.3. A betyár sírját jelző kőrakás (A betyár halomsírja).** A nevezetes betyár/rabló sírját egy nagy kőrakás/szikla jelzi a hegyen/az erdőben. Minden arra járó ember egy követ vet a sírra, miáltal már egy nagy kupac halmozódott fel azon a helyen.

→MZ VII. C 35.8. (Balán); →MZ VII. C 425.5. (Pintye); →MZ VII. E 2.2. (Dadaj); →MZ VII. E 50.1. (N. N. rabló).

**A 370.4. A szenteletlen földbe temetett betyár.** A falubeli emberek által meglincselt betyárt/rablót a temető árkában/a domboldalban szenteletlen földbe temetik. / A megölt zsvány sírja isteni jelként mindig kopár, nem nő rajta egy szál fű sem.

→MZ VII. C 77.8. (Bogár Imre); →MZ VII. C 915.1. (Suhaj); →MZ VII. E 50.3. (N. N. rabló).

**A 370.5. Az odvas fában meghalt rabló.** A hírhedt rablót az erdőben egy fa odvában találják meghalva.

→MZ VII. E 5.7.3. (Guta).

**A 370.6. A betyár öngyilkos édesanyja.** A nevezetes betyár édesanyja értesülve fia/fiai haláláról, felkeresi a sírt, és ott akasztja fel magát a kendőjével.

→MZ VII. C 920.16.6. (Szabó-gyerekek).

**A 370.7. A betyár sírköve.** A nevezetes betyár sírkövére két kígyó van rávésve, de azon kívül semmiféle felirat nem jelzi, hogy ki nyugszik alatta.

→MZ VII. C 206.8.1. (Geszten Jóska).

**A 370.8. A betyár sírfelirata.** A nevezetes betyár sírkeresztjén az életéről és haláláról szerzett vers olvasható.

→MZ VII. C 318.3.1. (Mészáros Pali).

**A 370.9. A betyár sírján nőtt virágok.** A nevezetes betyár sírját két orgonabokor/virágok jelzik. / A nevezetes betyár sírjára a többi betyár egy eperfát ültet.

→MZ VII. C 206.8. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 206.8.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 749.2. (Karjú János).

**A 370.10. A betyár máig gondozott sírja.** A nevezetes betyár sírját hosszú ideig/máig gondozza valaki: mindig van rajta friss virág/ismeretlen emberek rendben tartják.

→MZ VII. B 227.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 318.3. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 514.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 576.6.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 735.5. (Iványi Gábor).

**A 370.12. A betyár számon tartott sírja.** Helyek/sírhelyek/sírok, ahol a helybeli hagyomány szerint a nevezetes betyár van eltemetve.

→MZ VII. B 227. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 15.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 35.8. (Balán); →MZ VII. C 77.8. (Bogár Imre); →MZ VII. C 98.2. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 147.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 265.7. (Jánosik); →MZ VII. C 318.3. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 407.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 425.5. (Pintye); →MZ VII. C 447.5. (Pusztai); →MZ VII. C 514.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 536.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 576.6.1–3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 735.5. (Iványi Gábor); →MZ VII. C 827.4.3. (Milus); →MZ VII. D 19.8. (N. N. betyár).

**A 370.13. A kóbor cigányok találkozóhelye.** A nevezetes betyár határbeli sírja a kóbor cigányok rendszeres találkozóhelye.

→MZ VII. C 319.1. (Mészáros Pali).

**A 372. A betyár kísértete.** Volt lakhelye/erőszakos halála helyszínén/áruló szertője házában rendszeresen megjelenik a halott betyár kísértete, és zörgeti az ajtót és az ablakot/nagyokat fűtten. / A halott betyár vörös kecske/vadmacska alakjában kísért és őrzi az általa elrejtett kincset.

→MZ VII. C 35.9. (Balán); →MZ VII. C 98.3. (Borsos Sándor); →MZ VII. C 245.3. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 426.7. (Pintye); →MZ VII. C 514.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 687.2. (Fajankó); →MZ VII. C 870.4. (Piczi Pista); →MZ VII. E 49.7. (N. N. rabló).

**A 374. A visszavárt betyár.** A nevezetes betyár a halála előtt belevágja a fejszét egy sziklába, és azt mondja, hogy a fejsze csak akkor fog kipattanni, ha majd egy hozzá hasonló vitéz születik. / A nép nem hiszi el a betyár halálának hírért, és még hosszú idővel később is visszavárja őt.

→MZ VII. C 425.6. (Pintye); →MZ VII. C 426.8. (Pintye); →MZ VII. C 536.6.5. (Sobri Jóska).

**A 375. Az ál-betyárok.** A nevezetes betyár halálát/eltűnését követően ál-betyárok jelennek meg több helyen, és magukat a híres betyárnak kiadva követik el a csalásaikat, rablásaikat.

→MZ VII. C 490. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 536.6.6. (Sobri Jóska).

**A 377. A betyár ártatlanságának jele.**

**A 377.1. A betyár halálakor tomboló vihar.** A nevezetes betyár halálának az éjszakáján hatalmas vihar tör ki, és tövestül kicsavarja a börtön udvarán álló több száz éves fát.

→MZ VII. B 226. (Rózsa Sándor).

**A 377.2. A csodás égi jelenés.** A nevezetes betyár akasztásakor három veres ember jelenik meg az égen, mely csodás jel igazolja a kivégzett betyár ártatlanságát.

→MZ VII. C 165.5. (Fábián Pista).

**A 377.3. A leomló akasztófa.** Amikor a nevezetes betyárt felakasztják egy téglából épült négyágú akasztófára, annak egyik oszlopa azonnal leomlik a kivégzést követően. Az oszlopot hiába rakják fel újból és újból, mert az továbbra is mindig ledől, jelezve az ott kivégzett betyár ártatlanságát.

→MZ VII. C 299.2. (Kis Víg Miska).

**A 377.4. A maguktól megszólaló harangok.** Amikor a nevezetes betyár holttestét temetni viszik, a község templomában maguktól megszólalnak a harangok.

→MZ VII. C 576.5.1. (Vidrócki Marci); →MZ V. F 73.

**A 377.5. Az üdvözült betyár.** A nevezetes betyár temetését követően a fejfája kivirágzik, jelezve, hogy a betyár üdvözült.

→MZ VII. B 230. (Rózsa Sándor).

**A 378. A megadóztatott vármegye.** Az uralkodó büntetésül azért, mert a nevezetes betyárt az engedélye nélkül kivégezték, súlyos adót vet ki a vármegyére/a bányavárosra: évente egy véka/négy véka aranyat kötelesek fizetni (száz éven keresztül) a kincstárnak.

→MZ VII. C 265.6. (Jánosik); →MZ VII. C 426.9. (Pintye).

**A 379. A betyár halálát megörökítő földrajzi nevek.** A nevezetes betyár halálával összefüggésbe hozott/ottani megölését megörökítő határnevek.



→MZ VII. C 318.3. (Mészáros Pali); →MZ VII. C 386.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 407.4. (Patkó Pista); →MZ VII. C 750.1. (Katona Józsi); →MZ VII. C 771.1. (Konczina); →MZ VII. C 781.4.4. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 873.1. (Pintér István).

## A 381–400. A betyárral kapcsolatos helyek

**A 381. A pusztai betyár.** A nevezetes betyár a bugaci pusztán/a Hortobágyon tanyázik.

→MZ VII. B 233. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 207.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 595.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 601.1. (Becskereki); →MZ VII. C 605.1. (Palatinszki).

**A 382. Az erdei rejtkehely.** A nevezetes betyár a község határában lévő kiterjedt erdőben/a vidék hatalmas erdőségében tanyázik.

→MZ VII. B 128. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 231. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 17.9.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 37.1. (Balán); →MZ VII. C 78.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 130.1. (Csircsel); →MZ VII. C 148.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 168.1. (Fábián Pista); →MZ VII. C 207.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 227.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 266.1. (Jánosik); →MZ VII. C 287.1. (Juhász András); →MZ VII. C 309.1. (Mantu); →MZ VII. C 368.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 387.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 408.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 427.1. (Pintye); →MZ VII. C 485.1., 10. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 517.1. (Sisa Pista); →MZ VII. C 523.10. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.1.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 557.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 577.1–4. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 597.1. (Zöld Marci); →MZ VII. C 601.2. (Becskereki); →MZ VII. C 607.5.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. C 620.1. (Bakonyi); →MZ VII. C 628.7. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 687.1. (Fajankó); →MZ VII. C 721.1. (Hatos); →MZ VII. C 739.9. (Jakab Samu); →MZ VII. C 752.1. (Keserű Jóska); →MZ VII. C 763.7. (Kiss József); →MZ VII. C 765.5. (Kócsi Feri); →MZ VII. C 775.2.1. (Körtéj Józsi); →MZ VII. C 786.5. (Kutyási); →MZ VII. C 797.4. (Lencse Pista); →MZ VII. C 803.2. (Lukács Peti); →MZ VII. C 809.3. (Macsvánszky Maxim); →MZ VII. C 821.2. (Mező Jóska); →MZ VII. C 836.12. (Nagy Béla); →MZ VII. C 841.5. (Nemes Laci); →MZ VII. C 860.3. (Páll Sándor); →MZ VII. C 884.10. (Rántás); →MZ VII. C 889.6. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 897.1. (Sajó Sándor); →MZ VII. C 927.2. (Sziku); →MZ VII. C 934.1. (Sztिंगuca); →MZ VII. C 971.5. (Vitális); →MZ VII. C 981.1. (Zara Gyuro); →MZ VII. C 987.1. (Zsobote); →MZ VII. C 988.1. (Zsoldos Gyuri); →MZ VII. D 61. (N. N. betyár); →MZ VII. E 51.1. (N. N. rabló).

**A 382.1. A Bakony betyárja.** A nevezetes betyár a bandájával a Bakonyban tanyázik, az ottani hegység hatalmas, sűrű erdősegei természetes védhelyéül szolgálhatnak. / A nevezetes betyárt a „Bakony kapitányá”-nak is nevezik.

→MZ VII. B 231.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 368.1. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 387.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 485.1.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 523.10. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.1.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 557.1. (Sós Pista); →MZ VII. C 988.1. (Zsoldos Gyuri); →MZ VII. C 607.8.1. (Rinaldó Rinaldini); →MZ VII. D 61.1. (N. N. betyár).

**A 382.2. A Rika erdeje.** Az Udvarhelyszék déli részén (Erdővidék és a Kis-Homoród völgye között) elterülő Rika erdeje az ott tanyázó rablók/rablóbandák miatt a Székelyföld leginkább hírhedt erdőrengetege, ahol mindig félve kelnek át az utazók.

→MZ VII. E 51.1.1. (N. N. rabló).

**A 383. A nádas rejtekében.** A nevezetes betyár tanyája/rejtekhelye a vidék nádasiban/egy mocsári szigeten/a folyó kiterjedt árterében van.

→MZ VII. B 232. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 11.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 17.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 78.2. (Bogár Imre); →MZ VII. C 168.2. (Fábián Pista); →MZ VII. C 557.2. (Sós Pista); →MZ VII. C 597.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 684.9. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 739.9. (Jakab Samu); →MZ VII. C 793.2. (Lakatos Béla); →MZ VII. C 796.7. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 835.4. (Nád István); →MZ VII. C 836.12. (Nagy Béla); →MZ VII. C 846.5. (Nyéki Pista); →MZ VII. C 849.2. (Nyúzó Péter); →MZ VII. C 863.2. (Papp Jankó); →MZ VII. C 972.5. (Vitális); →MZ VII. D 62. (N. N. betyár).

**A 383.1. A betyár szigete.** A nevezetes betyár a mocsár/a folyó árterének egy nehezen megközelíthető szigetén tanyázik.

→MZ VII. B 232. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 597.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 684.9. (Erdei Gyurka); →MZ VII. C 846.5. (Nyéki Pista); →MZ VII. D 62. (N. N. betyár).

**A 384. A betyár vára.** Romossá vált, elhagyott vár, amelynek a falai között a nevezetes betyár/rabló tanyázik a bandájával együtt. / Rablólovagok vidék-szerte hírhedt vára.

→MZ VII. B 239. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 266.5. (Jánosik); →MZ VII. C 427.4. (Pintye); →MZ VII. C 577.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 676.2. (Dede); →MZ VII. C 898.1. (Sámson); →MZ VII. D 65. (N. N. betyár); →MZ VII. E 17. (N. N. rablólovagok); →MZ VII. E 51.3. (N. N. rabló).

**A 385. A betyár barlangja.** A nevezetes betyár tanyájául/búvóhelyeül szolgáló sziklaüreg/barlang.

→MZ VII. B 234. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 37.2. (Balán); →MZ VII. C 119.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 188. (Frunzilla); →MZ VII. C 207.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 227.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 266.3. (Jánosik); →MZ VII. C 420.2. (Pintye); →MZ VII. C 427.2. (Pintye); →MZ VII. C 448.1. (Pusztai); →MZ VII. C 458.1. (Rajnoha); →MZ VII. C 474.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 485.2. (Savanyó Jóska); →MZ VII. C 517.2. (Sisa Pista); →MZ VII. C 537.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 572.7. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 577.5. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 639.6. (Blénesi); →MZ VII. C 644.2. (Boli); →MZ VII. C 694.2. (Fiam Bálint); →MZ VII. C 712.2. (Gyorgyok); →MZ VII. C 721.1. (Hatos); →MZ VII. C 770.6. (Komi); →MZ VII. C 806.2. (Macska Jani); →MZ VII. C 808.3. (Macskabajusz); →MZ VII. C 825.1. (Millei); →MZ VII. C 833.2.2. (Muszaj Palkó); →MZ VII. C 851.3. (Oravec); →MZ VII. C 877.1. (Pitó); →MZ VII. C 905.2. (Sisam); →MZ VII. C 914.1. (Suba); →MZ VII. C 929.7. (Szokoly Pista); →MZ VII. C 939.1. (Tar Gyurka); →MZ VII. C 943.8. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 965.6. (Vezér)

András); →MZ VII. D 63. (N. N. betyár); →MZ VII. E 8.1. (Studenž); →MZ VII. E 51.2., 7. (N. N. rabló).

**A 385.1. A barlang titkos bejárata.** A nevezetes betyár barlangjának bejáratát a Nap első sugara jelzi. Amely sziklafalra rávetül az első napsugár, ott van a bejárat. / A barlang bejáratát pázsit/egy bokor/egy feldönthető fa takarja el. / A barlang bejáratát egy hatalmas vaskapu zárja le.

→MZ VII. B 234.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 37.2. (Balán); →MZ VII. C 119.1. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 639.6. (Blénesi); →MZ VII. C 929.7. (Szokoly Pista).

**A 385.2. A barlang titkos kijárata.** A nevezetes betyár barlangjának több titkos kijárata is van a föld alatt.

→MZ VII. C 227.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 770.6. (Komi); →MZ VII. C 939.1. (Tar Gyurka); →MZ VII. C 943.8. (Tolvaj Dénes).

**A 385.3. A barlangbeli felirat.** A nevezetes betyár barlangjának falán korommal fel van írva/fényes szegekkel ki van verve a valaha ott tanyázott betyárvezér neve.

→MZ VII. C 577.5.1–2. (Vidrócki Marci).

**A 385.4. A barlangbeli palota.** A nevezetes betyár barlangja fényes palotaként van belül berendezve/kialakítva. A barlang közepén egy folyó vize folyik, amely fölött csak drótkötéllel lehet átkelni az egyik partról a másikra.

→MZ VII. C 639.6. (Blénesi).

**A 385.5. A félelmetes hírű betyárbarlang.** A nevezetes betyár egy medvebarlangban rejtőzik el azáltal, hogy kilövi belőle az ott tanyázó vadállatot. / A nevezetes betyár barlangjába életveszélyes belépni, mert ördögök tanyáznak benne.

→MZ VII. C 37.2. (Balán); →MZ VII. C 427.2.2. (Pintye).

**A 386. A betyár pincéje.** A nevezetes betyár bűvőhelyeül/rejtekhelyeül szolgáló, mesterségesen kialakított (általá ásott) titkos pince/föld alatti üreg.

→MZ VII. B 235. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.3. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 17.9.2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 57. (Blidár); →MZ VII. C 148.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 427.3. (Pintye); →MZ VII. C 485.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 537.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 557.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 577.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 577.11.2. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 597.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 647.2. (Boszorkány László); →MZ VII. C 722.5. (Hényel Jóska); →MZ VII. C 746.3. (Kandrik); →MZ VII. C 775.2.2. (Körtéj Józsi); →MZ VII. C 833.2.2. (Muszaj Palkó); →MZ VII. C 946.5. (Török Berci); →MZ VII. C 758.3. (Kis Barta); →MZ VII. C 898.1. (Sámson); →MZ VII. D 54., 64. (N. N. betyár).

**A 381.1. A pince titkos bejárata.** A nevezetes betyár pincéjének bejáratát vaskapu/vasrácsos ajtó/egy nagy csapóajtó zárja el/mesterséges gyeptakaró fedi. / A pince bejárata a disznóólból/a szabadkémény füstfogójából nyílik.

→MZ VII. B 235.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 557.4. (Sós Pista); →MZ VII. D 54. (N. N. betyár).

**A 386.1.1. A fa odvából nyíló titkos bejárat.** Egy odvas fa belsejéből lehet lejutni a föld alá a nevezetes betyár titkos pincéjébe.

→MZ VII. C 57. (Blidár); →MZ VII. C 148.3. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 577.11.3. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 597.3. (Zöld Marci); →MZ VII. C 898.1. (Sámson).

**A 386.2. A pince veszélyes bejárata.** A nevezetes betyár pincéjének bejáratát egy rejtett csapda védi: ha valaki óvatlanul rálép az ajtó előtti részre, az ajtó tokjába szerelt vágószerszám működésbe lép, és levágja az idegen fejét.

→MZ VII. C 17.3.1. (Angyal Bandi).

**A 386.3. A betyár borospincéje.** Egy a nevezetes betyár által előszeretettel látogatott régi pince a község határában magasodó szőlőhegyen.

→MZ VII. B 235.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 384.4. (Patkó Bandi).

**A 387. A betyár alagútja.** A nevezetes betyár által rejtekhelyül/menekülési útként használt mesterséges alagút/természetes föld alatti járatok.

→MZ VII. B 236. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 78.4. (Bogár Imre); →MZ VII. C 227.3. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 266.4. (Jánosik); →MZ VII. C 347.2. (Nopcsa László); →MZ VII. C 408.2. (Patkó Pista); →MZ VII. C 427.2.1. (Pintye); →MZ VII. C 485.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 517.3. (Sisa Pista); →MZ VII. C 625.2. (Balog Pali); →MZ VII. C 707.1. (Grassalkovich Antal); →MZ VII. C 746.3. (Kandrik); →MZ VII. C 770.6. (Komi); →MZ VII. C 939.1. (Tar Gyurka); →MZ VII. C 943.8. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 946.5. (Török Berci); →MZ VII. C 975.1. (Vörös Zsidó); →MZ VII. D 53., 64. (N. N. betyár); →MZ VII. E 20.1. (N. N. rablólovag).

**A 387.1. Az alagút titkos bejárata.** A nevezetes betyár titkos alagútjának a bejáratát egy bokor takarja el. / Az alagút bejárata egy árnyékszékéből nyílik. / A csárda alagútjának bejárata a kemence száján van/egy kép háta mögül nyílik.

→MZ VII. C 625.2. (Balog Pali); →MZ VII. C 975.1. (Vörös Zsidó); →MZ VII. D 53. (N. N. betyár).

**A 388. A betyár föld alatti istállója.** A nevezetes betyár az elköött lovakat egy titkos föld alatti istállóban rejtegeti. Az istálló olyan hatalmas, hogy egyszerre több tucat ló is elfér benne. A föld alatti istállót egy föléje hordott trágyadomb/szénaboglya/föléje épített kukoricagóré teszi észrevétlenné/rejti el az illetéketlen szemek elől.

→MZ VII. B 237. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.4. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 148.4. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 300.1. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 387.5. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 485.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 537.4. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 624.1. (Balog Miska); →MZ VII. C 663.2. (Csepcsányi); →MZ VII. C 692.1. (Fekete Mihály); →MZ VII. D 54. (N. N. betyár).

**A 389. A betyár búvóhelyéül szolgáló verem.** A nevezetes betyár egy ágakkal, gyepvel letakart, kút formájú gödörben/egy szőlőhegyi veremben tanyázik/rejtőzködik.

→MZ VII. C 619.1. (Bakó Bandi); →MZ VII. C 764.10. (Klauz Ferkó).

**A 390. A betyár búvóhelyéül szolgáló kriptá.** A nevezetes betyár kriptákban tanyázik/rejtőzködik, mert ott senki sem keresi.

→MZ VII. C 78.3. (Bogár Imre); →MZ VII. C 972.5. (Vitális)\*; →MZ VII. C 973.2. (Vradár); →MZ VII. E 51.5. (N. N. rabló).

**A 391. A rejtekhelyként használt gémeskút.** A nevezetes betyár rejtekhelye egy gémeskút oldalában van, aminek a bejáratát fentről nem lehet meglátni.

→MZ VII. B 240.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 734.2. (Iván János).

**A 392. A betyár kedvenc csárdája.** Csárdák/kocsmák/vendégfogadók, ahol a nevezetes betyár gyakran megfordul menekülés közben/elrejtőzés végett/mulatozás céljából.

→MZ VII. B 99.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 241. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.7.1–2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 78.5. (Bogár Imre); →MZ VII. C 148.5. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 168.4. (Fábián Pista); →MZ VII. C 180.1. (Farkas Jancsi); →MZ VII. C 207.4. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 247.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 266.9. (Jánosik); →MZ VII. C 287.3. (Juhász András); →MZ VII. C 300.3. (Kis Víg Miska); →MZ VII. C 347.3. (Nopcsa László); →MZ VII. C 387.7. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 408.3. (Patkó Pista); →MZ VII. C 482.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 485.5–6. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 517.5. (Sisa Pista); →MZ VII. C 537.5. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 557.5. (Sós Pista); →MZ VII. C 577.8. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 597.5. (Zöld Marci); →MZ VII. C 604.6.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 614.5. (Babáj Gyurka); →MZ VII. C 616.2. (Babók Jóska); →MZ VII. C 625.6. (Balog Pali); →MZ VII. C 658.8. (Csali Pista); →MZ VII. C 689.12. (Fatúje Jankó); →MZ VII. C 675.6. (Dávid Laca); →MZ VII. C 679.5. (Doma Vendel); →MZ VII. C 690.7. (Fazekas Dávid); →MZ VII. C 694.3. (Fiam Bálint); →MZ VII. C 710.2. (Gyáni Sándor); →MZ VII. C 732.1. (Illik Laci); →MZ VII. C 753.2. (Keszercze Ferenc); →MZ VII. C 766.3. (Kokan); →MZ VII. C 772.3. (Korhely Jóska); →MZ VII. C 785.3. (Kutyás Miska); →MZ VII. C 786.6. (Kutyási); →MZ VII. C 789.1. (Kükés Pista); →MZ VII. C 796.8. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 802.2. (Macskabajusz); →MZ VII. C 805.6. (Maco Andris); →MZ VII. C 826.8. (Milosics); →MZ VII. C 835.3. (Nád István); →MZ VII. C 853.6. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 889.7. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 904.4. (Séta Pista); →MZ VII. C 912.4. (Sóvágy Jankó); →MZ VII. C 919.3. (Szabógyerekek/Szabó Bandi); →MZ VII. C 920.15. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 957.1. (Vak Illés); →MZ VII. C 967.8. (Virág Károly); →MZ VII. C 968.2. (Virág Miska); →MZ VII. C

981.2. (Zara Gyuro); →MZ VII. C 984.2. (Zöldág Gyurka); →MZ VII. D 51–52., 54–55., 57.2. (N. N. betyár); →MZ VII. D 59. (N. N. betyár); →MZ VII. D 51–60. (Nevezetes betyárcsárdák); →MZ VII. E 4.1. (Dregus); →MZ VII. E 5.6. (Guta).

**A 392.1. A csárdaépítő betyár.** A nevezetes betyár kirabol egy környékbeli birtokost, és az így szerzett pénzből építi fel kedvenc csárdáját.

→MZ VII. C 17.7.1. (Angyal Bandi).

**A 393. A betyár fája.**

**A 393.1. A betyár által ültetett fa.**

**A 393.1.1. A betyár szalonnasütő nyárs.** A nevezetes betyár a szalonnasütés végeztével leszúrja a nyársát a földbe. A bot megfogon, és idővel egy hatalmas nyárfa/fűzfa hajt ki belőle.

→MZ VII. B 244.7. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 207.5.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. D 8.7. (N. N. betyár); →MZ VII. D 66.2. (N. N. betyár).

**A 393.1.2. A város parkjának eredete.** Ottani raboskodása idején a nevezetes betyár ülteti a város (Szamosújvár) parkjának fáit.

→MZ VII. B 198.5. (Rózsa Sándor).

**A 393.2. A betyár pihenőfája.** Terebélyes, öreg fa, amelynek lombjai alatt gyakran megpihen/megebédél/szívesen időzik a betyár.

→MZ VII. B 244.3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 387.9. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 485.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 537.7.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.11.3. (Vidrócki Marci).

**A 393.3. A betyár pihenő lova.** Amikor a nevezetes betyár arra jár, egy a község határában álló öreg fához köti a lovát.

→MZ VII. B 244.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 207.5.2. (Geszten Jóska).

**A 393.4. A betyár fába vésett monogramja.** A nevezetes betyár belevési a nevé/ nevének kezdőbetűit abba a fába, amelynek az árnyékában megpihen/amelynek a törzséhez a lovát kötötte.

→MZ VII. B 256.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 207.5.2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 389.9.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 458.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. D 66.2. (N. N. betyár).

**A 393.5. A betyár rejték helyéül szolgáló odvas fa.** A nevezetes betyár egy hatalmas fa odvas belsejében keres menedéket/rejtőzik el/tartózkodik hosszú időn keresztül. / A nevezetes betyár az egyik odvas fában lakik, a szomszédos másikban pedig az élelmét tárolja.

→MZ VII. B 240.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 164. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 119.2. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 247.2. (Jáger Jóska); →MZ VII. C 458.8. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 517.7. (Sisa Pista); →MZ VII. C 532.3. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.7.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.11.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 725.7. (Horváth Jóska); →MZ VII. C 796.7. (Leleszi Nagy Jóska); →MZ VII. C 833.2.1. (Muszaj Palkó); →MZ VII. D 13.11. (N. N. betyár); →MZ VII. D 66.1. (N. N. betyár).

**A 393.6. A betyár menedékhelyéül szolgáló fa.** A nevezetes betyár egy vidék-szerte nevezetes, hatalmas fa tetejére/dús lombjai közé mászik fel menekülés közben, és onnan figyel az üldözőit, akik ott nem fedezik fel. / A nevezetes betyár egy hatalmas fa tetején építi fel a kalibáját, ahová kötéllel jár fel, és így sokáig rejtve marad az őt kereső csendőrök elől.

→MZ VII. A 248. (A betyár mentőfája. A fa tetejére rejtőzött betyár); →MZ VII. C 934.1. (Sztिंगuca).

**A 393.7. A betyár lakhelyéül szolgáló fa.** A nevezetes betyár egy hatalmas fa tetejéről kémleli a határt/az őt kereső csendőröket.

→MZ VII. C 119.2. (Csaruga Jovo); →MZ VII. C 725.7. (Horváth Jóska).

**A 393.8. A betyár jelzőfája.** A nevezetes betyár és emberei egy határbeli fára aggatott jelekkel üzennek egymásnak/figyelmeztetik egymást a közeledő ellenségre.

→MZ VII. B 244.5. (Rózsa Sándor).

**A 393.9. A betyár „fatemploma”.** A nevezetes betyár egy határbeli hatalmas tölgyfa alatt köt házasságot a menyasszonyával.

→MZ VII. B 244.2. (Rózsa Sándor).

**A 393.10. A betyár halálának tanúja.** A nevezetes betyár a róla elnevezett fa tövében hal meg (lövi agyon magát/esik el a pandúrokkal vívott küzdelemben).

→MZ VII. C 537.7.3. (Sobri Jóska).

**A 393.11. A betyár „fejfája”.** Hatalmas fa, amely a betyár sírjából nőtt ki.

→MZ VII. C 207.5.3. (Geszten Jóska).

**A 393.12. A betyár fája (egyéb hagyományok).** Egy rabló úgy lepi meg az áldozatait, hogy az erdei ösvény mellett felkapaszkodik egy kiálló ágú fára, és amikor az áldozata a fa alá ér, a magasból rászökik, és leteperi. / Stb.

→MZ VII. E 51.9.1. (Nyikula).

**A 394. A betyár kútja.**

**A 394.1. A betyár által csodás módon fakasztott forrás.** A nevezetes betyár beleszúrja kardját a kősziklába, és vizet fakaszt belőle szomjazó társai számára.

→MZ VII. C 427.10.1. (Pintye).

**A 394.2. A betyár által létesített kút.** A nevezetes betyár ássa ki/építi/készíti/ látja el fedőkövel a vidék egy – általa – nevezetessé vált kútját.

→MZ VII. B 243.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 427.10.2–3. (Pintye); →MZ VII. C 568.6. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 755.1. (Kibikk Péter).

**A 394.3. A betyár kút menti pihenőhelye.** A nevezetes betyár gyakran megpihen egy – általa – nevezetes ásott kút/ természetes forrás mellett/iszik a vízből.

→MZ VII. B 243.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 387.8. (Parkó Bandi); →MZ VII. C 427.10. (Pintye); →MZ VII. C 485.1.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 485.9. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 517.8. (Sisa Pista); →MZ VII. C 537.8. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.10. (Vidrócki); →MZ VII. E 51.8. (N. N. rabló).

**A 394.4. A betyár lovának itatóhelye.** A nevezetes betyár egy a község határában lévő régi kút vízből itatja meg a lovát, amikor arra jár.

→MZ VII. B 243.3. (Rózsa Sándor).

**A 394.5. A betyár kútba rejtett kincsei.** A nevezetes betyár egy kút mélyére/egy forrás mellé ássa el az összerabolt kincseket.

→MZ VII. C 427.10.5. (Pintye); →MZ VII. E 51.8. (N. N. rabló).

**A 394.7. A betyár zenélő kútja.** A nevezetes betyár forrása/gémeskútja muzsikál, amikor iszik belőle, de csakis neki zenél, másoknak nem.

→MZ VII. C 427.10.4. (Pintye).

**A 395. A betyár leshelye.** Magaslati helyek, ahonnét a nevezetes betyár/rabló üldözőit kémleli/áldozataira lesve figyeli a környező vidéket.

→MZ VII. A 393.7. (A betyár leshelyéül szolgáló fa); →MZ VII. C 427.2. (Pintye); →MZ VII. C 676.2. (Dede); →MZ VII. D 69. (N. N. betyár); →MZ VII. E 51.9. (N. N. rabló).

**A 396. A betyár sziklája.**

**A 396.1. A betyár kőasztala.** A nevezetes betyár által faragott/természetes kőasztal/kőszékek (12/24 kőszék) a betyár barlangjában/a betyár tanyájául szolgáló hegytetőn.

→MZ VII. B 247., 254. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 266.6. (Jánosik); →MZ VII. C 417.7. (Pintye); →MZ VII. C 427.7. (Pintye); →MZ VII. E 51.7. (N. N. rabló).

**A 396.2. A betyár sziklája (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár tánc helyéül szolgáló lapos szikla a hegytetőn. / A nevezetes betyár által kőből emelt toronyszerű oszlop a havasokban. / Nevezetes szikla, amelyből nagypénteken gyógyító erejű tej folyik/amelyben a betyár a sót tárolja.

→MZ VII. C 266.2. (Jánosik); →MZ VII. C 427.8. (Pintye); →MZ VII. C 687.1. (Fajankó).



**A 397. A betyár sziklába mélyedt nyomai.**

**A 397.1. A betyár lovának patkónyoma.** A vidéken járó/az egyik hegyről a másikkra ugrató betyár lovának patkója nyomot hagy a sziklában.

→MZ VII. B 251. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 417.6. (Pintye); →MZ VII. C 427.9.2. (Pintye).

**A 397.2. A betyár lábnyoma.** A folyót átugró betyár lába nyomot hagy az egyik part menti sziklában.

→MZ VII. C 266.7. (Jánosik).

**A 397.3. A betyár szekérnyoma.** A nevezetes betyár szekérének nyoma (a szekér két kerékvágata) máig látható a hegyoldalon.

→MZ VII. B 252. (Rózsa Sándor).

**A 397.4. A betyár szökője.** Hosszú, mély barázda egy meredek hegyi sziklán, amit a nevezetes betyár fegyvere okozott, amikor az üldözői elől menekülve, a fegyverét a lába közé fogva szerencsésen lecsúszott ott rajta.

→MZ VII. C 421.1. (Pintye).

**A 397.5. A betyár tenyérynoma.** A betyár öklének/tenyerének lenyomata egy sziklában, amely akkor keletkezett, amikor a betyár mérgében rácsapott arra.

→MZ VII. C 266.7. (Jánosik).

**A 397.7. A betyár által kilyukasztott szikla.** Lyukas szikla, amit a nevezetes betyár lyukasztott ki a nyársát/dárdáját beleszúrva.

→MZ VII. C 413.1.2. (Pintye); →MZ VII. C 427.9.1. (Pintye).

**A 398. A betyár lakása.**

**A 398.1. Az úri betyár kastélyai.** A nevezetes úri betyár által lakott/birtokolt kastélyok.

→MZ VII. C 17.6. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 347.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 663.2. (Csepcsányi); →MZ VII. C 707.1. (Grassalkovich Antal).

**A 398.2. A betyár háza.** A nevezetes betyár/a betyár szülei által birtokolt/nekij tulajdonított lakóház/a községen kívül fekvő tanya.

→MZ VII. B 238. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 387.3. (Patkó Bandi/Patkó Jancsi); →MZ VII. C 485.4. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 557.4. (Sós Pista); →MZ VII. C 608.7.1. (Veszélka Imre).

**A 399. A betyár tanyája (egyéb hagyományok).** Hartárbeli helyek, ahol a hagyomány szerint a nevezetes betyár lakott/tartózkodott.

→MZ VII. C 17.9.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 387.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 427.5. (Pintye); →MZ VII. C 537.9. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.13–14. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 650.1. (Busa); →MZ VII. C 653.1. (Czibor); →MZ VII. C 768.2. (Kokodi Jankó); →MZ VII. C 701.2. (Gari Bandi/Garibaldi); →MZ VII. C 827.3. (Milus); →MZ VII. C 859.2. (Palkó Pista); →MZ VII. C 920.14. (Szabó-gyerekek); →MZ VII. C 942.1. (Toldi); →MZ VII. D 67. (N. N. betyár).

**A 400. A betyárról elnevezett helyek (egyéb hagyományok).** A valaha ott járt/ott tartózkodó nevezetes betyárról elnevezett határrészek.

→MZ VII. B 244.2., 5. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 249. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 17.1. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 17.9.1–2. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 78.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 266.1. (Jánosik); →MZ VII. C 387.1–2., 8. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 427.3., 5–6. (Pintye); →MZ VII. C 485.10. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 537.7.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 537.9. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 577.13. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 597.2. (Zöld Marci); →MZ VII. C 619.1. (Bakó Bandi); →MZ VII. C 650.1. (Busa); →MZ VII. C 653.1. (Czibor); →MZ VII. C 687.1. (Fajankó); →MZ VII. C 701.2. (Gari Bandi/Garibaldi); →MZ VII. C 768.2. (Kokodi Jankó); →MZ VII. C 821.2. (Mező Jóska); →MZ VII. C 833.2.1. (Muszaj Palkó); →MZ VII. C 859.2. (Palkó Pista); →MZ VII. C 898.1. (Sámson); →MZ VII. C 905.2. (Sisam); →MZ VII. C 914.1. (Suba Miklós); →MZ VII. C 942.1. (Toldi); →MZ VII. C 943.8. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. D 63. (N. N. betyár); →MZ VII. E 51.1–2., 7. (N. N. rabló).

## A 401–410. A betyárral kapcsolatos tárgyi emlékek

**A 401. A betyár fennmaradt fegyverei.**

**A 401.1. A betyár pisztolya.** A nevezetes betyár pisztolya (amelybe a neve is bele van karcolva/amit egyik pásztorcimborájának ajándékozott).

→MZ VII. B 258. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 149.1. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 538.1. (Sobri Jóska).

**A 401.2. A betyár fokosa.** A nevezetes betyár egyik fokosa/baltája/a baltája, ami az elfogásakor volt nála.

→MZ VII. B 258. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 267.1. (Jánosik); →MZ VII. C 538.1. (Sobri Jóska). →MZ VII. A 46.2.

**A 401.3. A betyár kardja.** A nevezetes betyár kardja, amit egy parasztember talált meg. / A nevezetes rabló kardja.

→MZ VII. C 428.2. (Pintye); →MZ VII. E 7.5. (Krudinop).

**A 401.4. A betyár bunkósbotja.** A nevezetes betyár/rabló díszítésekkel kicifrázott botja/hatalmas bunkósbotja.

→MZ VII. C 149.2. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 428.3. (Pintye); →MZ VII. E 3.12.2. (Dovec); →MZ VII. E 7.1., 5. (Krudinop); →MZ VII. E 57.2.2. (N. N. rabló).

**A 401.5. A betyár harci ruhája.** A nevezetes betyár páncélinge/acélsodronyból szőtt, óriási inge.

→MZ VII. C 267.1. (Jánosik); →MZ VII. C 428.1. (Pintye).

**A 402. A betyár fennmaradt használati tárgyai.**

**A 402.1. A betyár bicskája.** A nevezetes betyár bicskája/a betyár bicskája annak a családnak a birtokában, akiknek az őse részt vett a betyár meggyilkolásában.

→MZ VII. C 288.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 558.1. (Sós Pista).

**A 402.2. A betyár pipája.** A nevezetes betyár állítólagos pipája/az a pipa, amit a betyár egy gazdag úrtól rabolt, és amelybe többször annyi dohány fér, mint más pipába, és amelyért későbbi gazdájának egy cigány két lovat ígért.

→MZ VII. C 208.1. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 486.2. (Savanyú Jóska).

**A 402.3. A betyár kulacsa.** A pandúrok fogdájában raboskodó nevezetes betyár kulacsa. / A betyár duplarekeszű kulacsa.

→MZ VII. C 486.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. D 15.4.1. (N. N. betyár).

**A 402.4. A betyár pohara.** A nevezetes betyár által mulatozása helyszínén, egy pincében felejtett borospohár. / A nevezetes betyár által vendéglátójánál hagyott fakupa.

→MZ VII. B 259.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 149.3. (Dobos Gábor).

**A 402.5. A betyár furulyája.** A nevezetes betyárnak tulajdonított furulya. / Abból a fából faragott furulyák, melyekre a nevezetes betyár felakasztotta magát, és melyekkel csak szomorú nótákat lehet fújni. / A nevezetes betyár varázsfurulyája.

→MZ VII. C 3.5. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 258.5. (Jánosik); →MZ VII. C 428.4. (Pintye); →MZ VII. C 486.3. (Savanyú Jóska)\*.

**A 402.6. A betyár gyufásdoboza.** Gazdagon díszített fadoboz, amit börtönből való szabadulását követően a nevezetes betyár ajándékozott egy juhász barátjának.

→MZ VII. C 518.1. (Sisa Pista).

**A 402.9. A betyár béklyói.** A nevezetes betyár raboskodásának a helyszínén látható általa viselt vasbéklyók

→MZ VII. C 267.2. (Jánosik).

**A 403. A betyárral kapcsolatos bútorok.**

**A 403.1. A betyár tölgyfaasztala.** Régi asztal/asztallap a nevezetes betyár kedvelt csárdájában/egy múzeumban, amely mellett a betyárvezér gyakran üldögélt/ivott/mulatott. / Az asztal szélén látható lyukakhoz valaha vaskarikák voltak

szerelve, hogy a csárdába érkező betyárok oda köthessék a lovaikat, hogy veszély esetén kéznél legyenek.

→MZ VII. B 255. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 388.1. (Patkó Bandi).

**A 403.2. A betyár ágya.** Ágy, amelyben a nevezetes betyár aludt, amikor községbeli szeretőjét meglátogatta.

→MZ VII. C 18.1. (Angyal Bandi).

**A 405. A betyár képe.** A nevezetes betyár ereklyeként őrzött, a falusi parasztházak falán kifüggesztett, ráába foglalt képe. / A nevezetes betyárt ábrázoló festmény rabsága helyszínén.

→MZ VII. B 260. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 267.3. (Jánosik); →MZ VII. C 459.1. (Rajnoha).

**A 407. A betyár ottjártát megörökítő felirat.** A nevezetes betyár által ottjárta/ottani raboskodása emlékére írt/véselt felirat (név) egy kocsmai asztallapon/egy csárda gerendájában/a pinceajtó fölött/egy pince/egy kocsmá/a börtöncella/egy templom falán/egy gémeskút kőkávján/stb.

→MZ VII. B 256.1–3. (Rózsa Sándor); →MZ VII. B 193.4. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 38.1. (Balán)\*; →MZ VII. C 78.5.1. (Bogár Imre); →MZ VII. C 428.5. (Pintye); →MZ VII. C 558.3. (Sós Pista); →MZ VII. C 927.2. (Sziku); →MZ VII. C 981.2. (Zara Gyuro).

**A 408. A betyár fokosának nyoma.** A nevezetes betyár fokosának nyoma a csárda/egy lakóház mestergerendájában, mely fegyverét akkor vágta be oda, amikor ott ivott/mulatott.

→MZ VII. B 257.1. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 388.3. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 409.1. (Patkó Pista); →MZ VII. C 486.5. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 538.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 604.7.1. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 924.2. (Szávics Milus); →MZ VII. D 57.1. (N. N. betyár).

**A 409. A golyó ütötte nyomok.** A nevezetes betyár a fegyverével fellő a csárda mestergerendájába, és a golyó ütötte nyom a gerendán még sokáig látható. / A nevezetes betyár és a pandúrok tűzpárbájának golyó ütötte nyomai a község faharanglájában/a csárda tűzhelyén.

→MZ VII. B 257.2. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 388.2. (Patkó Bandi); →MZ VII. D 57.2. (N. N. betyár).

## A 411–420. A betyár kincsei

**A 411. A betyár által elrejtett kincs.** A nevezetes betyár/rabló elrejt az összerabolt kincseket egy csak általa ismert, a környékbeli emberek által azóta is keresett helyre.

→MZ VII. B 261., 265. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 19. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 39. (Balán); →MZ VII. C 79. (Bogár Imre); →MZ VII. C 110. (Bosota); →MZ VII. C 169. (Fábián Pista); →MZ VII. C 266.4. (Jánosik); →MZ VII. C 268.2. (Jánosik); →MZ VII. C 310. (Mantu); →MZ VII. C 349. (Nopcsa László); →MZ VII. C 369. (Oroszlán Pali); →MZ VII. C 417.3.1. (Pintye); →MZ VII. C 429.3. (Pintye); →MZ VII. C 460. (Rajnoha); →MZ VII. C 487.1. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 519. (Sisa Pista); →MZ VII. C 539. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 579. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 599. (Zöld Marci); →MZ VII. C 625.7. (Balog Pali); →MZ VII. C 604.7. (Milfajt Ferkó); →MZ VII. C 754.4. (Khená); →MZ VII. C 767.5. (Kokas József); →MZ VII. C 768.3. (Kokodi Jankó); →MZ VII. C 781.6. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 809.5. (Macsvánszky Maxim); →MZ VII. C 841.6. (Nemes Laci); →MZ VII. C 853.7. (Orbán Gábor); →MZ VII. C 879.1. (Potyondi); →MZ VII. C 889.9. (Rigac Jancsi); →MZ VII. C 898.2. (Sámson); →MZ VII. C 933.7. (Szrajla); →MZ VII. C 935.6. (Szucusu); →MZ VII. C 943.10. (Tolvaj Dénes); →MZ VII. C 947.2. (Turcsányi Illés); →MZ VII. D 71. (N. N. betyár); →MZ VII. E 20.2. (N. N. rablólovag); →MZ VII. E 53. (N. N. rabló); →MZ VIII. D 20.

**A 411.1. A társát megvakító betyár.** Miután a nevezetes betyár/rabló elrejtí a kincseit, megvakítja az elrejtésben segédkező társát, hogy az rajta kívül ne akadhasson a nyomára/megkérdezi a társait, hogy melyikük tudna visszatalálni a rejtkehelyre, és amikor az egyikük jelentkezik, azonnal megvakítja/főbe lövi, hogy ne tudódhasson ki a titok.

→MZ VII. C 249.1. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 268.1. (Jánosik); →MZ VII. C 429.1. (Pintye); →MZ VII. E 53.1. (N. N. rabló); →MZ VIII. D 49.2.

**A 411.2. A kincsét elrejtő betyár átká.** A nevezetes betyár átkot mond az általa elrejtett kincsekre, hogy senki ne vehesse a hasznát, ha netán valaki meg is találná.

→MZ VII. C 467.10.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 781.6. (Kulupács Pista); →MZ VII. C 853.7. (Orbán Gábor).

**A 412. A visszatérő betyár által hiába keresett kincs.** A nevezetes betyár az erdőben elásza a kincseit. Amikor hosszú évek múltán (a börtönből való szabadulását követően) visszatér a helyszínre, hogy kiásza az aranyat, nem találja a rejtkehely pontos helyét, mert a fát, amelynek a tövében elásza, az erdővel együtt kitermelték/mert az erdő időközben teljesen benőtte azt a területet.

→MZ VII. C 628.8. (Bandaló Gyuri); →MZ VII. C 665.6. (Csinyi Péter); →MZ VII. C 758.8. (Kis Barta); →MZ VII. C 766.2. (Kokan)\*; →MZ VII. C 964.1. (Veres Józsi); →VII. D 71. (Farkas Mihály); →MZ VIII. H 2.

**A 415. A betyártól kapott kincs.**

**A 415.1. A megőrzésre átadott kincs.** A pandúrok által üldözött betyár menekülés közben bedob az ablakon egy zacskó aranyat/feldob a szekérre egy zsák pénzt/a kezébe nyomja egy kisbéresnek, és azt mondja a gazdának/a gyereknek, hogy majd jelentkezik érte, addig őrizték. A betyárt elfogják/meghal, és mivel

többé nem jelentkezik, a szerencsés személy a kapott kincsből meggazdagszik.  
/ Az elfogott betyár évekkal később jelentkezik a pénzéért, de a szerencsés illető letagadja, hogy valaha is pénzhez jutott általa.

→MZ VII. B 123. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 626.1. (Balog Tógyer); →MZ VII. C 875.1. (Pisák Pista); →MZ VII. D 13.20. (N. N. betyár); →MZ VII. D 71.1. (N. N. betyár); →MZ VIII. J 92.1.

**A 415.2. Az elcserélt kincs.** A nevezetes betyárt elfogják a csendőrök, és kísérik a falun keresztül. A betyár odaszól egy a kapuja előtt üldögélő embernek, hogy cseréljenek bocskort. A megszólított férfi bosszúsan elutasítja a betyár kérését. Amikor évekkal később a betyár kiszabadul és hazatér, felkeresi a férfit, és közli vele, hogy rosszul tette, hogy annak idején nem cserélt vele bocskort, mert az tele volt pénzzel. / A nevezetes betyárt elfogják a csendőrök. Amikor vezetik ki a csárdából, odaszól az öccsének, hogy otthagyja neki az ő új kalapját az övé helyett. A testvérek kalapot cserélnek, és a csendőrök nem is sejtik, hogy a betyár túljárt az eszükön, ugyanis a kalap belsejébe varrta be a rabolt pénzt.

→MZ VII. C 229.1. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 625.4. (Balog Pali).

**A 415.3. A pénzt rejtő szénakazal II.** A halálosan megsebesült betyár inni kér egy arra járó gazdtól/fiútól, és az vizet visz neki. Hálából azt a tanácsot adja, hogy vegye meg azt a szénakazlat, amelynek a tövében fekszik. A betyárt megítató személy megfogadja a tanácsot és megvásárolja a kazlat, amely alatt rengeteg pénzt talál (amit a betyár rejtett oda), és a talált pénz révén gazdag ember válik belőle.

→MZ VII. A 57. (A betyár pénzadománya); →MZ VII. B 44. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 375.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 386.1. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 389. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 394. (Patkó Pista); →MZ VII. C 466.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 487.3. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 524.7. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 958.1. (Varga Antal); →MZ VII. D 5.3. (N. N. betyár); →MZ VII. D 71.2. (N. N. betyár); →MZ VIII. J 35.

**A 415.5. A betyár által felfedett lelőhely.** A nevezetes betyár az elfogatásakor/a tömlőcben felfedi egy családnak/a börtönőrnek az általa elrejtett kincsek lelőhelyét.

→MZ VII. B 263. (Rózsa Sándor).

**A 415.6. A rabló által felfedett lelőhely.** Egy akasztani vitt rabló/egy az öregségére koldusként/vak koldusként vándorló hajdani rabló elárulja az általa elrejtett kincs helyét az embereknek, azonban azt a részletes útmutatás hiányában nem találják meg.

→MZ VII. E 2.3. (Dadaj); →MZ VII. E 53.2–3. (N. N. rabló); →MZ VIII. F 43.4. (N. N. rabló); →MZ VIII. F 43.

**A 416 A betyár megtalált kincse.** A nevezetes betyár/raló által elrejtett/menekülés közben eldobott kincset egy szerencsés ember/a betyár ellensége véletlenül/figyelmessége folytán megtalálja, és gazdaggá válik általa.

→MZ VII. B 261. (Rózsa Sándor/Vörös Miska); →MZ VII. C 106.1. (Bosota); →MZ VII. C 150. (Dobos Gábor); →MZ VII. C 229.2. (Gordán Gyuri); →MZ VII. C 449. (Pusztai); →MZ VII. C 467.10.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 487.2. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 677.4. (Dér); →MZ VII. C 803.3. (Lukács Peti); →MZ VII. E 8.4. (Studenzenz); →MZ VIII. J 35.

**A 419. A kincsét őrző betyár.** A halott betyár lelke vadmacskába költözve őrzi a barlangja körül elásott kincseket. / A kegyetlen rablóbanda tagjai farkassá változva őrzik barlangjukban az általuk összerabolt kincseket.

→MZ VII. C 426.7. (Pintye); →MZ VII. C 419.2. (Pintye); →MZ VII. E 57.2.1. (N. N. rabló).

**A 420. A betyár kincsei (egyéb hagyományok).**

**A 420.1. A tisztára mosott pénzek.** A nevezetes betyár az uraktól elvett pénzt egy tűzhely alakú sziklában főzi, hogy megtisztítsa a ráakódott (erkölcsi) piszoktól, és csak azután osztogatja szét a szegények között. / A nevezetes betyár a rablásból származó ezüstpénzét ponyván és a cifraszűrön szárítja.

→MZ VII. C 264.1. (Jánosik); →MZ VII. C 963.4. (Veres Balog).

## A 421–430. A betyár leszármazottai

**A 421. A betyár fia.** A nevezetes betyár fia szakasztott úgy néz ki, mint néhai apja. / A betyár külföldre menekült fia. / A betyár – szeretőjétől született – törvénytelen fia. / A betyár fia mint az apjáról szóló történetek fő folklór adatközlője.

→MZ VII. C 40. (Balán); →MZ VII. C 80. (Bogár Imre); →MZ VII. C 210.3. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 344.1. (Nopcsa László); →MZ VII. C 580.1. (Vidrócki Marci); →MZ VII. C 836.13. (Nagy Béla); →MZ VII. C 763.11. (Kiss József).

**A 422. A betyár lánya.** A nevezetes betyár lányáról/lányairól szóló helyi hagyományok.

→MZ VII. C 210.1–2. (Geszten Jóska); →MZ VII. C 836.13. (Nagy Béla).

**A 422.1. A betyár árván maradt lánya.** A nevezetes betyár elviszi a lányát egy gazdához, hogy nevelje fel a gyermeket helyette. Évekkel később a betyár egy parasztembertől érdeklődik a lány sorsa felől. Amikor azt hallja, hogy úgy bánnak a lánnyal, mint „kutya a macskával”, könnycseppek gördülnek ki a szeméből, és azt mondja: „Pedig bánhatna vele jobban is, mert én tettem őt gazdává”.

→MZ VII. C 210.1. (Geszten Jóska).

**A 423. A betyár unokái.** A nevezetes betyár egyenes ági unokájáról/unokáiról szóló hagyományok.

→MZ VII. C 20. (Angyal Bandi); →MZ VII. C 390. (Patkó Bandi); →MZ VII. C 540.1. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 560. (Sós Pista); →MZ VII. C 628.9. (Bandaló Gyuri).

**A 424. A betyár egyenes ági leszármazottai (egyéb hagyományok).** A nevezetes betyár egyéb egyenes ági leszármazottairól szóló hagyományok.

→MZ VII. B 271. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 80. (Bogár Imre); →MZ VII. C 250. (Jäger Jóska); →MZ VII. C 339.5. (Nopcsa László); →MZ VII. C 430. (Pintye); →MZ C 520. (Sisa Pista); →MZ VII. C 908.9. (Skobják); →MZ VII. G 10. (emberevő cigányok).

**A 425. A betyár oldalági leszármazottai.** A nevezetes betyár oldalági leszármazottairól/rokonságáról szóló hagyományok.

→MZ VII. B 271. (Rózsa Sándor); →MZ VII. C 488. (Savanyú Jóska); →MZ VII. C 540.2. (Sobri Jóska); →MZ VII. C 580.2–3. (Vidrócki Marci).

**A 426. A betyártársak leszármazottai.** A nevezetes betyár társainak leszármazottai máig is ott élnek a községben.

→MZ VII. C 769.2. (Kollár).

**A 428. Az érdeklődő idegen hadvezér.** A második világháború idején egy magyar származású, magas rangú katonatiszt érkezik a vidékre, és magyarul érdeklődik az iránt, hogy ki ölte meg a három nevezetes betyárt. A helybeliek nem merik elárulni neki, mert tudják, hogy a katonatiszt, aki a három betyár egyikének a rokona, azonnal agyonlövetné az illetőt.

→MZ VII. C 633.4. (Bence, Hrúz Berci és Dusán Albert).



## B 1–280. A NEMZETI BETYÁR (RÓZSA SÁNDOR)

### B 1–10. Rózsa Sándor származása

#### **B 1. Rózsa Sándor születése.**

**B 1.1. A születéskor tomboló vihar.** Rózsa Sándor születésekor nagy vihar tombol azon a vidéken, és egy villám belescap a házukba, jelezve a születendő gyermek kivételes voltát és rendkívüli sorsát.

AF: Balástya (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 9–12.).

**B 1.2. A burokban született betyár.** Rózsa Sándor burokban született, azért nem fogja a golyó.

AF: Szőreg (EA 2877/86. – Kálmány Lajos gy., 1872–1919); Szeged vidéke (Bálint Sándor, 1980. 509.).

#### **B 2. Rózsa Sándor származása (A betyár előkelő rangú szülei).**

**B 2.1. A gróf törvénytelen gyermeke.** Rózsa Sándor egy gróf/az újvári gróf törvénytelen gyermeke, akit nem a saját szülei nevelnek fel.

FF: Szárazkék, Rakacaszend (EA 2112/341., 347. – Irányi Lujza gy., 1947); Bodrogszadány (SMK 128/II. 41–42. – Dégh Linda gy., 1947).

AF: H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963); Omor (AFAR F 4802/1. – Vöő Gabriella gy., 1960); Deszk (Bosnyák Sándor, 2001. 277.).

ER: Bágyon (Keszeg Vilmos, 2004. I. 139.).

**B 2.1.1. A felkeresett apa.** Rózsa Sándor már felnőttkorában elmegy az apjához, bemutatkozik neki, majd az összes jószágát elhajtja.

ER: Katalinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367.).

**B 2.2. A grófkisasszony törvénytelen gyermeke.** Rózsa Sándor egy megesett grófkisasszony törvénytelen gyermeke, akit a lány szülei a szegényt elkerülendő odaadnak egy szegény özvegyasszonynak/egy halásznak/egy cigányasszonynak/egy bakonyi betyár feleségének, hogy a gyereket nevelje fel.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 121.).

ER: Magyarlóna (MZA 19411. – Magyar Zoltán gy., 1999); Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 296.); Szilágykerked (Uő, 2007a. 297.); Katalinfalva (Uő, 2011a. II. 367.).

**B 2.2.1. A felkeresett anya.** Rózsa Sándor már felnőttként elmegy a csapatával grófi származású édesanyja kastélyához, és azt kiáltja be az ablakon: „Gyere ki, anyám, nézd meg, itt van a fiad, akit eldobtál!”

ER: Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 297.).

**B 2.3. A hercegné törvénytelen gyermeke.** Rózsa Sándor egy hercegné/grófné törvénytelen gyermeke/egy hercegné és egy gróf házasságon kívüli szerelme-gyereke. Hogy a titkos viszony ne derüljön ki, a gyermeket pénzért cserébe mostoha szülők nevelik fel.

AF: Kecskemét (EA 2074/19. – Gaál Károly gy., 1947); Omor (AFAR F 4802/1. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csongrád (MFMNA 599-1976/3. – Rakonczai Ibolya–Szuzsík Zsuzsa–Tóth Ilona gy.).

ER: Nagykend (Magyar Zoltán, 2005a. 138.); Magyarbükös (Uő, 2008a. 283.); Nagyrápoly (Uő, 2009d. 140.).

**B 3. Rózsa Sándor keresztanyja.** Rózsa Sándornak egy gazdag báróné a keresztanyja, aki selyemrojtú gatyát varrat neki.

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 66.; Uő, 2012a. 351.).

**B 4. Az ellopott betyár.** Rózsa Sándor eredetileg grófi családba született, de ellopták gyerekkorában.

FF: Rakacaszend (EA 2112/347. – Irányi Lujza gy., 1947).

**B 5. Az úri betyár.** Rózsa Sándor egy úr elzüllött gyereke/egy gróf, aki csak szórakozásból/egy úr, aki csak az osztrákok üldözése miatt csap fel betyárnak.

AF: Apátfalva (SMK 128/II. 8., 36. – Dömötör Sándor gy.).

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 110–111. – Balla Tamás gy., 1995).

**B 7. A Rózsa név eredete.** Rózsa Sándort egy Rózsa András nevű rablóvezér/egy Rózsa nevezetű asszony neveli fel, és a betyár tőlük kapja a Rózsa nevet.

FF: Rakacaszend (EA 2112/347. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Omor (AFAR F 4802/1. – Vöő Gabriella gy., 1960).

ER: Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 297.); Magyarbükös (Uő, 2008a. 283.); Nagyrápoly (Uő, 2009d. 140.).

**B 9. Rózsa Sándor iskolái.** Rózsa Sándor fiatalkorában latinos műveltséget szerz, iskolába jár, és már tanult emberként csap fel betyárnak.

AF: H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963).

**B 10. Rózsa Sándor születési helye.** Rózsa Sándor szülőháza Ásotthalom határában, a Belgrádba vezető országút mentén egy nádfödeles viskó volt, amit a 20. század elején bontottak le. / Rózsa Sándor szülei válaszütiak voltak, az apja az erdélyi Válaszüton született.

AF: Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964).

ER: Kendilóna (MZA 82823. – Magyar Zoltán gy., 2005).

## B 11–20. Hogyan lett betyár Rózsa Sándor?

**B 11. A betyárok által nevelt Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort betyárok/egy Rózsa András nevű rablóvezér neveli fel, azért lesz ő is betyár.

AF: Omor (AFAR F 4802/1. – Vöő Gabriella gy., 1960).

ER: Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 296.); Magyarbükkös (Uő, 2008a. 283.); Nagyrátpolt (Uő, 2009d. 140.).

**B 12. A cigányasszony által felnevelt betyár.** Rózsa Sándort egy cigányasszony neveli fel, azért lesz belőle betyár.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 121.).

**B 14. A betyárrá vált katonaszökevény.** Rózsa Sándor megszökik a katonaságtól, és bujdosóként betyár lesz belőle.

DT: Kapuvár (SMK 128/II. 30. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Zombor (SMK 128/II. 11. – Dömötör Sándor gy.); H. n. (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963); Apátfalva (MZA 10466. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**B 15. A Rózsa Sándort ért társadalmi igazságtalanság.** Rózsa Sándort igazságtalanul gyilkossággal vádolják meg/rosszul bánik vele a gazdája/megüti egy földesúr/stb., azért csap fel betyárnak.

ER: Bálványosvárálja (Magyar Zoltán, 2011a. II. 66.; Uő, 2012a. 351.).

DT: Sárbogárd (SMK 128/II. 10. – Dömötör Sándor gy.).

AF: H. n. (DMNA 716/617. – Béres András gy., 1963); Helvécia: Matkópuszta (Nagy Ilona, 2006. 75.).

**B 16. Rózsa Sándor igazságérzete.** Rózsa Sándor azért választja a betyárkodást, mert nem tetszik neki az emberek között fennálló nagy társadalmi különbség.

AF: Omor (AFAR F 4812. – Vöő Gabriella gy., 1960; Vöő Gabriella, 1964. 61.).

**B 17. A szerelmi bánatból betyárrá lett Rózsa Sándor.** Rózsa Sándorhoz nem adják hozzá a szeretőjét, ezért betyárnak csap fel. / Rózsa Sándor a rossz természetű felesége miatt válik betyárrá.

AF: Kondoros, Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 145.).

**B 18. Rózsa Sándor betyárpróbája I.** A bojtárkodó Rózsa Sándor tüzet rak, majd paraszat tesz a lábujjai közé, és közben azt kérdezi: „Vallasz-e, Sándor?“, mire mindannyiszor azt feleli: „Nem vallok”. E próba láttán a számadó juhász azt mondja neki, hogy most már elmehet betyárnak, mert ha ezt a fájdalmat zokszó nélkül tűrte, elfogatása esetén a pandúrok sem tudnának kihúzni belőle semmit.

DT: Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 143–144.; Uő, 2001. 277–278.).

**B 19. A betyárok közé fogadott Rózsa Sándor.** Az állatokat legeltető Rózsa Sándort megszólítja egy arra vonuló betyár csapat, és kíváncsiak lévén arra, hogy a bojtár mennyire bátor, azt mondják neki, hogy le fogják vágni a kezét. Rózsa Sándor azt feleli nekik, hogy csak tessék, vágják le, mire a betyárok meglepődve a fiú bátorságán, maguk közé fogadják őt.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

**B 20. Egyéb hagyományok.** Rózsa Sándor édesanyját elszereti egy betyár, mire szégyenében ő maga is betyárnak áll.

FF: Felsőzsolca (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.).

### B 21–30. Rózsa Sándor tulajdonságai

**B 21. Rózsa Sándor kinézete.** Visszaemlékezések/hagyományok Rózsa Sándor külső megjelenéséről: termetéről, haj- és bajuszviseletéről („bodor” hajáról) stb.

AF: Kondoros (MOA 8310. – Szabó Ferenc gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 14.); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 137.); Ludas (EA 25308/6. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1980); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.).

FF: Felsőzsolca (EA 2120/33. – Igaz Mária gy., 1947).

ER: Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 138.).

**B 22. Rózsa Sándor viselete.**

**B 22.1. Az aranyrojtos gatyá.** Rózsa Sándornak egy aranyrojt volt a gatyája szélén is.

FF: Eger (SMK 128/II. 43. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Újdombrád (JAMNA 136-97/4. – Voigt Vilmos gy., 1959); Kondoros\* (Rindó József, 1975. 324.); Bodrogszentés (Ferenczi Imre, 1981. 274.).

**B 23. Rózsa Sándor fegyverei.**

**B 23.1. Rózsa Sándor karikás ostora.** Rózsa Sándor legfőbb fegyvere ólmos végű karikás ostora, amellyel ha valakire rásújt, az nyomban meghal.

AF: H. n. (Arany János összes művei I., 1951. 57–59. – 1849); Szőreg (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Cegléd: Gerjetanya (CKMA 14-67/4. – Nagy Dezső gy., 1958); Omor (AFAR F 4752., 4771. – Vöő Gabriella gy., 1960).

DT: Harkány (SMK 128/II. 35. – Dömötör Sándor gy.); Tinnye (EA 7516/37. – Dobos Ilo-na gy., 1965).

→MZ VII. B 91.2. →MZ VII. B 91.7–8.

**B 23.2. Rózsa Sándor fokosa.** Rózsa Sándor egyik fő fegyvere a fokos.

AF: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 137.).

→MZ VII. B 91.3.

**B 23.3. Rózsa Sándor pisztolya.** Rózsa Sándornak a „kovapisztoly” az egyik fő fegyvere.

AF: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 137.).

**B 24. Rózsa Sándor lószerszámai.** Rózsa Sándor lovának aranyzablája, ezüstkantárja van, a nyeregkápája pedig gyémántból van kirakva.

AF: Bodrogszentes (Ferenczi Imre, 1981. 274.).

→MZ VII. B 118.

**B 29. Az erkölcsös betyár.** Rózsa Sándor szigorúan betartja, és az embereivel is betartatja a fő vallási, erkölcsi törvényeket: senki sem hallotta még káromkodni, és a káromkodást a környezetében sem tűri. / Rózsa Sándor a betyártársaitól is megköveteli, hogy pénteken bójtöljenek, és ezen a napon a dohányzást sem engedélyezi. / Rózsa Sándor reggel a napot mindig imádkozással kezdi. / Rózsa Sándor a legényeivel Máriaradnára megy imádkozni.

AF: H. n. (Solymossy Sándor, 1935. 132.; Gunda Béla, 1956. 14. – egy 19. századi kémjelentés alapján); Topolya (MZA 55206. – Szőke Anna gy.); Újkígyós (MZA 109626. – Harangozó Imre gy., 1970-es évek).

**B 30. A tisztakezű betyár.** Rózsa Sándor kezéhez nem tapad vér: soha nem gyilkolt meg senkit, még az ellenségeit sem.

DT: Öcsény (SMK 128/II. 20. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Szőreg – 2 (SMK 128/II. 18., 20. – Dömötör Sándor gy.); Tiszaigaz (EA 4094/107. – Katorna Imre gy., 1949); Árpádhalma (Szabó Ferenc, 1958. 118.); H. n. (DMNA 716/622. – Béres András gy., 1963); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 63.); Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 158.); Sándoregyháza (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.; Uő, 2001. 282.); Tura (Uő, 2001. 288.); Iriny (MZA 107207. – Magyar Zoltán gy., 2016).

FF: Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 41–42. – 1961); Bussa (MZA 84237. – Varga Norbert gy., 2003).

SZ: Székelybere (Magyar Zoltán, 2007b. 66.).

## B 31–40. Rózsa Sándor jótéteményei

**B 31. A szegényeket segítő Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor igazságos betyár: csak a gazdagoktól rabol, a szegényeket nem bántja, sőt ha csak teheti, segíti őket.

KM: H. n. (Nemzetőr, 1848. 22. szám, 344–345.; Dégh Linda, 1952. 198–199.).

DT: Baranyaszentlőrinc, Csorna, Kaposvár, Kerkakutas, Mutpuszta, Nemecske, Sárboárd – 3 (SMK 128/II. 13–15., 17., 22–23., 32. – Dömötör Sándor gy.); Pécsvárad (MOA 11770. – Cs. Nagy Ibolya gy.).

FF: Eger, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Huguag, Legyesbénye, Sajókápolna, Sárospatak, Tállya (SMK 128/II. 13–15., 18., 22. – Dömötör Sándor gy.); Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 328.); Bussa, Galábocs (MZA 7664., 25437. – Varga Norbert gy., 2003); Zsély (MZA 84236. – Varga Norbert gy., 2010).

AF: H. n. (Solymossy Sándor, 1935. 132.; Gunda Béla, 1956. 14.); Felgyő (EA 2127/8. – N. N. gy., 1947); Hortobágy (EA 2993/24. – Béres András gy., 1952); Apátfalva, Csenger, Demecser, Doboz, Fehérgyarmat, Kecskemét – 2, Kiskunfélegyháza, Kondoros – 2, Kótelek, Mezőberény – 2, Nagykálló, Nyíregyháza, Sajókápolna, Szőreg – 3, Tiszafüred (SMK 128/II. 13–15., 18., 20., 22., 47. – Dömötör Sándor gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 11.); Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 142–143. – 1956); Árpádhalm, Orosháza, Szarvas (Szabó Ferenc, 1958. 118–119.); Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.); Gátalja, Németsztamora, Omor – 2 (AFAR F 4800., 4755., 4752., 4771. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 3 (AFAR Mg. 387. I. g., h., k. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); Békés (MMMNA 225-196/2. – Mokány Miklósné gy., 1963); Omor – 2 (Vöő Gabriella, 1964. 61., 63.); Vöröscsárda (AFAR Mg. 1655. – Vöő István gy., 1967); Tápé (Katonna Imre, 1971. 669. – Juhász Antal gy., 1969); Mezőcsát – 3 (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970); Keresztúr, Rábé, Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 316–318.); Kunszentmárton (MOA 12728. – Villányi Péter gy., 1981); Mezőberény (Küllős Imola, 1988. 145.); Apátfalva (MZA 10466. – Sinkó Rozália gy., 1999); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.); Majdán (MZA 55194. – Ábrahám Livia gy., 2003); Tornó (MZA 55214. – Balassa Árpád gy., 2003); Hódmezővásárhely (Szent István, 2008. 64.); Ákos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447.); Bihardiőszeg (Uő, 2012c. 128.), Szirénfalva (MZA 97349. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Iriny (MZA 107207. – Magyar Zoltán gy., 2016).

ER: Magyardécs („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 111–112.; Magyar Zoltán, 2012a. 358–359. – Balla Tamás gy., 1995); Szilágypanit, Szucság, Varsolc, Zsibó (MZA 703., 473., 704., 706. – Magyar Zoltán gy., 1999–2001); Bágyon (Keszeg Vilmos, 2004. I. 139.); Kisbács (Magyar Zoltán, 2004a. 296.); Bodonkút, Felenyed, Kissolymos, Sövényfalva, Válaszút (MZA 82844., 1018., 1021., 1242., 82824. – Magyar Zoltán gy., 2002–2005); Magyarpéterfalva, Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 138.); Kárásztelek, Szilágykerked (Uő, 2007a. 298–299., 299.); Lőrincréve (Uő, 2008a. 283.); Désakna – 2, Árapatak (MZA 73544., 82834., 91348. – Magyar Zoltán gy., 2010–2011); Tordatúr, Kolozs (Magyar Zoltán, 2011a. I. 463., 489.); Katalinfalva (Uő, 2011a. II. 367.); Ördöngösfűzes (Uo., 66.; Uő, 2012a. 351.); Újös (Uő, 2011a. II. 147.; Uő, 2012a. 352. – Orbán Dániel gy.); Mezőkeszű, Bonchida (Magyar Zoltán, 2012a. 351.; 357.); Belényesújlak, Köröstárkány (Uő, 2013a. 69.).

SZ: Bözödújfalva (EA 26148. – Asztalos Enikő gy., 1994); Recsenyéd (Magyar Zoltán, 2011d. 171. – Geréd Gábor gy.); Kissolymos (MZA 61252. – Zsidó Ferenc gy., 2002–2007); Abásfalva, Székelyzsombor (Magyar Zoltán, 2011d. 170.).

**B 32. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Rózsa Sándor nem a saját hasznára betyárkodik: amit elvesz, elrabol a gazdagoktól, nem tartja meg magának, hanem szétosztja a szegény emberek között.

DT: Nagylók (SMK 128/II. 14. – Dömötör Sándor gy.); Csókakő (EA 10384/1. – Dobos Ilona gy., 1960); Tinnye (EA 7516/37. – Dobos Ilona gy., 1965); Satrinca (MZA 91173. – Magyar Zoltán gy., 2010); Nagyfödemes (MZA 90721. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Szárazkék (EA 2112/341. – Irányi Lujza gy., 1947); Sajóecseg, Sárospatak (SMK 128/II. 23. – Dömötör Sándor gy.); Szentsimon (HOMNA 4449/18. – Tisovszki Zsuzsanna gy., 1981); Garany (Géczi Lajos, 1994. 281–282.); Bussa (MZA 84237. – Varga Norbert gy., 2003); Beszter (MZA 84852. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Jánok (MZA 84654. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF: Aszód (EA 2047/51a. – Tóth Erzsébet gy., 1947); Kaba (EA 2081/31. – Szolnok Lajos gy., 1947); Dégh Linda, 1952. 150.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 10–11.); Apátfalva,

Dömsöd, Dunavecse, Isaszeg, Kaba, Medgyesegyháza, Szőreg – 2, Tiszaszentimre (SMNK 128/II. 14., 19., 22–24. – Dömötör Sándor gy.); Omor (AFAR Mg. 387. II. r. – Vőő Gabriella gy., 1960); Németsztamora, Detta (AFAR F 4755., 4814/1–2. – Vőő Gabriella gy., 1960); H. n. – 2 (DMNA 716/622. – Béres András gy., 1963); Omor – 2 (Vőő Gabriella, 1964. 61., 66.); Berettyószéplak (Bihari népmondák, 1995. 61. – Bagosi József gy., 1980); Gálospetri (Uo., 182. – Papp Attila gy.); Sándoregyháza (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.; Uő, 2001. 282.); Arad-Mikelaka (Kovács Ferenc, 1995. 26.); Deszk (Bosnyák Sándor, 2001. 277.); Érmihályfalva, Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 126., 128.); Mohol (MZA 108601. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012); Csicsér, Magyarkelecsény (MZA 97350., 97351. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

ER: Balavásár (MZA 1240. – Magyar Zoltán gy., 2003); Szucság (Magyar Zoltán, 2004a. 296.); Ádámos, Királyfalva (Uő, 2005a. 138.); Kendilóna, Kide, Magyarköblös (MZA 82826., 82825., 73550. – Magyar Zoltán gy., 2005–2007); Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 298.); Felvinc, Magyarlapád (Uő, 2008a. 283.); Alpestes, Csernakeresztúr, Haró (Uő, 2009d. 140.); Désakna, Kérő, Erősd (MZA 82827., 82838., 91347. – Magyar Zoltán gy., 2010–2011); Csicsómihályfalva, Várkudu (Magyar Zoltán, 2011a. II. 280.); Újós (Uo., 146. – Orbán Dániel gy.); Katona, Mezőveresegyháza (Magyar Zoltán, 2012a. 352., 362.); Szamosújvár (MZA 103137. – Magyar Zoltán gy., 2015).

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 179.); Bözödújfalva (EA 26148/10. – Asztalos Enikő gy., 1994); Nyárászentimre (Magyar Zoltán, 2007b. 65.); Székelyvarság (Uő, 2011a. I. 206.).

**B 32.1. A fától fáig mért posztó.** Rózsa Sándor a gazdag zsidókereskedőtől elvett gyolcsot, posztót szétosztja a szegények között/az erdőn keresztülmenő szegény asszonyt/a toga nélküli legátust megajándékozta a legfinomabb minőségű posztóval úgy, hogy fától fáig méri ki neki a méterárut.

DT: Tinnye (EA 7516/37. – Dobos Ilona gy., 1965).

FF: Jósfafő, Szin (MZA 33., 34. – Magyar Zoltán gy., 1997); Kerekgede/Tornalja (MZA 92946. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002).

AF: Aszód (EA 2047/51a. – Tóth Erzsébet gy., 1947); Tiszaigar (Küllős Imola, 1988. 206–207. – Katona Imre gy., 1949); Vári (Ferenczi Imre, 1973. 47.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 28.; Uő, 2001. 278.); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1443. II. e. – Faragó József gy., 1967).

**B 32.2. A kifogott ló.** Rózsa Sándor meglát egy vásárra menő szegény embert, akinek csak egyetlen girhes ló húzza a szekérét. Amikor egy nagygazda is arra megy három szép lovával, kifogja a kocsijából az egyik állatot, és odaajándékozta azt a szegény embernek.

DT: Siklós (EA 6619/2–3.; Bosnyák Sándor, 2001. 278–279. – Bosnyák Sándor gy., 1960).

**B 33. A megdicsért betyár ajándéka.** Rózsa Sándor beszélgetésbe elegyedik egy az erdőn keresztülmenő/vásárra igyekvő asszonnal és azt tudakolja tőle, hogy milyen véleménnyel van, mit hallott Rózsa Sándorról, a betyárról. Aki dicséri őt, kedvezően nyilatkozik róla, azt gazdagon megajándékozta, majd felfedi előtte a kilétét.

FF: Tokaj (SMK 128/II. 21. – Dömötör Sándor gy.); Jósfafő, Szin (MZA 33., 34. – Magyar Zoltán gy., 1997); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 329–330.); Kerekgede/Tornalja (MZA

92946. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002); Nemesoroszi (MZA 103036. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Tiszaigár (Küllős Imola, 1988. 206–207. – Katona Imre gy., 1949); Szalacs (AFAR F 1525. – Könczei Ádám gy.); Detta (AFAR Mg. 388. I. e. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 2 (AFAR F 4791., 4799. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 3 (AFAR Mg. 387. I. u., y.; II. l. – Vöő Gabriella gy., 1960); H. n. (DMNA 716/629. – Béres András gy., 1963); Omor – 2 (Vöő Gabriella, 1964. 63–64., 65.); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 128.). ER: Mákófalva (Szabó Géza, 1978. 92.); Magyarorszávat (MZA 111772. – Zsigmond Gyöző gy., 1980); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 299–300.); Bálványosvávalja (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 212.; Gál Péter József, 2017. 377.); Küküllővár (Magyar Zoltán, 2005a. 139.); Bodonkút (MZA 82830. – Magyar Zoltán gy., 2006). SZ: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 316–317.; Uő, 2006d. 88.).

**B 34. A háromszoros áron megvett áru.** Rózsa Sándor találkozik egy vásárra menő szegény asszonnyal, aki egyetlen tehenét/utolsó tyúkjait szeretné eladni, hogy legyen pénze. Rózsa Sándor busás áron megveszi tőle az állatokat, majd nyomban vissza is adja azokat az asszonynak.

AF: Omor (Vöő Gabriella, 1964. 65.).

ER: Küküllővár (Magyar Zoltán, 2005a. 139.); Bodonkút (MZA 82830. – Magyar Zoltán gy., 2006).

**B 35. A kifizetett temetés.** Rózsa Sándor találkozik egy szegény asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy a pap nem hajlandó eltemetni halott hozzátartozóját, mivel nem tud fizetni érte. Rózsa Sándor pénzt ad neki a temetés költségeire (majd felkeresi és megbünteti a papot).

AF: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136–137.); Kenézlő (MOA 20886. – Nagy Ilona gy., 1965); Kertészsziget (MOA 13467. – Bereczki Imre gy., 1972); Jázova (Ferenczi Imre, 1973. 315.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 28.; Uő, 2001. 283.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

ER: Magyarvista – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 300., 300–301.); Bürgезд (Uő, 2007a. 300.); Ördögösfűzes (MZA 106213. – Magyar Zoltán gy., 2016).

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 318–319.).

**B 36. Rózsa Sándor mint keresztapa.** Rózsa Sándor éjszakának idején egy olyan tanyára állít be, ahol éppen gyermek születik. A szülők attól tartva, hogy a leányuk nem éli meg a reggelt és keresztteletlenül fog meghalni, sírni kezdenek, mire a betyárvezér felnyalábolja a csecsemőt, a lovára pattan, és elviszi a gyereket a legközelebbi templomba, ahol a pappal még azon az éjjel megkeresztelteti, majd a pólyába sok pénzt téve hazaviszi a gyereket. A lány életben marad, és amikor férjhez megy, a keresztapjától kapott pénzből nyit üzletet.

DT: Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 279.).

**B 37. Rózsa Sándor a szegény lány lakodalmában.** Rózsa Sándor találkozik egy vásárra menő szegény asszonnyal, aki férjhez menő lánya esküvői kelengyjét



szeretné megvásárolni. Rózsa Sándor hazaküldi az asszonyt, és biztosítja arról, hogy mindene meglesz a lányának, ha őt is meghívják a lakodalomba. A meghívott betyár ajándékokkal megrakodva érkezik meg az esküvőre, és ott mulat reggelig. / Rózsa Sándor részt vesz az egyik ismerőse/az ismerőse lányának a lakodalmán, gazdagon megajándékozza az ifjú párt, és ott mulat hajnalig.

AF: Tiszaigár (EA 4094/343–344. – Katona Imre gy., 1949; Küllös Imola, 1988. 206–207.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 648–653.); Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 79.); Rad (Magyar Zoltán, 2009b. 79.).

### **B 38. Rózsa Sándor megvédi a szegényeket.**

**B 38.1. A védelemben vett szegények.** Rózsa Sándor megvédi az önkényeskedő földesúrtól/nagygazdától/csendőröktől a béreseket/megüzeni az önkényeskedő uraknak, hogy ne merjék többé bántani a szegényeket.

DT: Sárbogárd (Küllös Imola, 1988. 147–148. – Juhász László gy., 1947).

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1964. 133.); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 61.); Ada (Penavin Olga, 1978. 58–59.); Hódmezővásárhely\* (Szent Tibor, 2000. 82.).

ER: Magyarzarvaskend (MZA 82828. – Magyar Zoltán gy., 2006).

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (MZA 420. – Magyar Zoltán gy., 2000).

**B 38.2. A visszaadott kölcsön.** Egy szegény embernek nem akarják visszaadni a kölcsönbe adott pénzt. Rózsa Sándor tudomást szerezve erről, kamatostul adhatja vissza az adóssal a kölcsönbe kapott összeget.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. v. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**B 38.3. A nőket védelmező Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor elkergeti azokat a katonákat, akik meg akarnak erőszakolni egy védtelen leányt. / Rózsa Sándor a patakon átívelő pallóról a vízbe taszít egy grófot, mert az nem ad elsőbbséget a pallón szintén átkelni akaró várandós asszonynak.

DT: Bakonybél (Küllös Imola, 1988. 151–152. – Pesovár Ernő gy., 1951).

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 101–102.).

AF: Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 76.).

**B 38.4. A megakadályozott besorozás.** Rózsa Sándor megakadályozza, hogy a szegény ember fiát/az özvegyasszony egyetlen gyermekét erőszakkal besorozzák katonának. / Rózsa Sándor elkergeti a toborzó tiszteket/megszökteti a besorozott katonát.

AF: Németsztamora (AFAR F 4756. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csantavér (EA 13717/15. – Vastag József gy., 1963); Röske (MFMNA 86-1968/2. – Vastag József gy.).

**B 38.5. A megválasztott bíró.** Rózsa Sándor megjelenik a falusi bíróválasztáson, és a tisztségre alkalmas igazságos, becsületes embert választ meg a község elöljárójának.

AF: Zsadány (EA 9992/70–71. – Nagy Lajos gy., 1957).

**B 39. Rózsa Sándor egyéb jó cselekedetei.** Rózsa Sándor búzát oszt szét azok között, akiknek a termését elvitte az árvíz/pénzt ad a szegény embernek, hogy leégett házát felépíthesse/stb.

AF: Kaba (Dégh Linda, 1952. 150. – Szolnok Lajos gy., 1947); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 13.); H. n. (DMNA 716/622. – Béres András gy., 1963); Mezőcsát (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970).

**B 40. A kárpótolt szegények.**

**B 40.1. A szegényektől elvitt állatok.** Rózsa Sándor az emberei által szükségből/tévedésből elvitt tehén/birka/ló árát többszörösen megtéríti/nemsokára két gyönyörű állatot visz a szegény embernek helyette.

AF: Békés (Küllös Imola, 1990. II. 74–75. – 1948); Orosháza (Szabó Ferenc, 1964. 133–134.); Tápé – 2 (Katona Imre, 1971. 660., 669.); Jázova, Keresztúr (Ferenczi Imre, 1973. 315., 316.); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 515.); Ludas (EA 25308/1–2. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Apátfalva (MZA 10466. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**B 40.2. A szűr helyébe adott suba.** Rózsa Sándor elkéri egy pusztai bojtár könnyű kis szűrét, és egy nehéz subát ad neki cserébe.

AF: Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2008. 64–65.).

**B 40.3. A kárpótolt fazekasok.** Rózsa Sándor a lovával összetapostatja a vásározó fazekasok portékáit/felszólítja a vásárra igyekvő fazekasokat, hogy a cserépedényeiket dobálják a sárba, majd az összetört edények árát többszörösen megtéríti nekik.

AF: Makó (MFMNA 931-1986/13–14. – Katona Imre gy.).

ER: Magyarlóna (Magyar Zoltán, 2004a. 299.).

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 25–26. – 1985).

## B 41–50. Rózsa Sándor halála

**B 41. A megtérített vendégség.** Rózsa Sándor a betyárjaival beállít egy házhoz/egy pincéhez, és a társaival eszik-iszik a vendéglátó terhére, majd távozáskor annyi pénzt hagy ott fizetségképpen, amely többszörösen fedezi az elfogyasztott étel, ital árát.

AF: Szeged (SZFMA 234-69/2. – Fojth István gy., 1958); Újkígyós (Krupa András, 1981. 76–77.); Apátfalva (MZA 10466. – Sinkó Rozália gy., 1999); Muzslya (MZA 55151. – Palatinus Aranka gy., 2002); Majdán (MZA 55161. – Ábrahám Lívia gy.).

ER: Kárásztelek (Szabó Ödön–Nagy Mihály Zoltán, 1996. 13.); Kárásztelek – 2 (MZA 691., 692. – Magyar Zoltán gy., 2000); Kárásztelek – 3 (Magyar Zoltán, 2007a. 301.); Koltó (Uő, 2011a. II. 368–370.); Kárásztelek (MZA 98020. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2000. 55.; Uő, 2006. 22–23. – 1973).

**B 42. A megjutalmazott fuvaros.** Rózsa Sándor a Székelyföldön járva felkérkedik egy borvizes szekérre, majd az úticéljához megérkezve busáson megjutalmazza a szekeres/vendégül látja őt egy étteremben.

SZ: Kibéd – 2 (Ráduly János, 2000. 55.; Uő, 2006. 22–23. – 1973).

**B 43. A hálából adott lovak.** Egy csősz rendszeresen visz titokban szalonnát és kenyeret a környéken rejtőző Rózsa Sándornak és társainak, akik rendszerint egy lóval hálálják meg a segítséget. A csősz a betyároktól kapott lovakat eladogatva kikecmereg a szegénységből.

AF: Szarvas (Szabó Ferenc, 1959. 118.).

**B 44. A pénzt rejtő szénakazal.** Rózsa Sándor a zsandárok elől/sebesülése miatt egy szénakazalban rejtőzik el. Ahogy ott fekszik, megpillant egy fiút, aki vizet visz a kaszásoknak. Megszólítja őt, és inni kér tőle, majd amikor jót húz a korszóból, azt mondja a fiúnak, hogy azt a kazlat, ahol ő fekszik, akármennyibe kerül is, vegyék meg a gazdájától. A fiú apja megfogadja az idegen férfi tanácsát és megveszi a boglyát, és amikor rakják fel a szénát a szekérre, hogy elszállítsák haza, egy pénzzel teli zacskót/tarisznyát találnak az aljában, amit az ivóvízért cserében Rózsa Sándor hagyott ott.

DT: Csicsó (Küllős Imola, 1988. 207–210.; Varga Imre, 1998. 210–211. – Fél Edit gy., 1942).

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 328.).

**B 46. Az időben riasztott betyár.** A kedvenc csárdájában mulatozó Rózsa Sándort a csaplárosné őrszemnek kiállított szolgálója azzal riasztja, hogy a betyár lova idegenek közeledését érzi. Rózsa Sándor elmenekül, és hálából egy aranygombos bársonymellényt ajándékoz a szolgálóleánynak.

AF: Szeged vidéke (Veszekáné Gémes Eszter, 1981. 122–123.).

**B 47. Az elbújtatott betyár.** A menekülő Rózsa Sándor egy pásztor-kunyhóban rejtőzik el az üldözői elől. Amikor a pandúrok odaérkeznek és kérdezik az öreg juhászt, az más irányba küldi az üldözőket. Hálából Rózsa Sándor még aznap este egy birkanyáját terel oda az öregnek, amely nyáját egy környékbeli gróf birtokáról hajtotta el.

AF: Hortobágy (EA 2993/24. – Béres András gy., 1952).

**B 48. A meggyógyított szerető.** Éjszaka egy betyár állít be az orvoshoz, és felszólítja, hogy tartson vele, mert a gazdája szeretője nagyon belázasodott. Az orvos nem mer ellenkezni a fegyveres emberrel, vele megy, és egy magányos házhoz jutnak. Az orvos megvizsgálja a beteg nőt, orvosságot ad neki, mire az orvost kocsi-val hazaszállítják. Csak otthon veszi észre, hogy valami húzza a zsebét: amikor megnézi, százötven aranyat talál benne.

AF: Szeged (SZFMA 234-69/1–2. – Fojth István gy., 1958).

## B 51–70. Rózsa Sándor bosszúja

### **B 51. A megbüntetett szidalmazók.**

**B 51.1. A megpatkolt szidalmazó.** Rózsa Sándor az erdőben megszólít egy a városba/vásárba igyekvő asszonyt és megkérdezi tőle, hogy milyen véleménnyel van Rózsa Sándorról, a betyárról. Az asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi a betyárt, és minden rosszat elmond róla. Rózsa Sándor a szidalmakra nem felel semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy visszafelé jövet hozzon neki patkószöveget. Estefelé, amikor megérkezik az asszony, Rózsa Sándor elveszi tőle a patkószöveget, felfedi előtte a kilétét, és a személyét ért szidalmak miatt a társaival lefoghatja és megpatkoltatja az asszonyt.

AF: Omor (AFAR F 4791. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. y. – Vöő Gabriella gy., 1960).

ER: Újös (Magyar Zoltán, 2011a. II. 146.; Uő, 2012a. 355. – Orbán Dániel gy.); Kispulyon, Visa (Uő, 2012a. 355.); Ördöngösfüzes (MZA 106212. – Magyar Zoltán gy., 2016).

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2003. 316–317.; Uő, 2006d. 88.).

**B 51.2. A megszögezett talpú szidalmazó.** Rózsa Sándor az erdőben megszólít egy a városba/vásárba igyekvő asszonyt és megkérdezi tőle, hogy milyen véleménnyel van Rózsa Sándorról, a betyárról. Az asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi a betyárt, és minden rosszat elmond róla. Rózsa Sándor a szidalmakra nem felel semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy visszafelé jövet hozzon neki patkószeget/csizmaszeget/bakancsba való szeget. Estefelé, amikor megérkezik az asszony, Rózsa Sándor felfedi előtte a kilétét, és a meghozott szegeket egytől-egyig az asszony talpába veri bosszúból a személyét ért méltatlan szidalmak miatt.

DT: Fejérbezsény (MZA 58253. – Dömötör Sándor gy., 1950-es évek); Kerékteleki (EA 12817/1. – Túri Róbert gy., 1961).

AF: Arad-Mossóczytelep (Kovács Ferenc, 1995. 27–28. – 1950-es évek); Omor – 2, Gátalja (AFAR F 4798., 4799., 4809. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 2 (AFAR Mg. 387. I. y., 387. II. 1. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 669. g. – Vöő Gabriella gy., 1961); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 65.); Vári, Szeged\* (Ferenczi Imre, 1973. 46.).

ER: Mákófalva (Szabó Géza, 1978. 92.); Bálványosvárálja (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 212.; Gál Péter József, 2017. 377.); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 299–300.); Kolozsgyula (MZA 82831. – Magyar Zoltán gy., 2007); Kékes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 146.; Uő, 2012a. 354. – Orbán Dániel gy.); Bálványosvárálja, Melegföldvár (Uő, 2012a. 353–354., 355.).

**B 51.3. A gombostűvel teleszurkált szidalmazó.** Rózsa Sándor az erdőben megszólít egy a városba/vásárba igyekvő asszonyt és megkérdezi tőle, hogy milyen véleménnyel van Rózsa Sándorról, a betyárról. Az asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi a betyárt, és minden rosszat elmond róla. Rózsa Sándor a szidalmakra nem válaszol semmit, csak arra kéri az asszonyt,

hogy visszafelé jövet hozzon neki egy csomag gombostűt. Estefelé, amikor megérkezik az asszony, Rózsa Sándor felfedi előtte a kilétét, és a meghozott gombostűt az utolsó szálíg az asszony talpába/hátsófelébe szurkálja bosszúból a személyét ért méltatlan szidalmak miatt.

DT: Bábonymegyer (EA 2062/2. – Morvay Judit gy., 1947).

FF: Tokaj\* (SMK 128/II. 21. – Dömötör Sándor gy., 1947); Gönc (NIFA 163/9. – Ferenczi Imre gy., 1960); Jósvafő, Szin (MZA 33., 34. – Magyar Zoltán gy., 1997); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 329–330.); Nemesoroszi (MZA 103036. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Szalacs (AFAR F 1525. – Könczei Ádám gy., 1953).

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2012a. 354–355.).

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2000. 55.; Uő, 2005. 15. – 1973).

**B 51.4. A lelakatolt szájú szidalmazó.** Rózsa Sándor az erdőben megszólít egy a piacra igyekvő asszonyt és megkérdezi tőle, hogy milyen véleménnyel van Rózsa Sándorról, a betyárról. Az asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi a betyárt, és minden rosszat elmond róla. Rózsa Sándor a szidalmakra nem válaszol semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy visszafelé jövet hozzon neki egy lakatot a vásárból. Amikor hazafelé menet megérkezik az asszony, Rózsa Sándor előveszi a bicskáját, megfogja az asszonyt, kilyukasztja, majd lelakatolja a száját, és felfedve előtte a kilétét, közli vele, hogy ezt a bűntetést a személyét ért becsmérő szavakért kapta.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. u. – Vöö Gabriella gy., 1960); Omor (Vöö Gabriella, 1964. 63–64.).

**B 51.5. A kifosztott szidalmazó.** Rózsa Sándor a határban találkozik egy asszonnyal. Beszélgetésbe elegyednek, és amikor Rózsa Sándor személyére terelődik a szó, az asszony szidni kezdi a betyárt, mire az felfedi előtte a kilétét, és bosszúból mindenétől megfosztja.

ER: Bálványosvárálja (MZA 91405. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 53. Rózsa Sándor és az ingyen nem temető pap.** Rózsa Sándor találkozik egy síró asszonnyal, és a szomorúsága okát tudakolva megtudja, hogy az asszonynak meghalt valamely közeli hozzátartozója (férje/lánya/anyja/stb.), akit a pap csak pénzért hajlandó eltemetni, neki viszont egy árva fillérje sincs. Rózsa Sándor pénzt ad az asszonynak az egyházi szertartás költségeire, majd a temetést követően felkeresi/elfogja a szívtelen papot és lelövi/elevenen eltemeti/még ott a temetésen a kiásott sírgödörbe löki és betemeteti.

AF: Szeged-Alsóváros (EA 2771/III. 607. – Kálmány Lajos gy., 19. század vége); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136–137.); Kenézlő (MOA 12604. – Nagy Ilona gy., 1965); Kertészsziget (MOA 13467. – Bereczki Imre gy., 1972); Feketetó, Jázova (Ferenczi Imre, 1973. 310., 315.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 28.; Uő, 2001. 283.); Bácska (Pénovátz Antal, 1979. 89.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

ER: Szék\* (AFAR F 3454. – Nagy Olga gy., 1959); Buza (Kós Károly, 2000. II. 401.); Magyarvista – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 300., 300–301.); Búrgezd (Uő, 2007a. 300.); Ördögösfüzes (MZA 106213. – Magyar Zoltán gy., 2016).  
SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 318–319.).  
→MZ II. H 105.

**B 54. Rózsa Sándor és a lelkiismeretlen orvos.** Az emberek olyan szegények, hogy még tűzifára sem telik a pénzükből, és sokan megfagynak. Az orvos Rózsa Sándor szeretőjéről is megállapítja, hogy meghalt, de a virrasztóban a lány magához tér, feléled. Rózsa Sándor a híret hallva annak, hogy a kedvesét kis híján élve temették el, felkeresi az orvost, a kocsija után kötteti, és úgy vonszolja végig a falun bosszúból.

ER: Vajdakamarás (Magyar Zoltán, 2012a. 353.).

**B 55. Rózsa Sándor és a népnyzó polgármester.** Rózsa Sándor egy helyen látja, hogy a polgármester fát hordat a szegény emberekkel. Amikor meglátják, őt is odarendelik dolgozni. Rózsa Sándor a fahordás közben egy fára ráírja a nevét, majd másnap felkeresi a polgármestert, felfedi előtte a kilétét, és felelőségre vonja az önkényeskedésért. Amikor az tagadja, hogy kényszerrel hajtotta a népet dolgozni, a betyár megmutatja neki a nevét a méterfán, majd megbünteti a népnyzó előljarót.

ER: Bálványosvárálja (Magyar Zoltán, 2011a. II. 68.; Uő, 2012a. 352.).

→MZ II. H 65.

**B 56. Rózsa Sándor és az uzsorás.** Rózsa Sándornak a fülebe jut, hogy egy falusi kocsmáros a kölcsönök fejében nagyon zsarolja a népet. Felkeresi a betyárjával, és büntetésül az uzsorás homlokára és hátára sütteti, hogy: „Nem tartozik nekem senki, csak én tartozom az ördögnek a bőrömmel”, majd az adósleveleket kiosztja a nép között, hogy a papírt nyugodtan égessék el.

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 23–24. – 1985).

**B 57. A megbüntetett pandúrok.**

**B 57.1. A kihérélt pandúrok.** Rózsa Sándor meztelenre vetkőzteti és megveri/kihéréli a menyecskékkel erőszakoskodó pandúrokat.

DT: Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 142.; Uő, 1975. 87.; Uő, 2001. 280.).

FF: Garany (Géczi Lajos, 1994. 281–282.).

AF: Szeged vidéke\* (Móricz Zsigmond, 1954. 21.).

ER: Vajdakamarás (Magyar Zoltán, 2012a. 352.).

**B 57.2. A megtáncoltatott pandúrok.** Rózsa Sándor szemtanúja lesz annak, hogy a pandúrok az ínséges esztendő ellenére is követelik egy paraszttól a gabonát, és mivel nem tud fizetni, a börtönbe akarják hurcolni. Rózsa Sándor a pisztolyát előrántva lefegyverzi a pandúrokat, majd a kezüket megkötözve

az ostorával megtáncoltatja őket, és megverve, összekötözve kergeti vissza őket Szegedre.

AF: Ada (Penavin Olga, 1984. 59.).

**B 57.3. Az erős paprika evésére kényszerített pandúrok.** Rózsa Sándor a csapatával az egyik tanyán meglepi az őt kereső pandúrokat, lefegyverzi, majd arra kényszeríti őket, hogy vele együtt vacsorázzanak. Rózsa Sándor a pandúroknak egy-egy füzér erős paprikát hozat, és addig nem engedi el őket, amíg a paprikát az utolsó szemig meg nem eszik.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 650–651.); Hódmezővásárhely (S. Nagy Anikó, 1975. 490. – Gémes Gyula gy.).

**B 58. A legyőzött pandúrok.**

**B 58.1. Az elkergetett pandúrok.** Rózsa Sándor meglepi, és a város határáig kergeti az őt kereső pandúrokat.

AF: Tiszalök (Küllös Imola, 1988. 145. – Béres András gy., 1952); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); H. n. (DMNA 716/626. – Béres András gy., 1963); Csongrád (MFMNA 599–1976/34. – Rakonczai Ibolya gy.); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 516.); Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 72–73., 75., 80–81.).

**B 58.1.1. A karikás ostorral legyőzött pandúrok.** Rózsa Sándor pusztán karikás ostorával száll szembe az őt üldöző pandúrokkal, és legyőzi/menekülésre készíti őket.

AF: Szalkszentmárton (Matics Pál, 1970. 125.); Csongrád (MFMNA 599–1976/34. – Rakonczai Ibolya gy.); Makó – 2 (MFMNA 931–1986/7–8., 9–10. – Rác Sándor gy.); Arad (KJNTA 334–99/58. – Magyar Etelka gy., 1999).  
→MZ VII. B 23.1.

**B 58.1.2. A leszakított bajusz.** Rózsa Sándor úgy suhintja meg karikás ostorával az egyik őt üldöző pandúr arcát, hogy az ostorcsapás nyomán leválik a pandúr bajusza.

AF: Makó (MFMNA 931–1986/9–10. – Rác Sándor gy.).

**B 58.1.3. Rózsa Sándor fokosának nyoma I.** Egy pandúr a haláláig viseli kopasz fején Rózsa Sándor fokosának a nyomát egy hosszúkas heg formájában.

AF: Röske (MFMNA 86–1986/1. – Vastag József gy., 1963).

**B 58.2. A megölt pandúrok.** Rózsa Sándor és betyártársai (tűzharcban/rajtaütés közben) megölik az őket üldöző, őket elfogni igyekvő pandúrokat.

FF: Dorogháza (Küllös Imola, 1990. I. 28. – Tölgyessy Zsuzsanna gy., 1986).  
AF: Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 90–91. – 1952); Biri (JAMNA 221–67/54–55. – Polónyi Péter gy., 1953); Pátroha (JAMNA 508–71/105–106. – Bodnár Bálint gy., 1955); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 648.); Ürményháza (Penavin Olga, 1978. 60.; Uő, 1995. II. 299–300.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 78.; Uő, 2008. 65.).

**B 59. A megbüntetett becirker.** A szabadságharc bukása után titkosügynökök járnak az országot, hogy kézre kerítsék a bujdosó honvédeket. Ezek egyike Priszman is, akit a nép csak Pimasznak nevez. Pimasz különböző áruhát öltve nyomára akad két bujdosó honvédtisztnek, és elfogja őket. Rózsa Sándor az esetről értesülve csapdába csalja a becirkert, majd a füleit levágva elkergeti őt a vidékről.

AF: Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 128–131.; Uő, 1979. 87–90.).

**B 60. A megbüntetett földbirtokos.** Rózsa Sándor értesül arról, hogy a földesúr rosszul bánik a munkásaival/beosztottjaival. Megjelenik csapatával a kastélyban, és kirabolja a földesurat/megkínózza őt (szögekkel kivert nyeregbe ülteti)/a saját istállója gerendájára akasztja/eltáncoltatja vele a haláltáncot, majd kivégzi.

DT: Sárbogárd (EA 2053/39–40. – Juhász László gy., 1948).

AF: Tápé (Katona Imre, 1971. 669. – 1943); Magyarcsanak (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 118.); Orosháza (Uő, 1964. 133–134.); Temesújfalú\* (Bálint Sándor, 1980. 516. – Erhard Recktenwald gy., 1964); Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 142–143.); Helvécia: Matkópuszta (Nagy Ilona, 2010. 75.).

**B 60.1. A megbüntetett apa.** Rózsa Sándor értesülve arról, hogy valójában egy gazdag földbirtokos az apja, felkeresi őt a kastélyában, bemutatkozik neki, majd büntetésül kirabolja őt.

ER: Katalinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367.).

**B 61. A megbüntetett hencegó urak.** Rózsa Sándor apja egy gazdag földbirtokosnál szolgál mint gulyás. A birtokos azzal hencég előtte, hogy ha hozzá is betörne a fia, jól elbánná vele. Amint a földesúr kijelentéséről értesül Rózsa Sándor, megjelenik a kastélyban, és ráfogva a pisztolyát a halálra rémült úrra, minden pénzétől megfosztja. / A kocsmában mulatozó urak azzal hencegnek, hogy ők hogy elbánnának Rózsa Sándorral, ha a kezükbe kerülne. Az ott leelkedő betyárvezér ezt hallva előlép, majd elszedi a halálra vált uraktól az összes pénzüket.

DT: Kerékteleki (EA 12817/1–2. – Túri Róbert gy., 1961).

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.).

**B 62. A megbüntetett árulók.** Rózsa Sándor értesülve arról, hogy elárulták, a betyárjaival felkeresi az illetőt, és példásan megbünteti őt (megöli/megkínózza). / Az elfogott Rózsa Sándor árulóján a betyártársai állnak bosszút.

AF: Heves megye (Dömötör Ákos, 1998. 93. – Nagy Dezső és Németh Sándor gy., 1947); Tiszaigar (EA 4094/117. – Katona Imre gy., 1949); Omor (AFAR F 4772. – Vő Gabriella gy., 1960); Kaplony (Baracsi Béla, 1972. 3.); Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Gémes Gyula gy.); Kispac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 114. – Huszka Elemér gy., 1995).



**B 64. A szegényeket fosztogató betyár megbüntetése.** Rózsa Sándor értesülve arról, hogy egy betyár/a bandájából egy betyár a szegény emberektől is rabol, az illetőt maga elé hívhatja és agyonlövi/visszaadhatja vele az elrabolt pénzt, és a szegény ember szeme láttára költeti fel.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 157–158. – Bertalan Emma gy., 1947); Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.); Nyíregyháza (JAMNA 454-69/VII. 1120–1125. – Erdész Sándor gy., 1968); Keresztúr (Ferenczi Imre, 1973. 316.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 127–128.); Muzslya (MZA 55150. – Palatinus Aranka gy., 2002).

**B 65. Az ál-Rózsa Sándor (A magát Rózsa Sándornak kiadó betyár megbüntetése).** Egy betyár Rózsa Sándornak adja ki magát, és a betyárvezér rettegett tekintélyét kihasználva fosztogat a saját hasznára. Rózsa Sándor megtudva ezt felkeresi őt, és végez a nevével visszaélő betyárral.

AF: Szank\* (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956); Makó (MFMNA 931-1986/22. – Rác Sándor gy.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 642–643.); Bácska (Penavin Olga, 1978. 51.); Tiszaalpár\* (Bosnyák Sándor, 2001. 282.).

**B 65.1. Rózsa Sándor és Avram Janku.** Rózsa Sándor értesülve arról, hogy Avram Janku Erdélyben az ő nevében rabolja és gyilkolja a magyarokat, a csapatával a helyszínre siet, és megöli a román felkelővezért.

ER: Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 285.).  
→MZ III. G 38.8.

**B 67. A megbüntetett falu.** Rózsa Sándor kipusztít/feléget egy egész falut, mert az ott lakók nem segítik/nem adnak a csapatának enivalót. / Rózsa Sándor azal fenyegeti meg annak a falunak a népét, ahol elárulták, hogy ha kiszabadul, az egész község „fölmegy az égbe”.

DT: Csákvár (EA 8051/4. – Dobos Ilona gy., 1966).

AF: Bátya (KJMNA 26.65/30. – Fehér Zoltán gy., 1963); Szeged: Csorva (Bálint Sándor, 1980. 511. – Szabó Máttyás gy.).

## B 71–90. Rózsa Sándor rablásai

**B 71. A kifosztott gazdagok.** Rózsa Sándor a szegényeket nem bántja, hanem csak a gazdagokat rabolja ki.

DT: Bábonymgyer (EA 2062/4. – Morvay Judit gy., 1947); Felcsút (EA 2109/27–28. – Bágó Éva gy., 1947); Kaposvár, Mecsekfalja, Muthpuszta, Nemeske, Öcsény, Tormás (SMK 128/II. 16–18., 20. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Hernádtihany, Kassa, Legyesbénye, Sajókápolna, Tállya – 2 (SMK 128/II. 13., 17–18., 22. – Dömötör Sándor gy.); Bussa – 2, Galábocs, Zély (MZA 7664., 25437., 84236., 84237. – Varga Norbert gy., 2003–2010).

AF: Doboz (EA 2063/20. – Diószegi Vilmos gy., 1947); Békés – 2, Csenger, Dancsháza, Demecser, Isaszeg, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kőtelek, Medgyesegyháza, Nyíregyháza,

Sajókápolna, Szabadszállás, Szőreg – 3, Tiszafüred (SMK 128/II. 13., 15., 17–20., 43. – Dömötör Sándor gy.); Tiszadada (EA 4038/1–2. – Béres András gy., 1953); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); Kissárrét – 2 (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.); Omor, Gátalja (AFAR F 4771., 4785. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 2 (AFAR Mg. 387. I. h., k. – Vöő Gabriella gy., 1960); Szeged vidéke (MOA 1719. – Bálint Sándor gy., 1961); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 63.); Vöröscsárda (AFAR Mg. 1655. – Vöő István gy., 1967); Tápé (EA 8052/48. – Dobos Ilona gy., 1966); Jázova, Rábé (Ferenczi Imre, 1973. 315–316., 317.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 632–633.); Kunszentmárton (MOA 12728. – Villányi Péter gy., 1981); Szalatornya – 2 (Penavin Olga, 1983. 90.); Hertelendyfalva (Bosnyák Sándor, 1993c. 17.; Uő, 2001. 282.); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113–114. – Huszka Elemér gy., 1995); Bányú (Az égig érő mesefa, 1995. 97–101.); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 72.); Tura (Bosnyák Sándor, 2001. 288.); Muzslya (MZA 55150. – Palatinus Aranka gy., 2002); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.); Ákos (Magyar Zoltán, 2011a. ii. 447.); Kistráska (MZA 97348. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1443. II. f. – Faragó József gy., 1967); Felenyed, Szilágypanit, Varsolc, Zsibó (MZA 1018., 703., 704., 706. – Magyar Zoltán gy., 1999–2002); Bágyon (Keszeg Vilmos, 2004. I. 139.); Kisbács, Egeres (Magyar Zoltán, 2004a. 296., 301.); Királyfalva, Magyarpéterfalva (Uő, 2005a. 138.); Válaszút, Bodonkút (MZA 82824., 82844. – Magyar Zoltán gy., 2005, 2006); Kárásztelek, Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 298., 298–299.); Lőrincréve (Uő, 2008a. 283.); Désakna (MZA 73544. – Magyar Zoltán gy., 2010); Tordatúr (Magyar Zoltán, 2011a. I. 463.); Újös (Uő, 2011a. II. 147.; Uő, 2012a. 352. – Orbán Dániel gy.); Mezőkeszű, Bonchida (Magyar Zoltán, 2012a. 351., 357.); Belényesújlak, Köröstárkány (Uő, 2013a. 69.).

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 51–53.); Seprőd, Székelybere (Magyar Zoltán, 2007b. 65., 66.); Abásfalva, Székelyzsombor (Uő, 2011d. 170.); Recsenyéd (Uo., 171. – Geréd Gábor gy.).

**B 72. Az útonálló Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor megállítja az úton lévő urakat/gazdag kereskedőket, és kifosztja őket.

DT: Maradék (Raffai Judit, é. n. 11.).

AF: Nagycserkesz (EA 9329/1. – Molnár Béla gy., 1953); Békés (SMK 128/II: 20. – Dömötör Sándor gy.); Gálospetri (Bihari népmondák, 1995. 182. – Papp Attila gy., 1973).

ER: Újös (MZA 28615. – Orbán Dániel gy., 2003); Désakna (MZA 82829. – Magyar Zoltán gy., 2010); Györgyfalva\* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 480.).

SZ: Csíkszentmárton (Magyar Zoltán, 2011a. I. 148.).

**B 73. Az ellopott élelem.** Rózsa Sándor a nagygazdától a disznótort követően sonkát, szalonnát, kolbászt lop.

AF: Békés (SMK 128/II. 18. – Dömötör Sándor gy.); Csongrád (MFMNA 599-1976/24. – Rakonczai Ibolya gy.); Feketics (Penavin Olga, 1995. II. 103. – Vajda Annamária gy.).

**B 74. Az elhajtott állatok.** Rózsa Sándor az általa kiszemelt szép lábasjóságokat elhajtja a gazdájától/elviszi a nagygazda jóságait/egy csomó marhát/birkát kiszakít a földesúr csordájából/nyájából, és az embereivel elhajtja az állatokat.

DT: Sárbogárd (Küllös Imola, 1988. 147–148. – Juhász László gy., 1948).

AF: Magyarcsanád (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Hortobágy (EA 2993/24. – Béres András gy., 1952); Mórahalom (MFMNA 39-1967/29. – Szabó Mátyás gy., 1956); Oroszáza (Szabó Ferenc, 1959. 67.; Uő, 1964. 133–134.); Rösze (EA 13717/13–14. – Vastag József gy., 1963); Margitta (Bihari népmondák, 1995. 183. – Papp Attila gy., 1973); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.); Zsana (VKMA ltsz. n.; MZA 33042. – Glocker Zoltán gy., 1980); Kunszentmárton – 2 (MOA 6008., 12728. – Villányi Péter gy., 1981); Apátfalva (MZA 28409. – Sinkó Rozália gy., 1999); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 77., 78–79.; Uő, 2008. 64.); Muzslya (MZA 55148. – Palatinus Aranka gy., 2002); Tornynos (MZA 55214. – Balassa Árpád gy., 2003); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.); Mohol (MZA 108601. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012).

ER: Szilágynagyfalu (MZA 54894. – Turai Tünde gy., 2006); Diósd (Magyar Zoltán, 2007a. 299.).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 91504. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 75. Az elkötött lovak.** Rózsa Sándor a neki megtetsző lovakat ellopja a gazdájától/kiszakítja a grófi ménesből/abból él, hogy a lopott lovakat eladja a vásáriban/értékesíti orgazdák által.

AF: Mezőtúr – 3 (Szűcs Sándor, 1946. 35., 36.); Békés, Érsekcsanád, Mezőberény (SMK 128/II. 9., 18., 38. – Dömötör Sándor gy.); Kondoros (EA 9948/3. – Szabó Ferenc gy., 1957); Tiszacéce (MOA 13013. – Bencsik János gy.); Omor – 2 (AFAR F 4754., 4792. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor – 2 (AFAR Mg. 387. I. X., z. – Vöő Gabriella gy., 1960); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963); Csongrád megye: Perceltanya (MOA 11689. – Bosnyák Sándor gy., 1968); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Kistelek\* (Bosnyák Sándor, 1973b. 88.); Karcag (MZA 59484. – Ötvös Lajos gy., 1976); Dezsánfalva (AFAR F 4784. – Vöő Gabriella gy., 1980); Kunszentmárton (MOA 12687. – Villányi Péter gy., 1981); Szeged vidéke (BSH 329-84/16. – Bosnyák Sándor gy.); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 515.); Ludas (EA 25308/5–6. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Apátfalva (MZA 28430. – Sinkó Rozália gy., 1999); Felsőhegy (Raffai Judit, é. n. 12.); Végvár – 2 (MZA 90992., 90993. – Magyar Zoltán gy., 2010); Mohol (MZA 108601. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012); Magyarkelecsény (MZA 97353. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Érdengeleg (MZA 107206. – Magyar Zoltán gy., 2016).

FF: Zsély (MZA 84236. – Varga Norbert gy., 2010).

ER: Szilágypanit (Magyar Zoltán, 2007a. 302.).

SZ: Kissolyos (MZA 61251. – Zsidó Ferenc gy., 2002–2007).

### **B 75.1. A leleményes lólopás.**

**B 75.1.1. A megszélidített kutyák.** Rózsa Sándor a lopást megelőző napon elmegy a helyszínre, és ételt adva nekik, megnyalhatja a kezét a kutyákkal. Másnap, amikor a lovakért megy, a kutyák megismerik őt, és nem jeleznek, nem bántják.

FF: Jánok (MZA 84655. – Magyar Zoltán gy., 2008).

**B 75.1.2. Az elcsalt kutyák.** Rózsa Sándor pirított tarhonyát szór el a tanya közelében, amelynek szagával elcsalja az istállót őrző kutyákat, és amíg a kutyák a tarhonyáért marakodnak, ő elköti a lovakat.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 638–639.); Kunszentmárton (MOA 12690. – Villányi Péter gy., 1981); Felsőhegy (Raffai Judit, é. n. 12.).

**B 75.1.3. A felgyújtott szénakazal.** Rózsa Sándor felgyújtja az udvaron lévő szénakazlat, és amíg a gazda az oltással van elfoglalva, az istállóból elköti a lovakat.

AF: Omor (AFAR F 4754. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. z. – Vöő Gabriella gy., 1960).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 91504. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 75.1.4. A leterített pokróc.** Rózsa Sándor az istálló előtt pokrócot terít le a földre, hogy ne hallják meg az ellopott ló patkójának a kopogását.

AF: Magyarkelecsény (MZA 97353. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**B 75.1.5. A keresztvason átbújtatott ló.** Rózsa Sándor a keresztvassal lezárt istálló ajtaján keresztül is kilopja a lovat úgy, hogy zabbal kicsalogatja/átlépteti a keresztvason a ló két mellső lábát, és utána az állat magától is kibújik.

AF: Omor (AFAR F 4792. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I/x. – Vöő Gabriella gy., 1960); Ludas (EA 25308/5–6. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1999); Végvár (MZA 90992. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Kissolymos (MZA 61251. – Zsidó Ferenc gy., 2002–2007).

**B 75.2. A bravúros lólopás (A kijátszott őrzők).** Rózsa Sándor úgy is ellopja a lovat az istállóból, hogy a gazda az istálló ajtajában fekszik le/hogy az istálló ajtajában hajdúk őrködnek.

AF: Mezőtúr (Szűcs Sándor, 1946. 35.); Végvár (MZA 90993. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 75.3. A leleményes disznólopás.** Rózsa Sándor pálinkával berúgatja a disznókat, majd felültetve a kocsira, kabátot adva rájuk, lopja el azokat.

FF: Töhöl/Deáki (MZA 103040. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

**B 76. A kirabolt postakocsi.** Rózsa Sándor megtudja, hogy sok pénzt szállít a postakocsi. A csapatával megállítja a kocsit, és kirabolja azt.

DT: Zengővárkony (SMK 128/II. 20. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 157–158. – Bertalan Emma gy., 1947); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 67.); Mohol\* (MZA 108601. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012).

**B 76.1. A postakocsi leleményes kirablása.** Rózsa Sándor sánta koldusnak tetetve magát felkéredzkedik a postakocsira, és megtudakolja, hogy az öröknek hány tölténye van. A kocsis azt válaszolja, hogy nem sok, de puskaport visznek magukkal bőven. Rózsa Sándor menet közben titokban vizet önt a puskaporra, majd arra biztatja a katonákat, hogy lövöldözzenek be az út menti sűrűbe,

hogy a betyárvezért elriasszák, mert az ott szokott általában tanyázni. Amikor a katonák minden golyójukat ellövöldözik, leszáll a kocsiról, majd betyárnak átöltözve elébük kerül, és a postakocsit kirabolja.

AF: Omor (AFAR F 4801/1–3. – Vöö Gabriella gy., 1960).

**B 77. A kirabolt vonat.** Amikor Rózsa Sándor először utazik vonaton, látja, hogy arra csupa tehetős ember vált jegyet, mire elhatározza, hogy a csapatával kirabolja. Felszedik a síneket, és amikor a vonat megáll/kisiklik, a betyárok felugrálva a kocsikba, minden értéküktől megszabadítják az utasokat.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 157–158. – Bertalan Emma gy., 1947); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 13.); Szalárd\* (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – 1981); Balástya, Békés (Küllös Imola, 1988. 158.); Hódmezővásárhely (Szei Tibor, 2000. 70.).

ER: Zsibó (Magyar Zoltán, 2007a. 299.); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 69–70.).

**B 78. Az elfogott hadiszállítmány.** Rózsa Sándor szóba elegyedik a Bakonyon keresztül élelmet és fegyvereket szállító katonákkal, és pálinkával kínálja őket. A katonák örömmel elfogadják az invitálást, és mindannyian lerészegednek. A részeg katonákat a betyárok a barlangjukba viszik, majd amikor kijózanodnak, immár a szállítmány nélkül bocsátják őket az útjukra.

AF: Ramocsaháza (EA 7901/D. 633–635. – Erdész Sándor gy., 1960).

**B 79. A kirabolt bank.** Rózsa Sándor csellet kirabol egy bankot/postahivatalt. / Rózsa Sándort bankrablás közben fogják el.

AF: H. n. (DMNA 716/629. – Béres András gy.); Tiszalök (EA 4038/12. – Béres András gy., 1953); Mohol (MZA 108601. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012).

**B 80. A kifosztott kastély.** Rózsa Sándor a társaival a saját kastélyában lepi meg a földesurat, és értékei átadására kényszeríti őt.

DT: Hirics (SMK 128/II. 18. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Heves megye (Dömötör Ákos, 1998. 92–93. – Nagy Dezső és Németh Sándor gy., 1947); Tiszaszentimre (SMK 128/II. 22. – Dömötör Sándor gy.); Ludas (EA 25308/10–11. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990).

ER: Zsibó (Magyar Zoltán, 2007a. 298.).

SZ: Székelykakasd (Asztalos Enikő, 1998. 114.).

**B 81. A megüzent sarc.** Rózsa Sándor megüzeni a földesúrnak/a nagygazdának, hogy a megadott időpontban, a megadott helyen legyen ott a szükséges mennyiségű ital és élelem. Az uraság tartva a betyárok megtorlásától, teljesíti a kérést, a cselédeivel odaviteti a megjelölt mennyiségű bort, pálinkát, kenyeret, szalonnát, vágni való állatot.

AF: Békés (Küllös Imola, 1988. 205. – 1948); Dunavecse (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Németsztamora (AFAR F 4756. – Vöö Gabriella gy., 1960); Úri (EA

7354/122. – Dobos Ilona gy., 1964); Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 191.); Újkígyós (MZA 99246., 109626. – Harangozó Imre gy., 1970-es évek); Tiszaalpár (Bosnyák Sándor, 1984. 334.; Uő, 2001. 282.); Apátfalva (MZA 28428. – Sinkó Rozália gy., 1999); Zsadány/Újkígyós (MZA 99453. – Magyar Zoltán gy., 2014).

ER: Bodonkút (MZA 82837. – Magyar Zoltán gy., 2006); Búrgezd, Egrespatak (Magyar Zoltán, 2007a. 298.).

SZ: Gagy (EA 24231/81–82. – Gagy József gy., 1977).

**B 82. A kifosztott vendégsereg.** Rózsa Sándor szorult helyzetben lévő barátja kedvéért az embereivel rajtaüt a kastélyban vendégeskedő úri társaságon, és kifosztja őket minden értékükből, majd a zsákmányon megosztóznak a birto-kossal.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 633–636.).

### **B 83. Az álruhás rablások.**

**B 83.1. A papi ruhát öltő Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor papnak/püspöknek öltözve jelenik meg a plébánián/a püspökségen/a kártyázó papok között, majd felfedve valódi kilétét, elviszi a papok pénzét/az egyház kincseit.

DT: Pécsvárad (MOA 11770. – Cs. Nagy Ibolya gy.).

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 131. – 1965); Érkeserű (Bihari népmondák, 1995. 183–184. – Papp Attila gy., 1973); Szeged vidéke (Veszélcáné Gémes Eszter, 1981. 155–163.); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 129.).

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 67–68.; Uő, 2012a. 357.).

**B 83.2. Az úri ruhát öltő Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor grófnak/előkelő úrnak öltözve keres fel egy bankárt/nagybirtokost/jelenik meg az urak báljában, majd valódi kilétét felfedve, a pénzüket, értékeiket átadására kényszeríti őket.

FF: Kishartyán (EA 6358/9. – Nagy Dezső gy., 1951).

AF: Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 142–143.); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 66.); Gyanta (Kun József, 1998. 116–117.).

ER: Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 284.); Várkudu (Uő, 2011a. II. 280.).

**B 83.3. Az álruhás védelmező.** Egy gróf annyira fél attól, hogy Rózsa Sándor kirabolja őt, hogy katonákat fogad az őrizetére. Rózsa Sándor értesülve erről, maga is katonaruhát ölt, és jelentkezik szolgálattételre a grófnál/tábornoki ruhában teszi nála tiszteletét, majd valódi kilétét felfedve kirabolja az urat, és a mit sem sejtő örök tisztelgése mellett távozik.

ER: Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 298.); Túr (Uő, 2008a. 284.).

**B 83.4. Rózsa Sándor mint csendőrkapitány.** Rózsa Sándor csendőrtiszti egyenruhában megállítja az adót szállító kocsit, és utasítja a kísérőket, hogy adják át neki a pénzt, mert Rózsa Sándor ólálkodik a környéken. A pénzkísérők csak

akkor jönnek rá a rablásra, amikor a pénz órák múltán sem érkezik meg a rendeltetési helyére.

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1443. II. f. – Faragó József gy., 1967).

**B 83.5. Egyéb álsruhás rablások.** Rózsa Sándor lókereskedőnek öltözve viszi el a földesúr pénzét/rongyos ruhát öltve, magát nyomoréknak álcázva rabolja ki a fináncokat/mészárosnak öltözve hajtja el az ökröket a vágóhídról.

AF: H. n. (DMNA 716/620. – Véres András gy., 1963).

ER: Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 284.); Ördögösfüzes (Uő, 2011a. II. 67.; Uő, 2012a. 356.).

**B 83.6. A kikémlt gazdagság.** Rózsa Sándor emberei beállnak cselédnek, inasnak a földesúri kastélyba, és kikémltik, hogy az úr milyen értékeket őriz ott, hol rejtegeti a kincseit, majd értesítik róla a betyárvezért, aki néhány nap múlva kirabolja a grófot/Rózsa Sándor inasnak állt emberei altatóport kevernek az urak italába, és a megérkező betyárvezér úgy rabolja ki a herceget.

AF: Aszód (EA 2047/49. – Sz. Tóth Erzsébet gy., 1947); Makó (MFMNA 931-1986/21–28. – Rác Sándor gy.).

DT: Biatorbágy (DE MNYT K-970/16. – Bozsóki Judit gy., 1985).

**B 85. A lányrabló Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor a neki megtetsző lányt/asszonyt a lovára kapja, és magával viszi szeretőnek. / Rózsa Sándor egy éjszaka elrabolja a grófkisasszonyt a kastélyból, és a betyártanyára viszi.

DT: Kerékteleki (EA 12817/8–9. – Túri Róbert gy., 1961).

AF: Tivadar (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy., 1948); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 516., 594.).

ER: Koltó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 368–370.).

**B 86. A félbeszakított színelőadás.** Rózsa Sándor értesülve arról, hogy Szegeden a színházban/egy kocsmában a színészek róla szóló darabot készülnek bemutatni, az embereivel megjelenik a helyszínen, megállítja az előadást, majd kifosztja az ott megjelent úri népeket/előadás közben felmegy a színpadra, és közli a nézőkkel, hogy még egy előadás hátra van, majd az összes pénzüktől és ékszereiktől megfosztja őket.

DT: Dömös (Bosnyák Sándor, 1993. 61.; Uő, 2001. 284–285.).

AF: Kondoros (Szabó Ferenc, 1959. 66–67., 117.; Uő, 1964. 132.); Tamásfalva (Penavin Olga, 1995. II. 308. – Jenős György gy.).

**B 90. A rossz hírű Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor gátlástalan rablóvá válik, azért oszlatják fel a szabadcsapatát/azért ítélik el.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 70.).

SZ: Gyimes: Farkasok patakja (MZA 91502. – Magyar Zoltán gy., 2011).

B 91–100. Rózsa Sándor egyéb nevezetes cselekedetei

**B 91. Rózsa Sándor a szabadságharcban.** Kossuth Lajos felkeresi Rózsa Sándort, és kegyelmet ajánl neki, ha a csapatával segíti őt a honvédő harcokban. A betyárvezér elfogadja az ajánlatot, és az embereivel együtt részt vesz a szabadságharcban. / Rózsa Sándor Kossuth szónoklata hatására dönt emellett, hogy a csapatával részt vesz a szabadságharcban. / A betyárok Rózsa Sándor vezetésével kitüntetik magukat a honvédő harcokban, számtalan alkalommal megfutamítják az ellenséget/legyőzik a szerb felkelőket. / Rózsa Sándor felkeresi Kossuthot/a királyt, és felajánlja neki, hogy a csapatával részt vesz a szabadságharcban, ha amnesztiát kap.

KM: H. n. (Nemzetőr, 1848. 22. szám, 344–345.; Dégh Linda, 1952. 198–199.); H. n. (Arany János összes művei I., 1951. 56–60. – 1849; Seres István, 2012. 169–170.; Ujváry Zoltán, 2014. 157–158.); H. n. (Gracza György, 1894. III. 116.); H. n. (Lengyel Dénes, 1977. 314–317. – Gracza György nyomán); H. n. (Békés István, 1966. 126. – ponyvanyomatvány, 19. század második fele); H. n. (Ortutay Gyula, 1952. 296.).

DT: Kerta (Dégh Linda, 1952. 149–150.; Lengyel Dénes, 1977. 313.; Dömötör Ákos, 1998. 91. – Süle Sándor gy., 1947); Felcsút (Lukács László, 1998. 21. – Gábor Éva gy., 1947); Karakószörcsök (Dömötör Ákos, 1998. 91. – 1947); Bogviszló – 2 (EA 2064/75., 76. – Csermák Géza gy., 1947); Diósvizlő (Dégh Linda, 1952. 149. – Csilléry Klára gy.); Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952); Alsónyék, Alsó-Szigetköz – 2, Baranyahídvég, Baranyaszentlőrinc, Bogviszló – 2, Bonyhád – 2, Böde, Cserszegtomaj, csögle, Dabrony, Decs – 3, Fonyód, Kádárta, Kaposszekcső, Karakószörcsök, Kerta – 2, Kiskomárom, Nagycsány, Nagyvázsöny – 2, Nemesgulács, Ócsény – 2, Petőmihályfa, Sárbogárd – 2, Somogyszob, Szakály, Szőny, Tótvázsony, Tüskevár (SMK 128/II. 28–39., 41. – Dömötör Sándor gy.); Pécsvárad (MOA 11772. – Cs. Nagy Ibolya gy.); Páty (EA 7516/88. – Dobos Ilona gy., 1965); Sárbogárd, Zengővárkony (Küllös Imola, 1988. 151.).

FF: Hasznos (PMNA 19/4. – Manga János gy., 1947); Sára (SMK 128/II. 30–31. – Dégh Linda gy.); Balassagyarmat, Bodrogszadány, Eger – 3, Golop – 2, Harsány, Hugyag – 3, Kassa, Legyesbénye, Macconka, Olaszliszka – 2, Parád, Rakaca, Sajóecseg, Sajókápolna, Sajószentpéter – 3, Sára, Szalonna – 2, Szárazkék – 2, Tállya (SMK 128/II. 28–31., 36–41. – Dömötör Sándor gy.); Kápolna (Seres István, 2013. 266. – Juhász Antal gy., 1947); Bodrogszadány (Uo., 268–269. – Dégh Linda gy., 1947); Baskó (Ferenczi Imre, 1960. 401.); Szárazkék (Küllös Imola, 1988. 150.); Garany (Géczi Lajos, 1994. 281–282.); Barka (MZA 41. – Magyar Zoltán gy., 1997); Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 330.); Kisóvár (MZA 83823. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Jánok (MZA 84656. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF: Tamásfalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 109–110. – Berta István gy., 1940); Mezőberény, Cigánd (Dömötör Ákos, 1998. 90., 94. – 1947); Szegvár (Uo., 91–92. – Hatvani Szabó Etelka gy., 1947); Heves megye (Uo., 92–93. – Nagy Dezső és Németh Sándor gy., 1947); Dömsöd (Dömötör Sándor, 1998. 93. – 1947); Békés (Seres István, 2013. 265. – Bertalan Emma gy., 1947); Dab (Uo., 267. – N. N. gy., 1947); Dömsöd – 2 (Uo., 267. – N. N. gy., 1947); Gödöllő (Uo., 268. – N. N. gy., 1947); Gyoma, Öcsöd (Küllös Imola, 1990. II. 75., 79. – ifj. Ligeti Lajos gy., 1948); Abádszalók, Adony – 2, Apátfalva – 4, Balkány, Balmazújváros, Békés – 7, Dunapatak, Érsekcsanád, Galgamácsa – 8, Gulács, Gyoma – 6, Jászdózsa – 3, Kaba, Kál, Kállósemjén, Kalocsa, Kápolna – 2, Kecskemét: Úrihegy, Kék – 3,



Kérsemjén, Kisar, Kiskunfélegyháza, Kiszombor, Kocsér, Kondoros – 2, Kunmadaras, Makó, Magyarcsanak – 2, Medgyesegyháza, Mezőberény – 3, Nagykálló – 2, Nagyrév, Nyíregyháza, Nyírmihálydi, Öcsöd, Solt – 2, Szamosszeg, Szőreg – 5, Tiszaföldvár, Tiszafüred – 2, Tiszaörs – 2, Tiszaszőlős – 3, Tivadar, Vámosújfalva, Vésztő – 2, Zombor, Zsujta (SMK 128/II. 28–42., 48. – Dömötör Sándor gy.); Kaba (Dégh Linda, 1952. 150.; Ortutay Gyula, 1952. 296. – Szolnoky Lajos gy.); Tiszalök (EA 3801/12. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 4036/17. – Béres András gy., 1953); Balkány (EA 4038/7. – Béres András gy., 1953); Nagycserkesz (EA 9329/1. – Molnár Béla gy., 1953); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 9.); Oroszháza (Szabó Ferenc, 1958. 117.; Uő, 1959. 66.); Nyírtura (JAMNA 141–67. – Vámos Mária gy., 1959); Arad-Mikelaka (Kovács Ferenc, 1995. 26. – 1950-es évek); Omor – 2 (AFAR F 4803., 4806. – Vöő Gabriella gy., 1960); H. n. – 3 (DMNA 716/621. – Béres András gy., 1963); Uri (EA 7354/123. – Dobos Ilona gy., 1964); Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964); Kiskunhalas/Szank (Nagy Czirok László, 1965b. 132.); Tápe (EA 8052/53. – Dobos Ilona gy., 1966); Nyírvasvári (EA 8388/5. – Dobos Ilona gy., 1967); Békés megye (EA 15823/174. – Bereczki Imre gy., 1968); Nyíregyháza (JAMNA 454–69/VII. 1120–1125.; Erdész Sándor, 1998. 97. – Erdész Sándor gy., 1968); Újkígyós (MZA 99246., 109626. – Harangozó Imre gy., 1970-es évek); Tápe (Katona Imre, 1971. 660.); Feketető (Ferenczi Imre, 1973. 311.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 653–654.); Csongrád (MFMNA 599–1976/1. – Rakonczai Ibolya–Tóth Ilona–Szurcsik Zsuzsanna gy.); Balástya (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 94–98.); Bodrogszentés (Ferenczi Imre, 1981. 274.); Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/102–103. – Tóth Judit gy., 1983); Püspökladány (MOA 14150. – Bosnyák Sándor gy., 1986); Tiszaalpár (Bosnyák Sándor, 1984b. 334.; Uő, 2001. 286–287.); Öcsöd (Küllős Imola, 1988. 150–153.); Ludas (EA 25308/2–3. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Temerin (Csorba Béla, 1997. 176.); Apátfalva (MZA 10466. – Sinkó Rozália gy., 1999); Deszk, Karcag, Tápióbicske (Bosnyák Sándor, 2001. 287.); Hódmezővásárhely (Szentti Tibor, 2008. 51.).

ER: Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 212.; Gál Péter József, 2017. 377.); Sövényfalva (MZA 1242. – Magyar Zoltán gy., 2003); Kolozspata (Magyar Zoltán, 2011a. I. 490.).

SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1984. 179.); Kissolyos (MZA 61251. – Zsidó Ferenc gy., 2002–2007); Kendő (Magyar Zoltán, 2007b. 66.).

**B 91.1. Az ostoros huszárok.** Rózsa Sándor betyárserege mindössze ólmos végű ostorral van felszerelve, ám a betyárok kezében az is félelmetes fegyvernek bizonyul, amellyel legyőzik és megfutamítják az ellenséget.

KM: H. n. – 3.

DT: Alsó-Szigetköz, Böde, Dabrony, Decs – 3, Fonyód, Kádárta, Kaposszekcső, Karaközörcsök, Kerta – 2, Nagyvázsöny, Nemesgulács, Ócsény, Tüskevár.

FF: Balassagyarmat, Baskó, Bodrogszadány, Bódvavendégi, Eger – 3, Hasznos, Hugyag – 2, Jánok, Kápolna, Legyesbénye, Olaszliszka, Sajószentpéter – 3, Sára.

AF: Abádszalók, Adony – 2, Apátfalva – 3, Arad–Mikelaka, Ásotthalom, Balkány, Balástya, Békés – 6, Békéscsaba, Békés megye, Cegléd – 2, Dab, Dömsöd – 8, Dunapataj, Érsekcsanak, Feketető, Galgamácsa – 6, Gödöllő, Gyoma, Heves megye, Hódmezővásárhely, Jászdózsa, Kápolna – 2, Kecskemét, Kiskunfélegyháza – 2, Kiszombor, Magyarcsanak, Medgyesegyháza, Mezőberény – 2, Nagycserkesz, Nagykálló, Nyírbátor, Nyíregyháza – 2, Nyírmihálydi, Nyírvasvári, Öcsöd, Püspökladány, Solt, Szamosszeg, Szegvár, Szőreg – 2, Tamásfalva, Tápe – 2, Tiszafüred – 2, Tiszalök, Tiszaörs, Tiszaszőlős – 2, Újkígyós, Uri, Vámosújfalva, Vésztő – 2, Zombor, Zsombó.

ER: Magyardécse.

SZ: Istensegíts.

**B 91.2. A betyársereg egyéb fegyverei.** Rózsa Sándor betyárjai fokossal/bikacsökökkel győzik le az ellenséget/pányvával húzzák le lovuk hátáról az ellenséges katonákat.

DT: Karakószörcsök.

AF: Apátfalva, Cigánd, Kállósemjén, Magyarcsanád, Tizaszőlős, Vámosújfalva.

**B 91.3. Rózsa Sándor betyárserege.** Rózsa Sándor egy egész századnyi betyárral (60/100/120/150 lovassal)/több századnyi betyárral (200/300/500/1000/stb. lovassal) áll a szabadságharc ügye mellé.

DT: Alsó-Szigetköz, Bogyiszló – 2, Bonyhád, Fonyód, Öcsény, Páty.

FF: Balassagyarmat, Bodrogszadány, Kisóvár, Sajókápolna, Sajószentpéter, Sára, Szalonna – 2.

AF: Apátfalva, Ásotthalom, Békés, Csongrád, Galgamácsa, Gödöllő, Gulács, Gyoma, Kék, Kérszemjén, Kisar, Kiskunhalas/Szank, Kiszombor, Mezőberény, Nyíregyháza, Szamosszeg, Szegvár, Tiszafüred, Újkígyós, Zombor, Zsombó, Zsujta.

ER: Kolozspata, Magyardécse.

**B 91.4. A harcoló menyecske.** Rózsa Sándor betyárseregében egy menyecske is harcol, aki a csatákban többször is megmenti a betyárvezér életét.

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 9.).

**B 91.5. A Tiszába szorított ellenség.** Rózsa Sándor a betyárseregével legyőzi, és a Tiszába szorítja az ellenséges katonákat, akik mind belefulladnak a vízbe.

AF: Öcsöd (Küllös Imola, 1988. 150–151. – ifj. Ligeti Lajos gy., 1948).

→MZ IV. A 86.

**B 91.6. A heroikus küzdelem.** Ahol Rózsa Sándor megjelenik a betyárseregével, ott fű sem nő többé.

AF: Apátfalva (SMK 128/II. 39. – Dömötör Sándor gy.).

**B 91.7. Rózsa Sándor vitézsége.** Rózsa Sándor egy csapásra három ellenséges katonát üt le/az ostorával egyszerre nyolc orosz katonát ver le a lováról.

AF: Bodrogszentes (Ferenczi Imre, 1981. 274.).

DT: Böde (SMK 128/II. 34. – Dömötör Sándor gy.).

**B 91.8. Szökés a hadifogságból.** Rózsa Sándort elfogják az osztrákok/az oroszok. Az ellenséges generális kíváncsi arra, hogy a betyárvezér miként bánik az ostorával. / Rózsa Sándor utolsó kívánsága az, hogy mielőtt kivégzik, még egyszer felülhessen a lova hátára, és kezébe vehesse a karikását. Amikor már a lova hátán ül, az ellenséges katonákkal körbevett térség közepén a betyárvezér

hármat fordul vele, majd az ostorával az ellenség közé suhintva keresztülvágja magát a katonák gyűrűjén, és sebesen elvágtat.

DT: Karakószöröcsök\* (Dömötör Ákos, 1998. 91. – 1947); Adony (Seres István, 2013. 266. – Nagy Sándor gy., 1947).

FF: Maconka (Seres István, 2013. 266. – Kispál István gy., 1947); Kápolna (Uo. – Juhász Antal gy., 1947).

AF: H. n. (Arany János összes művei I., 1951. 57–59. – 1849); Balmazújváros, Mezőberény – 2 (SMK 128/II. 37., 40–41. – Dömötör Sándor gy.); Dömsöd\* (Dömötör Ákos, 1998. 93. – 1947); Dab (Seres István, 2013. 267. – N. N. gy., 1947); Nyírmihálydi (Uo., 268. – N. N. gy., 1947); Galgamácsa (Uo. – Molnár Rózsa gy., 1947); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 28–29.; Uő, 2001. 285–286); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 654–656.); Deszk (Bosnyák Sándor, 2001. 286.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2008. 64.).

**B 91.10. A felosztatott betyársereg.** Rózsa Sándor emberei kezdetben vitézül harcolnak, de később rabolni, fosztogatni kezdenek, ezért felosztatják a csapatot.

KM: H. n. (Lengyel Dénes, 1977. 314–317. – Gracza György nyomán).

FF: Rakaca (SMK 128/II. 40. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Békés (Seres István, 2013. 265. – Bertalan Emma gy., 1947); Tivadar (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.); H. n. (DMNA 716/621. – Béres András gy., 1963); Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964).

SZ: Kendő (Magyar Zoltán, 2007b. 66.).

**B 92. Rózsa Sándor álruhában.**

**B 92.1. Rózsa Sándor a vendéglőben (Az abrosz alatt hagyott cédula).** Rózsa Sándor előkelő ruhát öltve bemegy a vendéglőbe, és miközben az üldözői tűvé tesznek mindent utána, ő ott eszik-iszik nyugodtan/együtt mulat a csendőrökkel, majd távozásakor egy cédulát hagy a tányér alatt, amelyen az áll: „Itt ebédelt Rózsa Sándor”. A cédulát megtaláló pincér értesíti a csendőröket, ám azok már bottal üthetik a betyár nyomát.

AF: Zsombó\* (Bálint Sándor, 1975. 672–673.).

ER: Ürmös (Seres András, 1984. 68.); Újös (MZA 28611. – Orbán Dániel gy., 2003); Kolozsborsa (MZA 82836. – Magyar Zoltán gy., 2007); Újös (Magyar Zoltán, 2011a. II. 146.; Uő, 2012a. 355–356. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Gyimes: Magyarcsüvés (MZA 419. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 318.); Seprőd (Uő, 2007b. 65.).

**B 92.2. A bejelentett látogatás.** Rózsa Sándor üzen egy grófnak, hogy a megjelölt időre készítse elő a pénzét, mert elmegy érte. A megriadt gróf katonasággal őrizteti a palotáját, hogy a betyár ne rabolhassa ki őt. Amikor elérkezik a Rózsa Sándor által jelzett idő, begördül a palota elé egy hintó egy tábornokkal, aki a tisztelgő katonák között bemegy a gróf házába, hogy ellenőrizze az őrizetét. Amikor magukra maradnak, Rózsa Sándor felfedi valódi kilétét, a gróftól pénze

átadására kényszeríti, majd az urat megkötözve és a száját betömve a mit sem sejtő katonák sorfala között eltávozik.

ER: Bodonkút (MZA 82837. – Magyar Zoltán gy., 2006).

**B 92.3. Egyéb hagyományok.** Rózsa Sándor rossz ruhába öltözve járja az országot, és szemeli ki a búvóhelyeit. / Rózsa Sándor drótostótnak öltözve állít be a városházára, és ajánlkozik arra, hogy megüli azt a lovat, amely mindenkit levetett a hátáról. A jelenlévők csak akkor jönnek rá, hogy a betyárvezér volt a drótostót, miután az felpattan a ló hátára, és kivágat a kapun. / Rózsa Sándor papnak öltözve megy be vásárolni a falvakba.

AF: H. n. (DMNA 716/620. – Béres András gy.); Mórahalom (Bálint Sándor, 1961. 231–232. – Szabó Mátyás gy., 1956); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2008. 65.).

**B 93. A látni kívánt betyár.** Rózsa Sándor apját arra kéri a gróf, hogy ha a fia otthon jár, mondja meg neki, hogy jelentkezzen nála is. Amikor a betyár hazalátogat, az apja közli vele a gróf óhaját, mire Rózsa Sándor némi vonakodás után felmegy a kastélyba. Az uraság szívesen fogadja, és azt kérdezi tőle, hogy miképpen tud annyira megijeszteni egy embert, hogy az az összes pénzét átadja neki. Rózsa Sándor válaszképpen úgy nyakon teremti a grófot, hogy az leesik a székről, majd a pisztolyát ráfogva, az értékei átadására szólítja fel. A megrémült gróf mindenét neki ígéri, csak ne bántsa, mire Rózsa Sándor közli vele, hogy nyugodjon meg, mert nem lesz bántódása, mindössze meg kívánta mutatni, hogy miképpen ijeszti meg az embereket.

DT: Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 141–142.; Uő, 2001. 280–281.).

**B 94. Rózsa Sándor tekintélye.** Rózsa Sándornak olyan nagy a tekintélye, hogy a földesúr kastélyában mindig terített asztal várja/ha megüzeni az uraságnak, hogy fél óra múlva keresztülmegy a birtokán, senki sem meri megtámadni/ még a kutyák sem merik megugatni.

AF: Békés (SMK 128/II. 18. – Dömötör Sándor gy., 1948); H. n. – 2 (DMNA 716/625., 647. – Béres András gy., 1963).

**B 95. A betyárbecsület.**

**B 95.1. A bátor kiscigulyas.** Rózsa Sándor el akar hajtani néhány marhát a legelő gulyából, de a tehenekre vigyázó kiscigulyas mindig a kiszakított marhák elé tereli a többi. A türelmetlenné váló betyárok egyike azt mondja Rózsa Sándornak, hogy löje le az akadékoskodó fiút, mire a betyárvezér azt válaszolja, hogy azt nem szabad, mert ha olyan ügyetlenek, hogy egy fiú miatt nem tudják elhajtani a marhákat, akkor inkább távozzanak el onnan szégyenszemre.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 78–79.; Uő, 2008. 65–66.).

**B 95.2. Az igaztalanul megvádolt betyár.** A grófi csordából valakik elhajtának egy fejőstehenet. A grófné a reggelinél méltatlankodva jegyzi meg, hogy nem szép Rózsa Sándortól, hogy felveszi a komenciót, és mégis elköt egy tehenet. A kijelentés Rózsa Sándor fülébe jut, és néhány nap múlva beállít a grófi kastélyba, közli az urakkal, hogy rosszulesett neki, amit róla mondtak, majd int a társainak, akik elővezetik az ellopott tehenet és az általuk felkutatott valódi tolvajt.

AF: Geszt (Dankó Imre, 1974. 64–65.).

**B 95.3. A becsületszó.** Rózsa Sándor az országúton megállít egy hintót, és el akarja venni a pénzt a bent ülő úrtól, de az arra kéri, hogy ne fossza ki, mert éppen az adósságát készül törleszteni. Rózsa Sándor azt mondja neki, hogy az emberei utánajárnak a dolognak, és ha igazat mondott, megtarthatja a pénzt, de ha hazudott, még meg is büntetik érte. A kis idő múlva visszaérkező futár igazolja az úr állítását, mire Rózsa Sándor azzal engedi útjára az urat, hogy „A böcsületszó, az böcsületszó, azt tisztelöm, még ha betyár vagyok is”.

AF: Gátalja (AFAR 4800. – Vöő Gabriella gy., 1960).

### **B 96. A betyárvirtus.**

**B 96.1. A hidegvérű betyár.** Rózsa Sándor még azután is nyugodtan falatozik, amikor figyelmeztetik, hogy közelednek a „vasas németek”.

AF: Szeged (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 531. – Kálmány Lajos gy., 20. század eleje).

**B 96.2. A megnyergelt csikók.** Rózsa Sándor részt vesz a falusi legények nyergelési versenyén, és egyedül ő képes arra, hogy húsz fiatal csikót megüljön.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.).

**B 96.3. Rózsa Sándor vérdíja (A megosztott jutalom).** Rózsa Sándor az erdőszélen találkozik egy hazafelé tartó emberrel, és azt tudakolja tőle, hogy mi újság a városban. Az ember elmondja, hogy száz aranyat tűztek ki Rózsa Sándor fejére, mire a betyár azt javasolja, hogy osztozzanak a vérdíjon. Összekötteti a kezeit, és mintha fogoly lenne, bekísérteti magát a városi csendőrparancsnokságra. A férfi megkapja a kihirdetett száz aranyat, amin hamarosan megosztoznak a börtönből könnyűszerrel megszökő Rózsa Sándorral.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 118.).

**B 96.4. A merész látogatás.** Rózsa Sándor betyárruhában megjelenik a grófi ebéden, leül az urak közé, majd a lakoma végeztével anélkül távozik, hogy bárkinek is kárt okozott volna. / Rózsa Sándor besétál a szegedi várba, hogy személyesen is megismerje a betyárokat üldöző Rádayt.

AF: Újdombrád (JAMNA 136-97/4. – Voigt Vilmos gy., 1959); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 667–668.).

**B 97. Rózsa Sándor ugratása I.** A menekülő Rózsa Sándor a lovával átugratja a Szádelői-hasadékot. / Rózsa Sándor a lovával háromszori ugratással feljut a dévai várba. / Ha udvarolni megy, a szeretője udvarára a nagykaput átugratva érkezik meg a betyárvezér.

FF: Szádelő (MZA 46282. – Kríza Ildikó gy., 1968).

ER: Alpestes (Magyar Zoltán, 2009d. 140.).

AF: Temerin (Illés Sándor, 2000. 40.).

**B 98. Rózsa Sándor hiúsága.** Rózsa Sándor abban versenyez az egyik betyártársával, hogy melyikük tudja egy kötőféket elszakítani. Veszelka/egy nagyerejű juhász egyetlen rántásra el tudja szakítani a három ágból font kötőféket, ám ugyanez a betyárvezérnek csak többszöri próbálkozásra sikerül. Hogy ne tudódjon ki, hogy melyikük az erősebb, Rózsa Sándor felakasztatja a vetélytársát.

AF: Adony (SMK 128/II. 28. – Dömötör Sándor gy.); Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956); Szeged vidéke (Küllös Imola, 1988. 179.).

→MZ VII. C 608.6.1.

**B 99. Rózsa Sándor kortársai.**

**B 99.1. Rózsa Sándor és Rákóczi.** Rákóczi segítségül hívja Rózsa Sándort a bandájával együtt, hogy segítsen neki a tatárok elleni küzdelemben. / Rákóczi és Rózsa Sándor a hegyvidék egyik nevezetes sziklájánál találkozik.

FF: Regéc – 2, Sima (Ferenczi Imre, 1960. 401., 420.).

**B 99.2. Rózsa Sándor és Kossuth.**

→MZ II. M 84. →MZ VII. B 91.

**B 99.3. Rózsa Sándor és Petőfi.**

**B 99.3.1. Petőfi keresztapja.** Petőfi a bugaci csárdában születik meg, és amikor a szülei hazafelé indulnak, a pusztán összetalálkoznak Rózsa Sándorral és a betyárjaival. A betyárvezér az örömteli esemény hallatán száz krajcárt ajándékoz a szülőknek és meghagyja, hogy a kisdedit az ő nevével Sándornak nevezzék el.

AF: Bugac (KJMNA 271.83/2–3. – N. N. gy., 1983).

**B 99.3.2. Egyéb hagyományok.** Rózsa Sándor és Petőfi barátsága. / Rózsa Sándor és Petőfi találkozása. / Petőfi beszéli rá a betyárvezérre arra, hogy álljon Kossuth mellé a szabadságharcban.

→MZ II. N 83.1.

**B 99.4. Rózsa Sándor és Erkel Ferenc.** Erkel Ferenc akkor száll meg a kondorosi csárdában, amikor Rózsa Sándorék éppen ott mulatnak. Amikor a betyárok megtudják, hogy a híres zeneszerző van ott, zongorát hozatnak neki, és Erkel hangversenyt ad a csárda vendégeinek. Hálából a betyárok Erkel elkísérik egészen Szenteszig, nehogy az úton bármi bántódása essék.

AF: Kondoros (EA 8899/10. – Dobos Ilona gy., 1968).

**B 99.5. Rózsa Sándor és a Habsburgok.**

**B 99.5.1. Rózsa Sándor és Mária Terézia.** Rózsa Sándor a csapatával megtámadja az erdőn keresztülutazó Mária Teréziát, de a királynőnek a négylovas hintóval sikerül elmenekülnie a betyárok elől.

ER: Györgyfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 480.).

→MZ II. Q 1–70.

**B 99.5.2. Rózsa Sándor és Ferenc József.**

→MZ II. Q 181.1–6.

**B 100. Rózsa Sándor egyéb nevezetes cselekedetei.**

**B 100.1. Rózsa Sándor és a farkasok.** Rózsa Sándor a kocsisával a nagy télben szánon utazik a pusztán keresztül, amikor negyven farkas támadja meg őket. Rózsa Sándor sorra lövi le pisztollyal a vadállatokat, de amikor már csak tíz farkas üldözi őket, elfogy az utolsó golyója is. Az egyik farkasnak sikerül felugrania a szánra, de Rózsa Sándor torkon ragadja és megfojtja, majd a többi vadállat közé hajtja, mire azok a dögnék esnek, és darabokra tépik, ők pedig ezalatt a szánnal szerencsésen elmenekülnek. Hazatérve Rózsa Sándor gazdagon megjutalmazza a bátor kocsist. / Rózsa Sándor szekerét megtámadják a farkasok, de a betyárvezér hidegvérrel minden lövéssel lelő közülük egyet. A pontos találatok láttán a kocsis felkiált: „Kend bíz Rúzsa Sándor, mert csak az tud így lüni!”

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 110–111.; Magyar Zoltán, 2012a. 358–359. – Balla Tamás gy., 1995).

AF: Bagamér (DE MNYT K-761/75. – Fodor Magdolna gy., 1977).

**B 100.2. Rózsa Sándor istentisztelete.** Rózsa Sándor az embereivel a templomból magához vitet egy papot/megállít és magához vitet egy úton lévő papot/az országúton megállít és magához kísértet egy fiatal legátust, hogy prédikáljon nekik is húsvét/pünkösöd ünnepén. A betyárok rejtkehelyére bekötött szemmel odavezetett pap/legátus prédikál nekik, elvégzi az egyházi szolgálatot, mire hálából Rózsa Sándor vendégül látja, és ajándékkal elhalmozva engedí útjára/fától-fáig méri neki a papi palástnak való posztót.

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 67.; Uő, 1964. 133.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 28.; Uő, 2001. 278.).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1443. II. e. – Faragó József gy., 1967).

**B 100.3. Rózsa Sándor a kávéházban.** Rózsa Sándor frakkban és cylinderben be- megy a kávéházba, és rendel egy vödör kávét. Amikor kihozzák neki, vetkőzni kezd és belemártja a vödörbe elegáns ruháit, mondván: „Igyál, mert csak neked van becsületed!”

ER: Uzdiszentpéter (Magyar Zoltán, 2012a. 353.).

→MZ II. H 68. →MZ IX. C 84.7.

**B 100.4. Rózsa Sándor illemre tanít.** Rózsa Sándor az étkezés közben a kezére üt annak, aki a közös tálból falatozva mások előtt akar szedni.

AF: Tápé (Katona Imre, 1971. 659.).

→MZ II. H 255.

## B 101–110. A természetfeletti képességű Rózsa Sándor

**B 101. A sebezhetetlen Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort nem tudják lelőni, mert sebezhetetlen, nem fogja a golyó. Ennek köszönheti, hogy veszélyes élete ellenére sértetlenül éli meg az öregkort.

AF: Szőreg (EA 2877/86. – Kálmány Lajos gy., 1872–1919; Küllős Imola, 1995. 58.); Kaba (Dégh Linda, 1952. 150.; Ortutay Gyula, 1952. 296. – Szolnok Lajos gy., 1947); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 67.; Uő, 1964. 133.); H. n. (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963); Szeged vidéke (Bálint Sándor, 1980. 509.); Ludas (MZA 55265. – Aranyos Anita gy., 1995).

**B 101.1. A születése óta sebezhetetlen Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor burokban született, azért nem fogja a golyó.

AF: Szőreg (EA 2877/86. – Kálmány Lajos gy., 1872–1919; Küllős Imola, 1995. 58.); Szeged vidéke (Bálint Sándor, 1980. 509.).

→MZ VII. B 1.2.

**B 101.2. Rózsa Sándor talizmánja.** Rózsa Sándor egy paptól olyan zacskót kap ajándékba, amelyben kilenc Sándor névre keresztelt gyerek köldökzsinórja van. Ha a betyár a nyakába akasztja e zacskót, minden rálőtt golyó lepattan róla.

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 67.; Uő, 1964. 133.).

**B 103. Rózsa Sándor különleges tekintete.**

**B 103.1. Rózsa Sándor világító szeme.** Rózsa Sándornak olyan szeme van, hogy nem kell lámpát gyújtani a barlangban, mert pusztán a tekintetével bevilágítja a helyiséget.

FF: Felsőzsolca (EA 2120/33. – Igaz Mária gy., 1947).



**B 103.2. Rózsa Sándor szúrós tekintete.** Rózsa Sándornak olyan nézése van, hogy akire ártó szándékkal néz rá, az nyomban meghal.

AF: H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963).

**B 104. Rózsa Sándor három sor foga (Rózsa Sándor mint táltos).** Rózsa Sándornak három sor foga van, ami azt jelzi, hogy táltosnak született. Megcsinálja azt a tréfát, hogy kimegy a határba mulatni a muzsikussal, és reggel a zenészek döbbsen látják, hogy az előző este egy-egy tehéntrágya volt a tányérjuk.

AF: Biharugra (Laurinyeczne Sinkó Rozália, 2002. 368.).

**B 105. A tenyérbe forrasztott vasfű.** Rózsa Sándor felvágva a tenyerét, vasfüvet illeszt a bőre alá, miáltal bármilyen zárta teszi rá a kezét, az nyomban kinyílik.

KM: H. n. (Sirisaka Andor, 1886. 81.).

AF: Bodrogszentmária (Viga Gyula, 1996. 300.).

ER: Magyarkiskapus (Magyar Zoltán, 2004a. 494.).

**B 106. Rózsa Sándor hatalmas ereje.**

**B 106.1. A nagyerejű Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor már a születésétől fogva nagyobb erővel bír, mint a vele egykorúak. / Olyan erős, hogy pusztán kézzel összeroppant egy kőkorsót/a szarvánál fogva messzire hajít egy bikát. / Olyan hatalmas ereje van, hogy másokkal csak vaskecsyűben szorít kezét.

KM: H. n. (Küllös Imola, 1990. I. 102–103.).

AF: Makó (MFMNA 931-1986/12. – Katona Imre gy., 1969).

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.); Lice – 2 (MZA 92939., 93380. – Varga Norbert gy., 1999, 2009).

**B 106.2. Rózsa Sándor erejének titka.** Rózsa Sándor hatalmas ereje egyetlen hajszálában rejtőzik. Amikor a betyárvezér e hajszálát elveszti, odalesz természetfeletti ereje is.

ER: Kérő (MZA 82839. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 107. Rózsa Sándor hetedik tudata.** Rózsa Sándornak nincsen semmiféle iskolája, mégis mindent előre lát/megérez a hetedik „tudatával”.

ER: Vajdakamarás (Magyar Zoltán, 2012a. 358.).

## B 111–120. Rózsa Sándor társai

**B 111. Rózsa Sándor betyárcsapata.**

**B 111.1. A tizenkét fős betyárcsapat.** Rózsa Sándornak tizenkét válogatott legénye van/tizenkettő magával jár.

FF: Felsőzsolca (EA 2120/31. – Igaz Mária gy., 1947); Húgyag (SMK 128/II. 33. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Békés (Küllös Imola, 1990. II. 74–75.); Nyírmihálydi (SMK 128/II: 41. – Dömötör Sándor gy.); Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 142–143. – 1956); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.; Uő, 2001. 281–282.); Újkígyós (MZA 99246., 109626. – Harangozó Imre gy., 1970-es évek).

ER: Királyfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 138.).

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 51–53.).

**B 111.2. A hatalmas betyárcsapat.** Rózsa Sándornak 25/75/több száz fős csapata van/300 tagú bandája élén vonul be Szegedre.

AF: Bátmonostor (Seres István, 2013. 264. – Molnár Rózsa gy., 1947); Aszód (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.); Tiszadob (Küllös Imola, 1988. 147.).

FF: Radostyán (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.).

DT: H. n. (Zákonyi Ferenc szerk., 1976. 31.).

**B 112. Rózsa Sándor betyárpróbája II.** Rózsa Sándor csapatába különféle próbák kiállása árán lehet csak bekerülni. Utasítja a jelentkezőt, hogy szűrje le a kunyhóban lévő asszonyt. Amint a jelölt ezt megteszi, kiderül, hogy csak egy bárány van a ködmön alatt. / Bizonyítania kell, hogy képes bármit ellopni/ bárkit kirabolni. / Ha egy új legény kerül a csapatához, Rózsa Sándor nagyon megveri az illetőt, hogy lássa, hogy a verést mennyire tűri, és hogy annak ellenére is kitart-e mellette.

AF: Dezsánfalva (AFAR F 4785. – Vöő Gabriella gy., 1960); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.); Sándoregyháza (Bosnyák Sándor, 1992c. 7.; Uő, 2001. 282.).

**B 113. Rózsa Sándor betyárjai.** Betyárok/volt betyárok, akikről a helybeliek számon tartják, hogy az illető valaha Rózsa Sándor társa volt/Rózsa Sándor csapatában szolgált.

DT: Karakószörcsök (SMK 128/II. 39. – Dömötör Sándor gy.); Nagyfödemes (MZA 90721. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Felsőszolca (EA 2120/33. – Igaz Mária gy., 1947); Kishuta (EA 2419/24. – Bakó Ferenc gy., 1951); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 329.); Alsócsitár, Nyitrageszte (Uő, 2002. 98.).

AF: Kék, Aszód (SMK 128/II. 10., 49. – Dömötör Sándor gy.); Dezsánfalva/Gátalja, Detta (AFAR 4785., 4814. – Vöő Gabriella gy., 1960); Tápé (EA 8052/25–26. – Dobos Ilona gy., 1966); Székelykeve (Beszédes Valéria, 2004. 44–45.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

ER: Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.); Bálványosvára (MZA 91408. – Magyar Zoltán gy., 2011); Tacs (Magyar Zoltán, 2012a. 367–368.).

**B 113.1. A százhet éves ostoros legény.** Rózsa Sándornak egy 107 éves ostoros legénye van, aki olyan erős, hogy fél kézzel képes felemelni egy embert.

FF: Kishuta (EA 2419/24. – Bakó Ferenc gy., 1951).

**B 113.2. A csikós szökése.** Rózsa Sándor egyik legényét/csikósát elfogják és felszólítják, hogy mutassa meg, hogy hogyan tud bánni az ostorral /hogyan

tanította meg őt Rózsa Sándor lovagolni. A betyár felpattanva a lóra, megsarkantyúzza az oldalát, az ostorral a fogva tartói közé csördít, és a meglepett örök szeme láttára kereket old.

DT: Hetény (DMMEK 260/9–10. – Zajos Ernő gy., 1987).

AF: Dömsöd (Dömötör Ákos, 1998. 93. – 1947).

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 68–69.; Uő, 2012a. 362.).

#### **B 114. Rózsa Sándor nevezetes betyártársai.**

**B 114.1. Rózsa Sándor és Jánosik.** Rózsa Sándor és Jánosik barátok, akik ha találkoznak, vaskesztyűben fognak kezet, hogy ne tegyenek kárt egymásban erős kézzorításukkal.

FF: Lice – 2 (MZA 92939., 93380. – Varga Norbert gy., 1999, 2009).

**B 114.2. Rózsa Sándor és Angyal Bandi.** Rózsa Sándor és Angyal Bandi barátok, többször is meglátogatják egymást.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.).

**B 114.3. Rózsa Sándor és Dobos Gábor.** Rózsa Sándor és Dobos Gábor cimboraságban vannak, a bandáik élén együtt kötik el a gróf méneséből a legszebb csikókat.

AF: H. n. (DMNA 717/621. – Béres András gy., 1963); Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.).

**B 114.4. Rózsa Sándor és Geszten Jóska.** Geszten Jóska Rózsa Sándor keze alatt szolgál hosszú ideig.

AF: Kék, Nagyálló (SMK 128/II. 9–10., 13.).

**B 114.5. Rózsa Sándor és Patkó Bandi.** Rózsa Sándor és Patkó Bandi jó barátok, együtt mulatnak a csárdában. / Rózsa Sándor halálát követően Patkó Bandi lesz Rózsa Sándor csapatának a vezére.

ER: Haró (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

AF: Tiszacsege (DMNA 435/2–3. – Bencsik János gy., 1957).

**B 114.6. Rózsa Sándor és Bogár Imre.** Rózsa Sándor és a fiatal Bogár Imre találkozása a zsadányi Orosi csárdában.

AF: Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 129.).

#### **B 115. Rózsa Sándor segítői.**

**B 115.1. A segítő pásztorok.** Rózsa Sándorral összejásznak a határbeli pásztorok, segítik/bújtatják a híres betyárt.

AF: Hortobágy (EA 2993/24. – Béres András gy., 1952); H. n. – 3 (DMNA 716/635–636. – Béres András gy., 1963).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981).

**B 115.2. A cinkos tanyasiak.** Rózsa Sándort egyes parasztgazdák is segítik titokban/jó viszonyt ápolnak a bujdosó betyárral/gyakran adnak neki menedéket.

AF: Hódmezővásárhely (MOA 7810. – Szabó Ferenc gy., 1957); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 630–631.).

**B 115.3. Rózsa Sándor szakácsnője.** Egy asszony, aki fiatalkorában Rózsa Sándor csapatát szolgálta szakácsnőként.

DT: Kerékteleki (EA 12817/8–9. – Túri Róbert gy., 1961).

FF: Bussa (MZA 84237. – Varga Norbert gy., 2003).

AF: Aszód (EA 2047/49. – Sz. Tóth Erzsébet gy., 1947).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981).

**B 115.5. Rózsa Sándor orgazdája.** Orgazdák, akik értékesítik a Rózsa Sándor által rabolt értékeket/állatokat. / Rózsa Sándor fogadást köt az orgazdájával, hogy melyikük lova a gyorsabb. A betyárvezér alulmarad a versenyben, mire meg akarja venni az orgazda lovát, de az nem adja el. Néhány nap múlva Rózsa Sándor újabb vételi ajánlatot tesz, és a lovat meg is kapja, mert a gazdája tudja, hogy a betyár előbb-utóbb úgyis ellopná azt.

AF: Kistelek: Percel-tanya (Bosnyák Sándor, 1973b. 88.; Uő, 2001. 279–280.).

**B 118. Rózsa Sándor lova.** Rózsa Sándornak különösen gyors futású/az átlagosnál eszesebb lova/táltos lova van, amelynek segítségével sokszor sikerül elmenekülnie az üldözői elől/kitörnie szorult helyzetéből.

FF: Nagycsalomja (MZA 83989. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Mórahalom (MFMNA 39-1967/28. – Szabó Mátyás gy., 1956); Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 645.); Ada (Penavin Olga, 1978. 59–60.; Uő, 1984. 58–59.); Szeged vidéke (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 122–123.); Makó – 2 (MFMNA 931-1986/17–20., 29–34. – Rácz Sándor gy.); Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

ER: Désakna (MZA 82845. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 118.1. A burokban született paripa.** Rózsa Sándor lova burokban született, azért lett belőle táltos.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.).

**B 118.2. A ló neve.** Rózsa Sándor lovának a neve Zsivány/Hangya.

AF: Ada (Penavin Olga, 1978. 59–60.; Uő, 1984. 58–59.).

ER: Mákófalva (Szabó Géza, 1978. 92.).

## B 121–130. Rózsa Sándor szeretői

**B 121. A név szerint ismert szeretők.** Rózsa Sándor név szerint ismert szeretői/szerelmei: a horvát Darinka/a drága ékszereket kedvelő Gyémánt Fáni/a

deszki Franyó Györgyné/a püspökladányi Ágota, akiről az Ágota csárda a nevét kapta/a szalkszentmártoni Inkei Mária/a sándorfalvi Fekete Rozina/a balástyai Piros nevű asszony/a temerini Kiss Örzse/a kutasi Sárinka és a hódmezővásárhelyi Búza Mari/a székelykakasdi Sarkadiné (Sarkadi Bori)/stb.

DT: Bakonybél\* (Küllös Imola, 1988. 151–152. – Pesovár Ernő gy., 1951); Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

AF: Szegvár (Dömötör Ákos, 1998. 90. – Hatvani Szabó Etelka gy., 1947); Püspökladány (EA 14472/5. – Kádár Edit gy., 1965); Szalkszentmárton (Matics Pál, 1970. 126.); Szeged vidéke (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 122–123.); Balástya (Uo., 123–124.); Temerin (Illés Sándor, 2000. 40.); Hódmezővásárhely – 2 (Szent Tibor, 2000. 73., 91.).

SZ: Székelykakasd („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 102–103. – Asztalos Enikő gy., 1994).

## **B 122. A szeretők társadalmi státusa.**

**B 122.1. Rózsa Sándor előkelő rangú szeretői.** Rózsa Sándor szeretője egy grófkisasszony, aki akkor szeret bele a betyárvezérbe, amikor a hintóját a betyárok feltartóztatják az erdőben/egy grófkisasszony, akit Rózsa Sándor egy ügyvéd elől szeret el/egy királykisasszony, akit az apja szívesen hozzá is adna, de a szabad élet után vágyva megszökik a királyi udvarból/egy hercegné, akivel nem lehetnek házások, és aki miatt Rózsa Sándor sohasem nősül meg.

DT: Sárbogárd (SMK 128/II. 32. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Felsőzsolca (EA 2120/31. – Igaz Mária gy., 1947).

AF: Dezsánfalva (AFAR F 4789. – Vöő Gabriella gy., 1960); Kondoros (Rindó József, 1975. 324–325.).

**B 122.2. Rózsa Sándor és a szép kocsmárosné.** Rózsa Sándor szeretője a csárdás felesége/lánya/szolgálója.

FF: Szádalmás (Magyar Zoltán, 2001a. 331.).

AF: Szeged vidéke (Móra Ferenc, 1958. 388–389. – 1933); H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Szeged vidéke (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 122–123.).

**B 122.3. Rózsa Sándor és a szép cigánylány.** Rózsa Sándor szeretője egy szép cigánylány, aki amikor a betyárt elfogják, papnak öltözve bemegy a börtönbe, és kiszabadítja, később azonban sok pénzért mégis elárulja őt.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

**B 122.4. Rózsa Sándor és a molnár lánya.** Rózsa Sándor egy molnár lányának udvarol. Amikor a malmot is ki akarja rabolni, és e célból megbontja a falat, a felriadó lány a lyukon bebújó betyárnak – nem tudván, hogy ki az – levágja a fél fülét. Miután összeházasodnak, és Rózsa Sándor a molnárlány ölébe hajtja a fejét, a fél fül láttán döbben rá a lány, hogy őt egy betyár vette feleségül.

FF: Tokaj (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.).

→MZ VII. C 513.2.2.

**B 122.5. Rózsa Sándor és a halász lánya.** Rózsa Sándor szeretője egy halász lánya, aki az apjával él egy kunyhóban a Tisza partján/egy szigeten.

AF: Ludas (Kvazimodo István, 1954. 12.); Ada (Penavin Olga, 1978. 59–60.; Uő, 1984. 58–59.).

**B 122.7. Egyéb helyi szeretők.** Rózsa Sándor dél-alföldi/bánsági/erdélyi szereői/helybeli menyecskék, akikhez gyakran járt.

AF: Szeged (SZFMA 234-69/1–2. – Fojth István gy., 1958); Csákova (AFAR F 4777. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 61.); Mezőcsát (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970); Muzslya (MZA 55151. – Palatinus Aranka gy., 2002); Székelykeve (Beszédes Valéria, 2004. 44–45.); Magyarkanizsa (MZA 55198. – Biacs Ervin gy.).

ER: Vice („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 300. – Balla Tamás gy., 1995).

**B 122.8. A nők körében népszerű betyár.** Rózsa Sándort olyannyira kedvelik a nők, hogy mindenféle szeretői.

AF: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Majdán (MZA 55162. – Ábrahám Livia gy., 2003).

**B 123. A pénzen vett jogosság.** A menekülő Rózsa Sándor egy ismerős tanya mellett menekülve bedob az ablakon egy tarisznya aranyat. Nem sok idővel később ellátogat a házhoz, ahol etetik-itatják, de a pénzről semmit sem szólnak. A következő alkalommal a tanyára beállító betyár elküldi a gazdát vashorogért a legközelebbi városba, ő pedig bemegy a nagyházba, a mellényét a menyecske ágya végébe akasztja, és vele tölti az éjszakát. Attól kezdve ha Rózsa Sándor tiszteletét teszi a portán, és a mellényét a fiatalasszony ágya végébe akasztja, a gazdának máris indulnia kell vashorogért a városba. Amikor egyszer ezt a gazda méltatlankodva szóvá teszi, Rózsa Sándor csak annyit válaszol: „Jogosságom van” – utalva a tarisznya aranyra, amelynek a család hirtelen jött gazdagságát köszönheti.

AF: Balástya (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 123–124.).

**B 125. A szerető segítsége.** Rózsa Sándort a szeretője figyelmezteti a közeledő pandúrokra/a szeretője bújtatja el/segít neki üldözői elől megmenekülni.

AF: Szeged vidéke (Móra Ferenc, 1958. 388–438. – 1933); Szegvár (Dömötör Ákos, 1998. 90. – Hatvani Szabó Etelka gy., 1947); Ada (Penavin Olga, 1978. 69–60.; Uő, 1984. 58–59.), Szeged vidéke (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 122–123.).

**B 126. Rózsa Sándor menyegzője.** Rózsa Sándor egy hatalmas tölgyfa alatt esküszik meg a menyasszonyával, mivel üldöztetése miatt templomba nem mehet. Feltartóztat egy úton lévő kolduló barátot, és azt kényszeríti arra, hogy a tölgyfa alatt összeadja a mátkájával. / Rózsa Sándor feleségül veszi Selyem Katát, akit azért hívnak így, mert a betyárvezér tiszta selyemben járhatja. A me-

nyegzőre a betyárok barlangjában kerül sor, ahová Rózsa Sándor a közeli faluból szekérral hozat papot.

AF: H. n. (Rapaics Raymund, 1929. 722.); Bagamér (DE MNYT K-761/65. – Fodor Magdolna gy., 1977).

**B 127. A rabolt szeretők.**

→MZ VII. B 85.

**B 128. Az elsőkött szerető.** A betyárvezér által elrabolt lányok az első adandó alkalommal/hosszú idő után megszöknek Rózsa Sándor erdei tanyájáról.

DT: Kerékteleki (EA 12817/8–9. – Túri Róbert gy., 1961).

AF: Bátyú (Az égis éré mesefa, 1995. 97–101.).

**B 129. A hazatérő szerető.** A Rózsa Sándor által lovára kapott leány tíz év múltán tér haza a falujába gyönyörű ruhában, egy hatéves kislíval.

ER: Koltó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 369.).

**B 130. A szerető árulása.** Rózsa Sándort a saját szeretője árulja el/adja csendőrkézre.

→MZ VII. B 174.1.1.

## B 131–140. Rózsa Sándor ellenségei

**B 131. Rózsa Sándor és Ráday Gedeon.** Rózsa Sándor legnagyobb ellenfele Ráday Gedeon kormánybiztos, aki a császártól szabad kezet kap a betyárok kiirtására. A rettegett Ráday üldözi/törbe csalja/válogatott kínzásokkal vallatja/kivégezteti a betyárokat/a betyárvezért.

AF: Tiszalök (EA 3801/7. – Béres András gy., 1952); Tápé (EA 8052/25–26. – Dobos Ilona gy., 1966); Tápé (Katona Imre, 1971. 659.); Szeged vidéke (Bálint Sándor, 1981. 202.); Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – N. N. gy., 1981); Ludas: Hajdújárás (EA 25308/10–11. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 115. – Huszka Elemér gy., 1995).

→MZ VII. B 179. →MZ VII. D 41.

**B 132. Rózsa Sándor üldözői (Pandúrok, zsandárok, becirkerek).** A Rózsa Sándort üldöző hatósági emberek esetei a betyárvezérrel. / Rózsa Sándor megleckézteti az utána szaglászó becirkert/az őt elfogni igyekvő pandúrokat/zsandárokat. / Rózsa Sándor az őt üldöző pandúr fogságába esik.

AF: Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 128–131.); Kaplony (Baracsi Béla, 1972. 3.); Hódmezővásárhely – 5 (Szeiti Tibor, 2000. 71–73., 78., 80–81.).

**B 132.1. Mózes zsandár megleckéztetése.** Rózsa Sándor elfogja az őt kézre keríteni szándékozó Mózes zsandárt, és megtáncoltatja/felpofozza. Szégyenében a zsandár lemond a szolgálatáról: belevizel a kardhüvelyébe, és úgy adja azt vissza.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tíbor, 2000. 72–73.).

**B 133. Rózsa Sándor árulói.**

→MZ VII. B 174.

## B 141–170. Rózsa Sándor menekülése

**B 141. A fordított patkó.** Rózsa Sándor fordítva vereti a lovára a patkót, miáltal félrevezeti az üldözőit, akik az ellenkező irányban keresik.

DT: Siklós (EA 6619/3. – Bosnyák Sándor gy., 1960; Küllös Imola, 1990. II. 70.).

FF: Baskó (Ferenczi Imre, 1960. 405.).

AF: Szamoshát (Csúry Bálint, 1936. II. 23.); Bököny (EA 4038/8. – Béres András gy., 1952; Küllös Imola, 1988. 145.); Karcag (GYINMA 42/5. – Szabics János gy., 1954); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 8.); Nyírtura (JAMNA 141-67/14. – Vámos Mária gy., 1959); Nyír-szőlős (DE MNYT K-465/87. – Márka István gy., 1966); Feketető, Szaján (Ferenczi Imre, 1973. 310., 318.); Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 127.); Salánk (MZA 94332. – Magyar Zoltán gy., 2012); Érdengeleg – 2 (MZA 107208., 107209. – Magyar Zoltán gy., 2016).

ER: Alsórakos, Datk (Magyar Zoltán, 2011a. I. 281. – Faragó József gy., 1968); Bályok (AFAR Mg. 2216. II. c. – Vöő Gabriella gy., 1973); Magyarország (MZA 111773. – Zsigmond Győző gy., 1980); Dészfalva (Adorjáni Rudolf, 1997. 25.); Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 212.; Gál Péter József, 2017. 378.); Ádámos, Bósháza, Búrgezd, Dicsőszentmárton, Királyfalva, Kusaly, Magyargyerőmonostor, Magyarléta, Szer, Szilágygörcsön, Szilágykövesd, Szilágylompért, Szilágyfámson, Szucság, Varsolc, Völcsök (MZA 1241., 699., 690., 15001., 477., 1239., 697., 475., 478., 696., 700., 698., 695., 694., 476., 702., 701. – Magyar Zoltán gy., 1998–2003); Jákótelke, Ketesd, Középlak, Magyarókerke, Szucság (Magyar Zoltán, 2004a. 297–298.); Bethlenszentmiklós, Dicsőszentmárton, Héderfája, Magyarpéterfalva (Uő, 2005a. 138–139.); Kendilóna (MZA 82835. – Magyar Zoltán gy., 2006); Diósad, Kémer, Mocsolya (Uő, 2007a. 299–300.); Lőrincréve, Magyarbükös, Magyarsülye, Maroscsúcs (Uő, 2008a. 283–286.); Csernakeresztúr (Uő, 2009d. 140.); Dészakna – 2, Kérő, Mocs, Visa (MZA 82833., 82834., 82832., 76207., 76206. – Magyar Zoltán gy., 2010); Nagybún – 2, Kolozs – 2 (Uő, 2011a. I. 312., 489.); Bálványosváralja, Bonchida, Koltó (Uő, 2011a. II. 68., 367.); Bonchida (Uő, 2011a. II. 68.; Uő, 2012a. 357.); Magyarpalatka, Ördöngösfüzes, Pusztakamarás, Vajdakamarás (Uő, 2012a. 358.); Kárásztelek (MZA 98023., 98024. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Seprőd, Torboszló (Magyar Zoltán, 2007b. 66.); Oroszhegy (Uő, 2011a. I. 206.).

**B 142. A megfestett ló.** Rózsa Sándor átfesti a lóva színét, hogy menekülés közben ezáltal tévessze meg az üldözőit.

ER: Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2012a. 358.).



**B 143. A számárbőrbe bújt betyár.** Amikor keresik, Rózsa Sándor egy lenyúzott számárbőrbe bújlik, és elvegyül a birkanyáj között. A megérkező pandúrok látják ugyan, hogy két szamár legel a juhok között, de nem tűnik fel nekik semmi gyanús, és dolgavégezetlen odébbállnak.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 663.).

**B 144. A marhák közé rejtőzött betyár.** Rózsa Sándor az öt üldöző pandúrok elől úgy menekül meg, hogy szól a pásztoroknak, akik összetereleik a legelő marhákat, ő pedig a gulya közepébe áll, és a megérkező pandúrok csak az állatok sokaságát látják, a köztük elrejtőzött betyárt nem.

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 14.).

**B 145. A korszók közé bújtatott betyár.** A vásárra menő fazekas a korszók közé bújtatja el a menekülő Rózsa Sándort, akinek így sikerül észrevétlenül kijutnia a pandúrok által körbevett faluból.

AF: H. n. (DMNA 716/637. – Béres András gy., 1963).

**B 146. A szoknya alá rejtőzött betyár.** Rózsa Sándor szorult helyzetében a csaplárosné hosszú szoknyája alá bújlik, ahol a csárdába betoppanó pandúrok nem veszik őt észre, jóllehet az asszonyt is kérdezik arról, hogy látta-e arrafelé menekülni a híres betyárt?

AF: Tiszacsege (DMNA 435/7. – Bencsik János gy., 1957); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).

**B 147. A jászol mélyére rejtőzött betyár.** A menekülő Rózsa Sándort a szeretője a jászol mélyére fekteti, és szénát hány rá, amely teljesen betakarja. Amikor a pandúrok benéznek az istállóba, csak azt látják, hogy a jászolból szénát falatoznak a lovak.

AF: Szegvár (Dömötör Ákos, 1998. 90. – Hatvani Szabó Etelka gy., 1947); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 71.).

**B 148. A ládába bújtatott betyár.** A menekülő Rózsa Sándort a pásztor a ládájába bújtatja, ahol nem keresik a pandúrok.

AF: H. n. (DMNA 716/636. – Béres András gy., 1963).

**B 149. A bundákkal betakart betyár.** A menekülő Rózsa Sándor beszalad a pásztoroknyhóba, és a juhászok, hogy elrejtsek őt az üldözői elől, levetik a bundájukat, és a betyárra lökik, akit így a pandúrok nem vesznek észre.

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/636. – Béres András gy., 1963).

**B 151. A parasztek közé vegyült Rózsa Sándor.** A menekülő Rózsa Sándor gyorsan átöltözik paraszti gúnyába, és kapát/szénagyűjtő villát vesz a kezébe/

pásztorruhát ölt és letelepedik a gulya mellett. Amikor a pandúrok megérkeznek, nem ismerik fel a betyárt, sőt tőle kérdezik, hogy nem látta-e arra szaladni Rózsa Sándort.

AF: Mórahalom (Bálint Sándor, 1961. 231.; Uő, 1980. 511. – Szabó Mátyás gy., 1956); Detta/Szegvár (AFAR F 4814. – Vöő Gabriella gy., 1960); Detta/Szegvár (AFAR Mg. 388. I. a. – Vöő Gabriella gy., 1960); Apátfalva\* (MZA 28409. – Sinkó Rozália gy., 1999); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 71., 73–75.).

**B 152. A búzából kikergetett pandúrok.** Rózsa Sándor egy gabonatábla közepébe menekül az üldözői elől, és amikor a pandúrok odaérkeznek, úgy tesz, mintha ő lenne annak a földnek a gazdája, és már messziről kiabálni kezd rájuk, hogy menjenek ki a búzatáblából, ne tapossák össze azt. A pandúrok nem akarnak veszekedni a gazdával, és inkább másfelé keresik a betyárt.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 661.).

**B 154. A felgyújtott szalmakazal.** A pandúrok által üldözött Rózsa Sándor egy tanyára menekül be, és ott meggyújtja a szalmakazalt, majd maga is úgy tesz, mintha a tüzet oltaná, és a kavarodásban észrevétlenül kerekét old.

AF: Omor (AFAR F 4754. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. z. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**B 155. Az elriasztott pandúrok.** Rózsa Sándor egy szigetre menekül az üldözői elől, ahol egy karón kivájt tököt emel a fejére, amelynek az orra, szemei világítanak a beléhelyezett gyertyától. A pandúrok a világító tökről a sötétben azt hiszik, hogy kísértet, és úgy megijednek, hogy feledve az üldözést, elszaladnak.

AF: Ludas (EA 25308/3. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990).

→MZ IV. C 130.7.

**B 156. A pandúrokra lőtt erős paprika.** A pandúrok által kergetett Rózsa Sándor örölt erős paprikát tölt a puskája csövébe, és azzal lő az üldözőire, akik a szemüket csípő paprikától átmenetileg harcképtelenné válnak, a betyár pedig elmenekül előlük.

AF: Makó (MFMNA 1066-1990/44. – Rácz Sándor gy.).

**B 158. A falombok közé rejtőzött betyár.** A menekülő Rózsa Sándor úgy menekül meg az öt üldöző pandúroktól, hogy vágtagás közben a lováról felugrik az egyik hatalmas út menti fa alsó ágára, majd elrejtőzik a fa lombjai közé. A pandúrok a gazdája nélkül továbbvágatott lovat üldözik hosszú időn keresztül, mígnem észreveszik, hogy Rózsa Sándor már nincs a hátán. A veszély elmúltával a ló magától visszatér a fához, hogy elvigye onnan a gazdáját.

FF: Hét (MOA 11778. – Ujváry Zoltán gy.).

AF: Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964); Ada (Penavin Olga, 1978. 59–60.; Uő, 1984. 58–59.); Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.); Ásotthalom (Kapocsy György, 2000. 92.); Ásotthalom (Pálffy Katalin főszerk., 2004. 459.).

**B 159. A hátrahagyott ló.** A menekülő Rózsa Sándor látva azt, hogy a lova egyre inkább fárad/megsebesült, magára hagyja a lovát, és gyalogszerrel tűnik el az üldözői elől az erdő sűrűjében.

AF: Makó – 2 (MFMNA 931-1986/17–20., 38–42. – Rác Sándor gy.).

ER: Belényesújlak (Bihari népmondák, 1995. 181. – Fábíán Imre gy., 1984).

**B 159.1. A csárdánál hagyott ló.** Rózsa Sándor a pandúrok érkezésekor a csárda elé kikötött lovát/a lován lévő értékeit hátrahagyva gyalog menekül el az üldözői elől.

ER: Mákófalva (Szabó Géza, 1978. 92.).

→MZ VII. B 118.

**B 160. A szélesebb paripa.** Rózsa Sándor lova gyorsaságának köszönhetően menekül el az üldözői elől. / Rózsa Sándor a csárdáknál őrzött pihent lovakat váltogatva menekül el a pandúrok elől.

AF: Hódmezővásárhely (Szabó Ferenc, 1958. 118.); Röske (MFMNA 86-1968/15. – Vastag József gy.); Zsombó – 2 (Bálint Sándor, 1975. 647–648., 666.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 130.); Csongrád (MFMNA 599-1976/34. – Rakonczai Ibolya gy.); Ürményháza (Penavin Olga, 1978. 60.; Uő, 1995. II. 299–300. – Kincses János gy.); Balástya (Veszelné Gemes Eszter, 1981. 123–124.); Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 90.); Mohol (MZA 108608. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003).

**B 160.1. Az átúsztatott Tisza.** Rózsa Sándor lóháton átúsztatja a Tiszát, és úgy menekül el az üldözői elől.

AF: Jászárokszállás (Bosnyák Sándor, 2001. 288.).

→MZ VII. B 118.

**B 161. Rózsa Sándor ugratása II.**

**B 161.1. Ugratás a hídról.** Rózsa Sándort az üldözői felszorítják a hortobágyi/a Karcag melletti/a Haranga folyón átvezető kilenclyukú hídra. Mivel a híd mindkét végét elállják a pandúrok, a betyárvezér megsarkantyúzva a lovát a híd közepéről leugrat a vízbe, és úgy menekül el.

AF: Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Hortobágy vidéke (DMNA 716/627. – Béres András gy., 1963); Karcag (MZA 59479. – Ötvös Lajos gy., 1976); Feketető – 2, Egyházaskér – 2 (Ferenczi Imre, 1973. 311., 319.).

FF: Méhi (MZA 92950. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**B 161.2. Az átugratott kerítés.** Rózsa Sándor a kerítést átugratva menekül el a pandúrok elől.

AF: Topolya (MZA 55207. – Szőke Anna gy., 2003); Deszk (Bosnyák Sándor, 2001. 284.).

**B 162. A pók segítsége.** Rózsa Sándor az üldözői elől menekül, és mire a pandúrok odaérkeznek, a pók gyorsan beszövi a barlang száját. A pókháló láttán az üldözők nem néznek be a barlangba, és másfelé keresik a betyárt.

AF: Aszód (EA 2047/50. – Sz. Tóth Erzsébet gy., 1947).

**B 164. A fa odvába bújt betyár.** Rózsa Sándor az üldözői elől egy hatalmas öreg fa odvában keres menedéket.

AF: Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 318.).

ER: Szilágyolompért (MZA 9607. – Magyar Zoltán gy., 2000).

**B 165. A kéménybe rejtőzött betyár.** Rózsa Sándor szorult helyzetében a kemence nyílásánál felmászik a kéménybe/elrejtőzik a nyitott kéményben, ahol az őt kereső pandúrok nem veszik őt észre.

AF: Kiszombor (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Kunszentmárton (MOA 12662. – Villányi Péter gy., 1981).

**B 166. A templomba menekült betyár.** Rózsa Sándor a pandúrok elől bemenekül egy templomba, amely mellett elvágtatnak az üldözői, nem gondolva arra, hogy a betyár éppen oda rejtőzött el.

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 67.; Uő, 1964. 133.).

**B 167. A kibontott házfal.** Rózsa Sándort a pandúrok beszorítják egy házba/pincébe, de ő kibontva a falat, hátul kisurran, és elmenekül előlük.

AF: Felgyő (EA 2127/8. – 1947); Csanytelek (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Makó (MFMNA 931-1986/7–8. – Rác Sándor gy.).

**B 168. A menedéket adó pince.** Rózsa Sándor vendéglátói házának a pincéjében, amelynek lejárátát a sparhelt fedi, rejtőzik el az őt kereső pandúrok elől. / Rózsa Sándor a templom alatti pincében/kriptában bújlik el az üldözői elől.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 657–659.); Kunszentmárton (MOA 12682. – Villányi Péter gy., 1981).

**B 169. Menekülés az alagúton keresztül.** Rózsa Sándor az őt üldöző/meglepő pandúrok elől a csárdából kivezető alagúton keresztül menekül el.

AF: Nádudvar (EA 5880/3. – Béres András gy., 1950-es évek); Békés, Medgyesegyháza, Mezőberény (SMK 128/II. 46–47. – Dömötör Sándor gy.); Karcag (Szűcs Sándor, 1969. 127–128.); Feketető (Ferenczi Imre, 1973. 310.); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 644.); Karcag (MOA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Karcag (MZA 59486. – Ötvös Lajos gy., 1976); Újkígyós (Krupa András, 1981. 76.); Kecel (VKMA 373-84/4. – Korkes Zsuzsa gy., 1984); Karcag (Barna Gábor, 1995. 77.); Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).

## B 171–180. Rózsa Sándor elfogása

**B 171. A Rózsa Sándor fejére kitűzött vérdíj.** A császári hatóság ezer forint vérdíjat/hatalmas összeget ígér annak, aki Rózsa Sándort élve vagy halva elfogja/csendőrkézzre juttatja.

AF: H. n. (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 114. – Huszka Elemér gy., 1995).

**B 172. „Lova lába megbotlott egy gyökérbe”.** A lóháton menekülő Rózsa Sándor lova megbotlik egy gyökérben/egy göröngyben/egy gödörben, és felbukik a lovasával együtt/leveti a betyárt a hátáról, aminek következtében a pandúrok utoléri, és elfogják Rózsa Sándort.

FF: Dorogháza (Küllős Imola, 1990. I. 28.; Uő, 1992. 275. – Tölgyessy Zsuzsa gy.); Somodi (MZA 43. – Magyar Zoltán gy., 1996); Torna, Szádalmás (Magyar Zoltán, 2001a. 330–331., 331.); Felsőlánc (MZA 84657. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

AF: Csicsér (MZA 97352. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

ER: Lőrincréve, Maroscsúcs (Magyar Zoltán, 2008a. 285., 285–286.); Köröstárkány (Magyar Zoltán, 2011a. II. 488.); Bonchida (Uő, 2011a. II. 69.; Uő, 2012a. 363.); Visa (Uő, 2012a. 363.); Magyarremete\* (Uő, 2013a. 70–71.).

SZ: Gyimes: Tarhavas száda (Magyar Zoltán, 2003. 319.); Gyimes: Egerszék (Uő, 2009a. 286.).

**B 173. A borsón elcsúszó Rózsa Sándor.** A menekülő Rózsa Sándor elé egy megfizetett vénasszony borsót szór, amin a betyár elcsúszik, miáltal el tudják fogni a pandúrok.

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.).

→MZ VII. C 262.2.

**B 174. Az elárult Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort a pandúrok/a császári hatóság áruháza következtében fogja el.

DT: Kerta (SMK 128/II. 31–32. – Süle Sándor gy., 1947); Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1950–1954); Siklós (EA 6619/3. – Bosnyák Sándor gy., 1960), Somogyvár (MZA 90877. – Magyar Zoltán gy., 2009).

AF: Szeged vidéke (Móra Ferenc, 1958. 388–438. – 1933); Omor (AFAR Mg. 387. I. o. – Vöő Gabriella gy., 1960); Tápé (EA 8052/52. – Dobos Ilona gy., 1966); Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 318.); Balástya – 2 (Veszelné Gémes Eszter, 1981. 152.); Ludas (Matijevics Lajos, 1982. 25–26.); Makó (MFMNA 931-1986/38–42. – Rác Sándor gy.); Kondoros (Küllős Imola, 1988. 154.); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 114. – Huszka Elemér gy., 1995); Muzslya (MZA 55150. – Palatinus Aranka gy., 2002).

ER: Inaktelke (Magyar Zoltán, 2004a. 301.); Magyarbükkös (Uő, 2008a. 285.); Haró (Uő, 2009d. 141.); Kérő (MZA 82839. – Magyar Zoltán gy., 2010).

SZ: Seprőd (Magyar Zoltán, 2007b. 66.).

**B 174.1. Rózsa Sándor árulói.**

**B 174.1.1. Az áruló szerető.** Rózsa Sándort a szeretője árulása következtében fogják el.

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1950–1954); Siklós (EA 6619/3. – Bosnyák Sándor gy., 1960).

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. o. – Vöő Gabriella gy., 1960); Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Gémes Gyula gy.); Kondoros (Küllös Imola, 1988. 154.).

ER: Inaktelke (Magyar Zoltán, 2004a. 301.); Kérő (MZA 82839. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 174.1.2. Az áruló feleség.** Rózsa Sándort a saját felesége árulja el.

DT: Kerta (SMK 128/II. 31–32. – Süle Sándor gy., 1947).

ER: Magyarbükkös (Magyar Zoltán, 2008a. 285.).

**B 174.1.3. Az áruló komaasszony.** Rózsa Sándort a saját komaasszonya/egy betyárvezér által korábban megbüntetett asszony bosszúból adja csendőrkézre.

AF: Tápé (EA 8052/52. – Dobos Ilona gy., 1966); Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 318.).

**B 174.1.5. Az áruló kocsmáros.** A csárda tulajdonosa értesíti a pandúrokat arról, hogy a betyárvezér éppen ott tartózkodik. Az árulás következtében Rózsa Sándort elfogják.

AF: Szeged vidéke (Móra Ferenc, 1958. 388–438. – 1933).

**B 174.1.7. Az áruló vendéglátó.** Rózsa Sándor a komájánál/egy ismerősénél rejtőzködik. A házigazda a jutalom reményében feladja a komáját. / A házigazda a városban járva figyelmes lesz Rózsa Sándor körözési plakátjára, megakad a szeme a nyomravezetői vérdíjon, és a tekintélyes összegért elárulja a betyárvezért.

AF: Kispicac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 114. – Huszka Elemér gy., 1995); Makó (MFMNA 931-1986/38–42. – Rácz Sándor gy.).

**B 174.2. Az árulás módja.**

**B 174.2.1. A felfedett természetfeletti erő.** Rózsa Sándor szeretője elárulja a pandúroknak, hogy Rózsa Sándor hatalmas ereje egyetlen hajszálában rejlik. Amikor e hajszálától titokban megszabadítják, nyomban el is fogják a betyárvezért.

ER: Kérő (MZA 82839. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 174.2.2. A betyár borába kevert altató.** Rózsa Sándor borába titokban altatót kevernek, és a zsandárok immár könnyedén elfogják a magatehetetlen betyárt.

DT: Somogyvár (MZA 90877. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**B 174.3.3. A leitatott betyár.** Rózsa Sándor szeretője egy cigánylány, aki a vérdíj reményében leitatja a betyárt, majd értesíti a pandúrokat.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Jánosné gy., 1980).

**B 174.2.4. Az áruló gémeskút.** A házigazda a gémeskút rúdjával jelzi a pandúroknak, hogy a betyár éppen ott tartózkodik.

AF: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi pusztá (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Gémes Gyula gy.); Balástya (Veszélcáné Gémes Eszter, 1981. 152.).

**B 175. Az erdei rajtaütés (Az erdőben elfogott Rózsa Sándor).** Rózsa Sándort a pandúrok/a zsandárok a rejtkehelyéül szolgáló erdőben fogják el.

FF: Aha (MZA 83568. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Lökösháza (EFMA 129-67/1. – Gyarmathy Zsolt gy., 1960); Kertészsziget (MOA 13467. – Bereczki Imre gy., 1972); Majdán (MZA 55194. – Ábrahám Livia gy., 2003).

ER: Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 363.).

**B 176. A csárdában elfogott Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort a kedvenc csárdájában/egy vendéglőben lepik meg, és fogják el a pandúrok/a szuronyos huszárok.

AF: Röske (EA 13717/1–2. – Vastag József gy., 1963).

ER: Kémer (Magyar Zoltán, 2007a. 302.).

**B 177. Az alvás közben elfogott Rózsa Sándor (A betyárra dobott borona).**

Rózsa Sándort ágyban fekvő, alvás közben fogják el az üldözői. / Rózsa Sándor lefekszik pihenni egy szalmakazal tövébe. Két falubeli ember meglátva a betyárt elhatározza, hogy elfogják őt. Fognak egy boronát, és azt a mély álomba szenderült Rózsa Sándorra dobják, foglyul ejtve mindaddig, amíg a pandúrok meg nem érkeznek.

AF: H. n. (Arany János összes művei I., 1951. 57. – 1849).

ER: Egeres (Magyar Zoltán, 2004a. 301.).

→MZ VII. A 276.

**B 178. A félreértés miatt fogságba eső Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor a komájánál vendégeskedik, és este nem a házban, hanem a közeli búzatáblában pihen le. A házigazda az istálló végében üldögélve meglát egy nyulat, és puskát ragadva utána lő, éppen Rózsa Sándor irányába. A felriadó betyár felelősségre vonja a komáját, hogy miért akarta őt lelőni, és az hiába tiltakozik, hogy ő csak egy nyúlra lőtt, Rózsa Sándor nem hisz neki, és birokra kel vele. A házigazda fia látva a verekedést, a szomszédba szalad segítségért, akik megérkezve együttes erővel legyűrik a betyárt. Utóbb a komaasszonya baltával még homlokon is vágja, hogy ne szökhessen meg. A Rózsa Sándor fejére kitzűzött vérdíjat magának követelő komaasszonyt nemsokára isteni büntetés sújtja: a lánya meghal, ő pedig megvakul.

AF: Mórahalom (MFMNA 39-1967/28–29. – Szabó Mátyás gy., 1956; Bálint Sándor, 1961. 232–233.; Uő, 1980. 511.); Mórahalom\* (BSH 329-84/1–2. – Szabó Mátyás gy., 1956).

**B 179. A Rózsa Sándort elfogó Ráday.** Rózsa Sándort személyesen Ráday Gedeon, a csendőrparancsnok fogja el.

FF: Szalonna (EA 2112/345. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 115. – Huszka Elemér gy., 1965).

**B 179.1. A törbe csalt Rózsa Sándor.** Amikor Ráday Gedeont kinevezik csendőrparancsnoknak, elhatározza, hogy leszámol Rózsa Sándorral. Kihirdeti, hogy a betyárvezért felvinné csendbiztosnak, mert a rablóból lesz a legjobb pandúr. A hír eljut Rózsa Sándor fülébe is, és elmegy Szegedre, hogy felkeresse Rádayt és felajánlja neki a szolgálatát. Ráday tettetett örömmel fogadja, elbeszélget vele, és átküldi a szomszéd szobába, hogy ott majd méretet vesznek róla az egyenruhához. Amint Rózsa Sándor belép a másik szobába, szabó helyett kovács és pandúrok várják, és vasra verve a börtönbe hurcolják.

AF: Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 91.); Furta (Végh József, 1944. 111.); Nyíregyháza (JAMNA 454-69/VII. 1120–1125. – Erdész Sándor gy., 1968; Erdész Sándor, 1998. 97.); Zsombó\* (Bálint Sándor, 1975. 668–670.); Kispiac („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 115. – Huszka Elemér gy., 1995).

**B 180. Rózsa Sándor elfogása (egyéb hagyományok).**

**B 180.1. A megjósolt bukás.** Amikor a telefonpóznákat kezdik felállítani, Rózsa Sándor megjósolja, hogy ez már rosszat jelent rá nézve.

AF: Érszakácsi (Magyar Zoltán, 2011a. II. 448.).

**B 180.2. Az elfogáskor énekelt nóta.** Amikor elfogják, Rózsa Sándor az „Esik eső, szép csendesen csepereg...” kezdetű nótát dalolja.

ER: Magyardécs (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 213.; Gál Péter József, 2017. 379.).

## B 181–190. Rózsa Sándor szökése

**B 181. A lova hátán megszökő Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort elfogják, börtönbe zárják, és halálra ítélik. Kivégzése előtt utolsó kívánságként azt kéri, hogy még egyszer felülhessen a lovára, és utoljára kezébe vehesse a karikás ostorát. A kérést a bírák/a börtönparancsnok engedélyezik neki, és a börtön udvarán elővezetik a lovát, majd levéve a bilincseit, kezébe adják az ostorát. Rózsa Sándor jól szemrevételezve a terepet, a lova hátára pattan, majd hármat fordulva a térség közepén, az ostorral az örök közé suhint, és a gyűrűből kitörve/a börtön falán átugratva sebesen elvágtat.



FF: Tokaj (SMK 128/II. 41. – Dömötör Sándor gy.); Töre (MZA 97013. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 100.); Szegvár (Dömötör Ákos, 1998. 92. – Hatvani Szabó Etelka gy., 1947); Bátmonostor (Seres István, 2013. 264. – Molnár Rózsa gy., 1947); Szőreg (SMK 128/II. 40. – Dömötör Sándor gy.); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 71.); Detta (AFAR F 4814. – Vöö Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. g. – Vöö Gabriella gy., 1961); Galgamácsa (EA 8388/58. – Dobos Ilona gy., 1967); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 655–656.); Kondoros (Rindó József, 1975. 326.); Topolya – 4 (Borús Rózsa, 1976. 127.); Makó (MFMNA 931-1986/29–34. – Rácz Sándor gy.); Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/102. – Tóth Judit gy., 1983); Ludas (EA 25308/2–3. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 75–76.).

ER: Bádok\*, Kérő, Kolozsgyula (MZA 82843., 82840., 82841. – Magyar Zoltán gy., 2006–2010).

**B 181.1. Rózsa Sándor ugratása III. (A várfalról leugrató betyár).** Rózsa Sándor utolsó kívánságaként azt kéri, hogy a lovával körüllovagolhasson a várfalon. A kérésbe a bírák beleegyeznek, és amint a lova hátán ül, a betyárvezér tesz egy kört, majd leugrat a várfalról, és sebesen elnyargal.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 127.).

**B 182. Az álsruhás szökés.** Rózsa Sándor gyónásra jelentkezik/súlyos betegnek tette magát, és papot kér, hogy magához vehesse az utolsó szentséget. Rózsa Sándor megöli/reverendája átadására kényszeríti a papot, majd a papi ruhába átöltözve kísétál a börtönből. / Rózsa Sándor egyik betyártársa/cigánylány szeretője katolikus papnak öltözve mint a betyár gyóntatója bemegy a börtönbe, észrevétlenül ruhát cserél vele, és Rózsa Sándor a mit sem sejtő örök szemelátára papi ruhában eltávozik fogsága helyszínéről. Amikor az örök észreveszik a szökést, a betyár már régen messze jár.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/2–3. – Bencsik János gy., 1957); Omor – 2 (AFAR F 4766., 4808. – Vöö Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. kk. – Vöö Gabriella gy., 1960); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 671–672.); Topolya – 2 (Borús Rózsa, 1976. 127.); Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

ER: Nagyszeben (Debreczeni Ellenőr, 1875. 98. szám, 2.); Küküllővár (Magyar Zoltán, 2005a. 139.); Kérő\* (MZA 82838. – Magyar Zoltán gy., 2010); Kolozs\* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 490.); Cege, Ördöngösfüzes\* (Magyar Zoltán, 2012a. 364.).

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Salamon Anikó, 1987. 51–53.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 319.).

**B 184. A kibontott börtönfal.** Rózsa Sándor lefeszíti a csizmája talpáról a patkót, majd annak segítségével apránként kibontja cellája falát, és a résen át megszökik. / Rózsa Sándor összetöri ivásra használt kőkorsóját, és a korsó éles darabjaival kikaparja a habarcsot a téglák közül, majd a kibontott falon keresztül megszökik a tömlőcből.

AF: Mórahalom\* (BSH 329-84/4. – Szabó Mátyás gy., 1956; Bálint Sándor, 1961. 235.); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Makó (MFMNA 931-1986/11–16. – Katona Imre gy.).

**B 185. A lereszelt rács.** Az elfogott Rózsa Sándor egyik betyártársa papnak álcázva magát meglátogatja a vezérét és fegyvert, reszelőt csempész be neki, melyek segítségével Rózsa Sándor a kivégzésre kijelölt nap hajnalán kereket old a börtönből.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 127.).

**B 186. A csatornán kiúszó Rózsa Sándor.** A munkácsi várban raboskodó Rózsa Sándor a várkútba leereszkedve kiúszik a Latorca folyóba, és megszabadul a börtönből. / A szamosújvári börtönben raboskodó Rózsa Sándor a szennyvíz-csatornán át úszik ki a Szamosba.

AF: Újdombrád (JAMNA 135-67/31.; NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959; Küllös Imola, 1988. 155–157.).

ER: Désakna (MZA 82842. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 188. A megvesztegetett őr.** Az elfogott Rózsa Sándor nem sokáig van bezárva, mert sok pénzzel lefizeti a börtönőröket, és kiszabadul.

AF: Omor (AFAR F 4772. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**B 189. A kiszabadított Rózsa Sándor.**

**B 189.1. A fogolyszabadító szeretők.** Rózsa Sándort a szeretője: egy grófnő/egy szép cigánylány szabadítja ki pénzzel/csellel a tömlőcből.

FF: Szalonna (SMK 128/II. 29. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

**B 189.2. A felmentő betyárcsapat.** Az elfogott betyárvezért kísérő pandúrok csapatán rajtaütnek Rózsa Sándor emberei, és kiszabadítják a vezérüket. / Rózsa Sándor legényei a börtönből/az akasztófa alól is kimentik végveszélybe jutott vezérüket.

AF: Kaplony (Baracsi Béla, 1972. 3.); Kondoros (Rindó József, 1975. 324–325.).

ER: Magyardécse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 364. – Balla Tamás gy., 1995); Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 287.); Szék (Uő, 2012a. 357.).

**B 190. Rózsa Sándor szökése (egyéb hagyományok).**

KM: H. n. (Pesti Napló, 1863. 160. szám, 3.).

## B 191–200. Rózsa Sándor börtönévei

**B 191. Az önként börtönbe vonuló betyár.** Rózsa Sándor megöregedvén ráun a betyáreltre és feladja magát, önként vonul be a börtönbe.

ER: Bálványosváralja (Gál Péter József, 2017. 378–379. – 1995); Désakna (MZA 82845. – Magyar Zoltán gy., 2010); Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 364.).

**B 192. A börtönbe kísért Rózsa Sándor.** Az elfogott Rózsa Sándort a szamosújvári börtönbe szállítják. A város végén a híres betyárt a kísérői leszállítják a szekérről, és gyalog indítják a tömlöc felé, hogy az út mellé odaseregglő nép is láthassa. Rózsa Sándor fehér, bő szárú gatyában, fehér, bő ujjú ingben, csizmában, fekete lajbiban, a fején kolozsvári kalappal, hátrakötött kézzel vonul a város főutcáján, és közben az egyik róla szóló nótát éneklí olyan bánatosan, hogy mindenki megkönnyezi.

ER: Magyardécse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 112.; Magyar Zoltán, 2012a. 364. – Balla Tamás gy.); Magyardécse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 213.; Gál Péter József, 2017. 379.); Magyardécse (MZA 91104. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 193. Rózsa Sándor fogságának helyszínei.**

**B 193.1. A szegvári vármegyeháza.** Rózsa Sándor egy ideig Szegváron a régi vármegyeháza épületében raboskodik.

AF: Detta/Szegvár (AFAR F 4814. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**B 193.2. Az ikkladi Ráday-kastély.** Rózsa Sándor egy ideig az ikkladi Ráday-kastély pincéjében raboskodik.

AF: Iklad (MZA 19544. – Magyar Zoltán gy., 2003).

**B 193.3. A szegedi várbörtön.** Rózsa Sándort a szegedi várbörtönbe/„Csillagbörtönbe” zárják be elfogatását követően, és a híres betyár ott is hal meg.

AF: H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 668–674.); Muzslya (M ZA 55150. – Palatinus Aranka gy., 2002); Mohol (MZA 108602. – Boja Patyi Sarolta gy., 2012).

**B 193.4. A kufsteini börtönének.** Rózsa Sándor évekig a kufsteini várban raboskodik.

KM: H. n. (Pesti Napló, 1863. 160. szám, 3.); H. n. (Kis Képes Naptár, 1869. 24.).

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**B 193.5. A zilahi börtön.** Rózsa Sándort a zilahi börtönbe zárják be, ahonnét a bandája szabadítja ki/amely börtönben az egyik cella falára fel van írva a neve.

AF: Kaplony (Baracsi Béla, 1972. 3.).

ER: Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 302.).

**B 193.6. A szamosújvári börtön.** Rózsa Sándort a szamosújvári börtönbe zárják be, és évek múltán ott is hal meg.

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 13.).

ER: Szamosújvár (Vita Zsigmond, 1975. 199.); Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.).

ER–SZ: Az erdélyi folklórgyűjtések túlnyomó többségében Rózsa Sándor szamosújvári raboskodása szerepel.

**B 193.6.1. Rózsa Sándor börtöncellája.** A környékbeliek által számon tartott egyik szamosújvári börtönablak, mint Rózsa Sándor cellájának az ablaka.

ER: Ördögösfüzes (MZA 106215. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**B 194. Rózsa Sándor kihallgatása.**

**B 194.1. A 375 botütés.** Rózsa Sándor kufsteini raboskodásának hat éve alatt 375 botütést kénytelen elszenvedni.

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I: 16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**B 194.2. Rózsa Sándor vallatása.** Ráday Gedeon a tömlöcben beviteti Rózsa Sándort egy sötét szobába, és két napig nem adat neki enni és inni. A harmadik napon egy tányér sültet, egy kancsó vizet és egy tányér sós halat vitet be neki, de enni csak halat ad neki, és mellé egy gyűszűnyi pohárban adja a vizet. Egy hétig kínozza így a betyárt, mire az végre mindent bevall.

AF: Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – 1981).

**B 194.3. A gyertyatartóval agyonütött kihallgató tiszt.** Rózsa Sándor várbeli kihallgatása során egy nehéz gyertyatartót felragadva úgy fejbe sújtja a pandúr-tisztet, hogy az nyomban meghal.

AF: Tápé (Katona Imre, 1971. 658.).

**B 195. Rózsa Sándor az akasztófa alatt.** Rózsa Sándort halálra ítélik, és már az akasztófa alatt áll, amikor hirtelen lovasok jelennek meg a kivégzés helyszínén, és a betyárok elvágva a kötelet, kiszabadítják a vezérüket. / Rózsa Sándor pipázva megy az akasztófa alá, és már tennék a nyakába a kötelet, amikor futár érkezik a kegyelmi ítélettel. A betyár a felmentő ítélet hallatán fejcsóválva azt mondja: „Tudtam, hogy addig teketóriáznak velem, míg a pipámban a tűz kialszik”.

ER: Magyardécse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 364. – Balla Tamás gy., 1995); Magyarbükös (Magyar Zoltán, 2008a. 287.).

KM: H. n. (Magyar Dohányújság, 1886. 18. szám, 2.).

**B 196. A császári kegyelem.** Ferenc József megkegyelmez a halálra ítélt Rózsa Sándornak/kiengedi a börtönből a hozzá kegyelemért forduló, őt régi ismeretségükre/nelki tett szolgálataira emlékeztető betyárt.

→MZ II. Q 181.6.

**B 198. A börtönbeli mesterség.** Rózsa Sándor a börtönben kitanul egy/több mesterséget, és munkával tölti egyhangú napjait.

**B 198.1. Rózsa Sándor mint szabó.** Rózsa Sándor a börtönben kitanulja a szabóságot, és katonamundérokát/lóitató vászonvödröket varr.

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 13.); Makó (MFMNA 931-1986/38. – Ráczy Sándor gy.).

ER: Vajdakamarás (Magyar Zoltán, 2012a. 365.).

**B 198.2. Rózsa Sándor mint asztalos.** Rózsa Sándor a szamosújvári börtön asztalosműhelyében dolgozik.

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 365. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardecse (MZA 91406. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 198.3. Rózsa Sándor mint kosárfonó.** Rózsa Sándor a szamosújvári börtönben venyigékből csinál kosarakat.

ER: Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 365.).

**B 198.4. A kufsteini grófnő pucérja.** Kufsteini raboskodása idején az ottani grófnő kikéri Rózsa Sándort a börtönből, és cselédként, inasként alkalmazza őt.

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**B 198.5. A szamosújvári park eredete.** A szamosújvári park fáit ottani raboskodása idején Rózsa Sándor ülteti el, a park az ő műve.

ER: Kispulyon (Magyar Zoltán, 2012a. 365–366.).

**B 199. A börtönbeli betyárvirtus.**

**B 199.1. A bemutatott lovaglótudomány.** Rózsa Sándor a börtönben a börtönparancsnok kérésére bemutatja lovaglótudományát: miközben egy lovat az udvaron ostorral zavarnak körbe-körbe, ő futtában felugrik a ló hátára.

ER: Ördögösfüzes (MZA 100104. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**B 199.2. Rózsa Sándor „szökése”.** Rózsa Sándor merő virtusból/szórakozásból kiszökik a börtönből, és jár-kei a városban/fürdik a Szamosban/beül egy vendéglőbe/a kiskocsmákban a helyi örményeket szórakoztatja alföldi betyártörténeteivel/felírja a sétatéri padokra, hogy „Itt járt Rózsa Sándor”, majd önként visszamegy a fegyintézetbe. / Rózsa Sándor akkor megy ki a börtönből, amikor csak a kedve tartja.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 672–674.).

ER: Küküllővár (Magyar Zoltán, 2005a. 139.); Désakna, Kérő (MZA 82842., 82838. – Magyar Zoltán gy., 2010); Kolozs (Magyar Zoltán, 2011a. I. 490.); Bonchida (Uő, 2011a. II. 69.); Ördögösfüzes, Vajdakamarás, Visa (Uő, 2012a. 364–365.); Szamosújvár, Ördögösfüzes (MZA 103136., 106214. – Magyar Zoltán gy., 2015, 2016).

**B 200. Rózsa Sándor börtönévei (egyéb hagyományok).**

**B 200.1. Az úriasszonyok kedvence.** Rózsa Sándort a szamosújvári úriasszonyok rendszeresen kikérik a börtönparancsnoktól, és sétálnak vele a város főutcáján.

ER: Szépkényerűszentmárton (Magyar Zoltán, 2011a. II. 69.; Uő, 2012a. 365.).  
→MZ VII. B 198.4.

**B 200.3. A sorsába beletörődött betyár.** Az öregedő Rózsa Sándor azt mondja a börtönparancsnoknak, hogy feleslegesen őrzik, mert ő már belenyugodott a sorsába, és nem akar megszökni.

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 365. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardecse – 2 (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 213–214.; Gál Péter József, 2017. 379–380., 380.); Magyardecse (MZA 91406. – Magyar Zoltán gy., 2011); Magyardecse (Magyar Zoltán, 2012a. 360.).

B 201–210. A jó útra tért Rózsa Sándor

**B 201. A szabadságharc hőse.** Rózsa Sándor a betyárseregével részt vesz a szabadságharcban, amiért az embereivel együtt amnesztiában részesül.

→MZ VII. B 91.

**B 203. Az elutasított álláskérélem.** Rózsa Sándor a börtönből való szabadulását követően jelentkezik pandúrnak/csikósnak, de rovott múltja miatt elutasítják. Mivel szándéka ellenére sem tud magának tisztességes munkát szerezni, hamarosan újra felcsap betyárnak.

AF: Tiszalök (EA 3801/7. – Béres András gy., 1952); Mezőberény (Küllős Imola, 1988. 157–158.).

B 211–220. Rózsa Sándorral kapcsolatos egyéb hagyományok

**B 211. Itt járt Rózsa Sándor...** Rózsa Sándor valamikori ottjártának/pihenésének/kisebb jelentőségű cselekedeteinek az emléke.

DT: Kisköszeg (Penavin Olga, 1978. 51.); Deáki/Töhöl (MZA 103037. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Nagybalog (MZA 92947. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Hajdúböszörmény (EA 2079/2. – Trásy György gy., 1947); Doboz (EA 3528/2–3. – Péter László gy., 1952); Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 90. – 1952); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 41.); Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 41.); Omor (AFAR F 483. – Vöő Gabriella gy., 1960); Rösztke (EA 12717/13–14. – Vastag József gy., 1963); Rúza (MFMNA 138-1968/2. – Juhász János gy., 1965); Tápé – 2 (EA 8052/24., 53. – Dobos Ilona gy.,

1966); Maroslele (MFMNA 247-1971/2. – Lajtár Zoltán gy., 1968); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Mezőcsát (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970); Egyházaskér (Ferenci Imre, 1973. 318.); Bácska, Tamásfalva, Ürményháza (Penavin Olga, 1978. 51.); Kunszentmárton (MOA 12695. – Villányi Péter gy., 1981); Apátfalva (MZA 28424. – Sinkó Rozália gy., 1999); Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 76.); Muzslya (MZA 55201. – Palatinus Aranka gy., 2002); Majdán (MZA 55193. – Ábrahám Livia gy., 2003); Magyarittabé (Raffai Judit, é. n. 10.); Igazfalva (MZA 90995. – Magyar Zoltán gy., 2010); Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).

ER: Szék (AFAR F 3500. – Nagy Olga gy., 1959); Szilágyszeg (Magyar Zoltán, 2007a. 300.); Koltó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 368–370.); Szentmáté (Uo., 147. – Orbán Dániel gy.); Bonchida, Kispulyon, Mezőverese gyháza (Magyar Zoltán, 2012a. 362–363.); Köröstárkány (Uó, 2013a. 70.); Kárásztelek (MZA 98019. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Mikóháza (BBE MIK D-24/32. – Rechita Hajnal Mária gy., 1965); Gagy (EA 24231/81–82. – Gagy József gy., 1977); Székelykakasd – 2 (Asztalos Enikő, 1998. 114.); Gyimes; Egerszék (Magyar Zoltán, 2009a. 286.).

**B 211.1. Rózsa Sándor helyi multságainak emléke.** A faluban/a község egyik házában/egy határbeli tanyán tartott multság, amelyen Rózsa Sándor is részt vett.

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934).

AF: Doboz (EA 3528/2–3. – Péter László gy., 1952).

ER: Koltó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 369–370.); Kárásztelek – 2 (MZA 98021., 98022. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**B 212. Találkozás Rózsa Sándorral.** Visszaemlékezések a Rózsa Sándorral való találkozásra.

AF: Mezőberény (SMK 128/II. 14. – Dömötör Sándor gy.); Karcag (GYINMA 40/2–3. – Kele András gy., 1954); Orosháza (Szabó Ferenc, 1958. 118–119.; Uó, 1959. 67.); Delta (AFAR Mg. 388. I. b. – Vöő Gabriella gy., 1960); Maroslele (EA 15720/3. – Lajtár Zoltán gy., 1968); Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 90.); Apátfalva (MZA 28422. – Sinkó Rozália gy., 1999); Érmihályfalva (Magyar Zoltán, 2012c. 127–128.); Érdengeleg (MZA 107206. – Magyar Zoltán gy., 2016).

ER: Désfalva (Adorjáni Rudolf, 1997. 25.); Körösfő (Magyar Zoltán, 2004a. 297.); Dicsőszentmárton (Magyar Zoltán, 2005a. 139.); Koltó (Uó, 2011a. II. 368., 368–370.); Kárásztelek (MZA 98021. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**B 213. Rózsa Sándor mondása (A hallgatásra intett emberek).** Rózsa Sándor figyelmezteti a vele találkozó embereket, hogy senkinek ne szóljanak arról, hogy kit láttak, kivel beszéltek.

**B 213.1. „Jól megtörülje kend a száját!”** „A száját megtörülje kend, mert ha a babiloni templom tornyára mén kend, ott is mögtaláljuk!” / „A szájátokat megtörüljétek, mert másképp az életetekkel játszatok!”

AF: Mórahalom (MFMNA 39-1967/30. – Szabó Mátyás gy., 1956), Mórahalom (BSH 329-84/4–5. – Szabó Mátyás gy., 1956); Tápé (EA 21863/47. – Dobos Ilona gy., 1966); Tápé (MFMNA 315-1971/5. – ifj. Lele József gy., 1970); Tápé (Katona Imre, 1971. 660., 669.); Makó (MFMNA 931-1986/17–20. – Rácz Sándor gy.); Tápé (Bálint Sándor, 2001. 281.).

**B 213.2. A vörös tehén.** „Se ne láss, se ne halj, mert hogyha látsz vagy hallasz valamit, akkor a vörös tehén [tűz] lelegeli az összes birtokodat!”

AF: Ludas (EA 25308/4–5. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Ludas (Raffai Judit, é. n. 11–12.).

**B 213.3. Egyéb figyelmeztetések.** „Szó ne legyen, mert baj lesz!” / „Benned maradjon a szó!”

AF: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (S. Nagy Anikó, 1975. 490.); Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 79–80.).

**B 213.5. „Láttad-e Rózsa Sándort?”** Rózsa Sándor megkérdez egy kislányt, hogy látta-e Rózsa Sándort. Amikor a lány igennel válaszol, hatalmas pofont kever le neki. Kisvártatva újra felteszi neki a kérdést, mire a lány, tanulva a pofonból, azt válaszolja, hogy nem látta. Rózsa Sándor megerősítő szándékkal pénzt csúsztat a lány markába.

AF: Szeged (EA 20494/38–39. – Pintér Ferenc gy., 1979).

**B 214. A ki nem mondható név.** Rózsa Sándornak nyilvános helyen még a nevét sem szabad kimondani. / Ha Rózsa Sándor értesül arról, hogy a nevén emlegetik, megbünteti az illetőt.

AF: Kondoros (Szabó Ferenc, 1964. 132.).

**B 215. Rózsa Sándor egyéb mondásai.** Rózsa Sándor egyéb nevezetes mondásai.

**B 215.1. A betyárok fajtái.** Rózsa Sándor mondta: „Van útonálló zsvány, van jellemtelen kapcabetyár, és vannak igazi úri betyárok”.

AF: Tiszadada (EA 4038/1–2. – Béres András gy., 1953).

**B 215.2. A vértelen kéz.** Rózsa Sándor gyakran hangoztatta: „Én nem bántok senkit, vér nem tapad a kezemhő!”

AF: Árpádhalma (Szabó Ferenc, 1958. 118.).

**B 215.3. „Kinek hogy tetszik, úgy fekszik.** Rózsa Sándor/Rózsa Sándor egyik volt betyárja ott fekszik az út szélén az árokban. Amikor egy járókelő megkérdezi tőle, hogy miért fekszik ott, azt válaszolja rá: „Kinek hogy tetszik, úgy fekszik!”

FF: Jósvalfő, Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 329.).

**B 215.4. „Forog a kerék, de majd még visszafelé is forog!”** Rózsa Sándort a pandúrok elfogják, és felültetik egy szekérre, hogy vigyék a tömlöcbe. Rózsa Sándor csak annyit mond nekik: „Forog a kerék, de majd még visszafelé is forog!” Hamarosan a meneten rajtaütnek a betyártársai és kiszabadítják a vezérüket, és a pandúrok csak akkor jönnek rá a mondottak értelmére.

ER: Szék (Magyar Zoltán, 2012a. 357.).



**B 215.5. „Egy nyulat négy kutya könnyen megfoghat”.** Rózsa Sándor borába altatóport kevernek, és a magatehetetlen betyár arra ébred föl, hogy négy zsan-dár áll felette. Akkor mondja: „Egy nyulat négy kutya könnyen megfoghat”.

DT: Somogyvár (MZA 90877. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**B 215.7. Rózsa Sándor jövendölése.** Rózsa Sándor az elfogásakor azt mondja: „Elfogtatok, mert rabló voltam s loptam. De csak az uraktul. A szegényeket segítettem. Nádasokba' s az erdőkbe' laktam. De eljön az idő, mikor a rablók palotákban fognak lakni, s ti vizitek haza nekijek!”

ER: Bodonkút (MZA 82844. – Magyar Zoltán gy., 2006).

→MZ VI. N 65.

**B 218. Rózsa Sándor nótája.** Rózsa Sándor kedvenc nótája, amit jókedvében/ börtönbe vonulásakor szomorúságában énekel.

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 631.).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981); Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 112.; Magyar Zoltán, 2012a. 364.); Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 213.); Magyardecse (MZA 91104. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 220. Egyéb folklóradalékok.** Rózsa Sándorral kapcsolatos egyéb folklórha-gyományok (szólások/vélemények).

DT: Balatonederics, Baranyaszentlőrinc, Nagylók (SMK 128/II. 23., 28. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Dára (SMK 128/II. 29–30. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Demecser, Kalocsa (SMK 128/II. 28.); Rösze (EA 13717/2. – Vastag József gy., 1963); Topolya (MZA 55206. – Szőke Anna gy., 2003).

ER: Magyaraszóvat (MZA 111772. – Zsigmond Győző gy., 1980); Bágyon (Keszeg Vilmos, 2004. I. 139.).

## B 221–230. Rózsa Sándor halála

**B 221. Rózsa Sándor utolsó kívánsága.** Rózsa Sándor a kivégzése előtt azt kí-vánja, hogy még egyszer felmelessen az általa készített zenélő hídra. Amikor odaengedik, megigazít rajta valamit/kivesz belőle egy csavart, és attól kezdve a híd többé nem muzsikál senkinek.

ER: Magyarpalatka (Magyar Zoltán, 2012a. 366.).

→MZ I. H 130.19. →MZ VII. B 181.

**B 222. Rózsa Sándor kivégzése.** Az elfogott Rózsa Sándort halálra ítélik, és ki-végzik.

AF: Tiszaszőlős (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Omor (AFAR Mg. 387. I. g. – Vő Gabriella gy., 1960); Újszentmargita (DMNA 1872/11. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

**B 222.1. Rózsa Sándor felakasztása.** Rózsa Sándort kötél általi halálra ítélik, és az akasztófán hal meg.

FF: Eger (SMK 128/II. 40. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Tiszaszentimre, Békés, Apátfalva (SMK 128/II. 17., 36., 38. – Dömötör Sándor gy.), Nyíracád\* (Illés Gabriella, 2001. 120.); Jászárokszállás (Bosnyák Sándor, 2001. 288.); Muzslya (MZA 55150. – Palatinus Aranka gy., 2002); Majdán (MZA 55194. – Ábrahám Lívía gy., 2003).

**B 222.2. A kaszatömlőben kivégzett Rózsa Sándor.** Ráday Gedeon a valla-tószobából átküldi a szomszédos helyiségbe Rózsa Sándort, azt mondva neki: „Eredj be, ott van egy lavór víz, vetkezz le meztelenre, mosakodj meg, törölközz meg!” Amint Rózsa Sándor belép a szobába, Ráday megnyom egy gombot, mire kisiklik a betyár alól a padló, lezuhanó testét pedig a kaszagép összedarabolja. Földi maradványait a kaszatömlő mellett folyó Duna vize sodorja el.

AF: Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 185. – 1981).

**B 222.3. A tűzhalálra ítélt Rózsa Sándor.** Rózsa Sándort a császári hatóság máglyán égeti meg, a társait pedig a hóhérok arra kényszerítik, hogy harapjanak a testéből.

AF: Békés (SMK 128/II. 36. – Dömötör Sándor gy.).

→MZ II. J 15.1–2.

**B 223. A lelőtt Rózsa Sándor.** Rózsa Sándoron rajtaütnek egy csárdában a pandúrok, és az ellenálló betyárt tűzharcban lelövik.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/2–3. – Bencsik János gy., 1957); Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Gémes Gyula gy.).

**B 224. Rózsa Sándor öngyilkossága.** Rózsa Sándor 75 éves korában a szamosújvári börtönben leveti magát a harmadik emeletről.

ER: Kérő (MZA 82846. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**B 225. A tömlőcbeli halál.** Rózsa Sándor hosszas raboskodást követően a tömlőcben (a szegedi/a szamosújvári börtönben) hal meg.

DT: Kerta (Dégh Linda, 1952. 149–150. – Süle Sándor gy.); Siklós (EA 6619/3. – Bosnyák Sándor gy., 1960).

AF: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 674.); Nyíregyháza (Erdész Sándor, 1998. 97.).

ER: Válaszút, Bodonkút (MZA 82824., 82830. – Magyar Zoltán gy., 2005, 2006); Visa – 2 (Magyar Zoltán, 2012a. 363., 364.); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 69–70.; Uő, 2012a. 362.).

**B 225.1. Rózsa Sándor utolsó szökése.** Rózsa Sándor érezve a vég közeledtét, kiszökik a börtönből, hogy ne rabságban haljon meg.

ER: Dés (MZA 108883. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**B 226. A Rózsa Sándor halálakor bekövetkező csodás jelek.** Csodás jel/szokatlan természeti jelenség jelzi, hogy rendkívüli személy távozott el: Rózsa Sándor halálának az éjszakáján hatalmas vihar tör ki, és tövestül kicsavarja a tömlőc udvarán álló több száz éves tölgyfát/hársfát.

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 366. – Balla Tamás gy., 1995); Bálványosváralja, Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 214.; Gál Péter József, 2017. 380.); Magyardecse (MZA 91407. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 227. Rózsa Sándor sírja.** Sírok, melyeket Rózsa Sándor végső nyughelyeként tartanak számon a helybeli/a környékbeli emberek.

– A szamosújvári sírhely (Rózsa Sándor sírja/sírköve/fakeresztje a szamosújvári börtön rabtemetőjében): ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 367. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 214.); Szucság (MZA 473. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szék (Bosnyák Sándor, 2001. 288.); Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 301.); Zsibó (Uő, 2007a. 299.); Bodonkút, Désakna – 2 (MZA 82830., 82842., 82845. – Magyar Zoltán gy., 2006, 2010); Ördöngösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 69–70.; Uő, 2012a. 361–362.); Kispulyon, Szék, Visa (Uő, 2012a. 363–366.). AF: Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964).

– A nagyszalontai sírhely (Rózsa Sándor sírja Nagyszalontán a vasút közelében egy többszáz éves csárda mellett található): DT: Szalánta (Küllös Imola, 1988. 159. – Orosz Gellért gy., 1947).

– A mezőcsáti sírhely (Rózsa Sándort a mezőcsáti szélmalom alá temették el): AF: Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 191.).

– A miskolci sírhely (Rózsa Sándor Miskolcon van eltemetve): AF: H. n. (DMNA 716/648. – Béres András gy., 1963).

**B 227.1. Rózsa Sándor emlékezete.** Rózsa Sándor szamosújvári sírjára minden évben halottak napján friss virág kerül, de hogy ki teszi oda, senki sem tudja.

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 367. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 214.; Gál Péter József, 2017. 380.).

**B 229. Rózsa Sándor koponyája.** Rózsa Sándor levágott fejét Pesten a múzeum őrzi. / A halálát követően Rózsa Sándor koponyáját Bécsbe viszik tanulmányozás céljából.

AF: Szalatornya (Penavin Olga, 1983. 91.).

ER: Szamosújvár (MZA 103136. – Magyar Zoltán gy., 2015).

**B 230. Az üdvözült betyár.** Rózsa Sándor mogyorófa fejfája az eltemetése után kivirágzik, jelezve, hogy a betyár üdvözült.

FF: Cserhátsurány (MOA 12474. – Nagy Ilona gy., 1969).

## B 231–250. Rózsa Sándorral kapcsolatos nevezetes helyek

**B 231. Az erdei rejtkehely.** Rózsa Sándor a betyár csapatával az erdő sűrűjében tanyázik. / Rózsa Sándor rejtkehelye a vidék valamely nevezetes erdeje/a község határában elterülő erdőség.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); Cegléd: Gerjetanya (CKMA 14-67/4. – Nagy Dezső gy., 1958); Omor – 2 (AFAR F 4771., 4802. – Vöö Gabriella gy., 1960); Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964); Galgamácsa (EA 8388/56. – Dobos Ilona gy., 1967); Bácsszőlős (VKMA ltsz.; MZA 33040. – Glocker Zoltán gy., 1980); Székelykeve (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.); Gacsaj (Kálnási Árpád–Sebestyén Árpád, 1993. 177.); Apátfalva (MZA 28422. – Sinkó Rozália gy., 1999); Érbogyoszló, Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).

ER: Középlak, Bánffyhunyadi (Szabó Géza, 1978. 92–93., 125.); Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981); Tordatúr (MZA 86654. – Magyar Zoltán gy., 1999); Egeres, Ketesd (Magyar Zoltán, 2004a. 297.); Haró (Uő, 2009d. 140.); Alsótök, Désakna (MZA 73545., 82829. – Magyar Zoltán gy., 2010); Tordatúr (Magyar Zoltán, 2011a. I. 463.); Szentmáté (Uo., 147.; Uő, 2012a. 362. – Orbán Dániel gy.); Ördögösfüzes, Visa (Uő, 2012a. 358., 363.).

SZ: Mikháza (BBE MIK D-24/31–32. – Rechita Hajnal Mária gy., 1965).

**B 231.1. A Bakonyerdő betyárja.** Rózsa Sándor a betyár csapatával a Bakony rengetegében tanyázik.

AF: Tiszaiagar (EA 4094/117. – Katona Imre gy., 1949); Nyírbátor (EA 4036/17. – Béres András gy., 1953); Omor – 2, Csákova (AFAR F 4752., 4777., 4785. – Vöö Gabriella gy., 1960); Lökősháza (EFMA 129-67/2. – Gyarmathy Zsolt gy., 1960); Ramocsaháza (EA 7901/D. 633–635. – Erdész Sándor gy., 1960); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Mezőcsát (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970); Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 656.); Bodrogszentes (Ferenczi Imre, 1981. 274.); Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – 1981); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 515.); Ludas (EA 25308/2–3. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990).

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 360.); Magyardecse (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 212.); Bethlenszentmiklós (Magyar Zoltán, 2005a. 138–139.); Ördögösfüzes, Magyardecse (Uő, 2012a. 356–357., 360.); Kárásztelek (MZA 98019. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Székelykakasd (Asztalos Enikő, 1998. 114.).

**B 232. A nádas rejtkeében.** Rózsa Sándor tanyája/rejtkehelye a Hortobágy nádasában/a Tisza menti nádasokban/egy szigeten van.

AF: Biri (JAMNA 221-67/54–55. – Polónyi Péter gy., 1953); Ludas (Kvazimodo István, 1954. 12.); Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Csákova (AFAR

F 4777. – Vöő Gabriella gy., 1960); Békés (MMMNA 225-1963/2. – Mokány Miklósné gy., 1963); Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Szaján, Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 318., 319.); Adorján (Papp György, 1982. 24.); Ludas (Matijejics Lajos, 1982. 25–26.); Óbecse (Penavin Olga–Matijejics Lajos, 1983. 146.); Makó (MFMNA 931-1986/21–28. – Rácza Sándor gy.); Ludas (EA 25308/3. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Apátfalva (MZA 28415. – Magyar Zoltán gy., 1999); Hódmezővásárhely (Szentí Tíbor, 2000. 80.); Muzslya (MZA 55151. – Palatinus Aranka gy., 2002); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.); Majdán (MZA 55162. – Ábrahám Livia gy., 2003); Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).

**B 233. A pusztai betyár.** Rózsa Sándor a bugaci pusztán/a Hortobágyon tanyázik.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 157–158. – Bertalan Emma gy., 1947); Kecskemét (SMK 128/II. 20. – Dömötör Sándor gy.); Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Csákova (AFAR F 4777. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**B 234. Rózsa Sándor barlangja.** Rózsa Sándor a csapatával egy barlangban tanyázik/búvóhelye a vidék egyik félreeső helyen lévő barlangja.

DT: Iharkút (EA 17811/8. – Kürthy Gyula és György Gyula gy., 1973); Isztimér (Sebő József, 2012. 19.).

FF: Szárazkék (EA 2112/341. – Irányi Lujza gy., 1947); Tokaj (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.); Szilice (Magyar Zoltán, 2001a. 331.); Alsócsitár (Uő, 2002. 98.); Tesmag (MZA 89973. – Magyar Zoltán gy., 2007).

AF: Aszód (EA 2047/50. – Sz. Tóth Erzsébet gy., 1947); Tiszaigar/Bakony (EA 4094/117. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar/Felsőtárkány (EA 4095/45. – Katona Imre gy., 1949); Nagycserkesz (EA 9329/1. – Molnár Béla gy., 1953); Nyírbátor/Bakony (EA 4036/17. – Béres András gy., 1953); Panyola/Nagyszőlős (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958); Omor/Bakony (AFAR F 4752. – Vöő Gabriella gy., 1960); Dezsánfalva/Gilád (AFAR F 4788. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csantavér (EA 13717/15. – Vastag József gy., 1963); Mezőcsát – 2 (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Temesújfalva\* (Bálint Sándor, 1980. 516. – Erhard Recktenwald gy., 1964); Bagamér (DE MNYT K-761/65. – Fodor Magdolna gy., 1977); Bánság/Alduna vidéke (Haklik Norbert, 2003. 31.); Érmihályfalva/Bakonyoszlop (MZA 91501. – Magyar Zoltán gy., 2010); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).

ER: Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.); Kémer – 2, Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 301–302.); Haró/Hátszeg vidéke (Uő, 2009d. 141.); Erősd, Árapatak/Erősd (MZA 91344., 91348. – Magyar Zoltán gy., 2011); Dobra/Kémer (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447–448.); Szentmargita/Csicsógyörgyfalva (Uo., 363. – Orbán Dániel gy.); Rév (MZA 94705. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**B 234.1. A titkos barlang.** Rózsa Sándor föld alatti barlangjának a helyét a Nap első sugara jelzi. Amely sziklafalra rávetül az első napsugár, ott van a bejárat. / Rózsa Sándor titkos barlangjába egy hatalmas nyárfa odván keresztül lehet lejutni.

FF: Tesmag (MZA 89973. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

→MZ VIII. C 11.

**B 235. Rózsa Sándor pincéje.** Rózsa Sándor egy földbe ásott pincében/veremben tanyázik, amely lakóhelyként van kiépítve. Ott rejtőzik a csapata is, oda hordják a betyárok a sok rabolt holmit.

DT: Balatonalmádi (MZA 16464. – Magyar Zoltán gy., 1999); Maradék (Raffai Judit, é. n. 11.).

FF: Sajószentpéter (SMK 128/II: 47. – Dömötör Sándor gy.); Százakkék (Küllös Imola, 1988. 187–188. – Irányi Lujza gy., 1948); Nagybalog (MZA 92948. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 87–88.; Uő, 1999. 399. – Papp Dániel gy., 1900); Felgyő (EA 2127/8. – 1947); Nyíregyháza (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Lökösháza (EFMA 129-67/1. – Gyarmathy Zsolt gy., 1960); Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 188.); Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – 1981); Makó (MFMNA 931-1986/35–37. – Rác Sándor gy.); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 515.); Bányú (Az égig érő mesefa, 1995. 97–101.); Tornynos (MZA 55215. – Balassa Árpád gy., 2003); Csantavér (Raffai Judit, é. n. 11.); Igazfalva – 2, Péterréve (MZA 71404., 909991., 91499. – Magyar Zoltán gy., 2010); Érmihályfalva (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).

ER: Szilágylompéért (Magyar Zoltán, 2007a. 301.); Bálványosvára (MZA 91408. – Magyar Zoltán gy., 2011); Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 363.).

**B 235.1. A betyárok által látogatott pince.** Rózsa Sándor előszeretettel látogat egy pincét a kárásztelki szőlőhegyen. Ismerve a kulcs helyét gyakran felkeresi a betyártársaival, és távozáskor az elfogyasztott bor ellenértékét a lábtörő alatt hagyja.

ER: Kárásztelek (Szabó Ödön–Nagy Mihály Zoltán, 1996. 13.); Kárásztelek – 2 (MZA 691., 692. – Magyar Zoltán gy., 2000); Kárásztelek – 3 (Magyar Zoltán, 2007a. 301.); Kárásztelek – 3 (MZA 98020–98022. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**B 235.2. A pince lejárata.** Rózsa Sándor pincéjének a lejárata vaskapu/vasrácsos ajtó/nagy csapóajtó zárja el. / A pince lejárata titkos: mesterséges gyeptakaró fedi el.

DT: Maradék (Raffai Judit, é. n. 11.).

FF: Százakkék (Küllös Imola, 1988. 187–188. – Irányi Lujza gy., 1948).

AF: Szőreg (EA 14005/16. – Kovács Margit gy., 1964).

ER: Bálványosvára (MZA 91408. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**B 236. Rózsa Sándor alagútja.** Rózsa Sándor a csapatával egy alagútban rejtőzik/üldözői elől az alagúton keresztül menekül el.

DT: Maradék (MZA 91174. – Magyar Zoltán gy., 2010).

FF: Reste (MZA 84653. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Jánok (MZA 84654. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF: Szőreg (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Szőreg (EA 14005/16. – Kovács Margit gy., 1964); Tápé (EA 8052/49. – Dobos Ilona gy., 1966); Mezőcsát – 2 (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Tápé (MFMNA 411-1972/39. – Katona Imre gy.); Szaján (Ferenczi Imre, 1973. 318.); Majdán (MZA 55162. – Ábrahám Livia gy., 2003); Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981); Bálványosvára (EA 26296. – Bálint Katalin gy., 1994); Ketesd (Magyar Zoltán, 2004a. 297.); Szilágyolompért (Uő, 2007a. 300.).

→MZ VII. B 169.

**B 237. Rózsa Sándor föld alatti lóistállója.** Rózsa Sándor az elkötött lovakat egy föld alatti istállóban rejtegeti. / Olyan hatalmas a földbe vájt istálló, hogy egyszerre 32 ló fér el benne. / Az istálló fölé a betyárok trágyadombot hordanak, így az az illetéktelenek előtt rejtve marad.

DT: Bakonyszentlászló (MZA 10127. – Magyar Zoltán gy., 2003).

AF: Ludas (Kvazimodo István, 1954. 12.); Dezsánfalva (AFAR F 4788. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Karcag (MZA 59484. – Ötvös Lajos gy., 1976).

**B 238. Rózsa Sándor betyártanyája.** Egy a pusztában álló tanya/a falu szélén fekvő ház, ahol Rózsa Sándor a társaival rendszeresen tartózkodik.

AF: H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Lökösháza (EFMA 129-67/4. – Gyarmathy Zsigmond gy., 1960); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.); Makó (EA 23011/35–37. – Rácz Sándor gy., 1986); Majdán (MZA 55193. – Ábrahám Livia gy., 2003).

ER: Egeres (Szabó T. Attila, 1942. 199.); Egeres (Magyar Zoltán, 2004a. 297.).

**B 239. Rózsa Sándor vára.** Egy nógrádi vadászkastély/a gyulai vár mint Rózsa Sándor kedvenc tanyája.

FF: Kishartyán (EA 6358/9. – Nagy Dezső gy., 1951).

AF: Gyula (EFMA 550-78/52–53. – Dankó Imre gy., 1966).

**B 210. Rózsa Sándor egyéb rejtekhelyei.**

**B 240.1. A rejtekhelyként használt gémeskút.** Rózsa Sándor rejtekhelye egy gémeskút oldalában van, a bejáratát fentről nem lehet meglátni.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 330–331.); Torna – 2 (MZA 84399., 84400. – Magyar Zoltán gy., 2001, 2003).

**B 240.2. A rejtekhelyül szolgáló fa.** Rózsa Sándor egy hatalmas odvas fa belsejében rejtőzik/tartózkodik hónapokon keresztül.

AF: Ada (Penavin Olga, 1978. 59–60.; Uő, 1984. 58–59.).

ER: Királyfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 140.).

→MZ VII. B 164.

**B 240.3. A kivájt szénaboglya.** Rózsa Sándor lyukat váj a szénaboglyába, és a belsejében rejtőzik el.

KM: H. n. (Hirmondó, 1859. IX. 12.).

**B 241. Rózsa Sándor kedvelt csárdái.** Csárdák, kocsmák, vendégfogadók, ahol Rózsa Sándor gyakran megfordult, és melyek kedvelt mulatóhelyei/alkalmankénti búvóhelyei voltak.

AF:

- Az adai Bónis kocsmája: Mohol (MZA 108612. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003).
- Az adorjáni Csárda: Adorján (Papp György, 1982. 24.).
- Az adorjáni Pici Kata kocsmája: Adorján (Papp György, 1982. 32.).
- A balkányi Becsali csárda: Biri (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).
- A balmazújvárosi Kis Hortobágyi csárda: Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957).
- A békési Szentmiklósi csárda: Békés – 3 (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.).
- A Berettyószéplak és Margitta között lévő kocsmája: Berettyószéplak (Bihari népmondák, 1995. 54. – Bagosi József gy., 1976).
- A csanádapácai Kerékkötő csárda: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).
- A császártöltési Csala kocsmája: Kalocsa/Császártöltés (MZA 91500. – Magyar Zoltán gy., 2001).
- A csókai Rózsa Sándor csárda: Csóka\* (Ferenczi Imre, 1973. 313.).
- A dévaványai Fehér Ló fogadó: Dévaványa (Andrónyi Gabriella, 2001. 17.).
- Az érolaszi Csikos-tó melletti kocsmája: Érolaszi (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).
- A feketetői csárda: Feketető (Ferenczi Imre, 1973. 310.).
- A földéaki csárda: Földeák (EA 14565/9. – Wágner Ágnes gy., 1966).
- A füzesgyarmati Csárda: Füzesgyarmat (EA 18459/38. – Molnár Ambrus gy., 1974).
- A gerendási Szalay-csárda: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 137.).
- A geszti csárda: Geszt (EA 17726/26. – Góz Ilona gy., 1973).
- A geszterédi Lónya kocsmája: Geszteréd (EA 4038/9. – Béres András gy., 1953).
- A hódmezővásárhelyi Fekete Sas: Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 73.).
- A hódmezővásárhelyi Pacsirta csárda: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszták (S. Nagy Anikó, 1975. 491.); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 79.).
- A hortobágyi nagy csárda: Hortobágy – 3 (EA 2993/22., 24., 37. – Béres András gy., 1952); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.; Uő, 2001. 283.).
- A jászszentandrási Vesszős csárda: Jászszentandrás (EA 19636/37. – Barna Mária gy., 1977).
- A karcagi Ágota csárda: Nádudvar (EA 5880/3. – Béres András gy., 1953); Karcag (GYINMA 42/5. – Szabics János gy., 1954); Karcag – 2 (Szűcs Sándor, 1957. 127., 132.); Tiszszentimre (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); H. n. – 2 (DMNA 716/634., 649. – Béres András gy., 1963); Püspökladány (EA 14472/5. – Kádár Edit gy., 1965); Püspökladány (EA 16709/16. – Molnár László gy., 1968); Karcag (Szűcs Sándor, 1969. 127–128.); Karcag – 2 (MZA 59479., 59486. – Ötvös Lajos gy., 1976); Karcag (MZA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Karcag (MZA 59567. – Végh József gy., 1976); Karcag (Barna Gábor, 1995. 77.); Karcag – 3 (Szerepi Nagy Antal, 1999. 139.); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 277.); Karcag (Bartha Júlia, 2003. 246.).
- A keceli Dömötöri csárda: Kecel (VKMA 373-84/4. – Korkecs Zsuzsa gy., 1984). FF: Szalonna (EA 2112/345. – Irányi Lujza gy., 1947).
- A kiskereki „betyárcsárda”: Kiskereki (Magyar Zoltán, 2012c. 126–127.).
- A kiskundorozsmai Putri csárda: Zsombó (Bálint Sándor, 1975. 674.).
- A kiskunhalasi Kőküti csárda: Kiskunhalas (EA 12969/90–91. – Nagy Czirok László gy., 1961).
- A kocséri Kutyakaparó csárda: Kocsér (SMK 128/II. 29. – Dömötör Sándor gy.).



- A kokadi Betekints: Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).
- A kondorosi csárda: Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Békés – 4, Mezőberény (SMK 128/II. 20., 47. – Dömötör Sándor gy.); Pátroha (JAMNA 508-71/105–106. – Bodnár Bálint gy., 1955); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 8.); Kondoros (EA 8899/10. – Dobos Ilona gy., 1968); Kondoros (EA 16312/59–61. – N. N. gy., 1969); Hódmezővásárhely: Vásárhelyi pusztá (S. Nagy Anikó, 1975. 491.); Mezőberény, Kondoros (Küllös Imola, 1988. 145., 154.).
- A kunmadarasi Csárda: Kunmadaras – 2 (EA 29839/35., 106. – Kurucz János gy., 1999).
- A kunszentmártoni Gyalusi csárda: Kunszentmárton – 3 (MOA 12662., 12664., 12686. – Villányi Péter gy., 1981).
- A lökösházi Cikóhalmi csárda: Lökösháza (EFMA 129-67/5. – Gyarmathy Zsolt gy., 1960).
- A ludas-hajdújárás Fekete csárda: Ludas: Hajdújárás (Penavin Olga–Matijevics Lajos, 1976. 110.).
- A magyarittabéi kocsmá: Magyarittabé (Raffai Judit, é. n. 10.).
- A medgyesegyházi Juliska csárda: Medgyesegyháza (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).
- A mezőcsáti Fehérlői csárda: Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 188.).
- A moholi csárda: Mohol (MZA 108609. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003).
- A nyírszőlői Nagykokcsma: Nyírszőlős (DE MNYT K-465/87. – Márka István gy., 1966).
- Az óbecsei csárda: Mohol (MZA 108607. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003).
- Az ottományi csárda: Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 127.).
- Az öregcsertői Hili-csárda: Öregcsertő (Kuczy Károly, 1980. 73.).
- A pirtói Pirtói csárda: Pirtó (VKMA Itsz. n.; MZA 33050. – Glocker Zoltán gy., 1980).
- A rózskei Madarász-csárda: Rózske (EA 13717/1–2. – Vastag József gy., 1963).
- A rúzsai kocsmá: Rúza (MFMNA 482-1974/12. – N. N. gy.).
- A szalkszentmártoni csárda: Szalkszentmárton (Matics Pál, 1970. 125.).
- A szőregi csárda: Rábé (Ferenczi Imre, 1973. 317.).
- A tamásfalvi csárda: Tamásfalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 110. – Berta István gy., 1940).
- A tiszacsegei Koponya: Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957).
- A tiszacsegei Kettősi kocsmá: Tiszacsege (DMNA 435/7. – Bencsik János gy., 1957).
- A tiszafüredi Meggyes csárda: Tiszacsege (DMNA 435/2–3. – Bencsik János gy., 1957); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).
- A tiszalöki Rázomi kocsmá: Tiszalök (Küllös Imola, 1988. 145. – Béres András gy., 1952).
- A tompai Szépasszony kocsmája: Tompa (VKMA Itsz. n.; MZA 33051. – Glocker Zoltán gy., 1980).
- A topolyai Budai-féle kocsmá: Topolya (MZA 55207. – Szőke Anna gy., 2003).
- Az újkígyósi Imris csárda: Újkígyós – 2 (Krupa András, 1981. 76.).
- Az újszentmargitai Koponyasi csárda: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Újszentmargita (DMNA 1872/12. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).
- A vöröscsárdai Vörös csárda: Vöröscsárda (AFAR MG. 1655. – Vőő István gy., 1967); Nagybodófalva (MZA 90994. – Magyar Zoltán gy., 2010).
- A zentai Apci csárda: Zenta (Penavin Olga, 1978. 51.).
- A zsadányi Homoród: Szolnok (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).
- A zsadányi Orosi csárda: Zsadány (EA 9866/2–3. – Nagy Lajos gy., 1957); Zsadány (K. Nagy Lajos, 1959. 129.).
- A zombói Forrózsombói csárda: Szeged (Bálint Sándor, 1975. 642.).

DT:

- A bázakerettyei Töllesi-csárda: Bázakerettye (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 443.).
- A hévízi csárda: Bogoszló (XJMNA 554-69. – Lackovits Emőke gy., 1969).
- A kékesdi Csárda: Kékesd (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 166.).
- A szőlősgyöri kislaki csárda: Szőlősgyörök (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).

FF:

- A nagyrédei kocsmá: Nagyréde (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).
- A sajórecskei Kuripingyói csárda: Kövecses (MZA 92949. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).
- A szetei Litasi csárda: Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

ER:

- A szilágypaniti Urai csárda: Szilágylompért (Magyar Zoltán, 2007a. 300.).

**B 241.1. Rózsa Sándor által épített csárda.** Rózsa Sándornak volt egy csárdája a Hortobágyon, amit ő maga épített.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**B 243. Rózsa Sándor kútja.**

**B 243.1. Rózsa Sándor által épített kút.** A vérvölgyi Rózsa Sándor forrásának kőkaváját a betyárvezér csinálta. A kút vize azért olyan jó, mert soha nem süt belé a Nap.

ER: Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 302.).

**B 243.2. Rózsa Sándor pihenőhelye.** Nevezetes kút (a kadarkúti Rózsa-kút/a kiskunlacházi Nekerezsdi kút/a bécsszőlősi Rózsa Sándor kútja/az érbogyoszlói Kisasszony-forrás/a györgyfalvi Tolvaj-kút/a kajántói Rózsa Sándor kútja), amely mellett Rózsa Sándor (Rózsa Sándor és csapata) megpihen/letáborozik és iszik a forrás vizéből.

DT: Kadarkút (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 571.).

FF: Regéc (Bosnyák Sándor, 2001. 201.).

AF: Kiskunlacháza (EA 15444/104. – Gál Rózsa gy., 1967); Bécsszőlős (Raffai Judit, é. n. 10.); Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).

ER: Györgyfalva (Janitsek Jenő, 1982. 154.); Kajántó (MZA 82847. – Magyar Zoltán gy., 2006); Györgyfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 489.).

**B 243.3. Rózsa Sándor lovának itatóhelye.** Rózsa Sándor Kiskőrös határában egy régi kút vizéből itatja meg a lovát, amikor arra jár.

AF: Kiskőrös-Erdőtelek (MZA 90893. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**B 244. Rózsa Sándor fája.**

**B 244.1. Rózsa Sándor mentőfája.** A pandúrok által üldözött Rózsa Sándor vágatás közben egy hatalmas fa (egy Ásotthalom/Jánoshalma határában állt nyárfa) alsó ágára felugorva bújik el az üldözői elől, és ekképpen menekül meg.

AF: Ásotthalom (Dömötör Ákos, 1998. 95. – Szécsy György gy., 1964); Balástya (Veszélcáné Gémes Eszter, 1981. 122–123.); Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.); Ásotthalom (Kapocsy György, 2000. 92.).

→MZ VII. B 158.

**B 244.2. Rózsa Sándor temploma.** A pandúrok elől bujdosó Rózsa Sándor egy hatalmas tölgy, az ásotthalmi Rúzsza-fa alatt köt a menyasszonyával házasságot.

AF: Ásotthalom (Rapaics Raymund, 1929. 722.; Kapocsy György, 2000. 92.).

→MZ VII. B. 126.

**B 244.3. Rózsa Sándor pihenőhelye.** Rózsa Sándor gyakran pihen meg a vidék egy általa kedvelt hatalmas tölgyfája alatt.

AF: Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 126.).

**B 244.4. Rózsa Sándor pihenő lova.** Rózsa Sándor egy Balkány/Topolya határában álló öreg fához köti meg a lovát, amikor azon a vidéken jár.

AF: Biri – 2 (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 119.).

**B 244.5. Rózsa Sándor jelzőfája.** Rózsa Sándor és emberei az ásotthalmi Rúzsza-fára aggatott jelekkel adják egymás tudtára, hogy merre járnak/merről várható az üldöző zsandárok felbukkanása.

AF: Ásotthalom (Kiss Ferenc, 1927. 500.); Ásotthalom (Rapaics Raymund, 1929. 729.; Kapocsy György, 2000. 92.).

→MZ VII. B 256.4.

**B 244.7. Rózsa Sándor által ültetett fák.** Rózsa Sándor és betyártársai földbe-szúrt szalonnasütő nyársaiból négy hatalmas ezüstnyárfa hajt ki. / Rózsa Sándor két eperfát ültet a barlangja elé.

AF: Bagamér – 2 (DE MNYT K-761/65. – Fodor Magdolna gy., 1977).

**B 247. Rózsa Sándor kőasztala I.** Rózsa Sándor és társai a vidéken járva egy asztal alakú természetes szikla köré telepednek le, amit azóta Betyárok asztalának neveznek.

FF: Regéc (Bosnyák Sándor, 2001. 201.).

**B 249. Rózsa Sándorral kapcsolatos helynevek.** Helyek (a Csongrád megyei Rúzsza/a muzslyai Betyár rét/az egeresi Tolvajok háza/a berettyószéplaki Rózsa/a ketesdi Rózsa erdő/a dési Rózsa-hegy/stb.), melyek Rózsa Sándorról/a betyárvezér ottjártáról kapták a nevüket.

AF: Rúzsza (MFMNA 138-1968/2. – Juhász János gy., 1965); Muzslya (MZA 55148. – Palatinus Aranka gy., 2002).

ER: Egeres (Szabó T. Attila, 1942. 199.); Berettyószéplak (Bihari népmondák, 1995. 54. – Bagosi József gy., 1976); Egeres, Ketesd (Magyar Zoltán, 2004a. 297.); Kémer (Uő, 2007a. 301.); Désakna (MZA 82849. – Magyar Zoltán gy., 2010).

## B 251–260. Rózsa Sándor tárgyi emlékei

**B 251. Rózsa Sándor lovának patkónyoma.** Rózsa Sándor lovának patkója nyomot hagy a sziklában, mely patkónyom a Zempléni-hegység egy nevezetes kővén/a dévai várhegyen több helyen/Kerlés mellett egy sziklában máig látható.

FF: Regéc\* (Ferenczi Imre, 1960. 420.).

ER: Alpestes (MZA 62689. – Magyar Zoltán gy., 2008); Alpestes (Magyar Zoltán, 2009d. 140.); Sófalva (Uő, 2011a. II. 242.).

**B 252. Rózsa Sándor szekérnyoma.** Rózsa Sándor szekérének nyoma (a szekér két kerékvágata) a hegytetőtől egészen az országútig megmarad a hegyoldalban Szamosújvár közelében.

ER: Kispulyon (Magyar Zoltán, 2012a. 363.).

**B 254. Rózsa Sándor kőasztala II.** Rózsa Sándor barlangjában máig látható a sziklából kifaragott kőasztal és az asztal körül a kőszékek, ahová az ott tanyázó betyárvezér és társai letelepedtek.

AF/DT: Érmihályfalva/Bakonyoszlop (MZA 91501. – Magyar Zoltán gy., 2010).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 182. – Fóris Ilona gy., 1981); Dobra (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447–448.); Erősd (MZA 91433. – Magyar Zoltán gy., 2011).

→MZ VII. B 247.

**B 255. Rózsa Sándor tölgyfaasztala.** Régi asztal/asztallap Rózsa Sándor kedvelt csárdájában, amely mellett a betyárvezér gyakran ült/ivott/mulatott.

AF: Szolnok, Tiszaszőlős (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Hortobágy (EA 2993/22. – Béres András gy., 1952); Nádudvar (EA 5880/3. – Béres András gy., 1953); Karcag (GYINMA 42/5. – Szabics János gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 132.); Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Lökösháza (EFMA 129-67/4. – Gyarmathy Zsolt gy., 1960); Karcag\* (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963); Karcag (MZA 59567. – Végh József gy., 1976); Karcag (MZA 59486. – Ötvös Lajos gy., 1976); Karcag (Barna Gábor, 1995. 77.); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 139.).

**B 255.1. A kilyukasztott asztal.** Az Ágota csárdában az asztal széle ki volt lyukasztva/ülőhelyenkénti távolságban vaskarikák voltak rá felszerelve, hogy a csárdába érkező Rózsa Sándor és betyárjai oda köthessék a lovukat, hogy azok veszély esetén kéznél legyenek.

AF: Karcag (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963); Karcag (MZA 59567. – Végh József gy., 1976).

**B 256. A véset által megörökített betyár.**

**B 256.1. Az asztallapon fennmaradt írás.** Rózsa Sándor a kocsmá (a karcagi Ágota csárda, a balmazújvárosi Kishortobágyi csárda stb.) asztalába bicskával belevési a nevét/a nevének kezdőbetűit, mely rovás az asztal lapjában máig ott látható.

AF: Szolnok, Tiszaszőlős (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Hortobágy (EA 2993/22. – Béres András gy., 1952); Karcag (GYINMA 42/5. – Szabics János gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 132.); Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Karcag (MZA 59486. – Ötvös Lajos gy., 1976); Karcag (Barna Gábor, 1995. 77.); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 139.).

**B 256.2. A gerendában fennmaradt írás.** Rózsa Sándor a – balkányi Becsali – csárdában járva belevési nevét a gerendába.

AF: Biri (SMK 128/II. 46.- Dömötör Sándor gy.).

**B 256.3. Rózsa Sándor kőbe vésett írása.** Rózsa Sándor egy gémeskút kövére rávési: „Rózsa Sándor kijáró betyár itt járt”. / Rózsa Sándor szilágysági barlangjának a falára/szamosújvári börtönének a falára rávési a nevét. / Rózsa Sándor egy szederjesi pince falára azt írja: „Itt járt Rózsa Sándor, amíg az eső elállott”.

AF: Hajdúböszörmény (EA 2079/2. – Trásy György gy., 1947).

ER: Kémer, Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 301., 302.); Szederjes (Uő, 2011a. I. 313.).

**B 256.4. Rózsa Sándor fába vésett monogramja.** Rózsa Sándor ottjárta/pandúrok előli megmenekülése emlékére egy a Hortobágy folyó szigetén álló tölgyfába/az újkígyósi/a jánoshalmi óriási nyárfába vési bele a nevének kezdőbetűit.

AF: Balmazújváros (DMNA 434/1. – Bencsik János gy., 1957); Újkígyós (Krupa András, 1981. 76.); Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

**B 257. A csárdabeli fegyvernyomok.**

**B 257.1. Rózsa Sándor fokosának nyoma II.** Rózsa Sándor a baltáját/fokosát belevágja a csárda gerendájába, s a fegyver nyoma a gerendában azóta is látható.

DT: Szőlősgyörök (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.); Écs/Jánosháza (EA 27478/36. – Orbán László gy., 1968).

FF: Nagyréde (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).

**B 257.2. Rózsa Sándor puskalövésének nyoma.** Rózsa Sándor puskával fellő a csárda mestergerendájába, és a golyó ütötte nyom a gerendán még sokáig látható.

AF: Kiskunhalas (EA 12969/90–91. – Nagy Czirok László gy., 1961).

**B 258. Rózsa Sándor fegyverei.** Rózsa Sándor ostora/fokosa egy család tulajdonában/pisztolya a múzeum gyűjteményében, amelybe a még a betyár neve is bele van karcolva.

DT: Harkány (SMK 128/II. 35. – Dömötör Sándor gy.); Vága (MZA 90722. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Gödöllő (MZA 30882. – Magyar Zoltán gy., 2005).

**B 259. Rózsa Sándor egyéb használati tárgyai.**

**B 259.1. Rózsa Sándor pohara.** Rózsa Sándor ottjárta bizonyosságául ott hagyja a pincében az ivópoharát, miután jól kimulatta magát.

ER: Kárásztelek (MZA 98022. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**B 260. Rózsa Sándor képe.** A falusi tisztaszobában kifüggesztett, Rózsa Sándort ábrázoló, rá mába foglalt kép mint a betyárvezér népi kultuszának jele.

ER: Mikefalva (Magyar Zoltán, 2005a. 138.).

B 261–270. Rózsa Sándor kincsei

**B 261. Vörös Miska kincse.** Rózsa Sándor mostohatestvére, Vörös Miska egy bécsi vendégfogadóban mulat, amikor Rózsa Sándor is betéved oda, de nem ismerik fel. Vörös Miska egyre jobb kedvre derülve azt parancsolja a csaplárosnénak, hogy ne iccénként hordja neki a bort, hanem a hordót vitesse oda, mert van neki elég kincse „a Bakonyban, ahol van három cserefa, a középső tövében”, elég az arra, hogy bármennyi bort kifizessen. Ezt hallva Rózsa Sándor a kocsisával felke-rekedik a Bakonyba, és a három cserefát megtalálva kiássa a sok kincset. Amikor a kocsmában fizetésre kerül a sor, Vörös Miska nem találja az elrejtett pénzét, nem tudja kifizetni a hordó bort, mire a kocsmáros még a ruháit is elveszi.

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 111–112.; Magyar Zoltán, 2012a. 359–360. – Balla Tamás gy., 1995).

**B 263. A kincsre vezető Rózsa Sándor.** Rózsa Sándor gazdaggá tesz egy családot. / Rózsa Sándor az elfogatásakor/a börtönben felfedi a katonák/egy börtönőr előtt elrejtett kincseinek a lelőhelyét.

AF: Balástya\* (Veszélcáné Gémes Eszter, 1981. 123–124.); Igazfalva – 2 (MZA 71404., 909991. – Magyar Zoltán gy., 2010).

FF: Aha (MZA 83568. – Magyar Zoltán gy., 2007).

ER: Magyardecse („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 113.; Magyar Zoltán, 2012a. 360. – Balla Tamás gy., 1995); Magyardecse (Gál Péter József, 2017. 379–380. – 1995); Magyardecse (Magyar Zoltán, 2012a. 360.).

**B 265. Rózsa Sándor elrejtett kincsei.** Helyek, ahová Rózsa Sándor a hagyomány szerint összerabolt értékeit/mesés kincseit rejtette.

FF: Bodrogkeresztúr, Radostyán, Tokaj (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.); Debród, Szilice (Magyar Zoltán, 2001a. 328., 331.); Alsócsitár (Uó, 2002. 98.); Tesmag/Alsószemeréd (MZA 99498. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Aszód (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 10–11.); Ludas (Kvazimodo István, 1954. 12.); Omor, Dezsánfalva (AFAR F 4783., 4788. – Vöő Gabriella gy., 1960); Ludas\* (Matijevics Lajos, 1982. 25–26.); Hertelendyfalva (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.; Uő, 2001. 282.); Alduna vidéke – 2 (Haklik Norbert, 2003. augusztus 23. 31., szeptember 6. 30.); Tornynos (MZA 55215. – Balassa Árpád gy., 2003); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 129.).

SZ: Mikháza (BBE MIK D-24/31–32. – Rechita Hajnal Mária gy., 1965).

## B 271–280. Rózsa Sándor leszármazottai

**B 271. Rózsa Sándor leszármazottai.** A vágai/a nyírvasvári/a hortobágyi/a balmazújvárosi/a pagocsavölgyi Rózsa család tagjai egyaránt Rózsa Sándor egyenes ági/oldalági leszármazottainak tartják magukat.

DT: Vága (MZA 90722. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Rozsály (EA 3798/15. – Béres András gy., 1952); Nyírvasvári (EA 8388/5. – Dobos Ilo-  
na gy., 1967); Balmazújváros/Szilágysámszon (MZA 102044. – Magyar Zoltán gy., 2014).

ER: Uzdiszentpéter/Nagyölves: Pagocsavölgy (Magyar Zoltán, 2012a. 367.).





## C 1–990. ÉGYÉB NEVEZETES BETYÁROK

### C 1–20. Angyal Bandi (Ónody András)

#### **C 1. Angyal Bandi származása (Az úri betyár).** Angyal Bandi (Ónody András) előkelő rangú/grófi/bárái család sarjaként csap fel betyárnak.

KM: H. n. (Krónika, 1879. 35. szám, 2.); H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 103.).

FF: Nyíri (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 282.); Borsod megye (Dienes István, 1924. 3–4.); Rakacaszend (Küllös Imola, 1988. 91. – Irányi Lujza gy., 1947); Egerfarmos, Ziliz (SMK 128/II: 9., 47. – Dömötör Sándor gy.); Reste (MZA 84636. – Máté László gy., 1966); Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 136.).

AF: Kék (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.); Omor (AFAR F 4765. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. jj. – Vöő Gabriella gy., 1960); H. n. – 2 (DMNA 716/616., 617. – Béres András gy., 1963); Tiszadob (JAMNA 257-67/14. – Vándor Margit gy., 1963); Telescska – 10 (Matijevics Lajos, 1974. 56–58., 60–61.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.); Tiszaeszlár (EA 19906/54. – Naszály Sándor gy., 1978); Moravica – 3 (Pénovátz Antal, 1999. 400.).

#### **C 2. Miért lett betyár Angyal Bandi?**

##### **C 2.1. A szülők által tiltott házasság.** Angyal Bandi szerelmi bánatában csap fel betyárnak. Angyal Bandi egy szegény lányt szeret, de a szülei tiltják tőle, és nem engedik meg neki a rangon aluli házasságot, mire elszökik otthonról, és betyárnak áll.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 103.).

FF: Egerfarmos (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Omor (AFAR F 4765. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. jj. – Vöő Gabriella gy., 1960); H. n. (DMNA 716/617. – Béres András gy., 1963); Telescska (Matijevics Lajos, 1974. 61.).

##### **C 2.2. A kitagadott fiú.** Angyal Bandit rangon aluli házassága/tiltott szerelmi viszonya/népbarátsága miatt kitagadja az apja, mire a fiú felcsap betyárnak.

AF: Omor (AFAR F 4765. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. jj. – Vöő Gabriella gy., 1960); Telescska – 3 (Matijevics Lajos, 1974. 58., 61–62.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.).

##### **C 2.3. A megsajnált szegények.** Angyal Bandi nem bírja tovább nézni nagybirtokos apja szegényekkel szembeni önkényeskedését, és elhatározza, hogy a pártjukra áll, segít nekik. / Angyal Bandi a társadalmi igazságtalanságok láttán csap fel betyárnak, és először a saját gazdag apját rabolja ki.

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 136–137.).

AF: Telescska – 4 (Matijevics Lajos, 1974. 56–61.); Moravica (Pénovátz Antal, 1999. 400.).

### **C 3. Angyal Bandi tulajdonságai.**

**C 3.1. A szép betyár.** Angyal Bandi rendkívül jóképű, jó megjelenésű/„magas, erős, izmos, csontos, feketésbarna hajú, pörge bajuszú, barna szemű” fiatalember, aki még a királynő tetszését is elnyeri.

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.); Borsod megye (EA 21615/114. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Sajóecseg (Küllös Imola, 1988. 91.); Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 138.).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1982. 24.).

**C 3.2. A nagyerejű Angyal Bandi.** Angyal Bandinak olyan hatalmas testi ereje van, hogy a gönci hordót a szájához emelve issza a bort/hogy jól megtermett társát a dolmányánál fogva fél kézzel rántja fel maga mellé a lovára.

FF: Cserehát (Dömötör Sándor, 1969. 391.); Reste (MZA 84648. – Máté László gy., 1966); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1997/7–8. 3.).

**C 3.3. A tisztakezű betyár.** Angyal Bandi kezéhez nem tapad vér, embert nem öl.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 58.).

**C 3.4. Az Angyal név eredete.** Ónody Andrást a szeretője szólítja „angyalom”-nak, ő nevezi el Angyalnak. / Angyal Bandit a nép iránti jósága miatt nevezik el Angyalnak.

FF: Reste (MZA 84644. – Máté László gy., 1966); Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 138.).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 57.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.); Moravica (Pénovátz Antal, 1999. 400.).

**C 3.5. Angyal Bandi furulyája.** Angyal Bandinak híres furulyája van, a betyár nagyon szépen tud rajta játszani.

FF: Cserehát (Bodgál Ferenc, 1972. 609.).

### **C 4. Angyal Bandi jótéteményei.**

**C 4.1. A szegények pártolója.** Angyal Bandi a szegényeket egyáltalán nem bántja, sőt, ahol csak teheti, segíti őket.

AF: Telecska – 13 (Matijevics Lajos, 1974. 55–62., 65.); Kunszentmárton (MOA 12698. – Villányi Péter gy., 1981).

**C 4.2. „Az urakat fosztogatta, a szegények közt meg osztogatta”.** Amit Angyal Bandi elvesz a gazdagoktól, szétosztja a szegények között.

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 137–138.).

AF: Telecska – 10 (Matijevics Lajos, 1974. 57–61., 64–65.; Uő, 1982. 23.); Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 88.; Uő, 1999. 400.).

**C 4.2.1. A szénával megrakott szekér.** Angyal Bandi megszólít egy úton lévő szegény házaspárt, akik szekérral mennek egy távoli városba (Nagykikindára). Amikor megtudja, hogy milyen messzire mennek, ám útravaló szénájuk nincsen, odaállítja őket az urasági kazlakhoz, és a szekérral jó adag szénát pakoltat fel.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.).

**C 4.3. A felpakolt ruha.** Angyal Bandinak egy sokgyermekes szegény özvegyasszony panaszkodik, hogy sehol sem kap munkát, és a gyermekeinek nem tud ruhát venni. A betyár odahívhatja az asszonyt a pincéjéhez, és annyi ruhát pakol össze neki, hogy alig bírja azt hazavinni.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 65.).

**C 4.4. Az eltört pálinkásüveg.** Egy kislányt az apja pálinkáért küld a csárdába. A kislány távozás közben megijed az ott tartózkodó betyároktól, és elejti az üveget. Angyal Bandi megsajnálja a sírva fakadó kislányt, és a kocsmárossal megtöltet neki egy másik üveget, hogy a kislány otthon ne kapjon ki.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 63.).

**C 4.5. A megállított vonat.** Angyal Bandi megállítja a vonatot, hogy egy szegény asszony a beteg gyermekével felszállhasson rá.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.).

**C 4.6. Az árvák gyámolítója.** Angyal Bandi egy árván maradt kisfiút elvisz egy szegény asszonyhoz, és sok pénzt ad neki, hogy a gyereket méltóképpen felnevelhesse.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 65.).

**C 4.7. A kárpótolt szegények (Az ellopott ló).** Angyal Bandinak az egyik tanyán nagyon megtetszik a ló, de a gazda nem hajlandó megválni az állattól. Angyal Bandi éjszaka visszalopódzik a tanyára és elköti a lovat, de egy zacskó aranyat hagy helyette az istállóban, annyi pénzt, amennyi két ló vásárlására is elegendő.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 62.).

## **C 5. Angyal Bandi bosszúja.**

**C 5.1. A megleckéztetett urak.** Angyal Bandi ha urakkal/pandúrokkal/zsidó kereskedőkkel találkozik, megtáncoltatja/ló után kötteti/megkorbácsoltatja / beledobhatja őket a nádasba.

FF: Abaúj megye (Pénovátz Antal, 1999. 401.).

AF: Telecska – 3 (Matijevics Lajos, 1974. 59–60.).

**C 5.2. Angyal Bandi és az ingyen nem temető pap.** Egy pap nem akar eltemetni egy szegény embert mindaddig, amíg a hozzátartozói nem rendezik az egyházi adót. Angyal Bandi maga elé viteti a papot, belefekteti az előre megásott sírba, és csak akkor kegyelmez meg neki, amikor a pap esküvel fogadja, hogy soha többé nem kér pénzt a temetésért.

AF: Moravica (Penavin Olga, 1978. 51.); Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 89.; Uő, 1999. 400.).

**C 5.3. Az ál-Angyal Bandi megbüntetése.** Angyal Bandi hírért veszi, hogy az ő nevével visszaélve más is betyárkodik. Egy éjjel felkeresi az illetőt, kihívja a házából, és a kapu előtt agyonüti.

FF: Rakacaszend (Küllös Imola, 1988. 91. – Irányi Lujza gy., 1947).

## **C 6. Angyal Bandi rablásai.**

**C 6.1. A kifosztott gazdagok.** Angyal Bandi a szegényeket nem bántja, hanem csak a gazdagokat rabolja ki.

FF: Abauj megye (Pénovátz Antal, 1999. 401.); Regéc (Bosnyák Sándor, 2001. 236.).

AF: Telecska – 17 (Matijevis Lajos, 1974. 56–63., 65.).

**C 6.2. Angyal Bandi lovat lopott...** Angyal Bandi csellel, furfanggal ellopja, elhajtja a földbirtokosok, nagygazdák lovait.

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.); Reste – 3 (SZMMI NA 2383. – Szabó Pál gy., 1972); H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 103–104.); Reste – 4 (MZA 23017., 84637., 84639., 101976. – Máté László gy., 1966–1969); Reste – 2 (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

AF: Telecska – 5 (Matijevis Lajos, 1974. 58–59., 64–66.); Kunszentmárton (MOA 12698. – Villányi Péter gy., 1981); Muzslya (MZA 55149. – Palatinus Aranka gy., 2002).

**C 6.2.1. A megjártott csikó.** Angyal Bandi a vásárban vételi ajánlatot tesz egy lóra, csak arra kéri a gazdáját, hogy előtte megjártathassa. Amikor már fent ül a nyeregben, odakiált a ló tulajdonosának: „Így kell ezt jártni!”, és elvágta a lóval.

FF: Reste – 2 (MZA 23017., 84637. – Máté László gy., 1966, 1969).

**C 6.2.2. A pokrócba csavart lópata.** Angyal Bandi úgy lopja el a nagygazda lovat, hogy az állat patáit pokrócba csavarja, miáltal az nem csap zajt, amikor kivezetik az istállóból.

FF: Reste\* (MZA 84649. – Máté László gy., 1966).

AF: Telecska (Matijevis Lajos, 1974. 58.); Muzslya (MZA 55149. – Palatinus Aranka gy., 2002).

**C 6.2.3. Angyal Bandi és az okos gazda.** Angyal Bandi ellopatja az egyik gazda csikóját. Amikor a gazda megtudja, hogy hol van a csikó, kenyeret pirít, majd

éjjel elmegy Angyal Bandi portájára, a kenyeret odadobja a betyár kutyáinak, és a lovát észrevétlen visszaviszi. Másnap, amikor Angyal Bandi megtudja a gazdától, hogy miként volt képes a tizenkét hamis kutyát lecsendesíteni, azt mondja neki: „Te még nagyobb zsvány vagy, mint én!”

FF: Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

**C 6.3. Az elhajtott állatok.** Angyal Bandi ellopja/elhajtja a földesúr/egy gazda juhait/teheneit/hízott disznóját.

FF: Reste (MZA 84649. – Máté László gy., 1966); Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 137.).

AF: Telecska (Penavin Olga–Matijevis Lajos–Mircics Júlia, 1975. 27–28.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 131.).

**C 6.4. Az ellopott disznótoros.** Angyal Bandi értesülve arról, hogy egy gazda disznót vágott, éjszaka kibontja a ház falát, és ellopja a beszózott húst és szalonnát.

AF: Telecska (Matijevis Lajos, 1974. 65–66.).

**C 6.5. Az útonálló Angyal Bandi.** Angyal Bandi az országút mellett meglapulva a társaival rajtaüt a földesúr hintóján/a postakocsin, és kirabolja azt. / Angyal Bandi a Hortobágyon megállítja a hetvenkedő német tisztet, és minden pénzét elveszi.

AF: H. n. (DMNA 716/626. – Béres András gy., 1963); Telecska – 3 (Matijevis Lajos, 1974. 56–57., 64–65.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128.).

**C 6.6. A megüzent komenció.** Angyal Bandi megüzenni a földesúrnak/az uradalmi tisztartónak, hogy mennyi ételt és italt készítsenek ki nekik/hogy másnapra vágjanak le egy ökröt, és süssék meg nekik. Az uraság a nyugalma érdekében teljesíti a betyár kérését, mert ellenkező esetben az a kért sarc dupláját, tripláját vinné el.

FF: Regéc (Bosnyák Sándor, 2001. 236.).

AF: Moravica (Penavin Olga, 1978. 51.); Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 88.; Uő, 1999. 400.).

**C 6.7. A kifosztott vendégsereg.** Angyal Bandi tudomást szerez arról, hogy a közeli kastélyban a földesúr lakomát/fényes mulatságot rendez. Amikor már javában áll a bál, megjelenik a kastélyban ő is az embereivel, és pénzüik, ékszereik átadására kényszeríti a jelenlévő urakat, kisasszonyokat.

AF: Telecska – 2 (Matijevis Lajos, 1974. 62., 64.); Moravica/Pacsér (Penavin Olga, 1978. 51.); Moravica – 2 (Pénovátz Antal, 1999. 400.).

**C 7. Angyal Bandi egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 7.1. A szétzavart vásár.** Angyal Bandi váratlan megjelenésével egymaga szétzavarja a (túri) vásárt.

FF: H. n. (Pénovátz Antal, 1999. 401.).

**C 7.2. A megfutamított katonaság.** Angyal Bandi az ellene küldött katonaságot megvadított ökrörcsordával űzi el. Az ökrök szarvára kötözött szénát meggyújtja, és az állatokat a katonák felé hajtja, akik a megvadult csorda közeledtére pánikszerűen elmenekülnek.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.).

**C 7.3. A gavallér Angyal Bandi.** Angyal Bandi egy nemesasszony hintóját másfél órán keresztül kíséri szívességéből, nehogy más betyárok kifosszák útközben.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. II. 171–173.).

**C 7.4. Angyal Bandi álruhában.** Angyal Bandi álruhában együtt kártyázik az urakkal, akik nem ismerik fel a betyárt. / Angyal Bandi papnak öltözve állít be a plébániára/úrnak öltözve a nemesekhez.

FF: Borsod megye (Dienes István, 1924. 26–29.).

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.).

**C 7.5. Angyal Bandi fogadása.** Angyal Bandi fogad egy gazdával, hogy még aznap éjjel ellopja a disznóját. A gazda borába álomport kever. A gazda otthon a szekérrét a disznóól elé húzza, majd belefekszik a szekérbe, de ott elnyomja az álom. Angyal Bandi nemsokára beállít az ólajtó elé egy szekérral, amelynek a kerekét bekötötte ronggyal és a ló patáit csepűvel, majd a disznóval pálinkát itatva, zörgés és sivalkodás nélkül ellopja a disznót az ott szendergő gazda mellett.

FF: Reste (MZA 84649. – Máté László gy., 1966).

**C 8. A természetfeletti képességű Angyal Bandi.**

**C 8.1. A sebezhetetlen hírű Angyal Bandi.** Angyal Bandi feltartóztat a Hortobágyon egy német tisztet és elveszi minden pénzét, majd töltetlen pisztolyát a saját homlokán elsütve elhiteti vele, hogy nem fogja őt a golyó.

KM: H. n. (DMNA 716/626. – Béres András gy., 1963).

**C 8.2. A tenyérbe forrasztott zárfü.** Angyal Bandi a felvágott tenyerébe olyan füvet tesz, amit a sündisznó „megkeresztezett” (kereszt alakban ment rajta keresztül). A tenyerébe forrt zárfü (vérfü) segítségével minden zárat, béklyót képes kinyitni, amint csak hozzáér a kezével.

KM: H. n. (Küllös Imola, 1988. 42.; Uő, 1995. 62.).

AF: Topolya (Dömötör Sándor, 1974. 269. – Zöldy Pál gy.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.).

**C 8.3. A lovak nyelvén értő Angyal Bandi.** Angyal Bandi ért a lovak nyelvén: belesug valamit a legelésző lovak fülébe, és azok meg sem mozdulnak, amikor odahasal hozzájuk, hogy elkösse őket.

AF: Topolya (Dömötör Sándor, 1974. 269. – Zöldy Pál gy.).

## **C 9. Angyal Bandi társai.**

**C 9.1. Angyal Bandi betyár csapata.** Angyal Bandinak 12/20 fős betyár csapata van.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. II. 171–173.).

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 59., 64.).

**C 9.2. Angyal Bandi betyártársai.** Angyal Bandi betyártársai: Milfajt, Pap Andor, Mógor, akikkel közösen viszi végbe a rablásait.

AF: Telecska – 3 (Matijevics Lajos, 1974. 57., 59–60.).

→MZ VII. C 604. →MZ VII. C 828., 862.

**C 9.3. Angyal Bandi barátai.** Angyal Bandi barátságban/összeköttetésben áll Patkó Bandival/Sobri Jóskával/Rinaldó Rinaldinivel/Rózsa Sándorral.

AF: Telecska – 4 (Matijevics Lajos, 1974. 56–57., 59., 66.).

**C 9.4. Angyal Bandi és Rózsa Sándor.** Angyal Bandi Rózsa Sándor bandájából kiválva alapít saját csapatot néhány társával.

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 59–60., 61.).

**C 9.5. Angyal Bandi szolgája.** Angyal Bandinak egy szlovák szolgája van, aki menekülés közben fél átkelni lóháton a Tiszán. Angyal Bandi a szolgát a lóhoz kötözi, és a lovat ostorral megcsapdosva arra kényszeríti, hogy beleugorjon a folyóba. A szolga így kiált fel: „Mikor János a Tiszába ugrani, mindjárt a gatyába ereszteni!”

FF: Reste (SZMMI NA 2383. – Szabó Pál gy., 1972); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

**C 9.7. Angyal Bandi paripája.** Angyal Bandinak olyan gyönyörű lova van, hogy két vármegyében nem találni a párját. / Angyal Bandinak olyan (táltos) lova van, amely burokban született.

FF: Reste (MZA 84644. – Máté László gy., 1966).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.).

## **C 10. Angyal Bandi szeretői.**

**C 10.1. Angyal Bandi felesége.** Angyal Bandi és felesége, Mikli Bözsi együtt járnak rabolni. / Amikor a pandúrok elfogják Angyal Bandi feleségét, a betyár halállal fenyegeti meg őket, ha nem engedik szabadon az asszonyt.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 234–235.).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 64–65.).

**C 10.2. Angyal Bandi szeretői.** Angyal Bandi név szerint emlegetett szeretői. / Angyal Bandi szeretője, akitől a betyár a melléknevét kapja.

FF: Reste – 2 (MZA 84644., 84645. – Máté László gy., 1966, 1969); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 3–4. szám, 3.); Nyíri (HOMNA 6481/2. – Parlag Szilvia gy., 1994).  
AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 57., 58.); Topolya – 2 (Borús Rózsa, 1976. 119., 128–129.); Moravica (Pénovátz Antal, 1999. 400.).

**C 10.3. Angyal Bandi fiának születése.** Angyal Bandinak egy parasztlány kedvesétől fia születik, a szülésnél a bujdosó betyár is segítkezik. Az újszülöttet a telkibányai Királykút mellett folyó patak vizében fürösztik meg.

FF: Telkibánya (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 395.; Kolacskovszky Lajos, 1936. 316.; Mauks Ernő, 1947a. 83.; Bodnár Gyula, 2002. 145.).

**C 11. Angyal Bandi menekülése.**

**C 11.1. A fordított patkó.** Angyal Bandi fordítva vereti fel a lova lábára a patkót, úgy menekül meg a pandúrok elől, akik az ellenkező irányban keresik.

FF: Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).  
AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 64.).

**C 11.2. Angyal Bandi lovas bravúrja.** Angyal Bandi télen úgy menekül meg az üldözők elől, hogy a zajló folyóhoz érkeve a lovával egyik jégtábláról a másikra ugrat, és úgy jut át a biztonságot jelentő túlsó partra.

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.).

**C 11.3. A felgyújtott nádás.** Angyal Bandira az üldözői rágyújtják a nádat, mire a betyár körben letöri a nádat, megöntözi, majd a nedves ruhájába burkolódzva életben marad.

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.).

**C 11.4. Menekülés az alagúton keresztül.** Angyal Bandi a rejtekhelyéről kivezető titkos alagúton keresztül menekül el az üldözői elől.

FF: Reste (SZMMI NA 2383. – Szabó Pál gy., 1972).  
AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 60.)

**C 11.5. A visszafordított birkanyáj.** Angyal Bandi két cinkosával elhajtja egy gazda juhait. A kárvallott gazda értesíti a csendőröket, akik lóháton utolérik őket. Angyal Bandi látva a közeledő zsandárokat, megfordítja a nyáját, és egyedül kezdi kísérni az állatokat. Amikor a zsandárok odaérkeznek, azt mondja nekik, hogy éppen most hajtja visszafelé a gazdája megtalált juhait, melyek az éjszaka folyamán tűntek el. A zsandárok úgy véelve, hogy a helyzet megoldódott, otthagyják a nyáját és a pásztornak gondolt Angyal Bandit, aki újfent fordít egyet a juhok terelési irányán, és biztos rejtekhelyre hajtja azokat.

AF: Bács-topolya vidéke (Penavin Olga–Matijevics Lajos–Mírnicz Júlia, 1975. 27–28.).



**C 11.6. A ravatalra fektetett disznó.** A pandúrok által üldözött Angyal Bandi a szeretőjéhez, egy özvegy menyecskéhez menekül, és szorult helyzetében ritka ötlete támad. Kapja a fejszét és agyonüti vele az ólban lévő disznót, majd az állatot a tisztaszobában felravatalozza: leteríti lepedővel és két égő gyertyát tesz melléje. A betoppanó pandúrok egy siránkozó asszonyt pillantanak meg, aki az ő Bandiját siratja. Amikor a pandúrok felelősségre vonják őt, és a betyárt kéri rajta számon, az asszony azt válaszolja, hogy Angyal Bandit ő ütötte agyon, mert amikor legjobban ölelkeztek, az egyszer csak eltaszította magától, majd három bukfcencet vetve disznónak változott át, és most ott fekszik a ravatalon. A pandúrok felemelve a lepedőt, valóban egy felravatalozott disznót pillantanak meg. Miután átkutatják az egész lakást, és a vetett ágy mélyére rejtett Angyal Bandira nem találnak rá, a pandúrok mindinkább kezdik hinni, hogy valóban valami ördögösség lehet a dologban, és eltávoznak.

FF: Reste (MZA 84645. – Máté László gy., 1969).

## **C 12. Angyal Bandi elfogása.**

**C 12.1. A betyár megbotló lova.** A menekülő Angyal Bandi a lovával át akar ugratni egy patakot/a Csörsz árkat, de a ló megbotlik/megcsúszik, és az üldözők elfogják a betyárt.

FF: Borsod megye (Dienes István, 1924. 12.).

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 57., 63.); Moravica (Penavin Olga, 1978. 51.); Kunszentmárton (MOA 12698. – Villányi Péter gy., 1981); Pacsér (Pénovátz Antal, 1999. 401.).

**C 12.2. Az elárult Angyal Bandi.** Angyal Bandi a pásztorok árulása miatt kerül pandúrkézre.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 104.).

**C 12.3. A tűzharc közben elfogott rabló.** Angyal Bandi ellen a pandúrok hajtóvadászatot indítanak, és a betyárt tűzharcban megsebesítve/egy kastélyba beszorítva fogják el.

FF: Reste (MZA 84652. – Máté László gy., 1966).

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 104.).

**C 12.5. A lefülelt rabló.** Angyal Bandi és társai értesülve arról, hogy az egyik gazda disznót vágott, éjszaka kibontják a kamra falát, hogy a lyukon keresztül ellopják a húsokat. A gazda észlelve a rablók szándékát, a lyuk mellé áll, és sorban leüti a kamrába bebújó rablókat, majd hívja a csendőröket.

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 63., 65.).

## **C 13. Angyal Bandi szökése.**

**C 13.1. A lova hátán megszökő Angyal Bandi.** Az elfogott Angyal Bandi arra kéri a perzekutorokat, hogy engedjék meg neki, hogy még egyszer utoljára

megsimogathassa a lovát. A katonák ezt megengedik neki, mire a betyár felpat-  
tan a ló hátára, és hiába lőnek utána, szélsebesen kereket old.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 66.).

**C 13.2. A becsempészett ráspoly.** Angyal Bandi szeretője egy cipóba sütött rás-  
polyt csempész be a betyárnak a tömlöcbe, aminek segítségével Angyal Bandi  
elreszeli a rácsokat, és megszökik a börtönből.

AF: Jászkarajenő (EA 27519/19. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 13.3. A megszabadított betyár.** Angyal Bandit a pandúrok elfogják, majd  
különösen kegyetlen halálnemet eszelve ki neki, belevarrják a megnyúzott lova  
bőrébe, és az útszélen a sorsára hagyják. Egy arra menő szegény ember meg-  
hallja a betyár nyöszörgését, és kiharítja a lóbőrt, mire előbújik belőle Angyal  
Bandi, aki a szabadítóját gazdagon megjutalmazza.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 64.).

**C 14. A bebörtönzött Angyal Bandi.**

**C 14.1. A szívfájdító tárogatószó.** A kassai börtönbe bezárt Angyal Bandi na-  
gyon szépen tud tárogatózni, amit eljár hallgatni a börtönablak alá a betyár  
apja is mindaddig, míg a szíve meg nem szakad a fia sorsa miatt érzett fájdalom-  
mában.

FF: Reste (MZA 84652. – Máté László gy., 1966).

**C 14.3. A királynő kegyelme.** Angyal Bandi Mária Teréziához folyamodik ke-  
gyelemért/Bécsbe megy a királynőhöz, ahol latinul adja elő a kérését. A király-  
nő megbocsát a megnyerő külsejű betyárnak.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 104.).

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.); Borsod megye (Dienes István,  
1924. 31–32.).

→MZ II. Q 36.

**C 15. Angyal Bandi halála.**

**C 15.1. Angyal Bandi kivégzése.** Az elfogott Angyal Bandit halálra ítélik, és  
akasztófán végzi életét.

KM: H. n. (Tóth Béla, 1898. II. 173.).

FF: Reste (MZA 84652. – Máté László gy., 1966).

AF: Telecska – 6 (Matijevics Lajos, 1974. 58–62.).

**C 15.3. Angyal Bandi sírja.** Angyal Bandi sírhelye kivégzése helyszínén van,  
amit egy fa/fakereszt jelez.

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 57., 62.).

**C 16. Angyal Bandival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 16.1. Angyal Bandi igazi neve.** Angyal Bandi igazi neve Ónody András/Berkes Lajos/Berendi Lajos/Eördög Gedeon Kázmér.

FF: Duzsnok (Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye, 126.); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

AF: Telecska – 3 (Matijevics Lajos, 1974. 58., 61.); Tiszaeszlár (EA 19906/54. – Naszály Sándor gy., 1978).

**C 16.2. Angyal Bandi figyelmeztetése.** Angyal Bandi figyelmezteti a vele találkozó embereket, hogy senkinek ne mondják el, hogy kivel találkoztak/ki volt az, aki segített rajtuk.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 65.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 131.).

**C 16.3. Angyal Bandi példázata.** Az anyja kérleli Angyal Bandit, hogy hagyjon fel a betyárkodással, mire az odalép egy szilvacsemetéhez és meghajlítja azt, majd azt mondja: „Látod, anyám, mikor én ilyen fiatal voltam, meghajoltam volna”. Majd egy vastag szilvafához megy, amit már lehetetlen meghajlítani, és azt mondja: „Most már engem sem bírsz meghajlítani, mert olyan erős vagyok, mint ez a szilvafa”.

FF: Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

**C 16.4. Angyal Bandi vendégei.** Angyal Bandi néhány restei emberrel találkozik a hegyen, akik Tokajba mennek a vásárba. Meghívja őket vendégségbe, de útközben egy-egy fekete selyemkendővel bekötözi a szemüket, hogy ne tudják elárulni a rejtkehelyét. Miután fényes lakomát csaptak, ugyanúgy visszavezeteti őket a hegyi útra.

FF: Reste (MZA 84644. – Máté László gy., 1966).

**C 16.5. Angyal Bandi áldozatai.** Egy alföldi kút vize azért válik ihatatlanná, mert Angyal Bandi az általa megölt ember testét abba dobta bele. / Az Angyal Bandi által agyonvert emberek csontjai fölé keresztet állítanak a környékbeli emberek.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977b. 303.).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 70.).

**C 16.7. Angyal Bandi felségterülete.** Rózsa Sándor fennhatósága a bácskai Vámtelekig tart, azon túl már Angyal Bandi az úr.

AF: Pacsér, Moravica (Pénovátz Antal, 1999. 398.).

C 16.9. Egyéb hagyományok.

KM: H. n. (Paget, John, 2011. 422. – 1839).

FF: Reste (MZA 84636. – Máté László gy., 1966); Garammikola/Peröcsény (MZA 103044. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

### **C 17. Angyal Bandival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 17.1. Az erdei rejtkehely.** Angyal Bandi a géderlaki Angyal-erdőben/a Telecska környéki erdőben rejtőzik el a pandúrok elől.

AF: Géderlak (VKMA ltsz. n.; MZA 33004. – Fehér Zoltán gy., 1963); Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 59–60., 61.); H. n. (Pénovátz Antal, 1999. 399.).

**C 17.2. A nádas rejtékében.** Angyal Bandi búvóhelye a Telecska melletti nádas.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 62.).

**C 17.3. Angyal Bandi pincéje.** A település határában található föld alatti pince/ domboldalba vájt üreg mint Angyal Bandi hajdani búvóhelye.

FF: Reste (MZA 84641. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Gönc (MZA 99662. – Magyar Zoltán gy., 2014).

AF: Topolya (Dömötör Sándor, 1974. 269. – Zöldy Pál gy.); Telecska – 10 (Matijevics Lajos, 1974. 56–60., 64., 66., 69.; Uő, 1982. 24.); Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 87.); Topolya (Küllős Imola, 1988. 85.).

**C 17.3.1. A pince lejárata.** Angyal Bandi titkos pincéje bejáratát egy rejtett csapda védi: ha valaki óvatlanul rálép az ajtó előtti részre, az ajtó felső részébe szerelt vágószerszám működésbe lép, és levágja az idegen fejét.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 64.).

**C 17.4. A föld alatti istálló.** Angyal Bandinak föld alatti istállója van, ahol az elkötött lovakat/az egyéb lopott állatokat őrzi.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 103–104.).

FF: Borsod vármegye (Miskolczy Simon János, 1905. 7.); Ziliz (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Sajóecseg (Küllős Imola, 1988. 91.).

AF: Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 56., 63.).

**C 17.4.1. A szénakazallal álcázott rejtkehely.** Angyal Bandi a birtokán lévő föld alatti istállót úgy álcázza, hogy följe szénakazlat hordat.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 103–104.).

**C 17.5. Angyal Bandi alagútjai.** Föld alatti járatok, melyekben Angyal Bandi az üldözői elől elrejtőzik/melyeken át elmenekül a pandúrok elől.

KM: H. n. (Kríza Ildikó, 1977a. 104.).

FF: Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.); Reste (MZA 84643. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Jánok (MZA 84642. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF: Telecska – 6 (Matijevics Lajos, 1974. 58., 60–61., 64., 70.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 128–129.); Moravica (Pénovátz Antal, 1999. 399.); Topolya (Raffai Judit, é. n. 11.).

**C 17.6. Angyal Bandi betyártanyója.** A restei Ónody-kúria/a tiszzaeszlári Ónodyudvar (major)/egy nevezetes határ rész mint Angyal Bandi néhai lakhelye/rabló kiruccanásainak bázisa.

FF: Duzsnok (Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye, 126.); Reste (Stibrányi Gusztáv, 1994. 7–8. szám, 3.).

AF: Topolya (Penavin Olga–Matijevics Lajos–Mirnics Júlia, 1975. 34.); Tiszzaeszlár (EA 19906/54. – Naszály Sándor gy., 1978).

**C 17.7. Angyal Bandi csárdája.**

**C 17.7.1. A csárdaépítő Angyal Bandi.** Angyal Bandi kirabol egy környékbeli birtokost, és a szerzett kincs árán építi fel a telecskai Angyal Bandi csárdát.

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 64.; Uő, 1982. 23.).

**C 17.7.2. Angyal Bandi kedvelt csárdái.** A telecskai/felsőroglaticai vasútállomás közelében állt csárda mint Angyal Bandi kedvelt tartózkodási helye. / A karcagi Ágota csárda, ahol Angyal Bandi is megfordult.

AF: Telecska – 11 (Matijevics Lajos, 1974. 57–58., 60–61., 63–64., 69–70.); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 139.).

**C 17.9. Angyal Bandival kapcsolatos helynevek.**

**C 17.9.1. Az Angyal Bandi-állomás.** A felsőroglaticai vasúti megálló, amely Angyal Bandiről lett elnevezve.

AF: Telecska – 6 (Matijevics Lajos, 1974. 63., 69–70.); Topolya vidéke (Dömötör Sándor, 1974. 269. – Zöldy Sándor gy.); Moravica (Pénovátz Antal, 1979. 87.; Uő, 1999. 398–399.).

**C 17.9.2. Angyal Bandit megörökítő egyéb helynevek.** Angyal Bandi nevét viselő erdő/pusztá/dűlő/domb/völgy/pince/stb.

AF: Géderlak (VKMNA ltsz. n.; MZA 33004. – Fehér Zoltán gy., 1963); Telecska – 9 (Matijevics Lajos, 1974. 69–70.; Uő, 1982. 24.); Topolya – 2 (Penavin Olga–Matijevics Lajos–Mirnics Júlia, 1975. 27., 34.).

**C 18. Angyal Bandival kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 18.1. Angyal Bandi ágya.** Ágy Topolyán, amelyben Angyal Bandi aludt, amikor ottani szeretőjét meglátogatta.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 119.).

**C 19. Angyal Bandi kincsei.** Angyal Bandi elrejtett kincsei a borsodi Duzsnok határában (a Cseszárkában)/a bácskai Telecskai-dombok oldalában.

FF: Duzsnok (EA 20276/13. – Zupcsán Zsuzsanna gy., 1978).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1982. 24.).

**C 20. Angyal Bandi leszármazottja.** Angyal Bandi unokája Ónodi Géza tiszzaeszlári birtokos és országgyűlési képviselő.

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/14. – Vándor Margit gy., 1963).

## C 21–40. Balán (Balán János/Gyica Balán)

**C 21. Hogyan lett betyár Gyica Balán?** Gyica Balán egy vadásznál szolgagyerek. Ellopja a gazdája puskáját, és azzal kezd el betyárkodni.

SZ: Gyimes: Nagygyimes (MZA 405. – Magyar Zoltán gy., 1998).

**C 22. Balán kinézete.**

**C 22.1. Károly király alteregója.** Balán egy román rabló, aki tökéletesen úgy néz ki, mint Károly király.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 20.).

**C 22.2. A betyár fülbevalója.** Gyica Balán az egyik fülében arany fülbevalót visel.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 301.).

**C 23. A tisztakezű betyár.** Gyica Balán kezéhez nem tapad vér, soha senkit nem ölt meg.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka, Bálványos pataka (Magyar Zoltán, 2003. 293., 304.).

**C 24. Balán jótéteményei.**

**C 24.1. A szegények pártolója.** Gyica Balán a szegény embereket nem bántja, sőt, ha teheti, segíti őket.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka, Gyepece, Háromkút, Magyarcsügés, Tarhavas száda (MZA 397., 408., 393., 409., 406. – Magyar Zoltán gy., 1996–2000); Gyimes: Áldomás pataka – 2, Farkasok pataka, Gyepece, Magyarcsügés, Petki pataka (Magyar Zoltán, 2003. 293–294., 296., 300–301., 303.); Gyimes: Lesőd (Uő, 2009a. 280.).

**C 24.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Balán/Gyica Balán nem a maga hasznára rabol: amit elvesz a gazdagoktól, szétosztja a szegények között.

ER: Krizba, Dombos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 248., 370.).

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 414. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Bálványos pataka, Bükkhavas pataka – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 293.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 281–282.).

**C 24.3. A megsegített szegények.**

**C 24.3.1. Balán pénzadománya.** Balán/Gyica Balán nagyobb összeget ad az öt szekere felvevő jószívű szegény embernek/a szegény fuvarosnak, hogy az ökrei

helyett lovakat vegyen/az őt vendégül látó öregasszonynak, hogy a pénzen tehenet vegyen/egy rőzsehordó öregasszonynak, hogy tűzifát vegyen belőle/stb.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 20.); Gyimes: Magyarcsügés – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 294.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 278–279.); Gyimes: Csinód (Uő, 2011a. I. 104.).

**C 24.3.2. A kifizetett adósság.** Balán találkozik egy emberrel, aki a bankba megy, hogy adóssága egy részét kifizesse. Balán megkérdezi tőle, hogy mennyi az adóssága, majd a teljes összeget a kezébe adja.

ER: Nagybún (Magyar Zoltán, 2011a. I. 313.).

**C 24.3.3. A honorált őszinteség.** Egy csángó ember a vásárban elad egy pár ökröt. Hazafelé menet találkozik Balánnal, aki megkérdezi tőle, hogy hol volt, és mennyiért adta el az ökröket. A gazda megmondja az igazat, mire a betyár kéri tőle, hogy mutassa meg a kapott pénzt. Balán megszámolja az összeget, és amikor megbizonyosodik arról, hogy a gazda igazat mondott, még egy százast mellé tesz, és úgy adja vissza neki.

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 278.).

**C 24.4. A kárpótolt cigányasszony.** Balán az erdő szélén találkozik egy piacra menő cigányasszonnyal, és felszólítja, hogy az eladni vitt szedret borítsa a földre, és tapossa szét. Amikor az asszony ezt sírva megteszi, a szeder árának a sokszorosát fizeti ki neki.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 21.).

## **C 25. Gyica Balán hálája.**

**C 25.1. A megadott kölcsön.** Egy szegény csángó férfi elad a vásárban egy tehenet. Még aznap este megjelenik nála Gyica Balán, és kéri, hogy adja oda neki a tehén árát, mert égető szüksége van a pénzre, és ígéri, hogy majd valamikor visszaadja. A gazda – nem lévén bátorsága ellenállni a fegyveres betyárnak – átadja a pénzt abban a hitben, hogy keresztet vehet rá. Két-három hónap elteltével egy este kutyaugatást hallanak, s újra megjelenik a háznál Gyica Balán, az utolsó lejig kifizeti az adósságát, majd a tarisznyájából egy üveg pálinkát húzva elő, megissza azt a gazdával együtt, és ahogy jött, eltávozik.

SZ: Gyimes: Csinód (MZA 1513. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 301–302.; Uő, 2009a. 277–278.).

## **C 26. Gyica Balán bosszúja.**

**C 26.1. A megbüntetett szidalmazó.** Gyica Balán a hegyen találkozik egy vásárra menő asszonnyal/egy emberrel, aki nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi a betyárt. Gyica Balán arra kéri őt, hogy visszafelé jövet hozzon neki bocskortalpaló szeget, és amikor az illető megérkezik, felfedi előtte

valódi kilétét, majd büntetésül az összes szeget beleveri az őt becsmérlő személy talpába.

SZ: Gyimes: Bálványos pataka\*, Barackos pataka, Boros pataka (Magyar Zoltán, 2003. 297–298.); Gyimes: Lesőd, Csinód (Uő, 2009a. 280., 280–281.).

**C 26.2. A másra költött ajándék.** Gyica Balán sok pénzt ad egy rőzshordó szegény asszonynak azzal a meghagyással, hogy azt tűzifára költse. Amikor másnap újra találkoznak és kiderül, hogy az asszony mást vett a tőle kapott pénzből, büntetésül televeri a talpát patkószeeggel.

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2011a. I. 104.).

**C 26.3. Az áruló büntetése.** Gyica Balán az őt eláruló csángó férfit börtönből való szabadulását követően felkeresi és végez vele/bosszúból válogatott kínzások közepette öli meg (egyenként levágja az illető kezeit, lábait, majd a sorsára hagyja).

SZ: Gyimes: Tarhavas száda (MZA 406. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 298–299.).

## **C 27. Balán rablásai.**

**C 27.1. A kifosztott gazdagok.** Balán/Gyica Balán csak a gazdagoktól (a bojáróktól, a nagygazdáktól, az üzletesektől) rabol, a szegényeket nem bántja.

SZ: Gyimes: Gyepece, Háromkút, Magyarcsügés, Tarhavas száda (MZA 408., 393., 409., 406. – Magyar Zoltán gy., 1996–2000); Gyimes: Áldomás pataka, Bálványos pataka, Gyepece, Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 293., 298–299., 303–304.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 281–282.); Homoródszentpál (Uő, 2011d. 171.).

**C 27.2. A kirabolt vendéglő.** Gyica Balán beállít egy előkelő vendéglőbe, és az ott tartózkodó urakat pénzüik, értékeik átadására kényszeríti.

SZ: Gyimes: Barackos pataka, Magyarcsügés – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 296–297.).

**C 27.3. A kirabolt gyár.** Gyica Balán beállít egy jól menő gyárba, a tulajdonosokat bezárja a pincébe, majd a kasszát kiürítve távozik.

SZ: Gyimes: Nagygyimes (Magyar Zoltán, 2003. 297.).

**C 27.4. A kirabolt bank.** Balán a közeli városban bankot rabol.

ER: Nagybún (Magyar Zoltán, 2011a. I. 313.).

**C 27.5. Balán álruhás rablása.** Balán Károly király neve napján tábornoki egyenruhát öltve megjelenik a palotában, és részt vesz a fényes ünnepségen. A lakoma végeztével, amikor már a vendégek eltávoztak, előrántja a pisztolyát, és összes ékszere átadására szólítja fel a királyt, majd a kincsekkel a tisztelgő örök sorfala között kísétál, és fiákerbe szállva elhajt. / Egy nagybirtokos félve attól, hogy



Gyica Balán kirabolja őt, katonaságot kér a maga védelmére. A katonai őrizetről értesülve Gyica Balán tiszti egyenruhát öltve, a neki tisztelgő őrség között állít be a birtokos kastélyába, majd a széfet kiürítve távozik.

SZ: Felsőcernáton (Kakas Zoltán, 2001. 22.); Gyimes: Magyarcsüvés (Magyar Zoltán, 2003. 295–296.).

**C 27.6. Gyica Balán leleményes rablása.** Gyica Balán pisztoly gyanánt egy krumplit/egy kaszakövet szorít a lefegyverezni kívánt uraság tarkójához, majd a halálra rémült birtokost minden nála lévő pénztől megszabadítja.

SZ: Gyimes: Magyarcsüvés – 2 (Magyar Zoltán, 2003. 295–296., 296.).

**C 27.9. A rossz hírű rabló.** Balán/Gyica Balán gátlástalan rabló/útonálló, aki a szegényeket is fosztogatja, a pénzüket, élelmüket elveszi/az állataikat elhajtja.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka, Gyimesbükk, Hidegség pataka, Kápolna pataka, Magyarcsüvés (MZA 400., 461., 403., 399., 401. – Magyar Zoltán gy., 1996–1998); Gyimes (EA 29812/17. – Tankó Gyula gy., 1999; Tankó Gyula, 2001. 164.); Gyimes: Háromkút, Gyepece (Magyar Zoltán, 2003. 302–303., 303.); Gyimes: Egerszék (Uő, 2009a. 276–277.); Barót (Uő, 2011b. 178.); Abásfalva (Uő, 2011d. 171.).

**C 27.9.1. A nőekkel erőszakoskodó Balán.** Balán megerőszakolja az általa kirabolt gazda szolgáját/feleségét/erőszakoskodik az országúton járó asszonyokkal.

SZ: Gyimes: Gyepece (Magyar Zoltán, 2003. 303.); Gyimes: Egerszék (Uő, 2009a. 276–277.); Barót (Uő, 2011b. 178.).

**C 28. Gyica Balán álruhában.**

**C 28.1. A magyaros gúnya.** Gyica Balán román létére magyaros ruhában jár, hogy ne ismerjék fel.

SZ: Gyimes: Boros pataka (MZA 410. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 28.2. A női ruhába öltözött betyár.** Gyica Balán női ruhában jár a faluban, és távozáskor a mezőn egy helyen fehér festékekkel felírja a nevét.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka (MZA 398. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Áldomás pataka (Magyar Zoltán, 2003. 294.).

**C 28.3. A tányér alatt hagyott cédula.** Gyica Balán úri ruhában bemegy a vendéglőbe, és együtt eszik-iszik a tisztekkel, majd amikor már eltávozott, fedezik fel a tányér/abrosz alatt általa otthagyt cédulát, amelyen az áll, hogy ő volt az általuk annyira keresett betyár. / Gyica Balán bemegy a vendéglőbe, együtt mulat az ott tartózkodó urakkal, majd kirabolja őket. Távozásakor egy cédulát hagy a hamutálca alatt: „Én voltam Gyica Balán”/„Gyica Balán egy kaszakan-tával ennyi és ennyi úriembert lefegyvereztem”.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka (MZA 398. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Áldomás pataka – 2, Barackos pataka, Magyarcsüvés (Magyar Zoltán, 2003. 295–297.); Gyimes: Lesőd (Uo., 295.; Uő, 2009a. 279.).

**C 28.5. Az álruhás eljegyzés.** Balán álruhában elcsábítja, és egy vendéglőben eljegyzi a brassói rendőrparancsnok lányát. Amikor a rendőrfőnök rájön, hogy valójában ki a leendő veje, a kilétét már maga is leplezni kívánja.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 21.).

## **C 29. Gyica Balán társai.**

**C 29.1. Gyica Balán betyár csapat.** Gyica Balánnak tizenkét fős betyár csapat van.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (MZA 418. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 29.2. Gyica Balán és Báthori Endre.** Gyica Balán Báthorival együtt jár rabolni/Báthori az, aki orvul megöli Gyica Balánt.

SZ: Gyimes: Háromkút (MZA 393. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 222.).

**C 29.3. Gyica Balán szakácsnője.** Egy gyimesi férfi felesége nyomtalanul eltűnik. Három év elteltével egy este nyílik az ajtó, és beállít az asszony két szép tinóval és sok pénzzel, és elmondja a férjének, hogy a betyároknál szolgált hosszú távolléte alatt.

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 299.; Uő, 2009a. 281.).

## **C 31. Balán menekülése.**

**C 31.1. A fordított bocskor.** Gyica Balán állandóan fordítva felhúzott bocskorban jár, hogy az üldözői az ellenkező irányban keressék őt.

SZ: Homoródszentpál (Magyar Zoltán, 2011d. 171.).

**C 31.2. Az álruhás menekülés.** A rendőrök által keresett Gyica Balán meglát egy csalánszedő cigányasszonyt és felszólítja, hogy vetközzön le, majd az asszony kendőjét, rongyos ruháját magára öltve kezdi szedni ő is a csalánt az út mellett. Amikor a rendőrök odaérkeznek, mit sem törődve a hajlongó cigányasszonnyal, továbbmennek.

SZ: Gyimes: Lesőd (Magyar Zoltán, 2003. 295.).

**C 31.3. Kitörés a vendéglőből.** Balán egy vendéglőben mulat, amikor a rendőrök rajtaütnek. Balán a pisztolyával tüzelni kezd a rendőrökre, akik közül hetet megöl, tizenkettőt pedig megsebesít, majd a vendéglőből kitörve elhajtat az ott várakozó fiákeren.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 22.).

**C 30. Gyica Balán szeretői.** Gyica Balánnak Gyimesben több helyen (Hidegségen/Tarhavas patakán/Fehérmezőn az ott kalibázó csángók között) vannak szeretői, akikhez titokban jároгат/akik szükség esetén segítik/rejtegetik.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka, Bükkhavas pataka, Gyimesbükk (MZA 398., 396., 461. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Görbe pataka, Bálványos pataka (Magyar Zoltán, 2003. 299–300., 300.); Gyimes: Csinód (Uo., 299.; Uő, 2009a. 281.).

**C 32. Balán elfogása.**

**C 32.1. Az elárult Gyica Balán.** Gyica Balánt a rendőrök árulás következtében fogják el.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 298–299.).

**C 32.2. A csellel elfogott Balán.** Balán a havasokban tanyázik, amikor a csendőrök értesülnek a hollétééről. Egy őrmester rongyos, olajos ruhát öltve/pásztornak öltözve felkeresi Balán rejték helyét, és amikor a betyár megszólítja, hogy mi járatban van, azt válaszolja, hogy eltévedt az erdőben és éhes. Balán, bár gyanakszik rá, hátat fordít neki, hogy ételt keressen, mire a csendőr tüzet nyit rá, és súlyosan megsebesítve elfogja a híres betyárt.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 22.); Homoródjánosfalva, Homoródszentpál (Magyar Zoltán, 2011d. 171.).

ER: Dombos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370.).

**C 33. Balánnal kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 33.1. Itt járt Gyica Balán...** Gyica Balán gyakran megfordul a kalibázó gyimesiek nyári szállásain, amire az ottlakók sokáig emlékeznek.

SZ: Gyimes: Nagygyimes (MZA 402. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Bálványos pataka, Petki pataka (Magyar Zoltán, 2003. 293., 300.).

**C 33.2. Találkozás Gyica Balánnal (Balán és a gyimesi kislány).** Gyica Balán a hegyen megszólít egy szüleihez igyekvő kislányt, és kisebb ajándékot ad neki.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 301.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 300–301.; Uő, 2008b. 90.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009d. 278–279.).

**C 33.3. A fuvarozott betyár.** Egy a lovaival Fogarasba menő magyar ember szeke-rére felkérdzkedik egy román férfi, és arra kéri, hogy vigye el a legközelebbi falu-ig. Amikor odaérnek, és leszáll a szekérről, csak akkor fedi fel a kilétét Balán.

ER: Dombos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370.).

**C 33.5. Szépvíz nevének eredete.** Gyica Balán lóháton jár, és egy pataknál megállva azt mondja a lovának: „Igyál ebből a szép vízből!” Erről kapja a nevét az ottani község, Szépvíz.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka (MZA 430. – Magyar Zoltán gy., 1996).  
→MZ II. D 155.3.

C 33.7. Egyéb adatok.

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (MZA 404. – Magyar Zoltán gy., 2000).

### **C 35. Balán halála.**

**C 35.1. Gyica Balán utolsó kívánsága (A betyár rádiója).** Gyica Balán a kivégzése előtt azt kéri, hogy mehesse el ahhoz a kúthoz, ahol a rádiója van, és azt utoljára meghallgathassa. Miután elviszik oda, a betyár megnyom a rádión egy gombot, és azt többé senki nem tudja újra bekapcsolni.

SZT: Gyimes: Kostelek (Magyar Zoltán, 2003. 303–304.).

**C 35.2. Az orvosok által megölt Balán.** Az elfogott/súlyosan sebesült Balánt kórházban kezelik. Balán odahívhatja magához a főorvost, és azt az ajánlatot teszi neki, hogy ha meggyógyítja, ő megöl három ortodox papot, akiknek minden kincsét nekiadja. A főorvos megirtózva a rosszlelkű betyártól, olyan injekciót kezd adni Balánnak, amittől még rosszabbra fordul az állapota. Balán észreveszi a főorvos szándékát, és egy alkalommal a fekvőhelyéről kinyúlva úgy megragadja a nyakánál fogva, hogy csak a többi orvos menti meg a megfojtástól. Balán a méreginjekciók következtében hamarosan meghal.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 21–22.).

**C 35.3. Az öngyilkos Gyica Balán.** Az üldözött Balánt bekerítik a csendőrök, és amikor már látja, hogy semmiképpen sem menekülhet el, az utolsó golyójával föbe lövi magát.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka – 2 (MZA 414., 418. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 35.4. Az agyonlőtt Balán.** Balán/Gyica Balán a csendőrökkel vívott tűzharcban kap halálos sebet. / A szökni próbáló Balánt az őt kísérő csendőr lövi le. / Gyica Balánt golyó általi halálra ítélik, és kivézik.

SZ: Gyimes: Áldomás pataka, Bükkhavas pataka (MZA 396., 397. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Görbe pataka, Kápolna pataka (Magyar Zoltán, 2003. 299–300., 305–306.); Barót (Uő, 2011b. 178.); Homoródszentpál (Uő, 2011d. 171.).

**C 35.5. A társai által lelőtt Gyica Balán.** A súlyosan sebesült Balán felszólítja a társait, hogy rövidítsék meg a szenvedését, akik teljesítik is vezérük kérését. / Gyica Balánt a kincseiért és az aranyfogaiért saját társai lövik le.

SZ: Gyimes: Szalomás pataka (KJNTA 381-00/8. – Tankó Gyula gy., 1999); Gyimes: Bükkhavas (Magyar Zoltán, 2003. 306.).

**C 35.6. Az ivás közben megölt Balán.** Balán társa (Balogh Lajos/egy palánkai betyár) a vérdíj reményében/a Balántól való félelmében/értesülve arról, hogy Balán az ő feleségét is meg akarja ölni, elhatározza, hogy végez a betyárvezérrel. Egy forráshoz érkeve maga elé engedi Balánt, hogy elsőként igyon, és amikor az a víz fölé hajol, hátulról lelövi/a kezében tartott fejszével agyonüti/lefejezi.

SZ: Gyimes: Barackos pataka, Bükkhavas pataka, Csinód, Gyepece, Gyimesbükk, Magyarcsügés – 2, Tarhavas száda (MZA 375., 407., 1517., 408., 461., 409., 412., 406. – Magyar Zoltán gy., 1996–2001); Gyimes: Áldomás pataka – 2, Boros pataka, Háromkút\*, Magyarcsügés, Nagygyimes, Petki pataka, Tarhavas száda (Magyar Zoltán, 2003. 222., 300., 304–305.); Gyimes: Csinód – 2, Egerszék (Uő, 2009a. 281–283.); Gyimes: Csinód (Uő, 2011a. I. 104.).

ER: Halmágy\* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370.).

**C 35.8. Balán sírja.** Gyica Balán a gyimesközéploki temetőben van eltemetve. / Balán sírja a Tolvajos-tetőn található, ahol a csendőrökkel vívott tűzharcban esett el. Minden arra járó ember egy követ vet a sírra, melyekből mára egy nagy kőkupac halmozódott fel a rabló csontjai felett.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka (Magyar Zoltán, 2003. 305–306.); Barót (Uő, 2011b. 178.).  
→MZ I. J 95.

**C 35.9. Gyica Balán szelleme.** Gyica Balánt a társai ölik meg a kincseiért és az aranyfogaiért, majd a havason egy gödörbe temetik el. Azon a helyen az esztenázók egy nagy vörös kecskét látnak kísérteni esténként, amely nem más, mint az ott megölt/ott eltemetett Gyica Balán bolyongó lelke.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 306.).

### **C 37. Balánnal kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 37.1. Az erdei rejtekhely.** Balán/Gyica Balán a Medgyes környéki erdőkben/a bogáti erdőben/a Rika erdejében tanyázik/fő rejtekhelye a Tatros egyik oldal-völgye/a Tatros forrásvidéke/a Bruszturószához közeli Bagolyvár.

ER: Szásznagyvesszős (Magyar Zoltán, 2005a. 141.); Szederjes (Uő, 2011a. I. 313.); Abásfalva (Uő, 2011d. 171.).

SZ: Gyimes: Áldomás pataka (MZA 398. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Áldomás pataka (Magyar Zoltán, 2003. 299.).

**C 37.2. Balán barlangja.** Balán a Fogarasi-havasokban kilő egy medvét a barlangjából, és a medvebarlangban rejtőzik el. / Gyica Balán rejtekhelye a gyimesi hegyek egyik föld alatti barlangja, amit a lopott holmik raktáraként is használnak a betyár, és aminek a bejárata pázsittal van álcaként befedve.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 22.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 299.; Uő, 2009a. 281.).

**C 38. Balánnal kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 38.1. A megfestett kövek.** Sziklák Medgyes környékén, melyekre fel van festve Balán neve.

ER: Szásznagyvesszős (Magyar Zoltán, 2005a. 141.).

**C 39. Balán kincsei.** Balán elrejtett kincsei a havasok odvas fáiban/a havasokon egyes kősziklák alatt.

SZ: Felsőcsernáton (Kakas Zoltán, 2001. 21.).

**C 40. Gyica Balán leszármazottai.** Gyica Balán fia Gyergyódamukon él, és szakasztott úgy néz ki, mint néhai apja.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 302–303.).

C 41–60. Blidár (Vasile Blidaru/Vaszilika)

**C 41. Blidár származása.** Blidár magyar ember, az eredeti neve Fazekas, de a Blidáru néven válik ismertté.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 42. Hogyan lett betyár Blidár?**

**C 42.1. Blidár, a katonaszökevény.** Blidár megszökik a katonaságtól, és úgy válik törvényen kívüli betyárrá.

ER: Hadad (Magyar Zoltán, 2007a. 307.).

**C 42.2. A kommunisták üldözöttje.** Blidár egy román (vadafalvi) nagygazda, akit a második világháború utáni rendszerváltozáskor a kommunisták zaklatni kezdenek/elüldöznek a falujából/akinek a családját bebörtönzik/akinek még a házat is lebontják példát statuálendő. A számkivetettségbe taszított Blidár az őt ért sérelmek miatt válik betyárrá, és száll szembe a rendszer embereivel.

ER: Lele, Szamosardó, Zsibó (MZA 31746., 688., 687. – Magyar Zoltán gy., 1999); Nagydoba, Szamosardó, Vervölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 304., 306., 311–312.); Magyarcsaholy (Uő, 2011a. II. 448.).

**C 43. Blidár jótéteményei.**

**C 43.1. A szegények pártolója.** Blidár a gazdagokat nem szereti, ellenben a szegény embereket, ha csak teheti, segíti.

ER: Hadad (MZA 682. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szamosújlak (Magyar Zoltán, 2007a. 304.).

**C 43.2. Blidár pénzadománya.** Blidár megállítja az erdőn keresztülmenő szegény embereket, kikérdezi őket, és pénzt ad nekik ajándékba (hogy vegyenek rajta tehenet/élelmet stb.).

ER: Szilágyszentkirály, Vervölgy, Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 307–309.); Domokos (Uő, 2011a. II. 321.).

#### **C 44. Blidár bosszúja.**

**C 44.1. A Blidár házát lebontó ember.** Blidár házát az állam elkobozza, a családját is kiteszik belőle, és azt a határozatot hozzák, hogy a házát le kell bontani. Blidár bádogosnak öltözve kifigyeli, hogy ki az a falubeli kommunista, aki hozzáfog a ház lebontásához. Nem sok idővel később, amikor az illető kimegy a határba krumplit szedni, Blidár elmegy hozzá, felelősségre vonja, majd a férfit a saját kapájával veri agyon a szántóföldön.

ER: Szamosardó, Zsibó (MZA 688., 687. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szamosardó, Szamoscikó, Szilágygörcsön, Szilágyszentkirály, Vervölgy\* (Magyar Zoltán, 2007a. 304., 306.).

**C 44.2. A felgyújtott csűr.** Egy rendőr őrmester önhatalmúlag elviszi a számkivetett Blidár szekerét, mire az a cséplés idején elmegy hozzá, és porig égeti az illető csűrjét.

ER: Bósháza (Magyar Zoltán, 2007a. 305.).

**C 44.3. A megbüntetett rokon.** A számkivetett Blidár sógora tavasszal önhatalmúlag művelni kezdi törvényen kívülivé vált rokona szántóföldjét, mire Blidár odamegy hozzá a mezőn, felelősségre vonja azért, amiért a más földjét használja, majd lelövi mind a két igavonó tehenét. / Blidár bosszúból levágja az őt a rendőröknek eláruló testvére kezét.

ER: Szilágyszeg, Hadad (Magyar Zoltán, 2007a. 306–307., 307.).

**C 44.4. A megbüntetett csendőrök.** A pálinkát főző Blidár lefegyverzi az elfogására érkező csendőröket, majd arra kényszeríti őket, hogy meztelenre levetkőzve fogják meg a forró pálinkafőző üstöt, és vigyék fel a völgyből a dombtetőre.

ER: Dësháza (Magyar Zoltán, 2007a. 305.).

**C 44.5. A megfenyegetett pártaktivista.** Blidár lefegyverez egy rendőrt, és megfenyegeti, hogy nem kegyelmez neki, ha még egyszer találkoznak. A rendőr félelmében kilép a milícia kötelékéből. / Blidár megállít egy falusi tanítót, aki az ő szülőfalujába megy politikai előadást tartani, és megfenyegeti, hogy többet ne találkozzon vele ilyen ügyben. Egy hét múlva a tanító megint megy, mire Blidár kiáll elé, felelősségre vonja, felpofozza és fenéken rúgja, majd hazakergeti őt.

ER: Szamosardó (Magyar Zoltán, 2007a. 308.).

**C 44.6. A lelövődözött kommunisták.** Blidár mesterlövész lévén az őt kereső/őt üldöző/az erdőbe is bemerészkedő kommunistákat lelövi a teherautó platójáról/egy-egy fa mögül előugorva hátulról kést hajít beléjük.

ER: Szilágyfőkeresztúr (MZA 663. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szilágyszeg, Szamosardó (Magyar Zoltán, 2007a. 305., 306.).

**C 44.7. A megszőgezett talpú asszonyok.** Blidár szöget ver haragosának a talpába. / Blidár kihallgatja az erdőn keresztülmenő asszonyok beszélgetését, akik éppen őt szidják, mire elébük áll, megfogja mindkettőjüket, és televeri a talpukat szeggel.

ER: Bogdánd, Szilágyszentkirály (Magyar Zoltán, 2007a. 307.).

**C 45. Blidár rablásai.**

**C 45.1. A kifosztott gazdagok.** Blidár csak a gazdagoktól rabol, a szegényeket nem bántja.

ER: Szilágyszentkirály (Magyar Zoltán, 2007a. 307.).

**C 45.2. A kirabolt pénzszállító kocsi.** Blidár a társaival felbontja azt a hidat, ahol a pénzszállító kocsi kell, hogy keresztülmenjen, majd a kisiklott autón rajtaütve kirámolják a benne lévő sok pénzt.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 45.3. Blidár trükkös rablása.** Blidár hamisított papírral egy teherautónyi fegyvert, ruhát és bakancsot vételez a hadsereg raktárában, majd sértetlenül elhajt a zsákmánnyal.

ER: Magyarcsaholy (Magyar Zoltán, 2011a. II. 448.).

**C 46. Az inkognitóban megjelenő Blidár.**

**C 46.1. Blidár a vendéglőben (A tányér alatt hagyott cédula).** Blidár álruhában bemegy a vendéglőbe, majd távozáskor egy cédulát hagy a tányér alatt, amelyen az áll: „Itt járt Blidár”. / Blidár inkognitóban együtt eszik-iszik az őt kereső rendőrökkel a vendéglőben, akik csak akkor döbbenek rá a valódi kiletére, amikor az asztaluktól eltávozott férfi tányérja alól egy cédula kerül elő, amelyen az áll, hogy Blidárral mulattak.

ER: Bogdánd, Hadad, Somlyóújlak, Sülelmed, Szilágygörcsön (MZA 683., 682., 686., 870. – Magyar Zoltán gy., 1999–2000); Kisdoba, Lele, Szilágycseh, Vervölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 309–310.); Magyarcsaholy (Uő, 2011a. II. 448.).

**C 46.2. Blidár a pártgyűlésen.** Blidár hivatalos papírral, inkognitóban megjelenik a pártgyűlésen, ahol senki sem ismeri fel.

ER: Menyő, Nagymon (Magyar Zoltán, 2007a. 310.).

**C 46.3. Az öregembernek öltözött Blidár.** A Blidárt nyomozó rendőrök között minden nap megjelenik egy öreg, töpörödött bácsika, aki sajtot, túrórt árul a fürdőhely vendégeinek, sőt még a civil rendőrök védelmét is kéri, mondván,



hogy nagyon fél Blidártól. Egy nap egy sült cipót ajándékoz az őt kísérő rendőröknek, majd eltűnik. Amikor az egyik rendőr kettétöri a cipót, egy levél esik ki belőle, amelyben az áll: „Feladatomat elvégeztem, többet nem jövök, köszönöm a segítségeteket. Blidaru”. / Blidár rongyos ruhában (bádogosnak/drótosnak öltözve) téveszti meg az őt kereső rendőröket.

ER: Szilágycseh (MZA 684. – Magyar Zoltán gy., 1999); Vámfalu (Tötös Árpád Zoltán, 2003. 30.); Szilágyszentkirály, Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 306., 310–311.).

**C 46.4. Blidár női ruhában.** Blidár női ruhába öltözve vesz részt a Nőszövetség gyűlésén. / Blidár inkognitóban elszegődik egy szilágycsehi vendéglőbe főszakácsnének. Több hónap múltán egyszer a vécére menet elfelejti maga után behúzni az ajtót, és a mosogatólány véletlenül meglátja, hogy valójában férfi a főszakácsné. Blidár leragasztja a lány száját, bezárja a vécébe, és egy cédulát hagy ott, melyen az áll: „Én voltam Blidár!”

ER: Nagymon – 2 (Magyar Zoltán, 2007a. 311.).

**C 46.5. Blidár a lánya lakodalmán.** Blidár inkognitóban megjelenik a lánya lakodalmán, de csak messziről nézi a lakodalmas menetet az ott nyüzsgő titkosrendőrök miatt.

ER: Szilágycseh (MZA 684. – Magyar Zoltán gy., 1999).

**C 48. Blidár társai.** A kommunista hatóság által üldözött Blidár kisebb szabadcsapatot szervez maga köré. / Blidár Frunzillával közösen csap fel kommunistaellenes partizánnak.

ER: Szilágyfőkeresztúr (MZA 57113. – Magyar Zoltán gy., 1999); Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 51. Blidár menekülése.**

**C 51.1. A félrevezetett üldözők.** Blidár rongyos ruhába öltözve jár a falvakban mint vándorfazekas. Amikor a rendőrök őt is megkérdezik, hogy nem látta-e Blidárt, az ellenkező irányba küldi őket, hogy a keresett személy arra szaladt.

ER: Vérvölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 310–311.).

**C 51.2. A kihallgatott üldözők.** Blidár a kapu gerendájára/a csendőrparancsnok padlására mászik fel üldözői elől, és onnan hallgatja ki, hogy mit beszélnek róla.

ER: Szer, Szilágygörcsön (Magyar Zoltán, 2007a. 310.).

**C 51.3. Blidár a borbélynál.** Blidár éppen a borbélynál borotváltatja magát, amikor a tükörből észreveszi, hogy rendőrök közelednek. Nem törődve azzal, hogy még csak a fél szakállát borotválták le, kikéredzkedik a vécére, majd a vécéablakon át elmenekül.

ER: Szilágyfőkeresztúr, Szilágygörcsön (Magyar Zoltán, 2007a. 309.).

**C 51.4. A csendőrök gyűrűjéből kitörő Blidár.** A csendőrök körbeveszik azt a házat, ahol Blidár tartózkodik, de ő nem esik kétségbe, felveszi velük a harcot, majd több csendőrt is lelőve/megsebesítve kitör a házból, és elmenekül.

ER: Szilágyszeg (Magyar Zoltán, 2007a. 305.).

**C 51.5. A külföldre menekült Blidár.** Blidárt a kommunisták nem tudják elfogni, mert kiszökik más országba.

ER: Bósháza (MZA 32236. – Magyar Zoltán gy., 1999).

**C 52. Blidár elfogása (Az elárult Blidár).** Blidárt egy nő (saját felesége/egy barátja felesége/a szeretője/egy cigányasszony) árulja el: titokban értesíti a rendőroket, hogy mikor tartózkodik nála az üldözött személy, és a házat körbevevő szekusok elől Blidár már nem tud elmenekülni.

ER: Bogdánd, Bósháza, Désháza, Égerhát, Lele – 3, Szamosardó, Szér, Szilágycseh, Szilágyszentkirály, Vervölgy, Völcsök – 2 (MZA 671., 668., 670., 664., 678–680., 667., 669., 734., 665., 666., 672., 681. – Magyar Zoltán gy., 1999–2001); Szilágycseh, Nagydoba\* (Magyar Zoltán, 2007a. 311., 311–312.); Domokos\*, Magyarcsaholy (Uő, 2011a. II.321., 448.).

**C 52.1. Az áruló cigányasszony.** Blidárt az a cigányasszony árulja el anyagi háson reményében, akinek a házában rendszeresen elrejtőzik.

ER: Lele, Völcsök – 2 (MZA 680., 672., 681. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szilágycseh (Magyar Zoltán, 2007a. 311.).

**C 52.2. A Blidárt eláruló jel.** A titkosrendőrök a beszervezett asszony házából a rendőrségig egy drótot vezetnek, hogy annak a meghúzásával jelezze, ha nála tartózkodik Blidár. / A Blidárt eláruló nő egy fehér szoknyát terít ki a szárítókötéltre, azzal jelezve, hogy a házában van Blidár.

ER: Désháza, Égerhát (MZA 670., 664. – Magyar Zoltán gy., 1999); Nagydoba, Vervölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 311–312.).

**C 52.3. Az áruló büntetése.** Amikor Blidár észreveszi, hogy elárulták, első golyójával az áruló asszonyt lövi le.

ER: Nagydoba (Magyar Zoltán, 2007a. 311–312.).

**C 53. Blidár szokása.** A letartóztatott Blidárt a rendőrök autóban szállítják a fogdába, de ő egy erdei kanyarban kirúgja a kocsni hátsó ajtaját, majd kiszabadítva magát az őrei közül, kiugrik a száguldó autóból, és kereket old az általa jól ismert terepen.

ER: Szamosardó (Magyar Zoltán, 2007a. 304.).

**C 55. Blidárral kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 55.1. Itt járt Blidár...** Blidár többször is jár a faluban/a falu határában/ott alszik az egyik házban.

ER: Dészháza, Kisdoba, Kusaly (Magyar Zoltán, 2007a. 307–308.).

**C 55.2. Találkozás Blidárral.** A Blidárral való véletlen találkozás személyes emlékei.

ER: Szamosardó, Völcsök (Magyar Zoltán, 2007a. 308., 309.).

**C 55.2.1. A kibeszélhetetlen találkozás.** Blidár figyelmezteti azt az illetőt, akivel találkozott, hogy ne hogy kibeszélje valakinek is, hogy kit látott, mert baj érheti.

ER: Vervölgy (Magyar Zoltán, 2007. 308.).

**C 55.3. A kilenc éven keresztül tartó bujdosás.** Blidár kilenc éven keresztül bujdosik sikerrel az őt kereső kommunista hatóság elől.

ER: Szilágyszentkirály (MZA 665. – Magyar Zoltán gy., 1999).

**C 56. Blidár halála.** Blidár az őt árulás következtében meglepő/az erdei rejtkehelyét kinyomozó szekusokkal vívott fegyveres harcban kap halálos lövést.

ER: Bósháza, Lele, Vervölgy (MZA 668., 679., 666. – Magyar Zoltán gy., 1999); Hadad, Szilágykerked, Vervölgy (Magyar Zoltán, 2007a. 312–313.).

**C 56.1. A közszemlére tett Blidár.** Az agyonlőtt Blidár testét a rendőrök fellökik egy szekér tetejére, és úgy viszik be Szilágycsehbe, hogy mindenki láthassa a rendszer ellenségének a sorsát.

ER: Hadad (Magyar Zoltán, 2007a. 313.).

**C 57. Blidár bunkerje.** Blidárnak egy föld alatti rejtkehelye van az erdőben, amit egy csonka fa jelez, amelynek lyukas belsején keresztül jön ki a szabadba a füst.

ER: Szilágykerked (Magyar Zoltán, 2007a. 313.).

C 61–80. Bogár Imre (Szabó Imre)

**C 61. Bogár Imre származása.**

**C 61.1. A grófi származás.** Bogár Imre grófi családból származik (gróf Kerepesi/gróf Kalázdi Imre/a kalászdi gróf/stb.) az apja, de egy dunai hajóskapitány/egy csikós/egy a szüleit megölő, a családjukkal ellenséges gróf ellopja, és a kisfiút egy szegény asszony/egy cigányasszony neveli fel az erdőben.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferencz, 1944. 426.); Nikla (EA 18566/207. – Tomisa Ilona gy.); H. n. (Szabó Lajos, 1975. 442.).

FF: Rakacaszend (Küllős Imola, 1988. 122. – Irányi Lujza gy., 1947).

AF: Balmazújváros (Küllős Imola, 1988. 122. – Béres András gy., 1952); Kunhegyes (GYINMA 300/20–21. – Szűcs Sándor gy., 1959); Geszt (Sinkó Rozália–Dömötör Ákos, 1990. 91–93.); Jászkarajenő – 2 (EA 27519/18. – Tóth Klára gy., 1997).

ER: Szer (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 61.2. Bogár Imre szülőháza.** Bogár Imrét szajáni születésűnek tartják, és a faluban több helyen is mutogatják állítólagos szülőházát.

AF: Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.).

**C 62. Miért lett betyár Bogár Imre?**

**C 62.1. A kitagadott fiú.** Bogár Imre egy gróf fia, de mivel az apja kitagadja, felcsap betyárnak.

AF: Jászkarajenő (EA 27519/18. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 62.2. A megszökött feleség.** Bogár Imre egy gróf, akinek nagy vagyona van, de a felesége megszökök egy másik gróffal, mire Bogár Imre szerelmi bánatában felcsap betyárnak.

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1933. 58.).

**C 62.3. A bosszúból betyárnak állt Bogár Imre.** Bogár Imre grófi származású, akinek az apját/a szüleit megöli a szomszédos gróf. A fiú hogy a családját ért sérelmet megtorolja, felcsap betyárnak.

DT: H. n. (Kríza Ildikó, 1977b. 303.).

AF: Balmazújváros (Küllős Imola, 1988. 122. – Béres András gy., 1952); Jászkarajenő (EA 27519/18. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 62.4. A társadalmi igazságtalanság miatt betyárrá lett Bogár Imre.** Bogár Imre apját megölik/megkínózzák a katonák. / A gulyásbojtár Bogár Imrét a gulyából elvesztett ökrök miatt igazságtalanul megbotozzák, amiért elkeseredésében megszökök, és felcsap betyárnak.

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 60. – 1954); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Csongrád (EA 5560/1. – N. N. gy.); H. n. (DMNA 716/617. – Béres András gy., 1963); Csóka\* (Ferenczi Imre, 1973. 313.).

**C 62.5. A rossz anya hatása.** Bogár Imrét az anyja tolvajnak nevei. Amikor a fia megérkezik a lopásból, mindig azt mondja neki: „Jól tetted, fiam!”

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 63. Bogár Imre jótéményei.**

**C 63.1. A szegények pártolója.** Bogár Imre soha nem bántja a szegényeket, sőt ha teheti, segíti őket.

DT: H. n. (Kríza Ildikó, 1977b. 303.).

AF: Apostag, Érsekcsanád (SMK 128/II. 14., 15. – Dömötör Sándor gy.); Jászkarajenő (EA 27519/17. – Tóth Klára gy., 1997); Ant (MZA 99613. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 63.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Bogár Imre a gazdagoktól elrabolt pénzt szétosztja a szegény emberek között.

FF: Martonyi (MZA 91508. – Magyar Zoltán gy., 2005).

ER: Detrehemtelep (MZA 109244. – Keszeg Vilmos gy., 1981); Rév (Juhász Viktor–Juhászné Orth Ibolya, 2002. 134.).

**C 63.2.1. A nagygazda lovai.** Bogár Imre elköti az istállóból a nagygazda lovait, és odaadja szántani egy szegény öregembernek.

AF: Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 180. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 63.3. Bogár Imre pénzadományai.** Bogár Imre egy marék aranyat ad a rongyos ruhában, inkognitóban vándorló Mátyás királynak/a házat építeni szándékozó szegény embernek/a pénzt elkártyázó, elkeseredett grófi intézőnek.

FF: Nógrádsipek (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 473–476.).

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 23. – Dömötör Sándor gy.); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 451–452.).

**C 64. Bogár Imre hálája.**

**C 64.1. A megtérített vendégség.** Bogár Imre a betyártársaival megjelenik a szegény öregember/öregasszony tanyáján és vacsorát rendel, majd távozáskor egy százforintos bankót hagy a terítő alatt/egy csomó arany- és ezüstpénzt önt az öregasszony kötényébe.

AF: Kunhegyes (GYINMA 300/19–20. – Szűcs Sándor gy., 1959); Makó (MFMNA 931-1986/49–53. – Rácz Sándor gy., 1986).

**C 64.2. A kárpótolt juhászbojtár.** Bogár Imre elviszi az apja juhait legeltető fiú nyájából a legszebb bárányt, és helyette egy kostökcacsót dob oda neki. Az este sírva hazatérő fiú elpanaszolja az esetet az apjának, akinek az arca felderül, amikor a zacskót kioldozza, mert abban annyi pénzt talál, amiből egy egész nyáját vehet.

AF: Makó (MFMNA 931-1986/43–48. – Rácz Sándor gy., 1986).

**C 64.3. A pontosan megtérített tartozás.** Bogár Imre gyakran megfordul a pusztai csárdában, de sohasem fizet, hanem csak annyit mond a kocsmárosnak, hogy a tartozást írja fel. Két-háromhetenként aztán rendszeresen megjelenik a csárdában a betyár, és maradéktalanul rendezi a tartozását.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 451.).

**C 64.4. A meghálált segítség.** A menekülő Bogár Imrét a kocsmáros felesége rejti el üldözői elől. A pandúrok távozását követően a betyár hálából két aranyat nyom az asszony kezébe.

AF: Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

**C 65. Bogár Imre bosszúja.**

**C 65.1. Bogár Imre megtorolja a szülein esett sérelmet.** Bogár Imre felkeresi az édesanyját megkínzó tisztet, és ugyanannak a tortúrának veti alá (mind a húszt körmét letépi). / Bogár Imre felkeresi a szüleit megölető grófort, és végez vele.

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 60. – 1954); Jászkarajenő (EA 27519/18. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 65.2. Az ál-Bogár Imre (A magát Bogár Imrének kiadó betyár megbüntetése.** Bogár Imre álnéven elszegődik egy dunántúli úrhoz cselédnek. Egy alkalommal a betyárok megüzenik az uraságnak, hogy a meghatározott estére készítse elő a pénzt, mert elmennek érte. Bogár Imre ruhát cserél a gazdájával, és ő fogadja a megérkező betyárokat, akiknek a vezére Bogár Imrének adva ki magát követeli a pénzt. Bogár Imre előrántva a pisztolyát, lelövi a nevével visszaelő betyárvezért, a társait pedig lefegyverzi. / Bogár Imre megbünteti az ő nevében fosztogató bárófiút.

AF: Rozsály\* (EA 3798/3–4. – Béres András gy., 1952); Szank\* (EA 6174/16–17. – Nagy Czírok László gy., 1956); Geszt (Sinkó Rozália–Dömötör Ákos, 1990. 91–93.).

**C 65.3. A legyőzött csendőrök.** Bogár Imre a fokosával leüti a szegény embereket/a hazafiakat letartóztató pandúrokat/csendőröket. / Bogár Imre kijelenti, hogy addig nem hal meg, amíg osztrák csendőrök vérében meg nem fürdik. Egy alkalommal rajtaüt tizenkét öt kereső csendőrön, egyenként megöli őket, majd meztelenre levetkőzve meghempereg a vérükben.

AF: Csóka (Ferenzi Imre, 1973. 313.).

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 30.).

**C 65.4. A megtorolt árulás.** Egy kocsmáros elárulja a csendőröknek Bogár Imrét, aki megfogadja, hogy ha kiszabadul, bosszút áll az illetőn. Miután sikerül megszöknie a börtönből, első útja a kocsmároshoz vezet, akit kímélet nélkül agyonlő.

AF: Kunszentmárton (MOA 12656. – Villányi Péter gy., 1981).

**C 65.5. A megbüntetett szidalmazó.** Bogár Imre találkozik egy vásárba menő asszonnyal, akitől azt kérdezi, hogy ismeri-e a híres betyárt? Az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi őt. Bogár Imre egy csomag gombostűt/bocskorszeget hozat az asszonnyal, és amikor az visszatér a városból, felfedi előtte a kilétét, majd pedig szidalmazója talpába veri az összes gombostűt/szeget.

AF: Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 191.).

ER: Detrehemtelep (EA 24925/35–36.; MZA 109244. – Keszeg Vilmos gy., 1981).

**C 65.7. Egyéb hagyományok.** Bogár Imre bosszút áll az őt ért sérelmek miatt (kiveszi a szívet az őt eláruló kocsmárosnének/leharapja a nyelvét az őt rosszra tanító édesanyjának/lelövi a vele szembeszegülő betyártársát/stb.).

FF: Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.).

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.); Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956); Dabas (EA 17446/6. – Fábíán Miklós gy., 1972).

## **C 66. Bogár Imre rablásai.**

**C 66.1. A kifosztott urak.** Bogár Imre grófoktól/nagygazdáktól rabol.

AF: Szank – 3 (EA 6174/15., 17. – Nagy Czirok László gy., 1956); Jászkarajenő (EA 27519/18. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 66.2. A megüzent sarc.** Bogár Imre megüzeni a földesúrnak, hogy készítse ki számára a járandóságát, mert ha nem, rosszul járhat. / Bogár Imre megüzeni a grófnak, hogy mikor megy őt kirabolni.

AF: Kiskunfélegyháza (EA 5560/26. – N. N. gy.); Kunhegyes (GYINMA 300/20–21. – Szűcs Sándor gy., 1959); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 450.).

**C 66.3. Az álruhás rablás.** Bogár Imre megüzeni a grófnak/a pécsi püspöknek, hogy készítse ki az értékeit, mert rövidesen elmegy érte. A gróf/a püspök az üzenetet komolyan véve csendőrökkel rakatja tele a házát és udvarát, és úgy várja a betyárt, aki azonban nem érkezik meg. Egyszer csak egy hatlovas hintó áll meg a kastély előtt, amelyből egy püspök száll ki, és a csendőrök tisztelgése közepette bemegy a grófhöz/püspökhöz. Odabent a püspöki ruhába öltözött Bogár Imre felfedi kilétét a vendéglátója előtt, annak minden pénzét elveszi, majd a csendőrök sorfala között kísétál a palotából, és ahogy jött, távozik is/a püspökkel együtt távozik a házigazda is, akit Bogár Imre csak útközben enged szabadon. Amikor a gróf/püspök visszatérve riadóztatja az öröket, már bottal üthetik a betyár nyomát.

AF: Kunhegyes (GYINMA 300/20–21. – Szűcs Sándor gy., 1959).

DT: Nikla (EA 18566/203–204. – Tomisa Ilona gy., 1974).

**C 66.4. Bogár Imre trükkös rablása.** Bogár Imre a társaival figyelmes lesz a csárdában mulatozó úri társaságra, és elhatározza, hogy kirabolja őket. Amikor távoznak, felajánlja nekik, hogy ladikkal szívesen átviszi őket a folyón. Amikor a víz közepére érnek, pisztolyt ránt elő, majd a pénz és evező nélkül otthagyja őket, a társaival pedig a másik ladikba szállva partra evez.

AF: Péterréve (Penavin Olga, 1978. 61–62.; Uő, 1995. II. 108–109.).

**C 66.5. A király elrabolt ruhája.** Bogár Imre a csapatával rajtaüt a királynak ruhát szállító katonákon, és elrabolja a szállítmányt.

AF: Püspökladány (Csenki Sándor, 1974. 110–111.).

**C 66.5. Az elrabolt királyné.** Bogár Imre egy vendégfogadóból elrabolja az ott megszálló király feleségét.

AF: Püspökladány (Csenki Sándor, 1974. 110–111.).

**C 66.7. Bogár Imre lótolvajlásai.** Bogár Imre csellel, leleménnyel elköti az általa kiszemelt lovat/lovakat.

AF: Bugyi (EA 2727/4. – Szoboszlai Istvánné és Jakab Ilona gy., 1952); Maroslele (MFMNA 247-1971/1. – Lajtár Zoltán gy., 1968); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 180. – Molnár Jolán gy., 1980); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 66–67.).

**C 67. Bogár Imre egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 67.1. A betyárvirtusból kirabolt urak (Bogár Imre Mátyás király udvarában).** Bogár Imre kíségeti a szegény vándorként megismert Mátyás királyt, aki hálából meghívja őt magához vendégségbe. Bárói ruhát küld neki, és amikor elérkezik a fényes lakoma ideje, arra kéri, hogy közösen tréfálják meg az urakat. Miközben javában folyik a lakoma, Mátyás király azt kérdezi az uraktól, hogy mit tennének, ha megjelenne közöttük egy betyár, mire azok szinte versengve mondják, hogy miképpen bannának el vele. E szavak hallatán a bárói ruhába öltözött Bogár Imre feláll az asztaltól, és hamarosan a saját betyárruhájában tér vissza, majd a pisztolyát az urakra fogva, értékeik átadására szólítja fel őket. A megrémült urak minden pénzüket, ékszerüket az első szóra odaadják neki, mire a betyár közli velük, hogy a rablás csak tréfa volt.

FF: Nógrádsipek (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 473–476.).

**C 67.2. A megtáncoltatott nemzetes asszony.** Bogár Imre a betyárjaival beállít a gazdag földbirtokos által rendezett farsangi mulatságba, ott eszik-iszik, majd miután a háziasszonyt is megtáncoltatta, a szíves vendéglátást megköszönve lóra pattan és távozik.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 450–451.).

**C 67.3. Bogár Imre ugratása.** Bogár Imre kedvenc kiskunfélegyházi szücséhez/derecskei szeretőjéhez/sövényfalvi rokonához lovával a kerítésen keresztül ugratva érkezik meg.

AF: Kiskunfélegyháza (EA 5560/312. – N. N. gy.); Derecske (EA 10032/4. – N. N. gy., 1957).

ER: Sövényfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 140–141.).



**C 68. A természetfeletti képességű Bogár Imre.**

**C 68.1. A tenyerébe forrasztott vasfű.** Bogár Imre a tenyerébe forrasztott vasfű révén mindenféle zárat és lakatot képes kinyitni, amint csak hozzáér.

AF: Kunhegyes (GYINMA 300/21. – Szűcs Sándor gy., 1959).

**C 69. Bogár Imre társai.**

**C 69.1. Bogár Imre betyárcsapata.** Bogár Imrének kilenc főből álló betyárcsapata van. / Az akasztani vitt Bogár Imrét a társai szabadítják ki a fogságából. / Bogár Imre név szerint ismert betyártársai.

AF: Kunhegyes (GYINMA 300/20. – Szűcs Sándor gy., 1959); Püspökladány (Csenki Sándor, 1974. 110–111.); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 451.).

**C 69.2. Bogár Imre és Bogár Jakab.** Bogár Imre az öccsével, Bogár Jakabbal jár együtt rabolni.

AF: Kiskunfélegyháza (EA 5560/312. – N. N. gy.); Nagykovács (Nagy Lajos, 1938. 50–54.); Rozsály (EA 3798/3–4. – Béres András gy., 1952).

→MZ VII. C 642.

**C 69.3. Bogár Imre fiai.** Bogár Imre a fiaival jár rabolni, akik később megboszulják apjuk halálát.

AF: Szank (Forczek Zoltán–Janó Ákos, 1977. 110.).

**C 69.4. Bogár Imre és Rózsa Sándor.** Bogár Imre és Rózsa Sándor találkozása. / Bogár Imre együtt harcol Rózsa Sándorral.

AF: Kissárrét (K. Nagy Lajos, 1959. 129.).

FF: Sima (Ferenczi Imre, 1960. 401.).

**C 69.5. Bogár Imre és Rinaldó Rinaldini.** Bogár Imre tizennyolc évesen Rinaldó Rinaldini betyárcsapatához csatlakozik.

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 60. – 1954).

**C 69.7. Bogár Imre orgazdája.** Bogár Imre orgazdája az orgoványi csárda tulajdonosa (egy hegyközszentmiklósi gazda), aki a betyárnak gyakran ad menedéket.

AF: Orgovány: Bugac (EA 12253. – Szappanos Jolán gy., 1973); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 180. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 69.9. Bogár Imre lova.** Bogár Imre lova mindig felnyergelve, felkantározva, megkötetlen abrakol a csárda istállójában, hogy a gazdája szükség esetén gyorsabban menekülhessen el. Olyan okos állat, hogy ha a betyár csak egyet füttyent, máris a csárda nagyivójának az ajtajához fut, hogy a gazdája egyből felpattanhasson a hátára.

AF: Orgovány: Bugac (EA 12253. – Szappanos Jolán gy., 1973).

**C 70. Bogár Imre szeretői.** Bogár Imre helybeli szeretői/Bogár Imre név szerint ismert szeretői (Pápainé/Puli Mariska/Duli Marcsa/Turi Boriska/stb.).

FF: Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.).

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 56.); Derecske (EA 10032/4. – N. N. gy., 1957); Omor (AFAR F 4781. – Vöő Gabriella gy., 1960); Csóka (Ferenczi Imre, 1973. 313.); Kecel (VKMA 373-84/4. – Korkes Zsuzsa gy., 1984); Temerin (Csorba Béla, 1997. 176.); Jászkarajenő (EA 27519/17. – Tóth Klára gy., 1997).

ER: Szér (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 70.1. Bogár Imre felesége.** Bogár Imre az erdélyi Sövényfalváról választ magának feleséget, akit magával visz. Húsz év múltán látogatnak haza, és az asszony a testvérétől a jussát követeli, de amikor az panaszkodni kezd szegényes sorsa miatt, nem kér semmit, és Bogár Imrével elvágtatnak.

ER: Sövényfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 140–141.).

**C 71. Bogár Imre ellenfelei.**

**C 71.1. A látni kívánt betyár.** Ráday Gedeon egyszer azt mondja, hogy szeretne Bogár Imrével találkozni. Bogár Imre értesülve e kijelentésről, meglepi az erdőben vadászó Rádayt, kicsavarja a kezéből a puskát, de aztán mégis megkíméli az életét, mondván, hogy nem végez vele akkor, amikor fegyvertelen.

AF: Galgamácsa (EA 8388/59. – Dobos Ilona gy., 1967).

**C 72. Bogár Imre menekülése.**

**C 72.1. A fordított patkó.** A pandúrok által üldözött Bogár Imre menekülés közben bemegy egy kovácshoz és kéri, hogy fordítsa meg a ló lábán a patkót. Miután ez megtörténik, az érkező pandúrok az ellenkező irányban kezdik keresni Bogár Imrét.

AF: Csongrád (MFMNA 599-1976/2. – Rakonczai Ibolya, Tóth Ilona és Szuszik Zsuzsa gy.).

**C 72.2. A női ruhában menekülő betyár.** Bogár Imre menyecskének öltözve téveszti meg az üldözőit és menekül el előlük.

AF: Csongrád vármegye (Móra Ferenc, 1984. 71–77. – 20. század eleje); Szentes (EA 10041/47–49. – Tilesch Nándor gy., 1916).

**C 72.3. A menekülő betyár segítői.** A pandúrok elől menekülő Bogár Imrét a szeretője a csárda kútjának a mélyére bújtatja. / A menekülő Bogár Imrét egy halász viszi át a Körösön, majd a megérkező és a betyár felől érdeklődő pandúrokat az ellenkező irányba küldi tovább.

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 57.); Csongrád (MFMNA 599-1976/11. – Rakonczai Ibolya gy.).

**C 73. Bogár Imre elfogása.**

**C 73.1. Az elárult Bogár Imre.** Bogár Imrét a szeretője/a szeretője apja árulása következtében fogják el a pandúrok. / Az elfogott Bogár Imre megátkozta árulója szeretőjét, hogy amíg csak él, könnyes legyen a zsebkendője.

AF: Omor (AFAR 4781. – Vöő Gabriella gy., 1960); Temerin (Csorba Béla, 1997. 176.)

**C 73.2. „Zavaros a Tisza...”** A csendőrök elől menekülő Bogár Imre a Tisza partjára érkezte arra kéri a révészt, hogy vigye át a folyón. A révész csak ezer pengő ellenében vállalkozik rá, de alig érnek a folyó közepére, amikor a megérkező csendőrök lelövik a betyár ladik után kötött lovát, majd a vízbe ugró Bogár Imrét a révész segítségével elfogják.

AF: Omor (AFAR F 4781. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 73.3. A mulatozás közben elfogott betyár.** Bogár Imrét mulatozás közben az izsáki Szamárváros kocsmájában fogják el a pandúrok.

AF: Izsák (KJMNA 249.81/3. – Kovács Gyula gy., 1981); Izsák (Mesznéder Katalin, é. n. 17.).

**C 73.4. A vetett ágyban elfogott betyár (Az áruló sarkantyú).** Bogár Imrét a vetett ágyban fekvé fogják el: sebesülten az ágyban pihen/a pandúrok elől a vetett ágyban bújjik el, de a lába vége/a sarkantyúja kilátszik a dunyha alól, amit az üldözői észrevesznek.

AF: Kiskunfélegyháza (EA 5560/312–313. – N. N. gy.); Rozsály (EA 3798/3–4. – Béres András gy., 1952); Szank (EA 6174/16. – Nagy Czirok László gy., 1956); Helvécia: Matkópuszta (MTA NTI K 407/33–34. – Nagy Ilona gy., 1973; Nagy Ilona, 2010. 65.).

**C 73.5. A betyár megbotló lova.** Bogár Imre lova menekülés közben megbotlik egy gyökérben, úgy fogják el a nevezetes betyárt.

AF: Jászárokszállás (Szabó László, 1978a. 317.).

**C 74. Bogár Imre szökése.**

**C 74.1. A lova hátán megszökő Bogár Imre.** Az elfogott Bogár Imre utolsó kívánságaként azt kéri fogvatartóitól, hogy még egyszer megnyergelhesse a lovát. Amikor ezt megengedik neki, sűg valamit a lova fülébe, háromszor körülvágat vele a tanácsháza udvarán, majd keresztülugrat a kerítésen, és elvágat.

AF: Csongrád (MFMNA 599-1976/9. – Rakonczi Ibolya, Szuszák Zsuzsa és Tóth Ibolya gy., 1983); Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/103–104. – Tóth Judit gy., 1983).

**C 74.2. A kibontott börtönfal.** A raboskodó Bogár Imre titokban kibontja cellája falát, majd a lepedőből font kötéllel leereszkedik, és megszökik.

AF: Kunszentmárton (MOA 12654. – Villányi Péter gy., 1981).

**C 74.3. A kiszabadított Bogár Imre.** Amikor Bogár Imrét akasztani viszik, a kísé-  
rőket megtámadják a betyárok, és kiszabadítják a vezérüket.

AF: Püspökladány (Csenki Sándor, 1974. 110–111.).

**C 75. Bogár Imrével kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 75.1. A szép betyár.** Bogár Imre különösen megnyerő külsejű fiatal férfi, aki  
már megjelenésével is megdobogtatja a női szíveket. / Bogár Imre mindig ló-  
háton, tükrös bundában jár.

AF: Csongrád vármegye (Móra Ferenc, 1984. 73. – 20. század eleje); Szank (EA  
6174/16. – Nagy Czirok László gy., 1956); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959);  
Omor (AFAR F 4781. – Vöő Gabriella gy., 1960); Orgovány: Bugac (EA 12253. – Szappanos  
Jolán gy., 1973); Jászárokszállás (Szabó László, 1978a. 317.).

**C 76.2. A tisztakezű betyár.** Bogár Imre kezéhez nem tapad vér, betyárkodása  
során senkit sem ölt meg.

AF: Kiskunfélegyháza (EA 60/312. – N. N. gy.).

ER: Szér (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 76.3. Az ihatatlanná vált kútvíz.** Egy alföldi kút vize ihatatlanná válik, mert  
Bogár Imre egy általa megbüntetett férfi testét beledobja.

AF: H. n. (Kríza Ildikó, 1977b. 303.).

**C 76.4. A zsebbe tett aranytallérok.** Bogár Imre lelövi egy vele szembeszegülő  
betyártársát, majd a zsebébe három-négy tallért tesz, a halott melletti kútra  
pedig felírja, hogy a betyárt az arra járók a zsebében lévő pénzért temessék el.

AF: Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 76.5. Itt járt Bogár Imre...** Bogár Imre ottjártának helyi emlékei. / Személyes  
emlékek Bogár Imre megjelenéséről/arról, hogy a csendőrök az elfogott betyárt  
végigkísérik a falun.

FF: Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 334.).

AF: Kecel – 2 (VKMA 373-84/4. – Korkes Zsuzsa gy., 1984); Petőfiszállás (MZA  
91507. – Magyar Zoltán gy., 2001); Kiskunhalas (Borzsák Endre, 2009. 145.).

**C 76.6. Bogár Imre és Rákóczi.** Bogár Imre Rákóczi kortársa, együtt harcol  
a fejedelemmel.

FF: Sima (Ferenczi Imre, 1960. 401.).

**C 76.8. A hallgatásra intett vendéglátók.** Bogár Imre távozáskor mutatoujját  
a szája elő téve figyelmezteti a vendéglátóit, hogy hallgassanak az ottjártáról.

AF: Makó (MFMNA 931-1986/52. – Rácz Sándor gy., 1986).

**C 76.9. Bogár Imre átka.**

**C 76.9.1. A megátkozott szőlő.** Bogár Imre megátkozza azt a szőlőt, amelynek bora elfogásának az okozója volt. Az átok megfogon, és az akasztófa környékén, ahol az életét bevégezte, azóta sem fakad meg semmiféle szőlő.

AF: Csongrád (Szentkereszty Tivadar, 1903. 308.).

**C 76.9.2. A megátkozott szerető.** Bogár Imrét elárulja a szeretője. Amikor a betyárt a vesztőhelyre viszik, odakiált a szeretőjének: „Turi Borcsa, nem azért átkozlak, amiért a pandúr szeretője lettél, hanem azért, mert eladtál ezer forintért! A zsebkendőd a könnyeidtől soha ne száradjon meg!” Bogár Imre átka megfogon, és a kivégzését követően a volt szeretője minden déli harangszókor megjelenik a vesztőhelyen, és amíg csak él, mindig könnyes a zsebkendője.

AF: Temerin (Csorba Béla, 1997. 176. – 1979).

**C 77. Bogár Imre halála.**

**C 77.1. A börtönben meghalt betyár.** Az elfogott Bogár Imre a szegedi Csillag börtönben hal meg.

AF Izsák (KJMNA 249.81/3. – Kovács Gyula gy., 1981).

**C 77.2. Az öngyilkos betyár.** Bogár Imre a Duna jegén lövi agyon magát, amikor látja, hogy már nem menekülhet el az üldözői elől.

DT: Józsa (MZA 90724. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 77.3. Az agyonlőtt Bogár Imre.** Bogár Imre a társaival ki akar rabolni egy gazdát, és hogy be tudjanak menni a házba, kiássák a küszöböt. A gazda a zajra felriad, és amikor a betyárvezér bedugja a fejét a kiásott résen, fejbe lövik a szegről lekapott puskával. Bogár Imre társai/fiai bosszúból felgyújtják a gazda tanyáját, de a háziak a kemencébe és a szabadkéménybe húzódva megmenekülnek.

AF: Szank (EA 6174/15–16. – Nagy Czirok László gy., 1956); Kunhegyes (GYINMA 300/21–22. – Szűcs Sándor gy., 1959); Szank (Forczek Zoltán–Janó Ákos, 1977. 110.); Jászszentlászló (Bács-Kiskun megye földrajzi nevei I., 1997. 61.).

**C 77.4. A sorsszerű halál.** Bogár Imre kijelenti, hogy addig nem akar meghalni, amíg az osztrák csendőrök vérében meg nem fürdik. A betyár egyenként megöl tizenkét üldözősére küldött csendőrt, majd meztelenre levetkezve belefekszik azok kiömlött vérébe és meghempergőzik abban. Amint ezt megteszi, azonnal meghal ő is, miáltal beteljesedik a maga választotta sorsa.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 30.).

**C 77.5. Bogár Imre az akasztófa alatt.**

**C 77.5.1. A betyár édesanyja (A leharapott nyelv).** Bogár Imre a kivégzése előtt magához kéreti az édesanyját, és arra kéri, hogy nyújtsa ki a nyelvét. Mikor ezt

az asszony megteszi, a betyár odahajol hozzá és leharapja az anyja nyelvét, mert fiatalkorában csak a lopásra és a betyárságra tanította.

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 77.5.2. Bogár Imre utolsó szavai.** Az akasztófa alatt Bogár Imre azt mondja a hóhérnak: „Ugyan kedves komám, ennél szebb mesterséget nem tudtál kitalálni?” / Bogár Imre az akasztófa alatt odaszól az egyik társának, hogy menjen majd el az anyjához és mondja meg neki, hogy a fia „egy kötélgyártó lányába lett szerelmes”.

AF: Helvécia: Matkópuszta (MTA NTI K 407/34. – Nagy Ilona gy., 1973; Nagy Ilona, 2010. 65.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 133.).

**C 77.6. Bogár Imre kivégzése.** Az elfogott Bogár Imre akasztófán végzi az életét.

AF: Csongrád (Szentkereszty Tivadar, 1903. 308.); Csongrád vármegye (Móra Ferenc, 1984. 73–74. – 20. század eleje); Szentes (EA 10041/48. – Tilesch Nándor gy., 1916); Kiskunfélegyháza (EA 5957/313. – N. N. gy.); Szank (EA 6174/16. – Nagy Czírok László gy., 1956); Omor (AFAR F 4781. – Vöő Gabriella gy., 1960); Mezőcsát (Tarján Tamás, 1971. 191.); Izsák (Mesznéder Katalin, é. n. 17.); Jászárokszállás (Szabó László, 1978a. 317.); Temerin (Csorba Béla, 1997. 176. – 1979).

FF: Martonyi (MZA 91508. – Magyar Zoltán gy., 2005).

**C 77.7. A késett kegyelem.** Bogár Imrét akasztófára ítélik, de a császár megkegyelmez neki, mire azonban a jóváhagyott kegyelmi kérvény megérkezik, a betyárt kivégzik. / Amikor Bogár Imrét akasztják, egy hintót látnak közeledni, és a benne ülő bárónő már messziről lobogtatja a fehér kendőjét, de mire a kegyelem hírével a helyszínre érkezik, a betyáron végrehajtják az ítéletet.

FF: Martonyi (MZA 91508. – Magyar Zoltán gy., 2005).

AF: Szank (EA 6174/16. – Nagy Czírok László gy., 1956; P. Vas János, 2012. 180–181.); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 77.8. Bogár Imre sírhelye.** Bogár Imre a jászszentlászlói pusztai temető árkában/a kiskunfélegyházi temetőben/a nagyszelmenci Bogár-dombon van eltemetve.

AF: Szank (EA 6174/15–16. – Nagy Czírok László gy., 1956); Szank (Forczek Zoltán–Janó Ákos, 1977. 10.); Nagyszelmenc (Horváth Katalin–Lizanec Péter–Szabó Erzsébet, 1992. 113.)

**C 77.8.1. A Bogár-fiúk üzenete.** Az agyonlőtt Bogár Imre fiai a kiskunfélegyházi temetőhöz viszik apjuk tetemét, és beüzennek a városházára, hogy méltóképpen temessék el Bogár Imrét, különben mind a négy sarkán meggyújtják a várost.

AF: Szank (Forczek Zoltán–Janó Ákos, 1977. 110.).

**C 78. Bogár Imrével kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 78.1. Az erdei rejtekhely.** Bogár Imre a debreceni Nagyerdőben/a váradlesi Lesi-völgyben/a bálványosi Bogár-sűrűben bujkál a pandúrok elől.

AF: Geszteréd (EA 4038/9. – Béres András gy., 1953); Ant (MZA 99613. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

DT: Bálványos (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 191.).

**C 78.2. A nádas rejtekében.** Bogár Imre fő tanyája a szajáni nádas.

AF: Szaján (Ferenczi Imre, 1973. 318.).

**C 78.3. A rejtekhelyként szolgáló kriptá.** Bogár Imre Pesten egy sírboltban rejtőzködik.

ER: Szer (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 78.4. Bogár Imre alagútja.** Bogár Imre szülőháza alatt elrejtőzésre/menekülésre alkalmas alagutak vannak.

AF: Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.).

**C 78.5. Bogár Imre kedvelt csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol gyakran megfordult Bogár Imre.

AF:

– A bugaci Aligcsepeg csárda: Orgovány: Bugac (EA 12253. – Szappanos Jolán gy., 1973).

– A csanádapácai Kerékkötő csárda: Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

– A dabasi Kaparászi csárda: Dabas (N. Császi Ildikó, 1992. 15–16.).

– A geszterédi nagykocsmá: Geszteréd (EA 4038/9. – Béres András gy., 1953).

– Az izsáki Szamárváros kocsmája: Izsák (Mesznéder Katalin, é. n. 17.).

– A karcagi Morgó csárda: Karcag – 2 (Szűcs Sándor, 1957. 132–133., 134.).

– A karcagi Ágota csárda: Karcag (Szerepi Nagy Antall, 1999. 139.).

– A kiskunfélegyházi Madarásztói csárda: Kiskunfélegyháza (Móra Ferenc, 1984. 71–73. – 20. század eleje).

– A miskei Becsali csárda: Miske (KJMNA 327.83/22. – Csincsák Rózsa gy., 1967); Miske (Kuzy Károly, 1980. 72.).

– A monori Pótharaszti csárda: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 54–57.).

– A péterrévei csárda: Péterréve (Penavin Olga, 1978. 61–62.; Uő, 1995. II. 108–109.).

– A szentesi csárda: Szentes (EA 10041/47–48. – Tilesch Nándor gy., 1916); Kunszentmárton (MOA 12654. – Villányi Péter gy., 1981).

– A zsadányi csárda: Zsadány (EA 9866/2–3. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 78.5.1. A csárda falára írt felirat.** Bogár Imre az elfogása előtti éjszakán a karcagi Morgó csárdában mulat, és a fehér falra fekete betűkkel azt írja: „Bogár Imre nem jön többet”. Az írás még elfogatása után is sokáig látható ott.

AF: Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 134.).

**C 79. Bogár Imre kincsei.** Bogár Imre rejtett kincsei az orgazdája háza alatt/a révi Garda azon részén vannak, amit a Nap elsőként süt meg.

AF: Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 180. – Molnár Jolán gy., 1980).

ER: Rév (Juhász Viktor–Juhászné Orth Ibolya, 2002. 134.).

→MZ VIII. C 11.

**C 80. Bogár Imre leszármazottai.** Bogár Imre fia, akinek sikerül külföldre menekülnie. / Bogár Imre állítólagos leányági leszármazottai a Dél-Alföldön/Erdeyben.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 30.).

AF: Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.).

ER: Sövényfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 141.).

## C 81–100. Borsos Sándor

**C 81. Borsos Sándor származása.** Borsos Sándor jómódú jászkiséri szülők gyermekeként csap fel betyárnak.

AF: Jászkisér (Györi János, 2001. 77–78.).

**C 83. Borsos Sándor jótéteményei.**

**C 83.1. Borsos Sándor és a kárpótolt fazekas.** Borsos Sándor megállít egy vándorkereskedőt tót fazekast és felszólítja arra, hogy az egyik cserépedényt vágja a földhöz. A tót tört magyarsággal sírni kezd, hogy ő az edények árából tartja el a családját, neki meg csak szórakozást jelent ez, mire Borsos még inkább nevetni kezd, és arra kényszeríti, hogy a szekér egész rakományát törje össze. Amint ez megtörténik, egy kötet bankjegyet csúsztat a siránkozó vándorkereskedő kezébe, aminek láttán a tót jókedvre derül, mert a betyártól kapott pénz a duplája annak, mint az edények ára.

AF: Jászkisér (Györi János, 2001. 77–78.).

**C 83.2. A megoltalmazott szegények.** Borsos Sándor értesülve arról, hogy a kasznár rosszul bánik a cselédekkel, jól elveri őt és megígérteti vele, hogy többé nem él vissza a hatalmával.

AF: Jászalsószentgyörgy (EA 12207/6–7. – Halla János gy., 1959).

**C 84. Borsos Sándor halála.**

**C 84.1. A meghálált vendégség.** Borsos Sándor és bandája beállít egy szegény, sokgyermekes kanászhoz, és előhozatja vele az ünnepnapokra félretett ételmezt. Amikor megtudja, hogy a kanász utolsó szalonnáját ették meg az embereivel, még aznap este egy csomó étellel térnek vissza hozzá, sőt a vendéglátásáért még száz pengőt is otthagynak a házigazdának.

AF: Jászalsószentgyörgy (EA 12207/7. – Halla János gy., 1959).



**C 84.2. A kölcsönvett lovak.** Borsos Sándor szorult helyzetében elköt egy lovat a legelőről, majd néhány nap múlva visszaviszi a gazdájának, és a ló használatáért még száz forintot is ad a lováról már lemondott gazdának.

AF: Jászkisér – 3 (EA 9873/15–18. – Csete Balázs gy.).

**C 85. Borsos Sándor bosszúja.**

**C 85.1. A megbüntetett kasznár.** Borsos Sándor értesül arról, hogy a kasznár rosszul bánik a cselédekkel és a zsellérekkel. Felkeresi a kasznárt, majd a cselédek előtt huszonötöt veret rá, és figyelmezteti, hogy ha nem hagyja abba a szegények sanyargatását, még rosszabbul is járhat.

AF: Jászalsószentgyörgy (EA 12207/6–7. – Halla János gy., 1959).

**C 85.2. A megbüntetett szidalmazó.** Borsos Sándor egy csomag gombostűt hozat az őt ismeretlenül becsmérlő gazdag asszonnyal, majd az asszony talpába szurkálja azokat.

AF: Jászapáti (Jakus Lajos, 1990. 353.).

**C 86. Borsos Sándor rablásai.**

**C 86.1. A kifosztott gazdagok.** Borsos Sándor a társaival az országúton megállít egy gazdag papot, és a két lovát, kocsiját elrabolja/rátör egy gazdag úriasszonyra, és kirabolja őt.

AF: Jászkisér – 2 (Győri János, 2001. 78., 78–79.).

**C 86.2. A megüzent sarc.** Borsos Sándor megüzeni az uraknak, hogy mennyi pénzre és abrakra van szüksége. A kérését teljesítik, mert tartanak tőle.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 316.).

**C 88. A természetfeletti képességű Borsos Sándor.**

**C 88.1. A tenyerébe forrasztott vérfű.** Borsos Sándor a tenyerébe forrasztott vérfűvel minden zárat és béklyót képes kinyitni.

AF: Jászkisér (EA 9873/18. – Csete Balázs gy.).

**C 88.2. A láthatatlan betyár.** Borsos Sándor olyan képességgel bír, hogy ha akarja, láthatatlanná tudja tenni magát.

AF: Jászág (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

**C 88.3. Az ördögös betyárlegény.** Borsos Sándor olyan tudománnyal bír, hogy képes bárkit az akarata ellenére megtáncoltatni. Amikor a községházán bezárják, az őt őrző strázsát/pandúrt addig táncoltatja, amíg az szabadon nem engedi.

AF: Jászág – 2 (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

**C 90. Borsos Sándor szeretői.**

**C 90.1. Borsos Sándor és Tóth Márta.** Borsos Sándor szeretője az előkelő rangú Tóth Márta, aki a rablásaira is elkíséri szerelmét. Segít neki megszökni a börtönből, és vele együtt bujdosik. Amikor Borsos Sándort elfogják, és az egri tömlöcbe szállítják, Tóth Márta is a városba költözik, és a börtönfelügyelő szolgálója lesz, csak hogy láthassa a kedvesét. A betyár halálát követően is Egerben marad, és élete végéig gondozza Borsos Sándor sírját.

AF: Jászkisér (EA 9873/18. – Csete Balázs gy.); Jászkisér (Győri János, 2001. 79–81.).

**C 90.2. Borsos Sándor és Tankó Mária.** Borsos Sándor szeretője Tankó Mária, aki pénzért hűtlenné válik és elárulja a betyárt, de a nép megvetése miatt még a falujából is el kell költöznie. Azóta is azzal ijesztik a Jászságban a rossz gyerekeket: „Ha rossz leszel, Tankó Mária jön érted!”

AF: Jászsalsószentgyörgy (EA 12207/3. – Halla János gy., 1959); Jászsalsószentgyörgy (Küllős Imola, 1988. 218. – Halla János gy., 1959).

**C 92. Borsos Sándor menekülése.**

**C 92.1. Az üldözői kezéből kisurranó betyár.** Borsos Sándornak a kéményen keresztül/a tetőn át/a felgyújtott házból is sikerül kiszöknie és kereket oldani az üldözői elől.

AF: Jászkisér – 4 (EA 9873/15–17. – Csete Balázs gy.)

**C 92.2. Az átúszott Tisza.** Borsos Sándor a lova farkába kapaszkodva ússza át a Tiszát, és úgy menekül el a pandúrok elől.

AF: Jászkisér (EA 9873/17. – Csete Balázs gy.).

**C 92.3. A pandúrokra lőtt erős paprika.** Borsos Sándor megőrölt erős paprikát tölt a pisztolyába, és azt lövi ki az őt elfogni igyekvő pandúrokra, hogy elvakítsa őket, majd a lövések után támadt zűrzavarban kereket old a bekerített házból.

AF: Jászkisér (EA 9873/16. – Csete Balázs gy.).

**C 92.4. A lelőtt pandúr.** Borsos Sándor lelövi az őt elfogni igyekvő pandúrt, és elmenekül.

AF: Jászkisér (EA 9873/18–19. – Csete Balázs gy.); Jászkisér (Győri János, 2001. 79–80.).

**C 93. Borsos Sándor elfogása.**

**C 93.1. A nemes lelkű betyár.** Borsos Sándor csak azért adja meg magát a pandúroknak, mert a lövöldözésben megsebesül a szeretője (Tóth Márta).

AF: Jászkisér (EA 9873/18. – Csete Balázs gy.).

**C 93.2. Az elárult betyár.** Borsos Sándort a szeretője (Tankó Mária) árulja el az uraknak, csak úgy tudják elfogni a zsandárok.

AF: Jászsalsószentgyörgy (EA 12207/3. – Halla János gy., 1959).

**C 94. Borsos Sándor szökése.** Borsos Sándor arra kéri a szeretőjét, hogy egy kalácsba sütve vigyen be neki a börtönbe vasreszelőt. Tóth Márta ezt meg is teszi, Borsos pedig lereszelve a kezén lévő vasakat, lefegyverzi a cellájába belépő őrt, majd kiszökik a börtönből.

AF: Jászkisér (Győri János, 2001. 79.).

**C 97. Borsos Sándorral kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 97.1. Itt járt Borsos Sándor...** Borsos Sándor ott jártával kapcsolatos helyi/ személyes emlékek.

AF: Jászkisér – 3 (EA 9873/19–20. – Csete Balázs gy.).

**C 97.2. A tükrös bunda.** Borsos Sándor olyan bundában jár, amely tükördarabokkal van díszítve.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 316.).

**C 98. Borsos Sándor halála.**

**C 98.1. Borsos Sándor halála.** Borsos Sándor felesége a börtönőr szeretője lesz, és közösen határozzák el, hogy végeznek a betyárral. Télvíz idején a börtönőr kikötteti Borsost egy fához, és hideg vízzel addig öntötteti, amíg az megfagy.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 316.).

**C 98.2. Borsos Sándor sírja.** Borsos Sándor az egri börtönben hal meg és Egerben van eltemetve.

AF: Jászkisér (Győri János, 2001. 81.).

**C 98.3. Borsos Sándor szelleme.** Borsos Sándor szelleme éjjelenként megjelenik az őt eláruló Tankó Mária üresen álló házában, nagy zörgéssel veri az ajtót és az ablakot, és közben átkot szór volt szeretője fejére.

AF: Jászsalsószentgyörgy (Küllös Imola, 1988. 218. – Halla János gy., 1959).

## C 101–110. Bosota (Bosota Grigore)

**C 101. Bosota jótéteményei.**

**C 101.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Bosota az államtól/a bankoktól/a gazdagoktól elrabolt pénzt szétosztja a szegények között.

ER: Sajószentandrás, Sófalva, Somkerék (Magyar Zoltán, 2011a. II. 242–243.).

**C 101.2. Bosota a szegény leány lakodalmában.** Bosota találkozik egy szegény asszonnyal, aki egy tehenet hajt a vásárba. Az asszony elmondja neki, hogy kénytelen eladni egyetlen tehenüket, mert a leánya férjhez megy, és kell a pénz a lakodalomra. Bosota egy csomó pénzt ad neki a költségekre, és hazaküldi őt a tehénnel. Búcsúzóul kijelenti, hogy a lakodalomban majd ő is a tiszteletét teszi, amit aztán inkognitóban meg is tesz.

ER: Magyarneemegye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 281.).

### **C 102. Bosota bosszúja.**

**C 102.1. A megbüntetett szidalmazó (A lelakatolt szájú asszony).** Bosota találkozik egy asszonnyal, aki nem tudván, hogy kivel beszél, csupa rosszat mond a betyárról. Bosota bosszúból kilyukasztja az asszony száját, és lakatot tesz rá.

ER: Sajóudvarhely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 243.).

### **C 103. Bosota rablásai.**

**C 103.1. Az elrontott híd.** Bosota értesülve arról, hogy merre megy a pénzszállító autó/merre jönnek vissza az adószedők, megbontja előttük a hidat, és amikor a kocsik megáll a szakadék előtt, előlép a rejtékhelyéről, és fegyvert fogva a pénzszállítókra, kirabolja őket. Távozásakor még egy nyugtát is ad nekik, melyen az áll: „Én voltam Bosota”.

ER: Sófalva, Somkerék – 2, Magyarneemegye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 242–243., 280.).

### **C 105. Bosota menekülése.**

**C 105.1. A fa tetejéről nézett üldözők.** Bosota egy fa tetejére/a templomtoronyba felmászva nézi, ahogy odalent őt keresik a rendőrök. Amikor távozik, egy cédulát hagy a fa alatt/a torony falán, hogy ott volt, amikor keresték.

ER: Magyarneemegye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 281.).

**C 105.2. A ló hasába bújt betyár.** Bosota az őt üldöző rendőrök elől csak úgy tud elmenekülni, hogy hamar megöli a lovát, kiveszi a belsősegeit és bebújik a ló bendőjébe. Amikor az üldözők odaérnek, csak egy döglött lovat látnak az út szélén, és továbbmennek.

ER: Sajóudvarhely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 243.).

### **C 106. Bosota elfogása.**

**C 106.1. Az elárult Bosota.** Bosota az őt rejtegető nő árulása következtében kerül rendőrkézre. A nő meglátja, hogy a betyár a kéménybe/a sütőkemencébe rejti a pénzét, és annak reményében, hogy a pénz a betyár elfogása esetén az övé lesz, feladja Bosotát.

ER: Sófalva, Somkerék, Magyarneemegye – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 243., 281.).

**C 106.2. Az odahívatott rendőrparancsnok.** A rejtekhelyén körbezárt Bosota csakis személyesen a rendőrparancsnoknak hajlandó megadni magát.

ER: Magyarnemegye – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 281.).

**C 107. Bosota a börtönben.**

**C 107.1. A levágott lábú betyár.** Az elfogott Bosotának a börtönben levágják az egyik lábát, hogy ne tudjon többet rabolni/ne tudjon olyan könnyen megszökni.

ER: Sajószentandrás, Sajóúdvahely, Sófalva, Somkerék, Magyarnemegye – 3, Várkudu (Magyar Zoltán, 2011a. II. 243., 280–282.).

**C 109. Bosotával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 109.1. A rossz hírű Bosota.** Bosota és társa kegyetlen rablók, akik ha elfognak valakit, odakötözik egy hangyabolyra, hogy a hangyák elevenen falják fel az illetőt.

ER: Teke (Magyar Zoltán, 2012a. 368.).

**C 110. Bosota kincsei.** Bosota kéménybe/sütőkemencébe rejtett kincsei.

ER: Magyarnemegye – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 281.).

## C 111–120. Csaruga Jovó

**C 111. Csaruga Jovó származása.**

**C 111.1. Az előkelő származás.** Csaruga Jovó egy előkelő bácskai földesúr fia, aki igazságérzetből csap fel betyárnak, hogy segíthesse a szegény népet. Az anyja titokban aranyakat küld neki, és ő abból pénzeli az embereit.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 113. Csaruga Jovó rablásai.**

**C 113.1. Az álruhás rablás (A kirabolt urak).** Csaruga Jovó úrnak öltözve elmegy mulatni a kaszinóba, és amikor látja, hogy az urak már lerészegedtek, elszedi a pénzüket és távozik.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 113.2. A kirabolt lakodalmások.** Csaruga Jovó a bandájával megállítja az erdőn keresztülhaladó lakodalmas menetet, és elveszi a nők ékszereit. Amelyik asszony nem hajlandó önként odaadni nekik, annak levágják a fejét, és aki véletlenül meglátja elkendőzött arcukat, azt is megölik.

DT: Maradék (MZA 91177. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 114. Csaruga Jovó egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 114.1. A betyár álruhában (A kijátszott rendőrök).** Csaruga Jovó megüzeni a rendőröknek, hogy másnap délben egy kerékkal keresztülmegy a Dráva hídján. A rendőrök figyelni kezdik a hidat, várva, hogy majd egy kerékpáros fog ott megjelenni, de Csaruga Jovó egy kocsikereket véve a hátára sétál oda, és még el is beszélget az ott posztoló rendőrökkel. Mikor már messze jár, akkor figyelmezteti valaki a rendőröket, hogy a kocsikereket cipelő ember volt Csaruga Jovó.

DT: Nyékinca (MZA 91176. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 115. Csaruga Jovó társai.**

**C 115.1. Csaruga Jovó betyárbandája.** Csaruga Jovónak 32 fős betyár csapata van.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 116. Csaruga Jovó elfogása.**

**C 116.1. Az elárult betyár.** Csaruga Jovót egy nő árulja el a rendőröknek, felfedve előttük a betyár rejtkehelyét.

DT: Nyékinca (MZA 91178. – Magyar Zoltán gy., 2010).

AF: Topolya\* (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 118. Csaruga Jovóval kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 118.1. Csaruga Jovó hintója.** Csaruga Jovó hintót tart, és a kocsisa sohasem fogja ki a lovakat, hogy mindig készenlétben lehessen.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 119. Csaruga Jovóval kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 119.1. Csaruga Jovó barlangja.** Csaruga Jovó Topolya környékén a Betyár-völgyben tanyázik a társaival egy föld alatti barlangban. A barlang bejáratát egy kukoricaszárból rakott kúp fedi el.

AF: Topolya – 2 (Borús Rózsa, 1976. 121.).

**C 119.2. Csaruga Jovó fája.** Egy hatalmas fa, amelynek a tetejéről szokta kémlelni Csaruga Jovó a határt. / Odvas famatuzsálem, amelynek a belsejében tanyázik/rejtőzik el a betyár.

DT: Szlavónia (Penavin Olga, 1978. 52.); Satrianca (MZA 91175. – Magyar Zoltán gy., 2010).

C 121–130. Csircsel

**C 121. A nagyerejű Csircsel.** Csircselnek átlagon felüli ereje van. / Olyan vastag a karja, mint egy jól megtermett másik ember combja.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 115. – 1957).

### **C 122. Csircsel jótéteményei.**

**C 122.1. A szegények pártolója.** Csircsel semmit nem vesz el ingyen a szegényektől, inkább segíti, pártfogolja őket.

ER: Várasfenes (Kun József, 1998. 116. – 1957).

**C 122.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Csircsel a gazdagoktól elrabolt pénzt szétosztja a szegények között.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 115. – 1957); Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 198–199. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 122.3. Csircsel pénzadománya.** Csircsel találkozik egy vásárra menő asszonnal, aki elpanaszolja neki a szegénységét. Amikor a betyár személyére terelődik a szó, az asszony – bár nem tudja, hogy kivel beszél –, dicsérni kezdi Csircselt, hogy az jó ember, mert segíti a szegényeket, mire Csircsel megajándékozza őt egy csomó pénzzel.

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 199. – Fábíán Imre gy., 1984).

### **C 123. Csircsel bosszúja.**

**C 123.1. A megbüntetett szidalmazó (Az összetört tojások).** Csircsel találkozik egy vásárra menő asszonnal, aki egy kosár tojást visz eladni. Beszélgetésbe elegyednek, és amikor Csircselre terelődik a szó, az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi a betyárt. A megsértett Csircsel felfedi előtte a kilétét, majd levetkőzteti az asszonyt, és az összes tojást összetöri a meztelen fenekén.

ER: Várasfenes (Kun József, 1998. 116. – 1957); Köröstárkány – 2 (Bihari népmondák, 1995. 198–199., 199–200. – Fábíán Imre gy., 1984).

### **C 124. Csircsel rablásai.**

**C 124.1. A megüzent sarc (Csircsel kalapja).** Csircsel az egyik emberével elküldi a kalapját a nagygazdákhöz, hogy töltsék azt tele pénzzel. Amelyik gazda nem teszi bele a kívánt/szükséges összeget, annak Csircsel nemsokára elhajtja az állatait. / Csircsel megüzeni a nagygazdának, hogy készítsen ki italt és ennivalót, mert este tiszteletét teszi nála a bandájával.

ER: Belényesújlak, Köröstárkány – 2 (Kun József, 1998. 115. – 1957).

**C 124.2. Csircsel és a pópa lova.** Csircsel meglát egy gazdag pópát, amint gyönyörű csikóját legelteti a hegyoldalban. Odamegy hozzá és kérdezi tőle, hogy miért nem adja be a ménesbe, mire a pópa azt válaszolja, hogy félti a lóköttőktől, különösen Csircseltől. Csircsel dicsérni kezdi a csikót, majd egy adott pillanatban egy lendülettel felpattan a ló hátára, és faképnél hagyja a pópát, akinek azt kiáltja vissza: „Tudd meg, pópa, én vagyok az, akit szídtál! Csikót nevelni tudsz, de a betyárokhoz cseppet sem értesz!”

AF-ER: Gyanta (Kun József, 1988. 113–114. – 1957).

**C 124.3. A lopott jószágok.** Csircsel és csapata teheneket/disznókondát hajt el, és a lopott jószágokat az Alföldön adja el jó pénzért.

ER: Belényesújlak – 2 (Kun József, 1998. 141–142. – 1957).

**C 125. Csircsel társai.**

**C 125.1. Csircsel betyár-csapata.** Csircselnek tizenkét tagú betyár-csapata van, velük hajtja végre nevezetes rablásait.

ER: Belényesújlak – 2 (Kun József, 1998. 115., 141–142. – 1957); Belényessonkolyos (Bihari népmondák, 1995. 200. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 125.2. Biszarka, Máté és Fet Petruc.** Csircsel név szerint ismert betyártársai: Biszarka, Máté és Fet Petruc.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 141–142. – 1957).

**C 127. Csircsel elfogása.**

**C 127.1. Csircsel bajusza.** Csircselt elfogják a csendőrök, és bosszúból leszakítják/kitépik a bajuszát, a vérző arcú betyárt úgy kísérik végig a falun.

ER: Várasfenes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 489.; Uő, 2013a. 74.).

**C 128. Csircsellel kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 128.1. Csircsel látogatása.** Csircsel beállít egy szegény család tanyájára, és ott tölti az éjszakát. Reggel már a lovas csapata várja a ház előtt, akikkel sebesen eltávozik. A nemsokára megérkező csendőröknek a házigazda azt mondja, hogy ő már nem fél a betyároktól, mert az éjszaka ott hált nála Csircsel, és őt már biztosan nem fogja bántani.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 197–198. – 1980).

**C 129. Csircsel halála.**

**C 129.1. Az elárult Csircsel (Az agyonlőtt betyár).** Csircselt az egyik betyártársa árulja el a perzekutoroknak, mert rossz szemmel nézi, hogy a betyár a lányának/a feleségének udvarol. / A falusiak megunva Csircsel garázdálkodásait, értesítik a betyár érkezéséről a perzekutorokat, akik orvul lelövik Csircselt. / Egy perzekutor vesszőből font kasba bújva várja az érkező Csircselt, és úgy lövi le a betyárt.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 115. – 1957); Belényessonkolyos (Bihari népmondák, 1995. 200. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 130. Csircsellel kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 130.1. Az erdei rejtkehely.** Csircsel a tárkánykai erdőben rejtőzik, ott van a betyártanyája.

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 198. – Fábíán Imre gy., 1984).



## C 131–150. Dobos Gábor

### **C 131. Dobos Gábor származása.**

**C 131.1. Dobos Gábor születési helye.** Dobos Gábort két község (Nagyléta és Nádudvar) is a szülöttének tartja.

AF: Bihar megye (Béres András, 1985. V. 11.).

### **C 132. Hogyan lett betyár Dobos Gábor?**

**C 132.1. A bűnbe vitt Dobos Gábor.** Dobos Gábort a szülei biztatják a rosszra: amikor egyszer bicskát lop a vásárban, azt mondják neki, hogy értékesebb dolgot kellett volna. / Dobos Gábort egy asszony/a felesége biztatja arra, hogy lopjon.

AF: Nagykereki (Küllös Imola, 1988. 216–217. – Béres András gy., 1954); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 141. – Papp Attila gy., 1973).

**C 132.2. A kisémmizett betyár.** Dobos Gábor szülei korán elhalnak, és az őt nevelő nagynénje kisémmizi az örökségéből, azért csap fel betyárnak.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 128–129.).

**C 132.3. A szökött katona.** Dobos Gábor megszökik a katonai toborzótiszt elől, és beáll betyárnak.

AF: Kismarja (Küllös Imola, 1988. 22. – Béres András gy.); Nagyvárad (Kun József, 1998. 121–122. – 1972).

### **C 133. Dobos Gábor tulajdonságai.**

**C 133.1. A tisztakezű betyár.** Dobos Gábor embert sohasem öl, egyetlen gyilkosság sem tapad a kezéhez.

AF: Füzesgyarmat (EA 15873/57. – Bereczki Imre gy., 1952); Hajdúbagos (EA 5883/7. – Béres András gy., 1953); Magyarkéc (Duka János, 1993. 39. – 1956); Nagykereki (DMNA 716/117. – Béres András gy., 1963); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 129–130. – Papp Attila gy., 1973).

### **C 133.2. A nagyerejű Dobos Gábor.**

**C 132.2.1. A kettétört bilincs.** Dobos Gábornak olyan hatalmas ereje van, hogy pusztán kézzel összetöri/szétszakítja a kezére rakott bilincset.

AF: Magyarkéc (Duka János, 1993. 39. – 1965.); Magyarkéc (EA 8900/6. – Dobos Ilona gy., 1968).

**C 133.2.2. A megfélemezett bika.** Dobos Gábor a szarvánál megragadva pusztán kézzel megfélemez egy vágóhídról elszabadult bikát. Jutalmul a mészárosok egy darab májat adnak neki.

AF: Nagykereki (Küllős Imola, 1988. 216–217. – Béres András gy., 1954); Nagykereki (DMNA 716/117. – Béres András gy., 1963).  
→MZ II. G 63.14. →MZ III. C 60.

**C 133.3. Dobos Gábor fokosa.** Dobos Gábor a fokosát mindig magánál hordja.

AF: Zsadány (EA 9866/2–3. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 134. Dobos Gábor jótéteményei.**

**C 134.1. A szegényeket segítő Dobos Gábor.** Dobos Gábor csak a gazdagokat fosztogatja, a szegényeket segíti, pártolja.

AF: Magyarkéc (EA 8900/16. – Dobos Ilona gy., 1968), Berettyóújfalu (EA 16813/114. – Sándor Mihályné gy., 1970); Érbogyoszló (Magyar Zoltán, 2012c. 136.).  
ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 191. – Főris Ilona gy., 1980); Magyarkecel (Magyar Zoltán, 2007a. 136.).

**C 134.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Dobos Gábor a gazdagoktól szerzett pénzt szétosztja a szegény emberek között.

AF: Kismarja (Küllős Imola, 1988. 22. – Béres András gy., 1954); Magyarkéc (Duka János, 1993. 39–40. – 1965); Nádudvar (Béres András, 1985. V. 11.); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 133.).

**C 134.3. A megdicsért betyár ajándéka.** Dobos Gábor az úton találkozik egy szegény asszonnyal és megkérdezi tőle, hogy mit csinálna, ha a híres betyárral találkozna. Az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, dicsérni kezdi Dobos Gábort, hogy az milyen jó ember, mert segíti a szegényeket, mire a betyár felfedi magát előtte, és egy csomó pénzt nyom a kezébe.

AF: Éradony – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 137., 138. – Papp Attila gy., 1973); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 139.).

**C 134.4. A felruházott gyerekek.** Dobos Gábor találkozik egy szegény asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy nyakukon a tél, és nincsen pénze meleg ruhát, lábbelit venni a gyerekeinek. Dobos Gábor megsajnálja az asszonyt és kiszámolja neki a szükséges összeget/a belényesi vásárban minden gyerek részére bevásárol.

AF: Bihardíószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 137. – Papp Attila gy., 1972); Nagyvárád (Kun József, 1998. 122–123. – 1972).

**C 134.5. A megsegített tanító.** Egy Székelyhídra igyekvő tanító felvesz a szekérére egy púpos, sánta embert. Beszélgetés közben a tanító elmondja, hogy azért megy a városba, hogy a gyerekeknek tankönyveket vegyen, de nincsen rá elég pénze, mert a szegény gyerekek szülei nem tudtak rá adni, nem lévén miből. Amikor kiérnek az erdőből, a koldus leugrik a szekérről, majd kiegyenesedve

bemutatkozik, hogy ő Dobos Gábor, és a szegény gyerekek hiányzó pénzét átnyújtja a tanítónak, majd elköszön tőle, és eltűnik az erdőben.

AF: Érkesező (Magyar Zoltán, 2012c. 137–138. – Papp Attila gy., 1973).

**C 134.6. Az ajándékba adott pántlikák.** Dobos Gábor találkozik néhány, a vásárról hazafelé tartó leánnyal. Amikor látja, hogy az egyikük szomorú, megtudakolja az okát. A lány elmondja, hogy feleségül kérték és pántlikát akart venni a hajába, de nem volt rá elég pénze. A betyár elvágta a lován, majd nemsokára visszatér egy csomó piros és fehér pántlikával, és azokat átnyújtva a lánynak azt mondja: „Tudd meg, ezt Dobos Gábor adta neked! Oszt hívjál meg a lakodalmadra is!”

AF: Érbogyoszló (Török Sára, 2009. 170–171.).

**C 134.7. Az ajándéknak szánt disznótör.** Dobos Gábor az emberével betér melegedni egy faluvégi házba, ahol egy szegény ember lakik a családjával. A férfi elpanaszolja, hogy olyan szegények, hogy a gyerekeknek már enni sincs mit, mire Dobos int az embereinek. A betyárok szó nélkül kimennek, elmennek a közeli nagygazda tanyájára, ott leszúrják a legkövérebb disznót, majd a hízott szekérre rakva visszamennek a szegény ember házához, és ott nagy disznótort csapnak, az állat maradékát pedig otthagyják a szegény családnak.

AF: Érbogyoszló (Török Sára, 2009. 191–192.).

**C 134.9. A kárpótolt szegények.**

**C 134.9.1. Az elhajtott tehen.** Dobos Gábor az erdőben megállít egy szegény embert, aki egyetlen tehenét hajtja a vásárba eladni. Amikor megtudja, hogy az ember mi járatban van, közli vele, hogy a jószágra neki is szüksége van, és a kétségbeesett férfit arra kényszeríti, hogy a tehenet a vásár helyett hajtja a betyárok tanyájára. Amint megérkeznek, a betyárok nyomban le is vágják az állatot, és gulyást főznek belőle, Dobos Gábor azonban annyi pénzt ad érte a szegény embernek, amelyből két tehen ára is kitelik.

AF: Bihar vármegye (Igazmondó, 1875. 148.).

**C 134.9.2. Az agyonütött lovak.** Dobos Gábor megállít egy rossz lovakkal szekerező gazdát az országúton, és pisztolyt fogva rá arra kényszeríti, hogy üsse agyon mindkét lovát, majd a szekérét is törje össze. A szegény ember kényszeredetten megteszi azt, amit parancsolnak neki, mire a pisztolyos ember közli vele, hogy ő Dobos Gábor, és annyi pénzt ad neki, amiből vehet két jó lovat és egy rendes szekeret.

AF: Érszőlős (KJNTA 306-91/13–14. – Papp Attila gy., 1973).

**C 134.3. A megcserélt szűr.** Egy szegény ember nehezen összespórolt pénzéből vesz egy új szűr a vásárban. Már hazafelé tart, amikor utoléri Dobos Gábor, és szóvá teszi, hogy olyan szűr jó lenne neki is a foltos régi helyett. A szegény ember szabódik, hogy neki is alig tellett rá, de a betyár nem hagyja annyiban és lerántja a válláról a vásárfiát, és saját ócska szűrét löki oda helyette. A szegény ember szomorúan tér haza a cserébe kapott rossz szűrben, és amikor egyszer a felesége foltozni akar rajta, döbenten talál rá a felfejtett folt alatt rejtőző százforintos bankókra.

AF: Szeghalom (GYINMA 486/4–5. – Szűcs Sándor gy.).

### **C 135. Dobos Gábor hálája.**

**C 135.1. A meghálált vendégség.** Dobos Gábor inkognitóban beállít egy szegény asszonyhoz, aki tyúkot vág, és azzal látja vendégül a betyárt. Dobos hálából távozásakor egy csomó pénzt ad az asszonynak.

AF: Bihar vármegye (Igazmondó, 1875. 148.).

ER: Rév (Bihari népmondák, 1995. 192–193. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 135.2. A meghálált fuvar.** A csárda ajtajában álldogáló Dobos Gábor egy Váradról jövő szekeres gazdát arra kér, hogy vigye el magával Kismarjára. Amikor megérkeznek, egy marék pénzt ad neki olvasatlanul a bundája aljából.

AF: Kismarja (EA 5870/5. – Béres András gy., 1954).

**C 135.3. A meghálált tiszta ruha.** Dobos Gábor odaadja piszkos ruháit egy az erdőben rőzsét szedő asszonynak, hogy másnap kimosva vigye el neki. Amikor az öregasszony a következő nap megjelenik nála a kimosott, kivasalt ruhákkal, száz forintot ad neki fizetségképpen.

AF: Kismarja (Küllös Imola, 1988. 214–216. – Béres András gy., 1954).

**C 135.5. Jótett helyébe jót várj!** Dobos Gábor az embereivel az éradonyi szőlőhegyen jár, hogy feltörjék a pincéket, amikor két helybeli parasztemberrel találkoznak össze. A parasztok megsajnálva a vándor kinézetű betyárokat, beinvitalják őket a pincéjükbe, és étellel-itallal megvendégelik őket. Távozásakor Dobos azt mondja az embereinek, hogy menjenek más faluba, mert a „jó népet vétek kirabolni”.

AF: Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 135–136. – Papp Attila gy., 1973).

### **C 136. Dobos Gábor bosszúja.**

#### **C 136.1. A megbüntetett szidalmazók.**

**C 136.1.1. A szidalmazó talpába vert gombostűk.** Dobos Gábor az erdőszélen találkozik egy vásárra menő asszonnyal, és beszélgetni kezdenek. Amikor Dobos Gáborra terelődik a szó, az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni

és káromolni kezdi a betyárt. Dobos pénzt ad az asszonynak és arra kéri, hogy visszafelé jövet hozzon neki egy csomag gombostűt. Amikor az asszony megérkezik, Dobos felfedi előtte a kilétét, és a személyét ért sértések miatt az asszony talpába veri a gombostűket.

AF: Nyíradony (JAMNA 441-68/5. – Béres András gy., 1952).

**C 136.1.2. A szidalmazó hátsófelébe szurkált gombostűk.** Dobos Gábor az erdőszélen találkozik egy vásárra menő asszonnyal, és beszélgetni kezdenek. Amikor Dobos Gáborra terelődik a szó, az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi a betyárt. Dobos pénzt ad az asszonynak és arra kéri, hogy visszafelé jövet hozzon neki egy csomag gombostűt. Amikor az asszony megérkezik, Dobos felfedi előtte a kilétét, és a személyét ért sértések miatt az asszonyt hasra fekteti, majd a meztelen fenekébe szúrja az összes gombostűt.

AF: Bihar vármegye (Igazmondó, 1875. 148.); Magyarkéc (Duka János, 1993. 39–40. – 1965); Magyarkéc (EA 8900/5. – Dobos Ilona gy., 1968); Éradony (Magyar Zoltán, 2012c. 138. – Papp Attila gy., 1973).

**C 136.1.3. Az összetört tojások.** Dobos Gábor találkozik egy vásárra menő asszonnyal, aki egy kosár tojást visz a vásárra eladni. Amikor Dobos Gáborra terelődik a szó, az asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi a betyárt. Dobos az őt ért sértések miatt bosszúból a földhöz vágja az asszony kosarát/egyenként hozzávagdossa az asszonyhoz a sok tojást.

AF: Bihar megye (DMNA 716/119–120. – Béres András gy., 1963).

ER: Rév (Bihari népmondák, 1995. 192–193. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 136.1.5. A megvert szidalmazó.** Dobos találkozik egy öregasszonnyal és megkérdezi tőle, hogy hallott-e a híres betyárról. Az asszony szidni kezdi Dobos Gábort. Amint továbbmegy, Dobos bandája megfogja, és jól elveri a vezérüket szidalmazó asszonyt.

AF: Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 139.).

**C 136.2. A megcsúfolt becirkerek.** Dobos Gábor elfoghatja az embereivel a vidéken bujdosó honvédek után nyomozó/kémkedő becirkereket, majd a csárda kéményébe húzva fel őket, alájuk gyújt, hogy egy kicsit füstölődjenek, végül a kéményből leeresztett becirkereken minden betyár végigver egy somfa bottal, és csak úgy engedik őket az útjukra.

AF: Zsadány (K. Nagy Lajos, 1979. 86–87.).

**C 136.3. Dobos Gábor bosszúja (egyéb hagyományok).** Dobos Gábor mint kupec felpofozza a vásárban azt a susztert, aki elviszi előle egy általa is megvásárolni kívánt disznót. / Dobos Gábor megöli azt a parasztembert, akiről feltételezi, hogy kiásta és eltulajdonította az elrejtett kincseit.

AF: Kismarja (EA 5870/3. – Béres András gy., 1954); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 193.; Magyar Zoltán, 2012c. 142. – Papp Attila gy., 1973).

**C 136.4. Menekülés Dobos Gábor elől.** Egy ember, aki pandúrkézre akarja juttatni a nevezetes betyárt, úgy menekül meg Dobos Gábor haragjától, hogy az őt kereső betyár elől a felesége a kemencébe bújtatja el.

AF: Balkány (EA 4038/8. – Béres András gy., 1953).

**C 136.5. Dobos Gábor fenyegetése.** Egy az erdőről hazafelé tartó ember látva, hogy Dobos és emberei éppen hajtják el a marhákat, riadóztatja a falusiakat. Dobos megtudja, hogy ki volt az, aki lármát csapott, megüzeni az illetőnek, hogy hamarosan a háza hamujában fog táncolni. A férfi annyira megijed Dobos fenyegetésétől, hogy cseréppel fedeti be az addig zsuppfedeles házat.

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 191–192. – Fóris Ilona gy., 1981).

**C 136.6. A félelmetes hírű Dobos Gábor.** Az az ember, aki elárulta Dobost a csendőröknek, értesülve arról, hogy a betyár hamarosan kiszabadul a börtönből, felakasztja magát, mert félelmében nem meri megvárni, hogy a hazatérő Dobos felelősségre vonja.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/7. – Béres András gy., 1953).

**C 137. Dobos Gábor rablásai.**

**C 137.1. A kifosztott gazdagok.** Dobos Gábor csak a gazdag emberek/nagygazdák pénzt veszi el, a szegényeket nem bántja.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/5–9. – Béres András gy., 1953); H. n. (DMNA 716/631. – Béres András gy., 1963); Berettyóújfalu (EA 16813/114. – Sándor Mihályné gy., 1970); Érkeserű (KJNTA 306-91/24. – Papp Attila gy., 1973); Bihardiószeg – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 129–130., 137. – Papp Attila gy., 1973); Székelyhid (Nánási Zoltán, 2003. 229.); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 139.).

ER: Magyarkecel (Magyar Zoltán, 2007a. 302.).

**C 137.2. Az elhajtott állatok.**

**C 137.2.1. Dobos Gábor lótolvajlásai.** Dobos Gábor egész éjszaka mulat, majd hajnalban a szomszéd tanyáról elköti a lovat. / Dobos Gábor útját állja a vásárra menő nagygazdának, és kifogja a szekereből a lovakat. / Dobos Gábor elköti a nagybirtokos lovát, és távozóban bekiált a kúriára, hogy viszi a fakót. / Dobos Gábor az elkötött lovakat Lengyelországig viszi eladni, de onnan sem tér vissza üres kötőfékkal. / Stb.

AF: Kissárrét (Szűcs Sándor, 1955. 56.); Szeghalom (GYINMA 486/3. – Szűcs Sándor gy.); Zsadány (EA 9866/6. – Nagy Lajos gy., 1957); Zsadány (K. Nagy Lajos, 1959. 132.); Érkeserű (KJNTA 306-91/4. – Papp Attila gy., 1973); Nagyvárád (Kun József, 1998. 121–122. – 1972); Érkeserű (MZA 2012c. 131. – Papp Attila gy., 1973); Hegyközszentmiklós

(Bihari népmondák, 1995. 189–191. – Molnár Jolán gy., 1980); Értarcsa (Magyar Zoltán, 2012c. 131.).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 191. – Fóris Ilona gy., 1980).

**C 137.2.2. Az elhajtott gulya.** Dobos Gábor az embereivel éjszaka elhajtja a környékbeli uraság marhacsordáját.

AF: Érszőlős (KJNTA 306-91/4. – Papp Attila gy., 1973); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 135. – Papp Attila gy., 1973).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 191–192. – Fóris Ilona gy., 1981).

**C 137.2.3. Az ellopott disznó (Az elmaradt disznótör).** Dobos Gábor a tanyáról az embereivel éjszaka ellopja egy nagygazda/a csendőrök disznóját, akik éppen a disznótorra készülődnek. A disznót ölni igyekvő emberek/csendőrök hajnalban össze is találkoznak a szalmával megpakolt szekérral, de ügyet sem vetnek rá. Amikor megérkeznek a tanyára, és hiába keresik a leölni szándékozott disznót, csak akkor döbbenek rá, hogy Dobos Gábor volt az, aki a megölt hízót vitte el éppen a szalmás szekéren.

AF: Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 131–132. – Papp Attila gy., 1973); Érbogyoszló (Török Sára, 2009. 191–192.).

ER: Szilágybagos\* (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 137.3. A megüzent sarc.** Dobos Gábor nem jár rabolni, hanem csak megüzenni a nagyságos úrnak, hogy mire van szüksége/hová küldjék a pénzt.

AF: Nagykereki (EA 5870/18. – Béres András gy., 1954); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 133.).

**C 137.4. Az előre bejelentett rablás.** Dobos Gábor levelet küld a püspöknek/a birtokot bérlő zsidóknak, hogy másnap mikor fog menni a tőlük követelt pénzért.

AF: Kismarja – 2, Nagykereki (Küllős Imola, 1988. 212–214., 216–217. – Béres András gy., 1954).

**C 137.5. Az álruhában véghezvitt rablás.**

**C 137.5.1. A váradi püspök kirablása.** Dobos Gábor levelet küld a nagyvárad-i püspöknek, hogy másnap a meghatározott időben személyesen fogja felkeresni, és evégett készítsen ki számára ötezer forintot készpénzben. A püspök értesíti a csendőröket, akik minden ajtóhoz őrt állítanak, nehogy a betyár bejuthasson az egyházi főméltóság szobájába. A megjelölt időben Dobos Gábor kanonoknak öltözve érkezik a palotába, egy pecsétes írást mutat az öröknek és kijelenti, hogy azt csakis személyesen adhatja át. Amikor Dobos Gábor bejut a püspök elé, felfedi előtte valódi kilétét, a követelt pénzt elteszi, majd a főpappal kikísérteti magát a palota előtt várakozó kocsihoz, és a mit sem sejtő csendőrök szeme láttára elhajat.

AF: Kismarja (Küllős Imola, 1988. 214. – Béres András gy., 1954); Nagykeréki (EA 5870/17. – Béres András gy., 1954).

**C 137.5.2. A mézárósnak öltözött Dobos Gábor.** Dobos Gábor levelet küld a pusztát bérlő zsidóknak, hogy a következő napra készítsenek ki neki ezer forintot, és majd személyesen megy el érte. A zsidók csendőröket hívnak és felfegyverkeznek, hogy a hírhedt betyár ne rabolhassa ki őket. Másnap Dobos mézárósnak öltözve behajtat a tanyára és keresi a bérlőt, hogy venne tőle hízott ökröket. Amikor bemennek a szobába, hogy aláírják az üzleti kontraktust, Dobos kigombolja a köpenyét, és pisztolyt fogva a zsidóra, követeli a pénzt, majd az összeget kézhez kapva kikísérteti magát a kocsihoz, és a mit sem sejtő csendőrök szeme láttára elhajtat.

AF: Kismarja (Küllős Imola, 1988. 212–213. – Béres András gy., 1954).

**C 137.5.3. A vándorlegénynek öltözött Dobos Gábor.** Dobos Gábor vándorlegénynek öltözve beszegődik szolgának egy paphoz, aki fogadott a csendőrparrancsnokkal, hogy senki sem tudja ellopni tőle féltve őrzött disznóját, melyet éjjel-nappal őriztet a cselédségével. Dobos Gábor altatót kever az örök borába, majd a pipájából altatófüstöt fúj a papra, és az álomba szenderült háziak mellett a tizenkét lakattal lezárt ólból is kilopja a disznót.

AF: Nagyvárád (Kun József, 1998. 125–127. – 1972).

**C 137.5.4. A pénzszállító szekér kirablása.** Dobos Gábor púpos, nyomorék embernek tetteve magát biceg az országúton, amikor beéri őt egy pénzzel teli pánccszekrényt szállító szekér. Dobos felkéredzkedik a szekérre, és a bakon ülő csendőröket arra ösztönzi, hogy lövöldözzenek be az út menti sűrűbe, mert ott betyárok leselkedhetnek. Amikor a csendőrök már minden tőlényüket ellőtték, füttyent az embereinek, akik az erdőből előlovagolva magukkal viszik a pénzt./A szekérre felvett Dobos megvárja, amíg a csendőrök leszállnak a szekérről, hogy a szükségüket elvégezzék, és a visszatérőket már a rájuk szegezett fegyverrel kényszeríti a szállított pénz átadására.

AF: Nyíradony (JAMNA 441-68/5. – Béres András gy., 1952); Bihardiószeg, Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 133., 133–134. – Papp Attila gy., 1973).

**C 137.5.5. A boltban hagyott cédula.** Dobos Gábor előkelő úrnak adva ki magát vásárol a boltban, de fizetés helyett csak egy cédulát hagy ott, melyen az áll, hogy Dobos Gábor járt ott.

AF: Füzesgyarmat (EA 15873/57. – Bereczki Imre gy., 1952).

**C 137.6. A zsebbe tétetett pénz.** Dobos Gábor a felkeresett püspökkel/zsidó bérlővel téteti a zsebébe a tőlük követelt pénzt, hogy ne mondhassák, hogy elrabolta/hogy erőszakkal vette el tőlük.



AF: Kismarja – 2 (Küllös Imola, 1988. 212–213., 214. – Béres András gy., 1954); Nagykereki (EA 5870/22. – Béres András gy., 1954).

**C 137.7. A díszkísérettel távozó betyár (A túsul ejtett, kirabolt úr).** Dobos a felkeresett püspök/zsidó bérlő kirablását követően arra kényszeríti a pénztől megfosztott urat, hogy az örök gyanújának elterelése érdekében (és hogy a házigazda ne riadóztathassa azokat) kísérje ki őt, és szálljon be vele a palota/tanya előtt várakozó hintóba. Miután a mit sem sejtő csendőrök orra előtt közösen elhajatnak, Dobos a következő utcában/a birtok határán szabadon engedi a túsul ejtett, kirabolt urat.

AF: Kismarja – 2 (Küllös Imola, 1988. 212–213., 214. – Béres András gy., 1954).

**C 137.8. Dobos Gábor trükkös lopásai.**

**C 137.8.1. Az elaltatott örök.** Dobos Gábor borba kevert altatóval elkábítja a háziakat, és ellopja tőlük a féltve őrzött disznót/a füstölőre feltett disznótorost.

AF: Nagyvárad – 2 (Kun József, 1998. 125–127., 127–128. – 1972).

**C 137.8.2. A magukéból falatozó mulatozók.** Dobos Gábor ellopja a pap hízőját, majd a halotti torban vendégül látott papot a saját disznójából süített pecsényével kínálja meg. / Dobos Gábor az odavalósi gazdákkal mulat a pincesoron, és midőn megéheznek, sorsot húznak, hogy melyikük hozzon ennivalót. Dobos Gábor két emberére kerül sor, akik nemsokára kenyérral, kolbásszal, szalonnával megpakolva térnek vissza. Pirkadatkor a gazdák és a betyárok jókedvűen válnak el, és a hazatérő emberek csak a kamrába betoppanva döbbennek rá arra, hogy az előző este a sajátjukat ették, mert a betyárok a kamrákból az ő eleségüket vitték el.

AF Nagyvárad (Kun József, 1998. 125–127. – 1972); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 134. – Papp Attila gy., 1973).

**C 137.9. Dobos Gábor tekintélye.** Dobos Nagyváradon az utcán megállít egy ismeretlen urat, bemutatkozik neki, és kér tőle száz forintot. Az úr a betyár nevét hallva szó nélkül átadja Dobos Gábornak a kért összeget.

AF: H. n. (DMNA 716/630. – Béres András gy., 1963).

**C 137.10. A hencső kupecsek.** Dobos Gábor a csárdában iszogatva fültanúja lesz annak, amint az ott mulatozó kupecsek fennhangon tárgyalják, hogy ha a betyár megjelenne közöttük, nem adnák neki oda a pénzüket, sőt még jól el is bánnának vele. Mindössze egyetlen kupec mondja azt, hogy ő bizony átadná neki a pénzét, mert neki a pénzénél drágább az élete. Amint a kupecsek a mulatozás befejeztével továbbindulnak, az erdőből két pisztolyos ember lép ki eléjük az útra, és az egyikük bemutatkozik nekik, hogy ő Dobos Gábor, majd felszólítja őket a pénzüket átadására. A kupecsek mindegyike halálra rémülten

tesz eleget a felszólításnak. Dobos mindegyikük pénzét elveszi, egyedül attól a kupectól nem, aki a csárdában nem hengegett.

AF: Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 130. – Papp Attila gy., 1973).

**C 137.11. Dobos Gábor lapjárása.** Dobos Gábor magában kártyázik az út szélén, amikor arra megy az uraság intézője és megkérdezi a bolondnak nézett kártyást, hogy mit csinál, és ha egyedül kártyázik, vajon ki nyer. „Most maga nyert” – válaszolja Dobos, és átad tíz forintot az intézőnek. Az intéző még inkább bolondnak tartva az ismeretlen férfit, elmegy a vásárba, és amikor este visszafelé jön, látja, hogy a bolond ember még mindig ott kártyázik. Megint megkérdezi tőle, hogy vajon most ki nyer, mire Dobos Gábor előrántja a szüre alól a pisztolyát, és azt mondja neki: „Most én nyerek! Minden pénzt ide!”, majd az intézőt ott hagyva eltűnik az erdő sűrűjében.

AF: Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 130–131. – Papp Attila gy., 1973).

**C 138. Dobos Gábor egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 138.1. A betyár álruhában.** Dobos Gábor hol parasztnak öltözve, hol pedig úri ruhában jelenik meg a városban/átutazó úriemberként ül be a vendéglőbe/púpos koldusnak álcázva magát kéredzkedik fel a székérre.

AF: Hajdúbagos – 2 (EA 5883/8., 11. – Béres András gy., 1953); Érmihályfalva (Duka János, 1993. 41. – 1972); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 137–138. – Papp Attila gy., 1973).

→MZ VII. C 137.5.

**C 138.2. A tányér alatt hagyott cédula.** Dobos Gábor nem törődve azzal, hogy mindenütt az ő körözési plakátjai vannak kifüggesztve, átutazó úriemberként beül az érmihályfalvi Minori-féle vendéglőbe, majd az ebéd végeztével egy aranyat tesz a tányér alá, az arany mellé pedig egy cédulát, melyen az áll: „Itt járt Dobos Gábor”.

AF: Érmihályfalva (Duka János, 1993. 41. – 1972).

**C 139. A természetfeletti képességű Dobos Gábor.**

**C 139.1. A sebezhetetlen Dobos Gábor.** Dobos Gábor testét nem fogja a golyó. Midőn az egyik tanyán mulat a társaival, egy ott lévő bojtárgyerek kezébe adja a megtöltött pisztolyát, és arra szólítja fel, hogy löje őt keresztül. Amikor a gyerekek vonakodik ezt megtenni, ráripakodik, hogy ha nem teszi, ő fogja őt lelőni, mire a fiú elsüti a fegyvert, de a dörrenést követően a betyár csak elkacagja magát, és kinyújtott tenyerén mutatja meg neki a kilőtt golyót.

AF: Létavértes (Pesti Napló, 1875. 52. szám, 2.).

**C 139.2. Hatalom az állatok felett.** Az egyik tanyán négy nagy harapós kutya van, de egyik sem ugat, amikor Dobos bemegy oda.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/11. – Béres András gy., 1953).

**C 139.3. Az álomba szenderítő pipafüst.** Dobos Gábornak olyan pipadohánya van, hogy ha annak a füstjét ráfújja valakire, az nyomban elalszik.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 126–127. – 1972).

**C 140. Dobos Gábor társai.**

**C 140.1. Dobos Gábor betyár csapata.** Dobos Gábornak 8/12/25/30 fős betyár csapata van.

AF: Zsadány (EA 9866/2–3. – Nagy Lajos gy., 1957); Zsadány (K. Nagy Lajos, 1959. 132.); H. n. (DMNA 716/621. – Béres András gy., 1963); Érszőlős (KJNTA 306-91/4. – Papp Attila gy., 1973).

**C 140.2. Dobos Gábor és Rózsa Sándor.** Dobos Gábor és Rózsa Sándor jó barátságban vannak/együtt hajtják el Tisza gróf ménését.

AF: Zsadány (K. Nagy Lajos, 1959. 131–132.).

**C 140.3. Dobos Gábor orgazdáái.** Dobos Gábor helyi orgazdáái. / A járási főszolgabíró az orgazdája Dobos Gábornak.

AF: Hajdúbagos (EA 5883. – Béres András gy., 1953); Kismarja (Küllös Imola, 1988. 216. – Béres András gy., 1954); Zsadány (EA 9866/6–7. – Nagy Lajos gy., 1957), H. n. (DMNA 716/638. – Béres András gy., 1963); Nagyvárad (Kun József, 1998. 122–123. – 1972).

**C 141. Dobos Gábor szeretői.**

**C 141.1. A fekete kendős lányok.** Ha Dobos Gábor lányra talál az erdőben, nyomban ledönti a lábáról, majd a fején viselt piros kendőt feketével cseréli ki, jelezve, hogy a lány már nem lány többé.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 124–125. – 1972).

**C 141.2. Dobos Gábor név szerint ismert szeretői.** Dobos Gábor legkedvesebb szeretője Selyem Ágnes, akiről sokáig gondoskodik. / Dobos Gábor szeretője Gyémánt Trézsi.

AF: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Csokaly (Bihari népmondák, 1995. 194. – Marczin Julianna gy., 1980); Hegyközszentmiklós (uo., 189–191. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 141.3. Dobos Gábor felesége.** Dobos Gábor börtönből való szabadulását követően áruló komájának az özvegyét veszi feleségül. / Dobos Gábor felesége feljelenteni készül a férjét, mire a betyár megöli az asszonyt.

AF: H. n. (DMNA 716/649. – Béres András gy., 1963); Nagyvárad (Kun József, 1998. 124–125. – 1972).

### **C 142. Dobos Gábor menekülése.**

**C 142.1. A félrevezetett perzekutorok.** Dobos Gábor a Becsali csárdában mutat, amikor a kocsmáros lánya azzal a hírrel szalad be az ivóba, hogy perzekutorokat lát a csárda felé közeledni. Dobos nem tudván merre menekülni, női ruhát kér a lánytól, majd azt magára kapva és egy hárászkendőt magára kötve, elkezd kapálni a csárda melletti krumpliföldet. Amikor a perzekutorok odaérkeznek, kérdezik őket, hogy látták-e Dobos Gábort, mire a kocsmáros lánya azt válaszolja, hogy ott volt ugyan, de a közeledésüket látva gyorsan ellovagolt. A perzekutorok ezt hallva elvágtatnak a lány által mondott irányba, nem ismerve fel a másik kapáló nőben a keresett betyárt.

AF: Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 130. – Papp Attila gy., 1973).

**C 142.2. A béklyóból kivont kéz.** Dobos Gábornak olyan ritka csontozata van, hogy a keze fejét és az ujjait keskenyre összefogva a kezét a legszorosabb bilincsből is képes kihúzni, és ennek köszönhetően a fogságból többször is sikeresen szökik meg.

AF: Tóti (KJNTA 306-91/22. – Papp Attila gy., 1973).

### **C 142.3. Dobos Gábor búvóhelyei.**

**C 142.3.1. A padlás rejtekében.** Dobos Gábor a padlásra/a kémény mögé húzódva bújik el/menekül el az őt kereső pandúrok elől.

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/636., 638., 649. – Béres András gy., 1963).

**C 142.3.2. A búzahombárba rejtőzött betyár.** Dobos Gábor/Dobos egyik betyártársa a learatott búzába bújik bele, hogy a csendőrök ne vegyék észre őt.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 122–123. – 1972).

**C 142.3.3. A juhok közé rejtőzött betyár.** A menekülő Dobos Gábor befekszik a legelő birkák közé, és így nem veszik észre a nyáj mellett elvágtató pandúrok.

AF: Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 189–191. – Molnár Jolán gy., 1980).

C 142.5. Dobos Gábor menekülésével kapcsolatos egyéb hagyományok.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 56.); Hajdúhadház (É. Kiss Sándor, 1970. 501.).

### **C 143. Dobos Gábor elfogása.**

**C 143.1. Az áruló barát.** Dobos Gábort a legkedvesebb barátja/az orgazdája árulja el. Amikor barátja pincéjében/a Becsali csárdában borozgat, a barátja hátulról lefogja, és a székhez kötözi/hátulról átöleli, jelet adva ezáltal a lesben álló zsandároknak, akik berontva a szobába elfogják a nevezetes betyárt.

AF: Hajdúbagos – 2 (EA 5883/5., 8. – Béres András gy., 1953); Kismarja (Küllös Imola, 1988. 216. – Béres András gy., 1954); H. n. (DMNA 716/648. – Béres András gy., 1963);

Bihardiószeg (KJNTA 306-91/10. – Papp Attila gy., 1973); Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 140. – Papp Attila gy., 1973).

**C 143.2. Dobos Gábor és a telegráf I.** Dobos Gábor az elfogatása után azt mondja, hogy azért adta meg magát, mert már sok a „pókháló”/hogy ha a „drótok” (telegráf- és telefonhuzalok) nem lennének, nem került volna soha csendőrkézre.

AF: Kismarja (Küllős Imola, 1988. 216. – Béres András gy., 1954); Érkeserű, Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 140. – Papp Attila gy., 1973); Nagyvárad (Kun József, 1998. 128–129.).

**C 143.3. A pellengérré állított betyár.** Az elfogott Dobos Gábort Bihardiószegre/Székelyhídra viszik, és ott a piactéren mindenki okulására pellengérré állítják.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/5. – Béres András gy., 1953); H. n. (DMNA 716/648. – Béres András gy., 1963); Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 140. – Papp Attila gy., 1973).  
→MZ IX. C 47.2.

**C 143.5. Dobos Gábor a bíróság előtt.** Az elfogott Dobos Gábortól vallatás közben azt kérdezi a bíró, hogy mi a foglalkozása, mire Dobos azt válaszolja, hogy van neki jó foglalkozása, csak nem hagyják folytatni. „Mi az?” – kérdezi tőle a bíró, mire a betyár azt feleli: „A lopás”.

AF: Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 140. – Papp Attila gy., 1973).

**C 144. A jó útra tért Dobos Gábor.**

**C 144.1. Dobos Gábor és a telegráf II.** Miután Dobos Gábor kiszabadul a börtönből és kérdezik tőle, hogy miért nem betyárkodik tovább, Dobos azt feleli: „Már nem lehet, mert beszötte már a pók a világot!” – utalva arra, hogy elterjedt a telefon, a telegráf.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/7. – Béres András gy., 1953); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 140. – Papp Attila gy., 1973); Csokaly (Bihari népmondák, 1995. 194. – Marczin Julianna gy., 1980); Örvénd (Uo., 195. – Fábíán Imre gy., 1981).

**C 145.2. Dobos Gábor kupeckedése.** Dobos Gábor a fegyházból való szabadulását követően Nagyváradon/Álmosdon telepedik le, és haláláig marhakereskedéssel/disznókupeckedéssel foglalkozik.

AF: Kismarja (EA 5870/3. – Béres András gy., 1954); Nagykereki (Küllős Imola, 1988. 216–217. – Béres András gy., 1954); Zsadány (EA 9866/3. – Nagy Lajos gy., 1973); Örvénd (Bihari népmondák, 1995. 195. – Fábíán Imre gy., 1981); Székelyhíd (Nánási Zoltán, 2003. 229.); Értarcsa (Magyar Zoltán, 2012c. 141.).

**C 145.3. Dobos Gábor, a gazdag váradi polgár.** Dobos Gábor a fegyházból való kiszabadulását követően Nagyváradon telepedik le, és az elrejtett kincsek-

ből szőlőt, épületeket vásárol, és „sárga bürgedli csizmájában” sokszor látják le-föl sétálni Nagyvárad főutcáján.

AF: Bihardiószeg, Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 141. – Papp Attila gy., 1973).

### **C 146. Dobos Gáborral kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 146.1. Itt járt Dobos Gábor...** Dobos Gábor ottjártának helyi emlékezete.

AF: Éradony (Magyar Zoltán, 2012c. 134–135. – Papp Attila gy., 1973); Hencida (Szöllősi Kálmán, 1982. 42.); Margitta (KJNTA 306-91/12–13. – Papp Attila gy., 1991).

**C 146.2. A ki nem mondható név.** Dobos Gábort nem szabad a nevéen szólítani, még szűk körű társaságban sem túri, hogy a nevéen szólítsák.

AF: Zsadány (EA 9866/3. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 146.3. A ki nem mondható találkozás.** Dobos Gábor szigorúan megtiltja az embereknek, hogy bárkinek is beszéljenek ottjártáról/a vele való találkozásról.

AF: Kismarja (Küllős Imola, 1988. 214–216. – Béres András gy., 1954); H. n. (DMNA 716/638. – Béres András gy., 1963); Érkeserű – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 135., 137–138. – Papp Attila gy., 1973); Margitta (KJNTA 306-91/12–13. – Papp Attila gy., 1991); Értarcsa (Magyar Zoltán, 2012c. 131.).

### **C 146.5. Dobos Gábor nevezetes mondásai.**

**C 146.5.1. A Kötelesné lánya.** Amikor elfogásakor fejébe nyomva a kalapját, szemét lesütve kísérik, és a pandúrok azt kérdezik tőle, hogy miért nem tekintget szét, Dobos Gábor azt válaszolja: „Majd szétnézek, ha akasztani visznek”. / Dobos Gábor azt mondja, hogy szerencse, hogy sikerült megszöknie, mert különben a Kötelesné lányát kellett volna elvennie [azaz felakasztották volna].

AF: Bihar vármegye (Igazmondó, 1875. 148.); Tóti (KJNTA 306-91/22. – Papp Attila gy., 1973).

**C 146.7. A huszonhárom évnyi betyárkodás.** Dobos Gábor huszonhárom éven át betyárkodik úgy, hogy nem kerül pandúrkézre.

AF: Bihar megye (KJNTA 306-91/10. – Papp Attila gy., 1991).

**C 146.8. Dobos Gábor gyilkosságai.** Dobos Gábor a Berettyóújfalu melletti Daru csárdában megöl egy gazdag utast, és azt mondja, hogy a daru legyen a tanúja. / Dobos Gábor megrontja a falubeli lányokat, majd fekete kendőt tesz a fejükre. Amikor a felesége felfedezi Dobos tarisznyájában a rózsás fekete kendőket és rádöbben, hogy a hírhedt betyárnak a felesége, megfenyegeti a férjét, hogy csendőrkézre adja. Dobos Gábor, hogy a titkára ne derüljön fény, elköltözik a vidékről, de távozása előtt még meggyilkolja az asszonyt.

AF: Berettyóújfalu (EA 16813/114. – Sándor Mihályné gy., 1970); Nagyvárad (Kun József, 1998. 124–125. – 1972).

→MZ VI. E 1.

**C 147. Dobos Gábor halála.**

**C 147.1. Dobos Gábor kivégzése.** Dobos Gábor akasztófán végzi az életét.

AF: Bihardiószeg (Magyar Zoltán, 2012c. 141. – Papp Artila gy., 1973).

**C 147.2. A börtönben meghalt betyár.** Dobos Gábor a váradi várbörtönben hal meg.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 128–129.).

**C 147.3. Dobos Gábor temetése.** Amikor meghal, olyan sokan vesznek részt Dobos Gábor temetésén, mintha legalább püspököt temetnének.

AF: Kismarja (Küllő Imola, 1988. 216. – Béres András gy., 1954).

**C 147.4. Dobos Gábor sírja.** Dobos Gábor sírja a nagyváradi temetőben van, de a fejfáján már nem látható a neve.

AF: Nagyvárad (Kun József, 1998. 129.).

**C 148. Dobos Gáborral kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 148.1. Az erdei rejtkehely.** Dobos Gábor a csapatával a bihari hegyekben rejtőzködik.

AF: Zsadány (EA 9866/6–7. – Nagy Lajos gy., 1957); Zsadány (EA 9992/68. – Nagy Lajos gy., 1957); Nagyvárad (Kun József, 1998. 123. – 1972); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 189–191. – Molnár Jolán gy., 1980).

ER: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 191. – Fóris Ilona gy., 1980).

**C 148.3. Dobos Gábor pincéje.** Dobos Gábor a főszolgabíró tanyájának a pincéjében rejtőzik el/egy borospincében tanyázik/egy terebélyes tölgyfa kifűrt belsejében van a lejárata a fa tövében ásott verembe.

AF: H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 189–190. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 148.4. A föld alatti istálló.** Dobos Gábor a lovát/a lopott állatokat egy föld alatti istállóban tartja/rejti el, amit szénaboglyákkal álcáznak.

AF: Zsadány (EA 9866/7. – Nagy Lajos gy., 1957); H. n. – 3 (DMNA 716/619., 638. – Béres András gy., 1963).

**C 148.5. Dobos Gábor kedvelt csárdái.** Dobos Gábor által kedvelt, előszeretettel látogatott csárdák, kocsmák, vendégfogadók.

AF:

– A berettyóújfalui Daru csárda: Berettyóújfalu (EA 16813/114. – Sándor Mihályné gy., 1970).

– A Berettyószéplak határában fekvő csárda: Bályok (Bihari népmondák, 1995. 193. – Fóris Ilona gy., 1980).

- A bihardiószezi Becsali csárda: Bihardiószeg – 2, Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 130., 140. – Papp Artilla gy., 1973).
- A hajdúszováti Aranyos csárda: Hajdúszovát (EA 23683/108. – Diószegi Lajos gy., 1988).
- A karcagi Ágota csárda: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 56.).
- A kismarjai Komócsó csárda: Kismarja (EA 5870/5. – Béres András gy., 1954).
- A margittai Feneketlen csárda: Érbogyoszló (Török Sára, 2009. 170–171.).
- A zsadányi csárda: Zsadány (K. Nagy Lajos, 1979. 86–87.).

### **C 149. Dobos Gáborral kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 149.1. Dobos Gábor pisztolya.** Dobos Gábor pisztolya a debreceni Déri Múzeumban, amit a betyár egyik pásztorcimborájának ajándékozott.

AF: Debrecen (DMNA 716/649. – Béres András gy., 1963).

**C 149.2. Dobos Gábor botja.** Dobos botja a debreceni Déri Múzeumban, amit a betyár egy padláson hagyott, ahová éjszakára húzódott.

AF: Bihar megye (DMNA 716/649. – Béres András gy., 1963).

**C 149.3. Dobos Gábor fakupája.** Egy kis fakupa, amelyből Dobos Gábor ivott, és amit vendéglátója érkeserűi tanyáján hagyott.

AF: Értarcsa (Magyar Zoltán, 2012c. 131.).

**C 150. Dobos Gábor kincsei.** A Dobos Gábor által elrejtett, majd utóbb a betyár által/mások által fellelt kincsekről szóló hagyományok.

AF: Hajdúbagosa (EA 5883/9. – Béres András gy., 1953); Bihardiószeg – 2, Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 141. – Papp Artilla gy., 1973); Bihardiószeg (Bihari népmondák, 1995. 193. – 1980).

ER: Bályok – 2 (Bihari népmondák, 1995. 193–194., 194. – Fóris Ilona gy., 1981).

## C 151–170. Fábián Pista

### **C 151. Hogyan lett betyár Fábián Pista?**

**C 151.1. A szülők rossz példája.** Fábián Pista szülei nem tartják vissza a rossztól felcseperedő fiúkat, hanem még biztatják is a lopásra. Ha lop egy tyúkot, azt mondják neki, hogy lopjon egy libát is. Ha lop egy libát, azt mondják neki, hogy lopjon egy tinót is. Így válik belőle hírhedt betyár.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 189. – 1980).

**C 151.2. A szökött katona.** Az erőszakkal katonának vitt Fábián Pista megszökik a sorozó tisztektől, és felcsap betyárnak. / A katonának vitt Fábián Pista összezólalkozik az osztrák őrmesterrel, és úgy megveri, hogy az őrmester alig marad életben. Fábián Pista a súlyos felelősségre vonás elől megszökik, és betyár lesz.



AF: Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.); Zsadány (EA 9866/5. – Nagy Lajos gy., 1957); H. n. (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

**C 151.3. Az agyonlőtt kocsmáros.** Fábíán Pista összekülönbözik egy kocsmárossal, s a vita odáig fajul, hogy dühében lelövi őt. A törvényi felelősségre vonást elkerülendő Fábíán Pista elbujdosik, és felcsap betyárnak.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 187. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 151.4. A megvert földbirtokos.** Fábíán Pista szeretőjére szemet vet a helybeli földbirtokos fia, és amikor egyszer erőszakoskodni kezd a lánnyal, Fábíán Pista nagyon megveri őt. A felelősségre vonás (a halálbüntetés elől) elől elbujdosik, és betyárrá lesz.

FF: Garammikola/Lontó (MZA 103043. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

**C 152. Fábíán Pista tulajdonságai.**

**C 152.1. A szép betyár.** Fábíán Pista szép betyár volt, még ingben, gatyában is különkül festett, mint mások ünneplőben.

AF: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek); Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.).

**C 153. Fábíán Pista hálája.** Fábíán Pista (táltos lova segítségével) négy lovat lop az uradalmi ménesből, majd az állatokat hálából annak a számadónak ajándékozta, aki egy ideig bújtatta őt.

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 174–175.).

**C 154. Fábíán Pista bosszúja.** Fábíán Pista kiszabadítását követően a betyárok bosszút állnak az árulóikon: elhajtják az áruló pásztor marháit/rajtaütnek az országúton a környékbeli földesúron és félholtra verik, majd a lovakat kifogva a hintó elől, pozdorjává törrik a díszes kocsit.

AF: Nagyszalonta (EA 5560/165–166. – Domokos János gy., 1915); Mezőberény (Küllős Imola, 1988. 198. – Bertalan Emma gy., 1948); Szeghalom (GYINMA 486/6–7. – Szűcs Sándor gy.); H. n. – 2 (DMNA 716/624., 631. – Béres András gy., 1963).

**C 154.1. A mórésre tanított zsandárok.** Fábíán Pista a csárdában mulat, amikor hírért hozzák, hogy zsandárok közelednek. Fábíán Pista elbújtatja a betyártársait, és csak egyedül marad az ivóban. Amikor a zsandárok megérkeznek, a betyár megadja magát nekik, de mielőtt elkísérnék, meghívja őket néhány pohár italra. A poharazgatás közben a zsandárok egyszer csak arra eszmélnek, hogy mindenholnan betyárok teremnek elő, akik sorban megkötözik őket, majd kopaszra borotválva mindegyiküket és az arcukra marhabillogot sütvé, ruhájuktól megfosztva, lovukra kötözve küldik vissza őket oda, ahonnan jöttek.

A zsandárok ruháit emlékeztetőül még hetek múltán is lengeti a szél a csárda melletti fák tetején.

AF: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek).

### **C 155. Fábían Pista rablásai.**

**C 155.1. A kifosztott gazdagok.** Fábían Pista csak az uradalmakból rabol.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 198. – Bertalan Emma gy., 1948); Kötegyán (EFMA 24-67/6–7. – Kósa László gy., 1960).

**C 155.2. Fábían Pista lótolvajlásai.** Fábían Pista lovakat hajt el az uradalmi ménesből, és Lengyelországba viszi ki az állatokat. / A lopott lovakat Fábían Pistáék álcázott istállóban rejtik el.

AF: Kissárrét (Szűcs Sándor, 1946. 38.); Békés (Szűcs Sándor, 1959. 41.); Kissárrét (P. Vas János, 2012. 174–175. – Szűcs Sándor gy.); H. n. (Kríza Ildikó, 1979. 5.).

**C 155.3. Az elhajtott marhacsorda.** Fábían Pista elhajtja az uraság/az őt eláruló pásztor marhacsordáját.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 198. – Bertalan Emma gy., 1948).

### **C 157. A természetfeletti képességű Fábían Pista.**

**C 157.1. A sebezhetetlen Fábían Pista.** Fábían Pistát csupán egyetlen helyen fogja a golyó, de hogy hol, azt rajta kívül senki sem tudja.

AF: Mezőberény (Küllös Imola, 1988. 198. – Bertalan Emma gy., 1948); H. n. (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

**C 157.2. A tenyérbe forrasztott vasfű.** Fábían Pistának egy szál vasfű van a bőre alá húzva a hüvelykujj és a mutatóujj közötti hártýába. Amikor egyszer elfogják, és megbilincselve elzárják, Fábían Pista e vasfű segítségével szökik meg.

AF: Kissárrét (Szűcs Sándor, 1969. 56.; P. Vas János, 2012. 174.).

**C 157.3. A láthatatlanná tevő nevetlen ujj.** Fábían Pista megöl egy állapotos juhásznét, és kivágja belőle a magzatát, majd annak „nevetlen” ujját attól kezdve mindig a lajbija zsebében hordja, mert ha az ujjat a bal markába szorítja, láthatatlanná válik.

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 174.).

**C 158. Fábían Pista társai.** Fábían Pistának négy legénye van a betyár csapatában, az egyiküket úgy hívják, hogy Madárbika, mert gyors, mint a madár és erős, mint a bika.

AF: Nagyszalonta (EA 5560/165. – Domokos János gy., 1915); Nagyszalonta (Ethnographia, 1921. 101. – Fazekas István gy.); Szeghalom (GYINMA 486/6–7. – Szűcs Sándor gy.).

**C 159. Fábián Pista táltos lova.**

**C 159.1. A megszelídített táltos ló.** Fábián Pista megszelídít egy táltos lovat, és magával viszi. / Fábián Pista táltos lova nyerget nem tűr magán, a gazdája is csak a szőren tudja megülni, és csakis pusztá kézzel lehet irányítani.

AF: Dévaványa (MZA 25379. – Szűcs Sándor gy.); Kissárrét (P. Vas János, 2012. 174–175. – Szűcs Sándor gy.).

**C 159.2. A táltos ló által elcsalt lovak.** Fábián Pista táltos lova abban is segíti a gazdáját, hogy az uradalmi ménesből elcsalja magával a lovakat, melyeket a betyár aztán jó pénzen elad.

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 174–175. – Szűcs Sándor gy.).

**C 160. Fábián Pista szeretője.** Fábián Pistának Békésen van szeretője, akit a betyár minden este felkeres.

AF: Békés (EA 2379/110–111. – Durkó Antal gy., 1920–1950).

**C 161. Fábián Pista menekülése.**

**C 161.1. A kilakatolt bilincs.** Fábián Pista a kezében lévő vasfű segítségével szökik meg a fogságból, miután leveszi magáról a bilincset.

AF: Kissárrét (Szűcs Sándor, 1969. 56.).

**C 161.2. A kioldott kötél.** Fábián Pistát elfogják, és a börtönbe kísérik a császári katonák. Egy pihenő alkalmával a hátát egy fának támasztva ül le a betyár, és a kötél görcsét mindaddig dörzsöli észrevétlenül a fa kérgéhez, amíg a kötél elszakad a kezén, majd egy óvatlan pillanatban megszökik.

AF: Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.).

**C 161.3. Az átúszott Tisza.** Fábián Pista úgy menekül meg az üldözői elől, hogy egy szál deszkán átússza a Tiszát.

AF: Békés\* (EA 2379/110–111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); H. n. (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

**C 161.4. Az átlépett megyehatár.** Fábián Pista úgy menekül meg az elfogatására küldött pandúrok elől, hogy átlépi Bihar vármegye határát, a határon túl ugyanis már nem folytathatják az üldözését, és nem foghatják el.

AF: Bihar megye (Krizsa Ildikó, 1979. 5.).

**C 162. Fábián Pista elfogása.**

**C 162.1. Az elárult Fábián Pista.** Fábián Pista pásztor cimboráját megfenyegetik a pandúrok, hogy fogja el a betyárt, különben őt zárják be a tömlöcbe. Amikor

egyedül megy hozzá Fábián Pista, a pásztor a bojtárjaival hátulról lefogja és megkötözi őt, majd átadja a hatóságnak.

AF: Mezőberény (Küllős Imola, 1988. 198. – Bertalan Emma gy., 1948).

**C 162.2. A disznóólba szorított betyár.** Fábián Pistát hét esztendeig négy vármegye zsandárjai üldözik. A betyár az őt kereső zsandárok elől egy disznóólba menekül, de ott is felfedezik. Csak hosszas harc után, nagy veszteségek árán tudják elfogni.

AF: Nagyszalonta (Ethnographia, 1921. 101–102. – Fazekas István gy.); H. n. (DMNA 716/645. – Béres András gy., 1963); H. n. (Kríza Ildikó, 1979. 5.).

**C 162.3. A csendőrparancsnok ígérete (A törbe csalt betyár).** Fábián Pista az üldözői elől egy tanyán/egy istállóban sáncolja el magát, és a csendőrök hosszas tűzpárbaj után sem tudják elfogni, mígnem a csendőrparancsnok (Mezidrácki) hamis ígérettel törbe nem csalja: megesküszik neki, hogy nem lesz semmi bántódása, nem végzik ki, és néhány év börtön után újra szabad lehet. Fábián Pista hisz a csendőrparancsnoknak és megadja magát, ám az ígéret ellenére mégis akasztófára juttatják.

AF: Nagyszalonta (EA 5560/165–166. – Domokos János gy., 1915); Nagyszalonta (Küllős Imola, 1988. 197.; P. Vas János, 2012. 170–171. – Szendrey Zsigmond gy., 1917); Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.); Zsadány (DMNA 716/643. – Béres András gy., 1963); Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 187–188. – Dánielisz Endre gy., 1980); Nagyszalonta (Uo., 189. – 1980).

### **C 165. Fábián Pista halála.**

**C 165.1. Fábián Pista utolsó kívánsága.** Az akasztani vitt Fábián Pista meglátva a kocsmá ajtajában báméskodó kocsmárosot, azt kéri, hogy engedjék meg neki, hogy utoljára még ihasson valamit. Megengedik neki, és Pista bort kér. A kocsmáros kihoz egy literes üveget, amit a betyár egyhajtásra kiiszik, majd indul is tovább. Amikor a kocsmáros meglepődve utána kiált, hogy „Pista, az árát mikor fizeted ki?”, a betyár azt feleli vissza: „Majd jövetben” – azaz már soha.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 187–188. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 165.2. Fábián Pista átka.** Fábián Pista a kivégzése előtt az akasztófa alatt azt mondja: „Isten áldja meg Szalonta városának még a csecsszopóját is, de verje meg a Kopasz Kenyerest!”

AF: Nagyszalonta (Küllős Imola, 1988. 197.; P. Vas János, 2012. 170–171. – Szendrey Zsigmond gy., 1917).

**C 165.3. Fábián Pista utolsó szavai.** Fábián Pista az akasztófa alatt azt mondja a jelenlévő embereknek, hogy vegyenek róla példát, mert a szülei juttatták oda, akik nemhogy tiltották volna a lopástól, hanem még biztatták is arra.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 189. – 1980).

**C 165.4. Fábián Pista kivégzése.** Az elfogott Fábián Pistát Nagyszalontán akasztják fel.

AF: Nagyszalonta (EA 5560/166. – Domokos János gy., 1915); Nagyszalonta (Küllős Imola, 1988. 197. – Szendrey Zsigmond gy., 1917); Nagyszalonta – 2 (Ethnographia, 1921. 101., 101–102. – Fazekas István gy.); Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.); Karcag (GYINMA 40/3–4. – Nagy József gy., 1954); Zsadány (EA 9866/5. – Nagy Lajos gy., 1957); H. n. (DMNA 716/643. – Béres András gy., 1963); Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 187–188. – Dánielisz Endre gy., 1980); Nagyszalonta (Uo., 189. – 1980).

**C 165.5. Fábián Pista ártatlansága.** Fábián Pista akasztásakor három veres ember jelenik meg az égen, mely égi jel igazolja a kivégzett betyár ártatlanságát.

AF: Nagyszalonta (Küllős Imola, 1988. 197.; P. Vas János, 2012. 170–171. – Szendrey Zsigmond gy., 1917).

**C 168. Fábián Pistával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 168.1. Az erdei rejtkehely.** Fábián Pista a zsadányi tölgyfásban rejtőzik el.

AF: Zsadány (EA 9866/5. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 168.2. A nádas rejtkeében.** Fábián Pista a Szarvas/a Nagyszalonta környéki nádasokban rejtőzködik.

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 41.); Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 187–188. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 168.4. Fábián Pista kedvelt csárdái.** Fábián Pista által kedvelt, előszeretettel látogatott csárdák, kocsmák, vendégfogadók.

AF:

– A hortobágyi csárda: Szeghalom (GYINMA 486/5–6. – Szűcs Sándor gy.).

– A karcagi Ágota csárda: Karcag (Szűcs Sándor, 1946. 38.); Karcag (Uő, 1969. 128–129.).

– A karcagi Tibuc csárda: Karcag (GYINMA 40/3–4. – Nagy József gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 134.).

– A nagyszalontai Kajla kocsmá: Nagyszalonta (Szendrey Zsigmond, 1914. 164.); Nagyszalonta (EFMA 24-67/6–7. – Kósa László gy., 1960).

– A zsadányi csárda: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek).

**C 169. Fábián Pista kincsei.** A Fábián Pista által elrejtett kincsekről szóló hagyományok.

AF: Karcag (GYINMA 40/3–4. – Nagy József gy., 1954); Karcag, Csökmő (Szűcs Sándor, 1957. 134., 261.).

C 171–180. Farkas Jancsi

**C 171. Farkas Jancsi tulajdonságai.** Farkas Jancsi kocsin járó betyár volt.

AF: Orosháza (EA 9948/8. – Szabó Ferenc gy., 1957).

**C 172. Farkas Jancsi bosszúja.** Farkas Jancsi lelövi az őt üldöző/őt kísérő csendőroket/elveri a kocsmában vele kikezdő, nála másfél fejjel magasabb embert/egy darab fával agyonüti a hódmezővásárhelyi nőekkel erőszakoskodó román katonákat. / Farkas Jancsi az ellene panaszt tevő földesúrra puskát szegez, úgy kényszeríti arra, hogy vonja vissza a feljelentését.

AF: Orosháza – 3 (EA 9948/9. – Szabó Ferenc gy., 1957); Orosháza (Beck Zoltán, 1965. 154.); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 116–117., 119–120.); Hódmezővásárhely (P. Vas János, 2012. 81.).

**C 173. Farkas Jancsi rablásai.**

**C 173.1. Az elkötött lovak.** Farkas Jancsi lovat lop. / Farkas Jancsi úgy lopja el a keresztvassal lezárt istállóból a lovat, hogy az állat két mellső lábát a keresztvasra teszi, majd a farára ütve átugratja a vas felett.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 120–121.).

**C 173.2. Nevezetes disznólopások.** Farkas Jancsi a társaival disznót lop. / Farkas Jancsi a bandájával úgy viszi el a csendőrség 32 hízóját, hogy az örökdő csendőr a lopást nem veszi észre.

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 69.); Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 154–155.); Hódmezővásárhely – 4 (Szentí Tibor, 2000. 112., 116–118.).

**C 173.3. A békécsabai bankrablás.** Farkas Jancsi a társaival álarcot öltve kirabolja a békécsabai bankot, elviszik a páncélszekrényt, amit a város határában robbantanak fel, hogy hozzájussanak a benne tárolt pénzhez.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 118.).

**C 173.5. Farkas Jancsi rablásai (egyéb esetek).** Farkas Jancsi pénzt rabol/terményt lop/dohánycsempészettel foglalkozik/stb.

AF: Orosháza (EA 9948/8. – Szabó Ferenc gy., 1957); Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 118–122.).

**C 174. Farkas Jancsi egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 174.1. A betyárvirtus.** Farkas Jancsi egy rozsdás pisztollyal kergeti el a vele szemben ellenségesen fellépő embereket.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 120.).

**C 175. A természetfeletti képességű betyár.**

**C 175.1. Farkas Jancsi és a magzat nevetlen ujj.** Farkas Jancsi felvesz egy állapotos asszonyt a kocsijára, de mivel kiderül, hogy a nő a komája lánya, nem öli meg az asszonyt, hogy kivegye a méhéből a gyereket és levágja a magzat kisujját. Ellenkező esetben úgy elvitte volna az asszonyt, hogy többet soha nem kerül elő. Farkas Jancsi szerint a terhes asszonyból kivágott gyerekujj éjszaka is

világít, és olyan varázsereje van, hogy a birtokosa a párnát is ki tudja húzni az alvó ember feje alól úgy, hogy az észre sem veszi.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 113.).

**C 176. Farkas Jancsi elfogása.** A zsandárok lólopás/disznóvágás/egy csárdában való mulatozás közben fogják el Farkas Jancsit.

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 112., 115., 117–118.).

**C 177. Farkas Jancsi szökése.** Farkas Jancsit elfogják a csendőrök, és a határon keresztül kísérik Orosháza felé. Útközben a betyár arra kéri a csendőröket, hogy álljanak meg, mert vizelnie kell. Amint a dolgát végezni félrehúzódik, egy óvatlan pillanatban előrántja rejtett pisztolyát, és az egyik csendőrt agyonlővi, a másik pedig látva társa tragikus sorsát, pánikszerűen elmenekül.

AF: Árpádhalom (Szabó Ferenc, 1959. 70.); Orosháza – 2 (Beck Zoltán, 1965. 154–155., 155.).

**C 178. Farkas Jancsival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 178.1. Farkas Jancsi huncutsága.** Farkas Jancsi rábeszéli a cimboráit, hogy az általa elkövetett rablásokat is vállalják magukra.

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 114., 119.).

**C 178.2. Farkas Jancsi nevezetes mondásai.**

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 114., 119.).

**C 180. Farkas Jancsival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 180.1. Farkas Jancsi kedvelt csárdái.** Farkas Jancsi leginkább az orosházi Lebuki csárdába/a hódmezővásárhelyi Török-kocsmába jár inni, mulatni.

AF: Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 69.); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 112., 113.).

## C 181–190. Frunzilla (Frunzilla János)

**C 181. Hogyan lett betyár Frunzilla?** Frunzilla kommunistaellenes ellenálló, aki a második világháború után uralomra kerülő új rendszer elleni lázadásul válik partizánná.

ER: Domokos, Gereblye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321., 332.).

**C 182. Frunzilla tulajdonságai.**

**C 182.1. A nagyerejű Frunzilla.** Frunzillának olyan hatalmas fizikai ereje van, hogy a bányában egyedül felemel egy többmázsás csillét.

ER: Szilágygörcsön (Magyar Zoltán, 2007a. 313–315.).

**C 182.2. Frunzilla fegyvere.** Frunzillának háromcsövű vadászpuskája van, amit Budapesten nyert egy lövészversenyen.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 183. Frunzilla jótéteményei.**

**C 183.1. Frunzilla és a szegény asszony.** Frunzilla találkozik a hegyek között egy szegény asszonnyal, aki egyetlen tehenét viszi a vásárba eladni, mert nincsen pénze hét gyermekét ellátni. Frunzilla visszaküldi az asszonyt a tehenével, és megajándékozza egy csomó pénzzel.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 184. Frunzilla rablásai.**

**C 184.1. A pénzzállító kocsi kirablása.** Frunzilla a társaival felbontja a fahidat a pénzzállító kocsi előtt, és amikor az autó kisiklik, az út menti sűrűből előjönnek, és a pénzt elviszik.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 185. Frunzilla bossúja.**

**C 185.1. A mőresre tanított szekusok.** Frunzilla az erdőben elfogja az őutána nyomozó szekusokat, és példásan megbünteti őket: fegyvert fogva rájuk azt parancsolja, hogy vetközzenek meztelenre, majd feküdjenek bele a kivágott csipkebokorba.

AF: Szilágygörcsön – 2 (Magyar Zoltán, 2007a. 313., 315–316.).

**C 185.2. A törbe csalt szekusok.** Frunzilla a társaival törbe csal egy teherautónyi szekust, majd meztelenre vetköztetve zavarja vissza az egész csapatot a laktanyába.

ER: Szilágygörcsön (Magyar Zoltán, 2007a. 313–315.).

**C 186. Frunzilla egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 186.1. Frunzilla álruhában (A tányér alatt hagyott cédula).** Frunzilla álruhában (katonatisztnak/orvosnak öltözve) megy be Bukarestben a vendéglőbe, együtt eszik-iszik az ottani hatalmasságokkal, majd távozás előtt egy cédulát hagy a tányér alatt, amelyen az áll, hogy ő volt Frunzilla.

ER: Gereblye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 320.).

**C 187. Frunzilla társai.**

**C 187.1. Frunzilla partizáncsapata.** Frunzilla 16 főből álló partizáncsapatot irányít a Ciblesen.

ER: Gereblye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 322.).



**C 187.2. Frunzilla és Blidár.** Frunzillának két társa van a hegyekben: Sólyom és Blidár. / Frunzilla a hegyekben összetalálkozik Blidárral, és attól kezdve közösen lépnek fel a kommunista hatalom túlkapásai ellen.

ER: Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 321.).

**C 188. Frunzilla menekülése.** Frunzilla nyolc évig bujdosik a hegyekben/a pásztor szállásokon az öt nyomozó rendőrök és szekusok elől. Végül egy repülőgép deríti fel a rejtékhelyüket a barlangból felszálló füst nyomán. A kommunista hatóság tíz teherautónyi katonát vezényel ki az ellenállók elfogására, akik bekerítik a barlangot, de már csak Frunzilla és csapata hűlt helyét találják, mert azok még időben hírt kapva a veszélyről, az éj leple alatt elmenekülnek.

ER: Gereblye, Rónaszék\* (Magyar Zoltán, 2011a. II. 322., 395.).

**C 189. Frunzilla elfogása.**

**C 189.1. Az elárult Frunzilla.** Frunzilla kapcsolatot tart egy ortodox pappal, akit a szekusok megfenyegetnek, hogy börtönbe zárják, ha Frunzillát nem adja a kezükre. A pap jelenti a rendőröknek, hogy az ellenálló mikor fog menni hozzá gyónni, és a parókián elrejtőzött szekusok elfogják Frunzillát.

ER: Szilágygörcsön (Magyar Zoltán, 2007a. 315.); Gereblye, Domokos\*, Aknasugatag (Uő, 2011a. II. 320–321., 395.).

**C 190. A jó útra tért Frunzilla.** Frunzilla a kommunisták börtönéből való szabadulását követően utásként helyezkedik el, az utakat javítja a Kapnikbánya környéki hegyekben.

ER: Gereblye (Magyar Zoltán, 2011a. II. 320.).

## C 191–210. Geszten Jóska

**C 191. Hogyan lett betyár Geszten Jóska?**

**C 191.1. A szülők rossz példája.** Geszten Jóskát az anyja/nagyanyja biztatja a lopásra. Ha a boltba küldik, pipákat, késeket lop el. Amikor a mezőről répát lop, a nagyanyja azt mondja neki, hogy ha most répát tudott lopni, később lovat is sikerülhet neki.

AF: Nyírbátor (Küllős Imola, 1988. 202. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (Balogh István–Béres András, 1956. 15.; Béres András, 1961. 15.).

**C 191.2. A két sódar.** Geszten Jóska 32 éves koráig rendes ember, de az éhség végül rákényszeríti a lopásra. Az egyik ház padlásáról leakaszt két sódort/két tábla szalonnát, de a gazda észreveszi, és feljelenti. Gesztent a piactéren deresre húzzák, mire bosszúból és elkeseredésében felcsap betyárnak.

AF: Nyírbátor – 3 (Balogh István–Béres András, 1956. 15–18. – Béres András gy., 1952).

**C 191.2.1. Az ötven botütés.** Geszten Jóskát két sódar ellopásáért deresre húzzák, és Nyírbátor piacterén huszonöt botot vernek rá. Ahányat üt rá a pandúr, Geszten annyiszor köp rá a csizmájára. A huszonöt bot után azt mondják neki, hogy köszönje meg a verést, Geszten azonban köszönet helyett megfenyegeti a nótáriust, mire még huszonötöt vernek rá. Geszten az őt ért sérelmek miatt csap fel betyárnak.

AF: Nyírbátor (EA 3799/2–3. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 15–16.; Dömötör Sándor, 1977. 299–300.).

### **C 192. Geszten Jóska tulajdonságai.**

**C 192.1. A hatalmas termetű betyár.** Geszten Jóska óriási termetű, egy méter széles ember. / Geszten Jóska olyan magas, hogy amikor a holttestét szekéren szállítják, a lába a saroglyáig ér.

AF: Tiszadob (EA 3800/15. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952); Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 78–79.).

→MZ VII. C. 206.10.

**C 192.2. A nagyerejű betyár.** Geszten Jóskának olyan hatalmas testi ereje van, hogy három embert is felnyalából egyszerre és összecsapja őket/pusztá kézzel lecsavarja a kezéről a vasbilincset, és a cinkostársát leüti vele, amikor az a bíró előtt rávall.

AF: Nyírség (Dömötör Sándor, 1930. 23.); Tiszadob (EA 3880/12–13. – Béres András gy., 1952).

**C 192.3. A szép betyár.** Geszten Jóska nagyon szép férfi, megnyerő külseje miatt kap kegyelmet Erzsébet királynőtől, akinek szintén megtetszik. / Amikor meghal és lefénnyképezik Geszten Jóskát, a képet elviszik Ferenc Józsefnek, aki a kép láttán azt mondja, hogy szerette volna élve is látni a betyárt, mert nagyon szép ember volt.

AF: Tiszalök (JAMNA 441-68/12. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 30–31.; Béres András, 1961. 27.); Tiszadob – 3 (JAMNA 257-67/3., 5. – Vándor Margit gy., 1963); Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 78.).

**C 192.4. Geszten Jóska öltözete.** Geszten Jóska mindig pásztorosan öltözködik. / Olyan széles rojtos gatyát visel, hogy két ágyra való takaró is kitelne belőle.

AF: Tiszalök (EA 3801/5–6. – Béres András gy., 1952); Tiszalök (EA 4038/11. – Béres András gy., 1953); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 29–30.; Béres András, 1961. 25.).

**C 192.5. Geszten Jóska ostora.** Geszten Jóska fő fegyvere a karikás ostora, amellyel még a zsandárokat is megfutamítja.

AF: Tiszadada (EA 3804/2. – Béres András gy., 1952).

**C 192.6. A tisztakezű betyár.** Geszten Jóska kezéhez nem tapad vér, nem gyilkolt soha.

AF: Nyírség (Dömötör Sándor, 1930. 23.); Rozsály (EA 3798/17. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 4036/17. – Béres András gy.); Nyírség (Béres András, 1961. 14.).

**C 193. Geszten Jóska jótéményei.**

**C 193.1. A szegények pártolója.** Geszten Jóska, ha csak teheti, segíti a szegény embereket.

AF: Rozsály (EA 3798/17. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor – 2 (EA 4036/17., 18. – Béres András gy., 1953); Nagykovács (SMK 128/II: 13. – Dömötör Sándor gy.); Nyírség (Béres András, 1961. 14.); Tiszadob (JAMNA 257-67/6–7. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 193.2. A megdicsért betyár ajándéka.** Egy vásárra menő árva leányt/szegényt asszonyt megszólít Geszten Jóska. A beszélgetés közben Geszten személyére terelődik a szó, és a lány/az asszony, noha nem tudja, hogy kivel beszél, csupa jót mond a betyárról. Geszten hálából pénzt ad neki, hogy vásároljon belőle ruhát, és amikor a lány/az asszony meghozza a ruhát, azt neki ajándékozza.

AF: Rozsály (EA 3798/18. – Béres András gy., 1952); Balogh István–Béres András, 1956. 24–25., 27.; Béres András, 1961. 21–22.); Nagykovács (Polónyi Péter–Polónyiné Bocskay Katalin, 1956. 156–157.).

**C 193.3. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.**

**C 193.3.1. A fától-fáig mért golyos.** Geszten Jóska kirabolja a gazdag kereskedőt, és ha szegény asszonyokkal találkozik, egyik fától a másikig méri az ajándékba adott golyosot.

AF: Nyíregyháza (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.); Tiszadob (Szalontai Barnabás, 1979. 9.; Uő, 1994. 29.).

**C 193.3.2. A szegény ember rossz lova.** Geszten Jóska meglát egy szegény embert, akinek a szekerét csak egyetlen rossz ló húzza. Hogy segítsen rajta, a nagygazda három lova közül egyet kifogat, és a szegény ember szekere elé köti.

AF: Nyírbátor (EA 4036/19. – Béres András gy., 1953).

**C 193.5. A kárpótolt fazekas.** Geszten Jóska meglát egy szegény fazekast, amint a cserepeivel a vásárra igyekszik. Megállítja és ráparancsol, hogy pakolja le a szekérről a portékáját, majd törje mindet össze. A fazekas a betyártól való féltelmében megteszi, amit az parancsol. Amikor már az összes cserépedény darabokban hever a földön, Geszten előveszi a bukszáját, és annyi pénzt ad neki, amiből földet, ökröt vehet, hogy legyen módja gazdálkodni.

AF: Nyírbátor (EA 4036/19. – Béres András gy., 1953).

**C 194. Geszten Jóska bosszúja.**

**C 194.1. A megbüntetett szidalmazók.**

**C 194.1.1. A szidalmazó talpába vert patkószögek.** Egy vásárra menő asszonymal beszélgetésbe elegyedik Geszten Jóska. Az asszony nem ismeri fel a betyárt, és szidni kezdi őt. Geszten megkéri, hogy hozzon neki a vásárból egy doboz patkószöveget. Amikor az asszony hazafelé tart, Geszten felfedi előtte a kilétét, és bosszúból szidalmazója talpába veri az összes patkószöveget.

AF: Rozsály (EA 3798/7. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (DMNA 716/76. – Béres András gy., 1963); Nagykálló (Polónyi Péter–Polónyiné Bocskay Katalin, 1956. 156–157.); Nyírség (Balogh István–Béres András, 1956. 24.; Béres András, 1961. 21.).

**C 194.1.2. A szidalmazó hátsófelébe szúrt tűk.** Geszten Jóska megszólít egy vásárba menő cigányasszonyt, aki gubavarró tűket visz árulni. Beszélgetés közben a cigányasszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni kezdi a híres betyárt, mire Geszten Jóska vásárol tőle hat varrótűt, és a szidalmazásért cserébe egyenként az asszony fenekébe szurkálja azokat.

AF: Rozsály (EA 3798/19. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 24.).

**C 194.1.3. Az urak talpába szúrt gombostűk.** Geszten Jóska az őt kinevető bálozó urak talpába gombostűt szúr.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 79.).

**C 194.2. A megkárosított nótárius.** Geszten Jóskát egy kisebb tolvajlásért a jegyző deresre húztatja, amiért bosszúból még aznap elköti a nótárius négy lovát.

AF: Nyírbátor (Balogh István–Béres András, 1956. 16.).

**C 194.3. A megbüntetett árulók.**

**C 194.3.1. Az eltűnt parasztok.** Geszten Jóska elhajt egy gulyát a legelőről, aminek a szántó földön dolgozó parasztok is szemtanúi. Amikor a pandúrok kérdezik a parasztokat, hogy nem látták-e Gesztent arra menni, a parasztok igennel válaszolnak, és a pandúrok az ő útmutatásuk alapján nyomoznak tovább a betyár után. Néhány hónappal később két ismeretlen férfi (Gesztlen két betyártársa) jelenik meg a faluban, és több házhoz is beszólnak, hogy mutassák meg neki a továbbvezető utat. A kiszólitott emberek (azok, aki a pandúroknak felvilágosítást adtak) soha többé nem térnek vissza.

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/2–3. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 194.3.2. A miszlikbe vagdalt áruló.** Geszten Jóskát jó ismerőse, egy gulyás árulja el. Geszten kiszabadul a csendőrök fogságából, és a cimboráival rátör a gulyásra, akit a családjával együtt felaprít/miszlikbe vagdal.

AF: Nyírbátor (EA 3799/27–28. – Béres András gy., 1952).

**C 194.3.3. A családjával feletetett áruló.** Geszten Jóskát a komája, egy gulyás árulja el, aminek következtében a pandúrok elfogják a betyárt. Midőn elhurcolják, Geszten Jóska visszakiált a gulyásnak, hogy ha kiszabadul, bosszúból a saját családjával fogja elevenen feletetni. Gesztent a társai kiszabadítják, és a betyár felkeresi áruló komáját, elevenen levagdálja róla a húst, és azt gulyásként megfőzve megeteti a férfi feleségével és gyerekeivel.

AF: Biri (EA 7098/28. – Polónyi Péterné gy., 1955).

**C 194.4. A gyilkosságra vetemedő társ megbüntetése.** Geszten Jóska saját kezűleg lövi le azt a betyártársát, aki megöl egy általuk kirabolt papot.

AF: Szabolcs vármegye (Szabolcs vármegye, 1900. 233.).

**C 194.5. Geszten Jóska fenyegetése.** Geszten Jóska halálosan megfenyegeti mindazokat, akikről feltételezi, hogy a csendőrkézzre juttatásában segédkeznek/ellenségesen viselkednek vele szemben.

AF: Nyírbátor (EA 4036/16. – Béres András gy., 1953).

**C 195. Geszten Jóska rablásai.**

**C 195.1. A kifosztott gazdagok.** Geszten Jóska a szegényeket nem bántja, csak a gazdagokat rabolja ki.

AF: Rozsály (EA 3798/17. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor – 2 (EA 4036/17., 18. – Béres András gy., 1953); Nyíregyháza (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.).

**C 195.2. Geszten Jóska lótolvajlásai.** Geszten Jóska elköti a jegyző négy lovát/kifogja a lovakat a szolgabíró hintójából/az urasági kocssal felnyergelteti a legszebb lovat, és bezörög az ablakán, hogy viszi az állatot/stb.

AF: Nyírbátor (EA 3799/2–3. – Béres András gy., 1952); Balogh István–Béres András, 1956. 15–16.; Béres András, 1961. 16.; Dömötör Sándor, 1977. 299–300.); Nyírbátor (EA 3799/24. – Béres András gy., 1952; Béres András, 1961. 17.); Nyírség – 2 (Béres András, 1961. 18.); Tiszadob – 2 (JAMNA 257-63/3–4., 8–10. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 195.3. Az elhajtott marhák.** Geszten Jóska teheneket hajt el a nagygazdáktól/az uraság legelő gulyájából.

AF: Nyírbátor – 2 (EA 3799/19., 27–28. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (EA 3800/16–17. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor – 2 (EA 4036/16., 19. – Béres András gy., 1953); Tiszadob (JAMNA 257-67/2–3. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 195.3.1. Az el nem hajtott ökrök.** Geszten Jóska egy éjjel odamegy a legelőn az ökrei mellett fekvő pásztorhoz és közli vele, hogy ha aludt volna, akkor elhajtotta volna az állatokat.

AF: Nyírbátor (EA 3799/26. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 19.).

**C 195.4. A megüzent sarc.** Geszten Jóska megüzeni az uradalomnak, hogy mire van szüksége, majd a társaival megjelenik a számukra odakészített élelemért.

AF: Nyírbátor (EA 4036/19. – Béres András gy., 1953).

**C 195.5. Geszten Jóska áruhás rablásai.** Geszten Jóska női ruhában vásárol a boltban, de fizetés helyett a lovára pattanva elvágat.

AF: Rozsály (EA 3798/16. – Béres András gy., 1952).

**C 195.6. Geszten Jóska trükkös rablása.** Geszten Jóska beállít a rőfös zsidó boltjába, és azt mondja a boltosnak, hogy női ruhát akar vásárolni. Megkéri a boltost, hogy próbálja fel magára a ruhát, mert az ő feleségének is körülbelül olyan méret kellene. Amikor a zsidó felölti a ruhát, Geszten kimarkolja a kasszából a pénzt, és kerekét old vele. A zsidó a női ruhába öltözve rohan a tolvaj után, de Geszten azt mondja az embereknek, hogy ne törődjenek vele, láthatják, hogy a boltos megbolondult, hiszen női ruhába van öltözve.

AF: Nyírbátor (EA 3799/21. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 18.; Béres András, 1961. 17.); Rozsály (EA 3798/16. – Béres András gy., 1952).

**C 195.7. Geszten Jóska, a kapcabetyár (Gesztlen ennivalót lop).** Geszten Jóska a határban megállítja az ebédet vivő asszonyokat, és elveszi tőlük az ételt. / A gazda észreveszi, hogy a padláson járkál valaki. Amikor föl akar menni, hogy megnézzé, hogy mi az, Geszten mindig elfújja a kezében tartott mécses. Amikor az ember mégis feljut, ámultan látja, hogy Geszten Jóska az, aki a szalonnát akarja ellopni. Összefogódzva birkózni kezdenek, és verekedés közben mindketten leesnek a padlásról.

AF: Nyírbátor (EA 3799/23. – Béres András gy., 1952); Nyíregyháza (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.); Nyírbátor (Balogh István–Béres András, 1956. 16.).

**C 196. Geszten Jóska egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 196.1. Geszten Jóska, a nyíri pajkos (A pesti vásárlás).**

**C 196.1.1. A betyár lányruhában.** Geszten Jóska női ruhát öltve/kisasszonyi ruhában bemegy Pestre egy ruhaboltba vásárolni. Az eladók nem ismerik fel, hogy kicsoda valójában a vevő.

AF: Rozsály – 4 (EA 3798/10., 14., 16–17. – Béres András gy., 1952).

**C 196.1.2. Itt vásárolt Geszten Jóska...** Geszten Jóska Pesten egy boltban (női ruhában/úriembernek öltözve) vásárol, és amikor távozik, felírja a boltajtóra, hogy „Itt vásárolt Geszten Jóska”. / Geszten Jóska távozáskor fizetés helyett azt írja a boltajtóra: „Itt vásárolt Geszten Jóska, / Fizesse meg a Jehova”.

AF: Rozsály – 6 (EA 3798/2., 9–10., 13–14., 16. – Béres András gy., 1952); Rozsály (DMNA 716/75. – Béres András gy., 1963); Rozsály (Balogh István–Béres András, 1956. 22–23.).  
→MZ VII. C 195.6.

**C 196.1.3. Geszten Jóska a városkapuban.** Geszten Pesten vásárol, és távozás-kor felírja a bolt ajtajára, hogy ott járt. Az esetnek híre megy, és a pandúrok nyomozni kezdenek utána. Geszten Jóska a lováért megy, majd kifelé indul a városból, de a városkapunál a strázsa megállítja. Geszten Jóska megmondja neki a nevét, de abban a pillanatban már ugrat is ki a városkapun, s így nem tudják elfogni.

AF: Rozsály (EA 3798/13. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 23.).  
→MZ II. H 61.1.

**C 196.2. Geszten Jóska és a falusi jegyző.** Geszten Jóska más név alatt beállít egy fiatal jegyzőhöz, hogy szeretne tanácsstag lenni a községházán. A jegyző nem ismerve fel a betyárt, szimpatikusnak találja őt, és legközelebb a tanács elé terjeszti a kérelmet. Már majdnem megszavazzák a felvételét, amikor az egyik esküdt gyanút fog és megkérdezi, hogy hogyan nézett ki az ember. A személyleírás alapján Geszten Jóskára ismernek, és így nem választják meg tanácsstagnak.

AF: Tiszadada (JAMNA 257-64/4. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 196.3. Geszten Jóska az úri mulatságon.** Geszten Jóska beleszeret egy hercegnek a lányába, és mint herceg jár hozzá udvarolni. A lány egyszer meghívja egy úri mulatságba. Geszten a lábára nem húz cipőt, hanem csak boksszal keni be, és úgy megy el a bálba. A hercegkisasszony már csak akkor veszi észre a turpisságot, amikor javában táncolnak, mire elszégyelli magát. A mezítlábás Geszten Jóskát mindenki kikacagja, de ő azt mondja nekik, hogy hamarosan majd ő fog nevetni rajtuk. Kevés idő múlva megjelennek a bálteremben Geszten betyártársai, a vezérükön nevető urakra ötven botot, a nőkre huszonötöt vernek, majd minden ember talpába három gombostűt szúrva távoznak.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 78–79.).

**C 196.4. A szolgabíró puskapora.** Geszten Jóska az embereivel az országúton megállítja a szolgabíró kocsiját, a lovakat a kocsiból kifogják, a szolgabírót pedig beviszik magukhoz az erdei tanyájukra, és együtt mulatnak vele egész éjjel. Reggel a szolgabírót tovább engedik azzal a feltétellel, hogy ha szükségük lesz majd puskaporra, elmennek érte. A szolgabíró a jó hangulatú mulatság emlékére és tartva Geszten haragjától, mindig ad puskaport a betyároknak, sőt még útbaigazítást is kapnak tőle a betyárok, hogy merre távozzanak tőle úgy, hogy ne fussanak össze a pandúrokkal.

AF: Tiszadada (EA 3804/3. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 19–20.; Béres András, 1961. 18.); Tiszadada (JAMNA 257-67/2. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 196.5. A megkergetett zsandárok.** Geszten Jóskát lólopás közben elcsípi a zsandárok. Geszten megadja magát nekik, és engedelmesen velük tart. Amikor a község széléhez érnek, Geszten észrevétlenül kioldja a nyakában hordott karikás ostort, hátrafordulva a zsandárok közé csördít vele, és a meglepett zsandárokat az egész falun végighajtja a karikásával, majd a lovát megsarkantyúzva eltűnik az erdőben.

→MZ VII. C 202.2.

**C 196.7. Geszten Jóska a szabadságharcban.** Geszten Jóska a börtönből való szabadulását követően vitézül harcol az 1848-as szabadságharcban.

AF: Nyírség (Dömötör Sándor, 1930. 23.).

**C 197. A természetfeletti képességű Geszten Jóska.**

**C 197.1. Geszten Jóska talizmánja (A magzat nevetlen ujj).** Geszten Jóska az élete folyamán több száz terhes asszonyt öl meg és veszi ki belőlük a magzatukat, majd a gyermek kisujját („nevetlen ujját”) elégetve a port magánál hordozza, miáltal bármihez hozzányúl, azt nem veszik észre.

AF: Nyírbátor (Küllős Imola, 1988. 203. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (Balogh István–Béres András, 1956. 17–18.; Béres András, 1961. 17.).

**C 197.2. A csak különleges módon sebezhető Geszten Jóska.** Geszten Jóskát a golyó nem járja, átlagos lövedékkel nem tudják megsebezni, egyedül csak a fegyverbe töltött patkószeggel/hétéves csődör első patkószegével lehet meglőni.

AF: Nyírbátor\* (Ortutay Gyula, 1933. 43–44.); Nyírbátor (EA 4036/18. – Béres András gy., 1953).

**C 198. Geszten Jóska társai.**

**C 198.1. Geszten Jóska és Rózsa Sándor.** Geszten Jóska a betyárkodása elején Rózsa Sándor csapatában szolgál.

AF: Kék, Nagykálló (SMK 128/II. 9–10., 28. – Dömötör Sándor gy., 1951).

→MZ VII. B 114.4.

**C 198.2. Geszten Jóska és Jáger Jóska.** Geszten Jóska legfőbb betyárcimborája Jáger Jóska, a bandában ő a helyettese.

AF: Nyírség (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952).

→MZ VII. C 293.3.



**C 198.3. Geszten Jóska és a francia haramiavezér.** Geszten Jóska Franciaországba utazik, és ott egy erdőben találkozik egy rablóvezérrel. Párviadalban legyőzi a haramiát, és attól kezdve a francia is őt szolgálja.

AF: Ramocsaháza (EA 7901/D. 632. – Erdész Sándor gy., 1960).

**C 198.5. Geszten Jóska betyárcsapata.** Geszten Jóskának 12 fős betyárcsapata van.

AF: Tiszadob (EA 3800/12–13. – Béres András gy., 1952); Biri (EA 7098/28. – Polónyi Péterné gy., 1955); Ramocsaháza (EA 7901/D. 632. – Erdész Sándor gy., 1960); Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 79.).

**C 198.7. Geszten Jóska orgazdái.** Geszten Jóska orgazdái, akik a betyár által lopott holmik/állatok értékesítése által gazdagodnak meg.

AF: Nyírbátor (EA 3799/27–28. – Béres András gy., 1952); Tiszadob – 2 (EA 3800/9., 16–17. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 4038/1. – Béres András gy., 1953); Nyírbátor (Béres András, 1961. 30.); H. n. (DMNA 716/635. – Béres András gy., 1963); Tiszadob – 2 (JAMNA 257-67/2–3., 4. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 198.8. Geszten Jóska egyéb cinkosai.** Miközben Geszten Jóska a csárdában mulatozik, a kocsmáros figyel, hogy jönnek-e a pandúrok. / A Geszten Jóskát menekülése közben segítő kovácsot, aki mesterjegyes új patkót ver fel a betyár lovának a lábára, a pandúrok rögtönítélő bíraskodással a kútgémre akasztják, a műhelyét pedig felgyújtják.

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/635., 642. – Béres András gy., 1963).

**C 199. Geszten Jóska szeretői.**

**C 199.1. Geszten Jóska és a herceglány.** Geszten Jóska inkognitóban egy herceg lányának udvarol, de amikor az megtudja, hogy valójában egy betyár a szeretője, elkeseredésében öngyilkosságot kísérel meg.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. III. 78–79.).

**C 199.2. A közrendű szeretők.** Geszten Jóska elszereti egy gulyás feleségét, akinek a férje gyakran vágja az asszony fejéhez: „Te Geszti-kurva!” / Geszten Jóskának számos szeretője van a falubeli lányok között.

AF: Hajdúnánás (EA 3123/15. – Tóth Sándor Zoltán gy., 1941); Nyírbátor (Béres András, 1961. 30.); Tiszadob, Tiszadada (JAMNA 257-67/3., 4. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 200. Geszten Jóska menekülése.**

**C 200.1. A csaplárosné ágyába feküdt betyár.** Geszten Jóska a csárdában mulat, amikor jelentik neki, hogy pandúrok közelednek. Mivel már nem tud elmenekülni, a betyár arra kéri a csaplárosnét, hogy tesse magát betegnek. Geszten kihányja az ágyból a szalmazsákot, lefekszik a helyére, majd a párnákkal, paplanokkal megrakott ágyba belefekszik az asszony is az ott fekvő betyár fölé.

A megérkező pandúrok csak az ágyban fekvő csaplárosnét látják, és dolga végezetlen továbbállnak.

AF: Tiszadada (EA 3804/2. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 27–28.; Béres András, 1961. 23–24.).

**C 200.2. A béresek között elvegyülő Geszten Jóska.** Az üldözött betyár beáll a mezőn dolgozó béresek közé, és az egyik lány kezéből kikapva a vasvillát, maga is szórni kezdi a trágyát. Amikor a pandúrok odaérkeznek, csak a dolgozó parasztokat látják, és továbbmennek.

AF: Tiszalök (EA 3801/3–4. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 28–29.; Béres András, 1961. 24–25.; Küllös Imola, 1988. 22–23.).

**C 200.3. A dunai átkelés.** A menekülő Geszten révészek segítik át a Dunán, és úgy old kerekét az üldözői elől.

AF: H. n. (DMNA 716/635. – Béres András gy., 1963).

**C 200.5. A családjával menekülő Geszten Jóska.** Geszten Jóskát elárulják az orgazdái, és hogy a betyárt könnyebben elfoghassák, a tengelyvégszeg helyére titokban egy gallyat tesznek. Geszten észreveszi a kicserélt tengelyszeget és visszacseréli azt, majd a gazdákat is felülteti a szekérrre, de azok az első adandó alkalommal megszöknek, mert tudják, hogy a pandúrok lőni fogják a családját költöztető betyárt. A szekéren menekülő Gesztenre a pandúrok valóban tüzet nyitnak és lelövik a betyár egyik lovát, valamint az egyik lányát is halálosan megsebesítik, de a betyárnak sikerül elmenekülnie. Geszten a Tisza hídján háromszáz forintot hagy, hogy a lányát illendően temessék el.

AF: Nyírbátor (EA 3799/22. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 3799/2–5. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 25–26.; Béres András, 1961. 22–23.); Nyírbátor (Dömötör Sándor, 1977. 306–307.).

**C 201. Geszten Jóska elfogása.**

**C 201.1. Az elárult Geszten Jóska.** Geszten Jóskát a komája, egy gulyás árulja el, úgy fogják el a pandúrok a pásztorkunyhóban.

AF: Biri (EA 7098/28. – Polónyi Péterné gy., 1955).

**C 201.2. Az önmagát megadó Geszten Jóska.** Geszten, megbetegedvén, maga üzen be a városi előljárásnak, hogy megadja magát, és hogy hol foghatják el.

AF: Nyírbátor – 2 (EA 3799/5., 32. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (Béres András, 1961. 32.).

**C 202. Geszten Jóska szökése.**

**C 202.1. A kiszabadított Geszten Jóska.** A betyárt kísérő pandúrokon rajtaüt Geszten tizenkét társa, a pandúrokat agyonlövik, és kiszabadítják a vezérüket.

AF: Biri (EA 7098/28. – Polónyi Péterné gy., 1955).

**C 202.2. Geszten Jóska karikás ostora.** A zsandárok elfogják Geszten, aki megadóan tűri, hogy magukkal vigyék. Amikor a község széléhez érnek, Geszten észrevétlenül kioldja a nyakában hordott karikás ostort, majd hátrafordul, és a zsandárok közé csördít vele, a meglepett zsandárokat az egész falun át maga előtt kergeti, és a község túlsó végén eltűnik az erdőben.

AF: Tiszadada (EA 3804/2. – Béres András gy., 1952.; Balogh István–Béres András, 1956. 20.; Béres András, 1961. 18.); Tiszadob (JAMNA 257-67/3–4. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 202.3. A leütött fegyőr.** A fogva tartott Geszten Jóskát mint rabot kirendelik vízholdásra. Geszten a vízholdó cseber rúdjaival leüti a fegyőrt, és elmenekül.

AF: Nyírbátor\* (Ortutay Gyula, 1933. 43–44.; Küllös Imola, 1988. 41.); Tiszadob (EA 3800/14–15. – Béres András gy., 1952).

**C 203. Geszten Jóska börtönévei.**

**C 203.1. A nagykállói börtönének.** Geszten Jóska a nagykállói „várban” (börtönben) raboskodik hosszú időn keresztül. Fogsága alatt többször ítélik magánzárkára/ötven botütésre/még a pipáját is megvonják tőle.

AF: Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1994. 29.).

**C 203.2. Geszten Jóska és a kállói kettős.** Geszten Jóska nagykállói raboskodásai idején járja el a „kállai kettős”-t, amely tánc általa válik nevezetessé.

AF: Szabolcs vármegye (Szabolcs vármegye, 1900. 182.).

**C 203.3. A királynétől kapott kegyelem.** A bebörtönzött Geszten személyesen kér kegyelmet Erzsébet királynétől, akinek annyira megtetszik a betyár, hogy megkegyelmez neki.

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/3. – Vándor Margit gy., 1963).

→MZ II. Q 224.1.

**C 205. Geszten Jóskával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 205.1. A ki nem mondható név.** Geszten Jóska nem engedi, hogy a jelenlétében a nevét kimondják, mert ismeretlen kíván maradni.

AF: Nyírbátor (EA 3799/32. – Béres András gy., 1952).

**C 205.2. Találkozás Geszten Jóskával.** A családi szájhagyományban öröklődő emlékek a híres betyárról való találkozásról.

AF: Nyírbátor (EA 3799/32. – Béres András gy., 1952).

**C 205.3. Mióta drága a hús Nyíregyházán?** Geszten Jóska elfogása/lelövése óta drága a hús Nyíregyházán, mert ő volt az, aki a helybeli mészárosokat (ottani orgazdáit) mindaddig ellátta lopott marhákkal.

AF: Nyírség (Dömötör Sándor, 1930. 23.).

**C 206. Geszten Jóska halála.**

**C 206.1. Geszten Jóska különleges halála (A csak mágikus módon megölhető betyár).** Geszten Jóskát menekülés közben az őt üldöző pandúrok/zsandárok lövik le (hétéves csődör első patkószegével).

AF: Nyírbátor\* (Ortutay Gyula, 1933. 43–44.); Nyírbátor (EA 4036/18. – Béres András gy., 1953).

**C 206.2. A menekülés közben lelőtt betyár.** Geszten Jóskát menekülés közben az őt üldöző pandúrok/zsandárok lövik le.

AF: Szabolcs vármegye (Szabolcs vármegye, 1900. 182.); Nyírség (Dömötör Sándor, 1930. 23.); Tiszadob – 2 (EA 3800/6., 12–13. – Béres András gy., 1952).

**C 206.3. Az árulás következtében lelőtt betyár.** Az alvó Geszten Jóskát az orgazdája/komája, egy gulyás lövi le a kunyhójában. / Geszten Jóska orgazdája elárulja a pandúroknak, hogy a betyár nála tartózkodik. Az áruló a pásztorkunyhóba küldi Geszten Jóskát, akit az ott elrejtőzött pandúrok lelőnek, mert hatalmas termetét látva félnek elfogni őt. / A pásztorkunyhóban pihenő betyárt meglepik a gulyás által értesített pandúrok, és lelövik őt. / Még a lelőtt betyártól is félnek a csendőrök, és csak miután még a holttestébe is beleeresztenek egy sorozatot, akkor mernek közel menni hozzá.

AF: Nyírbátor – 2 (EA 3799/19., 27–28. – Béres András gy., 1952); Tiszadob – 7 (EA 3800/2., 5., 7., 10., 16–17. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (EA 3800/14–15. – Béres András gy., 1952); Balogh István–Béres András, 1956. 31–32.; Béres András, 1961. 25.); Tiszalök – 4 (EA 3801/2., 5–6., 11., 20. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 4038/1. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (Küllös Imola, 1988. 203. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 4036/16. – Béres András gy., 1953); Tiszadob – 2 (Balogh István–Béres András, 1956. 29–30., 30–31.); Kisvárdai (DMNA 405/3. – Bodnár Bálint gy., 1959); Tiszadada, Tiszadob – 5, Tiszalök (JAMNA 257-63/4–13. – Vándor Margit gy., 1963); Nyírség (Dömötör Sándor, 1977. 307.); Tiszadob (Szalontai Barnabás, 1979. 9.; Uő, 1994. 29.); Nyírbátor (Uő, 1994. 29.).

FF: Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 39. – 1961); Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.).

**C 206.4. Az öngyilkos Geszten Jóska.** A pásztorkunyhóban elrejtőzött négy csendőrt az elárult Geszten Jóska lelövi, de látva a túlerőt, az ötödik golyóval föbbe lövi magát, hogy nem foghassák el élve.

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/5. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 206.6. Geszten Jóska utolsó szavai.** A halálra sebzett betyár azt mondja a pandúroknak: „Jól jártatok, hogy jól találtatok!”

AF: Nyírség (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963); Tiszadob (JAMNA 257-67/6–7. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 206.7. Geszten Jóska utolsó kívánsága.** Az elfogott és megvakított Geszten Jóskát megkérdezik a kivégzése előtt, hogy mi az utolsó kívánsága. Geszten azt feleli, hogy az őt eláruló társának a fejét adják a kezébe. A pandúrok egy döglött kutya fejét viszik oda a betyárnak, aki azt úgy megszorogatja, hogy a koponya összeroncsolódik a kezében.

AF: Nyírbátor (EA 4036/18. – Béres András gy., 1953).

**C 206.8. Geszten Jóska sírja.** Geszten Jóskát a tiszadobi temetőben/a temető árkában/az országút mentén temetik el. A sírját fejfa/két orgonabokor jelzi sokáig.

AF: Nyírbátor (EA 3799/32. – Béres András gy., 1952); Tiszadob – 6 (EA 3800/5., 7–8., 10–11., 16–17. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (EA 3800/14–15. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 31–32.; Béres András, 1961. 25.); Tiszalök – 2 (EA 3801/5–6., 11. – Béres András gy., 1952); Tiszadada (EA 2804/1. – Béres András gy., 1952); Tiszalök (EA 4038/11. – Béres András gy., 1953); Tiszadob – 3 (Balogh István–Béres András, 1956. 29–31., 33.); Tiszadob – 2 (JAMNA 257-67/5., 7. – Vándor Margit gy., 1963); Tiszadob (Dömötör Sándor, 1977. 307.).

FF: Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 39. – 1961); Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.).

**C 206.8.1. Geszten Jóska sírköve.** Geszten Jóska sírkövére két kígyó van rávésve, de azon kívül nem jelzi semmiféle felirat, hogy ki nyugszik ott.

AF: Tiszadada (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952).

**C 206.8.2. A Geszten sírján nőtt virágok.** Geszten Jóska sírját ismeretlenek/az őt eláruló gulyás leszármazottai sokáig gondozzák. / Hosszú éveken nyílik virág a betyár sírján.

AF: Tiszadob (EA 3800/14–15. – Béres András gy., 1952; Balogh István–Béres András, 1956. 31–32.; Béres András, 1961. 25.); Tiszalök (EA 3801/5–6. – Béres András gy., 1952); Tiszalök\* (EA 4038/11. – Béres András gy., 1953); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 29–30.); Tiszadob (JAMNA 257-67/7. – Vándor Margit gy., 1963); Tiszadob (Dömötör Sándor, 1977. 307.).

**C 206.9. Geszten ellopott holtteste.** A csendőrök által lelőtt Geszten Jóskát Tiszadobon a temető árkában temetik el, de éjszaka Geszten fiai kihantolják az apjuk holttestét, és hazaviszik Hajdúnánásra, ahol illendő módon adják meg neki a végtisztességet.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.).

**C 206.10. Geszten koponyája.** A pandúrok által lelőtt Geszten koponyáját a holttestet megvizsgáló járási orvos kifőzeti, és a rendelőjében – Tiszalökön – magánál tartja.

AF: Tiszalök (EA 3801/2. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 30–31.; Béres András, 1961. 27., 31.).

**C 207. Geszten Jóskaival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 207.1. Az erdei rejtekhely.** Geszten Jóska a nyírségi/a szatmári erdőkben tanyázik/Nyírbátortól a Tiszáig övé az egész határ.

AF: Nyírbátor (EA 3799/25. – Béres András gy., 1952); Tiszadob – 2 (EA 3800/10., 12–13. – Béres András gy., 1952); Nyírség (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor, Tiszadada (Balogh István–Béres András, 1956. 18., 19–20.); Nyírség (Béres András, 1961. 24.); Tiszadada (JAMNA 257-67/1. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 207.2. Geszten Jóska barlangja.** Geszten Jóska betyártanyája egy az erdő sűrűjében lévő barlang.

AF: Tiszadob (EA 3800/12–13. – Béres András gy., 1952); Nyírbátor (EA 4036/19. – Béres András gy., 1953).

**C 207.3. A Hortobágy betyárja.** Geszten Jóska a szökését követően a Hortobágyon tanyázik.

AF: Nyírbátor\* (Ortutay Gyula, 1933. 43–44.).

**C 207.4. Geszten Jóska kedvenc csárdája.** Geszten Jóska gyakran megfordul/mulat a Vállaj határában/a tiszadadai Csárdaparton létezett kocsmában/csárdában.

AF: Nyírbátor (EA 4036/18. – Béres András gy., 1953); Tiszadada (JAMNA 257-67/1. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 207.5. Geszten Jóska fája.**

**C 207.5.1. Geszten Jóska megfogant szalonnasütő nyárs.** A szalonnát sütő Geszten Jóska leszúrja a földbe a nyársát, amely megfog, és idővel hatalmas nyárfa/fűzfa nő ki belőle. A nevezetes fa, amit csak három/hat ember tud körülölelni, sokáig ott áll Tiszadob/Hajdúsámson/Taktaszada határában.

AF: Tiszadob – 3 (EA 3800/2., 5., 11. – Béres András gy., 1952); Tiszadob (Balogh István–Béres András, 1956. 33.; Béres András, 1961. 30.); Tiszadob (JAMNA 230-67. – Mile Erzsébet gy., 1962); Tiszadob (JAMNA 240-67/7. – Kuki Lajos gy., 1962); Tiszadob – 2 (JAMNA 257-67/5., 6. – Vándor Margit gy., 1963); Hajdúsámson (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

FF: Taktaszada – 2 (Szabó Lajos, 1975. 327., 328.).

**C 207.5.2. Geszten Jóska lepkefája.** Geszten Jóska Bátorliget határában egy magas dombon üti fel a tanyáját, az ott álló lepkefához köti a lovát, majd belevesi a monogramját a fa kérgébe.

AF: Bátorliget (EA 18681/5. – Szabó Éva gy., 1975); Bátorliget (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 16.).

**C 207.5.3. Geszten Jóska fejfája.** Hatalmas nyárfa Tiszadob határában, amely Geszten Jóska sírjából nőtt ki.

AF: Tiszadob (EA 3800/8. – Béres András gy., 1952).

**C 208. Geszten Jóska tárgyi emlékei.**

**C 208.1. Geszten Jóska pipája.** Geszten Jóska állítólagos pipája a nyírbátori múzeum gyűjteményében.

AF: Nyírbátor (Szalontai Barnabás, 1994. 29.).

**C 210. Geszten Jóska leszármazottai.**

**C 210.1. Geszten Jóska árván maradt lánya.** Geszten Jóska elviszi a lányát egy gazdához, hogy nevelje fel a gyermeket helyette. Évekkel később Geszten egy a mezőn szántó embertől érdeklődik a lány sorsa felől. Amikor válaszként azt hallja, hogy úgy bánnak a lánnyal, mint „kutya a macskával”, könnycseppek gördülnek ki a szeméből, és azt mondja: „Pedig bánhatna vele jobban is, mert én tettem őt gazdává”.

AF: Nyírség (Balogh István–Béres András, 1956. 26–27.).

**C 210.2. Geszten Jóska lányai.** Geszten Jóska után két leány marad, akik kofák lesznek Debrecenben.

AF: Tiszadob (Szalontai Barnabás, 1979. 9.; Uő, 1994. 29.).

**C 210.3. Geszten Jóska fia.** Geszten Jóska tiszadobi szeretőjétől született törvénytelen fia, aki felnőttként elköltözik a faluból.

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/7. – Vándor Margit gy., 1963).

C 211–230. Gordán Gyuri

**C 211. Gordán Gyuri tulajdonságai.**

**C 211.1. A hatalmas erejű Gordán Gyuri.** Gordán Gyuri olyan erős, hogy pusztán az öklével három börtönőrt öl meg a tömlöc udvarán.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 310.).

**C 213. Gordán Gyuri jótéményei.**

**C 213.1. A szegények pártolója.** Gordán Gyuri a szegényeket nem bántja, csak a gazdagokat fosztogatja.

FF: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 308.).

**C 213.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** A fő tanyájának számító Falucskán Gordán Gyuri senkitől sem lop, sőt a fölös holmit szétosztja a helybeliek között.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 310. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szepsi (Magyar Zoltán, 2001a. 310.).

### **C 215. Gordán Gyuri rablásai.**

**C 215.1. A kifosztott gazdagok.** Gordán Gyuri rettegésben tartja a környék földesurait/a vidéken átutazó kereskedőket, és ha elfogja, kirabolja őket.

FF: Barka (EA 7750/67. – Lovas László gy., 1940); Ájfalucska (MZA 64527. – Stibrányi Gusztáv gy., 1978); Áj, Szádelő, Szádudvarnok (MZA 60., 48., 63. – Magyar Zoltán gy., 1996–1997); Áj – 2, Lucska, Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 308., 311.).

**C 215.2. Az elkötött lovak.** Gordán Gyuri a társaival elköti a földesúr istállójából a legszebb lovakat.

FF: Torna (MZA 61. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 215.3. A megüzent sarc.** Gordán Gyuri beüzen a faluba a bírónak/levelet hagy a bíró ajtójában/ablakában, hogy két napon belül vitesse ki neki és társainak a megnevezett élelmet, különben égni fog a háza. A bíró teljesíti Gordán követelését.

FF: Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 307–308.).

### **C 217. A természetfeletti képességű Gordán Gyuri.**

**C 217.1. Gordán fő bűne.** Gordán Gyuri megöl egy állapotos asszonyt, majd a magzat kezét levágja és megszártítja. Ha betöréskor a kiaszott ujjacskákat meggyújtja, annak füstjétől a háziak nyomban mély álomba merülnek.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 310. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szepsi (Magyar Zoltán, 2001a. 310.).

### **C 218. Gordán Gyuri társai.**

**C 218.1. Gordán Gyuri zsványbandája.** Gordán Gyuri 6/7/12 tagú bandájával tartja rettegésben a környéket.

FF: Barka (Fehérvári István, 1937. 224.); Barka (EA 7750/67. – Lovas László gy., 1940); Torna (MZA 61. – Magyar Zoltán gy., 1996); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 307–308.).

**C 219. Gordán Gyuri szeretői.** Gordán Gyurinak egy falucsikai asszony az élet-társa/egy barkai asszony a szeretője/mindenütt vannak szeretői a környékbeli falvakban.

FF: Ájfalucska (MZA 64528. – Stibrányi Gusztáv gy.); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 310–311. – Stibrányi Gusztáv gy.); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 310.).

### **C 220. Gordán Gyuri menekülése.**

**C 220.1. A disznóólba bújt betyár.** Gordán Gyuri az őt üldöző csendőrök elől beszalad egy portára, ahol a gazda éppen a sertéseket eteti. A gazda látva Gordán szorult helyzetét, elbújtatja őt a disznóólban, és mire a csendőrök megérkeznek, már csak egy az állatokat etető parasztot látnak. Mivel nem gondolnak arra, hogy Gordán az ólban van, másutt keresik tovább a betyárt.



FF: Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 309.).

→MZ II. M 58.1.

**C 220.2. Gordán a malomban.** Gordán Gyuri két társával beállít a Szár-pataki malomba, és szárítkozni kezd a tűz mellett. Amint ott vannak, egyszer csak két pandúr toppan be váratlanul, de a molnár lélekjelenléte megmenti a helyzetet: ráförmed a zsványokra, hogy ne melegedjenek ott tovább, hanem menjenek őrizni az állatokat. A pandúrok arra gondolva, hogy azok a molnár segédjei vagy cselédjei, nem törődnek a betyárokkal, akik ezáltal megszabadulnak.

FF: Szádelő (MZA 64529. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szádelő (MZA 190. – Magyar Zoltán gy., 1996); Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 309.).

**C 220.3. Menekülés a föld alatt.** Gordán Gyuri a bandájával egy nagyobb rablást követően a Hollókő föld alatti járataiba menekül, majd a barlangokon át egy távoli helyen jönnek újra a napvilágra. A pandúrok több mint egy hétig strázsálnak a barlang bejáratánál, amikor híret vesznek, hogy Gordánék valahol megint betörték.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 308. – Stibrányi Gusztáv gy.).

**C 221. Gordán Gyuri elfogása.**

**C 221.1. A csellel elfogott Gordán.** A pandúrok tudván, hogy a keresett Gordán merre fog menekülni, kiásnak az ösvényen egy mély gödröt, amit befednek gallyakkal. Amikor kergetni kezdik Gordánt, a menekülő betyár a gödörbe zuhan, ahol aztán elfogják.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 310.).

**C 221.2. Az elárult Gordán Gyuri.** Gordánnak Barkán van szeretője, akit a betyár gyakran felkeres. Egy ilyen alkalommal a falusiak értesítik a csendőröket, hogy Gordán éppen ott tartózkodik. A kiérkező csendőrök körülfogják a házat, és amikor Gordán menekülni próbál, az egyik csendőr puskával megsebesíti a lábán. Az elfogott Gordán azt mondja neki, hogy szerencséje, hogy eltalálta, mert ha még két lépést tud tenni és eléri a kerítés túlsó oldalához támasztott puskákat, akkor mindannyian a halál fiai lettek volna.

FF: Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 310–311.); Áj, Barka – 2, Szádelő, Szádudvarnok (MZA 62., 188., 192., 48., 63. – Magyar Zoltán gy., 1996–1997); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 310.):

**C 222. Gordán Gyuri szökése.**

**C 222.1. Szökés Illaváról.** Gordán Gyurit az illavai börtönbe zárják be, ahol állandóan a szökésen töri a fejét. Jelentkezik a suszterműhelybe, ahol addig ügyeskedik, amíg sikerül négy árat ellopni, majd egy társával a kéményen kimászva és az árat a zindelytetőbe szúrva leereszkednek a börtönt övező

kőfalra, ahonnét az összekötözött lepedőkön leászva földet érnek, és elmenekülnek.

FF: Áj (MZA 64532. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szepsi (Magyar Zoltán, 2001a. 311.).

### **C 223. Gordán Gyuri börtönévei.**

**C 223.1. A huszonöt év „szolgálat”.** Az elfogott Gordán Gyuri 25 évet ül a börtönben.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 311–312. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szepsi (Magyar Zoltán, 2001a. 311.).

### **C 224. A jó útra tért Gordán Gyuri.**

**C 224.1. Gordán és a tanácstagok.** A már öreg Gordán Gyurit megvádolják egy környékbeli betöréssel. A csendőrök lekísérik a tornai bíróságra, ahol összeül a tanács, hogy eljárjon az ügyében. A főszolgabíró megpillantva Gordánt, megbizonyosodik arról, hogy ez a megtört öregember a rablást aligha vihette végbe, és hogy a tanácstagok jóindulatát biztosítsa a vádlott iránt, azt mondja: „Uraim, ez az ember 25 évig volt állami szolga” – utalva burkoltan Gordán 25 évnyi rabságára. A volt betyárt felmenti a bíróság, mire a tárgyalás végeztével Gordán levetett kalapjával körbejárja az urakat, akik mindannyian dobnak bele némi bánatpénzt.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 311–312. – Stibrányi Gusztáv gy.).

### **C 225. Gordán Gyurival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 225.1. Az emlegetett veres kakas.** Egy szádélói gazda búzát örletni megy a Szárpataki malomba, ahol összetalálkozik Gordán Gyurival és bandájával. Gordán figyelmezteti a gazdát, hogy hazatérőben nehogy eljárjon a szája, mert különben a veres kakas a háza tetejére repül (azaz hogy akkor felgyújtják a házát).

FF: Szádéló (MZA 64530. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szádéló (MZA 190. – Magyar Zoltán gy., 1996); Szádéló – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 309.).

### **C 227. Gordán Gyurival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 227.1. A falucsikai betyártanya.** Gordán Gyuri fő búvóhelye a Tornai-karsztvidék legeldegottabb települése, Ájfalucska és a környező hegyek.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 310. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szádudvarnok (MZA 63. – Magyar Zoltán gy., 1996); Szádudvarnok, Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 308., 311.).

**C 227.2. Gordán Gyuri barlangjai.** Gordán Gyuri a bandájával a Torna vármegye északi határán magasodó hegyvidék nevezetes barlangjaiban (a Hollókő barlangjaiban/a Hólyukban/a Vaskapu nevű barlangban) tanyázik.

FF: Barka (Fehérváry István, 1937. 224.); Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 308. – Stibrányi Gusztáv gy.); Áj, Barka, Lucska (Magyar Zoltán, 2001a. 307–308.); Barka (Szentandrási Virág, 2008. 47.).

**C 227.3. Gordán Gyuri alagútjai.** Gordán Gyuri a hegy természet vájta föld alatti járataiban jár/jut el egyik völgyből a másikba.

FF: Ájfalucska (Magyar Zoltán, 2001a. 308. – Stibrányi Gusztáv gy.); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 308.).

**C 229. Gordán Gyuri kincsei.**

**C 229.1. Gordán bocskora.** Az elfogott Gordán Gyurit az Áji-völgyben kísérik lefelé a csendörök. Amikor Ájon haladnak keresztül, Gordán odaszól egy a kapuja előtt üldögélő helybeli embernek, hogy cseréljenek bocskort. A megszólított férfi bosszúsán megtagadja a zsvány kérését. Amikor sokára Gordán kiszabadul és hazamegy Falucskára, felkeresi az áji férfit és közli vele, hogy rosszul tette, hogy annak idején nem cserélt vele bocskort, mert az tele volt pénzzel.

FF: Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 311.).

**C 229.2. Gordán elrejtett kincsei.** Gordán Gyuri elrejtett/egyesek által megtalált kincsei a Tornai-karsztvidéken.

FF: Barka (EA 7750/67. – Lovas László gy., 1940); Áj (Stibrányi Gusztáv, 1994. 20. szám, 3.; Magyar Zoltán, 2001a. 77. – Stibrányi Gusztáv gy., 1947); Ájfalucska (MZA 64533. – Stibrányi Gusztáv gy.); Szádelő (MZA 48. – Magyar Zoltán gy., 1996); Barka, Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 307–308., 312.).

## C 231–250. Jáger Jóska

**C 231. Jáger Jóska származása.**

**C 231.1. A tornagörgői betyár.** Jáger Jóska Tornagörgön született, mivel az apja éppen ott volt juhász.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22.).

**C 232. Jáger Jóska tulajdonságai.**

**C 232.1. A nagyerejű Jáger Jóska.** Jáger Jóska ökölcspásáinak akkora az ereje, hogy pusztán az ütéseivel két zsandárt küld a másvilágra.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

**C 233. Jáger Jóska jótéteményei.**

**C 233.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Jáger Jóska az uraktól rabolt holmit/a gazdag kereskedőktől elszedett ruhaneműt szétosztja a szegények között.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22–23.); Tornagörgő – 2, Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 315–316., 324–325.).

**C 233.2. A farkasoktól megmentett kislány.** Jáger Jóska az országúton haladva egy farkast pillant meg, amint egy kislányt cipel magával. Jáger Jóska lelövi a farkast, majd felnyalábolva a kislányt, bekopogtat a közeli falu legszélső házába, ahol közlik vele, hogy a gyerek a szomszédjuk lánya. Jáger elviszi a szülőknek a farkastól megmentett gyereket, és egy pénzes erszényt csúsztat az édesapa kezébe a kislány méltó felnevelésére.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22–23.).

**C 235. Jáger bosszúja.**

**C 235.1. A megbüntetett szidalmazó.** Jáger Jóska az erdőben megállít egy vásárba igyekvő asszonyt. Beszélgetés közben az asszony szidni kezdi Jáger Jóskát, nem tudván, hogy kivel beszél. A betyár arra kéri az asszonyt, hogy hozzon neki a vásárból gombostűt. Visszafelé jövet az asszony átadja neki a gombostűket, mire Jáger Jóska szidalmazója talpába veri azokat.

FF: Egyházasbást (Ág Tibor–Sima Ferenc, 1979. 435.).

**C 235.2. Jáger Jóska és a pandúrok.** Jáger Jóska lelő egy pandúrt/a pandúrok kapitányát, amikor az a kocsmában mulatozó betyárt megpróbálja elfogni.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő, Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 316., 317.).

**C 237. Jáger Jóska rablásai.**

**C 237.1. A kifosztott kereskedők.** Jáger Jóska a Torna és Gömör határán húzó-dó Szoroskőben megbújva fosztja ki az országúton járó gazdag kereskedőket.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 145. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (MZA 185. – Magyar Zoltán gy., 1998); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 315–316.).

**C 237.2. Jáger Jóska álsruhás rablásai.** Jáger Jóska női ruhába öltözve megy be Egerben/Miskolcon/Kassán a boltba, és fosztja ki a kereskedőt. / Jáger Jóska előkelő dámának öltözve jelenik meg az úri mulatságban, és tánc közben ki- kapcsolja a grófnő nyakából a nyakláncot/valódi kilétét felfedve értékeik átadására kényszeríti a jelenlévőket.

FF: H. n. (Küllös Imola, 1988. 166.); Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 145. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 96.).

**C 237.3. A földesúr lányának elrablása.** Jáger Jóska a csapatával elrabolja egy gazdag földbirtokos lányát, és csak azzal a feltétellel hajlandó szabadon engedni, ha váltságdíjul megkapja a kisasszony ezüstbilijét telis-tele arannyal.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 317. – Stibrányi Gusztáv gy.); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 317.).

**C 237.4. Jáger Jóska bankrablása.** Jáger Jóska a társaival kirabolja a tornai bankot. Kiássák a bank hátsó falát, majd a páncélszekrény kódját megfejtve elviszik a benne őrzött pénzt.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 324.).

**C 238. Jáger Jóska egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 238.1. Jáger Jóska női ruhában.** Hogy a pandúrok ne ismerjék fel, Jáger Jóska női ruhába öltözve jelenik meg a városban (Egerben/Miskolcon/Kassán) és megy be a boltba. / Jáger Jóska merő virtusból kisasszonynak öltözve jelenik meg a tornai bálteremben rendezett úri mulatságon.

FF: H. n. (Küllös Imola, 1988. 166.); Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő – 4 (Magyar Zoltán, 2001a. 315–316., 319–325.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 96.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 121–122.).

→Betyárballadák.

**C 238.2. Jáger Jóska és Gozár.** Jáger Jóska fokossal megív a vidék hírhedt rablójával, Gozárral, és amikor látják, hogy egyikük sem bír a másikkal, békésen felosztják egymás között a területet.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 316.).

**C 239. Jáger Jóska társai.**

**C 239.1. Jáger Jóska betyárcsapata.** Jáger Jóskának 12 fős betyárcsapata van.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22–23.); Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 145–146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 317. – Stibrányi Gusztáv gy.); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 315–316.).

**C 239.2. Jáger Jóska betyártársai.** Jáger Jóska név szerint ismert betyártársai: Bógi Miska, Pici Pista, Piku Pista és Szarvas Jancsi.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22–23.); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319–323.).

**C 239.3. Jáger Jóska és Geszten Jóska.** Geszten Jóska alvezére és legjobb cimborája Jáger Jóska.

AF: Nyírség (EA 3804/1. – Béres András gy., 1952).

→MZ VII. C 198.2.

**C 240. Jáger Jóska szeretői.**

**C 240.1. Jáger Jóska és a grófnő.** A tornai grófnő kijelenti, hogy szívesen venné, ha Jáger Jóska megtáncoltatná a bálban, és kivenné a nyakából az értékes nyakláncot. Jáger, aki már korábban beleszeretett a grófnőbe, álruhában el-

megy a bálba, és megtáncoltatja a grófnőt. Amikor Jágert elfogják a pandúrok, a grófnő megszivatja őt.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Méhész (MZA 184. – Magyar Zoltán gy., 1997).

**C 240.2. Jáger Jóska és Debreczeni Zsuzsa.** Egy gazdag földbirtokos lánya, Debreczeni Zsuzsa beleszeret Jáger Jóskába. Elszökik hozzá és kéri, hogy fogadja be a bandájába. Jáger azzal utasítja el a kisasszony kérését, hogy mint ahogy a szekérnek is mindig csak négy kereke lehet, sohasem öt, úgy a banda létszáma is mindig tizenkettő kell, hogy legyen, és ő már a tizenharmadik tag lenne, mely szám szerencsétlenséget hozna a betyárookra.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 145–146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 317. – Stibrányi Gusztáv gy.).

**C 241. Jáger Jóska menekülése.**

**C 241.1. A félrevezetett csendőrök.** Jáger Jóska a közeledő csendőrök láttán belefekszik az árokba, és keservesen jajgatni kezd. Az odaérkező csendőrök látják ugyan a jajgató embert, de nem törődnek vele, a betyár pedig amint az üldözői elhaladnak, felkel és elszalad.

SZ: Ditró (Albert Ernő, 1989. 96.).

**C 242. Jáger Jóska elfogása.** A női ruhába öltözött Jáger Jóskát az úri mulatságban/a kassai főutcán felismerik a pandúrok, és nagy küzdelem árán elfogják.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Méhész (MZA 184. – Magyar Zoltán gy., 1997); Tornagörgő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 319–325.).

**C 242.1. A padlón megcsúszó Jáger Jóska.** Jáger Jóskát csak azért tudják elfogni a pandúrok, mert menekülés közben megcsúszik a padlón, és a földön heverő betyárt már le tudják teperni.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319–323.).

**C 242. Jáger Jóska szökése.**

**C 242.1. Jáger Jóska kiszabadítása.** A pandúrok elfogják Jáger Jóskát, és a fogdába hurcolják, útközben azonban rajtaütnek a rabszállító menetben Jáger betyártársai, és kiszabadítják a vezérüket.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 322–323.).

**C 245. Jáger Jóska halála.**

**C 245.1. A pásztor által megölt Jáger Jóska.** Jáger Jóskát egy bacsó/egy pász-

torlegény (Sipkás Jóska/Sipkás Pista/Bátor Pista/stb.) önvédelemből üti agyon, amikor az a szűrét/csizmáját követeli tőle.

FF: Bekölce (Küllős Imola, 1988. 166.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 96.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 121–122.).

**C 245.2. Jáger Jóska felakasztása.** Az elfogott Jáger Jóskát halálra ítélik, és a kassai Akasztó-dombon akasztják fel.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 146. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

**C 245.3. A fal közé rakott Jáger Jóska.** Jáger Jóskát Tiszafüreden a kastély falába falazzák be, ami miatt sokáig nem mernek ott hálni az épületben a cselédek, tartva a betyár kísértő szellemétől.

AF: Tiszaigar (EA 4094/102. – Katona Imre gy., 1949).

**C 247. Jáger Jóskával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 247.1. A Hegyi kocsmá.** Jáger Jóska kedvenc csárdája a Tornagörgő határában álló Hegyi kocsmá, ahol gyakran megfordul/mulat/lesi a vásárba menő kereskedőket.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 145–146.; Magyar Zoltán, 2001a. 317–318. – Demeter Ferenc gy., 1995); Tornagörgő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 316.).

**C 247.2. Jáger Jóska fája.** Jáger Jóska a társaival egy Bekölcéhez közeli odvas fában, az ún. Betyárfában tanyázik. A kiégett odúban elfér hét szék és egy asztal, és a fejük fölé van akasztva a disznóhús és a szalonna. A fa oldalába lyukak vannak fúrva, hogy ha a zsandárok jönnek, a betyárok azokon keresztül lőhessenek ki rájuk.

FF: Bekölce (Küllős Imola, 1988. 166.; Zábrátzky Éva, 2004. 338–339. – Bakó Ferenc gy., 1953).

**C 249. Jáger Jóska kincsei.**

**C 249.1. A kincseit elrejtő Jáger Jóska.** Jáger Jóska a tornai Alsó-hegyen egy sziklaodúban rejtí el az összerabolt kincseket. Egyik betyártársa a kocsmában azzal dicsekszik, hogy ő vakon is meg tudná mutatni a kincs helyét, mire Jáger Jóska kiszúrja a társa szemét.

FF: Méhész („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 1456.; Magyar Zoltán, 2001a. 318. – Demeter Ferenc gy., 1995);

**C 250. Jáger Jóska leszármazottai.** A tornaújfalusi Szepesi/Jáger család tagjai mint Jáger Jóska közvélekedés szerinti leszármazottai a vidéken.

FF: Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

## C 251–270. Jánosik

### C 251. Jánosik származása.

**C 251.1. A magyar Jánosik.** Jánosik magyar származású, magyarlakta vidéken született és a neve is eredetileg Sík János/Csík János/Janovics volt.

DT: Nagymácséd (MZA 90715. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 458–461.; Uő, 1986. 26–30.); Fülek (MZA 64222. – Magyar Zoltán gy., 2003); Magyarád, Ipolynyék (MZA 71366., 83984. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007, 2010); Jólész, Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 116.); Rimaszombat (MZA 101931. – Magyar Zoltán gy., 2013).

AF: Csicsér (MZA 97355. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

### C 252. Hogyan lett betyár Jánosik?

**C 252.1. A társadalmi igazságtalanság miatt betyárnak állt Jánosik.** Jánosikot szegény volta ellenére az apja iskolába adja, ami azonban szemet szúr a földesúrnak, és deresre húzatja mindkettőjüket. A méltánytalan sérelmek hatására Jánosik megszökik, és betyárnak áll. / Jánosik elkeseredésében csap fel betyárnak, mert az apja belehal a földesúr bántalmazásaiba.

AF: Nagycserkesz (EA 9329/2–3. – Molnár Béla gy., 1953).

FF: H. n. (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képben XV., 1899. 423–424.); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 101.); Felsőrás, Lice (MZA 92944., 92945. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006, 2009); Nemesoroszi – 2 (MZA 103038., 103029. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

**C 252.2. A kiugrott teológus.** Jánosik diákként agyonüti önkényeskedő tanítóját, azért kell 12 társával együtt elbujdosnia. / Jánosik papnak tanul, de mivel nem engedik el az iskolából az apja temetésére, hazaszökik, majd felcsap betyárnak.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Kolon (Magyar Zoltán, 2002. 97.); Csetnek (MZA 92943. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 252.3. A mágikus módon kapott betyártudomány.** Jánosik egyszer olyan helyre kerül, ahol boszorkányok tanyáznak. Éjszaka arra ébred, hogy a boszorkányok éppen arról beszélgetnek, hogy paraszt tesznek az alvó legény köldökére, és ha nem ébred fel, természetfeletti képességgel ruházzák fel. Jánosik szisszenés nélkül kiállja a fájdalmas próbát, minekután a boszorkányok olyan vászongatyát szőnek/olyan gatyamadzagot/derékszíjat csinálnak neki, amit ha felvesz, nem fogja a golyó, és mellé egy csodás baltát is adnak neki. E képesség birtokában és legyőzhetetlen fegyvere révén válik Jánosik nevezetes betyárrá.

FF: Fülek vidéke\* (Pintér Sándor, 1999. 207–208. – 1889 k.); H. n. (Versényi György, 1895. 235.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–473.; Uő, 1986. 26–30.); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279. – 1960-as évek); Érsekvadkert (MOA 717. – Körner Tamás gy.,



1966); Mikolcsány/Rozsnyó, Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 31., 31–32.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 118–121.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 116.).

**C 251.3.1. A bevizezett köldök.** Jánosik azért képes kiállni a fájdalmas próbát, mert mielőtt a boszorkányok rátennék a parazsát, bevizezi a köldökét.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 116.).

**C 252.5. Jánosik első rablása.** Jánosik tudván, hogy az apja a vásárba ment ökröket eladni, valódi kilétét elleplezve kiáll az erdőszélre, és amikor a hazafelé tartó apa odaérkezik, megállítja, és minden pénzéből kifosztja. A nagy búsán hazaérkező apját Jánosik a vásár sikerére vonatkozó kérdéssel fogadja, és amikor az elpanaszolja a vele történeteket, a fiú felfedi előtte, hogy ő volt az a zsvány, aki elszedte minden pénzét, majd a pénzt visszaadva elmegy otthonról, és bandát szervezve felcsap betyárnak.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 235.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–473.; Uő, 1986. 26–30.).

**C 253. Jánosik tulajdonságai.**

**C 253.1. A nagyerejű Jánosik.** Jánosik átlagon felüli testi erővel bír.

FF: Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Mocsár (Bars vármegye, 1903. 163.); Torna, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 305., 306.); Lice (MZA 92945. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**C 253.1.1. A tövestül kitépett fa.** Jánosiknak olyan hatalmas testi ereje van, hogy egy fát pusztá kézzel megragadva tövestül képes kihúzni a földből (és a hegyével visszaszúrni oda).

FF: Érsekvadkert (MOA 717. – Körner Tamás gy., 1966); Lice (MZA 92945. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**C 253.1.2. A sziklából morzsolt asztal.** Jánosik olyan hatalmas erővel bír, hogy a sziklabarlangjába kőből morzsol magának és betyártársainak asztalt.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 235–236.).

**C 253.1.3. Jánosik kézszorítása.** Jánosiknak olyan hatalmas az ereje, hogy még a vaskesztyű is begörbül, amikor kezét fog valakivel.

DD: Lice – 2 (MZA 92939. – Varga Norbert gy., 1999); Lice (MZA 93380. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 253.1.4. Tíz ember ereje.** Jánosik olyan hatalmas erővel bír, hogy egyszerre tíz férfival birkózik meg, és mindet a földhöz veri.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841).

**C 253.1.5. A vendégrúddal mutatott útírány.** Jánosik egy ötven kilós rudat fél kézzel megragadva mutatja, hogy melyik út vezet be a faluba.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 305.).

**C 253.1.6. Jánosik „borospohara”.** Jánosik olyan hatalmas erejű, hogy tizenhat éves korában már a két hektoliteres hordót a szájához emelve issza a bort.

FF: Kishartyán\* (NIFA 744/66–67. – Pesovár Ernő gy., 1951).

**C 253.2. A tisztakezű Jánosik.** Jánosik soha nem ölt embert, kezéhez vér nem tapad.

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/168. – Béres András gy., 1963).

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94.).

**C 253.3. Jánosik csodás baltája.** Jánosiknak olyan csodás képességű (a boszorkányoktól kapott) baltája van, amely magától vagdalkozik/védi a gazdáját/amely pusztá füttyentésére előugrik, és gazdája kezébe száll/amely minden lelakatolt ládát/ajtót/hét ajtót képes keresztülvágni.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); H. n.\* (Ipolyi Arnold, 1854. 183.); H. n. (Versényi György, 1895 235.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–473.; Uő, 1986. 26–30.); Mikolcsány/Rozsnyó, Trizs (Uő, 1986. 31., 31–32.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.); Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

AF: Nagycserkesz (EA 9329/2–3. – Molnár Béla gy., 1953).

**C 254. Jánosik jótéteményei.**

**C 254.1. A szegényeket segítő Jánosik.** Jánosik a szegényeket nem bántja, sőt ha teheti, segíti őket.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); H. n. (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben XV., 1899. 423–424.); Szárazkék (EA 2112/364. – Irányi Lujza gy., 1947); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 472.; Uő, 1986. 29.); Vicsápapáti (Magyar Zoltán, 2002. 99.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95.); Palást (MZA 64144. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 118.).

DT: Nagymácséd (MZA 90715. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 254.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Jánosik azt uraktól elrabolt pénzt/a módos kereskedőktől elvett értékeket szétosztja a szegény emberek között.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 27. szám, 3–4.); H. n. (Versényi György, 1895. 236.); Gömör vármegye (Gömör–Kishont vármegye, 1903. 198.); Gyetva, Turóc vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.); Szádelő, Szádalmás (MZA 57., 59. – Magyar Zoltán gy., 1995., 1996); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.); Karancskeszi, Magyarbőd (Bosnyák

Sándor, 2001. 214.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 305.); Nyitragerencsér (Uő, 2002. 98.); Kiskovácsvágása (Uő, 2004c. 100.); Lökösháza, Csetnek (MZA 93381., 92941. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006, 2009); Berzété, Rudna, Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 116–117.); Hardicsa (MZA 97530. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013). DT: Bábonymegyer (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.); Gány (MZA 90718. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Deregnyő (MZA 97354. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**C 254.2.1. A szekérből kifogott ökrök.** Ha Jánosik meglát egy nagygazdát négy ökörel a vásárra menni, két jószágot kifog a szekér elől, és odaadja annak a parasztnak, akinek egyetlen igásállata sincs.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe).

**C 254.3. A fától-fáig mért posztó.** Jánosik a gazdag kereskedőktől elvett textilárut odaadja a szegény embereknek: a megajándékozottaknak úgy méri a vásznat/a posztót, hogy egyik fától a másikig („od buka do buka”) tart a méter/a rőf.

FF: Nyitra (Ipolyi Arnold, 1854. 182.; Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 28. szám, 3–4.); H. n. (Versényi György, 2011. 62. - 1885); H. n. (Versényi György, 1895. 236.); Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.); Szárazkék – 2 (EA 2112/364., 365. – Irányi Lujza gy., 1947); Mikolcsány, Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 32–33., 33–34.); Derenk/Szögliget (MZA 1391. – Magyar Zoltán gy., 2003); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 100.); Makranc, Lice (MZA 84658., 93379. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008, 2009); Berzété (Magyar Zoltán, 2011c. 117.).

**C 254.4. A megdicsért betyár ajándéka.** Jánosik inkognitóban beszélgetésbe elegyedik egy vásárra menő asszonnyal, és mivel az csupa jót mond róla, busásan megajándékozta őt. / Jánosik inkognitóban megszólít néhány vásárra menő asszonyt. Azokat, akik kedvezően nyilatkoznak a személyéről, megajándékozta, azok viszont, akik ellenérzésüket fejezik ki a betyárral kapcsolatban, nem kapnak semmit sem.

FF: Szárazkék – 2 (EA 2112/364. – Irányi Lujza gy., 1947); H. n.\* (Melihérčik, Andrej, 1952. 216.); Forró (Bogdál Ferenc, 1970. 74–75.); Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 33–34.); Ipolyce (Jakus Lajos, 1990. 353.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.); Lice (MZA 93379. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 254.5. A megajándékozott diákok.** Jánosik kedveli a diákokat, és ha vándorló szegény diákokkal találkozik, kikérdezi őket a tantárgyakból. Ha megbizonyosodik a tudásukról/ügyességükről, megajándékozva bocsátja tovább őket/ellátja őket ruhának való posztóval.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Gömör vármegye

(Rozsnyói Híradó, 1879. 28. szám, 3–4.); H. n. (Versényi György, 2011. 62. - 1885); H. n. (Versényi György, 1895. 236.); H. n. (Versényi György, 1895. 236.).

**C 254.6. A szegény lány stafírungra.** Jánosik az erdei úton találkozik egy szegény lánnyal, aki a vásárba igyekszik, hogy csekély pénzéből menyasszonyi stafírungot vásároljon magának. Jánosik a lányt megajándékozva pénzzel és ruhaneművel, hogy ne legyen gondja a lakodalomra.

FF: Mikolcsány (Ujváry Zoltán, 1986. 32–33.; Uő, 2014. 142.); Kiskovácsvágása (MZA 1391. – Magyar Zoltán gy., 2003); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 100.).

**C 254.7. Jánosik és a rőzszeszedő asszony.** Jánosiknak megesk a szíve egy az erdőben látott szegény, rongyos rőzszeszedő asszonyon, akit meleg ruhába öltöztet, majd gazdagon megajándékozva enged haza.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 236.).

**C 254.9. Jánosik és a haramiák.** Ha értesül arról Jánosik, hogy valahol olyan rabló túnt fel, aki a szegényeket is kirabolja, felkeresi őt, és végez vele.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe).

**C 254.10. Jánosik és a mérges állatok.** Jánosik sok mérges állatot elpusztít, megszabadítva tőlük a népet.

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe).

**C 254.11. Az átadott kincs.** A halálra ítélt Jánosik a vesztőhelyen azt kérdezi az oda összeseregő emberektől, hogy van-e köztük Torna vármegyei. Csak egy rozsnyói ember jelentkezik, akinek elmondja, hogy Tornagörgő mellett egy fában sok kincs van elrejtve. A férfi hazatérve megkeresi a fát, és nagyon gazdag lesz az ott talált kincs révén.

FF: Méhész (MZA 108950. – Görcsös Mihály és Ortutay Gyula gy., 1955).

→MZ VII. E 53.3.

**C 255. Jánosik bosszúja.**

**C 255.1. A megbüntetett szidalmazó.** Jánosik az erdőben találkozik egy vásárba igyekvő asszonnyal, és beszélgetésbe elegyednek. Azt asszony nem sejtve, hogy kivel beszél, szidni/káromolni kezdi Jánosikot, aki nem szól semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy hozzon számára a vásárból egy csomag gombostűt/néhány csizmatálpaló szöget. Amikor az asszony visszafelé jövet megérkezik a kért áruval, Jánosik felfedi előtte a kiletét, és a szidalmazásért bosszúból az asszony talpába veri az összes gombostűt/az apró szögeket.

FF: Szárazkék (EA 2112/365. – Irányi Lujza gy., 1947); Szárazkék (SMK 128/II. 25. – Irányi Lujza gy., 1947); Sajószentpéter (EA 2120/35. – Igaz Mária gy., 1947); H. n.\* (Melihercik, Andrej, 1952. 216.); Forró (Bodgál Ferenc, 1970. 74–75.); Trizs, Mikolcsány (Ujváry Zoltán, 1986. 33–34., 34–35.); Ipolyvece (Jakus Lajos, 1990. 353.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.).

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/167–168. – Béres András gy., 1963).

**C 255.1.1. A megszőgelt talpú szidalmazó.** Jánosik csizmaszőgeket ver az őt szidalmazó asszony talpába.

FF: Baraca, Mikolcsány, Sajószentpéter.

**C 255.1.2. A szidalmazó talpába szúrt gombostűk.** Jánosik az őt szidalmazó asszony talpát teleszurkálja gombostűvel.

FF: Forró, H. n.\*, Ipolyvece, Szárazkék – 2, Trizs.

AF: Tiszapalkonya.

**C 255.2. A Jánosikot elkerülő gazda.** Jánosik az erdőben megállít egy vásárba menő gazdát, aki hosszas kérdezősködés után bevallja neki, hogy ökröket szeretne venni. Jánosik arra kéri, hogy visszafelé jövet mutassa meg neki, hogy milyen ökröket vett, de a gazda tartva a betyártól, más úton hajtja haza a vásárolt állatokat. Az őt hiába váró Jánosik megtudakolja, hogy a gazda hol lakik, majd bosszúból azért, amiért nem bízott benne, elhajtja az ökreit.

FF: Mikolcsány /Rozsnyó (Ujváry Zoltán, 1986. 34.).

**C 255.3. A megbüntetett földesúr.** Jánosik értesül arról, hogy egy földesúr önkényeskedik a jobbágyaival. Felkeresi az urat, és bocsánatkérésre kényszeríti/deresre vonatja, hogy ő is tudja meg, hogy mit jelent az. / Jánosik a saját szolgálival vereteti meg a kegyetlen földesurat.

FF: Kiskovácsvágása – 2 (Magyar Zoltán, 2004c. 99–101.).

AF: Nagycserkesz (EA 9329/2–3. – Molnár Béla gy., 1953).

**C 255.4. Jánosik és a hálátlan diák.** Jánosik az erdőben találkozik két diákkal, és megajándékozza őket. Távozóban az egyik diák hirtelen visszafordul, és a pisztolyával rálő a betyárra, de az a pusztá kezével elkapja a golyót, majd egyetlen fejszeccsapással agyonüti a hálátlan diákat.

FF: H. n.\* (Ipolyi Arnold, 1854. 182–183.); H. n. (Versényi György, 1895. 236.).

**C 255.5. Jánosik és az áruló boszorkány.** Jánosik az őt eláruló boszorkányt úgy vágja fejbe egy darab kenyérrel, hogy az nyomban szörnyethal.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 236.).

**C 255.6. Jánosik hűtlen szeretője.** Jánosik egy mély szakadékba löki a szeretőjét, amikor értesül a lány hűtlenségéről.

FF: Zólyom vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.).

→MZ VII. C 260.3.

**C 256. Jánosik rablásai.**

**C 256.1. A kifosztott gazdagok.** Jánosik a szegényeket nem bántja, csak a gazdagokat (az urakat/a módos kereskedőket/stb.) rabolja ki.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); H. n. (Versényi György, 2011. 62. – 1885); H. n. (Uő, 1895. 236.); Szárazkék (EA 2112/364. – Irányi Lujza gy., 1947); Szárazkék (SMK 128/II. 24. – Irányi Lujza gy., 1947); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95.); Berzété, Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 117., 118.).

DT: Nagymácséd (MZA 90715. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 256.2. Az útonálló Jánosik.** Jánosik megállítja az úton lévő urak hintóit, és elveszi tőlük a pénzüket, ékszereiket.

DT: Gány (MZA 90718. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Felsőrás, Csetnek, Hardicsa (MZA 92944., 92941., 97530. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2013).

**C 256.3. Az elrabolt ezüstszállítmány.** Jánosik a Körmöcbányáról és Selmecbányáról indított ezüstszállítmányokat – bárhogy is őrzik azokat – rendszeresen elrabolja.

FF: Mocsár (Bars vármegye, 1903. 162.).

**C 256.5. A kifosztott vendégsereg.** Jánosik a bandájával rajtaüt a bálozó úri sokadalmon, és összeszedi tőlük a pénzüket, ékszereiket.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 305.); Felsőrás (MZA 92944. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 256.6. A megüzent sarc (A szalonna és az új csizma).** Jánosik megüzeni a földesúrnak, hogy küldjön neki két oldal szalonnát és az új csizmáját. A birtokos a kért szalonnát el is küldi, de a csizmát nem, azt üzenve, hogy nincsen új csizmája. Jánosik visszaüzen neki, hogy ne bolondozzon vele a tekintetes úr, mert jól tudja, hogy az új csizma ott van a hálószobájában a díványra téve.

FF: H. n.\* (Mikszáth Kálmán, 1960. 10. – 19. század vége).

**C 256.9. A rossz hírű Jánosik.** Jánosik nem nemes lelkű betyár, hanem közönös haramia, aki a szegényeket is fosztogatja.

AF: Csicsér (MZA 97355. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**C 257. Jánosik egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 257.1. Jánosik betyárpárbaja.** Jánosik beáll a betyárok közé, és alig telik el néhány hét, a legények azt kívánják, hogy ő legyen a vezér. Jánosik megvív a banda régi vezérével, és alig vágnak egyet-kettőt, az ellenfele elterül a földön. Jánosik megkegyelmez neki, mire a régi vezér beledobja a fokosát a kútba, annak jeleként, hogy le van váltva.

AF: Nagycserkesz (EA 9329/2–3. – Molnár Béla gy., 1953).

**C 257.2. Jánosik hadi segítsége.** Jánosik megüzeni a királynak, hogy ha nem háborgatják többet, a társaival (a betyárseregével) a háborúzó uralkodó segítségére siet. / Jánosik a hadviselő királyt segítő megjelenik a háborúban, és elkergeti az ellenséget.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 472.; Uő, 1986. 29.); Érsekvadkert (MOA 717. – Körner Tamás gy., 1966).

**C 257.3. Jánosik a szabadságharcban.** Jánosik beáll a kurucok közé, és Bercsényi seregében harcol a Rákóczi-szabadságharcban.

FF: H. n.\* (Gráf, Štefán, 1944. II. 62–63.).

**C 257.5. Jánosik hatalmas ugrása.** Jánosik hajlékony botja segítségével/a csizmája talpába szerelt rugó révén egyik hegyről a másikra/a földről a legmagasabb fa tetejéig ugrik/átugorja a Dunajecet/egyik fenyőfáról a másikra szökken, és a legmagasabb fa tetején a feje áll.

FF: Nyitra (Ipolyi Arnold, 1854. 182.); H. n. (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Dunajec völgye (Bács Gyula, 1980. 185.); Vörös Kolostor (MZA 10329. – Magyar Zoltán gy., 1988); Lice (MZA 92942. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 117.).

**C 257.7. Jánosik lakomája.** Jánosik gyakran rendez az erdőben lakomát, hogy megvendégelje az ismerőseit és barátait: ilyenkor egész ökröt süttet, kádakban áll a bor.

FF: H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 182.).

**C 257.8. Jánosik istentisztelete.** Ha istentiszteletre vágyik Jánosik, erővel kivitet egy papot az erdőbe, levágatja a legvastagabb tölgyfát a törzse tetején, a fa belsejét kivájtja, és a papnak e szószékről kell prédikálnia a betyároknak.

FF: H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 182.).

**C 258. A természetfeletti képességű Jánosik.**

**C 258.1. A különleges gyerekkor.** Jánosik különleges képességeit annak is köszönheti, hogy hétéves korában még szopott.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 235.).

### **C 258.2. A sebezhetetlen Jánosik.**

**C 258.2.1. A mágikus módon szőtt ruha.** Miután Jánosik kiállja a boszorkányok próbáját, azok egyetlen éjszaka alatt elvetik a kendert, felnövelik, kiszagatják, beáztatják, megtörik, megszáritják, befonják, majd inget/gatyát szőnek belőle Jánosik számára, amit ha a betyár magán visel, sebezhetetlenné válik, lepattan róla minden éles fegyver/minden ólomgolyó.

FF: H. n.\* (Ipolyi Arnold, 1854. 182–183.); H. n.\* (Versényi György, 1895. 236.); Zólyom vármegye/Liptó vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.); H. n.\* (Bogatirjov, P. G., 1980. 363–364.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–472.; Uő, 1986. 26–27.); Zabar\* (Villányi Péter, 1992. 118–119.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229.); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.).

**C 258.2.2. A csalánból szőtt ing.** A boszorkányok csalánból szőnek Jánosik számára mágikus módon sebezhetlenné tevő inget. Jánosik úgy bizonyosodik meg a ruha mágikus erejéről, hogy a disznókondában a kanra ráadja az inget, majd az állatra sújt a baltájával, ám sem a disznóban, sem az ingben nem tud kárt tenni.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 118–119.).

**C 258.2.3. A csak ezüstgolyóval sebezhető Jánosik.** Jánosik csak egyetlen módon, ezüstgombbal sebezhető meg/lőhető le.

FF: Liptó vármegye/Zólyom vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.).

### **C 258.3. Jánosik természetfeletti erejének titka.**

**C 258.3.1. A mágikus gatyamadzag.** Jánosik hatalmas ereje a gatyamadzagjában van, amit a boszorkányoktól kap, miután azok próbáját kiállta. A betyárt e természetfeletti erőtől csak akkor lehetséges megfosztani, ha a gatyamadzagot elvágják. / A gatyamadzagot a boszorkányok egyetlen éjszaka alatt készítik el úgy, hogy az alatt a néhány óra alatt vetik el, növelik fel, szagatják ki, áztatják be, törik meg, száritják meg, fonják be és szövik meg a madzag anyagául szolgáló kendert.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–472.; Uő, 1986. 26–27.); Érsekvadkert (MOA 717. – Körner Tamás gy., 1966); Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 31–32.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95., 2010); Sajóháza\* (Magyar Zoltán, 2011c. 116.).

**C 258.3.2. A gatyamadzagnaként viselt kígyó.** Jánosik a boszorkányoktól egy kígyót kap gatyamadzagul: ha azt befűzi az övébe/a gatyájába, olyan erős lesz, hogy senki nem képes elpusztítani őt mindaddig, amíg a kígyót ketté nem vágják.

FF: H. n. (Versényi György, 2011. 62. – 1885); H. n. (Versényi György, 1895. 235.).



**C 258.3.3. A mágikus deréköv.** Jánosiknak széles derékövében van a természetfeletti ereje, amit a boszorkányoktól kap, miután a próbájukat kiállta. Csak akkor tudják legyőzni, ha az övet leveszik/levágják a derekáról.

FF: Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.); Mikolcsány/Rozsnyó (Ujváry Zoltán, 1986. 31.).

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/167–168. – Béres András gy., 1963).

**C 258.3.4. A hajban rejlő erő.** Jánosik természetfeletti ereje a hajában van. Amikor a hosszú haját levágják, az ereje is elapad.

FF: Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

**C 258.4. Jánosik mágikus baltája.** Jánosik mágikus képességű baltáját a boszorkányoktól kapja; e balta magától segíti/védi a gazdáját minden körülmények között. Csak akkor veszíti el természetfeletti erejét, ha tejet öntenek rá/ha elvágják a betyár csodás gatyamadzagját.

FF: H. n.\* (Ipolyi Arnold, 1854. 183.); Zólyom vármegye (Gáspár Imre, 1871. 599.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 471–473.; Uő, 1986. 26–30.); Mikolcsány, Trizs (Uő, 1986. 31., 31–21.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.).

**C 258.5. Jánosik varázsfurulyája.** Jánosiknak olyan különleges furulyája van, hogy ha azt megfújja, mindenkinek táncolnia kell. Amikor a kivégzése előtt utoljára fújja meg a hangszerét, minden jelenlévő, még a hóhér és a pap is táncre kerededik.

FF: Zólyom vármegye (Gáspár Imre, 1871. 599.).

**C 259. Jánosik társai.**

**C 259.1. Jánosik betyárserege.** Jánosik ötven-hatvan fős/két-háromezer emberből álló betyárseregnek parancsol.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 470.; Uő, 1986. 29.); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 100–101.).

→MZ VII. C 257.2.

**C 259.2. Jánosik betyár csapata.** Jánosiknak 12 tagú bandája van, velük együtt viszi végbe nevezetes tetteit. / Jánosiknak 11 betyártársa van, ő a tizenkettedik.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 235.); H. n. (Mikszáth Kálmán, 1960. 10. – 19. század vége); Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.); Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.); Baraca (B. Kovács István, 1994. 230.); Felsőrás (MZA 92944. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Berzete, Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 117., 118).

**C 259.3. Jánosik név szerint ismert betyártársai.** Jánosik 11/12 fős bandájának tagjai: Adamcsik, Garai, Gyuricza, Hesik, Hrajnoha, Mihalcsik, Mucha, Potucsik, Szuroncik, Uhorszik, Tarko./Adamcsík, Gajdosík, Garaj, Gyuricza,

Hrajnoha, Ilcsík, Mucha, Potulcsík, Sztrunga, Szurovecz, Tarko (Tatár), Validub.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 235.); Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.).  
→MZ VII. C 451–460.

**C 259.4. Jánosik és Dovec.** Jánosik és Dovec együtt követ el útonállásokat, együtt fogják el őket.

FF: Csetnek (MZA 92941. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).  
→MZ VII. E 3.

**C 159.5. Jánosik és Rózsa Sándor.** Jánosik és Rózsa Sándor barátok. Ha találkoznak egymással, nem pusztá kézzel, hanem csak vaskesztyűvel fognak kezet, de olyan erős a kézszorításuk, hogy még a páncél is behorpad tőle.

FF: Lice (MZA 92939. – Varga Norbert gy., 1999); Lice (MZA 93380. – Magyar Zoltán gy., 2009).  
→MZ VII. B 114.1.

**C 259.6. Jánosik és Jáger Jóska.** Jánosik és Jáger Jóska barátok, egy gömöri kocsmában szoktak találkozni, tanácskozni.

FF: Nemesmartonfalva (MZA 92940. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).  
→MZ VII. C 231–250.

**C 260. Jánosik szeretői.**

**C 260.1. A szeretőjét látogató Jánosik.** Jánosiknak egy Teréza nevű lány a szeretője. Ha látni kívánja a betyárt, csak kiált egyet: „Heeej, Jánosíííí!”, mire Jánosik a botjával hegytetőről hegytetőre lendülve kisvártatva megérkezik.

FF: Lice (MZA 92942. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 260.2. Jánosik áruló szeretője.** Jánosikot a szeretője árulja el azért, hogy a pandúrok előtt felfedi szeretője erejének titkát.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1542/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1941); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 183.); Zemplén megye (Komáromi János, é. n. 94.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473.; Uó, 1986. 29–30.); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 101.); Palást (MZA 83985. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).  
AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/167–168. – Béres András gy., 1963).

**C 260.3. Jánosik hűtlen szeretője.** Jánosik szeretője, Katrusa, akit hűtlensége miatt a betyár egy sziklatetőről lelök a mélységbe. A bűnbánó lány szelleme azóta is ott siránkozik halála helyszínén minden nagypénteken, a sírját is számon tartják, amelyen fel van írva a neve.

FF: Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.).

**C 262. Jánosik elfogása.**

**C 262.1. Az elárult Jánosik.** Jánosikot a szeretője házában fogják el a pandúrok. Az áruló nő meghívja vacsorára a betyárt, majd értesíti róla a hatóság embereit.

FF: H. n. (Komáromi János, é. n. 94.).

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/168. – Béres András gy., 1963).

**C 262.2. A borsószemeken elcsúszó Jánosik.** Jánosikot hatalmas testi ereje/sebezhetetlensége miatt csak csellel tudják elfogni. A menekülő betyár lábai elé a szeretője tanácsára száraz borsót (babot) szórnak/egy a kocsmában jelenlévő boszorkány/cigányasszony/a szeretője/egy cimbalmos borsót (babot) szór, és a szemeken elvágódó Jánosikot le tudják gyúrni a pandúrok (és a gatyamadzagját elvágva meg tudják fosztani az erejétől).

FF: Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); H. n. (Versényi György, 1895. 235–236.); Méhész (MZA 108950. – Göröcső Mihály és Ortutay Gyula gy., 1955); Baraca (B. Kovács István, 1994. 230.); Méhész (MZA 56. – Magyar Zoltán gy., 1997); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.); Magyarböd (Bosnyák Sándor, 2001. 214.); Méhész, Hárskút (Magyar Zoltán, 2001a. 305., 306.); Nyitragerencsér, Vicsáppapáti (Uő, 2002. 98., 99.); Sajóháza (MZA 1415. – Magyar Zoltán gy., 2003); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 101.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95., 210.); Csetnek, Lice, Palást – 2, Szalatnya, Uzapanyit (MZA 92941., 92945., 83985., 83987., 83986., 93382. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007–2010); Berzété, Berzétékőrös, Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 118.); Hardicsa (MZA 97530. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013); Nemesoroszi (MZA 103038. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

DT: Gány (MZA 90716. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 262.3. Az elvágott gatyamadzag.** Jánosikot/a borsón elcsúszó Jánosikot csak úgy tudják elfogni, ha elvágják mágikus gatyamadzagját, miáltal természetfeletti ereje is odavész.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 236–237.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473.; Uő, 1986. 29–30.); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.); Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 32.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 210.).

**C 262.4. Az elvágott deréköv.** Jánosikot csak akkor tudják elfogni, amikor leoldják/levágják róla széles derékövét, amelyben a természetfeletti ereje van.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Mikolcsány/Rozsnyó (Ujváry Zoltán, 1986. 31.).

**C 262.5. A levágott haj.** Jánosiknak a hajában van az ereje, és amikor azt levágják, el tudják fogni a betyárt.

FF: Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

**C 262.6. A ládába zárt balta.** Jánosikot árulás következtében fogják el: a szeretője a betyár mágikus erejű baltáját kilenc lakattal lezárt vasládába/kilencszeres/tizenkétszeres vasládába zárja, és amikor Jánosikot megrohanják az ellenségei, a gazdája hiába hívja segítségül, a fegyver csak a ládában vagdalkozik, a vasat nem képes keresztülvágni/amikor Jánosik hívja, nyolc/tizenegy ládat keresztülvág a gazdája segítségére siető balta, de az utolsót már nem képes kiharítani (mert addigra elvágják a betyár gatyamadzagját).

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 183.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473.; Uő, 1986. 29–30.); Trizs (Uő, 1986. 32.).

**C 262.7. A baltára öntött tej.** Amikor Jánosikot az ellenségei el akarják fogni, küzdelem közben a betyár mágikus erejű baltáját hívja segítségül. A balta minden ajtón keresztülvágja magát, és már csak egyetlen ajtó van előtte, amikor valaki elkiáltja magát, hogy édes tejet öntsenek a baltára. Miután ezt megteszik, a balta rögtön erejét veszti, és az ellenségei már el tudják fogni Jánosikot.

FF: Baraca (B. Kovács István, 1994. 229–230.).

### **C 263. Jánosik börtönévei.**

**C 263.1. A lánya által megmentett Jánosik.** Az elfogott Jánosikot a bírák éhhalálra ítélik, és a bajmóci vár föld alatti tömlöcébe zárják. Csak a leánya látogathatja meg, de ételmet ő sem vihet be neki, mert az örök szigorúan átkutatják. Jánosik annak ellenére, hogy nem kap ételmet, hónapok múltán is jó erőben van, mígnem rájönnek a titkára: a látogatások alkalmával a leánya, akinek ott-hon csecsemője van, a saját tejével szoptatja az apját. E nemeslelkűség láttán megkegyelmeznek Jánosiknak.

FF: Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.).

→MZ IX. J 30.

**C 263.2. A bajmóci vár rabja.** Jánosik élete végéig a bajmóci várban raboskodik; máig is mutatják nehéz béklyóit, amiket munkavégzése közben kellett hordania.

FF: Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.).

### **C 264. Jánosikkal kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 264.1. A tisztára mosott pénzek.** Jánosik az uraktól elvett pénzt egy tűzhely alakú sziklában főzi, hogy megtisztítsa azt a ráakódott (erkölcsi) piszoktól, és csak azután osztogatja szét a szegények között.

FF: Turóc vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.).

**C 264.3. Itt járt Jánosik.** Jánosik helyi látogatásainak emléke.

AF: Dobóruszka (MZA 97355. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

C 264.5. Egyéb hagyományok.

FF: H. n.\* (Pulszky Teréz, 1851. I. 121–136.); Méhész\* (Ortutay Gyula, 1966. 269.).

**C 265. Jánosik halála.**

**C 265.1. A mágikus módon megölt Jánosik.** Az átlagos módon sebezhetetlen Jánosikot egy a kabátról levágott ezüstgombbal lövik le.

FF: Liptó vármegye/Zólyom vármegye (Matunák Mihály, 1908. 302.).

**C 265.2. Jánosik ajánlata.** Az elfogott Jánosik felajánlja a törvénykező bírácnak/megüzeni a királynak, hogy ha nem végzik ki, egy ezred/több ezred katonaságot állít ki az uralkodó javára. Az ajánlat ellenére Jánosikot az urak kivégzik.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Liptó vármegye (Lovcsányi Gyula, 1881. 41.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 472–473.; Uő, 1986. 28–30.); Mikolcsány/Rozsnyó, Trizs (Uő, 1986. 31., 31–32.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 120.).

**C 265.3. Jánosik utolsó kívánsága.** Jánosik a kivégzése előtt azt kéri, hogy még utoljára megfújhassa a furulyáját/eljárhassa a táncát. Amint a furulyáját megfújja, mindenki – még a hóhér és a pap is – táncra kerekedik.

FF: Zólyom vármegye (Gáspár Imre, 1871. 599.); Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

**C 265.4. Jánosik kivégzése.** Az elfogott Jánosikot az urak (Liptószentmiklóson) kivégzik: az oldalbordájánál fogva akasztják fel (a bordái közé vaskampót szúrva húzzák fel az akasztófára. Jánosik három napon keresztül függ így az akasztófán, míg végül kihuny az élete.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 27. szám, 3.); Liptó vármegye (Lovcsányi Gyula, 1881. 41.); H. n. (Versényi György, 1895. 237.); Zemplén vármegye (Komáromi János, é. n. 94.); Méhész (MZA 108950. – Göröcs Mihály és Ortutay Gyula gy., 1955); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473.; Uő, 1986. 29–30.); Érsekvadkert (MOA 717. – Körner Tamás gy., 1966); Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 32.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 120.); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.); Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 306.); Kolon (Uő, 2002. 97.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95.); Lökösháza (MZA 93381. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/168. – Béres András gy., 1963).

**C 265.4.1. Jánosik önkéntes halála.** Jánosik nem engedi, hogy a hóhér hozzányúljon, inkább saját maga ugrik bele a vashorogba.

FF: Mikolcsány/Rozsnyó (Ujváry Zoltán, 1986. 31.); Felsőrás, Csetnek, Lice (MZA 92944., 92943., 92945. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2009).

DT: Nagymácséd (MZA 90717. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 265.4.2. Az akasztófán pipázó Jánosik.** A bordái közé szúrt vashoroggal az akasztófára felhúzott Jánosik pipára gyújt/hét pipadohányt szív el a kampón függve, és csak akkor hal meg, amikor a pipájában a tűz kialszik/amikor az övét leveszik a derekáról.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 27. szám, 3–4.); Zemplén megye (Komáromi János, é. n. 94.).

AF: Tiszapalkonya (DMNA 716/168. – Béres András gy., 1963).

**C 265.5. A késett kegyelem.** Az uralkodó megbocsát Jánosiknak, de mire a futár megérkezik a felmentő ítélettel, Jánosik már az akasztófán csüng kiszenvedve.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Liptó vármegye (Lovcsányi Gyula, 1881. 41.); H. n. (Versényi György, 1895. 237.); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473.; Uő, 1986. 29–30.); Mikolcsány/Rozsnyó (Uő, 1986. 31.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 120.).

**C 265.6. A megadóztatott Liptó vármegye.** A király bosszúból azért, amiért Jánosikot kivégezték, súlyos adót vet ki Liptó vármegyére/a liptóiakra: évente egy véka/négy véka aranyat/ezüstöt kötelesek fizetni (száz éven át) a kincstárnak.

FF: H. n. (OSZK K Quart. Hung. 1541/IX. 61. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Nyitra (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII., 1914. 440. – Ipolyi Arnold gy., 19. század közepe); Liptó vármegye (Lovcsányi Gyula, 1881. 41.); H. n. (Versényi György, 1895. 237.; Ujváry Zoltán, 2014. 144. – Versényi György verses mondafeldolgozása); Kishartyán\* (NIFA 744/67. – Pesovár Ernő gy., 1951); Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 473., Uő, 1986. 29–30.); Érsekivádkert (MOA 717. – Körner Tamás gy., 1966); Mikolcsány/Rozsnyó, Trizs (Ujváry Zoltán, 1986. 31., 31–32.), Zabar (Villányi Péter, 1992. 118–119.); Derenk/Szögliget (Paládi-Kovács Attila, 1999. 279.).

**C 265.7. Jánosik sírja.** Jánosik a füleki vár pincéjében van eltemetve.

FF: Guszóna (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.).

**C 265.9. Jánosik emlékezete.** Jánosik emlékére minden tavasszal máglyákat gyújtanak a Király-hegyen/a felvidéki hegytetőkön.

FF: Barslédéc (Magyar Zoltán, 2002. 98.); Sajóháza\* (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95.).

**C 266. Jánosikkal kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 266.1. Jánosik hegyi tanyája.** Jánosik az embereivel a gömöri Király-hegyen/az Alacsony-Tátrában lévő „Jánosik-hegyen”/a Majrova Skalan/a gyetvai Polyana hegyén/a Veporon/stb. tanyázik.

FF: H. n. – 2 (Versényi György, 1895. 235.); Gyetva – 2 (Matunák Mihály, 1908. 302.); Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 305.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95.).

**C 266.2. Jánosik sziklája.** Szikla a gyetvai Polyánán, melyen Jánosik az embereivel szokott táncolni. / A gyetvai Polyánán minden nagypénteken Jánosik egyik sziklájából tej folyik, amely minden bajra hatásos orvosság.

FF: Gyetva (Versényi György, 1895. 235.); Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.).

**C 266.3. Jánosik barlangja.** Sziklabarlang Rajecfürdő/Ruttka/Dernő közelében/a Kis-Fátrában/a Nagy-Fátrában/a pelsőci Nagy-hegyen/stb., ahol Jánosik tanyázik/rejtőzik egy ideig/ahová a kincseit rejt el.

FF: H. n., Rajecfürdő (Versényi György, 1895. 235.); H. n. (Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képből XV., 1899. 423–424.); Ruttka (Matunák Mihály, 1908. 302.); Vác (Tragor Ignác, 1935. 88.); Dernő (Ujváry Zoltán, 2000. 263. – Jarabkó Margit gy., 1973); Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 306–307. – Jarabkó Margit kézírata); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95.); Dernő (Szentandrás Virág, 2008. 46.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 118.).

**C 266.4. Jánosik alagútja (A Jánosik-pince).** Várak alól kiinduló alagutak, melyekben Jánosik elrejtőzik az ellenségei elől/ahová a kincseit rejt el.

FF: Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.); Törincs (MZA 84198. – Varga Norbert gy., 2009).

**C 266.5. Jánosik vára.** Az erdőhorváti Jánoska vára/egy brusznói szikla, amit Jánosik várának tartanak.

FF: Erdőhorváti (Pesty Frigyes, 1864. Abaúj vármegye, 190.); Brusznó\* (Versényi György, 1895. 235.).

**C 266.6. Jánosik sziklaasztala.** Jánosik kőasztala a Rajecfürdő melletti barlangban/a pelsőci Singlár-barlangban/a gömöri Király-hegyen, melyet maga a betyárvezér morzsolta/faragott ki a sziklából. Az asztal körül látható 12 kőszék a betyárok ülőhelye volt.

FF: Rajecfürdő (Versényi György, 1895. 235–237.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 94–95., 95.); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 118.).

**C 266.7. Jánosik sziklába mélyedt nyomai.** Jánosik kezének lenyomata a Rajecfürdő mellett egy sziklában, amely úgy keletkezett, hogy a betyár mérgeiben rácsapott arra. / Jánosik lábnyoma a Dunajec partján egy sziklában, amely akkor keletkezett, amikor a betyár átugrotta a folyót.

FF: Rajecfürdő (Versényi György, 1895. 235.); Dunajec völgye (Bács Gyula, 1980. 185.); Vörös Kolostor (MZA 10329. – Magyar Zoltán gy., 1988).

**C 266.9. Jánosik kedvelt csárdája.** Csárda az Alacsony-Tátrában/Gömörben, ahol Jánosik megfordult valaha/ahol elfogták Jánosikot.

FF: Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 306.); Nemesmartonfalva (MZA 92940. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 267. Jánosikkal kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 267.1. Jánosik fegyverei.** Jánosik fegyverei és ruhája a szklabinjai várban, amit elfogásakor viselt. / Jánosik kiállított baltája abban a kocsmában, ahol elfogták a nevezetes betyárt.

FF: H. n. (Versényi György, 1895. 237.); Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

**C 267.2. Jánosik rabságának emlékei.** Vasbéklyók a bajmóci várban, amelyeket a helyi hagyomány szerint valaha Jánosik viselt.

FF: Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.).

**C 267.3. Jánosikról készült képek.** Jánosikot és betyártársait ábrázoló képek a gyetvai parasztházak falán. / Jánosik ottani rabságát ábrázoló festmény a bajmóci várban.

FF: Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.); Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.).

**C 267.5. A Jánosik-szűj.** A szlovák pásztorok széles deréköve, amit Jánosik emlékére azóta Jánosik-szűjnek neveznek.

FF: Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 306.).

**C 268. Jánosik kincsei.**

**C 268.1. Jánosik elrejtí a kincseit.** Jánosik személyesen rejtí el az uraktól összerabolt kincseit olyan formán, hogy rajta kívül senki se akadhasson a nyomára. / Jánosik megvakítja a kincs elrejtésében segédkező betyártársát, hogy ne árulhassa el a kincs rejtékhelyét.

FF: Dernő (Szentandrási Virág, 2008. 46.); Lice (MZA 93197. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 268.2. Jánosik elrejtett kincsei.** Jánosik elrejtett/feltételezett mesés hírű kincsei a Felföld különböző helyein.

FF: Gömör vármegye (Zsupos Zoltán, 1994. 16–17. – 18. század vége); Gömör vármegye (Bartholomaeidesz Ladislaus, 1806–1808. 38., 40.; Ipolyi Arnold, 1854. 590.); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 345. – Csaplovics János gy.); Brusznó\* (Versényi György, 1895. 235.); Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.); Sáros vármegye (Tóth Sándor, 1912. III. 652.); Bajmóc (Relković Davorka, 1920. 79.); Vác (Tragor Ignác, 1935. 88.); Méhész (MZA 108950. – Göröcsös Mihály és Ortutay Gyula gy., 1955); Dernő (Ujváry Zoltán, 2000. 263. – Jarabkó Margit gy., 1973); Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 306–307. – Jarabkó Margit kézírata); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95.); Alsószemeréd, Kövi, Lice, Törincs (MZA 83988., 64223., 93197., 84198. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2009).



## C 271–290. Juhász András

**C 271. Miért lett betyár Juhász András?** Juhász András vasárnap sokáig mulat a kocsmában, és másnap elalszik a nyája mellett. Amíg ő alszik, a juhái bemennek a közeli lucernásba, és fölfúvódnak tőle. Mivel az okozott kárral Juhász András nem tud elszámolni a gazdájának, az kisemmizi és elcsapja őt az állásából. Elkeseredésében Juhász András felcsap betyárnak.

DT: Várong (EA 2237/89. – Takács Lajos gy., 1950); Nak (WMMEA 10-73/11. – Novák József, Novák Józsefné és Könczöl Teréz gy., 1954); Várong (Küllős Imola, 1988. 204. – Takács Lajos gy., 1962); Felsőmocsolád (RRMNA 716/97. – Orbán Gézáné gy., 1984); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 322.).

**C 273. Juhász András jótéményei.**

**C 273.1. A kocsiúddal mért rőf.** Juhász András találkozik egy szegény öregasszonnyal, aki rongyos ruhában megy hazafelé. Megesik a szíve a szegény asszonyon, és amikor egy zsidó kereskedőt lát közeledni a szekerével, megállítja a fogatot, és utasítja, hogy mérjen ki az asszony szoknyájának hat rőf anyagot, ám nem hagyományos rőffel, hanem a hosszmérték a kocsi rúdja legyen. Juhász a zsidónak utóbb megtéríti a kárát/azt mondja neki, hogy állítsa össze a számlát és küldje el Juhász Andrásnak, amiből a kereskedő már tudja, hogy a ruhaanyag soha nem lesz kifizetve.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 341.); Várong (EA 2237/93. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/63–64. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 274. Juhász András bosszúja.**

**C 274.1. Juhász András figyelmeztetése. (A lefejtett sárga zsinór).** Juhász András egy gazdánál megjelenik a betyárjaival, és felszólítja őt, hogy készíttessen vacsorát nekik. A gazda levág egy ürüt, és amikor az étel elkészül, a szolgájával egy rúdon viszi ki a betyároknak az erdőbe. Amikor Juhász András meglátja a megérkező gazdát a sárga zsinóros öltözetben, megfoghatja az embereivel, akik a bicskáikkal akkurátusan lefejtik a ruháról a sárga zsinórokat, majd közlik vele, hogy ilyent többet nem hordjon, mert hasonló ruhát a zsandárok (a „sárga kutyák”) viselnek.

DT: Várong (EA 2237/92. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/61–62. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 274.2. A megbüntetett szidalmazó.** Juhász András az erdőszélen találkozik egy a boltba igyekvő asszonnyal. Amikor beszélgetésbe elegyednek, az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, akasztófáralónak mondja őt. Juhász pénzt ad az asszonynak és arra kéri, hogy hozzon neki szöveget a csizmája megjavítására. Amikor a menyecske megérkezik, a betyár felfedi előtte a kilétét, és a szidalmazóért bosszúból az asszony talpába veri az apró szöveget.

DT: Várong (EA 2237/96. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/65–66. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 274.3. A megbüntetett zsidó.** Juhász András a gazdája, egy zsidó bérlő kiteszi az állásából, amikor az véletlenül kárt okoz neki. A betyárrá lett Juhász András nem sok idővel később felkeresi a zsidót, és szívtelenségéért jól elveri.

DT: Várong (Küllős Imola, 1988. 204. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 274.4. A megbüntetett erőszaktevők.** Juhász András értesül arról, hogy egy majorgazda/egy gazdatiszt, ha szemrevaló menyecskét vagy szép lányt lát a zselérek között, zaklatja és megerőszkolja őket. Egy este amint a gazdatiszt este hazafelé tart, Juhász András a betyárjaival elfogja az önkényeskedő férfit, és büntetésül kiheréli/levágja a hímvesszőjét.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 206.).

**C 274.5. Az agyonlőtt bíró.** Juhász András disznókat lop, de a falubeli bíró értesíti a pandúrokat, és az állatokat visszaszerzik a betyártól. Az elmenekülő Juhász András még azon az éjjel megjelenik a bírónál, és megtorlásul agyonlövi őt.

DT: Várong (EA 2237/94. – Takács Lajos gy., 1950); Nak (WMMEA 10-73/11. – Novák József, Novák Józsefné és Könczöl Teréz gy., 1954); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2009. 321.).

**C 274. A lelőtt csendőrök.** Juhász András szembeszáll az őt elfogni akaró pandúrral/csendőrökkel, és agyonlövi őket.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 209.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/97. – Orbán Gézáné gy., 1984).

**C 275. Juhász András rablásai.**

**C 275.1. A kifosztott gazdagok.** Juhász András a szegény embert nem bántja, csak a gazdagokat rabolja ki.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 275.2. A megüzent sarc.** Juhász András megüzeni a nagygazdának, hogy a szükséges élelem még aznap estére legyen ott az erdőben. A gazda tartva a betyár bosszújától, teljesíti a kérést.

DT: Várong (EA 2237/92. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/61–62. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 275.3. A disznótolvaj Juhász András.** Juhász András disznókat lop/elhajtja az uraság kondáját.

DT: Várong (EA 2237/94. – Takács Lajos gy., 1950); Nak (WMMEA 10-73/11. – Novák József, Novák Józsefné és Könczöl Teréz gy., 1954); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2009. 321.).

**C 277. Juhász András társai.**

**C 277.1. Juhász András betyár csapata.** Juhász Andrásnak 11 tagú betyár csapata van, ő a bandában a tizenkettedik.

DT: Várong (EA 2237/92. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (Küllős Imola, 1988. 204. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 277.2. Egy betyár Juhász András bandájából.** Egy niklai férfi (Füttő Nagy György) fiatalkorában tagja Juhász András betyár csapatának, de miután felrobban a kezében a puska, és a robbanás három ujját leszakítja, alkalmatlanná válik a betyárkodásra és távoznia kell a bandából, majd utóbb a vidékről is, mert az emberek tartva tőle a múltja miatt, agyon akarják ütni.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 207–209.).

**C 278. Juhász András szeretői.** Juhász András helyi szeretői. / Juhász András név szerint ismert szeretői (a zalakarosi Lakatos Babi/a niklai Bucsek Trezka).

DT: Várong (EA 2237/95. – Takács Lajos gy., 1950); Bókaháza (EA 8259/6. – Fülöp István gy., 1952); Várong (EA 7229/65–67. – Takács Lajos gy., 1962); Nikla – 2 (Hársházi István, 1978. 192–193., 207–209.).

**C 276. Juhász András egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 276.1. A pandúrokkal mulató Juhász András.** Juhász András a magyarszerdahelyi csárdában mulat az embereivel, amikor meglátja, hogy éppen arrafelé jár két pandúr. Kimegy eléjük és behívja őket is mulatni, majd amikor közösen jól kimulatták magukat, a betyárok lóra pattannak, és elvágtatnak.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 276.2. A tányér alatt hagyott cédula.** Juhász András inkognitóban Kaposváron bemegy a Korona szállodába, megebédel, majd távozáskor a tányér alatt hagy egy cédulát, amelyen az áll: „Itt járt Juhász András”.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 321.).

**C 278. Juhász András ellenségei.**

**C 278.1. Juhász András szerelmi vetélytársa.** Juhász András és Fatüje ugyanannak a csaplárosnének udvarol. Fatüje az embereivel összeszövetkezve le akar számolni Juhász Andrásal, de az asszony távozásra bírja a szeretőjét, mielőtt még a másik betyár odaérkezne.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 192–197.).

**C 281. Juhász András menekülése.**

**C 281.1. A híd alá rejtőzött betyár.** Juhász András az eddei Nagy-híd alá bújik el az őt üldöző pandúrok elől, ahol azok nem veszik észre őt.

DT: Edde (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 358.).

**C 281.2. A disznóólba bújt betyár.** Juhász András egy disznóólban rejtőzik el az üldözői elől, ahol azok nem keresik a betyárt.

DT: Felsőmocsolád (Gönczi Ferenc, 1944. 337.).

**C 281.3. A kibontott tető.** Juhász Andrást és társait a pandúrok bekerítik, de ők kibontják a csárda tetejét, és az épület hátánál elmenekülnek.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 337.).

**C 281.4. A századparancsnokra fogott fegyver.** Egy század katonaságot vezényelnek ki az erdőbe Juhász András elfogására. Amint a parancsnok is egyre beljebb hatol a sűrűben, egyszer csak egy puskacső mered rá az egyik fa mögül, majd a betyár figyelmezteti a századost, hogy ha szólni mer, vagy a legkisebb jelét adja a jelenlétének, vége az életének. A százados int, hogy ne keressék tovább a betyárt, aki ezáltal megmenekül.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2009. 321–322.).

**C 281.5. A tűzharc közben elmenekülő betyár.** Juhász András felveszi a harcot az öt elfogni igyekvő pandúrokkal, és folytonos lövöldözés közben elmenekül.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 335–336.).

**C 281.5.1. Juhász András bögatyája.** A pandúrokkal vívott tűzharc közepette Juhász András bögatyáját sűrűn kilyuggatják a golyók, de a betyár csodás módon sértetlen marad.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 336.).

**C 282. Juhász András elfogása.**

**C 282.1. Ferenc József kívánsága (A látni kívánt betyár).** Ferenc József azt a parancsot adja, hogy az üldözött betyárt, Juhász Andrást élve fogják el és vigyék eléje, mert szeretné személyesen is megismerni.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 338.).

**C 285. Juhász Andrással kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 285.1. A Juhász Andrástól rettegő pandúrok.** Juhász András közeledtének a hírére a pandúrok az ágy alá/a dunyha alá bújnak, és mindaddig ott rejtőznek, amíg a rettegett hírű betyár el nem távozik a tanyáról.

DT: Várong (EA 2237/91. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/61–62. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 286. Juhász András halála.**

**C 286.1. Az elárult Juhász András.** Juhász András egy szőlőhegyi pincében rejtőzik. Amikor a pince tulajdonosa megtudja, hogy a betyár fejére nagy összeg

van kitűzve, felmegy hozzá a pincébe, borral kínálja, és amikor az a csutorát a szájához emeli, hátulról fejbe vágja, majd agyonveri. / Juhász Andrást a fejére kitűzött váltságdíj reményében pénzéhes emberek berúgatják, majd megölik.

DT: Somogy megye – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 338.).

**C 286.2. A féltékenységből megölt Juhász András.** Juhász Andrásnak egy férjes asszony a szeretője. A megcsalt férj összeszövetkezik a testvérével, és elrejtőznek a házban. Amikor a menyecskéhez megérkező betyár enni-inni kezd, és a szájához emeli a borral teli csutorát, előrohannak, és úgy fejbe vágják Juhász Andrást, hogy az ott hal meg.

DT: Várong (EA 2237/95. – Takács Lajos gy., 1950); Bókaháza (EA 8259/6. – Fülöp István gy., 1952); Várong (EA 7229/65–67. – Takács Lajos gy., 1962).

**C 287. Juhász Andrással kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 287.1. Az erdei rejtkehely.** Juhász András tanyája/búvóhelye a törökkoppányi/a homokkomáromi erdő/a Kaposvár melletti Zaranyi-erdő.

DT: Várong (EA 2237/96. – Takács Lajos gy., 1950); Várong (EA 7229/65–66. – Takács Lajos gy., 1962); Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 321–322.).

**C 287.3. Juhász András kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol Juhász András gyakran megfordult/sokszor mulatott.

DT:

- A mezőcsokonyai (az alsónyíresi pusztán állt) Nyíresi csárda: Somogy megye – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 334–335., 336.); Mezőcsokonya (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 414.).
- A magyarszerdahelyi csárda: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).
- A szentpéterei csárda: Somogy megye (EA 19182/22. – Pintér István gy., 1963).
- A felsőmocsoládi Bábodi-csárda: Felsőmocsolád (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 340.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/88. – Orbán Gézáne gy., 1984).
- A somogysárdi kocsmá: Nikla (Hársházi István, 1978. 208.).

## C 291–300. Kis Víg Miska

**C 291. Kis Víg Miska bosszúja.**

**C 291.1. A megleckéztetett zsandárok.** A csárdába betoppanó zsandárok nem ismerik fel az ott iszogató Kis Víg Miskát, és éppen tőle kérdezik, hogy látta-e a hírhedt betyárt. Kis Víg Miska az asztalához hívja a zsandárokat, mondván, hogy a betyárt ott járt, és hamarosan vissza kell, hogy érkezzon. Amikor poharazgatás közben az egyik zsandár megjegyzi, hogy bár jönne már az a betyár, hogy vasra verhessék, Kis Víg Miska megjegyzi, hogy addig nem jöhet, amíg el nem megy, amiből a zsandárok megértik, hogy kivel beszélnek – de akkor már a betyárok

le is fogják őket, majd a zsandárokat az asztalra kötözve, a tányért a hasukra téve vacsoráznak meg.

AF: Túrkeve (Szűcs Sándor, 1957. 116–117.; Béres András, 1961. 6–7.).

**C 291.2. Az elégetett adóslevelek.** Kis Víg Miska az embereivel éjszaka rátör egy gazdag birtokosra, mert úgy hallották, hogy az illető ágyának négy lába alatt négy vasfazék pénz van elásva. A betyárok fel is ássák a ház földjét, de nem találnak semmit, mire dühükben felakasztják a birtokost a mestergerendára, a nemi szervét levágják és a szájába adják, majd a szegény emberek adósleveleivel – melyek az általa uzsorakamatra adott kölcsönökről szólnak – alája gyűjtanak.

AF: Nagyrábé (MOA 11522. – Molnár Ambrus gy.); Sáp (EA 15404/23–25. – Molnár Ambrus gy., 1964–1967); Sáp – 3 (Molnár Ambrus, 2001. 280–281., 286.).

**C 292. Kis Víg Miska rablásai.**

**C 292.1. A sárréti lótolvajlás (Kis Víg Miska betyárbecsülete).** Kis Víg Miska elszegődik bojtárnak egy ménes mellé, és napok telnek el, de sem ételt, sem italt nem fogad el. Egy idő után mindez szöveget üt a számadó fejében, aki szóvá is teszi, hogy netán valami rosszban sántikál? Kis Víg Miska azt válaszolja rá: „Hát vigyázzon kend!” Amint eltelik a harmadik éjszaka, a bojtár nyolc lovat ugraszt meg a ménesből, a pusztai felfogás szerint tartva magát a betyárbecsülethez, hiszen a gazdájától sem ételt, sem italt nem fogadott el, sőt még figyelmeztette is őt a veszélyre.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1959. 39–40.).

**C 292.2. Az álruhás lólopás.** Kis Víg Miska a pusztán megállítja a környékbeli uraság kocsisát és közli vele, hogy hamarosan ellopja az úr legszebb lovát. A birtokos pandúrt hívat, aki éjjel-nappal ott posztol az istálló kapujában. Harmadnapra Kis Víg Miska délidőben azzal állít be az uraság tanyájára, hogy üzenetet hozott a csendbiztostól. Az őrt álló pandúrnak azt mondja, hogy azt üzenik neki, hogy Kis Víg Miskát elfogták a szomszédos határban, és amíg a pandúr az őrködést immár feleslegesnek tartva elmegy a szükségét elvégezni, a betyár felpattan a kiszemelt ló hátára, és elvágtat.

AF: Szeghalom (Szűcs Sándor, 1959. 38–39.).

**C 292.3. A rászedett zsandárok.** Kis Víg Miska a bandájából egy fiatal legényt lánynak öltöztet, és a strázsát álló zsandárokhoz küldi figyelmeztetés végett. Míg a zsandárok a leánynak hitt betyár körül legyeskednek, Kis Víg Miska a szabadkéményen keresztül leereszkedik a házba, majd az ott talált holmit és fegyvereket kiadogatja a társainak. Amikor végeztek, a megbeszélte jelre a nőnek öltözött betyár felpattan az egyik zsandár lovára, és mindnyájan elszelelnek. /

Kis Víg Miska egy éjjel lovat visz „ajándékba” a csendbiztosnak, de ahelyett, hogy bekötné azt az istállóba, a bent lévő állatokat is elköti.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1957. 118–119.; Béres András, 1961. 8–9.); Nagysárrét (P. Vas János, 2012. 102.).

**C 292.4. Kis Víg Miska rablógyilkosságai.** Kis Víg Miska a társaival fényes nappal négylovas, csengős szekéren beállít egy gazdag ember hírében álló református paphoz, és agyonlövi, majd kirabolja őt. / Kis Víg Miska a bandájával rátör egy gazdag birtokos házára, a nemest meggyilkolja és kirabolja.

AF: Sárrétudvari (Szűcs Sándor, 1955. 52.); Sárrétudvari (EA 7316/20. – Madar Ilona gy., 1963); Nagyrábé (MOA 11522. – Molnár Ambrus gy.); Sáp – 3 (Molnár Ambrus, 2001. 278., 280–281.).

**C 293. A természetfeletti képességű Kis Víg Miska.**

**C 293.1. A tenyérbe forrasztott vasfű.** Kis Víg Miska tenyerébe vasfű van forrasztva, miáltal bármely zárat/lakatot/bilincset képes kinyitni.

AF: Bihari-sárrét (Szűcs Sándor, 1957. 44.); Bihardancsháza (EA 17249/23–25. – Molnár Ambrus gy., 1971); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 280.).

**C 294. Kis Víg Miska társai.**

**C 294.1. Kis Víg Miska és Lengyel Samu.** Kis Víg Miska Lengyel Samuval közösen követi el a rablásait/rablógyilkosságait.

AF: Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 281.).

**C 295. Kis Víg Miska szeretője.** Kis Víg Miska szeretője a nagyrábéi csárdásné.

AF: Nagyrábé (EA 14767/61–62. – Molnár Ambrus gy., 1966); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 280.).

**C 296. Kis Víg Miska menekülése.**

**C 296.1. Az ablakon kidugott puskacsövek.** A pandúrok el akarják fogni Kis Víg Miskát, de amikor látják, hogy a csárda minden ablakából két-három puskacső mered kifelé, nem mernek támadást indítani, és amíg ott tétováznak, a betyárok kereket oldanak. / A falusiak híret vesznek, hogy Kis Víg Miskát látták közeledni a községhez egy ekhós szekéren. Az országútra kitóduló emberek már messziről kiabálják Kis Víg Miskának, hogy álljon meg és adja meg magát, de amikor a szekér minden oldalán puskacsöveket látnak kifelé meredni, nem merik megközelíteni a szekeret. Kis Víg Miska végighajt a falun, és amikor távol ér a községtől és a lovat kicsapja legelni, csak akkor döbbenek rá az emberek, hogy a betyár egyedül volt a szekéren.

AF: Nagyrábé (EA 14767/65. – Molnár Ambrus gy., 1966); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 277–278.).

**C 297. Kis Víg Miska elfogása.**

**C 297.1. „Lova lába megbotlott egy gyökérben.”** Kis Víg Miska a – kistrábéi – csárdában mulat, amikor a csaplárosné szolgálója jelenti, hogy zsandárok közelednek. Kis Víg Miska a hír hallatán felpattan a lovára és elvágat, de a ló menekülés közben megbotlik egy gyökérben/egy gödörben, és a nyomában lévő üldözők elfogják a betyárt.

AF: Nagysárrét (Béres András, 1961. 9.); Sáp – 2\* (Molnár Ambrus, 2001. 278., 279.).

**C 298. Kis Víg Miska szökése.** Kis Víg Miskát elfogják a zsandárok, és kísérik a tömlöcbe. Útközben azt kérdezi tőle az egyik zsandár: „Kis Víg Miska, miért búsul a lovad?” A betyár azt válaszolja: „Azért, mert a csendbiztos úr lesz”. Majd később megjegyzi: „De tud ám az én lovam táncolni is!” A zsandárok jót nevetnek Kis Víg Miska szavain, majd a nyári nagy meleg miatt betérnek az útszéli csárdába némi hűsítőre, az összebilincsel betyárt pedig kint hagyják a szekéren. Kis Víg Miska beüzen a zsandároknak, hogy igyekezzenek a borivással, mert másnap vásár lesz Nádudvaron, és neki ott kell lenni négy lóval, mire a zsandárok megint csak nevetnek rajta, és visszaüzenik, hogy ha olyan sürgős, hát csak menjen. Kis Víg Miska a tenyerébe forrasztott vasfűvel kinyitja a bilincset, majd a csárda ajtaját a fokosával belökve bekiált: „No, akkor áldja Isten, csendbiztos úr, én már megyek!”, és sebesen elvágat a lovakkal együtt. / Az elfogott Kis Víg Miska fáradtnak és betegnek tettei magát, majd amikor a csárdába betérő zsandárok nem figyelnek rá, a tenyerébe forrasztott vasfűvel kinyitja a kezén lévő bilincset, és a csárda ajtaján kiugorva kíséreihez zárja az ajtót, ő maga pedig elmenekül.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1957. 44. – Osváth Pál nyomán, 1905); Nagyrábé (EA 14 767/61–62. – Molnár Ambrus gy., 1966); Bihardancsháza (EA 17249/23–25. – Molnár Ambrus gy., 1971); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 279–280.).

**C 299. Kis Víg Miska halála.** Kis Víg Miskát elfogják és felakasztják a betyárkodása során elkövetett rablások és gyilkosságok miatt.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 52–53.; Uő, 1957. 119–120.; Uő, 1959. 39–40.; Béres András, 1961. 9.); Nagyrábé (EA 14767/65. – Molnár Ambrus gy., 1961); Hajdúság (Szűcs Sándor, 1969. 24–25.).

**C 299.1. A kistrábéi akácfa.** Egy öreg akácfa a kistrábéi pusztán a tetétleni határban, amelyről azt tartják, hogy arra akasztották fel Kis Víg Miskát.

ER: Nagyrábé (EA 14767/65. – Molnár Ambrus gy., 1966).

**C 299.2. A leomló akasztófa.** Kis Víg Miskát Debrecenben akasztják fel egy téglából épült négyágú akasztófára, amelynek egyik oszlopa azonnal leomlik a kivégzést követően. Az oszlopot hiába rakják fel újból és újból, az továbbra is mindig ledől a kivégzett betyár ártatlanságát jelezve.

AF: Hajdúság (Szűcs Sándor, 1969. 24–25.).



**C 300. Kis Víg Miskával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 300.1. A föld alatti istálló.** Kis Víg Miska egy titkos, föld alatti istállóban (a Nagyrábé és Bihardancsháza határán lévő Békás-halom alatt) rejtegeti az elkötött lovakat. / Kis Víg Miksa egy kukoricagóré alatt kialakított veremben rejtegeti a lopott lovakat.

AF: Nagyrábé (MOA 11523. – Molnár Ambrus gy.); Sárrétudvari (EA 7316/20. – Madar Ilona gy., 1963); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1969. 78–79.); Bihardancsháza (EA 17249/23–25. – Molnár Ambrus gy., 1971); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 279–280.).

**C 300.3. Kis Víg Miska kedvenc csárdái.** Kis Víg Miska gyakran mulat a Békás-halmi titkos rejtekhelyéhez közeli kistrábéi csárdában/a túrkevei határ Gugyori nevű csárdájában.

AF: Túrkeve (Szűcs Sándor, 1957. 116–117.; Béres András, 1961. 7.); Nagyrábé (EA 14767/65. – Molnár Ambrus gy., 1966); Bihardancsháza (EA 17249/23. – Molnár Ambrus gy., 1971); Sáp – 2 (Molnár Ambrus, 2001. 278., 279–280.).

C 301–310. Mantu (Petru Mantu)

**C 301. Petru Mantu tulajdonságai.**

**C 301.1. A nagyerejű Mantu.** Petru Mantu olyan erős, hogy a láncot pusztá kézzel leszakítja magáról az aradi börtönben.

AF: Omor (AFAR F 4759/4. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 301.2. A tisztakezű Mantu.** Petru Mantu kezéhez nem tapad vér, senkivel szemben nem alkalmaz erőszakot.

AF: Omor (Vöő Gabriella, 1964. 63.).

**C 302. Petru Mantu jótéményei.**

**C 302.1. A szegényeket segítő Mantu.** Petru Mantu segíti a szegény embereket/ pénzt ad egy szegény asszonynak, hogy tudjon tehenet venni.

AF: Omor – 2 (AFAR F 4753., 4759. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. l. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 302.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Petru Mantu amit elrabol a gazdagoktól, szétosztja a szegény emberek között.

ER: Óraljaboldogfalva (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

**C 302.3. A háromszoros áron megvett áru.** Petru Mantu találkozik egy szegény asszonnyal, aki egyetlen tehenét/utolsó tyúkjait viszi eladni, hogy pénze legyen. Petru Mantu háromszoros áron veszi meg tőle az állatokat, majd megmondja neki, hogy vigye azokat is haza.

AF: Omor – 3 (Vöő Gabriella, 1964. 64–66.).

**C 302.4. Petru Mantu a szegény lány lakodalmában.** Petru Mantu találkozik egy szegény asszonnyal, aki egy pár tyúkot visz eladni, hogy legyen némi pénze a lánya lakodalmára. Amikor Mantura terelődik a szó, az asszony dicsérni kezdi a betyárt, mire Mantu pénzt ad neki a lagzira és azt mondja, hogy majd ő is el fog menni rá. Amikor elérkezik a lakodalom időpontja, Mantu is elmegy, és nászajándékkul négy ökröt visz a lánynak. Néhány hét múlva az a nagygazda, akitől az ökrök származnak, felkeresi a szegény lányt, és elhajtja tőle az állatokat arra hivatkozva, hogy azokat a betyár tőle lopta. Ezt hallván Mantu a gazda elé megy, és arra kényszeríti, hogy az ökröket vigye vissza, ráadásul pedig az öregasszonynak adjon annyi pénzt, amiből az szántóföldet vehet. A nagygazda tartva a megtorlástól, úgy cselekszik, ahogyan Mantu követeli tőle.

AF: Omor (Vöő Gabriella, 1964. 64.).

### **C 303. Petru Mantu bosszúja.**

**C 303.1. A megbüntetett szidalmazó (Petru Mantu lakatja).** Petru Mantu az erdőben találkozik egy vásárba igyekvő asszonnyal. Megkérdezi tőle, hogy mit tenne, ha találkozna Mantuval, mire az asszony fennhangon szidni kezdi a betyárt, és azt feleli, hogy ő bizony feladná őt a hatóságoknak. Petru Mantu pénzt ad az asszonynak és arra kéri, hogy hozzon neki a vásárból egy lakatot. Amikor az asszony megérkezik a lakattal, Mantu felfedi előtte a kilétét, majd azt mondja neki: „Tudd meg, ha te nem tudsz lakatot tenni a szájadra, majd tesztek én!”, és kilyukasztva az asszony szája szélét, lelakatozza azt.

AF: Omor (AFAR F 4769. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (AFAR Mg. 387. I. l. – Vöő Gabriella gy., 1960); Omor (Vöő Gabriella, 1964. 64.).

### **C 304. Petru Mantu rablásai.**

**C 304.1. A kifosztott gazdagok.** Petru Mantu a szegényeket nem bántja, csakis a gazdagoktól rabol.

AF: Omor (AFAR F 4753. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 304.2. A kifosztott zsandárok.** Petru Mantu levetkőzteti az általa rászedett zsandárokat, hogy a csapatának fegyvert és ruhát szerezzen.

AF: Omor – 2 (Vöő Gabriella, 1964. 65–66., 67.).

### **C 305. Petru Mantu egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 305.1. Petru Mantu a szerb király lakodalmán (A tányér alatt hagyott cécula).** A szerb király Petru Mantu híret hallva többször is kijelenti, hogy szeretné látni azt a betyárt. A király szavai Mantu fülébe jutnak, és amikor az uralkodó a lakodalmát tartja, kapitánynak öltözve maga is elmegy a jeles eseményre. A lakoma végeztével a kapitány eltűnik az asztal mellől, és csak amikor szedik össze az edényeket, akkor döbbenek rá, hogy ki volt az a katonatiszt, ugyanis a tányér alatt hagyott céculán az áll: „Itt járt Petru Mantu”.

AF: Omor (Vöő Gabriella, 1964. 63.).

**C 306. Petru Mantu elfogása.**

**C 306.1. Az elárult Mantu.** Petru Mantu árulás következtében a rejtekhelyén, egy ház padlásán fogják el.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. n. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 307. Petru Mantuval kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 307.1. Mantu nótája.** Petru Mantu az elítéltetését követően azt dalolja, hogy akkor verte volna meg az Isten, amikor az anyja megszülte.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. n. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 308. Petru Mantu halála.**

**C 308.1. Az orvul lelőtt Mantu.** Petru Mantu a tulajdon nagybátyja árulja el. Noha a betyár látja el őt pénzzel, amikor egyszer Mantu kölcsönkér tőle valamennyi összeget, a nagybátyja vonakodik adni neki, majd jelenti a csendőröknek, hogy hol található meg. A csendőrök felmennek a padlásra, a plafonon egy lyukat fúrnak, és várják, hogy a betyár megérkezzen. Amikor Mantu belép az ajtón, a csendőr nem mer rálőni a betyárra, mire Mantu nagybátyja kapja fel a fegyvert, és szíven lövi vele az unokaöccsét. Amint Mantu bandája értesül az árulásról, felkeresi az áruló nagybácsit, és büntetésül elevenen széttépik.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. c. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 309. Petru Mantuval kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 309.1. Az erdei rejtekhely.** Petru Mantu a csapatával az aninai erdőben tanyázik.

AF: Omor (AFAR Mg. 387. I. l. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 310. Petru Mantu kincsei.** Petru Mantu a kincseit Óraljaboldogfalva határában ássa el, a kincsek máig is ott vannak valahol.

ER: Óraljaboldogfalva (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

C 311–320. Mészáros Pali (Nagy Pál)

**C 311. Mészáros Pali származása.**

**C 311.1. Mészáros Pali születése.** Mészáros Pali burookban született, ez az oka a sebezhetetlenségének.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.).

**C 312. Mészáros Pali jótéteményei.**

**C 312.1. A szegények pártolója.** Mészáros Pali a szegényeket nem bántja, sőt ha teheti, segít rajtuk.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.).

**C 313. Mészáros Pali rablásai.**

**C 313.1. A kifosztott gazdagok.** Mészáros Pali csak az urakat rabolja ki, a szegényeket nem bántja.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.).

**C 315. A természetfeletti képességű Mészáros Pali.**

**C 315.1. A sebezhetetlen Mészáros Pali.** Mészáros Palit nem fogja a puskagolyó, ha éri is lövés a testét, nem sérül meg. Sebezhetetlenségének az a titka, hogy valami jótett fejében olyan varázskénőcsöt kapott egy öregasszonytól, amellyel ha a testét bekeni, sérthetlenné válik.

DT: Vásárosbéc (MZA 93606. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 315.2. A csak mágikus módon sebezhető betyár.** Mészáros Pali testét nem fogja az ólomgolyó, egyedül csak pipaszárral lehet lelőni. Olyan pipaszárral, amit hét éves sörgyefáról/meggyfáról metszenek le és hét évig használják mint pipaszárat. Ezzel lehet a boszorkányokat is lelőni, mert nekik sem árt a puskagolyó.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 269.); Visnye (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 583–584.); Szenna (RRMNA 1652/19–20. – Baranyi Béla gy., 1981); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.); Vásárosbéc (MZA 93607. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 316. Mészáros Pali szeretői.** Mészáros Palinak titkos szeretője egy somogyi grófnő/a tótszentgyörgyi csárdás felesége. / Mészáros Palit a szeretője árulja el.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.); Vásárosbéc (MZA 93611. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 318. Mészáros Pali halála.**

**C 328.1. Mészáros Pali lelővése (Az elárult betyár).** Mészáros Pali a pandúrokkal vívott küzdelemben esik el árulás következtében: sok pénzért a szeretője/az egyik komája/kegyelem fejében egy halálra ítélt cigány árulja el, hogy a nevezetes betyárt csak sürgyefából/meggyfából metszett pipaszárral lehet lelőni.

DT: Kadarkút, Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 265., 269.); Visnye (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 583–584.); Szenna (RRMNA 1652/19–20. – Baranyi Béla gy., 1981); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.); Vásárosbéc – 2 (MZA 93607., 93608. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 318.2. Mészáros Pali utolsó szavai.** A halálosan megsebzett Mészáros Pali utolsó erejével azt mondja: „Meg fognak bosszulni. Meg fognak gyászolni”.

DT: Vásárosbéc (MZA 93609. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 318.3. A Pali-temetés (Mészáros Pali sírja).** Mészáros Palit a Zselicség szívében, Kadarkút, Visnyeszéplak és Magyarlukafa határán, egy erdei út kereszteződésénél temetik el. A hely neve azóta Pali-temető/Pali-temetés. Az erdőszélen

árválkodó sírt azóta is valakik minden évben felújítják, gondozzák, időnként még virágcsokor vagy gyertya is kerül a sírra az ott nyugvó betyár emlékére.

DT: Kadarkút (Gönczi Ferenc, 1944. 265.); Kadarkút (EA 5886/46. – Hofer Tamás gy., 1953); Visnye (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 583–584.); Szenna (RRMNA 1652/19–20. – Baranyi Béla gy., 1981); Magyarlukafa (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 366.; Pesti János szerk., 2002. 130.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 320.); Vásárosbéc – 2 (MZA 93611., 93612. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 318.3.1. Mészáros Pali sírfelirata.** Mészáros Pali sírkeresztjén az olvasható:  
„A vármegye katonája / Lábam nyomát sokat járta. / Itt nyugszik a Nagy Pál,  
/ Akit megölt a pipaszár”.

DT: Kadarkút (Gönczi Ferenc, 1944. 265.); Szenna (RRMNA 1652/19–20. – Baranyi Pál gy., 1981); Vásárosbéc (MZA 93601. – N. N. gy.).

**C 319. Mészáros Palival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 319.1. A kóbor cigányok találkozóhelye.** Mészáros Pali határbeli sírja mint a vándorcigányok rendszeres találkozóhelye.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 269.).

## C 321–330. Nagyszemű Paja (Nagyszemű Palkó/Tóth Pál)

**C 321. Nagyszemű Paja jótéteményei.**

**C 321.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Nagyszemű Paja csak a gazdag parasztokat, zsidó kereskedőket rabolja ki, és amit elvesz tőlük, azt odaadja a szegény embereknek.

FF: Bolgárom, Fülek (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 138–139., 139.).

**C 322. Nagyszemű Paja rablásai.**

**C 322.1. Nagyszemű Paja csempészbandája.** Nagyszemű Paja a határon keresztül Szlovákiából Magyarországra csempészi át a lopott állatokat, ahol aztán passzust szerezve róluk, busás haszonnal ad túl rajtuk.

FF: Ajnácskő/Tornalja, Serke (MZA 92972., 92971. – Varga Norbert gy., 2002, 2005).

**C 322.2. Nagyszemű Paja, a lótolvaj.** Nagyszemű Paja úgy lop lovat, hogy a patájára rongyot teker, miáltal nyom híján a hatóság nem tudja, hogy az ellopott állatot melyik irányban keresse.

FF: Ajnácskő/Tornalja, Korláti (MZA 92972., 92968. – Varga Norbert gy., 2002, 2007); Béna, Fülekpilis, Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 139–140.).

**C 322.3. Nagyszemű Paja, a libatolvaj.** Nagyszemű Paja libákat lop.

FF: Ragyolc (MZA 1213. – Magyar Zoltán gy., 2001).

**C 322.4. Az ellopott gépszíjak.** Nagyszemű Paja a társaival ellopja a kőbányából a szállítószalagról a gépszíjat, hogy azt eladja bakancstalpnak.

FF: Csákányháza, Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140., 141.); Korláti (MZA 92968. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 322.5. A nevezetes vonatrablás.** Nagyszemű Paja a bandájával fákat döntve a sínre, megállásra kényszerít és kirabol egy pénzszállító vonatot, amely a bányászok fizetését szállítja.

FF: Egyházasbást (Magyar Zoltán, 2006b. 60.); Béna, Gömörsíd, Ragyolc – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 139–140.); Somoskő (Frics Gyula, 2007. 20–21.).

**C 322.6. A kirabolt áruház.** Nagyszemű Paja a társaival kirabol egy ruházati áruházat Budapesten.

FF: Ajnácskő/Tornalja, Serke (MZA 92972., 92971. – Varga Norbert gy., 2002, 2005); Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 139.).

**C 322.7. A kirabolt bank.** Nagyszemű Paja egy zsidó barátjával Budapesten kirabol egy bankot.

FF: Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 141.).

**C 323. Nagyszemű Paja egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 323.1. Nagyszemű Paja betyárvirtusa.** Nagyszemű Paja Miskolcon lovaskocsival behajtat az áruházba, majd a kirakaton keresztül ki is hajt onnan, és amikor kiérkezik az útra, a mellényzsebéből kifizeti az okozott kárt.

FF: Ajnácskő/Tornaalja (MZA 92972. – Varga Norbert gy., 2002).

**C 324. Nagyszemű Paja társai.**

**C 324.1. Nagyszemű Paja bandája.** Nagyszemű Paja 15 fős bandát szervez maga köré, és velük viszi végbe nevezetes rablásait.

FF: Egyházasbást (Magyar Zoltán, 2006b. 60.).

**C 325. Nagyszemű Paja szeretője.** Nagyszemű Paja szerelmi csalódás miatt választja a törvényen kívüli életet. / Nagyszemű Paját a szeretője (egy salgótarjáni szolgáló/egy cigánylány) árulja el.

FF: Ajnácskő/Tornaalja (MZA 92972. – Varga Norbert gy., 2002); Gömörsíd – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140., 141.).

**C 326. Nagyszemű Paja menekülése.**

**C 326.1. A fordított patkó.** Nagyszemű Paja megfordítja a lova lábán mind a négy patkót, miáltal az üldözői éppen az ellenkező irányban keresik őt.

FF: Fülek (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 139.).

**C 327. Nagyszemű Paja elfogása.**

**C 327.1. A szeretője által elárult betyár.** Nagyszemű Paját a szeretője árulja el azért, mert a betyár elhagyta őt/mert a bankból rabolt pénzből csak keveset juttat neki.

FF: Gömörsíd – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140., 141.).

**C 327.2. A volt társa által elárult betyár.** Nagyszemű Paja bandájából elkapnak és börtönbe zárnak egy embert. Az elzárt betyár családját a társai a közöttük lévő egyezés ellenére sem támogatják, mire az illető bosszúból/óvatlan fecsegségből kifolyólag feladja őket.

FF: Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140.).

**C 328. Nagyszemű Pajával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 328.1. Találkozás Nagyszemű Pajával.** A nevezetes betyárral való személyes találkozás emlékei.

FF: Jeszte (MZA 92970. – Varga Norbert gy., 2011).

**C 329. Nagyszemű Paja halála.**

**C 329.1. Az agyonütött betyár.** Nagyszemű Paját a saját emberei ütik agyon valamilyen nézeteltérés miatt.

FF: Csákányháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140.).

**C 329.2. Nagyszemű Paja kivégzése.** Az elfogott Nagyszemű Paját halálra ítélik, és Budapesten/Salgótarján főterén akasztják fel.

FF: Ajnácskő/Tornaalja, Serke (MZA 92972., 92971. – Varga Norbert gy., 2002, 2005); Csákányháza – 2, Gömörsíd, Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140–141.).

**C 329.2.1. Nagyszemű Paja édesanyja.** Nagyszemű Paja édesanyja letérdel a bíró elé és átnyalábolva a lábát, könyörög, hogy a fiát ne ítéljék halálra/részt vesz a fia kivégzésén és elájul, amikor Nagyszemű Paját felakasztják.

FF: Ragyolc, Csákányháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 140., 141.).

**C 329.2.2. Nagyszemű Paja utolsó nótája.** Nagyszemű Paja az akasztófa alatt elénekli a nótáját (az „Ez a birka nem akar itt legelni” kezdetű népdalt).

FF: Csákányháza, Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 141.).

C 331–350. Nopcsa László (Fația Negra/Fekete Arc)

**C 331. Nopcsa László származása.**

**C 331.1. Nopcsa László, az úri betyár.** Nopcsa László nagy múltú Hunyad megyei nemesi család sarja, gazdag arisztokrata, aki fekete álarcot öltve (in-

nen származik népi elnevezése: Fația Negra/Fekete Arc) viszi végbe úri passzióból törvényellenes cselekedeteit/rablásait. / Nopcsa báró fényűző, költekező életmódját azáltal biztosítja, hogy haramiákkal cimborál/rablócsapatot szervez maga köré/titkos orgazda-tevékenységet folytat.

ER: Hunyad vármegye (Horváth Mihály, 1853. 451.); Hunyad megye (Vita Zsigmond, 1975. 132.); Bácsi/Alsófarkadin, Kisbarcsa, Vajdahunyad/Alsófarkadin (Magyar Zoltán, 2009d. 141–142.).

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/15–16. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 332. Miért lett betyár Nopcsa László?** Nopcsa császárpárti főúr, aki az 1848-as forradalom kitörésekor Bécsbe menekül, és miután leverik a forradalmat, bosszúból jár a legényeivel inkognitóban fosztogatni a Kossuth-párti urakat és uradalmakat.

ER: Kisbarcsa (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

**C 333. Nopcsa László jótéményei.**

**C 333.1. A szegények pártolója.** Nopcsa Lászlót a szegény nép a jótévőjének tartja, mert gyakran és bőkezűen oszt nekik különféle ajándékokat.

ER: Hunyad vármegye (Réthy Lajos, 1911. 30–37.).

**C 333.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Nopcsa László az inkognitóban az uraktól rabolt értékeket szétosztja a szegények között.

ER: Nagypestény, Óraljaboldogfalva (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

**C 333.3. A megvédett jobbágyok.** Nopcsa értesülve arról, hogy a jobbágyai fiait is besorozták katonának, szembeszáll a hatósággal és megakadályozza, hogy elvigyék őket, mondván: „Ti az én embereim vagytok, nektek nem parancsol a vármegye!”

ER: Hátszeg (Vita Zsigmond, 1975. 135.).

**C 333.4. A kiházásított lány.** Nopcsa László férjhez ad egy szép, ám szegény lányt egy gazdag emberhez.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/16. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 334. Nopcsa László bosszúja.**

**C 334.1. A megvert szolgabíró.** Nopcsa értesülve arról, hogy a szolgabírója önkényesen bánik a szegény néppel, maga elé rendeli őt, és úgy megveri, hogy az a verésbe belehal.

ER: Hátszeg (Vita Zsigmond, 1975. 135.).



**C 334.2. A megmérgezett ellenfél.** Nopcsa megmérgezteti azt a nemes ifjút (a Zeyk család egyik tagját), aki megelégedve a főúr önkényeskedéseit, bizonyítékokat gyűjt, hogy jogi eljárást indítson ellene.

ER: Déva (Vita Zsigmond, 1975. 133.).

**C 334.3. Az elfűrészelt híd.** A féltékeny Nopcsa egy meghamisított levéllel találkára hívja felesége titkos udvarlóját, és elfűrészelteti előtte az útjába eső hidat. Amikor az udvarló odaérkezik a hídra, betörik alatta a palló, és ő belezuhan a patakba. Nopcsa felesége, aki a balesetet a kastély tornácáról nézi, elájul ijedségében.

ER: Déva (Vita Zsigmond, 1975. 133.).

**C 334.5. Az áthelyezett tanár.** Nopcsa az ország túlsó szélére helyezteti át feletteseivel azt a tanárt, akit rajtakap azon, hogy Jókai *Szegény gazdagok* című regényét olvassa (mely regény főhősét Jókai róla mintázta). / Nopcsa közbenjárására a legfelsőbb helyről tiltják be az először egy fővárosi lap hasábjain megjelenő regény közlését.

ER: Déva (Vita Zsigmond, 1975. 135.).

SZ: Gyergyószentmiklós (MNTA NTI K 648/16. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

### **C 335. Nopcsa László rablásai.**

**C 335.1. A megtámadott uradalmak.** Nopcsa László a csapatával inkognitóban rátör egyes Hunyad megyei uradalmakra, és kifosztja azokat. Ahol ellenállásba ütköznek, az álarcos rablóbanda inkább visszavonul, nem kockáztatva a lebukás veszélyét.

ER: Lapusnyak (Vita Zsigmond, 1975. 131.); Kisbarcsa (MZA 1477. – Magyar Zoltán gy., 2007); Kisbarcsa, Óraljaboldogfalva (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

**C 335.2. A kifosztott bálozók.** Nopcsa László a bandájával inkognitóban megjelenik Abrudbányán a helyi előkelőségek farsangi báljában, és kifosztja az ott összegyűlt urakat.

ER–SZ: Abrudbánya/Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/15. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 335.3. A kifosztott vámhivatal.** Nopcsa László éjjel kifosztja a zámi sóvám pénzzel teli széfjét.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/16. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 335.4. Az útonálló Nopcsa.** Nopcsa inkognitóban a Maros mentén, Hátszeg vidékén és a Sztrigy völgyében tör rá az úton lévő gazdagokra, és kifosztja őket.

ER: Magyarbrettye (Bisztray Gyula, 1943. 247–248.); Hunyad megye (Vita Zsigmond, 1975. 131–132.).

**C 335.5. A kifosztott feleség.** Nopcsa inkognitóban megtámadja Bécsbe kocsi-zó feleségét, akivel a házastársi viszonya addigra már megromlott. Nopcsáné szembeszáll a fekete álarcos támadóval, akiben döbbenet ismeri fel a tulajdon férjét. / Az urak báljában megjelenő Fekete Arc leveszi Nopcsáné nyakáról az értékes ezüstláncot.

ER: Hunyad vármegye – 2 (Vita Zsigmond, 1975. 131. – Jókai Mór jegyzetfüzete, 1858); Hátszeg vidéke (Balogh Imre, 1897. 2.); Hátszeg (Vita Zsigmond, 1975. 133.).

**C 335.6. Nopcsa titkos pénzverdéje.** Nopcsa László egy a hegyek között rejtőző barlangban/a kastély alagútjában titkos pénzverdét üzemeltet/aranyat csempésztet.

ER: Hunyad megye, Déva (Vita Zsigmond, 1975. 132., 274.); Vajdahunyad/Alsófarkadin (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

**C 337. A természetfeletti képességű Nopcsa.**

**C 337.1. Az ördög cimborája.** Nopcsáról azt tartja a nép, hogy azért tud róluk mindent, és azért van olyan nagy hatalma, mert az ördöggel cimborál.

ER: Alsófarkadin (Vita Zsigmond, 1975. 134.).

**C 338. Nopcsa László társai.**

**C 338.1. Nopcsa rablócsapata.** Nopcsa kétszáz főből álló csapatával tartja rettegésben a környező vidéket.

ER: Kisbarcsa (MZA 1477. – Magyar Zoltán gy., 2007); Kisbarcsa (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

**C 338.2. Nopcsa alispánja.** Inkognitóban véghezvitt rablásaiban Nopcsa jobb keze vármegyei alispánja, Mákra (Makray) Antal, akit egy megtámadott kincstári erdész felismer, amikor viaskodás közben letépi az álarcat.

ER: Hunyad vármegye (Vita Zsigmond, 1975. 131. – Jókai Mór jegyzetfüzete, 1858); Hátszeg vidéke (Balogh Imre, 1897. 2.); Hunyad megye (Vita Zsigmond, 1975. 131–132.).

**C 338.3. Nopcsa szolgabírája.** Inkognitóban véghezvitt rablásaiban Nopcsa egyik fő segítője Pára Antal szolgabíró, későbbi alispán. Pára kilétét úgy tudják meg, hogy amikor rablók támadják meg a lapusnyaki kúriát, a birtokos másnap reggel a megszalasztott banditák nyomait vizsgálva a Lázár-kúria körül bocskornyomokat és egy kalapot talál, benne a P. A. monogrammal.

ER: Lapusnyak (Vita Zsigmond, 1975. 131.).

**C 339. Nopcsa László szeretői.**

**C 339.1. Nopcsa és a szép román parasztlány.** Nopcsa legszebb szeretője egy Boricanu Mariska nevű román parasztlány.

ER: Hátszeg vidéke (Balogh Imre, 1897. 2.).

**C 339.2. Nopcsa és a vámhivatalnok felesége.** Nopcsa szeretője egy zámi vámhivatalnok gyönyörű felesége. Nopcsa éjjeli látogatásait követően mindig egy arany marad az éjjeliszekrényen – a vámhivatalban pedig az üres kasza.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/16. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 339.3. Nopcsa második felesége.** Nopcsa László későbbi felesége (Bája Mária) mérgezett cukorkát küld a főispán első feleségének, hogy végre a helyébe léphessen.

ER: Hátszeg (Vita Zsigmond, 1975. 133.).

**C 339.4. Nopcsa László és Erzsébet királyné.** Nopcsa László titkos viszonyt folytat a házasságában boldogtalan Erzsébet királynéval.

ER: Brassó: Bolgárszeg (Herrmann Antal, 1916. 15.).

→MZ II. Q 251.2.

**C 339.5. Nopcsa zámi gyermekei.** Nopcsa László sokat tartózkodik a zámi kastélyában, ahol több szeretője is van az ottani román parasztlányok között, és akiktől több gyereke születik. Hogy valóban az ő gyermekei, arról az is árulkodik, hogy azok nagyon hasonlítanak rá.

ER: Zám (MZA 111152. – Nagy László gy., 1982).

**C 344. Nopcsa Lászlóval kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 344.1. Rudolf trónörökös édesapja.** Rudolf trónörökös valójában Erzsébet király és báró Nopcsa László fia.

ER: Brassó: Bolgárszeg (Herrmann Antal, 1916. 15.).

→MZ II. Q 251.2.

**C 344.2. Nopcsa tekintélye.** A falusi emberek már a Fekete Arc puszta látására/ nevének hallatára is halálosan megrémülnek.

ER: Hátszeg vidéke (Balogh Imre, 1897.); Vajdahunyad (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

**C 347. Nopcsa Lászlóval kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 347.1. Nopcsa László kastélyai.** Nopcsa László kastélya az alsófarkadini/a zámi/a szacsali kastély.

ER: Alsófarkadin, Szacsal (Vita Zsigmond, 1975. 134.); Alsófarkadin (Margittai Gábor, 2003. május 31. 31.); Bácsi/Alsófarkadin, Nagypestény (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

**C 347.2. Nopcsa alagútjai.** Nopcsa László kastélyai alól titkos alagutak vezetnek ki az erdőbe/a másik kastélyig/egy kocsmához/a megyei börtön alá, melyeken át a báró zavartalanul járhat/nyomtalanul eltűnhet/kihallgathatja a rabok beszélgetését. / Az alsófarkadini kastély alagútja olyan tágas, hogy abban Nopcsa lóval is végigmehet.

ER: Magyarbrettye (Bisztray Gyula, 1943. 247–248.); Alsófarkadin (Vita Zsigmond, 1975. 134.); Zám (MZA 111152. – Nagy László gy., 1982); Alsófarkadin (Margittai Gábor, 2003. május 31. 31.); Bácsi/Alsófarkadin, Nagypestény, Vajdahunyad/Alsófarkadin (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

**C 347.3. Nopcsa kedvelt kocsmája.** Kocsma Magyarbrettye és Hátszeg között az országút kanyarulatában, ahol gyakran mulatott inkognitóban Nopcsa/ ahonnet sokszor leste az úton lévőket. A rommá vált kocsmá azóta rossz híré hely/kísértetek tanyája.

ER: Magyarbrettye (Bisztray Gyula, 1943. 247–248.).

**C 349. Nopcsa László kincsei.** Nopcsa felhalmozott kincsei a szacsali kastély pincéjében/a puji hegyek egyik titkos sziklabarlangjában elrejtve.

ER: Szacsal (Vita Zsigmond, 1975. 134.); Haró/Puj (Magyar Zoltán, 2009d. 146–147.).

## C 351–370. Oroszlán Pali

**C 351. Oroszlán Pali származása.**

**C 351.1. Oroszlán Pali születése.** Oroszlán Pali burokban született (azért sebezhetetlen).

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 131.; Uő, 1987. 264.).

**C 352. Hogyan lett betyár Oroszlán Pali?** Oroszlán Pali nagygazda-fiú létére ellop a bátyjától egy csizmát. Amikor ezt az apja megtudja, három pofont ad a fiának, aki a verés miatt annyira megharagszik rá, hogy otthagyja az iskolát, és betyárnak áll.

DT: Városlőd (Zákonyi Ferenc, 1967. 65.).

AF: Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 330.); H. n. (P. Vas János, 2012. 115.)

**C 353. Oroszlán Pali tulajdonságai.**

**C 353.1. A szép betyár.** Oroszlán Pali daliás, szép férfi.

AF: Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 330.).

**C 353.2. A tisztakezű betyár.** Oroszlán Pali embert nem ölt, kezéhez vér nem tapad/a saját falujában senkit nem lop meg/senkit nem rabol ki.

DT: Balaton-felvidék – 2 (Zákonyi Ferencz, 1967. 66., 67.); Szentgál – 3 (Vajkai Aurél, 1987. 261–262.).

**C 353.3. A művelt betyár.** Oroszlán Pali nagyon szépen ír, valamint két nyelven, németül és magyarul is olvas. Nagyon szépen tud rajzolni is, mely mintákat az asszonyok vánkosra, abroszra, zsebkendőkre hímeznek rá.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 66.); Szentgál (Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma, 2009. 21.).

**C 354. Oroszlán Pali jótéteményei.**

**C 354.1. A gyerekszerető Oroszlán Pali.** Ha Oroszlán Pali szegény gyermekkel találkozik, cukrot ad nekik.

DT: Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1959. 133.; Uő, 1987. 261.)

**C 354.2. Oroszlán Pali és a szegény asszony.** Oroszlán Pali a határban találkozik egy szegény asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy öt gyereke van, és nem tud nekik lábbelit venni. Oroszlán Pali megsajnálja az asszonyt, és annyi pénzt ad neki, amiből mindegyiküket felruházhatja, és még élelemre is futja belőle. Két hónap múlva koldus ruhában arra jár Oroszlán Pali, ahol a szegény asszony lakik. Bár az asszony nem tudja, hogy kihez van szerencséje, behívja a koldust és ebédet ad neki, mire a betyár emlékezteti őt arra, hogy nemrég vele is jót tett valaki.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 131–132.; Uő, 1987. 265.).

**C 355. Oroszlán Pali hálája.**

**C 355.1. A megtérített vendégség.** Oroszlán Pali a határban megállít egy asszonyt, aki ebédet visz a férjének. Tekintettel arra, hogy a faluban pandúrok szaglásznek, elveszi tőle a férjnek szánt ételmet, azt jóízűen elfogyasztja, majd busás fizetséget ad érte.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 262.).

**C 356. Oroszlán Pali bosszúja.**

**C 356.1. A megbüntetett szidalmazó.** Oroszlán Pali az erdőben találkozik egy vásárba menő asszonnyal. Beszélgetésbe elegyednek, és a betyár azt kérdezi az asszonytól, hogy nem fél-e attól, hogy Oroszlán Pali megtámadja. Az asszony hetykén azt veti oda neki, hogy ő bizony nem fél tőle, majd szidni kezdi a betyárt. Oroszlán Pali nem szól erre semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy hazafelé jövet hozzon neki hat fillérért gombostűt. Amikor az asszony a gombostűvel megérkezik, Oroszlán Pali az asszonyt megkötözi, az egész csomag gombostűt beleveri a talpába, majd azzal bocsátja el, hogy többé ne szidja őt, mert az életével játszik.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 131.; Uő, 1987. 264–265.).

**C 357. Oroszlán Pali rablásai.**

**C 357.1. Oroszlán Pali tolvajlásai.** Oroszlán Pali különféle haszonállatokat (disznót/marhát/birkát) lop.

DT: Kislengyel (NIFA 252/19. – Körner Tamás gy., 1968); Szentgál – 3 (Vajkai Aurél, 1987. 261–263.).

**C 357.2. Oroszlán Pali, az útonálló.** Oroszlán Pali kifosztja az úton lévő vásárosokat.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 267.).

**C 357.3. A kifosztott uraság.** Oroszlán Pali a társaival rátör a rábacsécsényi Sibrik-kúriára/az ottani zsidó uraság kúriájára, és a birtokos minden értékét elviszi, a kincsek rejtekhelyét kínzással csikarva ki belőle.

DT: Rábacsécsény (EA 27439/23–24. – Takács Judit gy., 1996).

**C 357.4. A rablógyilkos Oroszlán Pali.** A börtönből szabadult Oroszlán Pali meglát egy a vásárból hazafelé tartó gazdát, és az eladott négy ökör áráért meggyilkolja, majd a holttestet belelöki az árokba.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 265–266.).

**C 359. A természetfeletti képességű Oroszlán Pali.**

**C 359.1. Oroszlán Pali talizmánja (A sebezhetetlen Oroszlán Pali).** Oroszlán Pali burokban születik. Születését követően az anyja a burkot megszarítja, vászonzacskóba varrja, és fia nyakába akasztja. Amíg ez a vászonzacskó a nyakában van, Oroszlán Pali sebezhetetlen, nem fog rajta a golyó. / A menekülő Oroszlán Palira annyi golyót lőnek ki a pandúrok, hogy hosszú bő gatyája úgy néz ki, mint a rosta, de a betyáron egy karcolás sem látható, köszönhetően a talizmánjának.

DT: Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1959. 131–132., 133.; Uő, 1987. 264.).

**C 360. Oroszlán Pali társai.**

**C 360.1. Oroszlán Pali és Savanyú Jóska.** Oroszlán Pali Savanyú Jóska bandájában szolgál.

DT: Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 41.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 261–262.).  
→MZ VII. C 473.2.

**C 360.2. Oroszlán Pali betyár csapat.** Oroszlán Pali 5/6 fős bandát vezetve viszi véghez rablásai egy részét.

DT: Városlőd (Zákonyi Ferenc, 1967. 65.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 131–132.); Rábászentmihály (EA 27439/23–24. – Takács Judit gy., 1996).

**C 361. Oroszlán Pali szeretői.** Oroszlán Pali szeretője a zsidó birtokos szolgája, akinek segítségével fosztja ki a kastélyt. / Oroszlán Pali a börtönben elcsábítja a börtönparancsnok lányát/ a kulcsár lányát és feleségét is.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 66.); Rábacsécsény (EA 27439/23–24. – Takács Kálmán gy.).

AF: Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 330.).

**C 362. Oroszlán Pali elfogása.** A menekülő/padláson rejtőző Oroszlán Palit elfogják az őt már régóta nyomozó csendőrök.

DT: Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1959. 133.; Uő, 1987. 263–266.); Szentgál (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 214.).

**C 362.1. Az elárult Oroszlán Pali.** Oroszlán Palit egy erdész árulja el, csak úgy tudják elfogni a pandúrok.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 66.).

**C 363. Oroszlán Pali szökése.** Oroszlán Pali harmadmagával együtt megszökik a fegyházból.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 67.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 267.).

**C 364. Oroszlán Pali börtönévei.** Oroszlán Pali a soproni/a kishartai börtönben/ az illavai fegyházban raboskodik hosszú évekig/az élete végéig, ahol gyöngybe-tűs írása miatt írónak teszik meg/ahol könyvkötő munkát végez/ahol a börtönparancsnok két gimnazista lányát tanítja.

DT: Balaton-felvidék – 2 (Zákonyi Ferenc, 1967. 66., 66–67.); Szentgál – 3 (Vajkai Aurél, 1987. 261–262.).

**C 365. A jó útra tért Oroszlán Pali.** Oroszlán Pali a börtönbüntetés letöltését követően Zalában juhásznak szegődik el.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 261.); Szentgál (Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma, 2009. 21.).

**C 366. Oroszlán Palival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 366.1. Itt járt Oroszlán Pali...** Oroszlán Palit és betyártársát megvendégeli egy szentgáli parasztgazda.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 262.).

**C 366.2. A vágyott Amerika.** Oroszlán Pali a társaival azért követi el a rablásokat, hogy az így összegyűlt pénzből aztán kivándorolhasson Amerikába.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 66.).

**C 367. Oroszlán Pali halála.** Oroszlán Palit menekülés közben az erdőben lelövik a pandúrok. / Oroszlán Pali a tetteiért életfogytiglani börtönbüntetést kap, és a fegyházban hal meg. / Oroszlán Pali Egyeken egy disznóólba húzódva pusztul el.

DT: Nagyvázsony (Zákonvi Ferenc, 1967. 42.); Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1987. 261., 266.).

AF: Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 330.).

**C 368. Oroszlán Palival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 368.1. Az erdei rejtkehely.** Oroszlán Pali a társaival a Bakonyban, az Úrkút feletti erdőségben tanyázik.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 132.).

**C 369. Oroszlán Pali kincsei.** Oroszlán Pali a rabolt kincseket egy betyártársával a Rába partján ássa el. E kincsek még azóta sem kerültek elő.

DT: Rábacsécsény (EA 27439/23. – Takács Judit gy., 1996).

## C 371–390. Patkó Bandi (Patkó János/Tóth János)

**C 371. Patkó Bandi származása.**

**C 371.1. Patkó Bandi grófi származása.** Patkó Bandi grófi családból származik, de elhagyja a szüleit. / Patkó Bandi egy gróf és egy szolgálóleány törvénytelen gyermeke. Mivel a gróf nem volt hajlandó a szegény lányt elvenni, azért viseli Patkó Bandi az édesanyja vezetéknevét.

AF: Omor (AFAR F 4762/1–2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 333.).

**C 371.2. Pásztorok ivadéka.** Patkó Bandi régi pásztorcsaládból származik, az apja is kanászként keresi a kenyerét.

DT: Veszprém/Padragkút (EA 18552/4. – Zolnai Mártonné gy., 1974); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323.).

**C 372. Miért lett betyár Patkó Bandi?**

**C 372.1. A betyároknak eladott fiú.** Patkó Bandit az apja tizennégy éves korában kiküldi az erdőbe fagyöngyöt szedni. Kint az erdőben kiderül, hogy az apja eladta őt a betyároknak szolgának: ő főz, mos a bandára. Patkó Bandi idővel annyira megszokja/megszereti a betyár-életet, hogy felnőttként is ezt a „mesterséget” választja.

DT: Veszprém/Padragkút (EA 18552/4. – Zolnai Mártonné gy., 1974).



**C 372.2. A megsértett fiú.** Patkó Bandi egy gróf törvénytelen gyermeke, aki amikor eléri a felnőttkort, követeli apjától a birtok ráeső részét. A gróf nem hajlandó Bandinak semmit sem adni, mire a legény felcsap betyárnak, és sérelmét a grófokon bosszulja meg.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 333.).

**C 372.3. Patkó Bandi igazságérzete.** Patkó Bandi grófi szülők gyermeke, aki a társadalmi igazságtalanságok láttán csap fel betyárnak.

AF: Omor (AFAR F 4762/2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 373. Patkó Bandi tulajdonságai.**

**C 373.1. Patkó Bandi acélmellénye.** Patkó Bandi az inge alatt acélmellényt hord, azért nem tudják lelőni.

DT: Siklósnagyfalu (DMNA 888/256–257. – Bosnyák Sándor gy., 1965); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199.).

**C 373.2. Patkó Bandi különleges fegyvere.** Patkó Bandinak és az embereinek háromcsövű puskájuk van, és egyszerre harminc golyót tudnak kilőni.

AF: Nyíradony (EA 6668/8. – Béres András gy., 1957).

**C 373.3. A nagyerejű betyár.** Patkó Bandi megbirkózik egy hatalmas erejéről nevezetes földesúrral, aki addig mindenkit legyőzött. Patkó Bandi földhöz vágja az uraságot.

DT: Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199.).

**C 373.4. A nagyívő betyár.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) a kocsmában egész sajtárnyi bort rendel, és az edény tartalmát egy hajtásra fenékgig kiissza.

DT: Liszó (EA 26253/3. – Fa Ede gy., 1995).

**C 373.5. Patkó Bandi szavajárása.** „Patkó Bandi első szava az volt: / Ki látott már egy lovon hét patkót?” Patkó Bandi lován négy patkó van, ő maga is mindkét csizmáján patkót visel, a neve pedig szintén Patkó, ezért mondja (sokszor kérdésként/találós-ként), hogy az ő lova hét patkót hord.

DT: Somogy megye (Manga János, 1954. 11.); Pilisvörösvár (EA 8387/28. – Dobos Ilona gy., 1967); Somogy megye (EA 16369/4–6. – Papp Gyula gy., 1970); Nikla (Hársházi István, 1978. 210–212.); Bakonya (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 647.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323.); Hosszúfaluhegy (Magyar Zoltán, 2012. 134.).

FF: Szárazkék\* (Küllös Imola, 1988. 187–188. – Irányi Lujza gy., 1948); Reste (MZA 84639. – Máté László gy., 1966); Oldalfalva (MZA 92952. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Nyíradony (EA 6668/1–2. – Béres András gy., 1957); Arad-Mikelaka (Kovács Ferenc, 1995. 26. – 1950-es évek); Érmihályfalva (Magyar Zoltán, 2012c. 143.).

ER: Küküllődombó (Magyar Zoltán, 2005a. 140.); Somlyóújlak (Uő, 2007a. 304.).

**C 374. Patkó Bandi jótéteményei.**

**C 374.1. A szegényeket segítő Patkó Bandi.** Patkó Bandi nem bántja a szegény embereket, sőt ha teheti, segíti is őket.

DT: Csákvár (EA 8051. – Dobos Ilona gy., 1966).

FF: Szárazkék (Küllös Imola, 1988. 188. – Irányi Lujza gy., 1948); Eger, Gyöngyöspata (SMK 128/II. 15., 21. – Dömötör Sándor gy.).

**C 374.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Patkó Bandi a gazdagoktól elvett holmit szétosztja a szegények között. / A gazdag rőfös zsidótól elvett portékát odaadja egy szegény asszonynak.

DT: Páty (EA 3885/8. – Zimmel Katalin és Róna Tas András gy., 1952); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323–324.).

**C 374.3. Patkó Bandi és a gyerekek.** Ha Patkó Bandi (Patkó Jancsi) szegény gyerekekkel találkozik, megajándékozza őket/enni ad nekik.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 287.); Pécs: Szabolcsbányatelep (Bosnyák Sándor, 1962. 147.; Uő, 2001. 309.).

**C 374.4. A megdicsért betyár ajándéka.** Patkó Bandi találkozik egy asszonnyal/ egy vásárra menő szegény asszonnyal. Beszélgetésbe elegyednek és Patkó megkérdezi tőle, hogy nem fél-e a betyártól. Az asszony azt válaszolja, hogy dehogy fél tőle, hiszen Patkó a szegényeket nem bántja, sőt segíti őket. E szavak hallatán Patkó megajándékozza az asszonyt.

DT: Dörgicse – 2 (EA 9368/8., 10. – Csillag Gyula gy., 1953); Siklósnagyfalu (EA 13305/I. 30. – Bosnyák Sándor gy., 1962); Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 145–146.; Uő, 2001. 308.); Somogy megye (EA 19182/23–25. – Pintér István gy., 1963); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 198.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 118.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323–324.).

AF: Piricse (NIFA 121/1–2. – Dégh Linda gy., 1938); Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 138–139. – 1956); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Beregújfalu (EA 26030/38–39. – Penckóferné Punykó Mária gy., 1989).

**C 374.5. Patkó Bandi hossz mértéke (A fától-fáig mért ruhaanyag).** Patkó Bandi találkozik egy vásárra menő szegény asszonnyal, aki a gyerekeinek szeretne ruhának való szövetet venni, de alig van rá pénze. Patkó Bandi az asszonyt megajándékozza ruhának való szövettel úgy, hogy az egyik fától a másikig méri a ruhaanyag méretét/a szekér rúdját használja méternek/a szövetet a szekér körül háromszor körültekerve szabja ki az asszonynak szánt szövetet.

DT: Sátorhely (MZA 44328. – Bosnyák Sándor gy., 1960 k.); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 198.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323–324.).

AF: Makkosjánosi (Sándor László, 1988. 138–139. – 1956); Beregújfalu (EA 26030/38–39. – Penckóferné Punykó Mária gy., 1989); Bezdán (MZA 55147. – Balla Ferenc gy., 1990-es évek).

**C 374.6. A kifizetett temetés.** Patkó Bandi találkozik egy síró asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy meghalt a férje/a kislánya, de a pap pénz híján nem hajlandó eltemetni. A betyár pénzt ad az asszonynak a temetési költségekre.

DT: Mesztegyő\* (EA 17434/23. – Jáger Márta gy., 1972); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199–200.).

C 374.7. Egyéb hagyományok.

DT: Bogyiszló (EA 2064/77. – Csermák Géza gy., 1947).

**C 375. Patkó Bandi hálája.**

**C 375. A pénzt rejtő szénakazal.** Patkó Bandi halálosan megsebesül, és a segítségére siető fiúnak/gazdának, aki ápolja, és vizet ad neki, hálából azt tanácsolja, hogy vegyen meg egy bizonyos szénakazlat. A betyár nemsokára meghal, és jószívű segítője a megvásárolt kazal alatt egy csomó pénzt talál, amiből meggazdagodik.

DT: Bábonny (RRMNA 506/3–4. – Papp Gyula gy., 1969).

AF: Nagyszalonta (EA 469/19. – Praznovszky Géza gy., 1914); Nyíradony (EA 6668/9–10. – Béres András gy., 1957).

**C 375.2. A megjutalmazott orgazda.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) az orgazdájának, aki bujkálás közben is segíti őt, elárulja, hogy az erdőben egy megjelölt fa alatt egy fazéknyi pénz van elrejtve.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 287.).

**C 376. Patkó Bandi bosszúja.**

**C 376.1.1. A megszöget talpú szidalmazó.** Patkó Bandi a határban találkozik egy vásárba menő asszonnyal. Beszélgetés közben az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi Patkó Bandit. A betyár a szidalmakra nem felel semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy a vásárból hozzon neki egy csomag gombostűt/cszimára való szöget. Amikor az asszony megérkezik, Patkó Bandi felfedi előtte a kilétét, és büntetésül az összes gombostűt beleszurkálja/az összes szöget beleveri az őt becsmérlő asszony meztelen talpába.

DT: Dörgicse (EA 9368/10. – Csillag Gyula gy., 1953); Somogy megye (Manga János, 1954. 10.); Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 145–146.; Uő, 2001. 308.); Somogy megye (EA 19182/23–25. – Pintér István gy., 1963); Darány (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 197–198.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 118.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 323–324.).

AF: Pircse (NIFA 121/1–2. – Dégh Linda gy., 1938).

**C 376.1.2. A megpatkolt szidalmazó.** Patkó Bandi a határban találkozik egy vásárba menő asszonnyal/egy gazdával/egy báróval. Az asszony/a gazda nem sejtván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi Patkó Bandit. A betyár

a szidalmakra nem felel semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy hozzon neki patkót/néhány patkószegget. Amikor az asszony megérkezik, Patkó Bandi felfedi előtte a kilétét/a gazda/a báró szidalmaira válaszul közli vele, hogy ki ő valójában, és büntetésül a szidalmazót lefogja, és patkót üt a talpaira/a csizmájáról levett patkókkal megpatkolja.

DT: Óriszentpéter (SMK 223/IV. – Dömötör Sándor gy., 1954); Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955); Veszprém (EA 18552/4–5. – Zolnai Mártonné gy., 1974); Nagycsány (Pesti János szerk., 2002. 130.); Hosszúfaluhegy (Magyar Zoltán, 2010. 133.).

AF: Újdombrád\* (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Omor (AFAR F 4762/1. – Vöő Gabriella gy., 1960); Makkosjányosi (Ferenci Imre, 1973. 47.); Makkosjányosi (Sándor László, 1988. 139.); Beregújfalu (EA 26030/38–39. – Penckőfőrné Punykó Mária gy., 1989).

### **C 376.2. Az árulók megbüntetése.**

**C 376.2.1. Az agyonlőtt bíró.** A bíró jelenti a pandúroknak, hogy Patkó Bandi a faluban/a falu határában tartózkodik. A bíró árulása kiderül, és Patkó Bandi az embereivel felkeresi a bírót, akit a feleségével együtt kitérdeltet a házuk elé, majd az egész falu szeme láttára agyonlöveti őket. / Patkó Bandi a bíró öt eláruló fiát az istentiszteletkor a templom kapujában lövi agyon.

DT: Somogy megye – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 279–280., 286.); Siklósnagyfalu (EA 13505/30. – Bosnyák Sándor gy., 1962); Darány – 2 (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 376.2.2. A megnyúzott kocsmáros.** Egy csárdás elárulja Patkó Bandi ottlétét a pandúroknak. A betyárt a kierkező pandúrok elfogják/a betyárnak sikerül elmenekülnie, de előtte megfenyegeti a csaplárost, hogy még visszatér, és az árulásáért elevenen megnyúzza. A csárdást attól kezdve 130 zsandár őrzi, de Patkó Bandi mégis elfogja az árulóját és beváltja a fenyegetését úgy, hogy a nyúzást a csapláros kisujjával kezdi. Távozásuk előtt a betyárok felgyújtják a vendéglőt.

AF: Nagyszalonta (EA 469/15–19. – Praznovszky Géza gy., 1914); Nyíradony (EA 6668/1–10. – Béres András gy., 1957).

**C 376.3. Patkó Bandi és az ingyen nem temető pap.** Patkó Bandi találkozik egy síró asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy meghalt a férje/a kislánya és a pap nem hajlandó pénz nélkül eltemetni. A betyár pénzt ad a temetésre, és amikor megkezdődik a ceremónia, megjelenik a betyárjaival a temetőben, kérdőre vonja a papot, majd megásatja vele a sírját, és nyakig behantolva fejbe lövi/embereivel a megásott sírgödörbe dobhatja, és élve eltemetteti.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 298.; P. Vas János, 2012. 190.); Mesztegnyő (EA 17434/45–46. – Jáger Márta gy., 1972); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199–200.).

**C 376.4. Az agyonlőtt csendőrök.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) lelövi az őt elfogni megkísérlő csendőröket/pandúrokat/pandúr őrmestert.

DT: Somogy megye – 4 (Gönczi Ferenc, 1944. 56–59.); Pördefölde (Molnár László, 1990. 264. – Gombkötő József gy., 1914–1917); Pördefölde – 2 (Molnár László, 1990. 264., 265. – Györki László gy., 1962); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199.).

**C 376.5. A megleckéztetett kocsmáros.** Egy zsidó kocsmáros gyenge lórét ad inni a csárdába álruhában betérő Patkó Bandinak. Amikor a betyár a bor minőségét kifogásolja, a kocsmáros válaszul csak szidalmakkal illeti őt. Patkó Bandi fenyegetések közepette távozik, majd amikor visszatér a betyárjaival, addig kínozza a kocsmárost, amíg be nem vallja, hogy hol van az elrejtett pénze. Távozóban megfenyegeti, hogy visszatér, ha hírért hallja, hogy rossz bort mér a szegényeknek.

DT: Szenna (RRMNA 1652/7–11. – Baranyi Béla gy., 1981).

**C 376.7. Egyéb hagyományok.** Patkó Bandi elhajtja a lovát annak a gazdának, aki részt vett az üldözésében. / Patkó Bandi bosszúállás céljából mindenütt keresteti azt a grófot, aki katonákat küldött ki ellene.

DT: Lúzsok\* (Hegedűs Lajos, 1946. 137–138.; Kodolányi János, 1960. 105–107.); Böde (EA 2060. – Szentmihályi Imre gy., 1947).

**C 377. Patkó Bandi rablásai.**

**C 377.1. A kifosztott gazdagok.** Patkó Bandi a szegényeket nem bántja, csak az urakat, a gazdag embereket fosztogatja.

DT: Andocs (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.); Csákvár (EA 8051. – Dobos Ilona gy., 1966).

FF: Szárazkék (Küllős Imola, 1988. 187–188. – Irányi Lujza gy., 1948); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 333.).

**C 377.2. Patkó Bandi lótolvajlásai.** Patkó Bandi elhajtja a neki megtetsző lovakat/haragosa lovait.

DT: Lúzsok\* (Hegedűs Lajos, 1946. 137–138.; Kodolányi János, 1960. 105–107.); Bábonny – 2 (RRMNA 506/2., 4–5. – Papp Gyula gy., 1969).

**C 377.3. Patkó Bandi útonállásai.** Patkó Bandi megállítja az úton járókat, és kifosztja őket az értékeikből.

DT: Bábonny (RRMNA 506/2. – Papp Gyula gy., 1969).

**C 377.4. A megüzent sarc.** Patkó Bandi beüzen a bírónak/a nagygazdának, hogy estére a megadott helyen legyen ott kellő mennyiségű étel és ital. / Patkó Bandi megmondja a grófnak, hogy a megadott időpontban egy véka arannyal hol jelenjen meg.

DT: Páty (EA 3885/8. – Ziniel Katalin és Róna Tas András gy., 1952); Darány (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966).

AF: Omor (AFAR F 4762/1–2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

### **C 377.5. Patkó Bandi álruhás rablásai.**

**C 377.5.1. A megüzent rablás.** Patkó Bandi megüzeni egy gazdag plébánosnak/ egy bírónak hogy másnap elmegy a pénzéért. A pap/a bíró értesíti a pandúrokat, akik nagy erővel vonulnak ki a helyszínre. Patkó Bandi a megjelölt időpontban papnak/mészárosnak öltözve valóban megjelenik a plébánián/a községi hivatal előtt, bemegy a mit sem sejtő örök között, az egyház pénzét zsebre teszi, majd karonfogva a plébánost, kísétál vele, és a kocsin magával viszi a község határáig. A pandúrok csak a plébános visszaérkezésekor döbbenek rá arra, hogy a szemük láttára történt a rablás./A betyár megkötözi a bírót, majd távozás közben még odaszól a pandúroknak, hogy éberem őrködjenek, mert azt üzeni nekik a bíró úr, hogy bármelyik pillanatban megérkezhet Patkó.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 298–299.); Mesztegyő (EA 17434/44–46. – Jáger Márta gy., 1972); Veszprém (EA 18552/5. – Zolnai Mártonné gy., 1974); Hetény (MZA 108819. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017).

**C 377.5.2. Az álruhában kirabolt kastély.** Patkó Bandi külhoni grófnak öltözve állít be egy bárói kastélyba, majd a bárót kirabolva, annak testőreivel kísérteti ki magát az erdőbe, ahol már ellőttük is felfedi valódi kilétét.

AF: Omor (AFAR F 4762/1–2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

→MZ VII. C 377.8.

**C 377.6. A leállított színelőadás.** Patkó Bandi Bécsben elmegy abba a színházba, ahol a róla szóló darabot játsszák. Leállítja az előadást, és a jelenlévő úri népeket pénzük és ékszereik átadására szólítja fel, majd az összegyűjtött értékeket (melyekből öt zsák telik meg) kiviteti az embereivel, és figyelmezteti a közönséget, hogy senki se merjen kimenni, mert az ajtónál őrt álló betyárok lelövik őket. Az emberek komolyan véve Patkó fenyegetését, másnap reggelig ott ülnek a színházban.

AF: Nyíradony (EA 6668/1–2. – Béres András gy., 1957).

**C 377.7. A kínzással kicsikart kincsek.** Patkó Bandi a gazdag molnártól/a fősvény zsidó kocsmárostól csak kínvallatás árán tudja meg, hogy az hol rejtegeti az értékeit: égő parazsat tesz a hasára/behasogatja, és paprikás sóval hinti be a körmeit/stb.

DT: Kadarkút (EA 5886/45. – Hofer Tamás gy., 1953); Szenna (RRMNA 1652/10. – Baranyi Béla és Geibl József gy., 1981).

**C 377.8. A kirabolt földesúr.** Patkó Bandi értesül arról, hogy egy földesúr jó vásárt csinált, mire a betyárjaival este beállít a kastélyba, és kirabolja őt.

DT: Sitke (Laky Rezső, 1957. 5.).

**C 377.9. A Patkó Bandi elől elrejtett pénz.** Egy nemesasszony gyalog és kopotás ruhában megy el egy másik településre a szülői örökségért, hogy ne keltse fel Patkó Bandi figyelmét. Amikor hazaérkezik, arra kéri a férjét, hogy bontsa ki a kontyát. Amikor a nő megteszi ezt, a kontyból két darab ökölnyi nagyságú arany pottyan ki.

DT: Bábony (RRMNA 506/2–3. – Papp Gyula gy., 1969).

**C 378. Patkó Bandi egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 378.1. Patkó Bandi és a 160 pandúr.** Patkó Bandi megfenyegeti az öt eláruló kocsmárost, hogy meg fogja őt nyúzni. A kocsmárost éjjel-nappal 130 zsandár/160 pandúr őrzi, de Patkó éjfélkor tizedmagával bejut a csárdába, az alvó pandúrokat a fokosával sorban agyonüti, mindössze egyet hagy közülük életben hírvivőnek.

AF: Nyíradony (EA 6668/6–7. – Béres András gy., 1957).

**C 378.2. A kastélybeli látogatás.** Patkó Bandi a bárót keresve bemegy a kastélyba, elkezd zongorázni, majd békésen távozik. / Patkó Bandi bemegy a grófi kastélyba felváltani a százforintosát, és hallván, hogy a gróf jó ember, nem visz el semmit.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 279–280.); Böde (EA 2060. – Szentmihályi Imre gy., 1947); Sopronhorpács (EA 7945/20. – Dobos Ilona gy., 1966).

**C 378.3. Patkó Bandi együtt iszik a pandúrokkal.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) megüzeni, hogy hazalátogat, majd drótostótnak/üvegestótnak öltözve valóban be is állít az édesanyjához, de a kirendelt pandúrok nem ismerik fel. Patkó együtt ebédel a pandúrokkal, majd eltávozik a faluból, de előtte még beszél a bírónak, hogy mondja meg a pandúroknak, hogy ne várják Patkó Bandit, mert vele ebédeltek.

DT: Vásárosbéc (Gönczi Ferenc, 1944. 279–280.).

**C 378.4. Patkó Bandi az édesanyja temetésén (A betyár áruhában).** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) drótostótnak/üvegestótnak/öreg koldusnak öltözve részt vesz az édesanyja temetésén, és habár vannak, akik felismerik, a jelenlévő pandúroknak nem árulják el.

DT: Vásárosbéc (Gönczi Ferenc, 1944. 279–280.); Kaposvár (Manga János, 1954. 11.); Mozsgó (Vargha Károly–Rónai Béla–Muszty László, 1960. 172.).

**C 378.5. Patkó Bandi a hajnali misén.** Patkó Bandi napközben nem mer bemenni a faluba, de a hajnali misén rendszeresen megjelenik.

DT: Kadarkút (EA 5886/46. – Hofer Tamás gy., 1953).

**C 378.6. Patkó Bandi ugratása.** Patkó Bandi a lovával a Fekete-Körös partjáról felugrat a Pontoskő tetejére.

AF: Nagyváradi (Bihari népmondák, 1995. 181. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 379. Patkó Bandi társai.**

**C 379.1. Patkó Bandi betyár csapata.** Patkó Bandinak 24/12/11/9 fős válogatott betyár csapata van.

DT: Sitke (Laky Rezső, 1957. 5.); Szenna (RRMNA 1652/3. – Baranyi Béla és Geibl József gy., 1981); Böde (Balogh Balázs, 1990. 132.).

AF: Piricse (NIFA 121/2. – Dégh Linda gy., 1938); Nyíradony (EA 6668/1–10. – Béres András gy., 1957).

**C 379.2. Patkó Bandi és a rablóvezér.** A tömlőcből megszökő Patkó Bandit egy Göllöncsei József nevű rablóvezér fogadja be és segíti, kilenc haramiát adva Patkó mellé a maga 150 fős bandájából.

AF: Nyíradony (EA 6668/4–5. – Béres András gy., 1957).

**C 379.3. Patkó Bandi és a testőrparancsnok.** Patkó Bandi olyan meggyőzően beszél a báró testőrségének a parancsnokával, hogy az beáll hozzá betyárnak.

AF: Omor (AFAR F 4769/2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 379.4. Patkó Bandi és Rózsa Sándor.** Patkó Bandi és Rózsa Sándor mint betyártársak együtt mulatnak a csárdában.

ER: Haró (Magyar Zoltán, 2009d. 141.).

→MZ VII. B 114.5.

**C 379.5. Patkó Bandi és Angyal Bandi.** Patkó Bandi összeköttetésben van Angyal Bandival/együtt lopnak lovat.

FF: Reste (MZA 84639. – Máté László gy., 1966).

AF: Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 57.).

→MZ VII. C 114.2.

**C 379.6. Patkó Bandi és Kulics.** Patkó Bandi egy Kulics nevű betyárral együtt jár rabolni.

DT: Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 118.).

**C 379.8. A bandát elhagyó betyár.** Patkó Bandi egyik betyárja megundorodva az általuk elkövetett kegyetlenségektől, azt kéri a vezértől, hogy hagyja elmenni a bandából.

DT: Kadarkút (EA 5886/45. – Hofer Tamás gy., 1953).



**C 380. Patkó Bandi szeretői.** Patkó Bandi szeretője egy somogyi gulyás-számadó lánya, Horváth Terézia/a liszói Fehér Náni, akit megfojt, hogy nehogy elárulja őt. A szép leány halálának a helyét azóta Fehér Náni gödrének hívják a liszóiak.

DT: Somogy megye (Manga János, 1954. 11.); Liszó (EA 26253/3. – Fa Ede gy., 1995).

AF: Omor\* (AFAR F 4763. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 381. Patkó Bandi menekülése.**

**C 381.1. A fordított patkó.** Patkó a lova lábán megfordítja a patkót, miáltal megtéveszti az üldözőit, akik az ellenkező irányban keresik őt.

DT: Pilisvörösvár (EA 8387/28. – Dobos Ilona gy., 1967).

FF: Szárazkék (Küllős Imola, 1988. 187–188. – Irányi Lujza gy., 1948).

AF: Arad-Mikelaka (Kovács Ferenc, 1995. 26. – 1950-es évek); Érkeserű (Magyar Zoltán, 2012c. 143.).

ER: Somlyóújlak (Magyar Zoltán, 2007a. 304.).

**C 381.2. A csárda pincéjén keresztül menekülő betyár.** Patkó Bandi a csárda pincéjéből/a boldogkői várból nyíló alagúton keresztül menekül el a túlerőben lévő pandúrok elől. A vészkijáratul egy többhektós hordó szolgál, amelyről a külső szemlélő számára nem látszik, hogy nincsen benne bor és az eleje nyitható.

DT: Pécs-Vasas (Bosnyák Sándor, 1962. 146.; Uő, 2001. 309.).

AF: Nyíradony (EA 6668/9. – Béres András gy., 1957).

FF: Arka (Ferenczi Imre, 1960. 405., 408.).

**C 381.3. A juhász segítsége.** Patkó Bandit a pandúrok úgy megszorítják, hogy már nem tud semerre sem elmenekülni. Meglát egy a közelben legeltető juhászt, aki a segítségére siet: az árokba befeküdt betyárra dobja a subáját, és a birkáit a suba köré hajtja. Amikor a pandúrok odaérkeznek, a sok birkától még a suba sem látszik, nemhogy az alatta fekvő Patkó Bandi, és az üldözők másfelé keresik a betyárt.

DT: Somogytúr (RRMNA 506/3. – Papp Gyula gy., 1969).

**C 381.4. A batyuba rejtőzött betyár.** A pandúrok elől menekülő Patkó Bandit (Patkó Jancsit) már-már elfogják, amikor meglát egy rongyos zsidót. Patkó sok pénzt ígér neki, ha megmenti, mire a zsidó a batyujába rejtve a betyárt, a vállán cipeli ki őt a faluból.

DT: Vásárosgéc (Gönczi Ferenc, 1944. 279.).

**C 382. Patkó Bandi elfogása.**

**C 382.1. Az elárult Patkó Bandi.** Patkó Bandit (Patkó Jancsit) egy kocsmáros/a pásztorok árulják el, másként nem tudják őt elfogni.

DT: Somogy megye (Manga János, 1954. 11.); Zsigárd (MZA 90723. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

AF: Nagyszalonta (EA 469/15–19. – Praznovszky Géza gy., 1914); Nyíradony (EA 6668/1–3. – Béres András gy., 1957).

**C 382.2. A disznóólban elfogott Patkó Bandi.** Patkó Bandi egy disznóólba húzódik be a pandúrok elől, de ott is megtalálják és elfogják.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 382.3. A fogságba hurcolt betyár.** Visszaemlékezések arról, amint az elfogott Patkó Bandit a pandúrok kötéllel a kocsi oldalához kötve hurcolják/kínózzák/éjszakára egy pincébe/disznóólba zárják.

DT: Vásárosbéc (Gönczi Ferenc, 1944. 279.); Bábony (RRMNA 506/3–4. – Papp Gyula gy., 1969).

FF: Tokaj (HOMNA 2104/109. – Szabó Lajos gy., 1968).

**C 383. Patkó Bandi szökése.**

**C 383.1. Szökés a fegyházból.** Patkó Bandi harminc év fegyházbüntetést kap, ezért elhatározza, hogy megszökik. Kilátítja cellája ablakán a keresztvasat, és egy éjjeli vihar alkalmával a rabruháját kötélnek összefogva leereszkedik a börtönfalon/leugrik a toronyból egy magas tujafa tetejére, majd egy madárijesztő gönceit magára véve elmenekül.

AF: Nagyszalonta (EA 469/15–16. – Praznovszky Géza gy., 1914); Nyíradony (EA 6668/3–3. – Béres András gy., 1957).

**C 383.2. A külföldre szökött Patkó Bandi.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) az üldözés elől Olaszországba szökik, ott boltot nyit, és többé nem tér vissza a hazájába.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 288.).

**C 384. Patkó Bandi börtönévei.**

**C 384.1. A szabadon bocsátott Patkó Bandi.** Patkó Bandinak azt mondják, hogy szabadon engedik, ha Szigetvártól Kaposvárig olyan úton vezeti el a hatóság embereket, amelyen se híd, se domb nincsen. / Patkó Bandit szabadon engedik, mert megmutatja az útépítő mérnököknek azt az ősi utat, amely Szigetvár és Kaposvár között húzódott valaha, és amelynek nyomvonalát – a költséges új út építése helyett – csak fel kell újítani. A régi út neve azóta is Betyárok útja/Patkó Bandi útja.

DT: Basal (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 439–440.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 325.).

**C 385. Patkó Bandival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 385.1. A sebezhetetlen Patkó Bandi.** Patkó Bandiról (Patkó Jancsiról) az a hír járja, hogy a testét nem fogja a sörét/a golyó, ezért a nép a halálhírét sem hiszi el.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 288.).

**C 385.2. A kikopogott Patkó-nóta.** Patkó Bandi úgy tudja a lovát táncoltatni, hogy az a patkójával kikopogja a gazdájáról szóló népdalt.

FF: Oldalfalva (MZA 92952. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 385.3. Itt járt Patkó Bandi...** Patkó Bandi ottjártának emlékei. / Helyek, ahol a híres betyár egykor megfordult.

DT: Hosszúhetény (Reuter Camillo, 1968. 65.); Nikla (Hársházi István, 1978. 210–212.); Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 227.); Hetény (MZA 108818. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017).

FF: Szkáros (Fehérvári István, 1937. 90.).

**C 385.4. Patkó Bandi tekintélye.** Patkó elmegy kirabolni egy uraságot, de a földesúr védelmére a kastély előtt összesereglenek a falubeli parasztok. Patkó Bandi látva a túlerőt, kimegy a parasztok közé, és azt mondja nekik: ne akarják elfogni őt, mert lehetséges, hogy sikerül nekik, de közben sokan meghalának közülük, és azok családját nem tartja majd el a földesúr, és ha netán meggyulad a falu, a házaikat sem fogja az úr felépíteni. A nép belátva, hogy a betyárnak igaza van, utat ad neki és hagyják szabadon elmenni.

DT: Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 199.).

**C 385.5. Patkó Bandi szigora.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi) feltétlen fegyelmet követel meg az embereitől. Amikor a testérének a fia is beszegődik a bandába és egy alkalommal az ő hanyagsága miatt majdnem elfogják őket a pandúrok, az unokaöccsét saját kezűleg lövi fejbe, bármennyire is könyörög a kegyelemért.

DT: Ormánság (Gönczi Ferenc, 1944. 286. – Kiss Géza gy.).

**C 386. Patkó Bandi halála.**

**C 386.1. Patkó Bandi utolsó jócselekedete.** Patkó Bandi a pandúrokkal vívott tűzharcban halálosan megsebesül. Annak a fiúnak/gazdának, aki ápolja és vizet ad neki, hálából azt tanácsolja, hogy vegyen meg egy bizonyos szénakazlat. A betyár nemsokára meghal, és jószívű segítője a megvásárolt kazal alatt egy csomó pénzt talál, amiből meggazdagszik.

→MZ VI. C 375.1.

**C 386.2. Patkó Bandi halálának helyszíne.** A nagytótfalui Akasztódomb/a komlósi Betyár-högy mint Patkó Bandi halálának a helyszíne.

DT: Nagytótfalu (Berze Nagy János, 1940. III. 51.); Komlósd (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 800.).

**C 386.3. Patkó Bandi felakasztása.** Az elfogott Patkó Bandit halálra ítélik, és (1844-ben) akasztófán fejezi be az életét.

DT: Nagytótfalu (Berze Nagy János, 1940. III. 51.); Somogy megye (Manga János, 1954. 11.).

**C 387. Patkó Bandival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 387.1. Az erdei rejtekhely.** Patkó Bandi tanyája, rejtekhelye a Bakony erdeje/a nagybajomi Patkó-sűrű/a bakócai Karácsi-kert/a szelestei erdő.

AF: Omor (AFAR F 4762/2. – Vöő Gabriella gy., 1960).

DT: Nagybajom (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 445.); Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 227.); Szeleste (<http://www.nti.btk.mta.hu/kapcsolathalo/index.php/Szeleste> – Jóó Emese gy., 1989).

**C 387.2. Patkó Bandi egyéb tanyái.** Patkó Bandi tanyája, táborhelye a balatonzamárdi Likasdomb/a bőszenfai Patkó-domb/a nyimi Rókalukak ajja/a püspökszentlászlói Mál-tető.

DT: Balatonzamárdi (Margittay Rikárd, 1943. 44.); Nyim, Bőszenfa (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 179., 573.); Püspökszentlászló (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 588.).

**C 387.3. A Patkó-ház.** Patkó Bandi (Patkó Jancsi)/a Patkó nemzetség háza Vásárosgécen/Pátyon.

DT: Vásárosgéc (Gönczi Ferenc, 1944. 279.); Páty (EA 3885/8. – Zimmel Katalin és Róna Tas András gy., 1952).

**C 384.4. Patkó Bandi pincéje.** Régi pince Bábony határában/a zselickislaki szőlőhegyen, ahol gyakran mulatott Patkó Bandi.

DT: Bábony (RRMNA 506/2. – Papp Gyula gy., 1969); Zselickisfalud (Eperjessy Ernő, 2006. 324.).

**C 387.5. Patkó Bandi föld alatti istállója.** Föld alatti istálló, ahová Patkó Bandi az általa elkötött lovakat elrejti.

DT: Bábony (RRMNA 506/4–5. – Papp Gyula gy., 1969).

**C 387.7. Patkó Bandi kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol Patkó Bandi gyakran megfordult menekülés közben/mulatozás céljából.

DT:

– A görgetegi Pipagyújtó csárda: Görgeteg (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 736).

– A lizói kiskocsmá: Lízó (EA 26253/3. – Fa Ede gy., 1995).

– A nagycsányi Csókai-csárda: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy.).

– A niklai Náthán-kocsmá: Nikla (Hársházi István, 1978. 210.).

– A pusztaszemesi Betyárcsárda: Pusztaszemes (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 196.).

– A révkomáromi Becsali csárda: Hetény (MZA 108818. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017).

– A sárvári Herpenyő csárda: Szeleste (<http://www.nti.btk.mta.hu/kapcsolathalo/index.php/Szeleste> – Jóó Emese gy., 1989).

– A somogyi Zöldág csárda: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 58.).

- A nagycsányi Csókai-csárda: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955); Nagycsány (Pesti János szerk., 2002. 130.).
  - A szászvári Pipagyújtó csárda: Pécs: Szabolcsbányatelep (Bosnyák Sándor, 1962. 146.; Uő, 2001. 309.).
  - A szennai csárda (Denna vendéglő): Szenna (RRMNA 1652/7. – Baranyi Béla gy., 1981).
  - A vágsellyei/alsóhatári csárda: Zsigárd (MZA 90723. – Magyar Zoltán gy., 2010).
- AF:
- A kiskunhalasi-bodoglárpusztai csárda: Kiskunhalas (Szűcs Sándor, 1946. 36–37.).
  - A tiszafüredi Meggyes csárda: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 387.8. Patkó Bandi kútja.** Patkó Bandi kedvelt tartózkodási helye a somogyszili

Patkó kútja/Patkó-források, valamint a szekszárdi Haramia-forrás.

DT: Somogyszil (Rapaics Raymund, 1929. 726.); Somogyszil (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 376.); Szekszárd (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 471.).

**C 387.9. Patkó Bandi fája.** Öreg tölgyfa Somogyszil/Bábony/Bárdibükk határában, amelynek lombjai alatt gyakran megpihent/szívesen időzött Patkó Bandi.

DT: Somogyszil (Rapaics Raymund, 1929. 726.); Bábony (RRMNA 506/2. – Papp Gyula gy., 1969); Bárdibükk (Eperjessy Ernő, 2006. 324.).

**C 387.9.1. A fába vésett monogram.** Patkó Bandi a somogyszili Patkó Bandi bükkfája kérgébe belevési a nevét/nevének kezdőbetűit (ám a fa gyorsan beforrja a betyár keze nyomát).

DT: Somogyszil (Rapaics Raymund, 1929. 726.).

**C 388. Patkó Bandihoz fűződő tárgyi emlékek.**

**C 388.1. Patkó Bandi bútorai.** Patkó Bandi által faragott tölgyfaasztal és sarokpad (a Néprajzi Múzeum gyűjteményében).

DT: Somogy megye (Manga János, 1954. 11.).

**C 388.2. Patkó Bandi pisztolyának golyónyoma.** Patkó Bandi egyik golyójának nyoma a pördeföldei haranglábon, amely a nevezetes betyár zsandárokkal vívott ottani tűzpárbaja közben keletkezett.

DT: Pördefölde (Molnár László, 1990. 264. – Gombkötő József gy., 1914–1917); Pördefölde (Uo. – Györki László gy., 1962).

**C 388.3. Patkó Bandi baltájának nyoma.** Patkó Bandi baltájának nyoma a nagycsányi csárda mestergerendájában/a gyöngyöspusztai Széchenyi-kastély egyik pincegerendájában, ahová a híres betyár a fegyverét belevágta.

DT: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955); Gyöngyöspuszt (Eperjessy Ernő, 2006. 324.).

**C 389. Patkó Bandi kincsei.** Patkó Bandi elrejtett kincsei egy szénakazal alatt/egy általa megjelölt fa tövében/stb. vannak.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 287.); Bábony (EA RRMNA 506/3–4. – Papp Gyula gy., 1969); Liszó (EA 26253/3. – Fa Ede gy., 1995).

AF: Nagyszalonta (EA 469/18–19. – Praznovszky Géza gy., 1914); Nyíradony (EA 6668/9–10. – Béres András gy., 1957).

**C 390. Patkó Bandi leszármazottai.** Tóth Mihály László fafaragó népművész mint Patkó Bandi egyenes ági leszármazottja, unokája.

DT: Somogy megye/Liszó (EA 19182/39–50. – Pintér István gy., 1963).

### C 391–410. Patkó Pista (Tóth Pista)

**C 391. Miért lett betyár Patkó Pista?** Patkó Pista nem szereti a munkát/megsértődik az apjára, mert az valami általa elkövetett csínytevés miatt megfeddi, ezért felcsap betyárnak.

DT: Somogyszob (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.); Baranya megye (Pesti János szerk., 2002. 121.).

**C 393. Patkó Pista jótéteményei.**

**C 393.1. A megajándékozott asszonyok.** Patkó Pista az erdőben találkozik egy síró asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy a vásárban ellopták az összekuporgatott pénzét, amin árvái számára egy tehénként szeretett volna venni. Patkó a tarisznyájába nyúl és annyi pénzt ad neki, amiből két tehén ára is kitelik. / Patkó Pista az erdőben találkozik egy vásárra menő asszonnyal, aki új szoknyát akar venni. Patkó annyi pénzt ad neki, amiből öt szoknyát is vehet magának.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 78.); Somogyszob (TGyMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947).

**C 393.2. A vendégrúdhhoz mért kelme (A megdicsért betyár ajándéka).** Patkó Pista megszólít egy vásárba menő asszonyt, aki elmondja, hogy a gyerekeinek szeretne ruhát venni. Amikor Patkó Pistára terelődik a szó, az asszony, bár nem tudja, hogy kivel beszél, csupa jót mond a betyárról. Hálából Patkó Pista megállít egy éppen arra menő rőfös zsidót, és a kocsirol kiméret az asszonynak tizenégy rőfnyi kelmét úgy, hogy a szekér rúdjához méri a ruhaanyagot, azt tekinti egy rőfnek.

DT: Somogy megye (EA 19182/55–56. – Pintér István gy., 1963).

**C 393.3. A busás áron megvett barack.** Patkó Pista találkozik egy vásárba menő asszonnyal, aki barackot visz eladni, hogy annak az árából ruhát vegyen a gyerekeinek. Patkó fütyent az embereinek, és a megjelenő betyárok kivesszenek hat-hét barackot a vékából, majd a gyümölcsért cserébe Patkó egy tekintélyes összeget nyom az asszony markába.

DT: Somogy megye (EA 19182/75–76. – Pintér István gy., 1963).

**C 393.4. A megjutalmazott ének.** Patkó Pista húsz krajcárt ad annak a gyerekeknek, aki eldalolja neki kedvenc nótáját (*A lovamon hét patkó* kezdetűt).

DT: Böhönye (TGYMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947).

**C 394. Patkó Pista halála.** A halálosan sebesült Patkó Pista inni kér az őt őrző embertől, aki megszánva a betyárt, vizet visz neki. Hálából Patkó közli vele, hogy a falu végén lévő egyik kazalban van elrejtve a pénze, a kazlat vegye meg, és keresse meg benne a pénzt. Patkó szavait meghallja a falu kisbírója is, és ő veszi meg hamarjában a kazlat, az ott talált kincs révén pedig a falu leggazdagabb embere válik belőle.

DT: Bábony (Gönczi Ferenc, 1944. 294.).

**C 395. Patkó Pista bosszúja.**

**C 395.1. A megtorolt árulás.** Patkó Pista az embereivel felkeresi a társait besúgó gazdát/vincellért, és irgalmatlanul agyonlövi őket.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 118–122.); Somogy megye (EA 19182/57–58. – Pintér István gy., 1963).

**C 395.2. A megbüntetett szidalmazó.** Patkó Pista az erdőszélen találkozik egy piacra menő asszonnyal. Beszélgetni kezdenek, és asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidalmazni kezdi a betyárt. Patkó arra kéri az asszonyt, hogy hozzon neki visszafelé jövet egy csomag gombostűt/patkóba való szegeket. Amikor az asszony visszaérkezik, Patkó Bandi megmondja a nevét az asszonynak, majd büntetésül a szidalmazóért teleszurkálja a talpát gombostűkkel/beleveri a talpába a meghozott szegeket. Azóta nevezik a betyárt Patkó Pistának.

DT: Somogyszob (TGYMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947); Somogy megye (EA 19182/55–56. – Pintér István gy., 1963); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 204.).

**C 295.3. A megleckéztetett földesúr.** Patkó Pista a fennhéjázó földesurat vacsora közben lepi meg a kastélyában (noha a kastélyt pandúrok is őrzik), és a betyároktól való félelmében az uraság kiugrik az ablakon.

DT: H. n. (Csanádi Imre–Vargyas Lajos, 1954. 545.).

**C 395.4. A megbüntetett betyárok.** Patkó Pista agyonlövi a tulajdon unokaöcsését, mert az őrségben harmadszorra is elaludt, és emiatt kis híján a pandúrok kezére kerültek. / Patkó Pista agyonlövi azt a betyártársát, aki a rablás közben lelő egy ártatlan szolgálót.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 291.); Somogy megye (EA 19182/58. – Pintér István gy., 1963).

**C 395.6. Az elhajtott ló.** Patkó Pista éjszaka elhajtja annak a gazdának a lovát, aki segít a pandúroknak az üldözésében.

DT: Lúzsok (Hegedűs Lajos, 1946. 137–138.; Kodolányi János, 1960. 105–107.).

**C 395.7. A megbékélt Patkó Pista.** Patkó Pista egy falusi bálban összeakaszkozik a község legerősebb emberével. Amikor szétválasztják őket, megfenyegeti, hogy ez nem marad annyiban. Egy-két nap múlva éjszaka megjelennek a gazda házánál a betyárok és bekiáltanak neki, hogy menjen ki. A férfi családja könyörgése ellenére is úgy határoz, hogy kimegy a betyárok közé, de előtte egy kosarat telepakol borral és pecsenyével. Bár a betyárok le akarják löni az illetőt, a megenyhült Patkó nem engedi, hogy bántsák, sőt evés-ivás közben életre szóló barátságot köt vele.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 77–78.).

### **C 396. Patkó Pista rablásai.**

**C 396.1. Patkó Pista disznótolvajlásai.** Patkó Pista a gazdáktól disznót lop/ elhajtja a falu kondáját/a báró nagy értékű kan disznóját (ártányát).

DT: Hirics (Hegedús Lajos, 1946. 112–114.); Somogy megye (EA 19182/56. – Pintér István gy., 1963).

**C 396.2. A kirabolts kastély.** Patkó Pista az embereivel rajtaüt a földesúri kastélyokon, és kirabolja azokat. / Patkó Pista megüzenni az uraságnak, hogy melyik napon mikor fog menni hozzá pénzért.

DT: Somogyszob (TGYMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947); Várong (EA 2237/97. – Takács Lajos gy., 1950); Somogy megye – 2 (EA 19182/58., 77. – Pintér István gy., 1963).

**C 396.3. Az elbizakodott betyár.** Patkó Pista kijelenti, hogy ha Ferenc József császár ezer katonával is őrizteti a bécsi palotáját, ő mégis kirabolja, és a pénzét bivalybőrbe varratva elhozza.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 289.).

**C 596.4. Patkó Pista, az útonálló.** Patkó Pista a társaival az árokba dönt egy kocsit, majd úgy lesnek az arra menőkre. Aki megáll, hogy segítsen nekik, azt kirabolják.

DT: Balatonkenese (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1955).

### **C 397. Patkó Pista egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 397.1. Patkó Pista az urak báljában.** Patkó Pista úri ruhába öltözve, hintóval beállít az úri mulatságba, ahol senki nem ismeri fel őt. Tánc közben egyszer csak felfedi a jelenlévők előtt valódi kilétét, de a megrémült urakat nem bántja, további jó mulatást kíván nekik, majd az embereivel távozik.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 120. – 1963).

**C 397.2. A látni kívánt betyár.** Az uraság kíváncsi arra, hogy miként szokott rabolni Patkó Pista, és erről még a betyár édesapját is faggatja. Patkó hírt kap



e különös érdeklődésről, és nemsokára püspöki ruhában állít be a kastélyba. Ott együtt eszik-iszik a gyanútlan földesúrral, mígnem egyszer csak előhúzza a pisztolyát, és kirabolja az urat. Később egy emberével visszaküldeti a pénzt egy levéllel együtt, amelyben az áll: „Hát így rabol a Patkó!”

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).

### **C 399. A természetfeletti képességű Patkó Pista.**

**C 399.1. A sebezhetetlen Patkó Pista.** Patkó Pistát nem fogja a golyó; csata után az ingujjából szórja ki a testéről lepattant golyókat.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 78–79.); Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 291.).

### **C 401. Patkó Pista társai.**

**C 401.1. Patkó Pista betyáracsapata.** Patkó Pista 12 fős betyáracsapatával hajtja végre a rablásokat.

DT: Gyugy (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.); Vörs\* (Voigt Vilmos szerk., 1974. 110–111.).

**C 401.2. Patkó Pista név szerint ismert betyártársai.** Patkó Pista bandájának név szerint ismert tagjai: Bergány Pista, Csorba Pista, Fábíán Pista, Hajnal János, Lakat Miska.

DT: G. n. (Küllös Imola, 1988. 36.); Ormánság (Kiss Géza, 1937. 122.).  
→MZ VII. C 792.

**C 401.3. Patkó Pista orgazdája.** Patkó Pista segítője és orgazdája a szentpéteri csárdás.

DT: Somogy megye (EA 19182/22. – Pintér István gy., 1963).

**C 402. Patkó Pista szerelmei.** Patkó Pistának majdnem minden somogyi faluban van kedvese. Név szerint ismert szeretője Kulcsár Treszka/a segesdi Zsidó Rozi.

DT: Gyugy (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.); Somogyszob (TGYMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947).

### **C 403. Patkó Pista menekülése.**

**C 403.1. A fordított patkó.** Patkó Pista fordítva vereti a lova lábára a patkót, hogy megtevéssze az üldözőit. / Menekülés közben Patkó Pista megfordítja a lova lábán a patkót, és ezáltal félrevezeti a már nyomában lévő pandúrokat.

DT: Somogy megye/Baranya megye (EA 10041/42. – Tilesch Nándor gy., 20. század közepe); Somogy megye (EA 19182/22. – Pintér István gy., 1963).

### **C 404. Patkó Pista elfogása.**

**C 404.1. Hogyan hívják a mihályfai bírót?** Patkó Pista az üldözések miatt Somogyból felmenekül Veszprém megyébe. Bemegy egy juhászhoz, akinél éppen

két csendőr ül. Amikor leül, a csendőrök gyanúsnak találván, megkérdézik tőle, hogy hová való? „Mihályfai” – válaszolja a betyár, mire a csendőrök azt kérdezik, hogy ki ott a bíró? Amikor erre Patkó Pista nem tud válaszolni, letartóztatják őt.  
DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 267.).

#### **C 405. Patkó Pista szökése.**

**C 405.1. Szökés a fegyházból.** Patkó Pistát a váci fegyházba zárják, ahonnét egy éjszaka vihar alkalmával szökik meg úgy, hogy a törölközőket, ágylepedőt öszszekötözi kötélnel, és az ablakból leereszkedve leugrik/lezuhan egy fa tetejére.  
DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 118–122.).

**C 406. A jó útra tért Patkó Pista.** Patkó Pista felhagy a betyárkodással, és egy főszolgabíró lányát véve feleségül álnéven Kötcsén gazdálkodni kezd, majd amikor a kiléte kitudódik, átköltözik Bihar megyébe.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 297.; P. Vas János, 2012. 200.).

#### **C 407. Patkó Pista halála.**

**C 407.1. A végzetes fejszecsapás.** Patkó Pista disznólopás közben veszíti életét egy megkárosított gazda fejszecsapása következtében.

DT: Ormánság (Hegedűs Lajos, 1946. 112–114.).

**C 407.2. A pandúrok által lelőtt Patkó Pista.** Patkó Pista a pandúrokkal vívott tűzharcban esik el/sebesülésébe egy bábonymegyeri házban hal bele.

DT: Somogyország (TGYMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947); Somogy megye – 2 (EA 19182/56., 77. – Pintér István gy., 1963); Bábonymegyer (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 200.).

**C 407.3. Patkó Pista temetése.** Patkót a falusiak nem akarják koporsóban eltemetni, és fejfát is vonakodnak a sírhalmára tenni, mire a betyárok megüzenik, hogy ha nem tisztességesen temetik el, az egész község meg fogja bánni. A temetés ideje alatt Patkó Pista bandájának tagjai a közeli kukoricásból figyelik a ceremóniát, és amikor volt vezérüket a földbe helyezik, tiszteletadásul az égbe lőnek.

DT: Bábony (Gönczi Ferenc, 1944. 294.).

**C 407.4. Patkó Pista sírja.** Patkó Pista sírja a bábonymegyeri régi temetőben/Pogányszentpéterhez közel a Szentpáli erdőben, az ún. Zsivány lénián van.

DT: Bábony (Gönczi Ferenc, 1944. 294.); Pogányszentpéter (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963); Bábonymegyer (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 202.).

#### **C 408. Patkó Pistával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 408.1. Az erdei rejtekhely.** Patkó Pista a csapatával Somogy, Zala és Baranya megye sűrű erdőségében tanyázik (az Ormánság ártéri erdeiben/a Ságvártól nyugatra lévő Cseres erdőben/a marócsai Lopótban/stb.).

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 78–79.); Bábony (Gönczi Ferenc, 1944. 290.); Zala (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 210.); Marócsa (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 625.).

**C 408.2. Patkó Pista alagútja.** Patkó Pista a bandájával egy barlangszerű, szobákra osztott alagútban rejtőzködik. Bábony/Ságvár/Gyugy közelében is van Patkó Pistának ilyen föld alatti rejtékhelye.

DT: Bábony – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 290.); Gyugy (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.).

**C 408.3. Patkó Pista kedvenc csárdái.** Csárdák, ahol gyakran megfordult egy-egy pohár borra/pihenés céljából Patkó Pista.

DT:

- Az iklódi betyárcsárda: Felsőjánosfa (SMNK 932/3. – Avas Kálmánné gy., 1973).
- Az ormánsági Mónosokri csárda: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 77–78.).
- A pogányszentpéteri csárda: Somogy megye (EA 19182/22. – Pintér István gy., 1963).
- A somogyudvarhelyi Bocskádi-csárda: Somogyudvarhely (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 648.).

**C 409. Patkó Pistával kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 409.1. A mestergerenda baltanyomai.** Patkó Pistának és társainak baltanyomai a Mónosokri csárda mestergerendájában.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 77–78.).

C 411–430. Pintye (Pintea Gligore/Pintea Viteazul/Pintyő Gergely)

**C 411. Pintye származása.**

**C 411.1. Pintye szülőfaluja.** Pintye a Szolnok-Doboka megyei Hollómező/Gropa községben született, ahol a helybeliek a szülőházát is számon tartják.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmetth Károly, 1885. 111.); Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 295.); Hollómező (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Hollómező (Szmik Antal, 1906. 395.).

**C 411.2. A magyar Pintye.** Pintye magyar származású, az eredeti neve Pintyő Gergely.

ER: Kapnikbánya (MZA 70379. – Debreczeni Zoltán gy., 1980-as évek).

**C 411.3. A farkasok által felnevelt Pintye.** Pintye ért a farkasok nyelvén, mert gyerekként egy farkas/farkasok nevelik fel a Bükk-hegységben.

ER: Nagybánya-Veresvíz („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 128. – Görbe István gy., 1958–1960); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 83. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 412. Hogyan lett betyár Pintye?**

**C 412.1. Pintye és a zsugori gazda (Pintye kirügyező ostornyele).** Pintye egy zsugori gazdánál szolgál. Amikor megunja már a szolgálatot, azt kéri a gazdájától, hogy bocsássa el, mert már megszolgált a szabadságot, mire a gazda rava-szul azt feleli, hogy megteszi, ha majd az ostornyé a kezében lombos fává lesz. Pintye elülteti az ostornyelet, amely hamarosan kirügyezik. Amikor jelenti a csodát a gazdájának, az elkergeti, mondván, hogy ő lombos fát emlegetett. Csak-hamar lombot is hajt az ostornyé, de akkor meg az a kifogása támad a gazdának, hogy a fának nincsen gyökere. Pintye kiássa a fát és megmutatja a gazdának, hogy már gyökere is van az ostornyének, majd átkozódva otthagya a kapzsi gazdát, és felcsap betyárnak.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 126.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 79–80. – Görbe István gy., 1958–1960); Nagybánya vidéke\* (Domokos Sámuel, 1959. 433.).

**C 413. Pintye tulajdonságai.**

**C 413.1. A nagyerejű Pintye.**

**C 413.1.1. A földből kirántott fák/tuskók.** Pintye puszta kézzel kiránt egy fát a földből, és beleszúrja egy sziklába. / Pintye elszegődik dolgozni egy bojárhoz, aki azt a munkát adja neki, hogy szedje ki a földből a favágás után ottmaradt tuskókat. Pintye nem bíbelődik az ásással, hanem puszta kézzel tépi ki a föld-ből a tuskókat.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626–1627.); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 124–125.).

**C 413.1.2. Pintye sziklája I.** Pintye a vállára vesz/a hegyről lehengerít/a hegyről lehajít egy hatalmas sziklát/a fegyverével kilyukaszt egy sziklát, amit azóta neveznek Likaskőnek.

ER: Felsőbánya (Dengi János, 1878. 166.); Felsőbánya (Rácz Miklós, 1904. 181.); Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626–1627.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 413.1.3. A vállra vett búzakeresztek.** Pintye az aratáskor a nyársával olyan könnyen visz fel a hegyre egy kalangyát, mint más egy üres rostát. / Pintye az aratáskor vállára vesz tizenöt kéve búzakeresztet, és úgy viszi el csépelni a szé-rűbe, amelynek a neve azóta is Arie Pintyi/Pintye szérűje.

ER: Váralmás (Szabó Géza, 1978. 89.); Váralmás – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 305.).

**C 413.1.4. A betört városkapu.** Pintye a buzogányával beveri Nagybánya váro-sának érckapuját.

ER: Sárosmagyarberkesz (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367.).

→MZ II. B 51.1.

**C 413.1.5. Pintye buzogánya.** Pintye buzogánya olyan nehéz, hogy senki sem tudja felemelni/senki sem bírja a sziklából kiszedni.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1627.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 96.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., uo. 96. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 413.1.6. Pintye fejszéje és botja.** Pintye fejszéje és botja olyan nagy, hogy azokat két ember is alig bírja el.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmetth Károly, 1885. 111.).

**C 413.2. Az óriási termetű Pintye.** Pintye egy óriásira nőtt ember, mindenkinél nagyobb a vidéken.

ER: Váralmás/Középföld (Szabó Géza, 1978. 89–90.).

**C 414. Pintye jótéményei.**

**C 414.1. A szegények pártolója.** Pintye segíti/védelmezi a szegény embereket.

ER: Nagybánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 395.); Domokos (Gunda Béla, 1956. 52.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 81. – Görbe István gy., 1958–1960); Szamoscikó (MZA 27509. – Magyar Zoltán gy., 1999); Szamoscikó, Bősháza (Magyar Zoltán, 2007a. 295., 296.); Bolya, Mihályfalva (Uő, 2011a. I. 369.); Avasújváros (Uő, 2011a. II. 420.).

**C 414.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Pintye a gazdagoktól rabolt pénzt szétosztja a szegény emberek között.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmetth Károly, 1885. 111.); Szolnok-Doboka vármegye (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Nagybánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 395.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 95. – Görbe István gy., 1958–1960); Küküllőalmás (Magyar Zoltán, 2011a. I. 369. – Orbán Dániel gy.); Felsővisó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 394.); Szelecske (MZA 108885. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 414.4. Pintye a vásárban.** Pintye a csaló rác kupeczek pénzes zacskójának a tartalmát szétszórja a vásároló nép között.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 414.5. A robot eltörlése.** Pintye ostrom alá veszi Huszt várát, és az odamene-kült urakkal eltörlötte a robotot.

ER: Kelecsin\* (Küllős Imola, 1990. I. 94. – Petro Lintur gy.).

**C 414.6. A templomépítésre szánt adomány.** Pintye találkozik egy emberrel, aki templomépítésre gyűjt adományokat. A társaival annyi pénzt ad neki, amiből hozzákezdhetnek a templom építéséhez.

ER: Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126–127.).

**C 414.3. A megdicsért betyár ajándéka.** Pintye az őt szidó asszonytól elveszi a pénzét, és szétosztja azok között, akik jót mondtak róla.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 125. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 415. Pintye bosszúja.**

**C 415.1. Az urakra döntött vár.** Pintye ostrom alá veszi a huszti várat, és egy hatalmas ágyúval szétlöveti azt, ráomlasztva a falakat az ott összegyűlt urakra.

ER: Máramaros megye\* (Küllös Imola, 1990. I. 94.); Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126.).

**C 415.2. A munkába állított urak.** Pintye nagyon gyűlöli az urakat, mert azok látástól vakulásig dolgoztatják a jobbágyaikat. Hiába indítványozza nekik, hogy a munkások ne reggel 4-től este 6-ig, hanem csak 6-tól 4-ig dolgozzanak, az urak nem egyeznek bele. Pintye bosszúból a betyárjaival erőszakkal összeszedeti a környékbeli urakat, és 6-tól 4-ig dolgoztatja őket. A számukra szokatlan fizikai munkától meggyötört urak azután belátják, hogy milyen nehéz a jobbágyok által végzett munka, és azután már nem bánják, hogy a munkások csak 6-tól 4-ig dolgoznak.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 81–82. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye/Nagybánya vidéke\* (Küllös Imola, 1990. I. 94.).

**C 415.3. Az agyonvert haramiák.** A falu népe arra kéri Pintyét, hogy fékezze meg a vidéket rettegésben tartó kegyetlen haramiákat, védje meg őket tőlük. Pintye egy nyárssal indul a haramiák keresésére, akik fejszékkel hadonászva támadnak rá, de Pintye a szerszámjával agyonüti mindegyiküket.

ER: Váralmás/Középföld (Szabó Géza, 1978. 89–90.).

**C 415.4. Pintye és a pandúrok.** Pintye felkap és az őt üldöző pandúrokra hajít egy hatalmas sziklát, és azok mindnyájan szörnyethalnak. / Mindazok a pandúrok, akik megpróbálják elfogni Pintyét, halállal lakolnak.

ER: Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81., 81. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 415.5. Pintye és a rác kupecsek.** Pintye a vásárban tanúja annak, hogy a kapzsi rác kupecsek nem akarják megfizetni az általuk megvett állatokért kialakított árat, és ennek érdekében verekedést provokálnak. Pintye egymaga elveri az összes rác kereskedőt, a pénzüket pedig szétszórja a vásároló nép között.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80. – Görbe István gy., 1958–1960).  
→MZ VII. C 414.4.

**C 415.7. A megbüntetett szidalmazó.** Pintye találkozik egy vásárba menő asszonnyal, megszólítja, és beszélgetni kezdenek. Az asszony nem sejtven, hogy kivel beszél, amikor Pintyére terelődik a szó, szidni/átkozni kezdi a betyárt. Pintye nem szól erre semmit, csak arra kéri az asszonyt, hogy visszafelé jövet hozzon neki az üzletből egy pár patkót/apró szöveget. Amikor az asszony visszaérkezik, felfedi előtte a kilétét, és a két patkót ráveri az asszony talpára/az apró szegeket asszony talpába veri/a fenekébe szurkálja.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 83. – Görbe István gy., 1958–1960); Bolya (Magyar Zoltán, 2011a. I. 369.); Aknasugatag (Uő, 2011a. II. 394.).

**C 415.6. A földesúr váltságdíja.** Pintye elfogja az őt eláruló földesurat, majd csak hatalmas váltságdíj ellenében engedi őt szabadon.

ER: Nagybánya vidéke\* (Szmik Antal, 1906. 399.); Máramaros megye (Beke György, 1994. 79.).

**C 416. Pintye rablásai.**

**C 416.1. A kifosztott gazdagok.** Pintye a szegényeket nem bántja, csak a gazdagokat, az urakat fosztogatja.

ER: Kupsafalva\* (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 538.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 81. – Görbe István gy., 1958–1960); Szamoscikó (MZA 27509. – Magyar Zoltán gy., 1999); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 124–125.); Szászszombor (MZA 85856. – Orbán Dániel gy., 2003); Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 304.); Bósháza, Monó, Szamoscikó (Uő, 2007a. 295–296.); Mihályfalva (Uő, 2011a. I. 369.); Gereblye (Uő, 2011a. II. 319.).

AF: Egri (BBE MIK Á-397/75. – Kiss Kálmán gy., 1977).

**C 416.2. A megvámolt kereskedők.** Pintye a Gutinon, a Szatmárból Máramarosba átvezető országúton lesi az arra járó kereskedőket, és megvámolja őket.

ER: Nagybánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 393–394.); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.); Sajóudvarhely (Magyar Zoltán, 2011a. II. 242.).

**C 416.3. A kifosztott kincstári szekerek.** Pintye megállítja a bányakincseket szállító császári szekereket, és a rakományt lefoglalja.

ER: Hollómező\* (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 416.4. A kifosztott kastély.** Pintye az embereivel rátör a nemesi udvarházakra, kastélyokra, és megsarcolja az ott lakó urakat.

ER: Felsőbánya\* (Szmik Antal, 1906. 412–415.); Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626–1627.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 82., 95. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 416.5. A kirabolt Nagybánya.** Pintye a bandájával többször is kirabolja Nagybánya városát/bemegy Nagybányára, és kifosztja az ott élő urakat, gazdag embereket.

ER: Kupsafalva\* (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 538.); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 124–125.).

**C 416.6. Az álarcos rablások.** Pintye a rablásai alkalmával mindig páncélingbe öltözik, és álarcot visel.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmeth Károly, 1885. 111.).

**C 416.7. A rossz hírű Pintye.** Pintye a Szatmári-bányavidék rettegett rablója, aki válogatás nélkül kirabol mindenkit/a rablóbandájával nagy tivornyákat csap/embereket ejt rabul, és ha a kitűzött időpontig nem fizetik meg értük a megszabott váltságdíjat, irgalmatlanul meggyilkolja őket.

ER: Nagybánya vidéke/Avasság (Szmik Antal, 1906. 397–401.); Técső (Szöllősy Tibor, 2002. 160–161.).

**C 416.7.1. Pintye és a tatárok.** Pintye vezeti be Máramaros és Szatmár vármegyékbe a tatárokat.

ER: Nagybánya vidéke (Palmer Kámán, 1894. 299.); Nagybánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 394.).

**C 417. Pintye egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 417.1. Huszt várának ostroma (Pintye faágyúí).** Pintye faágyúkkal ostrom alá veszi Huszt várát, és megadásra készteni a várat védő urakat/ágyúival lerombolja az erős várfalakat/egyetlen ágyúlövessel romba dönti a várat, ráomlasztva a falakat a benne éppen lakomára gyülekező gonosz óriásokra.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 90–91. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye\*, Bujánháza\* (Küllős Imola, 1990. I. 94.); Kelecsin\* (Uo. – Petro Lintur gy.); Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126.); Aknaszlatina (MZA 91125. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 417.3. Pintye a szabadságharcban.** Pintye a fejedelem oldalán részt vesz a Rákóczi-szabadságharcban, és többször legyőzi/lépre csalja a labancokat.

ER: Nagybánya vidéke\* (Szmik Antal, 1906. 395.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 84–86., 86–90. – Görbe István gy., 1958–1960); Zálnok (Nagy Sándor István, 2004. 88.).

**C 417.3.1. A hűséges Pintye.** Pintye a szabadságharc bukásakor leghűségesebb embereivel visszavonul a tamásvárjai Várhegyre, ott húzva meg magukat. A kincseket elássák, még a sarkantyújukat is lecsatolják, és a vár udvarán a földbe ássák, hogy ha visszatér Rákóczi, újra elővehessék és harcolhassanak a fejedelemért és a szabadságért, majd Pintye összehívja a tamásvárjaiakat, és megígéri nekik, hogy egyszer még visszatér.

ER: Nagybánya-Veresvíz/Tamásvárja (Magyar Zoltán szerk., 2010. 84–85. – Görbe István gy., 1958–1960).



**C 417.2. A tatárokat legyőző Pintye (Pintye és a csizmadiák).** Pintye a tatárok közeledésének a hírére bemegy Nagybányára a csizmadiákhoz, és harcra tüzeli őket, majd a segítségükkel győzelmet arat a városra törő martalócok felett.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 91–92. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 417.4. Pintye és a császár.** Valahányszor a császárt veszély fenyegeti, Pintye az uralkodó segítségére siet, és elúzi az ellenséget.

ER: Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 126.).

**C 417.5. Pintye kijelöli a határt.** Panaszkodnak Pintyének az emberek, hogy az urak minden földjüket elszedik tőlük, és kérik, hogy tegyen igazságot. Pintye kiránt egy fát a földből, beleszúrja egy nagy sziklába, és azt a vállára véve elindul a falu (Giródtótfalu) felé. Amikor a község határába érkezik, a sziklát ledobja a válláról/egy sziklát ledob a hegytetőről a pandúrok közé, és azt mondja: „Innentől felfelé Felsőbánya, lefelé meg Tótfalu!”/„Innentől lefelé az uraké, felfelé meg a szegényeké!” A határkő azóta is ott van Felsőbánya és Giródtótfalu között, és azóta sem próbálta meg senki sem Pintye döntését kétségbe vonni.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1616–1627.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 417.6. Pintye ugratása.** Pintye a lovával a Szamos/a Tisza felett egyik hegyről a másikra ugrat. A sziklában máig is látszik a ló patkónyoma.

ER: Técső\* (Szöllősy Tibor, 2002. 160–161.); Szamoscikó (Magyar Zoltán, 2007a. 295–296.); Técső, Szelecske (MZA 91124., 91400. – Magyar Zoltán gy., 2010, 2011); Szelecske (MZA 106216. – Magyar Zoltán gy., 2016).

→MZ VII. C 427.9.3.

**C 417.7. Pintye alkotásai.** Egy kőasztal és kőpadok a Máramarosi-havasokban, melyeket Pintye farag ki a sziklából, hogy a társaival ott költse el az ebédet. / A Rozsály tetején álló hét egymásra rakott kőből álló toronyszerű oszlop, amit Pintye rak, amikor ott tanyázik.

ER: Mojszin (Siegmetth Károly, 1884. 94.; Uő, 1885. 86.); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 392.).

**C 417.8. Pintye borbélyja.** Pintye egyik embere egy gyanús idegent fog el a hegyi országúton és vezére elé kíséri, mivel kémet gyanít benne. Az idegen azt hajtogatja magáról, hogy ő Pióca Kristóf, borbély a mestersége és egyenesen Bécsből jön, ahol sok úri népet megnyírt és megborotvált, még a császárt is. Pintye próbára akarván tenni a borbélyt, ráparancsol, hogy borotválja meg őket. Pióca Kristóf remegő kézzel nekilát a munkának, és sorban megborotválja az összes rablót, utoljára magát Pintyét is. Amikor végez a feladattal, megkérdezi tőlük,

hogy kikhez volt szerencséje, mire Pintye azt válaszolja, hogy ő az avasi király, a többiek pedig a tanácsosai.

ER: Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 402–406., 417.); Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1627.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 94. – Görbe István gy., 1958–1960); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 92–93. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 417.9. Pintye, az ördög és a Úristen.** A disznókat legeltető Pintye arra lesz figyelmes, hogy egy közeli szakadékba csapnak le mindig a villámok, amit mindig egy-egy nagy durranás követ. Felkelve a gubájáról közelebb megy, és csodálkozva látja, hogy egy ördög van a szakadék mélyén, aki letolva a nadrágját, a hátsófelét az ég felé mutogatja, és iszonyú bűdösöket eregetve bosszantja az Úristent. Pintye felbosszankodva az ördög szemtelenségén, lekapja a válláról a karikás ostorát, és odacserdít az ördög fenekére, aki megérezve a csapás erejét, gyorsan eliszkol, és visszabújik a barlangjába. Az Úristen látva odafentről a történeteket, lejön az égből, kezét fog Pintyével, megveregeti a vállát, és azt mondja neki, hogy azért, amiért a segítségére sietett, ő is megsegíti, sebezhetetlenséggel ruházza fel. / Pintye lelő egy Illés prófétával viaskodó ördögöt, amiért hálából az Úristen azt mondja neki, hogy teljesíti egy kívánságát. Pintye sebezhetetlenséget kér és kap az Úristentől.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969 1628–1629.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 97–99. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye\* (Domokos Sámuel, 1959. 422.).

**C 418. A természetfeletti képességű Pintye.**

**C 418.1. A sebezhetetlen Pintye.** Pintyét az Úristen jutalmul sebezhetetlenséggel ruházza fel. Ellenségei hiába lőnek rá a betyárra, a golyók lepattannak a testéről.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 81. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye\* (Domokos Sámuel, 1959. 422.).

**C 418.2. A csak testének egyetlen pontján sebezhető Pintye.** Pintye egyedül csak a vállán sebezhető, ott, ahol az Úristen megérintette őt, amikor felruházta a sebezhetetlenséggel. / Pintyét csak a bal hónalján lehet megsebezni.

ER: Nagybánya-Veresvíz – 3 (Görbe István, 1969. 1627., 1628–1629.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 97–99., 100. – Görbe István gy., 1958–1960); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 125.).

**C 418.3. A csak mágikus módon megölhető Pintye.** Pintyét – mivel a testét puszkagolyó nem fogja – csak mágikus módon (három ezüstgolyóval, három szentelt búzaszemmel és tavaszi csikónak három patkószegével/stb.) lehet megölni.

ER: Nagybánya vidéke vármegye (Siegmeth Károly, 1885. 111.); Szolnok-Doboka vármegye (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 392.); Nagybánya-Veresvíz – 2 (Görbe István, 1969. 1628.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 100. – Görbe István gy., 1958–1960); Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010.

98–99., 99–100. – Görbe István gy., 1958–1960); Kapnikbánya (MZA 70379. – Debreczeni Zoltán gy., 1980-as évek); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 125.); Monó (Magyar Zoltán, 2007a. 295.); Szelecske (MZA 106218. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 418.3.1. A Pintyét megölő három ezüstgolyó.**

ER: Felsőbánya vidéke, Kapnikbánya, Nagybánya vidéke, Nagybánya-Veresvíz – 3, Szolnok-Doboka vármegye.

**C 418.3.2. A Pintyét megölő három szentelt búzaszem.**

ER: Szelecske, Nagybánya-Veresvíz – 2.

**C 418.3.3. A Pintyét megölő tavaszi búzaszem.** Pintyét csak búzaszemmell/kilenc tavaszi búzaszemmell töltött puskával lehet megölni.

ER: Bujánháza\*, Monó, Nagybánya-Veresvíz.

**C 418.3.4. A Pintyét megölő három rozsszem.**

ER: Felsőbánya vidéke, Kapnikbánya, Nagybánya vidéke, Szolnok-Doboka vármegye.

**C 418.3.5. A Pintyét megölő kilenc borsószem.** Pintyét csak kilenc fehér borsószemmell lehet megölni.

ER: Bujánháza\*.

**C 418.3.6. A Pintyét megölő patkószeg.** Pintyét csak egy tavaszi csikó három patkószegével/három harmadéves csikó patkójából kivett szeggel/Pintye lova bal mellső patkójából kivett két patkószeggel lehet megölni.

ER: Bujánháza\*, Felsőbánya vidéke, Kapnikbánya, Nagybánya vidéke, Nagybánya-Veresvíz – 2, Szolnok-Doboka vármegye.

**C 418.4. A farkasok nyelvén értő Pintye.** Pintye ért a farkasok nyelvén, mert gyerekként egy farkas/farkasok nevelik fel.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 84. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 419. Pintye társai.**

**C 419.1. Pintye rablóbandája.** Pintyének 10/12/15/70 főből álló bandája van. / Pintyének 15 kapitánya van, akik külön-külön 12 fős csapat élén állnak.

ER: Szaplonca (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 405.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 82. – Görbe István gy., 1958–1960). AF–ER: Szatmár vármegye (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.).

**C 419.2. Pintye leghívebb embere.** Pintye leghűségesebb betyárja a Hollókőn tanyázó Sasszemű, aki Bajfaluból akár félszáz kilométer messzire is ellát.

ER: Hollómező\* (Kónya László szerk., 2003. 146.).

**C 419.3. Pintye és Tolvaj Dénes.** Pintye és Tolvaj Dénes együtt betyárkodnak és adnak nevet a Fokhagymás pojánának.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 94. – Görbe István gy., 1958–1960); →MZ VII. C 943.7.

**C 419.4. Pintye letelepített betyár csapata.** Zálnokot Pintye csapatának letelepített betyárjai alapítják meg.

ER: Zálnok (Nagy Sándor István, 2004. 88.).

**C 419.5. Pintye orgazdái.** Pintyének Felsőbányán vannak orgazdái, akiknek hirtelen meggazdagodása csakhamar szemet szúr a helybelieknek. Az orgazdává lett asszony házában egymást érik a tivornyák, ahova szinte minden éjjel ládával megrakott, fegyveres emberek által kísért szekerek érkeznek. / Az orgazda lányai talpig selyemben járnak, mely ruhákon néha vérfoltok nyomait is látni vélik a nagybányai emberek.

ER: Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 397–399.).

**C 420. Pintye szeretői.**

**C 420.1. Pintye nagybányai szeretői.** Pintye szeretője egy szép nagybányai lány/a „nagybányai király leánya”, akinek hét éven keresztül udvarol, és aki végül elárulja őt.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1628.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 99–100. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye (Domokos Sámuel, 1959. 422.); Bujánháza\* (Kónya László szerk., 2003. 125.).

**C 420.2. Pintye és Szirmay Ilonka.** A tatárokkal cimboráló Pintye a tatárdúlás idején elfogja a gyönyörű Szirmay Ilonkát, akit hat esztendeig tart a világ elől elrejtve gutini barlangjában, mivel a grófkisasszonnyal kölcsönösen egymásba szeretnek.

ER: Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 299.); Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 394.); Nagybánya vidéke (Uo., 416–417. – Gaál József nyomán).

**C 420.3. A szép orgazdáné.** Pintyének megtetszik felsőbányai orgazdája csinos felesége, aki viszonzza az érzelmeit, olyannyira, hogy az asszony férje hamarosan gyanús körülmények között elhalálozik. A szép özvegy tovább folytatja volt férje „mesterségét”, sőt Pintyét még némely rablókalandjára is elkíséri.

ER: Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 398–401.).

**C 421. Pintye menekülése.**

**C 421.1. Pintye szökője.** Pintyét az üldözői hegyi tanyáján, a Gutinon bekerítik, ám a végveszélybe került betyár hirtelen ötlettől vezérelve fokosát/baltáját/lándzsáját a lába közé fogva szerencsésen lecsúszik a meredek sziklafalon, majd

a hegy aljában eltűnik az ellenségei elől. A sziklán máig is látni azt a hosszú, mély barázdát, amit a csúszás közben a betyár fegyvere hagyott rajta, és amit azóta Pintye szökője/Pintye szökellő/Pintye-ugró/Pintye csuszója/Zsivány-szökellő néven emlegetnek.

ER: Gyulafalva/Nagybánya vidéke (Kubinyi Ferenc–Vahot Imre szerk., 1854. II. 145. – Vahot Imre gy.); Nagybánya vidéke (Batizi János, 1856. 159.); Krácsfalva (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Nagybánya vidéke (Dengi János, 1878. 166.); Nagybánya vidéke (Siegmeth Károly, 1885. 110.; Uő, 1898. 20.); Nagybánya vidéke (Hanusz István, 1899. 11.; Uő, 1900. 65.); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 393.); Nagybánya vidéke (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 95. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.; Uő, 1994. 79–80.); Hollómező\* (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 421.2. A fordított patkó.** Pintye megfordítja a lova lábán a patkót, miáltal félrevezeti az üldözőit, akik az ellenkező irányban keresik őt.

ER: Égerhát (Magyar Zoltán, 2007a. 295.).

**C 421.3. A pandúrokkal szembehajtott marhák.** Pintyét egy budfalvi vásárban el akarják fogni a pandúrok, de ő szembehajtja velük az ott árult döfös marhákat, és amíg az üldözői a megvadult állatok elől menekülnek, ő a nagy kavarodásban kereket old.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 422. Pintye elfogása.**

**C 422.1. A szeretője által elárult Pintye.** Pintyét a szeretője árulása következtében (a nő megmondja a nagybányai elöljáróknak, hogy miként lehet a betyárt megsebesíteni) fogják el.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmeth Károly, 1885. 111.); Máramaros megye (Domokos Sámuel, 1959. 422–423.); Monó (Magyar Zoltán, 2007a. 295.).

**C 422.2. A bárónő által lépre csalt Pintye.** Pintye a bandájával Sziklay báró kastélyát készül kifosztani, ahol csak a bárónét találják otthon. A báróné színleg szívesen fogadja a rablókat, és sorra megmutatja nekik a kincseket, még a pincébe is lecsalja őket, amikor azonban minden rabló leérkezik, hirtelen rájuk zárja a vasajtót. Pintye és társai kelepcébe kerülve kénytelen kelletlen a pince mélyén várják meg, amíg a pandúrok kiérkeznek, és sorban letartóztatják őket.

ER: Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 411–416.); Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1627.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 82. – Görbe István gy., 1958–1960).

ER–AF: Szatmár vármegye (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.).

**C 422.3. A társa által elárult Pintye.** Pintyét a saját testvére/társa árulja el.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmeth Károly, 1885. 111.); Szelecske (MZA 108885. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 423. Pintye szökése.**

**C 423.1. A pandúrokra hajított szikla.** Pintyét a pandúrok Nagybányán elfogják, és mielőtt kivégeznék, megásatják vele a sírját. Pintye arra kéri a pandúrokat, hogy hozassa el a hegyekből a sírkövét, amit megengednek neki. Amikor a barlangja elé ér, felvesz a hátára egy hatalmas sziklát, és azt kezdi lefelé cipelni mint leendő sírkövét. A pandúrok bosszantani akarják a betyárt, ezért arra utasítják, hogy vigye a sziklát az emelkedőn felfelé is, mire Pintye a kísérei közé röpíti azt, és a pandúrok mindnyájan szörnyethalnak.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 80–81. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 423.2. A farkas háton megmenekülő Pintye.** Pintyét elfogják, és olyan tömlőbe zárják, ahol felakasztott rabok tetemei lógnak. A pince sötétjében a betyár egyszer csak két fénylő szemet pillant meg, és amikor jobban megnézi, látja, hogy egy általa ismeretlen rejtekúton egy éhes farkas osont be oda a holttestekből lakmározni. Pintye agyán átvillan a mentőötlet, és a farkast keményen megragadva, annak hátára ugrik, jó szorosan átfogva a vadállat nyakát. A meglepett vadállat a történeteket nem tudván mire vélni, rémülten nekiiramodik a rejtekútnak, és hamarosan kijut a szabadba, ahol Pintye leugrik a hátáról, és elindul megkeresni a társait.

ER: Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 406–407.); Nagybánya vidéke (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 83–84. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 423.3. A lova hátán megszökő Pintye.** Pintyét a pandúrok elfogják, és halálra ítélik, de addig nem akarják megölni, amíg el nem árulja nekik a titkát. Pintye belegeyzik, de azt mondja, hogy előtte adják oda neki a lovát meg a karikás ostorát. Amikor ez megtörténik, Pintye felpattan a lovára, az ostorral szétcsap az őrei között, és széleseben elvágtat. A pandúrok hiába lövöldöznek utána, mert a golyók leperegnek róla.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Görbe István, 1969. 1626.).

**C 424. Pintyével kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 424.1. Pintye féltestvére.** Szatmár vármegye Karácsony Tivadart küldi ki a hírhedt rabló elfogására. A vitéz kapitány, akit egy farkas nevelt fel a Bükkben, nagy sereggel üldözőbe veszi Pintyét, és elfogja őt. A betyár motozásakor egy fél ezüsttallért talál Pintye nyakába akasztva, amelynek másik fele az ő nyakában függ, erről tudja meg, hogy testvérek, csak még gyerekkorukban elszakították őket egymástól. / Pintyét a labancoknál hadnagyi rangban szolgáló féltestvére, Karácsony Tódor próbálja elfogni, de a betyár csak nevet rajta. Amikor ezt jelentik a császárnak, az magához hivatja Karácsony Tódort, és azt mondja neki: „Az ökor ökor marad, ha Bécsbe viszik is, és ezen még a császár se tud változtatni!”

ER: Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 297–298.); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 394–395.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 128. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 424.3. Itt járt Pintye...** Pintye ottjártával kapcsolatos 20. helyi századi emlékek.

ER: Rónaszék (Magyar Zoltán, 2011a. II. 394–395.); Szászszombor (Uo. 147.; Uő, 2012a. 368. – Orbán Dániel gy.).

**C 425. Pintye halála.**

**C 425.1. Pintye lelővése.** A Nagybányát/Bécset ostromló/a városba bemerészkedő/a menekülő Pintyét lelövik az ellenségei. / Pintye titkát árulás következtében megtudják az ellenségei, és végeznek vele azon az egyetlen módon, ahogyan megölhető (egyetlen sebezhető testrészén ejtve sebet rajta/mágikus lövedékkel célozva meg őt).

ER: Nagybánya vidéke (Siegmet Károly, 1885. 111–112.; Palmer Kálmán, 1894. 296–297.; Szmik Antal, 1906. 395–396.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 21–23. – Nagybánya város jegyzőkönyve, 1703. augusztus 14.); H. n./Nagybánya vidéke (Rákóczi Ferenc, 1985. 79. – 1717); Krácsfalva (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 393.); Nagybánya-Veresvíz – 3 (Görbe István, 1969. 1628–1629.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 97–100.. – Görbe István gy., 1958–1960); Bujánháza\*, Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 124–125., 126–127.); Sárosmagyarberkesz (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367.).

SZ: Felsőrákos (VKMA 231-82/49. – Bárth János gy., 1981).

**C 425.2. Pintye kivégzése.** Pintyét elfogják az ellenségei, halálra ítélik, és felakasztják. / Pintyét a nagybányai polgárok elfogják, és felakasztják, majd a hajánál fogva a pénzverde épületére szegezik ki.

ER: Nagypacal\* (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 394–395.); Nagybánya vidéke (Siegmet Károly, 1885. 111.); Nagybánya vidéke (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.).

SZ: Felsőrákos (VKMA 231-82/49. – Bárth János gy., 1981).

**C 425.3. A borbély merénylete.** A nagybányai borbélyt Pintye ellenségei felbéreltik, hogy amikor legközelebb borotválni megy, a híres betyárnak vágja el a torkát. A borbély borotválás közben ezt meg is cselekszi, azonban Pintye az utolsó erejével felkapja a széket, és olyan erővel vágja a merénylőjéhez, hogy az nyomban szörnyethal.

ER: Nagybánya vidéke (Szirmay Antal, 1810. II. 336.); Ráksa (Mizser Lajos, 2009. 61. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye).

**C 425.5. Pintye sírja.** A megölt Pintyét Nagybányán temetik el/Pintye sírja a Gutinon van egy nagy kő által jelezve. / Pintye a halála előtt meghagyja, hogy jeltelen sírba temessék, hogy az ellenségei ne lehessenek bizonyosak abban, hogy meghalt.

ER: Krácsfalva (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 296–297.); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.; Uő, 1994. 79.); Bujánháza\*, Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126., 126–127.); Sárosmagyarberkesz, Aknasugatag, Rónaszék (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367., 394.).

AF–ER: Tamásváralja (Magyar Zoltán szerk., 2010. 85–86. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 425.6. Pintye fejszéje.** Pintye a halála előtt belevágja a fejszét egy sziklába, és azt mondja, hogy a fejsze csak akkor fog onnan kipattanni, ha ő feltámad/csak akkor fog újra napvilágra kerülni, ha majd egy hozzá hasonló vitéz születik.

ER: Naszód\* (Domokos Sámuel, 1959. 247. – Ion Pop Reteganul gy., 1896); Nagybánya-Veresvíz – 4 (Görbe István, 1969. 1628.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 96., 100–101. – Görbe István gy., 1958–1960); Bujánháza\*, Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126., 126–127.).

**C 425.7. Pintye lelke.** Pintye lelke egy vadmacskába költözve bolyong halála óta gutini barlangja körül (és őrzi a kincseit). / Pintye hatalmas fekete felhővé változik, és ha a fellegből villámok csapnak le, a Felső-Tisza vidéki nép azt mondja: „Pintye haragszik és káromkodik!”

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 101. – Görbe István gy., 1958–1960); Técső (Szöllősy Tibor, 2002. 160–161.).

**C 425.8. A visszavárt Pintye.** Pintye halálát a nép nem hiszi el, és még sokáig visszavárja.

AF–ER: Tamásváralja (Magyar Zoltán szerk., 2010. 84–85. – Görbe István gy., 1958–1960); H. n. (Voigt Vilmos, 1980. 536.).

**C 425.9. A megadóztatott Nagybánya.** Pintye megölése miatt az uralkodó arra kötelezi Nagybánya városát, hogy büntetésül egy véka aranyat fizessen évente.

ER: Nagybánya vidéke (Siegmethe Károly, 1885. 111.); Komorzán (Kónya László szerk., 2003. 126–127.).

**C 427. Pintyével kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 427.1. Az erdei rejtekhely.** Pintye a Gutin/a Rozsály hegyeinek erdőrengetegében/a Feketefalu környéki erdőben/a gombási erdőben tanyázik.

ER: Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 392., 403.); Katalinfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 367.).

AF: Szatmár megye (Magyar Zoltán szerk., 2010. 86. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 427.2. Pintye barlangja.** Hegyi barlang a szatmári Rákcsa közelében/a Gutinon a Kakastaréj közelében/a Rozsályon/a szilágysági Zálnok határában, ahol Pintye gyakran tanyázott/ahonnét a közeli országúton közlekedő áldozatait leste.



ER: Nagybánya vidéke (Szirmay Antal, 1810. II. 336.); Ráksa (Mizser Lajos, 2009. 61. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Nagybánya vidéke (Siegmetth Károly, 1885. 110.; Uó, 1898. 20.); Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 298.); Szolnok-Doboka vármegye (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Zálnok (Petri Mór, 1902. IV. 813–814.); Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 393–394., 394.); Kapnikbánya vidéke (Persián Kálmán, 1912. 39.); Nagybánya-Veresvíz – 7 (Görbe István, 1969. 1627–1628.; Magyar Zoltán szerk., 2010. 81–82., 96–97., 100–101. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.; Uó, 1994. 79.).

**C 427.2.1. Pintye alagútja.** Pintye gutini barlangja csupán nyílása a betyár hosszú alagútjának.

ER: Nagybánya vidéke (Palmer Kálmán, 1894. 298.); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.).

**C 427.2.2. A félelmetes híru barlang.** Pintye gutini barlangjába életveszélyes belépni, mert két ördög tanyázik ott, akik a belépőt megragadják, egészen a pokolig hengergetik, és a testével pántolják meg a pokol rozzant kapuját.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 96. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 427.3. Pintye pincéje.** Mesterséges üreg Váralmás/Szurduk/Kapnikbánya közelében, amelyben valaha Pintye tanyázott. Hajdani otlétére a hely neve (Pintye pincéje/Rablótanya) is utal.

ER: Váralmás (Szabó T. Attila, 1942. 317.; Magyar Zoltán, 2004a. 304. – Pesty Frigyes, 1864. Kolozs vármegye); Szurduk (Radnóti Dezső, 1901. 110.); Kapnikbánya (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.).

**C 427.4. Pintye vára.** A kődi kolostor romjai mint Pintye vára, bűvőhelye.

ER: Benedekfalva (MZA 27503. – Magyar Zoltán gy., 1999); Benedekfalva, Bősháza (Magyar Zoltán, 2007a. 296.).

**C 427.5. Pintye tanyája.** Helyek, ahol Pintye a hagyomány szerint valaha tanyázott/táborozott/megpihent, amelyre a hely elnevezése (Pintye rétje/Pintye fogadója/Pintye nyerge/Pintye völgye/Pintye sátra/Sátor) is utal.

ER: Dabjonújfalu (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Krácsfalva (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Karulya\* (Pesty Frigyes, 1864. Kővár-vidék); Szolnok-Doboka vármegye (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Újnómet (Petri Mór, 1902. IV. 731.); Kapnikbánya (Szmik Antal, 1906. 394.); Nagybánya vidéke (Persián Kálmán, 1912. 39.); Aranyosmohács (Magyar Zoltán, 2008a. 281. – Hints Miklós gy., 1993); Baca, Domokos – 2, Magyarlápós – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 280., 319–320., 320.).  
AF: Fehérgyarmat vidéke\* (Kálnási Árpád, 1984. 458.).

**C 427.6. Pintye szérúje.** Szérú (Pintye szérúje/Arie Pintye) Váralmás közelében a hegyen, ahová Pintye a csépelni való búzakazlat/búzakévéket a hátára véve viszi ki.

ER: Váralmás (Magyar Zoltán, 2004a. 305. – Pesty Frigyes, 1864. Kolozs vármegye); Váralmás – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 305.).

**C 427.7. Pintye kőasztala.** Pintye által a sziklából 12 személyre kifaragott kőasztal és kőpad a szatmári Nagyszokond/a máramarosi Mojszin közelében. / Pintye sziklába faragott kőszéke a Cibles csúcsa alatt.

ER: Nagyszokond (Mizser Lajos, 2001. 65. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Mojszin (Siegmethe Károly, 1884. 94.; Uő, 1885. 86.); Szolnok-Doboka vármegye (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Nemesbudafalva (Gunda Béla, 1956. 52.).

→MZ VII. C 417.7.

**C 427.8. Pintye kőtornya.** Hét hatalmas kőből álló toronyszerű, négyoldalú oszlop a Rozsályon, amit Pintye rakott oda. / Pintye sziklája Szarvaszó közelében a Máramarosi-havasokban.

ER: Felsőbánya vidéke (Szmik Antal, 1906. 392.); Técső (Szöllősy Tibor, 2002. 160–161.).

→MZ VII. C 417.7.

**C 427.9. Pintye sziklába mélyedt nyomai.**

**C 427.9.1. A Likaskő.** A közepén lyukas szikla Felsőbánya közelében, amit Pintye lyukasztott ki a nyársát/dárdáját beleszúrva, majd hengerített le a hegyről.

ER: Felsőbánya (Rácz Miklós, 1904. 181.).

**C 427.9.2. A gutini Pintye szökője.** Meredek szikla a Gutinon, amelynek hosszú, mély barázdáját Pintye fegyvere okozta, amikor üldözői elől menekülve lecsúszott rajta.

→MZ VII. C 421.1.

**C 427.9.3. Pintye lovának patkónyoma.** Pintye a lovával átugrat az egyik hegyről a másikra a Szamos felett, és a ló patkója a hegytetőn nyomot hagy a sziklában, mely nyom a kőben máig látható a Cikói-szorosban/Dés közelében.

ER: Szamoscikó – 2 (Magyar Zoltán, 2007a. 295–296., 296.); Szelecske (MZA 91400. – Magyar Zoltán gy., 2011).

→MZ CII. C 417.6.

**C 427.10. Pintye kútja.** Kutak, források, melyek Pintye hajdani ott jártáról nevezetesek: a híres betyár megpihen egy forrás mellett/iszik a vízből/ő maga fakasztja azt. Pintye egykori ott jártára többnyire a forrás neve is utal.

ER:

– A gutini Pintye kútja/Pintye-forrás/Pintye csorgója: Nagybánya vidéke (Batizi János, 1856. 159.); Nagybánya vidéke (Siegmethe Károly, 1885. 110.; Uő, 1898. 20.); Nagybánya vidéke (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35.); Nagybánya vidéke (Rácz Miklós, 1904. 181.); Nagybánya vidéke (Szatmár vármegye és Szatmár-Németi, 1908. 270.);

Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 96–97., 97. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.); Szilágyszeg/Aknaugatag (Magyar Zoltán, 2007a. 297.); Gereblye, Aknaugatag, Felsővisó, Rónaszék (Magyar Zoltán, 2011a. II. 319., 394.).

- A bikácai Fintina Gla: Bikáca\* (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye).
- A nagypacali Pintye-kút: Nagypacal (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye).
- A karulyai Fontina Tolharaszka: Karulya\* (Pesty Frigyes, 1864. Kővár-vidék).
- A nagynyíresi Fintina Pintyi: Nagynyíres\* (Pesty Frigyes, 1864. Kővár-vidék).
- A nagyszokondi Pintye kútja/Tolvajok kútja: Nagyszokond (Mizser Lajos, 2001. 65. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye).
- A magyarláposi Pintya kútja: Kupsafalva\* (Kádár József, 2000. 115. – 1892); Magyarlápos, Domokos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 319.).
- A szilágykorondi Pintye-kút/Pintye kútja/Fantana Pintii: Szilágykorond (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Szilágykorond\* (Petri Mór, 1902. III. 686.); Lele, Szér, Szilágykövesd (MZA 620., 731., 777. – Magyar Zoltán gy., 1999); Lele, Sarmaság, Szilágykövesd (Magyar Zoltán, 2007a. 296–297.).
- A sztojkafalvi Pintye kútja: Sztojkafalva\* (Vasárnap Ujság, 1871. 442.).
- A kődi Pintye kútja/Fantana Pintii: Kőd (Petri Mór, 1902. III. 693.).
- A Kapnikbányához közeli Pintye kútja: Kapnikbánya (Szmik Antal, 1906. 394.); Kapnikbánya vidéke (Persián Kálmán, 1912. 39.).
- A Bükk-hegységi Majláth-kút: Bükk vidéke (M. Kovács Géza, 1912. 157.).
- A szolocsini Pintye-patak: Szolocsin\* (Keresztély Balázs szerk., 1992. 121.).
- A kelencei Pintye-forrás: Sülelmed – 2 (MZA 619., 27498. – Magyar Zoltán gy., 1999); Sülelmed, Szamoscikó, Szamosújlak (Magyar Zoltán, 2007a. 297.); Sárosmagyarberkesz (Uó, 2011a. II. 367.).
- A szelecskei Pintye-kútja: Szelecske – 2 (MZA 91402., 91403. – Magyar Zoltán gy., 2011); Szelecske – 3 (MZA 106216., 108860., 108884. – Magyar Zoltán gy., 2016–2017).
- A kishavasi Fintina lui Pintea: Szelecske (MZA 106217. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 427.10.1. A forrást fakasztó Pintye.** Pintye a Gutinon a Pintye-barlang közelében beleszúrja a kardját a kősziklába, és vizet fakaszt belőle szomjazó emberei számára.

ER: Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 96–97., 97. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 427.10.2. A kútépítő Pintye.** Pintye ássa ki/építi fel a bikácai/a szelecskei kutat, hogy legyen jó ivóvizük a helybeli embereknek.

ER: Bikáca\* (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Szelecske – 2 (MZA 91402., 91403. – Magyar Zoltán gy., 2011); Szelecske – 2 (MZA 106217. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 427.10.3. A Pintye-forrás fedőkőve.** Pintye teszi rá a kődi Pintye kútjára a fedőkövet (miután belejuttatta a kútba a környező vidéken összerabolt kincseket).

ER: Kőd (Petri Mór, 1902. III. 693.).

**C 427.10.4. Pintye zenélő kútja.** Pintye gutini kútja/nagy gémeskútja muzsikál, amikor a betyár iszik belőle, de csakis neki zenél, másoknak nem.

ER: Szilágyszeg/Aknasugatag (Magyar Zoltán, 2007a. 297.).

**C 427.10.5. Pintye kútba rejtett kincsei.** Pintye nevezetes kútja mélyére rejti el/a kút mellé ássa el összerabolt kincseit.

ER: Bikáca\* (Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye); Kupsfalva (Kádár József, 2000. 115. – 1892); Kupsfalva (Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 538.); Kőd (Petri Mór, 1902. III. 693.); Magyarláros (Magyar Zoltán, 2011a. II. 320.).

→MZ VII. C 429.

**C 428. Pintyével kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 428.1. Pintye páncélingje.** Pintye páncélingje/acélsodronyból szőtt óriási inge a felsőbányai városháza régiségtárában/a budfalvi ortodox templomban.

ER: Felsőbánya (Dengi János, 1878. 166.); Felsőbánya (Siegmetth Károly, 1885. 112.); Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 394.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 100. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 428.2. Pintye kardja.** Pintye kardja, amit egy máramarosi parasztember talál meg és visz be a máramarosszigeti múzeumba.

ER: Máramarossziget (Beke György, 1983. 149.).

**C 428.3. Pintye bunkósbotja.** Pintye díszítésekkel kicifrázott furkósbotja a felsőbányai városház régiségtárában.

ER: Felsőbánya (Dengi János, 1878. 166.); Nagybánya vidéke\* (Siegmetth Károly, 1885. 111.).

**C 428.4. Pintye furulyája.** Pintyének tulajdonított régi furulya.

ER: Küküllőalmás (Magyar Zoltán, 2011a. I. 369. – Orbán Dániel gy.).

**C 428.5. Pintye felirata.** Pintye sok pénzt ad egy templom építésére, majd amikor elkészül, személyesen megy el megnézni. Ottjárta emlékéül felírja a nevét a templom falára, mely felirat máig látható.

ER: Komorzán\* (Kónya László szerk., 2003. 126–127.).

**C 428.6. Pintye életrajza.** Pintye saját életrajza, amelyet a kincseivel együtt rejt el a Mojszin határában lévő (általa készített) kőasztal alá.

ER: Mojszin (Siegmetth Károly, 1884. 94.; Uő, 1885. 86.).

**C 429. Pintye kincsei.**

**C 429.1. Pintye elrejt a kincseit.** Pintye a Lápos völgye fölött emelkedő Sátorhegyen, ottani forrása mellett ássa el a kincseit bekötött szemű legényeivel,

átok alatt hagyva azt. Az értékek elrejtését követően megkérdezi a betyároktól, hogy melyikük tudná elvezetni a kincs lelőhelyére, és amikor egyikük jelentkezik, Pintye azonnal föbe lövi az illetőt, hogy ne tudja elárulni a titkát.

ER: Kupsafalva (Kádár József, 2000. 115. – 1892).

**C 429.2. A kincsét őrző Pintye.** Pintye lelke a halálát követően egy vadmacskába költözik, és azóta is ott bolyong gutini barlangja körül, őrizve az oda rejtett kincseket.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 101. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 429.3. Pintye titkos kincsei.** Pintye elrejtett kincseiről szóló helyi hagyományok/a titkos kincsek feltételezett lelőhelyei.

ER: Bikáca\* (Pesty Frigyes, 1864. Belső-Szolnok vármegye); Szaplonca\* (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Alsóhomoród, Nagyszokond (Mizser Lajos, 2001. 26., 64. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Sztojkafalva (Vasárnapi Újság, 1871. 472.); Mojszin\* (Siegmethe Károly, 1884. 94.; Uő, 1885. 86.); Nagybánya vidéke (Uő, 1885. 111.); Nagytarna (Budapesti Hírlap, 1888. január 24. 6.); Kupsafalva (Kádár József, 2000. 115. – 1892; Tagányi Károly–Réthy László–Kádár József, 1901. IV. 35., 538.); Kőd (Petri Mór, 1902. III. 693.); Bükk-hegység vidéke (M. Kovács Géza, 1912. 156–157.); Tamásváralja\*, Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 84–86., 101. – Görbe István gy., 1958–1960); Máramaros megye (Domokos Sámuel, 1959. 423.); Aknaszlatina (MZA 91126. – Magyar Zoltán gy., 1977).

AF: Egri (BBE MIK Á-397/75. – Kiss Kálmán gy., 1977).

**C 430. Pintye leszármazottai.** Pintye utódai a szülőfalujában, Hollómezőn. / Pintye nevű családok a Felsőbánya környéki falvakban mint a híres betyár leszármazottai.

ER: Hollómező (Palmer Kálmán, 1894. 295.); Hollómező, Felsőbánya (Szmik Antal, 1906. 395.).

## C 431–450. Pusztai (Pusztai Béla)

**C 431. Miért lett betyár Pusztai?**

**C 431.1. A rendszer ellensége.** Pusztai mint nagygazda-fiú nincsen jó véleményre az 1945 után uralomra jutó kommunista rendszerről, ezért elítélik, és hosszas kényszermunkára viszik a Zsil-völgyi bányákba. Pusztai megszökik, fegyvert szerez, és felcsap betyárnak.

SZ: Magyarhermány, Zalánpaták (Magyar Zoltán, 2011b. 181.).

**C 431.2. A katonaszökevény Pusztai.** Pusztai megtagadja, hogy a román hadseregben szolgáljon, inkább a bujdosást vállalja. / Pusztai megszökik a katonaságtól, és a Keleti-Kárpátok erdeiben bujdosva felcsap betyárnak.

SZ: Marosvásárhely/Mikháza (EA 28192/1. – Eperjessy Ernő gy., 1999); Gyimes: Farkasok pataka, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 310–311., 311–312.); Magyarhermány (Magyar Zoltán, 2011b. 181.).

ER: Hídvég (MZA 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

### **C 433. Pusztai jótéteményei.**

**C 433.1. A szegények pártolója.** Pusztai segíti, pártolja a szegény embereket/ megvédi őket a kommunisták hatalmaskodásától.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka (MZA 411. – Magyar Zoltán gy., 1996); Kászonjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 74.).

**C 433.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Pusztai a gazdagoktól/a nagygazdáktól/a pártvezetőktől/az államtól elvett pénzt szétosztja a szegény emberek között.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka, Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2003. 307., 310–311.); Magyarhermány (MZA 70269. – Magyar Zoltán gy., 2009); Mikháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 183.); Bardóc, Kisbacon (Uő, 2011b. 181., 182.).

**C 433.3. Pusztai pénzadománya.** Pusztai Csíksomlyón megszáll egy szegény asszonynál, majd elmenőben a párna alatt ezer lejt és egy cetlit hagy, amelyen az áll: „Itt járt Pusztai”. / Pusztai ha találkozik egy szegény emberrel, ad neki ajándékba száz lejt.

SZ: Csíkszereda (Ferenczes István, 2002. 43.); Gyimes: Kápolna pataka (Magyar Zoltán, 2003. 307.).

**C 433.4. Pusztai bizonylata.** Pusztai bemegy a szövetkezeti boltba és megparancsolja az eladónak, hogy bizonyos mennyiségű élelmiszert/ruhaanyagot mérjen ki a szegényeknek. Amikor a boltos azt firtatja, hogy a hiánnyal hogyan fog elszámolni, Pusztai kiállít számára egy nyugtát, amelyen az áll: „Itt járt Pusztai”. / Pusztai arra biztatja a szegényeket, hogy nyugodtan vigyenek haza tűzifát az erdőből, bárcát is ad nekik róla. / Pusztai felírja a nevét a méterfákra, és amikor az erdész meglátja a papíron/a fán Pusztai nevét, nem meri a szállítmány miatt felelősségre vonni az illetőt.

SZ: Marosvásárhely/Mikháza (EA 28192/1–2. – Eperjessy Ernő gy., 1999); Gyimes: Sántatelek, Barackos pataka (Magyar Zoltán, 2003. 308., 310.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 307–308.; Uő, 2008b. 90–91.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/15. – Pál Katalin gy., 2006); Kászonaltíz, Kászonfeltíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 74.); Kisbacon (Uő, 2011b. 181.).

**C 433.5. Pusztai segítsége.** Pusztai az erdőben segíti megpakolni a tűzifát fuvarozó szegény ember szekérént/a társaival segíti kiemelni a kátyúba ragadt szekeret.

SZ: Sepsibükszád (Székelyföld, 2002. 4. szám, 73. – Balogh László gy.); Bölön, Bardóc (Magyar Zoltán, 2011b. 181–182., 182.).

**C 434. Pusztai bossúja.**

**C 434.1. A megbüntetett erdész.** Pusztai értesül arról, hogy egy erdész túlzott szigorral bánik a szegény emberekkel: nem engedi őket fát hozni az erdőből/megbünteti azt, akit rajtakap azon, hogy tűzifát szállít szekeren/elhajtja azokat a legelő állatokat, melyeket az erdőben talál. Pusztai felkeresi a népnyzó erdészt, és az önkényeskedésért példásan megbünteti.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/70. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Sepsibükszád (Székelyföld, 2002. 4. szám, 73. – Balogh László gy.); Gyimes: Bükkhavas pataka, Komját pataka (Magyar Zoltán, 2003. 310.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 308–310.; Uő, 2008b. 91–92.); Kászonjakabfalva (Uő, 2011a. I. 74.); Bodos (Uő, 2011b. 182.).  
ER: Alsórákos, Hídvég (MZA 91256., 91351. – Magyar Zoltán gy., 2010, 2011).

**C 434.1.1. A megvert erdész.** Pusztai és társai megverik azt az erdészt, aki egy szegény embert ok nélkül megbüntetett.

SZ: Kászonjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 74.).

**C 434.1.2. Az állatként legeltetett erdész.** Pusztai értesül arról/szentanúja annak, hogy egy erdész szigorúan megbírságolja azokat, akiknek a marhája legelés közben az erdőbe is betévedt/a büntetésen túlmenően még az állatokat is elkozza. Pusztai az erdőben fegyverrel a kézben felkeresi az erdészt, kötelet köt a nyakára, legelésre kényszeríti őt, majd délben levezeti a patakra inni.

SZ: Sepsibükszád (Székelyföld, 2002. 4. szám, 73. – Balogh László gy.); Gyimes: Barackos pataka, Komját pataka (Magyar Zoltán, 2003. 310.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 308–310.; Uő, 2008b. 91–92.); Bodos (Uő, 2011b. 182.)  
ER: Hídvég (MZA 91351. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 434.1.3. A hangyabolyba állított erdész.** Pusztai azt a népnyzó erdészt, aki még a rözseherdő asszonyokat is megbírságolja, meztelenre vetkőzteti, és összekötözve egy nagy hangyabolyba állítja. Az erdész belehal a hangyák okozta sérülésekbe.

ER: Alsórákos (MZA 91256. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 434.1.4. A felakasztott erdész.** Pusztai az önkényeskedésen ért erdészt büntetésül felakasztja az erdőben egy fára.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/70. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**C 434.2. A megbüntetett kommunisták.**

**C 434.2.1. A megetetett párttagkönyv.** Pusztai megeteti a vörös párttagkönyvet az elfogott kommunistákkal.

SZ: Gyimes: Komját pataka (Magyar Zoltán, 2003. 310.).

**C 434.2.2. A megszegezett talpú kommunisták.** Pusztai szöget ver az elfogott kommunisták talpába, hogy azok egyenesen járjanak.

SZ: Gyimes: Komját pataka (Magyar Zoltán, 2003. 310.).

**C 434.2.3. A teherhordásra kényszerített pár titkár.** Pusztai és társai elfogják a párttitkárt, beviszik a boltba, majd arra kényszerítik, hogy a felpakolt élelmet a hátán vigye ki nekik az erdőbe.

SZ: Bodos (Magyar Zoltán, 2011b. 182.).

**C 434.2.4. A lelőtt kollektívelnök.** Pusztai az erdőben lelövi az onnan magának önhatalmúlag fát szállító, a nép által gyűlölt kollektívelnököt.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka (MZA 411. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 285.).

**C 434.3. A megbüntetett milicisták.**

**C 434.3.1. A lelőtt milicisták.** Pusztai és társai lelövik az elfogásukra kiküldött rendőröket. / Amikor a rendőr az igazolványát kéri, Pusztai benyúl a mellényzsebébe és „Itt az én igazolványom!” szavak kíséretében a pisztolyával lepuffantja a rendőrt.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/69. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Marosvásárhely (EA 28192/2. – Eperjessy Ernő gy., 1999); Sepsibükszád (Székelyföld, 2002. 4. szám, 73. – Balogh László gy.).

**C 434.3.2. Az elfogott milicista.** Pusztai és társai elfognak egy rendőrt, és bekötött szemmel elviszik hegyi búvóhelyükre, megmutatják neki, hogy mennyi fegyverük van, majd bekötött szemmel visszaviszik, hogy mondja el a többi rendőrnek is, hogy mit látott.

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (Magyar Zoltán, 2003. 313.); Gyimes: Csinód (Uo., 313–314.; Uő, 2009a. 284.).

**C 434.5. Az ál-Pusztai (A magát Pusztainak kiadó betyár megbüntetése).** Pusztai megtorolja a nevéen ejtett sérelmet: azt az embert, aki a nevében sajtot rabol az esztenásoktól, megfogja, megveri, és megeteti vele az összes lopott sajtot.

SZ: Kászonjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 75.).

**C 434.6. A megbüntetett szidalmazó.** Pusztai megbünteti azt a személyt, aki rosszat mond róla/szidni merészeli.

SZ: Kászonjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 75.).

**C 435. Pusztai rablásai.**

**C 435.1. A kifosztott állami tulajdon.** Pusztai a szegény embereket nem bántja, hanem csak a bankokból/a postahivatalokból/állami boltokból/a termelőszövetkezetektől/a pénzes kommunistáktól rabol.



SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/69. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyimes: Kápolna pataka, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 307., 315.); Gyimes: Farkasok pataka (Uó, 2008b. 94.); Gyimes: Csinód – 3 (Uó, 2009a. 284–285.); Bodos, Kisbacon, Zalánpaták (Uó, 2011b. 182.); Homoródkeményfalva (Uó, 2011d. 172.).

ER: Hídvég – 2 (MZA 91349., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 435.1.1. A tetthelyen hagyott cédula.** Pusztai az eltulajdonított értékek helyett egy cédulát hagy a helyszínen, melyen az áll: „Itt járt Pusztai”.

ER: Hídvég – 2 (MZA 91349., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 435.2. A megüzent sarc.** Pusztai beküldi a kocsmába a névjegykártyáját, és azt üzeni a kocsmárosnak, hogy estére legyen a részére kikészítve tíz liter bor az asztalon. A kocsmáros tartva a megtorlástól, teljesíti a kérését.

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2006d. 89–90.).

**C 435.3. A kifosztott szekusok.** Pusztai fegyverrel a kézben megjelenik az állami üdülőben mulató szekusok között, és elveszi tőlük minden pénzüket, értéktárgyaikat.

SZ: Magyarhermány (Magyar Zoltán, 2011b. 181.).

**C 435.4. A rendőrségtől elkötött ló.** Pusztai a rendőrségi kaszárnya udvaráról lop lovat.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka (MZA 415. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 285.).

**C 435.5. A katonaságtól lopott lőszer (Pusztai trükkös rablása).** Pusztai és társai tiszteknek öltözve áruhában mennek be a katonai kaszárnyába, és ott fegyvert, lőszert vételezve úgy távoznak, hogy senki sem ismeri fel őket. / Pusztai és társai egy öreg pásztor felöltöztetnek századosi ruhába, és vele együtt behajtanak egy laktanyába ruhát, fegyvert vételezni. Az öregot leültetik egy székre, a szükséges holmikkal megrakják a kocsit és elhajtanak, a raktárosnak pedig azt mondják, hogy majd a százados rendezze a hivatalos papírokat. Amikor a laktanya tisztjei egy idő után követelni kezdik az öregtől, hogy állítsa ki a szükséges iratokat, kiderül számukra, hogy a százados valójában csak egy írástudatlan juhász.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/70. – Gergely Ildikó és Gergely Katalin gy., 1995); Gyimes: Kápolna pataka (MZA 411. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Sántatelek, Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 311–312., 312.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 310–311.; Uó, 2008a. 92–93.).

**C 437. Pusztai egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 437.1. Pusztai áruhában.**

**C 437.1.1. A katonának öltözött Pusztai.** Pusztai katonatisztnak öltözve vételez ruhát, löszert, fegyvert a kaszárnyában.  
→MZ VII. C 255.4.

**C 437.1.2. A főorvosnak öltözött Pusztai.** Pusztai főorvosnak öltözve, fehér köpenyben látogatja meg a kórházban fekvő édesanyját. Miután távozik, és a többi beteg kérdezi, hogy ki volt a vizitáló orvos, vallja be az asszony, hogy a fia, Pusztai.

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (Magyar Zoltán, 2003. 312–313.).

**C 437.1.3. Pusztai a vendéglőben (A tányér alatt hagyott cédula).** Pusztai előkelő ruhába öltözve bemegy a vendéglőbe, megebédel, majd távozáskor a tányér alatt hagyja a névjegyet. / Pusztai a vendéglőben inkognitóban együtt mulat a rendőrökkel/a rendőrfőnökkel, és csak miután eltávozik, és a pincér összeszedi az asztalról a tányérokat, veszik észre az otthagyt cédulát, melyen az áll: „Itt járt Pusztai!”, „Én voltam Pusztai!”

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/69. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyimes: Hidegség pataka (MZA 413. – Magyar Zoltán gy., 1996); Csíkszereda (Ferenczes István, 2002. 43.); Gyimes: Bükkloka, Magyarcsügés (Magyar Zoltán, 2003. 312.); Kézdivővár\* (Iochom István, 2006. 72.); Kászonszelt, Kászonsimpér, Kászonszakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 75.); Homoródalmás (Uő, 2011d. 172.).

**C 437.1.4. A felfedett inkognitó.** A vendéglátójától/a vendéglőből távozó Pusztai egy a párna/a tányér alatt hagyott cédula formájában utólagosan felfedi valódi kilétét.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/69. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyimes: Hidegség pataka (MZA 413. – Magyar Zoltán gy., 1996); Csíkszereda (Ferenczes István, 2002. 43.); Gyimes: Bükkloka, Magyarcsügés (Magyar Zoltán, 2003. 312.); Kászonszelt, Kászonsimpér, Kászonszakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 75.); Homoródalmás (Uő, 2011d. 172.).

**C 437.1.5. A bemutatkozó Pusztai.** Pusztai és Dézsi a kocsmában együtt iszik egy rendőrrel, aki nem ismeri fel őket. Miután megitták a pálinkát, kezét fognak és Pusztai bemutatkozik neki, mire a rendőr rémületében kirohan a kocsmából, és vizet kér.

SZ: Kézdivővár (Iochom István, 2006. 72.).

**C 440. Pusztai társai.**

**C 440.1. Pusztai, Dézsi, Jeges.** Pusztai Dézssal és Jegessel együtt betyárkodik, többnyire velük együtt követi el törvényellenes cselekedeteit.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/69–70. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Marosvásárhely (EA 28192/1–2. – Eperjessy Ernő gy., 1999); Gyimes: Sántatelek, Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 311–312., 312.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo.,

310–311.; Uő, 2008b. 92–93.); Kézdikóvár (Iochom István, 2006. 72.); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 284.); Kászónjakabfalva, Csíkszentmárton (Uő, 2011a. I. 74., 148.); Magyarhermány, Középjata (Uő, 2011b. 181., 182.).  
ER: Hídvég – 2 (MZA 91349., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 440.2. Pusztai gyimesi társa.** Pusztai betyártársa egy gyimesi legény, aki idővel megunja a sok bolyongást és a számkivetett életet, és egy alkalommal, amikor Pusztai többet iszik a kelletténél, megszökik tőle, és hazamegy.

SZ: Gyimes: Ciherek pataka (Magyar Zoltán, 2006d. 89–90.).

**C 441. Pusztai szeretői.** Pusztai szeretője egy ortodox pap felesége/egy kászoni menyecske, aki elárulja őt.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 314.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 285.); Kászónaltíz, Kászónfeltíz (Uő, 2011a. I. 75.); Bibarcfalva, Magyarhermány, Zalánpaták (Uő, 2011b. 183.); Homoródalmás (Uő, 2011d. 172.).  
ER: Magyaró (MZA 67341. – Magyar Zoltán gy., 2007).

**C 443. Pusztai menekülése.**

**C 443.1. A másfelé irányított üldözők.** A Pusztait kereső csendőröket a falusi emberek az ellenkező irányba küldik tovább, mint amerről a betyár jött, és így Pusztai megmenekül.

SZ: Középjata (Magyar Zoltán, 2011b. 182.).

**C 444. Pusztai elfogása.**

**C 444.1. A megunt betyárélet.** Pusztai önként adja fel magát a rendőröknek, mert megunta már a csavargó, számkivetett életet.

SZ: Gyimes: Kápolna pataka (MZA 415. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 444.2. Az elárult Pusztai.** Pusztait árulás következtében fogják el. / A saját szeretője árulja el Pusztait.

ER: Magyaró, Hídvég (MZA 67341., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2007, 2011).

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 285.); Kászónaltíz, Kászónfeltíz (Uő, 2011a. I. 75.); Bibarcfalva, Magyarhermány, Zalánpaták (Uő, 2011b. 183.); Homoródalmás (Uő, 2011d. 172.).

→MZ VII. C 261.

**C 444.3. A tyúkólban elfogott Pusztai.** Pusztait padlásra/tyúkólba/disznóólba rejtőzve fogják el.

SZ: Gyimes: Kostelek (MZA 416. – Magyar Zoltán gy., 2000); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 172.).

ER: Magyaró (MZA 67341. – Magyar Zoltán gy., 2007).

**C 445. Pusztai szökése.** A raboskodó Pusztait a többi rabbal együtt kivezénylik hidat javítani. Amikor egy csapat cigány megy arra, Pusztai kiszökik a rabok közül, elvegyül a cigányok között, és megszabadul.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 314.).

**C 446. Pusztaiával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 446.1. Találkozás Pusztaiával.** Visszaemlékezések a Pusztaiával való személyes találkozásra.

SZ: Gyimes: Háromkút\* (MZA 417. – Magyar Zoltán gy., 1996); Kisbacon (Magyar Zoltán, 2011b. 182.); Homoródkeményfalva (Uő, 2011d. 172.).

**C 446.2. Itt járt Pusztai...** Pusztai a faluban járva az egyik tornácra felírja: „Itt járt Pusztai”.

SZ: Szárazajta (Magyar Zoltán, 2011b. 182.).

**C 447. Pusztai halála.**

**C 447.1. A rendőrök által lelőtt Pusztai.** Az üldözött Pusztait tűzharc közben lövik le a szekusok/a rendőrök.

SZ: Marosvásárhely/Mikháza (EA 28192/2. – Eperjessy Ernő gy., 1999); Gyimes: Bükkhavas pataka, Hidegség pataka, Kápolna pataka (MZA 462., 413., 411. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Hidegség pataka, Kostelek, Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 314–315.); Gyimes: Farkasok pataka (uo., 315–316.; Uő, 2008b. 94–95.); Gyimes: Ciherek pataka\* (Uő, 2006d. 90.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 285.); Kászonaltiz, Kászonimpér, Csíkszentmárton, Mikháza (Uő, 2011a. I. 75., 148., 183.); Zalánpatak (Uő, 2011b. 183.).

ER: Alsórákos – 2, Hídvég (MZA 91257., 87280., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2010–2011).

**C 447.1.1. A disznópajtába szorult Pusztai.** Pusztai az üldözői elől egy disznópajtában próbál elrejtőzni, de felfedezik a rejtkehelyét, és az ellenálló betyárt szitává lövik az állal együtt.

SZ: Csíkszentmárton, Gyimes: Ciherek pataka\*, Hidegség pataka – 2, Kostelek, Sántatelek, Marosvásárhely/Mikháza, Mikháza.

ER: Alsórákos.

**C 447.1.2. A tyúkólba szorult Pusztai.** Pusztai az üldözői elől egy tyúkólban próbál elrejtőzni, de a rejtkehelyét felfedezik, és az ellenálló betyárt szitává lövik az állal együtt.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka\*, Marosvásárhely/Mikháza, Zalánpatak.

ER: Alsórákos.

**C 447.2. Az öngyilkos Pusztai.** Az üldözői elől Pusztai egy disznópajtába/egy tyúkólba a padlására menekül, de ott is észreveszik. Mivel Pusztai ellenáll a rendőröknek, azok szitává lövik az ólat, ő azonban csodálatos módon sértetlen marad. Végül hogy ne kerüljön a hatóság kezére, az utolsó golyójával fejbe lövi magát.

SZ: Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 315.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 315–316.; Uő, 2008b. 94–95.).

**C 447.3. Az áruló cigánylegény.** Üldözői elől Pusztai egy tyúkol padlására/egy disznópajtába rejtőzik, egy cigány azonban meglátja, hogy hová bújt, és jelenti a rendőröknek. Pusztai üldözői a cigányt küldik előre, hogy húzza ki az ólból az üldözöttet, de amikor az megragadja a lábát, Pusztai nyomban agyonlövi az elárulóját.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2003. 315–316.; Uő, 2008b. 94–95.).  
ER: Alsórákos (MZA 91257. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 447.5. Pusztai elrejtett sírja.** Pusztai holttestét a szekuritáé nyom nélkül temeti el, nehogy a sír zarándokhellyé váljon: föld alá és víz alá temetik Pusztait azáltal, hogy egy kis patakot elterelnek, annak a medrében ássák meg a sírt, majd a patakot visszaeresztik az eredeti medrébe. / Pusztai sírja az Erdőszentgyörgy és Hármásfalu közötti országúttól balra, az ún. Bukkanó közelében lévő vízmosás medrében található.

SZ: Marosvásárhely/Mikháza (EA 28192/1., 2. – Eperjessy Ernő gy., 1999).

**C 448. Pusztaival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 448.1. Pusztai rejtkehelye.** Pusztai (és társai) titkos barlangja/bunkerje a Fogarasi-havasokban/a Keleti-Kárpátokban.

SZ: Gyimes: Magyarcsügés (Magyar Zoltán, 2003. 313.); Gyimes: Csinód (Uo., 313–314.; Uő, 2009a. 284.); Szépvíz (KJNTA 1859-06/14–15. – Pál Katalin gy., 2006); Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 93–94.).

**C 449. Pusztai kincsei.** Pusztai elrejtett és favágók által megtalált aranya egy fa odvában az Úz völgyében.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2008b. 98.; Uő, 2009e. 110–111.).

## C 451–460. Rajnoha (Hrajnoha)

**C 451. Rajnoha tulajdonságai.**

**C 451.1. A tisztakezü betyár.** Rajnoha kezéhez vér nem tapad, a rablásai közben sem öl meg senkit sem.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 237.).

**C 452. Rajnoha jótéteményei.**

**C 452.1. A szegények pártolója.** Rajnoha a szegényeket nem bántja, sőt megajándékozza őket.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 237.).

**C 452.2. A fától-fáig mért posztó.** Ha Rajnoha olyan szegény emberrel találkozik az országúton, aki a vásárba posztót megy vásárolni, megajándékozza ruhaanyaggal olyanformán, hogy az egyik fától a másikig méri számára a posztót, az az ő hosszmértéke.

FF: Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 83.).

**C 453. Rajnoha rablásai.**

**C 453.1. Rajnoha álrühás rablásai.**

**C 453.1.1. A megkopasztott Karaffa.** Rajnoha barátcsuhát öltve felkeresi a véglesi várban Karaffa tábornokot, és adományt kér tőle leégett kolostoruk számára. A kérést nyomatékosabbá téve elmeséli, hogy azt a kevés pénzüket is, ami volt, Rajnoha elvette tőlük az erdőben. A tábornok tekintélyes összeget ad a fráternek, aki hálálkodva eltávozik, elmenőben azonban egy levelet ad át a kapuőrnek, hogy azt kézbesítse majd az urának. Mikor Karaffa a levelet elolvassa, iszonyú haragra gerjed, mert a levélben az áll, hogy az ajándékul kapott pénzt nagyon szépen köszöni Rajnoha.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 237.).

**C 453.1.2. A kifosztott úri társaság (Az elevenen előhozott Rajnoha).** Karaffa tábornok elfog két rablót Rajnoha bandájából, és halálra ítéli őket. A hír halatán a betyárok is elfognak egy erdészt, és Rajnoha magát az erdész barátjának kiadva felkeresi Karaffát, hogy segítségért esedezzen. Karaffa megígéri az ismeretlen férfinak, hogy az erdészt kimentí a fogva tartói keze közül, és haragjában azt a kijelentést teszi, hogy száz aranyat ad annak, aki Rajnohát elevenen elébe viszi. A jelenlévő urak mindegyike is igyekszik csatlakozni a várparancsnokhoz, tekintélyes összegeket helyezve kilátásba a Karaffa felhívásának teljesülése esetén. A felajánlások hallatán az erdész „barátja” füttyent egyet, mire fegyveres emberek törnek be a szobába, a várba érkezett férfi pedig felszólítja a társaságot, hogy ki-ki az általa ígért pénzt adja át neki, mert íme elevenen eléjük hozta Rajnohát, aki ő maga. Az urak kénytelen-kelletlen fizetnek, Rajnoháék pedig gazdagon távoznak.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 237–238.).

**C 453.3. Az útonálló Rajnoha.**

**C 453.3.1. Rajnoha haramiabandája.** Rajnoha és hírhedt rablóbandája rettegésben tartja a vidéket.

FF: Pozsony vármegye (Mednyánszky Alajos, 1834. II. 191.); Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 85.).

DT: Mátyusföld (Pozsony vármegye és Pozsony, 1904. 91.).

**C 453.3.2. Rajnoha és a csodás kereszt.** Egy a zsványok által megölt kereskedő halálának a helyszínén a hozzátartozói egy tölgyfára keresztet függesztenek, ott,

ahol Rajnoha máskor is lesben szokott állni. Amikor a vezér egy fiatal társa szóvá teszi, hogy nem kellene éppen egy kereszt előtt garázdálkodniuk, Rajnoha letorkolja a legényt, és szavai illusztrálásával maga indul baltával összevágni a kegytárgyat. A feszület felé hajított balta előtt azonban hirtelen kettényílik a tölgyfa, és a keresztet oltalmazón magába foglalja, egy hirtelen támadt szélvihar pedig földre teríti/szétszórja a rablókat.

FF: Pozsony vármegye (Mednyánszky Alajos, 1834. II. 191.); Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 85–86.; Bálint Sándor, 1977. I. 350.; Liszka József, 2000. 25–26.).

### **C 454. A természetfeletti képességű Rajnoha.**

**C 454.1. A hétéves koráig anyatejjel élő Rajnoha.** A gyermek Rajnoha hétéves koráig él anyatejjel, ezáltal tesz szert hatalmas erejére.

FF: Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 83.).

**C 454.2. A sebezhetetlen Rajnoha.** Rajnohát nem tudják megölni, mert nem fogja a golyó, sőt a rálőtt golyókat pusztá kézzel kapja el.

FF: Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 83.).

### **C 455. Rajnoha elfogása.**

**C 455.1. A borsószemeken elcsúszó Rajnoha.** Rajnohát egy helyen tánc közben fogják el: amint táncol, száraz borsót szórnak a lába alá, melyen elcsúszik, és lesben álló ellenségei rárohanva már könnyűszerrel meg tudják kötözni, átadva őt a hatóságoknak.

DT: Alsószeli (Jedlicska Pál, 1891. II. 85.).

**C 456. Rajnoha eltűnése.** Rajnoha több napon keresztül tartó búskomorságba esik, majd bejelenti a társainak, hogy válasszanak maguknak új vezért, mert otthagyja őket. A banda új vezér választása helyett inkább feloszlik, Rajnoha pedig nyugatra megy, és többé nem hall róla senki semmit.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 238.).

### **C 458. Rajnohával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 458.1. Rajnoha barlangja.** Rajnoha a bandájával a Zólyom környéki Vepor nevű hegy egy sziklabarlangjában tanyázik.

FF: Zólyom vármegye (Versényi György, 1895. 237.).

### **C 459. Rajnohával kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 459.1. Rajnoha ereklyeként őrzött képe.** Rajnoha (és betyártársai) képe a gyetvai házak szobájának falán.

FF: Gyetva (Matunák Mihály, 1908. 302.).

**C 460. Rajnoha kincsei.** Rajnoha elrejtett kincsei a Kis-Kárpátokban egy odvas fában.

FF: Kis-Kárpátok vidéke (Jedlicska Pál, 1891. II. 84.).

## C 461–490. Savanyú Jóska

**C 461. Savanyú Jóska származása.**

**C 461.1. Savanyú Jóska születési helye.** Savanyú Jóska Zalahalápon/Egeralján/Magyargencsen/Egyházashetyén/Tótvázsonyban/Izsákfán/Tétszentkúton született.

DT: Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp István gy., 1952); Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kemenmagasi (EA 6149. – Dömötör Sándor gy., 1956); Celldömölk (SMNK 864/1. – Avas Kálmán gy., 1972); Kistrákos (EA 19165/22–23. – Avas Kálmán gy., 1976); Középiszkáz (EA 20932/24. – Bán Ferenc gy., 1980); Izsákfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 325.); Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/22. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 461.1.1. Savanyú Jóska szülőháza.** Savanyú Jóska szülőháza az izsákfai Hajba-ház.

DT: Izsákfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 325.).

**C 461.2. A pásztorból lett betyár.** Savanyú Jóskának juhászok az ősei, ő is pásztorokodik, mielőtt felcsap betyárnak.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 155.); Nemesvámos (EA 9776/4–5. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956); Szombathely (EA 8889/7–9. – Bárdosi János gy., 1960); Kéttornyúlak (MOA 10807. – Somfai Jánosné gy., 1963); Écs (EA 27478/35. – Orbán László gy., 1968); Kistrákos (EA 19165/23. – Avas Kálmán gy., 1976); Izsákfa (EA 20932/24. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 462. Hogyan lett betyár Savanyú Jóska?**

**C 462.1. A Savanyú Jóskát ért sérelem.** Savanyú Jóska egy nagygazdánál cselédeskedik, aki elveri a fiút, mert a rábízott jószág belemegy a tilosba/lefekszik egy fa alá szántás közben. Az őt ért sérelem miatt Savanyú Jóska otthagyja a gazdáját, és felcsap betyárnak.

DT: Felsőjánosfa (EA 17482/24. – Avas Kálmán gy., 1972); Kistrákos (EA 19165/22. – Avas Kálmán gy., 1976); Écs (EA 27478/35. – Orbán László gy., 1968); Balaton-felvidék\* (Zákonyi Ferenc, 1967. 51.); H. n. (P. Vas János, 2012. 206.).

**C 462.2. A társadalmi igazságtalanság miatt betyárrá lett Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska látva a szegény emberek sanyarú helyzetét, csap fel betyárnak.

DT: Écs (EA 27478/35. – Orbán László gy., 1968).



**C 462.3. A szerelmi csalódás miatt betyárrá lett Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska szerelme egy gazdagabb fiúhoz megy hozzá, mire a legény elkeseredésből beáll a betyárok közé.

DT: Vének (MZA 71654. – Lackovits Emőke gy., 1968).

**C 462.4. A kiugrott kispap.** Savanyú Jóskát az apja papnak taníttatja, de ő otthagyja a teológiát, és mivel a reverenda helyett jobban tetszik neki a betyárruha, felcsap betyárnak.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 155.); Zalabér (EA 6273/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957).

**C 462.5. A könyvből tanult betyárság.** Savanyú Jóska még gyerekként tizenkét éves korában a vásárban a könyvárustól ellop egy a betyárokról szóló regényt, amit aztán a többi gyerekkel együtt olvasgat. Annyira megtetszik neki mindaz, amit a könyvben olvas, hogy a társaival együtt felcsap betyárnak.

DT: Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szombathely (EA 8889/1. – Bárdosi Sándor gy., 1960).

**C 462.7. A betyárkodás íze.** Savanyú Jóska az első lopások/rablások sikerén felbuzdulva dönt úgy, hogy betyárnak áll.

DT: Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (EA 10102/1. – Imre Sándor gy., 1956); Szombathely (EA 8889/1. – Bárdosi János gy., 1960); Öntés (MZA 71655. – Lackovits Emőke gy., 1969); Felsőjánosfa (EA 17482/24. – Avas Kálmáné gy., 1972).  
AF: Tiszacécs (MOA 13017. – Bencsik János gy.).

**C 463. Savanyú Jóska tulajdonságai.**

**C 463.1. A tisztakezű betyár.** Savanyú Jóska nem ölt embert, kezéhez vér nem tapad/rablásai során sem alkalmaz erőszakot/a társainak sem engedi meg, hogy vért ontsanak.

DT: Kistrákos (EA 10102/5. – Imre Sándor gy., 1956); Kemenesmagasi (EA 6149/2. – Dömötör Sándor gy., 1956); Zalabér (EA 6273/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Csajta (Gaál Károly, 1985. 242–243. – 1963); Kéttornyúlak (Sipőcz József, 2006. 89. – Somfai Jánosné gy., 1963); Csonkahegyhát (Zákonyi Ferenc, 1967. 37–38.); Veszprém megye (LDMNA 95/4. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Vasvár (Mozsolics Amália, 1996. 101–102.); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 98–99.).

**C 463.2. A szép betyár.** Savanyú Jóska jó kiállítású, szép férfi, aki a betyárruhát is eleganciával viseli. / Savanyú Jóska tiszta és tetszetős ruhát visel, és a tisztaságot a betyártársaitól is megköveteli.

DT: Hács (EA 27114/8–13. – Jeli József gy., 1946); Szalapa (EA 4031/17. – Sándor István gy., 1953); Szombathely (EA 8889/14. – Bárdosi János gy., 1960); Kibajom (S. Dobos Ilona, 1962. 297–298.); Vasvár (Mozsolics Amália, 1963. 233–236.); Osztopán (EA 15842/35. – Sass József gy., 1968); Öntés – 2 (MZA 71671., 71675. – Lackovits Emőke gy., 1969).  
AF: Gégény: Mackótanya (EA 4434. – Nagy Dezső gy., 1950).

**C 463.3. Savanyú Jóska tekintélye.** Savanyó Jóskának a pandúrok körében is olyan nagy a tekintélye, hogy inkább előre megüzenik, hogy merre fognak járni, semhogy a betyárral összetalálkozzanak.

AF: H. n. (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963).

**C 463.5. A Savanyú Jóska hátára süített akasztófa.** Savanyú Jóska hátára a börtönben csúfságból az akasztófa jelét sütik rá, amit aztán a haláláig visel.

DT: Vének – 2 (MZA 71651., 71654. – Lackovits Emőke gy., 1968).

**C 465. Savanyú Jóska jótéteményei.**

**C 465.1. A szegények pártolója.** Savanyó Jóska a szegény embereket egyáltalán nem bántja, inkább segíti őket, ad nekik.

DT: Gerse (EA 2489/12. – Dömötör Sándor gy., 1951); Szalapa (EA 4031/22. – Sándor István gy., 1953); Csorna, Kiskomárom, Kál, Nagyvázsony (SMK 128/II. 18–20., 22. – Dömötör Sándor gy.); Veszprém megye (Vajkai Aurél, 1959. 130–131.); Szombathely (EA 8889/10. Bárdosi János gy., 1960); Kéttornyúlak (MOA 10816. – Somfai János gy., 1963); Öntés – 3 (MZA 71657., 71673., 71674. – Lackovits Emőke gy., 1969); Nagysimonyi (Laky Dezső, 1974. 25.); Bakony vidéke (Zákonyi Ferenc szerk., 1976. 84–85.); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203.).

**C 465.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Savanyú Jóska a gazdagoktól elvett értékeket szétszítja a szegény emberek között.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 54–55.); Nemesvámos (EA 9776/10. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956); Kemenesmagasi (EA 6149/2. – Dömötör Sándor gy., 1956); Kemenessömjén (SMK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Szombathely (EA 889/16–17. – Bárdosi János gy., 1960); Sármellék (NIFA 149/33. – Jordán Katalin gy., 1960); Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1968); Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/21. – Horváthné Takács Judit gy., 1996); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 98.); Lendvahegy (Magyar Zoltán, 2010. 133.).

**C 465.3. A szegényeknek adott ruhaneműk.** Savanyú Jóska az országúton megállít egy ruhakereskedőt/egy rőfös/gyolcsos zsidót, és a portékáját szétszotgatja az arra járó szegényeknek. / Savanyú Jóska a vásárba/szolgálni menő szegény lányt/szegény asszonyt megajándékozta egy csomó ruhaanyaggal, hogy ne kelljen elszegődnie szolgálonak/hogy férjhez tudjon menni/hogy fel tudja otthon öltöztetni a gyerekeit.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 156.); Felsőgörzsöny, Magyarbarnag (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.); Dörgicse (EA 9368/13. – Csillag Gyula gy., 1953); Kerékteleki (EA 12817. – Túri Róbert gy., 1961); Kéttornyúlak (LDMNA 43/8–9. – Somfai Jánosné gy., 1963); Sipőcz József, 2006. 92.); Mórchida (XJMNA 300-67/26. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Vének – 2, Rábapatonna (MZA 71649., 71653., 71700. – Lackovits Emőke gy., 1968–1969); Tényő (EA 17099/15. – Halász Aranka gy., 1971); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 99.).

**C 465.3.1. A szekérrúdhoz mért szövet.** Savanyú Jóska a szegény lánynak/asszonynak ajándékozott ruhaanyag méterét úgy méri, hogy a szekérrúd hossza

számít egy méternek/a kocsí elejétől a hátuljáig/a ló fülétől a saroglyáig számít egy métert/a kereskedő kocsiját körbetekeri, és arra mondja, hogy egy méter.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 156.); Felsőgörzsöny, Magyarbarnag (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.); Kerékteleki (EA 12817/5. – Túri Róbert gy., 1961); Mórchida (XJMNA 300-67/26. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Vének – 2, Rábapatoná (MZA 71649., 71653., 71700. – Lackovits Emőke gy., 1968–1969); Tényő (EA 17099/15. – Halász Aranka gy., 1971).

#### **C 465.4. Savanyú Jóska pénzadománya.**

**C 465.4.1. A megvásárolt tehén.** Savanyú Jóska pénzt ad egy szegény asszonynak, hogy a vásárban fejőstehenet tudjon vásárolni.

DT: Hács (EA 27114/8–13. – Jeli József gy., 1946); Kerkakutas (SMK 128/II. 23–24. – Dömötör Sándor gy.).

**C 465.4.2. A megcsináltatott háztető.** Savanyú Jóska pénzt ad egy szegény embernek, hogy megcsináltathassa a háza tetejét.

DT: Őrség (Moldova György, 1974. 196.).

**C 465.4.3. A kifizetett orvosság.** Savanyú Jóska az erdőben találkozik egy síró asszonnal/leánnyal, aki nem tudja kiváltani az orvos által beteg gyermeke/ beteg édesanyja számára felírt orvosságot. Savanyú Jóska pénzt ad a patikára, és a kiváltott gyógyszernek köszönhetően a beteg meggyógyul.

DT: Pankasz (EA 10102/2. – Imre Sándor gy., 1956).

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 179. – Papp Attila gy.).

**C 465.4.4. A kifizetett temetés.** Savanyú Jóska találkozik egy szegény asszonnal, aki sírva panaszolja neki, hogy most halt meg a férje, és a pap nem hajlandó fizetség nélkül eltemetni őt. Savanyú Jóska pénzt ad a temetésre, és megbünteti a lelketlen papot.

DT: Becsvölgye: Vargaszeg (EA 3975/7. – Szentmihályi Imre gy., 1953).

→MZ VII. C 277.6.

**C 465.4.5. A kisegített segédjegyző.** Savanyú Jóska találkozik egy emberrel, aki elpanaszolja neki, hogy ő segédjegyző, aki nem kerülheti el a börtönbüntetést, mert hozzányúlt a község pénzéhez. Savanyú odaadja neki a hiányzó összeget, és a sikkasztásra nem derül fény.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.).

**C 465.4.6. A templom javára adott pénz.** Savanyú Jóska pénzt ad, hogy csináltassanak új oltárt a templomba.

DT: Vászoly (Nagy Balázs szerk., 2012. 188.).

**C 465.4.7. Savanyú Jóska pénzadománya (egyéb hagyományok).** Savanyú Jóska pénzt ad a szegényeknek, hogy megsegítse őket.

DT: Veszprém (EA 10041/60–61. – Tilesch Nándor gy., 1946); Uraiújfalu (SMK 191/I. 17. – Dömötör Sándor gy., 1952); Ostffyasszonyfa (EA 5823/3. – Dömötör Sándor gy., 1954); Veszprém (EA 10041/59–60. – Tilesch Nándor gy., 1954); Sármellék (NIFA 149/33. – Jordán Katalin gy., 1960); Dőr (XJMNA 300-67/25. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Badacsonytomaj (EA 16205/6–7. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Sipőcz József, 2006. 81.); Öntés (MZA 71676. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 465.5. A megdicsért betyár ajándéka.** Savanyú Jóska találkozik egy szegény emberrel/asszonnyal, és beszélgetni kezdenek. Az illető, noha nem tudja, hogy kivel beszél, dicsérni kezdi Savanyú Jóskát, mire a betyár megajándékozta őt. / Savanyú Jóska megajándékozta mindazokat, akik kedvezően nyilatkoznak a személyéről.

DT: Dörgicse – 2 (EA 9368/11., 13. – Csillag Gyula gy., 1953); Balatonarács (EA 10041/40–41. – Tilesch Nándor gy., 1958); Rácalmás (Dobos Ilona, 1981. 441–443. – 1968); Tényő (EA 17099/15. – Halász Aranka gy., 1971); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.); Alsóór (Gaál Károly, 1988. 375–376.); Nyírad (Sipőcz József, 2006. 99.).

**C 465.6. A háromszoros áron megvett szarvasmarhák.** Savanyú Jóskának a fülébe jut, hogy a végrehajtók adóhátralék miatt le akarják foglalni egy falu gazdáinak a szarvasmarháit. Savanyú Jóska felkeresi a gazdákat, és borsos áron megvásárolja az állataikat, mely pénzből már ki tudják fizetni a tartozásukat.

DT: Lipe (EA 10041/40. – Tilisch Nándor gy., 1944).

**C 465.8. Savanyú Jóska megvédi a szegényeket.** Savanyú Jóska fülébe jut, hogy egy gróf nem adja ki a nekik járó bért a cselédjeinek és önkényeskedik velük. Savanyú Jóska felkeresi a birtokost és kirabolja őt/elhajtja a nyáját, és megfenyegeti, hogy legközelebb már az életével fog játszani, ha nem fizeti ki a munkásait/ha elbocsátja a számadót (a betyár tulajdon édesapját).

DT: Szombathely – 2 (EA 8889/4–6., 7–9. – Bárdosi János gy., 1960).

**C 465.9. Az elégetett adóslevelek.** Savanyú Jóska betör a helybeli urasághoz, és elégeti a parasztok adósleveleit.

DT: Izsákfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 325.).

C 465.10. Egyéb hagyományok.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 55.).

**C 466. Savanyú Jóska hálája.**

**C 466.1. A megtérített vendégség.** Savanyú Jóska ételt-italt hozat a bandájának egy falusi emberrel, amit busásan megtérít neki.

DT: Gersekarát (EA 2444/6. – Dömötör Sándor gy., 1951); Mestrei-Intapuszta (SMNK 1454/XV. – Horváth Irén gy., 1950-es évek); Törökkoppány (EA 2150/28. – Bősze Gábor gy., 1981); Rábaszentmihály\* (EA 27439/21. – Takács Judit gy., 1996).

**C 466.2. Savanyú Jóska és a betyárbecsület.** Amikor Savanyú Jóskát először elfogják, és bíróság elé állítják, a szolgabíró csak kétnapi elzárásra ítéli, abban bízva, hogy a legény majd jó útra tér. Amikor évekkal később az erdőben savanyú Jóska megállít egy hintót, a kocsis utasában a szolgabírót ismerve fel, lekapja a fejről a kalapját és visszaadja az erszényt, majd a betyárjaival a legközelebbi faluig kíséri, hogy az úton nehogy bántódása essék.

DT: Iszkáz (EA 21506/78. – Süle Sándor gy., 1948); Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952); Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 38–39.; Sipőcz József, 2006. 77.).

**C 466.3. A pénzt rejtő szalmakazal.** A sebesült Savanyú Jóska/Savanyú egyik betyárja egy pohár vizet kér egy embertől. Amikor az megitatja őt, hálából azt mondja neki, hogy a falu végén lévő három szalmakazlat vásárolja meg, és vigye haza mindenestül. Az ember megfogadja a betyár tanácsát, megveszi a kazlakat, és egy szakajtó pénzt talál bennük.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.).

**C 466.4. A felajánlott segítség.** Savanyú Jóska a társaival a Göcsejben járva beállít egy szőlőhegyi pincébe, és bort kér a gazdától. A szíves kiszolgálás láttán megkérdezi a gazdát, hogy van-e a faluban ellensége, mert viszonzásul szívesen ellátják a baját.

DT: Kustánszeg (Zákonyi Ferenc, 1967. 37–38.; Sipőcz József, 2006. 77.).

**C 467. Savanyú Jóska bosszúja.**

**C 467.1. A megbüntetett szidalmazó.** Savanyú Jóska az erdőszélen találkozik egy vásárba menő asszonnyal. Beszélgetni kezdenek, és az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni/káromolni kezdi a betyárt. Savanyú Jóska pénzt ad az asszonynak, és arra kéri, hogy hozzon neki a városból két patkót/egy csomag gombostűt/varróút/bakancsszeget. Amikor az asszony visszaérkezik, Savanyú Jóska felfedi előtte a kilétét, és büntetésül a szidalmakért megpatkolja az asszonyt/az asszony hátsófelébe/talpába/körme alá szúrja a meghozott varróút, gombostűt, szögeket. / Savanyú Jóska az őt szidó asszony ülepéhez vagdossa az asszony által eladni vitt tojásokat. / Stb.

DT: Dörgicse (EA 9368/11. – Csillag Gyula gy., 1953); Bük (Dömötör Sándor, 1954. 54–55.); Bük (Dömötör Sándor, 1954. 54–55.); Sármellék (NIFA 151/11. – Knézy Judit gy., 1960); Kéttornyulak (LDMNA 43/9. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 93.); Városszalónak (Gaál Károly, 1985. 310. – 1965); Dőr (XJMNA 300-67/27. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 41.); Rácalmás (Dobos Ilona, 1981. 441–443. – 1968); Vének (MZA 71649. – Lackovits Emőke gy., 1968); Badacsonytomaj

(EA 16205/7. – Nemeskéri Ernő gy., 1969; Sipőcz József, 2006. 81.); Öntés (MZA 71680. – Lackovits Emőke gy., 1969); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 264.); Alsóór (Gaál Károly, 1988. 375–376.).

**C 467.1.1. A megpatkolt szidalmazó.** Savanyú Jóska megpatkolja az őt szidalmazó asszonyt.

DT: Dőr.

**C 467.1.2. A megszőgezett talpú szidalmazó.** Savanyú Jóska az őt szidalmazó asszony talpát televeri apró szögekkel.

DT: Alsóór, Dörgicse, Nagyvázsony, Szentgál, Városszalónak.

**C 467.1.3. A gombostűvel teleszurkált szidalmazó.** Savanyú Jóska az őt szidalmazó asszony talpát teleszurkálja gombostűvel/az asszony által meghozott gombostűket szidalmazója körme alá szurkálja.

DT: Bük, Öntés, Rácalmás, Sármellék.

**C 467.1.4. A varrótűvel teleszurkált szidalmazó.** Savanyú Jóska az őt szidalmazó asszony körmei alá szurkálja a vásárból hozott varrótűket.

DT: Kéttornyúlak.

**C 467.1.5. A szidalmazón széttört tojások.** Savanyú Jóska az őt szidalmazó asszonyt megfogja, és egyenként meztelen ülepéhez vagdossa az általa vásárba vitt kosár tojást.

DT: Badacsonytomaj.

**C 467.1.7. A megsarcolt szidalmazó.** Savanyú Jóska az őt szidalmazó zsidó kereskedőtől elveszi az áruját, és egy szegény asszonymak adja azt.

DT: Vének.

**C 467.2. A megleckéztetett hengegők.**

**C 467.2.1. A sörétes bor.** Egy erdész azzal hengeg, hogy ha ő találkozna Savanyú Jóskával, az összes sörétjét belelőné/megetetné vele az összes töltényét. Savanyú a betyárjaival elfogatja az erdészt, és a borába töltve bosszúból megitatja vele a vadászpuskába való töltényeit.

DT: Veszprém (EA 20041/57. – Tilesch Nándor gy., 1954); Tihany (EA 7529/24. – Dobos Ilona gy., 1965); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 49–50.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 264.).

**C 467.2.2. Az elbizakodott pap.** Savanyú Jóskáék kirabolnak egy papot, akit a szomszédos falu papja egyre csak azzal csúfol, hogy ő nem adta volna oda olyan könnyen a pénzét a betyároknak. Savanyú Jóska a híret hallva e hengeg-

gésnek, éjjel elmegy az elbizakodott paphoz, és bekopogva az ablakon a pénzét követeli. A pap az első szóra odaadja neki az összes pénzt, mire a betyár visszaadja neki, mondván, hogy csak meg akarta leckéztetni, hogy többet ne káromolja őt. A pap kezét csókol Savanyú Jóskának, úgy kér tőle bocsánatot.

DT: Felsőjánosfa (EA 17482/25–26. – Avas Kálmánné gy., 1972).

**C 467.3. A megbüntetett árulók.** Savanyú Jóska a betyárjaival elfogatja, és kegyetlenül kivégezteti az őt eláruló embereket (agyonvereti/felnégyelteti/átlósan nőtt bükkfára akasztatja/megparancsolja a bandája tagjainak, hogy mindegyikük vágja bele a fokosát/stb.).

DT: Kistrákos (SMK 223/XII. 4–5. – Dömötör Sándor gy., 1952); Kistrákos (EA 10102/3–4. – Imre Sándor gy., 1956); Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1959. 130., 130–131.); Szentgál (Uő, 1987. 263–264.); Dad (Bosnyák Sándor, 2001. 290.); Balaton-felvidék – 2 (Sipőcz József, 2006. 94.); Szentgál\* (Uo., 80–81. – Tamásné Kiss-Tóth Vilma feljegyzése).

**C 467.4. A haramiává lett betyár megbüntetése.** Amikor Savanyú Jóska értesül arról, hogy az egyik embere kifosztott/gyonlott egy szegény embert/rablás közben indokolatlanul megölt egy birtokost, a betyárt maga elé hívhatja, és azonnal agyonlövi az illetőt.

DT: Kistrákos – 2 (SMK 223/XII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1952); Nemesvámos (EA 9776/5–6. – Illéfalvi Erzsébet gy., 1956); Kéttornyúlak (MOA 10806. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 89.); Veszprém megye (LDMNA 95/4. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Bakony vidéke (Zákonyi Ferenc, 1967. 39.; Zákonyi Ferenc szerk., 1976. 84–85.).

**C 467.5. Az ál-Savanyú Jóska (A magát Savanyúnak kiadó betyár megbüntetése).** Ha Savanyú Jóska értesül arról, hogy valaki az ő nevében rabol, megkeresi a betyárt, és végez vele.

DT: Lendvahegy (Magyar Zoltán, 2010. 133.).

**C 467.6. Savanyú Jóska és az ingyen nem temető pap.** Savanyú Jóska találkozik egy síró asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy meghalt a férje, és nincsen pénze a temetésre, a pap pedig ingyen nem hajlandó eltemetni. Savanyú pénzt ad a szegény asszonynak a temetésre, majd a szertartás végén a legényeivel elfogatja a hazafelé tartó papot, és büntetésül eleven eltemetteti.

DT: Becsvölgye: Vargaszeg (EA 3975/7. – Szentmihályi Imre gy., 1953).

**C 467.7. A legyőzött pandúrok.** Savanyú Jóska tűzharcban lelövi/harminc méter mély kútba dobja az elfogására küldött pandúrokat (zsandárokat)/megfutamítja őket.

DT: Kányavár (EA 2699/8. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Szombathely (EA 4200/5. – Dömötör Sándor gy., 1953); Pördefölde (GITL ltsz. n.; MZA 99210. – Genthon István gy., 1956); Ortaháza (Molnár László, 1990. 266. – 1970); Felsőjánosfa (EA 17482/25. – Avas Kálmánné gy., 1972); Zalalaháp (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 123.).

**C 467.8. A hangyaboly fölé akasztott szolgabíró.** Savanyú Jóska az őt üldöző szolgabírót elfogja, és a lábánál fogva egy hangyaboly fölé akasztatja. A hangyák megrohanják, és felfalják a szolgabírót.

DT: Szombathely (EA 4200/5. – Dömötör Sándor gy., 1953).

**C 467.9. A megbüntetett földesúr.** Savanyú Jóska az őt ért sérelem/a szegényekkel szembeni önkényeskedés miatt kirabolja a földesurat.

DT: Kéttornyúlak (LDMNA 43/9–10. – Somfai Jánosné gy., 1963); Kistrákos (EA 19165/22–23. – Avas Kálmánné gy., 1976).

**C 467.10. A „vörös kakas”**

**C 467.10.1. A felgyújtott présházak.** Savanyú Jóska állandó vendég egyes szőlőhegyi pincékben, ezért a gazda a kulcsot egy olyan helyre teszi, amelyről mindketten tudnak. A gazda egyszer elfelejtkezik a betyárról, és máshová teszi a kulcsot, és a megérkező Savanyú ebben szándékosságot gyanítva, felgyújtja a présházat. / A szőlősgazdák bezárják a betyárok előtt a pincéket, sőt még egy pohár borral sem kínálják meg őket. Savanyú Jóska bosszúból éjjelente meggyújtja a faluban egy-egy házat, míg a gazdák ki nem engesztelik őt. / Savanyú Jóska egyik betyárja tévedésből cinkosuk szomszédjának az ablakán dob be menekülés közben egy pénzes zacskót. Az orgazda mit sem tudva a pénzről, nem tudja azt visszaadni, mire Savanyú Jóska arra gondolva, hogy becsapták, bosszúból felgyújtja az illető présházat.

DT: Szalapa (EA 4031/18. – Sándor István gy., 1953); Boncodföldre (EA 19984/25. – Avas Kálmánné gy., 1978); Oszkó (Zágorhidi Czigány Balázs, 2002. 150.).

**C 467.10.2. Savanyú Jóska fenyegetése.** Savanyú Jóska Balatonfüreden fényes nappal akar kirabolni egy uraságot, de a fürediek megtámadják a betyárokat, és egészen az erdőig üldözik őket. Az erdőszélen Savanyú hátrafordul, és azt kiáltja vissza az üldözőinek: „Fürediek, vonuljatok vissza, mert ha nem, éjszaka a községre küldöm a vörös kakast!”

DT: Tihany (EA 7529/23. – Dobos Ilona gy., 1965).

**C 467.12. Savanyú Jóska átka.** Savanyú Jóska fába rejtett kincsét megtalálja és elloppja az egyik erdőkerülő. Savanyú megátkozza a tolvajt, és az átka megfogán: a kerülő rövid időn belül meghal.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266–267.).

**C 468. Savanyú Jóska rablásai.**

**C 468.1. Az első rablások.** Savanyú Jóska első rablásai sikerén felbuzdulva betyárnak áll. / Savanyú Jóska a társaival először csak néhány méhkast lop el, később már fegyvereket is. / Savanyú Jóska kifosztja a helybeli uraságot, és amikor az az esetet csak tréfának véli, közli vele, hogy ő a rablással nem tréfál.



DT: Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (EA 10102/1. – Imre Sándor gy., 1956); Szombathely (EA 8889/1–3. – Bárdosi János gy., 1960); Balaton-felvidék, Keszthely (Zákonyi Ferenc, 1967. 38–39., 51.); Felsőjánosfa (EA 17482/24–25. – Avas Kálmánné gy., 1972).

**C 468.2. A kifosztott gazdagok.** Savanyú Jóska a szegényeket nem bántja, csak a gazdag embereket rabolja ki.

DT: Veszprém (EA 10041/51–52. – Tilesch Nándor gy., 1929); Kiskomárom, Magyarbarnag (SMK 128/II. 18., 20. – Dömötör Sándor gy.); Olaszfa (EA 3776/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Ispánk (EA 4140/19. – Dömötör Sándor gy., 1953); Ostffyasszonyfa (EA 5823/3. – Dömötör Sándor gy., 1954); Kistrákos (EA 10102/5. – Imre Sándor gy., 1956); Zalabér (EA 6273/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Szombathely (EA 8889/12–13. – Bárdosi János gy., 1960); Tihany (MOA 13277. – Dobos Ilona gy., 1965); Mórighida (XJMNA 300-67/28. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Öntés (MZA 71676. – Lackovits Emőke gy., 1969); Tényő (EA 17099/15. – Halász Aranka gy., 1971); Óriszentpéter (EA 19984/24. – Avas Kálmánné gy., 1978).

AF: Tiszacsecse (MOA 13017. – Bencsik János gy.).

**C 468.2.1. A kínzással kicsikart értékek.** Savanyú Jóska tüzes parazsat tétet az előző nap a vásárban ökröket eladó nagygazda mellére/szeméremtestére/a csizmája sarkával a fülére lép, hogy elárulja: hová rejtette a pénzt.

DT: Ispánk (EA 4140/19. – Dömötör Sándor gy., 1953); Zalacsány (EA 6278/1. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Óriszentpéter (EA 19984/24. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 468.2.2. A szépszerével megszerzett értékek.** Savanyú Jóskának nincsen szüksége erőszakra, mert elég, ha megjelenik/elég, ha kéri, és máris átadják neki a gazdagok a pénzüket.

DT: Kistrákos (EA 10102/5. – Imre Sándor gy., 1956); Zalabér (EA 6273/3. – Szentmihályi Imre gy., 1957).

**C 468.3. A kifosztott földesúr.** Savanyú Jóska/Savanyú a bandájával megjelenik a földesúri kúriákban/kastélyokban, és értéktárgyaik átadására kényszeríti az ott lakó/ott mulatozó urakat.

DT: Veszprém (EA 10041/53. – Tilesch Nándor gy., 1929); Nemesgulács (EA 2058/3. – Luzsica Lajos gy., 1947); Veszprém (EA 10041/59–60. – Tilesch Nándor gy., 1954); Nagysimonyi (Laky Dezső, 1974. 25. – 1954); Kistrákos (EA 10102/1. – Imre Sándor gy., 1956); Szombathely – 2 (EA 8889/4–6., 11. – Bárdosi János gy., 1960); Kéttornyulák (MOA 10805. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 93.); Veszprémpinkóc (EA 16205/8–15. – Nemeskéri Ernő gy., 1969; Sipőcz József, 2006. 82.); Ortaháza (Molnár László, 1990. 265–266. – 1970); Ivánc (EA 18018/54–55. – Avas Kálmánné gy., 1972); Jánosháza (Dömötör Ákos, 1976. 232–233.); Izsákfa (EA 20932/24–25. – Bán Ferenc gy., 1980); Káptalanfa (EA 21503/41–42. – Molnár Emma gy., 1982); Zalaszegvár (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 195.).

**C 468.4. A kirabolt papok.** Savanyú Jóska plébániákra tör rá, és papokat rabol ki/kifosztja a zalavári apátságot.

DT: Lispe (EA 10041/40. – Tilesch Nándor gy., 1944); Páka (EA 2699/7. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Veszprémpinkóc (Sipőcz József, 2006. 82. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Felsőjánosfa (SMNK 805/3. – Avas Kálmánné gy., 1972); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 263.; Sipőcz József, 2006. 96–97. – Vajkai Aurél gy.).

**C 468.5. Az elhajtott állatok.** Savanyú Jóska a bandájával elhajtja a legelőről a földesúr juhait, marháit. / Savanyú Jóska lovakat köt el.

DT: Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp István gy., 1952); Szombathely (EA 4200/3. – Dömötör Sándor gy., 1953); Balatonfüred (EA 10041/54. – Tilesch Nándor gy., 1958); Szombathely (EA 8889/7–9. – Bárdosi János gy., 1960); Öntés – 2 (MZA 71679., 71681. – Lackovits Emőke gy., 1969); Karácodfa (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 287.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 261.).

AF: Karcag (MZA 59484. – Ötvös Lajos gy., 1976).

**C 468.6. A megüzent sarc.** Savanyú Jóska megüzeni a földesúrnak/egy nagygazdának, hogy mire van szüksége, aki tartva a betyárok retorziójától, a megadott helyre, a megjelölt időpontban kiszállítja kívánt ételt és italt. / Az uraság rendszeres komenciót küld az erdőben tanyázó betyároknak, csak hogy azok a nyáját és a birtokát ne háborgassák.

DT: Kócs (Budapesti Hírlap, 1884. 71. szám, 5.); Veszprém (EA 10041/58–59. – Tilesch Nándor gy., 1954); Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40. – 1957); Kéttornyúlak (LDMNA 43/9–10. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 93.); Bia (CKMA 321-67/32. – Dobos Ilona gy., 1965); Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 39–42.); Törökkoppány\* (EA 21150/28. – Bősze Gábor gy., 1981); Doba (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 96.); Gerse/Karátföldre (Mozsolics Amália, 1996. 100.); Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 290.); Románd (Sipőcz József, 2006. 71.).

**C 468.7. Savanyú Jóska álruhás rablásai.**

**C 468.7.1. A hintóval érkező Savanyó Jóska.** Savanyó Jóska fényes hintóval érkezik meg a lakodalomba/a kastélyba, és ezáltal tévesztve meg az öröket, kirabolja az érseket/az uraságot.

DT: Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96–97. – Vajkai Aurél gy.); Vének (MZA 71647. – Lackovits Emőke gy., 1968); Ortaháza (Molnár László, 1990. 265–266. – 1970).

**C 468.7.2. A papnak öltözött Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska katolikus papnak öltözve jut be a plébániára/az érsek elé, majd pisztolyt szegezve rá elveszi a pénzét.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 154.); Kútfej (TGYMA A/109-68/11. – Domonkos István gy., 1954); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96–97. – Vajkai Aurél gy.); Vének (MZA 71647. – Lackovits Emőke gy., 1968).

**C 468.7.3. A főjegyzőnek öltözött Savanyú Jóska (A tetthelyen hagyott cédu-la).** Savanyú Jóska a jegyző ellenőrének adva ki magát jelenik meg a hivatalokban, és vizsgálat ürügyén elemeli a pénzt a páncélszekrényből, helyette pedig egy cédulát hagy ott, melyen az áll: „Itt volt Savanyú!”

DT: Nemesvámos (EA 8776/10. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956).

**C 468.7.4. A mézárosnak öltözött Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska mézárosnak öltözve jelenik meg a kastélyban/a plébánián, hogy az eladó borjút megvásárolja, majd pisztolyt rántva kifosztja a házigazdát.

DT: Kéttornyúlak (LDMNA 43/5–6. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 90–91.); Móríchida – 2 (XJMNA 300-67/19–20., 25. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203.).

**C 468.7.5. A koldusnak öltözött Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska koldusnak öltözve rabolja ki az uradalmi pénztárat.

DT: H. n. (Sipőcz József, 2006. 73. – 1883).

**C 468.8. A megüzent rablás.** Savanyú Jóska megüzeni a papnak/a földesúrnak, hogy mikorra készítse ki számukra a pénzt, mert személyesen fog érte menni. A pap/a földesúr értesíti a csendőröket/a cselédeit vasvillával a kezükben állítja a kapuhoz, azonban Savanyú Jóska helyett csak egy pap/egy mézáros érkezik, akit gyanútlanul beengednek a házigazdához. Az álruhás Savanyú Jóska kifosztja a papot/a földesurat/a községházát, majd a házigazdát arra kényszeríti, hogy vele együtt szálljon be a kocsiába, miáltal feltűnés nélkül távozik. Csak amikor a falu határában szabadon engedett pap/földesúr visszatér, akkor döbben rá mindenki, hogy a látogató maga az álruhás betyár volt.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 154.); Kútfej (TGYMA A/109-68/11. – Domonkos István gy., 1954); Nemesvámos (EA 9776/10. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956); Ortaháza (Molnár László, 1990. 265–266. – 1970); Kéttornyúlak (LDMNA 43/5–6. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 90–91.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96–97. – Vajkai Aurél gy.); Szentgyörgyvár\* (Petánovics Katalin, 2002. 203.); Páka (Molnár László, 1999. 157–158.).

**C 468.9. A megvámolt utazók.** Savanyú Jóska a bandájával feltartóztatja az országúton közlekedő hintókat/vásároszó kereskedőket, és kifosztva/megvámolva engedi tovább őket.

DT: Iszkáz – 2 (EA 21506/27., 78. – Süle Sándor gy., 1948); Uraiújfalu (SMK 191/I. 16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**C 468.9.1. A kocsira fellépő rabló.** Az országúton az uraság kocsijára felkérkedzik egy fejkendősnénike, de a kocsis észreveszi, hogy az öregasszonynak csizmája és nadrágja van. Szorult helyzetében a kocsis cselet eszel ki: ledobja a kalapját,

mintha elejtette volna, és megkéri a nénit, hogy szálljon le érte és adja fel neki. Mikor az öregasszony leszáll, a kocsis a lovak közé csap és sebesen elvágat, ott hagyva az út szélén Savanyú Jóskát, aki már csak löni tud utánuk.

DT: Szőlősgyörök (EA 2095/38. – Maksay Ferenc gy., 1947).

### **C 468.10. Egyéb hagyományok.**

**C 468.10.1. Az ellopott cifraszűr.** Savanyú Jóskának nagyon megtetszik egy juhász szüre, de hiába kéri tőle, az nem adja neki. Végül a betyár ellopja a juhásztól a cifraszűrt.

DT: Nyárad (Baki Ernő, 1967. 291.).

**C 468.10.2. Rablás bosszúból.** Ha valamelyik őt segítő juhászt sérelem éri, Savanyú Jóska kirabolja a pásztorral rosszul bánó uraságot.

DT: Kéttornyúlak (Sipőcz József, 2006. 93. – Somfai Jánosné gy., 1963).

### **C 469. Savanyú Jóska egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 469.1. A látni kívánt betyár.** A betyár grófnál szolgáló apját/testvérét maga elé rendeli az uraság, és azt mondja neki, hogy szeretné egyszer látni híressé vált fiát/bátyját/szeretné látni, hogyan rabol a Savanyú. Amikor nemsokára a betyár titokban hazalátogat, az apja/a testvére közli vele, hogy mit mondott a gróf, mire Savanyú beállít az úrhoz, és fegyvert fogva rá, a pénzét követeli/felmegy a kastélyba, ahol megvendégelik, ám a vacsora végeztével Savanyú a fokosával az asztalra csap, és az összes ékszert követeli. A gróf és családja rémülten adja át Savanyúnak az összes értéküket, mire a betyár visszaad nekik mindent, és figyelmezteti őket, hogy többet ne legyenek kíváncsiak rá, sem arra, hogy miként rabol.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 155–156.); Nagysimonyi (Laky Dezső, 1974. 25. – 1954); Rábakovácsi (SMK 257/VII. 2–3. – Dömötör Sándor gy., 1955); Kemenesmagasi (EA 6149/2. – Dömötör Sándor gy., 1956); Nemesvámos (EA 9776/4–5. – Illéfalvi Erzsébet gy., 1956); Hegyhátszentpéter – 2 (Dömötör Sándor, 1985. 40., 42–43. – 1957); Kemenesmagasi (EA 12130/28–29. – Gécs Irén gy., 1959); Sármellék (NIFA 149/33. – Jordán Katalin gy., 1960); Sármellék (NIFA 151/11. – Knézy Judit gy., 1960); Kéttornyúlak (MOA 1087. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 89–90.); Köveskál (EA 13852/8–9. – Jámbor Lajos gy., 1964); Mórighida (XJMNA 67/23–24. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Mórighida – 3 (XJMNA 300-67/19–20., 21–22., 25. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 34–35.; Sipőcz József, 2006. 78–79.); Ivánc (EA 18018/54–55. – Avas Kálmánné gy., 1972); Celldömölk (SMNK 864/1–2. – Avas Kálmánné gy., 1972); Csajta (Gaal Károly, 1985. 242–243. – 1963); Törökkoppány (EA 21150/28. – Bősze Gábor gy., 1981); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.; Sipőcz József, 2006. 94–95.); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203.).

**C 469.2. Savanyú Jóska és a betyárvirtus (A példázatszerű rablás).** Savanyú Jóska meghallja, hogy egy földesúr fennhéjázó módon nyilatkozik róla, kije-

lentve, hogy ő elbánná a betyárral, ha a keze közé kaparinthatná. Savanyú megjelenik a kastélyban, és fegyvert fogva rá, kirabolja a henccegő uraságot, aki halálra rémül és semmit sem mer ellene tenni. / Savanyú Jóskát látni kívánja apja gazdája, majd amikor a betyár felkeresi a grófot, az arra próbálja meg rábírní, hogy hagyjon fel a betyárkodással. Válaszul Savanyú nekiszzegezi a pisztolyát, és a pénze átadására szólítja fel az urat. Amikor a földesúr/a gróf az összes értékét rémulten átnyújtja a betyárnak, Savanyú Jóska visszaad neki mindent, és figyelmezteti, hogy máskor jól gondolja meg, hogy miként nyilatkozik róla, és többet ne akarja őt megváltoztatni.

DT: Szalapa (EA 4031/19. – Sándor István gy., 1953); Szombathely (EA 4200/4–5. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos\* (EA 10102/1. – Imre Sándor gy., 1956); Sármellék (NIFA 151/10. – Knézy Judit gy., 1960); Sáska (EA 12896/8. – Tóth Joachim gy., 1961); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233–234.; Uő, 1996. 101–102.); Vének (MZA 71654. – Lackovits Emőke gy., 1968); Jánosháza (Dömötör Ákos, 1976. 232–233.); Kistrákos\* (EA 19165/22–23. – Avas Kálmánné gy., 1976); Középiszkáz (EA 20932/26. – Bán Ferenc gy., 1980; Sipőcz József, 2006. 87.).

### **C 469.3. Savanyú Jóska inkognitóban.**

**C 469.3.1. Savanyú Jóska álruhában.** Savanyú Jóska drótostótnak öltözve jelenik meg a lakodalmas háznál/cigánynak öltözve jár a majorban, és tudakozódik a cselédek sorsa felől/mészárosnak öltözve veszi meg a pap borjóját/asszonynak öltözve téveszti meg a zsandárokat/pandúrnak öltözve téveszti meg az erdőke-rülőt/úriembernek öltözve együtt mulat a pandúrokkal/stb.

DT: H. n. (Sipőcz József, 2006. 73. – 1883); Nemesvámos (EA 9776/12. – Illéfalvi György gy., 1956); Szombathely (EA 8889/10. – Bárdosi János gy., 1960); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 49.); Gencsapáti (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 107.); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96. – Vajkai Aurél gy.).

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963).

**C 469.3.2. Savanyú Jóska az édesanyja temetésén.** Savanyú Jóska drótostótnak öltözve részt vesz az édesanyja temetésén úgy, hogy a nagy számban jelenlévő pandúrok és zsandárok nem ismerik fel. / Savanyú Jóska drótostótnak öltözve részt vesz az édesanyja temetésén, és maga is elsiratja őt. Amikor az egyik pandúr azt kérdezi tőle, hogy kije volt az asszony, hogy ennyire sajnálja, azt válaszolja nekik, hogy azért siratja, mert jó asszony volt, aki mindig szállást és ételt adott neki, akárhányszor arra járt. A pandúrok nem sejtve a választ kétér-telműségét, sem azt, hogy kivel beszélnek, tovább figyelik a gyászoló embereket, hátha a betyár is felbukkan közöttük.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 156.); Iszkáz (EA 21506/27. – Süle Sándor gy., 1948); Bókaháza (EA 8253/7. – Fülöp István gy., 1952); Kistrákos (EA 10102/4–5. – Imre Sándor gy., 1956); Balatonfüred (EA 10041/35–36. – Tilesch Nándor gy., 1958); Kemenessömjén (SMNK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Sármellék (NIFA 151/10. – Knézy Judit gy., 1960); Kéttornyulak (LDMNA 43/8. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006.

91–92.); Mórighida (XJMNA 300-67/30. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/22. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 469.3.3. Savanyú Jóska és Ferenc Jóska (Találkozás a császárral).** Savanyú Jóska parasztruhába öltözve sétál Budán, amikor az utcán szembejön vele a császár. A betyár felismerve az uralkodót, megemeli előtte a kalapját, mire a császár illendően fogadva a köszönést, meghajol az áruhás Savanyú Jóska előtt.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 130–131.; Uő, 1987. 267.; Sipőcz József, 2006. 97–98.); Veszprém megye (LDMNA 95/5. – Nemeskéri Ernő gy., 1969).

→MZ II. Q 181–190.

**C 469.3.4. „Itt járt Savanyú Jóska”.** Savanyú Jóska áruhában bemegy a kocsmába, majd távozáskor egy cédulát hagy a tányér alatt, melyen az áll: „Itt volt Savanyú Jóska”. / Savanyú Jóska a kocsmában elfogyaszt két tojást, a harmadikra pedig ráírja: „Itt járt Savanyú Jóska”. / Savanyú Jóska vándorárusként bemegy a csendőrsre, majd távozóban az épület falára felírja: „Itt járt Savanyú Jóska”. / Savanyú Jóska amerre inkognitóban megfordul, felírja a kapukra/bevési a fákba: „Itt járt Savanyú Jóska!”

DT: Páka\* (EA 2699/7. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Óriszentpéter (SMNK 365/1. – Bodgál Ferenc gy., 1953); Vének (MZA 71650. – Lackovits Emőke gy., 1968); Nagyrákos (EA 17482/23. – Avas Kálmáné gy., 1971); Rábaszentmihály (EA 27439/21–22. – Takács Judit gy., 1996); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96. – Vajkai Aurél gy.).  
FF: Óbást (MZA 92951. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 469.5. Savanyú Jóska gavallérsága.**

**C 469.5.1. A visszaadott értékek.** Savanyú Jóska megtudván, hogy szegény ember borjóját kötötte el, visszaadja az állatot a gazdájának. / Savanyú Jóskának sürgősen pénzre lévén szüksége, elveszi az urak személyes ékszereit, majd amikor már több pénzhez jut, postán visszaküldi nekik.

DT: Balatonfüred (EA 10041/54. – Tilesch Nándor gy., 1958); Szombathely (EA 8889/11. – Bárdosi János gy., 1960).

**C 469.5.2. Savanyú Jóska és a rabbi.** Savanyú Jóska kirabol egy papi társaságot, ahol mindenki halálra rémül tőle, csak a zsidó pap marad ülve. Savanyú gratulál a rabbinak a bátorságáért, és azt kérdezi tőle, hogy mit kíván tőle, mire a zsidó pap azt válaszolja: „Először is kérek egy tiszta gatyát”.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 263.).

→MZ II. H 207.

**C 469.6. Savanyú Jóska ugratása.** Savanyú Jóska a lovával átugrat a grófi kastély kapuja fölött.

AF: Gégény: Mackótanya (EA 4434. – Nagy Dezső gy., 1950).

**C 469. 7. A mulatozó Savanyú Jóska.**

**C 469.7.1. A csárdában mulatozó Savanyú Jóska.** A csárdában mulatozó Savanyú Jóskának olyan nagy a tekintélye, hogy a zsandárok nem mernek bemenni, hogy megzavarják őt. / Savanyú Jóska csárdabeli mulatozásainak emléke.

DT: Kéttornyúlak (Sipőcz József, 2006. 91. – Somfai Jánosné gy., 1963); Nemesvámos – 2 (Zákonyi Ferenc, 1967. 34–35., 36.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 78–79. – Zákonyi Ferenc gy.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 88–89. – Ujházy Ede feljegyzése).  
→MZ VII. C 482.3.

**C 469.7.2. Savanyú és a színészek.** Savanyú Jóska beinvitálja a csárdába az arra járó vándorszínészeket, és együtt mulat velük.

DT: Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 88–89. – Ujházy Ede feljegyzése).

**C 469.7.3. Savanyú Jóska a falusi bálban.** Savanyú Jóska megjelenik a falusiak báljában, a kését belevágja a gerendába, majd megtáncoltatja a legszebb lányokat, és közben azt énekl: „Ihajjé, tyuhajjé, lesz a fene soha jó!”

DT: Rábatapona (MZA 71701. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 469.7.4. Savanyú Jóska szőlőhegyi mulatozásai.** Savanyú Jóska a betyártársai-val/a helybeli borosgazdákkal a szőlőhegyen mulat. Ételről a gazdák gondoskodnak, mert szimpatizálnak a betyárokkal/mert tartanak Savanyú retorziójától.

DT: Gersekarát (EA 2444/6. – Dömötör Sándor gy., 1951); Rábakovácsi (SMK 257/ VII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1955); Kistrákos (EA 10102/3. – Imre Sándor gy., 1956); Tapolca (EA 15858/42. – Hagymási Sándor gy., 1967); Boncodföldre (EA 19984/25. – Avas Kálmánné gy., 1978); Doba (EA 23482/20. – Makacsek Gábor gy., 1987); Doba (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 96.).

**C 471. A természetfeletti képességű Savanyú Jóska.**

**C 471.1. A tenyérbe forrasztott vasfű.** Savanyú Jóskának a tenyerébe vasfű (zárnító fű) van forrasztva, miáltal pusztán a keze érintésével minden zárat/lakatot képes kinyitni.

KM: H. n. (Sirisaka Andor, 1886. 81.).

AF: Bodrogszentmária (Viga Gyula, 1996. 300.).

**C 471.2. Savanyú Jóska keresztvetése (Savanyú Jóska és az ördögös nyúl).**

Savanyú Jóska egy olyan pincébe tér be bort inni, ahol éppen egy nyulat sütnek a lábosban. Savanyú Jóska a nyúl láttán keresztet vet és néhány szót suttog, mire a nyúl kiugrik a lábásból.

DT: Csipkerek (MOA 13528. – Dobos Ilona gy., 1968).

**C 473. Savanyú Jóska társai.**

**C 473.1. Savanyú Jóska bandája.**

**C 473.1.1. A tizenkét tagú betyárcsapat.** Savanyú Jóskának 12 főből álló bandája van/11 főből álló bandája van és ő maga a tizenkettedik.

DT: Kocs – 2 (Fél Edit, 1941. 154., 155.); Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951); Ispánk (EA 4140/19. – Dömötör Sándor gy., 1953); Dörgicse (EA 9368/16. – Csillag Gyula gy., 1953); Pálfszeg (EA 6305/23. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kemenesmagasi (EA 12130/28. – Gács Irén gy., 1959); Sármellék (NIFA 151/11. – Knézy Judit gy., 1960); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233–236.; Uő, 1996. 102–104.); Kustánszeg, Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 37–38., 41–42.; Sipőcz József, 2006. 77.); Felsőjánosfa (EA 17482/25. – Avas Kálmánné gy., 1972); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 263–264.).  
AF: Tiszacsécse (MOA 13017. – Bencsik János gy.).

**C 473.1.2. A huszonnégyszáz tagú betyárcsapat.** Savanyú Jóska bandája 24 főből áll.

DT: Szombathely – 2 (EA 8889/4–6., 12–13. – Bárdosi Jánosi gy., 1960).  
AF: Gégény: Mackótanya (EA 4434. – Nagy Dezső gy., 1950).

**C 473.1.3. Egyéb hagyományok.** Savanyú Jóska hatodmagával/negyedmagával jár rabolni.

DT: Mórighida (XJMNA 300-67/28. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Böde (Balogh Balázs, 1990. 132.).

**C 473.2. Savanyú Jóska név szerint ismert betyártársai.** Savanyú Jóska név szerint ismert/legkedvesebb betyártársai: Collán Jóska, Doma Vendel, Csuka-Molnár Józsi, Horváth-Vencel Mihály, Kalán Jóska, Káplár Józsi (Káplár Pista/Káplár Jancsi), Kerekes Jancsi, Kutyási, Madarász Jóska, Mogyorósi Imre, Mogyorósi Pista, Nárai Jancsi, Oroszlán Pali, Palkó Pali, Pityerész Bandi, Renkó, Szántó József, Varga Kurti Pál.

DT: Veszprém – 2 (EA 10041/53., 55. – Tilesch Nándor gy., 1929); Hács (EA 27114/8–13. – Jeli József gy., 1946); Szalapa (EA 4031/17. – Sándor István gy., 1953); Szombathely (EA 4200/4–5. – Dömötör Sándor gy., 1953); Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.); Ostffyasszonyfa (EA 5823/3. – Dömötör Sándor gy., 1954); Bucuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955); Pördefölde (GITL ltzs. n., MZA 92210. – Genthon István gy., 1956); Gyulafirátót (DE MNYT K-285/33. – Kauker Terézia gy., 1961); Nagyvázsony, Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 39–42., 50.); Középiszkáz (EA 20932/24–25. – Bán Ferenc gy., 1980); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 98. – Vajkai Aurél gy.); Szentgál (Uo., 79–81. – Tamásné Kiss-Tóth Vilma feljegyzése).  
→MZ VII. C 360.1.1. →MZ VII. C 679.

**C 473.3. Savanyú Jóska betyárja.** Falubeli emberek, akikről a helybeliek azt állítják, hogy fiatalkorában Savanyú Jóska betyárja/cinkosa volt. / Személyes visszaemlékezés a Savanyú Jóska mellett betyárként eltöltött évekre.

DT: Veszprém megye (EA 3386/1. – Pocsai József gy., 1943); Bakonybél (EA 2741/9. – Pesovár Ernő gy., 1951); Balatonszentgyörgy (Nyék Sándor, 1971. 438. – 1953); Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40. – 1957); Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961); Kemenesmihályfa (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 311.); Sümegprága, Szentantalfa (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 89., 116.); Szentgál (Tamás Károlyné Kis-Tóth Vilma, 2009. 17–18.).



**C 473.3.1. A betyár hátába süttött bélyeg.** Savanyú Jóska olaszki betyártársának a hátába egy bélyeg/egy kereszt van belesütve. Fel akarják akasztani, de miután leszakad az akasztófáról/egy lány vállalja, hogy férjhez megy hozzá, szabadon engedik.

DT: Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40. – 1957); Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 473.3.2. A láb alól eltett betyár.** Savanyú Jóska bandájának feloszlását követően az egyik beteges betyár egy hegyesdi gazdánál keres menedéket, de az másnap felcsalja magával a szőlőhegyre, ahonnan a betyár többé nem kerül elő.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

**C 473.5. A dupla csövű puskák.** Savanyú Jóska bandájában minden betyárnak dupla csövű puskája van.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 235.; Uő, 1996. 102–104.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 95–96. – Vajkai Aurél gy.).

**C 473.6. Savanyú Jóska és Bogár Imre.** Savanyú Jóska megszökik a börtönből, és csatlakozik Bogár Imre bandájához.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 156.).

**C 473.7. Savanyú Jóska lova.** Savanyú Jóska a lovait még csikókorukban maga választja ki és tanítja. / Olyan lova van Savanyú Jóskának, amely hű társa a betyárnak/jelzi gazdájának, ha ellenség közeledik.

DT: Hács (EA 27114/12–13. – Jeli József gy., 1946).

**C 473.8. Savanyú Jóska segítői.** Savanyú Jóskát a göcsi/bakonyi pásztorok segítik élelemmel. / Savanyú Jóskának a hárfás cigányok a hírvivői, akik bejárva az úri házakhoz és módos gazdákhöz, elújságolják neki, hogy hol mit érdemes rabolni.

DT: Csonkahegyhát, Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 37–38., 41.); Bakony vidéke (Sipőcz József, 2006. 105–106.).

**C 474. Savanyú Jóska szeretői.**

**C 474.1. Savanyú Jóska név szerint ismert szeretői.** Savanyú Jóska név szerint is emlegetett szeretője a noszlopi Tancsics Maca/az olaszfai Harmat Rozi/Szabó Vilma/az öntési Varga Örzse (Varga Zsuzsika/Varga Juli)/Vecsera Mari/stb.

DT: Veszprém (EA 10041/53. – Tilesch Nándor gy., 1929); Hács (EA 27114/10–11. – Jeli József gy., 1946); Olaszfa (EA 3776/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Mestrei-Intapuszta (SMNK 1454/XV. – Horváth Irén gy., 1950-es évek); Beleg, Kisbajom (S. Dobos Ilona, 1962. 297–298.); Badacsonytomaj (EA 16205/6–7. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Öntés – 3 (MZA 71659., 71660., 71672. – Lackovits Emőke gy., 1969); Páka (Molnár László, 1999. 158.).

**C 474.2. Savanyú Jóska és a báróné.** Savanyú Jóska szeretője egy báróné, aki a kastélyában gyakran elrejtí őt a pandúrok elől. / Savanyú Jóskába egy rablás alkalmával beleszeret Hertelendi gróf leánya, és amikor értesül arról, hogy a nevezetes betyárt elfogták, bánatában apácázárdába vonul.

DT: Bodrog (EA 15842/35. – Sass József gy., 1968); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 98–99.).

**C 474.3. Savanyú Jóska és a pesti dámák.** Savanyú Jóskához még Budapestről is eljönnek az úriasszonyok, hogy vele lehessenek. Csapodárságára a betyár ráfizet, mert egyiküktől nemi betegséget is összeszed.

DT: Hács (EA 27114/10. – Jeli József gy., 1946).

**C 474.4. A feleségül vett grófkisasszony.** Savanyú Jóska az erdőben egy síró kisasszonyra talál, aki elmondja neki, hogy elszökött otthonról, mert a szülei hozzá akarják kényszeríteni egy grófhhoz, akit nem szeret. A grófkisasszony nem tudván, hogy a híres betyár az, beleszeret Savanyú Jóskába, aki feleségül veszi, és elviszi a barlangjába, ahol aztán boldogan élnek.

AF: Gégény: Mackótanya (EA 4434. – Nagy Dezső gy., 1950).

**C 474.5. Savanyú Jóska és a szolgálatba visszavett szobalány.** Savanyú Jóska szeretője egy földbirtokos szép szobalánya, akitől fiúgyermek is születik. A földesúr értesülve erről, elbocsátja a lányt a gyerekekkel együtt. Amikor ez Savanyú Jóska tudomására jut, az embereivel megállítja az országút közepén az uraság hintóját, és megfenyegeti a benne ülő urat, hogy ha három napon belül nem fogadja vissza az elbocsátott szobalányt, búcsút mondhat az életének. A megrettent földesúr tartja magát a betyárnak tett ígéretéhez.

DT: Hács (EA 27114/10–11. – Jeli József gy., 1946).

**C 474.7. Savanyú Jóska áruló szeretője.** Savanyú Jóskát a szeretője árulja el/juttatja pandúrkézre.

DT: Dörgicse (EA 9368/2. – Csillag Gyula gy., 1953); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.; Uő, 1996. 106.); Dunaalmás (MOA 14146. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Őrség (Moldova György, 1974. 195–196.); Őrség (Szikszay Edit, 1990. 40.); Páka (Molnár László, 1999. 158.).

**C 476. Savanyú Jóska menekülése.**

**C 476.1. A fordított patkó.** Savanyú Jóska megfordítja a lova lábán a patkót, úgy menekül el az üldözői elől.

DT: Ostffyasszonyfa (EA 5823/3. – Dömötör Sándor gy., 1954).

**C 476.2. A megtévesztett üldözők (A betyár áruhában).** Savanyú Jóska szegényes ruhát öltve elvegyül a parasztnak/parasztruhában beáll a szántóvetők közé/női ruhát öltve beáll a mosóasszonyok közé, és amikor a pandúrok

odaérkeznek és tudakozódnak a menekülő betyár felől, nem ismerik fel őt/ő maga az, aki elirányítja másfelé az üldözőit.

DT: Bázakerettye (EA 10041/41–42. – Tilesch Nándor gy., 1944); Szalapa (EA 4031/17. – Sándor István gy., 1953); Balatonszentgyörgy (Nyék Sándor, 1971. 438. – 1953); Gencsapáti (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 107.); Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 96. – Vajkai Aurél gy.); Balaton-felvidék (Uo., 75. – Zákonyi Ferenc gy.).

**C 476.3. Az elrejtőző Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska az öt üldöző pandúrok elől egy szalmakazalban/farakás tetején/egy lombos fa tetején/egy szénapadláson/a bíró padlásán rejtőzik el, akik ott nem keresik.

DT: Iszkáz (EA 21506/28. – Süle Sándor gy., 1948); Szombathely (MOA 13603. – Bárdosi János gy., 1960); Zalaudvarnok (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 243.); Bodrog (EA 15842/35. – Sass József gy., 1968); Vének (MZA 71650. – Lackovits Emőke gy., 1968); Adorjánháza (EA 20082/49. – Szalóky László gy., 1978); Középiszkáz (EA 20932/27. – Bán Ferenc gy., 1980; Sipőcz József, 2006. 87–88.).

**C 476.5. Savanyú Jóska menekülése (egyéb hagyományok).** Savanyú Jóska a pandúrok érkezésekor a lámpát leverve menekül el csárdából/a szántóvető paraszt lovát eloldva menekül el az üldözői elől/a folyót átúszva sikerül elmenekülnie/stb.

DT: Városlőd (Sipőcz József, 2006. 71. – 1883); Veszprém megye (EA 3386/1. – Pocsai József gy., 1943); Kistrákos (EA 10102/1. – Imre Sándor gy., 1956); Szombathely (EA 8889/14–15. – Bárdosi János gy., 1960); Sáska (EA 12896/8. – Tóth Joachim gy., 1961); Kéttornyúlak – 2 (LDMNA 43/6–7., 7.); Osztópán (EA 15842/35. – Sass József gy., 1968); Kispirit (EA 21239/16. – Szalóky Károly és Szabó József gy., 1981).

**C 477. Savanyú Jóska elfogása.**

**C 477.1. Az árulás által elfogott Savanyú Jóska.** Savanyú Jóskát a saját társai/egy juhász cimborája/egy amnesztiával kecsgettetett betyár/a tulajdon szeretője/egy csárdás/egy kocsmárosné/stb. árulja el azáltal, hogy értesíti a pandúrokat Savanyú hollétéről/hogy altatóport kever a borába/hogy eldugja a betyár pus-káját, hogy a kiérkező pandúrok könnyebben elfoghassák.

DT: Veszprém (EA 10041/55. – Tilesch Nándor gy., 1929); Kocs (Fél Edit, 1941. 155–156.); Kerkakutas (SMK 128/II. 48–49. – Dömötör Sándor gy., 1947); Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp István gy., 1952); Dörgicse – 3 (EA 9368/2–4. – Csillag Gyula gy., 1953); Zalaszentlőrinc (EA 3975/5. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Szalapa (EA 4031/18. – Sándor István gy., 1953); Veszprém (EA 10041/56. – Tilesch Nándor gy., 1954); Nemesvámos (EA 9776/12. – Illéfalvi György gy., 1956); Kemenesmagasi (EA 12130/28–29. – Gécs Irén gy., 1959); Kemenessömjén (SMNK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Sáska (EA 12896/8–9. – Tóth Joachim gy., 1961); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 236.; Uő, 1996. 1056.); Kéttornyúlak (LDMNA 43/9–11. – Somfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 93–94.); Tihany (EA 7529/24. – Dobos Ilona gy., 1965); Mórighida (XJMNA 300-67/31. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Tapolca (LDMNA 52/41. – Szelestey Ibolya gy., 1967); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 37.; Sipőcz József, 2006. 75–76.); Öntés (MZA 71657. – Lackovits Emőke gy., 1969); Örség (Moldova György, 1974. 195–196.);

Középiszkáz (EA 20932/24–25. – Bán Ferenc gy., 1980); Sümegeprága (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 89.); Káptalanfa (EA 21503/41. – Molnár Emma gy., 1982); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 267.); Őrség (Szikszay Edit, 1990. 40.); Felsőiszkáz\* (Ágh István, 1990. 52.); Páka (Molnár László, 1999. 158.); Dad (Bosnyák Sándor, 2001. 290.); H. n. (Sipőcz József, 2006. 98. – Vajkai Aurél gy.).

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 179–180. – Papp Attila gy.).

**C 477.1.1. A Savanyú Jóska borába kevert álompor.** A Savanyú Jóska eláruló személy észrevétlenül alatóport tesz a betyár borába, és amikor Savanyú elalszik, hívja a pandúrokat, hogy immár elfoghatják.

DT: Bókaháza, Dörgicse – 2, Gerse, Káptalanfa, Kerkakutas, Kéttornyúlak, Kocs, Középiszkáz, Mórchida, Nemesvámos – 2, Őrség, Sáska, Szalapa, Tapolca, Tihany, Veszprém, Zalaszentlőrinc.

AF: Asszonyvására.

**C 477.2. Az alvás közben elfogott betyár (Az árulkodó horkolás).** Savanyú Jóska alvás közben fogják el a pandúrok, amint az erdőben egy farakás tetején alszik. A betyárt a horkolása árulja el, másként nem találnák meg.

DT: Szombathely (EA 8889/16. – Bárdosi János gy., 1960); Sármellék (NIFA 151/11. – Knézy Judit gy., 1960); Tapolca (EA 15858/40. – Hagymási Sándor gy., 1967).

**C 477.3. Az elfogás helyszíne (Az erdőben elfogott betyár).** Savanyú Jóska az erdőben/a Bakony rengetegében/a zalalaházi erdőben/a Tapolca melletti vendéki cserben/az úrkúti erdőben/a káptalanfai erdőben/a bokodi erdőben fogják el.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 155–156.); Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp István gy., 1952); Dörgicse (EA 9368/4. – Csillag Gyula gy., 1953); Szalapa (EA 4031/21. – Sándor István gy., 1953); Nemesvámos (EA 9776/12. – Illésfalvi György gy., 1956); Zalabér (EA 6273/8. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Zalaistvánd (EA 6281/3. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kemenessömjén (SMNK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Kéttornyúlak (LDMNA 43/10–11. – Somfai Jánosné gy., 1963); Tapolca (LDMNA 52/41. – Szelestey Ibolya gy., 1967); Tapolca (EA 15858/40. – Hagymási Sándor gy., 1967); Öntés (MZA 71657. – Lackovits Emőke gy., 1969); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 145.); Káptalanfa (EA 21503/41. – Molnár Emma gy., 1982); Pécsely (Bohuniczky Szefi, 1989. 126–127.); Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1987. 261., 267.; Sipőcz József, 2006. 98.).

**C 477.5. A fogdába kísért Savanyú Jóska.** Személyes emlékek Savanyú Jóska-ról, amint a pandúrok a tapolcai megyeházára/a zalaegerszegi fogdába kísérik a híres betyárt.

DT: Dörgicse (EA 9368/2. – Csillag Gyula gy., 1953); Szalapa (EA 4031/21. – Sándor István gy., 1953); Zalabér (EA 6273/6. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Kéttornyúlak (Sipőcz József, 2006. 93–94. – Somfai Jánosné gy., 1963).

**C 478. Savanyú Jóska szökése.**

**C 478.1. A csatornán keresztül megszökő Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska a börtönből a szennyvízcsatornán keresztül szökik meg.

DT: Szombathely (EA 8889/16–17. – Bárdosi János gy., 1960).

**C 478.2. Savanyú Jóska gyóntatópapja.** Az elfogott Savanyú Jóskát halálra ítélik. A betyár az ítélet kihirdetésekor három nap haladékot kér, addig, amíg a gyóntatópapja megérkezik, s a teremben jelenlévő cimborák ebből már tudják a teendőjüket. Amint a papot értesítik, és elindul, hogy Savanyúnak feladja az utolsó kenetet, a betyárok feltartóztatják az útjában, és a reverendát magára öltve (mint plébános) az egyikük megy be a börtönbe, majd egy óvatlan pillanatban reszelőt és kötelet ad át a raboskodó betyárvezérnek. Savanyú Jóska még aznap éjjel elfűrészezi a zárka ablakán a rácsot, és a kötélén leereszkedve kiszökik a börtönből.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 235–236.; Uő, 1996. 104–105.).

**C 478.3. A papi ruhában megszökő Savanyú Jóska.** Savanyú Jóskát életfogytiglani börtönbüntetésre ítélik. Az ítélet hallatán a betyár három hétig nem eszik, és halálos betegnek tettet magát. Amikor az örök látják, hogy Savanyú már nem sokáig húzza, papot hívatnak hozzá, hogy meggyóntassa. Amint a pap bemegy a betyár cellájába, Savanyú felpattan az ágyáról, a papot megköttözi, a száját pedig betömi, hogy ne kiálthasson, majd a ruháját magára öltve a mit sem sejtő örök előtt kisétal a tömlőcből. Amikor a szökést felfedezik, Savanyú Jóska már messze jár.

DT: Kocs (Fél Edit, 1994. 156.).

**C 479. Savanyú Jóska börtönévei.**

**C 479.1. Savanyú Jóska a börtönben.** Savanyú Jóskát a tapolcai „Pandúrház”-ban/a veszprémi fogházban/a szombathelyi megyeházán/Illaván a fegyházban/a váci börtönben tartják fogva.

DT: Dörgicse (EA 9368/2. – Csillag Gyula gy., 1953); Szombathely (EA 4200/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szombathely (EA 8889/16–17. – Bárdosi János gy., 1960); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 37.; Sipőcz József, 2006. 76.); Tapolca (EA 15858/35. – Hagymási Sándor gy., 1967); Középiszkáz (EA 20932/25. – Bán Ferenc gy., 1980); Gerse (Mozsolics Amália, 1996. 101.); Szentgál (Tamás Károlyné Kis–Tóth Vilma, 2009. 18.).

**C 479.2. Savanyú Jóska béklyója.** Savanyú Jóskának a börtönben láncsal a lábára kötött nagy vasgömböt kell viselni, hogy el ne szökhessen.

DT: Szombathely (EA 4200/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szombathely (EA 8889/17. – Bárdosi János gy., 1960); Gerse (Mozsolics Amália, 1996. 101.).

**C 479.3. Savanyú Jóska szabadulása.** Savanyú Jóska a váci püspök közbenjárására szabadul ki a börtönből. / Miután nyilvánosan meggyónja a vétkeit, a többi rab okulására szabadon bocsátják Savanyú Jóskát.

DT: Szombathely (EA 4200/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kéttornyúlak (LDMNA 43/12–13. – Somfai Jánosné gy., 1963).

**C 480. A jó útra tért Savanyú Jóska.** Savanyú Jóska a szabadulását követően Egeralján a hűgához költözik és disznókupec lesz/mint házaló kereskedő Óriszentpéteren és környékén késeket és apró csecsebecséket árul/Sümegegen telepedik le, de rovott múltjára tekintettel minden nap jelentkeznie kell a csendőrségen.

DT: Szombathely (EA 4200/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szalapa (EA 4031/21. – Sándor István gy., 1953).

**C 480.1. Savanyú Jóska remetéskedése.** Savanyú Jóska az utolsó éveiben a Balaton-felvidéken egy barlangban él mint remete/szegény vándorként olykor feltűnik a környező falvakban is.

DT: Hács (EA 26163/37.; EA 27114/13. – Jeli József gy., 1946); Veszprém (EA 10041/58. – Tilesch Nándor gy., 1954).

**C 480.2. A körüldrótozott világ.** Szabadulása után Savanyú Jóska azt mondja az őt meglátogató embereknek, hogy azért nem folytatja tovább a betyárkodást, mert időközben már „körüldrótozták a világot” – utalva a telefonvezetékekre.

DT: Nagyvázsony (Zákonyi Ferenc, 1967. 42.).

**C 482. Savanyú Jóskával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 482.1. Találkozás Savanyú Jóskával.** Személyes emlékek/visszaemlékezések a Savanyú Jóskával való találkozásról/a településen megforduló betyárról.

DT: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951); Gerse (EA 2489/12. – Dömötör Sándor gy., 1951); Olaszfa (EA 3776/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Kistrákos (EA 3984/3. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szalapa (EA 4031/17. – Sándor István gy., 1953); Bük (Dömötör Sándor, 1954. 55.); Veszprém (EA 10041/58. – Tilesch Nándor gy., 1954); Kistrákos (EA 10102/3. – Imre Sándor gy., 1956); Pálfiszeg (EA 6305/23. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 234.); Mórchida (XJMNA 300-67/28. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Badacsonytomaj (EA 16205/6–7. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); Öntés – 3 (MZA 71671., 71675., 71678. – Lackovits Emőke gy., 1969); Tényő (EA 17099/16. – Halász Aranka gy., 1971); Nemesvámos (EA 17695/6. – Szalai Imre gy., 1973); Törökkoppány (EA 21150/28. – Bősze Gábor gy., 1981); Doba (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 98.); Gerse – 2, Gerse-Karátfölde (Mozsolics Amália, 1996. 100–104.); Bazsi (Sipőcz József, 2006. 95–96. – Vajkai Aurél gy.).

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 29. – 1985).

**C 482.2. Savanyú Jóska figyelmeztetése.**

**C 482.2.1. „Gombot kössön a nyelvére!”** Savanyú Jóska a vele találkozó embereket arra inti, hogy senkinek nem beszéljenek arról, hogy látták/hogy találkoztak vele. Savanyú Jóska figyelmeztető szavajárása: „Aztán gombot kössön ám a nyelvére!”/„Se tudója, se látója ne légy, hogy láttál!”/„Osztán se láttál, se hallottál!”

DT: Hács (EA 27114/12–13. – Jeli József gy., 1946); Gersekarát (EA 2444/6. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szombathely (EA 4200/3–4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos – 3 (EA 10102/3–4. – Imre Sándor gy., 1956); Gersekarát (Mozsolics Amália, 1963. 235.); Kéttornyúlak (LDMNA 43/8–9. – Somfai Jánosné gy., 1963); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 35–36.); Osztópán (EA 15842/35. – Sass József gy., 1968).

**C 482.2.2. Savanyú Jóska betyárfélórája.** Három tanító kártyázik a csárdában, amikor megérkezik Savanyú Jóska a bandájával. Savanyú maradásra inti a megremült tanítókat, és azt mondja nekik, hogy csak kártyázzanak tovább nyugodtan. A betyárok mulatni kezdenek, majd amikor jól kimulatták magukat és távoznak, a vezérük közli a tanítókkal, hogy most már ők is mehetnek, de előtte még ki kell várniuk a betyárfélórát.

DT: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951).

**C 482.4. Savanyú Jóska és Petőfi.** Savanyú Jóska az ostffyasszonyfai kocsmában iszogot, amikor betoppan oda Petőfi. A betyár a költőt is megkínálja.

DT: Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 9.).

→MZ II. N 83.2.

**C 482.5. Savanyú Jóska pihenése.** Savanyú Jóska mindig hason fekvé alszik, mert ha hanyatt feküdne, az alvás közben felismerhetnék, ha pedig oldalt feküdne, nem hallana rendesen, míg hason fekvé már a föld remegéséből is megérzi, ha valaki közeledik.

DT: Szombathely (EA 4200/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Szombathely (EA 8889/15. – Bárdosi János gy., 1960).

**C 482.8. Itt járt Savanyú Jóska...** Savanyú Jóska hajdani ottjártának helyi emlékei.

DT: Becsvölgye: Kereseszeg (EA 6315/9. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Szergény (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 299.); Csiliznyárad (Marczell Béla, 1983c. 10.).

**C 482.9. A rossz hírű Savanyú Jóska.**

**C 482.9.1. A hangyabolyba ültetett vándor.** Savanyú Jóska öncélú szórakozásból megállít egy az erdőn keresztülmenő vándort, és megkötözve egy hangyabolyba ülteti. Néhány hét múlva visszamegy megnézni, és látja, hogy az áldozata még mindig mozog, de a hangyák már kirágták a húsát. Azóta mondják az emberek azon a vidéken: „Gonosz, mint a Savanyú Jóska!”

DT: Sopronbeled (SMNK 1454/XVI. – N. N. gy., 1950-es évek).

**C 482.9.2. A véletlenül agyonlőtt pásztorfiú.** Pisztolytisztítás közben véletlenül elsül Savanyú Jóska fegyvere, és a golyó halálra sebez egy ott tébláboló pásztorbojtárt.

DT: Szergény (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 299.).

**C 482.9.3. Andóri, Andandóri!** Savanyú Jóska a társaival beállít egy molnárhoz, hogy kirabolja őt. A molnár utolsó kívánságaként azt kéri tőlük, hogy élene kelhesse kedvenc nótáját. Folyton csak azt éneklí: Andóri, Andandóri! Az e nevekre hallgató két komondor előrohan a hátsókertből, és elkergeti a meglepett betyárokat.

DT: Törökkoppány (Bősze Gábor, 1981. 5.).

C 482.9.5. Egyéb hagyományok.

DT: Nemespátró (Bosnyák Sándor, 2001. 290.).

**C 483. Savanyú Jóska halála.**

**C 483.1. Az agyonlőtt Savanyú Jóska.** Savanyú Jóskát az őt üldöző pandúrok lövik agyon (a Szorosad és Törökkoppány közötti nádasban).

DT: Nikla (EA 18044/199. – Tomisa Ilona gy., 1974); Törökkoppány (EA 21150/28. – Bősze Gábor gy., 1981).

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 29. – 1985).

**C 483.2. A kivégzett Savanyú Jóska.** Savanyú Jóskát halálra ítélik, és a társaihoz hasonlóan akasztófán végzik ki.

DT: Pécsely (Bohuniczky Szefi, 1989. 126–127.); Örség (Szikszay Edit, 1990. 40.).

**C 483.3. Az öngyilkos Savanyú Jóska.** A börtönből szabadult Savanyú Jóska nem találván a helyét a civil életben/nem tudván elviselni, hogy valaki parancsoljon neki, búskomorságba esik és öngyilkos lesz (felakasztja magát/főbe lövi magát a saját pisztolyával).

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 156.); Veszprém megye (EA 3386/1. – Pocsai József gy., 1947); Hács (EA 27114/13. – Jeli József gy., 1946); Kemenessömjén (SMNK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 236.; Uő, 1996. 106.); Mórchida (XJMNA 300-67/31. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Nemesvámos (Zákonyi Ferenc, 1967. 37.; Sipőcz József, 2006. 76.); Középiszkáz (EA 20932/25. – Bán Ferenc gy., 1980); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 263.); Szentgál (Tamás Károlyné Kis-Tóth Vilma, 2009. 18.).

**C 485. Savanyú Jóskával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 485.1. Az erdei rejtekhely.** Savanyú Jóska és társai tanyája/rejtekhelye a Bakony rengetege/a Dunántúl egyéb erdőségei.

DT: Nemesgulács (EA 2058/3. – Luzsicza Lajos gy., 1947); Felsőgörzsöny, Kerkakutas (SMK 128/II. 48–49. – Dömötör Sándor gy., 1947); Iszkáz (EA 21506/78. – Süle Sándor gy., 1948); Páka (EA 2699/1. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp



István gy., 1952); Szalapa – 3 (EA 4031/17., 21–22. – Sándor István gy., 1953); Szombathely (EA 4200/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Dörgicse (EA 9368/4. – Csillag Gyula gy., 1953); Zalaszentlőrinc – 2 (EA 3975/5. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Nemesvámos (EA 9776/12. – Illéshalmi György gy., 1956); Zalabér (EA 6273/8. – Szentmihályi Imre gy., 1957); Zalaistvánd (EA 6281/3. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kislengyel (EA 6305/9. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Kemenessömjén (SMNK 1454/IX. – Horváth Etelka gy., 1950-es évek); Szombathely – 2 (EA 8889/15., 16. – Bárdosi János gy., 1960); Kéttornyúlak (LDMNA 43/10. – Somfai Jánosné gy., 1963); Pusztamagyaród (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 406.); Tihany (EA 7529/24. – Dobos Ilona gy., 1965); Tapolca (LDMNA 52/41. – Szelestey Ibolya gy., 1967); Tapolca (EA 15858/40. – Hagymási Sándor gy., 1967); Csonkahegyhát (Zákonyi Ferenc, 1967. 38.); Öntés – 3 (MZA 71657., 71677., 71680. – Lackovits Emőke gy., 1969); Tényő (EA 17099/16. – Halász Aranka gy., 1971); Edve (EA 17097/10. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971); Felsőjánosfa (EA 17482/25. – Avas Kálmánné gy., 1972); Nemesvámos (EA 17695/6. – Szalai Imre gy., 1973); Kistrákos (EA 19165/22–23. – Avas Kálmánné gy., 1976); Középiszkáz (EA 20932/24–25. – Bán Ferenc gy., 1980); Szergény, Telekes (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 299., 561.); Tapolca (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 145.); Káptalanfa (EA 21503/41. – Molnár Emma gy., 1982); Bakonysárkány, Súr (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 312., 333.); Szentgál – 3 (Vajkai Aurél, 1987. 261., 263–264., 267.); Szeleste (<http://www.nti.btk.mta.hu/kapcsolathalo/index.php/Szeleste> – Joó Emese gy., 1989); Őrség (Szikszay Edit, 1990. 40.); Zalaszegvár (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 195.); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 98.); Göntérháza (Magyar Zoltán, 2010. 133.).

AF: Békés (EA 2379/110. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Tiszacsécse (MOA 13017. – Bencsik János gy.).

**C 485.1.1. A Bakony betyárja.** Savanyú Jóskának a Bakony erdeiben van a rejtekhelye/tanyája.

DT: Bakonysárkány, Bókaháza, Dörgicse, Felsőgörzsöny, Kemenessömjén, Kerkakutas, Kéttornyúlak, Nemesgulács, Nemesvámos, Nyirád, Őrség, Súr, Szalapa, Szentgál – 3, Szombathely, Tapolca – 2, Tényő, Zalabér, Zalaistvánd.

AF: Tiszacsécse.

**C 485.1.2. A szentkúti betyár.** Savanyú Jóska a tapolcai szentkútnál tanyázik.

DT: Nemesgulács.

**C 485.2. Savanyú Jóska barlangja.** Savanyú Jóska és embereinek búvóhelye/tanyája egy-egy bakonyi/Balaton-felvidéki barlang.

DT:

– A bakonybéli Pénz-lik: Bakonybél (Sipőcz József, 2006. 107.).

– A bakonyánai/jásdi Savanyú Jóska-barlang: Bakonyánai/Jásd (Sipőcz József, 2006. 107.).

– A bakonyszentlászlói Kőpince: Bakonyszentlászló (Vajkai Aurél, 1959. 129.; Uő, 1970. 43–44.); H. n. (Sipőcz József, 2006. 108.).

– Az iharkúti Zsiványbarlang: Iharkút (EA 17811/8. – Kürthy Gyula és György Gyula gy., 1973).

– A kéthelyi Zsiványlik: Kéthely (NIFA 27/23. – Szabó Erzsébet gy., 1961).

- A németbányai Pinceluk: Németbánya (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 263.).
- A padragkúti Pokollik/Bújó-lik: Padrag (Vajkai Aurél, 1959. 129.; Uő, 1987. 43.); Padragkút (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 244.); H. n. (Sipőcz József, 2006. 107.).
- A tapolcafői Savanyó Jóska ballangya: Tapolcafő (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 228.).
- A tihanyi Szukalíkja/a Csúcshegy oldalában lévő barlang: Tihany (EA 7529/23. – Dobos Ilona gy., 1965); Tihany (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 488.).
- A vindornyaszőlősi Vadlány-lik: Vindornyaszőlős (Sipőcz József, 2006. 107–108.).
- Közlebről nem lokalizált bakonyi barlang: Hács (EA 27114/8–13. – Jeli József gy., 1946); Felsőgörzsöny (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy., 1947); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 236.); Nyirád (Sipőcz József, 2006. 98.).

**C 485.3. Savanyú Jóska bunkerje.** A hegyoldalba/mély szakadékba vájt mester-séges üreg, amelyben Savanyú Jóska rejtőzött. / Egy a szőlőhegyen lévő pince, ahol sokat időzött Savanyú Jóska.

DT: Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203–204.); Balatonudvari (Sipőcz József, 2006. 94. – Vajkai Aurél gy.); Szentgál (Tamás Károlyné Kis-Tóth Vilma, 2009. 17.); Göntérháza (Magyar Zoltán, 2010. 133.); Vászoly (Nagy Balázs szerk., 2012. 188.).

**C 485.4. Savanyú Jóska alagútja.** A mersevāti „Savanyó-házból”/a bakonysárkányi „Wagner-ház” pincéjéből nyíló alagút, melyen át Savanyú Jóska szükség esetén elmenekülhet az őt kereső pandúrok elől.

DT: Mersevát (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 308.); Bakonysárkány (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 312.).

**C 485.5. Savanyú Jóska föld alatti istállója.** A karcagi Ágota-pince mint Savanyú Jóska föld alatti istállója, ahová a betyár a lopott lovakat hordta.

AF: Karcag (MZA 59484. – Ötvös Lajos gy., 1976).

**C 485.6. Savanyú Jóska kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, fertálykocsmák, ahol Savanyú Jóska gyakran megfordult/ahol a bandájával mulatott.

DT:

- A bakonyi Pinkőczy csárda: H. n. (Sipőcz József, 2006. 105–106).
- A Balatonalmádi és Káptalanfüred határán állt Határcsárda: Veszprém (EA 10041/57. – Tillesch Nándor gy., 1954); Balatonalmádi (Sipőcz József, 2006. 105.).
- A bándi kocsmá: Bánd (Sipőcz József, 2006. 106).
- A bokodi Faludi kocsmá: Kocs (Fél Edit, 1941. 155.).
- A farkasgyepűi Betyárcsárda: Farkasgyepű (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 93.).
- A gyulafirátóti Kőkenyési csárda: Gyulafirátót (DE MNYT K-285/33. – Kauker Terézia gy., 1961).
- A gyöngyösfalvi Csárdo-gyöp: Gyöngyösfalu (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 93.).
- A jánosházi Betyárcsárda: Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1968);
- A káptalanfai fertálykocsmá: Káptalanfa (EA 21503/41. – Molnár Emma gy., 1982).
- A kispirityi Kispirityi csárda: Kispirity (EA 21239/16. – Szalóky Károly és Szabó Dénes gy., 1981; Sipőcz József, 2006. 106.).

- A kocsi Faludi kocsmá: Kocs (Fél Edit, 1941. 155.).
- A magyarszerdahelyi Régi csárda: Magyarszerdahely (Sipőcz József, 2006. 107.).
- A mumori Mumori csárda: Múmor (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 365.).
- A nemesvámosi Vámosi csárda: Nemesvámos (EA 9307/6. – Illésfalvi Antal gy., 1953); Nemesvámos (EA 9776/10. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956); Nemesvámos – 3 (Zákonyi Ferenc, 1967. 34–36., 49–50.); H. n. (Sipőcz József, 2006. 11., 103.); Nemesvámos (MZA 101848. – Magyar Zoltán gy., 2012).
- Az ostffyasszonyfai kocsmá: Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 9.).
- Az öntési Csali csárda: Öntés (MZA 71679. – Lackovits Emőke gy., 1969).
- Az őrségi Harissai csárda: Nagyrákos (SMNK 804/2. – Avas Kálmánné gy., 1971).
- A pápozdi csárda: Pápozdi (EA 3386/1. – Pocsai József gy., 1943).
- A Rezi melletti (Hévízhez közeli) közeli Gyöngyösi csárda: H. n. (Sipőcz József, 2006. 11., 104).
- A sárvári Herpenyő csárda: Szeleste (<http://www.nti.btk.mta.hu/kapcsolathalo/index.php/Szeleste> – Joó Emese gy., 1989).
- A sáskai csárda/„Zsidó ház”: Sáska (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 95.).
- A sümegi Rengetegi csárda: Iszkáz (EA 21506/78. – Süle Sándor gy., 1948).
- A szőci kocsmá: Kéttornyúlak (LDMNA 43/7. – Domfai Jánosné gy., 1963; Sipőcz József, 2006. 91.).
- A Tapolca melletti Billege csárda: Badacsonytomaj (EA 16205/6–7. – Nemeskéri Ernő gy., 1969); H. n. (Sipőcz József, 2006. 11., 106.).
- A tūrjei csárda: Bérbaltavár – 2 (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951).
- A Túskevár melletti Dabrókai csárda: Túskevár (Sipőcz József, 2006. 11., 105.).
- Az uraiújfalui Ragyogó/Ragyogósi csárda: Uraiújfalu (EA 3777/16. – Dömötör Sándor gy., 1952).
- A zalahalápi csárda: Dörgicse (EA 9368/4. – Csillag Gyula gy., 1953); Kistrákos (EA 19165/23. – Avas Kálmánné gy., 1976).

**C 485.8. Savanyú Jóska fája.** Odvas hársfa Olaszfa határában, amelyben Savanyú Jóska rejtőzött. / Hatalmas vadkörtefa Adorjánháza mellett, amelynek sűrű lombjai között Savanyú Jóska elrejtőzött az öt üldöző pandúrok elől. / Százötven éves cserfa Celldömölk mellett, amely alatt Savanyú Jóska gyakran megpihent. / A Nagy bükkfa Óbást mellett, amelybe Savanyú Jóska ott járta-kor belevészte a nevét.

DT: Olaszfa (EA 3776/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Adorjánháza (EA 20082/49. – Szalóky László gy., 1978); Celldömölk (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 322.).

FF: Óbást (MZA 92951. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 485.9. Savanyú Jóska kútja.** Forrás Bük/Súr közelében, amely mellett Savanyú Jóska tanyázott és a vizéből ivott.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 54–55.); Súr (EA 17079/9. – Erdélyi Anna és Szakács Magdolna gy., 1971).

**C 485.10. Savanyú Jóskaival kapcsolatos egyéb helynevek.** Az edvei Savanyújóska gödre/a telekesi Tolvaj-erdő mint Savanyú Jóska hajdani rejték-helye.

DT: Edve (EA 17097/10. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971); Telekes (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 561.).

**C 486. Savanyú Jóskaival kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 486.1. Savanyú Jóska kulacsa.** A tapolcai Pandúrház pincéjében talált kulacs mint az ott raboskodó Savanyú Jóska kulacsa.

DT: Tapolca (EA 15858/35. – Hagymási Sándor gy., 1967).

**C 486.2. Savanyú Jóska pipája.** Savanyú Jóska pipája Nemesapátin, amit a betyár egy nagyúrtól rabolt, és amelybe többször annyi dohány fér, mint más pipába, és amelyért későbbi gazdájának egy cigány két lovat ígért.

DT: Nemesapáti (Sági Károly, 1982. 368.).

**C 486.3. Savanyú Jóska furulyái.** Abból a fából faragott furulyák, melyekre Savanyú Jóska felakasztotta magát, és melyekkel csak szomorú nótákat lehet fújni.

DT: Veszprém megye (EA 3386/1. – Pocsai József gy., 1943).

**C 486.5. Savanyú Jóska fokosának nyoma.** Savanyú Jóska fokosának nyoma a kocsi Faludí kocsmá/a jánosházi Betyárcsárda/a nemesvámosi Vámosi csárda mestergerendájában, ahová a betyár a fegyverét belevágta, amikor ott mulatott.

DT: Kocs (Fél Edit, 1941. 155.); Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1995); Nemesvámos (MZA 201848. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**C 487. Savanyú Jóska kincsei.**

**C 487.1. Savanyú Jóska elrejtett kincsei.** Savanyú Jóska erdőben/odvas fában elrejtett, máig keresett kincsei. / Savanyú Jóska által talált, az urak által elrejtett pénzesládika.

DT: Szalapa (EA 4031/17. – Sándor István gy., 1953); Mestrei-Intapuszta (SMNK 1454/XV. – Horváth Irén gy., 1950-es évek); Andrásfa (DE MNYT K-494/54. – Nagy Erzsébet gy., 1967); Nikla (EA 18044/199. – Tomisa Ilona gy., 1974); Öcs (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991., 274.).

**C 487.2. Az illetéktelen kezekbe került kincs.** Savanyú Jóska kincse, amit illetéktelen személyek szereznek meg/lopnak el.

DT: Tihany (EA 7529/24. – Dobos Ilona gy., 1965); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266–267.); Oszkó (Zágorhidi Czigány Balázs, 2002. 150.).

**C 487.3. A kincsre vezető Savanyú Jóska (A pénzt rejtő szénakazal).** Savanyú Jóska tanácsára egy szegény ember megvásárol a kaszálón egy szénaboglyát/a falu végén három szénakazlat, melyek alatt egy csomó pénzre (Savanyú Jóska odarejtett pénzére) talál.

DT: Sáska (EA 12896/8. – Tóth Joachim gy., 1961); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.).

**C 488. Savanyú Jóska leszármazottai.** Savanyú Jóska oldalági écsi rokonsága, akik a ládafiabán féltve őrzik a híres betyár fényképét.

DT: Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1968).

**C 490. Ál-Savanyú Jóskák.** Magukat a siker reményében Savanyú Jóskának kiadó csalók, tolvajok, szélhámosok esetei.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc, 1967. 50–51. – 1883); Balatonalmádi, Kisbér, Komárom vármegye, Somogy vármegye, Veszprém – 2, Vörösberény, H. n. – 2 (Sipőcz József, 2006. 72–74. – 1883).

## C 491–520. Sisa Pista (Benkó István)

**C 491. Sisa Pista származása.**

**C 491.1. Sisa Pista születési helye.** Sisa Pista Nagylócon/Ipolyszalkán született.

FF: Palócföld (EA 9556/1. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Ipolyszalka (Csáky Károly, 1985. 30.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1998. 229.).

**C 491.2. A juhászból lett betyár.** Sisa Pista fiatalkorában elszegődik községi pásztornak, az apja is juhász.

FF: Palócföld (EA 9974/62. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Palócföld (EA 9656/1. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 252.); Palócföld (Puskás Péter-Végh József, 1997. 140.); Pásztó (Bosnyák Sándor, 2001. 302.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 176.).

**C 492. Hogyan lett betyár Sisa Pista?**

**C 492.1. A betyárkodás íze (Sisa Pista első rablása).** Sisa Pista vagyonos szülők gyermeke, de kacérkodik a betyársággal. Betyárruhát szerez, albajuszt ragaszt magának, és amikor egyszer a szülei marhát mennek eladni a vásárba, hazafelé jövet elébük áll, és inkognitóban kirabolja őket. Este otthon az édesanyját kérdezi, hogy miért sír, mire az asszony elpanaszolja a velük történt esetet. Sisa Pista elárulja nekik, hogy az ő tréfája volt a rablás, és visszaadja nekik a tehén árát, ellenben az eset miatt kedvet kap a könnyű pénzkeresethez.

FF: Nógrádbercel (Jakus Lajos, 1990. 350–351.); Börzsöny vidéke (Puskás Péter-Végh József, 1997. 126.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 177.); Börzsöny vidéke – 2 (Végh József, 2012. 16–17., 19.).

**C 492.2. A bosszúból betyárnak állt Sisa Pista.** Sisa Pista még gyerekként/juhászbojtárként levágja/elveszti gazdája egyik állatát, amiért az nagyon megveri/értesíti a pandúrokat, és az egyik pandúr vallatás közben kegyetlenül megkínozza őt (a lábánál fogva felakasztja egy fára és úgy veri/tüzet rak alatta/gombostűket szurkál a talpába), de Sisa úgysem vall. Elkéseredésében és a bosszútól vezérelve felcsap betyárnak.

FF: Nógrádsipek (EA 9656/4–5. – Korcsmáros László gy., 1950–1951); Kishartyán (PMNA 48/55–56. – Pesovár Ernő gy., 1951); Bernecebaráti (EA 4899/10. – Korcsmáros László gy., 1952); Érsekivadkert (Dobos Ilona, 1981. 252–253.); Ipolyásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 229.); Szécsény (EA 23046/III. 463–464. – Nagy Zoltán gy., 1985); Palócföld, Nógrádsipek (Puskás Péter–Végh József, 1997. 140–141., 186–187.; Végh József, 2012. 118–119.); Pásztó (Bosnyák Sándor, 2000. 149.; Uő, 2001. 302.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 138–139. – Jozef Melicher gy.).

### **C 493. Sisa Pista tulajdonságai.**

**C 493.1. Sisa Pista viselete.** Sisa Pista mindig betyáros viseletben (cifraszűrben; lobogó, fehér ingben; fényes baltával; övét késekkel és pisztolyokkal teletűzdelve) jár.

FF: Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.); Palócföld (EA 9656/10. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (MZA 97211. – Hála József gy., 1982).

**C 493.2. A tisztakezű betyár.** Sisa Pista kezéhez nem tapad vér, embert sohasem öl, a rablásait sem erőszakkal viszi végbe. / Sisa Pista nem tart a többi rablóval, amikor tudja, hogy a tervbe vett kastély kirablásakor emberéletet is ki kell majd oltani.

FF: Hollókő – 2 (EA 7556/75., 78. – Dobos Ilona gy., 1965); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 166.); Bernecebaráti – 3 (MZA110656., 111643., 111657. – Magyar Zoltán gy., 2017–2018).

**C 493.3. A nagyerejű betyár.** Sisa Pista hatalmas testi erővel rendelkezik: a kötelel pusztá kézzel szétszakítja/a kezére tett bilincset kettétöri. / Sisa Pista birkózásban legyőzi még Szokoly Alajos olimpiai bajnokot is.

FF: Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315.); Bernecebaráti (MZA 97213. – Hála József gy., 1982); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 134.; Végh József, 2012. 29.); Hollókő (Bosnyák Sándor, 2000. 148.; Uő, 2001. 302–303.); Kemence (MZA 110154. – Magyar Zoltán gy., 2017).

### **C 495. Sisa Pista jótéteményei.**

**C 495.5.1. A szegények pártolója.** Sisa Pista szereti a szegény embereket, és ha csak teheti, segíti, támogatja őket.

FF: Diósjenő – 2 (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Csitár (SMK128/II. 15. – Dömötör Sándor gy., 1947); Ipoly mente – 2 (EA 4899/8–); EA 9656/2., 4. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Érsekivadkert (Dobos Ilona, 1981. 256.); Bernece (Csáky Károly, 1985. 31.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 136.); Hollókő, Nógrád (Bosnyák Sándor, 2001. 302., 304.); Perőcsény, Nagybörzsöny (MZA 108577., 111193. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).

**C 495.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Sisa Pista a gazdagoktól elrabolt holmit szétosztja a szegény emberek között.

FF: Palócföld (EA 9656/4. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 156); Hollókő (Bosnyák Sándor, 2001. 302.); Ipolyfödemes, Ipolynyék (MZA 83992., 83993. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010); Tereske (MZA 91506. – Magyar Zoltán gy., 2011); Perőcsény, Szob (MZA 108577., 109763. – Magyar Zoltán gy., 2017); Bernecebaráti – 2 (MZA 110149., 110150. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 495.3. A szegényeknek osztott kelme.** Sisa Pista az országúton találkozik egy szegény lánnyal/szegény asszonnyal, aki elpanaszolja neki, hogy nincsen elég pénze arra, hogy megvegye a mennyasszonyi stafírungját/hogy a gyermekeit felruházza/hogy a lányát kiházásítja. Sisa Pista megállít egy vásárba menő ruhakereskedőt/gyolcsos zsidót, és a szekéren lévő áruból kiméreti a szegény lánynak/asszonynak a szükséges mennyiséget, a kereskedőt pedig megfenyegeti, hogy nehogy híresztelni merészelje, hogy meglopta, mert ha a fülébe jut, felkeresi és megbünteti őt.

FF: Bernecebaráti (EA 2455/3. – Zsíros Ferenc gy., 1951); Bernecebaráti – 4 (EA 4899/4., 6–7.; EA 9556/7. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti – 3 (MZA 97211., 97212., 97221. – Hála József gy., 1982); Mátraverebély (Nagy Zoltán, 1984. 197–198.; Uő, 1987. 65–66.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 190–192.; Végh József, 2012. 33.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 178–179.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 141. – Jozef Melicher gy.).

**C 495.3.1. A szekérrúddal mért kelme.** Sisa Pista a szegény asszonynak/lánynak a megállított kereskedő szekérének a rúdjával méri az árut, nála az számít egy méternek.

FF: Mátraverebély (Nagy Zoltán, 1984. 197–198.; Uő, 1987. 65–66.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 190–192.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 178–179.).

**C 495.3.2. Sisa Pista hossz mértéke (A gyolccsal megkerült szekér).** Sisa Pista felszólítja a megállított kereskedőt, hogy mérjen ki öt méter ruhaanyagot a szegény lánynak/asszonynak. A kereskedő szűken kezdi mérni az öt métert, mire Sisa megkerüli a ruhaanyaggal a szekeret, és azt mondja, hogy nála ez számít hét rőfnek/öt méternek.

FF: Bernecebaráti (EA 2455/3. – Zsíros Ferenc gy., 1951); Bernecebaráti (EA 4899/4.; EA 9657/7. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti (MZA 97221. – Hála József gy., 1982).

**C 495.4. Sisa Pista és a rőzsheordó asszonyok.** Sisa Pista találkozik az erdőszélen egy csomó asszonnyal, akik hátikosárral a hátukon igyekeznek az erdőbe tűzifáért. Sisa azt mondja nekik, hogy ne menjenek sehová, mert lesz hamarosan tüzelőjük, majd megállít egy odaérkező fával megrakott szekeret, és a rakományból annyi fát pakoltat nekik, amennyit csak el tudnak vinni.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/15. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 155.).

**C 495.5. A szegényeknek kiméretett bor.** Sisa Pista az aratási időszakban be-  
megy a kocsmába és ráparancsol a gazdag kocsmárosra, hogy aznap minden  
kaszáznak/minden szegény embernek ingyen mérje a bort/a bíró borospincéjé-  
ből kigurít két hordó bort, és vederszámra méri ki ingyen a szegényeknek.

FF: Palócföld/Alsótold (Jakus Lajos, 1990. 355. – ponyvanyomtatvány, 1875); Palócföld (EA  
9974/64–65. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Érsekvadkert (EA 31579/22. – Dobos Ilona  
gy., 1961); Nógrádsipek (Puskás Péter–Végh József, 1997. 156.).

**C 495.6. Sisa Pista pénzadománya.** Sisa Pista pénzt ad a menyegzőjére készülő  
szegény lánynak/a lánya lakodalmára készülő szegény asszonynak/a gyermeke-  
inek a vásárban ruhát venni akaró szegény asszonynak/a tinót vásárolni szán-  
dókozó szegény embernek/a meghalt lányát/unokáját méltó módon eltemetni  
akaró szegény asszonynak/a szegény vándorkereskedő zsidónak, hogy saját bol-  
tot nyithasson/stb.

FF: Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 355.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 173–  
174. – ponyvanyomtatvány, 1875); Nógrádmargal – 2 (EA 9656/4., 6. – Korcsmáros László  
gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 4899/10–11. – Korcsmáros László gy., 1952);  
Ipolykeszi (MZA 97214. – Csáky Károly gy., 1982); Ipolyszalka (MZA 97200. – Czinger  
Szilvia gy., 1991); Palócföld – 6 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 147–154., 190–192.);  
Ecseg (Stadler Árpád, 1999. 56–57.); Pásztó (Bosnyák Sándor, 2000. 146–147.; Uő, 2001.  
301–302.); Szécsénykovácsi (MZA 25623. – Varga Norbert gy., 2002); Hollókő (Végh  
József, 2012. 18.).

**C 495.7. A megdicsért betyár ajándéka.** Sisa Pista az erdőszélen megállít néhány  
vásárra menő asszonyt, és megkérdezi tőlük, hogy félnek-e Sisától, a betyártól. Az  
asszonyok, bár nem sejtik, hogy kivel beszélnek, dicsérni kezdik Sisát, mondván,  
hogy az nem bántja, sőt inkább segíti a szegényeket, mire a betyár felfedi előttük  
a kilétét, és pénzt ad nekik/megajándékozza őket.

FF: Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 223.); Szécsény (EA 23046/II. 466. – Nagy Zoltán  
gy., 1985); Bernecebaráti (Küllős Imola, 1988. 188. – Hála József gy.); Palócföld – 3 (Puskás  
Péter–Végh József, 1997. 150., 190–192., 202.); Tereske (NIFA ltsz. n.; MZA 10960. – Agócs  
Gergely gy., 1997); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 178–179.); Szalatnya (MZA  
83995. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 495.8. Sisa Pista a szegény lány lakodalmában.** Sisa az erdőben találkozik  
egy vásárba igyekvő lánnyal. Beszélgetni kezdenek, és a lány elpanaszolja neki,  
hogy házasodni készül, de alig van pénze a menyasszonyi kelengyére. Sisa  
sok pénzt ad a lánynak és megígérteti vele, hogy őt is meghívja majd a lako-  
dalmába. Amikor eljön a lagzi ideje, az úri ruhába öltözött betyár is részt vesz  
rajta, és nagy összeget ad a fiataloknak nászajándékul/inkognitóban vesz részt  
a lakodalomban, majd a vacsora után, amikor már takarítják le az asztalokat,  
az egyik tányér alatt egy borítékot találnak tele pénzzel és egy rövidke levéllel,  
miszerint az Sisa Pista nászajándéka.



FF: Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 256–257.); Ipolykeszi (MZA 101949. – Csáky Károly gy., 1982); Palócföld/Nagyoroszi (Puskás Péter–Végh József, 1997. 156–157.; Végh József, 2012. 67. – Korcsmáros László gy.).

**C 495.9. Az elégetett adóslevelek.** Sisa Pista felkeres egy uzsorakölcsönökkel foglalkozó uraságot, mert hírére hallja, hogy a neki tartozó szegények földjeit el akarja árvereztetni. Sisa a kályhába dobja az adósleveleket.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 148.; Végh József, 2012. 51–52.).

**C 495.10. A visszaadott forintok.** Sisa Pista visszaadja azt a pénzt, amit a betyártársa a szegényektől vett el.

FF: Bárna (EA 9656/4. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 353.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 157.; Végh József, 2012. 69. – Korcsmáros László gy.).

**C 496. Sisa Pista hálája.**

**C 496.1. A meghálált ivóvíz.** Sisa Pista inni kér az aratóktól/a barlangja felé tévedő, tehenet őrző emberektől, akik jó szívvel kínálják meg a náluk lévő kulacsból. A néhány korty vízért cserébe egy zacskó pénzt oszt szét közöttük/hálából annyi szalonnát ad nekik, hogy alig bírják hazavinni.

FF: Bernecebaráti – 2 (EA 4899/14., 15. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 155–156.).

**C 496.2. A meghálált elemózsia.** Sisa Pista megsajnál egy vásárba menő szegény embert, aki önzetlenül szűkös elemózsijából is megkínálja. Hálából annyi pénzt nyom a kezébe, amiből két szép tinót vehet.

FF: Rétság (Végh József, 2000. 96–97.; Uő, 2012. 53–57.).

**C 497. Sisa Pista bosszúja.**

**C 497.1. A megtorolt sérelem (A megölt „keresztapa”).** Sisa Pista még gyerekként/juhászbojtárként levágja/elveszti gazdája egyik állatát, amiért az nagyon megveri őt/értesíti az esetről a pandúrokat. Az egyik pandúr vallatás közben kegyetlenül megkínozza Sisát (a lábainál fogva felakasztja egy fára, és úgy veri/tüzet rak alatta/gombostűket szurkál a talpába). Sisa elkeseredésében felcsap betyárnak, és bosszút forral megkínzója ellen, akit onnantól kezdve csak keresztapjának nevez, mivel az a veréssel keresztelte őt betyárrá. Amikor Sisa elérkezettnek látja az időt, felkeresi a „keresztapját” és együtt mulat vele, majd a már részeg pandúrt útban hazafelé megöli (agyoniüti/levágja a torkát/levágja a fejét), és a mellére üzenetet tűz, amelyben az áll, hogy miért végzett vele. Sisa a papírra ezüstpénzeket rak nehezeknek, hogy a temetés ne kerüljön pénzbe a pandúr családjának.

FF: Nógrádsípek (EA 9656/4–5. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Kishartyán (NIFA 67/22–23. – Dégh Linda gy., 1951); Kishartyán (PMNA 48/55–56.; NIFA 744/55–56. – Pesovár Ernő gy., 1951); Zsély (MZA 88954. – Danczi Lajos gy., 1975); Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 252–253.); Ipolypásztó – 2 (Zalabai Zsigmond, 1984. 229.); Szécsény (EA 23046/III. 464. – Nagy Zoltán gy., 1985); Nógrádsípek (Puskás Péter–Végh József, 1997. 186–187.; Végh József, 2012. 118–119.); Herencsény – 2 (Magyar Zoltán, 2004b. 176–177., 183.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 138. – Jozef Melicher gy.).

**C 497.2. A megbüntetett szidalmazó.** Sisa Pista az erdőszélen megszólít egy vásárba igyekvő asszonyt, és beszélgetni kezdenek. Az asszony nem sejtven, hogy kivel beszél, szidni, káromolni kezdi Sisa Pistát/a kérdésre, miszerint fél-e Sisa Pistától, fennhangon azt kezdi hajtogatni, hogy ő nem fél tőle és elbánná azzal a gyalázatos rablóval. Sisa pénzt ad az asszonynak és arra kéri, hogy visszafelé jövet hozzon neki a vásárból két patkót/egy csomag szöget/egy csomag gombostűt. Amikor az asszony megérkezik, Sisa felfedi előtte valódi kilétét, és bosszúból a szidalmakért megpatkolja az asszonyt/a talpába veri a szögeket/a talpába szurkálja a csomag gombostűt/kirabolja őt.

FF: Palócföld (EA 9974/62–63. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Drégelypalánk (EA 9656/7. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 4899/3. – Korcsmáros László gy., 1952); Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315.); Bernecebaráti (EA 2452/3. – Dudás János gy., 1951); Bernecebaráti – 2 (EA 2453/4–5., 5. – Heinel Pál gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2454/5. – Szabó László gy., 1951); Bernecebaráti – 2 (EA 2455/3. – Zsíros Ferenc gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2456/1. – Gáspár Tibor gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2459/10. – Mészáros József gy., 1951); Ipolyvece (EA 3988/57. – Varga Mariann gy., 1953); Bernecebaráti (EA 4208/7. – Erdélyi Zoltán gy., 1953); Érsekvadkert (EA 31579/18–21. – Dobos Ilona gy., 1961); Hollókő – 3 (EA 7556/15., 24., 88. – Dobos Ilona gy., 1965); Kemence (MOA 12277. – Nagy Ilona gy., 1968); Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 255.); Bernecebaráti (Csáky Károly, 2002. 127. – 1981); Ipolykeszi (MZA 101950. – Csáky Károly gy., 1982); Bernecebaráti – 4 (MZA 97211–97213. – Hála József gy., 1982); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 223.); Mátraverebély (Nagy Zoltán, 1984. 197–198.; Uő, 1987. 65–66.); Nógrádsípek (EA 23046/III. 462. – Nagy Zoltán gy., 1984; Végh József, 2012. 126–128.); Bernece (Csáky Károly, 1985. 30.); Szécsény (EA 23046/III. 466–467. – Nagy Zoltán gy., 1985); Ipolyvece (Jakus Lajos, 1990. 352.); Ipolyszalka\* (MZA 101948. – Czingel Szilvia gy., 1991); Ipolykeszi (Bogoly János, 1995. 113.); Palócföld – 3, Börzsöny vidéke\* (Puskás Péter–Végh József, 1997. 190–192., 194–196., 200–202.); Tereske (NIFA ltsz. n.; MZA 10960. – Agócs Gergely gy., 1997); Ecseg (Stadler Árpád, 1999. 57.); Hollókő (Bosnyák Sándor, 2000. 147–148.; Uő, 2001. 302.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 178–179.); Palást\*, Ipolybalog, Szalatnya (MZA 64146., 83994., 83995. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007–2010); Tereske (MZA 91506. – Magyar Zoltán gy., 2011); Hollókő (Végh József, 2010. 18.); Hont megye\* (Uo., 139. – Jozef Melicher gy.); Varsány (MZA 96803. – Bumberák Maja gy., 2012); Nagymaros (MZA 99187. – Magyar Zoltán gy., 2013); Kemence, Bernecebaráti – 5 (MZA 110152., 110153., 110656–110658., 111657. – Magyar Zoltán gy., 2017–2018).

**C 497.2.1. A megpatkolt szidalmazó.** Sisa Pista patkót ver az őt szidalmazó asszony talpára.

FF: Bernece, Bernecebaráti – 14, Drégelypalánk, Hont megye\*, Kemence, Palócföld.

**C 497.2.2. A megszőgezett talpú szidalmazó.** Sisa Pista patkószöget/papucsba való szöget ver az őt szidalmazó asszony talpába.

FF: Bernecebaráti – 4, Börzsöny vidéke\*, Kemence, Szalatnya, Tereske.

**C 497.2.3. A szidalmazó asszony talpába szúrt gombostűk.** Sisa Pista egy csomag gombostűt szurkál az őt szidalmazó asszony talpába/körme alá.

FF: Ecseg, Érsekvadkert, Herencsény, Hollókő – 5, Ipolybalog, Ipolykeszi – 2, Ipolypásztó, Ipolyszalka\*, Ipolyvece – 2, Mátraverebély, Nógrádsipek, Palócföld – 3, Szécsény, Varsány.

**C 497.2.4. A szögekbe ültetett szidalmazó.** Sisa Pista egy elfűrészelt fatökét telever szögekkel, és meztelen fenékkal arra ülteti az őt szidalmazó asszonyt.

FF: Nógrádsipek (EA 23046/III. 462. – Nagy Zoltán gy., 1984).

**C 497.2.5. A kifosztott szidalmazó.** Sisa Pista az őt szidalmazó asszony pénzét elveszi/a vásárban felrugdossa a portékáját.

FF: Érsekvadkert, Palást\*, Tereske.

**C 497.2.7. A lányát megerőszakolni kényszerített apa.** Sisa Pista értesül arról, hogy egy gazda ok nélkül szidja őt. Elmegy hozzá, kirabolja, majd arra kényszeríti, hogy a tulajdon lányát megerőszakolja.

FF: Érsekvadkert (EA 31579/18–21. – Dobos Ilona gy., 1961).

**C 497.3. A megbüntetett hengegő fiú.** Egy kocsmáros fia bízva rendkívüli erejében azzal hengeg, hogy úgy pofon vágná Sisa Pistát, hogy a feje is elszállna. Sisa hírért hallva a becsmérő kijelentésnek, egy éjszaka felveri az ágyából a fiút, és emlékeztetve őt az általa mondottakra, bosszúból elveszi a gyűrűjét és minden pénzét.

FF: Nógrádbercel (Jakus Lajos, 1990. 351.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 138.; Végh József, 2012. 35–36.).

**C 497.4. A megfenyegetett betyár.** Sisa Pistának az egyik betyártársa azt a hírt hozza, hogy kifoszthatnak egy cselédet, mert az pénzzel indult a vásárba. Sisa megfenyegeti a betyárt, hogy agyonüti őt, ha bántani meri a szegény embereket. / Sisa alaposan leszidja azt a betyártársát, aki a jegyző kocsisának két krajcárját is elvette, majd kárpótolja a kocsist.

FF: Tereske (Végh József, 2012. 116.); Börzsöny vidéke (Uo., 69. – Korcsmáros László gy.).

**C 497.5. A kifosztott fukarok.** Sisa Pista azoknak a boros gazdáknak a pincéjét, akik sajnálják őt a kis borral megkínálni, éjszaka feltöri, és az összes bort kifolyatja a földre. / Sisa Pista elszegődik egy juhászhoz. Úgy állapotodnak meg, hogy az év leteltével azt a bárányt viheti magával, amelyiket akarja. A szolgálati

idő leteltével Sisa a legszebb báránnyt választja, de a juhász másikat akar adni helyette. Bosszúból Sisa hosszú időn keresztül minden nap ellop egyet a legelő birkák közül.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/10. – Korcsmáros László gy., 1952); Nagylóc, Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 138–139., 145–146.; Végh József, 2012. 47.).

**C 497.6. A megbüntetett áruló.** Sisa Pista az őt eláruló/az elfogására szövetkező kovácsot elevenen az izzó kohóba veti/az őt a pandúroknak eláruló vincelléreket agyonüti, és pincéje ajtajára akasztja.

FF: Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 254–255.); Szécsény (EA 23046/III. 465–466. – Nagy Zoltán gy., 1985).

**C 497.7. A kifosztott falu.** A mátraverebélyiek/a diósjenőiek elárulják a csendőröknek, hogy merre tanyázik Sisa Pista és bandája, mire haragjában Sisa felgyújtja a gazdák határban lévő kazlait. / A falusiak puskás öröket állítanak ki éjjelente a határba, hogy folyamatosan lövöldözve riasszák el a haragos Sisa Pistát.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/14. – Korcsmáros László gy., 1952); Mátraverebély, Diósjenő (Puskás Péter–Végh József, 1997. 133., 155.); Diósjenő (Végh József, 2012. 62–63.).

**C 497.8. Az ál-Sisa Pista (A Sisa nevében fosztogató betyár megbüntetése).**

Sisa Pista a nevében fosztogató betyárt kikötözi az erdőben, az általa elrabolt értéktárgyakat pedig visszaadja a megkárosított embernek.

FF: Bernecebaráti (Küllös Imola, 1988. 178. – Hála József gy., 1982).

**C 497.9. Sisa Pista és az ingyen nem temető pap.** Sisa Pista értesül arról, hogy egy falusi pap rengeteg pénzt harácsol össze a híveitől, még temetni sem hajlandó fizetség nélkül. Egy éjszaka bezörget a parókia ablakán, és a felriadó papra pisztolyt szegezve elveszi tőle az összes pénzét, majd a kertben nyakig beássa őt a földbe. A pap az eset hatására annyira megjavul, hogy nála jobb embert utóbb már találni sem lehetne.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/7. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 147–148.; Végh József, 2012. 47–51.).

**C 497.10. A temetésre hagyott összeg.** Sisa Pista megöli a fiatalkorában őt megkínzó pandúrt/az őt eláruló kovácsot, majd egy cédulát hagy a tett helyszínén, amelyben leírja, hogy miért végzett az illetővel, valamint a papír mellé annyi pénzt tesz, amennyi szükséges a temetés költségeire.

FF: Kishartyán (NIFA 67/22–23. – Dégh Linda gy., 1951); Kishartyán (NIFA 744/55–56. – Pesovár Ernő gy., 1951); Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 254–255.); Nógrádsípek (Puskás Péter–Végh József, 1997. 186–187.).

**C 497.11. A lelőtt pandúrok.** Sisa Pista tűzharcban lelövi/megveri az üldözésére küldött, őt elfogni akaró pandúrt/pandúrokat.

FF: Bernecebaráti\* (EA 2452/3. – Dudás János gy., 1951); Bernecebaráti – 6 (EA 4899/5–6., 10., 13–16. – Korcsmáros László gy., 1952); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 230.); Palócföld – 4 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 142., 154–156., 158.).

**C 498. Sisa Pista rablásai.**

**C 498.1. A kifosztott gazdagok.** Sisa Pista a szegényeket nem bántja, csak a pénzes embereket, a gazdagokat, az urakat fosztja ki. / A gazdagokat megsarcoló Sisa Pista rablásainak esetei.

FF: Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 172–173. – ponyvanyomtatvány, 1875); Pásztó – 2 (SMNK 128/II. 21. – Dömötör Sándor gy.); Bokor, Csitár, Cserhátszentiván – 2, Gárdonybél, Iliny, Kozárd, Kutasó – 3, Nógrádgárdony, Nógrádmarcfal, Sámsonháza, Szurdokpüspöki, Váraszó (EA 9656/3–6., 11. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 2453/4–5. – Heinel Pál gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2459/10. – Mészáros József gy., 1951); Bernecebaráti (EA 4208/7. – Erdélyi Zoltán gy., 1953); Ipolyvece (EA 3988/57. – Varga Mariann egy., 1953); Hollókő (EA 7556/78. – Dobos Ilona gy., 1965); Cserhátsurány (MOA 12485. – Nagy Ilona gy., 1969); Bernecebaráti (Csáky Károly, 1985. 30.; Uó, 2002. 127.); H. n. (Küllös Imola, 1988. 183.); Ipolyszalka (MZA 97220. – Czinger Szilvia gy., 1991); Palócföld – 4, Nagylóc, Nógrádsípek (Puskás Péter–Végh József, 1997. 132., 138–139., 150–152., 156–157., 200–201.); Nógrád (Bosnyák Sándor, 2001. 304.); Szécsénykovácsi (MZA 25625. – Varga Norbert gy., 2002); Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 480–481.); Börzsöny vidéke – 3 (Végh József, 2012. 26–27., 31.); Nagymaros (MZA 110924. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 498.2. A kifosztott kocsmárosok.** Sisa Pista előszeretettel rabolja ki/fosztogatja a zsidó kocsmárosokat.

FF: Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 172–173. – ponyvanyomtatvány, 1875); Pásztó – 2 (SMK 128/II. 21. – Dömötör Sándor gy.); Cserhátszentiván – 2, Csitár, Iliny – 3, Kutasó – 3, Sámsonháza, Váraszó (EA 9656/3–6., 11. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti – 2 (EA 4899/11., 13. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 353.); Palócföld\* (Puskás Péter–Végh József, 1997.166.).

**C 498.3. A Sisának adott „ajándék”.** Sisa senkitől nem veszi el az értékeit, csak felszólítja arra, hogy azt (pénzét, ékszereit, aranyóráját) saját kezűleg csúsztassa a zsebébe, mivel neki mind a két keze foglalt (lévén, hogy a csőre töltött pisztolyok vannak benne).

FF: Csitár, Kutasó (EA 9656/3., 6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Érsekvadkert (EA 31579/24. – Dobos Ilona gy., 1961); Hollókő\* (EA 7556/78. – Dobos Ilona gy., 1965); Cserhátsurány (MOA 12485. – Nagy Ilona gy., 1969); Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 140–141., 150.); Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 480–481.); Varsány (MZA 96804. – Bumberák Maja gy., 2012).

**C 498.4. Az elhajtott állatok.** Sisa Pista az embereivel a legelőről elhajtja az uraság juhnyáját/teheneit/a község híres ménlovát.

FF: Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Rimóc, Mohora (Puskás Péter–Végh József, 1997. 133., 196–198.; Végh József, 2012. 28., 134–135.); Hollókő (Bosnyák Sándor, 2000. 148–149.; Uő, 2001. 304.).

**C 498.5. Az éjszakai rajtaütés.** Sisa Pista rendszerint éjszaka hajtja végre a rablásait, az álmukból verve fel gazdag áldozatait.

FF: Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 172–173. – ponyvanyomtatvány, 1875); Bernecebaráti (EA 4208/7. – Erdélyi Zoltán gy., 1953); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 140–141.); Zagyvaróna (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 480.).

**C 498.6. A multság alkalmával kifosztott urak.** Sisa Pista az embereivel meglepi a kastélyban mulatságra összegyűlt urakat, és megszabadítja őket a náluk lévő értékeiktől.

FF: Gárdony, Nagyoroszi, Nógrádmarcali, Vác (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (Küllős Imola, 1988. 177. – Hála József gy., 1982); Bernecebaráti (MZA 97211. – Hála József gy., 1982); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 133–134.); Varsány (MZA 96804. – Bumberák Maja gy., 2012).

**C 498.7. A megüzent sarc.** Sisa Pista megüzeni a birtokos tisztartójának/a kocsmárosnak, hogy küldjön ki számára az erdőbe bort és ételt, amit teljesítenek is, tartva a betyár retorziójától. / A nógrádsipeki földbirtokos önként ajánlja fel Sisának a pincekulcsát, hogy elnyerje általa a betyár jóindulatát.

FF: Nógrádgárdony, Nógrádsipek (EA 9656/4., 10. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Börzsöny vidéke (Végh József, 2012. 27.); Kemence\* (MZA110151. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 498.8. Sisa Pista álruhás rablásai.**

**C 498.8.1. A váci püspök kifosztása.** Sisa Pista papi reverendában megy be Vácott a püspöki palotába, és amikor a püspök elé ér, a fegyvereit megmutatva pénzt követel tőle, majd egy jelentős összeggel feltűnés nélkül távozik. / Sisa Pista levelet küld a váci püspöknek, hogy egy megnevezett napon fel fogja keresni, és akkorra készítse ki számára az egyházmegye pénzét. A püspök katonákat állítat a palota köré, hogy velük őriztesse a rezidenciát. A jelzett napon egy kétlovas hintó érkezik a palota udvarára, benne egy reverendás pappal. Amikor a papot a püspök elé vezetik, Sisa Pista felfedi előtte valódi kilétét és kirabolja őt, majd a hintóval az örök szeme láttára feltűnés nélkül elhajtat.

FF: Vác (Mulattató, 1874. 60.); Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 354.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 171–172. – ponyvanyomtatvány, 1875); Érsekvadkert (EA 31579/22–25. – Dobos Ilona gy., 1961).

**C 498.8.2. Sisa Pista az ipolysági választáson.** Sisa Pista megüzeni a főispánnak, hogy ő is részt kíván venni az esedékes választáson. A főispán csendőrkoronnal veszi körül a választási helyiséget, Sisa azonban csellel él. Grófi ruhába

öltözve négylovas hintón érkezik meg Ipolyságra, ahol az örök hajbókolva fogadják, és nem firtatják a kilétét. A választást követő lakomán a főispán azzal kezd dicsekedni, hogy sikerült jól ráijeszteni Sisára, mert se híre, se hamva, mire a szomszéd szobából belép a betyárruhába öltözött fegyveres Sisa Pista, és kirabolja az összegyűlt úri társaságot.

FF: Palócföld (EA 9656/7. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 133–134.; Végh József, 2012. 29. – Korcsmáros László gy.).

**C 498.8.3. Sisa Pista egyéb trükkös rablásai.** Sisa Pista pandúrnak öltözve rabol. / Sisa Pista vadórként is szeret rabsickodni, és a titokban elejtett vadakat a szekérral úgy viszi be a faluba, mintha a szekér aljában egy betegen jajgató embert (orvvadász társát) szállítaná.

FF: Bokor (EA 21834/3. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 162.).

**C 498.9. Sisa Pista betyárfélórája.** Mielőtt Sisa Pista a kastélyból távozna, ráparancsol a kirabolt püspökre/a kifosztott megyei urakra, hogy fél óráig/negyed óráig/egy óráig meg ne merészeljenek mozdulni, mert a (nem létező) cimborái még ott fognak állni a kapuban. A „betyárfélóra” alatt Sisa nyugodtan kereket old.

FF: Palócföld (EA 9656/7. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Érsekvadkert (EA 31579/25. – Dobos Ilona gy., 1961); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 133–134.).

**C 498.10. A kirabolt táblabíró.** Sisa Pista az embereivel kirabolja egy táblabíró kamráját, majd amikor már mindent felpakoltak a szekérra, bekopogtat a lefeküdni készülő urasághoz, és nyugodalmassal jó éjszakát kíván, továbbá azt a tanácsot adja neki, hogy lövesse agyon a házörző kutyáját, mert az meg sem mukkant az otlétük alatt.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 135.).

**C 498.12. Az útonálló Sisa Pista.** Sisa Pista az országút/a Börzsönyön átvezető hegyi út mellett lesben állva rabolja ki az áldozatait.

FF: Bernecebaráti (EA 2453/4–5. – Heinel Pál gy., 1951); Mohora (Puskás Péter–Végh József, 1997. 196–198.); Szécsénykovácsi (MZA 84232. – Varga Norbert gy., 2002); Tesmag (MZA 83991. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 498.12.1. A kirabolt postakocsi.** Sisa Pista az embereivel megállítja a postakocsit, és kirabolja azt.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 157.; Végh József, 2012. 68. – Korcsmáros László gy.).

**C 498.15. Sisa Pista rossz híre.** A kocsmáros figyelmezteti az ivóba betérő szabadságos katonát/a vásárból hazafelé tartó embert, hogy a szomszéd asztalnál Sisa Pista iszik, és ha jót akar magának, mielőbb szedje a sátorfáját. Az óvatosságra intett ember rémülten szökik ki a kocsmából, és sietve folytatja hazafelé tartó útját.

FF: Penc (Jakus Lajos, 1990. 353.); Dejtár (Ekler Andrea, 2003. 328.).

**C 502. Sisa Pista egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 502.1. Az eljátszott rablás (Az uraknak bemutatott betyárvirtus).** A börtönből szabadult Sisa Pista elszegődik erdőőrnek egy gazdag birtokoshoz. A gróf fényes mulatságot rendez, és arra kéri Sisát, hogy amikor a hangulat a tetőfokára hág, mutassa be az összegyűlt uraknak, hogy milyen a betyárvirtus. / A gróf fényes mulatságot rendez, és az összegyűlt urak Sisát kezdik emlegetni, hogy kíváncsiak lennének a híres betyárra/azzal hencegnek, hogy ha őket próbálta volna kirabolni, rajtavesztett volna. A gróf többszöri kérésére Sisa rááll arra, hogy megrétréfálja a vendégeket. Javában zajlik a mulatság, amikor hirtelen felcsapódik az ajtó, a betyárnak öltözött Sisa ront be a terembe kezében fegyverekkel, és elkiáltja magát, hogy mindenki tegye a pénzét és az ékszereit az asztalra, különben halál fia. A megrémült urak minden ellenkezés nélkül eleget tesznek a felszólításnak, Sisa pedig ahogyan jött, olyan gyorsan távozik a vendégek értékeivel – amiket utóbb maradéktalanul visszaadnak a jelenlévőknek, jelezve, hogy a rablás csak tréfa volt.

FF: Palócföld (EA 9974/67–68. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Kemence (MOA 12276. – Nagy Ilona gy., 1968); Ipolyfödemes, Ipolybalog (MZA 101952., 101951. – Csáky Károly gy., 1982); Bernecebaráti (Küllős Imola, 1988. 182–183. – Hála József gy., 1982); Nógrádbercel (Jakus Lajos, 1990. 351–352.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 192–194.); Nógrádsípek\* (Uo., 198–199. – Nagy Zoltán gy.); Mátraverebély (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 481–482.); Ipolyszakállós, Kóvár, Nagycsalomja (MZA 89975., 83997., 83996. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010–2011).  
→MZ II. H 318.8.

**C 502.2. A látni kívánt betyár.** Sisa apja a grófnál szolgál, aki megemlíti neki, hogy szeretné látni betyárrá lett fiát. A gróf óhaja Sisa fülébe jut, aki az egyik este megjelenik az uraságnál, vele vacsorázik, és pénzt kér tőle. Búcsúzóul visszaadja a grófnak a pénzét és figyelmezteti, hogy többé ne kívánja látni, mert legközelebb másképpen fognak elválni egymástól, mint most.

FF: Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 355. – ponyvanyomtatvány, 1875).

**C 502.3. Sisa Pista fogadása (A vonattal versenyző betyár).** Sisa Pista fogadást köt egy földesúrral, hogy hamarabb ér be lóháton az állomásra, mint az uraság vonattal. Bár a lova belepusztul a vad vágtaiba, Sisa öt perccel megelőzi a vonatot, miáltal megnyeri a fogadást és az azzal járó jelentős összeget.



FF: Bernecebaráti (EA 4899/4–5.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 135.; Végh József, 2012. 30. – Korcsmáros László gy., 1952).

→MZ IX. C 86.7.

**C 502.4. A visszautasított aranyóra (A becsületes betyár).** Sisa Pista egy gazdag földbirtokoshoz szegődik el erdőőrnek. A gróf lányát feleségül kéri egy környékbeli orvos (Szokoly Alajos), de a gróf nem nézi jó szemmel a frigyet, és a rovott múltja ismeretében azzal bízza meg Sisát, hogy egy vadászat alkalmával vadászbalesetnek álcázva tegye el az orvost láb alól. A gyilkosság jutalmául a gróf egy aranyórát ajánl fel Sisának, de a volt betyár visszautasítja a tisztességtelen ajánlatot.

FF: Bernecebaráti\* (EA 4899/9. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 352.).

**C 502.5. Sisa Pista csodás bölcsője.** A bebörtönzött Sisa Pista értesülve arról, hogy a királynak (Ferenc Jóskának) fia született, olyan bölcsőt készít neki, amely ha meglöki, három-négy óráig/huszonegy óráig keresztül magától ring.

FF: Érsekvadkert (EA 31579/28. – Dobos Ilona gy., 1961); Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 259.); Alsótold (Bosnyák Sándor, 2000. 149.; Uő, 2001. 303.).

**C 502.6. Sisa Pista és a zsidók.** Sisa Pista nem kedveli a zsidó kocsmárosokat, többüket is kirabolja. Egy alkalommal hízott malacot vásárol egy zsidó kereskedőtől, a malacot feltrancsíroztatja, a háját és a hasaalját megfőzeti, majd – mivel a vallásuk tiltja a disznóhús fogyasztását – kenyér nélkül megeteti velük az egészet.

FF: Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 355. – ponyvanyomtatvány, 1875); Ipolyvece (EA 3988/57. – Varga Mariann egy., 1953).

C 502.7. Egyéb nevezetes esetek.

FF: Palócföld – 3 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 129–131., 142–145., 158–160.).

**C 503. A természetfeletti képességű Sisa Pista.**

**C 503.1. A láthatatlanná váló Sisa.** Sisa Pista olyan különleges képességgel bír, hogy ha üldözik, láthatatlanná tudja magát tenni/láthatatlanná teszi magát sötétséget terjesztve maga körül.

FF: Palócföld (Jakus Lajos, 1990. 354–355.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 172. – ponyvanyomtatvány, 1875).

**C 503.2. Sisát a föld nyeli el.** Sisa Pista olyan különleges képességgel bír, hogy ha üldözik, megnyílik előtte a föld és elnyeli, amíg az ellenségei elhaladnak.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 129.).

**C 503.3. Az összetört bilincs.** Sisa Pista olyan hatalmas erővel/különleges képességgel bír, hogy amikor megbilincselte kezével rácsap az asztalra, a bilincs kettétörik.

FF: Hollókő (Bosnyák Sándor, 2000. 148.; Uő, 2001. 302–303.).

**C 503.4. Sisa Pista zárnyitó képessége.** Sisa zárnyitó képességének köszönhetően kiszabadítja a fogdából az oda ártatlanul bebörtönzött erdőőrt.

FF: Hollókő (EA 7556/79. – Dobos Ilona gy., 1965).

**C 503.5. Az állatok nyelvén értő Sisa Pista.** Sisa Pista tud a hangyákkal és a tehenekkel is beszélgetni.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 202.).

**C 503.6. A megállított kocsi.** Sisa Pista a vásárról tart hazafelé, amikor az országúton beéri egy kocsi. Megkéri a kocsist, hogy vigye el őt a legközelebbi faluig, de az elhárítja a kérést, mondván, hogy tele vannak (jóllehet Sisa még felférne). Sisa azt mondja a társának, hogy nem baj, mert úgymint megelőzik őket még azt a kocsit. Alig mennek három kilométert, a kocsiból sorban kezd kiesni a löcs, a kerékszög, majd a kerék is. Amikor Sisa gyalogosan elhagyja a szekerüket javító bosszús embereket, odakiáltja nekik: „Na, most már mehetnek tovább, mert tudtam, hogy nem érnek oda előbb, mint mi!” / Sisa meglát egy négylovas hintót az országúton, és azt mondja a társának, hogy figyelje meg, hogy megállítja a kocsit. Amint ezt kimondja, a hintó elé fogott lovak megtorpannak, és nem hajlandók tovább menni egy tapodtat sem, csak akkor, amikor Sisa az útjukra engedi őket/amikor látja, hogy a kocsis is tudománnyal bír, mert leugorva a bakról elővesz egy patkószöveget, hogy azt a kocsirúd végébe ütve feloldja a varázslatot.

FF: Hollókő – 3 (EA 7556/43–44., 76., 80. – Dobos Ilona gy., 1965).

→MZ P 163.14.

**C 503.7. Sisa Pista, az építőmester (Sisa ördögi tudománya).** Az egyik faluban egy nagy kastélyt kezdenek építeni, de Sisa előre megmondja, hogy az építésből nem lesz semmi; és valóban, a kastély falai sehogyan sem állnak meg. Az uraság hallva Sisa kijelentéséről, magához hívatja a betyárt, aki azt mondja neki, hogy ő felépíti az épületet, ha megfizetik az árát. Amikor Sísának kifizetik a kialakított összeget, nem omlanak tovább a falak, és felépül a kastély.

FF: Hollókő (EA 7556/75. – Dobos Ilona gy., 1965).

**C 503.8. A sebezhetetlen Sisa Pista.** Sisa Pista sebezhetetlen/sem kötéllel, sem karddal, sem csendőrszuronnal nem lehet megölni. / Sisa Pistát puskagolyóval sem lehet lelőni, egyedül fekete rozssal, amely csak a Tiszántúlon terem.

FF: Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 129., 203., 205.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 142. – Jozef Melicher gy.).

**C 503.8.1. A csak mágikus módon lelőhető Sisa Pista.** Sisa Pistának a nagyanyja megjósolja, hogy csak olyan puskával lehet agyonlőni, amit fekete rozssal töltenek meg (mely rozsfajta csakis a Tiszántúlon terem).

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 203.).

**C 505. Sisa Pista társai.**

**C 505.1. Sisa Pista bandája.** Sisa Pistának 12 fős/7 főből/16–18 főből álló betyárcsapata van.

FF: Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Bernecebaráti (EA 4899/4–5. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti (MZA 97221. – Hála József gy., 1982); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 134.).

**C 505.2. Sisa Pista betyártársai.** Sisa Pista név szerint ismert betyártársai: Szabó Hagymás Jóska (János), Hering Frigyes, Leves Jancsi, Palkó.

FF: Palócföld (EA 9656/4. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Palócföld – 3 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 147–148.); Palást (MZA 99500. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**C 506. Sisa Pista szeretői.** Sisa Pista szeretője egy juhász felesége/egy nagyoroszi lány/egy ilinyi menyecske/stb. / Sisa Pista név szerint ismert szeretője Romhányi Julis, aki 1944-ben halt meg.

FF: Nógrádsipek, Iliny, Palócföld – 2 (EA 9656/4., 8. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Zsély (MZA 88954. – Danczi Lajos gy., 1975); Palócföld – 3 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 137–138., 156., 192–193.).

**C 508. Sisa Pista menekülése.**

**C 508.1. A nem megfelelő puskalövedék.** Sisa Pista kereket old az üldözői elől, mert jóllehet a kocsmárosné elárulja a pandúroknak, hogy csak rozssal töltött puskával lehet a betyárt megölni/megsebezni, azt még ő sem tudja, hogy csak fekete rozssal, a pandúrok pedig vörös rozssal tüzelnek Sisára.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 203.).

**C 508.2. A fordított patkó.** Sisa Pista fordítva vereti a lova lábára a patkót, ezáltal tévesztve meg az üldözőit, akik az ellenkező irányban keresik.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 200.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 179.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 139. – Jozef Melicher gy.).

**C 508.3. A szabadkéményen keresztül menekülő Sisa Pista.** Sisa Pista a búbos kemence padkájáról felugrik a szabadkéménybe, és azon keresztül menekül el.

FF: Herencsény (Puskás Péter–Végh József, 1997. 189.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 183.).

**C 508.5. A menekülés közben elrejtőző Sisa Pista.** Sisa Pista az őt üldöző pandúrok elől egy odvas fa belsejében/egy szalmakazalban bújjik el, ahol az ellenségei nem veszik észre.

FF: Gyöngyöspata (Sugár Imre, 1966. 100.); Ipolyszalka (MZA 97220. – Czingel Szilvia gy., 1991); Gyöngyöspata (Petercsák Tivadar, 1997. 344.); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 142.).

**C 509. Sisa Pista elfogása.**

**C 509.1. Az áruulás következtében elfogott Sisa Pista.** Sisa Pistát csak áruulás révén tudják elfogni a pandúrok.

FF: Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 259.); Bernecebaráti (Csáky Károly, 1985. 31.); Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 142., 203.).

**C 509.2. A törbeccalt Sisa Pista.** Sisa olyan erős, hogy a kötelet pusztá kézzel képes elszakítani. Ezt tudván az ellenségei/egy furfangos detektív fogadást ajánlanak a betyárnak, miszerint ha megkötözik kötéllel, bizonyítsa be, hogy azt is szét tudja szakítani. Sisa rááll a fogadásra, nem számol azonban azzal, hogy a próba előtt az ellenségei acéldrótot fonnak a kötélbe, amit aztán még ő sem tud magán szétszakítani, és a lesben álló pandúrok könnyűszerrel elfogják a megkötözött betyárt.

FF: Diósjenő (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 315–316.); Bernecebaráti (Küllös Imola, 1988. 178–179. – Hála József gy., 1982); Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 134., 141.; Végh József, 2012. 40.).

**C 509.3. A borsószemen elcsúszó Sisa Pista.** Sisa Pista menekülés közben elcsúszik a lába elé dobott száraz borsószemeken, és a csendőrök úgy fogják el.

FF: Kóvár (MZA 83998. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 509.5. A bekerített erdő.** A csendőrök nagy létszámban kivonulva körbefogják a Sisa Pista búvóhelyéül szolgáló erdőt, és a gyűrűbe zárt betyár nem tud kimenekülni.

FF: Bernecebaráti (MZA 97221. – Hála József gy., 1982).

**C 510. Sisa Pista szökése.** Sisa Pistát elfogják a pandúrok, de ő a félig befagyott folyón átúszva megszökik/beccapja a kísérőit (ijedt arccal felkiált, hogy valaki áll a hátuk mögött, majd amikor azok megfordulnak, a csizmaszárába rejtett pisztolyát előkapva lelövi őket).

FF: Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 127–129., 137.; Végh József, 2012. 34.).

**C 511. Sisa Pista börtönévei.**

**C 511.1. A váci fegyház lakója.** Sisa Pista a váci fegyházban raboskodik 25 évig.

FF: Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 259.).

**C 511.2. Az illavai fegyház lakója.** Sisa Pista az illavai fegyházban raboskodik 20/22/25 évet. Olyan zárkába teszik, hogy alatta víz folyik, fölülről pedig csepeg rá a víz.

FF: Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 230.); Bernecebaráti (Csáky Károly, 1985. 32.); Szécsény (EA 23046/III. 467. – Nagy Zoltán gy., 1985); Ipolyszalka (MZA 101948. – Czinger Szilvia gy., 1991).

**C 511.3. A balassagyarmati fegyház lakója.** Sisa Pista 22 évig raboskodik a balassagyarmati fegyházban.

FF: Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315.).

**C 511.5. A börtönben csinált bölcső.** Sisa Pista a börtönben olyan bölcsőt készít, amely három-négy/huszonnégy órán keresztül magától ring.

→MZ VII. C 502.5.

**C 512. A jó útra tért Sisa Pista.**

**C 512.1. Zubovics Fedor szolgája.** A raboskodó Sisa Pistát Zubovics Fedor váltja ki a fogságából, és teszi meg parádés kocsisának/kertészének.

FF: Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Palócföld (EA 9656/2., 6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Kemence (MOA 12276. – Nagy Ilona gy., 1968); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 158.; Végh József, 2012. 78–80.); Nógrádbercel (Jakus Lajos, 1990. 351–352.); Verőce – 2 (Küllös Imola, 1988. 176. – Hála József gy.).

**C 512..2. A nagyoroszi gróf szolgája.** Sisa Pistát a nagyoroszi gróf hozza ki a börtönből, és teszi meg a birtokán erdőőrnek hálából azért, amiért egyszer egy rablótól megmentette. / Sisa Pistát a nagyoroszi gróf hozza ki a börtönből lánya kérésére, akinek megtetszik a volt betyár.

FF: Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315–316.); Palócföld (EA 9656/2. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 4899/9. – Korcsmáros László gy., 1952); Ipolyvece (EA 3988/57. – Varga Mariann egy., 1953); Bernecebaráti (Küllös Imola, 1988. 179. – Hála József gy., 1982); Bernecebaráti (MZA 97213. – Hála József gy., 1982); Nógrádbercel (Jakus Lajos, 1990. 351–352.); Palócföld – 2 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 162–163., 192–194.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 184.).

**C 512.3. Szokoly Alajos szolgája.** Sisa Pistát Szokoly Alajos, bernecebaráti birtokos fogadja fel vadőrnek, mert visszautasította azt a megbízatást, hogy pénzért megölje őt.

FF: Bernecebaráti (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 4899/9. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti (Küllös Imola, 1988. 179–180. – Hála József gy., 1982); Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 162–163.); Bernecebaráti (MZA 110659. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 152.4. A verőcei pap szolgálja.** Sisa Pistát a verőcei plébános fogadja fel szolgá-  
nak: ő végzi a ház körüli teendőket, műveli a kertet, még harangozik is.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 161.; Végh József, 2012. 80.).

**C 512.5. A juhásznak szegődő Sisa Pista.** Sisa Pistát jó magaviseletére tekintet-  
tel kiengedik a börtönből, és a volt betyár elszegődik Nógrádsipekre az urada-  
lomba juhásznak.

FF: Szécsény (EA 23046/III. 467. – Nagy Zoltán gy., 1985).

**C 512.6. A betyárból lett pandúr.** Sisa Pista elhagyva a betyárságot, pandúrnak  
áll.

FF: Szob (MZA 109763. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 512.7. A szelíd kertész (Sisa Pista és Jászai Mari).** Sisa gazdája, Zubovics Fedor  
nagy rajongója Jászai Marinak, és meghívja vendégségbe verőcei (kismarosi)  
kastélyába. Amint Jászai Mari a kertben sétálgat, figyelmes lesz a virágokat  
locsoló kertészre, és megjegyzi, hogy milyen szelíd arca van, látszik, hogy egész  
életét a virágok között töltötte, mire a házigazda bevallja a színésznőnek, hogy  
a kertész nem más, mint Sisa Pista, az egykor hírhedt haramia.

FF: Verőce (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Verőce (Puskás Péter–Végh  
József, 1997. 160–161.; Végh József, 2012. 78–80.).

**C 512.8. Sisa Pista pisztolya (Sisa kísértése).** Sisa Pista a börtönből való sza-  
badulását követően egy főúrhoz szegődik el, de egy idő után kezdi megenni a  
szolgálatot, és mind gyakrabban jár azon az esze, hogy visszatérjen a betyárélet-  
hez. Előveszi a rejtékhelyéről a pisztolyát, és amint tisztogatja azt, meglátja őt a  
helybeli plébános, aki átlátva Sisa szándékán, azonnal elveszi tőle a fegyvert, és  
behajítja a patakba, nehogy újra betyárnak állhasson.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/8.; Puskás Péter–Végh József, 1997. 136.; Végh József, 2012.  
32. – Korcsmáros László gy., 1952).

**C 513. Sisa Pistával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 513.1. Találkozás Sisa Pistával.** A Sisa Pistával való találkozás személyes/a  
családon belül öröklődő emlékei.

FF: Hollókő (EA 7556/59. – Dobos Ilona gy., 1965); Nagylóc, Palócföld (Puskás Péter–Végh  
József, 1997. 138–139., 154.); Nagyborzsöny (MZA 111193. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 513.2. Sisa Pista és a bátor leány.**

**C 513.2.1. Sisa Pista és Bátor Zsuzsi.** A leányok fogadnak a fonóban, hogy melyikük mer kimenni éjfélkor az akasztófához. Az egyik lány (Bátor Zsuzsi) vállalkozik a feladatra és kimegy a határba. Az akasztófánál egy gazdátlan lovat pillant meg tele zsákkal a hátán. Bátor Zsuzsi beviszi a zsákot a fonóházba, ahol a kibontott zsákból templomi ékszerek kerülnek elő, amiből a lányok rájönnek arra, hogy azok rabolt tárgyak és valószínűleg Sisa Pista keze van a dologban. A legközelebbi vasárnap inkognitóban meg is jelenik Sisa Pista a faluban, és kérdegeti az embereket, hogy történt-e valami nevezetes a községben. Az emberek elújságolják neki Bátor Zsuzsi esetét, mire a betyár felkeresi Zsuzsit, és mivel megtetszik neki a lány, nyomban feleségül kéri. Mivel Zsuzsinak is tetszik a szép, daliás legény, igent mond Sisának, és elhatározza, hogy elmegy megnézni, hogy hol él a legény. Bátor Zsuzsi felkerekedik és eljut Sisa Pista barlangjához/erdei házához, ahol lódobogást hallva elrejtőzik (egy boroskádba/az ágy alá bújnak). A megérkező Sisa és betyárjai egy elfogott pandúrt/egy úriasszonyt hoznak magukkal, és a dulakodás közben a csendőr órája beleesik a kádba/mivel az úriasszony kisujjáról nem tudják lehúzni a gyűrűt, levágják azt az ujjal együtt, amely az ágy alá gurul be. Zsuzsi az órával/a gyűrűvel egy alkalmas pillanatban kisurran, és elszalad haza. Amikor elérkezik az esküvő napja, Zsuzsi a nála lévő ékszerrel leleplezi a rablókat, akiket elfognak, egyedül Sisa Pistának sikerül elmenekülnie.

FF: Börzsöny vidéke (Végh József, 2012. 34–35. – Kolacskovszky Lajos gy., 20. század első fele); Nagyoroszi, Herencsény (Puskás Péter–Végh József, 1997. 137–138., 187–189.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 181–183.).

**C 513.2.2. Sisa Pista és a juhász leánya.** A juhász és családja elmegy az éjfél misére, egyedül a szép nagylányukat hagyják otthon. Éjfél után beállít a házba három betyár, élükön Sisa Pistával, és egy kancsó bort kérnek tőle, meg azt hogy egy kicsit megmelegedhessenek. A leány lemeget az üres kancsóval a pincébe, de mivel sokáig nem tér vissza, az egyik betyár utánamegy. Amint belép az ajtón, a leány egy szekercével lecsapja a fejét. Így jár a második betyár is. Amikor Sisa Pista is a késlekedő leány és betyártársai keresésére indul, ő már óvatosabban dugja be a fejét a pince ajtaján, ezért a fejszezsapás csak a feje tetejét éri. Sisa a lovára pattan és elvágtat, de nemsokára inkognitóban újra megjelenik a juhásztanyán, és feleségül kéri a lányt. Mivel a kérő szép, daliás legény, a leány hozzámeget Sisához. A betyár erdei házikójába viszi újdonsült feleségét, és este megkéri, hogy nézzen kicsit a fejébe. Amikor a lány széthajtja Sisa haját, meglátja a fején lévő forradást. Megkérdezi a férjétől, hogy azt hol szerezte, mire a betyár közli vele, hogy az akkor keletkezett, amikor be akart lépni a pincéjükbe. A lány rádöbben, hogy ő egy betyárnak lett a felesége, és az első adandó alkalommal elszökik Sisától. Menekülés közben egy teknős cigány szekereére kéredzkedik fel, és mivel az üldözésére indult Sisa a legkisebb teknő alá rejtőzött lányt nem veszi észre, szerencsésen visszatér a falujába.

FF: Bernecebaráti\* (EA 4899/11. – Korcsmáros László gy., 1952); Palócföld\*, Herencsény (Puskás Péter–Végh József, 1997. 145., 189–190.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 179–181.); Börzsöny vidéke (Végh József, 2012. 46–47. – Korcsmáros László gy.).  
→NZ IV. C 81.21. →MZ VII. B 122.4.

**C 513.3. Sisa Pista és az ördög.** Sisa Pista éppen rabolni indul, amikor kilépve a barlangjából előtte terem egy ijesztő kinézetű, patás ördög. Sisa annyira megretten az ördögi jelenéstől, hogy visszamenekül a barlangba.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 166.; Végh József, 2012. 87.).

**C 514. Sisa Pista halála.**

**C 514.1. Az agyonlőtt Sisa Pista.** Sisa Pistát menekülés közben a pandúrok lövik agyon.

FF: Kóvár – 2 (MZA 71323., 83998. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 514.2. Az öngyilkos Sisa Pista.** Sisa Pistát a pandúrok egy padlásra szorítják fel, ahol az üldözött betyár az utolsó töltenyével föbe lövi magát.

FF: Kemence (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 314.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 230.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 142. – Jozef Melicher gy.).

**C 514.3. Sisa Pista utolsó kenete.** Sisa Pista nagyon káromkodós ember lévén csak nehezen egyezik bele abba, hogy meggyónjon a halála előtt. A gyónás alatt is olyan dühös, hogy majd kiugrik az ágyából, és még a feloldozása után is éktelenül káromkodik.

FF: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 163.).

**C 514.5. Sisa Pista sírja.** Sisa Pista máig gondozott sírja a bernecebaráti temetőben.

FF: Bernecebaráti (EA 4899/16.; 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti – 2 (MZA 97212., 97213. – Hála József gy., 1982); Bernecebaráti (Csáky Károly, 2002. 127.); Ipolyszalka (MZA 89976. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Bernecebaráti (Munkácsi Zsolt, 2012. 38.); Szob (MZA 109763. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 514.7. Sisa Pista szelleme.** Egy hollókői erdőkerülő a halálát követően megjelenik a fiának, bekopog az ablakon. A fiú egy másik ködszerű alakot is lát apja szelleme mellett és megkérdezi, hogy ki az, mire a halott apa elcsodálkozva válaszolja, hogy tán nem ismeri meg, hiszen az a Pista bátyja, Sisa Pista. / A szomszédos faluból hazafelé igyekvő káplánt megállítja Sisa Pista szelleme, és megköszöni neki, hogy a halála előtt meggyóntatta, mert ezáltal megmentette a lelkét.

FF: Hollókő – 2 (EA 7556/25., 31. – Dobos Ilona gy., 1965); Hollókő (Puskás Péter–Végh József, 1997. 166–167.; Végh József, 2012. 87–88.); Hollókő (Bosnyák Sándor, 2000. 148–149.; Uő, 2001. 303.); Börzsöny vidéke (Végh József, 2012. 84–86.); Bernecebaráti – 2 (MZA 110656., 111644. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).



**C 517. Sisa Pistával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 517.1. Az erdei rejték helye.** Sisa Pista tanyája/búvóhelye a zunyi erdő/a Börzsöny rengetege/a bernecebaráti Debrecs/a nógrádsipeki Kőszál/az ecsegi Pészma/a diósjenői Csepegőkő/az óvári erdő/a pilinyi erdő/a Cserhát erdei/ stb.

FF: Palócföld (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti (EA 5560/3–4. – Zsíros Ferenc gy., 1951); Bernecebaráti (MZA 97211. – Hála József gy., 1982; Küllős Imola, 1988. 183.); Nógrádsípek (EA 23046/III. 462. – Nagy Zoltán gy., 1984); Diósjenő (Puskás Péter–Végh József, 1997. 84.); Ipolykér, Csalár (MZA 84233., 25430. – Varga Norbert gy., 2002, 2003); Tereske (MZA 91506. – Magyar Zoltán gy., 2011); Bernecebaráti (MZA 111657. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 517.2. Sisa Pista barlangja.** Barlangok, sziklaüregek, ahol Sisa Pista tanyázott/ ahová elrejtőzött az üldözői elől. A Bernecebaráti határában lévő barlangban kőből van kifaragva a a tűzhely, a pad, az asztal.

FF:

– A Bernecebaráti határában (az Oszlai-árokban) lévő barlang: Bernecebaráti (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955); Bernecebaráti – 2 (EA 4899/3., 6. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti (EA 2453/4–5. – Heinel Pál gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2454/5. – Szabó László gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2456/1. – Gáspár Tibor gy., 1951); Bernecebaráti (EA 2459/10. – Mészáros József gy., 1951); Bernecebaráti (Hála József, 1977. 592.; Uő, 1987. 81–82.); Bernecebaráti (MZA 97213. – Hála József gy., 1982); Bernecebaráti (Küllős Imola, 1988. 177.); Nagyoroszi, Palócföld\* (Puskás Péter–Végh József, 1997. 137–138., 155–156.); Bernecebaráti – 2 (MZA 110155., 110660. – Magyar Zoltán gy., 2017).

– A pásztói erdőben a Doboskút-Málnahegyen lévő barlang: Pásztó (EA 9656/6. – Korcsmáros László gy., 1950–1955).

– A Herencsény határában a Szilvágyi-hegyen lévő barlang: Herencsény (Puskás Péter–Végh József, 1997. 187–189.); Nógrádsípek\* (Uo., 198–199. – Nagy Zoltán gy.); Herencsény – 2 (Magyar Zoltán, 2004b. 177., 181–183.).

– Az óvári erdőben lévő barlang: Ipolykér (MZA 25627. – Varga Norbert gy., 2002).

– A tesmagi Sisa Pista barlangja: Tesmag (Dénes György, 2003. 5.).

– A Lontó közelében fekvő barlang: Szete (MZA 89974. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

– A diósjenői Csepegőbarlang a Kámor-hegy oldalában: Diósjenő (Végh József, 2012. 63.).

– A varsányi Sisa-barlang: Varsány (MZA 96804. – Bumberák Maja gy., 2012).

– A börzsönyi Csóványos alatt lévő barlang: Nagybörzsöny (MZA 111193. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 517.3. Sisa Pista alagútja.** A borsosberényi Bárdi pincéjének nevezett alagút, ahol valaha Sisa Pista rejtőzött.

FF. Borsosberény (Végh József, 1998. 87–88. – Bujáki Orsolya gy.).

**C 517.5. Sisa Pista kedvenc csárdái.** Csárdák, Kocsmák, melyekben Sisa Pista gyakran megfordult/rejtőzött/mulatott.

FF:

- A rádi Körtvélyesi kocsmá: Rád (EA 15450/61. – Jakus Lajos gy., 1967).
- A berceli kocsmá: Érsekvadkert (Dobos Ilona, 1981. 258.).
- A bernecebaráti Lókosi kocsmá (ahová még öregemberként bejár naponta egy felesre): Bernecebaráti (MZA 97213. – Hála József gy., 1982); Szete (MZA 89990. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Tésa (MZA 110722. – Magyar Zoltán gy., 2017).
- A rétsági csárda: Palócföld (Puskás Péter–Végh József, 1997. 154.).
- A szetei Litasi csárda: Szete (MZA 89990. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 517.7. Sisa Pista fája.** Odvas diófa Bernecebaráti, amelyben Sisa elbújik (az öt kereső pandúrok elől).

FF: Ipolyszalka (MZA 101948. – Czingel Szilvia gy., 1991).  
→MZ VII. C 508.5.

**C517.8.Sisa Pistakútja.** A Kemenceközelében fakadó Királykút/a Bernecebarátihoz közeli Betyár-forrás, amely mellett Sisa többször is megpihent.

FF: Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1938. 315.); Bernecebaráti (Munkácsi Zsolt, 2012. 38.); Bernecebaráti (MZA 110155. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 518. Sisa Pistával kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 518.1. Sisa Pista gyertyatartója.** Sisa Pista gazdagon díszített faragott gyufásdoboz a egy nagylóci család tulajdonában, melyet a börtönből való szabadulását követően Sisa ajándékozott egy nagylóci juhásznak (ottani barátjának), a család ősének.

FF: Nagylóc (Puskás Péter–Végh József, 1997. 138–139.).

**C 519. Sisa Pista kincsei.** Sisa Pista különböző helyeken elrejtett, és azóta keresett kincsei.

FF: Börzsöny vidéke (Kolacskovszky Lajos, 1938. 316.); Bernecebaráti – 3 (EA 4899/13–14., 16. – Korcsmáros László gy., 1952); Bernecebaráti – 2 (MZA 97211., 97213. – Hála József gy., 1982; Küllős Imola, 1988. 183.); Palócföld – 3 (Puskás Péter–Végh József, 1997. 134., 136–137., 154–155.); Borsosberény (Végh József, 1998. 87–88. – Bujáki Orsolya gy.); Hont megye\* (Végh József, 2012. 143. – Jozef Melicher gy.).

**C 520. Sisa Pista leszármazottai.** A kemencei Sisa család, amelyről azt tartják a környéken, hogy ők a nevezetes betyár leszármazottai.

FF: Nagybörzsöny – 2 (MZA 109571., 111194. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).

## C 521–540. Sobri Jóska (Pap Jóska)

**C 521. Sobri Jóska származása.**

**C 521.1. Az úri betyár.** Sobri Jóska egy főúri család sarja/gazdag szülők gyermeke.

KM: H. n. (Krónika, 1879. 35. szám, 2.).

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 426.); Rábaszentmihály – 2 (XJMNA 1467-97/18–19., 19. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

AF: Topolya (Bortús Rózsa, 1976. 129.); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

ER: Egrestő (Magyar Zoltán, 2005a. 140.).

**C 521.1.1. Gróf Vay József mint Sobri Jóska.** Sobri Jóska Vay Ábrahámnak, Borsod megye alispánjának, Máramaros főispánjának másodszületett fiával, Vay József gróffal azonos. A szóbeszédet megerősíti, hogy Vay a homlokán ugyanott viselt sebet, ahol Sobrit egy pandúr kardja megsebesítette, és miután Sobri nyomtalanul eltűnt, Vay nemsokára hazatért rendkívül gazdagon. / Részegen maga Vay József is hangoztatja, hogy ő Sobri/mint betyárt egy alkalommal a tulajdon testvére is felismeri.

DT: Bakony vidéke/Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1909. 1–2.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 81.); Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 260.).

FF: H. n. (EA 9974/247–249. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

AF: Duna-Tisza köze (Eötvös Károly, 1887. 287. szám, 1.); Mátészalka, Szabolcs megye (Luby Margit, 1985. 61. – 1947); Mátészalka – 3 (DMNA 716/163–164., 164., 616. – Béres András gy., 1963); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1969. 192.); Szatmár megye (Szabó Lajos, 1975. 442.).

ER: Koronka (MZA 61475. – Toldalagi Rózsa grófnő memoárjai, 1900).

**C 521.1.2. Csúzy János mint Sobri Jóska.** Sobri Jóska a gazdag becsehelyi/pápai földbirtokossal, Csúzy Jánossal (Csikós Csúzy Jánossal) azonos.

DT: Pápa (Eötvös Károly, 1887. 287. szám, 1.; Uó, 1909. 38., 48–49.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. II. 80.); Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 260.).

**C 521.1.3. Gróf Vámosgyörki fia.** Sobri Jóska valójában a gazdag földbirtokos, gróf Vámosgyörki fia, amiről az apja is megbizonyosodik, amikor farsang idején álarcosbált rendez, és ő maga Sobri Jóska jelmezét veszi fel, mire a fia fennhangon elkiáltja magát: „Ki merete felvenni az én jelmezemet?”

AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/15. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 521.2. Sobri Jóska születési helye.** Sobri Jóska juhászfűként a Vas megyei Bérbaltaváron/a zalai Zalavég határában született.

DT: Bérbaltavár (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Zalavég (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 219.).

**C 522. Miért lett betyár Sobri Jóska?**

**C 522.1. Az apját vigasztaló juhászbojtár.** Sobri Jóska apjának kondájában megdöglik a legszebb kandisznó, ami miatt a számadó kanász nagyon elszomrodik. Sobri hogy megvigasztalja az apját, elhajt egy kant a szomszédos község határából.

DT: Vas megye (N. Szabó Gyula, 1926. III. 86–87.).

**C 522.2. A társadalmi igazságtalanság miatt betyárrá lett Sobri.** Sobri Jóska a jobbágyaival kegyetlen apja miatt csap fel betyárnak, hogy a szegényeket segíthesse.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. II. 80.).

**C 522.3. A katonaszökevényből lett betyár.** Sobri gazdag család gyermeke, aki megszökik a katonaságtól, és helyette inkább a betyársorsot választja.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.).

**C 522.4. A szerelmi csalódás miatt betyárrá lett Sobri.** Sobri Jóska gazdag fiúként beleszeret egy szegény lányba, de a szülei nem hagyják, hogy a lányt elvegye, mire elkeseredésében felcsap betyárnak.

ER: Egrestő (Magyar Zoltán, 2005a. 140.).

**C 523. Sobri Jóska tulajdonságai.**

**C 523.1. A szép betyár.** Sobri Jóska feltűnően szép, daliás legény, akinek láttán az úri kisasszonyok és a parasztlányok szíve egyaránt megdobban.

DT: Veszprém megye (Eötvös Károly, 1900. II. 95.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 81.); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.); Pankasz (EA 18426/87. – Avas Kálmánné gy., 1973); Őrség (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978); Celldömölk (EA 20932/4. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 523.2. A csinos betyár (Sobri Jóska öltözete).** Sobri Jóska mindig csinosan és tisztán jár, a tisztaságot a betyártársaitól is megköveteli. / Sobri nadrágot sohasem visel, csak fehér gyolcsgatyát, hímzett mellényt, finom varrású prémes dolmányt, a kalapjára pedig mindig árvalányhajat tesz. / Sobri télen-nyáron csizmát hord, amely mindig tükörfényes. / Sobri derékövnek vastag aranyláncot hord, amit még a veszprémi főispántól lopott. / Sobri sarkantyúi ezüsből, a pitykéi aranyból vannak. / Amikor Sobri holttestét megtalálják, finom kelméjű és varrású nyestprémes dolmány, hímzett veszprémi szűr, bőgatya és kordován csizma van rajta.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1926. III. 90.); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.); Őrség (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978); Gölle (EA 26163/23. – Jeli József gy., 1995); Rábaszenthimály (XJMNA 1467-97/19. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 523.3. A művelt betyár.** Sobri Jóska úri származásából adódóan több nyelven is folyékonyan beszél.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 260.).

**C 523.5. A tisztakezű betyár.** Sobri Jóska kezéhez nem tapad vér, embert sohasem ölt, amit ő maga is gyakran hangoztat.

DT: Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1900. II. 95.); Őrség (EA 19984/19. – Avas Kálmánné gy., 1978); H. n. – 3 (EA 20932/9., 11., 22. – Bán Ferenc gy., 1978).

**C 523.6. A bizalmatlan Sobri.** Sobri tartva attól, hogy megmérgezik, addig nem eszik az ételből, amíg készítője meg nem kóstolta előtte; az itallal hasonlóképpen jár el.

DT: Gölle (EA 26163/25. – Jeli József gy., 1995).

**C 523.7. Sobri Jóska fehér lova.** Sobri Jóska fehér lovon jár, amit nyereg nélkül a szőrén ül meg.

DT: Őrség (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978); Gölle (EA 26163/23. – Jeli József gy., 1995).

**C 523.8. Sobri Jóska fegyvere.**

**C 523.8.1. Sobri Jóska drótos ostora.** Sobri Jóskának olyan ostora van, amelybe drótot font be, azzal harcol az ellenségeivel.

FF: Gyöngyöstarján (SMK 128/II. 35. – Dömötör Sándor gy.).

**C 523.9. Sobri Jóska tekintélye.** Sobri Jóska üres pisztollyal rabol, pusztán a nevével rémíti meg a kifosztott urakat.

AF: Omor (AFAR F 4780. – Vöő Gabriella gy., 1980).

**C 523.10. Sobri Jóska hírneve.** 1848-ban egy osztrák ezredes, miközben a serege Pápáról délkeletnek vonul, Sobrira utalva azt mondja a katonatársának: „Ha egyszer a Bakonyon keresztüljutunk, akkor már kardcsapás nélkül foglaljuk el Magyarországot”.

DT: Veszprém (EA 10041/60. – Tilesch Nándor gy., 1946).

**C 524. Sobri Jóska jótéteményei.**

**C 524.1. A szegények pártolója.** Sobri Jóska a szegény embert soha nem bántja, sőt ha csak teheti, segíti őket.

DT: Kerkakutas (SMK 128/II. 15. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Péder (MZA 84660. – Magyar Zoltán gy., 2008).

AF: H. n. (DMNA 716/622. – Béres András gy., 1963); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

ER: Egrestő (Magyar Zoltán, 2005a. 140.).

**C 524.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Amit rabol Sobri Jóska az uraktól, azt mind szétosztja a szegény emberek között.

DT: Bakony vidéke (Paget, John, 2011. 422. – 1839); Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1900. II. 95.); Bakony vidéke (Uő, 1909. 26.).

FF: Mész, Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 334.).

AF: Nagycserkesz (EA 9329/2. – Molnár Béla gy., 1953); Kiskövesd (Magyar Zoltán, 2009b. 80.); Érkeserű (Uő, 2012c. 142.).

**C 524.3. Az elosztogatott kelme.** Sobri Jóska megvámolja a gyolcsos kereskedőket, és a tőlük elvett kelmét szétoasztja a szegény leányok és asszonyok között, különösen a Bécsben gyártott piros kendőt.

DT: Bakony vidéke (Eötvös Károly, 1909. 27.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/96. – Orbán Gézáne gy., 1984).

**C 524.3.1. Sobri Jóska rőffe.** Sobri Jóska a megállított kocsi rúdjával méri a szegény asszonyoknak ajándékozott ruhaanyagot.

DT: Felsőmocsolád (RRMNA 1716/96. – Orbán Gézáne gy., 1984).

**C 524.4. A megajándékozott rőzsehordó asszony.** Sobri Jóska megállít az erdőben egy nagygazdát, amint fával megrakott szekérral hajt hazafelé, és ráparancsol, hogy a fát egy szegény rőzsehordó asszony udvarára vigye.

DT: Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/20. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 524.5. Az ajándékba adott tinó.** Sobri Jóska egy szegény asszonynak, aki tinót szeretne vásárolni, ám kevés a pénze, egy szép tinót ajándékoz.

DT: Kerkakutas (SMK 128/II. 23. – Dömötör Sándor gy.).

**C 524.6. A megdicsért betyár ajándéka.** Sobri Jóska az erdőben találkozik egy vásárba menő asszonnyal, és megkérdezi tőle, hogy nem fél attól, hogy Sobri kirabolja. Az asszony, bár nem tudja, hogy kivel beszél, azt válaszolja, hogy dehogyis fél tőle, sőt áldja meg az Isten azt a betyárt. Sobri hálából megajándékozza az asszonyt egy csomó ruhával/egy fejőstehénnel.

DT: Felsőmocsolád (RRMNA 1716/96. – Orbán Gézáne gy., 1984).

**C 524.7. A pénzt rejtő szénakazal.** Sobri Jóska megszólít egy kaszáló embert, aki elmondja neki, hogy az uraság részére tizedébe kaszál: a munka fejében minden tizedik megrakott boglya az övé. Sobri arra biztatja az embert, hogy akkor rakjon a maga számára egy hatalmas boglyát, de a kaszás csak legyint, hogy nincsen értelme, mert az úr úgyis a legkisebb boglyát fogja nekiadni. Sobri ezt hallván azt mondja az embernek, hogy akkor tizediknek rakjon csak nagyon kicsit. A paraszt úgy is tesz, és a mezőre kitérkező uraság valóban a legkisebb boglyát adja oda neki. Amikor a paraszt neki lát, hogy hazaszállítsa a boglyáját, nagy meglepetésére egy zacskó aranyat talál alatta – azt a zacskót, amit Sobri Jóska tett oda.

KM: H. n. (EA 9974/257–258. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

DT: Veszprém (EA 10041/62–63. – Tilesch Nándor gy., 1954).

**C 524.8. A kárpótolt szegény asszony.** Sobri Jóska egy csomó lisztet és ételmezt ajándékoz annak a szegény asszonynak, akinek az ebédjét elvették és megették a betyárjai.

AF: Tizsanagyfalu (SMK 128/II. 15–16. – Dömötör Sándor gy., 1947); Nyírség (DMNA 716/165. – Béres András gy., 1963).

**C 524.9. A visszaadott holmi (A gavallér Sobri).** Sobri Jóska visszaadja a rabolt holmit a tulajdonosának, mikor az szépen kéri rá/egy szép leánynak egy csókért visszaadja az ujjáról lehúzott gyűrűt/visszaadja a kocsmárostól kártyán elnyert pénzt, amikor látja, hogy az szándékosan veszített a betyároktól való félelmében.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 276.); Kóny (Lengyel Dénes, 1977. 221.); Szolnogyőr (EA 20932/5. – Bán Ferenc gy., 1980); Rábaszécscény (Timaffy László, 1992. 172.).

**C 525. Sobri Jóska hálája.**

**C 525.1. A megtérített vendégség.** Sobri Jóska az embereivel egy szegény ember padlásán húzódik meg éjszakára, tudván, hogy ott nem keresik a pandúrok. A szállásért cserébe néhány nap múlva a házigazda egy megtisztított fél disznót talál reggel a konyhában, amit Sobri emberei tettek oda.

DT: Pankasz (EA 19984/22. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 526. Sobri Jóska bosszúja.**

**C 526.1. A megbüntetett erdőtulajdonos.** Amikor Sobri Jóska meglátja, hogy a nagygazda elveszi azt a kis rőzsét is, amit egy szegény asszony az ő erdejében gyűjtött, ráparancsol a gazdára, hogy fával megrakott szekerével az asszony udvarára hajtson, ha nem akarja, hogy bántódása essék.

DT: Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/20. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 526.2. A megbüntetett zsidó.** Sobri Jóska a vásárban bizonyos összeget kér egy nagyon gazdag zsidótól, de nem kap tőle egy vasat sem. Sobri megfenyegeti a zsidót, hogy a saját házában fogja felakasztani, és az esemény dátumát is megmondja. A zsidó vasvillás emberekkel őrizteti a házat, nehogy a betyár hozzáférközzön, de Sobri mészárosnak öltözve állatvásár ürügyén behajtat az udvarára, a mit sem sejtő örök mellett besétál a lakásba, majd a zsidót kirabolja és felakasztja.

AF: Tiszabercel (Ortutay Gyula, 1935. 216–219.).

**C 526.3. A szegény asszonyt kifosztó betyárok megbüntetése.** Sobri megtudja, hogy egyik társa az erdőben egy vásárra menő szegény asszonyt kifosztott/hogy két embere a mezőn önkényesen elvette és megette egy szegény asszony ebédjét. Büntetésül a betyárokat nyomban agyonlövi.

KM: H. n. (Küllös Imola, 1988. 97. – Vahot Imre feljegyzése, 1846).

AF: Tiszanagyfalu (SMK 128/II. 15–16. – Dömötör Sándor gy., 1947); Nyírség (DMNA 716/165. – Béres András gy., 1963).

**C 526.4. Az ál-Sobri (A Sobri nevében fosztogató betyár).** Sobri értesül arról, hogy egy nem az ő bandájába tartozó rabló az ő nevében fosztogat. Sobri megkeresi a rablót, és agyonlövi.

DT: Szalapa (EA 4031/20. – Sándor István gy., 1953).

**C 526.5. A megleckéztetett pandúrhadnagy (A nem fogadott köszönés).** Sobri Jóska az országon találkozik egy pandúrhadnaggal, tiszteleggel megemeli előtte a kalapját és köszön neki, de az válasza sem méltatja. A személyében megsértett Sobri az embereiért kiállt, és az erdő sűrűjéből elősereglő betyárok lefegyverzik a pandúrokat, akiket a betyárvezér egy szál ingben azzal bocsát el, hogy mondják meg a vármegyeházán az uraknak, hogy így jár az, aki nem fogadja Sobri Jóska köszönését.

DT: Somogy megye (EA 20932/12–13. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 526.6. Az agyonlőtt pandúrok.** Sobri Jóska és az emberei agyonlövők az elfogásukra érkező pandúrokat.

DT: Pankasz (EA 19984/22. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 526.7. Az elköltöző zsandár.** Az a zsandár, aki elfogta Sobri Jóskát, elköltözik a vidékről, tartva Sobri társainak bosszújától.

DT: Acsád (SMNK 460/1. – Bárdosi János gy., 1964).

**C 527. Sobri Jóska rablásai.**

**C 527.1. A kifosztott gazdagok.** Sobri Jóska a szegényeket soha nem bántja, csak az urakat, papokat, zsidókat, kereskedőket és más gazdag embereket rabolja ki.

DT: Bakony vidéke (Paget, John, 2011. 422. – 1839); Bakony vidéke (Eötvös Károly, 1909. 27.); Somogy vármegye (Gönczi Ferenc, 1944. 260.); Hegyhátszentpéter (EA 6228/1. – Dömötör Sándor gy., 1957); Acsád (SMNK 460/1. – Bárdosi János gy., 1964); Kóny (Lengyel Dénes, 1977. 221.); Vas megye (EA 19984/19. – Avas Kálmánné gy., 1978); Celldömölk, Kóny (EA 20932/4–5. – Bán Ferenc gy., 1980); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/96. – Orbán Gézáne gy., 1984); Rábacsécsény (Timaffy László, 1992. 172.); Gölle (EA 2163/25. – Jeli József gy., 1995); Szécsiszentlászló (Magyar Zoltán, 2010. 132.).

AF: Mátészalka (EA 2197/16. – Luby Margit gy., 1947); Mátészalka – 2 (Luby Margit, 1985. 61. – 1947); Omor (AFAR F 4780. – Vőő Gabriella gy., 1980); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 527.2. A kifosztott kastély.** Sobri Jóska az embereivel rátör a grófi kastélyra, és kifosztja azt.



DT: Szolgagyőr (EA 20932/9. – Bán Ferenc gy., 1980).  
AF: Kiskövesd (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

**C 527.3. Az elhajtott állatok.** Sobri Jóska az embereivel elhajtja az urak lovait/  
eladja a saját édesapja gulyáját.

KM: H. n. (EA 9974/255–256. – Komáromy Barnabás gy., 1891).  
DT: Kapca (Magyar Zoltán, 2010. 132.).  
AF: Tiszadob (JAMNA 257-67/14–15. – Vándor Margit gy., 1963).

**C 527.5. Az önkéntes sarc.** A báró értesülve arról, hogy Sobri a bandájával meg  
készül látogatni az édesapját, tíz akó bort és két hízott disznót küld oda, hogy  
ne bántsák a betyárok.

DT: Egervár (EA 3975/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Szalapa (EA 4031/19. – Sándor  
István gy., 1953).

**C 527.7. Az útonálló Sobri.** Sobri Jóska az országútra kiállva megállítja és ki-  
fosztja/megvámolja a vásárra menő kereskedőket/a csempésző urakat.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.); Gölle – 2 (EA 26163/28–29., 29–30. – Jeli  
József gy., 1995).  
FF: Méhész (Magyar Zoltán, 2001a. 334.).  
AF: Nagycserkesz (EA 9329/2. – Molnár Béla gy., 1953).

**C 527.8. A túszul ejtett kisasszony.** Sobri Jóska kirabol egy uraságot, és túszként  
magával viszi a leányát. Beszélgetés közben megkérdezi a lánytól, hogy mit kér  
tőle, mire a kisasszony a betyár pisztolyát kéri el. Sobri könnyű szívvel adja  
oda, mert a pisztoly nincsen megtöltve, hiszen már a neve hallatán odaadják  
neki, amilyük van.

AF: Omor (AFAR F 4780. – Vöő Gabriella gy., 1980).

**C 527.9. Sobri Jóska álsruhás rablásai.**

**C 527.9.1. A kifosztott káptalan (Sobri grófi ruhában).** Egy úri mulatságon az  
összegyűlt urak arról beszélnek, hogy a betyárok miatt a győri káptalan pénz-  
tárát biztonságosabb helyre kell szállítani. Sobri ezt hallva grófi ruhában maga  
megy el a páncélszekrényért, és mire a kanonok is odaérkezik, már csak a pénz-  
tár hült helyét találja.

DT: Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/19. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).  
FF: Kishartyán\* (EA 6358/9. – Nagy Dezső gy., 1951).

**C 527.9.2. A kifosztott apátúr (A mézárosnak öltözött Sobri).** Egy gazdag  
plébános/zsidó/apát azt híreszteli, hogy őt még a betyárok sem tudnák kifosz-  
tani, mert túljár az eszükön. Ezt hallva Sobri levelet küld a papnak, amelyben  
megírja, hogy mennyi pénzt és állatot készítsen elő, mert elmegy érte. A pap  
gúnyosan visszaüzen Sobrinak, hogy csak menjenek, és még a napot is megje-

löli, hogy mikorra várja őket, majd riadóztatja a pandúrokat. Sobri a megjelölt napon mézárosnak öltözve két segédjével lovas kocsin megérkezik a plébániára, és az őrt álló pandúrok, nem sejtve semmi rosszat, beengedik az apáthoz. Bent a szobában a betyárok előrántják a fegyvereiket és kirabolják a meglepett papot, megfenyegetik, hogy nehogy ki merjen lépni a szobából, mert halál fia lesz/megfojtják a gazdag zsidót, majd ahogy jöttek, feltűnés nélkül távoznak.

DT: Ugod (EA 5571/5. – Pesovár Ernő gy., 1951); Nikla (Hársházi István, 1978. 204–205.).

AF: Rétköz\* (Ortutay Gyula, 1935. 216–219.).

**C 527.9.3. Sobri Jóska és a váci püspök (A püspöknek öltözött Sobri).** Sobri Jóska levelet küld a váci püspöknek, azt üzenve neki, hogy két nap múlva a megadott időpontban felkeresi, és arra kéri, hogy készítsen ki számára egy pohár bort és egy tarisznya aranyat. A püspök már javában intézkedik a palota védelméről, amikor újabb levelet kap, amelyben egy neves püspök arról értesíti váci kollégáját, hogy hamarosan meglátogatja. A megjelölt időpontban valóban megérkezik a díszes főpapi hintó. Az őrt álló pandúrok beengedik a vendéget, és az elébe siető váci püspök személyesen vezeti be őt a palota belsejébe. Amint a legbelső szobába érnek és magukra maradnak, a főpapi ruhát öltött Sobri azt mondja a váci püspöknek, hogy a bort látja az asztalon, de a tarisznya aranyat nem, majd a pisztolyát is megvillantja a szinte sóbálvánnyá dermedt vendéglátónak, aki kénytelen előszedni és átadni a betyárnak az egyház széfbe zárt pénzét. Sobri a pisztolyát a reverenda alatt a püspökre fogva és vele karonfogva kísértél a hintóhoz a mit sem sejtő örök sorfala között, majd együtt távoznak. Sobri a kirabolt főpapot csak a város határába érve bocsátja szabadon.

KM: H. n. (Eötvös Károly, 1909. 33–38.); H. n. (Tóth Béla, 1935. 216.); Veszprém (EA 10041/64–65. – Tilesch Nándor gy., 1929); H. n. (EA 20932/6–8. – Bán Ferenc gy., 1980).

FF: Vác (Vác vidámsága, 1923. 77–79.).

**C 527.9.4. A megüzent rablás.** Sobri Jóska a rablás pontos időpontját előre bejelentve fosztja ki álruhában a váci püspököt/az elbizakodott apátot.

KM: H. n. (Eötvös Károly, 1909. 33–38.); Veszprém (EA 10041/64–65. – Tilesch Nándor gy., 1929); Nikla (Hársházi István, 1978. 204–205.); H. n. (EA 20932/6–8. – Bán Ferenc gy., 1980).

FF: Vác (Vác vidámsága, 1923. 77–79.).

AF: Rétköz (Ortutay Gyula, 1935. 216–219.).

**C 528. Sobri Jóska egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 528.1. Sobri Jóska a francia forradalomban.** Sobri Jóska egy másik gróffal együtt vesz részt a francia forradalomban.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175–176. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 528.2. A gáláns Sobri.**

**C 528.2.1. Sobri Jóska kézcsókja.** Sobri Jóska a Bakonyban megállítja a püspök Veszprémbe utazó unokahúgának a hintóját, kezét csókol neki, majd további jó utat kíván a kisasszonynak.

DT: Veszprém (EA 20932/17–21. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 528.2.2. Sobri Jóska csutorája.** Sobri Jóska az embereivel megfutamítja a pandúrokat és elfogja a kapitányukat. Sobri a már védtelen csendbiztost nem bántja, hanem megkínálja, hogy húzzon egyet a borából, és utána békével elbocsátja.

DT: Sümeg (EA 20932/11. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 528.3. A pandúrokkal mulató betyár.** Sobri Jóska arra kényszeríti a pandúrokat, hogy két napon keresztül velük mulassanak. / Sobri a csapatából lakodalmas menetet alakítva átkel a pandúrok által őrzött balatoni réven, majd a csárdában mindaddig együtt mulat a meginvitált pandúr őrmesterrel, amíg fel nem fedi előtte a násznép valódi kilétét.

DT: Egervár (EA 3975/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Tihany, Köröshegy (EA 20932/14., 15–16. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 528.4. Sobri Jóska álruhában.** Ha a körülmények úgy kívánják, Sobri Jóska gyakran ölt álruhát: földesúrnak/papnak/patikusnak/kereskedőnek/stb. egyaránt gyakran kiadja magát.

DT: Gölle (EA 26163/23. – Jeli József gy., 1995).

**C 528.4.1. Sobri Jóska lányruhában.** Sobri kisasszonynak öltözve jelenik meg egy kocsmában.

KM: H. n. (Krónika, 1879. 35. szám, 2.).

**C 528.4.2. Sobri a celli búcsúban.** Sobri Jóska öreg koldusnak öltözve megy el a celli búcsúba, hogy ott találkozzon az édesanyjával.

DT: Vas megye (EA 19984/19. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 528.4.5. „Hol fan sífán, gróf úr?”** A betyárokat üldöző német pandúrok csak a körözőlevél leírása alapján ismerik Sobrit, és éppen a grófnak öltözött betyárve-zért szólítják meg és kérdezik arról, hogy melyik irányban keressék a zsványokat.

DT: Vas megye\* (Zákonyi Ferenc szerk., 1976. 30.); Rábaszentmihály (XJMNA 1467-97/19. – Horváthné Takács Judit gy., 1996).

**C 528.4.6. A felfedett kilét.** Sobri Jóska úri ruhában a fogadó vendégei között üldögél, miközben éppen a híres rablóról folyik a szó. Sobri megjegyzi, hogy ő ismeri a betyárt, majd elkezd részletezni, hogy az hogyan néz ki. A leírás végén

az egyik jelenlévő megjegyzi, hogy akkor éppen olyan ruhát hord és hasonló a kinézete, mint az úrnak, mire Sobri közli velük, hogy valóban, már csak azért is, mert ő maga a Sobri, majd poharát az ott lévők egészségére ürítve távozik.  
AF: Szeged (Társalkodó, 1837. X. 14.).

**C 528.5. A hiányzó kártyapartner.** Sobri levelet küld a báró uradalmi kasznárjának, hogy segítse ki őt a kártyapartiban, mert hiányzik a negyedik játékos. A kasznár el is megy a veszedelmes társaságba, és együtt játszik a betyárokkal.  
DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 260. – Gruber János nyomán).

**C 528.6. A látni kívánt betyár.** Az uraság azt mondja Sobri apjának, hogy szeretné megismerni a fiát. Sobri értesülve az úr óhajáról, egy este megjelenik a betyárjaival a kastélyban. Leverik a lámpákat, és azt kezdik kiabálni, hogy „Fel a kezekkel!”, majd közlik a rémült házigazdával, hogy csak barátkozni jöttek, és reggelig együtt mulatnak vele.  
DT: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951).

**C 528.7. Sobri Jóska lovas bravúrjai.**

**C 528.7.1. Az átugratott kapu.** Sobri a lovával könnyedén átugratja a kastély kapuját.  
DT: Kisfalud (Szelestey László, 1996. 343.).

**C 528.7.2. Átkelés a Balatonon.** Sobri Jóska a lovával átlovagol a befagyott Balatonon.  
DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 277.).

**C 528.7.3. A füttyszóra megálló vágató lovak.** Sobri Jóska egy négyfogatú hintóval vágatva a lovak közé dobja a gyeplőt, majd egyet fütttyent, és a lovak abban a pillanatban megállnak.  
AF: Mátészalka (Luby Margit, 1985. 61.).

**C 529. A természetfeletti képességű Sobri Jóska.**

**C 529.1. A tenyérbe forrasztott vasfű.** Sobri Jóskának vasfű van forrasztva a tenyérébe, azért tud minden zárat könnyedén kinyitni.  
KM: H. n. (Sirisaka Andor, 1886. 81.).

**C 530. Sobri Jóska társai.**

**C 530.1. Sobri Jóska bandája.**

**C 530.1.1. A héttagú betyár csapat.** Sobri Jóska hetedmagával jár rabolni.  
DT: Lápafő (Gaál Attila–Kőhegyi Mihály, 1974. 330. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Böde (Balogh Balázs, 1990. 132.).

**C 530.1.2. A tizenkét fős betyárcsapat.** Sobri Jóskának 12 tagú betyárcsapata van/tizenketted magával jár rabolni.

DT: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.; Uő, 1996. 101.); Somogy megye (EA 20932/12–13. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 530.1.3. Sobri Jóska betyárserege.** Sobri Jóskának 40/90/300 főből álló betyárcsapata van.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 275.).

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 138.).

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175–176. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 530.2. Sobri Jóska alvezérei.** Sobri Jóskának Milfajt Ferkó az alvezére. / Sobrinak Milfajt, Mógor és Pap Andor az alvezére.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 82., 275.); Celldömölk (EA 20932/4. – Bán Ferenc gy., 1980); Rábászentmihály (EA 27439/20. – Takács Judit gy., 1996).

**C 530.3. Sobri Jóska név szerint ismert betyártársai.** Sobri Jóska bandájának név szerint ismert tagjai: Babóti Istók, Bódai, Bucs Jóska, Cifra, Cser Miska, Csuhá Antal, Francli, Görhes, Gréfi Ádám, Háromszemű, Hatlábú, Holics György, Józsemű, Kilencszemű, Király Jancsi, Kis Jancsi, Kisgyerek Jóska, Kranyó, Lakatos Mihály, Liliom, Milfajt Ferkó, Mógor, Nagy Jancsi, Pali József, Pap Andor, Peka, Pipa, Pityerész (Pityerke Istók), Recsi Marci (Fűmag/Karalábi), Renkó Kálmán, Szép Pesta, Varga Pista, Verrasztó, Vöröshajú, Zsidó stb.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 82., 91.); Bakony vidéke (Eötvös Károly, 1909. 31–32.); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.; Uő, 1996. 101.); Nikla – 2 (Hársházi István, 1978. 173–180., 204–206.); Veszprém megye, Celldömölk (EA 20932/3., 4. – Bán Ferenc gy., 1980).

→MZ VII. C 604., 828., 866.

**C 530.4. Sobri Jóska és Vidrócki.** Sobri Jóska és Vidrócki jó barátok, Sobri végül mégis orvul megöli Vidróckit.

FF: Bélapátfalva (EA 17188/10. – Makó Mária gy., 1971).

**C 530.5. Sobri Jóska paripája.** Sobri Jóskának a lova úgy van nevelve, hogy idegen nem nyúlhat hozzá, mert egyből rúg és harap, valamint nyerítéssel jelez minden szokatlan eseményt a gazdájának.

DT: Gölle (EA 26163/26. – Jeli József gy., 1995).

**C 531. Sobri Jóska szeretői.** Sobri Jóskáért odavannak a nők, minden vármegyében/majd minden faluban vannak szeretői.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 274–277.); Nikla (Hársházi István, 1978. 108.); Dömös (Bosnyák Sándor, 2001. 238.).

FF: Méhész (Magyar Zoltán, 2001a. 334.).

**C 531.1. Sobri Jóska és a grófkisasszony.** Sobri Jóska elveszi egy grófnak a lányát, de mivel az apa ellenzi a frigyet, külföldre szöknek. Születik két kislányuk, és amikor egyszer hintóval hazajönnek, a két kislányt beküldik nagyapjuk kastélyába. A gróf az unokák láttán megengyhül, és visszafogadja Sobriékát. / Sobri Jóskának egy úriasszony a kedvese.

DT: Szalapa (EA 4031/21. – Sándor István gy., 1953).

AF: Szinyér (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

**C 531.2. Sobri és a szép cigánylány.** Sobri Jóskának egy szép cigánylány a szeretője.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 274.).

**C 531.3. Sobri és a börtönparancsnok felesége.** Sobri Jóska a fogsága idején elcsábítja a börtönőr feleségét is.

DT: Vas megye (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 531.4. Sobri Jóska és a szép csaplórosné.** Sobri Jóska szeretője a zalaszentgróti csárda/az őrségi Iklódi csárda csaplórosnéja.

DT: Csehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Pankasz (EA 19984/22. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 531.5. Sobri Jóska név szerint ismert szeretői.**

**C 531.5.1. Sobri Jóska és Répa Rozi.** Sobri Jóskának a Billege csárdában szolgáló szép csaplóros lány, Répa Rozi a kedvese. Halála előtt minden vagyonát ráhagyja.

DT: Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1900. II. 95.; Uő, 1982. 395–410.; Küllös Imola, 1988. 101.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 90.); Szalapa (EA 4031/19. – Sándor István gy., 1953); Vas megye (EA 19984/19. – Avas Kálmánné gy., 1978); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 120.).

**C 531.5.2. Sobri Jóska és Kocsis Juliska.** Sobri Jóskának egy lipótpusztai földesúr szép szobalánya, Kocsis Juliska a szeretője. A földesúr nem tiltja, hogy a betyár odajárjon, mert amikor ő ott van, idegen rablók nem zaklatják a kastély lakóit.

DT: Gölle (EA 26163/27. – Jeli József gy., 1995).

**C 531.7. Sobri Jóska áruló szeretője.** Sobri Jóskát a szeretője árulja el a pandúroknak.

DT: Zala megye\* (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 274–275.); Sümegcsehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Nikla (Hársházi István, 1978. 217.).

**C 532. Sobri Jóska menekülése.**

**C 532.1. A fordított patkó.** Sobri Jóska fordítva vereti a lovára a patkót, az üldözőit ezáltal tévesztve meg menekül el Törökországba.

DT: Bókaháza (EA 8259/7. – Fülöp István gy., 1952).

**C 532.2. A megtévesztett zsandárok.** A zsandárok elöl menekülő Sobri a mezőn dolgozó emberek közé áll, és amikor az üldözői odaérnek, éppen tőle kérdezik, hogy „Hol van a zsvány?”, merre lehet az a Sobri?

DT: Vas megye (Zákonyi Ferenc szerk., 1976. 30.).

**C 532.3. A fa odvába rejtőzött betyár.** Sobri Jóska az öt üldöző pandúrok elöl egy odvas fűzfában rejtőzik el.

DT: Edve (EA 1797/10. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971).

**C 533. Sobri Jóska elfogása.**

**C 533.1. A kedvese ölében elfogott Sobri.** Sobri Jóskát a pandúrok a kedvese ölében fekvé, alvás közben fogják el.

DT: Zala megye – 2 (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 274–275., 275.).

**C 533.2. Az árulás következtében elfogott Sobri.**

**C 533.2.1. Az áruló szerető.** Sobri Jóskát a szeretője árulja el a pandúroknak, csak úgy tudják őt elfogni.

DT: Sümegecehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Nikla (Hársházi István, 1978. 217.).

→MZ VII. C 533.1.

**C 533.2.2. Az áruló cigánylegény.** Sobrit egy cigánylegény árulja el a pandúroknak, mert a betyár elszereti előle a tábor legszebb leányát.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 274.).

**C 534. Sobri Jóska szökése.**

**C 344.1. Szökés a börtönből.** Sobri Jóska a szeretője, a börtönőr/börtönparancsnok feleségének a segítségével szökik meg a tomlöcből

DT: Vas megye (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 535. Sobri Jóskával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 535.1. Találkozás Sobrival.** A Sobri Jóskával való találkozás személyes/a családi szájhagyományban öröklődő emlékei.

DT: Pankasz (EA 18426/86–87. – Avas Kálmánné gy., 1973); Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 119–120.).

FF: Péder (MZA 84660. – Magyar Zoltán gy., 2008).

**C 535.3. Sobri mint gyerekijesztő.** A rossz gyerekeket úgy ijesztgetik: „Ne légy rossz, mert jön Sobri Jóska, és elvisz!” / A rossz gyerekeket a faluban Sobri Jóskának nevezik.

FF: Pereszlény (MZA 89977. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 176. – Stanik Anikó gy., 1981).

**C 536. Sobri Jóska halála.**

**C 536.1. A társai által agyonütött Sobri.** Sobri Jóskát a saját társai verik agyon, miután nem tudnak megegyezni a zsákmány elosztásában.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 115.).

**C 536.2. A felakasztott Sobri.** Sobri Jóskát az elfogását követően halálra ítélik, és felakasztják.

DT: Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1982. 395–410. – 19. század vége); Dömös (Bosnyák Sándor, 2001. 238.).

**C 536.3. Az öngyilkos Sobri.** A pandúrok által bekerített Sobri Jóska az utolsó golyójával inkább föbe lövi magát/egyik betyártársával löveti agyon magát/a kilenc pandúr által megragadott Sobri beledől a pandúrok gúlába rakott szuronyaiba, semhogy fogságba essen.

DT: Bakony vidéke (Paget, John, 1987. 290.; Uő, 2011. 422. – 1839); Lápafő (Gaál Attila–Kőhegyi Mihály, 1974. 330. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Zala vármegye (Rédey István, 1887. 2.); Lápafő (Eötvös Károly, 1900. II. 110.; Uő, 1909. 48.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 81.); Zala megye (Uő, 1927. VII–VIII. 277.); Somogy megye – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 259–260.); Vas megye (EA 19984/18. – Avas Kálmánné gy., 1978); Lápafő (EA 20932/22. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 536.4. Sobri holtteste.** Sobri apját elviszik az ütközet helyszínére, hogy az minden kétséget kizáróan igazolja a betyár személyazonosságát, de a juhász (szégyenében) azt mondja a hatósági embereknek, hogy a halott legény nem az ő fia.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 277.).

**C 536.5. Sobri sírja.** Sobri Jóska sírja a lápafői erdőben, halálának a helyszínén (a Sobri fája tövében) van.

DT: Lápafő (Eötvös Károly, 1900. II. 110.; Uő, 1909. 46., 48.); Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 277.); Vas megye (EA 19984/20. – Avas Kálmánné gy., 1978).

**C 536.5.1. Sobri jeltelen sírja.** Sobri Jóskát egyik betyártársa lövi le vezére kérésére, majd ássa el a lápai erdőben egy nagy bükkfa tövébe. A sír helyét a betyár simára egyengeti, hogy senki ne találhassa meg Sobri nyugóhelyét.

DT: Vas megye (EA 19984/20. – Avas Kálmánné gy., 1978).



**C 536.6. Sobri Jóska eltűnése.**

**C 536.6.1. Az Amerikába szökött Sobri.** Sobri Jóska az üldöztetés miatt kiszökik Amerikába, ahol szatócsként/New Yorkban gyógyszerészként/nyomdászként/ kalaposmesterként/mészárosként dolgozik. / Sobri a bajtársaival Amerikába menekül, falut alapítanak, amit Betyárfalvának neveznek el, a völgyet pedig, ahol az új település létesül, a kedveséről Katalin-völgynek nevezi el a vezér.

KM: H. n. (Sobri Józsi, a haramiák kapitánya, 1843.).

DT: Balatonmellék (Eötvös Károly, 1982. 395–410. – 19. század vége); Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 259.).

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175–176.).

**C 536.6.2. A Szlavóniába menekült Sobri.** Sobri Jóska a bandája szétverését követően Szlavóniába vonul vissza, ahol álnéven kanászkodik.

KM: H. n. (Vahot Imre, 1846. 16.).

**C 536.6.3. Az Alföldre menekült Sobri.** Sobri Jóska miután elmenekül a Dunántúlról, az Alföldön egy grófi majorban lesz álnéven számadó, majd tisztartó, és ahol családot is alapít.

DT: Somogy (Gönczi Ferenc, 1944. 260.).

**C 536.6.4. Sobri új bandája.** Sobri Jóska a bandája szétverését követően a Bakonyba menekül vissza, ahol újabb csapatot szervez maga mellé.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 259.).

**C 536.6.5. A halhatatlan Sobri.** Sobri halálának a hírére a nép nem hiszi el, és várja a híres betyár visszatérését.

DT: Zala vármegye (Rédey István, 1887. 2.); Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 85.); Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 426.).

**C 536.6.6. Az ál-Sobrik.** Sobri halálát/eltűnését követően ál-Sobrik jelennek meg több helyen is, Sobrinak kiadva magukat követik el a rablásait.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 85–86.).

**C 537. Sobrival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 537.1. Az erdei rejtekhely.** Sobri Jóska az embereivel a zalai/göcseji erdőben/a vasi Bejcgertyános melletti Farkaserdőben/Hegyhátszentpéter határában/az Ipoly menti erdőben/a Börzsönyben tanyázik.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 87.); Sümegcsehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Hegyhátszentpéter (EA 6228/1. – Dömötör Sándor gy., 1957); Pankasz (EA 18426/86–87. – Avas Kálmánné gy., 1973).

FF: Felsőzellő (MZA 25489. – Varga Norbert gy., 2003); Nagy Börzsöny, Ipolytölgyes (MZA 110148., 110339. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 537.1.1. A „Bakony kapitánya”.** Sobri Jóska a bandájával a Bakony rengetegében tanyázik, azért nevezik a Bakony kapitányának.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 259.); Veszprém (EA 10041/60–61. – Tilesch Nándor gy., 1946); Bakony vidéke – 5 (Vajkai Aurél, 1959. 129.; Uő, 1970. 43–44.); Vas megye – 2 (EA 19984/18., 19. – Avas Kálmánné gy., 1978); Szolgagyőr (EA 20932/9. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 537.2. Sobri Jóska barlangja.** Sobri Jóska búvóhelye a Bakonyban a padragkúti Pokollik/ a Bakonyszücs melletti Betyárbarlang/a Vértesben pedig a Vértesszőlőshöz közeli Sobri Jóska barlangja, amelynek több kijárata is van. / További bakonyi barlangok, melyek Sobri ott jártától/ottani tanyázásáról nevezetesek: Bakonyszentlászló határában/Németbánya határában/a Gajaszurdokban/a Cuha völgyében/ a Római-fürdő oldalában Bakonynána határában.

DT: Padragkút, Bakonyszücs (Vajkai Aurél, 1959. 129.; Uő, 1970. 43–44.); Vértesszőlős (MZA 25976. – Peták István gy., 2000); Bakonyszentlászló, Németbánya, Bakonynána, Bakony vidéke (Sebő József, 2012. 19.).

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 138.).

**C 537.3. Sobri Jóska pincéje.** Sobri Jóskának ágyakkal, fegyverekkel berendezett titkos föld alatti pincéi vannak a hegyben, amelyről csak ő és emberei tudnak. Ha valaki idegen jár ott, bekötött szemmel vezetik a pincébe, és csak a fényes teremben veszik le a szeméről a kötést.

DT: H. n. (Gönczi Ferenc, 1944. 249. – ponyvanyomtatvány nyomán); Sümegcsehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951); Bonyhád (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 362.); Kőszegszerdahely (Bosnyák Sándor, 2001. 237.).

**C 537.4. Sobri Jóska föld alatti istállója.** Sobri Jóskának föld alatti istállója van az erdőben, ahol a lopott lovakat rejtegeti.

JM: H. n. (EA 9974/256. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**C 537.5. Sobri Jóska kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol Sobri Jóska megfordult a szép kocsmárosné kedvéért/pihenés/mulatozás céljából.

DT:

– A bakonyi Billege csárda (Répa Rozi csárda): Veszprém vármegye (Eötvös Károly, 1900. II. 95.; Uő, 1982. 395–410.); Vas megye (EA 19984/19. – Avas Kálmánné gy., 1978).

– A balatonalmádi csárda: Balatonalmádi (Eötvös Károly, 1900. I. 104.).

– Az ostffyasszonyfai Ragyogó csárda: Ostffyasszonyfa (Eötvös Károly, 1909. 31.).

– A jánosházai Dabrókai-csárda: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III. 88.); Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1968).

– A mikosszéplaki csárda: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951).

– A sümegcsehi csárda: Sümegcsehi (EA 2448/49. – Dömötör Sándor gy., 1951).

– A vízvári Kettős-csárda: Vízvár (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 770.).

– A niklai Piróki csárda: Nikla (Hársházi István, 1978. 108.).

- A niklai Náthán-kocsmá: Nikla (Hársházi István, 1978. 206.).
  - Az őrségi Harissai csárda: Kerkáskápolna/Pankasz (EA 19984/20. – Avas Kálmánné gy., 1978).
  - A pankaszi Iklódi csárda: Pankasz (EA 19984/19–20. – Avas Kálmánné gy., 1978).
  - A balatonszántódi csárda: Balatonszántód (EA 20932/15. – Bán Ferenc gy., 1980).
  - A felsőmocsoládi csárda: Felsőmocsolád (RRMNA 1716/88. – Orbán Gézáne gy., 1984).
  - A Rezi melletti Gyöngyösi csárda: Rezi (Sebő Ferenc, 2012. 24.).
- AF:
- A bagi csárda: Bag (Bosnyák Sándor, 2001. 237.).

### **C 537.7. Sobri Jóska fája.**

**C 537.7.1. Sobri rejtekhelyéül szolgáló fa.** Öreg fűzfa Edve határában/hatalmas bükkfa a hegyhátszentpéteri erdőben, amelynek odvában elrejtőzött üldözői elől Sobri Jóska.

DT: Edve (EA 17097/10. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971); Edve (Győr-Moson-Sopron megye földrajzi nevei I., 1998. 70.); Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40.).

**C 537.7.2. Sobri pihenésének tanúja.** Hatalmas bükkfa Csesznek Vagdaltbükk nevű dűlőjében, amely alatt gyakran pihen meg Sobri és bandája, és ilyenkor fokosaikat az öreg bükkfába vágják, hogy szükség esetén kéznél legyen a fegyver. A fába vagdalt fokosokról kapta nevét a dűlő.

DT: Csesznek (Vajkai Aurél, 1959. 129.; Uő, 1970. 44.).

**C 537.7.3. Sobri halálának tanúja.** A lápafői Sobri fája, amelyhez üldözés közben a puskáját támasztotta, amelynek árnyékában agyonlőtte magát, és amelynek tövében a holttestét elhantolták.

DT: Lápafő (Eötvös Károly, 1900. II. 110.; Uő, 1909. 46., 48.).

**C 537.8. Sobri kútja.** A porrogszentpáli Csurgós-kúti gödör forrása Sobri Jóska kedvenc pihenőhelye.

DT: Porrogszentpál (Papp Imre, 1987. 172.).

**C 537.9. Sobri Jóskával kapcsolatos (egyéb) helyek.** A győrvári Sobri szőlő/a murarátkai Sindölös puszta, ahol többször megfordult valaha Sobri a szegénylegényeivel.

DT: Győrvár (EA 3781/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Murarátka (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 477.).

### **C 538. Sobri Jóskával kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 538.1. Sobri Jóska fegyverei.** Sobri Jóska egyik fokosa és pisztolya a sümegi múzeum gyűjteményében.

DT: Sümeg (N. Szabó Gyula, 1926. III. 90.).

**C 538.2. Sobri Jóska fokosának nyoma.** Sobri Jóska fokosának nyoma a mikoszéplaki/a jánosházi csárda mestergerendájában, ahová a betyár a fegyverét belevágta, amikor ott ivott/mulatott.

DT: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951); Écs (EA 27478/35–36. – Orbán László gy., 1968).

**C 539. Sobri Jóska kincsei.** Sobri Jóska különböző helyeken elrejtett, és azóta is keresett kincsei.

DT: H. n. (Pere György, 1996. 33.).

FF: Méhész (Magyar Zoltán, 2001a. 334.); Deresk (MZA 92954. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 540. Sobri Jóska leszármazottai.**

**C 540.1. Sobri Jóska egyenes ági leszármazottai.** A külföldre menekült és ott letelepedett Sobri Jóska egyenes ági unokái és dédunokái az Amerikai Egyesült Államokban.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 175–176. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 540.2. Sobri Jóska oldalági rokonsága.** Sobri Jóska bérbaltavári rokonsága.

DT: Bérbaltavár (SMK 151/XV. 2. – Dömötör Sándor gy., 1951).

## C 541–560. Sós Pista

**C 541. Miért lett betyár Sós Pista?**

**C 541.1. A menyecske miatt választott betyárság.** Sós Pista egy menyecske miatt csap fel betyárnak, utóbb a rablásokat is együtt követik el.

AF: Tiszaigar (Küllős Imola, 1988. 168.; Szekeres Gyula, 1998. 16. – Katona Imre gy., 1949).

**C 541.2. Egyéb hagyományok.** Sós Pista a katonaságnál megszokja a könnyű életet, és már nehezére esik dolgozni. Egy fiatalkorában elkövetett gyümölcslopás viszi bele Sós Pistát a nagyobb betyárságba.

AF: Hajdúnánás (EA 3123/15. – Tóth Sándor Zoltán és Gaál István gy., 1941); Tiszaigar (EA 4094/125. – Katona Imre gy., 1949); H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963).

**C 542. Sós Pista tulajdonságai.**

**C 542.1. A szép betyár.** Sós Pista nagyon szép férfi, még a földbirtokos felesége is szerelmes belé.

AF: Tiszafüred – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 542.2. Sós Pista öltözete.** Sós Pista legtöbbször pásztorosan van öltözve: fehér bőgatyát, bőujjú inget, piros bársonymellényt/végig gombos lajbit/rézcsatos

cifra szűrt visel. / Sós Pistának három szél vászonból van a bőgatyája/olyan bőgatyája van, hogy kihúzva nem fér be a házba.

AF: Tiszaigar – 4 (EA 4094/105., 111., 122. – Katona Imre gy., 1949); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 75. – Mecsei László gy., 1954).

**C 542.3. A tisztakezű betyár.** Sós Pista kezéhez nem tapad vér, embert nem öl.

AF: Tiszaigar (EA 4094/109. – Katona Imre gy., 1949); Tiszafüred (EA 6677/1. – Béres András gy., 1959).

**C 542.4. A félkezű betyár.** Sós Pistát arról lehet megismerni, hogy csonka a fél keze.

AF: Tiszaigar (EA 4094/346. – Katona Imre gy., 1949);

**C 542.5. Sós Pista fegyverei.** Sós Pistának tizenkétfővetű fegyvere van/a szűre alatt az öve tele van tűzdelve késekkel.

AF: Tiszaigar (EA 4094/116. – Katona Imre gy., 1949); Tiszadada (EA 3804/3. – Béres András gy., 1952); Hortobágy vidéke (EA 9823/5. – Mecsei László gy., 1955).

**C 544. Sós Pista jótéteményei.**

**C 544.1. A szegények pártolója.** Sós Pista a szegényeket nem bántja, inkább pártolja, segíti őket.

AF: Tiszaigar (EA 4094/100. – Katona Imre gy., 1949); Balmazújváros (EA 2992/9. – Béres András gy., 1952); Újszentmargita (DMNA 295/13. – Mecsei László gy., 1954); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 544.2. „Van-e hús a bográcsban?”** Sós Pista megkérdezi a határban az embereket, hogy van-e hús a bográcsukban. Ha látja, hogy anélkül főznek, hoz nekik az ebédhez/vacsorához húst.

AF: Újszentmargita (DMNA 295/13. – Mecsei László gy., 1954).

**C 544.3. A gazdájának visszahajtott állatok.** Sós Pista kamatostul visszahajtja az idegen betyárok által a szegényektől elhajtott állatokat. / Sós Pista a szegény embert azzal segíti meg, hogy visszalopja neki egyetlen vagyonát, a kupecnek eladott három süldőt.

AF: Tiszadada (EA 3804/3. – Béres András gy., 1952); Újszentmargita (DMNA 1872/10. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1979); Tiszafüred (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 544.4. A kárpótolt bojtárgyerek (A kamatostul visszaadott szűr).** Sós Pista kényszerűségből elviszi egy bojtárgyerek díszes, új szűrét, de nemsokára két

tinót hajt a számadó gulyájába, aminek az árából a fiú még külön ruhát kap, mint a régi volt.

AF: Hortobágy vidéke (Béres András, 1961. 11.).

**C 544.5. A megvédelmezett mostohagyerek.** Sós Pista látja az egyik tanyán, hogy az ott lakók rosszul bánnak a nevelt lányukkal. Sós Pista leteremti miatta a gazdát és figyelmezteti őt, hogy többé nem szeretne ilyent látni.

AF: Balmazújváros (EA 9823/5. – Mecsei László gy., 1995).

**C 545. Sós Pista bosszúja.**

**C 545.1. A megleckéztetett pandúrok.**

**C 545.1.1. A leitatott pandúrok.** A Sós Pistát elfogni akaró pandúrok elrejtőznek abban a csárdában, ahová a betyár fog érkezni, de a pásztor a kútgémet feleresztve értesíti Sóst arról, hogy veszély fenyegeti. Sós Pista elhatározza, hogy megtréfálja a pandúrokat: egy betyártársát földesúrnak öltöztetve előre küldi a csárdába. A négylovas hintó megérkezik, és az úr, akit még a fogadás sem ismer fel, mulatni kezd, és mulatozás közben leitatja a mit sem sejtő pandúrokat. Mire Sós Pistáék is megérkeznek, a pandúrok már ott hevernek a földön magatehetetlenül, összekötözve. Sós Pista a csendbiztost megszégyeníti: úgy kötözi fel a csárda előtti kétágú fára, mintha lovon ülne, még gyeplőt is adnak a kezébe. Betyárok általi megcsúfoltatását a pandúrkapitány egész hátralévő életében szégyelli.

AF: Kismargita (Béres András, 1986. X. 11.).

**C 545.1.2. Az ostorral hajtott pandúrok.** Sós Pistát elfogják a pandúrok, és lóháton kísérik a tömlöcbe, de ő kiszabadítja a kezét a kötélből, és a szűre alatt lévő karikás ostorát kioldva a pandúrok közé csördít, majd egészen a szomszéd falu határáig űzi őket.

AF: Balmazújváros (EA 2992/4. – Béres András gy., 1952); Hortobágy vidéke (EA 9823/5. – Mecsei László gy., 1955); Balmazújváros (EA 6454/1–2. – Béres András gy., 1957); Balmazújváros (EA 6678/1. – Béres András gy., 1960; Béres András, 1961. 11–12.).

**C 545.1.3. Egyéb hagyományok.** Sós Pista felgyűjtja a bíró kazlát, amiért az nem ad neki lovat. / Sós Pista súlyosan megsebesíti az őt leteperni igyekvő pandúrt.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Nagykálló (EA 6454/2–3.; Szekeres Gyula, 1998. 17–18.).

**C 545.2. Sós Pista elégtételt vesz (A megbüntetett szidalmazó).** Sós Pista disznót vág, amikor egy arra járó ember beköszön az udvarra, majd azt mondja: „De szeretnék ennek a disznónak a hentesének a hentesé lenni!” / Egy számadó juhász a disznótorban éppen a disznót perzseli, amikor beállít oda Sós Pista.

Kérdezi a bacsótól, hogy mit csinál, mire az azt veti oda a betyárnak: „Disznót vágtam te, téged is mellé szúrlak!” / Sós Pista a csárdában fültanúja annak, hogy egy bacsó sértegeti őt és a betyárokat. Sós Pista bosszúból leitatja és meggyilkolja a bacsót/az őt megsértő férfit.

AF: Folyás (EA 9518/3–4. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Tiszafüred (EA 6677/1. – Béres András gy., 1959); Újszentmargita – 2 (DMNA 1872/9., 10. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1979, 1980).

**C 545.3. A megbüntetett áruló.** Sós Pista az őt eláruló kocsmárost lóháton meztelenül hajtja maga előtt a szomszédos településig.

AF: Hajdúság (DMNA 716/624. – Béres András gy., 1963); Hajdúság (Béres András, 1961. 13.).

**C 545.4. A felismert betyár bosszúja.** Sós Pista nem szereti, ha valaki megbámulja/ha felismerik. A kocsmában mulató Sós Pistának egy legény mélyen a szemébe néz, mire a betyár megkérdezi tőle: „Tán ismersz te engem?” Mire a válasz: „Én csak úgy célzok”. „No ha te célzol, én majd lövök!” – mondja erre Sós Pista, és agyonlövi a legényt/hatalmas pofont ad neki, majd a földről felsegítve hajnalig mulat vele. / Sós Pista a csárdában kezet fog mindenkivel, és az egyik ember belenéz a szemébe. Sós Pista megkérdezi tőle, hogy ismeri-e őt. Az igenlő válaszra egy hatalmas pofont ad neki, miután az illető már tudja, hogy a továbbiakban nem tanácsos megismernie a betyárt.

AF: Tiszaigar – 7 (EA 4094/93., 97., 111., 113., 115., 346., 347–348. – Katona Imre gy., 1949; Küllős Imola, 1988. 170–171.).

**C 545.5. Sós Pista bosszúja (egyéb hagyományok).** Sós Pista arról értesül, hogy egy juhász el akarja őt tenni láb alól, mire a csárdában leitatja, és ő üti agyon az ellenségét. / Sós Pista felgyújtja annak a gazdának a pajtáját, aki nem érkezik oda pontosan a megbeszélt helyre.

AF: Hortobágy vidéke (EA 9823/7. – Mecsei László gy., 1955); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 72–74. – 1972).

**C 546. Sós Pista rablásai.**

**C 546.1. A kifosztott gazdagok.** Sós Pista csak a gazdagokat fosztogatja, az urakat és a nagygazdákat rabolja ki.

AF: Balmazújváros (EA 2992/9. – Béres András gy., 1952); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Mihály gy., 1954); Hortobágy vidéke – 2 (EA 9823/3–4. – Mecsei László gy., 1955); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1952).

**C 546.3. Az állatok elhajtása.** Sós Pista betyárként főként az állatok ellopásával foglalkozik: elhajtja a nagygazdák lovát/marháit/birkanyáját/a disznótör előtti éjszaka ellopja a levágni való malacot.

AF: Tiszaigar – 5 (EA 4094/101., 103., 105., 109., 111. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar (Küllös Imola, 1988. 168. – Katona Imre gy., 1949); Tiszadob (EA 3800/10. – Béres András gy., 1952; Küllös Imola, 1988. 168–169.); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 76. – Mecsei László gy., 1954); Hortobágy vidéke (EA 9823/5–6. – Mecsei László gy., 1955); Hajdúság (EA 6454/1–2. – Béres András gy., 1957); Balmazújváros (DMNA 754/1. – Ecsédy Csaba gy., 1964); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 73–74. – 1972).

**C 546.4. A pandúrtiszt lovának ellopása (Sós Pista álruhás rablása).** Sós Pista magát számadónak kiadva/pandúrnak öltözve elköti egy pandúrtiszt lovát, és elnyargal rajta.

AF: Hajdúnánás (Küllös Imola, 1988. 168. – Tóth Sándor Zoltán és Gaál István gy., 1941); Tiszaigar (EA 4094/105. – Katona Imre gy., 1949).

**C 546.5. A megüzent sarc.** Sós Pista megüzeni a földesúrnak, hogy küldjön neki ötven liter bort a falubeli mulatságához. Az úr tartva a retorziótól, eleget tesz a felszólításnak.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 546.7. A saját falujában nem lopó betyár.** Egy falusi asszony meglátva Sós Pistát, kétségbeesik és fellármázza a férjét, mert azt hiszi, hogy a hízójukat akarja éppen ellopni, mire Sós Pista azt mondja: „Ne féljetek, bolondok, mert én csak hozok a faluba, nem hogy vigyek onnan!”

AF: Tiszaigar (EA 4094/91. – Katona Imre gy., 1949).

**C 547. Sós Pista egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 547.1. Sós Pista álruhában.** Sós Pista a mezőkeresztesi bírónak adja ki magát a debreceni urak előtt. / Sós Pista a kocsmában együtt iszik a pandúrokkal, de azok nem ismerik fel. / Sós Pista juhásznak/gulyásnak/nőnek öltözik, hogy megtévessze a pandúrokat/az embereket.

AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 69. – Móricz Pál gy., 1920-as évek); Tiszaigar (EA 4094/104. – Katona Imre gy., 1949); Tiszadada (EA 3804/2. – Béres András gy., 1952); Hajdúböszörmény (HMNA 185/1–2. – Fekete Gábor gy., 1962); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 72. – 1972).

**C 547.2. Sós Pista tréfája.** Sós Pista átúzen a másik csárdába a pandúroknak, hogy hol van. Mire azok odaérnek, hogy elfogják őt, már csak a hült helyét találják a betyárnak.

AF: Hortobágy vidéke (DMNA 716/625. – Béres András gy., 1963).

**C 548. A természetfeletti képességű Sós Pista.**

**C 548.1. A Sós Pista ujjába forrasztott vérfű.** Sós Pista mutatoujjába vérfű van forrasztva, miáltal bármilyen zárra ráteszi a kezét, az kinyílik nyomban.

AF: Tiszaigar (EA 4094/96.; Küllös Imola, 1988. 172. – Katona Imre gy., 1949).



**C 549. Sós Pista társai.**

**C 549.1. Sós Pista segítői.** Sós Pista legtöbb segítője környékbeli pásztor, akik a kútgém állásával értesítik őt a pandúrok hollétéről/tájékoztatják a gulyák, falkák, ménesek járásáról/ruhát adnak neki/étellel látják el/a szökését követően leverik a kezéről a bilincset.

AF: Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Hortobágy vidéke (EA 9823/5. – Mecsei László gy., 1955); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); Hortobágy vidéke – 2 (DMNA 716/635., 636. – Béres András gy., 1963).

**C 549.2. Sós Pista bandája.** Sós Pistának 8 főből álló betyár csapat van.

AF: Folyás/Hajdúböszörmény (EA 9518/3–4. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957).

**C 549.3. Sós Pista és Jáger Miklós.** Sós Pistához hozzászegődik egy sorozás elől bujkáló legény (Jáger Miklós), aki végül a betyár gyilkosa lesz.

AF: Tiszaigar (EA 4094/118. – Katona Imre gy., 1949); Tiszacsege (DMNA 435/35. – Bencsik János gy., 1957).

**C 549.4. Sós Pista orgazdája.** Sós Pista egy Fleischer Ferenc nevű környékbeli birtokoshoz hordja a lopott állatokat, aki az illegális üzlet hasznából több mint ezer hold földet vesz.

AF: Polgár – 4 (Szekeres Gyula, 1998. 76., 79–80. – Mecsei László gy., 1954); Hajdúböszörmény (Uo., 79. – O. Szabó Miklós gy., 1954).

**C 550. Sós Pista szeretői.**

**C 550.1. Sós Pista és a csárdásné.** Sós Pista szeretője a Koponyai csárda/az Ágota csárda csaplárosnéja, aki ha a betyárt üldözik, segít elrejtőznie.

AF: Tiszaigar (EA 4094/95. – Katona Imre gy., 1949; Küllös Imola, 1988. 168–169.); Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Törökszentmiklós (Szűcs Sándor, 1955. 3.).

**C 550.2. Sós Pista és a zsidóasszony.** Sós Pista szeretője egy gazdag zsidó föld-birtokos/kocsmáros felesége/egy zsidó kocsmáros lány.

AF: Hortobágy vidéke (EA 9823/10–11. – Mecsei László gy., 1955); Tiszafüred (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 550.3. Sós Pista név szerint ismert szeretői.** Sós Pista tiszai szeretője Hódi Erzsí, aki a rablóakciókban is társul szegődik/polgári szeretője egy Flejserné (Fleischer Ferencné Pintér Rozália) nevű asszony.

AF: Tiszaigar (EA 4094/103 – Katona Imre gy., 1949); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 74. – Mecsei László gy., 1954); Polgár (Uo., 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954).

**C 550.4. Sós Pista áruló szeretője.** Sós Pistát a szeretője árulja el/öli meg féltékenységéből. / Sisa Pistát a szeretője árulja el a pandúroknak féltékenységéből: a pandúrok elől egy nagy ládába bújtatja, majd fennhangon mondja nekik, hogy Sós Pista egy másik községbe ment, közben azonban a fejével a láda felé biccent, hogy megtalálják a betyárt.

AF: Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Hajdúböszörmény (HMNA 185/2. – Fekete Gábor gy., 1962); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 72. – 1972); Tiszafüred (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 552. Sós Pista menekülése.**

**C 552.1. A magát juhásznak álcázó Sós Pista.** Sós Pista egy öreg juhásznál tartózkodik, amikor látják, hogy pandúrok közelednek. A juhász gyorsan beöltözteti a ruhájába a betyárt, és amikor a pandúrok odaérkeznek a kunyhóhoz, éppen Sós Pistát kérdezik gyanútlanul, hogy nem látta-e arra járni a híres betyárt.

AF: Tiszaigar (EA 4094/106. – Katona Imre gy., 1949); Folyás/Polgár (EA 9518/3–4. – O. Szabó Miklós gy., 1954).

**C 552.2. A szolgálólánynak öltözött betyár.** Sós Pista a csárdába menekül az őt üldöző zsandárok elől. A csaplárosné sebtiben női ruhát ad rá, és betuszkolja egy belső szobába, hogy sepreghessen. Amikor megérkeznek a zsandárok, és azt firtatják, hogy nem látott-e egy legényt arrafelé szaladni, a csaplárosné nemel válaszol. A zsandárok kételkedve az asszony által mondottakban, tüzetesen szétnéznek az ivóban, a ház belső szobáiba is betekintenek, de ott csak egy sepregető szolgálólányt látnak, s így üres kézzel távoznak.

AF: Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Törökszentmiklós (Szűcs Sándor, 1955. 3.; Uő, 1957. 128–129.).

**C 552.3. A szoknya alá bújt betyár.** A pandúrok elől menekülő Sós Pistát a kocsmárosné a bősoknyája alá bújtatja, és a pandúrok hiába kutatnak mindenütt a betyár után, nem találják meg.

AF: Tiszaigar (Küllös Imola, 1988. 172. – Katona Imre gy., 1949); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Polgár (Uo., 75. – Mecsei László gy., 1954); Újszentmargita (DMNA 1872/10. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1979); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 35.).

**C 552.5. A szomszéd megyébe átlépő Sós Pista.** Sós Pista a két megye határán álló Ágota csárdában mulat, amikor látja, hogy egy hajdúsági pandúr közeledik a csárdához. A betyár nem zavartatva magát átsétál a csárda kunsági oldalára, és ott poharazgat tovább, hiszen ott már a pandúr nem foghatja el, lévén, hogy csak a hajdúsági részekre terjed ki a fennhatósága.

AF: Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 127.; Uő, 1969. 127.).

**C 552.6. A padláson keresztül menekülő Sós Pista.** A pandúrok Sós Pistát felszorítják egy ház padlására, de ő a tetőt kibontva elmenekül.

AF: Tiszaigar (EA 4094/122. – Katona Imre gy., 1949).

**C 552.7. A külföldre menekült betyár.** A pandúrok által körözött Sós Pista Oroszországba menekül, és öt évig él ott. Csak nem sok idővel a halála előtt tér vissza onnan.

AF: Hajdúság (P. Vas János, 2012. 133.).

**C 553. Sós Pista elfogása.**

**C 553.1. Az alvás közben meglepett betyár.** Sós Pistát a pandúrok alvás közben fogják el.

AF: Hortobágy vidéke (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963).

**C 554. Sós Pista szökése.**

**C 554.1. A kibontott karikás.** Sós Pistát a pandúrok elfogják, és megkötözve lóháton a fogdába kísérik. A betyár észrevétlenül kiszabadítja a kezét a hurokból, majd kioldva a szüre alatt rejtegetett karikás ostort, meglepett kísérői közé csördít, és a karikással a hátukat ütlegelve a szomszéd község határáig űzi őket, majd belovagol az erdőbe.

AF: Balmazújváros (EA 2992/4. – Béres András gy., 1952); Hortobágy vidéke (EA 9823/5. – Mecsei László gy., 1955); Balmazújváros (EA 6454/1–2. – Béres András gy., 1957); Balmazújváros (EA 6678/1. – Béres András gy., 1960; Béres András, 1961. 11–12.).

**C 554.2. Szökés a börtönből.**

**C 554.2.1. Az elreszelt vasrostély.** A bebörtönzött Sós Pista az acél fésűjével elreszeli a cellája ablakán lévő vasrácsot, és elszökik a fogházból.

AF: Hortobágy vidéke (Szekeres Gyula, 1998. 17–18. – Béres András gy., 1957); H. n. (P. Vas János, 2012. 133.).

**C 554.2.2. A vasfű segítségével megszökő Sós Pista.** Sós Pista a mutatóujjába forasztott vasfű segítségével szabadul ki a tömlöcből: az ujját csak ráteszi a börtönajtó zárjára, mire az nyomban kinyílik, ő pedig egyszerűen kísétál az épületből.

AF: Tiszaigar (EA 4094/96. – Katona Imre gy., 1949; Küllös Imola, 1988. 172.).

**C 554.2.3. A kilenc vasajtó.** A raboskodó Sós Pista kilenc vasajtón hatol keresztül, majd egy madzagon leereszkedve szökik meg a tömlöcből.

AF: Tiszaigar (Küllös Imola, 1988. 168. – Katona Imre gy., 1949).

**C 555. Sós Pistával kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 555.1. Sós Pista figyelmeztetése.** Sós Pista a vele találkozó embereket/gyerekeket szigorúan figyelmezteti arra, hogy ne árulják el senkinek, hogy látták.

AF: Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 75. – Mecsei László gy., 1954).

**C 556. Sós Pista halála.**

**C 556.1. Sós Pista kivégzése.** Az elfogott Sós Pistát halálra ítélik, és a temetőben akasztják fel.

AF: Balmazújváros (EA 6454/3. – Béres András gy., 1957); Balmazújváros (EA 6678/2. – Béres András gy., 1960).

**C 556.2. A pandúrok által lelőtt Sós Pista.** A búvóhelyéről előjövő Sós Pistát lelövik az áruló által értesített, lesben álló pandúrok.

AF: Tiszapalkonya (EA 9823/11. – Mecsei László gy., 1955); Hortobágy vidéke (Béres András, 1961. 13.); Hajdúböszörmény (HMNA 185/2. – Fekete Gábor gy., 1962).

**C 556.3. A kocsmáros által lelőtt Sós Pista.** Sós Pistát az orgazdája, egy kocsmáros/egy földbirtokos lövi le anyagi haszonszerzésből/szerelmi féltékenységből kifolyólag.

AF: Tiszaigar (EA 4094/97., 98.. – Katona Imre gy., 1949); Polgár – 3 (Szekeres Gyula, 1998. 79–80. – Mecsei László gy., 1954); Hajdúböszörmény (Uo., 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Tiszafüred (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 556.4. A féltékenységből megölt Sós Pista.** Sós Pistát a szeretője férje/egy tiszakeszi szeretője öli meg féltékenységből.

AF: Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Tiszafüred – 2 (Bosnyák Sándor, 2001. 307.).

**C 556.5. A társa által orvul meggyilkolt Sós Pista.** Sós Pistát a saját betyártársa, egy fiatal legény (Jäger Miklós/Jäger Jóska) gyilkolja meg (lövi le/szúrja le/üti agyon baltával) orvul (hátrólól/alvás közben), hogy megszabadulhasson a betyárságtól/tartva attól, hogy Sós Pista végez övele.

AF: Tiszaigar – 6 (EA 4094/92., 109., 118., 126., 346., 347–348. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar – 2 (Küllös Imola, 1988. 22., 273–174. – Katona Imre gy., 1949); Tiszapalkonya (EA 9823/11. – Mecsei László gy., 1955); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 556.5.1. A megbüntetett gyilkos.** Sós Pista gyilkosát büntetésül fal közé rakják/felakasztják.

AF: Tiszaigar (EA 4094/102. – Katona Imre gy., 1949); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957).

**C 556.6. A meglincselt Sós Pista.** Sós Pista rablásait megelégteli a lakosság. Egy éjszaka kaszára-kapára kapva meglepik a szénakazal tövében alvó betyárt, és agyonverik őt.

AF: Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 77. – Bencsik János gy., 1972).

**C 557. Sós Pistával kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 557.1. Az erdei rejtkehely.** Sós Pista az erdő sűrűjében (a Koponyai csárda környékén/a Bakonyban/a tiszaszederkényi erdőben/az ohati nagyerdőben) tanyázik, rejtőzködik.

AF: Tiszaigar (EA 4094/105. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar (Küllős Imola, 1988. 22. – Katona Imre gy., 1949); Tiszadob (EA 3800/10. – Béres András gy., 1952); Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957).

**C 557.2. A nádas rejtkeében.** Sós Pista a nagykállói mocsárban/a Tisza/a Hortobágy nádasában bujkál a pandúrok elől. / Sós Pista a nádasban rejtőzködve két hétig csak kákatövön él.

AF: Tiszaigar (EA 4094/103. – Katona Imre gy., 1949); Tiszacsege (DMNA 435/1. – Bencsik János gy., 1957).

**C 557.4. Sós Pista balmazújvárosi háza.** Sós Pista balmazújvárosi házában titkos pince van, amely föld alatti lakásként bútorokkal is be van rendezve arra az esetre, ha a házigazdának el kell rejtőznie a pandúrok elől. A föld alatti szoba lejárata az ólból nyílik.

AF: Balmazújváros (Szekeres Gyula, 1998. 13. – Béres András gy., 1952); Balmazújváros (EA 9823/3. – Mecsei László gy., 1955).

**C 557.5. Sós Pista kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol Sós Pista többször is megfordult/ahol gyakran mulatott/ahová udvarolni járt/ahová az őt üldöző pandúrok elől menekült.

AF:

– Az Újszentmargita melletti (a Szentmargitapusztán állt) Koponyai (Koponyasi) csárda: AF: Tiszaigar – 2 (EA 4094/100., 105. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar (Küllős Imola, 1988. 168–169. – Katona Imre gy., 1949); Polgár (EA 9518/4. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Polgár (uo., 75. – Mecsei László gy., 1954); Hortobágy vidéke (EA 9823/5–7. – Mecsei László gy., 1955); Hortobágy vidéke (Béres András, 1961. 11.); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 76–77. – Bencsik János gy., 1972); Újszentmargita (DMNA 1872/10. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1979); Újszentmargita (Béres András, 1986. X. 11.).

– A karcagi Ágota csárda: Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Törökszentmiklós (Szűcs Sándor, 1955. 3.; Uő, 1957. 128–129.); Hortobágy vidéke (Béres András, 1961. 12.).

– Az újszentmargitai csárda: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954).

– A balmazújvárosi Kis Hortobágyi csárda: Balmazújváros (Béres András, 1961. 12.).

– A tiszai Szélső kocsmája: Tiszaigar (EA 4094/93. – Katona Imre gy., 1949).

– A polgári Város kocsmája: Polgár (DMNA 295/9. – Mecsei László gy., 1954); Polgár (EA 9823/6. – Mecsei László gy., 1955).

– A kislaludi (ma Tiszaújváros van a helyén) Kucorgó: Polgár, Tiszapalkonya (EA 9823/6., 11. – Mecsei László gy., 1955).

– A tiszacsegei Kettőshalmi kocsmája: Tiszacsege (DMNA 435/2. – Bencsik János gy., 1957).

- A balmazújvárosi Kadarcsi kocsmá: Balmazújváros (EA 6678/2. – Béres András gy., 1960).
- A Hajdúszoboszló határában állt Sas kocsmá: Balmazújváros (DMNA 754/1. – Ecsedy Csaba gy., 1964).
- A hajdúböszörményi Hármas csapszék: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 2000a. 116.).

**C 558. Sós Pistával kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 558.1. Sós Pista bicskája.** Sós Pista bicskája, amit Görbeházán még a 20. század közepén is féltve őriztek.

AF: Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Mihály gy., 1954).

**C 558.3. A betyár ottjártát megörökítő felirat.** A polgári Város kocsmája falára/ a szentmargitapusztai Rózsa-tanya pinceajtója fölé írt/vésett felirat („Itt járt Sós Pista”) az esemény időpontjának a megjelölésével együtt.

AF: Polgár (DMNA 295/9. – Mecsei László gy., 1954); Újszentmargita (DMNA 1872/10. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1979).

**C 559. Sós Pista kincsei.** Sós Pista csónakba rejtett, elsüllyedt kincsei.

AF: Tiszaigar (EA 4094/95. – Katona Imre gy., 1949); Tiszaigar (Küllös Imola, 1988. 169–170. – Katona Imre gy., 1949).

**C 560. Sós Pista leszármazottai.** Sós Pista Tiszaigaron élő leszármazottai/a néprajzkutató által megszólaltatott unokája.

AF: Tiszaigar – 4 (EA 4094/97., 103., 115., 119. – Katona Imre gy., 1949).

C 561–580. Vidrócki Marci

**C 561. Vidrócki Marci származása.**

**C 561.1. Vidrócki születési helye.** Felföldi települések, melyekhez a hagyomány azt fűzi, hogy a híres betyár ott született. / Vidróckit több település is a sajátjának vallja.

**C 561.1.1. Vidrócki béalápátfalvi születése.** Vidrócki a Borsod megyei Apátfalván (Béalápátfalván) született.

FF: H. n. (Toronyi Tamás, 1873. 1.); H. n. (Kolacskovszky Lajos, 1935.); Borsod megye (EA 62214/1. – Lajos Árpád gy., 1956); Borsodnásasd (EA 12161/13. – Nemcsik Pál gy., 1959); Béalápátfalva (EA 17188/8. – Makó Mária gy., 1971); Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 43.); H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 41.; Uő, 1971. 79.); H. n. (Paládi-Kovács Attila, 1982. 156.); Szarvaskő (Küllös Imola, 1988. 143.); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 51.).

**C 561.1.2. Vidrócki mónosbéli születése.** Vidrócki – a hiteles adat szerint is – a Borsod megye Mónosbélén született.

FF: Mónosbél (Bodgál Ferenc, 1970. 41–42.; Uő, 1971. 79.); H. n. (Paládi-Kovács Attila, 1982. 156–157.); Mónosbél (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 43.).

**C 561.1.3. Vidrócki szilvásváradai születése.** Vidrócki a Borsod megye Szilvásváradon született.

FF: Domaháza (EA 21614/19. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (EA 21615/92. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**C 561.1.4. Vidrócki nagyvisnyói születése.** Vidrócki a Borsod megye Nagyvisnyón született.

FF: Bánvölgye (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 43.); H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 41.; Uő, 1971. 79.); H. n. (Paládi-Kovács Attila, 1982. 156.).

**C 561.1.5. Vidrócki noszvaji születése.** Vidrócki a Borsod megyei Noszvajon született.

FF: H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 41.; Uő, 1971. 79.).

**C 561.1.6. Vidrócki bekölcei születése.** Vidrócki a Borsod megyei Bekölcén született.

FF: H. n. (Paládi-Kovács Attila, 1982. 156.).

**C 561.1.7. Vidrócki felsőtárkányi születése.** Vidrócki a Borsod megyei Felsőtárkányban született.

FF: Felsőtárkány (EA 2341/15. – Igaz Mária gy., 1950).

**C 561.1.8. Vidrócki verpeléti születése.** Vidrócki a Heves megyei Verpeléten született.

FF: H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 41.; Uő, 1971. 79.).

**C 561.1.9. Vidrócki egri születése.** Vidrócki Heves megye székvárosában, Egerben született.

FF: H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 41.; Uő, 1971. 79.).

**C 561.2. A pásztorból lett betyár.** Vidrócki apja juhász/Vidrócki maga is juhászbojtárként/kondásként szolgált, mielőtt felcsap betyárnak.

FF: H. n. (Kolacskovszky Lajos, 1935.); Borsod megye (EA 6214/1. – Lajos Árpád gy., 1956); Mikófalva (Küllős Imola, 1988. 127.; Zábrátzky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy., 1957); Szilvásvárad (Ujváry Zoltán, 1961. 36–37.); Kelemér, Zádorfalva (EA 21615/59. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Béalápfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 42.; Uő, 1971. 79.); Gömör megye, Hét\* (Ujváry Zoltán, 1986. 43.); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997), Zabar (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476.).

AF: Hatvan (Manga János, 1979. 261–262.).

**C 561.3. Vidrócki nemesi származása.** Vidrócki – a többi betyárhoz hasonlóan – egy úrnak a gyermeke, erre utal már a neve is, amely régi magyar név.

FF: Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954); Verpelét (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.).

**C 561.5. A burokban született Vidrócki.** Vidrócki Marci burokban született, azért nem sérti a golyó.

FF: Csernely (EA 17705/5. – Jakab János gy., 1972).

**C 562. Hogyan lett betyár Vidrócki?**

**C 562.1. A számadója által megvert kondásbojtár.** A fiatal Vidróckit néhány malac eltünése/egyéb okok miatt megveri a számadója, mire a legény elkeseredésében otthagya a pásztorságot, és felcsap betyárnak.

FF: Borsod megye (EA 62214/1. – Lajos Árpád gy., 1956); Szilvásvár (Ujváry Zoltán, 1961. 36–37.); H. n.\* (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997); Zabar (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476.).

**C 562.2. A katonaszökevényből lett betyár.** Vidrócki megszökik a katonaságtól, mert nehezen bírja a kaszárnya fegyelmét/mert nem akarja szolgálni az osztrák császárt, és betyárnak áll.

FF: H. n. (EA 9974/3–13. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Hét, Gömör megye (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 43–44.); Zádorfalva, Csernely (Bodgál Ferenc, 1970. 41., 42.); Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972); Kisterenye (Manga János, 1979. 261.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 53–54.); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 150–151.; Uő, 2001. 298.); Kerekgede/Tornalja (MZA 92923. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006a. 51.).

**C 562.3. A szerelmi bánat miatt betyárnak álló Vidrócki.** Vidrócki egy gazdag ember lányának udvarol, de a lány szülei hallani sem akarnak arról, hogy a lányukat hozzáadják egy szegény legényhez. Vidrócki elkeseredésében felcsap betyárnak.

FF: H. n. (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 44.).

**C 562.4. Az úri betyár.** Vidrócki olyan uraság, aki elmulatja minden vagyonát, és ezért csap fel betyárnak.

FF: Verpelét (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.).

**C 562.5. Vidrócki betyárpróbája.** Vidrócki felkeresi a betyárokat, hogy szeretne beállni közéjük. A betyárok próbának vetik alá Vidróckit, és miután sikerrel kiállja azt, a vezérükévé választják.

FF: Bélapátfalva (EA 2614/3. – Bodgál Ferenc gy., 1969; Bodgál Ferenc, 1970. 42.).



**C 563. Vidrócki tulajdonságai.**

**C 563.1. A szép betyár.** Vidrócki kifejezetten szép férfi, akiért bolondulnak a nők.

FF: Szilvásvárad (EA 17188/11. – Makó Mária gy., 1971); Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981).

**C 563.2. Vidrócki betyáros viselete.** Vidrócki mindig betyáros viseletben/pásztorviseletben (ráncos szárú, sarkantyús csizmában, bőgatyában, lobogós ingben, cifraszűrben/ezüstgombokkal díszített fekete mellényben, kiskarimájú pörge kalapban, széles derékszíjjal/stb.) jár.

FF: H. n. (Toronyi Tamás, 1873.); Gömör vármegye (Bodgál Ferenc, 1970. 43. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Mikófalva (Küllős Imola, 1988. 127.; Zábrátszky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy., 1957); Borsodnádasd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959); Bélapátfalva, Domaháza – 2, Mátraverebély (EA 21614/3., 7., 19–23., 35–36. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélapátfalva, Kelemér, Egerfarmos, Zádorfalva, Csernely, Mátraverebély, Parád, Domaháza (EA 21615/60–62. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélapátfalva, Szilvásvárad (EA 17188/8., 11. – Makó Mária gy., 1971); Barkóság (Paládi-Kovácsi Attila, 1982. 157.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 54.).

**C 563.2.1. Vidrócki bőgatyája.** Vidrócki aranyrojtos bőgatyában jár. / Vidrócki „16 szél bő” gatyában jár, amit a szeretője varrt neki.

FF: Borsodnádasd – 2 (EA 12161/17., 18. – Nemcsik Pál gy., 1959); Szilvásvárad (EA 17188/2., 11. – Makó Mária gy., 1971).  
→MZ VII. C 571.

**C 563.2.2. Vidrócki csizmája.** Vidrócki olyan csizmát hord, aminek elől és hátul is van sarka, hogy a nyomok alapján ne lehessen kitalálni, hogy éppen merre ment.

FF: Uraj (EA 6742/1. – Lajos Árpád gy., 1961).

**C 563.3. A tisztakezű betyár.** Vidrócki kezéhez vér nem tapad, rablás közben sem öl embert.

FF: H. n. (EA 9974/5. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Domaháza (EA 21614/21. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 55.).

**C 563.4. A nagyerejű betyár.** Vidrócki olyan erős, mint a medve. / Vidrócki olyan erős, hogy leoldja a kocsiról a kerrékkötő láncot, csomót köt rá, majd úgy kicsapja, hogy széjjelszakad a lánc.

FF: Bükk vidéke (EA 21615/63. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Csernely (EA 17705/4–5. – Jakab János gy., 1972).

**C 563.5. A kőszívű betyár.** Vidróckinak kőszíve van, ami akkor derül ki, amikor felboncolják.

FF: Sajókápolna (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.).

### **C 563.7. Vidrócki fegyverei.**

**C 563.7.1. Vidrócki fokosa.** Vidrócki fényes (sárgaréz) fokosát/baltáját mindig magánál hordja. / Vidróckinak egyetlen – félelmetes – fegyvere a fokosa.

FF: H. n. (EA 21615/60. – 1904-ben megjelent újságcikk); Domaháza, Mátraverebély (EA 21614/23., 36. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélépátfalva (EA 17188/8. Makó Mária gy., 1971); Barkóság (Paládi-Kovács Attila, 1982. 157.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 54.).

**C 563.7.2. A dupla csövű lőfegyverek.** Vidróckinak dupla csövű puskája/dupla csövű pisztolyai vannak.

FF: H. n. (EA 9974/5. – Komáromy Barnabás gy., 1891); H. n. (EA 21615/60. – 1904-ben megjelent újságcikk); Mikófalva (Zábrátzky Éva, 2004. 341. – Bakó Ferenc gy., 1957); Kelemér, Domaháza (EA 21614/7., 19–20. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Barkóság (Paládi-Kovács Attila, 1982. 157.).

**C 563.7.3. Az övbe szúrt fegyverek.** Vidróckinak a csizmaszára/szűre alatt a széles öve tele van rakva pisztolyokkal és késekkel.

FF: Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954); Bélépátfalva (EA 21614/3. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Zádorfalva (Bogál Ferenc gy., 1970. 62.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 54.); Csoltó (MZA 92932. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

### **C 564. Vidrócki jótéteményei.**

**C 564.1. A szegényeket segítő Vidrócki.** Vidrócki nem bántja a szegény embereket, sőt ha csak teheti, segíti és támogatja őket.

FF: Bán völgye (Herkely Károly, 1937. 475.); Verpelét, Cserépváralja, Kál (SMK 128/II. 15., 18–20. – Dömötör Sándor gy.); Szuhahuta (EA 2271/433. – Richter Ilona gy., 1950); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Borsodnádásd (EA 12161/16. – Nemcsik Pál gy., 1959); Hét (GA 9/1–2. – Ujváry Zoltán gy., 1960); Borsodnádásd (Küllös Imola, 1988. 128. – Nemcsik Pál gy., 1961); Domaháza (EA 21614/19–20. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza, Dövény, Gömör megye, Maconka, Parád (EA 21615/4–5., 63–64. – Bodgál Ferenc gy.; Bodgál Ferenc, 1970. 44.); Szilvásvárad (EA 17188/2. – Makó Mária gy., 1971); Parád (Manga János, 1979. 264.); Palácföld (MOA 11755. – Bosnyák Sándor gy., 1980-as); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 150–151.; Uő, 2001. 298.); Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 59.).

**C 564.2. Amit elvesz a szegényektől, odaadja a gazdagoknak.** Vidrócki amit a gazdagoktól elvesz/amit az uraktól rabol, szétosztja a szegény emberek között.

FF: Bükk vidéke (EA 21615/63. – Kolacskovszky Lajos gy., 1969); Sirok (SMK 128/II. 22. – Dömötör Sándor gy.); Hét, Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 37., 38.; Uő, 1986. 45., 49.); Bélépátfalva (EA 17188/10. – Makó Mária gy., 1971); Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 56.).

**C 564.3. Vidrócki pénzadománya.** Vidrócki pénzt ad a szegény embereknek: megajándékozza pénzzel a vásárra menő lányokat/asszonyokat/a lakodalomra készülő szegény menyasszonyt/pénzt ad annak a gazdának/zsidónak, aki elpanaszolja neki, hogy hamarosan elárverezik az összes javait/stb.

FF: BÉlapátfalva (Komáromy István, 1906. 1.); Varbó (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.); Mikófalva – 3 (Küllös Imola, 1988. 127., 129., 135. – Bakó Ferenc gy., 1957); Mikófalva – 2 (Zábrátszky Éva, 2004. 339–341. – Bakó Ferenc gy., 1957); Borsodnádásd (EA 12942/6–7. – Nemcsik Pál gy., 1961); BÉlapátfalva (ENA 1224-69/2. – Bodgál Ferenc gy., 1969); BÉlapátfalva, Domaháza, Mátraverebély (EA 21614/2., 21–23. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (EA 21615/92. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 58.); Borsodnádásd (Uő, 56. – Nemcsik Pál gy.); Kelemér (Uo., 57. – Szala István gy.); Csernely (EA 17705/13. – Jakab János gy., 1972); Domaháza (EA 17705/27. – Holló Ernő gy., 1972); Balaton (EA 21027/5–6. – Köves Edit gy., 1981); Nagyvisnyó (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476–477. – 1985); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 53–55.); Zabar – 2 (Villányi Péter, 1992. 111–112., 112.); Perse (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 136–137.).

**C 564.3.1. Vidrócki vásári cédulája.** Ha Vidrócki találkozik egy szegény lánnyal/asszonnyal, ír neki egy cédulát, hogy rá hivatkozva nyugodtan vásároljanak maguknak a városban.

FF: Borsodnádásd (MOA 12426. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 564.4. A szegényeknek ajándékozott ruhanemű.** Vidrócki az erdőben megszólít egy vásárba igyekvő szegény lányt/asszonyt, és amikor kiderül, hogy annak alig van pénze a vásárlásra, megajándékozza a gazdag kereskedőktől rabolt ruhaneművel/a sűrűből egy ruhával teli nagy batyut hoz elő, és azt a szegény lánynak/asszonynak adja.

FF: Barkóság (EA 6214/2–3. – Lajos Árpád gy., 1956); Uraj (GA 841/3. – Lajos Árpád gy., 1961); Hét – 2 (Ujváry Zoltán, 1961. 37., 37–38.; Uő, 1986. 45–46., 46–47.); Domaháza – 2 (EA 21614/21–23. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bükk vidéke (EA 21615/112–113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 55–56.); Kelemér (Uo., 57. – Bukovszky Rozália gy.); Mátraszentimre (MZA 91503. – Magyar Zoltán gy., 1995); Lice (MZA 92938. – Varga Norbert gy., 1999); Felsőrás, Alsófalva (MZA 92930., 92931. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Domaháza (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 478–479.).

**C 564.4.1. A fától-fáig mért kelme.** Vidrócki a szegény asszonynak/lánynak ajándékozott ruhaneműt úgy adja, hogy az egyik fától a másikig méri a méterjét.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uő, 1986. 45–46.); Bükk vidéke (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Kelemér (Bodgál Ferenc, 1970. 57. – Bukovszky Rozália gy.); Mátraszentimre (MZA 91503. – Magyar Zoltán gy., 1995); Lice (MZA 92938. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 1999); Alsófalva (MZA 92931. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 564.5. A szegényeknek adott étel.** Ha Vidrócki szegény emberrel találkozik az erdőben, elhalmozza őt étellemmel/a szegényeknek egy-két darab hízósértést küld/a szegény emberek házána a pitvarába az éjszaka folyamán egy oldalszalonnát tesz be.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/12. – Nemcsik Pál gy., 1965); Szúcs (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 51.); Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 58.); Alsószuha (Ujváry Zoltán, 1977. 79–80.); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 152.; Uő, 2001. 299.).

**C 564.6. A többszörös áron megvett áru.** Vidrócki az erdőben találkozik három asszonnyal, akik kis kosárkájukban gombát visznek eladni a városba. Vidrócki többszörös áron megveszi tőlük a gombát, majd visszaadja nekik az árujukat.

FF: Bélapátfalva (EA 17188/8–9. – Makó Mária gy., 1971).

**C 564.7. Vidrócki a szegény lány lakodalmában.** Vidrócki az erdőben találkozik egy szegény lánnyal. Amikor beszélgetni kezdenek, a lány elmondja neki, hogy a városba megy vásárolni, mert férjhez készül menni. Vidrócki pénzt ad a lánynak, hogy az mindent meg tudjon venni, ami az esküvőre kell, mire a lány Vidróckit is meghívja a lagziba. Amikor elérkezik a lakodalom napja, a betyár a leghíresebb cigányzenésszel érkezik oda, és jól kimulatva magát, további rengeteg ajándékot ad a menyasszonynak.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/8. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd (Nemcsik Pál, 1966. 318.); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 52–53.).

**C 564.8. A kárpótolt szegények.**

**C 564.8.1. A telelövöldözött mennyezet.** Vidrócki egész éjjel a csárdában mulat, és jókedvében telelövöldözi a mennyezetet. Távozáskor annyi bankót ad kárpótlásul a kocsmárosnak, ahány lyukat összeszámolnak a plafonon.

FF: Bélapátfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 62.).

**C 564.8.2. A tréfából ellopott disznó.** Vidrócki tréfából ellopatja az embereivel egy öregember süldő malacát, majd amikor az ember már kellőképpen kiboszszankodta magát az őt ért kár miatt, éjjel olyan négy disznót visz oda neki titokban, hogy azok alig férnek el az ólban.

FF: Jeszte (MZA 92925. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 564.9. A visszahajtott állatok.** Vidrócki a betyárok által a szegény embertől elhajtott tehenet/a vele szimpatizáló gazdától elhajtott bárányokat visszahajtja jogos tulajdonosának. / Vidrócki a szükségből kölcsönvett lovat visszaviszi a gazdájának.

FF: Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 47.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 113–114.); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 152.; Uő, 2001. 298.).

**C 564.10. A megvédett szegények (A megakadályozott árverés).** Vidrócki annak a gazdának/zsidónak, aki elpanaszolja neki, hogy elárverezni készülnek a javait, annyi pénzt ad, amiből rendezni tudja a tartozását. / Vidrócki, értesülve arról, hogy a jegyző egy szegény asszony házát is el akarja árvereztetni, az

éjszaka felkeresi a jegyzőt, és megfenyegeti, hogy nehogy bármi kára essék az asszonynak, mert különben vele gyűlik meg a baja.

FF: Mikófalva – 2 (Küllös Imola, 1988. 127., 135.; Zábrátzky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy., 1957); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 151.; Uő, 2001. 299.).

**C 564.12. Vidrócki segítsége (egyéb hagyományok).** Vidrócki átkísér az erdőn egy látogatóba menő asszonyt, nehogy az a rablók áldozatául essék. / Vidrócki segítségképpen hazacipeli az erdőből az öregasszony által szedett rőzsét.

FF: Bélapátfalva (Komáromy István, 1906. 1.); Tardona (EA 21615/112. – Kuzmányi Gusztáv gy., 1958); Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uő, 1986. 47.).

**C 565. Vidrócki hálája.**

**C 565.1. A meghálált szállás.** Vidrócki az öt elbújtató/neki éjszakai szállást adó embereket gazdagon megjutalmazza.

FF: Uraj (Bodgál Ferenc, 1970. 59. – Lajos Árpád gy.); Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981); Nagyvisnyó, Cered (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476–477., 477–478. – 1986, 1987).

**C 565.2. A varrónő jutalma.** Vidrócki a neki megvarrt gatyákért tömérdek drága ruhával fizet a varrónőnek.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/6. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 566. Vidrócki bosszúja.**

**C 566.1. A megbüntetett gazda (A visszaadott kölcsön).** A fiatal Vidróckit a gazdája megveri, mire a legény elkeseredésében és haragjában felcsap betyárnak, majd bosszúból az első adandó alkalommal felkeresi a gazda portáját és elhajtja az ökreit/a saját udvarán agyonlövi az öt megsértő gazda két ökrét.

FF: Borsod megye (EA 6214/1. – Lajos Árpád gy., 1956); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997).

**C 566.2. A megbüntetett szidalmazó.** Vidrócki az erdőszélen találkozik egy vásárra menő asszonnyal. Beszélgetni kezdenek, és az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi Vidróckit. A betyár nem szól a becsmérésre semmit, csak pénzt ad az asszonynak, akit arra kér, hogy hozzon számára a vásárból egy csomag csizma talpába való patkószőget/szőget/gombostút. Amikor az asszony visszaérkezik, Vidrócki felfedi előtte a kiletét, és bosszúból a szidalmakért az asszony talpába veri a szögeket/az asszony talpát teleszurkálja gombostúvel.

FF: Borsodnádásd (EA 12161/18. – Nemcsik Pál gy., 1959); Hét – 2 (GA 9/3., 7. – Ujváry Zoltán gy., 1960); Borsodnádásd (EA 12942/6–7. – Nemcsik Pál gy., 1961); Uraj (EA 6742/1. – Lajos Árpád gy., 1961); Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uő, 1986. 47–48.); Bélapátfalva (ENA 1224-69/3–4. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélapátfalva (EA 21614/3–4. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 55–56.);

Kelemér (Uo., 57. – Bukovenszky Rozália gy.); Borsodnádásd (Uo., 56. Nemcsik Pál gy.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 112–113.); Mátraszentistván\* (MZA 23713. – Magyar Zoltán gy., 2002); Perse (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 136.); Domaháza (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 479–480.); Csoltó (MZA 92927. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 556.2.1. A megszőgezett talpú szidalmazó.** Vidrócki bocskorszöget/csizmába való szöget/patkószöget ver az őt szidalmazó asszony talpába.

FF: Bélapátfalva – 2, Borsodnádásd – 3, Bükk vidéke, Hét, Mátraszentistván\*, Perse, Uraj, Zabar.

**C 566.2.2. A szidalmazó talpába vert gombostűk.** Vidrócki az őt szidalmazó asszony talpába szurkálja a vásárról meghozott csomag gombostűt.

FF: Csoltó, Domaháza, Hét, Kelemér, Sajónémeti.

**C 566.2.3. A megszőgezett talpú erdész.** Vidrócki büntetésül szögeket ver a népet sanyargató erdész talpába.

FF: Mátraszentistván (MZA 23713. – Magyar Zoltán gy., 2002).

**C 566.2.4. A szögeken táncoltatott asszony.** Vidrócki a betyárokat becsmérlő asszonyt bosszúból meztelen talppal táncoltatja meg a szögekkel teleszórt földön.

FF: Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 55–56.).

**C 566.3. A megbüntetett pandúrok.**

**C 566.3.1. A lelőtt pandúrok.** Vidróckit hiába próbálják elfogni a pandúrok (csendőrök), mert akire ő rálő, az nyomban holtan terül el.

FF: Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 152.; Uő, 2001. 298.).

**C 566.3.2. A halálra etetett pandúr.** Vidrócki éppen a kocsmában mulat, amikor három pandúr (zsandár) lép be az ajtón, hogy elfogják a betyárt. Vidrócki meghívja őket vacsorára: a kocsmárossal felgurítat egy hordó bort a pincéből, és mellé levágot egy tinót. Falatozás közben Vidrócki figyelmezteti a pandúrokat, hogy csak akkor mehetnek el, ha az egész tinót megesszik. Két pandúrt végül is elenged, mert úgy találja, hogy sokat ettek, a harmadiknak viszont még puskatussal is tuszkolja a szájába a húst, és addig eteti, amíg a pandúr belehal az evésbe (a sok ételtől megfullad).

FF: Borsodnádásd (Nemcsik Pál, 1966. 317–318. – 1959); Borsodnádásd (Küllös Imola, 1988. 134. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 566.3.3. A megfenyegetett pandúr.** Egy pandúr megtudja, hogy melyik kocsmában szokott mulatni Vidrócki, és elmegy oda, hogy elfogja a betyárt. Vidrócki bort rendel, pisztollyal a kezében leül a pandúrral szemben, és megfenyegeti,

hogy ha még egyszer azt látja, hogy őutána szimatol, kíméletlenül végez vele. A lovától és fegyvereitől megfosztott pandúr szégyenszemre eloldalog.

FF: Bélapátfalva (Zábrátzky Éva, 2004. 342. – Bakó Ferenc gy., 1957); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 54–55.).

**C 566.3.5. Vidrócki tekintélye.** Vidróckinak a pandúrok/a csendőrök körében olyan nagy a tekintélye, hogy ha hírért hallják, hogy a betyár merre indult el, inkább a másik úton közlekednek, nehogy véletlenül összetalálkozzanak vele. / A csendőrök már Vidrócki puszta látásától is futásnak erednek.

FF: Bélapátfalva (BA 66/8–9. – Bakó Ferenc gy., 1968); Domaháza (EA 21614/18–19. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Csoltó (MZA 92932. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 566.4. A megbüntetett bacsó (A betyárnak levágott juhok).** Vidrócki egy felföldi bacsónál vendégeskedik, aki ürüt vágat le a betyár számára. A lakomát követően a fülébe jut, hogy a bacsó egyik ismerőse, egy alföldi juhász kijelentette, hogy ő „az Isten betyárjának se vágna juhot”. Vidrócki az embereivel felkeresi az elbizakodott juhászt, a botjával a bacsó nyaka közé húz, majd megparancsolja neki, hogy minden birkájának vágja el a nyakát. Amikor már vagy egy tucatnyi juhnak elmetszette a nyakát, Vidrócki azzal az intelemmel távozik a tanyáról: „Vedd tudomásul, hogy a betyárnak le szokták vágni a birkát!”

FF: Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uő, 1986. 48.); Csernely (EA 17705/15–17. – Szabó Katalin gy., 1971).

**C 566.5. Vidrócki és a kapzsi mészáros.** Vidrócki négyszáz darab juhot hajt a falusi búcsúra, hogy megvendégelje a népet. Az állatok levágásáért húsz darab állatot és az összes juh bőrét odaigéri a mészárosnak. Néhány nap múlva Vidrócki kérdezi az embereket, hogy jól mulattak-e és fizettek-e a húsért? Miuután elpanaszolják neki, hogy a mészáros pénzt kért, sőt nagyon is drágán mérte, Vidrócki felkeresi a kapzsi mészárost, és agyonlövi őt.

FF: Bélapátfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 62.).

**C 566.6. Vidrócki és a gazdag plébános.** Egy gazdag plébános kel át az esti órákban hintóval a hegyen, amikor ott terem Vidrócki. A pap megöriül az ismeretlen férfinak, és arra kéri, hogy legyen a kalauza a rossz hegyi utakon. Vidrócki a sötétben bevezeti a pap kocsiját a sűrűbe, majd felfedve előtte a kilétét, minden pénzét elveszi.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/11. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 566.7 A megbüntetett betyártársak.**

**C 566.7.1. A szegényeket fosztogató betyárok.** Vidrócki súlyosan megbünteti azokat az embereit, akik kirabolnak egy szegény asszonyt/akik a szegényektől akarnak lopni (főbe lövi/agyonüti/fél napra kikötteti őket).

FF: Bélapátfalva (EA 21614/11. – Komáromy István gy., 1906); Bükk vidéke (Bodgál Ferenc, 1970. 44.); Nagyvisnyó (ENA 1858-75/17–18. – Molnár Gyuláné gy., 1975).

**C 566.7.2. Az engedetlen betyár.** Vidrócki Marci egy kulacsot nyújt át az egyik társának, hogy keresse fel vele a közeli kastély úrnőjét, és töltesse tele a kulacsot pálinkával. Mivel a betyár vonakodik teljesíteni a parancsot, Vidrócki előrántva a pisztolyt, nyomban agyonlövi az emberét, majd a többiek felé fordulva kijelenti: „Döglött kutyának árokban a helye!”

FF: Kelemér (Bodgál Ferenc, 1970. 60.).

**C 566.7.3. A betyárságba beleunt bandatag.** Vidrócki véletlenül fültanúja annak, amint egyik társa egy juhásznénak azt panaszolja, hogy beleunt a betyárságba és szeretne végre nyugodt életet élni. Vidrócki a társa szándékát hallva előrántja a pisztolyát, és az ablakon keresztül lelövi a betyárt.

FF: Miskolc (Bodgál Ferenc, 1970. 63.).

**C 566.8. A megölt áruló.** Vidrócki egy beretvával elvágja a pandúroknak őt eláruló orgazdája torkát/kihívja a kocsmából, és lelövi az őt pénzért eláruló férfit.

FF: Mónosbél, Parád (EA 21614/11. – Komáromy István gy., 1906).

**C 566.9. A lelőtt vetélytárs.** Egy hatalmas termetű hírhedt betyár, Veres Jancsi Vidrócki helyébe szeretne lépni, és elhatározza, hogy végez vele. Elhívja egy mulatságba, hogy ott leitassa, de Vidrócki átlát a szitán, és csak mértékkel fogyaszt alkoholt. A mulatság végeztével hazafelé menet Vidrócki azt kérdezi a részeg Veres Jancsitól, hogy tud-e löni, és az igenlő válasza felszólítja, hogy süsse el rá a pisztolyát. A részeg betyár rá is lő, ám nem találja el a vezért, mire Vidrócki letérdelteti és agyonlövi a helyére pályázó betyárt. Veres Jancsi holttestére Vidrócki száz pengőt tesz, hogy meglegyen a fizetsége annak, aki eltemeti. A helyet azóta Veres Jancsi halálának hívják a helybeliek.

FF: Parád (EA 15173/17. – Kozéky László gy., 1963).

**C 566.10. Vidrócki bosszúja (egyéb hagyományok).**

FF: Kondó (EA 2120/28. – Igaz Mária gy., 1947); Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 39.); Csoltó (MZA 92933. – Varga Norbert gy., 2001).

**C 567. Vidrócki rablásai.**

**C 567.1. A kifosztott gazdagok.** Vidrócki a szegényeket nem bántja, csak a gazdagoktól, az uraktól rabol.

FF: Cserépváralja, Kál, Verpelét (SMK 128/II. 18–20. – Dömötör Sándor gy.); Szuhahuta (EA 2271/433. – Richter Ilona gy., 1950); Mikófalva (ENA 215-68/13. – Bakó Ferenc gy., 1952); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Borsodnádásd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959); Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uő, 1986. 49.); Domaháza (EA



21614/19–20. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (EA 21615/4–5. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 44.); Szilvásvár – 2 (EA 17188/2–7., 13. – Makó Mária gy., 1971); Kisterenye (PMNA 746/108. – Fenyvesi József és Jakabné Fenyvesi Marianna gy., 1976); Szentsimon (HOMNA 4449/5. – Tisovszki Zsuzsanna gy., 1981); Jelsőc, Kerekgede/Tornalja (MZA 25595., 92923. – Varga Norbert gy., 2002); Felsőrás, Alsófalva (MZA 92930., 92931. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Péterfalva, Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 56., 59.); Jánok (MZA 84659. – Magyar Zoltán gy., 2008).

**C 567.2. A kifosztott kastély.** Vidrócki az embereivel főként a grófokat, nagyobb urakat sarcolja rátörve a kastélyukra.

FF: H. n. (EA 9974/32–35. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Uraj (EA 6742/3–4. – Lajos Árpád gy., 1961); Belpátfalva (EA 17188/10. – Makó Mária gy., 1971); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 150–151.; Uő, 2001. 298.).

**C 567.2.1. A kifosztott úri bálozók.** Vidrócki az embereivel akkor tör rá a grófi kastélyra, amikor ott éppen fényes bált tartanak, és elveszi az uraktól minden náluk lévő pénzüket és ékszereiket.

FF: H. n. (EA 9974/32–35. – Komáromy Barnabás gy., 1981).

**C 567.3. A megüzent sarc.** Vidrócki beüzen az uradalomba/a nagygazdának, hogy legyen ott a megjelölt időpontban, a megjelölt helyen a kívánt mennyiségű bor és étel. Az uraság tartva a retorziótól, teljesíti a betyárok követelését. / Vidrócki megüzeni az uraságnak, hogy mennyi pénzre van szüksége, és az embereit elküldi érte.

FF: H. n. (EA 9974/17–18. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Ómassa (Bodgál Ferenc, 1970. 47.; Uő, 1971. 81. – Kolacsokovszky Lajos gy., 1935); Kondó (EA 2120/27. – Igaz Mária gy., 1947); Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954); Borsodnádasd (Küllős Imola, 1988. 318. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádasd (Nemcsik Pál, 1966. 318.); Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 40.); Domaháza, Parád (EA 21614/24–28., 40. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Mátraverebély, Bükk vidéke (EA 21615/68., 89., 95., 112–113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Csernely, Domaháza – 2, Mátraverebély (Bodgál Ferenc, 1970. 46., 48–50.); Csernely – 4 (EA 17705/4., 12., 20. – Jakab János gy., 1972); Kisterenye (EA 19269/108. – Fenyvesi József és Fenyvesi Marianna gy., 1976); Karancslapujtó (Manga János, 1979. 263–264.).  
AF: Hatvan (Manga János, 1979. 261–262. – 1947).

**C 567.3.1. A rendszeres komenció.** Vidrócki megegyezik a környékbeli urakkal, hogy havonta mivel tartoznak neki, aminek fejében nem háborgatja őket.

FF: Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 46.); Csernely (EA 17705/8. – Szabó Katalin gy., 1971); Csernely (EA 17705/12. – Jakab János gy., 1972).

**C 567.4. Az elhajtott állatok.** Vidrócki az embereivel elhajtja az uraság kondáját/birkanyáját/tehéncsordáját/elköti a lovait.

FF: H. n. (EA 9974/45–47. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Verpelét (SMK 128/II. 15. – Dömötör Sándor gy.); Palócföld (EA 6214/2. – Lajos Árpád gy., 1956); Borsodnásasd – 2 (EA 12161/15., 16. – Nemcsik Pál gy., 1959); Uraj (EA 6742/2–3. – Lajos Árpád gy.); Uraj (GA 841/3. – Lajos Árpád gy., 1961); Borsodnásasd (EA 12942/3–4. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnásasd (Nemcsik Pál, 1966. 317.); Bélapátfalva (ENA 1224-69/4. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza, Kurittyán, Mátraverebély (EA 21614/20–23., 33., 35–36. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza, Parádhuta, Bélapátfalva\*, Uppony (Bodgál Ferenc, 1970. 44., 47., 62–63.); Uraj (Uo., 59. – Lajos Árpád gy.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 113–114.); Méhi (MZA 92926. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 1998); Felsőtárkány, H. n. (Zábrátzky Éva, 2004. 330., 339. – Bakó Ferenc gy.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 96.); Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 57.); Jeszte, Csoltó\* (MZA 92924., 92928. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 567.4.1. A gazdájának eladott borjú.** Vidrócki a nagygazda istállójából ellopja a szép kövér borjúját, majd beszél neki az utcaajtón, hogy akar-e olcsón borjút venni. A gazda kap az alkalmi vételen, és csak amikor be akarja kötni az állatot az istállóba, döbben rá arra, hogy a saját borjúját vette meg.

FF: Uppony (Bodgál Ferenc, 1970. 63.).

**C 567.5. A kirabolt plébános.** Vidrócki csellel, furfanggal (álruhát öltve/az erdőben tévútra vezetve/a mise ideje alatt) kirabol egy gazdag katolikus papot.

FF: Hont vármegye (EA 21615/54–55.; Toronyi Tamás, 1873. – ponyvanyomtatvány); Uraj (EA 6742/3. – Lajos Árpád gy., 1961); Borsodnásasd (EA 12942/11. – Nemcsik Pál gy., 1961); Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 61.); Domaháza (EA 17705/30. – Holló Ernő gy., 1972); Zabar (Villányi Péter, 1992. 112–113.).

**C 567.6. A kirabolt főispán.** Vidrócki értesül arról, hogy az egri főispán vadászni ment. Az embereivel az erdőben rajtaüt a sikeres vadászatot ünneplő urakon, elveszi tőlük minden pénzüket, fegyverüket, drága ruháikat, csizmáikat, végül a lelkükre köti, hogy legközelebb több pénzt hozzanak magukkal, mert sok a szegény ember azon a vidéken.

FF: Miskolc (Koós Imre, 1960. 80–82.).

**C 567.7. Vidrócki álruhás rablása (A papnak öltözött Vidrócki).** Vidrócki papnak/püspöknek öltözve kirabol egy gazdag plébánost. / Vidrócki levelet küld egy gazdag plébánosnak, hogy készítse ki számára a pénzét, mert a megadott napon elmegy érte. A pap értesíti a katonaságot, akik szigorú őrséget állítanak a plébánia elé. A levélben jelzett időpontban egy négylovas hintó gördül be a plébánia elé és kiszáll belőle egy püspök, akit a rangos vendégnek kijáró nagy tisztelettel fogadnak. Az ebéd végeztével a püspöki ruhát öltött Vidrócki emlékezteti a plébánost arra, hogy megírta neki, hogy eljön a pénzéért, és a plébános csak akkor döbben rá, hogy valójában ki is a vendége. A pap kénytelen átadni a pénzét Vidróckinak, aki a mit sem sejtő, tisztelgő katonák sorfala között távozik, de előtte még a plébánost megfenyegeti, hogy nehogy tíz per-

cen belül kilépjén a szobájából, mert az ajtó előtt hagyott betyár azonnal lelövi. Amikor a plébános sokára mégis kimerészkedik, keserűen közli a katonákkal, hogy hazamehetnek, mert Vidrócki már elvitte a pénzt.

FF: Hont vármegye (A 21615/54–55.; Toronyi Tamás, 1873. – ponyvanyomtatvány); Kondó (EA 2120/29. – Igaz Mária gy., 1947); Zabar (Villányi Péter, 1972. 112–113.).

**C 567.7.1. A papnak öltöztetett kém.** Vidrócki reverendát ad az egyik emberére, hogy mint pap járja a falvakat, és a gazdagokhoz betérve figyelje meg, hogy hol tartják az értékeiket, hogyan lehet a házukba bejutni.

FF: Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uó, 1986. 49.).

**C 567.9. Az útonálló Vidrócki.** Vidrócki az országutak mellé kiállva, megállítja az arra járó urakat/gazdag kereskedőket, és kirabolja őket.

FF: H. n. – 2 (EA 9974/13–14., 21–22. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 51.).

**C 567.10. A rossz hírű Vidrócki.**

**C 567.10.1. A Vidrócki által megölt terhes asszony.** Vidrócki agyonüt egy terhes asszonyt, hogy a magzat kezét levágva és azt megszáritva mágikus erőre tegyen szert.

FF: Zádorfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 49.).

**C 568. Vidrócki Marci egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 568.1. Vidrócki a lakodalomban.** Vidrócki minden környékbeli lakodalomban megjelenik. / Vidrócki nem törődve azzal, hogy a pandúrok figyelik, részt vesz a testvére/az unokatestvére/egy szegény lány/násznagyként a keresztfia lakodalmán, jót mulat, és gazdagon megajándékozza az ifjú párt. Bár a pandúrok, értesülve a betyár jelenlétéről, próbálják elfogni Vidróckit, az leleményes módon mindig kicsúszik a kezük közül.

FF: Uraj (GA 841/2. – Lajos Árpád gy., 1961); Borsodnásasd (Bodgál Ferenc, 1970. 58–59.); Bélapátfalva (EA 17188/9. – Makó Mária gy., 1971); Bélapátfalva (Zábrátzky Éva, 2004. 342. – Bakó Ferenc gy.); Medveshidegkút – 2 (Magyar Zoltán, 2006b. 52–53., 53–54.).

**C 568.2. A mulatozó Vidrócki.**

**C 568.2.1. A pandúrokkal mulató Vidrócki.** Vidrócki üzen a csendőrörsre, hogy ott tartózkodik a kocsmában, és amikor a csendőr megérkezik, hajnalig együtt mulatnak. / Vidrócki a kocsmában együtt mulat a pandúrokkal, egymás egészségére üritik a poharaikat („Éljen a Vidrócki!”, „Éljen a pandúr!”).

FF: Kondó (EA 2120/30–30a. – Igaz Mária gy., 1947); Uraj (EA 6742/3. – Lajos Árpád gy., 1961); Uraj (GA 841/1–2. – Lajos Árpád gy., 1961); Domaháza (EA 21614/24–28. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 46., 71.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 115–118.).

**C 568.2.2. Vidrócki mulatozásai.** Vidrócki mulatságainak helyi emlékei. Vidrócki a helybeli kocsmában/egy pincében/egy gazda házában mulat. / Vidrócki mulatozás közben két hordó bort fogyaszt el a társaival, és a fizetést a nagyharangra bízza. / Vidrócki minden járókelőt beinvitál a kocsmába, egy hektó sört hönögörít a kocsmá közepére, és mindenkinek innia kell belőle. / Vidrócki mulatozás közben belelövöldöz a kocsmá plafonjába. / Stb.

FF: Bodony (Gyöngyös, 1873. február 17.; Bodgál Ferenc, 1971. 82–83.); Gömör vármegye (EA 21614/13–14. – Komáromy István gy., 1906); Sajólászlófalva (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Mikófalva (Küllös Imola, 1988. 130.; Zábrátzky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy., 1952); Domaháza, Maconka (EA 21614/19–20., 39. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Sajószentpéter (EA 21615/65. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélapátfalva, Domaháza, Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 60–63.); Szúcs (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 51.); Szilvásvár (EA 17188/2–4. – Makó Mária gy., 1971); Csernely (EA 17705/4. – Jakab János gy., 1972); Domaháza (EA 17705/23. – Holló Ernő gy., 1972); Bélapátfalva (Vargyas Lajos, 1976. II. 646–647.); Szuhahuta, Szilvásvár (Küllös Imola, 1988. 129., 134.); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997); Nagybalog/ Medveshidegkút (MZA 92929. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**C 568.3. A látni kívánt betyár.** A gróf azt mondja Vidrócki apjának, hogy szívesen látná betyárként híressé vált fiát. Vidrócki értesülve a gróf kijelentéséről, komolyan veszi azt, és egy este minden értesítés nélkül beállít hozzá. Nem is kopogtat, hanem csak berúgja az ajtót, és azzal mutatkozik be, hogy a fokosát az asztalra vágja. A gróf nem ijed meg a betyártól, szívesen fogadja, és még vacsorával is megvendégeli Vidróckit.

FF: Uraj (GA 841/4–5. – Lajos Árpád gy., 1961); Kelemér\* (EA 21615/66. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**C 568.4. Vidrócki álsruhában.**

**C 568.4.1. A tányér alatt hagyott cédula.** Vidrócki a vendéglőben inkognitóban együtt ebédel egy pandúrral, majd távozás előtt a tányér alatt hagy egy cédulát, melyen az áll, hogy ő volt Vidrócki.

FF: Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954).

**C 568.4.2. Vidrócki az urak báljában.** Vidrócki értesül arról, hogy a járási főszolgabíró nagy társaságban azt mondta, hogy szívesen megtáncoltatná Vidróckit, ha egyszer megjelenne közöttük. Vidrócki előkelő ruhába öltözve megjelenik az urak legközelebbi bálján, ahol csak férfiak lévén, egymásba kapaszkodva táncolnak. Vidrócki a főszolgabíró addig táncoltatja, míg már szakad róla a víz, majd hintóba ül és elhajt. A főszolgabíró csak reggel tudja meg, hogy úrnak öltözve a híres betyár táncoltatta meg őt, és nem ő Vidróckit.

FF: Csernely (EA 17705/6–7. – Szabó Katalin gy., 1971); Csernely (EA 17705/18–19. – Jakab János gy., 1972).

**C 568.4.4. Vidrócki az édesanyja temetésén.** Meghal Vidrócki édesanyja, és a betyár megüzeni a zsandároknak, hogy jól figyeljék, mert ott lesz majd a temetésen ő is. A zsandárok ki is vonulnak nagy erővel, de hiába figyelnek, nem látják sehol sem Vidróckit. Miután a koporsót már a sírba eresztették, hirtelen az egyik zsandár (az uniformisba öltözött Vidrócki) lerántja a lováról a zsandárkomisszárost, majd felpattanva a nyeregbe, sebesen elvágtat, és mire a többiek felocsúdnak, már csak bottal üthetik a betyár nyomát.

FF: Barkóság (EA 6214/2. – Lajos Árpád gy., 1956).

**C 568.4.5. Vidrócki a saját temetésén.** Vidrócki helyett az egyik társát ütik agyon, és a betyárvezér gyanánt őt teszik ki közszemlére a vármegyeházán. Vidrócki szemüvegesen, úri ruhában elmegy megnézni a „saját” holttestét, mielőtt azt a földbe tennék.

FF: Felsőtárkány (Küllös Imola, 1988. 142.; Zábrátzky Éva, 2004. 342. – Bakó Ferenc gy., 1953).

**C 568.5. Vidrócki cigányt temet.** Vidróckinak sírva panaszozik a cigányasszonyok, hogy meghalt egy társuk a táborban és nincsen senki, aki eltemesse. Vidrócki azt mondja nekik, hogy csak vigyék ki a holttestet a temetőbe, majd ő eltemeti. Amikor már a sírnál van a koporsó, Vidrócki is odamegy, a sekrestyéből hozott füstölővel beszenteli, majd e szavakkal el is prédikálja a halottat: „Itt a cigány nem szükséges, van itt magyar elégséges”.

FF: Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 55–56.).

**C 568.6. Vidrócki kőkútja.** Vidrócki által készített kőkút a Barkóságban.

FF: Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 46.).

**C 568.7. Krasznahorka ostroma.** Vidrócki a betyárjaival megtámadja a krasznahorkai várat, hogy elkobozza a várúr kincseit, és azokat szétossza a nép között.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uő, 1986. 45.).

**C 569. A természetfeletti képességű Vidrócki.**

**C 569.1. A sebezhetetlen Vidrócki.**

**C 569.1.1. A burokban született Vidrócki sebezhetetlensége.** Vidróckit azért nem fogja a golyó, mert burokban született.

FF: Csernely (EA 17705/5. – Jakab János gy., 1972).

**C 569.1.2. Vidrócki gatyamadzaga.** A még juhászbojtár Vidrócki a kútra megy vízért, ahol két boszorkányos asszonnyal („földi bűbájosokkal”) találkozik. Az asszonyok megkérdezik tőle, hogy fél-e tőlük, mire azt válaszolja, hogy nem. Az asszonyok jutalomképpen egy bűvös gatyamadzagot adnak neki, amit ha

visel, nem fogja majd őt sem a kard, sem a golyó. Vidrócki kipróbálja a csodás gatyamadzag hatását: a gatyáját egy tőkére téve próbálja szétszabdalni egy bal-tával, azonban nem tudja. Amikor kihúzza belőle a gatyamadzagt, nyomban szét tudja vágni a gatyát, miáltal megbizonyosodik a madzag mágikus erejéről. / Vidrócki sebezhetetlenségének titka a gatyamadzagjában rejlik.

FF: Zabar (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476. – Kodály Zoltán gy.); Borsodnádásd (Bodgál Ferenc, 1970. 49.; Küllős Imola, 1988. 138. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 569.1.3. Vidrócki különleges gatyája.** Vidrócki 12 méteres vászonból varrat magának gatyát a szeretőjével. Amikor a lány elkészül vele, Vidrócki megkérdezi tőle, hogy görcsösödött-e a cérnája/megszúrta-e a kezét a tűvel, amikor varrta. Az igenlő válasza Vidrócki szétszaggatja a gatyát, és újabb vég vásznot hoz a lánynak. Amikor a tizenkettedik gatyát is megvarrja a lány, csak akkor sikerül neki úgy, hogy közben nem görcsösödik meg a cérna. / Vidrócki szeretője megunja a sok varrást, és azt hazudja a betyárnak, hogy nem szúrta meg az ujját a tűvel. Vidrócki ezt az utoljára varrt gatyát hordja annak tudatában, hogy rá nézve rossz-szat/halált jelent, ha olyan ruhadarabot visel, amelynek a cérnája összegörcsösödött a varrás közben/amelynek készítője varrás közben megvérezte a kezét.

FF: Borsodnádásd (Küllős Imola, 1988. 137. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádásd – 2 (EA 12942/6. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 569.1.5. Vidrócki sebezhetetlensége.** Vidrócki sebezhetetlen; hiába lőnek rá akárhányszor is a pandúrok, a testét nem fogja a golyó.

FF: Bükk vidéke (Bodgál Ferenc, 1970. 44. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Bükk vidéke (EA 21615/113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Uraj (GA 841/4. – Lajos Árpád gy., 1961); Uraj (EA 6742/3–4. – Lajos Árpád gy., 1961); Bélapátfalva, Bükk vidéke (Bodgál Ferenc, 1970. 44., 74.); Bélapátfalva (Küllős Imola, 1988. 129.); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 152.; Uő, 2001. 298.).

**C 569.2. A csak különleges módon sebezhető Vidrócki.** Vidróckit a golyó nem fogja, a balta is csak akkor, ha előtte kenyérbéllal kenik meg.

FF: Zabar (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 476. – Kodály Zoltán gy., 1906); Bélapátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968); Mátraverebély, Bükk vidéke (Bodgál Ferenc, 1970. 49., 74.).

**C 569.3. A Vidrócki kezébe forrasztott vérfű.** Vidrócki kezében vérfű van, azért képes minden zárat kinyitni/a béklyót a lóról pusztá kézzel leütni.

FF: Bélapátfalva (BA 66/8. 9. – Bakó Ferenc gy., 1968).

**C 569.4. Vidrócki amulettje.** Vidrócki agyonüt egy terhes asszonyt, és kivágja belőle a magzatát. A gyerek kezét levágja, és azt megszártva magával hordja, ezáltal nyeri el természetfeletti erejét.

FF: Zádorfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 49.).

**C 570. Vidrócki társai.**

**C 570.1. Vidrócki bandája.**

**C 570.1.1. A négyfős betyárcsapat.** Vidróckinak 3–4 főből álló betyárcsapatája van. Társai: Erszény Jani, Rák András (Kis Rák), Pintér Pista.

FF: Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 150.; Uő, 2001. 298.).

AF: Hatvan (Manga János, 1979. 261–262. – 1947).

**C 570.1.2. A tizenkét fős betyárcsapat.** Vidróckinak 12 fős (15/18/24 főből álló) betyárcsapatája van.

FF: H. n. (EA 9974/20. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Szuhahuta\* (EA 2271/434. – Richter Ilona gy., 1950); Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954); Uraj (EA 6742/4. – Lajos Árpád gy., 1961); Mikófalva\* (Küllős Imola, 1988. 138–139.; Zábrátzky Éva, 2004. 340. – Bakó Ferenc gy.); Bükk vidéke, Parád (EA 21615/86., 90. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 58.); Uraj (Uo., 59. – Lajos Árpád gy.); Bélapátfalva (Küllős Imola, 1988. 128.); Jeszte (MZA 92925. – Varga Norbert gy., 2011); Csoltó (MZA 93000. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 570.1.3. Vidrócki betyárserege.** Vidróckinak 40/56 főből álló bandája van. / Vidróckinak van a legnagyobb bandája az összes betyár közül.

FF: Csernely (EA 17705/5. – Jakab János gy., 1972); Mátramindszent (Küllős Imola, 1988. 128.).

**C 570.2. A betyárok vérszerződése.** Vidrócki és betyárjai úgy kötnek bajtársi szövetséget egymással, hogy megvágják az ujjukat, a kicsorduló vért egy pohárba csepegtetik, és mindannyian isznak belőle. Ezt nevezik betyárkeresztelésnek, erre esküsznek, ám a vérszerződés titkát nem mondhatják el soha.

FF: Csoltó (MZA 93000. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

→MZ I. A 68.2.

**C 570.3. Vidrócki név szerint ismert betyártársai.** Vidrócki betyártársai közül azok, akiknek a nevét is megőrizte a hagyomány: Bán Balázs, Betyár Pisti, Bérces Kecele, Bozót Jancsi, Csuha Réz Jóska (Göboly Rezes Jóska), Erszély Jani, Farkas Mihály, Fázik János, Fekete Pista, Galbács Jani (Galabács), Gerle János, Görbe Jóska, Holló Guszti, Ipacs Gyula, Ivádi Josku, Kapás János, Kévés András, Lőrinc Pista, Maksi Pista, Mike Tódor, Nagy Guszti, Nagy Pál, Oláh Gyuri, Pintér Pista, Piros Paja, Pocok Jani (Kis Pocok), Rác Antal, Rák András (Kis Rák), Sajó Péter, Sas Matyi, Siroki András, Sisam, Suhaj Ferkó, Szalonnás Gyuri, Szegedi, Veres Jancsi, Zsidó Ádám stb.

FF: Kisterenye (EA 7282/26. – Bene Zsuzsanna gy., 1956); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); H. n. (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Borsodnádásd – 2 (EA 12161/15., 17. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádásd (EA 12942/4. – Nemcsik Pál gy., 1961); Uraj (EA 6742/4–5. – Lajos Árpád gy., 1961); Sajónémeti, Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 38., 40.; Uő, 1986. 49.); Parád (EA 15173/17. – Kozéký László gy., 1963);

Bélapátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968); Domaháza, Kurittyán (EA 21614/20–23., 33. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bodony, Bogács, Borsodnádásd, Bükk vidéke – 3, Csernely, Parád, Zabar (EA 21615/67., 74–75., 77., 112–113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Uraj (Bodgál Ferenc, 1970. 59. – Lajos Árpád gy.); Domaháza (EA 17705/30. – Holló Ernő gy., 1972); Szilvásvárad (EA 17188/13. – Makó Mária gy., 1971); Domaháza (EA 17705/32. – Holló Ernő gy., 1972); Füzesabony (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 71.); Péterfalva (MZA 1196. – Magyar Zoltán gy., 1998); Vecseklő (Magyar Zoltán, 2006b. 56.); Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146.).  
→MZ VII. C 521–540., 704., 874., 906., 930.

**C 570.4. Vidrócki helyi betyártársai.** Helyi illetőségű emberek, akik Vidrócki ottani segítői/cimborái/betyártársai voltak, és akik rövid betyárkodás után/Vidrócki halálát követően visszatértek a falujukba. / Vidrócki kisterenyei, bogácsi, bodonyi, borsodnádásdi, domaházi, kurittyáni, zabari, sajszentpéteri, nagyúti, vecseklői, geszteti betyártársai.

FF: Kisterenye (EA 7282/26. – Bene Zsuzsanna gy., 1956); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Borsodnádásd – 2 (EA 12161/16., 17. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádásd (EA 12942/4. – Nemcsik Pál gy., 1961); Domaháza, Kurittyán (EA 21614/20–23., 33. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bodony, Bogács, Borsodnádásd, Domaháza, Zabar (EA 21615/67., 74., 77. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Sajszentpéter (Bodgál Ferenc, 1970. 74.); Domaháza (EA 17705/29–32. – Holló Ernő gy., 1972); Füzesabony/Nagyút (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 71.); Vecseklő (Magyar Zoltán, 2006b. 56.); Gesztete/Feled (MZA 90003. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 570.4.1. Vidrócki behívója.** Vidrócki betyártársai többnyire a környékbeli községekben laktak és átlagos földművesként dolgoznak. Ha a banda valamilyen nagyobb akcióra készül, Vidrócki üzen az embereinek, akik össesereglenek, majd a rablás végeztével a zsákmány rájuk eső részével visszatérnek a falujukba.

FF: Miskolc (Koós Imre, 1960. 81.).

**C 570.5. Hogyan nem lett betyár Vidrócki öccse?** Vidrócki azzal a szándékkal látogat haza, hogy az öccsét magával viszi. Vidrócki mindössze fél éjszakát tölt a szülői házban, majd visszaindul az erdőbe. Az öccse egészen a falu határáig kíséri őt, de az édesanyjuk utánuk szalad, és a kisebbik fiú kezét nem engedi el addig, amíg Vidróckitól el nem válnak.

FF: Kelemér (EA 21615/66–67. – Bodgál Ferenc gy., 1969; Bodgál Ferenc, 1970. 45.).

**C 370.6. A betyártársa által megölt Vidrócki.** Vidróckit a saját pajtása/betyártársa: Pintér Pista/Pocok Jani/Sobri Jóska/stb. gyilkolja meg orvul.

→MZ VII. C 576.2.3.

**C 571. Vidrócki szeretői.**

**C 571.1. Vidrócki név szerint ismert szeretői.**



**C 571.1.1. Szép Rózsi.** Vidrócki egy gazdag egri lánynak, Szép Rózsának udvarol, de a lány szülei hallani sem akarnak arról, hogy a szegény Vidróckihoz hozzáadják. Szerelmi csalódásában csap fel Vidrócki betyárnak. / Miután Vidróckit meggyilkolják, Szép Rózsi kívánságára temetik el Egerben a betyárt.

FF: Bükk vidéke (Ujváry Zoltán, 1961. 36.; Uő, 1986. 44.); Bükk vidéke/Csernely\* (EA 21615/112–113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bükk vidéke – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 42., 50.).

**C 571.1.2. Vidrócki egyéb név szerint ismert szeretői.** Vidrócki szeretője a mikófalvi Pali Mari és Liktör Rózsi/a mátraszentlászlói Sipos Teréz/a sajkókazi Bacsópusztán birtokos báró cselédlánya, Orosz Juliska/a csernelyi Barczy Julcsa/a bükkmogyorósi Fónagy Julcsa.

FF: Mikófalva – 2 (Küllös Imola, 1988. 130., 131.; Zábrátzky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy., 1952); Borsodnádasd/Mátraszentlászló (Küllös Imola, 1988. 137. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádasd/Mátraszentlászló (EA 12942/6. – Nemcsik Pál gy., 1961); Sajokaza (Bodgál Ferenc, 1970. 59–60. – Molnár Balázs gy., 1969); Csernely (EA 17705/4. – Jakab János gy., 1972); Csernely/Bükkmogyorósd (EA 17705/9. – Szabó Katalin gy., 1971).

**C 571.2. Vidrócki és a pandúrparancsnok felesége.** Vidróckinak a betléri pandúr őrsparancsnok felesége a szeretője.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 39.).

**C 571.3. Vidrócki és a jegyző felesége.** Vidróckinak egy jegyző szép felesége a szeretője, aki azonban utóbb elárulja őt.

FF: Zádorfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 49.).

**C 571.4. Vidrócki és az osztrák szobalány.** Vidróckinak a szilvásváradai Keglevich gróf Erika nevű szép osztrák szobalánya a szeretője, annak ellenére is, hogy a lány alig tud magyarul.

FF: Szilvásvárad (EA 17188/3. – Makó Mária gy., 1971; Küllös Imola, 1988. 130.).

**C 571.5. Vidrócki egyéb helyi szeretői.** Vidrócki bekölcei/ajnácskői/felsőtárkányi/varbói/szilvásvárad/balaton/mónosbéli/stb. szeretője/szeretői (akiknek azonban a neve nem maradt fenn).

FF: Borsodnádasd (Küllös Imola, 1988. 138. – Nemcsik Pál gy., 1961); Ajnácskő, Felsőtárkány, Zádorfalva, Szilvásvárad (Bodgál Ferenc, 1970. 45–46., 49.); Belpátfalva (EA 17188/8–9. – Makó Mária gy., 1971); Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 55.); Szilvásvárad (Küllös Imola, 1988. 143.); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 51.).

**C 571.5.1. A Vidrócki sírját gondozó volt szerető.** Vidrócki egri/szilvásváradai sírját haláláig ottani szerelmese/volt szeretője gondozza.

FF: Bükk vidéke – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 49., 50.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1988. 55.); Szilvásvárad (Küllös Imola, 1988. 143.).

**C 571.6. A Vidróckitól kapott piros papucs.** Vidrócki a szeretőinek (az osztrák szobalánynak/a felsőtárkányi/a szilvásváradai szeretőjének) olyan piros papucsot ad szerelmi ajándékkul, amilyen lábbelije még a grófnénak sincsen.

FF: Szilvásvárad, Bélapátfalva (EA 17188/3., 8. – Makó Mária gy., 1971).

**C 571.7. Vidrócki áruló szeretője.** Vidrócki végzetét a szeretője okozza azáltal, hogy nem megfelelően varrja meg neki a gatyáját/hogy elvágja a gatyamadzagját. / Vidróckit a szeretője árulja el a pandúroknak.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/6. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd (Küllös Imola, 1988. 138. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd, Zádorfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 49.).

**C 572. Vidrócki menekülése.**

**C 572.1. Az elrejtőzött Vidrócki.** Vidrócki az elfogására érkező pandúrok elől már nem tud elmenekülni, ezért gyorsan egy olyan alkalmi rejtékhelyet keres magának, ahol nem tudják megtalálni.

**C 572.1.1. A padlásra bújt Vidrócki.** Vidrócki a közeledő pandúrok elől a ház padlására menekül, és ott rejtőzik el.

FF: Borsodnádásd (EA 12942/3–4. – Nemcsik Pál gy., 1961); Ózd (EA 6214/4. – Lajos Árpád gy., 1956); Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 47.).

**C 572.1.2. A búboskemencébe bújt Vidrócki.** Vidrócki a közeledő pandúrok elől – a ruháját gyorsan levetve magáról – a búboskemence belsejébe rejtőzik, majd üldözői távozását követően tetőtől-talpig kormosan előbújik onnan, és folytatja a mulatozást.

FF: Csernely (EA 17705/9. – Szabó Katalin gy., 1971).

**C 572.1.3. A szénaboglyába bújt Vidrócki.** Vidrócki a közeledő pandúrok elől egy szénaboglyában rejtőzik el.

FF: Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 53.).

**C 572.1.4. A vetett ágyba bújt Vidrócki.** Vidrócki a közeledő pandúrok elől a púpozott menyasszonyi ágy mélyére fekszik, és mivel a pandúrok keresés közben nem túrják fel az ágyat, nem találják meg a keresett betyárt.

FF: Mikófalva (Zábrátzky Éva, 2004. 340. – Bakó Ferenc gy.).

**C 572.1.5. A gyermekágyba bújt Vidrócki.** A közeledő pandúrok elől Vidróckit a házigazda befekteti nemrégén szült felesége mellé a gyermekágyba, ahol az üldözői nem keresik a betyárt.

FF: Csokva (Ujváry Zoltán, 1961. 39.; Uő, 1986. 50.).

**C 572.1.6. A szoknya alá bújt Vidrócki.** Vidrócki a házat körbevevő pandúrok elől már nem tud sehogyan sem elmenekülni, ezért lekuporodik az egyik menyecske kikeményített ünneplő szoknyája alá, ahol az üldözői még véletlenül sem keresik.

FF: Felsőtárkány (Bodgál Ferenc, 1970. 59. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Bélapátfalva (EA 17188/9–10. – Makó Mária gy., 1971); Mátraszentimre (MZA 22797. – Magyar Zoltán gy., 1995).

**C 572.2. Menekülés álruhában.**

**C 572.2.1. A női ruhában megmenekülő Vidrócki.** Vidrócki a pandúrok közeledésének a hírére átöltözik női ruhába, miáltal megérkező üldözői nem ismerik fel. / Vidrócki átöltözik szakácsnénak, és a lakodalomba betoppanó pandúrok tőle is kérdezik, hogy nem látta-e Vidróckit. / Vidrócki seprúárus öregasszonynak öltözik, és botot fogva a kezébe kezd sántikálni az utcán a megérkező pandúrok szeme láttára, akik még oda is szólnak neki, hogy vigyázzon, nehogy elessen.

FF: Borsod megye (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Bélapátfalva, Csokva (Ujváry Zoltán, 1961. 39.; Uő, 1985. 50.); Borsodnádásd (Bodgál Ferenc, 1970. 58–59.; Küllös Imola, 1988. 131. – Nemcsik Pál gy., 1961); Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 151–152.; Uő, 2001. 298–299.); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 53–54.).

**C 572.2.2. A cigánynak öltözve megmenekülő Vidrócki.** Vidrócki a pandúrok elől a cigánytáborba menekül, és bekormozva magát, rongyos ruhát öltve befekszik a többi cigány közé. A pandúrok a cigányok között nem ismerik fel a keresett betyárt, és továbbmennek.

FF: Uraj (HOMNA 847/3. – Lajos Árpád gy., 1961; Bodgál Ferenc, 1970. 59.).

**C 572.2.3. A kovácsnak öltözve megmenekülő Vidrócki.** Vidrócki a csendőrök elől egy kovácsműhelybe menekül, ahol kéri a kovácsot, hogy segítsen rajta. Mire a csendőrök odaérkeznek, Vidrócki átöltözik a kovács ruhájába, és verni kezdi a vasat. A csendőrök tőle érdeklődnek arról, hogy nem látott-e egy embert arrafelé menekülni, mivel nem ismerik fel, és nem gondolják, hogy éppen az üldözött betyárral beszélnek.

FF: Zádorfalva (Bodgál Ferenc, 1970. 59. – Nagy Erzsébet gy.).

**C 572.2.5. Menekülés álruhában (egyéb hagyományok).** Vidrócki erdészruhát öltve/a plébános ruhájában sétál el feltűnés nélkül az őt kereső pandúrok előtt, majd elmenekül.

FF: Lénárddaróc, Nagyvisnyó (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**C 572.3. A padláson keresztül elmenekülő Vidrócki.** Vidrócki a pandúrok elől felszalad a malom padlására, majd az épület hátulján leugorva elmenekül.

FF: Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981).

**C 572.4. A kéményen keresztül elmenekülő Vidrócki.** Vidrócki a szabadkéménybe felmászva, majd a tetőre kimászva menekül el a házba betoppanó pandúrok elől.

FF: Bükkmogyorósd (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**C 572.5. A fordított lábbeli.** Vidróckinak olyan csizmája van, hogy elől is és hátul is van sarka, és az üldözői hiába nézik a nyomokat, mert nem tudják megállapítani, hogy melyik irányba szaladt el előlük.

FF: Uraj (EA 6742/1. – Lajos Árpád gy., 1961).

→MZ VII. C 563.2.2.

**C 572.5.1. A megfordított marhaláb.** Vidróckinak olyan tudománya van, hogy meg tudja csinálni, hogy az általa elhajtott marhák lábnyoma úgy nézzen ki, mintha visszafelé, az ellenkező irányba hajtották volna azokat.

FF: Csokva (Ujváry Zoltán, 1961. 38.; Uő, 1986. 49.).

**C 572.7. Vidrócki búvóhelye.** Vidrócki egy természetes sziklaodúba leereszkedve rejtőzik el/menekül meg az öt üldöző pandúrok elől.

FF: Felsőtárkány (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.); Bélapátfalva (BA 66/8. 9. – Bakó Ferenc gy., 1968).

**C 572.9. Egyéb hagyományok.** Vidrócki az édesanyja jelzésére menekül el a közeledő pandúrok elől/lóháton old kereket az üldözői elől/az öt megragadó pandúrnak megszorongatja a heréit, mire az fájdalomában elengedi a betyárt, aki elmenekül.

FF: Uraj (EA 6742/2. – Lajos Árpád gy., 1961); Bélapátfalva (EA 17188/9. – Makó Mária gy., 1971); Csernely (EA 17705/5. – Jakab János gy., 1972).

**C 573. Vidrócki elfogása.**

**C 573.1. Az áruulás következtében elfogott Vidrócki.** Vidróckit csak áruulás következtében tudják elfogni a pandúrok. / Vidróckit a szeretője, egy jegyző felesége adja fel a csendőröknek. / Vidrócki otlétéről a szállásadója értesíti a pandúrokat. / Vidróckit egy női ruhába öltözött betyár téveszti meg, és a pandúrok úgy fogják el.

FF: Zádorfalva, Hét (Bodgál Ferenc, 1970. 49., 50.); Parád (Manga János, 1979. 264.); Tajti (MZA 1195. – Magyar Zoltán gy., 1998).

**C 573.1.1. A puskacsőbe öntött víz.** Vidrócki egy öregasszonynál száll meg, aki értesíti a pandúrokat. Az asszony vizet önt a betyár puskájának a csövébe, és amikor a pandúrok körbeveszik a házat, Vidrócki hiába lő rájuk, mert a nedves puskapor nem sül el, és ezáltal fogják el.

FF: Parád (Manga János, 1979. 264.).

**C 573.1.2. Az ittasan elfogott Vidrócki.** Vidrócki részegen alszik a barlangjában, amikor – árulás következtében – meglepik őt a csendőrök, és elfogják a védekezésre képtelen betyárt.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1985. 52.).

**C 573.2. Az önmagát megadó Vidrócki.** Vidróckit bekerítik a nagy erővel kivonuló csendőrök, és a betyár a túlerő láttán megadja magát nekik.

FF: Jeszte (MZA 92934. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 574. Vidrócki szökése.**

**C 574.1. A szennyvízcsatornán keresztül megszökő Vidrócki.** Vidrócki a börtön végén át leereszkedik a szennyvízcsatornába, majd a csatornán keresztül jut ki a szabadba.

FF: Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 53.).

**C 574.2. Az átúszott folyó.** Vidrócki a szennyvízcsatornán keresztül szökik ki a börtönből/a komáromi várból, majd a Duna vizébe kijutva egy csövet a szájába vesz, és a víz alatt úgy ússza át a folyót, majd a túlpartra kiérve elmenekül.

FF: Bükk vidéke, Csernely (Bodgál Ferenc, 1970. 41., 42.); Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972); Hét, Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 44., 53.).

**C 575. Vidróckival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 575.1. Találkozás Vidróckival.** A Vidróckival való találkozás személyes/a családi szájhagyományban öröklődő emlékei.

FF: Gömör vármegye (EA 21614/12–14. – Komáromy István gy., 1906); Harsány (EA 2041/12–13. – Vincze István gy., 1947); Borsodnádasd (EA 12161/15. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádasd (Küllős Imola, 1988. 128. – Nemcsik Pál gy., 1961); Bélapátfalva (BA 66/8. 7. – Bakó Ferenc gy., 1968); Sajókaza (Bodgál Ferenc, 1970. 59–60. – Molnár Balázs gy.); Szilvásvárad (EA 17188/11. – Makó Mária gy., 1971); Csernely – 2 (EA 17705/15., 15–17. – Szabó Katalin gy., 1971); Csernely (EA 17705/18–19. – Jakab János gy., 1972); Sajónémeti (Ujváry Zoltán, 1986. 49.); Jánok (MZA 84659. – Magyar Zoltán gy., 2008).

**C 575.2. Itt aludt Vidrócki...** Vidrócki a községben lakó egyik család házában tölt el egy éjszakát. Ottjártát azóta is emlegetik a helybeliek.

FF: Parád, Zádorfalva – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 46–47., 62.); Bélapátfalva (Zábrátzky Éva, 2004. 342. – Bakó Ferenc gy.).

**C 575.3. A titoktartásra intett emberek.** Vidrócki a vele találkozó/neki szállást adó embereket figyelmezteti, hogy ne szóljanak senkinek arról, hogy látták őt, beszéltek vele.

FF: Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954).

**C 575.5. Vidrócki mint gyerekijesztő.** Az engedetlen, rossz gyerekeket Vidrócki nevével ijesztik. / A rossz gyerekekre úgy szólnak rá: „Olyan vagy, akár a Vidrócki!”

FF: Tardona (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Szarvaskő (Küllős Imola, 1988. 143.).

**C 575.7. Egyéb hagyományok.**

**C 575.7.1. A csúfodáros Vidrócki.** Vidrócki elmenekül a pandúrok elől, és amikor azok lövöldöznek utána, a betyár fölemeli a bőgatyáját, és meztelen ülepét mutatja feljűk, azt kiáltva: „Ide lőjetek!”

FF: Bélapátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968).

**C 575.7.3. Hány lépája van a Mátrának?** Két embert elítélnek a törvényszéken, de a bíró azt mondja nekik, hogy minden bűnük meg lesz bocsátva, ha meg tudják mondani, hogy hány lépája van a Mátrának. Azok kimennek a hegyre, hogy megpróbálják számba venni a lépákat. Elesteledvén tüzet raknak, és mivel egyikük sem akar szélről feküdni, egymás lába iránt feküdnék le. Az éppen arra járó Vidrócki észreveszi a pislákoló tüzet, a társaival közelebb megy, és csodálkozva látja, hogy miként fekszik a tűz mellett a két ember. Az egyik betyár azt mondja: „Már bejártuk a Máttra 366 lipilápáját, de ilyent még nem láttunk!” A tűz mellett fekvő emberek másnap elújságolják az éjszaka hallottakat a törvényszéken, mire felmentik őket.

FF: Borsodnásasd\* (EA 12161/18. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnásasd (EA 12942/7. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 576. Vidrócki halála.**

**C 576.1. A megszűnő mágikus védelem.** Vidrócki olyan gatyát húz fel, amely varrás közben elveszítette mágikus erejét azáltal, hogy a lány a varrótűvel megszúrta a kezét. Vidrócki erről nem tud (a szeretője letagadja), és mivel már nem sebezhetetlen, sikerült őt az ellenségeinek megölni. / Vidróckit a szeretője árulja el azáltal, hogy elvágja a gatyamadzagját, mely addig sérthetlenséget biztosított neki. A mágikus védelem nélkül maradt betyárvezért a társai megölik.

FF: Borsodnásasd (EA 12942/6. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnásasd (Bodgál Ferenc, 1970. 49.; Küllős Imola, 1988. 138. – Nemcsik Pál gy., 1961).

**C 576.2. A betyártársai által meggyilkolt Vidrócki.** Vidróckit a bandájának egyik tagja üti agyon baltával/saját betyártársai gyilkolják meg.

FF: Heves vármegye – 2 (Gyöngyös, 1873. február 17.; uo., 1873. február 24.; Bodgál Ferenc, 1970. 82–83.); Heves vármegye (Eger, 1873. 90.); H. n. (EA 21615/52–58. – Toronyi Tamás ponyvanyomtatványa, 1873); H. n. (EA 9974/51–54. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Gömör vármegye (EA 21614/14–15. – Komáromy István gy., 1906); Ómassa – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 47. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Kondó (EA 2120/27. – Igaz Mária gy.,

1947); Verpelét (EA 3037/58. – Takács Lajos gy., 1951); Kisterenye (EA 7282/26. – Bene Zsuzsanna gy., 1956); Borsod megye (EA 6214/5. – Lajos Árpád gy., 1956); Mikófalva (Küllős Imola, 1988. 138–139.; Zábráztlyk Éva, 2004. 340. – Bakó Ferenc gy., 1957); Borsodnádásd (Küllős Imola, 1988. 137. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádásd (Bodgál Ferenc, 1970. 49. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd (Küllős Imola, 1988. 128. – Nemcsik Pál gy., 1961); Uraj (EA 6742/5. – Lajos Árpád gy., 1961); Lénárddaróc – 2, Csernely – 2 (Ujváry Zoltán, 1961. 39–40.); Bélapátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968); Bélapátfalva (ENA 1224-69/2. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza – 2, Mátraverebély, Maconka, Parád, Csernely (EA 21614/24–29., 35–37., 40., 73. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bükk vidéke – 3, Bélapátfalva, Domaháza – 3, Egerfarmos, Kelemér, Lénárddaróc, Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 47–51., 58., 74.); Domaháza (EA 17705/25. – Holló Ernő gy., 1972); Szilvsvárad, Csernely, Bélapátfalva (EA 17188/2–7., 9–10. – Makó Mária gy., 1971); Csernely – 3 (EA 17705/4–5., 20. – Jakab János gy., 1972); Domaháza (EA 17705/23–24., 29–32. – Holló Ernő gy., 1972); Kissikátor (EA 17075/28. – Maruzsi Sára gy., 1973); Kisterenye, Karancslapujtó, Nagyvisnyó (Manga János, 1979. 261., 263–264.); Csernely (Paládi-Kovács Attila, 1982. 157.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 55.); Dorogháza (Küllős Imola, 1990. I. 28. – Tölgyessy Zsuzsanna gy., 1986); Nagyvisnyó (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 480. – 1987); Bélapátfalva (Küllős Imola, 1988. 129.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 115.); Torna (MZA 78. – Magyar Zoltán gy., 1996); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997); Péterfalva\* (MZA 1196. – Magyar Zoltán gy., 1998); Pásztó, Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 151., 152.; Uő, 2001. 299.); Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 327–328.); Torna (MZA 84398. – Magyar Zoltán gy., 2001); Mikófalva, Bélapátfalva – 2 (Zábráztlyk Éva, 2004. 339., 341–342. – Bakó Ferenc gy.); Dobfenek – 2, Medveshidegkút, Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 56–58.); Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 137.). AF: Hatvan (Manga János, 1979. 261–262.).

### C 576.2.1. A gyilkosság oka.

**C 576.2.1.1. A kockázatos rablás terve.** Vidrócki elhatározza, hogy kirabolnak egy környékbeli kastélyt/az egri bankot/üzen a pandúrőrsre, hogy este ott akarnak mulatni, de a társai ellenzik a vezér ötletét, mert túlságosan kockázatosnak tartják a vállalkozást. Vidrócki nem enged a tervéből, és azokat, akik szót emelnek ellene, megfenyíti/gyonlövással fenyegeti meg arra az esetre, ha nem engedelmessé válnak neki. Amikor a csapat/Vidrócki a társával már közelednek a rablásra kiszemelt helyszínhez, Vidrócki (egyik) betyártársa orvul végez a vezérrel, nehogy a veszélyes akcióban mindnyájan odavesszenek.

FF: H. n., Bélapátfalva – 2, Bükk vidéke, Csernely – 2, Dobfenek – 2, Domaháza – 4, Gömör vármegye, Heves vármegye, Karancslapujtó, Kissikátor, Kisterenye, Kondó, Maconka, Medveshidegkút, Uraj, Zabar.

AF: Hatvan.

**C 576.2.1.2. Az állását féltő betyár.** Vidrócki elhatározza, hogy kirabol a bandájával egy környékbeli uradalmat, ám az egyik betyártársa ott dolgozik kanász-ként, és tart attól, hogy ha kiderül, hogy ő is részt vett a rablásban, kidobják az állásából. Mivel Vidrócki nem hajlandó elállni a tervétől, a kastély felé menet a betyár orvul megöli a vezérét.

FF: Dobfenek, Pásztó.

**C 576.2.1.3. Az elszámolási vita.** Vidrócki és társai összevesznek a zsákmányon, és a vita hevében egyikük baltával agyonüti a vezért. / Vidrócki meggyanúsítja az egyik társát, hogy eltett magának a komencióként kapott pénzből. A betyár tartva Vidrócki büntetésétől, orvul agyonüti a vezérét.

FF: Borsod megye, Csernely, Parád, Zabar.

**C 576.2.1.4. Az áhított vezérség.** Vidrócki egyik társa (Pintér Pista) szeretne lenni a vezér a bandában, és hogy Vidrócki helyébe lépjen, (orvul) megöli őt.

FF: Mikófalva, Torna – 3.

**C 576.2.1.5. A végzetes verekedés.** Vidróckit egy a bandatagok között kitört verekedés közben üti agyon az egyik társa.

FF: Csernely, Sánkfalva.

**C 576.2.1.6. A bosszúszomjas betyár.** Vidrócki felelősségre vonja az egyik társát egy terhes asszony megöléséért. / Vidrócki felpofozza az egyik társát, mert az ellene mond a vezérének. A Vidrócki által megsértett betyár bosszút esküszik, és az első adandó alkalommal orvul végez a vezérrel.

FF: Csernely, Kelemér, Medveshidegkút.

**C 576.2.1.7. A betyárgyilkos Vidrócki.** Vidrócki agyonlövi az egyik betyártársát, mert az nem teljesítette a parancsát/mert összeszólalkozott vele. A bandatagok tartva attól, hogy ők is hasonló sorsra jutnak, orvul meggyilkolják Vidróckit.

FF: Ómassa, Verpelét.

**C 576.2.2. A gyilkosság módja.**

**C 576.2.2.1. Az orvul meggyilkolt Vidrócki.** Vidróckit a saját emberei/egyik betyártársa gyilkolja meg (a baltát hátulról a fejébe vágva) egy kocsmai mulatozás közben/miközben éppen egy veszélyes rablás helyszínére igyekeznek.

FF: H. n., Bélapátfalva, Csernely, Dobfenek, Domaháza – 5, Gömör vármegye, Heves vármegye, Kelemér, Kondó, Lénárdaróc\*, Medveshidegkút, Mikófalva, Ómassa, Uraj.

**C 576.2.2.2. Az ugrás közben meggyilkolt Vidrócki.** Vidróckiba a társa akkor vágja bele a baltáját, amikor az egy árkot/patakot próbál átugorni.

FF: Borsodnádásd, Parád.

**C 576.2.2.3. A ivás közben meggyilkolt Vidrócki.** Vidróckit a társa akkor vágja fejbe baltával, amikor a vezér egy forrás vize fölé hajol inni.

FF: Bélapátfalva – 3, Bükk vidéke, Csernely, Gömörsíd, Kisterenye, Nagyvisnyó – 2, Pásztó, Péterfalva, Szilvásvárad.



**C 576.2.2.4. Az alvás közben meggyilkolt Vidrócki.** Vidróckit alvás közben öli meg a társa/gyilkolják meg a társai.

FF: Dorogháza, Maconka.

AF: Hatvan.

**C 576.2.2.6. A mestergerendából kihúzott balta.** A kocsmában mulató Vidróckit/Vidrócki gyilkosát a bandavezér mestergerendából kihúzott baltájával ütik agyon.

FF: Péterfalva, Zabar.

**C 576.2.2.7. A saját baltájával megölt Vidrócki.** Vidróckit a saját baltájával/a kenyérbéllel megkent baltájával (mert csak azzal lehetséges megölni) ütik agyon a társai/az egyik társa.

FF: Bélapátfalva, Bükk vidéke, Maconka – 2, Mátraverebély, Zabar – 2.

**C 576.2.2.8. A közönséges gatyában megölt Vidrócki.** Vidrócki a tudtán kívül olyan bőgatyát visel, amely nem nyújt számára mágikus védelmet, miáltal a társa könnyűszerrel megölheti.

FF: Borsodnádasd.

**C 576.2.3. Vidrócki gyilkosa.**

**C 576.2.3.1. Vidrócki és Pintér Pista.** Vidróckit Pintér Pista (Pincér Pista) gyilkolja meg orvul.

FF: H. n., Bélapátfalva, Dobfenek, Domaháza, Heves vármegye, Karancslapujtő, Kissikátor, Kisterenye, Maconka – 4, Mátraverebély, Medveshidegkút, Parád, Torna – 3, Verpelét.

AF: Hatvan.

**C 576.2.3.2. Vidrócki és Sobri Jóska.** Vidróckit a legjobb barátja, Sobrit Jóska gyilkolja meg orvul, amikor az egy forrás fölé hajol, hogy vizet igyon.

FF: Bélapátfalva.

**C 576.2.3.3. Vidrócki név szerint ismert gyilkosai.** Vidróckit a bandájába tartozó Fekete Pista/Galabács/Maksi Pista/Piros Paja/Pocok Jani (Kis Pocok)/Rác Antal/Rák András/Sajó Péter/Sas Matyi/Zsidó Ádám gyilkolja meg.

FF: Bélapátfalva, Borsodnádasd, Csernely – 2, Domaháza – 3, Egerfarmos, Mátraverebély, Péterfalva, Uraj.

AF: Hatvan.

→Népballadák.

**C 576.2.3.4. A gyilkos megölése.** Vidrócki gyilkosát a többi betyár a tett helyszínén felkoncolja. / Vidrócki gyilkosa felkeres egy bacsót, és elújságolja neki a vezér halálát. A juhász, aki jóban volt Vidróckival, hirtelen felindulásában/

számító módon megöli a gyilkos betyárt (elvágja a torkát, és a kutyáit hívja oda, hogy nyalják fel a vérét/gyonöti, hogy ne kelljen osztozkodnia Vidrócki hátrahagyott kincsén).

FF: Uraj (EA 6742/5. – Lajos Árpád gy., 1961); Mátraverebély (EA 21614/35. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 51.); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 55.); Péterfalva (MZA 1196. – Magyar Zoltán gy., 1998).

**C 576.3. Vidrócki lelövése.** Vidróckit egy kocsmai rajtaütés közben (a bélépátfalvi kocsmában/a tornagörgői Kutyakaparáci csárdában)/menekülés közben a pandúrok lövik le.

FF: Királd (EA 5837/25. – Csukás Irén gy., 1954); Barkóság (Paládi-Kovács Attila, 1982. 157.); Bükk vidéke (Ujváry Zoltán, 1986. 50.); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 328.).

**C 576.4. A kivégzett Vidrócki.** Az elfogott Vidróckit halálra ítélik, és Rimaszombatban kivégzik.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 40.).

**C 576.5. Vidrócki holtteste.**

**C 576.5.1. A Vidrócki holttestére tett bankó.** Betyártársai az általuk megölt Vidróckit ott hagyják az út szélén, és díszes szűrét meg egy száz forintos bankót tesznek a mellére, hogy legyen meg a jutalma annak, aki rátalál/aki eltemeti.

FF: Ómassa (Bodgál Ferenc, 1970. 47. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 47–48.).

**C 576.5.2. Az édesanyja által azonosított Vidrócki.** Vidróckinak a társai által felismerhetetlenségig összekaszabolt tetemét az édesanyja azonosítja/a tulajdon anyja is csak a bal lapockája feletti anyajegy alapján ismeri fel halott fiát.

FF: H. n. (EA 21615/56. – Toronyi Tamás ponyvanyomtatványa, 1873); Szilvásvár (EA 17188/14. – Makó Mária gy., 1971); Mikófalva (Zábrátzky Éva, 2004. 339. – Bakó Ferenc gy.).

**C 576.5.3. Az anyja által letagadott Vidrócki.** Vidrócki teteméhez elhívják az édesanyját, hogy minden kétséget kizáróan azonosítsa a fia holttestét, de az asszony tartva attól, hogy bajba keveredik miatta/szégvelyve törvényen kívülivé lett sarját, azt állítja, hogy az illető nem az ő fia, és csak amikor a szolgabíró hamis tanúskodás miatt börtönbe zárhatja, akkor vallja be, hogy valóban Vidrócki Marci az.

FF: Ómassa (Bodgál Ferenc, 1970. 47. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Mikófalva (Küllös Imola, 1988. 138–139.; Zábrátzky Éva, 2004. 340. – Bakó Ferenc gy., 1957).

**C 576.5. Vidrócki temetése.**

**C 576.5.1. A Vidróckit búcsúztató harangszó.** Amikor Vidrócki holttestét az utolsó útjára viszik, a balatoni templomban (maguktól) megszólalnak a harangok.

FF: Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981).

→MZ V. F 73.4.

### **C 576.6. Vidrócki sírja.**

**C 576.6.1. Vidrócki egri sírja.** Vidrócki holttestét az egri Rókus temetőbe szállítják, és ott hantolják el.

FF: Heves vármegye (Egri Népújság, 1873. február 13.; Bodgál Ferenc, 1971. 81–82.); Ómassa (Bodgál Ferenc, 1970. 47. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); H. n. (Bodgál Ferenc, 1970. 48.); Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981); Eger (Zábrátzky Éva, 2004. 325.).

**C 576.6.2. Vidrócki bélapátfalvi sírja.** Vidrócki sírját Bélapátfalván az apátsági templom mögötti kereszt jelzi.

FF: Szarvaskő (Küllős Imola, 1988. 143.).

**C 576.6.3. Vidrócki szilvásváradai sírja.** Vidrócki a szilvásváradai temetőben van eltemetve. Sírját, amíg él, a helybeli szeretője gondozza, ismeretlen emberek máig is rendben tartják.

FF: Szilvásvárad (Bodgál Ferenc, 1970. 49.); Szilvásvárad (Küllős Imola, 1988. 143.).

**C 576.6.5. Egyéb hagyományok.** Vidrócki a Tátrában hal meg, ott is van eltemetve.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 96.).

### **C 576.7. A halálhírét túlélte Vidrócki.**

**C 576.7.1. A saját holttestét megtekintő Vidrócki.** Vidrócki helyett az egyik betyártársát ütik agyon, és amikor a holttestet kiteszik közszemlére az egri vármegyeházán, úri ruhát öltve, szemüvegesen Vidrócki is elmegy oda megnézni a tetemet.

FF: Felsőtárkány (Küllős Imola, 1988. 142.; Zábrátzky Éva, 2004. 342. – Bakó Ferenc gy., 1953).

→MZ VII. C 568.4.5.

**C 576.7.2. Az alföldi kocsmáros.** Vidrócki egy betyártársa az Alföldön járva egy kocsmá tulajdonosában felismeri a volt vezérét. Amikor emlékezteti a kocsmárost régi életükre, az tagadja, hogy ő lenne a nevezetett személy, ám hamarosan elköltözik onnan a kocsmával együtt.

FF: Mikófalva (Küllős Imola, 1988. 138–139.; Zábrátzky Éva, 2004. 340. – Bodgál Ferenc gy., 1957).

### **C 577. Vidróckival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 577.1. Vidrócki birodalma.** Vidrócki felségterülete a Mátrától egészen a Magas-Tátráig húzódik, több megyényi területet ölel fel. Vidróckiek elmennek még Krakkóba is igazságot tenni.

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 37.); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997).

**C 577.2. A Mátra betyárja.** Vidrócki betyárkodásának fő területe a Mátra-hegység.

FF: Borsod vármegye (EA 6214/5. – Lajos Árpád gy., 1956); Mikófalva (Küllös Imola, 1988. 135.; Zábrátzky Éva, 2004. 341. – Bakó Ferenc gy., 1957); Borsodnádásd (EA 12161/18. – Nemcsik Pál gy., 1959); Borsodnádásd (Küllös Imola, 1988. 136. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd (Bodgál Ferenc, 1970. 49. – Nemcsik Pál gy., 1961); Parád (EA 21615/90. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Kelemér – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 45.); Szilvásvárad (EA 17188/14. – Makó Mária gy., 1971); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 53.); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997); Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 57.).

**C 577.2.1. A Mátra háromszázhatvanhat lépája.** Vidrócki annyira ismeri a Mátrát, hogy azt is tudja, hogy a hegységnek 366 lépája van.

FF: Borsodnádásd (EA 12161/18. – Nemcsik Pál gy., 1959).

**C 577.3. A Bükk betyárja.** Vidrócki betyárkodásának másik fő helyszíne a Bükk-hegység.

FF: Borsod megye (EA 6214/5. – Lajos Árpád gy., 1956); Bükk vidéke (EA 21615/112. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bán völgye (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uő, 1986. 44.); Kelemér (Bodgál Ferenc, 1970. 45.); Szilvásvárad (EA 17188/14. – Makó Mária gy., 1971); Kelemér (Ujváry Zoltán, 1986. 53.); Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997).

**C 577.4. Az erdei rejtkehely.** Vidrócki a társaival főként Heves, Borsod, Nógrád és Gömör vármegyék kiterjedt erdősegeiben/e felföldi tájak egy-egy nagyobb helyi erdejében tanyáznak.

FF: Barkóság (EA 6214/3. – Lajos Árpád gy., 1956); Mikófalva (Küllös Imola, 1988. 138–139.; Zábrátzky Éva, 2004. 340. – Bakó Ferenc gy., 1957); Borsodnádásd (EA 12161/15–16. – Nemcsik Pál gy., 1959); Uraj (EA 6742/1. – Lajos Árpád gy., 1961); Bélapátfalva (Ujváry Zoltán, 1961. 39.); Aggtelek (Antal István Bertalan, 1990. 15. – 1965); Sajókaza (Bodgál Ferenc, 1970. 59–60. – Molnár Balázs gy., 1969); Domaháza (Bodgál Ferenc, 1970. 46.); Kiszögöri (Ujváry Zoltán, 1986. 45.); Domaháza (Dömötör Ákos, 1999. 1205.); Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 56.); Jeszte (MZA 92925. – Varga Norbert gy., 2011).

**C 577.5. Vidrócki barlangja.** Felföldi barlangok, melyek Vidrócki táborozásának helyszínei/szükség esetén a búvóhelyei voltak.

FF:

– Az ómassai Sólyomkúti-barlang (Vidrócki-barlang): Ómassa (EA 21615/65–66.; Bodgál Ferenc, 1970. 45. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Ómassa (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.); Bükk vidéke (EA 6214/4. – Lajos Árpád gy., 1956).

– A Tarkó sziklaodúja: Bükk vidéke (EA 21615/65. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935).

– A Cserepeskői-barlang: Bükk vidéke (EA 21615/65. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Bélapátfalva (BA 66/8. 9. – Bakó Ferenc gy., 1968).

– A Nagyvisnyóhoz közeli Szelecsi-kő: Bán völgye (Herkely Károly, 1937. 475.).

– A felsőtárkányi Feneketlen lyuk: Felsőtárkány (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.).

– A Nógrád megyei Kiskő: Uraj (EA 6742/4. – Lajos Árpád gy., 1961).

- A kiscömöri erdőben lévő barlang: Kiscömöri (Ujváry Zoltán, 1961. 40.); Kiscömöri (EA 21615/66. – Bodgál Ferenc gy., 1969).
- A Szendrőhöz közeli Ördöggát: Hét (GA 9/3. – Ujváry Zoltán gy., 1960; Ujváry Zoltán, 1970. 45.); Szendrő (Bodgál Ferenc, 1970. 45.).
- A Ragács-hegy barlangja: Hét (Ujváry Zoltán, 1961. 37.).
- A csernelyi Nagyhorsóban lévő barlang: Csernely (Bodgál Ferenc, 1970. 45.).
- A bükki Istállóskó barlangja: Szilvásvárad (EA 17188/7. – Makó Mária gy., 1971).
- A Tardonához közeli barlang: Domaháza (EA 17705/30–31. – Holló Ernő gy., 1972).
- A sályi Lélek-lyuk: Sály (EA 20790/37. – Tolnai Szilvia gy., 1980).
- A felsőtárkányi Jómarszállás: Felsőtárkány (Zábrátzky Éva, 2004. 330. – Bakó Ferenc gy.).
- A Básti-hegyben (az Ördög János sziklában) lévő sziklaüreg: Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 56.).
- A Jánok határában lévő barlang: Jánok (MZA 84659. – Magyar Zoltán gy., 2008).

**C 577.5.1. A füstös barlangfal.** A barlang (Sólyomkúti-barlang/Lélek-lyuk) fala máig is fekete a valaha ott tanyázó betyárok fáklyáinak füstjétől. A barlang falára fel van írva korommal: „Aki betyár akar lenni, / Ide győjjön megpihenni. / Ezt izeni Vidrócki.”

FF: Bükk vidéke (EA 6214/4. – Lajos Árpád gy., 1956); Sály (EA 20790/37. – Tolnai Szilvia gy., 1980).

**C 577.5.2. Vidrócki szögekkel kivert neve.** A barlang (a Sólyomkői-barlang) boltozatán fényes szögekkel ki van verve Vidrócki neve.

FF: Bükk vidéke (Bodgál Ferenc, 1970. 45. – Kolacskovszky Lajos gy., 1935); Ómassa (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.).

**C 577.6. Vidrócki pincéje.** Vidrócki föld alatti pincéje/istállója Mikófalván/Borsodnásasd közelében/Sajókápolnán/a kiscömöri erdőben/stb.

FF: Mikófalva, Borsodnásasd, Felsőtárkány (Küllös Imola, 1988. 130., 136., 142.; Zábrátzky Éva, 2004. 339., 243. – Bakó Ferenc gy., 1952–1953); Sajókápolna (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Kiscömöri (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uő, 1986. 45.).

**C 577.7. Vidrócki vára.** A borsodnásadi Vajdavára/a domaházi Vörösvár mint Vidrócki hajdani tanyája.

FF: Borsodnásasd (EA 121616/16. – Nemcsik Pál gy., 1959); Domaháza (Dömötör Ákos, 1999. 1205. – Márton Ferenc gy., 1994).

**C 577.8. Vidrócki kedvenc kocsmái.** Csárdák, falusi kocsmák, ahol Vidrócki gyakran megpihent/mulatott.

FF:

– A Harsány és Görömböly közötti fekvő Kuripintyom csárda: Harsány (EA 2041/12. – Vincze István gy., 1947).

– Az Ózd melletti csárda: Ózd (EA 6214/4. – Lajos Árpád gy., 1956).

– A Borsodnásasd és Pétervására között fekvő csárda: Borsodnásasd (EA 12161/16. – Nemcsik Pál gy., 1959).

- A szilvásváradai kocsmá: Borsodnádásd (Küllös Imola, 1988. 134. – Nemcsik Pál gy., 1961); Borsodnádásd (Nemcsik Pál, 1966. 317–318.); Szilvásvárad (Vargyas Lajos, 1976. II. 646.).
  - A bélépátfalvi Barci-féle kocsmá: Bélépátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968); Bükk vidéke (Ujváry Zoltán, 1986. 50.).
  - A mónosbéli kocsmá: Bélépátfalva (BA 66/8. 8. – Bakó Ferenc gy., 1968).
  - A mátrai Vidrócki csárda: Mátraverebély (EA 21614/35. – Bodgál Ferenc gy., 1969).
  - A mátrászentiváni Bableves csárda: Mátraverebély (EA 21614/35–36. – Bodgál Ferenc gy., 1969).
  - A csernelyi Schwartz-kocsmá/Weisz-kocsmá (ahol Szép Rózi a csapláros lány): Csernely (EA 21615/113. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Csernely (EA 17705/4. – Jakab János gy., 1972).
  - A mátrai Nagykő alatti csárda (az Almásy-féle pince): Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 47.).
  - Az ózdi 48-as utcában lévő kocsmá és mészárszék (a mai 66. számú ház): Ózd (Bodgál Ferenc, 1970. 45.).
  - A parádi kocsmá (a mai Kossuth utca 115. szám alatti vendéglő): Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 47.).
  - A szilvásváradai Icik-mami kocsmá: Szilvásvárad (EA 17188/11. – Makó Mária gy., 1971).
  - A káli Csárdahelyi csárda: Kál (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 76.).
  - A kisterenyei Cigányvölgyben lévő csárda: Kisterenye (EA 746/108. – Fenyvesi József és Jakabné Fenyvesi Marianna gy., 1976).
  - A balatoni kocsmá: Balaton (EA 21027/5. – Köves Edit gy., 1981).
  - A zabari kocsmá: Zabar (Villányi Péter, 1992. 115.).
  - A mátrászentimrei kocsmá: Mátrászentimre (MZA 91505. – Magyar Zoltán gy., 1995).
  - A Bükkszentlászló határában lévő kocsmá: Sánkfalva (MZA 60098. – Varga Norbert gy., 1997).
  - A licei Nyiresen lévő „fakocsmá”: Lice (MZA 92938. – Varga Norbert gy., 1999).
  - A belsőhutai kocsmá: Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 151.; Uő, 2001. 298.).
  - A tornagörgői Kutyakaparáci csárda (ahol a kutya Vidrócki holttestét az árokból kikaparta): Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 328.).
  - A vecseklői kocsmá: Medveshidegkút (Magyar Zoltán, 2006b. 54–55.); Nagybalog/ Medveshidegkút (MZA 92929. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).
- AF:
- A füzesabonyi csárda: Füzesabony (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 71.).

**C 577.10. Vidrócki kútja.** Mátra-vidéki, bükki, gömöri források, melyek mellett Vidrócki a társaival megpihent/ivott a forrás vizéből.

FF:

- Az egerbocsi Vidrócki kuttya: Egerbocs (EA 15730/21. – N. N. gy., 1968); Egerbocs (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 76.).
- A domaházi Vidrócki-kút: Domaháza (EA 21614/19–20. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Domaháza – 2 (Bodgál Ferenc, 1970. 46.).
- A csernelyi Nagyhorsón lévő Betyár-kút (ahol ivás közben a társai megölték Vidróckit): Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uő, 1986. 44.); Csernely (EA 1628/75. – Dobosy László gy., 1970); Csernely (Bodgál Ferenc, 1970. 45.); Csernely – 2 (EA 17705/8., 9. – Szabó Katalin gy., 1971); Csernely – 2 (EA 17705/18., 20. – Jakab János gy., 1972).
- Ajnácskő közelében a Ragács-hegy aljában fakadó Vércsekút: Ajnácskő (Bodgál Ferenc, 1970. 45.).

- A mónosbéli csordakút/Vidrócki-kút: Nagyvisnyó (Manga János, 1979. 263.), Nagyvisnyó (Nagy Zoltán–Benedek Katalin, 2010. 480. – 1987).
- A dobfeneki Gyopároson lévő Vidrócki kútja: Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 56.).
- A jesztei Vidrócki kútja: Jeszte (MZA 92937. – Varga Norbert gy., 2011).
- A darnyai Embertelen pusztán lévő Pongác kútja: Darnya (MZA 92936. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

### **C 577.11. Vidrócki fája.**

**C 577.11.1. Vidrócki búvóhelyéül szolgáló famatuzsálem.** Hatalmas odvas fa Bekölce közelében (Betyár-fa)/a csernelyi Horsó-kútnál (Betyár-kútnál)/Rudabánya határában, amelynek odvában rejtette el Vidrócki az ételmezt és a rabolt értékeket/amelyben gyakran bújt el az őt üldöző pandúrok elől.

FF: Bekölce (Zábrátzky Éva, 2004. 338–339. – Bakó Ferenc gy., 1953); Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Uó, 1986. 44–45.); Bekölce (EA 16312/180. – N. N. gy., 1969); Hét (EA 21615/66. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bekölce (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 33.); Csernely (EA 17705/8. – Szabó Katalin gy., 1971); Bekölce (Küllös Imola, 1988. 136. – Bakó Ferenc nyomán).

**C 577.11.2. A pince kapujául szolgáló fa.** Hatalmas fa Borsodnádasd közelében/Rudabánya határában/a kisterenyei Cigányvölgyben, amelynek odvából lejárát nyílt Vidrócki ottani föld alatti pincéjébe.

FF: Borsodnádasd (Küllös Imola, 1988. 136. – Nemcsik Pál gy., 1961); Hét (EA 21615/66. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Kisterenye (PMNA 746/108. – Fenyvesi József és Jakabné Fenyvesi Marianna gy., 1976).

**C 577.11.3. Vidrócki pihenőfája.** Nagy fűzfa Mátraverebély közelében a Zagyvapartron, amely alatt megpihent/lakomázott Vidrócki.

FF: Mátraverebély (Bodgál Ferenc, 1970. 46.).

**C 577.13. Vidrócki tanyája.** Vidrócki ottani tartózkodásával kapcsolatos határrészek és helynevek.

FF: Szúcs (EA 15616/144. – N. N. gy., 1965); Mónosbél, Egerbocs (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 67., 76.); Bükkmogyorósd (EA 16728/78. – Dobosy László gy., 1970); Sajónémeti (EA 17843/7. – Papp Jolán gy., 1973).

**C 577.14. Egyéb hagyományok.** Vidrócki ottjártával kapcsolatos egyéb helyek és helynevek.

FF: Sajónémeti (EA 20251/6. – Széles Lucia gy., 1979); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 328.).

### **C 578. Vidróckival kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 578.1. Vidrócki bicskája.** Vidrócki bicskája egy a betyárvezér meggyilkolásában részes néhai kisterenyei betyár leszármazottainak a birtokában.

FF: Kisterenye (EA 7282/26. – Bene Zsuzsanna gy., 1956).

**C 579. Vidrócki Marci kincsei.** Vidrócki különböző helyeken elrejtett, máig is keresett/véletlenül megtalált kincsei.

FF: Bán völgye (Herkely Károly, 1937. 475.; Ujváry Zoltán, 1961. 37.; Bodgál Ferenc, 1970. 45.); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Uraj (GA 941/4.; EA 6742/3–4. – Lajos Árpád gy., 1961); Maconka (EA 21614/39. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Maconka (Bodgál Ferenc, 1970. 47.); Domaháza (Dömötör Ákos, 1999. 1205. – Márton Ferenc gy., 1994); Jeszte (MZA 93077. – Varga Norbert gy., 2011).

**C 580. Vidrócki leszármazottai.**

**C 580.1. Vidrócki lopott fia.** Vidrócki „lopott fia” (Pelle Márton Vidrócki) Péterfalván, és annak medveshidegkúti és péterfalvai leszármazottai.

FF: Medveshidegkút – 2 (Magyar Zoltán, 2006b. 51., 58–59.).

**C 580.2. Vidrócki Kati és leszármazottai.** Vidrócki lánytestvére (Vidrócki Kati) és annak bélapátfalvi leszármazottai.

FF: Bélapátfalva – 2 (EA 21614/2., 3. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Bélapátfalva (EA 17188/8–9. – Makó Mária gy., 1971); Bélapátfalva (Küllös Imola, 1988. 143.).

**C 580.3. Egyéb hagyományok.** Keleméri/Torna vármegyei juhász-dinasztia, amelynek tagjai Vidrócki oldalági rokonának tartják magukat.

FF: Kelemér (EA 21615/59. – Bodgál Ferenc gy., 1969); Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 328.).

## C 581–600. Zöld Marci

**C 581. Zöld Marci származása.**

**C 581.1. Zöld Marci szülőhelye.** Zöld Marci a bihari Berettyóújfaluban született.

AF: Berettyóújfalu (Osváth Pál, 1875. 275.); Berettyóújfalu (Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben VII., 1891. 404.).

**C 581.2. Zöld Marci nemesi származása.** Zöld Marci kismemesi rangú legény, akit törvényellenesen visznek el katonának. / Zöld Marci Vay Márton gróf fia.

AF: Berettyóújfalu (Osváth Pál, 1875. 275.); Kék (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.).

**C 582. Hogyan lett betyár Zöld Marci?**

**C 582.1. A katonaszökevényből lett betyár.** Zöld Marcit nemesi származása ellenére besorozzák katonának, ahol nehezen viseli a fegyelmet/összeveszik a feljebbvalójával, aki megveri őt, ezért megszökik a katonaságtól, és felcsap betyárnak.

AF: Berettyóújfalu (Osváth Pál, 1875. 275.); H. n. – 2 (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

FF: Kelemér (EA 21614/8. – Bodgál Ferenc gy., 1969).



**C 583. Zöld Marci tulajdonságai.**

**C 583.1. A tisztakezű betyár.** Zöld Marci embert soha nem ölt, vér nem tapad a kezéhez. A társait is arra biztatja, hogy inkább hagyják a zsákmányt, de a rablás érdekében ne folyjon vér.

AF: Berettyóújfalu (Osváth Pál, 1875. 275.); Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 176. – Papp Attila gy.).

**C 583.3. A nagyerejű betyár.**

**C 583.3.1. A kátyúból kihúzott szekér.** Zöld Marcinak olyan hatalmas ereje van, hogy a kátyúban elakadt négyökrös szekér elől kifogja az állatokat, és önmagát fogva a járomba, húzza ki egyedül a sárba ragadt járművet.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 176. – Papp Attila gy.).

**C 583.3.2. A mocsárból kiemelt ló.** Zöld Marci lova belesüllyed az ingoványba, mire a betyár a vízben lemerül a ló alá, felemeli, majd a vállán kiviszi a szárazra.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.).

**C 585. Zöld Marci jótéteményei.**

**C 585.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Amit Zöld Marci az uraktól, a gazdagoktól rabol, szétosztja a szegény emberek között.

DT: H. n. (Pécsi Lapok, 1870. 232.).

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/71. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**C 585.3. A fától-fáig mért posztó.** Zöld Marci vándordíjakokkal találkozik az erdőben, és jól elbeszélget velük. Látva rongyos ruhájukat, új ruhának való posztóval ajándékozza meg őket. / Zöld Marci piacra menő asszonyokkal találkozik az erdőszélen. Amikor megbizonyosodik arról, hogy szegények, bevezeti őket az erdőbe, és gazdagon megajándékozza őket kelmével, hogy jusson elég ruha a gyerekeiknek. Zöld Marci a posztó/a kelme méterjét úgy számolja, hogy az egyik fától a másikig méri a ruhaanyagot: nála az számít egy méternek.

KM: H. n. (Jókai Mór, 1956. 259.).

ER: Maroscsúcs (Magyar Zoltán, 2008a. 282–283.).

**C 585.5. Zöld Marci, a házasságszerző.** Zöld Marci házasságokat segít létrehozni azáltal, hogy kirabolja a tehetős szülőket, majd az egymástól tiltott szerelmeseknek ajándékozza a pénzt, hogy azzal kezdjenek közös életet.

DT: H. n. (Pécsi Lapok, 1870. 232.).

**C 585.6. A kátyúból kiségitett szekér.** Zöld Marci segít kihúzni a kátyúban elakadt szekeret.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 176. – Papp Attila gy.).

→MZ VII. C 583.3.1.

**C 586. Zöld Marci bosszúja.**

**C 586.1. A megnyűzott orgazda.** Zöld Marci és társa elhatározzák, hogy más vidéken próbálnak szerencsét. Elhívják magukkal az orgazdájukat, és megmutatják neki a határban, hogy hová ásták el az összerabolt kincseket. Azt mondják neki, hogy ha elfognák és kivégeznék őket, akkor ássa ki, de ha életben maradnak, egymás között fogják majd elosztani. Az orgazda pénzhéségében úgy dönt, hogy nem várja meg a betyárok haláláról szóló hírt, hanem elmegy és kiássa a kincset/hogy a kincset megszerezhesse, pandúrkézre adja Zöld Marciékat. Jeleníti a pandúroknak, hogy másnap este nála tartják búcsúestjüket a betyárok, ám az egyik pandúr, akit Zöld Marciék pénzelnek, hírt ad nekik az árulásról. A megjelölt este hiába mennek a pandúrok, hogy elfogják a híres betyárt, senki nem érkezik meg, ellenben a következő éjjel beállít az orgazdához Zöld Marci a társával, és az árulót bosszúból megkötozik, felfektetik az asztalra, és a felesége kell, hogy tartsa a lámpát, miközben megnyűzzák.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177–178. – Papp Attila gy.).

**C 587. Zöld Marci rablásai.**

**C 587.1. A kifosztott gazdagok.** Zöld Marci a szegényeket nem bántja, hanem csak az urakat, a nagygazdákat, a zsidó kereskedőket rabolja ki.

DT: H. n. (Pécsi Lapok, 1870. 232.).

FF: Gyöngyös (SMK 128/II. 7. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Heves (EA 3401/54. – Barcs Sándor gy., 1943); H. n. – 2 (DMNA 716/617., 627. – Béres András gy., 1963).

ER: Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 303.); Maroscsúcs (Uő, 2008a. 282.).

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/71. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**C 587.2. Az elköött lovak.** Zöld Marci a szolgájával felnyergelteti az uraság két legjobb lovát, és ellopja az állatokat.

AF: H. n. (DMNA 716/627. – Béres András gy., 1963).

**C 587.3. A kirabolt zsandárok.** Zöld Marci lóháton az országúton szekerező zsandárok elé vágat, és a pisztolyát rájuk fogva a pénzüik és fegyvereik átadására szólítja fel őket. A rémült zsandárok sietve eleget tesznek a felszólításnak, és a betyár a zsákmányával kényelmesen továbblovagol annak tudatában, hogy túljárt az üldözői eszén, ugyanis a fegyverében nem volt golyó.

AF: Tiszántúl (Szűcs Sándor, 1957. 113–114.).

**C 587.4. Zöld Marci álruhás rablása (A megüzent rablás/A csendőrnek öltözött Zöld Marci).** Zöld Marci megüzeni egy úrnak, hogy estére készítsen elő számára egy nagyobb összeget, mert elmegy érte. Az uraság értesíti a csendőröket, akik őrséget állítanak az úr háza elé. A megjelölt időpontban Zöld Marci megérkezik néhány társával, és az ott posztoló csendőröknek azt mondja, hogy

most már elmehetnek, mert ők a váltás. Amikor az igazi csendőrök eltávoznak, Zöld Marciék bemennek a házba, felfedik valódi kilétüket és kirabolják a gazdag urat.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.).

**C 588. Zöld Marci egyéb nevezetes cselekedetei.**

**C 588.1. Zöld Marci álruhában.**

**C 588.1.1. A megtévesztett üldözők.** Az álruhás betyár odamegy az őt kereső pandúrokhöz, és megkérdezi tőlük, hogy nem látták arrafelé Zöld Marcit?

AF: H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963).

**C 588.1.2. Zöld Marci tánca (A tányér alatt hagyott névjegy).** Az urak nagy bált rendeznek, amin grófi ruhában Zöld Marci is megjelenik. Beszélgetés közben szóba kerül, hogy vajon a jelenlévők közül ki tudná eltáncolni Zöldi Marci táncát, mire az álruhás betyár jelentkezik, hogy ő el tudná, mert látta, de azt a táncot csak nagyon fényesen lehet táncolni. Erre fel a bálozó urak és kisaszszonyok mind ráadják Zöld Marcira a fényes ékszereiket, és nyakában a sok aranylánccal, drágakövel, aranyórával Zöld Marci el is kezd táncolni. Végigtáncolja az összes helyiséget, majd táncolva kihalad az udvarra, ahol felpattan a lovára, és elnyargal a sok ékszerrel. Amikor az urak keresni kezdik, sehol sem találják a vendéget, mígnem meglátják a tányérja alá csúsztatott névjegykártyát, amelyen az áll: „Itt volt Zöld Marci, és eltáncolta az ő maga táncát!”

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1444. I. k. – Faragó József gy., 1966).

**C 589. A természetfeletti képességű Zöld Marci.**

**C 589.1. A sebezhetetlen Zöld Marci.** Zöld Marcit nem fogja a golyó, mert a nagyanyja boszorkány volt (és varázslat által felruházta őt e természetfeletti képességgel). A Zöld Marcit üldöző pandúrok hiába lövik szitává a bundáját, őt magát nem tudják megsebezni.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.).

**C 590. Zöld Marci társai.**

**C 590.1. Zöld Marci és Becskereki.** Zöld Marcinak a hortobágyi pusztán Becskereki a betyártársa.

AF: Debrecen vidéke (Giday Kálmán, 1944. 96.).

→MZ VII. C 601.

**C 590.2. Zöld Marci és Kapus Miska.** Zöld Marci társa az elfogatása előtti időben Kapus Miska, akit a pandúrok Hódmezővásárhelyen fognak el.

AF: Tiszaroff (Vay Sándor, 1910.).

**C 590.3. Zöld Marci és Szabó Laji.** Zöld Marci szilágysági betyártársa Szabó Laji, aki a rablásokból hatalmas vagyonra tesz szert, de végül is rongyosan, tetvesen, megzavarodva érkezik haza.

ER: Szilágyfőkeresztúr (Magyar Zoltán, 2007a. 303.).

**C 591. Zöld Marci szeretői.**

**C 591.1. A szép kocsmárosné.** Zöld Marci Hevesen/Kunhegyesen egy ottani szép kocsmárosnének udvarol.

AF: Heves (EA 3401/54. – Barcsa Sándor gy., 1943); Kunhegyes (EA 30155/11–12. – Víg Márta gy., 2002).

**C 591.2. A megunt udvarlás.** Zöld Marci Debrecenben udvarol egy kisasszonynak. A lányos háznál etetik-itatják, jó dolga van, de hiányozni kezd neki a betyárélet, és visszamegy a Hortobágyon tanyázó a társaihoz.

AF: Debrecen (DMNA 716/620. – Béres András gy., 1963).

**C 592. Zöld Marci menekülése.**

**C 592.1. A mocsárba szorított Zöld Marci.** A menekülő Zöld Marcit a pandúrok bekergetik egy lápba, és már azon örvendeznek, hogy végre sikerül elfogniuk a betyárt, de Zöld Marci leugrik a lováról, és egyik zombékról a másikra ugorva sértetlenül ér át a túlpartra.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 176–177. – Papp Attila gy.).

**C 593. Zöld Marci elfogása.**

**C 593.1. Zöld Marci védettsége.** Amíg boszorkány nagyanyja él, Zöld Marcit nem tudják elfogni.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.).

**C 593.2. Az árulás következtében elfogott betyár.** Zöld Marcit az egyik betyártársa árulja el. Zöld Marci csárdásné szeretője véletlenül elszólja magát előtte, és a zsvány értesíti a pandúrokat.

AF: H. n. (DMNA 716/645. – Béres András gy., 1963); Kunhegyes (EA 30155/11–12. – Víg Márta gy., 2002).

**C 593.3. A csellel elfogott Zöld Marci.** Egy pandúrhadnagy bujdosó szegénylegénynek öltözve összebarátkozik Zöld Marcival. Amikor már a bizalmába férkőzött, lólopás ürügyével elmegy, majd a pandúrokkal visszaérkezve segít elfogni Zöld Marcit. / Zöld Marcit pásztornak öltözött katonák keresik fel. Amikor a betyár lehajol, meglátja a bakancsukon a katonai jelzést, de lőni már nincsen ideje, mert a katonák megelőzik, és egyetlen lövéssel ártalmatlanná téve elfogják a híres betyárt.

AF: H. n. (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963).

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/71. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**C 594. Zöld Marci szökése.** Az elfogott Zöld Marcit halálra ítélik. Utolsó kívánságaként a betyár azt kéri, hogy a kedves lovát hadd kísérelje ki a vesztőhelyre. Zöld Marci a vesztőhely felé menet egyfolytában becézgető hangon beszél a lovához, majd füttyent egyet, mire a ló átugorja a gazdáját szállító szekeret, a betyár pedig egy pillanat alatt a hátára pattanva elvágta rajta.

AF: Tiszaroff (Vay Sándor, 1910.).

**C 595. Zöld Marcival kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**C 595.1. A Hortobágy királya.** Zöld Marci magát a Hortobágy királyának nevezi.

AF: H. n. (Vay Sándor, 1910. – Gaal József nyomán).

**C 595.2. Zöld Marci sógora.** Zöld Marci – bihari – sógora egy perzekutor hadnagy, aki a rokonságra tekintettel igyekszik mindig másfelé járőrözni, mint amerre a betyár sejthető, nehogy neki kelljen a saját sógorát elfogni/elpusztítani.

AF: Bihar (Bihari népmondák, 1995. 178–179. – Fábian Imre gy., 1980).

**C 595.3. Él, mint Marci Hevesen.** Zöld Marci gyakran mulatozik a hevesi csárdában ottani szeretője, a szép kocsmárosné társaságában. Így terjed el aztán vidékszerte az a szólás, hogy „Él, mint Marci Hevesen”.

AF: Heves (EA 3401/54. – Barcs Sándor gy., 1943).

**C 596. Zöld Marci halála.**

**C 596.1. Zöld Marci kivégzése.** Az elfogott Zöld Marcit halálra ítélik, és felakasztják. / Zöld Marcit a tiszafüredi Akasztó-halmon akasztják fel, feltételezett csontvázára 1902-ben találnak rá a halom földjében a régészek.

AF: Berettyóújfalu (Pogány Péter, 1978. 97. – 19. század első fele); Berettyóújfalu (Osváth Pál, 1875. 275.); H. n. (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 597. Zöld Marcival kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 597.1. Az erdei rejtekhely.** Zöld Marci a Debrecen környéki/az alföldi erdőben tanyázik.

AF: Debrecen vidéke (Giday Kálmán, 1944. 96.); Székelykeve (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.).

**C 597.2. Zöld Marci szigete.** Zöld Marci a szabolcsi és bihari lápvilágban tanyázik. A hajdan szinte megközelíthetetlen pusztabánházi mocsári szigetet a környékbeli emberek még az 1860-as években is Zöld Marci-szigetnek nevezik.

AF: Pusztabánháza (Mizser Lajos, 2000. 342. – Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye); Szolnokháza\* (Bihari népmondák, 1995. 177. – Papp Attila gy.).

**C 597.3. A föld alatti rejtkehely.** Zöld Marci a Gyergyói-havasokban egy fa tövében nyíló földbe vájt pincében tanyázik.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/71. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**C 597.5. Zöld Marci kedvenc kocsmái.** Csárdák, kocsmák az Alföldön, ahová Zöld Marci gyakran tér be az ottani csaplárosné miatt/mulatozás kedvéért.

AF:

– A tiszaföldvári Csergetyű csárda: Tiszaföldvár/Tiszaróff (Vay Sándor, 1910.).

– A hevesi Vesszős csárda: Heves (EA 3401/54. – Barcs Sándor gy., 1943).

– A kunhegyesi Rongyos csárda: Kunhegyes (EA 30155/11–12. – Víg Márta gy., 2002).

**C 599. Zöld Marci kincsei.** Zöld Marci és társai által elásott kincsek.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 178. – Papp Attila gy.).

## C 600–610. Egyéb nevezetes (országos hírű) betyárok

**C 601. Becskereki (Gyulai Peti).**

**C 601.1. A Hortobágy betyárja.** Becskereki egyike a Hortobágy nevezetes betyárjainak.

KM: H. n. (Paget, John, 2011. 422. – 1839); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 590.).

**C 601.2. Becskereki rejtkehelye.** Becskereki a Debrecen keleti határában lévő erdőségeken/a Tisza partján tanyázik.

AF: Debrecen (Giday Kálmán, 1944. 96.); H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963).

→MZ VII. C 605.

**C 602. Fehér László.**

**C 602.1. „Fehér László lovat lopott...”** Fehér László lovat lop, de elfogják, és tömlöcbe zárják. A húga értesülve bátyja elfogásáról, felkeresi a bírót és könyörög neki, hogy engedje a legényt szabadon, de a bíró csak abban az esetben hajlandó rá, ha vele hál egy éjszaka. Fehér Anna enged a bíró zsarolásának és odaadja neki a szüzességét, a bátyját azonban az éjszaka folyamán mégis kivégzik. Fehér Anna értesülve Fehér László haláláról, megátkozza a bírót, és az átok megfogon.

DT: Kercaszomor (EA 18424/181. – Kovács József gy., 1970).

FF: Hét (Ujváry Zoltán, 1977. 75.); Sajógömör, Csoltó (MZA 101971., 92956. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008, 2011).

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Éradony (Bihari népmondák, 1995. 175. – Dandé Bálintné gy., 1980).  
SZ: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 209.).  
→Népballadák.

### **C 603. Krúdy Kálmán.**

#### **C 603.1. Krúdy Kálmán tulajdonságai.**

**C 603.1.1. A szép betyár.** Krúdy Kálmán „gyönyörű szép ember”, akiért rajonganak a nők.

FF: Szécsénykovácsi (MZA 25622. – Varga Norbert gy., 2002).

#### **C 603.2. Krúdy Kálmán rablásai.**

**C 603.2.1. A vörös postakocsi.** Krúdy Kálmán parádés kocsis az uradalomban, és egy vörös postakocsin „jár át Magyarországra” rabolni.

FF: Szécsénykovácsi (MZA 25634. – Varga Norbert gy., 2002).

**C 603.2.2. Krúdy Kálmán csínytevései.** Krúdy Kálmán trükkös rablásai.

FF: Szécsénykovácsi (MZA 25622. – Varga Norbert gy., 2002).

**C 603.5. Krúdy Kálmán szeretője.** Krúdy Kálmán szeretője a Nógrád megyei főispán felesége. / Krúdy Kálmán nagyon szereti a menyecskéket.

FF: Szécsénykovácsi – 2 (MZA 25622., 25634. – Varga Norbert gy., 2002).

### **C 604. Milfajt Ferkó.**

**C 604.1. Sobri Jóska alvezére.** Milfajt Sobri Jóska (egyik) alvezére, és amikor külön válnak, a banda egy részét is rábízta.

DT: Bakony vidéke (Dömötör Sándor, 1930. 22.); Rábaszentmihály (EA 27439/20. – Takács Judit gy., 1996).

#### **C 604.2. Milfajt Ferkó tulajdonságai.**

**C 604.2.1. Milfajt betyáros viselete.** Milfajt Ferkó magas szélű, ezüstszegélyű kalapot, ezüstrojtos fekete selyem nyakkendőt, testhez álló prémes dolmányt, gyönyörűen varrott cifraszúrt, ezüstsarkantyús csizmát, a derekán színes sálkendőt és télen-nyáron egy szál bőgatyát visel.

DT: Bakony vidéke (EA 20932/10. – Bán Ferenc gy., 1980).

#### **C 604.3. A természetfeletti képességű Milfajt Ferkó.**

**C 604.3.1. A Milfajt tenyerébe forrasztott vasfű.** Milfajt tenyerébe vasfű van forrasztva, azért tud a betyár minden zárat kinyitni.

KM: H. n. (Sirisaka Andor, 1886. 81.).

**C 604.4. „Ágyban fekvő fogattam meg” (Milfajt Ferkó elfogása).** Milfajt a kocsmában mulat, és italozás közben beleköt egy ott tartózkodó férfiba, akit puskatussal akar leütni, de a fegyver elsül, és őt sebesíti meg. A súlyosan sérült Milfajtot az őt ápoló asszony – tartva a felelősségre vonástól – feladja a pandúroknak, és a betyárt ágyban fekvő fogják el.

DT: Oroszlány (Komárom vármegye és Komárom, 1907. 113.); Bakony vidéke (EA 20932/10. – Bán Ferenc gy., 1980); Kethely (Ács Anna, é. n. 5–10.).

**C 604.5. Milfajt Ferkó halála.** Milfajt Ferkót halálra ítélik. Halála előtt egy környékbeli szentképfestő lerajzolja, és a betyár meg van elégedve a képmással. A veszprémi Akasztódombon akasztják fel, azóta nevezik így azt a városhoz közeli dombot.

DT: Oroszlány (Komárom vármegye és Komárom, 1907. 113.); Bakony vidéke (Dömötör Sándor, 1930. 22.); Bakony vidéke (EA 20932/10. – Bán Ferenc gy., 1980).

**C 604.6. Milfajt Ferkóval kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 604.6.1. Milfajt Ferkó kedvenc kocsmái.** Milfajt Ferkó előszeretettel látogatja a majki kocsmát/a jánosházi Dabrókai csárdát.

DT: Oroszlány (Komárom vármegye és Komárom, 1907. 113.); Bakony vidéke (EA 20932/10. – Bán Ferenc gy., 1980); Écs (EA 27478/36. – Orbán László gy.).

**C 604.7. Milfajt Ferkóval kapcsolatos tárgyi emlékek.**

**C 604.7.1. Milfajt fokosának a nyoma.** A jánosházi Dabrókai csárdában máig mutogatják a gerendában Milfajt fokosának a nyomát, mely fegyvert akkor vágta be oda a betyár, amikor az ivóban tartózkodott.

DT: Écs (EA 27478/36. – Orbán László gy., 1968).

**C 604.7. Milfajt Ferkó kincsei.** Milfajt Ferkó féltve őrzött ponyvairatait a bokodi erdőben ássa el.

DT: Bakony vidéke/Bokod (Dömötör Sándor, 1930. 22.).

**C 605. Palatinszki Pista.**

**C 605.1. Palatinszki birodalma.** Palatinszkinak mint betyárnak a Nyírség és a Hortobágy a felségterülete.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1946. 38.); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).

**C 605.3. Palatinszki halála.** Az elfogott Palatinszki akasztófán fejezi be az életét.

AF: Berettyóújfalu (Pogány Péter, 1978. 97. – 19. század első fele).

→MZ VII. C 601.



**C 606. Rákóczi (mint betyár).**

**C 606.1. Az úri betyár (Miért lett betyár Rákóczi?).** Rákóczi hatalmas úr, aki mindig a nép oldalán áll. Amikor legyőzik és elfogy a hadserege, felcsap betyárnak.

AF: Aporliget (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 99.).

**C 606.3. Rákóczi bosszúja.**

**C 606.3.1. A bandából kicsapott betyár.** Rákóczi egyik betyárja hurokba fog egy szegény zsidót, és lóháton maga után húzza. Amikor ezt Rákóczi észreveszi, nyomban kicsapja a bandából a kegyetlenkedő embert.

AF: Aporliget (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 99.).

**C 606.4. Rákóczi rablásai.**

**C 606.4.1. A forgandó szerencse (A kártyázó Rákóczi).** Rákóczi leül az út szélére magában kártyázni. Egy úr éppen arra megy, és megkérdezi tőle, hogy mit csinál. Rákóczi azt válaszolja, hogy kártyázik. Az úr elcsodálkozik rajta, és azt kérdezi, hogy ki nyer a játékban. Rákóczi válasza: az úr nyert, de keveset. Amint tovább kártyázik, az megint megkérdezi tőle: „Hát most ki nyert?” „Most én – feleli Rákóczi –, de nagyon sokat!”, mire az erdőből előjönnek az ott elbújt betyárok, és az urat megfosztják minden nála lévő értéktől.

AF: Aporliget (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 99.).

**C 606.5. Rákóczi bandája.**

**C 606.5.1. A tizenkét fős betyárcsapat.** Rákóczinak 12 embere van a csapatában.

AF: Aporliget, Merk (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 99., 262.).

**C 606.5.2. A hatalmas termetű betyárok.** Rákóczi bandájában minden betyár hatalmas termetű, két méter negyven centi magas.

AF: Aporliget (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 99.).

**C 606.6. Rákóczi szeretője.** Rákóczi egy szépséges hercegkisasszonyt rabol el, akivel egymásba szeretnek. / Rákóczinak egy hercegasszony a szeretője.

AF: Mátészalka (Luby Margit, 1939. 413.); Nagyar (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 196. – Luby Margit gy., 1949).

**C 606.7. Rákóczi betyár menekülése.**

**C 607.7.1. A fordított patkó.** Rákóczi egy rablóvezér/egy betyár, aki fordítva vereti a lovára a patkót, hogy ezáltal megtévessze az ellenségeit/az üldözőit.

AF: Mátészalka (Luby Margit, 1939. 413.); Nagyar (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 196. – Luby Margit gy., 1949).

**C 607. Rinaldó Rinaldini (Ránol Dani).**

**C 607.1. Rinaldó Rinaldini származása.**

**C 607.1. A grófi származása.** Rinaldó Rinaldini valójában Tisza gróf fia.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 91.).

**C 607.1. Rináldó Rinaldini jótéteményei.**

**C 607.2.1. A megsegített szegények.** Rinaldó Rinaldini amit elvesz a gazdagoktól, szétosztja a szegények között/a vele jót tevő embereket gazdagon megjutalmazza.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 80–85.).

**C 607.2.2. Az elégetett adóslevelek.** Rinaldó Rinaldini a vidéken járva meghallja, hogy egy uraság/egy gazdag kocsmáros uzsorakölcsönökkel végletesen eladósítja az embereket. Bemegy az urasághoz/magával csalja a kocsmárost az erdőbe, és elégettetti vele az összes adóslevelet/tüzes vassal az uzsorás pucér háttára ütteti: „Az adósságok alól a falu fel van mentve”.

DT: Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 203.).

AF: Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 516–518.).

**C 607.2.3. A kiszabadított királykisasszony.** Rinaldó Rinaldini kiszabadítja fogságából a befalazott királykisasszonyt.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 88–91.).

**C 607.3. Rinaldó Rinaldini bosszúja.**

**C 607.3.1. A lelőtt pandúrok.** Rinaldó Rinaldini lelövi az őt elfogni próbáló pandúrokat.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 85.).

**C 607.3.2. A megnyúzott mészáros.** Rinaldó Rinaldini szíjat hasíttat az őt feljelentő gazdag mészáros hátából.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 87–88.).

**C 607.4. Rinaldó Rinaldini rablásai.**

**C 607.4.1. A kirabolt vonat.** Rinaldó Rinaldini a társaival megállítja a pénzszállító vonatot, és kirabolja azt/megállítja a vonatot, és elveszi az utasok értékeit.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/3. – Bencsik János gy., 1957); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963).

**C 607.4.2. A kihallgatott urak.** Rinaldó Rinaldini a vendéglőben kihallgatja az ott mulatozó urakat, és az ott hallott információk birtokában indul a kirablásukra.

AF: H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963).

**C 607.4.3. A kifosztott bálozó urak.** Rinaldó Rinaldini álsruhában részt vesz az urak báljában, azonban éjfélkor átöltözik betyárruhába, és mindkét kezében pisztolyt tartva pénzüket, értékeik átadására szólítja fel az egybegyűlteket, majd további jó mulatást kívánva távozik a zsákmánnyal.

AF: Tiszacsécse (MOA 13015. – Bencsik János gy., 1957).

**C 607.4.4. Rinaldó Rinaldini álsruhás rablásai.** Rinaldó Rinaldini előkelő ruhába öltözve elmegy az urak báljába, együtt mulat velük, majd éjfélkor felfedi előttük valódi kilétét, és fegyverrel kényszeríti őket arra, hogy adják neki az értékeiket. A zsákmányt egy gatyaszárba sepri be, majd további jó mulatozást kívánva távozik. / Rinaldó Rinaldini inkognitóban felkeres egy uzorást, hogy jó áron eladna neki egy erdőt. Az uzorást kocsióra ülteti és kiviszi az erdőbe, majd ott felfedve előtte a valódi kilétét, kényszeríti, hogy írjon egy olyan levelet a feleségének, amelyben azt üzeni neki, hogy vegye ki a bankból az összes pénzüket, és küldje el neki, mert sürgősen meg akar venni egy nagy erdőt. Miután a pénz megérkezik, a betyár elengedi az uzorást.

AF: H. n. (DMNA 435/3–4. – Béres András gy., 1957); H. n. (DMNA 716/166–167., 629. – Béres András gy., 1963); Ung-vidék (Géczi Lajos, 1989. 516–517.).

**C 607.4.5. A forgandó szerencse (A kártyázó Rinaldó Rinaldini).** Rinaldó Rinaldini leül az országút szélére kártyázni. Egy arra menő gróf megszólítja, és azt kérdezi tőle, hogy mit csinál. Rinaldó Rinaldini azt válaszolja, hogy éppen kártyázik. „Hát ki nyer?” „Most én. De ha leül, akkor lehet, hogy maga fog.” A gróf vérszemet kapva leül vele kártyázni, de Rinaldó Rinaldini elnyeri az összes pénzt.

FF: Szalonna (EA 5716/10. – Morvay Judit gy., 1947); Hárskút (Magyar Zoltán, 2011c. 122.).

**C 607.5. Az álsruhás betyár.** Rinaldó Rinaldini koldusnak öltözve járja a vidéket és kér szállást egy-egy háznál.

AF: Szamosszeg (Erdész Sándor, 1968. II. 80–85.).

**C 607.6. Rinaldó Rinaldini bandája.**

**C 607.6.1. Rinaldó Rinaldini betyárserege.** Rinaldó Rinaldini csapata 100/120 főből áll.

FF: Szalonna (EA 5716/10. – Morvay Judit gy., 1947).

AF: Tiszacsécse (DMNA 435/3. – Bencsik János gy., 1957).

**C 607.6.2. Rinaldó Rinaldini és Bogár Imre.** Amikor Bogár Imre felcsap betyárnak, Rinaldó Rinaldini csapatához csatlakozik.

AF: Ajak (Luby Margit, 1985. 60. – 1954).

**C 607.7. Rinaldó Rinaldini halála.** Az elfogott Rinaldó Rinaldinit halálra ítélik, és a szenyéri Akasztófa-dűlőn álló akasztófára akasztják fel.

DT: Szenyér (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 322.).

**C 607.8. Rinaldó Rinaldinivel kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 607.8.1. Rinaldó Rinaldini, a bakonyi betyár.** Rinaldó Rinaldini a csapatával a bakonyi erdőkben tanyázik.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/3. – Bencsik János gy., 1957).

**C 608. Veszélka Imre.**

**C 608.1. Veszélka Imre tulajdonságai.**

**C 608.1.1. Veszélka hatalmas ereje.** Veszélka Imre olyan erős, hogy a kötőféket pusztán kézzel képes kettészakítani.

AF: Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 608.2. Veszélka Imre álsruhában.** Veszélka koldusnak öltözve segít kiszöktetni a szegedi börtönből az ott raboskodó Rózsa Sándort.

AF: Makó (EA 23011/13–14. – Rácz Sándor gy., 1986).

**C 608.3. A természetfeletti képességű Veszélka.**

**C 608.3.1. Veszélka mágikus kulcsa.** Veszélka Imre és Rózsa Sándor egy kincses ládát találnak, de semmiképpen sem tudják felnyitni azt mindaddig, amíg három terhes nőt meg nem ölnek, és a magzatok kisujjából kulcsot/gyertyát nem csinálnak.

AF: Kondoros (EFMK 53/54. – Szabó Ferenc gy., 1964).

**C 608.4. Veszélka Imre menekülése.**

**C 608.4.1. Az apja által agyonütött kisleány.** Veszélka az őt üldöző pandúrok előtt a betyárok bizalmas emberének a tanyájára menekül, és ott egy szarkúpban rejtőzik el. A gazda kilencéves fia az odaérkező pandúroknak éppen készül elújságotolni, hogy mit látott, de mielőtt szóhoz jutna, az apja egy csapással agyonüti. Miközben a pandúrok elvezetik a gyerekgyilkos apát, Veszélka kerekelt old.

AF: Kondoros (Szabó Ferenc, 1958. 118.).

**C 608.6. Veszélka Imre halála.**

**C 608.6.1. A társai által megölt betyár.** Veszélka és Rózsa Sándor kötőfék szétszakításában versenyeznek egymással. Mivel az erőpróbában Rózsa Sándor marad alul, féltetni kezdi hatalmát a betyártársától, és a viszálykodás végére azzal tesz pontot, hogy a banda tagjai segítségével felakasztja Veszélkát egy kútgyémre.

AF: Szank (EA 6174/15. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 608.7. Veszelka Imrével kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 608.7.1. Veszelka tanyája.** A jászszentlászlói Veszelka-tanya valaha Veszelka Imre tanyája volt.

AF: Jászszentlászló (Bács-Kiskun megye földrajzi nevei I., 1997. 67.).

**C 609. Viszkis (Ambrus Attila).**

**C 609.1. A Viszkis tulajdonságai.**

**C 609.1.1. A tisztakezű rabló.** Bankrablásai közben a Viszkis embert nem öl, sőt, erőszakot sem alkalmaz. / Bankrablás közben a Viszkis egy virágcsokrot ad át a pénztáros hölgynek.

KM: H. n. (Povedák István, 2010. 343.).

**C 609.2. A Viszkis rablásai.**

**C 609.2.1. Az ötvenegy bankrablás.** A Viszkis rövid idő alatt összesen 51 bankot rabol ki.

KM: Sajtóhírek nyomán elterjed hagyomány.

**C 609.2.2. A Viszkis nevének eredete.** Bankrablásai előtt a Viszkis valamely közeli presszóban mindig felhajt egy pohár viszkit.

KM: H. n. (Csepeli György–Mátay Mónika, 2001; Povedák István, 2010. 346.).

**C 609.4. A Viszkis elfogása.** A Viszkis rablót csak áruláskövetkeztében tudják elfogni: a barátja adja fel a többmillió nyomravezetői díj fejében a rendőrségnek.

KM: H. n. (Povedák István, 2010. 345.).

**C 609.5. A Viszkis szökése.** A Viszkis megszökik a vizsgálati fogságból/ítélőhatalomban kísértál a bíróságról, és nyomtalanul eltűnik a rendőrök elől.

KM: Sajtóhírek nyomán elterjed hagyomány.

**C 610. 21. századi nevezetes (országos hírű) törvényen kívüliek.**

KM.

C 611–990. Helyi ismertségű betyárok és kapcabetyárok

**C 611. Abusz.**

**C 611.1. Abusz rablásai.** Abusz a társával ellopja a gróf disznóit/marháit.

FF: Gímes (MZA 1073. – Magyar Zoltán gy., 1997).

→MZ VII. C 657.

**C 612. Apatyi Gábor.**

**C 612.1. Az aradi elítéltek megmentése.** Apatyi Gábor hét kivégzésre ítélt honvédtisztet ment meg a kivégzéstől. Összebeszél a számadókkal, és amikor az osztrákok kiviszik piactérre az elítélteket, egy csorda szarvasmarhát terel be a városba. Apatyi a betyártársaival megszurkálja a teheneket, hogy azok vérszagot érezzenek, majd a megvadult állatokat az aradi főtérre hajtja. A tehenek olyan kavarodást idéznek elő, hogy elítéltek a zűrzavarban elmenekülhetnek és csatlakozhatnak a közeli erdőben tanyázó betyárokhoz.

AF: Németsztamora (AFAR F 4757. – Vöő Gabriella gy., 1960).

**C 614. Babáj Gyurka (Papp György).**

**C 614.1. Babáj Gyurka jótéteményei.**

**C 614.1.1. A szegények pártolója.** Babáj Gyurka a szegényeket sohasem bántja, sőt, segíti őket, miért ezért a szegény emberek is segítik őt a bujdosásában, megsúgják neki, hogy mikor merre járnak a pandúrok.

AF: Csorvás (Szabó Ferenc, 1959. 69.; Uő, 1964. 139.); H. n. (P. Vas János, 2012. 64.).

**C 614.1.2. A szegények részére hajtott tehéncsorda.** Babáj Gyurka az éhező szegény nép számára a Holt-Tiszán áthajt egy csorda tehenet, és az állatokat levágatja a néppel, hogy legyen mit enniük.

AF: Apátfalva (MZA 28427. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**C 614.2. Babáj Gyurka betyárbecsülete.** Babáj Gyurka fényes nappal elhajtja az egyik gazda kancáját, de amikor a ló – vemhes lévén – megellik, a csikót visszaviszi neki.

AF: Apátfalva (MZA 28416. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**C 614.3. Babáj Gyurka halála.**

**C 614.3.1. Babáj Gyurka lelövése.** A csárdában mulató Babáj Gyurkát meglepik a pandúrok, és rövid tűzharcot követően lelövik őt.

AF: Csorvás (Szabó Ferenc, 1959. 69.; Uő, 1964. 139.).

**C 614.3.2. Babáj Gyurka kivégzése.** Az elfogott Babáj Gyurkát halálra ítélik, és hetedmagával felakasztják. Az akasztófán csüngő betyár láttán az a vers terjed el a vidéken: „Babáj Gyurka, Gráfli Ádám / Pandúr kézrül, akasztófán. / Szömüket a holló vájja, / Lelküket a pokol várja”.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 124.).

**C 614.4. Babáj Gyurka jeltelen sírja.** Eltemetését követően Babáj Gyurka sírját lovakkal tapostatják össze, hogy senki se akadhasson a nyomára.

DT: Csanád megye (Dienes András, 1957. 258–259.).

**C 614.5. Babáj Gyurka kedvenc csárdája.** Babáj Gyurka a csorvási Csorvási csárdába jár mulatni.

AF: Csorvás (Szabó Ferenc, 1959. 69.; Uő, 1964. 139.).

**C 615. Babák Ferkó (mint betyár).**

**C 615.1. Babák Ferkó trükkös rablása (A gazdájával levágatott juh).** Babák Ferkó alkonyat táján az egyik tanyától távolabb legelésző birkanyájából elkap, majd a vállára véve az udvarra bevisz egy juhot, és arra kéri a gazdát, hogy vágja le az állatot, és lakomázzanak egyet belőle. A gazda megőrül az alkalmi vacsorának, és megfőzi a juhot. Miután jól belaktak, Babák Ferkó búcsút int a gazdának, aki csak másnap reggel döbben rá arra, hogy a saját juhait egyikét vágta le.

AF: Szank (EA 6174/22. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 615.2. A félszemű Babák Ferkó.** Babák Ferkónak rablás közben kilövik a fél szemét. Amikor később kérdezzetik tőle, hogy mi lelte a szemét, azt válaszolja: „Szegény embernek elég egy szem is!”

AF: Szank (EA 6174/27. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 615.3. A rossz hírű Babák Ferkó.** Babák Ferkó rablásai és rablógyilkosságai.

AF: Szank – 4 (EA 6174/21–22., 27–28. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 616. Babók Jóska (mint betyár).**

**C 616.1. Babók Jóska kunsüvege.** Babók Jóska az utolsó férfi Karcagon, aki kunsüveget hord.

AF: Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135.).

**C 616.2. Babók Jóska kedvenc csárdái.** Babók Jóska által előszeretettel látogatott karcagi csárdák: a Szeles csárda/a Tíbusz csárda/a Gugyori csárda.

AF: Karcag – 2 (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135., 136.).

**C 616.3. A rossz hírű Babók Jóska.** Babók Jóska és társai rablásai.

AF: Karcag – 2 (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135., 136–137.).

**C 616.4. Babók Jóska halála.** Babók Jóskát rablás közben a kirabolni szándékozott gazda üti agyon.

AF: Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 136–137.).

**C 617. Bagdi Imre.**

**C 617.1. A Bagdi Imre tenyerébe forrasztott vasfű.** Bagdi Imre tenyerébe vasfű van forrasztva, miáltal az érintésére minden lakat kinyílik, még a gönci-béklyó is, amivel pedig semmiféle reszelő nem bír.

AF: Biharnagybajom (Szűcs Sándor, 1936a. 7.; Uő, 1955. 54.; Uő, 1957. 112.).

**C 617.2. Az elárult Bagdi Imre (Az álmában elfogott betyár).** Bagdi Imrének egy juhász felesége a szeretője, ezért a férj elárulja őt. Álmában fogják el Nádudvar határában egy juhásztanyán.

AF: H. n. (P. Vas János, 2012. 65.).

**C 617.2. Bagdi Imre kivégzése.** A lótolvajlásai miatt elfogott Bagdi Imrét halálra ítélik, és Püspökladány határában akasztják fel egy halom tetején.

AF: Biharnagybajom (Szűcs Sándor, 1955. 54.; Uő, 1957. 112.).

**C 618. Baka Béla.**

**C 618.1. Baka Béla betyárvirtusa.** Baka Béla a kihallgatás közben összebilincselte kézzel is hozzávágja Ráday Gedeonhoz a szobában lévő könyves szekrényt.

AF: Jászkarajenő (EA 27519/19. – Tóth Klára gy., 1997).

**C 619. Bakó Bandi.**

**C 619.1. Az újlétai Bakólyuk.** Bakó Bandi és betyárbandája egy kút formájú gödörben tanyázik. A rejtekhelyük olyan nagy, hogy hat lóval és szekérral is meg lehet fordulni benne.

AF: Újléta (EA 19694/4. – Pál Judit gy., 1977).

**C 620. Bakonyi.**

**C 620.1. Bakonyi rejtekhelye.** Bakonyi az Ipoly menti erdőben tanyázik. Csak a gazdagokat rabolja ki.

FF: Ipolyvisk (MZA 89978. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 621. Bakos Kálmán.**

**C 621.1. A félrevezetett csendőrök.** Csendőrök mennek ki a tanyán lakó Bakos Kálmán elfogására. Odaérkezve éppen Bakost kérdezik, hogy ismeri-e a körözött személyt. Bakos igennel válaszol, de közli velük, hogy az illető csak órák múlva érkezik haza. A csendőrök azt mondják, hogy akkor is megvárják, és addig lefekszenek a hűvösbe. Bakos Kálmán megvárja, amíg a csendőrök elalszanak, majd elcsenve a puskáikat, kereket old.

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 167–168.).

**C 621.2. Az elárult betyárbanda (Az Amerikába szökött betyárok).** Bakos Kálmán bandáját az egyik bandatag elárulja. Mielőtt még a csendőrök elfoghatnák őket, a betyárok kiszöknek Amerikába.

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 167.).



**C 622. Balázs András.**

**C 622.1. Balázs András rejtkehelye (A kihallgatott csendőrök).** Balázs András az öt kereső csendőrök elől egy fa tetejére mászik fel, és ott hallgatja, hogy mit beszélnek róla az üldözői, akik nem veszik észre, nem találják meg.

ER: Monó (Magyar Zoltán, 2007a. 317.).

**C 623. Balog József.**

**C 623.1. A bosszúból elhajtott állatok.** Balog Józsefet, aki gulyás egy nagygazdánál, a gazdája igazságtalanul elbocsátja. Bosszúból Balog két héten belül elhajtja a gazda legszebb tinóját.

FF: Sajólenke (MZA 92989. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 623.2. A pandúrok által kínzott betyár.** A pandúrok a ló farka után kötik az elfogott Balog Józsefet, és úgy vonszolják végig az úton.

FF: Sajólenke (MZA 92989. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 624. Balog Miska.**

**C 624.1. Balog Miska föld alatti istállója.** Balog Miska, aki Rózsa Sándorral van összeköttesben, föld alatti istállóban/alagútban rejtegeti a távolabbi vidékekről oda hajtott (lopott) lovakat.

AF: Feketics (Penavon Olga, 1978. 51.).

**C 625. Balog Pali.**

**C 625.1. A megüzent rablás (Balog Pali álsruhás rablása).** Balog Pali a kirabolni szándékozott uraknak mindig előre megüzeni, hogy jönni fog, és hogy mennyi pénzt készítsenek elő neki. Balog Pali megüzeni egy grófnak, hogy vasárnap egy tányérral többet tegyenek az asztalra, mert ő is ott fog ebédelni és elvisz harminckétezer forintot. A gróf komolyan véve az üzenetet, felbérel két század katonaságot, hogy védelmezzék meg. Azon a napon egy püspök is hivatalos a grófhhoz, és Balog Pali tudván ezt, elfogja a püspököt, majd az ő ruhájába átöltözve jelenik meg a grófnál a vasárnapi ebéden. Az ebéd után Balog Pali megkéri a grófot, hogy menjenek át a másik szobába, mert négy szemközt szeretne beszélni vele. Kettesben maradva Balog Pali előveszi a pisztolyát, felfedi valódi kilétét a gróf előtt, és követeli tőle a harminckétezer forintot, amit a megrémült úrtól azonnal meg is kap. Hogy a katonaság ne értesülhessen otlétéről, Balog Pali felszólítja a grófot, hogy kísérje el a falu széléig. Mire az uraság visszaérkezik a kastélyához, a katonák már bottal üthetik a betyár nyomát.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 17–18.).

**C 625.1.1. Balog Pali betyárbecsülete.** Balog Pali harminckétezer forintot követel egy gróftól, de annak több pénze van egy összegben. A betyár elveszi

a harminckétezer forintot, de a négyezret, amennyivel több van a csomagban, visszaadja eredeti tulajdonosának, mondván, hogy ő mindig csak annyit visz el, amennyi az üzenetében szerepel.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 17.).

**C 625.2. Balog Pali alagútja.** Balog Palinak az aracsi Pusztatemplom alagútjában van a rejtkehelye. Az alagút lejárata egy bokor alatt van, amely csak akkor tárul fel, ha a bokor ágait széthajtják.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 18.).

**C 625.3. Balog Pali és a meglöpött juhász.** Balog Pali az alagútban rejtőzve ellop a közelben legelő birkanyájából egy-egy juhót, hogy élelmezze magát. A juhásznak feltűnik, hogy időről-időre egy-egy báránnyal kevesebb van a nyájban, és figyelni kezd. Az egyik éjszaka egy sötét ruhás alakot pillant meg, aki megfog egy bárányt. A juhász a férfi nyomába ered, de egy bokornál hirtelen eltűnik a szeme elől. A bokor ágait széthajtva a juhász rálel az alagútra, leereszkedik a mélybe, és néhány lépés után gyenge fényt pillant meg. Amikor közelebb ér, látja, hogy a sötét ruhás ember éppen leszúrni készül a bárányt. Hirtelen dühében ráront a meglepett Balog Palira, és alaposan elagyabugyalja őt, majd a bárányt felkapva otthagyja az összevert betyárt. A juhász csak oda-fönt döbben rá arra, hogy Balog volt az illető, akit megvert, és tartva a retorziótól, a nyájával együtt sietve elköltözik a vidékről.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 18.).

**C 625.4. Balog Pali elfogása (Balog Pali kalapja).** Balog Pali a csárdában iszogat az öccsével, amikor rajtaütnek a csendőrök, és elfogják. Miközben vezetik ki a csárdából, Balog Pali odaszól az öccsének: „Nesze, itt az én új kalapom, legyen rólam emléked! Add a te zsíros kalapodat, nekem már az is jó lesz!” Balog Pali és a testvére kalapot cserélnek, és a csendőrök nem is sejtik, hogy a betyár túljárt az eszüikön, ugyanis a kalap belsejébe varrta be a rabolt pénz egy részét, amiből az öccse aztán vígan él.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 18.).

**C 625.5. Balog Pali a börtönben (Balog Pali kínzása).** Balog Palit az általa elkövetett rablásokért a szegedi Csillag börtönbe zárják be, ahol többször valatlják, hogy árulja el a rabolt pénz rejtkehelyét. Még az ún. „szögesbölcső”-ben is ringatják meztelenre vetkőztetve, de ő akkor sem mond semmit.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 19.).

**C 625.6. Balog Pali kedvenc csárdája.** Balog Pali kedvenc csárdája a torontáltordai Rozsi-Bába csárda, ahová gyakran betér iszogatni.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 18.).

**C 625.7. Balog Pali kincsei.** Balog Pali kincsei az aracsi Pusztatemplom alagútjában vannak elrejtve.

AF: Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 19.).

**C 626. Balog Tógyer.**

**C 626.1. Balog Tógyer pénze.** A pandúrok elől menekülő Balog Tógyer a nála lévő rabolt pénzt a mezőn egy kisbéresnek adja, hogy az rejtse el mindaddig, amíg érte nem megy. A betyárt elfogják és fölakasztják, a kisbéres pedig gazdag ember lesz.

AF: H. n. (DMNA 716/623. – Béres András gy., 1963).

**C 627. Balogh Lajos.**

**C 627.1. Gyica Balán meggyilkolása (A megmentett feleség).** Balogh Lajos Gyica Balán betyártársa. Amikor a vezér azt indítványozza, hogy menjenek és öljék meg társa feleségét, mert az túl sokat tud róluk, Balogh Lajos elhatározza, hogy megszabadul Balántól. Útközben amikor Gyica Balán egy forrásnál megáll és lehajol vizet inni, Balogh Lajos hátulról lelövi Balánt, majd felhagyva a betyárkodással, hazatér a feleségéhez.

SZ. Gyimes: Csinód (MZA 1517. – Magyar Zoltán gy., 1998); Gyimes: Boros pataka (Magyar Zoltán, 2003. 304.); Gyimes: Csinód – 2, Egerszék (Uő, 2009a. 281–283.); Gyimes: Csinód (Uő, 2011a. I. 104.).

→MZ VII. C 35.6.

**C 628. Bandaló Gyuri.**

**C 628.1. Hogyan lett betyár Bandaló Gyuri? (Bandaló Gyuri betyárpróbája).**

Bandaló Gyuri felkeresi Rózsa Sándort és kéri, hogy vegye be a bandájába. Rózsa Sándor azt válaszolja, hogy beveszi, de előbb szeretne meggyőződni arról, hogy elég bátor és erős legény-e, birkózzanak hát meg. Birkózás közben Bandaló Gyuri úgy földhöz teremti Rózsa Sándort, mintha az csak gyerek volna. A legény hatalmas erejét látva Rózsa Sándor habozás nélkül beveszi őt a bandába.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 93–94.).

**C 628.2. Bandaló Gyuri tulajdonságai.**

**C 628.2.1. Bandaló Gyuri nevének eredete.** Bandaló Gyuri a betyárnevét arról kapja, hogy Rózsa Sándor bandájában szolgált, a „ló” pedig úgy kerül a ragadványnév végére, hogy egy fősvény gazdától furfangos módon ellop egy lovat.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 94.).

**C 628.2.2. A nagyerejű Bandaló Gyuri.** Bandaló Gyurinak olyan hatalmas ereje van, hogy birkózás közben, mint egy gyereket úgy teremti földhöz Rózsa Sándort/hogy pusztá öklével patkol meg egy lovat/hogy a fával megrakott sze-

keret – magát fogva be a járomba a fáradságtól kidőlt tehén helyére – a másik tehénnel együtt a hegyről behúzza a faluba.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 94.).

**C 628.3. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Bandaló Gyuri a nagybirtokosoktól ellopott pénzt szétosztja a szegény emberek között.

ER: Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 302.).

**C 628.4. Bandaló Gyuri bosszúja (A fösvény gazdától ellopott ló).** Bandaló Gyuri elküldi az apját, hogy egy falubeli gazdától kérjen egy kiló szalonnát és kenyeret a banda részére. A gazda fösvényességében megtagadja a kérést, mire Bandaló Gyuri bosszúból az éjszaka folyamán ellopja a legszebb lovát.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 94.); Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 302.).

**C 628.5. A furfangos lólopás (A fordított patkó).** Bandaló Gyuri puszta kézzel lehúzza a ló lábáról a patkót, majd az öklét kalapácsként használva, fordítva megpatkolja, és úgy viszi el a lovat az istállóból. Amikor a gazda az ellopott állat nyomába ered, döbbenetén látja, hogy a nyomok nem kifelé, hanem éppen az istállójába vezetnek.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 94.); Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 302.).

**C 628.6. Bandaló Gyuri bandája.** Bandaló Gyuri Rózsa Sándor bandájában szolgál. Amikor a vezért elfogják, és a banda feloszlik, Bandaló Gyuri hazatér a falujába, ahol átlagos földművesként él tovább.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 93–95.); Magyarvalkó – 2 (Magyar Zoltán, 2004a. 302.).

**C 628.7. Bandaló Gyurival kapcsolatos nevezetes helyek (Bandaló Gyuri tanyája).** Bandaló Gyuri Rózsa Sándor bandájával együtt a Bánffyhunяд melletti Remete nevű „ősrengeteg”-ben tanyázik.

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.; Szabó Géza, 1978. 93.).

**C 628.8. Bandaló Gyuri kincsei.** Bandaló Gyuri az erdőben egy nagy fa tövében ássa el a kincseit. Amikor hosszú évek múltán visszatér oda, nem találja a fát, mert időközben a nagy erdőt mind kitermelték.

ER: Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 304.).

**C 628.9. Bandaló Gyuri leszármazottai.** Bandaló Gyuri Sárvasáron/Magyarvalkón élő egyenes ági leszármazottai (unokái).

ER: Magyarvalkó (Kalotaszeg, 1996. 9. szám, 10. – L. A. gy.); Kalotadámos (Magyar Zoltán, 2004a. 302.).

**C 629. Baraté.**

**C 629.1. A megghiúsult házasság.** Baraté szerelmes egy falubeli lányba, de az apja azt hangoztatja, hogy egy betyárhoz nem adja hozzá. Baraté elhatározza, hogy az esküvőjén elrabolja a lányt, de a lakodalmas menet megghiúsítja a lányrablást. Bosszúból Baraté kövel kezdi dobálni a templom ablakát, miközben bent folyik a szertartás, mire a násznép kirohan a templomból, és kövel agyonveri a betyárt.

AF: Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 1992. 107–108.); Beregdéda (KMFA Irtz. n.; MZA 94722. – Bodó András gy., 2009).

**C 630. Bartucz Mihály.**

**C 630.1. Bartucz Mihály kivégzése.** Az elfogott Bartucz Mihályt a dabasi Akasztófa-dombon felállított akasztófán végzik ki. A holttestét három napon keresztül ott hagyják elrettentő példa gyanánt.

AF: Dabas (N. Császi Ildikó, 1992. 19.).

**C 631. Batamás (Bartha Tamás).**

**C 631.1. A meglopott csendőrök.** Batamás éjszaka ellopja a csendőrök kacsáit, majd egy papírt hagy az ólban, amire az van felírva: „Máskor jobbakat tenyész-szenek!”

AF: Dercen (MZA 94336. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**C 632. Bede Bandi.**

**C 632.1. Bede Bandi szökése (A megleckéztetett pandúr).** Bede Bandit az erdőszélen meglepi egy pandúr, letartóztatja, és lóháton kezdi kísérni a városba. A betyár a lova hátán mindig egy kicsit lemarad, miközben a pandúr visszavisszatekint, hogy rendben jön-e utána a legény. A poroszkálás közben a betyár feltűnés nélkül kiszabadítja a kezét, előhúzza a dolmánya mögé rejtett karikás ostort, majd elkezd vele ütni-verní a meglepett pandúrt, aki a kíséroból egyből üldözötté válik. Bede Bandi a város határáig üldözi a pandúrt, és utolsó ostorcsapásával akkorát ver rá, hogy a bekecse a nyakától a kötésig széthasad.

AF: Cegléd (EA 6365/76. – Nagy Dezső gy., 1950–1960).

**C 632.2. Az elfogott pandúrtiszt.** Bede Bandi egy betyártársával meglesi és elfogja azt a pandúrt, aki a városban a legkegyetlenebb a betyárokkal szemben. Lefogják a hadnagyot, jól megverik, majd addig etetik-itatják, hogy szinte megfullad tőle, aztán pedig megállás nélkül táncolnia kell a friss csárdást úgy, hogy a betyárok a fokosaikkal mindig a lába mellé vágnak. Még deresre is húznák, hogy visszaadják neki a huszonöt botot, de a pandúrnak sikerül elmenekülnie.

Bede Bandi azután még sokáig emlegeti, hogy a pandúrnak csak a kamatokat adta meg, a tőkéből még semmit sem törlesztett.

AF: Cegléd (EA 6365/76–77. – Nagy Dezső gy., 1950–1960).

**C 633. Bence, Hrúz Berci és Dusán Albert.**

**C 633.1. Az úri betyárok.** A háromtagú betyárbanda tagjai úri származásúak: ketten ügyvédek fiai, egyikük pedig egy papnak a fia.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 324.).

**C 633.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Bence, Hrúz Berci és Dusán Albert amit a gazdagoktól rabol, szétosztja a szegény emberek között, maguknak semmit sem tartanak meg.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 324.).

**C 633.3. A betyárok halála (Az elárult betyárok).** Bencét, Hrúz Bercit és Dusán Albertet az az asszony árulja el, akinek a lányához udvarolni járnak. Meglesik, hogy mikor mennek hozzá, és orvul lelövik őket.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 324.).

**C 633.4. Az érdeklődő orosz hadvezér.** A második világháború idején egy magyar származású, magas rangú szovjet katonatiszt érkezik Gyimesbe, és magyarul érdeklődik az iránt, hogy ki ölte meg Bencét, Hrúz Bercit és Dusán Albertet. A helybeliek nem merik elárulni neki, mert tudják, hogy a katonatiszt, aki a három betyár egyikének a rokona, azonnal agyonlövetné az illetőt.

SZ: Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 324.).

**C 634. Bergán Jancsi.**

**C 634.1. A megbosszult Bergán Jancsi.** Az elfogott/megölt Bergán Jancsi árulóját Bergán betyártársai bosszúból a fiával együtt lövik agyon/fényes nappal az utcán csapnak le rá, és a nép szeme láttára fejtik le a kezeiről a bőrt, majd lövik agyon az árulót.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 433.).

**C 635. Betyár Andris.**

**C 635.1. A családi betyár.** Betyár Andris mint Csalár környékének betyárja.

FF: Csalár (MZA 25431. – Varga Norbert gy., 2003).

**C 636. Betyár Feri.**

**C 636.1. A Betyár Feri tenyerébe forrasztott vasfű.** Betyár Feri tenyerébe vasfű van forrasztva, miáltal könnyebben jut be rablásai helyszínére.

SZ: Bögöz (István Lajos, 1995. 92.).

**C 637. Bikó (Bodor István Bikó/Bikó Gyuri).**

**C 637.1. Bikó bosszúja (A megszögezett talpú szidalmazó).** Egy teheneket őrző asszonnyal beszélgetésbe elegyedik Bikó, és az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni kezdi a betyárt. Bikó vesz egy csomag bocskortalpaló szeget, felfedi a kilétét az asszony előtt, majd bosszúból az összes szöget a talpába veri.

SZ: Gyimes: Kostekek (Magyar Zoltán, 2003. 323.).

**C 637.2. Bikó figyelmeztetése.** A csendőrök elől a havasokon menekülő Bikó egy nyári szállásra jut, ahol figyelmezteti az ott lévő csángókat, hogy senkinek ne árulják el, hogy látták őt.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 108871. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 637.3. Az eladott lakás.** Bikó elszegődik szolgának egy úri családhoz, és amikor a háziak néhány napra elutaznak, a felkutatott tulajdoni lapok birtokában eladja a lakást, majd a pénzzel kereket old.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 108869. – Magyar Zoltán gy., 2017).

→MZ VII. D 29.

**C 637.4. A tengeri potyautas.** Bikó az őt kereső hatóságok elől Amerikába szökik ki. A gabonaszállító hajón mint potyautas utazik úgy, hogy beleássa magát a gabonába, és a búzaszemeken él. Amikor felfedezik, a tengerbe akarják vetni, de Bikó kikönyörgi, hogy kegyelmezzenek meg neki.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 108871. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 637.5. Az Amerikába szökött betyár.** Bikó az őt kereső hatóságok elől kiszökik Amerikába (Kanadába), ahol erdőmunkán dolgozik/szintén zsványsággal keresi a kenyerét.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka – 2 (MZA 108870., 108871. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 637.6. Találkozás Bikóval.** Egy gyimesi férfi kivándorol Kanadába. Amikor egy vendéglő előtt megy el, figyelmes lesz arra, hogy onnan magyar nyelvű énekszó hallatszik ki („Nem idevaló születés vagyok én...”). Bemegy és megszólítja a férfit, akiről kiderül, hogy szintén gyimesi, sőt még a családnevük is megegyezik (Bodor).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 108870. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 637.8. A meglincselt Bikó.** Az Amerikából hazatérő betyárt Magyarországon felismerik a kárvallottjai, és agyonverik.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 108869. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**C 638. Binkó (Földi Miklós).**

**C 638.1. A tisztakezű betyár (Binkó látomása).** Binkó kezéhez nem tapad vér, mert egy „ősz hajú, szakállas ember” arra inti őt álmában, hogy a rablásai alkalmával senkit ne öljön meg, és rabolni is csak az úri helyekre járjon, a szegényektől ne lopjon.

FF: Balogfalva (MZA 93207.; Varga Norbert, 2014. 188. – Varga Norbert gy., 2004).  
→MZ V. N 1.1.

**C 638.2. Binkó természetfeletti képessége.** Binkónak olyan mitikus fű/zárnyító fű van a birtokában, amely révén meg tudja változtatni a külsejét. Hiába beszélnek vele a csendőrök, nem ismerik fel, mert másvalakire hasonlít, más-hogy néz ki. E mitikus fű csak akkor hatásos, ha a birtokosa minden évben hatszor-hétszer elmegy a temetőbe, és ott a kereszt előtt letérdelve imádkozik/ha havonta legalább egyszer elmegy gyónni.

FF: Balogfalva (MZA 93207.; Varga Norbert, 2014. 187. – Varga Norbert gy., 2004).

**C 638.3. A félrevezetett csendőrök.** A Binkót kereső csendőrök éppen tőle kérdezik, nem látta-e a nevezetes betyárt. Binkó nem jött zavarba, és elirányítja másfelé a csendőröket.

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 188.).

**C 638.4. Binkó szokása.** Binkó a tenyerébe forrasztott zárnyító fűnek köszönhetően mindig megszökik a cellájából, még akkor is, ha három vasajtó zárja azt.

FF: Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 187.).

**C 638.5. Találkozás Binkóval.** A Binkóval való fiatalkori találkozás személyes emlékei.

FF: Korláti (MZA 92986. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**C 639. Blénesi (Blénesi Gyula/Blénessy Pista/Brénesi).**

**C 639.1. Az úri betyár.** Blénesi úri család sarja, a nagybátyja esténként Ferenc Józseffel parolázik. Előkelő származása magyarázza lovagiasságát is: útonállásai alkalmával a szép asszonyokat nem rabolja ki.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.2. Blénesi jótéteményei.**

**C 639.2.1. A szegények pártolója.** Blénesi a szegényeket nem bántja, sőt inkább segít nekik.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13–14. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).



**C 639.2.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Blénesi az uraktól rabolt pénzt szétosztja a szegény emberek között.

ER: Fickó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 192.).

**C 639.2.3. A kárpótoltszegény ember.** Blénesi értesül arról, hogy az egyik betyárja kifosztott egy vásárra igyekvő szegény embert. Megkeresteti a betyárt, és a szegény embernek az elvett pénz többszörösét adatja vissza.

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 27–29. – 1985).

**C 639.3. Blénesi rablásai.**

**C 639.3.1. A kifosztott gazdagok.** Blénesi csak a gazdagokat rabolja ki, a szegényeket nem bántja.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.3.2. A megüzent sarc.** Blénesi beüzen a faluba/az uradalmakba, hogy mennyi pénzt készítsenek elő neki, és azt hol hagyják ott a részére.

SZ: Szárhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 162–163.).

**C 639.3.3. Az útonálló Blénesi.** Blénesi kirabolja a Borszékre magukat gyógyíttatni menő előkelő vendégeket: egy nagy szál fenyőfát fektet keresztbe az úton, majd a sűrűből előlépve a bandájával kifosztja a kocsikból kiharancsolt utasokat.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.3.4. A nőrabló Blénesi.** Blénesi a bandájával lányokat/asszonyokat rabol a maguk számára a környező falvakból. / Blénesi az általa elrabolt lányt a rejtékhelyén mátkájaként tartja. A lány úgy él, mint egy királyné: ezüstkannállal, porcelántányérból eszik stb.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13–14. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.3.5. Az elpusztított szerető.** Blénesi a szeretőjét, hogy az ne kerüljön az üldözői kezébe, beledobja egy feneketlen víznyelő lyukba, ahol a lány ott pusztul.

SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/14–15. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.4. Blénesi elfogása.** Blénesi összeveszik az apjával, és felcsap betyárnak. Annyira haragszik az apjára, hogy meg akarja ölni, de amikor elmegy az apai házhoz, hogy az ablakon át lelője, a lesben álló rendőrök elfogják.

SZ: Szárhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 162–163.).

**C 639.5. Blénesi szökése (Blénesi kiszabadítása).** Az elfogott Blénesit a rendőrök megkötözve egy szekéren szállítják a fogdába, de a betyár emberei az erdőben rajtaütnek a kísézőkön, és kiszabadítják a vezérüket.

SZ: Szárhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 163.).

**C 639.6. Blénesi barlangja.** Blénesi tanyája/búvóhelye egy hegyi barlang, amelynek közepén a Duna vize folyik keresztül, és amin csak drótkötéllal lehet átkelni az egyik partról a másikra. A barlang bejáratát hatalmas vaskapu zárja le, és a barlang belül fényes palotaként van berendezve/kialakítva.

SZ: SZ: Gyergyószentmiklós (MTA NTI K 648/13. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek).

**C 639.7. A Blénesi fejére kitűzött vérdíj.** Blénesi fejére a tulajdon apja tűz ki vérdíjat, annyira szégyelli a fia által elkövetett rablásokat. / Blénesi értesülve az apja által kitűzött vérdíjról, felkeresi őt, majd erőszakkal elveszi tőle a beígért százezer lejt.

SZ: Kibéd (Ráduly János, 2006. 27. – 1985); Gyergyótölgyes: Hágótó (MZA 106151. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 640. Bócsa Miska.**

**C 640.1. Bócsa Miska lopásai (Az ellopott disznótoros).** Bócsa Miska kapca-betyárként csak élelmet lop. Kifigyeli, hogy hol vág disznót valaki, és a kéményen leereszkedve viszi el a füstölni előkészített húst.

FF: Palócföld (EA 12122/1–2. – Sasi György gy., 1959).

**C 641. Bodnár András.**

**C 641.1. Bodnár András selyemkapcája.** Bodnár András kényes a megjelenésére, még kapcát is selyemből csináltat magának.

AF: H. n. (DMNA 716/623. – Béres András gy., 1963).

**C 641.2. Bodnár András hálája.** Bodnár András a számára főzött ebédért hálából fél vég selymet ad egy asszonynak.

AF: H. n. (DMNA 716/623. – Béres András gy., 1963).

**C 641.3. Bodnár András halála.** Bodnár Andrást a pandúrok lelövik, és a holttestét a vármegyeháza udvarán teszik közszemlére.

AF: H. n. (DMNA 716/647. – Béres András gy., 1963).

**C 642. Bogár Jakab (Bogár Szabó Jakab).**

**C 642.1. Bogár Imre testvére.** Bogár Jakab Bogár Imre testvére, az ő csapatában szolgál/együtt betyárkodnak.

AF: Rozsály (EA 378/3. – Béres András gy., 1952); Kiskunfélegyháza (EA 5560/26–28. – N. N. gy.); Szank (EA 16840/17. – Nagy Czirok László gy., 1956); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 450–451.).

→MZ VII. C 69.2.

**C 642.2. Bogár Imre berke (A legyőzött pandúrok).** Bogár Jakab és társai a nagy-kőrösi erdőben tűzpárbajban meghátrálásra készítetik az őket üldöző pandúrokat. Az erdőrészt, ahol a nevezetes csata történt, azóta Bogár Imre berkének hívják a helybeliek.

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 54.).

**C 642.3. A jó útra tért Bogár Jakab.** Bátyja elfogását követően Bogár Jakab felhagy a betyárélettel, és elszegődik cselédnek egy dunántúli uradalomba/kis híján csendbiztos lesz belőle/kukoricacsósz lesz öreg éveire, és ha kap néhány pohár bort, bevallja, hogy valamikor ő volt Bogár Jakab.

AF: Cegléd (Nagy Lajos, 1938. 54.); Rozsály (EA 3798/3–4. – Béres András gy., 1952); Szank (EA 6174/16–17. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 642.4. Bogár Jakab megbünteti a nevével visszaélő betyárokat.** Bogár Jakab felhagy a betyárkodással, és álnéven elszegődik egy dunántúli földesúrhoz cselédnek. A birtokos egyszer elpanaszolja, hogy levelet kapott a Bogároktól, amelyben az áll, hogy egy meghatározott napon felkeresik hetedmagukkal, és addigra a pénzét készítse ki a számukra. Bogár Jakab tudván azt, hogy a levél nem származhat a bátyjától, hiszen az börtönben van, azt javasolja az úrnak, hogy cseréljenek ruhát, és majd ő fogja várni a betyárokat. Amikor a betyárok megérkeznek, Bogár Imre felfedi előttük a kilétét, és felelősségre vonja őket azért, hogy az ő nevében rabolnak, majd pisztollyal lelövi mind a hetet/agyonlövi a vezérüket, a többi betyárral pedig leteteti a fegyvert. Bogár Jakab továbbra is a uraság szolgálatában marad/a földesúr előtt is felfedi valódi kilétét, aki hálából megjutalmazza, és hozzáadja a lányát feleségül.

AF: Rozsály (EA 3798/3–4. – Béres András gy., 1952); Szank (EA 6174/16–17. – Nagy Czirok László gy., 1956); Kiskunság (P. Vas János, 2012. 73., 185.).

**C 643. Boldog Feri.**

**C 643.1. A szegények pártolója.** Boldog Feri a szegény embereket nem engedi bántani, védelmébe veszi az üldözötteket/megszökik a börtönből, hogy a családjuknak hírt adjon az ott raboskodó gazdákról.

ER: Désfalva (Adorjáni Rudolf, 1997. 25.).

**C 643.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Boldog Feri a gazdagoktól elrabolt pénzt szétosztja a szegény emberek között.

ER: Dicsőszentmárton (Magyar Zoltán, 2005a. 141.).

**C 643.3. Az útonálló Boldog Feri.** Boldog Feri a társaival a Dicsőszentmártonból Marosvásárhelyre/Medgyesre vezető országút mellett lesi az arra járó nagygazdákat/gazdag kereskedőket, hogy kirabolja őket.

ER: Dicsőszentmárton, Szászcsávás (Magyar Zoltán, 2005a. 141.).

**C 643.4. A saját falujában nem garázdálkodó betyár.** Boldog Feri az országút mellett lesi a vásárba menő embereket, hogy kirabolja őket, de ha azt látja, hogy falubelijeik közelednek, int a társainak, hogy ne bántsák őket.

ER: Szászcsávás (Magyar Zoltán, 2005a. 141.).

### **C 644. Boli.**

**C 644.1. Az ellenség réme.** Boli rabló, de a szegényeket nem bántja, hanem csak a törököket fosztogatja. A csapatával gyakran üt rajta a vonuló törökökön a hegyszorosokban, és sziklákat görgetve rájuk, agyonzúzza a katonákat. / Amikor a tatárok felfedezik Boli rejtékelyét, ő kimenekül egy titkos járaton, majd az embereivel a barlang szája elé hatalmas sziklát gördít, hogy a tatárok többé ne tudjanak kijönni onnan.

ER: Hátszeg vidéke (Nemes Albert, 1864. 569.).

**C 644.2. Csetátye Boli.** Boli vára, amely valójában egy Boli rejtékelyéül szolgáló hatalmas barlang a Hátszegi-medence peremén.

ER: Hátszeg vidéke (Nemes Albert, 1864. 569.).

### **C 645. Bolond Anna.**

**C 645.1. Bolond Anna természetfeletti képessége (A tenyérbe forrasztott vasfű).** Bolond Anna tenyerébe vasfű van forrasztva, miáltal akármelyik ajtóra ráteszi a kezét, az nyomban kinyílik. E képességének köszönhetően a bolti kasszát/a banki széfet is képes kinyitni, és e lopások révén válik gazdaggá.

ER: Kárásztelek (Czégényi Dóra, 2001. 198–199.); Kárásztelek – 2 (Magyar Zoltán, 2007a. 318.); Kárásztelek – 5 (MZA 98014., 98016., 98017., 98042., 98043. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**C 645.2. Bolond Anna bankrablásai.** Bolond Anna a tenyerébe forrasztott vasfű segítségével kirabol több bankot is.

ER: Kárásztelek (Czégényi Dóra, 2001. 198–199.); Kárásztelek – 2 (MZA 98016., 98017. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**C 645.3. A megtévelyodött betyár.** Bolond Anna természetfeletti képessége áldás és átok is egyben, mert ugyan meggazdagodik általa, de öregségére belebolondul abba, hogy vasfű van a tenyerében.

ER: Kárásztelek (Magyar Zoltán, 2007a. 318.).

**C 646. Borsós Jankó.**

**C 646.1. Borsós Jankó természetfeletti képessége.** Borsós Jankónak olyan ördögös tudománya van, hogy akarata ellenére mindenkit meg tud táncoltatni. Hiába fogják el, hiába zárják be, a mellé állított őrnek fegyverrel a vállán mindaddig ropnia kell a táncot, amíg futni nem hagyja Borsós Jankót.

AF: Békés megye (Béres András, 1961. 33.; P. Vas János, 2012. 74.).

**C 647. Boszorkány László.**

**C 647.1. Boszorkány László szökése.** Boszorkány Lászlót a csendőrök elfogják, és maguk előtt hajtják. Amikor a Marcal partjára érkeznek, a betyár megkéri a csendőröket, hogy ihasson néhány kortyot. Amint odaengedik a vízhez, beleugrik a folyóba, lebukik a víz alá, majd a tulsó parton egy bokornál kiúszik, és elszalad.

DT: Rábapatona (MZA 71703. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 647.2. Boszorkány László pincéje.** Boszorkány Lászlónak egy föld alatti „bunkerban” van a búvóhelye.

DT: Rábapatona (MZA 71703. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 648. Both Jancsi.**

**C 648.1. Both Jancsi csikói.** Both Jancsi Marosvásárhelyen a vásárban huszonegy csikót vásárol és a gazdáknak aranypénzzel fizet, azonban a lovakat meghagyja nekik, azokat nem viszi el.

ER: Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 308.).

**C 648.2. „Itt járt Both Jancsi”.** Both Jancsi amerre jár, mindenütt felírja a hora: „Itt járt Both Jancsi”. Az írását látják ugyan, őt magát azonban sohasem tudják, hogy éppen hol van.

ER: Bogártelke (Magyar Zoltán, 2004a. 308.).

**C 648.3. A rossz hírű Both Jancsi.** Both Jancsi rablógyilkosságot követ el.

ER: Bogártelke (Magyar Zoltán, 2004a. 308.).

**C 649. Bógi Miska.**

**C 649.1. A nagyerejű Bógi Miska.** Bógi Miska mint Jáger Jóska bandájának tagja inkognitóban részt vesz a tornai bálban, majd amikor a betyárok kilétére fény derül, és a pandúrok megrohanják őket, ökölcsapásaival három pandúrt küld a másvilágra/három pandúrnak a nyakát úgy tekeri ki, mintha csak kutyakölykök nyakát csavarná el.

FF: Tornagörgő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 322., 325.).

**C 649.2. Bőgi Miska kivégzése.** Az elfogott Bőgi Miskát halálra ítélik, és főbe lövik.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

**C 650. Busa.**

**C 650.1. Busa tanyája.** A szentlislói Busa-lap arról kapta a nevét, hogy valaha egy Busa nevű betyár tanyázott ott.

DT: Szentlászló (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 409.).

**C 651. Búza Sándor.**

**C 651.1. Búza Sándor szökése.** A fogságba esett lovas betyárt, Búza Sándort a fogva tartói felszólítják, hogy mutassa meg nekik lovagló tudományát. Mihelyt a betyár felül a nyeregbe, a lovával átugratja a börtön falát, és megszökik.

AF: Kiskunság (P. Vas János, 2012. 76.).

**C 652. Condi.**

**C 652.1. Condi szökése.** A raboskodó Condi éjjel kiszakítja a tömlőc ablakfáját, a bundáját kidobja, majd leugrik rá és elmenekül.

AF: H. n. (DMNA 716/643. – Béres András gy., 1963).

**C 653. Czibor.**

**C 653.1. Találkozás Cziborral.** Czibor betyárral való találkozás személyes emlékei. A helyet, ahol Czibor a bandájával tanyázott, máig is Czibor-hegynek nevezik a kiskőrösiek.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 451.).

**C 655. Csacsi Andris.**

**C 655.1. Az alkalmi útitárs (Találkozás a betyárral).** A hajnali órákban a város felé szekerező gazdát megállítja egy ismeretlen férfi, és felkérdzkedik a szekereére. Megmondja, hogy ő Csacsi Andris, mire a szekeresnek inába száll a bátorsága, mert hallotta már hírét a betyárnak. Csacsi Andris enni-inni kér tőle, majd a gazda apjának az üdvözetét küldve leszáll a kocsiról.

FF: Zsély (MZA 88957. – Danczi Lajos gy., 1975).

**C 656. Csali Pista.**

**C 656.1. Csali Pista származása.** Csali Pista előkelő származású betyár, Kecskeméti gróf az apja.

FF: Sajóháza (MZA 87282. – Magyar Zoltán gy., 2003).

**C 656.2. Miért lett betyár Csali Pista?** Csali Pista megszökik a katonaságtól, és a kaszárnyai fegyelem helyett inkább a betyáréletet választja.

FF: Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 231.).

**C 656.3. A megajándékozott szegény ember.** Csali Pista a vásárban csizmát és ruhát vesz egy szegény embernek.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 57.).

**C 654.4. Csali Pista lótolvajlásai.** Csali Pista híres lótolvaj, e tekintetben még Dobos Gáboron is túlsz.

AF: Nagykunság (Szűcs Sándor, 1955. 57.); Zsadány (EA 9866/6. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 656.5. Az elfogott kapcabetyár.** Csali Pista a csárdában elfog egy rablásáról hírhedtté vált kapcabetyárt, amint éppen egy kisebb elhajtott birkanyáját terel. A csárdás a fiával üzen a juhásznak, hogy jöhet a nyájáért, valamint megnézni a kút gémjére felakasztott rablót.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 57.).

**C 656.6. Csali Pista cselei.**

**C 656.6.1. A becsapott zsandárok.** Csali Pista az őt kereső zsandárok elé siet, és a község bírójának adva ki magát, betessékeli őket a községházára. Amint a zsandárok belépnek az épületbe, hirtelen rájuk zárja az ajtót, ő pedig a lovaikkal kereket old.

AF: Nagykunság (Szűcs Sándor, 1955. 57.).

**C 656.6.2. A félrevezetett pandúrok (Az okos fiú).** Csali Pista nemcsak híres betyár, de hírhedt orvvadász is. Egy alkalommal, amikor a pandúrok fegyvert keresnek nála, csak a két gyermeket találják otthon. Megkérdezik a nagyobbik gyerektől, hogy „Van apádnak puskája?”. „Van” – feleli a gyerek, mire tovább faggatják: „És hol tartja?” „Az egyik felét anyukám tartja a szoknyája alatt, a másik felét apukám hordja a bő gatyájában. Ha összeteszük, az lesz belőle, ami a bölcsőben van.” Ezt hallva a pandúrok mosolyogva távoznak, pedig a fiú igazat mondott, ugyanis a szülők a pandúrok közeledésének a hírére a puskát szétszedték, az egyik felét az asszony dugta a szoknyája alá, a másik felét Csali Pista a bőgatyájába, a lelőtt nyulat pedig a bölcsőbe rejtették a kisbaba alá.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/11–12. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980)

→MZ II. H 173.

**C 656.7. A sebezhetetlen Csali Pista.** Csali Pista sebezhetetlen, golyó nem járja a testét.

AF: Hortobágy vidéke\* (Szűcs Sándor, 1955. 57.).

**C 656.8. Csali Pista kedvenc csárdái.** Csali Pista sokat jár a nagysárréti Angyalházi csárdában/az orosi „híres” csárdában.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 57.); Zsadány (EA 9866/6. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 657. Császár.**

**C 657.1. Császár rablásai.** Császár a társával ellopja a gróf jószágait/kirabolja a grótot, majd elmegy a Bakonyba betyárnak.

FF: Gímes (MZA 1073. – Magyar Zoltán gy., 1998).

→MZ VII. C 611.

**C 658. Csatará.**

**C 658.1. Csatará halála (A szeretője által elárult betyár).** Csatará egy szép juhászlánynak udvarol, de a pandúrok rábeszélik a lányt, hogy adja kezükre a betyárt. A juhászlány kicseréli Csatará pisztolyában a golyókat vaktöltényekre, majd értesíti a pandúrokat. Amikor javában eszegetnek-iszogatnak, a pandúrok körbefogják a házat, és megadásra szólítják fel Csatarát, de ő megadás helyett tüzelni kezd a belépő pandúrokra. Amikor látja, hogy azok csak nevetnek rajta, rájön, hogy elárulták. Menekülni próbál, mire a pandúrok üldözőbe veszik, és lelövik a faluvégen.

FF: Mátrakeresztes (EA 23046/III. 468. – Nagy Zoltán gy., 1984).

**C 659. Csegöldi Nagy Károly.**

**C 659.1. Az úri betyár (A betyárrá lett nagygazda-fiú).** Csegöldi Nagy Károly a falu egyik legmódosabb gazdájának a fia, mégis betyárnak áll, mert többször is összeütközésbe kerül a törvénnyel.

AF: H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963).

**C 659.2. Csegöldi Nagy Károly halála.** Csegöldi Nagy Károly titokban hazalátogat, de valaki meglátja és jelenti ottlétét a pandúroknak. A pandúrok körbezárják a házat, de több nap után sem tudnak bemenni, mert a betyár nem hagyja magát elfogni. Amikor már minden tőltényét elhasználta, az utolsó golyójával agyonlövi magát, hogy ne kerüljön a pandúrok kezébe.

AF: H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963).

**C 660. Cseh István.**

**C 660.1. Cseh István betyárbandája.** Cseh Istvánnak száz lovas betyárból álló csapata van.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 120.).

**C 660.2. A császár elfogása.** Amikor Ferenc József Zentánál jár megszemlélni a hadgyakorlatot, Cseh István száz lovasával körülfogja a megrémült császárt, de nem bántja, mindössze arra kéri, hogy javítson a köznép sorsán.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 120.).



**C 661. Csehó Pista (Mező Pista).**

**C 661.1. Csehó Pista elfogása (A szeretője által elárult betyár).** Csehó Pistát a szeretője árulja el, csak úgy tudják őt elfogni.

KM: H. n. (Nagy Miklós szerk., 1867. I. 189–191.).

**C 661.2. Csehó Pista kivégzése.** Az elfogott Csehó Pistát halálra ítélik, és a kiskunhalasi Akasztóhegyen felakasztják. A kivégzését egy közeli dombtetőről tizenkét betyár nézi végig, de nem látják tanácsosnak közbeavatkozni.

AF: Kiskunhalas (EA 4232. – Nagy Czirok László gy., 1930 k.).

**C 662. Csekaj.**

**C 662.1. A Csekaj név eredete.** Csekaj édesanyja korán meghal, és az apja egy szlovák mostohát visz a házhoz, akit a fiú már kisgyerek korában is mindig meglop. Az asszony mindig azt kiabálja neki: „Csekaj! [Várj csak! No megállj!] Így marad rajta a Csekaj név.

FF: Fülek (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 144.).

**C 662.2. Csekaj tudománya.** Csekaj négy-öt nyelven is folyékonyan beszél. / Csekaj olyan ügyes, hogy a kulcsos aktatáskát egy gyufaszállal is ki tudja nyitni.

FF: Balogfalva (MZA 92984. – Varga Norbert gy., 2005); Fülek (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007 144.).

**C 662.3. Csekaj bossúja.**

**C 662.3.1. Az emlegetett Csekaj.** Csekaj a kocsmában hallja, hogy a szomszéd asztalnál két ember éppen róla beszél. Odasomfordál a hátuk mögé, és az egyiknek azt mondja, hogy tudja ő, hogy hol van a hátsó ólnak a bejárata, és azt is tudja, hogy a sárga kulcsos lószerszám hol van a kamrában felakasztva. A két ember megijedve attól, hogy Csekaj őket is meglopja, nyomban elhallgat. / Csekaj egy ház előtt megy el, ahol éppen kenyeret sütnék. Hallja, hogy az asszony a síró gyerekére úgy szól rá, hogy: „Ne sírj, mert elvisz Csekaj!” Csekaj megharagszik az asszonyra, és magában azt mondja: „Nem kell nekem a kölyköd! Nekem a lepény kell meg a bodak!”, és megvárva, amíg kiszül a kenyér, ellopja a kemence szájába sülni tett finomságokat.

FF: GömörSID – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 143.).

**C 662.3.2. Csekaj és a suszter felesége.** Csekaj készített a suszterrel egy bakancsot, de nem fizeti ki. Amikor később talpaltatni visz egy másik lábbelit, a suszter felesége azzal fogadja, hogy majd akkor jöjjön, ha a bakancsot kifizette. Csekaj e pirongatás miatt megorrol az asszonyra, és még azon az éjjel ellopja az összes tyúkját.

FF: GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 143.).

### **C 662.4. Csekaj csínytevései.**

**C 662.4.1. Az ellopott ludak.** Csekaj, a kapcabetyár tyúkot, libát, pulykát, nyulat, birkát, malacot lop.

FF: Bolgárom, Csákányháza, Fülek, Gömörsíd – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142–144.); Korláti – 4 (MZA 92978., 92980–92983. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.4.2. A saját gazdájuknak eladott ludak.** Csekaj ellopja egy gazda hízott libáját, és nyomban beállít hozzá, hogy hozott egy ludat, süssék meg. Amikor jóízűen elfogyasztják a libasültet, Csekaj teli hassal hazamegy, és a gazda csak másnap reggel veszi észre, hogy a saját libáját ették meg. / Csekaj libát lop, és nem sok idővel később az állat gazdájának adja el a lopott ludakat.

FF: Bolgárom (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.); Korláti (MZA 92982. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.4.3. Csekaj fogadása.** Csekaj fogad a csendőrparancsnokkal, hogy még az éjjel ellopja a disznóját/a nyulait az ólból. Hiába őrzik a nyulakat, mert Csekaj bemászik a nyúlketrec alá, és felszedve a deszkát, elviszi az állatokat/mindaddig vár, amíg a csendőrparancsnok már nem bírja tovább a virrasztást és elszunynyad, és az alatt a fél óra alatt, amíg alszik, ellopja az állatot/az állatokat. / Csekajnak azt mondja a csendőrparancsnok, hogy nem adja őt a bíróságra, ha sikerül a disznóját reggelre ellopnia. Csekaj reggel már a levágott disznóból készített kóstolóval állít be a parancsnokhoz, aki kénytelen állni a szavát.

FF: Balogfalva (MZA 92984.; Varga Norbert, 2014. 138–139. – Varga Norbert gy., 2005); Fülek (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 114.); Korláti (MZA 92983. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.4.4. A becsapott kocsmáros.** Csekaj pénz nélkül ül be sörözni a kocsmába. Amikor már kevés söre van a korsóban, némi hamut szór bele, és felháborodottan hivatja a tulajdonost, hogy milyen sört adott neki. Sűrű bocsánatkérések közepette visznek neki egy másikat, de Csekaj azt sem fizeti ki, hanem rossz kalapját a fogason hagyva kimegy a mellékhelyiségbe, és kereket old.

FF: Korláti (MZA 92981. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.4.5. Csekaj, az okmányhamisító.** Csekaj retekéből/krumpliból bélyegzőt készít, és azokkal olyan ügyesen hamisít pecsétet, hogy a különbséget nem is lehet észrevenni.

FF: Korláti (MZA 92978. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.5. Csekaj szökése.** Csekajt elfogják a csendőrök, és kísérik a fogda felé. Útközben egyszer Csekaj azt mondja a kísértőinek, hogy legyenek nyugodtak felőle, mert úgyis megjavul, meg nem is tudna megszökni, hiszen még a hátuk

mögött is ott van két csendőr. Amikor a kísérők hátranéznek, hogy vajon honnan került oda még két csendőr, Csekaj beugrik a bokorba és elszalad.

FF: Korláti (MZA 92979. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.6. Csekaj, a gyerekijesztő.** Fülel vidékén az asszonyok Csekaj nevével ijesztgetik az engedetlen kisgyereket: „Ne sírj, mert elvisz Csekaj!”/„Menj aludni, mert jön Csekaj, és elvisz!”

FF: Csákányháza, GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 143.).

**C 662.7. Csekaj halála.**

**C 662.7.1. Az agyonütött Csekaj.** Csekajt egyik lopása közben a házigazda tetten éri, és agyonüti.

FF: Fülel (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 144.); Korláti (MZA 92978. – Varga Norbert gy., 2007).

**C 662.7.2. Az öngyilkos Csekaj.** Csekaj, a kapcabetyár csúfos véget ér, mert felakasztja magát a padlásán.

FF: GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 144.).

**C 663. Csepcsányi.**

**C 663.1. Az úri betyár.** Csepcsányi ezerholdas birtokos, aki csak úri passzióból lop lovakat.

AF: Kondoros (Szűcs Sándor, 1969. 192.).

**C 663.2. A föld alatti istálló.** Csepcsányi kondorosi kastélya tele van rejtékhe-lyekkel. Föld alatti istállójába hordja a Dunántúlról és a Duna-Tisza közéről lopott lovakat.

AF: Kondoros (EA 9948/7. – Szabó Ferenc gy., 1957); Kondoros (Szűcs Sándor, 1969. 192.).

**C 663.3. Csepcsányi eltűnése.** Csepcsányi az egyik rablótújáról nem tér vissza, mert a zsandárok elfogják Somogyban/mert a társai végeznek vele/egy szentesi tanyán tartja a házigazda fogva, mert a betyár elszerette a feleségét.

AF: Kondoros (EA 9948/7. – Szabó Ferenc gy., 1957); Kondoros (Szűcs Sándor, 1969. 192–193.).

**C 664. Csikós Balogh Ferenc.**

**C 664.1. Csikós Balogh Ferenc karikása.** Csikós Balogh Ferenc remekül üli meg a lovat, és karikásával akkorát tud vágni, hogy a rézcsapója még a bőrköd-mönt is kihalítja.

AF: Zsadány (EA 9866/7. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 664.2. Csikós Balogh Ferenc menekülése.** Csikós Balogh Ferenc az őt üldöző pandúrok elől menekülve nem a hídnak veszi az irányt, hanem a széles pataknak, amit átugrat a lovával. A pandúrok ezt nem merik utána csinálni, és amíg a híd felé kerülnek, a betyár kereket old.

AF: Zsadány (EA 9866/7. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 665. Csinyi Péter (Brath Péter).**

**C 665.1. A nagyerejű Csinyi Péter.** Csinyi Péter felmegy a szőlőhegyre és lehoz a faluba egy borral teli száz literes hordót/lehoz a pincéből két ötvenliteres hordót úgy, hogy egyikbe az egyik ujját, a másikba a másikat dugja bele.

FF: Nyitrageszte – 2 (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

**C 665.2. Csinyi Péter csizmája (A csizmára szögelt patkó).** Csinyi Péternek patkó van a csizmáján, és ha verekedés közben valakit a csizmával fejbe vág, az az illető nyomban meghal.

FF: Nyitrageszte (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

**C 665.3. Csinyi Péter álruhában (A megtévesztett csendőrök).** Csinyi Péter inkognitóban iszik egy vendéglőben, és az őt kereső rendőrök, noha vele beszélnek, nem ismerik fel.

FF: Nyitrageszte (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

**C 665.4. Rózsa Sándor betyártársa.** Csinyi Péter egy ideig Rózsa Sándor bandájában szolgál.

FF: Nyitrageszte – 3 (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

→MZ VII. B 113.

**C 665.5. Csinyi Péter menekülése (A furfangos betyár).** Csinyi Péter az őt kereső csendőrök elől egy magas fa tetejére húzódik az erdőben, és noha a csendőrök ott mennek el alatta, nem veszik őt észre.

FF: Nyitrageszte (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

**C 665.6. Csinyi Péter kincsei.** Csinyi Péter elássa a kincseit egy fa tövébe, de amikor hosszú évek múltán visszatér oda, az erdőben már nem találja meg a pontos helyét. A kincsek azóta is ott vannak valahol.

FF: Nyitrageszte (Magyar Zoltán, 2002. 99.).

**C 666. Csont Pista.**

**C 666.1. Csont Pista halála (Az elárult betyár).** Csont Pista búvóhelyét elárulják, és ő hiába próbál menekülni, mert a pandúrok hasba lövik. Hogy ne kerüljön pandúrkézre, Csont Pista a saját fegyverével végez magával.

FF: Kocsér (Gévai Imre szerk., 2000. 55.).

**C 667. Csori (Mityu/Balogh Miklós).**

**C 667.1. Csori, a kapcabetyár.** Csori dinnyét lop/a mezőre menő asszonyoktól elveszi az ebédet.

AF: Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 667.2. Csori menekülése.**

**C 667.2.1. A sietős menekülés.** Csori télen meztláb, egy szál ingben menekül az öt üldöző csendőrök elől.

AF: Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 667.2.2. A félrevezetett csendőrök.** Csori egy ízben a fán cigarettázik, és az arra járó csendőrök éppen tőle kérdezik meg, hogy látta-e Csorit, a betyárt.

AF: Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 668. Csótra Jancsi.**

**C 668.1. Csótra Jancsi pecsétnyomói.** Amikor az állam betiltja a házi pálinkafőzést, Csótra Jancsi olyan kulcsot és pecsétnyomót készít, amellyel a fináncok az ajtókat bezárják/lepecsételik. Hosszú idő után a fináncok rájönnek erre, Csótra Jancsit elítélik, és börtönbe zárják, de ő a börtönben kitanulja az esztergályosságot is, és kiszabadulva olyan kulcsokat és pecsétnyomókat készít, hogy azokról már egyetlen finánc sem mondja meg, hogy nem igaziak.

ER: Zselyk (Magyar Zoltán, 2011a. II. 244. – Wass György gy., 1966).

**C 669. Csutka (Baka Csutka).**

**C 669.1. A csendőrőrmester hízója.** Csutka előre bejelenti a csendőrőrmesternek, hogy az éjszaka folyamán ellopja a disznóját. A csendőr hiába őrzi a malacot, mert amikor elszunnyad, Csutka beoson az ólba, és elviszi az állatot.

AF: Ludas: Hajdújárás (EA 25308/1. – Raffai Judit és Zanin Csaba gy., 1990).

**C 670. Csutorka.**

**C 669.1. A betyáros juhász.** Csutorka mint pásztor betyárkodik a közeli vidékeken.

FF: Bolyk, Kétkeresztúr (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 144., 144–145.).

**C 669.2. Az elhajtott birkanyáj.** Csutorka a szomszédos juhásztól elhajtja a nyáját. Pálinkába áztatott húst dob az őrzőkutyáknak, melyek berúgnak tőle, és nem jeleznek semmit, Csutorka pedig a mit sem sejtő juhász orra elől elhajtja a nyáját.

FF: Kétkeresztúr (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 144–145.).

**C 672. Dacó Pista.**

**C 672.1. A hansági betyár.** Dacó Pista a Hanság mocsarai között tanyázik. Néha a grófi csordából elhajt egy-egy marhát, annak az árából éldegél.

DT: Sopronhorpács (XJMNA 467-69. – Énekes Kálmán gy., 1967).

**C 672.2. Dacó Pista szerelme (Dacó Pista kedvenc kocsmája).** Dacó Pista előszeretettel jár a bősárkányi kocsmába az ottani szép kocsmáros lány miatt.

DT: Sopronhorpács (XJMNA 467-69. – Énekes Kálmán gy., 1967).

**C 673. Dancsó János.**

**C 673.1. Hogyan lett betyár Dancsó János?** Dancsó Jánost erőszakkal elviszik katonának. Dancsó azt mondja, hogy ha papírból lesz is a huzárcsizma talpa, akkor sem nyüvi el. Az első adandó alkalommal megszökik, és felcsap betyárnak.

AF: Hajdúsámson (EA 4038/3. – Béres András gy., 1953).

**C 673.2. A megüzent rablás.** Dancsó János megüzeni a földesúrnak, hogy készítsen ki számára háromszáz forintot, mert hamarosan bemegy érte.

AF: Hajdúsámson (EA 4038/3. – Béres András gy., 1953).

**C 673.3. Dancsó János menekülése.** Dancsó János ökröket lop, de üldözőbe veszik, és a Tiszának szorítják. Dancsó a folyóba hajtja az állatokat, az egyik ökör farkába kapaszkodik, és úgy úszik át a másik partra.

AF: H. n. (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963).

**C 673.4. Dancsó János szökése.**

**C 673.4.1. Szökés Illaváról.** Dancsó János Illaván rab, de megszökik onnan. Hét folyón kell keresztülvergődnie, a társai mind odavesznek, de neki sikerül megszöknie.

AF: Hajdúsámson (EA 4038/3. – Béres András gy., 1953).

**C 673.4.2. Az álruhás szökés.** Dancsó János az őr ruhájában szökik meg a börtönből.

AF: H. n. (DMNA 716/643. – Béres András gy., 1963).

**C 674. Daróczi.**

**C 674.1. Daróczi bosszúja (A megfenyített kocsmáros).** A kocsmárost, aki el akarja fogni a betyárokat, Daróczi meztelenre vetkőzteti, és négy ló között kíséri be a templomig, majd a piacra. Azzal engedi el, hogy mivel másnap meglátogatja, készüljön a vendégfogadásra, de a kocsmáros nem várja meg a betyárt, és inkább gyorsan távozik a községből.

AF: H. n. (DMNA 716/624. – Béres András gy., 1963).

**C 675. Dávid Laca (Durkovič Laca).**

**C 675.1. Dávid Laca rablásai.** Dávid Laca elköti a nagygazda lovait/a társaival egy egész falka disznót elhajt.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394. – 1942).

**C 675.2. A megfenyegetett szemtanú.** Dávid Laca a kocsmában megfenyegeti a lopásának szemtanúit, hogy ha látnak is valamit, tanulják meg, hogy semmit sem láttak, semmit sem hallottak.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394. – 1942).

**C 675.3. A ló ára.** Dávid Laca ellop egy lovat a gazdájától, aki tudván, hogy ki a tettes, megkeresi a betyárt és pénzt ad neki azért, hogy a lovat visszaadja. Dávid Laca ezt meg is ígéri, de amint kilép az utcára, a pénzt odaadja a legelső szembejövő lánynak, a lovat pedig nem viszi vissza a gazdájának soha.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394. – 1941).

**C 675.4. Dávid Laca társai.** Dávid Laca betyártársai Küvi Pista és Csanádi András (Borbás Ferenc és Kosár János), akiket még az akasztófa alatt sem árul el. Amikor a társait a rablásról faggatják, az egyikük azt mondja, hogy a föld nyelje el, ha részt vett benne, a másik pedig úgy esküszik meg, hogy a rossebb egye meg, ha tud róla. A hamis eskü miatt utóbb mindkét betyárt isteni büntetés sújtja.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 394–395.); Drávaszög (Penavin Olga, 1976. 52.).

→MZ VI. F 101.2. →MZ VI. G 8.

**C 675.5. A rossz hírű Dávid Laca.**

**C 675.1. Dávid Laca rablógyilkosságai.** Dávid Laca és két társa rablógyilkosságokat követ el.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394. – 1942).

**C 675.5.2. Dávid Laca mint gyerekijesztő.** A csintalan gyerekekre azt mondják a kopácsi édesanyák: „Olyan vagy, akár a Laca betyár!”

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394.)

**C 675.6. Dávid Laca kedvenc kocsmája.** Dávid Laca a kopácsi fahídnál lévő Fiedler kocsmában iszogat legszívesebben.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 394. – 1942).

**C 676. Dede.**

**C 676.1. A kifosztott földesúr (Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek).** Dede a bandájával csak az urakat rabolja ki. Megállítja a földesúr

hintóját és a búzát, lisztet szállító szekereket, a lovakat kifogják a hintóból, és a megrakott kocsikkal elnyargalnak. A kocsin talált élelmet Dede három részre osztja: harmadát megtartja magának, a másik két részt pedig szétosztja a két szomszédos falu szegényei között.

FF: Uppony (EA 22001/48. – Dobosy László gy., 1975).

**C 676.2. Dede tanyája.** Dede a bandájával az upponyi Dedevárban tanyázik, onnan figyelni a vár alatt vezető országutat.

FF: Uppony (EA 22001/48. – Dobosy László gy., 1975).

**C 677. Dér.**

**C 677.1. A kifosztott gazdagok (Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek).** Dér csak a gazdagok vagyonát sarcolja, és a zsákmányt a szegények között osztja szét, amiért a szegény nép pártolja és segíti őt a bujdosásakor is.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 119. – 1957).

**C 677.2. Dér megmenekülése.** Dért a falu módos nagyzadái már majdnem elfogják, de az általa megsegített szegények a pártjára állnak és nem hagyják börtönbe juttatni.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 119–120. – 1957).

**C 677.3. Dér és társa.** Dér betyártársa Harmat. Közösen lopják el a nagyváradi Holdas templomból az aranyfeszületet.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 120–121. – 1957).

**C 677.4. Dér kincse.** Dér és társa menekülés közben a lopott aranyat bedobják egy bozótba, amit a szomszéd ember talál meg, és hirtelen meggazdagodik általa.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 120–121. – 1957).

**C 678. Dézsi.**

**C 678.1. Hogyan lett betyár Dézsi?** Mivel gyűlöli a kommunistákat, Dézsi megszökök a katonaságtól, és felcsap betyárnak.

ER: Hídvég (MZA 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 578.2. Dézsi a vendéglőben (A tányér alatt hagyott cédula).** Miközben a katonaság a hegyek között keresi Dézsit, ő Sepsiszentgyörgyön megebédel a vendéglőben, majd távozás előtt egy cetlit hagy a tányér alatt, amelyen az áll: „Itt járt Dézsi”.

SZ: Kézdikóvár\* (Iochom István, 2006. 72.); Bölön (Magyar Zoltán, 2011b. 183.).

ER: Hídvég\* (MZA 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).



**C 678.3. Dézsi társai.** Dézsi Pusztával és Jegessel együtt betyárkodik.

ER–SZ: →MZ VII. C 440.1. →MZ VII. C 740.2.

**C 678.5. Dézsi halála.** Dézsit egy tyúkólban lövik le, ahová bemenekül az öt üldöző rendőrök elől.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/70. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Bölön (Magyar Zoltán, 2011b. 183.).

**C 679. Doma Vendel.**

**C 679.1. Doma Vendel bosszúja.**

**C 679.1.1. A mellre tett parázs.** Doma Vendel azzal fenyegeti meg a kapzsi birtokost, hogy parazsat tesz a mellére.

DT: Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1987. 260.).

**C 679.1.2. A söréttel itatott erdész.** Doma Vendel sörétes borral itatja meg a népnyzó, önkényeskedő erdészt.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 133.).

**C 679.2. A kifosztott bálozó urak.** Doma Vendel a társaival a nagyvázsonyi uraság bálján magának és a társainak is megterített, majd a vacsora végeztével az urak értékes tárgyait összeszedve távozik.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 133.; Uő, 1987. 263.).

**C 679.3. Doma Vendel bandája.** Doma Vendelnek 12 fős betyár csapat van. /  
Doma Vendel Savanyú Jóska bandájának a tagja.

DT: Szentgál – 2 (Vajkai Aurél, 1987. 260., 263.); Szentgál (Sipőcz József, 2006. 80–81. – Tamásné Kiss-Tóth Vilma feljegyzése).

→MZ VII. C 473.2.

**C 679.4. Doma Vendel elfogása.** Doma Vendelt mulatozás közben egy csárdában fogják el a pandúrok.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 260.).

**C 679.5. Doma Vendel kedvenc csárdája.** Doma Vendel leginkább a szentgáli Vámosi csárdában szeret mulatni.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 260.).

**C 680. Dregics Onoriu.**

**C 680.1. A megüzent sarc.** Dregics Onoriu megüzenni a gazdáknak, hogy minden éjjel tegyenek ki egy tele tarisznyát a kert végébe, és ha úgy tesznek, náluk nem fog lopni.

ER: Marosdécse (Magyar Zoltán, 2008a. 287.).

**C 680.2. A trükkös tolvaj.** Dregics Onoriu mint zsebmetsző. / Dregics Onoriu a vonaton utazva kihajigálja az ablakon a gazdag utasok bőröndjeit, majd maga is kiugrik, és a zsákmánnyal eliszkol.

ER: Marosdécse (MZA 1023. – Magyar Zoltán gy., 2002); Marosdécse (Magyar Zoltán, 2008a. 287.).

**C 681. Dudás András.**

**C 681.2. A Börzsöny betyárja.** Sisa Pistán kívül Dudás András a Börzsöny leg-híresebb betyárja.

FF: Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.)

**C 681.2. Dudás András halála.** Dudás az őt üldöző pandúrok elől egy hodály padlására menekül, ahová csak létrán tudnának utána menni. A pandúrok cselhez folyamodnak: a kalapjukat a kardjuk hegyére tűzik, és azt nyújtogatják a padlás bejáratához. A betyár az egymás után felbukkanó kalapokat pandúrfejeknek véelve, az összes töltényét kilövi rájuk. Amikor már csak egyetlen tölténye maradt, akkor kap észbe, hogy rászedték, és a maradék golyóval föbbe lövi magát.

FF: Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.)

**C 683. Egri János.**

**C 683.1. A fordított patkó.** Egri János fordítva vereti a lova lábára a patkót, hogy a csendőrököt félrevezesse.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 130.)

**C 683.2. A fordított csizma.** Egri János megtévesztésül olyan csizmát hord, aminek elől is, hátul is eleje van.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 130.)

**C 683.3. Egri János, a kapcabetyár.** Egri János mint libatolvaj.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 132.)

**C 684. Erdei Gyurka.**

**C 684.1. A pásztorból lett betyár.** Erdei Gyurka pásztorként kezd el betyárkodni.

AF: Karcag (GYINMA ltsz. n.; MZA 59566. – Barna Gábor gy., 1976).

**C 684.2. A megbüntetett pandúr.** Erdei Gyurka a társával együtt elfog egy pandúrt, akit gyalogosan maga előtt hajt a legközelebbi csárdáig.

AF: H. n. (DMNA 716/624. – Béres András gy., 1963).

**C 684.3. Erdei Gyurka rablásai.**

**C 684.3.1. A kifosztott bálozó urak.** Erdei Gyurka (és Kozma Pista) összeszövetkeznek a tiszafüredi földesúrral, és amikor a birtokos fényes bált rendez, a két betyár is megjelenik ott és kirabolja az úri vendégsereget, majd a zsákmányon a birtokossal megosztóznak.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59–60.).

**C 684.3.2. Az elhajtott hintó.** Erdei Gyurka a társával az alatt az idő alatt, amíg az utcán várakozik, elrabolja a főszolgabíró kocsiját.

AF: Tiszaigar (EA 4094/114. – Katona Imre gy., 1949); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963).

**C 684.3.3. Az elhajtott birkanyáj.** Erdei Gyurka elhajtja a gazdag birtokos százötven juhát.

AF: Tiszaigar (EA 4094/110. – Katona Imre gy., 1949).

**C 684.4. A becsületes betyár.** A falubeli földbirtokostól elhajtják a disznókat a kapcabetyárok. Erdei Gyurka megismeri az állatokat és visszahajtja az úrnak, nehogy azt higgyék, hogy ő lopta el azokat.

AF: H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963).

**C 684.5. A betyárvirtus.** Erdei Gyurka és társa ittas állapotban a község közepén megállítja egy földbirtokos négylovas hintóját, az urat kidobják a hintóból, ők maguk pedig addig hurcoltatják magukat a falun keresztül fel és alá, amíg a csendőrök üldözőbe nem veszik őket.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 684.6. Erdei Gyurka társai.** Erdei Gyurka betyártársa Kozma Pista/társa és orgazdája Lovassy Zsigmond, a tiszafüredi földbirtokos.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59–60.).

→MZ VII. C 774.6. →MZ VII. C 802.2.

**C 684.7. Erdei Gyurka elfogása.**

**C 684.7.1. A disznóólban elfogott betyár.** Erdei Gyurkát váltott lovakkal üldözik a csendőrök, úgy sikerül csak elfogniuk. / Erdei Gyurka egy disznóólba bújzik az öt üldöző pandúrok elől, akik a nyomát vesztik. A pandúrok azzal a csellel élnek, hogy azt kiabálják, hogy gyáva legény, ha nem mer megszólalni. Amikor Erdei Gyurka hiúságtól vezérelve megszólal, a pandúrok a hang irányába lőnek, és megsebesítik őt.

AF: Tiszaigar (EA 4094/345. – Katona Imre gy., 1949); H. n. – 2 (DMNA 716/643., 646. – Béres András gy., 1963).

**C 684.8. Erdei Gyurka halála.**

**C 684.8.1. Az agyonlőtt betyár.** Erdei Gyurka megsebesül a csendőrökkel vívott tűzharcban, és a sebébe belehal.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 684.8.2. Az öngyilkos betyár.** Az elfogott Erdei Gyurka a tömlőcben felakasztja magát.

AF: Tiszaigar (EA 4094/114. – Katona Imre gy., 1949).

**C 684.9. Erdei Gyurka búvóhelye.** Erdei Gyurka a társával a Tisza árterének mocsaraiban, egy nádas szigeten tanyázik.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 685. Erdei Mihály.**

**C 685.1. A saját faluját kímélő betyár.** Erdei Mihály senkinek sem okoz kárt a saját falujában.

AF: H. n. (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963).

**C 685.2. A gavallér betyár.** Erdei Mihály bármit kér a falubeli földbirtokostól, azt megkapja. A betyár köszönőlevelet ír a birtokosnak.

AF: H. n. (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963).

**C 687. Fajankó.**

**C 687.1. Fajankó tanyája.** Fajankó tanyája a Mecsekben van nem messze a Fajankó-kúttól/attól a sziklától, amit Fajankó sóstáljának neveznek a környékbeliek (mert abban tartotta a betyár a sót).

DT: Komló, Pécs-Vasas (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 282., 776.).

**C 687.2. Fajankó szelleme.** Fajankó hajdani szállása környékén félnek járni a környékbeli gyerekek, mert ott gyakran megjelenik a valaha ott élt betyár kísértete.

DT: Pécs-Vasas (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 776.).

**C 688. Farkas Csana (Farkas János).**

**C 688.1. A látni kívánt betyár.** Farkas Csana apja az uraságnál dolgozik. A földesúr értesülve arról, hogy a Farkas-fiú híres betyár lett, azt mondja az apának, hogy szeretné tudni, hogy miként lop a fia. Amikor az apja ezt megmondja Farkas Csanának, az bemegy az urasághoz, a fokosát belevágja az asztalba, és az eladott birkák árát követeli tőle. A megijedt birtokos nyomban hozza is a kapott összeget, de a betyár nem veszi el pénzt, csak azt mondja, hogy ha kíváncsi volt rá, hát eljött megmutatni, hogy másoktól hogyan rabol.

DT: Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 204.).

**C 688.2. A nem látott betyár.** Farkas Csana lopott birkát visz ajándékba egy szegény embernek, de megtiltja neki, hogy két napig bárkinek is szóljon ottjártáról.

DT: Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 204.).

**C 689. Fatüje Jankó.**

**C 689.1. Fatüje Jankó származása.** Fatüje Jankót az erdőben találják meg csecsemőkorában.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

**C 689.2. A Fatüje hátára sütött akasztófa.** Fatüje Jankó hátára egy akasztófa van rásütve, rajta egy akasztott emberrel, amit még a szegedi Csillag börtönben sütöttek rá, amikor ott volt fogságban.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

**C 689.3. A szegények pártolója.** Ha Fatüje Jankó azt látja, hogy valahol segíteni kell egy szegény emberen, akkor ő segít neki.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

**C 689.5. Fatüje Jankó természetfeletti képessége.**

**C 689.5.1. A minden zárat kinyitó betyár (Fatüje Jankó talizmánja).** Fatüje Jankó meggyilkol egy terhes asszonyt, és a magzat ujját megszáritva állandóan magával hordja, mert azzal az ujjal minden zárat képes kinyitni.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

**C 689.5.2. Fatüje Jankó delejes tekintete.** Fatüje Jankó tekintetét kerülik a nők, mert olyan hatalma van felettük, hogy aki megtetszik neki, azt a szeretőjévé tudja tenni.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 189.).

**C 689.6. Fatüje Jankó szeretői.**

**C 689.6.1. Fatüje és a szép csaplárosné (Fatüje és Juhász András közös szerelme).** Fatüje Jankó és Juhász András ugyanannak a szép niklai csaplárosnének csapja a szeptet.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 192–197.).

**C 689.6.2. Fatüje és a grófkisasszony.** Fatüje Jankónak egy környékbeli grófkisasszony a kedvese.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 189.).

**C 689.6.3. Fatüje egyéb szeretői.** Fatüje Jankónak Somogyban majd minden faluban van szeretője (Buzsákon/Kölkeden/stb.).

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 189.).

**C 689.7. Fatüje Jankó társai.**

**C 689.7.1. Sobri alvezére.** Fatüje Jankó Sobri Jóska első embere.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 186.).

**C 689.7.2. Fatüje Jankó és Rózsa Sándor.** Fatüje Jankó egy ideig Rózsa Sándor csapatában szolgál, de valamin összevesznek, és otthagya a betyárvezér bandáját.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

**C 689.7.3. Fatüje Jankó és Patkó Bandi.** Fatüje Jankó és Patkó Bandi együtt mennek lovat lopni.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 210–212.).

**C 689.8. Fatüje és a farkas.** Fatüje Jankó puskájával lelő egy nagy bakfarkast.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 189–190.).

**C 689.9. A nem látott betyár.** Fatüje Jankó figyelmezteti a vele találkozó falusiakat, hogy nem látták őt, senkinek ne fecsegjenek róla.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 190.).

**C 689.12. Fatüje Jankó kedvenc csárdái.** Fatüje Jankó gyakran megfordul a niklai/a kölkedi Becsali csárdában.

DT: Nikla – 2 (Hársházi István, 1978. 190., 193–197.).

**C 690. Fazekas Dávid.**

**C 690.1. Fazekas Dávid rablásai.**

**C 690.1.1. A kifosztott kereskedők.** Fazekas Dávid a társaival a debreceni vásárba tartó kereskedők közül negyvennek a szekerét fosztja ki.

AF: Tiszántúl (DMNA 716/629. – Béres András gy., 1963).

**C 690.1.2. Az ellopott adó.** Fazekas Dávid az embereivel ellopja Jászberény város egész évre beszedett adóját.

AF: Újszász (DE MNYT K-340/8. – Bartha József gy., 1964).

**C 690.1.3. A rendszeres komenció.** Fazekas Dávid rendszeres komenciót követel a módosabb gazdáktól. Aki vonakodik neki adni, annak elhajtja a jószágját.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 314–315.).

**C 690.3. A megtámadott császári hintó.** Fazekas Dávid a csapatával megtámadja az Alföldön utazó Ferenc József hintóját, de a császárt kísérő pandúrok és katonák visszaverik a betyárokat.

AF: Tiszántúl (DMNA 716/629. – Béres András gy., 1963).

**C 690.4. Fazekas Dávid megmenekülése (A bundákkal befedett betyár).** Az egyik házba olyan váratlanul toppannak be a pandúrok, hogy Fazekas Dávidnak már nincsen módja elmenekülni. A házigazda észlelve a bajt, befekteti a betyárt az ágyba, és egy csomó bundát és ködmönt pakol rá. A pandúrok parancsnoka nem vesz észre semmit, ellenben éppen arra az ágyra ül le egy kis időre. Miután távoznak, Fazekas Dávid azt mondja, hogy már nem sokáig bírta volna a pandúr súlya alatt.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 315.).

**C 690.5. Fazekas Dávid elfogása.** Fazekas Dávidot egy istállóba szorítják be a pandúrok, majd rágyújtják azt, mire a betyár megadja magát nekik.

AF: Jászdózsa, Jászfákóhalma (Szabó László, 1978a. 315.).

**C 690.6. Fazekas Dávid halála.** Az elfogott Fazekas Dávidot, nehogy a társai rajtuk üssenek, kerülő úton viszik Gyöngyösre, és ott felakasztják a betyárt.

AF: Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 315.).

**C 690.7. Fazekas Dávid kedvenc csárdája.** Fazekas Dávid kivált az újszászi Orczy csárdában/a jászdózsai Neszólj csárdában szeret mulatni.

AF: Újszász (DE MNYT K-340/8. – Bartha József gy., 1964); Jászdózsa (Szabó László, 1978a. 315.).

**C 691. Fekete Gábor.**

**C 691.1. Fekete Gábor tolvajlásai.**

**C 691.1.1. Az ellopott állatok.** Fekete Gábor ellopja a környék legszebb lovait/teheneit/kövére disznóit, és Nagyváradon eladja az állatokat.

AF: Feketegyarmat, Nagyzerénd – 2 (MZA 99615., 99913., 99922. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.1.2. Az ellopott étel.** Fekete Gábor a házba beosonva megesszi a konyhában talált enivalót/a sparhelten lévő, éppen megfőtt ételt.

AF: Feketegyarmat – 2, Vadász (MZA 99620., 99622., 99619. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.1.3. Egyéb hagyományok.** Fekete Gábor egyéb tolvajlásai.

AF: Nagyzerénd (MZA 99616. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.2. A megzavart tolvaj.** A betörni készülő Fekete Gábort megzavarja a házbeliék egyike, aki nem ment el otthonról. A tolvaj elmenekül. / A reggel az állatokat etetni induló gazda az istállóban az ott a szénában pihenő Fekete Gáborra talál. A felriasztott betyár szó nélkül kereket old.

AF: Feketegyarmat – 2, Nagyzerénd, Vadász (MZA 99615., 99618., 99914. 99617. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.3. A rettegett Fekete Gábor.** A falu népe árvíz idején felváltva örködik a gátakon, nehogy Fekete bosszúból átvágja azt, és a folyó vize elöntse a községet.

AF: Nagyzerénd (MZA 99913. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.4. Az ottjártát igazoló betyár.** Fekete Gábor azzal kérkedik, hogy a község minden házában járt már. Amikor e kijelentését egy asszony kétségbe vonja, azt állítva, hogy náluk sem járt még, emlékezteti arra, hogy látta még a fehér fenekét is, amikor éjszaka kiment az udvar közepére vizelni/még azt is tudja, hogy a mestergerenda mellett van egy skatulya gyufa. / A betyár kiírja a templommal szemközti ház falára az istentisztelet idején: „Itt járt Fekete”.

AF: Feketegyarmat, Nagyzerénd – 4, (MZA 99622–99624., 99915., 99916. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 691.5. Találkozás Feketével.** A Fekete Gáborral való személyes találkozás esetei.

AF: Vadász (MZA 99621. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 692. Fekete Mihály.**

**C 692.1. Fekete Mihály föld alatti istállója.** Fekete Mihály a Kiskunságban nagygazdáktól lovakat, marhákat lop el, de a szegény emberektől soha nem vesz el semmit. A lopott állatokat föld alatti istállóiban rejti el, majd eladva azokat, jókat mulat a jószágok árából.

DT: Dunaföldvár (WMMEA 113-74/2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925).

**C 693. Fenyves Andris.**

**C 693.1. Az ellopott disznók (A nyírvákói Pecsényesütő).** Fenyves Andris disznókat lop, melyeket a Pecsényesütő nevű dűlőben süt meg.

AF: Nyírvákó (Mező András, 1967. 73.).

**C 693.2. Az Amerikába kivándorolt betyár.** Fenyves Andrist rajtakapják egy disznólopás közben, és nagyon megverik. Szégyenében kivándorol Amerikába.

AF: Nyírvákó (Mező András, 1967. 73.).



**C 694. Fiam Bálint.**

**C 694.1. A kifosztott gazdagok.** Fiam Bálint csak a gazdagokat fosztogatja, a szegényektől nem visz el semmit.

FF: Kisvisnyó (MZA 92992. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 694.2. Fiam Bálint barlangja.** Fiam Bálint Kisvisnyó közelében egy szikla-üregben tanyázik.

FF: Kisvisnyó (MZA 92992. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 694.3. Fiam Bálint kedvenc kocsmája.** Fiam Bálint Gömörben a felfalui kocsmába jár mulatni.

FF: Kisvisnyó (MZA 92992. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 695. Fürjes Örzse.**

**C 695.1. A betyárok csárdásnéja.** Fürjes Örzse csárdát működtet, amit a betyárok előszeretettel látogatnak, ő is a betyárok cinkosa.

AF: Temerin (Burány Béla, 2001. II. 241. – 1975).

**C 695.2. Fürjes Örzse természetfeletti képessége (A tenyérbe vágott élőfű).**

Fürjes Örsét mint a betyárok cinkosát börtönbe csukják, de alig zárják rá a cellaajtót, ő már megy is ki a kapun, mert a kezébe olyan „élőfű” van belevágva, amelynek érintésére minden zár kinyílik.

AF: Temerin (Burány Béla, 2001. II. 241. – 1975).

**C 697. Gál Domokos.**

**C 697.1. A szegények pártolója.** Gál Domokos nem bántja a szegény embereket, sőt, segíti őket.

ER: Alsórákos (MZA 91253. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 697.2. Gál Domokos rablásai.** Gál Domokos főként állatokat lop a környékbeli nagygazdáktól.

ER: Alsórákos (MZA 91253. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 697.3. Találkozás Gál Domokossal (A nem látott betyár).** A Gál Domokossal való találkozás családi szájhagyományban öröklődő emlékei. / Gál Domokos figyelmezteti a vele találkozó házaspárt, hogy senkinek ne beszéljenek róla.

ER: Alsórákos (MZA 91253. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 697.4. Gál Domokos elfogása.** Egy rendőr megtudja, hogy Gál Domokos melyik kúthoz jár vizet inni. Felöltözik rongyos ruhába, és odatelepszik a kút mellé. Amikor Gál Domokos is megjelenik a kútnál, és beszélgetni kezdenek, a szemébe

ötlik, hogy az ember fényes csizmában van, de már nem tud tenni ellene, mert a rendőr abban a pillanatban elő is rántja a fegyverét, és letartóztatja őt.

ER: Alsórákos (MZA 91255. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 697.5. Gál Domokos bilincse.** Az elfogott Gál Domokost a falu kovácsához kísérik, hogy verjen a kezére-lábára bilincset. A kovács ódzkodik a feladattól, és mindenféle kifogásokat sorol fel, de a fia jelentkezik, hogy ő meg tudja csinálni. Alig telik el néhány nap, a kiszabadult betyár a malomból hazafelé tartó kovács mellé szegődik és megfenyegeti a családját, amiért úgy elbánt vele a fia – de végül is nem áll bosszút senkin.

ER: Alsórákos (MZA 91254. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 698. Gál Józsi.**

**C 698.1. Gál Józsi, a lótolvaj (A föld alatti istálló).** Gál Józsi a vásáron kinézi magának a legszebb lovakat, és az éjszaka folyamán kilopja az istállóból az állatokat. A lopott lovakat egy erdei kalibában/az istálló végében a trágyadomb alá beásott föld alatti istállóban rejtegeti.

AF: Salánk (MZA 94333. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**C 698.2. A félrevezetett csendőrök.** A csendőrök Gál Józsi után nyomoznak, és éppen őt kérdezik, hogy látta-e a keresett betyárt? Gál Józsi nem jön zavarba, hanem igennel válaszol, és elirányítja a csendőröket más irányba.

AF: Salánk (MZA 94334. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**C 698.3. Gál Józsi búvóhelye.** Gál Józsit keresik a csendőrök, és ő nem tudván hirtelen hová szaladni, felmászik egy nagy fa tetejére. A csendőrök éppen az alatt a fa alatt állnak meg tanakodni a továbbiakat illetően, amelynek a tetejében ott lapul a betyár őket hallgatva.

AF: Salánk (MZA 94335. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**C 699. Galambos.**

**C 699.1. Galambos válasza (Mi a valami?).** A főbíró rámutatva egy négylovas szekérre, azt kérdezi az elfogott Galambostól, hogy vajon szívesen ellopná azt a négy lovat? Mire a betyár válasza: „Az semmi, főbíró uram, egy szegény jobbágytól négy lovat ellopni, hanem az uradalomtól négyszáz lóból háromszázat ellopni, az a valami!”

FF: Ipolyszakállós (Dobrovolni Antal, 1935. 155.).

**C 700. Garas.**

**C 700.1. Garas tolvajlásai.** Garas, a kacpabetyár élelmet/állatokat lop, hogy megéljen, mivel dolgozni nem szeret.

FF: Gömör vármegye (EA 9974/125–143. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**C 701. Gari Bandi (Garibaldi).**

**C 701.1. Gari Bandi bosszúja (Gari Bandi és Vörös Zsidó).** Gari Bandit lépre csalja egy másik betyár (Vörös Zsidó), és ellopja a lovát. Gari Bandi társai elfogják a lótolvajt, és a vezérük elé vezetik, aki arra ítéli, hogy akassza fel magát, mert az olyan betyár, aki a betyártársát meglopja, mást nem érdemel.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 130–131.).

**C 701.2. A Garibaldi-dűlő.** Az ott tanyázó Garibaldi betyárról elnevezett dűlő Marcali határában.

DT: Marcali\* (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 280.).

**C 702. Geraszim.**

**C 702.1. Geraszim megmenekülése.** A rendőrök megszarolják azt a családot, akik Geraszimet élelmezik, hogy börtönbe zárják őket, ha nem adják fel a betyárt. Amint Geraszim felkeresi a mezőn dolgozó családot, megjelennek ott a rendőrök is, de Geraszim széttárja a kabátját, és megmutatja nekik, hogy az tele van pisztollyal, gránátokkal, mire a rendőrök megfutamodnak, nem merik elfogni.

MO: Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 517–518.).

**C 703. Gerencsér Jóska.**

**C 703.1. Gerencsér Jóska jótéteményei (A szegény embernek adott rossz szűr).** Gerencsér Jóska az úton találkozik egy emberrel, akin meglát egy szép szűr, ami nagyon megtetszik neki. Elkéri az embertől a szűr, aki látva, hogy a betyárral van dolga, kénytelen-kelletlen odaadja neki, és helyette megkapja Gerencsér rossz szűrét. Szomorúan megy haza, és otthon elpanaszolja a feleségének a kényszerű ruhacserét, de amikor kifordítják a szűr, nyomban jókedvre derülnek, mert a belseje tele van rakva pénzzel.

DT: Somogyvár (MZA 90878. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**C 704. Gerle János.**

**C 704.1. A juhászból lett betyár.** Gerle János juhászként csap fel betyárnak/ cimborál a betyárokkal.

FF: Borsodnádásd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959).

**C 704.2. A kifosztott gazdagok.** Gerle János az uraságokat jár rabolni, elhajtja az állataikat.

FF: Borsodnádásd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959).

**C 704.3. Gerle János természetfeletti képessége (A megbabonázott kutyák).**

Gerle János bárhová be tud menni, mert képes megbabonázni a kutyákat. Az

erdészhez is úgy megy be, hogy a három hamis kutyát felkötö a fára, és csak azután ébreszti fel a gazdájukat.

FF: Borsodnádasd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959).

**C 704.4. Gerle János szabadulása.** Gerle János a sok lopásért börtönbe kerül, de mint tudós pásztor meggyógyítja a bíró malacait, amiért cserébe egy csomó évet elengednek a büntetéséből.

FF: Borsodnádasd (EA 12161/17. – Nemcsik Pál gy., 1959).

**C 705. Gozár.**

**C 705.1. Gozár és Jáger Jóska felségterülete.** Jáger Jóska és Gozár mint két szomszédos vidék híres betyárja fokossal megvívna egymással, úgy döntve el, hogy hol húzódjon kettejük felségterületének a határa.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 316.).

**C 706. Görbe Ferenc.**

**C 706.1. A kifosztott gazdagok.** Görbe Ferenc és betyárjai csak a gazdagokat fosztogatják, a szegény embert nem bántják.

DT: Bogyiszló (SMK 128/II. 17. – Dömötör Sándor gy.).

**C 707. Grassalkovich Antal.**

**C 707.1. Az úri betyár (A kifosztott arisztokraták).** Grassalkovich Antal gödöllői kastélyából titkos alagút vezet ki egészen az országútig. A gróf azon jár ki, és álruhában, álarcosan lesben állva rajtaüt a hozzá igyekvő főúri vendégeken, kirabolja őket, majd az alagúton visszamegy a kastélyba, és sajnálkozva hallgatja, amikor a vendégek elpanaszolják, hogy mi történt velük. Grassalkovich hatalmas vagyona túlnyomó részét e rabolt kincseknek köszönheti.

AF: Gödöllő (MZA 89070. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 708. Gub Marci.**

**C 708.1. Hogyan lett betyár Gub Marci? (A rossz szülői példa).** Gub Marci felcsap útonállónak, és noha többször is elfogják a rendőrök, az anyja azzal biztatja: „Te csak szántsál, fiam, én majd boronálok!”, és a pénzzel elsimítja a fiára váró büntetést.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.2. A nagyerejű Gub Marci.**

**C 708.2.1. A patkoltatni vitt rúgós ló.** Gub Marci a plébános rúgós lovát úgy viszi el patkoltatni, hogy alábújik a lónak, majd az állatot a lábainál fogva a nyakába veszi.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.2.2. A veder borért cipelt betongerenda.** Gub Marci fogadásból felemel egy súlyos betongerendát, és körbeviszi a templom körül.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.3. Az adakozó kedvű Gub Marci.** Gub Marci akárhányszor belovagol a faluba, a tarisznyájába nyúl, és aprópénzt szór a gyerekek közé.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

→MZ IX. C 81.8.

**C 708.4. Gub Marci bosszúja (Gub Marci és az oroszok).** Amikor a szovjetek bevonulnak a Székelyföldre, egy szovétai bálba is bemennek, de mivel nem viselkednek illendően, Gub Marci a csizmaszárában hordott késével úgy összekaszabolja őket, hogy másnap egész nap sikálják a vérfoltokat a teremben.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.5. A virtuskodó Gub Marci.**

**C 707.5.1. A vendéglőbe behajtó betyár.** Gub Marci fahordó szánnal behajt a szovétai Gomba vendéglőbe, és a bakról száz fröccsöt rendel.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.5.2. A száz fröccs.** Gub Marci a kocsmában száz fröccsöt rendel, és az egészet a padlóra önti. / Gub Marci mindenkit meghív egy italra, aki aznap ott jár a fürdőtelepen.

SZ: Parajd – 2 (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.6. A rossz hírű Gub Marci.**

**C 708.6.1. Gub Marci gyilkosságának emléke.** Gub Marci a Bucsin-tetőn a pénzéért meggyilkol egy deszkát szállító szekereset, akinek a hozzátartozói a helyszínen kőkeresztet állítanak az áldozat emlékére.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

→MZ V. E 23.

**C 708.6.2. A megijesztett gyerekek.** Ha Gub Marci azt látja, hogy a gyerekhad megbámulja, azt kiáltja oda nekik: „Hozzátok a vedret a véreteknek és a tálat a beleteknek!”

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.7. Gub Marci elfogása.** Gub Marcit úgy fogják el a csendőrök, hogy az egyik lopott tehén az ablaka alatt ellik meg, és ez alapján jönnek rá a tettes kilétére.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

**C 708.8. A megszégyenített Gub Marci.** A csendőrök az elfogott Gub Marcit – a lábára ólombéklyót kötve – végigvezetik a falu főutcáján, miközben azt kell kiabálnia: „Így jár, aki lovat lop! Így jár, aki marhát lop!”

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

→MZ IX. C 47.3.1.

**C 708.9. Gub Marci halála.** A részegen hazafelé tartó Gub Marcit tucatnyi légeny megtámadja. Az egyikük hátulról késsel elvágja a nyakát, majd belökve az árokba, a sorsára hagyják.

SZ: Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.).

### **C 710. Gyáni Sándor.**

**C 710.1. Nekérdi Pista lólopása.** Egy éjszaka bekopog valaki a nagygazda ablakán és megköszöni, hogy aznap nem hányták szét azt a szénakazlat, amelyben két napja rejtőzködik. Amikor a gazda csodálkozva megkérdezi, hogy ki ő, az ismeretlen férfi azt válaszolja, hogy Nekérdi Pista, aki már viszi is az istállóból a két szép lovat. Mire a gazda felpattan az ágyból, a betyár már messze jár, akiről a közeli csárda tulajdonosa árulja el, hogy az nem más volt, mint Gyáni Sándor, a híres betyár.

AF: Orosháza (Szűcs Sándor, 1959. 36.).

**C 710.2. Gyáni Sándor kedvenc kocsmája.** Gyáni Sándor szívesen időzik az orosházi Monori-csárdában.

AF: Orosháza (Szűcs Sándor, 1959. 36.).

**C 710.3. A jó útra tért Gyáni Sándor.** Gyáni Sándor a börtönből szabadulva jó útra tér, pásztor lesz, és öregbojtárként éli le hátralévő életét.

AF: Orosháza (Szűcs Sándor, 1959. 39.).

### **C 711. Gyeney.**

**C 711.1. A kifosztott gazdagok.** Gyeney csak a gazdagok vagyonát dézsmálja meg, a szegényeket nem bántja.

DT: Gyórszentmárton/Pannonhalma (Dallos Sándor, 1981. 64.).

**C 711.2. A legyőzhetetlen Gyeney.** Gyeney hatalmas, nagyerejű, legyőzhetetlen betyár, nagyobb hős még Sobrinál és Rózsa Sándornál is.

DT: Gyórszentmárton/Pannonhalma (Dallos Sándor, 1981. 64.).

### **C 712. Gyorgyok.**

**C 712.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Gyorgyok elrabolja a vásárba menő nagygazdák ökreit, majd az értük kapott pénzt szétosztja a szegények között.

ER: Kisküllő (MZA 82850. – Magyar Zoltán gy., 2007).

**C 712.2. Gyorgyok barlangja.** Gyorgyok a Lozsárd völgyének egyik kősziklájában tanyázik, és onnan jár rabolni a környező vidéken.

ER: Alsótök (MZA 82851. – Magyar Zoltán gy., 2006).

**C 713. Gyöngytyúk Jóska.**

**C 713.1. A pandúrból lett betyár.** Gyöngytyúk Jóska pandúrból válik betyárrá. Viselt dolgai miatt harminc év börtönre ítélik.

FF: Palócföld (PMNA 830/3. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 713.2. Gyöngytyúk Jóska elfogása (Az elárult betyár).** Gyöngytyúk Jóska a szeretőjénél fogják el, mert valaki a faluból beárulja.

FF: Palócföld (PMNA 830/3. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 713.3. Gyöngytyúk Jóska halála.** Gyöngytyúk Jóska az árnyékszékre kikéredzkedve akar megszökni a fogdából, de a zsandárok lelövik a menekülő betyárt.

FF: Palócföld (PMNA 830/3. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 714. Győrfi Mózsi.**

**C 714.1. A félrevezetett csendőrök.** A csendőrök által üldözött Győrfi Mózsi egy kaszálóhoz érkezik, ahol éppen le vannak feküdvé déli pihenőjükre az emberek. Győrfi Mózsi felkap egy kaszát, és nekifog kaszálni a réten. Amikor a csendőrök odaérkeznek, kérdezik tőle, hogy nem látott-e egy ember errefelé szaladni, mire a betyár azt válaszolja, hogy bizony látott, de az az ember már továbbhaladt. A csendőrök Győrfi Mózsi útmutatása alapján tovább keresik a betyárt, ő pedig a kaszát letéve megy a dolgára annak tudatában, hogy túljárt üldözői eszén.

ER: Marossárpatak (EA 26155/8. – Ercsei Enikő gy., 1994; „Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 109.).

**C 717. Hajnal Jancsi.**

**C 717.1. Hajnal Jancsi bandája.** Hajnal Jancsi somogyi betyárbandája.

DT: Somogy megye – 2 (EA 19182/6., 36. – Pintér István gy., 1963).

**C 718. Hajtó Miklós.**

**C 718.1. Savanyú Jóska betyárja.** Hajtó Miklós Savanyú Jóska bandájában betyárkodik.

DT: Óriszentpéter (Moldova György, 1974. 196.; Szikszay Edit, 1990. 40.).

**C 718.2. A betyár hátára süttött akasztófa.** Hajtó Miklós hátára még fogsága idejéből egy akasztófa van süttve. Amikor egy multság alkalmával többen két-

ségbe vonják Hajtó Miklós egykori betyárságát, felhúzza az ingét bizonyítja be mindenki előtt az igazságot.

DT: Őriszentspéter (Moldova György, 1974. 196.; Szikszay Edit, 1990. 40.).

**C 718.3. Az önérzetes betyár.** Az orvosnak elvész egy csirkéje, és az öreg Hajtó Miklóstra gyanakszik. Ezt hallva Hajtó felveszi régi pitykés betyármellényét, magához veszi a fokosát, majd a fegyverrel megzörgeti az orvos ablakát, és azt kiáltja be: „Raboltam, embert is öltem, de csirkét nem loptam!” Attól kezdve az orvos kárpótlásul minden reggel küld az idős betyárnak egy kupica pálinkát.

DT: Őriszentspéter (Szikszay Edit, 1990. 40.).

### **C 719. Halász Bandi.**

**C 719.1. A lovával ivó betyár.** Halász Bandi a lovát is bevezeti a kocsmába, és ott itatja, amíg ő is bent van.

DT: Sattrinca (MZA 91179. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 719.2. Halász Bandi menekülése.** Halász Bandit a kocsmá bejáratánál várják a rendőrök, de ő még a kocsmában felül a lova hátára, és fegyverrel a kézben kitör onnan olyan sebesen és váratlanul, hogy nem tudják elfogni.

DT: Sattrinca (MZA 91179. – Magyar Zoltán gy., 2010).

### **C 720. Haslag Józsi.**

**C 720.1. Az önfeláldozó betyár.** Haslag Józsit akkor fogják el a csendőrök, amikor a lopott állatokat a vásártéren át akarja adni az orgazdának. A vallas során mindent magára vállal, hogy ne keverje bele egyik társát sem. A lopásért halálra ítélik, és felakasztják.

AF: H. n. (DMNA 716/643., 647. – Béres András gy., 1963).

### **C 721. Hatos.**

**C 721.1. Hatos betyár búvóhelye.** A magyaregregyi Sátorkő Hatos betyár búvóhelye/menedékhelye.

DT: Magyaregregy (Füzes Miklós szerk., 1997. 70.).

### **C 722. Hényel Jóska (Masta).**

**C 722.1. A megfutamított csehek.** Hényel Jóska egy géppuskasorozattal megfutamít egy egész szakasz cseh katonát.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 122.).

**C 722.2. A rablógyilkos Hényel Jóska.** Hényel Jóska hatvan darab juhot hajt el azután, hogy megöli az állatok gazdáját, egy idős házaspárt.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 122.).



**C 722.3. Hényel Jóska elfogása (Az elárult betyár).** Hényel Jóskát a váci börtönbe zárják be, olyan helyre, hogy a cellája alatt folyik el a Duna. A mostoha körülmények annyira megviselik a betyárt, hogy súlyosan megbetegszik, és hamarosan meghal.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 123.).

**C 722.5. Hényel Jóska pincéje.** Hényel Jóska búvóhelye egy maga által ásott bunker a Zabar környéki erdőben.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 122–123.).

**C 723. Hipi és Pamu.**

**C 723.1. A nevezetes bundalopás.** Hipi és Pamu lóháton mennek be a textilüzletbe, és úgy lopják el az értékes bundákat.

FF: Perény (MZA 84665. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 724. Hoffner.**

**C 724.1. Hoffner és bandája.** Hoffner háromtagú rablóbandája.

ER: Fehéregyháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 313.).

**C 724.2. Hoffner a vendéglőben.** Hoffner lóháton megy be a legelegánsabb segesvári vendéglőbe.

ER: Fehéregyháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 314.).

**C 724.3. Találkozás Hoffnerrel.** Visszaemlékezés a Hoffnerrel való találkozásra.

ER: Fehéregyháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 313–314.).

**C 725. Horváth Jóska.**

**C 725.1. A szegények pártolója.** Horváth Jóska segíti a szegényeket, csak a nagyzdákhoz jár lopni.

AF: Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 149.).

**C 725.2. Horváth Jóska bosszúja (A megüzent veres kakas).** Horváth Jóska megüzeni a bírónak, hogy ha nem tesz le neki egy bizonyos pénzüsszeget a kijelölt helyre, a veres kakas fog kukorékolni a háza tetején. Miután a pénzt nem kapja meg, valóban felgyújtja a bíró házát. / Horváth Jóska az ellenségeit házuk felgyújtásával fenyegeti meg/felgyújtja a házukat.

AF: Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 209. – Kovács Szeréna gy., 1980); Értarcsa (Magyar Zoltán, 2012c. 150.).

**C 725.3. Horváth Jóska rablásai.**

**C 725.3.1. Az elhajtott állatok.** Horváth Jóska elhajtja a tehéncordát/elhajt egy csapat disznót.

AF: Szalacs (Magyar Zoltán, 2012c. 150.).

**C 725.3.2. Az ellopott élelem.** Horváth Jóska a rejtekhelyéről előbújva ellopja a mezőn dolgozó emberek ebédjét.

AF: Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 209. – Kovács Szeréna gy., 1980); Értarcsa – 3 (Magyar Zoltán, 2012c. 150.).

**C 725.4. „Itt járt Horváth!” (A betyár által elfogyasztott ebéd).** Horváth Jóska kilopja a mezőn dolgozó emberek tarisznyájából az ebédet/beoson a házba és megeszi az ebédre főzött bablevest, majd egy cetlit hagy ott azzal az üzenettel: „Itt járt Horváth. Máskor is eljövök és megeszem!”/„Itt járt Horváth, megettem a paszulyt, de még este is eljövök!”/„Itt járt Horváth, megevett hét tányér paszulyt”.

AF: Értarcsa – 3 (Magyar Zoltán, 2012c. 150.).

**C 725.5. Az asszonyok réme.** Horváth Jóska a határban meztelenre vetkőzve ijesztgeti az asszonyokat.

AF: Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 150.).

**C 725.6. Horváth Jóska menekülése.**

**C 725.6.1. A megtévesztett csendőrök.** A csendőrök által kergetett Horváth Jóska a napszámosok közé áll. Üldözői a kapáló munkások láttán tovább mennek, és másutt keresik a betyárt.

AF: Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 149–150.).

**C 725.6.2. A fordított patkó.** Horváth Jóska fordítva vereti lovára a patkót, ezáltal tévesztve meg az őt kereső csendőröket.

AF: Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 149.).

**C 725.7. Horváth Jóska rejtekhelye.** Horváth Jóska egy odvas nyárfá belsejében rejtőzik el a csendőrök elől, és a fa tetejébe felmászva kémleli őket. E fát az érkörtvélyesi határban „Lyukas nyárfá” néven emlegetik a helybeliek.

AF: Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 209–210. – Kovács Szeréna gy., 1980).

**C 726. Hucu.**

**C 726.1. Hucu és csapata.** Hucu egy a kommunistákat gyűlölő ellenálló, aki csapatot szervez a Karánsebes környéki hegyekben, és rajtuk ütve lefegyverez egy egész szakasz csendőrt.

SZ: Bibarcfalva (Magyar Zoltán, 2011b. 184.).

**C 726.2. Hucu halála (Az elárult Hucu).** Hucut egy asszony árulja el, aki az ellenállóknak viszi a híreket. Hucu ellen egy egész ezred katonaságot vezényelnek

ki, akik bekerítik a vezér rejtekhelyéül szolgáló területet, majd amikor menekülni próbál, lelövik/elfogják és agyonlövik.

SZ: Bibarcfalva (Magyar Zoltán, 2011b. 184.).

**C 726.3. A megbosszult vezér.** A megölt Hucu emberei elfogják az őket eláruló asszonyt, és bosszúból levágják mindkét mellét, kiszúrák a szemét, és úgy vezetik vissza a faluba.

SZ: Bibarcfalva (Magyar Zoltán, 2011b. 184.).

**C 727. Hudák Sanyi.**

**C 727.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Amit Hudák Sanyi a gazdagoktól, a nagygazdáktól rabol, szétosztja a szegény emberek között.

AF: Nagytárkány (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

**C 728. Hugyák Bandi.**

**C 728.1. Hugyák Bandi akasztása.** Hugyák Bandi az akasztása előtt azt kéri, hogy eldalolhassa a nótáját. Amikor eldalolta, a kalapját a földhöz vágja, és úgy áll az akasztófa alá.

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 58.).

**C 731. Illés Pál.**

**C 731.1. Az erdei fuvar (A betyár hálája).** Illés Pál két betyártársával felkérérdzik egy kocsira, amely a Bakonyon megy keresztül. Egy darabig elvitetik magukat, majd amikor leszállnak, a fuvarért busás borraivalót adnak.

DT: Bakony vidéke (Pesti Napló, 1862. 162. szám, 3.).

**C 731.2. Illés Pál akasztása (A betyár bosszúja).** Amikor a hóhér Illés Pált akasztja, a kisujja véletlenül a betyár szája elé kerül, aki azt bosszúból leharapja.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 311.).

**C 732. Illik Laci.**

**C 732.1. Illik Laci kedvenc csárdája.** Illik Laci leginkább a Szete és Lontó között fekvő Litasi csárdában szeret tartózkodni.

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 20.); Ipolypászto (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.); Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

**C 732.2. Illik Laci elfogása.** Egy pandúr koldusnak öltözve megy be az Illik Laci által előszeretettel látogatott csárdába, ott egy pénzköteget húz elő a zsebéből, és azt feltűnően számolgatni kezdi. A betyár felfigyel a pénzes idegenre, és követni kezdi, belesétálva a pandúrok csapdjába, akik már várnak rá és elfogják.

FF: Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 20.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.).

**C 733. Irini.**

**C 733.1. A kisásott fal.** Irini (és Svarni) a falat kiásva lopja el a házban lévő értékeket.

FF: Garany (MZA 97532. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**C 733.2. Az álruhás rablás (A betyár női ruhában).** Irini (és Svarni) asszonyi ruhába öltözve megy rabolni, hogy ne ismerjék fel.

FF: Garany, Imreg (MZA 99787., 99789. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014).

**C 733.3. Irini rablógyilkosságai.** Irini (és Svarni) kirabolja és meggyilkolja az áldozatait.

FF: Garany – 2, Imreg, Magyarsas (MZA 97532., 99796., 99789., 99788. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014).

**C 733.4. Irini elfogása (Az elárult betyár).** Irinit árulás következtében fogják el a csendőrök.

FF: Garany (MZA 97532. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

→MZ VII. C 915.

**C 734. Iván János.**

**C 734.1. Iván János tolvajlásai.**

**C734.1.1. Az ellopott lakodalmi menü.** Iván János kiszemeli azt a házat, ahol nagy vendégségre/lakodalomra készülnek. Az esküvő előtti éjjel bemászik a kamrába, és ellopja az összes elkészített ételt.

FF: Hardicsa – 3 (MZA 99782–99784. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014).

**C 734.2. Iván János búvóhelye.** Iván János az őt kereső csendőrök elől egy kútba ereszkedik le, ahol azok nem keresik, s így nem találják meg.

FF: Hardicsa – 3 (MZA 99782., 99785., 99786. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013–2014).

**C 735. Iványi Gábor.**

**C 735.1. Iványi Gábor rablásai.**

**C 735.1.1. Iványi Gábor lótolvajlásai (A lovak rejtekhelye).** Iványi Gábor lovakat lop, és a lopott állatokat a szülői háznál az udvaron álló kerek nádkúpban/a főbíró udvarán egy föld alatti istállóban rejti el.

AF: Nádudvar – 2 (DMNA 716/620., 638. – Béres András gy., 1963).

**C 735.1.2. Az ellopott tehenek.** Iványi Gábor tehenet hajt el. A megkárosított gazdák rostát forgattatnak, hogy megtudják, merre vitte a rabló az állatokat.  
AF: Nádudvar (DMNA 716/651. – Béres András gy., 1963).

**C 735.2. Iványi Gábor orgazdája.** Iványi Gábor orgazdája a nádudvari szolgálóbíró.  
AF: Nádudvar – 2 (DMNA 716/638. – Béres András gy., 1963).

**C 735.3. Iványi Gábor menekülése.** Iványi Gábor a nádtetőt kibontva a padláson keresztül menekül ki a házból a pandúrok elől, majd a nádkúpba rejtett lovára felpattanva elvágtat. / Iványi Gábor a fokosát egy gödör felett keresztbe téve, nagydarab földet húz rá, és alábújjik. A pandúrok fölötte mennek el, de nem veszik észre.  
AF: Nádudvar – 2 (DMNA 716/633., 637. – Béres András gy., 1963).

**C 735.4. Iványi Gábor halála.** A menekülő betyárt a járőröző pandúrok felismerik, és lelövik.  
AF: Nádudvar (DMNA 716/644. – Béres András gy., 1963).

**C 735.5. Iványi Gábor sírja.** A lelőtt betyárt a lova beviszi egy ismerősei által lakott tanyára. A nádudvari temetőben temetik el, a sírját hosszú ideig gondolzza valaki, mert mindig van rajta friss virág.  
AF: Nádudvar – 2 (DMNA 716/643., 648. – Béres András gy., 1963).

### **C 737. Jáger Imre.**

**C 737.1. A pásztorból lett betyár.** Jáger Imre az édesapjához hasonlóan pásztor-kodik, mielőtt felcsap betyárnak.  
DT: Keménfa (SMNK 856/3. – Avas Kálmánné gy., 1973).

**C 737.2. Hogyan lett betyár Jáger Imre?** Jáger Imre agyonüti az őt megszidó számadó juhászt, azért kell elbujdosnia.  
DT: Keménfa (SMNK 856/3. – Avas Kálmánné gy., 1973).

**C 737.3. Jáger Imre társa.** Jáger Imre csatlakozik Kisgyerek Jóskához (Kisgyerek Sándorhoz), és attól kezdve együtt betyárkodnak.  
DT: Keménfa (SMNK 856/3. – Avas Kálmánné gy., 1973).  
→MZ VII. C 760.

**C 737.3. Jáger Imre elfogása.** A hóban látható lábnyomokat követve a pandúrok rátalálnak a szőlőhegyi pincében rejtőző betyárra, és elfogják Jáger Imrét.  
DT: Keménfa (SMNK 856/3–4. – Avas Kálmánné gy., 1973).

**C 738. Jakab János.**

**C 738.1. A fordított patkó (Jakab János menekülése).** Jakab János úgy menekül el a pandúrok elől, hogy megfordítja a lova lábán a patkót.

AF: Nyíradony (JAMNA 441-68/6. – Béres András gy., 1952).

**C 738.2. Jakab János látogatása.** Jakab János az esti órákban beköszön egy tanya-nyára, szállást és enni kér, majd békésen távozik.

AF: Nyíradony (JAMNA 441-68/6. – Béres András gy., 1952).

**C 739. Jakab Samu.**

**C 739.1. A pásztorból lett betyár.** Jakab Samu teheneket őriz, mielőtt felcsap betyárnak.

AF: Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959).

**C 739.2. Miért lett betyár Jakab Samu?** Jakab Samu gyümölcscsöszként szolgál, amikor három lopni akaró legény felbosszantja, mire agyoncsapja egyiküket a fokosával. Hogy ne zárják a gyilkosság miatt börtönbe, elbujdosik.

AF: Tiszakarád (EA 7199/1. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.3. A tisztakezű betyár.** Jakab Samu embert nem öl, kezéhez vér nem tapad.

AF: Újdombrád (Küllös Imola, 1988. 201. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.4. A szegények pártolója.** Jakab Samu disznót visz a szegény embereknek, és együtt mulat velük.

AF: Újdombrád (Küllös Imola, 1988. 201. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.5. Jakab Samu társai.** Jakab Samu Recsku Janival és Törössel (Poós Jánossal) együtt betyárkodik.

AF: Tiszakarád (EA 7199/1. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.6. Jakab Samu rablásai.** Jakab bemegy egy urasághoz, és elhajtja a szarvasmarháit.

AF: Újdombrád (JAMNA 139-67/35. – Szabó Erzsébet gy., 1959).

**C 739.7. Jakab Samu egyetlen vétke.** Jakab Samu a társai rábeszelésére részt vesz egy zsidó kocsmáros kirablásában, és mivel a kocsmáros nem adja oda nekik a pénzét, a feleségével együtt élve megnyúzzák őket. A társai a kocsmáros lányát is meg akarják nyúzni, de Jakab Samu segít neki elmenekülni. Utóbb a lány vallomása menti meg őt az akasztófától.

AF: Tiszakarád (EA 7199/1–3. – Balassa Iván gy., 1959); Újdombrád – 2 (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.8. Jakab Samu menekülése.**

**C 739.8.1. A fordított patkó.** Jakab Samu föld alatti rejtékúton jár fordítva patkolt lován.

AF: Újdombrád (JAMNA 139-67/28.; NIFA 101/29. – Szabó Erzsébet gy., 1959); Újdombrád (JAMNA 136-67/11. – Voigt Vilmos gy., 1959).

**C 739.8.2. A félrevezetett pandúrok.** Jakab Samu az öt kereső pandúrokat félrevezetendő a béresek/az aratók/a favágók közé áll, és az odaérkező pandúrok nem ismerik fel.

AF: Újdombrád (JAMNA 139-67/35.; NIFA 100/6. – Szabó Erzsébet gy., 1959); Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.8.3. „Nem látta-e Jakab Samut?”** A pandúrok elől menekülő Jakab Samu a szántó béresek/a favágók közé áll/a legelőn magára teríti a kondás bundáját. Amikor a pandúrok odaérkeznek, éppen tőle kérdezik, hogy nem látta-e Jakab Samut. A betyár azt feleli, hogy látta, de már elszaladt/látta, sőt tőle is elvitt három malacot. A pandúrok Jakab Samut keresve továbbmennek.

AF: Újdombrád (JAMNA 139-67/35. – Szabó Erzsébet gy., 1959); Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959); Újdombrád (NIFA 679.; Küllős Imola, 1988. 201. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.8.4. Menekülés a kéményen keresztül.** Jakab Samu a szabadkéménybe felmászva és onnan a tetőre leugorva menekül el az öt kereső csendőrök elől.

AF: Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.8.5. Menekülés a padláson keresztül.** Jakab Samu a nádfödeles ház tetőzetét megbontva menekül el az öt üldöző csendőrök elől.

AF: Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.8.6. A fa tetejére rejtőzött betyár.** Jakab Samu az öt kereső pandúrok elől egy nagy fa lombjai közé rejtőzik.

AF: Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.9. Jakab Samu búvóhelye.** Jakab Samu a Tiszakarád környéki erdőkben és nádasokban rejtőzik.

AF: Tiszakarád (EA 7199/2. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.10. Jakab Samu elfogása (Az elárult betyár).** A pandúrok háromszáz forintot ígérnek Jakab Samu keresztkomájának, ha elfogja a betyárt. A kapzsi

kocsmáros rááll az alkura, és amikor a koma belép a csárdába, a kocsmáros egy kapával/ásóval leüti.

AF: Újdombrád (JAMNA 139-67/35.; NIFA 100/6. – Szabó Erzsébet gy., 1959); Tiszakarád (EA 7199/2–3. – Balassa Iván gy., 1959).

**C 739.11. Jakab Samu börtönévei.** Az elítélt Jakab Samu 35 évet raboskodik az illavai fegyházban. / Jakab Samu a szabadulását követően azt mondja: „Ha megette a vármegye a csontomat, egye meg a húsomat is!”

AF: Tiszakarád (EA 7199/3. – Balassa Iván gy., 1959); Újdombrád (Küllös Imola, 1988. 202. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 739.12. Jakab Samu hőstette.** A börtönből szabadult Jakab Samu a románok betörésekor vállalkozik arra, hogy csónakkal egyenként átszállítja a román katonákat a Tiszán, de amikor a folyó közepére ér, a rézfokosával fejbe kólintja, és a vízbe hánnya őket.

AF: Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).  
→MZ IV. C 129.10.

**C 739.14. A jó útra tért Jakab Samu.** Jakab Samu vándorként egy tanyán kér éjszakai szállást, és reggel arra kéri a gazdát, hogy alkalmazza őt. Felfogadják, és mint pásztor a haláláig ott él a tanyán.

AF: Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); Nyírtura (NIFA 117/7. – Heleszta Sándor gy., 1959).

**C 739.15. Egyéb hagyományok.** Jakab Samuról szóló egyéb történetek.

AF: Újdombrád – 3 (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).

**C 740. Jeges (Máté György).**

**C 740.1. Hogyan lett betyár Jeges?** Jeges megszökik a katonaságtól, és inkább a törvényen kívüli életet választja.

SZ: Kászonimpér (MZA 1470. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 311–312.); Gyimes: Farkasok pataka (Uo., 310.; Uő, 2008b. 92.); Gyimes: Lesőd (Uő, 2009a. 285.); Magyarhermány (Uő, 2011b. 181.).  
ER: Hídvég (MZA 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 740.2. Jeges társai.** Jeges Pusztával és Dézsivel együtt betyárkodik.

→MZ VII. C 440.1. →MZ VII. C 678.3.

**C 740.3. A szegények pártolója.** Jeges pártolja, segíti a szegény embereket.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (Magyar Zoltán, 2003. 310.; Uő, 2008b. 92.); Kászonjakabfalva (Uő, 2011a. I. 74.).



**C 740.4. Jeges bosszúja.** Jeges megbünteti a népnyúzó erdészt/lefegyverzi az üdülő szekuritátés tiszteteket.

SZ: Gyergyószentmiklós (EA 27257/70. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Kászonjakabfalva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 74.); Magyarhermány (Uő, 2011b. 181.); Kászonaltíz (Iochom István, 2013.).

**C 740.5. „Itt járt Jeges”.** Jeges és társai az állami üzletből/az esztenákról vételeznek maguknak azt, amire szükségük van, majd távozóban egy papírt hagynak ott nyugtaként, amelyen az áll: „Itt járt Pusztai, Dézsi és Jeges”.

ER: Hídvég – 2 (MZA 91349., 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 740.6. Jeges álsruhában.** Jeges katonatisztnek öltözve megy be a társaival a laktanyába, majd fegyvert, lőszert vételezve feltűnés nélkül távoznak.

SZ: Gyimes: Sántatelek, Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 311–312., 312.); Gyimes: Csinód (Uő, 2009a. 284.).

**C 740.7. Jeges menekülése.**

**C 740.7.1. A megtévesztett csendőrök.** Jeges járőröző csendőrökbe botlik az erdei ösvényen, de feltalálja magát, és úgy tesz, mintha csipkebogyószedő lenne.

A csendőrök ügyet sem vetnek a csipkét szedő emberre, és Jeges megszabadul.

SZ: Kászonaltíz (Magyar Zoltán, 2011a. I. 75–76.).

**C 740.7.2. A Jeges név eredete.** Jeges az őt üldöző csendőrök elől bebújik a befagyott patak jege alá, ahol nem veszik észre, és e megmeneküléséről kapja utóbb a melléknevét is.

ER: Hídvég (MZA 91350. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**C 740.8. Jeges halála.**

**C 740.8.1. A tyúkólban megölt Jeges.** Jeges az őt üldöző rendőrök elől egy tyúkólba menekül, de ott is felfedezik. Mivel nem hajlandó megadni magát, szitává lövik az ólat a benne rejtőző Jegessel együtt.

SZ: Kászonfeltíz – 2, Kászonimpér – 2 (MZA 1365–1367., 1370. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 285–286.); Kászonaltíz, Kászonfeltíz, Kászonimpér, Kászonjakabfalva, Kászonújfalva (Uő, 2011a. I. 76–79.); Bodos, Bardóc (Uő, 2011b. 183–184., 184.); Kászonújfalva (Iochom István, 2013).

**C 740.8.2. A disznópajtában megölt Jeges.** Jeges az őt üldöző rendőrök elől egy disznóólba menekül, de ott is felfedezik. Mivel nem hajlandó megadni magát, szitává lövik az ólat a benne rejtőző Jegessel együtt.

SZ: Kászonjakabfalva, Kászonfeltíz (MZA 1368., 1369. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Lesód (Magyar Zoltán, 2009a. 285.); Csíkszentmárton\* (Uő, 2011a. I. 148.).

**C 740.8.3. Az elárult Jeges.** Jeges egy tyúkólban/disznópajtában rejtőzik el az üldözői elől, de egy cigány észreveszi és elárulja a rendőröknek. A rendőrök, egy lovat ígérve neki, a cigányt küldik előre, hogy nyissa ki az ólajtót /hogy a bűvőhelyéről húzza ki a sebesült Jegest, aki azonban az őt eláruló cigányt nyomban lelövi.

SZ: Kászonfeltíz – 2, Kászonimpér – 2 (MZA 1365., 1367., 1369., 1370. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Lesőd, Csinód (Magyar Zoltán, 2009a. 285., 285–286.); Kászonaltíz, Kászonfeltíz, Kászonimpér, Kászonjakabfalva, Kászonújfalú (Uő, 2011a. I. 76–79.); Bodos (Uő, 2011b. 183–184.); Kászonújfalú (Iochom István, 2013.).

**C 740.8.4. Az öngyilkos Jeges.** Amikor a rendőrök elől egy tyúkólba/diszpajtába bújt Jeges látja, hogy már semmiképpen sem menekülhet el, a saját fegyverével öngyilkos lesz.

SZ: Kászonimpér (MZA 1367. – Magyar Zoltán gy., 2002); Kászonaltíz, Kászonújfalú (Magyar Zoltán, 2011a. I. 76–77., 77–78.).

**C 740.8.5. A szülei által azonosított Jeges.** Jeges holttestét a rendőrök közszemlére teszik ki Nagykászonban/Kézdivásárhely főterén, hogy mindenki láthassa. Odaviszik Jeges anyját/apját is, aki a mellén látható anyajegy alapján azonosítja/tudja csak felismerni a felismerhetetlenségig összelövődözött fiát.

SZ: Kászonimpér (MZA 1370. – Magyar Zoltán gy., 2002); Gyimes: Farkasok pataka\* (Magyar Zoltán, 2003. 316.; Uő, 2008b. 95.); Kászonfeltíz, Kászonimpér (Uő, 2011a. I. 76., 78–79.); Bodos (Uő, 2011b. 183–184.).

### **C 741. Juhász Andor.**

**C 741.1. Juhász Andor ajándéka (A szekérrúddal mért kelme).** Juhász Andor találkozik egy vásárra menő szegény asszonnyal, és megsajnálja. Megállít egy rőfös szekeret, és a kereskedőnek megparancsolja, hogy mérjen ki annyi rőf ruhát, amennyit az asszony venni szeretne, de a szekér rúdja legyen a hossz mérték. Az asszony annyi kelmét kap, hogy alig tudja elcipelni, majd Juhász Andor a kereskedőnek is megtéríti a portéka árát.

DT: Balatonmagyaród (Kardos Ferenc, 2009. 165–166.).

**C 741.2. Juhász Andor rablásai (A meglátogatott földesúr).** Juhász Andor egy éjjel beállít a földesúrhoz és közli vele, hogy mennyi pénzre lenne szüksége, majd a kapott összeggel békésen eltávozik.

DT: Balatonmagyaród (Kardos Ferenc, 2009. 165.).

**C 741.3. Juhász Andor halála.** Juhász Andor a szeretőjénél tartózkodik éppen, amikor hazaérkezik az asszony férje. Mivel a férfi nem mer nyíltan szembe szállni a betyárral, cselhez folyamodik: borral kínálja, és amikor Juhász Andor iszik,

felkapja a sarokból a fejszét, és azt a betyár lábába vágja. Mire a riadóztatott zsandárok a helyszínre érkeznek, elfolyik a betyár vére és meghal.

DT: Balatonmagyaród (Kardos Ferenc, 2009. 165.).

**C 742. Juhász Karcsi.**

**C 742.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Juhász Karcsi a gazdagoktól szerzett pénzt szétosztja a szegény emberek között.

FF: Nemesoroszi (MZA 103041. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

**C 742.2. Juhász Karcsi halála.** Üldözői elől Juhász Karcsi egy padlásra menekül, de elárulják, és menekülés közben egy púpos ember leszúrja.

FF: Nemesoroszi (MZA 103041. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

**C 743. Juhász Mihály.**

**C 743.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Juhász Mihály a gazdagoktól szerzett pénzt szétosztja a szegény emberek között.

AF: Záhony (EA 4038/10. – Béres András gy., 1953).

**C 743.2. Juhász Mihály kivégzése.** Az elfogott Juhász Mihályt halálra ítélik, és felakasztják.

AF: Záhony (EA 4038/10. – Béres András gy., 1953).

**C 744. Juhász Pál.**

**C 744.1. Miért lett betyár Juhász Pál?** Juhász Pál nem akar katona lenni, inkább beáll betyárnak.

FF: Hasznos (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).

**C 744.2. Juhász Pál elfogása.** Juhász Pált a kocsmában fogják el: a belépő csendőrök megadásra szólítják fel a betyárt, mire az a baltáját hozzájuk akarja vágni, de a balta a mestergerendába csapódik, majd onnét az egyik csendőr fejére esik, és kiüti a szemét. Az ellenálló Juhász Pált megrohanja és leteperi a többi csendőr.

FF: Hasznos (SMK 128/II: 45. – Dömötör Sándor gy.).

**C 745. Kanász Péter.**

**C 745.1. Kanász Péter kivégzése.** Kanász Péter az akasztása előtt azt kéri, hogy eldalolhassa a nótáját. Amikor eldalolta, a kalapját a földhöz vágja, és úgy áll az akasztófa alá.

AF: Nagykőrös (Nagy Lajos, 1938. 58.).

**C 746. Kandrik.**

**C 746.1. A lótolvaj Kandrik.** Kandrik úgy köti el a lovakat, hogy rongyot köt a lábukra, hogy ne legyen hallható a paták dobogása.

FF: Péder (MZA 84663. – Magyar Zoltán gy., 2008); Makranc (MZA 84664. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 746.2. Kandrik alagútja.** Kandrik a lakóházától egészen az erdőig alagutat ás, hogy szükség esetén kimenekülhessen a rendőrök elől.

FF: Makranc (MZA 84664. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 746.3. Kandrik halála.** Kandrikon rajtaütnek a rendőrök, és menekülés közben (miközben a pincéjébe/alagútjába próbál beugrani) lelövik.

FF: Makranc (MZA 84664. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 747. Kánya Kálmán.**

**C 747.1. Kánya Kálmán elfogása.** Kánya Kálmánt alvás közben fogják el a csendőrök.

AF: Péterréve (Penavin Olga, 1978. 61.).

**C 748. Kara.**

**C 748.1. Kara halála.** Kara betyárt heves tűzharcban az erdei rejtekhelyén lövik le a pandúrok. A fában, amely mögül Kara az üldözőire tüzel, utóbb ezer lövés nyomát számolják össze.

DT: Kadarkút (EA 5886/46. – Hofer Tamás gy., 1953).

**C 749. Karjú János.**

**C 749.1. A kocsis betyár.** Karjú János kocsival jár rabolni.

AF: Zenta (Penavin Olga, 1978. 51.).

**C 749.2. Karjú János halála (Az ál-Rózsa Sándor).** Karjú János Rózsa Sándornak adva ki magát jár rabolni. Amikor ezt Rózsa Sándor megtudja, felkeresi Karjút, megásatja vele a sírját, majd lelövi, és egy eperfát ültet a sírja fölé.

AF: Zenta (Penavin Olga, 1978. 51.).

**C 750. Katona Józsi.**

**C 750.1. Katona Józsi halála.** Katona Józsit az őt üldöző pandúrok az ajkai Katona Józsi-árokban lövik le, arról kapja a határrész a nevét.

DT: Ajka (Veszprém megye földrajzi nevei III., 1991. 192. – Pesty Frigyes, 1864. Veszprém vármegye).

**C 751. Keserű.**

**C 751.1. Keserű szeretői.** Keserű szeretője az Ágota csárda csaplárosnéja/egy karcagi/egy kunmadarasi asszony.

AF: Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 129–131.).

**C 751.2. Keserű elfogása.** Keserű Jóska csaplárosné szeretője értesülve arról, hogy a kedvese más menyecskéhez is járogat, elhatározza, hogy a hűtlenségéért megbünteti a betyárt. Értesíti a pandúrokat, hogy Keresű mikor fog legközelebb ott tartózkodni nála a csárdában. Amikor a pandúrok betoppannak, a csaplárosné egy ruhásládába bújtatja a betyárt, majd fennhangon mondja, hogy ott ne is keressék Keserűt, mert az éppen a szeretőjénél egy másik községben jár, közben viszont a fejével a láda felé int, hogy ott van. Keserűt a pandúrok kihúzzák a ládából, és vasra verve viszik el.

AF: Karcag (GYINMA 42/4–5. – Papp Lajos gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 129–131.).

**C 752. Keserű Jóska.**

**C 752.1. Keserű Jóska erdei rejtkehelye.** Keserű Jóska erdei rejtkehelye a Zala község határában elterülő Betyársor nevű akácos.

DZ: Zala (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 210.).

**C 752.2. A megbüntetett szidalmazó.** Keserű Jóska véletlenül meghallja, hogy két asszony éppen arról beszélget, hogy nem szeretnének találkozni a betyárokkal. Büntetésül a betyár az egyik asszony talpát teleszurkálja gombostűvel.

DT: Cserszegtomaj (Vajkai Aurél, 1964. 319.; Réthelyi Jenő, 1984. 55.).

**C 753. Keszerice Ferenc.**

**C 753.1. A pásztorból lett betyár.** Keszerice Ferenc gulyás létére csap fel betyárnak.

DT: Csurgó (EA 13638/25. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 625.).

**C 753.2. Keszerice Ferenc kedvenc csárdája.** Keszerice Ferenc a csurgói Kökényesi csárdában szeret tartózkodni.

DT: Csurgó (EA 13638/25. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 625.).

**C 753.3. A mestergerendába vágott fejsze.** Keszerice Ferenc a csurgói Kökényesi csárda mestergerendájába vágja bele a fejszéjét, majd azt mondja, hogy vegye ki az, aki embernek érzi magát. Hosszú idő után végül egy horvát embernek sikerül, de a betyár nyomban le is vágja a fejét.

DT: Csurgó (EA 13638/25. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 625.; Csurgó földrajzi nevek szerint, 1985. 49.).

### **C 754. Khena.**

**C 754.1. A kifosztott gazdagok.** Khena és társa, Szrajla csak a gazdagokat fosztogatja, a szegényeket nem bántja.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439.).

**C 754.2. A medveadász betyárok.** Khena és társai a vadonban a rablásán kívül főként medveadászattal foglalkoznak.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439.).

**C 754.3. Khena felségterülete.** Khena és Szrajla megegyeznek, hogy úgy osztják fel egymás között a havasi területeket, hogy korán reggel fölkelve elindulnak egymáshoz, és ahol találkoznak, ott lesz a határ, amit egy nagy kővel jelölnek majd meg. Khena elalszik, és csak akkor ébred fel, amikor a betyártársa már a közelben jár, aki könyörületből a szomszédos patak völgyet meghagyja neki.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 440.).

→MZ I. D 78.1.

**C 754.4. Khena kincsei.** Khena és betyártársainak elrejtett kincsei a Máramarosi-havasokban.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439–440.).

→MZ VII. C 933.

### **C 755. Kibikk Péter.**

**C 755.1. Kibikk kútja.** A töröcskei Garasos kutat az ott tanyázó Kibikk Péter ássa ki.

DT: Töröcske (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 537.).

### **C 756. Kicsina.**

#### **C 756.1. Kicsina tolvajlásai.**

**C 756.1.1. Az ellopott disznótoros.** Kicsina a kamra falát kifúrva/a pinceablakot kibontva jut be a házba, és viszi el az előző nap vágott disznó húsát.

AF: Székudvar (MZA 99921. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 756.3. Az elfogott Kicsina.** A lopáson kapott Kicsinát a csendőrök az ellopott ekét/tábla szalonnát a hátára kötve hajtják végig a falun.

AF: Székudvar – 2 (MZA 99917., 99918. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

→MZ IX. C 47.3.1.

**C 757. Kicsindi Pál.**

**C 757.1. A beváltott kötelezvény (Az elfogott főispán).** Kicsindi Pál húsz betyártársával huszárruhába öltözve feltartóztatja a főispán hintóját, és azt a kötelezvényt dugja az orra alá, amit a vármegyei méltóság egy évvel korábban állított ki neki. A főispán kénytelen-kelletlen kifizeti a kötelezvényben szereplő összeget, mire a betyárok az útjára engedik.

FF: Zsély (MZA 88956. – Danczi Lajos gy., 1975).

**C 758. Kis Barta.**

**C 768.1. Kis Barta, a kapcabetyár.** Kis Barta mint gyakran éhező, szálni való csavargó.

FF: Osgyan (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 145–146.).

**C 758.2. Kis Barta bandája.** Kis Barta egy 12 tagú bandával tanyázik a Bucsony-hegy erdejében.

FF: Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146–147.).

**C 758.3. Kis Barta búvóhelye.** Kis Barta a Bucsonyon a föld alatt tanyázik a társaival egy titkos pincében.

FF: Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146–147.).

**C 758.4. Kis Barta bosszúja.** Kis Barta az őt feljelentő gazdának bosszúból felgyújtja a búzakazlát/elhajtja és agyonlövi az ökreit.

FF: Kerekgede/Tornalja (MZA 92969. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 147.).

**C 758.5. Az elhajtott ökrök.** Kis Barta a csendőrök megtévesztése érdekében úgy hajtja el a lopott ökröket, hogy fordítva köti le őket a járomba.

FF: Kerekgede/Tornalja (MZA 92969. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002).

**C 758.6. A lopott állatok mája.** Kis Barta juhot, libát lop. Mindig csak az állatok máját eszi meg, az állat többi részét rendre megtalálják a határjáró emberek.

FF: Kerekgede/Tornalja (MZA 92969. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2002).

**C 758.7. Kis Barta börtönévei.** Az elfogott Kis Bartát Lipótváron és Illaván őrzik a börtönben. Egy vízalatti cellában raboskodik, ahol örökké csepeg rá a plafonról a víz.

FF: Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 147.).

**C 758.8. Kis Barta kincsei.** Kis Barta elrejtett kincsei, melyeknek helyét a börtönből való szabadulását követően már maga a betyár sem találja meg.

FF: Óbást (MZA 92966. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2005).

**C 759. Kiscsicsa.**

**C 759.1. Kiscsicsa vallatása.** Az elfogott Kiscsicsát a csendőrök úgy vallatják, hogy fölakasztják, és közben verik a talpát, majd a sebes lábával kavicson járatják, de a betyár mégsem vall nekik.

DT: Somogyudvarhely (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 759.2. Az Amerikába kivándorolt betyár.** Kiscsicsa az üldöztetések miatt kiszökik/kivándorol Amerikába.

DT: Somogyudvarhely (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 760. Kisgyerek.**

**C 760.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Kisgyerek a nagygazdáktól rabolt holmit szétosztja a szegény emberek között.

SZ: Seprőd (Magyar Zoltán, 2007b. 69. – Dósa Erika gy., 1994).

**C 761. Kisgyerek Jóska.**

**C 761.1. Kisgyerek Jóska és Sobri Jóska.** Kisgyerek Jóska a betyárvezér haláláig Sobri Jóska bandájának a tagja.

DT: Göcsej (N. Szabó Gyula, 1926. III: 82.).

**C 761.2. Kisgyerek Jóska, a kapcbetyár.** Kisgyerek Jóska a szőlőhegyen tanyázik, ahol abból él, hogy megdézsmálja a hegyre ételt vivő asszonyok kosarát.

DT: Zalaboldogfa (EA 6206/3. – Szentmihályi Imre gy., 1956).

**C 761.3. Kisgyerek Jóska elfogása.** Kisgyerek Jóskát a pandúrok/a jágerkatonák egy csárdában/egy szőlőhegyi pincében sebesítik meg és fogják el.

DT: Böde (Balogh Balázs, 1990. 134–135. – Szentmihályi Imre gy., 1947); Milejszeg (EA 59211/29. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Keménfa\* (SMNK 856/3–4. – Avas Kálmánné gy., 1973); Salomvár (Henczi Sándor, 1983. 48.).

**C 761.4. Kisgyerek Jóska halála.**

**C 761.4.1. A pandúrok által lelőtt betyár.** Kisgyerek Jóska egy szőlőhegyi pincébe szorul az őt üldöző pandúrok elől. Egy német pandúr a nevét úgy értelmezi, hogy csak egy „kis gyerek” van a pincében, és közel megy az épülethez, de a betyár az ablakon át/a kulcslyukon keresztül agyonlövi. Mivel a pandúrok sehogyan sem tudnak közel férkőzni hozzá, a padlásán keresztül lövik agyon/rágyújtják a pincét, és úgy lövik le a menekülő Kisgyerek Jóskát.

DT: Zalaboldogfa (EA 6206/4. – Szentmihályi Imre gy., 1956); Hegyhátszentpéter (EA 6207/2. – Szentmihályi Imre gy., 1956); Milejszeg\* (EA 6305/29. – Szentmihályi Imre gy., 1958).



**C 761.4.2. Az öngyilkos betyár.** A pandúrok bekerítik azt a szőlőhegyi pincét, ahol Kisgyerek Jóska tartózkodik, mire a betyár agyonlövi magát, hogy ne kerüljön a törvényhatóság kezére.

DT: Zalaboldogfa (EA 6206/3. – Szentmihályi Imre gy., 1956).

**C 761.4.3. A kivégzett betyár.** Az elfogott Kisgyerek Jóskát halálra ítélik, és Zalaegerszegen kivégzik.

DT: Salomvár (Henczi Sándor, 1983. 48.).

**C 762. Kiss Ferkó.**

**C 762.1. A „szóbeli embör”.** Kiss Ferkó „szóbeli embör”, ő viszi a szót, azaz a hírt a bujdosó betyároknak.

AF: Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 64.).

**C 762.2. A lelőtt perzekutor.** Kiss Ferkó a legelő tehéncsorda közé rejtőzve lelövi a betyárok után nyomozó perzekutort.

AF: Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2000. 64.).

**C 762.3. Kiss Ferkó bosszúja.** Kiss Ferkóval egy tanyasi gazda nem akar kezét fogni a betyár rossz híre miatt. A sértés miatt Kiss Ferkó bosszút esküszik ellene. Egy disznótor alkalmával hasmenésre hivatkozva kimegy vendéglátói házból félre, a dolgára, de már előtte férfiruhában odarendeli a feleségét is. Amikor a tanyasiak sokallva Kiss Ferkó távollétét, kimennek, hogy megnézzék, mi van vele, egy kalapos, férfiruhás alakot látnak guggolni a sötétben a szalmakazal mögött. Ez alatt Kiss Ferkó gyorsan ellovagol a szomszéd tanyára, kiszóli az őt megsértő gazdát, és agyonlövi őt. Nemsokára visszatér a disznótoros vendégsereg közé, és hiába tanúskodik ellene a megölt gazda bérese, a disznótoros házban mindenki azt vallja, hogy mindvégig ott volt közöttük, és így a betyárt nem ítélik el.

AF: Hódmezővásárhely (Szent Tibor, 2008. 66.).

**C 763. Kiss József.**

**C 763.1. A pásztorból lett betyár.** Kiss József somogyi számadó kanászként csap fel betyárnak.

DT: Surd (EA 19182/5. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.2. Kiss József társai.** Kiss József Hajnal Jancsi bandájában betyárkodik. / Kiss József 12 tagú betyár csapat tagja.

DT: Surd (EA 19182/5. – Pintér István gy., 1963).

→MZ VII. C 717.

**C 763.3. Kiss József bosszúja.** Kiss József hírért veszi annak, hogy egy környékbeli molnár azzal hanceg, hogy szeretné ő látni, hogy melyik betyár tudja elhajtani a lovait. Kiss József a társaival elmegy éjszaka a malomhoz, a kutyákat megetetik valamivel, amitől azok álomba szenderülnek, majd a lovak hátára pattanva bekiáltanak a molnárnak, hogy ébredjen, mert most viszik a dereseit.

DT: Surd (EA 19182/7–8. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.4. Az önkéntes komenció.** A gróf maga ajánlja fel a betyároknak, hogy minden jóval ellátja őket, ha nem bántják az állatait.

DT: Surd (EA 19182/7. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.5. A látni kívánt betyár.** A gróf azt mondja a nála szolgáló Kissnek, hogy szeretné látni egyszer a betyárrá lett fiát. Kiss József a „meghívásról” értesülve egy sötét éjszaka négy társával megjelenik a kastélyban, majd berúgva az ajtót, értékeik átadására szólítja fel a grófot és a grófnőt. A gróf rémületét látva Kiss József bemutatkozik nekik, és közli velük, hogy nincs miért félniük, mert nem szándékozik kirabolni őket, mindössze meg szeretne volna mutatni, hogy mi-képpen jelentkeznek be egy grófi kastélyba a betyárok.

DT: Surd (EA 19182/6–7. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.6. Az elkergetett pandúrok.** Kiss József a társaival megfutamítja az elfogásukra érkező tizenkét fős pandúr csapatot.

DT: Surd (EA 19182/8. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.7. Az erdei rejtkehely.** Kiss József a betyártársaival a somogyi erdőkben tanyázik.

DT: Surd – 2 (EA 19182/5., 8–9. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.8. Az alvás közben elfogott betyár.** Kiss Józsefet az erdőben, alvás közben lepi meg és fogja el két arra járó pandúr.

DT: Surd (EA 19182/11. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.9. Kiss József szökése.** Kiss József a falat kibontva szökik meg a börtönből/a kezeit a béklyóból kiszabadítva szökik meg az őt kísérő pandúrok kezei közül.

DT: Surd – 2 (EA 19182/5., 11. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.10. A jó útra tért betyár.** Kiss József felhagyva a betyárkodással, elszegődik pásztornak.

DT: Surd (EA 19182/10. – Pintér István gy., 1963).

**C 763.11. Kiss József leszármazottai.** A betyár fia mint apja betyártörténeteinek fő adatközlője.

DT: Surd (EA 19182/5. – Pintér István gy., 1963).

**C 764. Klauz Ferkó.**

**C 764.1. Miért lett betyár Klauz Ferkó?** Klauz Ferkó verekedés közben gyilkosságot követ el, amiért börtönbe csukják. Amikor kiszabadul, elszőkik katonának Olaszországba, majd onnan is megszökök, és felcsap betyárnak.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/27. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.2. A tisztakezű betyár.** Klauz Ferkó rablásai közben nem bánt, nem öl meg senkit sem.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/27. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.3. A szegények pártolója.** Klauz Ferkó a szegényeket sohasem bántja, sőt inkább segíti őket.

DT: Ménfőcsanak – 2 (EA 20087/27., 28. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.4. Az egyház támogatója.** Klauz Ferkó támogatja az egyházat: rendszeresen adakozik a templom javára; szószéket, miseruhát csináltat.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/28. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.5. A megajándékozott fuvaros.** Egy szegény fuvaros nagyon bánkódik, mert megdőglött egyetlen lova. Klauz Ferkó azzal biztatja, hogy ne búsuljon, mert kettőt visz majd neki helyette. Másnap valóban megjelenik a két lóval, és az állatokat a fuvarosnak ajándékozza.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/28. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.6. Klauz Ferkó hálája (A meghálált gombócok).** Klauz Ferkó elmegy a húgához ebédelni, aki éppen gombócot főz. A betyár megeszik tíz gombócot, majd az ebédet megköszönve azt mondja, hogy ahány gombócot megevett, annyi ezrest fog hozni neki, és az ígétét hamarosan be is váltja.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/28. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 763.7. A kifosztott gazdagok.** Klauz Ferkó a szegényeket nem bántja, csak az urak pénzét veszi el, a gazdagokat rabolja ki.

DT: Ménfőcsanak – 2 (EA 20087/27., 28. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.8. Klauz Ferkó bandája.** Klauz Ferkónak 12 főből álló betyár csapata van.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/28. – Fürstáll Edit gy., 1978); Rábaköz (Timaffy László, 1992. 173.).

**C 764.9. Klauz Ferkó szeretője.** Klauz Ferkónak egy ménfőcsanaki asszony a szeretője.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/28. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 764.10. Klauz Ferkó búvóhelye.** Klauz Ferkó a padlásán/egy szőlőhegyi veremben bújzik el az őt kereső pandúrok elől.

DT: Ménfőcsanak – 2 (EA 20087/27., 28. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 764.11. Klauz Ferkó börtönévei (Klauz Ferkó és Patkó Bandi).** Klauz Ferkó Patkó Bandival ül együtt a börtönben.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/27. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 764.12. Klauz Ferkó halála.** Klauz Ferkót egy kocsmai verekedés alkalmával agyonverik/a szőlőhegyen verik agyon kapával.

DT: Ménfőcsanak – 2 (EA 20087/29. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 764.13. Klauz Ferkó ravatala.** Klauz Ferkó holttestét a betyártársai őrzik, karvastagságú gyertyák égnek körülötte.

DT: Ménfőcsanak (EA 20087/29. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 764.14. A megbosszult Klauz Ferkó.** Klauz Ferkó betyártársai megfenyegetik a bírót, hogy minden évben megjelenik majd a vörös kakas a háza tetején, amiért elfogatóparancsot adott ki a vezérük ellen. És valóban, három egymást követő évben háromszor ég porig a bíró háza.

DT: Ménfőcsanak – 2 (EA 20087/29. – Fürstáll Edit gy., 1978).

**C 765. Kócsi Feri.**

**C 765.1. A visszahajtott birkanyáj.** Kócsi Feri visszahajtja az idegen betyárok által elhajtott birkanyáját, ha a megkárosított birtokos a lovát a holtáig ellátja takarmánnyal.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.2. Kócsi Feri bosszúja (A megszegyentett bíró).** Kócsi Feri az üldözésében részt vevő bírót egy félreeső helyen elfogja, a lovát elveszi, és helyette egy rossz gebén zavarja haza.

AF: Tyukod (DMNA 446/3. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.3. Kócsi Feri rablásai.**

**C 765.3.1. Az álruhás állatlopás.** Kócsi Feri pandúrruhát öltve hajta el a marhákat.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.3.2. Kócsi Feri egyetlen bűne.** Kócsi Feri azzal az ürüggyel, hogy itatni viszik őket, elhajt két lovat, amit egy kislány őriz. A kislány három falu határán szalad sírva utána, de a betyár nem szánja meg, e tettét azonban utólag megbánja.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.4. Kócsi Feri betyárbandája.** Kócsi Ferinek 12 főből álló betyár csapatava van.

AF: Tyukod (DMNA 446/3. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.5. Kócsi Feri búvóhelye.** Kócsi Feri a társaival egy rekettyésben tanyázik, és amikor az erdőt irtani kezdik, megkéri a parasztokat, hogy a területet ne vágják le, mert az az ő szálláshelyük.

AF: Tyukod (DMNA 446/3. – Luby Margit gy., 1958).

**C 765.6. Kócsi Feri elfogása (Az elárult betyár).** Kócsi Feri beleunva a betyárkodásba, idegen néven beáll egy grófhoz kocsisnak. A szeretője, a szakácsné észreveszi, hogy máshogy hívják, mint amit mond, ugyanis a karjába bele van tetoválva, hogy Kócsi Feri. A betyár fejére kitűzött vérdíj reményében az aszszony beárulja a szeretőjét, Kócsi Feri így kerül csendőrkézre.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

**C 766. Kokan.**

**C 766.1. Kokan lótolvajlásai.** Az emberek cséplés idején egy helyen Kokanról és betyárjairól beszélgetnek: azon vitatkoznak, hogy vajon Kokan hogyan tudja ellopni a lovat az istállóból. Az emlegetett betyár mintha maga is napszámos lenne, odamegy és kijelenti, hogy ő majd megmutatja, hogy miként lehet ellopni egy lovat. A szemük láttára kihozza a keresztbe fektetett vasrúd ellenére is a lovat az istállóból, és odakiáltva, hogy máskor jobban vigyázzanak rá, elnyargal vele. / Kokan és társai Károlyi gróf kocsijából is kifogják és elviszik a lovakat, sőt, magukkal viszik a gróf kocsisát és inasát is.

AF: Békés megye (Béres András, 1961. 33.); Békés megye – 2 (DMNA 716/627., 628. – Béres András gy., 1963).

**C 766.2. Kokan és a kosztoliszkói kincs.** Kokan és bandája hat ökröt rabol, hogy kihúzássák velük a kosztoliszkói kút mélyén rejtőző kincses ládát. Amikor a ládát már majdnem felhúzták, megjelenik a betyárok lába alatt egy kiskutyta, mire az egyik betyár elkáromkodja magát, és a láda visszazuhan a kút fenekére.

AF: Tótkomlós (SMK 128/II: 49. – Dömötör Sándor gy.).

**C 766.3. Kokan kedvenc csárdája.** Kokan és társai legszívesebben a szentetornyai csárdában időznek.

AF: Békés megye (Béres András, 1961. 33.).

**C 767. Kokas József.**

**C 767.1. Miért lett betyár Kokas József?** Kokas József megszökik a katonaságtól, és felcsap betyárnak. Azt mondja, hogy ha a lábbeli talpa papírból is lesz, többet Ferenc Jósának a bakancsát már akkor sem nyüvi el.

AF: Nyírbátor (EA 3799/10. – Béres András gy., 1952).

**C 767.2. Kokas József segítése.** Kokas József odamegy egy arató házaspárhoz és segít nekik aratni. Mivel jó szívvel vannak iránta, felfedi előttük a kilétét, és egy hétig segítségükre van a munkában. Amikor fizetni akarnak neki, a pénzt nem fogadja el, sőt, még azt is megmutatja nekik, hogy hová van a pénze elrejtve.

AF: Nyírbátor (EA 3799/10–12. – Béres András gy., 1952).

**C 767.3. „Itt járt Kokas József” (A betyár tréfája).** Kokas József beüzen a nagy-károlyi előljárásnak, hogy az általa megjelölt helyre vigyenek ki egy asztalt megpakolva étellel. Amíg az asztalt kiviszik, és az előljárók is kimennek, hogy Kokast végre elfogják, addig ő bemegy a városházára, rápiszkít az asztalra, és azt írja mellé: „Itt járt Kokas József!”

AF: Nyírbátor (EA 3799/11. – Béres András gy., 1952).

**C 767.5. Kokas József kincse.** Kokas József elrejtett kincse egy öreg nyárfa odvában.

AF: Nyírbátor (EA 3799/12. – Béres András gy., 1952).

**C 767.4. Kokas, a kapcabetyár.** Kokas József (Jankó) ellopja a pásztorok elemózsiját.

AF: Nyírbátor (EA 3799/33. – Béres András gy., 1952).

**C 768. Kokodi Jankó.**

**C 768.1. A kifosztott gazdagok.** Kokodi Jankó nem bántja a szegényeket, hanem csak a gazdagokat rabolja ki.

AF: Pusztadobos (EA 14520/20. – Bíró Ilona gy., 1965).

**C 768.2. A pusztadobosi Kokod-vár.** Kokodi Jankó vára/háza mint a névadója egy határrésznek.

AF: Pusztadobos (EA 14520/20. – Bíró Ilona gy., 1965; Mező András, 1967. 140.).

**C 768.3. Kokodi Jankó kincsei.** Kokodi Jankó összerabolt kincsei, amit a betyár elfogásakor találnak meg a pandúrok.

AF: Pusztadobos (EA 14520/20. – Bíró Ilona gy., 1965; Mező András, 1967. 140.).

**C 769. Kollár.**

**C 769.1. A kirabolt postakocsi.** Kollár, a felsőszemerédi betyár kirabolja a Selmecbányáról jövő postakocsit.

FF: Felsőszemeréd (MZA 84009. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 769.2. Kollár bandája.** Kollár felsőszemerédi betyártársai, akiknek a leszármazottai máig ott élnek a községben.

FF: Felsőszemeréd (MZA 84009. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 770. Komi (Komi Jancsi).**

**C 770.1. A pásztorból lett betyár.** Komi egyszerű pásztorként csap fel betyárnak.

FF: Hídvégardó (Merényi László, 2001. 86.).

**C 770.2. Komi rablásai.** Komi csak a gazdagokat fosztogatja, a szegényeket nem bántja. / Komi kifosztja a vásárra menő nagygazdákat és kereskedőket. / Komi csak éjjel megy rabolni, azért nem tudják sohasem elfogni.

FF: Hídvégardó, Tornaszentjakab, Viszló (Magyar Zoltán, 2001a. 326.); Hídvégardó (Merényi László, 2001. 86.).

**C 770.3. Komi társai.**

**C 770.3.1. Komi rablóbandája.** A Komi-lyuk Komi és csapatának a búvóhelye.

FF: Hídvégardó (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 307.).

**C 770.3.2. Komi segítője.** A barlangban rejtőző Kominak a faluban élő lánya hord élelmet. A feltűnés elkerülése végett csak éjjelente jár hozzá.

FF: Hídvégardó (Merényi László, 2001. 86.).

**C 770.4. Komi menekülése.** Komit a zsandárok sohasem tudják elfogni, mert a barlangjának három kijárata is van, és így mindig meg tud szökni előlük.

FF: Hídvégardó (Merényi László, 2001. 86.).

**C 770.5. Komi elfogása.** Komit álmában fogják el, amikor egyszer a barlang nyílásában alszik mit sem sejtve.

FF: Hídvégardó (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 307.).

**C 770.6. Komi barlangja (A Komi-lyuk).** Komi búvóhelye/tanyája a Hídvégardó fölött emelkedő Szentjánoskő oldalában lévő sziklaüreg, a Komi-lyuk, amelynek több járata is van.

FF: Hídvégardó (Abaúj-Torna vármegye és Kassa, 1896. 307.); Hídvégardó (HOMNA 6434/14–15. – Merényi László gy., 1994); Hídvégardó – 2 (MZA 77., 79. – Magyar Zoltán gy., 1997); Hídvégardó (Merényi László, 2001. 86.); Hídvégardó – 3, Tornaszentjakab, Viszló (Magyar Zoltán, 2001a. 326.).

**C 771. Konczina.**

**C 771.1. Konczina halála.** Konczinát Keleviz határában az erdőben lövik le a pandúrok. Halálának a helyszíne róla kapja a Konczina-sűrű nevet.

DT: Keleviz (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 299.).

**C 772. Korhely Jóska.**

**C 772.1. A tisztakezű betyár.** Korhely Jóska nem öl, nem gyújtogat, csak a gazdagokat fosztogatja.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 130. – 1958).

**C 772.2. Korhely Jóska bandája.** Korhely Jóskának 12 főből álló betyár csapatava van.

ER: Belényesújlak – 2 (Kun József, 1998. 130., 132. – 1958).

**C 772.3. Korhely Jóska kedvenc kocsmája.** Korhely Jóska a bandájával főként a belényesújlaki Búti kocsmát látogatja.

ER: Belényesújlak – 2 (Kun József, 1998. 129–130., 132–133. – 1958).

**C 772.4. Korhely Jóska elfogása.** Korhely Jóskát és társait egy álruhát öltött perzekutor fogja el.

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 132–135. – 1958).

**C 773. Koroj.**

**C 773.1. Hogyan lett betyár Koroj?** Koroj feleségét elszereti egy csendőrőrmester. Koroj bosszúból agyoncsapja a csendőrt, majd a felelősségre vonás elől kiszökik az erdőbe, és betyárnak áll.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75.).



**C 773.2. A szegények pártolója.** Koroj a szegény embereket nem bántja, sőt, segíti őket.

SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1984. 181.); Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75.).

**C 773.3. Koroj hálája.** Korojt elfogják, és étlen-szomjan kikötözik. Egy arra járó andrásfalvi székely ad neki vizet, mire Koroj megkérdezi tőle, hogy hol lakik és mi a neve. A betyár nemsokára megszökik a zsandároktól, és felkeresve az andrásfalvi székelyt, megajándékozta annyi pénzzel, amiből két lovat és egy szekeret tud venni.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 76.).

**C 773.4. Koroj rablásai.**

**C 773.4.1. A kifosztott betyárok.** Koroj csak a gazdagokat, a nagybirtokosokat rabolja ki.

SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1984. 181.); Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75.).

**C 773.4.2. A kifosztott igazgató (Koroj álruhában).** Koroj megüzeni a kórház igazgatójának, hogy a megjelölt napon a megjelölt órában fel fogja keresni őt, és akkorra készítsen ki számára egy meghatározott összeget. Az igazgató nagyon megijed, és katonaságot kéret a kórház köré, hogy Koroj ne rabolhassa ki, ne mehessen be. Koroj az előre jelzett időpontban valóban megérkezik az igazgató kastélya elé, de senki nem ismeri fel, mert sebesült alezredesnek van öltözve, aki felkötött karjára mutatva mondja, hogy a főorvoshoz érkezett. Amikor Korojt a kórházigazgató elé vezetik, és négy szemközt maradnak, a betyár előveszi a revolverét és emlékezteti az igazgatót az üzenetre, majd a széfből kiszedett pénzzel az őrség tisztelgése közepette távozik.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75.).

**C 773.4.3. A kifosztott boltos (Az ezredesnek öltöztetett juhász).** Koroj a hátrában az embereivel megfogat egy juhászt, beöltözteti ezredesi ruhába, és ráparancsol, hogy mindenre csak annyit mondjon, hogy „jól van”, majd beállít vele a városban egy gazdag zsidó kereskedőhöz. A teherautót Koroj és társai megtöltik a bolt áruival, majd odébbállnak, az ezredes pedig otthagyják a boltban, hogy majd ő rendezi a ruhák ellenértékét. Amikor a fizetésre kerülne sor, csak akkor derül ki, hogy az ezredes nem más, mint egy főtisztnek öltöztetett juhász, aki mit sem tud arról, hogy kik vitték oda és mi zajlott le a nevében.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75–76.).

**C 773.5. Koroj menekülése.**

**C 773.5.1. A trágáásszekéren menekülő betyár.** A katonák körbeveszik azt a települést, ahol Korojt látták felbukkanni. A betyár szorult helyzetében beszalad

egy gazdához és kéri, hogy segítsen neki elmenekülni. A gazda befekteti Korojt a szekér derekába, trágyát hány rá, majd az ökreit befogva a trágyás szekérral feltűnés nélkül kiszekerezik a községből. Amikor már biztonságos távolban vannak. Koroj kibújik a trágya alól, és kereket old.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék II., 1981. 75.).

**C 773.5.2. A rendszámot váltó autó.** Koroj olyan autóval menekül el a katonák elől, amely lábnyomásra százméterenként más és más rendszámot vált, így aztán az üldözői nem tudják, hogy pontosan milyen autót is kell követni.

SZ: Bukovina (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 75.).

**C 773.5.3. Az elfoghatatlan Koroj.** Koroj elfogására egy egész századnyi csendőrséget vezényelnek ki, mégsem tudják őt elfogni.

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 181.).

**C 773.6. A természetfeletti képességű betyár (A sebezhetetlen Koroj).** Hiába lönek Korojra a csendőrök, nem sérül meg, mert nem fogja őt a golyó.

SZ: Istensegíts (Bosnyák Sándor, 1984. 181.).

**C 773.7. Találkozás Korojjal.** A Korojjal való találkozás/a településen való ottjártának személyes emlékei.

SZ: Andrásfalva (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 76.).

**C 774. Kozma Pista.**

**C 774.1. Kozma Pista származása (Az úri betyár).** Kozma Pista egy bíró fiaként csap fel betyárnak.

AF: Karcag (GYINMA I. sz. n.; MZA 59566. – Barna Gábor gy., 1976).

**C 774.2. Miért lett betyár Kozma Pista?** Kozma Pista egy bíró fia, akinek az apja nem engedi meg, hogy feleségül vegyen egy szolgálólányt. Szerelmi bánatában a legény felcsap betyárnak.

AF: Karcag (GYINMA I. sz. n.; MZA 59566. – Barna Gábor gy., 1976).

**C 774.3. A megbüntetett pandúr.** Kozma Pista a társával elfog egy pandúrt, akit gyalogosan maguk előtt hajtának a legközelebbi csárdáig.

AF: H. n. (DMNA 716/624. – Béres András gy., 1963).

**C 774.4. Kozma Pista rablásai.**

**C 774.4.1. Az elhajtott hintó.** Kozma Pista a társával lovastul elrabolja a főszolgabíró kocsiját, amíg a hintó az utcán várakozik.

AF: Tiszaigar (EA 4094/114. – Katona Imre gy., 1949); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963).

**C 774.4.2. A kifosztott bálozó urak.** Kozma Pista (és Erdei Gyurka) összeszövetkeznek a tiszafüredi földesúrral, és amikor a birtokos fényes bált rendez, a két betyár is megjelenik ott és kirabolja az úri vendégsereget, majd a zsákmányon a boltossal megosztóznak.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59–60.).

**C 774.4.3. Az elkötött lovak.** Kozma Pista elköti a földbirtokos lovait.

AF: Tiszaigar (EA 4094/108. – Katona Imre gy., 1949).

**C 774.5. A betyárvirtus.** Kozma Pista és társa ittas állapotban megállítja egy földbirtokos négylovas hintóját, az urat kidobják a hintóból, ők maguk pedig addig hurcoltatják magukat a falun keresztül fel és alá, amíg a csendőrök üldözébe nem veszik őket.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 774.6. Kozma Pista társai.** Kozma Pista betyártársa Erdei Gyurka/társa és orgazdája Lovassy Zsigmond, a tiszafüredi földbirtokos.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59–60.).  
→MZ VII. C 684.6. →MZ VII. C 802.2.

**C 774.7. Kozma Pista halála.** Kozma Pistát a csendőrökkel vívott tűzharcban lövik le.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**C 775. Körtéj Józsi (Körte Jóska).**

**C 775.1. Körtéj Józsi rablásai.**

**C 775.1.1. Körtéj Józsi, az útonálló.** Körtéj Józsi a bandájával egy föld alatti pincében várja, hogy kit rabolhat ki. A pincében már messziről meg lehet halani a föld dübörgéséből, ha szekér vagy kocsi közeledik. Olyankor a betyárok kiállnak az útra, és ha olyan valaki jön, akitől van mit elvenni, azt megsarcolják/kirabolják.

AF: Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.1.2. A kifosztott uraság.** Körtéj Józsi elkapva a lovak zabláját, megállítja egy gazdag úr hintóját, és az uraság minden pénzét elszedi.

AF: Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.2. Körtéj Józsi búvóhelye**

**C 775.2.1. Az erdei rejték helye.** Körtéj Józsi a feleségével és két gyermekével/a bandájával a szatmári erdőben/a tunyogi Birhón tanyázik.

AF: Tunyog (Gunda Béla, 1956. 115.); Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.2.2. Körtéj Józsi bunkerje.** Körtéj Józsi egy földbe vájt pincében rejtőzik a bandájával, ahonnan a közeledő kocsik dübörgését is hallani lehet.

AF: Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.3. A jó útra tért bandatagok.** Amikor a telefon kezd elterjedni, Körtéj Józsit otthagyják a társai, mert tartanak attól, hogy a pandúrok gyorsan a nyomukra akadhatnak. / Körtéj Józsi sógora megunva a betyáréletet, beáll pásztornak.

AF: Tunyog – 2 (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.4. Körtéj Józsi elfogása.** Az öt üldözött pandúrok elöl Körtéj Józsi egy szénaboglyában rejtőzik el, de a kerülő észreveszi. Körtéj aranyat kínál neki a hallgatásáért, de a kerülő a pénzt nem fogadja el, és a betyárt elfogják.

AF: Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 775.5. A visszanyert szabadság (A királyné cipellője).** Körtéj Józsi a börtönben tű és ár nélkül készít egy pár cipőt a királynénak, amiért jutalmul visszanyeri a szabadságát.

AF: Tunyog (Gunda Béla, 1956. 115.).

**C 775.6. Körtéj Józsi halála (A kiirtott betyár család).** Körtéj Józsit a csendőrök elfogják, és bosszúból családostul kiirtják.

AF: Tunyog (DMNA 446/1. – Luby Margit gy., 1958).

**C 776. Kraján György.**

**C 775.1. A híres lóköltő.** Kraján Györgyöt mint a vidék leghíresebb lótolvaját, a pandúrok sohasem tudják rajtakapni a lopáson.

DT: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 57.).

**C 776.2. Kraján György elfogása.** Kraján György elköti a bárónő Kincsem nevű lovát. Hazafelé menet kérdőre vonják a pandúrok, de ő mindent tagad, míg nem szembesítésre viszik az ellopott lóval. Amikor a bárónő odalép a lóhoz és a nevéen szólítja, a paripa letérdel a gazdája előtt, amiből kiderül, hogy a ló nem a betyár lova.

DT: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 57.).

**C 776.3. A jó útra tért betyár.** A börtönből való szabadulását követően Kraján György határcsőszként helyezkedik el, majd pedig pandúr lesz.

DT: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 57.).

**C 776.4. Kraján György utolsó ajándéka (A betyár „végrendelete”).** Kraján György a halála előtt magához hívhatja a szomszédját, egy kulcsosomót ad át neki, és közli vele, hogy azok a kulcsok számtalan zárba beleillenek, és használja nyugodtan azokat a maga boldogulása érdekében.

DT: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 57–58.).

**C 777. Kranabet Flóri.**

**C 777.1. Hogyan lett betyár Kranabet Flóri?** Kranabet Flóri megszökik a katonaságtól, és felcsap betyárnak. Az erdőben és a szőlőhegyen bujdosik.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

**C 777.2. Kranabet Flóri áruhában.** Kranabet Flóri csendőrőrmesternek öltözve sétál be Tapolcára, lőszert és élelmiszert vesz magának, és mindenhol nyugtát hagy egy a városban nem ismert őrmester aláírásával.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

**C 777.3. Kranabet Flóri menekülése.** Kranabet Flóri a csendőrök elől menekül, amikor egy lucernát gyűjtő fiú segítségét kéri. A fiú gyorsan betakarja a betyárt lucernával, és mire a csendőrök odaérkeznek, nem látnak senkit, holott az üldözött betyár ott lapul a lucernarakás alatt.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

**C 777.4. Kranabet Flóri elfogása.** Kranabet Flóri egy kapcabetyár, aki a faluban élelmet lop/a szőlőhegyi pincéket dézsmálja. Többször próbálják elfogni, de eredménytelenül. Egyszer libát lopva elfelejti kitekerni az állat nyakát, és az éktelen gágogás felkelti a csendőrök figyelmét, akik a helyszínre sietve elfogják a betyárt. Kranabet Flóri kezeit a csendőrök sárgarépával kötik össze, és megsegényítésül úgy hajtják végig a falun.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

→MZ V. Q 45.3.

**C 777.5. A külföldre távozott betyár.** Kranabet Flóri megszökik a börtönből, és meg sem áll Franciaországig.

DT: Sáska (EA 12896/9. – Tóth Joachim gy., 1961).

**C 778. Kuku Jancsi.**

**C 778.1. Kuku Jancsi tolvajlásai.** Kuku Jancsi főként juhlopással, útonállással, vásári lopásokkal foglalkozik.

FF: Zsély (MZA 88955. – Danczi Lajos gy., 1975).

**C 778.2. Kuku Jancsi halála.** Egy pásztorszálláson ütnek rajta Kuku Jancsin az őt üldöző pandúrok, és mivel nem hajlandó megadni magát nekik, rágyújtják a pásztorkunyhót.

FF: Zsély (MZA 88955. – Danczi Lajos gy., 1975).

**C 779. Kukucsi Gábor.**

**C 779.1. Kukucsi Gábor kivégzése.** Az elfogott betyárt halálra ítélik, és a falu határában akasztják fel.

DT: Cserkút (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 694.).

**C 780. Kulics.**

**C 786.1. A megbüntetett szidalmazók.** Kulics és Patkó Bandi megszólít egy ökreit a vásárba hajtó házaspárt, és megkérdezik tőlük, hogy félnek-e a betyároktól. A házaspár nem sejtve, hogy kikkel beszélnek, szidni kezdik Patkót és Kulicsot, mire ők adnak nekik egy csomó pénzt, és arra kérik őket, hogy hozzanak nekik a vásárból egy csomag gombostűt. Amikor a házaspár visszaérkezik, a két betyár felfedi előttük a kilétét, és bosszúból a szidalmazókért a talpukba verik a sok gombostűt.

DT: Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 118.).

→MZ VII. C 379.6.

**C 781. Kulupács Pista.**

**C 781.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Kulupács Pista a grófi majorból elhajtott birkákat nem tartja meg magának, hanem szétosztogatja a szegények között.

DT: Csurgó (EA 13638/26. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 625.; Csurgó földrajzi nevek szerint, 1985. 49.).

**C 781.2. Kulupács Pista szeretői.** Kulupács szeretője Balogh Kata/ a porrogszentkirályi molnár lányai. Neki/nekik hordja a rabolt pénzt.

DT: Somogyudvarhely (RRMNA 450/2. – Nagy Ilona gy., 1966); Porrogszentkirály (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 618.).

**C 781.3. Kulupács Pista elfogása.** Kulupács Pista a zsandárok elől menekülve át akar lépni egy kerítést, de a szeretője által varrt bőgatya beleakad, miáltal utoléri és elfogják.

DT: Somogyudvarhely (RRMNA 450/2. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 781.4. Kulupács Pista halála.**

**C 781.4.1. Kulupács Pista utolsó kívánsága.** Kulupács Pista pirított tyúkot kér utolsó kívánságként, de amikor elkészítik neki, már egy falatot sem tud enni belőle félelmében.

DT: Somogyudvarhely (RRMNA 450/2. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 781.4.2. Kulupács Pista az akasztófa alatt.** Kulupács Pista az akasztófa alatt imádkozás helyett a maga élete sorsáról szerzett nótát (Kulupács Pista balladáját) énekli.

DT: Somogyudvarhely (RRMNA 450/2. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 781.4.4. Kulupács Pista kivégzése.** A halálra ítélt Kulupács Pistát a csurgói Kulupács-szálláson/a Kulupács-kút mellett akasztják fel.

DT: Csurgó (Somogy vármegye, 1914. 57.); Csurgó (EA 13638/26. – Farkas Éva gy., 1963); Csurgó (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 625.).

**C 781.4.5. A késett kegyelem.** Kulupács Pistának négylovas viszi a kegyelmi ítéletet, de mire megérkeznek, a betyárt már kivégezték.

DT: Csurgó (EA 13638/26. – Farkas Éva gy., 1963).

**C 781.6. Kulupács Pista kincsei.** Kulupács Pista elrejtett, elátkozott kincsei.

DT: Somogyudvarhely (RRMNA 450/2. – Nagy Ilona gy., 1966).

**C 782. Kun Mári.**

**C 782.1. A női betyár.** Kun Mári férfiruhát öltve együtt jár rabolni a betyárokkal.

AF: Békés megye (Béres András, 1961. 33.).

**C 782.2. A betyárok cimborája.** Kun Mári mint a betyárok orgazdája/szakácsnéja.

AF: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963).

**C 783. Kurucz.**

**C 783.1. Kurucz, a kapcabetyár.** Kurucz megdézsmálja a határban dolgozó emberek elemózsiás tarisznyáját.

AF: Szilágypér (Magyar Zoltán, 2012c. 151.).

**C 783.2. A szólásban emlegetett kapcabetyár.** Ha valakit meg akarnak sérteni a faluban, azt mondják rá: „Olyan vagy, mint Kurucz!”

AF: Szilágypér (Magyar Zoltán, 2012c. 151.).

**C 784. Kutyaláb.**

**C 784.1. Kutyaláb halála.** Kutyaláb a kocsma feltétlen ura, és ha valaki olyant tesz ott, ami nem tetszik neki, kidobja az illetőt az ivóból. A falubeli legények megunva Kutyaláb önkényeskedését, összeszövetkeznek, és egy kocsmai mulatság alkalmával agyonütik a betyárt.

FF: Piliny (PMNA 830/3. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 785. Kutyás Miska.**

**C 785.1. Kutyás Miska tudománya.** Kutyás Miska arról nevezetes, hogy minden zárat ki tud nyitni.

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934; Dobrovolni Antal, 1935. 21.).

**C 785.2. Kutyás Miska társai.** Kutyás Miska Virág Miskával és Macskabajusz Sándorral betyárkodik együtt.

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934; Dobrovolni Antal, 1935. 20.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.); Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

→MZ VII. C 808.1. →MZ VII. C 968.1.

**C 785.3. Kutyás Miska kedvenc csárdája.** Kutyás Miska a társaival főként a szetei Litasi csárdában szeret mulatni.

FF: Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

**C 785.4. Kutyás Miska menekülése.** Kutyás Miskát és társait a csendőrök elfogják, és a lábukon megbilincselve kísérik. A Dunához érkeve a betyárok félredolgukra kéredzkednek, majd a vízparton levetik a csizmájukat az ahhoz erősített bilincsel együtt, és mire a csendőrök észbe kapnak, átúszák a folyót. / Kutyás Miska megszökik az ipolysági fogházból.

FF: Ipolyszakállos – 2 (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.).

**C 785.5. Kutyás Miska halála.** Kutyás Miskát menekülés közben agyonlövik a csendőrök.

FF: Ipolyszakállos – 2 (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.).

**C 786. Kutyási (Kutyási György/Máté György).**

**C 786.1. A nagyerejű Kutyási.** Kutyási olyan hatalmas erővel bír, hogy egy bikát a szarvánál megragadva a földhöz tud verni.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955).

**C 785.2. A kifosztott gazdagok.** Kutyási nem bántja a szegény embereket, csak a gazdagokat rabolja ki.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 786.3. Kutyási társai.** Kutyási Savanyú Jóskával együtt betyárkodik. / Kutyási Juhász András csapatában szolgál.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955); Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

→MZ VII. C 277.1. →MZ VII. C 473.2.



**C 786. 4. Kutyási szeretői.** Kutyásinak Oltárcon/a bázakerettyei erdőben van szeretője. / Kutyási szeretője Harmat Nanica, akit vele együtt akasztanak fel.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955); Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963); Nagykanizsa (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 591.).

**C 786.5. Az erdei rejtkehely.** Kutyási a homokkomáromi erdőben tanyázik.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 786.6. Kutyási kedvenc csárdája.** Kutyási leginkább a magyarszerdahelyi csárdában szeret mulatni.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 786.7. Kutyási és a pandúrok (A betyároktól félő pandúrok).** Kutyási a társával a csárdában mulat, amikor meglátják, hogy két pandúr is éppen arra járörzik. A betyárok kimennek eléjük és beinvitálják őket poharazni, de a pandúrok tartva a betyároktól, inkább továbbmennek.

DT: Magyarszerdahely (EA 19182/77. – Pintér István gy., 1963).

**C 786.8. Kutyási elfogása (A létrával lenyomott betyár).** Kutyási ottjártának hírére összefutnak a falusiak, és a félelmetes hírű betyárt úgy ejtik fogságba, hogy miután sikerült leteperni, ám nem bíznak abban, hogy pusztá kézzel boldogulnak vele, egy létrával nyomják a földre.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955).

**C 786.9. Az elmaradt betyárszöktetés.** Kutyási társai értesülve cimborájuk elfogásáról, lesben állnak az országút szélén, hogy kiszabadítsák őt, de a kísérők tartva a betyárok illetén szándékától, nagy kerülővel egy másik úton viszik Nagykanizsára a fogdába.

DT: Bucsuta (EA 6075/16. – Hublesch Béláné és Kerecsényi Edit gy., 1955);

**C 786.10. Kutyási halála.**

**C 786.10.1. Kutyási kivégzése.** Kutyásit halálra ítélik, és a kadarkúti határban/a nagykanizsai Akasztó-gödörben akasztják fel (a szeretőjével együtt).

DT: Kadarkút (EA 5886/45. – Hofer Tamás gy., 1953); Nagykanizsa (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 591.).

**C 786.10.2. A késett kegyelem.** Kutyásinak a király megkegyelmez, és lovas postával küldi a felmentő ítéletet, de csak a szomszédos községig ér el a postakocsi, amikor végrehajtják rajta a halálos ítéletet.

DT: Kadarkút (EA 5886/45. – Hofer Tamás gy., 1953).

**C 786.11. Kutyási temetése.** Kutyási temetését hatalmas vihar kíséri, jelezve, hogy a halott rendkívüli ember volt.

DT: Somogy megye (P. Vas János, 2012. 105.).

**C 787. Kutyi Ferkó.**

**C 787.1. A rosszra nevelt betyár.** Kutyi Ferkó már gyerekként is rossz fajta, enyves kezű kölyök volt. Az édesanyja hagyta, sőt kifejezetten biztatta a lopásra. Így lett belőle betyár.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).

**C 787.2. A lelőtt ablakos tót.** Kutya Ferkó útonállóként megállít egy vándorló ablakos tótot, felparancsolja őt egy jegenyefa tetejére, majd rácélozva, merő passzióból lelövi őt.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).

**C 787.3. A gyilkosság árán megszerzett magzatujj.** Kutyi Ferkó annak érdekében, hogy olyan mágikus eszköz birtokába jusson, amivel majd mindent lát, megöl egy terhes asszonyt, és levágja a még mozgó magzat kisujját.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).

**C 787.4. Kutyi Ferkó az akasztófa alatt (A leharapott orrú anya).** Amikor már akasztani viszik Kutyi Ferkót, az anyja is odaszalad hozzá. A halálra ítélt betyár úgy öleli magához az anyját, hogy közben leharapja annak az orrát, majd azt mondja, hogy ezt azért tette, mert őt mindig csak a rosszra nevelte.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).

**C 787.5. Kutyi Ferkó halála.** Az elfogott Kutyi Ferkót és betyártársait a balatonföldvári Akasztó-dombon akasztják fel. Hollók hordják szét a testét.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956); Balatonföldvár (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 158.).

→MZ VII. E 31.

**C 788. Kuzma.**

**C 788.1. A megüzent sarc.** Kuzma megüzeni az uradalmi tisztartóknak, hogy készítsen ki számára háromszáz forintot, továbbá két kenyeret és két kiló szalonnát, és ő majd éjjel elmegy érte. A csósz meglesi és elfogja a betyárt, aki megköszönni a tisztartó szívességét, mire szabadon engedik.

FF: Ipolyszakállós (Dobrovolni Antal, 1935. 21.).

**C 789. Kükés Pista.**

**C 789.1. Kükés Pista kedvenc csárdái.** Kükés Pista főként a Rezi melletti Gyöngyösi csárdában/a fenékpusztai csárdában szeret mulatni.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc szerk., 1959.); Keszthely (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 85.); H. n. (Sipőcz József, 2006. 104.).

**C 789.2. Kükes Pista halála.** Kükes Pistát a Gyöngyösi csárda melletti szőlőhegyen bekerítik, és menekülés közben agyonlövik a pandúrok.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc szerk., 1959.).

→MZ VII. C 957.

**C 791. Lajtrik József.**

**C 791.1. Lajtrik, a zsebmetező.** Lajtrik József olyan ügyes zsebtolvaj, hogy bárki-  
nek a zsebéből/táskájából észrevétlenül ki tudja venni a pénzt. / Lajtrik a vonaton  
utazva beszélgetésbe elegyedik az utasokkal, és kilopja a zsebükből a pénzt. /  
Lajtrik az ismerőse pénztárcáját is elemeli, hogy aztán az ügyességét fitogtatva  
visszaadja azt.

AF: Érkörtvélyes (Magyar Zoltán, 2012c. 151.).

**C 792. Lakat Miska.**

**C 792.1. Lakat Miska ereje.** A Patkó Pista bandájába tartozó Lakat Miska olyan  
hatalmas erővel bír, hogy pusztá kézzel képes kettétörni a legerősebb lakatot is.

DT: H. n. (Küllös Imola, 1988. 36.; P. Vas János, 2012. 105.).

**C 793. Lakatos Béla.**

**C 793.1. A szegények pártolója.** Lakatos Béla csak az urakat, a csendőröket  
bántja, a szegényeket pártolja, amiért cserébe az egyszerű nép is segíti a bujdosó  
betyárt.

AF: Érkésérű, Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 202., 205–206. – Papp Attila gy.,  
1973); Hegyközszentimre (Uo., 201. – Molnár Jolán gy., 1980); Nagykágya (Magyar Zoltán,  
2012c. 144.).

**C 793.2. A bujdosó Lakatos Béla.** Lakatos Béla az Érmellék nádasaiban/az ér-  
melléki és hegyközi szőlőhegyeken rejtőzik el az őt kereső csendőrök elől.

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 205. – Papp Attila gy., 1973); Nagykágya  
(Magyar Zoltán, 2012c. 147.).

**C 793.3. Lakatos Béla és a szentjobbi urak.** Lakatos Béla a szentjobbi szőlőhe-  
gyen jár, amikor harsány társaságot hall közeledni. Felmászik egy nagy diófára, és  
onnan nézi a közeledő urakat, akik éppen az alá a diófa alá telepednek le, és kez-  
denek ott mulatni. A vigadozás közepette szóba kerül az ő személye is, és az urak  
egymással versenyre hajtogatják, hogy miként bánnának el Lakatos Bélával,  
ha a kezükbe kerülne. Amint ott borozgatnak, egyszer csak leugrik közülük az  
emlegetett betyár, és a pisztolyát a döbönt urakra fogva, megkérdezi tőlük, hogy

ki akar most elbánni vele, majd az asztalvégre ülve magának is ételt-italt rakat, és miután jól kimulatta magát, otthagya a még mindig megrémült urakat.

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 203–204. – Papp Attila gy., 1973); Éradony (Uo., 204–205. – Dandé Bálintné gy., 1980).

**C 793.4. Lakatos Béla és a csendőrök (Lakatos Béla bosszúja).** Lakatos Béla különösen a csendőrökre haragszik, és megfogadja, hogy ha egy csendőrt is lát, azt lelövi. Még a vonatablakra is rálő, ha meglát a vonaton egyet. / Lakatos Béla két csendőr üldözi, lönek is utána, de a golyó a lábai között suhan el. Tartva attól, hogy a következő lövés talál, Lakatos Béla hasra vágódik, és halottnak tettet magát, de amikor a két csendőr odaguggol mellé, felpattan, és megöli mind mindkettőt.

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 205–206. – Papp Attila gy., 1973); Hegyközszentmiklós (Uo., 202. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 793.5. A kifosztott gazdagok.** Lakatos Béla a szegényeket nem bántja, hanem csak a gazdagokat, az urakat fosztogatja.

AF: Hegyközszentmiklós (Bihari népmondák, 1995. 201. – Molnár Jolán gy., 1980); Nagykágya (Magyar Zoltán, 2012c. 144.).

**C 793.6. A megüzent sarc.** Lakatos Béla megüzeni az uraknak, hogy egy bizonyos összeget tegyenek ki számára az ablakba. Az urak tartva a betyár retorziójától, teljesítik a követelését.

AF: Nagykágya (Magyar Zoltán, 2012c. 145.).

**C 793.7. Lakatos Béla szeretője.** Lakatos Béla egy szentjobbfi özvegyasszonyhoz jár, aki bújtatja is (a ház pincéjében).

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 203–204. – Papp Attila gy., 1973); Hegyközszentmiklós (Uo., 202. – Molnár Jolán gy., 1980); Éradony (Uo., 204. – Dandé Bálintné gy., 1980).

**C 793.8. Lakatos Béla menekülése (A megtévesztett zsandárok).** Lakatos Béla a zsandárok közeledésének hírére gatyaszárra vetkőzik, beáll az aratók közé, és kötni kezdi a kévéket. Amikor a zsandárok odaérkeznek, éppen őt kérdezik arról, hogy nem látta-e Lakatos Bélát, mire a betyárral igennel válaszol, és el-irányítja őket, majd visszaveszi a ruháját, és nyugodtan elsétál.

AF: Nagykágya (Magyar Zoltán, 2012c. 144.).

**C 793.9. Találkozás Lakatos Bélával.** Lakatos Béla éjszakai látogatásáról/a Lakatos Bélával való találkozásról szóló személyes – pozitív – emlékek.

AF: Érkeserű (Bihari népmondák, 1995. 202. – Papp Attila gy., 1973); Hegyközszentimre (Uo., 201. – Molnár Jolán gy., 1980).

**C 793.10. Lakatos Béla halála.** A körözött Lakatos Bélát a bihardiószezi állomásfőnök felismeri a vasútállomáson, és puskát ragadva rálő az ott őgyelgő betyárra, aki halálos sebet kapva a helyszínen meghal.

AF: Asszonyvására (Bihari népmondák, 1995. 205. – Papp Attila gy., 1973); Bihardiószeg (Uo., 205., 206. – N. N. gy., 1980); Éradony (Uo., 204–205. – Dandé Bálintné gy., 1980); Bihardiószeg, Nagykágya\* (Magyar Zoltán, 2012c. 146., 147.).

**C 794. Laska Miska.**

**C 794.1. Laska Miska lótolvajlásai.** Laska Miska lovakat lop.

DT: Nikla/Baranyajenő (EA 18044/189–190. – Tomisa Ilona gy., 1973).

**C 794.2. A látni kívánt betyár.** A földesúr kijelenti, hogy szívesen látná Laska Miskát. A betyár éjszaka elmegy hozzá, és alaposan ráijeszt. Amikor a földesúr felajánlja a pénzét, közli vele, hogy csak tartsa meg, mert neki több pénze van.

DT: Nikla (MZA 99010. – Tomisa Ilona gy., 1974).

**C 794.3. Laska Miska menekülése.**

**C 794.3.1. A búcsúsok közé vegyült betyár.** Laska Miskát üldözik a csendőrök/a pandúrok. A menekülő betyár beáll a búcsújárók közé és elvegyül közöttük, és így az üldözői már nem ismerik fel.

DT: Nikla (MZA 99011. – Tomisa Ilona gy., 1974).

**C 794.3.2. Laska Miska mint beteg öregember.** Laska Miskát üldözik a pandúrok. Az üldözött betyár bemenekül egy házba, ahol befekszik az öregasszony ágyába, és onnét mint beteg öregember beszél az odaérkező pandúrokkal, akik nem ismerik fel.

DT: Nikla (MZA 99012. – Tomisa Ilona gy., 1974).

**C 795. Lázár Andi (Lázár András).**

**C 795.1. Hol vannak a libák?** Lázár Andi, a kaptacsbetyár ellop egy közeli faluból tíz libát. A rendőrök a lopást nyomozva Lázár Andit is kérdezik, hogy hol vannak a libák. „Úsznak a híd alatt” – feleli Lázár Andi, mire a rendőrök bosszúsán otthagyják, hogy ne szórakozzon velük, holott az öreg igazat beszél, mert a lopott libák a híd lábához kötözve valóban ott vannak elrejtve a patak vizében.

SZ: Kisbacon (Magyar Zoltán, 2011b. 186.).

**C 796. Leleszi Nagy Jóska.**

**C 796.1. A hatalmas termetű betyár.** Leleszi Nagy Jóska 230 centiméter magas ember.

AF: Vajdáccka (Szűcs Havaska, 1966. 310.).

**C 796.2. Leleszi Nagy Jóska társai.**

**C 796.2.1. Leleszi Nagy Jóska betyártársai.** Leleszi Nagy Jóska cimborája két kondás, Greucuja és Vajda Misku; többnyire együtt betyárkodnak.

AF: Vajdáccka (Szűcs Havaska, 1966. 310.).

**C 796.2.2. Leleszi Nagy Jóska kutyája.** Leleszi Nagy Jóskának van egy hatalmas fekete kutyája, amely könnyűszerrel végez akár egy emberrel is.

AF: Vajdáccka (Szűcs Havaska, 1966. 310.).

**C 796.3. A felpofozott bíró.** A községi bíró azt mondja Leleszi Nagy Jóskának, hogy ideje lenne már jobb útra térnie, mire a betyár akkora pofont ad a bírónak, hogy az nekiesik a falnak.

AF: Vajdáccka (EA 13769/21–22. – Szűcs Havaska gy., 1963).

**C 796.4. A megdézsmált konda.** Leleszi Nagy Jóska a társaival rendszeresen megdézsmálja a báró kondáját, de hogy a pásztornak ne essék bántódása, a sertés fülét mindig visszaadják a kondásnak, hogy el tudjon számolni az állattal.

AF: Vajdáccka (EA 13769/22. – Szűcs Havaska gy., 1963).

**C 796.5. Leleszi Nagy Jóska menekülése.** Leleszi Nagy Jóska az öt kereső csendőrök elől a kenyérsütő teknő alá rejtőzik, ahová nem néznek be az üldözői.

AF: Vajdáccka (EA 13769/22. – Szűcs Havaska gy., 1963).

**C 796.6. Leleszi Nagy Jóska szökései (A betyár tenyerébe forrasztott vasfű).**

Akárhányszor fogják el Leleszi Nagy Jóskát, mindig megszökik a tenyerébe forrasztott vasfű segítségével, mivel a keze pusztá érintésére minden zár azonnal kinyílik. / Leleszi Nagy Jóska még az illavai fegyházból is megszökik a tenyerében lévő vasfű segítségével.

AF: Vajdáccka – 3 (Szűcs Havaska, 1966. 311.).

**C 796.7. Leleszi Nagy Jóska rejtkehelye.** Leleszi Nagy Jóska a társaival a Bodrogártéri erdeiben, egy hatalmas fa odvában tanyázik, egy másik fa odúja pedig a kamrájuk.

AF: Vajdáccka (Szűcs Havaska, 1966. 310.).

**C 796.8. Leleszi Nagy Jóska kedvenc kocsmája.** Leleszi Nagy Jóska a vajdácckai kocsmában szokott mulatni.

AF: Vajdáccka (Szűcs Havaska, 1966. 311.).

**C 797. Lencse Pista.**

**C 797.1. Lencse Pista bandája.** Lencse Pista öttagú betyárbanda vezére.

AF: Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

**C 797.2. Az elköött lovak.** Lencse Pista és a bandája lovakat lop az alföldi tanyákról.

AF: Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

**C 797.3. A nem látott betyár.** Lencse Pista arra inti a vendéglátóit, hogy tartsák vele kapcsolatban a szájukat, ha nem akarnak bajt maguknak.

AF: Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

**C 797.4. Az erdei rejtkehely.** Lencse Pista és társai az észak-bácskai erdőkben tanyáznak.

AF: Jánoshalma (Karsai Ferenc, 1987. 479.).

**C 798. Lengyel Gyurka.**

**C 798.1. Lengyel Gyurka társai.**

**C 798.1.1. Lengyel Gyurka bandája.** Lengyel Gyurkának 12 tagú betyárceapata van.

AF: Furta (Szűcs Sándor, 1942. 53.; Uő, 1955. 50.).

**C 798.1.2. Lengyel Gyurka paripája.** Lengyel Gyurkának olyan okos lova van, hogy amikor üldözik a gazdáját, maga után csalja a pandúrokat mindaddig, amíg a betyár valamelyik fára felmászva el nem rejtőzik.

AF: Zsadány (EA 9866/4–5. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 798.2. Lengyel Gyurka menekülése.** Lengyel Gyurka az öt kergető pandúrok elől felmászik egy nagy tölgyfára, elrejtőzik a dús lombok közé, és onnan figyeli, amint a fa alatt a kereséséről tanácskoznak az üldözői.

AF: Zsadány (EA 9866/4–5. – Nagy Lajos gy., 1957).

**C 798.3. A kifüstölt betyárok.** Lengyel Gyurka és társai a furta mocsaras erdő egy szigetén tanyáznak, amit azóta is Tolvaj-szigetnek neveznek. Egy aszályos esztendő alkalmával, amikor kiszárad a mocsár, a pandúrok felgyújtják a nádast, és úgy füstölik ki a fészükéről a betyárokat.

AF: Furta (Szűcs Sándor, 1942. 53.; Uő, 1955. 50.); Füzesgyarmat (Uő, 1942. 54.).

**C 799. Lengyel Pali.**

**C 799.1. Lengyel Pali önkéntes tűzpróbája.** Lengyel Pali izzó paraszat rak a mellére, és közben folyamatosan azt kérdegeti magától, hogy „Vallasz-e, Pali?” Mindannyiszor azt feleli rá, hogy „Nem vallok”. Azért teszi mindezt, hogy biztos legyen abban, hogy ha elfognák, akkor is állná-e a kínzásokat.

AF: Kupuszina (Silling István, 1993. 180.; Uő, 1998. 142.).

**C 799.2. Lengyel Pali kivégzése.** Lengyel Palit a pandúrok elfogják, és a kupuszinai Akasztófa dülőben felakasztják.

AF: Kupuszina (Silling István, 1993. 180.; Uő, 1998. 142.).

**C 800. Lengyel Samu.**

**C 800.1. Az úri betyár (A betyárok orgazdája).** Lengyel Samu nemesember létere a betyárok orgazdája, mert az ő udvarára az engedélye nélkül senki nem léphet be. A lopott lovak istállója a földbe ásva a szalmakazal alatt található.

AF: Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 285. – 1968).

**C 800.2. Lengyel Samu kivégzése.** Lengyel Samu Kis Víg Miskával agyonlő és kirabol egy környékbeli református lelkészt. A gyilkosság kitudódik, és büntetésül Lengyel Samu akasztófán végzi. Holttestét a hozzátartozói az éj leple alatt lelopják a bitófáról, és illő módon temetik el.

AF: Balkány (EA 4038/8. – Nagymáté Albert feljegyzése, 19. század közepe).

**C 801. Lévai Imre.**

**C 801.1. Az elkötött lovak.** Lévai Imre egyszerre négy fekete csikót lop el a faluból, miközben az emberek farsang estéjén a kocsmában mulatnak.

AF: Úri (EA 7354/50. – Dobos Ilona gy., 1964).

**C 801.2. Lévai Imre virtuskodása.** Lévai Imre bemegy a vendéglőbe, és a fokosát belevágja a mestergerendába, mire az ott lévő emberek mind kimenekülnek az ivóból.

AF: Úri (EA 7354/22. – Dobos Ilona gy., 1964).

**C 802. Lovassy Zsigmond.**

**C 802.1. Az úri betyár (A betyárok cinkosa).** Lovassy Zsigmond, a tiszafüredi földesúr összejátszik a betyárokkal. Az általuk rabolt holmit ő őrzi és értékesíti, sőt a tanyáján még búvóhelyet is épít nekik, amelynek a pincéjéből alagút vezet a szabadba.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).

**C 802.2. A kirabolt vendégek.** Lovassy Zsigmond értesíti Kozma Pistát és Erdei Gyurkát, hogy hamarosan fényes multságot rendez a kastélyában, ami jó alkalom az oda összeseregglő urak megkopsztására. Amikor javában tart a multság, betoppan a két felfegyverkezett betyár, az úri társaságot minden náluk értékükből kifosztják, majd a távoznak zsákmánnyal, amin aztán Lovassyval megosztóznak.

AF: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).



**C 803. Lukács Peti.**

**C 803.1. Lukács Peti halála.** Lukács Petit az egyik betyártársa árulja el. Amikor az árulást észreveszi, lelövi a cimboráját, őt viszont a rejtekhelyére rátaláló pandúrok lövik agyon.

DT: Báta (Küllös Imola, 1988. 194–195. – Garay Ákos gy., 1909–1910).

**C 803.2. Lukács Peti tanyája.** Lukács Peti a Duna ártéri (sárközi) erdeiben tanyázik.

DT: Báta (Küllös Imola, 1988. 194–195. – Garay Ákos gy., 1909–1910).

**C 803.3. Lukács Peti kincse.** Lukács Peti odvas fába rejtett kincse, amit egy környékbeli ember talál meg véletlenül és gazdagodik meg belőle.

DT: Báta (Küllös Imola, 1988. 194–195. – Garay Ákos gy., 1909–1910).

**C 805. Maco Andris (Maco István/Miklós János).**

**C 805.1. A pásztorból lett betyár.** Maco Andris mint bacsó különböző gömőri uraságoknál szolgál, mielőtt betyárságra adja a fejét. / Maco Andris a pásztorlás mellett kezd foglalkozni az állatok ellopásával.

FF: Harkács (Ujváry Zoltán, 2000. 277.); Felsőrás – 2 (MZA 92959., 92960. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.2. Maco Andris nevezetes lopásai.**

**C 805.2.1. Az ellopott termés.** Maco a társaival kiüríti a birtokos hombárait/ szekerekkel elszállítja a kazalba rakott szénáját.

FF: Sánkfalva (MZA 92958. – Varga Norbert gy., 1997); Felsőrás (MZA 92959. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.2.2. Az elhajtott állatok.** Maco a társaival lovakat lop/elhajtja az uraság birkanyáját/kondáját.

FF: Sánkfalva (MZA 92958. – Varga Norbert gy., 1997); Felsőrás, Otrókocs (MZA 92959., 92957. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007, 2009).

**C 805.2.3. A fordított patkó.** Maco Andris a szénát szállító lovak lábára fordítva vereti a patkót, hogy ne akadhassanak a nyomára.

FF: Sánkfalva (MZA 92958. – Varga Norbert gy., 1997).

**C 805.2.4. A megcserélt ráf.** Maco Andris keskeny ráfra cseréli a szekér széles vasalását, hogy ha az ellopott terményt nyomozzák, ne akadhassanak az azt szállító kocsi nyomára.

FF: Felsőrás (MZA 92959. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.2.5. A föld alatti istálló.** Maco a trágyadomb alá épít egy nagy ólat, és ott tartja az ellopott állatokat. A lopott állatokat kereső csendőr fölötte jár, mégsem akad a rejtekhely nyomára.

FF: Felsőrás, Otrókocs\* (MZA 92959., 92957. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006, 2009).

**C 805.3. Maco Andris pénzverőgépe.** Maco Andris szerez egy használt/selejtes pénzverőgépet, egy nyomdászlegényt felbérel, és titokban hamis pénzt veret/nyomat.

FF: Sánkfalva (MZA 92961. – Varga Norbert gy., 1997); Harkács (Ujváry Zoltán, 2000. 277–278.); Alsófalva, Felsőrás (MZA 64229., 92960. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.4. Maco Andris szökése.** Az elfogott Macót vonaton kíséri egy csendőr a tárgyalásra. Maco úgy tesz, mintha aludna, mire a csendőr is elbóbiskol. A figyelem lanyhulását látva Maco óvatosan lehúzza a vonat ablakát, majd amikor az egy alagútba ér, kiugrik rajta, és kereket old.

FF: Otrókocs (MZA 92962. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 805.5. Maco Andris menekülése.** Maco Andris cserépedényeket áruló gömöri fazekasokkal jut el Fiumébe. Megfizet egy fazekast, hogy rejtse el a szekér hátuljába a felpakolt edények közé, ahol aztán az út folyamán végig rejtve marad az őt kereső csendőrök elől.

FF: Sánkfalva (MZA 92961. – Varga Norbert gy., 1997); Felsőrás (MZA 92960. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.5.1. A Lengyelországba szökött betyár.** A cserépedények közé rejtőzött Maco Andris feltűnés nélkül eljut a Szepességbe Kamenkáig, a drótosok falujáig, ahol éjszaka a drótosok ruháját öltve magára, harmadmagával átmegy a lengyel határon, és nem látja többé senki.

FF: Harkács (Ujváry Zoltán, 2000. 277–278.).

**C 805.5.2. Az Amerikába kivándorolt betyár.** A cserépedények közé rejtőzött Maco Andris feltűnés nélkül eljut Fiumébe, ahol hajóra szállva kiszökik Amerikába.

FF: Sánkfalva (MZA 92961. – Varga Norbert gy., 1997); Felsőrás (MZA 92960. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 805.6. A Maco-csárda.** A Maco család/Maco Andris tulajdonában lévő csárda Harkács határában, ahol a nevezetes pénzhamisítás is folyt.

FF: Harkács (Ujváry Zoltán, 2000. 277–278.); Felsőrás – 2 (MZA 92959., 92960. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**C 806. Macska Jani.**

**C 806.1. Macska Jani, a kapcabetyár.** Macska Jani ökrököt lop.

FF: Varbóc – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 336.).

**C 806.2. Macska Jani barlangja.** Macska Jani az Ördöggát melletti sziklaüregben tanyázik.

FF: Varbóc (Magyar Zoltán, 2001a. 336.).

**C 807. Macska Péter.**

**C 807.1. Macska Péter kivégzése.** A elfogott Macska Pétert halálra ítélik, és felakasztják.

AF: Csongrád (EA 5560/26. – N. N. gy.).

**C 807.2. Macska Péter mint gyerekijesztő.** A rossz gyerekeket azzal ijesztgetik: „Majd elvisz Macska Péter!”

AF: Csongrád (EA 5560/26. – N. N. gy.).

**C 808. Macskabajusz (Macskabajusz Sándor).**

**C 808.1. Macskabajusz társai.** Macskabajusz Kutyás Miskával és Virág Miskával betyárkodik együtt.

FF: Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 20–21.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.); Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

→MZ VII. C 785.2. →MZ VII. C 968.1.

**C 802.2. Macskabajusz kedvenc csárdája.** Macskabajusz a társaival főként a szetei Litasi csárdában szeret mulatni.

FF: Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.); Szete (MZA 89990. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 808.3. Macskabajusz barlangja.** Macskabajusz az Ipoly völgyében egy Lontó közelében lévő barlangban tanyázik.

FF: Szete (MZA 89974. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 808.4. Macskabajusz menekülése.** Macskabajuszt és társait a csendőrök elfogják, és a lábukon megbilincselve kísérik. A Dunához érkeve a betyárok félredoljukra kéredzkednek, majd a vízparton levetik a csizmájukat az ahhoz erősített bilinccsel együtt, és mire a csendőrök észbe kapnak, átússzák a folyót.

FF: Ipolyszakállos (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.).

**C 809. Macsvánszky Maxim.**

**C 809.1. Macsvánszky tölténye.** Macsvánszky Maxim a pandúrokkal vívott harc közben nagycímletű bankjegyekkel is tölt, és úgy lő az ellenségeire.

AF: Bánság (Szegei Híradó, 1969. szeptember 9. 3.; Jung Károly, 2011. 124.).

**C 809.2. Maxim betyár nevezetes rablása.** Macsvánszky Maxim a társaival kirabolja Mária Terézia kincses hajóját.

AF: Dávod (MNAR HS 140107. – Grynaues Tamás gy., 1967).

**C 809.3. Maxim betyár rejtékhelye.** Macsvánszky Maxim a Dávod környéki erdőkben tanyázik.

AF: Dávod (MNAR HS 140107. – Grynaues Tamás gy., 1967).

**C 809.5. Maxim betyár kincsei.** Macsvánszky Maxim rabolt kincsei rejtékhelyül az erdőben egy kutat ásat, a sok aranyat beleönti, és utóbb az aranyakról iszik vizet.

AF: Dávod (MNAR HS 140107. – Grynaues Tamás gy., 1967).

**C 810. Madas Károly.**

**C 810.1. A pásztorból lett betyár.** Madas Károly borjúpásztorból válik betyárrá.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 186. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 810.2. Miért lett betyár Madas Károly?** Madas Károly megszökik a kényszer-sorozás elől, és felcsap betyárnak.

AF: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 186. – N. N. gy., 1980).

**C 810.3. Madas Károly tulajdonságai.**

**C 810.3.1. A tisztakezű betyár.** Madas Károly kezéhez vér nem tapad, szegény embertől sohasem lop.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 185–186. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980); Margitta (Uo., 186–187. – N. N. gy., 1980).

**C 810.3.2. A betyár hátára sütött akasztófa.** Madas Károly az akasztófa jelét viseli a hátán.

AF: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 187. – N. N. gy., 1980).

**C 810.4. Madas és az eltévedt gyermek.** Madas Károly gyereksírást hall az erdőben. A hang irányába menve rátalál egy eltévedt gyerekre, akit a hátára vesz és visszavisz a szüleinek.

AF: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 187. – N. N. gy., 1980).

**C 810.5. A kifosztott nagygazdák.** Madas Károly megtámadja a vásárra menő nagygazdákat, és elrabolja a pénzüket.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 185. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 810.6. Madas Károly fokosa.** Madas Károlynak a fokos az egyetlen fegyvere. Olyan ügyesen bánik a fokosával, hogy egy nagy ökröt is képes egyetlen csapással leteríteni vele.

AF: Tóti (Bihari népmondák, 1995. 185. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

**C 810.7. Madas Károly sült krumplija (Madas menekülése).** A mezőn parázson krumplit sütő Madast figyelmeztetik az ott dolgozó emberek, hogy pandúrok közelednek. Madas nem zavartatva magát a tarisznyájába pakolja a félig sült krumplikat, de mire a pandúrok odaérkeznek, már csak hűlt helyét találják a betyárnak.

AF: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 187. – N. N. gy., 1980).

**C 810.8. A halálra ítélt Madas.** Madas Károlyt halálra ítélik, és már az akasztófa alatt áll, amikor kegyelmet kap. Noha nem végzik ki, forró vassal a hátára sütik az akasztófa jelét. Madas örömeiben, hogy nem végezték ki, zeneszóval vonul végig Nagyvárad főutcáján.

AF: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 187. – N. N. gy., 1980).

**C 811. Majoros István.**

**C 811.1. Majoros István átka.** Majoros István, a szökésben lévő betyár behajt a jegyző udvarára egy levelet, amelyben azt írja, hogy a föld vesse ki még a testét is/hogy vörös kakas fog rászállni a házára.

AF: Tiszafüred (Pogány Péter, 1978. 92. – rögtönítélő bírósági iratok, 1809).

**C 812. Manila.**

**C 812.1. A betyárok orgazdája.** Manila a betyárok orgazdája, a lopott holmikat/állatokat mind hozzá viszik, ő értékesíti azokat.

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 201. – Fábíán Imre gy., 1984).

**C 812.2. Manila vallatása.** A csendőrök behívják Manilát az őrésre, hogy kikérdezzék néhány akkortájt ellopott disznó felől. Az orgazda mindent tagad, nem vall arról, hogy a lopáshoz bármi köze lenne, mire a csendőrök hozatnak egy kandúrt, és beteszik Manila gatyájába. A megvadult macska úgy összekörmöli Manilát, hogy az kínjában rögtön bevall mindent, és az ellopott disznók megkerülnek.

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 201. – Fábíán Imre gy., 1984).

### **C 813. Marci.**

**C 813.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Marci kifosztja a vásárra menő nagygazdákat/kereskedőket, és amit rabol, odaadja a szegényeknek.

FF: Nagybalog (MZA 92988. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**C 813.2. Marci és a szabadságos katonák.** Marci feltartóztat egy az országúton bandukoló csoportot, de amikor megismeri, hogy falubeli cigányfiúk, akik a frontról mennek haza szabadságra, nem bántja, sőt az erdő széléig kíséri őket.

FF: Nagybalog (MZA 92988. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

### **C 814. Márkó János.**

**C 814.1. A pásztorból lett betyár.** Márkó János gulyásként kezd el betyárkodni.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 452.).

**C 814.2. Márkó uraság és Teleki gróf.** Márkó János kocsira ülve behajt a grófi tanyára, hogy szénát vigyen el onnan. Amikor a kazlak felé tart, összehalkozik a gróffal, aki megkérdezi tőle, hogy mit akar. Márkó János azt válaszolja, hogy szénáért jött, mire az úr visszakérdez: „És ki maga?” „Én Márkó uraság vagyok!” – válaszol a betyár. Az odaérkező grófi intéző int Márkónak, hogy vigyen, amennyit csak akar, majd a gróft félrevonva elmagyarázza neki, hogy ki is valójában az a bizonyos „Márkó uraság”.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 452–453. – 1954).

**C 814.3. A betyár hátára süttött akasztófa.** Márkó János másfél évet ül a szegedi Csillag börtönben, ahonnan azzal bocsátják el, hogy ha a legcsekélyebb bűncselekményt is elköveti, akasztófára kerül. Szabadulása előtt az akasztófa jelét sütik a hátára emlékeztetőül.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 452.).

### **C 815. Máté Sándor.**

**C 815.1. Hogyan lett betyár Máté Sándor?** Máté Sándort még iskolás korában ellopja a sógora, és Máté a betyárok között nevelkedik fel.

AF: H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963).

### **C 816. Máté Pista.**

**C 816.1. Máté Pista szeretője.** Máté Pistának nagyon szép szeretője van, akivel egy kocsmában találkozgat. Amikor utoljára válnak el, a lány nagyon bánatos, mert érzi, hogy többet nem látja viszont a kedvesét.

ER: Magyargyerőmonostor (Magyar Zoltán, 2004a. 307.).

**C 816.2. Máté Pista halála.** A kocsmából távozó Máté Pistát a csendőrök meglesik, elfogják, és ott helyben felakasztják.

ER: Magyargyerőmonostor (Magyar Zoltán, 2004a. 307.).

**C 817. Mátyás Pista.**

**C 817.1. Hogyan lett betyár Mátyás Pista?** Mátyás Pista megszökik a katonaságtól, és utána folyamatosan bujkál a csendőrök elől.

FF: Gimes (MZA 97448. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

**C 817.2. A gyors lábú Mátyás Pista.** Mátyás Pista versenyt fut a motorbiciklivel, és egy kilométeres távon ő nyer.

FF: FF: Gimes (MZA 97448. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

**C 817.3. Mátyás Pista szökése.** Mátyás Pistát a tábori csendőr leállítja az utcán, és mivel nem tudja magát igazolni, be akarja kísérni a laktanyába. Amint egy utcasarokhoz érnek, Mátyás Pista olyan sebesen old kereket, hogy a csendőr csak bottal ütheti a nyomát.

FF: Gimes (MZA 97448. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

**C 817.4. Mátyás Pista menekülése (A szoknyák alá rejtőzött betyár).** Mátyás Pista a közeledő csendőrök láttán arra kéri az állomás peronján várakozó asszonyokat, hogy bújtassák el. A bőszoknyák alá kuporodik, és mikor a csendőrök odaérkeznek, csak a beszélgető asszonyokat látják, és továbbmennek.

FF: Gimes (MZA 97448. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

**C 817.5. Mátyás Pista gonosz tréfái.** Mátyás Pista a padon ülő asszonyok alá kuporodik, majd a paddal együtt felfordítja őket. / Mátyás Pista felvesz a kosijára egy sánta zsidót, akit aztán nem enged leszállni sokáig.

FF: Gimes – 2 (MZA 97448., 97449. – Danczi Lajos gy., 1953–1964).

**C 818. Melik Miska.**

**C 818.1. Melik Miska álruhában.** Melik Miska papnak öltözve látogatja meg az édesanyját, nehogy a pandúrok ráismerjenek és elfogják.

AF: H. n. (DMNA 716/620. – Béres András gy., 1963).

**C 819. Menyhért Pista.**

**C 819.1. Menyhért Pista csínytevései.**

**C 819.1.1. A félrevezetett rendőrök (Menyhért Pista álruhában).** Menyhért Pista abban leli a kedvét, hogy félrevezeti a csendőröket. Mindig más ruhát ölt magára, és úgy intézi, hogy találkozzon a járőrökkel, akik tőle érdeklődnek a körözött Menyhért Pista felől. A betyár mindig elirányítja őket valamilyen más

irányba, majd felírja a dátumot egy fára/kerítésre, hogy ekkor és ekkor ott járt és beszélt a csendőrökkel.

FF: Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 335. – Jarabkó Margit gy.).

**C 819.1.2. A dernői színelőadás.** Menyhért Pista sürgősen pénzhez akar jutni, ezért átmegy a szomszéd faluba és kihirdeti, hogy hamarosan színelőadást tartanak ott. A jegyeket eladja, és amikor kellene, hogy kezdődjék az előadás, a társai a falu végén meggyújtanak egy kazlat, majd nagy lármát csapnak, hogy tűz van. Az összegyűlt nézősereg a rossz hír hallatán hazaszalad, Menyhért Pistának pedig az előadásért beszedett pénzzel kerekét oldanak. Azóta is csúfolják a dernőiek a kiskövácsvágásiakat, hogy mikor mehetnek színházat játszani?

FF: Dernő (FTIEKA 1167/2. – Tichy Kálmán gy., 20. század első fele); Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 335. – Jarabkó Margit gy.).

**C 819.2. Menyhért Pista, a pénzhamisító.** Menyhért Pista nagyon ügyesen rajzol, és a tehetségét arra használja fel, hogy papírpénzt hamisít mindaddig, amíg rá nem jönnek.

FF: Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 335. – Jarabkó Margit gy.).

**C 819.3. Menyhért Pista Amerikában.** Menyhért Pista a felelősségre vonás elől kiszökik Amerikába, de ott is folytatja a csínytevéseit, melyekről levélben számol be otthoni rokonainak.

FF: Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 335. – Jarabkó Margit gy.).

**C 820. Mezei Jóska.**

**C 820. Mezei Jóska kivégzése (A betyár utolsó kívánsága).** Amikor az elfogott Mezei Jóska akasztják, a betyár utolsó kívánsága az, hogy még egyszer megcsókolhassa az édesanyját.

DT: Galambok (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 821. Mező Jóska.**

**C 821.1. Az agyonlőtt gróf.** Mező Jóska bosszúból agyonlő egy gróft.

DT: Pusztahencse (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 221.).

**C 821.2. Az erdei rejtkehely.** Mező Jóska a pusztahencsei Betyár-erdőben bujdosik/tanyázik.

DT: Pusztahencse (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 221.).

**C 822. Mihály Gergő.**

**C 822.1. A nagyerejű Mihály Gergő.** Mihály Gergőnek olyan hatalmas ereje van, hogy egy kocsirúddal egy egész vásárt szétver/egy kocsirúddal megveri



a csendőrök/csempészetkor két mázsa búzát a vállára véve átvisz az Ipolyon.

FF: Ipolyszalka – 3 (MZA 89994., 90024. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 822.2. A leharapott szemöldök.** Mihály Gergő egy haragosát hirtelen felindulásában azzal bünteti meg, hogy leharapja a szemöldökét.

FF: Ipolyszalka – 2 (MZA 89994., 89995. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 822.3. Mihály Gergő halála.** Mihály Gergő egy haragosát megfenyegeti, hogy még aznap végez vele. Az illető riadóztatja az ismerőseit, és felfegyverkezve várják az érkező férfit, és amikor az fejszével szétveri a lakást, puskával meglövik. Mihály Gergő hatalmas erejét mutatja, hogy a szívébe fúródott puskagolyóval még harminc métert megy, és csak akkor esik össze és hal meg.

FF: Ipolyszalka (MZA 89994. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 823. Miklós Panna.**

**C 823.1. A megüzent sarc.** Miklós Panna beáll a betyárok közé, és éjfélkor a falu feletti hegyről bekiált a nagybátyjának, hogy vigyen ki nekik a határba ételmet, mert különben „a veres kakas az éjjel a házára száll”. A férfi nem meri megtagadni a kérést, és kiviszi a megadott helyre a tele kosár ételmet. Amikor reggel újra elmegy oda, már csak az üres kosarat találja.

ER: Küküllődombó (Magyar Zoltán, 2005a. 141–142.).

**C 824. Mikulica.**

**C 824.1. A szegények pártolója.** Mikulica segíti a szegényeket, csak a gazdagok félnek tőle. Elmegy az üzletbe, és az ott talált ételmet kiosztja a szomszédos fűrészüzemben dolgozó munkások között.

SZ: Gyergyótölgyes: Tülsóvíz, Gyergyóholló (MZA 106153., 106154. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 824.2. A megbüntetett szidalmazó (A lelakatolt szájú asszony).** Mikulica beszélgetés közben azt kérdezi egy asszonytól, hogy hallott-e Mikulicáról. Az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni és káromolni kezdi a betyárt, aki bosszúból kilyukasztja becsmérője száját, és száz kicsi lakatot tesz rá.

SZ: Szárhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 163.).

**C 825. Millei.**

**C 825.1. Millei barlangja.** Üreg a hegyoldalban a Balaton partján, amit Millei betyár búvóhelyeként emlegetnek.

DT: Balatonfüred (EA 22423/158. – Süle Sándor gy., 1985).

**C 826. Milosics.**

**C 826.1. Milosics, a parasztnábob (A betyárok orgazdája).** Milosics, a parasztnábob egyszerű juhászként társul a betyárokkal, és azok orgazdájaként rövid időn belül hatalmas vagyonra tesz szert.

DT: Óriszentpéter (EA 2446/23–24. – Dömötör Sándor gy., 1951); Kistrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.2. A hatalmas termetű Milosics.** Milosicstól azért is rettegnek a falubeli emberek, mert egy fejfel magasabb mindenkinél.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.3. Az ellopott állatok.** Milosics lopott honvédlóvakat csempész át a határon/a betyárok által elhajtott állatokat háza padlásán rejti el, majd jó pénzért eladja azokat.

DT: Óriszentpéter (EA 2446/23–24. – Dömötör Sándor gy., 1951); Kistrákos – 3 (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.4. A csalással megszerzett földek.** Milosics az ínséges esztendőekben uzso-  
rakölcsönt ad a szegény, írástudatlan embereknek, akikkel az eredeti összeg többszörösét írhatja alá. Amikor nem tudnak fizetni neki, erőszakkal lefoglalja adósai földjét.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.5. Milosics, a fegyverkereskedő.** Milosics szereli fel fegyverekkel sok pénzért a környékbeli betyárokat.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.6. Az óhajtott bárói cím.** A dúsgazdaggá lett Milosics bárói címért folya-  
modik az uralkodóhoz, de nem adják meg neki, mert nincsen meg hozzá a kellő iskolai végzettsége.

DT: Óriszentpéter (EA 2446/23–24. – Dömötör Sándor gy., 1951).

**C 826.7. Milosics természetfeletti képessége.**

**C 826.7.1. A sebezhetetlen Milosics.** Milosics testét nem fogja a sörét és a go-  
lyó, mert abroncon bújta át, amikor még a betyárokkal járt.

DT: Kistrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953).

**C 826.7.2. A csak különleges módon sebezhető Milosics.** Egy zsandár kettévá-  
gott lópatkószöggel lő rá Milosicsra, és úgy találja el, hogy a lövedék leviszi az orgazda fél heréjét. Attól kezdve Milosics nem jár többet a betyárokkal.

DT: Kistrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953).

**C 826.8. Milosics kedvenc kocsmája.** Milosics az őrségi Iklódi csárdában szeret mulatni.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.9. Milosics halála.** Milosics a kocsmában kártyázik, és minden nála lévő pénzét elveszíti. Hogy a pénzt visszanyerje, beteszi a bankba az egész vagyonát. Az újabb osztás sem hoz számára szerencsét, mire hogy megnyerje a partit, megveszi a piros királyt. A vagyonát e csalással megmenti ugyan, de mivel új kártyával játszottak, a kártyában lévő festék szétmarja a gyomrát, és a mérgezésbe belehal.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 826.10. Milosics temetése.** Milosics holttestét acélkoporsóba rakják, de mivel még a legnagyobb méretű koporsóba sem fér bele, térdben elvágják, és a lábát úgy teszik mellé. Milosicsot annyira gyűlölik a faluban, hogy nem engedik végigvinni a főutcán, miáltal a halottkísérők az orgazda saját birtokán át, árkonbokon keresztül kénytelenek elfuvarozni őt a temetőbe.

DT: Kistrákos (Moldova György, 1974. 196.).

**C 827. Milus (Milos Szávics).**

**C 827.1. A megmentett pap.** A rablók elfognak egy papot, és meg akarják gyilkolni. Amikor már a kivégzéshez készülődnek, odaérkezik Milus, és elkergetve mind a tizenkét rablót, megmenti a papot.

DT: Pécsvárad (MOA 11771. – Cs. Nagy Ibolya gy.).

**C 827.2. Milus álsruhában.** Milus egyik betyártársát elfogják, és halálra ítélik. Milus álsruhát öltve elmegy cimborája kivégzésére, ahol egyedül az akasztásra váró betyár ismeri fel őt, és még a búcsúnótájába is beleszövi a nevét.

DT: Berkes (EA 16882/15. – Dallos István gy., 1970).

**C 827.3. Milus búvóhelyei.** Milus a bandájával a fekedi Disznós-völgyben/a Márévár oldalában egy hársfa alatt tanyázik/gyakran jár az erzsébeti Rák-malomba.

DT: Feked, Erzsébet (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 46., 162.); Magyaregregy (Füzes Miklós, 2000. 128.).

**C 827.4. Milus bőgatyája.** Milus 12 szél gatyát, piros lajbit, sarkantyús kordován csizmát visel.

DT: Magyaregregy (Füzes Miklós, 2000. 128.).

**C 827.5. Milus bandája.** Milus tizenkét fős betyárbandának parancsol.

DT: Magyaregregy (Páll Lajos szerk., 2007. 158. – 1967); Magyaregregy (Füzes Miklós, 2000. 128.)

**C 827.6. A rossz hírű Milus.** Milus zsarolja a szegényeket is, a magyaregregyi molnár összes eleségét feléli a bandájával. Amikor azonban a pandúrok üldözik, reszketve bújik el.

DT: Magyaregregy (Páll Lajos szerk., 2007. 158. – 1967).

**C 827.7. Milus halála.**

**C 827.7.1. Milus kivégzése.** Az elfogott Milust halálra ítélik, és Pécsváradon akasztják fel.

DT: Berkesd (EA 16882/15. – Dallos István gy., 1970); Erzsébet (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 162.).

**C 827.7.2. A késett kegyelem.** Milus halálos ítéletének hírére az a pap, akit a zsványok kezéből kimentett, elmegy, hogy hálából a tanúvallomásával megmentse a betyár életét, de mire odaérkezik Pécsváradra, már csak a végrehajtott halálos ítélettel szembesülhet.

DT: Pécsvárad (MOA 11771. – Cs. Nagy Ibolya gy.).

**C 827.4.3. Milus sírja.** Milus máig számon tartott sírja a pécsváradai temetőben.

DT: Pécsvárad (MOA 11771. – Cs. Nagy Ibolya gy.).

**C 828. Mógor.**

**C 828.2. Sobri alvezére.** Mógor Sobri Jóska négy alvezérének az egyike.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 275.).

**C 828.2. A veszedelmes Mógor.** Mógortól Sobrin kívül mindenki fél, mert indulatos, erőszakos ember. / Mógor nem kíméli még az áldott állapotban lévő asszonyokat sem. / Mivel rossz a lapjárása, Mógor haragjában két embert üt le a csárdában. / A kocsmáros ismerve Mógor indulatos természetét, szándékosan veszít a vele folytatott kártyapartiban, nehogy kihívja maga ellen Mógor dühét.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 276–277.).

**C 828.3. Mógor álruhában.** Mógor gyakran ölt női ruhát, hogy megtévessze a pandúrokat.

DT: Bakony vidéke (Eötvös Károly, 1887. 291. szám, 2.).

**C 828.4. Mógor menekülése.** Mógor öregasszonynak öltözve téveszti meg az őt üldöző pandúrokat/a főbíró kocsján menekül el az ellenségei elől.

DT: Bakony vidéke – 2 (Eötvös Károly, 1887. 291. szám, 2.).

**C 829. Mohácsi.**

**C 829.1. Mohácsi halála (A végzetes csípős paprika).** A két társával és szeretőjével a csárdában mulatozó Mohácsin rajtaütnek a pandúrok, de a betyárok tüzet nyitva védekeznek. A csendbiztos a sikertelen rohamok után cselhez folyamodik: csípős paprikával tölteti meg emberei fegyvereit, és azzal lövet be a csárdába. A betyárok szemét marni kezdi a csípős paprika, ezért megadják magukat, Mohácsi azonban addig küzd, amíg végül agyon nem lövik.

AF: Bihar megye (KJNTA 306-91/347–348. – Papp Attila gy., 1991).

**C 830. Mohar Imre.**

**C 830.1. Rózsa Sándor betyárja (A pásztorból lett betyár).** Mohar Imre kanászként csap fel betyárnak, és ő is tagja lesz Rózsa Sándor betyárcapatának.

DT: Karaközörcsök (Dömötör Sándor, 1998. 91. – Kiss Károly gy., 1947).

**C 830.2. A betyár hátára sütött akasztófa.** Mohar Imre hátára a börtönben az akasztófa jelét sütik, amit aztán a haláláig visel.

DT: Karaközörcsök (Dömötör Sándor, 1998. 91. – Kiss Károly gy., 1947).

**C 831. Mosko.**

**C 831.1. Mosko természetfeletti képessége (A tenyérbe forrasztott vasfű).**

Moskonak a tenyerébe kereszt alakban van betéve vasfű, miáltal minden zárat és lakatot pusztá érintéssel képes kinyitni.

FF: Buzita (MZA 84661. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 832. Murkus (Szakáll Laci).**

**C 832.1. Murkus, az orvvadász.** Murkus hírhedt orvvadász, akinek a hegyen szinte minden bokorban van elrejtve puskája.

FF: Jólész (Magyar Zoltán, 2011c. 124.).

**C 832.2. A félrevezetett csendőrök.** Murkus egy hídon szembetalálkozik a csendőrökkel, akik éppen tőle kérdezik, hogy nem látta-e valamerre Murkust. Murkus azt feleli, hogy bizony látta, és mutatja a csendőröknek, hogy melyik irányba keressék, ő pedig nyugodtan továbbhalad.

FF: Jólész (Magyar Zoltán, 2011c. 124.).

**C 832.3. A kihallgatott csendőrök.** Murkus az őt kereső csendőrök elől egy magas fenyőfára mászik fel, és ott hallgatja, amint az üldözői a fa alatt azon

tanakodnak, hogy ha elkapnák, mennyire megvernék őt. Amikor a csendőrök továbbmennek, Murkus egy cédulát hagy a fára tűzve, amelyen az áll: „Itt ültek a fa alatt, én meg a fejetek felett a fán ültem”.

FF: Jólész (Magyar Zoltán, 2011c. 124.).

### **C 833. Muszaj Palkó.**

**C 833.1. Muszaj Palkó rablásai.** Muszaj Palkó kirabolja a környékbeli (gömöri) urakat/az országúton megállítja az urak hintóját, és elszedi az aranyaikat/kirabolja a bárói kastélyt, és elrabolja a bárólányt, akit csak váltságdíj ellenében enged szabadon.

FF: Guszona (MZA 1216. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2001); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 138.).

### **C 833.2. Muszaj Palkóval kapcsolatos nevezetes helyek.**

**C 833.2.1. A Muszaj-fa.** Hatalmas tölgyfa/fűzfá a gömöri Lyukvapusztán (Osgyán közelében), amely alatt van Muzsaj Palkó rejtekhelye/amely alatt a pandúrokkal vívott harcban meghal a híres betyár. A fát az ő emlékére azóta Muszaj-fának nevezik.

FF: Magyarhegyemeg (MZA 1214. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2001); Guszona – 2, Kétkeresztúr, Osgyán (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 138.).

**C 833.2.2. Muszaj Palkó barlangja.** Természetes/mesterséges barlang a gömöri Lyukvapusztán, ahol a pandúrok elől bujdosva gyakran tartózkodik Muszaj Palkó.

FF: Guszona, Osgyán (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 138.).

**C 833.3. Muszaj Palkó halála.** Muszaj Palkó a pandúrokkal vívott tűzharcban esik el. Több pandúrt is leterít, de amikor az utolsó töltenye is elfogy, az ellenségei lelövik.

FF: Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 138.).

### **C 835. Nád István.**

**C 835.1. Nád István viselete.** Nád István olyan bőgatyát visel, amit négyméternyi lámpabél vastagságú gatyamadzaggal köt meg. Pörge kalapját árvalányhaj díszíti, ráncos csizmáján rézpatkót és rézsarkantyút hord stb.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllös Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 835.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Nád István csak az urakat rabolja ki, és amit elvesz tőlük, szétosztja a szegény emberek között.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllös Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 835.3. Nád István kedvenc csárdája.** Nád István a fenékpusztai csárdában (Fenéck csárdában) szeret mulatni.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllős Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 835.4. Nád István rejtekhelye.** Nád István a Kisbalaton nádasai között tanyázik, innen származik a neve is.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllős Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 835.5. A lelőtt pandúrok.** Nád István dupla csövű pisztollyal jár, és üldözői közül négy pandúrt is lelő, mielőtt elfognák.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllős Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 835.6. A sopronkőhidai fogoly.** Az elfogott Nád István a sopronkőhidai börtönben raboskodik.

DT: Sármellék (NIFA 149/37.; Küllős Imola, 1988. 203. – Jordán Katalin gy., 1960).

**C 836. Nagy Béla.**

**C 836.1. Hogyan lett betyár Nagy Béla?** A gyermek Nagy Béla húsvétkor azt kérdezi az édesanyjától, hogy ő miért nem fest piros tojást, mire az anyja azt válaszolja, hogy azért, mert nincsen tojásuk, de ha elmegy és hoz a szomszéd baromfióljából, akkor megfőzi és megfesti neki. Nagy Béla megfogadva az anyai tanácsot, tojást lop a szomszédból, majd rákapva a lopás ízére, mind nagyobb dolgokat kezd eltulajdonítani (előbb tyúkot, aztán bárányt stb. lop).

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/22. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.2. A nagyerejű Nagy Béla.** Nagy Béla olyan hatalmas testi erővel bír, hogy akivel ő kezét szorít, annak az ujjbegyéből kicsordul a vér/hogy akit ő megüt, az nyomban összeesik/meghal/hogy a börtönablak rácsát pusztá kézzel képes összeszorítani.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva – 4 (EA 27329/22–23., 26. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.3. A szegények pártolója.** Nagy Béla segíti a szegény embereket, pénzzel is támogatja őket.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva – 2 (EA 27329/23. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.4. Az igazságosztó Nagy Béla.** Nagy Béla egy vendéglőben ül, amikor figyelmes lesz arra, hogy az egyik úri vendég belerúg az ajtó előtt ülő koldusba. Hirtelen haragjában úgy megüti az úriembert, hogy az rögtön szörnyethal.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/23. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.5. Nagy Béla rablásai.**

**C 836.5.1. A kirabolt adószedők.** Nagy Béla meglesi és agyonüti az adószedőt, a nála lévő pénzzel tömött táskát pedig elrabolja.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/28. – Asztalos Enikő gy., 1996); Székelykakas (Asztalos Enikő, 1998. 114.).

**C 836.5.5. Egyéb esetek.** Nagy Béla kifosztja a nagygazdákat/elhajtja az állataikat.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva – 2 (EA 27329/23., 25. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.5.2. A kirabolt ékszerüzlet.** Nagy Béla Magyarországon a társaival kirabol egy ékszerüzletet.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/23. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.5.3. Nagy Béla álruhás rablása.** Nagy Bélát nem hajlandó kifizetni az orgazdája, amiért a betyár bosszút esküszik ellene. Megüzeni neki, hogy erővel is elviszi az őt megillető pénzt és megbosszulja az őt ért sérelmet. A nagygazdává lett orgazda rendőröket rendel a háza elé, de Nagy Béla a szolgálta ruháját öltve magára bemegy a házba, és fegyvert fogva a háziakra, az összes pénzzel és a lefegyverzett rendőrök fegyvereivel távozik.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/25–26. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.6. Nagy Béla szeretője.** Nagy Bélát elfogják és bebörtönzik, de ő kiköti, hogy csak akkor hajlandó enni, ha a „felesége” főz neki, különben megszökik. A börtönparancsnok elhozatja neki a feleségét, Nagy Béla azonban nem tartja be a szavát, és – a szeretőjével együtt – megszökik.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/22. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.7. Nagy Béla szökése.** Nagy Béla a rácsot összeszorítva/az ereszcsonnán leereszkedve szökik meg a börtönből.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/22. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.8. Nagy Béla menekülése.**

**C 836.8.1. A templomtoronyba bújt betyár.** Nagy Béla a templomtoronyba felmászva figyel, hogy őt keresve miként fésülik át a falat a katonák és a csendőrök.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/26. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.8.2. A kriptába rejtőzött betyár.** A pandúrok által keresett Nagy Béla beszalad az urak kriptájába, kihányja a koporsóból a csontokat, és befekszik a halott



helyére. Üldözői a kriptába is benyitnak, de nem gondolják, hogy Nagy Béla a koporsóban lenne, és továbbmennek.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/26. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.8.3. A vetett ágyba rejtőzött betyár.** Nagy Béla a csendőrök elől beszalad az egyik ismerősei által lakott házba, és kéri, hogy bújtassák el. Az asszonyok a vetett ágy mélyére fektetik, és noha a csendőrök szénéznek a házban, és ott mulatnak egy óra hosszat, Nagy Bélát nem találják meg.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/27. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.9. Nagy Béla álruhában.** Nagy Béla tiszt ruhában/tengerésznek öltözve jár-kel/iszik a vendéglőkben, ám senki nem ismeri fel.

SZ: Székelykakasd (Asztalos Enikő, 1998. 114.).

**C 836.10. Találkozás Nagy Bélával.** A börtönből éppen szabadult Nagy Bélával való találkozás személyes emlékei.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/28. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 836.11. A bandát verbuváló betyár.** Egy székely ember a társaival hazafelé tartva betér egy út menti csárdába. Egy ott iszogató férfi italt rendel nekik, és uzsonnázni is meghívja őket, majd közli velük, hogy mostantól az ő emberei. A fogadósne megsúgja az embereknek, hogy ha jól akarnak maguknak, tűnjenek el a kocsmából minél előbb. A székelyek sietve távoznak, és néhány nap múlva értesülnek arról, hogy azon a vidéken bujkál Nagy Béla, a rablóvezér – az az illető, aki megszólította őket.

ER: Balavásár (Magyar Zoltán, 2005a. 142.).

**C 836.12. Nagy Béla búvóhelye.** Nagy Béla egy ingoványos réten/a Nyárád menti erdőkben tanyázik.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva (EA 27329/25. – Asztalos Enikő gy., 1996); Székelykakasd (Asztalos Enikő, 1998. 114.).

**C 836.13. Nagy Béla leszármazottai.** Nagy Béla lánya/törvénytelen fia Marosvásárhely vidékén.

SZ: Nyárádkarácsonyfalva – 2 (EA 27329/24., 28–29. – Asztalos Enikő gy., 1996).

**C 837. Nagy István.**

**C 837.1. Az úri betyár.** Nagy István nemesember létére csap fel betyárnak, mert szereti a szabad életet.

AF: Mezőtúr (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.).

**C 838. Nagy Jancsi.**

**C 838.1. Hogyan lett betyár Nagy Jancsi?** Nagy Jancsit az uraság katonának küldi, de ő a fegyverrel megszökik, és felcsap betyárnak.

AF: H. n. (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

**C 838.2. Nagy Jancsi halála.** Nagy Jancsi a kocsmában összetalálkozik egy suhancsal, akit pofon vág/ugyanahhoz a menyecskéhez járnak egy legénnyel, és ezen összekülönböznek. A legény kikapja a mestergerendából Nagy Jancsi belevágott fokosát, és a betyárt a saját fegyverével csapja agyon.

FF: Gyöngyöstarján (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).

**C 839. Nagy Miska.**

**C 839.1 A visszalopott lovak.** A jegyző két lovát ellopják. Nagy Miska utánajár a dolognak, és a főszolgabíró istállójából lopja vissza a lovakat.

AF: H. n. (DMNA 716/638. – Béres András gy., 1963).

**C 839.2. Nagy Miska szökése.** Nagy Miskát elfogják, és a megyeháza tömlőcébe zárják, a lovát pedig árverésre bocsátják. Nagy Miska keservesen látja a fogda ablakából, hogy a hajdú miként járhatja az udvaron a lovát, és felsóhajt, hogy ha ő ülhetne a helyében, megmutatná, hogy milyen kiváló az a ló. A szolgabíró hallva Nagy Miska sóhajtozását, intézkedik, hogy engedjék a rabot felülni a lovára. Amikor Nagy Miska már a nyeregben ül, néhányszor körbejárja vele az udvart, majd egyszer csak oldalba szorítva a jószágot kiugrat vele a megyeház kapuján, és sebesen elvágat.

AF: Hódmezővásárhely (Hóke Lajos, 1870. 687.).

**C 840. Námicsek.**

**C 840.1. A megbüntetett szidalmazó.** Námicsek az őt szidalmazó asszony talpát büntetésül teleszurkálja tűvel.

AF: Szolnokháza (KJNTA 306-91/15. – Papp Attila gy., 1991).

**C 841. Nemes Laci.**

**C 841.1. Miért lett betyár Nemes Laci? (Az úri betyár).** Nemes Laci nemesi családból származik, de fiatalon rossz útra tér/elveszti a birtokát, és felcsap betyárnak.

AF: Nyírbogdány (EA 4038/10. – Béres András gy., 1953); Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 841.2. Nemes Laci rablásai.**

**C 841.2.1. A megnyúzott pap.** Nemes Laci a társaival meglátogatja a nyírkarászi papot, és a pénzét követeli. Amikor a pap nem hajlandó odaadni az értékeit,

Nemes Laci elkezdte a pap karját nyúzni és a húsát sózni. Amikor a másik karja kerülne sorra, a pap odaadja a betyárnak az összes pénzét.

AF: Nyírbogdány (EA 4038/11. – Béres András gy., 1953); Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 841.2.2. A megüzent sarc.** Nemes Laci többször beüzen a faluba enivalóért. Az emberek küldenek neki élelmet, amiért cserébe nem bántja sohasem a községet, sőt, az ott élők pártját fogja.

AF: Nyírbogdány – 2 (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 841.3. Nemes Laci a szabadságharcban.**

**C 841.3.1. Az elrabolt hadipénztár.** Nemes Laci tizenketted magával elrabolja az orosz hadsereg hadipénztárát.

AF: Nyírbogdány (EA 4038/10. – Béres András gy., 1953).

**C 841.3.2. Az orosz kapitány elleni merénylet.** Nemes Laci ellövi egy orosz kapitány fél fülét. Büntetésül az oroszok fel akarják perzselni a falut, de végül megkegyelmeznek a község népének.

AF: Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 841.4. Nemes Laci menekülése.** Nemes Laci harmadmagával menekül a pandúrok elől. Egy nagy juhnyáj mellé érnek, és hogy az üldözőiket megtévesszék, a juhászok szamaraira pattanva szamárháton menekülnek tovább, miközben már a juhászok is kergetik őket. A nádas szélére érkezve a szamaraikat otthagyják, és bemenekülnek a rétségbe.

AF: Nyírbogdány (EA 4038/10. – Béres András gy., 1953).

**C 841.5. Nemes Laci búvóhelye.** Nemes Laci a baktalórántházi erdőben üti fel a tanyáját.

AF: Nyírbogdány (JAMNA 238-67/19. – Csermely Tibor gy., 1962).

**C 841.6. Nemes Laci kincse.** Nemes Laci elrejtett és máig is keresett kincsei Nyírbogdány határában.

AF: Nyírbogdány (EA 4038/11. – Béres András gy., 1953).

**C 842. Nemozogi.**

**C 842.1. A pásztorból lett betyár (Az elhajtott állatok).** Nemozogi kondásként vesz részt állatok elhajtásában/a lopott állatok Magyarországra csempészésében.

FF: Ipolyvilke (MZA 25553. – Varga Norbert gy., 2002).

**C 842.2. Nemozogj bosszúja.** A hazaérkező Nemozogj egy másik férfival találja a feleségét. Büntetésül az asszonyt másnap reggel meztelenre vetkőzteti, és a legelőre hajtott disznókkal együtt tereli végig a falun. Amikor a bíró meglátja ezt, egy lepedőt terít az asszonyra, mire Nemozogj azt mondja a bírónak, hogy szerencséje, hogy a bírói pálca is nála van, különben a fokossal nyomban kétéhasította volna a fejét.

FF: Ipolyvilke (MZA 25553. – Varga Norbert gy., 2002).

### **C 845. Nyakó Sándor.**

**C 845.1. Hogyan lett betyár Nyakó Sándor?** Nyakó Sándor a csárdában együtt mulat a betyárokkal, akik közül az egyik beleköt tánc közben. Nyakó nem hagyja magát, és verekedés közben két betyárt is agyoncsap. Mivel a gyilkosságok miatt börtön vár rá, úgy dönt, hogy inkább világgá megy.

AF: Hajdúnánás (Draviczky Imre, 1990. 94–95.).

**C 845.2. Nyakó Sándor rablásai.** Nyakó Sándor amerre jár, mindenütt rabol/lovakat lop/kifoszt egy templomot.

AF: Hajdúnánás (Draviczky Imre, 1990. 95.).

**C 845.3. A befogott szürke és sárga csikók.** Az elfogott Nyakó Sándort egy templom kifosztása miatt halálra ítélik. Nyakó időt kér a bírótól, és hazaüzen a feleségének, hogy „Asszony, fogd be a szürkéket! Ha azok nem bírják, gyere a sárgákkal!” A megvesztegetésre szánt „ezüst- és aranycsikók” elérik a kívánt célt: Nyakót felmentik, és szabadon engedik.

AF: Hajdúnánás (Draviczky Imre, 1990. 95.).

### **C 846. Nyéki Pista.**

**C 846.1. Nyéki Pista bosszúja (A gyertyatartó pandúrok).** Nyéki Pista a cimboráival meglep négy zсандárt a csárdában. Hasra fektetve az asztalra kötik őket, nagy gyertyákat erősítenek rájuk, majd addig mulatoznak ott, amíg a gyertyák tövig nem égnek.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1957. 116.).

**C 846.2. Nyéki Pista lótolvajlásai.** Nyéki Pista a társaival ellopja a pandúrok lovait/a debreceni nagyvásáron összefűzi a sok lovat, hogy elhajtsa azokat.

AF: Füzesgyarmat (GYINMA 25/72. – Szűcs Sándor gy., 1937); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.).

**C 846.3. Nyéki Pista elfogása (Az elárult betyár).** Nyéki Pistát a szállásadója, egy csikós árulja el. A pásztorkunyhóhoz kikerkező pandúrok alvás közben vaslják meg a betyárt.

AF: Biharnagybajom (GYINMA 25/2. – Szűcs Sándor gy., 1952).

**C 846.4. Nyéki Pista szökése.**

**C 846.4.1. A megválasztott szabadulás.** Az elfogott Nyéki Pistát a pandúrok bekísérik a fogdába, de amint kicsit elnyomja az őröket az álom, felriadva döbbenetben látják, hogy a fogoly bilincs nélkül, pipára gyújtva pöfékel. A betyár nyugalomra inti őket, hogy tőlük nem szökik el. Másnap átviszik a szomszéd községbe és átadják a zsandároknak, de alig teszik fel a kezére a bilincset, valaki (Nyéki Pista egy betyártársa) nagy csörömpöléssel beveri a városháza ablakát. Mindenki odanéz, de mire visszafordulnak, a betyárt már nem látják sehol sem.

AF: Biharnagybajom (GYINMA 25/2. – Szűcs Sándor gy., 1952).

**C 846.4.2. A csellel megszőktetett betyár.** Nyéki Pistát egyik fiatal betyártársa szabadítja ki lánynak öltözve. Beállít a városházára és magát távoli látogatónak kiadva, azt kéri, hogy adjanak neki szállást. Az őrök szórakozni akarnak vele, hát megengedik, hogy ott maradjon, de az évődés közben a betyár elcseni a fogda kulcsát, majd egy óvatlan pillanatban kiugrik a szobából és a pandúrokra zárja az ajtót, Nyéki Pistával pedig csúfondáros szavak kíséretében kereket old.

AF: Füzesgyarmat (GYINMA 25/72. – Szűcs Sándor gy., 1937).

**C 846.5. Nyéki Pista búvóhelye.** Nyéki Pista a Nagysárrét nádasaiban/a nádas egy parányi szigetén tanyázik, ahová nem mernek utána menni a pandúrok.

AF: Füzesgyarmat (GYINMA 25/72. – Szűcs Sándor gy., 1937); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.).

**C 846.6. Nyéki Pista természetfeletti képessége (A sebezhetetlen betyár).**

A pandúrok hiába lövöldöznek Nyéki Pistára, mert a testét nem járja a golyó/ mert csak egyféleképpen lehet őt lelőni.

AF: Szerep (Szűcs Sándor, 1936a. 7.); Nagysárrét (Uő, 1955. 53.).

**C 846.7. Nyéki Pista halála (Az elárult betyár).** Nyéki Pistát a szeretője árulja el azáltal, hogy megmondja a pandúroknak, hogy a betyárt csak tavaszi búzaszemmel lehet lelőni.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.).

**C 847. Nyírfai Károly.**

**C 847.1. A nagy tudású Nyírfai.** Nyírfai hatalmas tudású ember: mivel bejárta egész Európát, minden nyelven beszél, és írástudása folytán mindenféle okiratot képes hamisítani.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.2. Nyírfai természetfeletti képessége (A tenyérbe varrt vérfű).** Nyírfai minden zárat és lakatot képes kinyitni, mert a tenyere bőre alá vérfű van bevarrva.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.3. A lokálpatrióta betyár.** Nyírfai mindenfelé lop, csak a saját falujában (Szentlászlón) nem, sőt ha otthon jár és valamilyen bajról hall, azonnal orvosolja azt.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.4. Az elhajtott állatok.** Nyírfai tehenet, lovat lop, és a lopott állatokat mindig más irányba hajtja el, mint amerről érkezett.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.5. Nyírfai bosszúja (A megleckéztetett pap).** Egy pap fel akarja jelenteni Nyírfait. Amikor ez a betyár tudomására jut, megüzeni a papnak, hogy meg fogja látogatni őt. A pap pandúrokat állít az ajtóhoz védelmül. A megjelölt napon egy hintó érkezik a parókiához, benne két hölgygel (az álsruhás Nyírfáival és társával), akik egy csecsemőt hoznak keresztelni. A pandúrok gyanútlanul beengedik a jövevényeket, akik bezárják a szoba ajtaját, majd felfedve valódi kilétüket, a papot összekötözve felkötik a gerendára, és egy levelet hagyva ottjártukról, feltűnés nélkül távoznak.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.6. Nyírfai szökése.** Nyírfai a tenyerébe forrasztott vérű segítségével megszökik az őt vonaton szállító csendőröktől/ötször is kiszökik a börtönből.

DT: Kopács – 2 (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 847.7. Nyírfai halála.** Nyírfait egy szlavóniai községben elfogják és agyonverik az általa megkárosított tulajdonosok.

DT: Kopács (Lábadi Károly, 1994. 393. – 1942).

**C 848. Nyíri Jóska.**

**C 848.1. Nyíri Jóska figyelmeztetése („Ne célozz, hanem lőj!”).** A kocsmában egy ember felismerve a betyárt, nagyon bámulja őt, mire Nyíri Jóska kérdőre vonja, hogy mit néz rajta olyan nagyon. Az ember válasza: „Nem ismerem, csak úgy célzok”. Mire a betyár káromkodva: „Ne célozz, hanem lőj!”

AF: Tiszaigar (EA 4094/124. – Katona Imre gy., 1949).

**C 848.2. Nyíri Jóska halála.** Nyíri Jóska fogadásból megpróbál elhúzni egy szalmakazlat, de beleszakad az erőlködésbe, és meghal.

AF: Tiszaigar (EA 4094/124. – Katona Imre gy., 1949).

**C 849. Nyúzó Péter.**

**C 849.1. Nyúzó Péter szökése.** A pandúrok elfogják Nyúzó Pétert, de azt mondják neki, hogy ha abba hagyja a betyárkodást, szabadon engedik. Nyúzó inkább

a halált választja. Az az utolsó kívánsága, hogy még egyszer felülhessen a lova hátára, és a karikás ostorával egy nagyot cserdíthessen. Az urak ezt megengedik neki. Amikor az akasztásra kivezetik, odaviszik neki a lovát is. Nyúzó Péter elkezd táncoltatni a lovat, majd egy alkalmas pillanatban nagyot cserdít a karikással az urak hátára, és a lovával keresztülgázolva rajtuk, elvágat.

AF: Karcag (GYINMA 40/2. – Cinege Mária gy., 19534).

**C 849.2. Nyúzó Péter rejtekhelye.** Nyúzó Péter a pandúrok elől menekülve a Hortobágy mocsaraiban tanyázik.

AF: Karcag (GYINMA 40/2. – Cinege Mária gy., 19534).

**C 851. Oravec.**

**C 851.1. Oravec, a kapcabetyár.** Oravec tolvajlásai: Oravec megdézsmálja a falusi gazdák/a pásztorok állatait.

FF: Melléte (Fehérváry István, 1937. 126.).

**C 851.2. A haramiák kémje.** Oravec kémje, besúgója egy környékbeli rablóbandának, ő szállítja nekik az információkat, hogy éppen hová érdemes betörniük.

FF: Melléte (Fehérváry István, 1937. 126.).

**C 851.3. Oravec barlangja.** Oravec a Melléte melletti sziklás hegyoldal egy barlangjában tanyázik.

FF: Melléte (Fehérváry István, 1937. 125.).

**C 851.4. Oravec halála.** Oravecket egy számadójuhász veri agyon a fokosával, amikor lopáson kapja. / Oravec a pandúrokkal vívott tűzharcban, pandúrgo-lyó által hal meg.

FF: Melléte – 2 (Fehérváry István, 1937. 126.).

**C 851.5. Oravec sírja.** Oravecket a Murány-patak partján egy fűzfa tövébe temetik el.

FF: Melléte (Fehérváry István, 1937. 126.).

**C 852. Orbán Bálint.**

**C 852.1. A megleckéztetett pandúrok.** Orbán Bálint elfogja az őutána nyomozó pandúrokat. Meztelenre vetköztetve egy fához köti őket, a ruhájukat és a lovaikat pedig magával viszi.

AF: Sárrétudvari (DMNA 716/626. – Béres András gy., 1963).

**C 852.2. Orbán Bálint tolvajlásai.** Orbán Bálint maskarának öltözve megy el a lakodalomba, s a nádereszt megemelve elviszi a padlásról a szalonnát. / Orbán

Bálint a ménesből kiszakít néhány lovat, de a csikósok értesítik a csendőröket, akik a lovakat visszahajtják. / Orbán Bálint a társaival rátör egy nagygazdára, akit a háznépével együtt összekötöznek és a szobába zárnak, a pénzüket és egyéb értékes dolgaikat pedig elviszik.

AF: Sárrétudvari – 3 (DMNA 716/628–629., 631. – Béres András gy., 1963).

### **C 853. Orbán Gábor.**

**C 853.1. Az elcserélt szűr.** Orbán Gábor meglát egy szép új szűrűt egy szegény emberen. Leveszi a válláról, és helyette a maga ócska, foltos szűrét hajítja oda neki. Az ember rimánkodik neki, hogy az új szűrét ne vigye el, de a betyár hajthatatlan. Csak hazaérkezve döbben rá a szegény ember, hogy milyen jól járt a cserével, mert a betyár ócska szűrje a foltok alatt százas bankókkal van tele.

AF: Szerep (Szűcs Sándor, 1955. 52.).

**C 853.2. Orbán Gábor lótolvajlásai.** Orbán Gábor lovakat lop a kiskunsági pusztákról.

AF: Mezőtúr (Szűcs Sándor, 1955. 52.).

**C 853.3. Orbán Gábor menekülése (A fordított patkó).** Orbán Gábor fordítva ütteti a lova lábára a patkót, ezáltal tévesztve meg az őt üldöző pandúrokat.

AF: Szerep (Szűcs Sándor, 1955. 51.).

**C 853.4. Orbán Gábor elfogása (Az elárult betyár).** Orbán Gábort egy gulyás árulja el, akinek a kunyhójában rejtőzik el a betyár. Értesíti Orbán Gábor ottlétéről a pandúrokat, akik a gulya közé bújva közelítik meg a kunyhót, és lepik meg a mit sem sejtő betyárt.

AF: Szerep (Szűcs Sándor, 1955. 51.).

**C 853.5. Az áruló büntetése.** A pandúrokkal lepaktáló gulyást egy éjszaka meglátogatják Orbán Gábor betyártársai, és az áruló nyomtalanul eltűnik.

AF: Szerep (Szűcs Sándor, 1955. 51.).

**C 853.6. Orbán Gábor kedvenc csárdái.** Orbán Gábor a Konyár alatti Villogóban/a kevei határban lévő Gugyori csárdában szeret mulatni.

AF: Szerep – 2 (Szűcs Sándor, 1936. 300.; Uő, 1937. 6.; Uő, 1955. 52.).

**C 853.7. Orbán Gábor kincsei.** Orbán Gábor különböző helyeken lévő, átokkal elrejtett kincsei.

AF: Szerep – 2 (Szűcs Sándor, 1936. 300.; Uő, 1937. 6.; Uő, 1955. 52.).



**C 856. Ördög.**

**C 856.1. Ördög, a kapcabetyár.** Ördög mint kapcabetyár csak élelmiszerért tör be a házakba.

FF: Szilice (MZA 84402. – Varga Norbert gy., 1999).

**C 856.2. Ördög és a csendőrök.** A csendőrök Ördögöt nyomozzák, miközben ő éppen a fejük fölött ül a fán. Amikor a csendőrök továbbmennek, egy papírt tűz ki a fa törzsére, amelyen az áll: „Csak keressetek, itt vagyok!”

FF: Szilice (MZA 84402. – Varga Norbert gy., 1999).

**C 856.3. Az Amerikába kivándorolt betyár.** Ördög kivándorol/kiszökik Amerikába, ahol átoperáltatja magát, és amikor hazajön, senki nem ismeri meg.

FF: Szilice (MZA 84402. – Varga Norbert gy., 1999).

**C 858. Pahó Péter.**

**C 858.1. Az áruló szerető.** Az erdőben bujkáló Pahó Pétert felkeresi a szeretője, hogy látogasson haza, mert az anyja nagyon beteg. Pahó Péter el is megy, de mielőtt bemenne az anyjához, előbb benéz a szeretője ablakán, ahol a kedvesét két csendőrrel látja ülni az asztalnál sütemény és bor mellett. A betyár bereteszeli a ház ajtaját, és rájuk gyűjtja az épületet, majd bemegy az anyjához, elbúcsúzik tőle, és utána jelentkezik a pandúroknál azzal a kéréssel, hogy a fejéért járó vérdíjből temessék el méltóképpen megégett szeretőjét.

FF: Fancsal (EA 2112/374. – Irányi Lujza gy., 1947).

**C 859. Palkó Pista.**

**C 859.1. Palkó Pista menekülése (A fordított patkó).** Palkó Pista az erdőszélen megfordítja a lova lábán a patkókat, megtévesztve ezáltal az őt üldöző perzeutorokat, akik onnantól kezdve éppen az ellenkező irányban keresik, mint amerre továbblovagolt.

DT: Zala megye (EA 10041/42. – Tilesch Nándor gy., 1944).

**C 859.2. Palkó Pista tanyája.** A kerkafalvi Paku-rét mint Palkó Pista fő tartózkodási helye.

DT: Kerkafalva (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 295.).

**C 860. Páll Sándor.**

**C 860.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Páll Sándor az úri házaknál nagymosáskor kiteragetett fehérneműt zsákokba szedi, és szétosztja a szomszédos falvak szegényeinek/az országúton megállított gazdag kereskedőket levetkőzteti, és a ruháikat odaadja a szegényeknek, a szegények rongyos ruháit pedig rájuk adatja.

AF: Értarcsa (Bihari népmondák, 1995. 207. – Papp Artilla gy., 1973).

**C 860.2. Páll Sándor betyárvirtusa.** Páll Sándor nem fél a csendőröktől, két pisztollyal felszerelve fényes nappal is bátran mutatkozik az utcán. Még a dohányosimítóba is elmegy, hogy lássa az ott dolgozó szép lányokat és menyecskéket.

AF: Értarcsa (Bihari népmondák, 1995. 207. – Papp Attila gy., 1973).

**C 860.3. Az erdei rejtekhely.** Páll Sándor a piskolti erdőben tanyázik.

AF: Értarcsa (Bihari népmondák, 1995. 207. – Papp Attila gy., 1973).

**C 861. Palotai.**

**C 861.1. Savanyú Jóska legénye.** Palotai Savanyú Jóska bandájával betyárkodik.

DT: Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 861.2. A betyár hátába süített akasztófa.** Palotai akasztófa jelét viseli a hátán, amit a fogsága idején süttettek oda.

DT: Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 861.3. A kivégzéstől megmenekült Palotai.** Palotait halálra ítélik, és már az akasztófa alá viszik, amikor egy leány vállalja, hogy megváltja azzal, hogy férjhez megy hozzá.

DT: Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**C 862. Pap Andor.**

**C 862.1. Sobri Jóska alvezére.** Pap Andor Sobri Jóska betyárbandájának egyik alvezére.

DT: Zala megye (N. Szabó Gyula, 1927. VII–VIII. 275.).

**C 862.2. Pap Andor halála.** A menekülő Pap Andor a révessel átviteti magát a folyó túlsó partjára, majd jutalmul annyi pénzt ad neki, mint az illető háromhavi fizetése.

DT: Vének – 2 (MZA 71646., 71648. – Lackovits Emőke gy., 1968).

**C 862.3. Pap Andor bosszúja (A megveretett ispán).** Egy ispán huszonötöt veret a kocsisával arra, aki nem köszön neki. Ezt hallván Pap Andor elmegy oda, ahol az ispán is szokott járni, és nem köszön neki. Az ispán megállítja a kocsit, és emlékezteti Pap Andort arra, hogy ő milyen nagy ember. A betyár is bemutatkozik neki, mire az ispánnak nyomban inába száll a bátorsága. Pap Andor a kocsisal huszonötöt csapat az ispánra, és azt mondja neki, hogy ha arról hall, hogy a kocsisnak emiatt bármi bántódása esett, újra vele gyűlik meg a baja.

DT: Vének (MZA 71645. – Lackovits Emőke gy., 1968).

**C 863. Papp Jankó.**

**C 863.1. A megleckézettett pandúrok.** Papp Jankó elfog egy pandúrtsiztet, és megkötözve viszi a feleségéhez/a szűre ujjából előránt két pisztolyt, és négy pandúrt lő le.

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/623., 645. – Béres András gy., 1963).

**C 863.2. Papp Jankó rejtkehelye.** Papp Jankó a falu melletti nádasban tanyázik.

AF: H. n. (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

**C 863.3. Papp Jankó társai.** Papp Jankó rokonai orgazdaként segítik a betyárt, amiért el kell menniük a faluból, de mivel nem tudnak rájuk bizonyítani semmit, jómódúan költöznek vissza. / Papp Jankót a kocsmáros is segíti: ha háromszor megcsattintja a kilincset, a betyár elbújik a padláson. Ha torkát köszöri, az azt jelenti, hogy lejöhet, mert elmúlt a veszély.

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/622., 636. – Béres András gy., 1963).

**C 863.4. Papp Jankó szeretője.** Papp Jankónak egy szép juhászné a kedvese. Nála rejtőzködik, ha nagyon keresik a pandúrok.

AF: H. n. (DMNA 716/620. – Béres András gy., 1963).

**C 863.5. Papp Jankó menekülése.**

**C 863.5.1. Papp Jankó okos lova.** A pandúrok által üldözött Papp Jankó egy alkalmas helyen leszáll a lováról és elbújik, és a pandúrok a lovasa nélkül továbbvágatató lovat kergetik azután. A ló később visszamegy otthagytott gazdájához.

AF: H. n. (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963).

**C 863.5.2. Az átúsztatott folyó.** Papp Jankót a pandúrok egy folyónak szorítják, de ő a lovával átúsztat rajta, majd a túlsó partról odaköszön az üldözőinek, és elvágat.

AF: H. n. (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963).

**C 863.6. Papp Jankó elfogása.** Papp Jankót a pandúrok csellel fogják el: juhásznak öltözve közelítik meg a házat, és amikor a betyár kilép, pisztolyt rántva közrefogják. / Amikor Papp Jankót elfogják, az apja így kesereg: „Elment Jankó, nincsen bankó!”

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/646., 644. – Béres András gy., 1963).

**C 863.7. Papp Jankó halála.**

**C 863.7.1. Papp Jankó utolsó kívánsága.** A halálra ítélt Papp Jankónak az az utolsó kívánsága, hogy a lovát szerszámostul a háza udvarán temessék el.

AF: H. n. (DMNA 716/648. – Béres András gy., 1963).

**C 863.7.2. A pandúrok által lelőtt betyár.** A halálra ítélt Papp Jankónak az az utolsó kívánsága, hogy a felesége terítse a vállára a cifraszűrét. Amikor teljesítik ezt a kívánságát, a szűr ujjából két pisztolyt ránt elő, majd az őreit lelöve elvágat, de utána lönek, és eltalálják a betyárt.

AF: H. n. (DMNA 716/645. – Béres András gy., 1963).

**C 863.7.3. Az öngyilkos betyár.** Papp Jankó a hozzá becsempészett pisztollyal öngyilkosságot követ el.

AF: H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963).

**C 863.8. Papp Jankó földöntúli bosszúja.** Az őt eláruló kisbíró tüzös kerék alakjában elgázolja a holta után visszatérő Pap Jankó, így áll rajta bosszút.

AF: H. n. (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

→MZ IV. C 132.19.

**C 864. Patkó Sándor.**

**C 864.1. Patkó Sándor jótéteményei.**

**C 864.1.1. A megdicsért betyár ajándéka.** Patkó Sándor az őt ismeretlenül is dicsérő szegény öregembernek sok pénzt ad ajándékba.

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I: 17. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**C 864.1.2. A gyerekek közé szórt aprópénz.** Patkó Sándor a jól sikerült rablás után aprópénzt szór a falu főutcán az ott játszó gyerekek közé.

DT Ostffyasszonyfa (EA 5723/3. – Dömötör Sándor gy., 1954).

**C 864.2. Patkó Sándor és a szegényeket fosztogató betyár.** Patkó Sándor találkozik egy síró öregemberrel, aki elpanaszolja neki, hogy az imént vette el száz forintját egy betyár, pedig abból egy tehenet akart venni. Patkó Sándor a nyomába ered a rabló betyárnak, és amikor utoléri, szó nélkül agyonlövi, a bácsi kárát pedig busásan megtéríti.

DT: Uraiújfalu (SMK 191/I. 17. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**C 864.3. Patkó Sándor leleményes rablásai.**

**C 864.3.1. A fordított patkó.** Patkó Sándor a társaival déli 12 órakor kirabolja a gazdag zsidó boltost, majd a betyárok a lovaik lábán megfordítják a patkót, és kereket oldanak.

DT: Uraiújfalu\* (SMK 191/I. 16–17. – Dömötör Sándor gy., 1952) ; Ostffyasszonyfa (EA 5823/3. – Dömötör Sándor gy., 1954).

**C 864.3.2. A leleményes lólopás.** Patkó Sándor az istálló ajtaját elzáró keresztvason átléptetve lopja el a lovakat.

AF: Mezőbaj (Bihari népmondák, 1995. 180–181. – N. N. gy., 1981).

**C 865. Patya Imre.**

**C 865.1. Patya Imre menekülése.** A csendőrök Patya Imrét keresve átfésülik az erdőt, de a betyár egy magas fa tetejére bújik előlük, ahol nem veszik észre.

DT: Bogád (EA 30220/1–2. – Horváth Gizella gy., 1965); Pécsszabolcs (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 792.).

**C 865.2. Patya Imre elfogása.** A pandúrok rágyújtják az elrejtőzött Patya Imrére (és társára, Patymagra) a pincét, mire a betyár kénytelen előbújni.

DT: Romonya (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 815.).

**C 866. Peka.**

**C 866.1. Sobri Jóska cimborája.** Peka Sobri Jóska betyártársa/cimborája.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.).

**C 866.2. Peka kedvenc szórakozása.** Pekának az jelenti a legnagyobb élvezetet, ha kilövi a kereskedőt a szekérből, amikor az a vásárból tart hazafelé.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 233.; Uó, 1996. 101.).

**C 867. Pendely Pista.**

**C 867.1. A szép betyár.** Pendely Pista olyan szép legény, hogy lámpással sem találni párját. Amerre jár, bomlanak utána a nők.

AF: H. n. (DMNA 716/641. – Béres András gy., 1963); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 138.).

**C 867.2. Pendely Pista nevének eredete.** Pendely Pista mindig a nők után szaladgál/minden éjszaka felhajtja a pendelyt, sokszor egy éjszaka többet is, azért kapja a Pendely nevet.

AF: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 138.).

**C 867.3. Pendely Pista szeretői.** Pendely Pista szeretője a szép csaplárosné, Parti Bözsi. / Pendely Pista kivált a fiatal csaplárosnékkal van jóban. / Pendely Pistának minden környékbeli határban van szeretője.

AF: H. n. (DMNA 716/645. – Béres András gy., 1963); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 138.).

**C 867.4. A szabad betyár.** Pendely Pista hol az egyik, hol a másik betyárbandához tartozik.

AF: H. n. (DMNA 716/621. – Béres András gy., 1963).

**C 867.5. Pendely Pista rendelése (Pendely Pista betyárvirtusa).** Pendely Pista a csárdába belépve a mestergerendába vágja a fokosát, úgy kér bort.

AF: H. n. (DMNA 716/625. – Béres András gy., 1963).

**C 867.5. A kiherélt ispán (Pendely Pista bosszúja).** Pendely Pista juhász cimborájának a felesége megcsalja a férjét az ispánnal. A hűtlenkedő asszonyt meglesik, a tetten ért ispánt lekötözik az asztalra, bosszúból kiherélik, majd lovas taligára teszik, és a lovat megcsapják, hogy vigye haza a gazdáját. Az ispán szégyenében elköltözik a vidékről. A hűtlen feleséget arra kényszerítik, hogy nézze végig szeretője kiherélését, majd az asszonnyal megsüttetik az ispán heréit, és azt megetetik vele.

AF: H. n. (DMNA 716/625–627. – Béres András gy., 1963).

**C 867.7. Pendely Pista elfogása (Az elárult betyár).** Pendely Pistát egy nő (elhagyott szeretője/egy hűtlen asszony) juttatja bosszúból pandúrkézre.

AF: H. n. (DMNA 716/645. – Béres András gy., 1963).

**C 868. Péntes Vaszi.**

**C 868.1. Péntes Vaszi tudománya.** Péntes Vaszit elfogják a csendőrök, és megbilincselve kísérik. Miközben kísérik, Péntes Vaszi észrevétlenül leveszi a bilincset a kezéről, és azt mondja a csendőröknek, hogy adjanak neki tüzet, mert cigarettára akar gyújtani. A csendőrök látva Péntes Vaszi rendkívüli képességét, megrettennek tőle.

SZ: Székelyzsombor (Magyar Zoltán, 2011d. 172.).

**C 869. Petykó István.**

**C 869.1. A szabaduló betyár (Az el nem múltó betyárvér).** Petykó István tíz évet ül a fegyházban, de amikor kiszabadul, hazafelé menet máris elhajt egy birkanyáját.

FF: Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 60.).

**C 870. Piczi Pista.**

**C 870.1. Jáger Jóska alvezére.** Piczi Pista Jáger Jóska helyettese a bandában.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 22–23.); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319.).

→MZ VII. C 239.2.

**C 870.2. Piczi Pista szeretője.** Piczi Pista szeretője a tornagörgői kanász lánya, a szép Szpisák Anna, aki a megbeszélt titkos jelekkel értesíti a betyárokat a pandúrok hollétéről. Szpisák Annát Cifra Annának is nevezik a faluban a szeretőjétől kapott cifraságok miatt.

FF: Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 23.).

**C 870.3. Piczi Pista halála.** Piczi Pista a pandúrokkal vívott tűzharcban esik el. A bekerített betyár három pandúrt lelőve kitor ugyan ellenségei gyűrűjéből, de aztán őt is golyó éri, és holtan bukik le a lováról.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319.).

**C 870.4. Piczi Pista kísértete.** Piczi Pista szelleme megjelenik halálának a helyszínén (a tornai Váradka/Nagyvárad hegyoldalán), halála évfordulóján éjjel 12 órakor nagyokat füttyent, és segítségül hívja a betyártársait.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319.).

**C 871. Piku Pista.**

**C 871.1. A tizenkettedik betyár.** Piku Pistát, a cigánylegényt Jáger Jóska tizenkettedikként veszi be a betyárbandájába.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 319.).

→MZ VII. C 239.2.

**C 871.2. Piku Pista harcmodora (Az ellenfél leharapott orra).** Piku Pistának az a szokása, hogy verekedés/harc közben leharapja ellenfelei orrát.

FF: Tornagörgő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 319., 322.).

**C 872. Pilát János.**

**C 872.1. Pilát János elfogása.** Pilát Jánost egy pap árulása következtében fogják el a csendőrök.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 336–337.).

**C 873. Pintér István.**

**C 873.1. Pintér István halála.** Pintér Istvánt menekülés közben a pandúrok lövik le. A paksi Ló-hegy a betyár dögölt lováról lett elnevezve.

DT: Paks (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 199.).

**C 874. Pintér Pista.**

**C 874.1. Vidrócki megölése (Vidrócki gyilkosa).** Vidróckit a saját betyártársa, Pintér Pista gyilkolja meg orvul.

→MZ VII. C 576.2.3.1.

**C 875. Pisák Pisták (Gombos Pista).**

**C 875.1. Pisák Pista pénze.** Egy sikeres rablást követően a zsandárok üldözőbe veszik Pisák Pistát. Amikor azt a terhe miatt mindinkább megközelítik az üldözői, pénzes zsákját egy arra járó ember nyakába dobja. A férfi hazaviszi a betyár pénzét, és meggazdagodik belőle. Amikor az elfogott Pisák Pista évekkal később kiszabadul, felkeresi az illetőt, és a jussát követeli, az akkor már gazdag férfi azonban letagadja, hogy ő volt az, akinek a nyakába dobta a pénzt annak idején, de azért olyan komoly összeggel segíti meg a volt betyárt, amelyből az is új életet kezdhet.

AF: Kistelek (BSH 329-84/21. – Bálint Sándor gy.).

**C 875.2. Pisák Pista mint gyerekijesztő.** Pisák Pistának olyan híre van, hogy vele ijesztgetik a rosszkedő gyerekeket: „Odaadlak a Pisák Pistának!”, „Elvisz a Pisák Pista!”

AF: Kistelek (BSH 329-84/21. – Bálint Sándor gy.).

### **C 876. Pistik.**

**C 876.1. Pistik menekülése (A vetett ágyba rejtőzött Pistik).** Pistik a csendőrök elől egy ismerőshez menekül, aki a vetett ágy mélyére bújtatja a betyárt, és bár a csendőrök a ház minden zugát átkutatják, az ágy mélyén nem keresik, s így nem is találják meg.

FF: Mikóháza (EA 6537/14. – Balassa Iván gy., 1958).

### **C 877. Pitó.**

**C 877.1. Pitó barlangja.** Pitó betyár a pétervásári Lukaskőben tanyázik.

FF: Pétervására (SMK 128/II. 48. – Dömötör Sándor gy.).

### **C 878. Pota András.**

**C 878.1. Miért lett betyár Pota András?** Pota András megszökik a katonaságtól, és felcsap betyárnak. Inkább „kinnálló betyár” akar lenni, mint az osztrák császár katonája.

AF: Balmazújváros (SMK 128/II. 10. – Dömötör Sándor gy.).

**C 878.2. Pota András börtönévei.** Az elfogott Pota András büntetésül 16 évre és 1600 botütésre ítélik. Évenként kap száz botot.

AF: Balmazújváros (SMK 128/II. 10. – Dömötör Sándor gy.).

### **C 879. Potyondi.**

**C 879.1. Potyondi kincse.** Potyondi nevű betyár elrejtett és olykor a földből fellángoló pénze.

DT: Vágfarkasd (EA 7304/65. – Molnár Benő gy., 1964).

### **C 880. Prekop**

**C 880.1. Prekop elfogása.** Prekop felkérkedzik egy malomba tartó zsidó kereskedő kocsijára. A zsidó felismeri a betyárt, és amikor az menekülni akar, lábon lövi és elfogja.

DT: Pusztaszabolcs (EA 12745/9. – Lőrincz Jenő gy., 1960).

### **C 881. Purcsi László.**

**C 881.1. Purcsi, a lótolvaj.** Purcsi lovakat lop a szatmári részeken, majd áthajtja az állatokat Magyarországra.

AF: Iriny – 2 (MZA 107210., 107212. – Magyar Zoltán gy., 2016).



**C 881.2. Purcsi fenyegetése.** Purcsi megfenyegeti a vele találkozó gyerekeket, hogy nehogymint említést tegyenek róla, különben legközelebb lelövi őket.

AF: Iriny (MZA 107211. – Magyar Zoltán gy., 2016).

**C 883. Ranta Józsi.**

**C 883.1. A szerencsétlen disznólopás.** Ranta Józsi elhajt a kondából tíz anyadisznót, de az úton elfogják. A lopásért tíz esztendő ül, mert minden ellopott disznóért egy évet sóznak rá.

FF: Ajnácskő/Tornalja (MZA 93017. – Varga Norbert gy., 2002).

**C 884. Rántás.**

**C 884.1. Rántás származása.** Rántás eredeti neve Szlezák Imre, ám szláv hangzású neve ellenére magyar betyár.

DD: Óvár (MZA 25475. – Varga Norbert gy., 2003); Pereszlény (MZA 89981. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 884.2. Rántás kinézete.** Rántás úgy néz ki, mint egy toprongyos koldus, a köldökéig érő hosszú haját visel.

FF: Apátújfalu (MZA 89982. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 884.3. Rántás jótéményei.**

**C 884.3.1. A szegények pártolója.** Rántás a szegényektől nem lop, sőt segíti őket.

FF: Galábocs, Óvár (MZA 25438., 25459. – Varga Norbert gy., 2003); Inám (MZA 84004. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.3.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Amit Rántás a gazdagoktól összerabol, szétosztja a szegény emberek között.

FF: Ipolykeszi (MZA 83999. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.4. Rántás tolvajlásai.**

**C 884.4.1. Rántás, a tyúktolvaj.** Rántás, a kapcabetyár főként tyúkokat, hízott libákat lop.

FF: Alsózellő\*, Zsély (MZA 25509., 84245. – Varga Norbert gy., 2003, 2010); Ipolynyék, Kóvár – 2 (MZA (MZA 84003., 84002., 84006. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.4.2. A nevezetes kabátlopás.**

**C 884.4.2.1. A megcserélt kabát.** Rántás bemegy a kastélyba és lekasztja fogasról a birtokos kabátját, az övét pedig a nagyságos úr kabátja helyére akasztja.

FF: Óvár (MZA 25459. – Varga Norbert gy., 2003).

**C 884.4.2.2. Rántás levele (Sikerült, mint Rántásnak a kabát).** Rántás be-megy a kastélyba és a szolgálonak egy levelet ad át, hogy azt vigye fel a nagysá-gos úrnak. Amíg a szolgáló az urasághoz megy, Rántás leakasztja a fogasról az úr legértékesebb kabátját, és kereket old vele. Amikor a nagyságos úr felbontja a levelet, elcsodálkozik, mert csak az van benne írva: „Ha sikerül, úgy is jó, ha nem, úgy is jó”. Amikor aztán a kabátot keresik, akkor kapnak észbe, hogy miről van szó, mert Rántásnak sikerült a lopás. Azóta van szólásban az Ipoly mentén: „Sikerült, mint Rántásnak a kabát.”/„Sikerült, mint Rántás lopása”.

FF: Óvár, Zsély (MZA 84239., 84240. – Varga Norbert gy., 2003, 2010); Kóvár, Sirak, Terbegec (MZA 84000., 99499., 89987. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010, 2011).

**C 884.4.3. Rántás a szőlőhegyen.** Rántás feltöri a pincéket, és megissza a gazdák borát.

FF: Csalár (MZA 25422. – Varga Norbert gy., 2003).

**C 884.4.4. Rántás, az útonálló.** Rántás meglesi a vásárba menő nagygazdákat, és az országúton elébük állva elveszi a pénzüket.

FF: Galábocs – 2 (MZA 25425., 25427. – Varga Norbert gy., 2003); Inám (MZA 84004. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.5. A mulatozó Rántás.** Rántás beállít a leszenyei kocsmába, és azt pa-rancsolja a kocsmárosnénak, hogy öt liter bort és száz szál gyertyát tegyen azt asztra, mert mulatni akar.

FF: Leszenye (MZA 84001. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.6. Rántás menekülése.** Rántás az öt üldöző csendőrök elől egy juhakolba/ egy mosóteknő alá bújik be/egy kút mélyén rejtőzik el.

FF: Galábocs, Óvár, Zsély (MZA 84248., 25475., 84249. – Varga Norbert gy., 2003–2010).

**C 884.7. Az elfogott Rántás.** Rántást a csendőrök elfogják, és a falu népének a szeme láttára szekéren viszik megkötözve a bíró házába.

FF: Ipolyhídvég (MZA 89988. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 884.8. Rántás szökése.** Rántás a pokrócokat összecsomózza/a nadrágszóján leereszkedik a cellája ablakából, és megszökik a kékkői várból/a szennyvízcsa-tornán keresztül leereszkedik az Ipolyig, úgy szökik meg a balassagyarmati börtönből.

FF: Galábocs, Szécsénykovácsi – 2 (MZA 25438., 25617., 84246. – Varga Norbert gy., 2002–2003); Nagycsalomja (MZA 84005. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.9. Találkozás Rántással.** A Rántással való találkozás személyes emlékei.

FF: Óvár – 2 (MZA 25448., 25455. – Varga Norbert gy., 2003); Apátújfalú, Ipolyhídvég (MZA 89982., 89983. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**C 884.10. Az erdei rejtekhely.** Rántás az Óvár körüli erdőkben tanyázik/a juhász erdőben lévő házában az ágy alatt alszik.

FF: Alsózellő, Csalár, Ipolyvarbó, Szécsénykovácsi (MZA 25509., 25422., 25578., 25621. – Varga Norbert gy., 2002–2003).

**C 884.11. Rántás halála.** A menekülő Rántást a magyar csendőrök lövik le.

FF: Kóvár (MZA 84006. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**C 884.12. Rántás mint gyerekijesztő.** A rossz gyerekeket azzal ijesztik: „Jön Rántás, és elvisz!” / A rossz gyerekekre/a rosszféle emberre az Ipoly mentén azt mondják: „Olyan vagy, mint Rántás!”

FF: Ipolybalog, Ipolyszécsénke\*, Lukanénye (MZA 84011., 84007., 84008. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010); Zsély (MZA 84245. – Varga Norbert gy., 2010).

**C 885. Recski Zsiga.**

**C 885.1. Recski Zsiga különleges képessége (Recski Zsiga, a lóköető).** Recski Zsiga lófarokszőrrel is képes kinyitni a béklyót, ezzel mutatja meg, hogy senkinek a lova nincs tőle biztonságban.

AF: Tiszalök (EA 4038/12. – Béres András gy., 1952).

**C 885.2. Recski Zsiga természetfölötti képessége (A tenyérbe forrasztott vasfű).** Recski Zsiga markába vasfű van forrasztva, miáltal minden zárat, béklyót képes kulcs nélkül is kinyitni, mihelyt a kezét ráteszi.

AF: H. n. (DMNA 716/651. – Béres András gy., 1963).

**C 885.3. A templomrabló Recski Zsiga.** Recski Zsiga a társaival kifoszt egy templomot. A templomból rabolt holmit elássák, ám később – isteni büntetésként – nem találják meg a kegytárgyakat.

AF: H. n. (DMNA 716/628., 631. – Béres András gy., 1963).

**C 885.4. Recski Zsiga bossúja.**

**C 885.4.1. A rivális betyárok.** Recski Zsiga keményen megbünteti azokat a betyárokat, akik nem az ő keze alá dolgoznak.

AF: H. n. (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963).

**C 885.4.2. A megnyúzott csaplárosné.** Recski Zsiga az embereivel elevenen megnyúzza azt a csaplárosnét, aki elárulva őket, rájuk hozza a zsandárokat.

AF: H. n. (DMNA 716/630. – Béres András gy., 1963).

**C 885.5. Recski Zsiga kegyelme (A betyár vállára sütött akasztófa).** Recski Zsigát halálra ítélik, de kegyelmet kap. Mielőtt szabadon bocsátanák, tüzes vassal az akasztófa jelét üttetik a vállára.

AF: H. n. (DMNA 716/648. – Béres András gy., 1963).

**C 886. Renkó Kálmán.**

**C 886.1. A konok betyár.** Az elfogott Renkó Kálmánt a pandúrfőnök elé viszik, aki megfenyegeti, hogy ha reggelig nem vall, kitépeti az összes szál szakállát. Másnap reggel, amikor viszik a betyárt Ráday elé, nincsen már egy szál szakáll sem, mert az éjszaka folyamán ő maga tépte ki azokat. Amikor Ráday megkérdezi tőle, hogy miért csinálta, azt válaszolja: „Azért, hogy az úrnak ne legyen vele dolga!”

AF: Zenta-Kukucska (Szeli István, 1953. 18–19.).

**C 886.2. Renkó Kálmán halála.**

**C 886.2.1. A betyárvirtus ára.** Renkó Kálmán a pandúrok elől menekülve a lovával átúsztat a Tiszán. Amikor eléri a túlsó partot, visszafordul és megfenyegeti a pandúrokat, de azok utána lőnek és eltalálják a betyárt, aki a lova hátáról visszaesik a folyóba.

AF: Zenta-Kukucska (Szeli István, 1953. 19.).

**C 886.2.2. A kivégzett Renkó Kálmán.** Az elfogott Renkó Kálmánt a szegedi Akasztófa dűlőn akasztatja fel Ráday.

AF: Zenta-Kukucska (Szeli István, 1953. 18–19.).

**C 887. Révai Imre.**

**C 887.1. Az úri betyár.** Révai Imre úri származása ellenére beáll a betyárok közé.

AF: Úri (EA 7354/48. – Dobos Ilona gy., 1964).

**C 887.2. Révai Imre lótolvajlásai.** Révai Imre a társaival együtt elköti a birtokosok istállóiból a legszebb lovakat.

AF: Úri (EA 7354/48–49. – Dobos Ilona gy., 1964).

**C 888. Riga Albert.**

**C 888.1. Hogyan lett betyár Riga Albert?** Riga Albert úri betyár, aki káptalani erdőmérnökként pénzt sikkaszt, amiért elítélik, azonban a börtönből megszökik, és betyárnak áll.

DT: Balatonfüred (EA 10041/145. – Tilesch Nándor gy., 1958).

**C 888.2. Riga Albert puskája (Riga Albert betyáros csele).** Riga Albert úgy szerez magának fegyvert, hogy csípős paprikát szór az erdész szemébe, majd kikapja a magatehetetlen férfi kezéből a puskát.

DT: Balatonfüred (EA 10041/145. – Tilesch Nándor gy., 1958).

**C 883.3. Riga Albert halála (Az öngyilkos betyár).** Amikor az üldözött Riga Albert látja, hogy már nem menekülhet el a zsandárok elől, főbe lövi magát.

DT: Balatonfüred (EA 10041/146. – Tilesch Nándor gy., 1958).

**C 889. Rigac Jancsi.**

**C 889.1. Rigac Jancsi jótéteményei.**

**C 889.1.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Rigac Jancsi a gazdagoktól elrabolt pénzt szétosztja a szegények között.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 123. – 1963).

**C 889.1.2. Rigac Jancsi és a beteg kislány.** Rigac Jancsi orvosságot hoz egy beteg kislánynak a pécsi patikából.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 125–126. – 1963).

**C 889.1.3. Rigac Jancsi ajándéka.** Rigac Jancsi azt erdőben találkozik egy szegény emberrel, és annyi pénzt ajándékoz neki, amiből házat és malmot építhet.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 126. – 1963).

**C 889.2. Rigac Jancsi rablásai.** Rigac kifosztja a gazdagokat: elveszi a nagygazda felesége által sült kenyereket/az uraság borát/elhajtja a nagygazdák ökreit.

DT: Alsómocsolád – 3 (Pesti János szerk., 1999. 123–126. – 1963).

**C 889.2.1. A kifosztott ruhaüzlet.** Rigac Jancsi a társaival fényes nappal betör egy pécsi ruhaüzletbe, a ruhákat, ruhaanyagokat magával viszi, majd elosztogatja a szegényeknek/gatyát varrat belőle a legényeinek.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 125–126. – 1963).

**C 889.3. Rigac Jancsi mulatozása.** Rigac Jancsi tíz icce bort rendel a kocsmában, és úgy mulat.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 127. – 1963; Uő, 2002. 128.).

**C 889.4. Rigac Jancsi bandája.** Rigac Jancsinak 12 főből álló betyár csapat van.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 123. – 1963).

**C 889.5. Rigac Jancsi szeretője.** Rigac Jancsi szeretője egy Panna nevű lány, aki gyakran a banda szakácsnője is.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 123. – 1963).

**C 889.6. Az erdei rejtekhely.** Rigac Jancsi a társaival a Pécs és a Dráva között elterülő kiterjedt erdőkben tanyázik.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 123. – 1963); Szászvár, Liget (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 169., 220.).

**C 889.7. Rigac Jancsi kedvenc kocsmája.** Rigac Jancsi leginkább az Ág határában álló Almási-csárdában szeret mulatni.

DT: Alsómocsolád – 3 (Pesti János szerk., 1999. 117., 124–126., 127–128. – 1963; Uő, 2002. 127–128.); Alsómocsolád: Ág, Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 130., 210.).

**C 889.8. Rigac Jancsi halála.** Egy molnár, akit Rigac Jancsi többször kifosztott, jelenti a pandúroknak, hogy a betyár az Almási-csárdában mulat. A pandúrok körbeveszik a csárdát, majd az ablakon keresztül orvul lelövik az ott mulatozó betyárt, aki sebesülten még az ajtóig el tud futni, de ott már holtan terül el.

DT: Alsómocsolád – 2 (Pesti János szerk., 1999. 117–118, 127–128.; Uő, 2002. 127–128. – 1963, 1964); Alsómocsolád: Ág, Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 130., 210.).

**C 889.9. Rigac Jancsi kincse.** Rigac Jancsi elásott és azóta is keresett kincse a baranyai Almási-erdőben.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 126. – 1963).

**C 890. Rossz Pali.**

**C 890.1. A pásztorból lett betyár.** Rossz Pali Nagyszalonta város csikósbojtárjaként űzi a betyárságait.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 197. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 890.2. Rossz Pali lótolvajlásai.** Rossz Pali az istálló falát kibontva viszi el az általa kiszemelt lovat/a hortobágyi ménesből köt el két csikót, majd napnyugtától hajnalig lovagolva Nagyszalontáig nyargal velük.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 196. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 890.3. A nem látott betyár.** Rossz Pali figyelmezteti a vele találkozó gazdát, hogy senkinek ne mondja, hogy látta őt.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 196. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 891. Rossz Tóth Béni.**

**C 891.1. A hatalmas termetű betyár.** Rossz Tóth Béni hatalmas termetű, legalább 120 kilós férfi, akinek az egyetlen tenyere is akkora, mint másoknak mindkettő.

AF: Végvár (MZA 90997. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 891.2. Rossz Tóth Béni lótolvajlásai.** Rossz Tóth Béni lovakat lop, majd úsztat át a Tiszán és a Dunán, egészen Bácskáiig és Szlavóniáiig hajtvá azokat. Ha úgy látja, hogy valamelyik ló már nem bírja az úszást, hagyja belefulladni a vízbe, és átül a másik hátára.

AF: Végvár – 2 (MZA 90996., 90997. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**C 892. Róth János.**

**C 892.1. Róth János, a szélhámos.** Róth János még ügyvédeket és kereskedőket is becsap a beszédével, kicsalva tőlük a pénzüket.

FF: Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 20.).

**C 893. Rozgonyi Miska.**

**C 893.1. Rozgonyi Miska állatlopásai.** Ha Rozgonyi Miska valahol állatot akar lopni, már nappal beoson oda és befekszik a bozótba, és amikor este már mindenki lefekszik, kinyitja a kaput, és elviszi a tehenet/az ökröket.

FF: Alsólánc (MZA 84662. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 894. Rüksös Aracsi.**

**C 894.1. Rüksös Aracsi menekülése.** Rüksös Aracsi a betyártársaival mulat a csárdában, amikor a zsandárok körbeveszik az épületet, és megadásra szólítják fel a bent lévöket. Amikor a betyárok erre nem hajlandók, felgyújtják a csárdát, de a csárda üszkei között csak egy csizmadarabot találnak, mert a betyárok egy titkos alagúton keresztül elmenekülnek.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 134.).

**C 894.2. Rüksös Aracsi földaja a társait.** Rüksös Aracsi lovakat lop a társaival, mire vallomástételre ö is beidézíék. Miután véletlenül elszólja magát, a társaira is terhelö vallomást tesz, hogy a rá váró börtönbüntetés enyhébb legyen.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 135.).

**C 897. Sajó Sándor.**

**C 897.1. Az erdei rejtekhely.** Sajó Sándor a Sajógömör melletti erdőben tanyázíék.

FF: Hanva (MZA 92994. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**C 898. Sámson.**

**C 898.1. Sámson vára.** Sámson és társai egy föld alatti üregben (földvárban) tanyáznak, amely búvóhely lejárataul egy vastag, csonka fűzfa odvas törzsét használják.

AF: Doboz (Pesty Frigyes, 1888. 295.); Doboz (Székely Lajos, 1892. 121.; Uó, 1893. 58.); Doboz (Haan Lajos, 1920. 160.); Doboz (EA 3979/8. – Nagy Dezsö gy., 1952); Doboz (EA 23879/22. – Rác Sándor gy., 1988); Doboz (Hévvízy Sándor, 1989. 254.).

**C 898.2. Sámson kincsei.** Sámson elrejtett kincsei a dobozi Sámson várának mélyén vannak.

AF: Doboz (Szőkely Lajos, 1892. 121.; Uő, 1893. 58.); Doboz (Hévízy Sándor, 1989. 254.).

**C 899. Sándor Imre.**

**C 899.1. Sándor Imre bosszúja.** A csendőrök elfogják Sándor Imrét, és bekísérik a fogházba. Útközben két helybeli férfi is megállítja őket, hogy engedjék meg, hogy a tolvajlásaiért egy pofont adhassanak a betyárnak. Sándor Imre még aznap éjjel megszökik a vizsgálati fogságból, és bosszúból mindkét embernek, akik őt meg akarták pofozni, ellopja a lovait.

AF: FeketeGYarmat (MZA 99614. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**C 900. Saska Feri.**

**C 900.1. Saska Feri ajándéka (A fától-fáig mért ruhaanyag).** Saska Feri az erdőben megszólít két asszonyt, akik a városba igyekeznek ruhaanyagot venni. A betyár azt mondja nekik, hogy nem kell bemenniük a városba, ad ő ruhára valót nekik, és előhozva egy csomagot, az egyik fától a másikig méri nekik a posztót. A fától-fáig mért távolság a betyár rőfje.

AF: Tisztaberek (SMK 128/II. 24. – Dömötör Sándor gy.).

**C 901. Satóczki.**

**C 901.1. Satóczki kivégzése.** Az elfogott Satóczkit halálra ítélik, és elrettentő példaként a hosszúpályi Akasztódombon akasztják fel.

AF: Hosszúpályi (EA 18575/15. – Palotai Zoltán és Takács Attila gy., 1974).

**C 902. Selymes János.**

**C 902.1. Rózsa Sándor segédje.** Selymes János fiatalkorában Rózsa Sándor csapatában szolgál és a segédje a híres betyárvezérnek.

DT: Kistrákos (SMK 223/XII. 1. – Dömötör Sándor gy., 1952).

→MZ VII. B 113.

**C 902.2. A betyár hátába süttött akasztófa.** Az elfogott Selymes János hátába a börtönben akasztófa jelét sütik bele megtorlásul/intő jelként.

DT: Kistrákos (SMK 223/XII. 1. – Dömötör Sándor gy., 1952).

**C 903. Seruka.**

**C 903.1. A kirabolt szidalmazó.** Seruka megszólít egy asszonyt az erdőszélen. Az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, elkezd szidni Serukát, mire az felfedi előtte a kilétét, majd büntetésül kizsebeli, és jól elveri őt.

DT: Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 134–135.).



**C 903.2. A megszőgelt talpú szidalmazó.** Seruka az erdőszélen megkérdez egy arra járó férfit, hogy nem fél-e Serukától, a betyártól, mire az nem tudván, hogy kivel beszél, fennhéjázó hangon azt válaszolja, hogy ő elbánná vele, ha a keze közé kerülne. Seruka a társaival büntetésül megfogatja a férfit, és televeri a talpát cipótalpba való apró szegekkel.

DT: Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 135.).

**C 904. Séta Pista.**

**C 904.1. Séta Pista származása.** Séta Pista egy főúrnak a törvénytelen gyermeke.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 426.).

**C 904.2. Séta Pista bandája.** Séta Pista tizenkettő magával járja a vidéket.

DT: Lúzsok (Hegedűs Lajos, 1946. 138.).

**C 904.3. Séta Pista szeretője.** Séta Pista szeretője Bödő Böske, akit a kedvesével együtt fognak el/kedvese elfogását követően a pandúrokkal vívott tűzharcban puskával a kézben hal meg.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 75.); Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 200.).

**C 904.4. Séta Pista kedvenc csárdája.** Séta Pista a bandájával gyakran megfordul a zselicségi Aligvár csárdában.

DT: Zselicség (MZA 93567. – N. N. gy., 1990).

**C 904.5. Séta Pista halála.**

**C 903.5.1. A kivégzett betyár.** Az elfogott Séta Pistát halálra ítélik, és Kaposváron a városház udvarán felakasztják.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 75.).

**C 904.5.2. Az öngyilkos betyár (Az elárult Séta Pista).** Séta Pista bizalmába férkőzik egy szökött betyár, aki büntetése elengedése fejében társa nyomára vezet a pandúrokat. Séta Pista az utolsó tőlényig védekezik, majd maga ellen fordítja a fegyverét, hogy élve ne kerüljön pandúrkézre.

DT: Ormánság (Hegedűs Lajos, 1946. 139–140.).

**C 905. Simon Berti.**

**C 905.1. Simon Berti tolvajlásai.** Simon Berti lovat/tehenet/stb. lop.

FF: Égerszög (MZA 35. – Magyar Zoltán gy., 1997); Szőlősardó, Teresztenye, Varbóc (Magyar Zoltán, 2001a. 338–339.).

**C 905.2. Simon Berti menekülése.**

**C 905.2.1. A búzakévék alá rejtőzött betyár.** Simon Berti a csűrbe hordott búzakévék alá rejtőzik, és bár a csendőrök őt keresve felszedik majdnem az összes kévét, az utolsók alatt rejtve marad.

FF: Égerszög (Magyar Zoltán, 2001a. 338.).

**C 905.2.2. A fa tetejébe rejtőzött betyár.** Simon Berti egy fa lombja között rejtőzik el az őt kereső csendőrök elől, és onnan lesi, hogy hogyan keresik.

FF: Teresztenye (Magyar Zoltán, 2001a. 339.).

**C 905.3. Simon Berti szökése (Az elfelejtett trágyakihordó lyuk).** Simon Bertit a csendőrök elfogják és bezárják egy marhaistállóba, de megfélelveznek arról, hogy az épület hátulján van egy kis trágyakihordó lyuk, amin át a betyár egyszerűen kibújik és elszalad.

FF: Égerszög, Szőlősardó (Magyar Zoltán, 2001a. 338–339., 339.).

**C 905.4. A platínával fedett koponya.** Simon Bertit a csendőrök a lopásai miatt úgy megverik, hogy a betört fején attól kezdve platínát kénytelen viselni.

FF: Égerszög (MZA 35. – Magyar Zoltán gy., 1997); Teresztenye (Magyar Zoltán, 2001a. 339.).

**C 906. Sisam.**

**C 906.1. Sisam és Vidrócki.** Sisam együtt betyárkodik Vidrócki Marcival.

FF: Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146.).

→MZ VII. C 570.3.

**C 906.2. Sisam barlangja.** Sisam Gömörsíd közelében egy kősziklában bujkál/tanyázik. Róla kapja nevét a szomszédos határrész is (Sisam-dűlő).

FF: Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146.).

**C 907. Siva István.**

**C 907.1. Siva István bossúja (A megnyúzott kocsmáros).** Siva István az őt eláruló kocsmárost elevenen megnyúzza.

AF: H. n. (DMNA 716/630. – Béres András gy., 1963).

**C 908. Skobják (Skobják Pista).**

**C 908.1. Skobják hálája.** A kert végében ólálkodó Skobjákot megkérdezi a háziasszony, hogy mit akar. A betyár közli vele, hogy éhes, mire az asszony ebédet ad neki. Másnap Skobják egy nagy rakás hársfavirágot visz a házhoz köszönetképpen.

FF: Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 343.).

**C 908.2. Skobják, a kapcabetyár (Skobják tolvajlásai).** Skobják a házaktól ételmet (szalonnát, sonkát, babot, kenyeret stb.) lop, hogy legyen mit ennie. / Skobják kilesi a mezőn dolgozó embereket, és elcseni a tarisznyájukból az ételmet.

FF: Áj, Szádelő, Torna (MZA 86., 38., 40. – Magyar Zoltán gy., 1996–1997); Áj – 5, Bódvavendégi, Szádelő, Szádudvarnok – 2, Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 339–342.).

**C 908.2.1. Skobják, a tyúktolvaj.** Skobják a baromfiudvarokból tyúkot lop, majd a hegyoldalba/erdőszélre kitelepedve megsüti a szárnyast.

FF: Szádelő (MZA 38. – Magyar Zoltán gy., 1996); Áj – 2, Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 340–342.).

**C 908.2.2. A kibontott fal.** Skobják az éjszaka folyamán kibontja az általa kinézett kamra falát, és ellopja az ott tárolt ételmiszert.

FF: Áj (MZA 86. – Magyar Zoltán gy., 1996); Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 340.).

**C 908.3. A mérgezett szalonna.** Egy gazda megelégelve Skobják tolvajlásait, mérgezett szalonnát tesz a pincéjébe, hogy ha Skobják arra jár, egyen belőle, a betyár azonban észreveszi a turpisságot, és egy papírra azt írja a szalonna mellé: „Ezt csak egyétek meg ti!”

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 341.).

**C 908.4. Skobják fenyegetése.** Skobják értesülve arról, hogy a lopásai miatt mindenki elítélően emlegeti, egy papírlapot tűz ki a falu központjában egy fára, melyen az áll: „Skobják Istvánt ne emlegessétek, mert megbánjátok!”

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 341.).

**C 908.5. Skobják menekülése.**

**C 908.5.1. A becsapott csendőrök.** Skobjákot keresik a csendőrök, hogy tolvajlásai miatt letartóztassák. A betyár hirtelen nem tudván hová bújni előlük, egy botot ragad, és úgy tesz, mintha mérné a saját földjét. A csendőrök nem gondolva arra, hogy a mezőn foglalatосkodó gazda a keresett személy, tovább sétálnak.

FF: Áj, Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 342.).

**C 908.5.2. A fa tetejébe rejtőzött Skobják (Skobják üzenete).** Skobják az őt kereső csendőrök elől egy fenyőfa tetejére mászik fel, és onnan figyelni őket. Amikor a csendőrök továbbmennek, a keresett betyár egy papírlapot tűz a fára, amelyre ráírja, hogy ő is ott volt, de nem vették észre.

FF: Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 342.).

**C 908.5.3. A hiába keresett Skobják.** Miközben Skobjákot a csendőrök mindenütt kutatják, ő a falu feletti hegyoldalból nézi őket.

FF: Áj (MZA 36. – Stibrányi Gusztáv gy., 1987); Áj, Szádudvarnok (Magyar Zoltán, 2001a. 339., 342.).

**C 908.6. Skobják vallatása (A sós hering).** Skobjákot elfogják a csendőrök, de ő nem hajlandó bevallani a lopásait. A csendőrök tudván, hogy éhes, sós heringet adnak neki arra gondolva, hogy majd utána nagyon megszomjazik, és a víz ellenében mindent bevall. Skobják átlátva a csendőrök szándékán, nem eszi meg a heringet, hanem a csendőr levetett csizmájába csúsztatja a halat, aki csak akkor veszi észre a betyár turpisságát, amikor a lábbelit fel akarja húzni.

FF: Áj (Magyar Zoltán, 2001a. 342–343.).

**C 908.7. Találkozás Skobjákkal.** A Skobjákkal való találkozás személyes emlékei.

FF: Áj, Szádelő (Magyar Zoltán, 2001a. 340., 340–341.).

**C 908.8. A jó útra tért Skobják.** Skobják felhagy korábbi életével, megnősül, és dolgos gazda válik belőle. Egy csendőr évekkel később a betyár fiatalkori képét nézegetve megszólítja Skobjákot, aki nem tagadja előtte, hogy ő a képen szereplő ember, de közli vele, hogy már régen felhagyott a betyárkodással.

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2001a. 343–344.; Uő, 2004c. 103–104.).

**C 908.9. Skobják leszármazottai.** Skobják Barkán élő leszármazottai.

FF: Szádelő (MZA 39. – Magyar Zoltán gy., 1996).

**C 908.10. „Olyan vagy, mint Skobják!”** A csellengő, csavargó ember kapcsán Torna vidékén elterjed az a szólás: „Olyan vagy, mint Skobják!”

FF: Bódvavendégi (Magyar Zoltán, 2001a. 340.).

**C 909. Somodi István.**

**C 909.1. Hogyan lett betyár Somodi?** Somodi István katonaként egy faluban libát lop, de a házigazda meglepi őt. Menekülés közben kiesik a köpenyéből a szabadságos levele, amit a gazda megtalál és bemegy a kaszárnyába, hogy jelentse az esetet és feljelentsen a tolvaj katonát. Amikor beállít a laktanyába, a kapusszobán éppen Somodi teljesít szolgálatot, aki megismerve a gazdát, a parancsnokság helyett a kaszárnya túlsó végébe irányítja, ő pedig gyorsan odahagyva az őrséget megszökik a felelősségre vonás elől, és felcsap betyárnak.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 337.).

**C 909.2. Somodi István halála.** Somodi Istvánt menekülés közben a csendőrök lövik le.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 337.).

### **C 910. Soromfai József.**

**C 910.1. Az áruló Soromfai (A pandúrkézre adott betyárok).** Soromfai József azt ígéri, hogy ha kiengedik a börtönből, ahány betyár van Magyarországon, volt betyárként ő azokat mind a hatóság kezére adja. Soromfai szabadon engedik, és a közreműködésével a pandúrok 99 betyárt fognak el és akasztanak fel, ám attól kezdve Soromfai tartva a hozzátartozók bosszújától, nem mer a saját lakásában éjszakázni.

DT: Drávasztara/Siklósnagyfalu (Bosnyák Sándor, 1977b. 200.).

### **C 911. Sós József.**

**C 911.1. A szegények pártolója.** Sós József csak a gazdagoktól rabol, a szegényeket ellenben segíti, ahol csak tudja.

DT: Tallós (MZA 90726. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

### **C 912. Sóvágó Jankó.**

**C 912.1. Sóvágó Jankó rablásai.**

**C 912.1.1. Sóvágó Jankó betyárvirtusa.** Sóvágó Jankó fogadást ajánl egy híres számadónak, hogy éjszaka zaj nélkül elhajtja a disznónyáját. Az egyik éjszaka, amikor a kondások már álomba szenderültek, Sóvágó Jankó pirított májat dörzsöl szét a kezével, majd azt az állatok felé szórja. A pirított máj szagára a konda megmozdul és elindul a betyár irányába, aki az alvóhelyüktől távolabb vezeti őket, miáltal megnyeri a fogadást.

AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 86. – Nagy Borbála gy., 1962).

**C 912.1.2. Sóvágó Jankó rablógyilkosságai (A felismert betyár).** Sóvágó Jankó álarcosan rátör egy gazdag földbirtokosra, és halálra kínozza őt, hogy az árulja el neki a pénze rejtkehelyét. Dulakodás közben leesik a betyár álarca, és a házvezetőnő felismeri a betyárt. / Sóvágó Jankó rablás közben megöl egy iparost, de a kalapja ott marad a helyszínen, amiről felismerik, és életfogytiglani fegyházra ítélik. A börtönben a halála előtt bevallja a földbirtokos meggyilkolását is, amiért még tizenöt évet kap.

AF: Hajdúböszörmény – 2 (HMNA 184/1. – Nagy Borbála gy., 1962).

**C 912.3. A nagybácsi bosszúja.** Sóvágó Jankó ellopja a nagybátyja pénzét, de az kérdőre vonja az unokaöccsét, majd hogy megbizonyosodjon a tettes kilétéről, késsel fölhasítja a legény combját és meghinti sóval. Nagy fájdalomában Sóvágó Jankó bevallja, hogy ő lopta el a pénzt.

AF: Hajdúböszörmény (HMNA 184/2. – Nagy Borbála gy., 1962).

### **C 912.2. Sóvágó Jankó menekülése.**

**C 912.2.1. A megtréfált pandúrok.** Sóvágó Jankó a csárdában mulat, amikor pandúrok toppannak be oda. A csaplárosné hirtelen a kamrába bújtatja el

a betyárt, aki az ablakon keresztül kiszökik, majd az üldözői lovaival elvágat. Sóvágó Jankó visszanézve még meglengeti a kalapját a pandúrok felé, majd a lovakat biztonságos távolba érve az erdőszélen hagyja.

AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 87. – Nagy Borbála gy., 1962).

**C 912.2.2. A búzakévék alá rejtett betyár.** Sóvágó Jankó az őt üldöző csendőrök elől hazamenekül, ahol az éppen a szérűben nyomtató apja a búzakévék alá rejteti a fiát, és úgy biztatja a lovakat, hogy a fiú megértse, hogy a kévék alatt hová húzódjon, hogy a lovak ne tiporják össze. Az odaérkező csendőrök csak a cséplő apát látják, és így továbbmennek.

AF: Hajdúböszörmény (HMNA 184/6. – Pál Nagy Zsigmondné gy., 1962); Hajdúböszörmény (Marjai Márton, 1988. 250–251.).

**C 912.2.3. A fordított patkó.** Sóvágó Jankó fordítva vereti lova lábára a patkót, és a csizmáján is fordítva van a patkó, hogy ezáltal megtevéssze az üldözőit.

AF: Hajdúvid (DMNA 716/634. – Béres András gy., 1963; Béres András, 1986. XI. 11.).

**C 912.3. Sóvágó Jankó elfogása (Az apa siralma).** Amikor Sóvágó Jankót elfogják, az apja így rimánkodik: „Elment Jankó, nincsen bankó!”

AF: Hajdúböszörmény (HMNA 184/6. – Pál Nagy Zsigmondné gy., 1962).

**C 912.4. Sóvágó Jankó kedvenc kocsmája.** Sóvágó Jankó az Újszentmargita és Hajdúböszörmény között lévő Koponya csárdában szeret mulatni.

AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 87. – Nagy Borbála gy., 1962).

**C 912.5. Sóvágó Jankó emléke.** Sóvágó Jankó szabolcsi ottjártának emlékezete.

AF: Bököny (EA 4038/8. – Béres András gy., 1952).

### **C 913. Stefi Pista.**

**C 913.1. Stefi Pista ajándéka (A faltól falig mért vászon).** Stefi Pista egy gazdag zsidó kereskedővel a boltjában faltól falig méreti a vászon méterjét a ruhaanyagot vásároló szegény lány számára.

FF/AF: Viszló/Tiszapalkonya (MZA 6154. – Magyar Zoltán gy., 2001).

### **C 914. Suba Miklós.**

**C 914.1. Suba barlangja.** Suba Miklós rejtekhelye a Cserépfalu melletti Subalyuk.

FF. Felsőtárkány (Zábrátzky Éva, 2004. 330. – Bakó Ferenc gy.).

### **C 915. Suhaj (Mikola Suhaj).**

**C 915.1. Suhaj halála.** A rablógyilkosságot is elkövető Suhajt a falubeli emberek

lesből megtámadják és baltával agyonütik, majd a domboldalon megszen-  
telen földbe temetik.

ER: Alsókalocsa (Kovács Elemér, 2006. 86–87.); Alsókalocsa (Dupka György–Zubánics László szerk., 2014. 188.).

**C 915.2. Az Amerikába szökött Suhaj.** Suhajnak alaptalanul költik holt hírét,  
ugyanis az üldöztetések elől Amerikába szökik a testvérével.

ER: Alsókalocsa (Kovács Elemér, 2006. 86–87.).

### **C 916. Sűrű Józsi.**

**C 916.1. Az agyonütött csendőrök.** Amikor Sűrű Józsit hamis tanúvallomás  
alapján elfogják, és a csendőrök rá akarják tenni a kezére a bilincset, a bilincs  
vasával agyonüti mindkettőt.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 97.).

**C 916.2. Sűrű Józsi börtönevei.** Sűrű Józsi 25 évet ül a munkácsi börtönben.  
Amikor végre kiszabadul, hazafelé tartva a „Hallottad-e hírét piros járomszög-  
nek” kezdetű rabéneket dalolja.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 97.).

### **C 917. Svarni.**

**C 917.1. A kiásott fal.** Svarni (és Irini) a falat kiásva lopja el a házban lévő érté-  
keket.

FF: Garany, Szürnyeg (MZA 97532., 99790. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013,  
2014).

**C 917.2. Svarni álruhás rablása (A betyár női ruhában).** Svarni (és Irini) asz-  
szonyi ruhába öltözve megy rabolni, hogy ne ismerjék fel.

FF: Garany, Imreg, Magyarsas – 2, Szürnyeg\* (MZA 99787., 99789., 99791., 99792.,  
99797. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014).

**C 917.3. Svarni rablógyilkosságai.** Svarni/Svarni és Irini kirabolja és meggyil-  
kolja az áldozatait. / Svarni környékbéli gyilkosságainak emléke.

FF: Garany – 3, Imreg, Kistoronya, Magyarsas – 3, Nagytoronya, Szürnyeg, Szürnyeg\*  
(MZA 97532., 99787., 99796., 99789., 99795., 99791–99794., 99790., 99797. – Magyar  
Zoltán és Varga Norbert gy., 2013–2014).

→MZ VII. C 733.

**C 917.4. Svarni elfogása (Az elárult betyár).** Svarnit árulás következtében fog-  
ják el a csendőrök.

FF: Garany (MZA 97532. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**C 919. Szabó Bandi.**

**C 919.1. Szabó Bandi bandája.** Szabó Bandinak öttagú bandája van, együtt járnak rabolni.

AF: Szentetornya – 2 (Beck Zoltán, 1965. 149., 151–153.).

**C 919.2. A megleckéztetett perzekutorok.** Szabó Bandi az egyik emberét perzekutornak öltöztetve elküldi egy közeli tanyára, hogy kémlelje ki ellenségei szándékát. A betyár azzal a hírrel tér vissza, hogy hamarosan perzekutorok fognak érkezni a csárdába, hogy elfogják őket. Szabó Bandi nyugodtan várja a pandúrok érkezését, ám amikor azok berontanak az ivóba, hogy elfogják őt, mindegyikük háta mögé egy-egy lesben álló betyár ugrik, és karikás ostorral verik ki őket a csárdából.

AF: Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 149–150.).

**C 919.3. Szabó Bandi kedvenc csárdája.** Szabó Bandi leginkább a kondorosi csárdában szeret mulatni.

AF: Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 149–150.).

**C 919.4. A vitéz csikósok.** Szabó Bandi a bandájával rátör egy ménesre, hogy lovakat hajtsanak el, de a csikósok nem hagyják magukat, és drótkarikásaikkal meghátrálásra kényszerítik a betyárokat.

AF: Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 151–153.).

**C 920. A Szabó-gyerekek (Szabó Miska és Szabó Palkó).**

**C 920.1. A Szabó-gyerekek származása.** Egy huszár tizedest a nagy vihar egy pásztor-kunyhóba szorít be. Három napig időzik ott a katona, beleszeret a gulyás lányába, akit feleségül vesz, és e házasságból születnek a „Szabó-gyerekek”.

AF: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (Beck Zoltán, 1965. 147.; Uő, 1996. 102.).

**C 920.2. Hogyan váltak betyárokká a Szabó-gyerekek?** Szabó Miskát és Szabó Palkót az édesanyjuk biztatja a lopásra, mondván, hogy „öt ujjal kell szerezni”, mert azért nem kell megdolgozni.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 83.).

**C 920.3. A Szabó-gyerekek hálája.** A Szabó-gyerekek kirabolnak egy iparoskavánt, amelyben az az asszony is ott utazik, aki inas korukban jól tartotta őket élelemmel. Mire az asszony hazaérkezik, csodálkozva látja, hogy a házánál ott van az elrabolt pénze, megtoldva egy nagyobb összeggel.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 102–104.).



**C 920.4. A Szabó-gyerekek bosszúja.**

**C 920.4.1. A Szabó-gyerekek gyilkosságai.** A Szabó-gyerekek rablás közben/ azért, mert megakadályozzák őket a rablásban/mert ellenállnak neki/stb., gyilkosságot követnek el.

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 83–84., 98., 102–104.).

**C 920.4.2. A meggyilkolt árulók.** A Szabó-gyerekek önmaga felakasztására kényszerítik/meglesik és megölik az őket eláruló kocsmáros/azt az embert, akiről megtudják, hogy a betyárokkal és a perzekutorokkal egyaránt barátkozik.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 92., 101.).

**C 920.4.3. A felismert betyárok bosszúja.** A Szabó-gyerekek nem szeretik, ha valaki felismeri/néven nevezi őket. Azt a cigányt, aki a csárdában a nevükön szólítja őket, félrehívják és leszúrják/azt a cselédlányt, akiről megbizonyosodnak, hogy hallotta bizalmas beszélgetésüket, azonnal lelövik/azt a gyereket, aki a nevüket firtatja, úgy szájon vágják, hogy hanyatt esik.

AF: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (Beck Zoltán, 1965. 147–148.; Uő, 1996. 102–103.); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 84–85., 104–105.).

**C 920.4.4. A rosszkor jött látogatók.** A Szabó-gyerekek kukoricafosztáskor beállítanak egy tanyasi gazdához, aki azzal fogadja őket, hogy éppen rosszkor jöttek, mert sok dolga van, mire a lovakkal széttapostatják az összerakott kukoricacsomókat, és azt mondják a gazdának, hogy tanulja meg, hogy ők mindig jókor jönnek.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 85.).

**C 920.4.5. A megleckéztetett zsandárok.** A Szabó-gyerekek, a csárdában elfogják, és arra kényszerítik a zsandárokat, hogy egyenek meg egy kosár hagymát/ egy nagy adag erős paprikát.

AF: Kardoskút (S. Nagy Anikó, 1975. 491.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 106.).

**C 920.4.6. A megvert zsandárok.** A Szabó-gyerekek miközben az őket üldöző zsandárok elől menekülnek, számolják, hogy azok hány lövést adtak le. Amikor megbizonyosodnak arról, hogy az utolsó golyójukat is ellőtték, megfordítják a lovaikat, és karikás ostorral úgy elverik őket, hogy azok alig tudnak véres háttal elmenekülni.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 91.).

**C 920.4.7. A megölt zsandárok.** A Szabó-gyerekek lelövik azt a csendbiztost/ átharapják a torkát annak a zsandárnak, aki megpróbálja őket elfogni.

AF: Hódmezővásárhely (EA 9948/4–5. – Szabó Ferenc gy., 1957); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 98–99.).

**C 920.4.8. A megszegett betyárbecsület.** A Szabó-gyerekek maguk közé fogadnak egy legényt, de amikor kiderül, hogy olyan lova van, amit az orgazdájuktól lopott, rögtön agyonlövök.

AF: Hódmezővásárhely (EA 9948/4–5. – Szabó Ferenc gy., 1957).  
→MZ VII. C 920.6.

**C 920.9. A Szabó-gyerekek bosszúja (egyéb hagyományok).**

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 98.).

**C 920.5. A Szabó-gyerekek rablásai.**

**C 920.5.1. A vásározók kirablása.** A Szabó-gyerekek fényes nappal kirabolják a vásárból hazafelé tartó gazdákat/az iparosok karavánját.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 93., 102–104.).

**C 920.5.2. Az ellopott lovak.** A Szabó-gyerekek lovakat lopnak/hajtanak el/ellopják a császárt szállító lovakat. / A Szabó-gyerekek a lopott lovakat meg-hempergetik a trágyában, hogy a gazdája az állatokat ne ismerje fel.

AF: Hódmezővásárhely – 7 (Szentí Tibor, 2000. 83., 90. 100–101., 107–110.).

**C 920.5.3. Egyéb rablások.** A Szabó-gyerekek egyéb rablásai és rablási kísérletei.

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 83–84., 90. 101–102.).

**C 920.6. A betyárbecsület.** A Szabó-gyerekek rövid időn belül megtérítik az általuk okozott kárt/lelövök azt a betyártársukat, aki a saját orgazdájukat lopta meg.

AF: Hódmezővásárhely (EA 9948/4–5. – Szabó Ferenc gy., 1957); Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 150–151.; Uő, 1996. 106–107.).

**C 920.7. A Szabó-gyerekek mulatozásai.** A Szabó-gyerekek részt vesznek egy lakodalomban/egy tanyára járnak mulatni, ahonnet semmi nem tűnik el azután.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 92–93., 95–97.).

**C 920.8. A Szabó-gyerekek társa.** A Szabó-gyerekek beveszik társuknak Elek Jakabot, aki szökött katonaként bujdosik a pusztában.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 97–98.).

**C 920.9. A nem tisztességes úton szerzett szeretők.** A Szabó-gyerekek egyike nem tisztességes úton szerez magának szeretőt. Szabó Palkó szeretője Varga Julcsa, a legszebb hódmezővásárhelyi lány, aki félig már egy cseh katona jegyese, de a betyár a katonát agyonüti, csak hogy a lány az övé legyen. / Szabó Miska kedvese egy molnár felesége, és mivel a menyecske addig nem akar a szeretője lenni, amíg van hitese ura, a betyár meglesi és agyonlövi a hazafelé tartó molnárt.

AF: Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (Beck Zoltán, 1965. 147.; Uő, 1996. 102.); Hódmezővásárhely\* (Szentí Tibor, 2000. 111.).

**C 920.10. A Szabó-gyerekek menekülése.**

**C 920.10.1. Az alagúton keresztül menekülő betyárok.** A Szabó-gyerekek a csárda alagútjába leereszkedve menekülnek el a pandúrok elől.

AF: Kardoskút (S. Nagy Anikó, 1975. 391.); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 101.).

**C 920.10.2. A szoknya alá rejtőzött betyár.** Az egyik Szabó-gyerek a perzekutorok elől bemenekül az első útba eső tanyára, és az ott élőket arra kéri, hogy bújtassák el. Az éppen fonó öregasszony a szoknyája alá bújtatja a betyárt, akit a betoppanó perzekutorok hiába keresnek a házban mindenütt, nem találják meg.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 89–90.).

**C 920.10.3. A szénaboglyába rejtőzött betyárok.** A Szabó-gyerekek egy szénaboglyába bújnak az üldözőik elől.

AF: Hódmezővásárhely (EA 9948/4–5. – Szabó Ferenc gy., 1957).

**C 920.11. A Szabó-gyerekek titkos istállója.** A Szabó-gyerekek olyan istállóban tartják a lovaikat, amibe csak a konyhán át egy elrejtett ajtón keresztül lehet bejutni. / A Szabó-gyerekeknek olyan kétfenekű kocsijuk van, hogy a két deszka közé el tudják rejteni a fegyvert és a pénzt.

AF: Szentetornya (Beck Zoltán, 1965. 148–149., Uő, 1996. 105.).

**C 920.12. Az éjszakai vacsora.** A Szabó-gyerekek éjszakára beállítanak egy gazdához és kérik/követelik, hogy a háziak készítsenek számukra ételt.

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 88–89.; 105.).

**C 920.13. A Szabó-gyerekekkel kapcsolatos egyéb hagyományok.** A Szabó-gyerekekkel kapcsolatos egyéb esetek. / A Szabó-gyerekekkel való találkozás családi szájhagyományban öröklődő történetei.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 87–88., 92.).

**C 920.14. A Szabó-gyerekek búvóhelye.** A Szabó-gyerekek sokat tanyáznak a székkutasi Szőkehalmon.

AF: Székkutas (EA 19243/31. – Farkas Irén gy., 1976).

**C 920.15. A Szabó-gyerekek kedvenc csárdái.** Csárdák, kocsmák, ahol a Szabó-gyerekek gyakran mulatnak/szívesen tartózkodnak.

AF:

– A békéssámsoni csárda: Békéssámson (EA 17030/26. – Oravecz Etelka gy., 1971); Kardoskút (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Nagy Gyula gy.).

– A vásárhelypusztai Pacsirta csárda: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 91., 106.).

– A hódmezővásárhelyi Hajda-kocsmá: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 101.).

– A hódmezővásárhelyi Sas: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 101.).

– A perjámosi csárda: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 109.).

### **C 920.16. A Szabó-gyerekek halála.**

**C 920.16.1. A baljós előjel.** Szabó Miska melléhez csapódik egy veréb, miközben éppen a lovakat kantározzák. A betyár szeretője ennek láttán sírni kezd, mondván, hogy ez rossz előjel. És valóban, két órá múlva Szabó Miska mellén éppen ott hatol be a golyó, ahol a veréb nekiütközött.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 111.).

**C 920.16.2. Varga Julcsa csillaga.** Mielőtt Szabó Palkó az utolsó útjára indulna, azt tanácsolja a szeretőjének, hogy ha őt elpusztítanák, az égen az általa mutatott csillagot követve menjen haza, de csakis éjjel vándoroljon, hogy ne ismerjék fel, és ne fogják el.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 111.).

→MZ IV. C 81.20.

**C 920.16.3. Szabó Miska halála.** Egy környékbeli gazdag birtokos felteszi magában, hogy elfogja a Szabó-gyerekeket. Egy csárda istállójában álmukban lepi meg őket, és amikor Szabó Miska a puskához kap, lelövi őt.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 107., 109–110.).

**C 920.16.4. Szabó Palkó kivégzése.** Az elfogott Szabó Palkót halálra ítélik, és agyonlövik.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 110–111.).

**C 920.16.5. A betyáron beteljesedő átok.** A Szabó-gyerekek egyik rokona megátkozza őket, hogy még a föld se fogadja be a testüket, amiért ellopták nagybátyjuk lovát is. Az átok megfogán, ugyanis a halott Szabó Miskát az eltemetése után néhány nappal ismeretlenek kikaparják a sírjából, hogy megnézzék, nincs-e pénz a zsebeiben.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 110.).

**C 920.16.6. Az öngyilkos anya.** A Szabó-gyerekek édesanyja értesülve fiai haláláról, felkeresi a sírjukat, és ott akasztja fel magát egy kendővel.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 107.).

**C 921. Szakács Gyula.**

**C 921.1. Az ellopott ökrök.** Szakács Gyula ökröt lop a falusi csárdából, de a csendőrök már csak a bőrét találják meg. Szakács a bíróságon azt vallja, hogy ő vette az ökröt a barátjától, aki azonban még azt is letagadja, hogy ismerné az illetőt.

SZ: Magyarhermány (Magyar Zoltán, 2011b. 185.).

**C 921.2. Hol vannak a ludak?** Szakács Gyula ludakat lop el a vendéglősöktől, és az állatokat megkopasztva a híd alá rejti, belelógatva azokat a patakba. Amikor a csendőrök az eltűnt libák után nyomozva Szakácsot faggatni kezdik, ő mindigre csak azt hajtogatja, hogy a ludak a vízben vannak. A csendőrök bosszúsán otthagyják a betyárt, jöllerhet ő az igazat mondta.

SZ: Magyarhermány (Boér Imre, 2005. 11.); Magyarhermány – 2 (Magyar Zoltán, 2011b. 185., 186.).

**C 921.3. A félresikerült bankrablás.** Szakács Gyula és társa összeszövetkezik egy banki tisztviselővel, hogy kirabolják a bankot. A banki alkalmazott felvilágosítja őket, hogy mikor és miként rabolhatják el a széfet, amit ők – betörve a bankba – meg is tesznek. A rablást követően székereken hazaszállítják a páncélszekrényt, amikor azonban felnyitják, döbbenet látják, hogy az teljesen üres – ugyanis a banki alkalmazott nem szándékozván osztozni velük, már a rablást megelőzően kiürítette a széfet.

SZ: Magyarhermány – 2 (Magyar Zoltán, 2011b. 184–185., 185.).

**C 922. Szarvas Jancsi.**

**C 922.1. Szarvas Jancsi és Jáger Jóska.** Szarvas Jancsi Jáger Jóskával együtt betyárkodik, ő az egyik utolsó betyártársa.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 323–325.).

→MZ VII. C 239.2.

**C 922.2. Szarvas Jancsi álruhában.** Szarvas Jancsi úriembernek öltözve sétál a kassai főutcán.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 323–325.).

**C 922.3. Szarvas Jancsi halála.** Az elfogott Szarvas Jancsit halálra ítélik, és fejbe lövik Kassán.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

**C 923. Szász Domokos.**

**C 923.1. Hogyan lett betyár Szász Domokos?** Szász Domokos a nemzetiségi megkülönböztetés miatt megszökik a katonaságtól, és amikor elfogják, és vo-

naton szállítják vissza a kaszárnyába, összekötött kézzel kiugrik a vasúti kocsiból és bemenekül az erdőbe, ahol felcsap bujdosó betyárnak.

SZ: Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995).

**C 923.2. A nagyerejű Szász Domokos (Szász Domokos természetfeletti képessége).** Szász Domokos tenyerébe/a felkarjába egy szál vasfű van beleforsztva, azért olyan hatalmas erejű, hogy mindenféle vasat képes összetörni/hogy a rá rakott bilincset is könnyedén kettéroppantja/egy teli boroshordót egyedül elvisz a vállán több kilométer távolságra.

SZ: Malomfalva (EA 24231/167. – Gagy József gy., 1978); Korond – 2 (István Lajos, 1995. 92., 93.); Korond (EA 26193/28.; EA 26194/34. – Gub Jenő gy., 1995); Korond, Pálpataka (MZA 111619., 111630. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 923.2.1. Szász Domokos tekintélye.** Egyszer egy csomó csendőr vonul ki az erdőbe, hogy Szász Domokost elfogják, és bár rá is találnak az alvó betyárra, nem mernek hozzányúlni, mert tartanak tőle a rendkívüli ereje miatt.

SZ: Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995).

**C 923.2.2. A kioperált vasfű.** Szász Domokost elfogják, és hogy ne legyen vele több probléma, a börtönben kioperálják a tenyeréből a vasfüvet. Amint ezt megteszik, nyomban elveszíti rendkívüli erejét.

SZ: Korond (István Lajos, 1995. 93.); Korond (EA 26193/28.; EA 26194/34. – Gub Jenő gy., 1995).

**C 923.3. A szegények pártolója.** Szász Domokos a szegényeket nem bántja, sőt segíti őket.

SZ: Firtosváralja (EA 24231/84. – Gagy József gy., 1978); Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995); Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 206–207.).

**C 923.3.1. A duplán megadott kölcsön.** Szász Domokos a városba menet megszólít egy a háza előtt dolgozó embert, és pénzt kér tőle. Néhány héttel később duplán adja vissza a kapott összeget.

SZ: Pálpataka (MZA 111629. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 923.4. A kifosztott gazdagok.** Szász Domokos csak a gazdagokat, a román urakat rabolja ki, a szegényektől nem lop. / Szász Domokos kifigyeli, hogy melyik nagygazdánál van disznóvágás, és amíg a férfiak bemennek meginni egy pohár pálinkát, ellopja a teknőből a leszúrt és megpuccolt disznót.

SZ: Firtosváralja (EA 24231/84. – Gagy József gy., 1978); Korond (EA 26193/28. – Gub Jenő gy., 1995); Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 206.); Pálpataka (MZA 108906. – Magyar Zoltán gy., 2017); Korond (MZA 111617. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 923.5. Szász Domokos bosszúja.** Szász Domokost csak árulás következtében tudják elfogni. Amikor kiszabadul a börtönből, kiélezi a kését, és keresni kezdi azt az illetőt, aki őt csendőrkézre adta. A férfi értesülve arról, hogy Szász Domokos keresi, annyira megrémül, hogy gyorsan elköltözik a vidékről.

SZ: Oroszhegy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 206–207.).

**C 923.6. Szász Domokos szökése.** Az elfogott betyárt két csendőr kíséri. Arra kéri őket, hogy engedjék meg, hogy lehúzza a cipőjét, mert feltörte a lábát. Amint a cipőt lehúzza a lábáról, leüti vele mind a két csendőrt, majd kerekét old.

SZ: Korond\*, Pálpataka – 2 (MZA 108906., 111618., 111631. – Magyar Zoltán gy., 2017–2018).

**C 923.8. Az elmaradt színelőadás.** Szász Domokos testvérében, Szász Marci-ban is benne van a betyárvér. Egyik barátjával úri ruhába öltözve elmegy egy közeli faluba, ahol mint színészek mutatkoznak be. Az esti előadásra összegyűlő emberektől beszedik a belépőjegyek árát, majd angolosan távoznak. Azóta is csúfolják az ilyésmezeiket a környékbeli székelyek az elmaradt színelőadással.

SZ: Pálpataka (MZA 111628. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 923.9. Egyéb hagyományok.** Szász Domokossal kapcsolatos egyéb narratív hagyományok.

SZ: Korond – 3 (MZA 111615., 111616., 111618. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**C 924. Szávics Milus.**

**C 924.1. Szávics Milus halála.** Szávics Milus egy nagygazda lányát szereti, de a szülők a lányt máshoz adják hozzá, mire megjelenik a lakodalomban, és a fokosát a gerendába vágja. A násznép rátámad a betyárra, akit a kiérkező pandúrok lönek agyon.

DT: Zengővárkony (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 574.).

**C 924.2. Szávics Milus fokosának a nyoma.** Szávics Milus fokosának a nyoma máig látható a zengővárkonyi Csuma-ház mestergerendáján.

DT: Zengővárkony (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 574.).

**C 925. Szenyéri Gyula.**

**C 925.1. Szenyéri Gyula lakatfüve.** Szenyéri Gyula olyan mitikus növény (lakatfű) birtokában van, amivel minden zárat képes kinyitni, így viszi végbe a rablásait.

DT: Bókaháza (EA 8259/8. – Fülöp István gy., 1952).

**C 926. Szép Balázs.**

**C 926.1. A sajátjukból megvendégelt csendőrök.** Szép Balázs a tőlük lopott szarvasmarhából vendégeli meg a hozzá betérő csendőröket, majd közli velük, hogy mit ettek.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 927. Sziku.**

**C 927.1. A kifosztott gazdagok.** Sziku csak a gazdagoktól rabol, a szegényeket nem bántja.

ER: Szilágyborzás (Magyar Zoltán, 2007a. 317.).

**C 927.2. Sziku köve.** Egy nagy kő Sziku búvóhelyén az erdőben, amelyre a betyár neve is rá van vésve.

ER: Szilágyborzás (Magyar Zoltán, 2007a. 317.).

**C 928. Szókely Jóska.**

**C 928.1. Szókely Jóska menekülése.** Szókely Jóska a nagyteknő alá bújva menekül meg az üldözői elől.

AF: H. n. (DMNA 716/637. – Béres András gy., 1963).

**C 928.2. Szókely Jóska elfogása.** A menekülő Szókely Jóska alatt beszakad a jég, úgy tudják csak elfogni.

AF: H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963).

**C 929. Szokoly Pista (Kis Szokoly).**

**C 929.1. Szokoly Pista bosszúja.** Szokoly Pista bosszúból agyonlövi az erdőszélen öt feljelentő paraszt két ökrét, a másik kettőt pedig elhajtja.

FF: Óbást (MZA 92963. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 929.2. Szokoly Pista tolvajlásai.** Szokoly Pista egy társával negyven juhot hajt el/libákat lop.

FF: Serke (MZA 92965. – Varga Norbert gy., 2005); Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.).

**C 929.3. Szokoly Pista nagy bűne.** Szokoly Pista Kis Barta tanácsára az erdőben elfog és megöl egy hét hónapos terhes asszonyt, hogy a magzatát kivéve belőle, hogy annak legkisebb csontjával minden zárat ki tudjon majd nyitni. A meggyilkolt asszonyból ki is veszi a gyereket, de a magzat csontját már nem képes megkeresni, annyira megundorodik a tettétől.

FF: Óbást (MZA 92964. – Varga Norbert gy., 2005).



**C 929.4. Szokoly Pista betyárbecsülete.** Szokoly Pista az erdőben megállít egy embert, és a pénzt követeli, de nem talál nála semmit. Utóbb amikor a betyárt elfogják, és a tárgyalásra kerül sor, az illető úgy vall, hogy ő a sötétben nem látta jól a támadóját, nem ismeri meg Szokolyt. Hálából Szokoly felkeresi a férfit, és megköszöni neki, hogy nem vallott rá.

SZ: Panyidaróc (MZA 84251. – Varga Norbert gy., 2003).

**C 929.5. Szokoly segítői.** A bujkáló Szokoly Pistát segítik a szegény emberek. Egy juhász felesége meg is mondja a csendőröknek, hogy ha tudná is, hogy hol van Szokoly Pista, akkor sem mondaná meg.

SZ: Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 59.).

**C 929.6. Szokoly Pista menekülése.**

**C 929.6.1. A fordított patkó.** Szokoly Pista a kovácsnál fordítva patkoltatja a lovat, hogy ezáltal megtévessze az üldözőit.

FF: Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.).

**C 929.6.2. A megtévesztett üldözők.** Szokoly Pista libát lop, de a gazda észreveszi, és kiabálni kezd, hogy fogják meg a tolvajt. A menekülő Szokoly maga is elkezd kiabálni, hogy „Fogják meg, fogják meg!”, és amíg az emberek másfelé szaladnak, ő a libával kereket old.

FF: Gömörsíd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.).

**C 929.6.3. A tetőn keresztül menekülő betyár.** Szokoly Pista éjszaka egy ház padlására jár fel aludni. Amikor a csendőrök ezt megtudják és körbeveszik a házat, Szokoly egy helyen felszedi a tetőt, a résen keresztül kimászik, és kereket old.

FF: Dobfenek (Magyar Zoltán, 2006b. 59.).

**C 929.6.4. Az alagúton keresztül menekülő betyár.** Szokoly Pista a csendőrök elől bemenekül a barlangjába, majd kiszökik az abból nyíló alagúton.

FF: Füleklelecsény, Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.).

**C 929.7. Szokoly Pista barlangja.** Szokoly Pista barlangja a Bucsony-hegyen van, amiből föld alatti járatok vezetnek a felszínre, és amelynek bejáratát egy bokor/egy félredönthető fa jelzi.

FF: Füleklelecsény, Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 142.).

**C 929.8. Szokoly Pista elfogása.** Szokoly Pista lova menekülés közben megbotlik egy gyökérben, úgy fogják el az őt üldöző zsandárok.

FF: Serke (MZA 92965. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 929.9. Szokoly Pista börtönévei (Szokoly Pista halála).** Szokoly Pistát 18 év börtönre ítélik, de amikor kitör a második világháború, megkérdezik tőle, hogy a frontszolgálatot vállalja-e vagy a tizennyolc évet. Szokoly inkább bevonul katonának, és rövid időn belül elesik a harcokban.

FF: Óbást, Serke (MZA 92964., 92965. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 930. Szögedi (Szögedi Jancsi).**

**C 930.1. A nagyerejű Szögedi.** Szögedi mindenkinél nagyobb testi erővel bír.

FF: Bodony (Bodgál Ferenc, 1970. 53.).

**C 930.2. Szögedi és Vidrócki.** Szögedi Vidrócki betyártársa, egyike a Vidrócki bandájában szolgáló 12 betyárnak.

FF: Parád (EA 21615/75. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

→MZ VII. C 570.3.

**C 930.3. A megbüntetett szidalmazó.** Szögedi megjutalmazza az őt dicsérő leányt, ellenben gombostűt szurkál az őt szidalmazó asszony talpába.

FF: Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 75.).

**C 930.4. Szögedi álruhában.** Szögedi asszonynak öltözve részt vesz lelőtt társa temetésén, ám senki nem ismeri fel.

FF: Parád (Bodgál Ferenc, 1970. 53.).

**C 930.5. Szögedi elfogása.**

**C 930.5.1. A megvizezett puska.** A kocsmában mulató Szögedi puskája a pandúrok által lefizetett szakácsnő vizet önt, és amikor az ellenségei megjelennek, a betyár nem tudja használni a fegyverét, miáltal könnyűszerrel elfogják.

FF: Parád (EA 21615/75. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**C 930.5.2. Az elbizakodott Szögedi.** Szögedi egy lakodalomban vendégeskedik, amikor figyelmeztetik, hogy közelednek a vármegye emberei. Szögedi mit sem törődve a veszéllyel, csak mulat tovább. Hamarosan megérkeznek a pandúrok és a csendőrbiztos, és a csendőr belő az ablakon. A golyó Szögedi karját éri, és a harcképtelenné vált betyárt elfogják.

FF: Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 149–150.; Uő, 2001. 300–301.).

**C 930.6. Szögedi halála (Szögedi sírja).** Szögedit az őt elfogó csendőr boszszúból, amiért annyi borsot tört az orra alá, addig veri, amíg az ütlegelekbe a betyár belehal. Szögedit a maconkai temető árkába temetik el, a helyét még sokáig számon tartják a helybeliek.

FF: Maconka (Bosnyák Sándor, 2000. 149–150.; Uő, 2001. 300–301.).

**C 931. Szőke.**

**C 931.1. A becsapott pandúrok.** Szőkét egy tanyán a pandúrok keresik, ő meg úgy tesz, mintha a gazda lenne, és az üldözőit másfelé irányítja.

AF: Dunapataj (EA 1212/19. – Solymos Ede gy., 1948).

**C 931.2. A visszalopott lovak.** Szőke egy tanyasi gazdánál lakik, és arra biztatja a háziakat, hogy ne zárják be az ajtót, és ha valami mégis eltűnik a portáról, csak szóljanak neki, és ő visszahozza azt. Nemsokára eltűnik a gazda lova, mire a férfi szővé teszi az esetet Szőkének, és másnap estére visszakerül a ló.

AF: Dunapataj (EA 1212/19. – Solymos Ede gy., 1948).

**C 932. Szőke Pista.**

**C 932.1. Szőke Pista baltája.** Szőke Pista baltája olyan éles, hogy borotválkozni is lehet vele.

FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 114–115.).

**C 933. Szrajla.**

**C 933.1. Szrajla háza.** Szrajla a társaival egyetlen délután folyamán felépíti a házát egy óriási fenyőfából. Az asztal gyanánt a fenyőfa törzse szolgál, amit éppen olyan magasságban vágnak le, mint amilyen magas egy asztal, és a házat e fenyőtörzs köré építik.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439.).

**C 933.2. Szrajla felségterülete.** Szrajla és társa, Khena megegyeznek abban, hogy úgy osztják fel egymás között a havasi területeket, hogy korán reggel felkelve elindulnak egymáshoz, és ahol találkoznak, ott lesz a határ, amit egy nagy kővel jelölnek majd meg. Khena elalszik, és csak akkor ébred fel, amikor Szrajla már a közelben jár, és aki könyörületből a szomszédos patak völgyet meghagyja neki.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 440.).

**C 933.3. A kifosztott gazdagok.** Szrajla és társa csak a gazdagokat fosztogatja, a szegényeket nem bántja.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439.).

**C 933.5. A medvevadász betyárok.** Szrajla és társai a vadonban a rabláson kívül főként medvevadászattal foglalkoznak.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439.).

**C 933.4. A lengyel földről elhajtott ökrök.** Szrajla és társai lengyel földről lopnak és hajtanak át a hegyeken ökröket. Hárman együttő helyükben megesznek egy sült ökröt, és akószámra isszák rá a bort.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 440.).

**C 933.6. Szrajla lovának patkója (A fordított patkó).** Szrajla a lovának patkóját aranyból, a patkószeget pedig ezüstből csináltatja. A patkót mindig fordítva ülteti a lova lábára, hogy menekülés közben ezáltal tévessze meg az üldözőit.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 440.).

**C 933.7. Szrajla kincsei.** Szrajla és betyártársai által elrejtett kincsek a Máramarosi-havasokban.

ER: Ricska\* (Zsurek Antal, 1895. 439–440.).

→MZ VII. C 754.

**C 934. Sztinguca.**

**C 934.1. Sztinguca búvóhelye (Az erdei rejtekhely).** Sztinguca egy hatalmas fa tetején építi fel a kalibáját, ahová kötéllel jár fel, így marad sokáig rejtve az őt kereső csendőrök elől.

ER: Lozsád (Magyar Zoltán, 2009d. 142.).

**C 935. Szucusu.**

**C 935.1. A szegények pártolója.** Szucusu a szegényeket nem bántja, sőt inkább segíti őket.

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 321.).

**C 935.2. A kifosztott gazdagok.** Stucusu csak a nagyobb gazdákat/a nagybirtokosokat/a zsidó üzleteseket fosztogatja, a szegény emberektől nem lop.

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 321.).

**C 935.3. Szucusu elfogása.**

**C 935.3.1. Az elárult Szucusu.** Szucusu a társaival egy havasi kunyhóban rejtőzik, de a kunyhó gazdája elárulja őket. Értesíti a csendőröket, a megbeszélte időpontban a betyárok felnyalábolt puskáival kiszökik a házból, és a csendőrök lelövik/elfogják a betyárokat.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 321–323.).

**C 935.3.2. A szembe hintett erős paprika.** Szucusu betör egy üzletbe, hogy azt kirabolja, de a boltos észreveszi, és birkózni kezdenek. A boltos felesége férje segítségére siet, és erős paprikát szórva a szemébe, harcképtelenné teszi a rablót, akit egyesült erővel legyűrnek és megkötöznek.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 321–323.).

**C 935.4. Szucusu halála.** Az elfogott Szucusut egy csendőr kíséri a határon keresztül a fogdába, de tartva attól, hogy majd kiszabadul és bosszút áll az őt elfogó

embereken, egy elhagyatott helyen hátulról lelövi a betyárt, majd azt jelenti, hogy Szucsú menekülni próbált és azért lőtte le.

SZ: Gyimes: Bán pataka (MZA 421. – Magyar Zoltán gy., 1996); Gyimes: Hidegség pataka, Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 321., 322–323.).

**C 935.5. A megbosszult Szucsú.** A Szucsú agyonlövő rendőrt nyugdíjának intézése közben felismeri a betyár unokaöccse, aki éppen annál a hivatalnál dolgozik, és a nyugdíj helyett elintézi, hogy az illetőt börtönbüntetésre ítéljék.

SZ: Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 323.).

**C 935.6. Szucsú kincsei.** Szucsú elrejtett kincsei a Csíki-havasokban.

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 334.).

**C 939. Tar Gyurka.**

**C 939.1. Tar Gyurka barlangja.** Tar Gyurka rejtekhelye a bükkzsérci Gyurka lyuka, amely kettős kijáratral bír, hogy az ott rejtőző betyár el tudjon menekülni az őt kereső zsandárok elől.

FF: Bükkzsérc (EA 17625/88. – Varga Lajos gy., 1969).

**C 940. Tara Feri.**

**C 940.1. A megdézsmált elemózsia.** Tara Feri a határban megállítja az ebédet vivő asszonyokat és elveszi tőlük az ételt, jóllakik belőle, és ami megmaradt, visszaadja nekik.

AF: Zemplénagárd (EA 24135/18. – Varga József gy., 1989).

**C 940.2. Tara Feri rablóilkossága.** Tara Feri betör egy gazdag asszonyhoz, a pénzt követeli, majd a dulakodás közben halálosan megsebesíti. Attól kezdve üldözik a csendőrök.

AF: Zemplénagárd (EA 24135/17. – Varga József gy., 1989).

**C 940.3. Tara Feri bujdosása.** Tara Feri a dunyhák/a mosóteknő alá bújva rejtőzik el az őt kereső csendőrök elől.

AF: Zemplénagárd – 2 (EA 24135/17–18., 18. – Varga József gy., 1989).

**C 940.4. Tara Feri halála (Az öngyilkos betyár).** Tara Feri az istálló padlásán búj el, de a csendőrök észreveszik és körülzárják az épületet. Felszólítják a betyárt, hogy adja meg magát, különben rágyújtják az istállót, mire Tara Feri a fegyverét maga ellen fordítva öngyilkos lesz.

AF: Zemplénagárd (EA 24135/18. – Varga József gy., 1989).

**C 941. Tóbi János.**

**C 941.1. Tóbi János elfogása.** A menekülő Tóbi János futás közben megbotlik egy szederindában, miáltal az őt üldöző csendőr el tudja fogni.

DT: Bogyiszló – 3 (EA 2064/67–69. – Csermák Géza gy., 1947).

**C 942. Toldi.**

**C 942.1. Toldi tanyája.** A balatonzamárdi Tódi-gödörben tanyázik Toldi betyár.

DT: Balatonzamárdi (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 149.).

**C 942.2. Toldi halála.** Toldit menekülés közben agyonlövik a csendőrök.

DT: Iharosberény (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 599.).

**C 942.3. A megbosszult Toldi.** Toldi családja bosszút áll a betyár gyilkosán/gyilkosain.

DT: Iharosberény (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 599.).

**C 943. Tolvaj Dénes.**

**C 943.1. Miért lett betyár Tolvaj Dénes?** Tolvaj Dénes összekülönbözik az apjával és elhagyja a szülői házat, mert az nem akarja segíteni az árvíz sújtotta falusiakat.

AF: Szatmárnémeti (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 943.2. Tolvaj Dénes jótéteményei.**

**C 943.2.1. A Tolvaj név eredete.** Tolvaj Dénest az apja nevezi tolvajnak, amiért a gabonájukat szétosztogatja a szegények között.

AF: Szatmárnémeti (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 943.2.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Tolvaj Dénes a gazdagoktól rabolt pénzt szétosztja a szegény emberek között.

ER: Nagybánya-Veresvíz – 2 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 101., 102. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 943.3. Tolvaj Dénes büntetése.** Tolvaj Dénes megbünteti azt a tanácsost, aki a város lovaival dolgoztatja a saját földjét/azt a tisztviselőt, aki becsapja a bányászokat.

AF: Szatmárnémeti/Nagybánya (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 943.4. A kifosztott gazdagok.** Tolvaj Dénes gyűlöli a gazdagokat, és ha csak teheti, kirabolja őket.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 102. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 943.5. Tolvaj Dénes táltos lova.** Tolvaj Dénesnek táltos lova van, amely olyan sebesen vágat, hogy még a golyó sem éri utol/hogy a sziklákon szikrát hány a patkója, és a gazdája e szikrákból gyújtja meg a cigarettaját.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 102. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 943.6. Tolvaj Dénes szökése.**

**C 943.6.1. A fordított patkó.** Tolvaj Dénes lovára fordítva van veretve a patkó, ezért az üldözői sohasem tudnak a nyomára bukkanni.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 102. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 943.6.2. Tolvaj Dénes ugratása.** Az ellenségei által üldözött Tolvaj Dénes a Nagybánya fölötti Tolvaj Dénes szikláról ugrat le a lovával a mélybe, úgy menekül meg.

ER: Koltó (Magyar Zoltán, 2011a. I. 367.).

**C 943.7. Tolvaj Dénes és Pintye (A Fokhagymás pojána nevének eredete).**

Tolvaj Dénes a hegyekben találkozik Pintyével, és leülnek reggelizni. Tolvaj Dénes egy fej vöröshagymát kér Pintyétől, de annak nincsen. Pintye arra biztatja a betyártársát, hogy az ott tenyésző növény levelére csepegtesse a szalonnaszírt, mert annak is olyan íze van, mint a hagymának. A hely azóta – Pintye névadása folytán – Fokhagymás pojána.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 94–95. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 943.8. Tolvaj Dénes barlangja.** A betyár tanyája egy sziklabarlang a Nagybánya környéki hegyekben, mely barlangot azóta Tolvaj Dénes karámjának nevezik. A barlangból szükség esetén alagút vezet egy távolabbi szikláig.

ER: Nagybánya (Palmer Kálmán, 1894. 177.); Nagybánya vidéke (Rácz Miklós, 1904. 181.); Nagybánya-Veresvíz – 3 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 101–102. – Görbe István gy., 1958–1960).

AF: Szatmárnémeti (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 943.9. Tolvaj Dénes halála (A borbély merénylete).** Az urak annyi gyűlölik Tolvaj Dénest, hogy lefizetnek egy borbélyt, hogy borotválás közben vágja el a betyár nyakát. / Tolvaj Dénes egyszer kártyázás közben egy borbélytól elnyer mindent, még a lányát is, ami nem tetszik a borbélysegédnek, aki a lánynak udvarol. Amikor Tolvaj Dénes borotválkozni megy, a lefizetett borbély/a féltékeny borbélyinas egy óvatlan pillanatban borotvával elvágja a betyár torkát. Tolvaj Dénesnek még van annyi ereje, hogy a székkal, melyen ül, agyonverje a merénylőjét, majd felpattanva a lovára elvágtasson a barlangjáig./A betyárnak már útközben elfolyik a vére, és a táltos ló holtan viszi a barlanghoz.

ER: Nagybánya-Veresvíz – 3 (Magyar Zoltán szerk., 2010. 101–102. – Görbe István gy., 1958–1960).

AF: Szatmárnémeti (Kónya László szerk., 2003. 146. – Nagy Iván gy.).

**C 943.10. Tolvaj Dénes kincsei.** Tolvaj Dénes elrejtett, és azóta is keresett kincsei a barlangja mélyén.

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 102. – Görbe István gy., 1958–1960).

**C 944. Tompa János.**

**C 944.1. Az elhajtott ménes.** Tompa János az aradi püspökségtől 160 lovat hajt el egymaga.

AF: Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

**C 945. Tót Gyuri.**

**C 945.1. A szegények pártolója.** Tót Gyuri a szegényeket nem bántja, sőt segíti őket.

FF: Meszes (EA 2112/346. – Irányi Lujza gy., 1947).

**C 945.2. Tót Gyuri tolvajlásai (A gazdájának eladott tehen).** Tót Gyuri a társaival gyakran mulatozik egy szalonnai kocsmában, de ritkán fizet. Amikor a kocsmáros követeli tőle a tartozását, azt válaszolja neki, hogy reggelre meglesz. Tót Gyuri éjszaka bemegy a kocsmáros istállójába, fekete festékekkel betarkítja az állatot, majd beszél a kocsmárosnak, hogy hozott neki egy tehenet, és ők is segítenek levágni, megnyúzni. A kocsmáros az üres istálló láttán csak reggel döbben rá arra, hogy a saját tehenét vágták le.

FF: Szalonna (EA 2112/351. – Irányi Lujza gy., 1947).

**C 945.3. Tót Gyuri felmentése.** Tót Gyurit elfogják, és halálra ítélik. Amikor már viszik az akasztófa alá, egy szép herceglány meglöbögatja a kendőjét (jelezve, hogy feleségül megy az elítélthez), mire a betyárt szabadon engedik.

FF: Szalonna (SMK 128/II. 50. – Irányi Lujza gy., 1947).

**C 946. Török Berci.**

**C 946.1. A szegények pártolója.** Török Berci segíti a szegényeket, csak a gazdagokat fosztogatja.

AF: Székelyhid (Nánási Zoltán, 2003. 229.); Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 148.).

**C 946.2. Török Berci tolvajlásai.** Török Berci, a kapcabetyár megdézsmálja a földiken dolgozók tarisznyáit és megeszi belőle az élelmet. / Török Berci a falvakat járva tyúkot lop.

AF: Érolaszi – 2 (Magyar Zoltán, 2012c. 148., 149.).



**C 946.3. Török Berci, az útonálló.** Török Berci a társaival az országút szélén meglapulva éjszaka megtámadja a vásárba menő szekereseket, akik csak a szerkélőcsét kirángatva és azt fegyverként használva tudják elúzni a betyárokat.

AF: Székelyhíd (Magyar Zoltán, 2012c. 148.).

**C 946.4. Török Berci természetfeletti képessége (A tenyérbe forrasztott vasfű).** Török Berci tenyerébe vasfű van forrasztva, miáltal a keze érintésével bármilyen lakatot képes kinyitni.

AF: Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 148.).

**C 946.5. Török Berci búvóhelye.** Török Berci búvóhelye egy földbe ásott pince, amelynek több kijárata van, hogy ha a zsandárok el akarják fogni, ki tudjon menekülni belőle.

AF: Székelyhíd (Nánási Zoltán, 2003. 229.); Székelyhíd, Érselénd (Magyar Zoltán, 2012c. 147., 148.).

**C 946.6. Török Berci elfogása.** Török Berci már öregemberként tyúkokat járlopni, tyúktolvajlás közben fogják el.

AF: Érolaszi (Magyar Zoltán, 2012c. 149.).

**C 947. Turcsányi Illés.**

**C 947.1. Rózsa Sándor betyárja.** Turcsányi Illés Rózsa Sándor bandájában betyárkodik, ő a 75 tagú bandában a legfiatalabb.

AF: Aszód (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.).

→MZ VII. B 113.

**C 947.2. Turcsányi Illés kincse.** Turcsányi Illés (és Rózsa Sándor) bandájának elrejtett kincse Galgahévíz közelében.

AF: Aszód (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.).

**C 948. Tüzes Jóska.**

**C 948.1. A nagyerejű Tüzes Jóska.** Tüzes Jóska az utolsó mátrai betyár, aki főként csempészettel foglalkozik. Olyan erős ember, hogy a vállára kapva, egy mázsa cukrot visz át titokban a – szlovák-magyar – határon.

FF: Mátraballa (Solymár József, 2004. 92.).

**C 951. Tyúk.**

**C 951.1. Tyúk tolvajlásai (A gazdája segítségével ellopott disznó).** Tyúk ellopja egy gazda disznóját, majd beszél a házba, hogy segítsenek feltenni a szekérre, mert leesett onnan. A gazda kimegy és segít Tyúknak a sötétben, és csak másnap reggel döbben rá arra, hogy saját disznója ellopásában segédkezett.

FF: Kismúlyad (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146.).

**C 951.2. Tyúk menekülése (A megtévesztett csendőrök).** Tyúk a mezőn látja, hogy csendőrök közelednek. Mivel már nem tud elfutni, hirtelen úgy tesz, mintha gazda lenne, aki méregeti a földet. Amikor a csendőrök odaérkeznek, őket is odahívja és mutatja nekik, hogy milyen méltánytalanság történt vele, mert a szomszéd beleszántott a földjébe. A csendőrök nem törődve vele, mit sem sejtve továbbmennek.

FF: Kismúlyad (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 146.).

### **C 952. Ujj Péter.**

**C 952.1. A betyárok orgazdája.** Ujj Péter mint falusi bíró összejátszik a betyárokkal, segít nekik eladni a lopott állatokat.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 952.2. Ujj Péter rablásai.** Ujj Péter rablásairól/rablógyilkosságairól szóló hagyományok.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Mezőcsát (NIFA 692. – Szentgyörgyi Katalin gy., 1970).

**C 952.4. Az illavai raboskodás.** Ujj Pétert elfogják, és tizenkét évet ül az illavai fegyházban.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**C 952.5. A jó útra tért betyár (Ujj Péter kegyes halála).** A börtönből szabadult Ujj Péterből rendes, templomos ember válik. Ott is hal meg egy misén a templomban, amiből az emberek arra következtetnek, hogy Isten megbocsátotta neki a vétkeit.

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

### **C 953. Ungvári Sándor.**

**C 953.1. Hogyan lett betyár Ungvári Sándor?** Ungvári Sándort az édesanyja rossz példája viszi a betyárságba. Még gyerekként el-elcsen egy-egy tojást, és azt elviszi az anyjának. Az anyja egy idő után azt mondja neki, hogy inkább tyúkot vigyen, és amikor tyúkot visz, azzal fogadja, hogy ha már visz valamit, tyúk helyett inkább disznót vigyen. Így kerül sor aztán tehénre, lóra is, és Ungvári Sándorból híres betyár válik, aki már csak a lopásból él.

AF: Arad (Kovács Ferenc, 1995. 27. – 1950-es évek).

### **C 955. Ünkarátu.**

**C 955.1. Miért lett betyár Ünkarátu?** Ünkarátunak van egy távcsöves puskája, amit a román király adott neki ajándékba. Amikor a kommunisták kerülnek

hatalomra, felszólítják, hogy a puskáját is adja be a közösbbe, de Ünkarátu erre nem hajlandó, és inkább felmegy a havasokba betyárnak.

ER: Várkudu (Magyar Zoltán, 2011a. II. 282.).

**C 955.2. Ünkarátu elfogása (Az elárult betyár).** Ünkarátut a társa árulja el az őt üldöző hatóságoknak. Mikor Ünkarátu észreveszi, hogy bekerítették, lelövi az árulóját, majd az elfogására kivezényelt katonáknak megadja magát.

ER: Várkudu (Magyar Zoltán, 2011a. II. 282.).

### **C 957. Vak Illés.**

**C 957.1. Vak Illés kedvenc csárdája.** Vak Illés főként a Rezi melletti Gyöngyösi csárdában szeret mulatni, ott csalják törbe a pandúrok.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc szerk., 1959.); Rezi (MZA 26134. – Peták István gy., 2000); H. n. (Sipócz József, 2006. 104.).

**C 957.2. Vak Illés halála.** Vak Illést a Gyöngyösi csárda melletti szőlőhegyen bekerítik, és menekülés közben agyonlövik a pandúrok. Ott is van eltemetve egy fűzfa árnyékában betyártársával, Kökes Pistával együtt.

DT: Balaton-felvidék (Zákonyi Ferenc szerk., 1959.; Sipócz József, 2006. 104.).

**C 957.3. A megbosszult Vak Illés.** Vak Illés árulóját pandúrruhába öltözve megkeresik a társai, majd a betyár sírjánál agyonlövik.

DT: Balaton-felvidék (P. Vas János, 2012. 143.).

### **C 958. Varga Antal.**

**C 958.1. Varga Antal halála (A kincset rejtő szénakazal).** Az elfogott Varga Antal arra kéri az őt őrző kispírót, hogy adjon neki egy borotvát, hogy végezhessen magával, ne kerüljön a bitófára. Hálából megmondja, hogy a kaszálon melyik boglya alatt van elrejtve sok aranya. A borotváért cserébe a kispíró anynyi aranyat talál a szénakazal alatt, hogy gazdag ember válik belőle.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

**C 958.2. Az öngyilkos betyár.** Varga Antal egy borotvával elvágja a nyakát, hogy ne akasszák fel, de az orvos megmenti az életét, csak beszédhibássá válik a továbbiakban.

AF: Tyukod (DMNA 446/2. – Luby Margit gy., 1958).

### **C 959. Varga Imre.**

**C 959.1. A megleckéztetett csendőrök.** Varga Imre mint egy vándor bandukol bottal a kezében az országút szélén, amikor szembejön vele két csendőr. Amikor összetalálkoznak, Varga széjjelhúzza a botot, egy kardot ránt ki belőle,

és arra kényszeríti a meglepett csendőröket, hogy vetkőzzenek le, majd pedig meztelenül bekíséri őket a faluba. / Varga Imre odaállít a vendéglőben ebédlő csendőrök asztalához, és a kabátját széjjelhúzva megmutatja nekik, hogy a derékszíja tele van fegyverekkel. A csendőrök a betyár láttán mukkanni sem mernek.

AF: Örvénd – 2 (Bihari népmondák, 1995. 207–208. – Fábíán Imre gy., 1981).

**C 959.2. Varga Imre halála (Az elárult betyár).** Varga Imre az egyik szőlőhegyi padlásán bujkál, de valaki meglátja és elárulja a csendőröknek, akik körülfogják a pincét, és löni kezdik azt. Az egyik golyó halálra sebzi a régóta körözött betyárt.

AF: Örvénd (Bihari népmondák, 1995. 208. – Fábíán Imre gy., 1981).

**C 960. Varjas Jancsi.**

**C 960.1. Varjas Jancsi szökése.** Az elfogott Varjas Jancsit akasztani viszik. Az az utolsó kérése, hogy a lovát még egyszer láthassa. Megengedik neki és odavezetik a lovát. A betyár átöleli a fejét, a fülébe súg valamit, majd felugorva a hátára, megkötözött kézzel is elvágat rajta.

AF: Kecskemét vidéke (Tömörkény István, 1898. 22–28.).

**C 961. Vaszi Tamás.**

**C 961.1. Hogyan lett betyár Vaszi Tamás?** Vaszi Tamás a falu leggazdagabb emberének a fia, de megszökik a katonaságtól és felcsap betyárnak.

SZ: Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 67.).

**C 961.2. Vaszi Tamás jótéteményei.** Vaszi Tamás a Regátból ellopott lovakat odaadja a falujabeli szegényeknek/az üzletben élelmiszert vételez a szűkölködők számára.

SZ: Nyárádselye – 2 (Magyar Zoltán, 2007b. 67.).

**C 961.3. Vaszi Tamás tolvajlásai.** Vaszi Tamás lovat/lószerszámokat lop/kiszedi a kemencéből a frissen sült kenyeret.

SZ: Nyárádselye – 3 (Magyar Zoltán, 2007b. 67.); Deményháza (Uő, 2011a. I. 183.).

**C 961.4. Vaszi Tamás puskái (Vaszi Tamás fenyegetése).** Vaszi Tamás puskákat, revolvereket tud készíteni; ha talál egy lyukas csövet, abból már fegyvert csinál. Amikor a csendőrök kérdőre vonják emiatt, azt válaszolja nekik, hogy ha letartóztatják, jobban járnak, ha együttal le is lövik, mert különben számíthatnak a bosszújára.

SZ: Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 68.).

**C 961.5. Vaszi Tamás menekülése (A fa tetejére bújt betyár).** Vaszi Tamást a csendőrök mindenütt keresik, ő meg közben egy nagy fenyőfa tetejéről nézi őket.

SZ: Nyárádselye (Magyar Zoltán, 2007b. 68.).

**C 961.6. Szökés a börtönből.** Vaszi Tamás az ablak vasrácsát kifűrészelve és a lepedőn leereszkedve szökik meg a börtönből. / Vaszi Tamás úgy szökik meg a börtönből, hogy elbújik annak a teherautónak a platóján, amely a sok havat szállítja ki a börtönudvarról, majd amikor kiérnek, kibújik a hó alól, és kereket old.

SZ: Nyárádselye – 2 (Magyar Zoltán, 2007b. 68.).

**C 961.7. Vaszi Tamás eltűnése.** Vaszi Tamás sok pénzzel hazaérkezik a falujába, nagyokat mulat, mindenkinek fizet a kocsmában, majd nyomtalanul eltűnik, többet senki sem hall róla.

SZ: Kendő (Magyar Zoltán, 2007b. 69.).

**C 961.8. Vaszi Tamás halála.** Megelégetve a lopásait, Vaszi Tamást meglesik a falubelije, és az erdőben orvul agyonlövik.

SZ: Székelybere (Magyar Zoltán, 2007b. 69.).

**C 962. Vaszil.**

**C 962.1. A betyár lányruhában.** Vaszil egy lány száradni kitett ruháit ellopva és abba átöltözve megszökik a börtönből. Mint brassói szolgálólány, egy özvegyasszony házához kéredzkedik be éjszakára, aki hajadon leánya mellé fekteti, és csak akkor derül ki róla, hogy valójában férfi, amikor reggel a házban az üldözői rátalálnak.

SZ: Udvarhelyszék (Hermányi Dienes József, 1960. 342–343. – 1759).

**C 962. Vaszil halála.** Az elfogott Vaszilt egy templom kirablása miatt halálra ítélik, és Székelyudvarhelyen felakasztják abban a (női) pendelyben, amiben elfogták.

SZ: Udvarhelyszék (Hermányi Dienes József, 1960. 343. – 1759).

**C 963. Veres Balog (Balog József).**

**C 963.1. Rózsa Sándor betyártársa.** Veres Balog Rózsa Sándor bandájában szolgál egy ideig, majd utóbb saját csapatot alakít.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 331–332.).

→MZ VII. B 113.

**C 963.2. Veres Balog börtönévei.** Veres Balog az ország majd minden börtönében raboskodik, de mindenhol megszökik. Utoljára életfogytiglan a váci

fegyházba zárják, ahonnét végül szabadon engedik, mert kiáll egy olyan életveszélyes próbát, ami csak keveseknek sikerül (egy forgó vaspálcán kell talpon maradnia a kaszáskút fölött).

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 331.).

**C 963.3. Veres Balog hét felesége.** Veres Balog hétszer nősül, mert előbb-utóbb mindegyik asszonyt elteszi a láb alól, még a hetediket is megöli.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 331–332.).

**C 963.4. Veres Balog kincsei.** Veres Balognak annyi ezüstpénze van a betyárkodásból, hogy ponyván meg a cifraszúrán szárítja.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 332.).

**C 964. Veres Józsi.**

**C 964.1. Veres Józsi kincsei.** Veres Józsi a társaival kirabolja Görgényszentimrén a kincstárat, majd a betyárok elosztják egymás között az aranyat. Veres Józsi az erdőben ássa el a kincseit, de hamarosan elfogják, és amikor tizenöt évvel később kiszabadul, már nem találja meg a rejtekhelyet, mert az erdő időközben felnőtt, és teljesen benőtte azt a területet.

SZ: Maroshévíz (BBE MIK D-23/154. – Bodor József gy., 1964).

**C 965. Vezér András.**

**C 965.1. Vezér András bandája.** Vezér Andrásnak 12 tagú bandája van, mindannyian hatalmas késekkel és forgótáras revolverekkel vannak felszerelve.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/7. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.2. Vezér András rablásai.**

**C 965.2.1. Az önkéntes komenció.** A nagyságos úr többször ad pénzt/hintót a betyároknak, viszonzásul azok nem rabolnak tőle.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/7. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.2.2. A kirabolt földbirtokos.** Vezér András a bandájával fényes nappal rabol ki egy környékbeli birtokost, az uraságot pedig a kútba lökik.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/7–8. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.3. Az áluhás betyár.** Vezér András az embereivel gyakran ölt áluhát: hol gépésznek/hol előkelő úrnak öltözik, mikor milyen álcázásra van éppen szüksége.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/7. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.4. A nem látott betyár.** Vezér András meghívja az ismerőseit a búvóhelyükre, egy lakomára, de amikor távoznak, figyelmezteti őket, hogy ne tudjanak, ne lássanak.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/8. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.5. A betyárok szakácsa.** Vezér András bandájának külön szakácsa van, aki nem jár velük rabolni, csak az a dolga, hogy a betyártanyán süssön és főzzön.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/8. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 965.6. A betyárok barlangja.** Vezér András és bandája egy erdei barlangban tanyázik az újkenézi Leshegy oldalában. A csendőrök tudják is a helyét, de nem merik megtámadni.

AF: Szabolcsbáka (EA 6860/8. – Bodor Bálint gy., 1956).

**C 966. Vili Sándor.**

**C 966.1. Vili Sándor szökése.** Miközben az elfogott Vili Sándort kísérik a pandúrok, útközben megállnak egy csárdánál. Amíg a pandúrok ebédelnek, a kint hagyott, megkötözött betyár kiszabadítja magát a béklyóból, és felpattanva a komisszáros lovára, elvágtat.

AF: Kiskunhalas (EA 4468/367. – Nagy Czirok László gy.).

**C 967. Virág Károly.**

**C 967.1. Virág Károly lótolvajlásai.** Virág Károly lovakat hajt el, és a környékbeli vásárban eladja őket.

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.).

**C 967.2. A megfenyegetett község.** A helybeli lakosok értesítik a pandúrokat, hogy Virág Károly ott mulat az egyik kocsmában. A kiérkező pandúrok tartva a betyártól, nem mernek bemenni a kocsmába, csak kívülről kiáltanak be neki. Amikor Virág Károly távozik, megfenyegeti a községet, hogy még megbánják, hogy feljelentették.

AF: Dévaványa (EA 15823/6. – Bereczki Imre gy., 1968).

**C 967.3. Virág Károly bosszúja.** Virág Károly kirabolja a kocsmában a betyárokat becsmérő, lekicsinyelő gazdákat.

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 146.).

**C 967.4. A nőnek öltözött betyár.** Virág Károly nőnek öltözve csapja be a pandúrokat/szabadít ki egy rabot a fogságból.

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 146.).

**C 967.5. Virág Károly és a bitófa.** Amikor egyszer Virág Károly egy akasztóhalom mellett lovagol el éjszaka, csodás módon az akasztófa megszólal, és utána szól. A betyár visszafordulva csak annyit mond: „Lógasd meg, aki beásott! Engem hiába vársz!”

AF: Kissárrét (P. Vas János, 2012. 146.).

**C 967.6. Virág Károly elfogása (Az elárult betyár).** Virág Károlyt elárulja egy irigy nő, hogy a betyár éppen a szeretőjénél tartózkodik. A pandúrok éjszaka körülfogják a házat, és a kéményen ereszkedve le a házba, álmában lepik meg, és fogják el a betyárt.

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.).

**C 967.7. Virág Károly szökése.**

**C 967.7.1. Virág Károly acélfésűje.** Virág Károly egy acélfésűt hord a hajában. Amikor elfogják és börtönbe zárják, kitördeli a fésű fogait, és mint valami fűrésszel, elreszeli a tömlöcablak vasrácsát, és megszökik.

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.).

**C 967.7.2. Virág Károly természetfeletti képessége (A tenyerébe forrasztott vasfű).** Virág Károlynak egy vasfű van beforrasztva a tenyerébe a hüvelykujja és a mutatóujja közé, miáltal pusztán kézzel ki tud nyitni bármilyen zárat és képes kettétörni a bilincset. Amikor elfogják és vasra verve bezárják, hiába áll egy pandúr az ajtó előtt, egy másik pedig az ablaka alatt, Virág Károly mégis megszökik.

AF: Kissárrét (Szűcs Sándor, 1955. 53.; Uő, 1957. 111.; Uő, 1969. 67–68.).

**C 967.8. Virág Károly kedvenc csárdái.** Virág Károly a Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyék határán épült Simai-csárdában/a dévaványai kocsmában szeret tartózkodni.

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.); Dévaványa (EA 15823/6. – Bereczki Imre gy., 1968).

**C 968. Virág Miska.**

**C 968.1. Virág Miska társai.** Virág Miska Kuttyás Miskával és Macskabajusszal betyárkodik együtt.

FF: Ipolyszakállós (Dobrovolni Antal, 1935. 20–21.); Ipolypásztó (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.); Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.).

→MZ VII. C 785.2. →MZ VII. C 808.1.

**C 968.2. Virág Miska kedvenc csárdája.** Virág Miska a társaival főként a szetei Litasi csárdában szeret mulatni.

FF: Szete (Tóth Anikó, 1994. 13.); Szete (MZA 89990. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).



**C 968.3. Virág Miska menekülése.** Virág Miskát és társait a csendőrök elfogják és a lábukon megbilincselve kísérik őket. A Dunához érkezve a betyárok félre dolgukra kéredzkednek, majd a vízparton levetik a csizmájukat az ahhoz erősített bilincsel együtt, és mire a csendőrök észbe kapnak, átússzák a folyót.

FF: Ipolyszakállós (EA 4548/7–8. – Dobrovolni Antal gy., 1930–1934); Ipolypásztor (Zalabai Zsigmond, 1984. 228.).

**C 969. Visi Marci.**

**C 969.1. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** Amit Visi Marci ellop a nagygazdáktól, szétosztja a szegények között.

ER: Szilágylompért (Magyar Zoltán, 2007a. 317.).

**C 969.2. A furfangos lólopás.** A gazda odafekteti a cselédjét az istálló ajtajába, hogy ne lophassák el a betyárok a lovat, de Visi Marci keresztüllépteti az alvó cseléd fölött a lovat, és úgy viszi el az állatot.

ER: Szilágylompért (Magyar Zoltán, 2007a. 317.).

**C 970. Viski Jóska (Mándrik Jóska).**

**C 970.1. Miért lett betyár Viski Jóska?** Viski Jóska agyonlő egy szovjet katonatisztet, mert az meg akarja erőszakolni a lányát. Tartva a bosszútól, átszökik Romániába, és a kőszegremetei szőlőhegyen bujdosik. A rendőrök nem tudják elfogni, mert a falu egy emberként védi, bújtatja.

ER: Kőszegremete (Magyar Zoltán, 2011a. II. 421.).

**C 970.2. Viski Jóska menekülése (A kád alá bújt betyár).** Viski Jóskát a rendőrök kísérik a szőlőhegyen. Mivel olyan gyorsan érkeznek meg, hogy a pincéből, ahol tartózkodik, már nem tud semerre sem elfutni, hirtelen felfordítanak egy üres kádat, és az alá bújtatják. A pincébe betoppanó rendőrök ott isznak a kád tetején, és nem is sejtik, hogy a keresett betyár lapul alatta.

ER: Kőszegremete (Magyar Zoltán, 2011a. II. 422.).

**C 971. Vitális (Vitális Imre).**

**C 971.1. Vitális rablásai.**

**C 971.1.1. A kibontott fal.** Vitális az istálló falát kibontva lopja el az állatokat.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 196. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 971.1.2. Az elkötött lovak.** Vitális lovakat lop a bihari pusztákról.

AF: Furta\* (Végh József, 1944. 110.); Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 195. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 971.2. Vitális rablógyilkosságai.** Vitális az országúton kifoszt és megöl egy vásárból hazafelé tartó románt/egy utazó kereskedőt. / Vitális ha másként nem tud lovat lopni, agyonüti/lelövi az állat őrzőjét/gazdáját.

AF: Nagykereki (EA 5870/19. – Béres András gy., 1954); Kötegyán (EFMA 24-67/6-7. – Kósa László gy., 1960); Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 195. – Dánielisz Endre gy., 1980); Zsadány (Beck Zoltán, 1982. 91.).

**C 971.4. Az árulkodó bűnjel.** Vitálisnak egy rablógyilkosság elkövetése közben leesik a kalapja, ami ott marad a tetthelyen. A csendőrök megtalálják a kalapot, és amikor Vitális anyósát is kérdezik, hogy nem ismeri-e a kalapot, az rávágja, hogy az a vejéé. Így derül ki a betyár bűnössége, aki kénytelen elbujdosni.

AF: Nagykereki (EA 5870/19. – Béres András gy., 1954); Zsadány (Beck Zoltán, 1982. 91.); Füzesgyarmat (MZA 25380. – Sinkó Rozália gy.).

**C 971.5. Vitális bujdosása.** Vitális a csendőrök elől a nádas rejtekében/a falu temetőjében bujdosik.

AF: Nagykereki (EA 5870/19. – Béres András gy., 1954); Zsadány (Beck Zoltán, 1982. 91.).

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 143. – 1957).

**C 971.5.1. „Itt járt Vitális”.** A bujdosó Vitális minden éjszaka hazlátogat, és felírja a házára, hogy ott járt. / Amerre Vitális rabolni jár, mindenütt felírja a házak falára a nevét.

AF: Kötegyán (EFMA 24-67/6-7. – Kósa László gy., 1960).

**C 971.6. Az agyonlőtt csendőrök.** Vitális megöli az őt elfogni akaró csendőrt, és elveszi a fegyverét.

AF: Nagykereki (EA 5870/19. – Béres András gy., 1954); Körösnagyharsány (Beck Zoltán, 1982. 91-92.).

**C 971.7. Vitális fenyegetése.** Vitális megfenyegeti a nagygazdákat, hogy ha egy rossz szót mernek szólni róla, meggyullad hamarosan a kazluk vagy az asztagjuk.

AF: Nagyszalonta (Bihari népmondák, 1995. 195. – Dánielisz Endre gy., 1980).

**C 971.8. A rettegett Vitális.** Vitálistól már akkor is megijednek az emberek, ha a betyár nincsen is ott. A csősz riasztja a falu népét, hogy Vitális jár a szőlőben, de amikor kimennek, csak egy kóbor disznóra lelnek. / A csősz puskája beleakad egy gallyba, és véletlenül elsül, a gazdáját is megsebesítve. A csősz halálra rémülten szalad be a faluba azzal a hírral, hogy Vitális lőtt rá a szőlőben.

AF: Körösnagyharsány – 3 (Beck Zoltán, 1982. 91-92.).

**C 971.9. Vitális halála.**

**C 971.9.1. Az öngyilkos betyár (Az elárult Vitális).** Vitális Imrét a saját anyósa adja fel azért, hogy jelenti a csendőröknek, hogy a betyár mikor tartózkodik otthon. A csendőrök körbeveszik a házat, de Vitális nem teszi le a fegyvert, és amikor már csak egyetlen tőlténye marad, föbbe lövi magát.

AF: Nagykereki (EA 5870/19. – Béres András gy., 1954); Zsadány, Körösnagyharsány (Beck Zoltán, 1982. 91., 92.).

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 143. – 1957).

**C 971.9.2. A meglincselt Vitális.** Vitalist a mezősasiak lólopás közben tetten érik és agyonütik, majd a lovára kötözve hazaküldik.

AF: Furta (Végh József, 1944. 110.).

**C 971.9.3. A kivégzett Vitális.** Az elfogott Vitalist halálra ítélik, és felakasztják.

AF: Kötegyán (EFMA 24-67/7. – Kósa László gy., 1960).

**C 973. Vradár.**

**C 973.1. Vradár rablásai.** Vradár üzletekbe/mészárszékekbe tör be/feltöri a szőlőhegyi pincéket/kifosztja a külföldről pénzzel hazatérő embereket.

DT: Göntérháza, Hosszúfaluhegy, Kót, Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 135–136.).

**C 973.2. Vradár búvóhelye (A kriptában rejtőző betyár).** Vradár a lendvai szőlőhegyen a Szentháromság-kápolna kriptájában tanyázik, azért nem tudnak sokáig a nyomára akadni a csendőrök.

DT: Hosszúfaluhegy, Kót (Magyar Zoltán, 2010. 135–136., 136.).

**C 973.3. Vradár halála.** Vradárt menekülés közben az őt üldöző csendőr lövi agyon.

DT: Göntérháza, Hosszúfaluhegy, Kót, Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 135–136.).

**C 973.4. Vradár emléke.** A rosszféle, hitvány emberre máig azt mondják a Muravidéken: „Te Vadár!”

DT: Kót (Magyar Zoltán, 2010. 136.).

**C 974. Vörös.**

**C 974.1. A megbüntetett szidalmazó.** Vörös megszólít egy vásárba menő asszonyt. Az asszony nem tudván, hogy kivel beszél, szidni kezdi Vöröst, mire a betyár arra kéri, hogy visszafelé is arra menjen majd. Amikor az asszony megérkezik, Vörös felfedi előtte a kilétét, majd büntetésül televeri a becsmérlője talpát gombostűvel.

DT: Nagykónyi (Szabó József, 1974. 212.).

**C 974.2. A Vörös-keresztfa.** Útmenti kereszt Nagykónyi határában, amely arról kapta a nevét, hogy egy Vörös nevű betyár mindig az alatt üldögélt.

DT: Nagykónyi (Szabó József, 1974. 212.).

**C 975. Vörös Zsidó.**

**C 975.1. Vörös Zsidó alagútja.** Vörös Zsidó a társaival egy titkos alagútban rejtőzik el a pandúrok elől, amely olyan tágas, hogy kocistól, lovastól is bele lehet hajtani. Az alagút bejárata egy árnyékszékből nyílik, és több kijárata is van a határban.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 120.).

**C 975.2. Vörös Zsidó halála.** Vörös Zsidó csellel ellopja Gari Bandi lovát, amit éppen el akar adni. Amikor az odaérkező betyárok felismerik vezérük paripáját, a lótolvajt kérdőre vonják és Gari Bandi elé vezetik. Vörös Zsidót arra kényszerítik, hogy akassza fel magát, mert az olyan betyár, aki a betyártársát meglopja, nem érdemel kegyelmet.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 130–131.).

→MZ VII. C 701.1.

**C 979. Zádeczky Károly.**

**C 979.1. Zádeczky Károly lopásai („Amíg a Nap el nem száll”).** Zádeczky Károlytól a legelőn járó gyerekek megkérdezik, hogy mit keres ott, mire a betyár azt válaszolja, hogy ne kérdezzék, amíg a Nap el nem száll. Zádeczky szavait csak akkor értik meg, amikor este hazafelé menet észreveszik, hogy két ökor hiányzik a csordából.

FF: Buzita (MZA 64867. – Máté László gy., 1968).

→MZ III. A 97.3.

**C 979.2. Zádeczky Károly elfogása (Az elárult betyár).** Zádeczky egy régi adósától a kölcsönadott pénzt követeli, mire az elhatározza, hogy csendőrkézzre adja a betyárt. Úgy tesz, mintha a pénzt menne intézni, ám csendőrökkel tér vissza, és közös erővel elfogják a Zádeczkyt.

FF: Buzita (MZA 64867. – Máté László gy., 1968).

**C 980. Zalka.**

**C 980.1. A szegények pártolója.** Zalka csak az urakat bántja, a szegényeket ellenben támogatja.

DT: Bogyoszló (MZA 71636. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 980.2. A kifosztott gazdagok.** Zalka kifosztja az urakat/megállítja az úton a gazdag embereket, és elveszi a pénzüket.

DT: Bogyoszló (MZA 71640. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 980.4. Zalka kivégzése (A késett kegyelem).** Az elfogott Zalkát halálra ítélik, és kivégzik annak ellenére, hogy a király megkegyelmez neki, ám a kegyelmi értesítés öt perc késéssel érkezik meg a vesztőhelyre. Azóta nincsen Szombathelyen akasztás, és csak akkor lesz megint, amikor ismét egy Zalka nevűt fognak elítélni.

DT: Bogyoszló (MZA 71635. – Lackovits Emőke gy., 1969).

**C 981. Zara Gyuro.**

**C 981.1. Az erdei rejtekhely.** Zara Gyuro a Cserhát erdeiben bujkál a csendőrök elől.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/3. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 981.2. Zara Gyuro kedvenc csárdája.** Zara Gyuro leginkább a Cserhát közepén épült Bableves csárdában szeret időzni. Ezt bizonyítja az a kő a csárda pincéjében, amelybe a betyár belevészte a nevét.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/4. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 981.3. A nagyerejű Zara Gyuro.** Zara Gyuro olyan erős, hogy a vállán viszi haza azt a disznót, amit a szomszéd faluban lopott.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/4. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 981.4. Zara Gyuro halála.** Zara Gyuro már idős korában merő virtuskodásból, az erejét fitogtatva megemeli az istállót a sarkánál fogva, de a nagy erőlködésben megszakad, és hamarosan meghal.

FF: Szécsényfelfalu (PMNA 830/4. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

**C 983. Zatyko.**

**C 983.1. Zatyko látogatása.** Zatyko az erdőben megszólít egy hazafelé tartó embert, és közli vele, hogy másnap este a társaival meglátogatja. A megadott időben meg is jelenik a három betyár három hízott libával, és miután a libákat megsütötték, és közösen elfogyasztották, békésen távoznak.

FF: Rimapálfalu (MZA 92991. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 983.2. A nem látott betyár.** Zatyko figyelmezteti a vendéglátóit, hogy nehogy eljárjon a szájuk a betyárokkal kapcsolatban, mert ha igen, lángba borul a házuk.

FF: Rimapálfalu (MZA 92991. – Varga Norbert gy., 2005).

**C 984. Zöldág Gyurka.**

**C 984.1. A szép betyár.** Zöldág Gyurka szép legény, úgy néz ki, mint egy szép arcú lány. Aki nem nézi meg figyelmesen, elsőre azt hiheti, hogy egy lánnyal van dolga.

AF: Szank (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 984.2. Zöldág Gyurka szeretője (A betyár kedvenc csárdája).** Zöldág Gyurka a szanki Fakilincs csárdába szeret járni, mert az ottani kocsmárosné a szeretője.

AF: Szank (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 984.3. Zöldág Gyurka menekülése.** Zöldág Gyurka a csárdában mulat, amikor a zsandárok őt keresve beállítanak oda. A kocsmárosné gyorsan a vetett ágy mélyére rejti a betyárt, de a csizmája kilátszik a dunyha alól, és az üldözői felismerik, mire Zöldág Gyurka kiugrik a konyhaablakon, és az udvar közepén álló szénaboglyába bújjik bele.

AF: Szank (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 984.4. Zöldág Gyurka halála.** Zöldág Gyurka egy szénakazalban bújjik el a zsandárok elől, de egyikük őt keresve a puskája szuronyával beleszurkál a boglyába is, és halálra sebzi a betyárt.

AF: Szank (EA 6174/20. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**C 986. Zsíros Pista.**

**C 986.1. Zsíros Pista menekülése.** Zsíros Pista a pandúrok elől a padlásra menekül, és amikor rágyújtják a házat, a kibontott tetőn át leugrik, majd a lovára pattanva elvágat.

AF: H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963).

**C 986.2. Zsíros Pista elfogása.** A menekülő Zsíros Pista lova megbotlik egy fatuskóban, és a betyár leesik a hátáról, miáltal a nyomában lévő pandúrok elfogják a betyárt.

AF: H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963).

**C 987. Zsobote.**

**C 987.1. Zsobote bandája.** Zsoboténak 21 fős betyár csapata van; ő és társai a Nagy-Szamos menti erdőkben tanyáznak.

ER: Csicsómihályfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 282.).

**C 987.2. A kifosztott adószedők.** Zsobote az országúton feltartóztatja az autóbust, és kirabolja a gazdag utasokat/leszi az adószedőket, és elveszi a néptől beszedett sarccal teli táskájukat.

ER: Csicsómihályfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 282.).

**C 987.3. Zsobote elfogása (Az elárult betyár).** Zsobotét a szállásadója, egy nő árulja el értesítve a betyár ottlétéről a rendőröket. A kikerkező rendőrök éjszaka, álmában törnek rá Zsobotére, és fogják el őt.

ER: Csicsómihályfalva (Magyar Zoltán, 2011a. II. 282.).

**C 988. Zsoldos Gyuri.**

**C 988.1. A bakonyi betyár.** Zsoldos fiatalkorában a Bakonyban betyárkodik.

FF: Nagyszalánc (MZA 84798. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 988.2. A jó útra tért betyár.** Zsoldos megöregedvén a nagyszalánci gróf szolgálatába áll, és szombat délután a község főutcáját sepregeti.

FF: Nagyszalánc (MZA 84798. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**C 990. Zsubrik Jóska.**

**C 990.1. Rózsa Sándor betyárja.** Zsubrik Jóska Rózsa Sándorral tart/az ő bandájában szolgál.

AF: Nádudvar (EA 5880/10. – Béres András gy., 1953).

→MZ VII. B 113.

**C 990.2. Az önként átadott értékek (A tisztakezű betyár).** Ha Zsubrik Jóska urakkal találkozik, nem nyúl hozzájuk egy ujjal sem, hanem csak felszólítja őket, hogy ki mit szán neki, tegye bele a zsebébe, úgy rabolja ki őket.

AF: Nádudvar (EA 5880/10. – Béres András gy., 1953).





## D 1–80. BETYÁROKRÓL SZÓLÓ EGYÉB HAGYOMÁNYOK

### D 1–20. Névtelen betyárok tettei

#### D 1. A betyár származása.

**D 1.1. Az úri betyárok.** A híres betyárok mind urak/nemesi származásúak, akiket a vérük visz a törvényen kívüli életre.

DT: Gerse (EA 2446/2. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Szászfá (SMK 128/II. 8–9. – Dömötör Sándor gy.); Kurittyán (EA 21614/33–34. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

AF: Balmazújváros, Demecser, Nyíregyháza (SMK 128/II. 8–9. – Dömötör Sándor gy.); Hódmezővásárhely (Szentí Tíbor, 2000. 134.); Battyán (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

**D 1.2. Az úri származású betyárok.** A betyár egy gróf/egy gazdag úr fia/törvénytelen gyermeke.

FF: Kondó (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.); Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 329–330.).

AF: H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963).

**D 1.3. A pásztorból lett betyár.** A betyárok főleg pásztorokból verbuválódnak. / A betyár eredetileg pásztor volt.

DT: Somogyoszob (SMK 128/II. 7. – Dömötör Sándor gy.); Vasi-hegyhát (Mozsolics Amália, 1963. 232.).

FF: Rakaca (SMK 128/II. 7–8. – Dömötör Sándor gy.); Kelemér (EA 16728/156. – Dobosy László gy., 1970).

AF: Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.); Gyoma (Küllös Imola, 1988. 186. – ifj. Ligeti Lajos gy., 1948); Békés (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.); H. n. (DMNA 716/640–641. – Béres András gy., 1963).

#### D 2. A betyárrá válás oka.

**D 2.1. A családi konfliktus.** A juhász fia beáll betyárnak, mert az apja által rábízott jószág elcsatangolt, és fél a felelősségre vonástól. / A fiú összekülönbözik az apjával, és elszökve otthonról felcsap betyárnak.

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/606. – Béres András gy., 1963).

**D 2.2. A társadalmi igazságtalanság.** A betyár valamely őt ért társadalmi igazságtalanság miatt (megbotozza az uraság stb.) csap fel betyárnak.

DT: Kiskomárom, Sárbogárd (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.); Rábakovácsi (SMK 257/VII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1955).

FF: Kondó (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Békés, Békéscsaba, Gyoma, Kecskemét, Nagykálló (SMK 128/II. 7–9. – Dömötör Sándor gy.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 119–120.).

**D 2.3. A szökött katonák.** Aki megszökik a katonaságtól/az erőszakos toborzás elől, az betyárnak áll.

DT: Alsó-Szigetköz, Dabrony, Drávacsepely, Galambok, Komárváros, Nagyrada, Nemesgulács, Szigliget (SMK 128/II. 10–11. – Dömötör Sándor gy.); Vasi-hegyhát (Mozsolics Amália, 1963. 232.); Szentgyörgyvár (Petánovics Katalin, 2002. 204.).

FF: Szalonna – 2, Tokaj (SMK 128/II. 10–11. – Dömötör Sándor gy.); Torna (MZA 40. – Magyar Zoltán gy., 1995); Alsófalva (MZA 93014. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

AF: Nagyar (Luby Margit, 1985. 59–60. – 1930); Biri, Gyoma, Szeghalom, Szentés (SMK 128/II. 10–11. – Dömötör Sándor gy.); Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959); H. n. (DMNA 716/616. – Béres András gy., 1963); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 61., 126.).

SZ: Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1984. 182.); Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József–Molnár V. József, 1999. 54.).

**D 2.4. A bujdosó honvédek.** Az osztrákok által körözött bujdosó 48-as honvédek felcsapnak betyárnak.

DT: Szőlősgyörök (SMK 128/II. 11. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Alsógagy – 2 (SMK 128/II. 11. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Hete, Jakabszállás, Vámosújfalva (SMK 128/II. 11. – Dömötör Sándor gy.).

**D 2.5. A dologkerülő betyárok.** Aki nem szeret dolgozni, az csap fel betyárnak.

DT: Tésenfa, Sárbogárd (SMK 128/II. 8., 10. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Nagykálló, Nyíregyháza (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.).

**D 2.7. Az asszonybetyár.** A nagyvázsonyi tisztartót kirabló betyárokat egy asszony vezeti.

DT: Nagyvázsony (Lipták Gábor, 1972. 66–74.).

**D 3. A betyár tulajdonságai.**

**D 3.1. Ki a betyár?** Az igazi betyár az, aki nappal is útját állja valakinek.

DT: Bogyiszló (SMK 128/II. 8. – Dömötör Sándor gy.).

**D 3.2. A betyárok viselete.** A betyárok bőgatyában, lobogó ujjú ingben, zsíros kalapban, cifraszűrben stb. járnak.

DT: Bábonymegyer (EA 2062/96. – Morvay Judit gy., 1947).

FF: Krasznokvajda (Küllös Imola, 1988. 186. – 1948); Bakta, Eger, Gyöngyöstarján, Hasznos, Nógrádkövesd, Sajószentpéter, Szászfá – 2 (SMK 128/II. 42–43. – Dömötör Sándor gy.); Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972).

AF: Bihartorda, Bag (SMK 128/II. 42., 43. – Dömötör Sándor gy.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.).

**D 3.3. A betyárok fegyvere.**

**D 3.3.1. A betyárok karikás ostora.** A betyárok félelmetes fegyvere a karikás ostor, amelynek a végébe drót/ólomdarab van szerelve, és amely a ruhát, bőrt egyaránt felhasítja.

AF: Apátfalva, Kiszombor, Szőreg (SMK 128/II. 17., 38., 40. – Dömötör Sándor gy.); Tiszacséce (MOA 13018. – Bencsik János gy.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.).

**D 3.3.2. A betyárok fokosa.** A betyároknak a fokos (balta/baluska/valaska) a fő fegyverük.

DT: Öreglak, Somogyvámos (SMK 128/II. 7., 42. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Krasznokvajda – 2, Szalonna, Szászfá (SMK 128/II. 42–43. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Jászfelsőszentgyörgy (Szabó László, 1978a. 316.); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 284.).

**D 3.3.3. A betyárok puskája.** A betyárok elöltöltős karabéllyal vannak felfegyverkezve.

DT: Somogyvámos (SMK 128/II. 42. – Dömötör Sándor gy.).

FF: Bakta, Szászfá, Zsolca (SMK 128/II. 42–43. – Dömötör Sándor gy.); Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972).

AF: Apátfalva (SMK 128/II. 17. – Dömötör Sándor gy.).

**D 3.3.4. A betyárok pisztolyai.** A betyárok több megtöltött pisztollyal járnak, melyeket az övükbe dugva viselnek.

FF: Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972).

AF: Kocsér (SMK 128/II. 43. – Dömötör Sándor gy.); Nyírbátor (EA 4036/4. – Béres András gy., 1953); Kondoros (Legendás Békés, 2005. 38. – Bereczki Imre gy.).

**D 3.3.5. A betyárok parittyája.** A betyárok fegyvere a parittyá, amellyel a megcélzott pandúrt is leszedik a ló hátáról.

FF: Zsolca (SMK 128/II. 42. – Dömötör Sándor gy.).

**D 3.5. A nagyerejű betyár.**

**D 3.5.1. A tövestül kicsavart fa.** A betyárok tövestül kicsavarnak a földből egy nagy fát, majd gyökerével felfelé állítják, és azt írják rá, hogy az vegye fel velük a harcot, akinek több ereje van.

DT: Kisbér (Komárom megye földrajzi nevei, 1985. 294. – Fojtik Ágnes gy., 1971).

**D 3.5.2. A figyelembe sem vett sebesülés.** A betyár egy verekedésben súlyos sebet kap, mégis dalolva megy haza a saját lábán tíz kilométert egy késsel a vékonyában, olyan ereje van.

ER: Rév (MZA 91056. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**D 4. A betyár jótéteményei.**

**D 4.1. A pártfogolt szegények.** A betyár a szegény embereket nem bántja, sőt ha teheti, még segíti is őket.

DT: Dunaföldvár (WMMEA 113-74/2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Bábonymegyer (EA 2062/96. – Morvay Judit gy., 1947); Alsónyék, Alsó-Szigetköz, Bábonymegyer, Drávacsepely, Gutorföldre, Kerkakutas, Nagyrada, Nemesgulács, Ordacsehi, Öreglak,

Szigliget, Szőlősgyörök (SMK 128/II. 13–15., 17–19. – Dömötör Sándor gy.); Kisrákos (EA 4196/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kemendollár (EA 4196/1. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Pécsely – 2 (Bohuniczky Szefi, 1989. 127–129.; Sipőcz József, 2006. 100–101.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 119.).

FF: Krasznokvajda (Küllös Imola, 1988. 186. – N. N. gy., 1948); Mátramindszent – 2 (Uo., 186., 187. – Richter Ilona gy., 1950); Alsógagy – 2, Bakta, Gönc, Gyöngyöstarján, Krasznokvajda, Maconka, Mátraszőlős, Sajószentpéter, Szalonna, Szárazkék (SMK 128/II. 13–14., 16–18., 43. – Dömötör Sándor gy.); Putnok (EA 22001/19. – Csorba János gy., 1981); Garammikola (MZA 103046. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Apátfalva, Galgamácsa – 2, Gyoma, Tiszanagyfalva, Vámosújfalva, Zombor (SMK 128/II. 13., 17., 19., 23. – Dömötör Sándor gy.); Telecska – 2 (Matijevics Lajos, 1974. 66., 67.); Bihar (Bihari népmondák, 1995. 179. – Fábián Imre gy., 1980); Tiszaújfalva (MOA 14121. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Topolya (MZA 55204. – Szőke Anna gy.).

**D 4.2. Amit elvesz a gazdagoktól, odaadja a szegényeknek.** A betyár a gazdagoktól rabolt holmit, értékeket szétosztja a szegény emberek között.

DT: Bábonymegyer (EA 2062/3. – Morvay Judit gy., 1947); Fonyód, Magyarbarnag, Ordacsehi (SMK 128/II. 20–21., 128. – Dömötör Sándor gy.); Páty (EA 3885/9. – Zimmel Katalin és Róna Tas András gy., 1952).

FF: Maconka, Szárazkék (SMK 128/II. 16., 22. – Dömötör Sándor gy.); Perkupa\* (MZA 57618. – Mató József gy., 1993); Garany (Géczi Lajos, 1994. 282.); Panyidaróc (MZA 25558. – Varga Norbert gy., 2003); Lökösháza, Nagybalog (MZA 93004., 65943. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006, 2009).

AF: Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Tivadarfalva (EA 4580/1045–1046. – Kresz Mária gy., 1943–1944); Magyarcsanád, Beszterec (SMK 128/II. 22., 23. – Dömötör Sándor gy.); Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5.); Kunszentmárton (MOA 12658. – Vilmányi Péter gy., 1981); Mohol (MZA 108584. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003); Asszonyvására, Iriny (MZA 74427., 107205. – Magyar Zoltán gy., 2010, 2016).

ER: Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 103. – Görbe István gy., 1958–1960); Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.); Kraszna, Erősd (MZA 705., 91345. – Magyar Zoltán gy., 2001, 2011).

SZ: Barót (Magyar Zoltán, 2011b. 179.).

MO: Lábnyik (EA 2307/8. – Szabó Mátyás gy., 1951).

**D 4.3. A betyár pénzadománya.** A jószívű betyár pénzt ad a gyászoló asszonynak, hogy eltemethesse a férjét/a sokgyermekes asszonynak/a vajúdo asszonynak, hogy felnevelhesse a gyermekeit/a megállított szegény szekeresnek/stb.

DT: Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 10.); Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 438. – 1956); Csöde (SMNK 814/1. – Avas Kálmánné gy., 1971); Nikla (Hársházi István, 1978. 179.); Kesztölc (Tisovszki Zsuzsanna, 1988. 87.).

FF: Gímes\* (SZMMI NA 1411a. – Mórocz Károly és Ág Tibor gy., 1970); Perkupa\* (MZA 57617. – Mató Józsefné gy., 1993).

AF: Battyán (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

SZ: Felsőrákos (Lőrincz Sándor, 2004c. 36.).

**D 4.4. A szegényeknek adott étel.** A betyár ételmezt visz a nélkülöző szegényeknek/disznót, fejőstehenet visz a szegény családoknak, hogy boldogulhas-

sanak, ne éhezzenek. / A betyár megvásárolja egy szegény asszony disznóját, az árát kifizeti, de az állatot szándékosan nem viszi el.

DT: Nemesgulács, Szakony, Fonyód (SMK 128/II. 15., 23., 128. – Dömötör Sándor gy.); Szenna (RRMNA 1652/12–16. – Baranyi Béla gy., 1981).

FF: Gesztete (MZA 93015. – Varga Norbert gy., 2011).

ER: Fickó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 192.).

#### **D 4.5. A szegényeknek ajándékozott ruhaanyag (A fától-fáig mért gyoics).**

A betyár a gazdag kereskedőtől elvett ruhaanyagot szétosztja a vásárba menő szegény asszonyok között úgy, hogy az egyik fától a másikig méri a rőfjét.

DT: Bábonygyer (EA 2062/3. – Morvay Judit gy., 1947).

AF: Rozsály (EA 3798/15. – Béres András gy., 1952).

**D 4.6. A rablóvezértől kapott ezüstóra.** A betyárok/rablók megállítanak az erdőben egy vándorlegényt, elvezetik titkos barlangjukba, ahol vendégül látják. Búcsúzáskor a vezér egy szép ezüstórát ajándékoz neki.

DT: Felsőbánom (Bosnyák Sándor, 1962. 143–145.).

**D 4.7. Az elégetett adóslevél.** A betyár találkozik egy szegény asszonnyal, aki egyetlen tehenét viszi eladni, hogy az adósságát ki tudja fizetni belőle. A betyár hazaküldi a jószágával együtt az asszonyt, majd felkeresi az uzsorást, és elégetti vele az adóslevelet.

DT: Csákvár (EA 8051/2. – Dobos Ilona gy., 1966).

#### **D 4.8. A busásan megtérített kár.**

**D 4.8.1. Az összetört cserépedények.** A vásárba tartó fazekasokkal a betyárok lepakoltatják a szekereikről a cserépedényeket, a csárda udvarán kupacba rakatják, majd az edényeket összetapostatják a lovaikkal. Amikor végeznek e mulatsággal, behívják a csárdába a fazekasokat, többszörös áron kifizetik az edényeket, majd együtt mulatnak velük hajnalig.

AF: Hajdúbagos (EA 5883/11. – Béres András gy., 1953).

ER: Kőszegremete (Magyar Zoltán, 2011a. II. 421.).

**D 4.8.2. Az agyonlőtt lovak.** A betyárok agyonlövik egy árva gyerek rossz gebéit, amikkel fuvarozni szokott, majd egy csomó pénzt adnak neki, hogy vegyen belőle jobb lovakat.

DT: Nyárad (Baki Ernő, 1967. 293.).

**D 4.8.3. A disznó mája.** A betyárok beállítanak egy szegény családhoz és kijelentik, hogy ők disznómáját akarnak vacsorázni. A háziak hiába könyörögnek nekik, hogy csak egyetlen kis malacuk van, a betyárok leszúrják a disznót, és kivéve a máját, ráparancsolnak az asszonyra, hogy készítse el nekik. A lakoma

végeztével a betyárok távoznak, de két nap múlva egy szép nagy disznóval állítanak be, amit a leölt kicsi malac helyett hoznak.

DT: Csöde (EA 20798/5–6. – Avas Kálmánné gy., 1980).

**D 4.9. A visszaadott csikó.** A betyárok több csikót is elkötnek a legelőről, de amikor megtudják, hogy az egyik állat egy szegény, sokgyerekes családé, visszaadják a csikót.

AF: Újdombrád (JAMNA 135-67/32. – Knézy Judit gy., 1959).

**D 4.10. A rőzsessedő betyár.** A betyár egy rőzsehordó öregasszonnyal találkozik az erdőben, és a terhét átvéve segít cipelni azt egészen az erdő széléig.

FF: Putnok (EA 22001/29. – Csorba János gy., 1981).

**D 4.12. A megvédelmezett szegények.** A betyár látja, hogy egy úr a szőlőben lefelé kapáltat a munkásokkal. Felelősségre vonja az urat és ráparancsol, hogy tisztességesen dolgoztassa az embereket, és nagyobb bért fizessen nekik. / A betyárvezér kiment a rossz szándékú rablók kezei közül a vásárba igyekvő menyecskéket.

FF: Felsőzsolca (EA 2120/36–36a. – Igaz Mária gy., 1947).

DT: Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 119.).

## **D 5. A betyár hálája.**

**D 5.1. A megtérített vendégség.** A betyárok beállítanak egy szegény házhoz, és vacsorát/szállást kérnek. Látva a szíves vendéglátást, a távozáskor egy nagyobb összeget hagynak hálából az abrosz/a párna alatt/a pincében a hordón az elfogyasztott bor ellenértékéért.

DT: Nagyrákos (EA 17482/21. – Avas Kálmánné gy., 1971); Szatta (EA 19165/2. – Avas Kálmánné gy., 1976); Rezi (Sági Károly, 1982. 368.); Vállus (Petánovics Katalin, 1991. 119.).

FF: Görömböly (SMK 128/II. 15. – Dömötör Sándor gy.); Panyidaróc (MZA 25572. – Varga Norbert gy., 2003).

AF: Tiszapalkonya (EA 635/59. – Székely László gy., 1914); Tiszacsege (DMNA 435/1. – Bencsik János gy., 1957); H. n. – 2 (DMNA 716/623., 635. – Béres András gy., 1963).

SZ: Nyárádköszvényes (Magyar Zoltán, 2011a. I. 182–183.).

**D 5.2. A meghálált élelem.** Egy betyár a rejtekhelyére vitt élelmiszerért cserébe busásan megajándékozza a jótevőjét (mielőtt továbbállna, egy zacskó pénzt hagy a rejtekhelyén stb.).

AF: Kistelek (BSH 329-84/21. – Bálint Sándor gy.).

ER: Érszakácsi (Magyar Zoltán, 2011a. II. 449.).

**D 5.3. A pénzt rejtő szénakazal.** Egy sebesült betyár a neki vizet vivő fiúnak azt tanácsolja, hogy vegyék meg azt a szénakazlat, amelynek a tövében fekszik,

majd nem sok idővel utána meghal. A fiú megfogadja a betyár tanácsát és megvásárolja a kazlat, amely alatt sok pénzt talál, azt a pénzt, amit a betyár rejtett oda.

AF: Szank (EA 6174/23. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**D 5.4. A megmentett betyár ajándéka.** Egy betyár az őt meglincselni akaró emberek elől a plébániára menekül, és a pap előtt letérdelve kéri, hogy bújtsa el. A pap elküldi a betyárt kereső embereket, és amikor már mindenki eltávozott, a betyárt is útjára bocsátja. Kevés idő múlva a plébános kocsisa két szép csikót talál az istállóban, rajta egy cédulával, hogy az a betyár ajándéka, és nyugodtan elfogadhatják, mert nem lopta, hanem pénzért vásárolta.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tíbor, 2000. 127–128.).

D 5.5. Egyéb hagyományok.

DT: Alsómocsolád (Pesti János szerk., 2002. 126.).

**D 6. A betyárok bosszúja.**

**D 6.1. A megölt pandúrok.**

**D 6.1.1. A harc közben megölt pandúrok.** A betyárok tűzharcban lelövik/karikással/fokossal agyonverik az elfogásukra érkező/őket üldöző pandúrokat/csendőröket/zsandárokat.

DT: Somogyvamos (SMK 128/II. 42. – Dömötör Sándor gy.); Pördefölde/Gutorfölde (EA 3887/13. – Szentmihályi Imre gy., 1952); Pásztori (MZA 111048. – Balázs Lívia gy., 1973).  
FF: Bódvavendégi (MZA 32. – Magyar Zoltán gy., 1996); Mucsény (MZA 1217. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2001).

AF: Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Heves (Heves megye földrajzi nevei III., 1980. 93.); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.).

**D 6.1.2. A pandúrokra gyűjtött csárdá.** A betyárok az őket üldöző pandúrokra gyűjtanak egy csárdát. / Az egyik Hortobágy környéki csárdát a betyárok rágyújtják a bent mulatozó harminc pandúrra. Egyetlen személy sem marad életben közülük, ugyanis aki menekülni próbál, azt nyomban lelövik.

AF: H. n. (DMNA 716/640. – Béres András gy., 1963); Balmazújváros (Béres András, 1986. X. 11.).

**D 6.1.3. A megsütött pandúr.** Két betyárokat kereső pandúr megrészegeedik a szőlőhegyen, és elszakadnak egymástól. Egyikük órák múlva egy pincébe téved be, ahonnét pecsenyeillat száll ki. Az asztalon sült pecsenyét és mellette bort is talál, nekiáll hát falatozni. Amikor jóllakottan távozik, csak akkor veszi észre az ajtó túlsó oldalára felakasztott társát, akinek a hátsófeléből lett kikanyarítva az a pecsenye, amiből evett. A pandúr annyira rosszul lesz, hogy nem tud el-

menekülni, és a visszatérő betyárok vele is végeznek: a présbe teszik, és addig préselik, amíg össze nem lapul. / Egy az asszonyokkal önkényeskedő pandúrt a legények megölnék, megsütik, és esznek a húsából.

DT: Győrság (EA 17566/5–6. – Simon Anna gy., 1972); Lendva (Kaszás József, 1995. 129.).  
→MZ VII. G 11.1.

**D 6.1.4. A megnyúzott pandúr.** Ha betyárok elkapnak egy pandúrt Ráday emberei közül, lenyúzzák a bőrét. / Ráday testvérét a betyárok elfogják, és elevenen megnyúzzák.

AF: Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5–7.); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.).

## **D 6.2. A megleckéztetett pandúrok.**

**D 6.2.1. A betyárok gyertyafényes vacsorája.** A betyárok az elfogott pandúrokat négykézlábra állítják, majd égő gyertyát dugnak a hátsó felükbe, és e gyertyafény mellett költik el a vacsorájukat.

AF: H. n. (DMNA 716/624. – Béres András gy., 1963).

**D 6.2.2. A meglovagoltatott fa.** A betyárok az elfogott pandúrokat összekötözik, és meglovagoltatják velük a csárda előtti nagy, kétágú fát, még gyeplőt is adnak a kezükbe.

AF: H. n. (DMNA 716/626. – Béres András gy., 1963; Béres András, 1986. X. 11.).

**D 6.2.3. Egyéb hagyományok.** A betyárok megverik/kikötözik az elfogott pandúrokat/darabokra törik a kardjukat/fegyver és ruha nélkül kergetik őket vissza a városba.

FF: Garany (Géczi Lajos, 1994. 283.); Perkupa (Mató Jánosné, 2000. 21–22.).

AF: Kismargita (MZA 53896. – Béres András gy.); H. n. (DMNA 716/640. – Béres András gy., 1963).

**D 6.3. A megbüntetett urak.** A betyárok (egy betyár) megölik/példásan megbüntetik a népnúzó/velük ellenséges urakat.

DT: Öreglak, Alsónyék (SMK 128/II. 7., 13. – Dömötör Sándor gy.); Geresd (EA 2446/30. – Dömötör Sándor gy., 1951); Darány (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966); Olad (SMNK 1038/9. – Tóth József gy., 1976); Nikla (Hársházi István, 1978. 207.); Nemeske (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 495.).

FF: Felsőzsolca (EA 2120/36–36a. – Igaz Mária gy., 1947); Jeszte (MZA 93009. – Varga Norbert gy., 2011).

AF: Pátroha (Kiss Lajos, 1961. 326.); Zsáka (DMNA 1878/4–5. – Jordán Sándor és Dúró Ibolya gy., 1979); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 65.).

## **D 6.4. A megbüntetett papok.**

**D 6.4.1. Az ingyen nem temető pap.** Egy betyár az erdőben egy síró asszonytal találkozik, akitől megtudja, hogy azért sír, mert meghalt a gyermeke,



akit – nem lévén pénze – a pap nem hajlandó eltemetni. A betyár egy nagyobb összeget ad az asszonynak, majd a társaival este megjelenik a papnál, kérdőre vonják, majd büntetésül – ingyen – elevenen eltemetik/agyonütik.

DT: Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 10.); Csöde (SMNK 814/1. – Avas Kálmánné gy., 1971).

**D 6.4.2. A betyárokat feljelentő pap.** A betyárok ellopják a pap méheit és disznóit, mire az feljelenti őket. Bosszúból a betyárok a papot egy éjjel felakasztják, és eltemetik/a reverendájánál fogva felszögelik a falra.

DT: Mike (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 697.).

**D 6.5. A megbüntetett kapcabetyárok.** Az igazi betyárok felkutatják, és példásan megbüntetik/megölik azokat, akik a nevükben/a szegény emberektől rabolnak.

DT: Bakony vidéke (Rómer Flóris, 1860.); Sobor (XJMNA 300-67/51. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 318.).

AF: H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963); Kiskunhalas (EA 4468/375. – Nagy Czirok László gy.); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 309–310.).

**D 6.6. A megbüntetett gazdák.** Ha egy gazda megismeri a lovát a betyárnál, nem megy haza élve a vásárból. / Ha egy betyár megharagszik egy gazdára, belopódzik az istállóba, és hegyes szerszámot dug a lovak végbelébe, amitől az állatok hamarosan elpusztulnak.

FF: Krasznokvajda (Küllős Imola, 1988. 186. – N. N. gy., 1948).

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 61.).

**D 6.7. A megbüntetett pásztorok.** A betyárok megölik/példásan megbüntetik a velük ellenséges/a kérésüket megtagadó pásztorokat. / Ha egy lovat nem ad oda a csikós, a betyárok éjjel tízet is elhajtának tőle.

DT: Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 318.).

FF: Serke/Détér (MZA 93011. – Varga Norbert gy., 2011).

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/631–633. – Béres András gy., 1963); Püspökladány (EA 16709/27. – Molnár László gy., 1968); Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/104–105. – Tóth Judit gy., 1983).

**D 6.8. A megölt árulók.** A betyárok az őket eláruló személyt megölik/különös kegyetlenséggel gyilkolják meg.

DT: Lúzsok (Hegedűs Lajos, 1946. 140–141.); Becsvölgye: Vargaszeg (EA 3975/7. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Bakony vidéke\* (Vajkai Aurél, 1959. 130.); Bucсутa, Lízó (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 411., 609.); Móríchida (XJMNA 300-67/47. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Sopronhórpács\* (EA 7945/19. – Dobos Ilona gy., 1966); Kaszópusztva (EA 15478/5. – Juhász László gy., 1967); Nagyabajom, Porrog, Mike (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 447., 607., 697.).

AF: Kunszentmiklós (EA 14625/21. – Balogh Mihály gy., 1966); Penészlek, Terem – 2 (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 356., 410., 420.).

**D 6.9. A megbüntetett falu.** A falu határában az emberek agyonvernek két, ott csellengő, betyárt. Bosszúból a betyár társai felgyűjtják a frissen aratott búzákévéket.

AF: Paszab (EA 5911/4. – Turi Sándor gy., 1954).

**D 6.10. A visszaadott kölcsön (Szemet szemért...).** A disznót lopni szándékozó betyárokat a gazda meglepi, és fejszével rávág a kezükre. A betyárok elmenekülnek, de bosszút szomjazva nemsokára visszatérnek, és félig megnyúzzák az illetőt.

FF: Serke (MZA 93019. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

**D 6.11. A nem szívesen fogadott betyárok.** Ha a betyárok azt látják, hogy nem fogadják őket szívesen, éjszaka elhajtják a gazda állatait/felgyűjtják a házat/a pajtáját.

DT: Rábakovácsi (SMK 257/VII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1955); Darány (EA 15336/1. – Nagy Ilona gy., 1966); Szatta (EA 19165/2. – Avas Kálmánné gy., 1976).

AF: H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963).

**D 6.12. A megsértett betyárok.** Egy vándorló drótostót odaszól az erdőben disznót sütő betyárnak: „De jó dolgotok van, könnyen sütitek a lopott disznót!” A betyárok bosszúból az őket szidalmazó meggondolatlan szavakért megfogják a drótostót, és a tűzre vetve őt is megsütik. / Egy betyár bosszúból megöli az őt megsértő/vele kezet fogni nem akaró embert.

DT: Kistrákos (EA 18832/20. – Avas Kálmánné gy., 1975).

FF: Ipolykiskeszi (MZA 89993. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 126–127., 137–138.).

**D 6.13. A végzetes vakmerőség.** A betyárok megölik/kirabolják/megszégyenítik azokat, akik vakmerő módon szembeszállnak velük/önhittent, hetvenkedve annak adnak hangot, hogy nem félnek tőlük.

DT: Öreglak (SMK 128/II. 7. – Dömötör Sándor gy.).

AF: Hajdúnánás (EA 3123/15. – Tóth Sándor Zoltán gy., 1941); Szank (EA 6174/16–17. – Nagy Czirok László gy., 1956); Szaján (Ferenczi Imre, 1973. 318.); Kispac (Papp György, 1989. 42.); Nyírbátor (Erdész Sándor, 1998. 361.).

**D 6.14. Egyéb hagyományok.** A betyárok torkára forrasztják a szót annak, aki túl sokat akar tudni róluk /megbüntetik a velük ellenséges embereket/stb.

DT: Drávatamási (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 814.).

FF: Nagyszalánc (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1944); Szárazkék – 2 (SMK 128/II. 7., 25. – Dömötör Sándor gy.); Détért (MZA 93010. – Varga Norbert gy., 2011).

AF: H. n. (DMNA 716/622. – Béres András gy., 1963); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 125.); Hajdúdorog (A Hajdúböszörményi és Hajdúhadházi járás helynevei, 2015. 38.).

**D 6.15. Kegyetlen betyárok, példás büntetések.** A betyárok különösen kegyetlen módon kínozzák/gyilkolják meg az ellenségeiket.

**D 6.15.1. A negyven bot.** Egy betyár negyven botot üttet az uraság hátsófelére és megfenyegeti, hogy még ezret ad neki, ha nem emeli fel a munkásai bérét.

FF: Felsőzsolca (EA 2120/36–36a. – Igaz Mária gy., 1947).

**D 6.15.2. A cipeltetett zsák.** A betyárok egy gazdag molnárral hatvan kilós zsákot cipeltetnek nyolc kilométeren át, hogy árulja el, hová dugta az aranyát.

SZ: Gyimes: Farkasok pataka (MZA 103642. – Magyar Zoltán gy., 2015).

**D 6.15.3. A kiherélt áldozatok.** A betyárok kiherélik a róluk jelentgető molnárt/a szegény menyecskéket molesztáló majorgazdát/a puskával rájuk lövő fináncot.

DT: Kaszópuszta (EA 15478/5. – Juhász László gy., 1967); Nikla (Hársházi István, 1978. 207.).

FF: Jeszte (MZA 93009. – Varga Norbert gy., 2011).

**D 6.15.4. A megpatkolt menyasszony.** A betyárok megpatkolják a vámszedő menyasszonyát, hogy ne legyen szép felesége.

AF: Zsáka (DMNA 1878/4–5. – Jordán Sándor és Duró Ibolya gy., 1979).

**D 6.15.5. A megszőgezett talpú áldozatok.** A betyárok televerik apró szögekkel/gombostűvel az őket pletykáló/szidó asszonyok/a népnyzó földesúr talpát, és tüskét szúrnak a körmük alá.

DT: Burgenland\* (Knobloch, Johann, 1953.); Olad (SMNK 1038/9. – Tóth József gy., 1976).

AF: Kék (SMK 128/II. 25. – Dömötör Sándor gy.).

**D 6.15.6. A hasra tett parázs.** A betyárok úgy kínozzák az áldozatukat, hogy parazsat tesznek a hasára/a nemi szervére.

DT: Somogy megye – 2 (Gönczi Ferenc, 1944. 61., 70.); Ispánk (EA 4140/19. – Dömötör Sándor gy., 1953).

**D 6.15.7. A megnyúzott áldozatok.** A betyárok elevenen megnyúzzák a velük szemben ellenséges szándékkal fellépőket.

DT: Mórighida (XJMNA 300-67/47. – Hegedűs Mihály gy., 1966).

FF: Nagyréde (Heves megye földrajzi nevei IV., 1988. 165.); Serke (MZA 93019. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5–7.); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Penészlek (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 356.).

→MZ VII. C 6.1.4.

**D 6.15.8. Az elvágott torkú csárdásné.** A betyárok elvágják a torkát az őt eláruló csárdásnének.

AF: Kunszentmiklós (EA 14625/21. – Balogh Mihály gy., 1966).

**D 6.15.9. A lefejezett áldozatok.** A betyárok levágják a fejét a velük szembeszáló kanásznak/asszonynak.

DT: Pankasz (EA 17482/22. – Avas Kálmánné gy., 1971).

AF: Tiszaigar (EA 4094/123. – Katona Imre gy., 1949).

**D 6.15.10. Az elevenen elégetett áldozat.** A betyárok nyársra tűzve égetik meg az őket eláruló asszonyt/bedobják az izzó szénboksába az őket eláruló kovácsot/bedobják a tűzbe az őket becsmérő drótostótot/egy síró gyermeket/az akadékoskodó nótáriust.

DT: Becsvölgye: Vargaszeg (EA 3975/7. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Bucsuta (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 411.); Kistrákos (EA 18832/20. – Avas Kálmánné gy., 1975).

FF: Nagyszalánc – 2 (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943).

**D 6.15.11. Az elevenen eltemetett áldozat.** A betyárok elevenen eltemetik az ingyen nem temető papot.

DT: Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 9–11.).

→MZ VII. D 6.4.1.

**D 6.15.12. A fölaprított áldozat.** A betyárok éjszaka rátörnek a kegyetlen grófi intézőre, megölik, majd a konyha közepén egy kupacban fölaprítva ott hagyják.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 65.).

**D 6.15.13. A betyárok által kiirtott család.** A betyárok rátörnek az őket eláruló gazda házára, és a család minden tagját agyonlövik egy tízesztendő gyermek kivételével, akit mint tanút hagynak életben.

DT: Lúzsok (Hegedűs Lajos, 1946. 140–141.).

→MZ VII. E 35.

**D 7. A betyárok rablásai.**

**D 7.1. A kifosztott gazdagok.** A betyárok a szegényeket nem bántják, csak a gazdagoktól (uraktól, papoktól, kereskedőktől, nagygazdáktól, zsidóktól stb.) rabolnak.

DT: Bábonymegyer (EA 2062/3. – Morvay Judit gy., 1947); Csonkahegyhát, Drávacsepely, Folyód, Gutorföldre, Kerkakutas – 2, Magyarbarnag, Nemesgulács, Ordacsehi, Szakony, Szigliget, Vasvár (SMK 128/II. 14–18., 20–23., 128. – Dömötör Sándor

gy.); Páty (EA 3885/9. – Zimmel Katalin és Róna Tas András gy., 1952); Kistrákos (EA 4196/1–2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Csákvár (EA 8051/2. – Dobos Ilona gy., 1966); Osztopán (EA 15842/23–24. – Sass József gy., 1968).

FF: Krasznokvajda (Küllős Imola, 1988. 186. – N. N. gy., 1948); Alsógagy – 2, Gyöngyöspata, Krasznokvajda, Mátraszőlős, Nagyréde, Szarazkék (SMK 128/II. 13., 17–19., 22–23. – Dömötör Sándor gy.); Gimes (SZMMI NA 1411a. – Mórocz Károly és Ág Tibor gy., 1970); Perkupa\* (MZA 57618. – Mató Józsefné gy., 1993); Garany (Géczi Lajos, 1994. 282–283.); Panyidaróc (MZA 25558. – Varga Norbert gy., 2003); Garammikola (MZA 103046. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Tivadarfalva (EA 4580/1045–1046. – Kresz Mária gy., 1943–1944); Adony, Apátfalva, Beszterec, Galgamácsa, Kék, Öcsöd, Vámosújfalva (SMK 128/II. 13., 17., 21–25. – Dömötör Sándor gy.); Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5–7.); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Tiszaújfalva (MOA 14121. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 134.); Székelyhíd (Nánási Zoltán, 2003. 231.); Topolya – 2 (MZA 55203., 55204. – Szőke Anna gy.).

ER: Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.).

SZ: Nyárádköszvényes (Magyar Zoltán, 2011a. I. 182–183.).

MO: Lábnik (EA 2307/8. – Szabó Mátyás gy., 1951).

**D 7.2. A kirabolt földesúr.** A betyárok este/éjszaka rátörnek a grófi kastélyra, és kirabolják a földesurat.

DT: Fehérbezsény (SMK 128/II. 17. – Dömötör Sándor gy.); Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 9–10.); Kőszeg (EA 8894/2. – Dobos Ilona gy., 1968); Pásztori (MZA 111047. – Balázs Livia gy., 1973); Bakonytamási (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 101.); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 318–319.).

FF: Kurittyán (EA 21614/33–34. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

AF: Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Tiszaigar (EA 4094/349. – Katona Imre gy., 1949); Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5.); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.).

**D 7.2.1. A kirabolt bálozó urak.** A betyárok értesülve arról, hogy a kastélyban úri mulatságot rendeznek, a bál idején törnek rá a kastélyra, és kifosztják a bálozó urakat minden náluk lévő értékükből.

FF: Kurittyán (EA 21614/33–34. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

AF: Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Tiszaigar (EA 4094/349. – Katona Imre gy., 1949); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.).

**D 7.2.2. Az úri betyárok által kirabolt földesúr.** Pallavici grófort álarcot öltve a saját előkelő rangú barátai rabolják ki egy multság alkalmával.

FF: Kurittyán (EA 21614/33–34. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

**D 7.2.3. A látni kívánt betyár.** A földesúr azt mondja az egyik jobbágyának, hogy szeretné látni annak betyárrá lett fiát. A jobbágy megjegyzi az úrnak, hogy ne kívánja őt látni, de az úr csak erősködik, mire az apa szól a fiának. Egy este a betyár váratlanul megjelenik a kastélyban, belevágja a fokosát az asz-

talba, és összes pénze átadására szólítja fel a nagyságos urat, aki rémülten tesz eleget a követelésnek, majd a betyár kijelenti, hogy többé ne kívánja őt látni.

DT: *Kőszeg* (EA 8894/2. – Dobos Ilona gy., 1968).

**D 7.3. A megüzent sarc.** A betyárok megüzenik a földesúrnak/a nagygazdának, hogy mulatni mennek hozzá/hogy a megjelölt helyen és időpontban készítsen ki pénzt, italt, ételmezt. Az úr tartva a betyárok retorziójától, teljesíti a követelésüket.

DT: Bakony vidéke (Rómer Flóris, 1860. 20.; Vajkai Aurél, 1970. 42.); Bábonymegyer (EA 2062/96. – Morvay Judit gy., 1947); Szőlősgyőrök (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Dunapentele (EA 4058/45. – G. Veres Éva gy., 1951); Sobor (XJMNA 300-67/51. – Hegedűs Mihály gy., 1966); Csákvár (EA 8051/3. – Dobos Ilona gy., 1966); Nikla (EA 18044/175. – Tomisa Ilona gy., 1973).

FF: Sirok (Mátra, 1863. 39.); Kóspallag\* (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.).

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Tiszalök (EA 3801/23. – Béres András gy., 1952); Nagykereki (EA 5870/24. – Béres András gy., 1954); Pátroha (DMNA 405/4. – Bodnár Bálint gy., 1959); H. n. – 2 (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Csávoly/Imely (MZA 108820. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017).

**D 7.4. Az önkéntes komenció.** Az uraság a betyároknak önként ad rendszeres komenciót (küld nekik bort és ételmezt), hogy ne legyen bántódása neki és a gazdaságának.

DT: Ormánság (Kiss Géza, 1937. 74.); Somogyszob (TGyMA A/1875-91. – Kerecsényi Edit gy., 1947); Gersekerát (SMK 156/IX. 1. – Dömötör Sándor gy., 1951); Vasi-hegyhát (Mozsolics Amália, 1963. 233.).

FF: Csákányháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 147–148.); Melléte/Gömöránás\* (MZA 93008. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Adony, Csenger, Kék (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Rozsály (EA 3798/11. – Béres András gy., 1952); Szank (EA 6174/26–27. – Nagy Czirok László gy., 1956); Nyírbogdány\* (JAMNA 238-67/18. – Csermely Tibor gy., 1962); H. n. (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 293.).

**D 7.5. Nevezetes rablások.**

**D 7.5.1. A kirabolt vonat.** A betyárok felszedik a síneket, és kirabolják a vonat utasait/elrabolják a vonaton szállított pénzt.

DT: Haraszi (Penavin Olga, 1978. 53.).

AF: Cegléd (EA 10385/1. – Dobos Ilona gy., 1969); Tápe (Katona Imre, 1971. 660.).

**D 7.5.2. A kirabolt pénzszállító kocsi.** A betyárok megállítják és kirabolják a pénzszállító kocsit/ellopják a németek hadipénztárát.

ER: Magyaró (MZA 1613. – Magyar Zoltán gy., 2007).

FF: Maconka (SMK 128/II. 29. – Dömötör Sándor gy.).

**D 7.5.3. A kirabolt bank.** A betyárok egy bankot rabolnak ki.

AF: Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133.).

**D 7.6. Az útonálló betyárok.** A betyárok az országút mellett lesben állva feltartóztatják és kifosztják értékeikből az arra utazó urakat/gazdag embereket.

DT: Nagylók, Öreglak, Sárbogárd (SMK 128/II. 7., 19–20. – Dömötör Sándor gy.); Szentendre (EA 8387/59. – Dobos Ilona gy., 1967).

FF: Alsógagy (SMK 128/II. 20. – Dömötör Sándor gy.); Herencsény (PMNA 69/6. – Géczy Imréné gy., 1952); Óvár (MZA 25467. – Varga Norbert gy., 2003); Nagybalog (MZA 65943. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Gyoma, Adony (SMK 128/II. 19., 20. – Dömötör Sándor gy.); Karcag (GYINMA 40/4. – N. N. gy., 1954); Szank (EA 6174/16–17. – Nagy Czirok László gy., 1956); Panyola (EA 6861/2. – Luby Margit gy., 1961); H. n. (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963); Püspökladány (EA 16709/16. – Molnár László gy., 1968); Cegléd (EA 10385/1. – Dobos Ilona gy., 1969); Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 67.); Nagykágya (Bihari népmondák, 1995. 46. – Matusán Gyöngyi gy., 1980); Kunszentmárton (MOA 12658. – Villányi Péter gy., 1981).

SZ: Barót (Magyar Zoltán, 2011b. 179.).

**D 7.7. Az ellopott állatok.**

**D 7.7.1. A lóköltő betyárok.** A betyárok elhajtják/elkötik az urak/a gazdák lovait.

DT: Dunaföldvár (WMMEA 113-74/2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Bogyiszló (EA 2064/74. – Csermák Géza gy., 1947); Galambok (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.); Ispánk (SMK 223/XIII. 2. – Dömötör Sándor gy., 1953); Decs/Sárköz (Katona Imre, 1962. 182–183.); Somogy megye (EA 19182/23. – Pintér István gy., 1963); Rábapatona (MZA 71702. – Lackovits Emőke gy., 1969); Nikla (EA 18044/175. – Tomisa Ilona gy., 1973); Nikla (Hársházi István, 1978. 182–186.); Vága (Danczi Lajos, 2000. 21–22.).

FF: Bakta, Krasznokvajda, Szászfá (SMK 128/II. 16., 43. – Dömötör Sándor gy.); Mátramindszent (Küllös Imola, 1988. 186. – Richter Ilona gy., 1950); Szőlősárdó, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 346.); Dejtár (Ekler Andrea, 2003. 328.); Ipolyvilke (MZA 25550. – Varga Norbert gy., 2003); Kőhídgyarmat, Jánok (MZA 83707., 84667. – Magyar Zoltán gy., 2007, 2008); Makranc (MZA 84664. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 123.); Magyarasar (MZA 99799. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014); Nagyörzsöny (MZA 110156. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Kecskemét (Benkóczy Emil, 1906. 239.); Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.); Biharnagybajom (GYINMA 25/3. – Szűcs Sándor gy., 1937); Szarvas (Gunda Béla, 1939. 231.); Furta (Végh József, 1944. 110.); Mezőtúr (Szűcs Sándor, 1946. 36.); Balmazújváros, Tiszanagyfalu, Tiszalök (SMK 128/II. 8., 17., 47–48. – Dömötör Sándor gy.); Endréd (EA 3956/32. – Szabó Mátyás gy., 1953); Tömörkény (EA 4264/3. – Károlyi László gy., 1953); Zsadány (EA 9866/4. – Nagy Lajos gy., 1957); Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.); Békés megye (MZA 27353. – Szabó Ferenc gy., 1959); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); H. n. – 15 (DMNA 716/616–617., 619., 628., 631–633., 637. – Béres András gy., 1963); Sáp – 2 (Molnár Ambrus, 2001. 281–283., 284. – 1964–

1976); Orosháza (Beck Zoltán, 1965. 150.); Doboz (DENIA 1047/89. – Csapóné Tábori Hajnalka gy., 1968); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Telecska (Matijevics Lajos, 1974. 67.); Újszentmargita (DMNA 1872/12. – Varga Jánosné-Póser Istvánné-Domán Jánosné gy., 1980); Nyírség (Béres András, 1985. IV. 10.); Bezdán (Bosnyák Sándor, 1987. 499.); Gát (EA 25183/3. – Czébel Lajos gy., 1989–1992); Jászkarajenő (EA 27519/15. – Tóth Klára gy., 1997); Apátfalva (MZA 10479. – Sinkó Rozália gy., 1999); Hódmezővásárhely – 5 (Szent Tibor, 2000. 66–67., 136–137.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 160–161.); Szomotor (Magyar Zoltán, 2009b. 81.).  
 ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1760. II. h. – Faragó József gy., 1967); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370. – Faragó József gy., 1968); Sárosmagyarberkesz, Alsótök/Girolt (MZA 1652., 82852. – Magyar Zoltán gy., 2005, 2006).  
 SZ: Székelysombor (Magyar Zoltán, 2011d. 173.).

### **D 7.7.2. Az elhajtott tehének.** A betyárok a gazdagoktól ökröt/borjút/tehenet hajtának el.

DT: Dunaföldvár (WMMEA 113-74/2. – Berze Nagy Ilona gy., 1920–1925); Kórógy (Penavin Olga, 1978. 54. – Garay Ákos gy., 1910); Nagyrada (SMK 128/II. 18. – Dömötör Sándor gy.); Vasi-hegyhát (Mozsolics Amália, 1963. 237–238.); Bucsuta (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 411.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/98. – Orbán Gézané gy., 1984); Vága (Danczi Lajos, 2000. 21–22.); Muraszemenye (Varga Gézané, 2000. 12.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 300.).  
 FF: Nagyszalánc (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943); Csalár (MZA 25443. – Varga Norbert gy., 2003); Csákányháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 147.); Csécs, Borzova (MZA 84666., 106318. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008, 2016).  
 AF: Doroszló (Papp György–Rajslí Ilona, 2006. 61–62. – Pesty Frigyes, 1864. Bács vármegye); Karcag (GYINMA 42/4. – Kele András gy., 1954); Szank (EA 6174/22–23. – Nagy Czirok László gy., 1956); Tiszacsege (DMNA 435/7. – Bencsik János gy., 1957); Kőtegyán (EFMA 96-67/6. – Dömötör Ákos gy., 1961); H. n. (DMNA 716/632. – Béres András gy., 1963); Dévaványa (MZA 11272. – Bereczki Imre gy., 1968); Keresztúr (Ferenczi Imre, 1973. 316–317.); Kunszentmárton (MOA 12671. – Villányi Péter gy., 1981); Kiskunfélegyháza (HOMNA 4732/104–105. – Tóth Judit gy., 1983); Bezdán (Bosnyák Sándor, 1987. 499.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 160–161.).  
 ER: Kisbarcsa (Magyar Zoltán, 2009d. 143.).  
 SZ: Etéd (EA 24231/82–84. – Gagy József gy., 1978); Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 324.).

### **D 7.7.3. Az elhajtott birkanyáj.** A betyárok a nagygazdáktól juhokat lopnak/ elhajtják az uraság/a község birkanyáját.

DT: Becsvölgye: Vargaszeg (EA 6305/11. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Nikla (EA 18044/175. – Tomisa Ilona gy., 1973); Böde (Balogh Balázs, 1990. 133.); Szentgál – 3 (Tamás Károlyné Kis–Tóth Vilma, 2009. 18–20.).  
 FF: Ájfalucska (Siegmet Károly, 1887. 43.); Gyöngyöspata (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.); Berzétékőrös (MZA 93018. – Varga Norbert gy., 2000); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 435–446.); Óvár (MZA 25446. – Varga Norbert gy., 2003); Borzova\* (MZA 106319. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).  
 AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.); Zsadány (DMNA 1878/4–5. – Jordán Sándor és Duró Ibolya gy., 1979); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.).  
 SZ: Parajd\* (EA 26193/21. – Gub Jenő gy., 1995).



**D 7.7.4. Az ellopott disznók.** A betyárok a nagygazdáktól malacot, hízott disznót lopnak/éjszaka ellopják az aznap levágott disznó húsát a kamrából.

DT: Kórógy (Penavin Olga, 1978. 53–54. – Garay Ákos gy., 1910); Öriszentpéter (EA 2446/24. – Dömötör Sándor gy., 1951); Becsvölgye: Vargaszeg (EA 6305/11. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Alsómocsolád (Pesti János szerk., 1999. 121–122. – 1964); Pankasz (EA 17482/22. – Avas Kálmáné gy., 1971); Nikla (EA 18044/175. – Tomisa Ilona gy., 1973); Balatonzamárdi (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 148.); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmáné gy., 1975); Almásmellék (Eperjessy Ernő, 2006. 318.).

FF: Szalonna (EA 2112/343. – Irányi Lujza gy., 1947); Gyöngyöstarján (SMK 128/II. 128. – Dömötör Sándor gy.); Galábocs (MZA 25394. – Varga Norbert gy., 2003); Ragyolc, Fülekkelecsény (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 148., 149.); Kisgergelyfalva (MZA 93016. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Balmazújváros (EA 3175/2–3. – Fekete Sándor gy., 1942); Tiszanagyfalva, Tiszafüred (SMK 128/II. 17., 19. – Dömötör Sándor gy.); Nyírbátor (EA 4036/4. – Béres András gy., 1953); H. n. (DMNA 716/633. – Béres András gy., 1963); Topolya – 2 (Borús Rózsa, 1976. 129.); Mezőtelki (Bihari népmondák, 1995. 210. – Sorbán Ibolya gy., 1980); Gát (EA 25183/3. – Czébel Lajos gy., 1989–1992); Ludas (EA 25308/2. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Hódmezővásárhely (Szentí Tíbor, 2000. 136.); Kondoros (Legendás Békés, 2005. 38. – Bereczki Imre gy.).

ER: Kisiklód (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.); Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 201. – Fábíán Imre gy., 1984).

**D 7.8. A megüzent állatlopás.** A betyárok megüzenik a bírónak/levelet írnak a gazdának, hogy az éjszaka folyamán el fogják vinni két jó lovát/a borjút. Az állatok gazdája hiába őrizteti fegyveresekkel az istálló ajtaját, a betyárok úgymint elviszik a borjút/a lovakat.

DT: Decs/Sárköz (Katona Imre, 1962. 182–183.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 300.).

**D 7.9. A bravúros állatlopás.** Hiába fekszik a gazda keresztbe az istállóajtóban/hiába reteszeli el keresztvassal az istálló ajtaját, a betyárok úgymint ellopják éjszaka a lovakat (átléptetik az álomba szenderült gazda fölött/a mellső lábait átléptetve kiugratják a lovat istállóból).

DT: Somogy megye (EA 19182/23. – Pintér István gy., 1963).

FF: Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 346.).

AF: H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963).

ER: Halmagy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370. – Faragó József gy., 1968).

SZ: Székelyszombor (Magyar Zoltán, 2011d 173.).

**D 7.10. A felébresztett gazda.** A betyárok kilopják az istállóból az alvó gazda lovát/tehenét, majd távozóban bekiáltanak azt ablakon, hogy viszik a csődört/hogy máskor tartsa kint a kutyáját/hogy máskor nézzen ki, ha ugat a kutyája.

FF: Kőhídgyarmat – 2 (MZA 1583., 83707. – Magyar Zoltán gy., 2007); Csécs (MZA 84666. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 123.).

**D 7.11. A pimasz üzenet.** A betyárok annak tudatában, hogy a csendőrök másnap disznóölésre készülnek, ellopják a csendőrparancsnok hízott disznóját, és az ólajtóra azt az üzenetet írják: „Máskor különbet hizlaljanak!”

FF: Galábocs (MZA 25394. – Varga Norbert gy., 2003); Kisgergelyfalva (MZA 93016. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009, 2016).

**D 7.12. A mágikus módon eltávolított béklyó.** A betyárok az ellopott lovak lábáról varázsló cigányok segítségével reszelik le a béklyót/azon társuk segítségével szedik le, akinek a tenyerébe vasfű van forrasztva.

DT: Bogyiszló (EA 2064/74. – Csermák Géza gy., 1947).

AF: Nyírség (Béres András, 1985. IV. 10.).

**D 7.13. A fordított patkóval ellopott állatok.** A betyárok fordított patkójú lovakon hajtják el a kiszemelt állatokat/megfordítják az ellopott ló patáján a patkót, hogy az üldözőiket ezáltal tévesszék meg.

FF: Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 346.); Csalár\* (MZA 25443. – Varga Norbert gy., 2003); Pányok\* (MZA 99943. – Magyar Zoltán gy., 2014).

ER: Nagymoha (AFAR Mg. 1760. II. h. – Faragó József gy., 1967); Halmágy (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370. – Faragó József gy., 1968); Alsótök/Girolt (MZA 82852. – Magyar Zoltán gy., 2006).

**D 7.14. A fordított bocskor.** Egy román betyár úgy megy szőlőt lopni, hogy fordítva veszi fel a bocskorát, hogy a gazdát ezáltal tévessze meg, ha az nyomozni kezdene a tolvaj után.

ER: Désakna (MZA 82854. – Magyar Zoltán gy., 2010).

**D 7.15. A papucsos állatok.** A betyárok ronggyal bekötik az ellopott lovak/tehenek lábát, hogy ne hallatszódjon a kopogásuk.

DT: Rábatonona (MZA 71702. – Lackovits Emőke gy., 1969).

FF: Dejtár (Ekler Andrea, 2003. 328.); Csalár, Ipolyvilke (MZA 25443., 25550. – Varga Norbert gy., 2003).

AF: Szarvas (Gunda Béla, 1939. 231.); Szank (EA 6174/22–23. – Nagy Czirok László gy., 1956); Zsadány (EA 9866/4. – Nagy Lajos gy., 1957); Békés megye (MZA 27353. – Szabó Ferenc gy., 1959); Tápé (Katona Imre, 1971. 660.); Szomotor\* (Magyar Zoltán, 2009b. 81.).

**D 7.16. A megsüketített lovak.** A betyárok taplót dugnak az ellopott lovak fülébe, hogy a lopás közben ne törődjenek az idegen zajokkal.

AF: Tápé (Katona Imre, 1971. 660.).

**D 7.17. Az álcázott kocsikerék.** A betyárok a lopás előtt rongydarabot kötnek a kocsi kerekére, hogy ne csapjanak vele zajt/kicszerűlik a szekér kerekén a vasalást, hogy ne akadhassanak a nyomukra.

AF: Békés megye (MZA 27353. – Szabó Ferenc gy., 1959).

FF: Felsőrás (MZA 60096. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006).

**D 7.18. Az elterelt figyelem.** A betyárok a csárdában leülnek kártyázni a nagygazdával és hagyják nyerni, közben pedig elkötik az istállóból az állatait. / A betyárok a vásárban verekedést imitálnak, és a kialakuló csődületben elkötik a kiszemelt lovat. / A betyárok fölgyújtanak a kertben egy kukoricaszárkúpot, és amíg a ház népe a tűzhöz rohan, ők ellopják a házból azt, amit akarnak.

DT: Vága (Danczi Lajos, 2000. 21–22.).

AF: Csenger (Dömötör Ákos, 1930. 101.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.).

**D 7.19. A ivóvízbe csempészett altató.** A betyárok titokban altatóport tesznek a pásztorok ivóvizébe, majd ellopják a kiszemelt állatokat.

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/12. – Varga Jánosné–Póser Jánosné–Domán Jánosné gy., 1980).

**D 7.20. A lecsendesített kutyák.** A betyárok értenek a hamis kutyák megszelídítéséhez/dobnak valamit a házőrző kutyáknak/pásztorkutyáknak, melyek azután már nem ugatnak.

AF: Kiskunhalas/Monor\* (EA 139/19. – Borzsák Endre gy., 1939; Borzsák Endre, 2009. 145.); Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek); Békés megye (MZA 27353. – Szabó Ferenc gy., 1959).

**D 7.20.1. A kútgémre akasztott kutyák.** Egy gazda, akinek a betyárok ellopják a kedvenc lovát, bosszúból a kútgémre akasztja fel az összes kutyáját, amiért azok nem ugattak.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szent Tibor, 2000. 67., 68–69.).

**D 7.21. A betyár terelőkutyája.** Az ügyes betyár olyan kutyát tart, amely segíti őt a lopásban: segít neki terelni az ellopni kívánt birkát/malacot.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.).

**D 7.22. Az elmásított állatok.** A betyárok átfestik/átbillogozzák az ellopott állatokat/főtt puliszkát/forró tejbekását kötnek az állat lábára/oldalára/homlokára, amitől a szőr azon a helyen megfehéredik/meleg kenyeret húznak a tehének szarvára, amitől az meglágyul és olyan formára hajlítható, amilyenre csak akarják, megtévesztve ezáltal még az állatok gazdáját is.

DT: Nikla (Hársházi István, 1978. 182.).

FF: Nagyszalánc (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943).

AF: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); H. n. (DMNA 716/638. – Béres András gy., 1963); Kunszentmárton (MOA 12671. – Villányi Péter gy., 1981).

ER: Sárosmagyarberkesz (MZA 1652. – Magyar Zoltán gy., 2005); Sárosmagyarberkesz – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. II. 370.); Tacs (Uő, 2012a. 368.).

**D 7.23. A saját gazdája által megvett tehen.** A betyárok ellopják egy mézáróstól a tehenet, majd szalmakorommal lecsutakolják, és visszaviszik a mézárosnak mint eladó tehenet. A mézáros kifizeti érte a kialakított összeget, és mikor megy, hogy bekösse az istállóba, csak akkor döbben rá, hogy a saját tehenét vette meg.

FF: Nagyszalánc (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943).

ER: Nagymoha\* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370–371.).

**D 7.24. A meglopott gazda segítsége.** A betyárok az esti órákban ellopják egy gazda hízóját, de mivel egyedül nem bírják feltenni a szekérre, bezörgetnek a gazdához, hogy segítsen nekik, mert ott állnak a ház előtt egy disznóval, amely leugrott a kocsí hátuljáról. A gazda kimegy és a sötétben segít nekik feltenni a szekérre az állatot, és csak másnap reggel döbben rá az üres ól láttán, hogy a saját disznója ellopásában segédkezett.

FF: Fülekkelecsény (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 149.).

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.).

ER: Szilágyság (Szathmáry István, 2016. 26.).

**D 7.25. „Úgy egyen, mintha a sajátjából enne!”** Egy nagygazda azzal dicsekszik, hogy tőle senki sem tudna lopni. Ezt hallva két jelenlévő falubeli legény/betyár kioson a házból, majd nemsokára egy megpuccolt malaccal térnek vissza. Az állatot megsütik, és maga a gazda is dicséri, hogy a húsa milyen finom. Csak másnap reggel veszi észre, hogy a saját malacát falatozta.

FF: Szilice (MZA 108156. – Varga Norbert gy., 1998); Borzova (MZA 108098. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

→MZ VII. D 33.1–2.

**D 7.26. Az alagúton át ellopott állatok.** A betyárok egy titkos alagúton át hajtják el távolabbi helyre az általuk ellopott lovakat.

AF: Doboz (DENIA 1047/89. – Csapóné Tábori Hajnalka gy., 1968); Jászkarajenő (EA 27519/15. – Tóth Klára gy., 1997).

**D 7.27. Az elrejtett lopott állatok (A föld alatti istálló).** A betyárok föld alatti istállóban tartják/rejtik el az általuk ellopott lovakat/teheneket.

AF: Tiszacsege (DMNA 435/7. – Bencsik János gy., 1957); Orosháza (EA 9948/7–8. – Szabó Ferenc gy., 1957); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 69.); Szentetornya (Beck Zoltán, 1996. 105. – 1959); Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.); H. n. (DMNA 716/628. – Béres András gy., 1963); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 283. – 1964–1967); Sáp (EA 15404/32. – Molnár Ambrus gy., 1968); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).

ER: Sárosmagyarberkesz (MZA 1652. – Magyar Zoltán gy., 2005).

**D 7.27.1. A padlásan elrejtett lovak.** A betyárok sövénykapun vezetik fel a lopott lovakat a padlásra, és ott rejtik el azokat.

DT: Ispánk (SMK 223/XIII. 2. – Dömötör Sándor gy., 1953).

**D 7.29. A betyárok által kibontott fal.** A betyárok zajcsapás nélkül kibontják a ház falát/kiássák a földet a fal alatt, és a résen át bejutva kirabolják a házat/a kamrából elviszik az ott tárolt élelmet.

AF: Szank (EA 6174/20. – Nagy Czirok László gy., 1956); Békés megye (MZA 27353. – Szabó Ferenc gy., 1959); Csongrád (MFMNA 600-1976/1. – Ávéd János gy.); Ludas (EA 25308/2. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Apátfalva (MZA 28399. – Sinkó Rozália gy., 1999); Hódmezővásárhely – 4 (Szenti Tibor, 2000. 128–129., 136.); Feketegyarmat\* (MZA 99625. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**D 7.32. A nőrabló betyárok.** A betyárok elrabolják a faluból a szép lányokat, és velük mulatnak. / A betyárok elrabolják, és túszul magukkal viszik a bíró/a főispán lányát.

DT: Csókakő (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960); Vága (Danczi Lajos, 2000. 21.).

ER: Kisiklód (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.).

**D 7.33. A betyárok rablásai (egyéb hagyományok).**

AF: Adony (SMK 128/II. 16. – Dömötör Sándor gy.); Kiskunlacháza (CCKMA 485-68/78. – Gál Róza gy., 1967); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 138.).

**D 7.35. Védekezés a betyárok ellen.**

**D 7.35.1. Az egyszerre induló szekerek.** A szekeresek bevárják egymást, és húsz-harminc kocsit indul egyszerre, hogy karavánban nagyobb biztonságban legyenek a betyárok esetleges támadásával szemben.

AF: Dunavecse (EA 9348/12. – Berkes Eszter gy., 1953); H. n. (DMNA 716/621. – Béres András gy., 1963).

**D 7.35.2. A becsapott betyárok.** Az útra kelő iparosok egy vékony és egy tömött pénzes zacskót tesznek maguknak, hogy ha betyárok támadnák meg őket, a vékonyat adják oda, amiben csak kevés pénz van.

AF: Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 123.).

**D 7.35.3. A betyárok ellen emelt álfal.** A tanyasi gazdák a falásások ellen „kancafalat” raknak/körüldeszkázzák a falat, hogy ha a betyárok ki is ásnák azt, ne tudjanak behatolni a házba. / A szemfüles gazda levágja a kisásott lyukon bebújó betyár egyik lábát, aki fél lábbal menekül el.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.); Hódmezővásárhely (Szenti Tibor, 2000. 61.); Feketegyarmat (MZA 99625. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**D 7.35.4. A fába tett puskapor.** Egy gazda észreveszi, hogy lopják a fáját, ám nem tudja tetten érni a tolvajt. Gondol egyet, és puskaport tesz az egyik fahaszába, ami felrobban, amint tüzelni kezdenek vele. Így bizonyosodik meg arról a gazda, hogy a szomszédja a tolvaj.

AF: Gát (EA 25183/3. – Czébel Lajos gy., 1989–1992).

## **D 8. Betyárok egyéb nevezetes cselekedetei.**

**D 8.1. A mulatozó betyárok.** A betyárok kedvenc kocsmájukban/egy pincében/a meglátogatott uraság házában/egy határbeli helyen féktelenül mulatoznak.

DT: Haraszi (Penavin Olga, 1978. 53. – Garay Ákos gy., 1910); Bábonymegyer (EA 2062/96. – Morvay Judit gy., 1947); Gutorföldre, Kerkakutas (SMK 128/II. 45., 46. – Dömötör Sándor gy.); Bértaltavár (EA 3784/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Kisrákos (SMK 223/XII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1953); Rábakovácsi (SMK 257/VII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1955); Sopronhorpács (EA 7945/21–22. – Dobos Ilona gy., 1966); Bakony vidéke (EA 20932/28–29. – Bán Ferenc gy., 1980); Kaposvár (Lévai József, 1988. 4.).

FF: Eger (SMK 128/II. 43. – Dömötör Sándor gy.); Gesztete (MZA 93015. – Varga Norbert gy., 2011).

AF: Tiszanagyfalu, Galgamácsa (SMK 128/II. 17., 46. – Dömötör Sándor gy.); Zsadány (EA 9866/4. – Nagy Lajos gy., 1957); H. n. – 2 (DMNA 716/619., 626. – Béres András gy., 1963); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 63., 132.); Magyarcsanád (Bosnyák Sándor, 2001. 291.); Kocsér (MZA 97230. – Magyar Zoltán gy., 2013).

ER: Szederjes (Magyar Zoltán, 2011a. I. 314.).

**D 8.1.1. A megtáncoltatott grófné.** A betyárok összetalálkozva a pandúrokkal, együtt mulatnak velük a csárdában/a nádasban.

AF: Tiszanagyfalu (SMK 128/II. 17. – Dömötör Sándor gy.); Magyarcsanád (Bosnyák Sándor, 2001. 291.).

**D 8.1.3. A mestergerendába vágott balta.** A betyárok mielőtt mulatni kezdenek, a ház mestergerendájába vágják a baltájukat.

DT: Kerkakutas (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Kisrákos (SMK 223/XII. 3. – Dömötör Sándor gy., 1953).

AF: Galgamácsa (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).

**D 8.2. A betyárok vendége.** A betyárok megállítanak az erdőben egy vándort/egy utazót/egy arra kocsizó urat/felkeresnek egy papot, majd bekötve a szemét elvezetik titkos rejtekhelyükre, ahol vendégül látják/igénybe veszik lelkeszi szolgáltatásait, majd a szemét újra bekötve és hallgatásra szólítva fel, visszaviszik oda, ahol találtak vele.

DT: Kórógy (Penavin Olga, 1978. 53–54. – Garay Ákos gy., 1910); Kisrákos/Teresztyénszecsőd (EA 10102/3–4. – Imre Sándor gy., 1956); Szatta\* (EA 19165/2. – Avas Kálmánné gy., 1976); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 137.).

FF: Borsodnádásd – 2 (EA 22001/5–7., 10. – Dobosy László gy., 1975, 1981).

AF: Nyírbátor (BIMA 141-83/183. – Ratkó Lujza gy., 1982).

## **D 8.3. Az udvarias betyárok.**

**D 8.3.1. A betyárok és József nádor.** Lovas betyárok támadják meg József nádor kocsiját/Nógrád megye főispánját, de amikor megtudják, hogy ki ül a hintóban, kalapot lengetve üdvözlik, és elkísérik a pusztá/az erdő széléig, hogy semmi bántódása ne essék.

AF: Kiskunhalas (EA 4468/357–358. – Nagy Czirok László gy., 1950-es évek); Kiskunhalas (EA 12969/50–51. – Nagy Czirok László gy., 1961).

FF: Várgede (MZA 92706. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

→MZ II. Q 315.4.

**D 8.3.2. Az uraság szivarja.** A betyárok az országúton megállítanak egy arra utazó földbirtokost, és a pénzen kívül a szivarjait is elveszik tőle, de némi idővel később utána nyargalnak eggyel, hogy neki is legyen mit szívnia, amíg hazaérkezik.

KM: H. n. (Vasárnapi Ujság, 1862. 191.).

**D 8.4. Az álruhás betyár.**

**D 8.4.1. A betyár lányruhában.** A betyár női ruhába öltözve megy rabolni.

DT: Tapolca (Paget, John, 1987. 290. – 1839); Vállus (Penánovics Katalin, 1991. 119.).

FF: Szin\* (Magyar Zoltán, 2001a. 345.).

AF: Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).

**D 8.4.2. A koldusnak öltözött betyár.** A betyár taligás koldusnak öltözve, a hónap alá mankót véve megy be a városba meggyőződni arról, hogy az orgazdák mennyiért adják el a lopott lovakat.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 67.).

**D 8.4.3. A katonatisztnak öltözött betyár.** A betyárok lelőnek egy katonatisztet, majd egyikük annak a ruhájába öltözve a tisztelgő örök között megy be a földesúrhoz, és kirabolja őt. Amikor távozik, meghagyja a posztoló katonának, hogy az elkövetkező két órában el ne mozduljanak arról a helyről.

SZ: Gyimes: Barackos pataka (Gál Péter József, 2017. 93–94. – 1994).

**D 8.4.5. Női betyárok.** A falubeli asszonyok betyárruhát öltve támadnak rá a kastélyra, és sarcolják meg a földesurat.

AF: Nyírtura (NIFA 117/6. – Heleszta Sándor gy., 1959).

**D 8.5. A tányér alatt hagyott cédula.** Egy betyár úriembernek öltözve bemegy a vendéglőbe, és az ebéd végeztével a tányér alatt hagy egy cédulát, amelyen az áll, hogy jól megebédelt, ám nem fizetett. / Az inkognitóban megjelenő betyár távozás előtt felírja egy fára a nevét, és hogy ott járt.

ER: Kalotaszentkirály-Zentelke (Magyar Zoltán, 2004a. 309–310.).

FF: Felsőszolca (EA 2120/36–36a. – Igaz Mária gy., 1947).

**D 8.6. A betyárvirtus.** A betyárok lovastul mennek be a csárdába.

AF: Bátya (KJMNA 26.65/29. – Fehér Zoltán gy., 1963).

**D 8.7. A betyárok szalonnasütő nyársra.** Hét betyár leül szalonnát sütni. Amikor végeznek a sütéssel, mind a heten földbe szúrják a nyársukat, és az egyik gyökeret eresztve hatalmas tölgyfává terebélyesedik. Mivel a fának hét ága van, Hetestölgynek is nevezik.

AF: Nyírmihálydi (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 238.).

D 8.9. Egyéb hagyományok.

AF: Kecskemét (SMK 128/II. 42. – Dömötör Sándor gy.); Tiszaigar (EA 4094/112. – katona Imre gy., 1949).

**D 9. A természetfeletti képességű betyár.**

**D 9.1. A sebezhetetlen betyárok.**

**D 9.1.1. A burokbán született betyár.** Azt a férfit (betyárt), aki burokbán született, nem fogja sem a puskagolyó, sem az ágyúgolyó.

AF: Nagykőrös (Barna Gábor, 1978. 440.).

**D 9.1.2. A sebezhetetlen betyár.** A betyár testét csodálatos módon nem fogja a golyó.

DT: Kadarkút (EA 5886/46. – Hofer Tamás gy., 1953).

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 85–87.).

SZ: Kisbacon (Vajda László, 1944. 141.).

**D 9.1.3. A csak mágikus módon megölhető betyár.** A betyárt csak szentelt puskagolyóval lehet lelőni.

SZ: Kisbacon (Vajda László, 1944. 141.).

**D 9.2. A betyár tenyerébe forrasztott vasfű.** Az a betyár (rabló), akinek a tenyerébe vasfű (vérfű/pokolfű/zárnyító fű) van forrasztva, a keze érintésével minden zárat/lakatot/béklyót ki tud nyitni/a bilincs nem marad meg rajta.

DT: Murakeresztúr (Seemayer Vilmos, 1933. 162.); Bellye (Penavin Olga, 1978. 52.).

FF: Feldebrő (Verebélyi Kincső szerk., 1998. 81. – Erdős József gy., 1914); Mikóháza (EA 14557/40. – Pataki Katalin gy., 1966); Taktaszada – 4 (Szabó Lajos, 1975. 271–272.); Zabar (Villányi Péter, 1992. 162.); Bussa (MZA 25404. – Varga Norbert gy., 2003); Torna (MZA 84420. – Magyar Zoltán gy., 2003).

AF: Tiszántúl (Balkányi Szabó Lajos, 1860. 144–145.); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1937. 6.); Tiszaigar (EA 4094/104. – Katona Imre gy., 1949); Bókaháza (MOA 10763. – Fülöp Károly gy., 1952); Kocsord (MOA 8450. – Ferenczi Imre gy., 1953); Kállósemjén-Újfaluret – 2 (JAMNA 190-67/67., 68–69. – Erdész Sándor gy., 1961); Karcsa (Balassa Iván, 1963. 56.); Szank (Nagy Czirok László, 1965. 250.); Kunhegyes (MOA 7648. – Szűcs Sándor gy.); Bezdán (Bosnyák Sándor, 1968. 94.); Kistelek\* (Uő, 1973b. 86.); Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 319.); Nyírség (Erdész Sándor, 1974. 247–248.); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.); Temerin (Csorba Béla, 1980. 140.); Nyírség (Béres András., 1985. IV. 10.); Bezdán (Bosnyák Sándor, 1987. 495.); Nagytárkány (Viga Gyula, 1996. 300.).



ER: Kóbor/Dombos (Miskolczy Ambrus szerk., 2016. 156. – Köpeczi Bodos Sámuel gy., 1789); Fogaras (Uo., 181. – Baló Bálint gy., 1790); Nagymoha – 2 (AFAR Mg. 1658. I. i., j. – Faragó József gy., 1967); Szék\* (Hoppál Mihály, 1976. 65.); Detrehemtelep – 2 (Keszeg Vilmos, 1999. 349.).

SZ: H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 252.); Hétfalu\* (Erdély–Erdély Népei, 1898. 20.); Bukovina (Bosnyák Sándor, 1977. 51–52.); Józseffalva (Uő, 1984. 182.); Korond (István Lajos, 1995. 92–93.).

MO: Szabófalva (Wichmann Györgyné, 1907a. 214.; Balassa Iván, 1989. 240.); Lujzikalugar (KJNTA Csángó Archívum K 21/14. – Lükő Gábor gy., 1933); Diószén, Klézse, Magyarfalva, Pokolpatak – 3 (Bosnyák Sándor, 1980. 38–39.); Szabófalva (Csoma Gergely, 2016. 479. – 1989); Klézse (Halász Péter, 2005. 233.).

### **D 9.2.1. A vasfű megszerzése.**

**D 9.2.1.1. A vasfű megszerzésének ideje.** A vasfüvet csak május első hetében éjjel/éjfélkor/napkelte előtt lehet meglelni. Arról lehet megismerni, hogy bár nappal rozsdás színű, éjszaka fényes és ragyog.

AF: Kállósemjén-Újfalurét (JAMNA 190-67/67. – Erdész Sándor gy., 1961); Nagytárkány (Magyar Zoltán, 2009b. 145.).

FF: Torna (MZA 84420. – Magyar Zoltán gy., 2003).

**D 9.2.1.2. A vasfüvet hozó sündisznó.** A betyárok/akik vasfüre akarnak szert tenni, keresnek egy sündisznófészket, és sündisznó kölykeit bezárják egy vasládába. A sündisznó felkutat és elvisz a ládához egy szál vasfüvet, hogy a kicsinyeit kiszabadítsa vele. A sündisznó által otthagytott vasfüvel minden zár kinyílik.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 271.).

AF: Kállósemjén-Újfalurét (JAMNA 190-67/69. – Erdész Sándor gy., 1961); Egyházaskér (Ferenczi Imre, 1973. 319.); Topolya (Borús Róza, 1976. 129.); Temerin (Csorba Béla, 1980. 140.).

ER: Detrehemtelep (Keszeg Vilmos, 1999. 349.).

SZ: Korond (István Lajos, 1995. 92–93.); Korond (EA 26194/34.; EA 27115/76. – Gub Jenő gy., 1995).

MO: Szabófalva (Wichmann Györgyné, 1907a. 214.); Lujzikalugar (KJNTA Csángó Archívum K 21/14. – Lükő Gábor gy., 1933); Külsőrekecsin (Halász Péter, 2005. 130. – 1978); Klézse (Uo., 233.).

**D 9.2.1.3. A vérfüvet hozó teknősbéka.** A betyárok/akik vérfüre akarnak szert tenni, kis teknősbékákat fognak és azokat bezárják egy vasládába/leteszik egy botokkal körülkerített helyre. A kis teknősbékák anyja keres egy vérfüvet, amit a ládához/a botokhoz érintve kiszabadítja a kicsinyeit. A teknősbéka által otthagytott vérfüvel minden zár kinyílik.

AF: Bezdán (Bosnyák Sándor, 1968. 94.); Bezdán (Uő, 1987. 495.).

DT: Bellye (Penavin Olga, 1978. 52.).

**D 9.2.1.4. A zárnyitó füvet hozó madár.** A betyárok/akik zárnyitó füre akarnak szert tenni, beszögezik a fekete harkály odúját. A madár zárnyitó füvet keres,

hogy be tudjon menni az odúba és enni adhasson a fiókáinak/A betyárok egy piros kendőt terítenek az alá a fa alá, amelyen kék szajkó fészkel. A madár által otthagytott/a fa tövébe ejtett fűvel minden zár kinyílik.

DT: Murakeresztúr (Seemayer Vilmos, 1933. 162.); Birján (Berze Nagy János, 1940. III. 256.).  
FF: Zabar (Villányi Péter, 1992. 162.); Bussa (MZA 25404. – Varga Norbert gy., 2003);  
Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 187–188.).

**D 9.3. A nagyerejű betyár.** Az a betyár, akinek vasfű van forrasztva a tenyerébe, olyan erős, hogy egy bikát a szarvánál fogva a földhöz tud vágni.

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 271.).

**D 9.4. A láthatatlan betyár.** Az az ember (betyár), akinek vasfű van forrasztva a tenyerébe, láthatatlanná tud válni.

AF: Karcsa (Balassa Iván, 1963. 262.; Bihari Anna, 1980. 124.).

**D 9.5. A holt ember keze.** Ha a betyárok kiásnak a temetőben egy halottat, levágják könyökből valamelyik kezét, és azzal háromszor körüljárják azt a házat, amelyet ki akarnak rabolni, nyugodtan bemehetnek, mert az ott lakók közül senki nem ébred fel.

ER: Kóbor/Dombos (Miskolczy Ambrus szerk., 2016. 156. – Köpeczi Bodos Sámuel gy., 1789); Fogaras (Uo., 180. – Baló Bálint gy., 1790).  
MO: Szabófalva (Wichmann Györgyné, 1907. 214.).

**D 9.6. A megbabonázott kutyák.** A betyár olyan képességgel bír, hogy pusztán nézésével a legmérgeesebb kutyát is meg tudja szelídíteni.

AF: Kiskunhalas/Monor (EA 139/19. – Borzsák Endre gy., 1939; Borzsák Endre, 2009. 145.).

**D 10. A betyárok bandája.**

**D 10.1. A héttagú betyárcsapat.** Hét betyárból álló betyárcsapat. / A Vasi-hegyháton elterjedt szólás egy héttagú banda kapcsán: „Heten vannak, mint a gersei ördögök”.

AF: Polgár (EA 9518/3. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Nyírmihálydi (Ferenci Imre–Molnár Mátyás, 1972. 238.).  
DT: Gerse (EA 2446/2. – Dömötör Sándor gy., 1951).

**D 10.2. A tizenkét tagú betyárcsapat.** A betyárok bandája 12 főből áll/a vezérrel együtt tizenketten vannak a csapatban.

DT: Bábonymegyer (EA 2062/96. – Morvay Judit gy., 1947); Bogyoszló (MZA 71637. – Lackovits Emőke gy., 1969); Törökkoppány (EA 21150/29. – Bősze Gábor gy., 1981); Almamellék (Eperjessy Ernő, 2006. 318–319.).  
FF: Szalonna (EA 2112/343. – Irányi Lujza gy., 1947); Szalonna, Görömböly, Sajószentpéter (SMK 128/II. 10., 15., 43. – Dömötör Sándor gy.); Parádharma (Bodgál Ferenc, 1970. 47.);

Bódvavendégi (MZA 32. – Magyar Zoltán gy., 1996); Csoltó (MZA 92996. – Varga Norbert gy., 2001); Csoltó (MZA 92998. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Nemesoroszi (MZA 103047. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.); Orosháza (EA 9948/7–8. – Szabó Ferenc gy., 1957); Tiszamogyorós (NIFA 124/120–121. – Dégh Linda gy., 1962).

**D 10.3. A betyárok serege.** A betyárok bandája 40/56/100 főből áll.

FF: Szalonna, Krasznokvajda (SMK 128/II. 9., 48. – Dömötör Sándor gy.); Oldalfalva (MZA 93012. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**D 13. A betyár menekülése.**

**D 13.1. A fordított patkó.** A betyárok fordítva veretik lovuk lábára a patkót/ megfordítják a ló lábán a patkót, hogy ezáltal megtévesszék az üldözőiket.

DT: Böde (Balogh Balázs, 1990. 134.); Hegykő (Bosnyák Sándor, 2001. 288.).

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.).

**D 13.2. A fordított lábbeli.** A betyárok megfordítják a lábbelijüket is, hogy az üldözőiket ezáltal is megtévesszék.

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 102.).

**D 13.3. A fordított menés.** A betyárok/bujdosók hátrafelé közlekednek, hogy az üldözőiket ezáltal is megtévesszék.

AF: Salánk (MZA 94331. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**D 13.4. A megtévészett csendőrök.** Az üldözött betyár menekülés közben nem tudván már hová elbújni, a nyomtató lovak közé áll, és az ott dolgozó embert félrelökve úgy tesz, mintha ő dolgozna ott. Az odaérkező csendőrök tőle kérdezik, hogy nem látott-e egy menekülő betyárt, majd továbbállnak.

AF: Apátfalva (MZA 28417. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**D 13.5. A betyár ugratása.** A pandúrok által üldözött betyár egy magas szikla tezejére ér, és mivel más szabadulási lehetősége már nincsen, a lova hátán leugrat a szikláról (és eltűnik az üldözői szeme elől).

ER: Várasfenes (Kun József, 1998. 77. – 1957); Nagybánya–Veresvíz\* (Magyar Zoltán szerk., 2010. 103. – Görbe István gy., 1958–1960); Várasfenes, Köröstárkány (Magyar Zoltán, 2013a. 76.).

**D 13.6. Menekülés az alagúton keresztül.** A betyárok egy titkos alagúton keresztül menekülnek el a csárdából az ott rajtuk ütő pandúrok elől.

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 8.); Kondoros (Szabó Ferenc, 1964. 53–54.); Kondoros (EA 8899/12. – Dobos Ilona gy., 1968); Karcag (MZA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Karcag (MZA 59561. – Végh József gy., 1976); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).

FF: Márianosztra (MZA 110195. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**D 13.7. Az életmentő hátsó kijárat.** A betyárok a csárda/tanya/pásztorkalyiba hátsó oldalán lévő kijáraton menekülnek el a közeledő pandúrok elől. / A csárdás a kutyájával egy lyukat kapartat a csárda hátsó falán, és azon a lyukon osonnak ki a betyárok a megjelenő pandúrok elől.

DT: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955); Zselicség – 2 (MZA 26963., 26964. – Eperjessy Ernő gy.).

AF: Szentetornya (Beck Zoltán, 1996. 105. – 1959); Kocsér (MZA 97230. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**D 13.8. Menekülés a padlásán keresztül.** A csárda padlásán rejtőző betyár a nád-tetőt félretolva menekül el az őt kereső pandúrok elől.

AF: Nyírbátor (EA 4036/3–4. – Béres András gy., 1953); H. n. (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963).

**D 13.9. Menekülés a kéménykürtön keresztül.** A betyárok a nyitott kéménybe felkapaszkodva és azon kibújva menekülnek el a csárdába betoppánno pandúrok elől.

AF: Kondoros (Magyar Nemzet, 2007. augusztus 18. 15.).

**D 13.10. A fa tetejére rejtőzött betyár.** A rendőrök által keresett betyár egy magas fa tetejére felmászva rejtőzik el az üldözői elől.

AF: Nyírtura (JAMNA 141-67. – Vámos Mária gy., 1959).

**D 13.11. A fa odvába rejtőzött betyár.** A bujdosó betyár az egy terebélyes fa odvas belsejébe rejtőzik el az üldözői elől.

AF: Bácska (Penavin Olga, 1978. 50.).

**D 13.12. A padlásra rejtőzött betyár.** Egy betyár a ház/csárda padlására rejtőzik az őt kereső pandúrok elől.

AF: Tiszaigar (Küllös Imola, 1988. 23. – Katona Imre gy., 1949); H. n. (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963).

**D 13.13. A templomtoronyba rejtőzött betyár.** Egy betyár üldözői elől a templom tornyában húzza meg magát.

DT: Sopronhorpács (XJMNA 467-69. – Énekes Kálmán gy., 1967).

**D 13.14. A jászolba rejtőzött betyár.** Egy betyár az őt kereső pandúrok elől az istállóban az állatok jászolába rejtőzik el a széna alá.

DT: Kemendollár – 2 (EA 4196/1., 1–2. – Szentmihályi Imre gy., 1953).

**D 13.15. A kenyérgyúró teknő alá rejtőzött betyár.** A csendőrök elől menekülő betyárt egy kenyérsütő teknő alá rejtik el, ahol az üldözői nem veszik észre.

AF: Vajdácská (Szűcs Havaska, 1966. 311.); Apátfalva (MZA 28391. – Sinkó Rozália gy., 1999).

**D 13.16. A szoknya alá rejtőzött betyár.** A sorozó bizottság elől a katonának kiszemelt legény a szeretője szoknyája alá bújik.

AF: H. n.\* (DMNA 716/618. – Béres András gy., 1963).

**D 13.16.1. A szoknya alá rejtett pálinka.** A fináncok elől a falusi gazda fonó felesége szoknyája alá dugja a feketén főzött pálinkát, ahol az érkező fináncok nem találják meg.

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2007d. 213–214.).

**D 13.17. A cserépedények közé rejtett betyár.** A vásárra menő fazekasok a szerkére pakolt cserépedények közé rejtik el a bujdosó betyárt, akit ott az őt kereső pandúrok nem fedeznek fel.

FF: Túróc völgye (Ujváry Zoltán, 2000. 277–278.).

AF: Nagykunság (Béres András, 1985. IV. 10.).

**D 13.18. Az egyházi menedék.** Az őt meglincselni akaró emberek elől a betyár a falu plébániájára menekül, ahol a pap megvédi a feldühödött tömegtől, majd futni hagyja.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 127–128.).

**D 13.20. A menekülés közben eldobott pénz.** Az üldözői elől menekülő betyár a nála lévő pénzt feldobja egy szekérre/bedobja egy házba, hogy őrizze meg. A betyár később visszatér a pénzért és elviszi azt/soha többé nem látják, és a szerencsés gazda gazdag lesz a pénz által.

AF: Bezdán (Bosnyák Sándor, 1987. 500.); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133–134.).

**D 14. A betyár elfogása.**

**D 14.1. Az árulás következtében elfogott betyár.** Az üldözött betyár holttestét az uradalmi tiszt/a szeretője/egy ismerőse árulja el a csendőröknek.

AF: Gyoma (SMK 128/II. 15. – Dömötör Sándor gy.); Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.); H. n. (DMNA 716/647. – Béres András gy., 1963).

SZ: Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1984. 182.).

**D 14.2. Az alvás közben elfogott betyár.** A menekülő/az örkdő betyár elalszik a fáradtságtól, és mire felébred, már a pandúrok állnak felette. Miközben az elfogott betyárokat az akasztófa alá kísérik, a társa szemrehányóan azt mondja rosszul örkdő társának: „Ha azt a néhány percet nem bírtad ki ébren, alhatsz most már öröklétig!”

AF: Szank – 2 (EA 6174/17–18., 23.; Nagy Czirok László, 1965. 235. – Nagy Czirok László gy., 1956); Tiszacsege (DMNA 435/5. – Bencsik János gy., 1957).

**D 14.3. A betyárok szemébe szórt só.** A pandúrok a betyárokkal mulatoznak együtt a csárdában mindaddig, amíg az egyik pandúr belemarkol az asztalon lévő sóba, és azt a szemébe vágja a betyároknak, akik így harcképtelenné válva nem tudnak ellenállni.

DT: Böde (Balogh Balázs, 1990. 135.).

**D 14.4. A disznóólban elfogott betyárok.** A betyárok az őket üldöző zsandárok elől egy disznóólba rejtőznek/szorulnak be, de amikor elfogy az utolsó töltényük is, kénytelenek megadni magukat.

AF: Tiszaigar (EA 4094/435. – Katona Imre gy., 1949).

**D 14.7. A betyár elfogása (egyéb hagyományok).**

DT: Kemendollár (EA 4196/1–2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 43.).

AF: Tiszaigar (EA 4094/123. – Katona Imre gy., 1949); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 64.).

**D 15. A betyár szökése.**

**D 15.1. A lova hátán megszökő betyár.** Az elfogott betyárt lóháton kísérik, míg nem kiugrat a kísérői közül, és lova hátán elviharzik/mígnem észrevétlenül kioldja a karikását, és a pandúrokat a karikásával maga előtt hajtva megszökik.

AF: Szank (EA 6174/17–18. – Nagy Czirok László gy., 1956); Tiszacsege (DMNA 435/5. – Bencsik János gy., 1957); Kiskunhalas (Nagy Czirok László, 1965. 225–226.; Bereznai Zsuzsanna–Nagy Czirok László, 2011. 48.).

**D 15.2. Szökés vasfű segítségével.** Az elfogott betyárt akárhányszor zárják börtönbe, mindannyiszor megszökik, mert a tenyerébe vasfű van forrasztva. Amikor kitudódik a titka, a börtönőrök levágják a kezét.

AF: Kállósemjén-Újfalurét (JAMNA 190-67/69. – Erdész Sándor gy., 1961); Kistelek\* (Bosnyák Sándor, 1973b. 86.); Nyírség (Erdész Sándor, 1974. 247–248.).

SZ: Józseffalva (Bosnyák Sándor, 1984. 182.).

MO: Szabófalva (Csoma Gergely, 2016. 479. – 1989).

**D 15.3. A szennyvízcsatornán át megszökő rabok.** A börtönbüntetésre ítélt legények a börtön szennyvízcsatornáján keresztül szöknek meg. Amikor a sötétben már nem tudnak tovább tájékozódni, egy macska nyávogása vezeti ki őket a szabadba.

ER: Magyardéce (MZA 85667. – Balla Tamás gy., 1995).

#### **D 15.4. A furfangos szökés.**

**D 15.4.1. A betyár kulcsa (Az álomporos bor).** Egy betyárt elfognak a pandúrok, és maguk előtt kísérik. A betyár megszomjazva előveszi a kulcsát és iszik belőle, majd a pandúrokat is megkínálja a borból, de úgy, hogy észrevétlenül elzárja azt a rekeszt, ahol a tiszta bor van, és a pandúrok már a másik rekeszben lévő álomporos borból kortyolnak. Miután a pandúrok a bortól álomba szenderülnek, a betyár megszökik.

AF: Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.).

**D 15.4.2. A bányából megszökő rabok.** A bányamunkára elítélt rabok a tárna mélyén a csákányaikkal agyonverik az őröket, majd a só helyett magukat vonatva fel a bivalybőrben, megszalasztják a fent várakozó felügyelőket, és társaikkal együtt elszöknek.

MO: Aknavásár (Gegő Elek, 1838. 16.).

**D 15.4.3. A keskeny palló.** A rendőrök az elfogott betyárt (Kodrát) egy patak fölött kísérik át. Amikor a szűk pallóra lépnek, a betyár belelökki a vízbe először a hátsó, majd az előtte lévő rendőrt, és amíg azok kievickélnek a patakából, ő elszalad.

AF: Krasznamihályfalva (MZA 107214. – Magyar Zoltán gy., 2016).

#### **D 15.7. A betyár szökése (egyéb hagyományok).**

AF: Bag, Mindszent (Bosnyák Sándor, 2001. 289.).

#### **D 16. A betyár börtönévei.**

**D 16.1. A betyár szabadulása.** Egy betyár olyan különleges vasalót készít a királynénak (Erzsébet királynénak), amiért jutalmul szabadon engedik.

AF: Tiszaszentmárton (JAMNA 301-67. – Porzolt Ferenc gy., 1964).

→MZ II. Q 224.2.

#### **D 17. A jó útra tért betyár.**

**D 17.1. A betyárból lett pásztor.** Ha egy betyár megunja a betyárságot, távolabbi vidékre vándorol, és beáll pásztorbojtárnak.

AF: Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.).

#### **D 18. Betyárokkal kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**D 18.1. Találkozás a betyárokkal.** A betyárokkal való találkozás személyes/a családi szájhagyományban öröklődő emlékei.

DT: Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 236.; Uő, 1996. 106–107.).

AF: Nagyar (Luby Margit, 1985. 59–60. – 1930); Galgamácsa (SMK 128/II. 14. – Dömötör Sándor gy.); Nyírtura (NIFA 117/9. – Heleszta Sándor gy., 1959); Újdombrád – 2 (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959).

**D 18.2. A nem látott betyár.** A betyárok a velük találkozó embert figyelmeztetik arra, hogy senkinek ne beszéljen róluk („Gombot kössön a nyelvére!”), mert különben nagyon megbánja.

DT: Bakonybél (EA 2114/51. – Pesovár Ernő gy., 1947); Pálfiszeg (EA 6305/23. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Somogy megye (EA 19182/75. – Pintér István gy., 1963); Pankasz (EA 17482/22. – Avas Kálmánné gy., 1971); Szatta (EA 19165/2. – Avas Kálmánné gy., 1976); Törökkoppány (EA 21150/30. – Bősze Gábor gy., 1981).

FF: Dobódel (EA 7273/181. – Dobos Ilona gy., 1963); Bolyk, Gömörvidék (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 148.).

AF: Tiszapalkonya (EA 635/59. – Székely László gy., 1914); Karcag (GYINMA 42/4. – Kele András gy., 1954); Kiskunhalas – 2 (Nagy Czirok László, 1995. 220–221.).

ER: Bályok (MZA 97848. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**D 18.3. A betyár tanácsa.** Egy betyár, akit a faluszéli házban vendégül látnak éjszakára, távozóban azt a tanácsot adja, hogy az ajtót soha nem hagyják záratlan, mert sohasem tudhatják, hogy éjjel milyen ember megy be.

SZ: Nyárádköszvényes (Magyar Zoltán, 2011a. I. 182–183.).

## **D 19. A betyár halála.**

**D 19.1. A pandúrok által lelőtt betyár.** A betyárt menekülés közben lelövik az őt üldöző pandúrok. / A betyár a pandúrokkal vívott tűzharcban esik el.

DT: Fiad (Somogy vármegye, 1914. 66.); Lentiszombathely (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 369.); Kőszeg (Küllős Imola, 1988. 188. – Dobos Ilona gy., 1968); Törökkoppány – 2 (EA 21150/27., 30. – Bősze Gábor gy., 1981).

AF: Nyíradony (EA 4038/3. – Béres András gy., 1953); Hódmezővásárhely (Szent István, 2000. 125.).

**D 19.2. A kivégzett (felakasztott) betyár.** Az elfogott betyárt halálra ítélik, és felakasztják. / A betyárokat elrettentésül elfogásuk helyszínén tárgyalás nélkül akasztják fel. A kivégzésre többnyire a hely neve (Akasztó-domb/Bitófák/stb.) is utal.

DT: Hegyhátszentpéter\* (Dömötör Sándor, 1985. 40. – 1957); Nagykanizsa (Zala megye földrajzi, 1964. 590.); Balatonzamárdi (Piller Dezső, 1967. 301.); Berkesd (EA 16882/15. – Dallos István gy., 1970); Balatonzamárdi, Somogysárd, Rinyaújlak, Istvándi, Darány (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 144., 424., 776., 804., 808.); Somogyvamos (MZA 90881. – Magyar Zoltán gy., 2009); Vágkirályfa (MZA 90728. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Szászfa (EA 2112/361. – Irányi Lujza gy., 1947); Garany (Géczy Lajos, 1994. 282–283.); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 105.).

AF: Nagyszalonta (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV., 1924. 347.); Nyíregyháza (SMK 128/II. 9. – Dömötör Sándor gy.); Hajdúbagos (EA 5883/11. – Béres András gy., 1953); Orosháza (EA 9948/6. – Szabó Ferenc gy., 1957); Szank (EA 6174/23. – Nagy Czirok László gy., 1956); Balmazújváros (EA 6678/2. – Béres András gy., 1960); Bere (EA 12767/26. – Bura László gy., 1960); Gyulaháza (JAMNA 233-67/4. – Szabó Imréné gy., 1962); Tiszamogyorós (NIFA 124/121. – Dégh Linda gy., 1962); Kisújszállás (DE MNYT K-557/54. – Zsoldos



Emese gy., 1968); Karcag (GYINMA 1414-76/17–18. – Krémer László és Hetyési Sándor gy., 1976); Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 245. – Kovács Szeréna gy., 1980); Magyarcsanád (Bosnyák Sándor, 2001. 289.); Bihardiószeg (BBE MIK Á-565/23. – Biroga Mónika gy., 2004); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.).

**D 19.2.1. A betyár utolsó nótája.** A halálra ítélt betyár az akasztófa alatt elénekli a kedvenc nótáját.

DT: Berkesd (EA 16882/15. – Dallos István gy., 1970).

**D 19.2.2. A késett kegyelem.** Az akasztani vitt betyár kegyelmet kap, de mire a felmentést tartalmazó irat megérkezik, az ítéletet már végrehajtották.

DT: Darány (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 808.).

AF: Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 245. – Kovács Szeréna gy., 1980); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 138–139.).

**D 19.2.3. Az akasztófáról leszakadt betyár.** A kivégezni vitt betyár leszakad az akasztófáról, minekután a fennálló törvények értelmében szabadon engedik.

DT: Hegyhátszentpéter (Dömötör Sándor, 1985. 40. – 1957).

**D 19.2.4. Az akasztófától megmentett betyár.** A kivégezni vitt betyárt egy falubeli lány megmenti az akasztástól azáltal, hogy vállalja, hogy feleségül megy hozzá.

DT: Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.).

**D 19.2.5. A felmentés lehetősége.** Egy betyárt kötél általi halálra ítélnék. A bírák közlik vele, hogy abban az esetben felmentik, ha akad egy szűzlány, aki anyaszült meztelenül háromszor körbejárja a bitófát. Akad is egy olyan lány, de mivel a legény másba szerelmes, inkább vállalja a halált.

AF: Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 245. – Kovács Szeréna gy., 1980).

**D 19.3. A társa által orvul megölt betyár.** A betyár tartva attól, hogy a társa meg akarja ölni, úgy dönt, hogy ő végez vele, és amikor az itatni/inni megy és a kút fölé hajol, hátulról fegyverrel úgy fejbe vágja, hogy már holtan zuhan bele a kútba.

DT: Kaszópusztza (EA 15478/7. – Juhász László gy., 1967).

**D 19.4. Az öngyilkos betyár.** A bujdosó betyár Ráday közeledtének a hírére/a közeledő csendőrök láttán ijedtében felmászik a padlásra, és hogy ne kerüljön a kezükbe, fölakasztja/főbe lövi magát.

AF: Gyanta (Kun József, 1998. 139. – 1957); Tápé (EA 8052/25–26. – Dobos Ilona gy., 1966); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 65.).

DT: Pásztori (MZA 111048. – Balázs Livia gy., 1973).

**D 19.5. A balszerencsés menekülés.** A pandúrok által üldözött betyár menekülés közben lovastul belesüllyed az ingoványba úgy, hogy csak a kalapja marad a víz felszínén/leugrat egy magas kőszikláról, de a lovával együtt szörnyethal.

AF: Cegléd (Ballagi Aladár, 1872. 385.).

ERE: Köröstárkány, Várasfenes (Magyar Zoltán, 2013a. 76.).

**D 19.6. A befalazott betyárok.** Egy kastély/egy tanya falába három betyárt falaznak be bosszúból.

AF: Tiszaigar (EA 4094/102. – Katona Imre gy., 1949).

**D 19.8. A betyár sírja.** Helyek, melyekről azt tartják, hogy ott egy betyár/több betyár van eltemetve.

DT: Somogy megye (EA 19182/23. – Pintér István gy., 1963); Nagykanizsa (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 590.); Kőszeg\* (Küllős Imola, 1988. 188. – Dobos Ilona gy., 1968); Kisbárapáti (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 247.); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmánné gy., 1975); Bakonya (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 651.).

FF: Felsőlánc (Stibrányi Gusztáv, 1994. 17. szám, 4.); Ipolydamásd (MZA 110340. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Orosháza (EA 9948/6. – Szabó Ferenc gy., 1957).

## D 21–30. Egyéb törvényen kívüliek

**D 21. Hamispénzverők, pénzhamisítók.** Hamispénzveréssel, pénzhamisítással foglalkozó/pénzcsináló géppel rendelkező emberek.

DT: Misefa (Kerny Terézia, 1990. 288. – Genthon István gy., 1956).

FF: Turóc vármegye\* (Ernyey József, 1923. 107.; Szendrey Zsigmond, 1926. 82.); Kesznyéten (Galuska Imre, 1992. 105–106. – 1961); Lévárt (Ujváry Zoltán, 2000. 256.; Uő, 2002. 454. – 1973); Nagycétény, Hontvarsány (MZA 83569., 83824. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Nagybörzsöny (MZA 111187. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Tiszaszentmárton (JAMNA 301-67. – Porzolt Ferenc gy., 1964); Krasznamihályfalva (MZA 107213. – Magyar Zoltán gy., 2016).

ER: Feketeerdő (Bihari népmondák, 1995. 23–25. – Fábíán Imre gy., 1984); Tordatúr (Csögör Enikő, 1998. 231–232.); Torockó (Balogh Szabolcs, 2002. 12.; Magyar Zoltán, 2008a. 281–282.); Apáca (Magyar Zoltán, 2011a. I. 248.).

SZ: Maroshévíz (BBE MİK D-23/158–159. – Bodor József gy., 1964); Kibéd (Ráduly János, 2006. 21.).

→MZ II. P 293.2. →MZ VII. C 805.3.

**D 21.1. A küszöb alatti pénzprés.** A pénzhamisító úgy ver hamis pénzt, hogy mások is bűnrészessé váljanak a pénzverésben: a háza küszöbe alá helyezi a prést olyan formán, hogy mindenki, aki az ajtón belép, a tudtán és akaratán kívül nyom egy-egy tallért.

ER: Feketeerdő (Bihari népmondák, 1995. 23–25. – Fábíán Imre gy., 1984); Torockó (Balogh Szabolcs, 2002. 12.; Magyar Zoltán, 2008a. 281–282.).

**D 25. Csempészek.** Dohánycsempészettel/sócsempészettel/a lopott állatok országhatáron történő áthajtásával foglalkozó emberek.

FF: Makranc (MZA 84664. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Berzétékőrös (Magyar Zoltán, 2011c. 123.); Pányok (MZA 99943. – Magyar Zoltán gy., 2014).

AF: Csokaly (Magyar Zoltán, 2012c. 152.).

SZ: Küsmöd (Orbán Balázs, 1868. I. 142.); Csíkszentkirály (Tánczos Vilmos, 2008. 85–86.);

Gyimes: Magyarcsügés (Takács György, 2001. 60.).

**D 26. Embercsempészek.**

**D 26.1. A kos hasa alá kötözött ember.** Az országhatár közelében legeltető pásztor embercsempészetből gazdagszik meg; a vezérkos hasához kötözi a szökni akaró embert, akit – mivel az állat hosszú gyapja eltakarja – a határőrök nem fedeznek fel.

AF: Bodófalva (KJNTA 259-98/32. – Magyar Etelka gy., 1998).

**D 27. Vadorzók.** Orvvadászok, rabsicok, akik többnyire kijátsszák a vadőrök/a csendőrök figyelmét/akik a környékbeli urak asztalára szállítják az illegális vadhúst.

DT: Somogy megye – 2 (EA 19182/5–20., 25–27. – Pintér István gy., 1963); Páka – 2 (Molnár László, 1999. 111–112.).

FF: Szepesség (Neidenbach Ákos, 2000. 48. – Rónaky Kálmán gy., 1930); Börzsöny vidéke (Puskás Péter–Végh József, 1997. 162.); Égerszög (Magyar Zoltán, 2001a. 346.).

**D 27.1. Az elrejtett vadászfegyverek.** Az orvvadász nem hord magánál puskát, ellenben az erdő minden szegletében/a határ minden részén van elrejtve fegyvere.

FF: Égerszög (Magyar Zoltán, 2001a. 346.).

**D 29. Csalók, szélhámosok.** Hamiskártyások/trükkös tolvajok/az emberek hi székenységét kihasználó csalók, szélhámosok.

DT: Kistrákos (SMK 223/XII. 4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Hetény – 2 (MZA 108821., 108822. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2017).

FF: Vámosmikola (Vasárnapi Ujság, 1855. 151.); Hont vármegye (Hóke Lajos, 1884. 614.); Gimes (MZA 108853. – Danczi Lajos gy., 1953–1964); Kéménd (MZA 102855. – Parák Endre gy., 1984); Leléd, Ipolyszalka (MZA 9893., 90026. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Nagymaros (MZA 110926. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Gyula (MNAR HS 82503. – Lindenberger Kálmán gy., 1969–1975).

ER: Nagymoha (Magyar Zoltán, 2011a. I. 370–371.).

SZ: Gyimes: Antalok száda (MZA 57603. – Kakas Zoltán gy.); Gyimes: Farkasok pataka – 2 (MZA 103237., 103454. – Magyar Zoltán gy., 2015); Pálpataka (MZA 111628. – Magyar Zoltán gy., 2018).

→MZ V. M 10.

**D 29.1. A csökmői sárkányhúzás.** Egy vándorlegény (Csuba Ferke/Gelyó/stb.) magát táltosnak kiadva elhíreszteli, hogy a falu melletti nádasban egy sárkány

tanyázik, amely rengeteg pénzen ül, és felbiztatja a népet, hogy ha megfizetik, segít nekik a kincs megszerzésében. Bemegy a nádasba és hozzáköt egy hosszú kötelet egy fűzfához, majd kiált a népnek, hogy kezdek húzni a sárkányt. Amíg a falusiak a sárkányhúzással bajlódnak, a vándorlegény feltűnés nélkül kereket old a kialkudott fizetéssel. A csökmőiek/a szebellébiek csak akkor jönnek rá, hogy átverték őket, amikor sárkány helyett csak egy korhadt fűzfát húznak ki a nádasból.

AF: Szeghalom (Szűcs Sándor, 1940. 458–459.; Nagy Gusztáv, 1957. 293–295. – tanúkihallgatási jegyzőkönyv, 1789); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1940. 457. – Szívós János berekböszörményi jegyző verse, 18. század vége); Türkeve (Györffy István, 1916. 88–89. – közözlével, 1801); Nagysárrét\* (Szűcs Sándor, 1940. 456–457. – Sárrétudvari protokollum, 1807); Nagysárrét (Osváth Pál, 1875. 305–308.); Bihar vármegye (Tóth Béla, 1898–1903. V. 15–18.); Nagyunság (Györffy István, 1922. 106.); Csökmő (Dömötör Sándor, 1934.); Biharnagybajom (Szűcs Sándor, 1957. 259–260. – 1934); Perceltanya (MNAR HS 11201. – Bosnyák Sándor gy., 1968); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 21.).  
FF: Szebelléb (Höke Lajos, 1868. 614–615.; Uő, 1884. 613–614.).

**D 29.2. Az eladott kőkalangyák.** Idegen kereskedő érkezik a faluba szénát vásárolni. Egy furfangos ember a kocsmában közli vele, hogy van neki három eladó kazla a határban, és ha jól megfizeti, ő eladja azokat. Kimenve a kocsmára, az eladó bizonyosággal a távoli hegyoldalra mutat, ahol valóban látszik is egymás mellett három hatalmas kupac. Az üzlet megkötötték, az áldomást is megiszák rá, és a kereskedő csak másnap, amikor a szekerekkel a helyszínre hajtat, döbben rá, hogy becsapták, ugyanis a három halom nem szénakazal, hanem csupán három kazalhoz hasonlatos kopár szikla/sziklás domb.

ER: Kolozsvár\* (Nagy Mór, 1894. 142.); Kapnikbánya (Palmer Kálmán, 1894. 273–275.); Magyarorszárt (Tamás Irén, 1979. 221.); Magyarorszárt (Magyar Zoltán, 2012a. 313–314.).  
SZ: Gyimes: Antalok száda (Magyar Zoltán, 2003. 278–279. – Kakas Zoltán gy.).

## D 31–40. A betyárok segítői

**D 31. A betyárok orgazdái.** Módos gazdák/csárdatulajdonosok/stb., akik szoros kapcsolatot ápolnak a betyárokkal, és akik a betyárok által rabolt javakat/állatokat értékesítik/nagy haszonnal továbbadják, és abból gazdagodnak meg.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 334–335.); Somogy megye – 2 (EA 19182/21–22., 32–35. – Pintér István gy., 1963); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmánné gy., 1975); Nikla (Hársházi István, 1978. 182.); Sümegprága (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 89.); Böde (Balogh Balázs, 1990. 133.).  
AF: Nyíregyháza, Tetétlen (SMK 128/II. 9., 46. – Dömötör Sándor gy.); Tiszadada (EA 4038/1–2. – Béres András gy., 1953); Zsadány (EA 9866/3–4. – Nagy Lajos gy., 1957); Gyanta (Kun József, 1998. 138. – 1957); Orosháza (EA 9948/6. – Szabó Ferenc gy., 1957); Tiszacsege (DMNA 435/7. – Bencsik János gy., 1957); Dévaványa (MZA 25379. – Szűcs Sándor gy., 1950-es évek); H. n. – 7 (DMNA 716/617., 637–639. – Béres András gy., 1963);

Orosháza (Beck Zoltán, 1965. 150.); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 281–283. – 1964–1967); Sáp (EA 15404/32. – Molnár Ambrus gy., 1968); Mezőcsát (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Kistelek (Bosnyák Sándor, 1973b. 88.); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59–60.); Hódmezővásárhely (Szeiti Tibor, 2000. 69., 130–131.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.); Hódmezővásárhely (Szeiti Tibor, 2008. 97.).

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák, 1995. 201. – Fábián Imre gy., 1984).

SZ: Gyimes: Hidegség pataka (Magyar Zoltán, 2003. 320–321.).

→MZ VII. C 420.3. →MZ VII. C 549.4. →MZ VII. C 826.1. →MZ VII. C 952.1.

**D 31.1. Az úri orgazdák.** A legnagyobb orgazda nem más, mint a környék legmódosabb földbirtokosa/a főbíró/a szolgabíró.

AF: Nyíregyháza, Orosháza, Sáp – 2, Tiszacsege, Tiszafüred.

**D 31.2. A leleplezett orgazda (A nyomra vezető koldus).** Egy koldust az orgazdasággal foglalkozó szolgabíró udvarán éri az este, és véletlen szemtanúja lesz annak, amint a betyárok lopott lovakat hoznak és rejtenek el a portán a föld alatti istállóban. Ő vezeti nyomra a lovak után nyomozó csendőröket. Amint a bűnös üzelmekre fény derül, a szolgabíró öngyilkos lesz.

AF: Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 281–283. – 1964–1967).

**D 32. A betyárokkal cimboráló pandúrok.** A pandúrkapitány/a csendbiztos összejátszik a betyárokkal. A lopott lovak közül kiválasztja a neki tetszőket/az embereit az ellenkező irányba küldi, mint amerre a betyárok vannak/személyesen is részt vesz a betyárok rablásaiban.

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963); Hódmezővásárhely (Szeiti Tibor, 2000. 68–69.).

ER: Belényesújlak (Kun József, 1998. 129–135. – 1958).

**D 32.1. A leleplezett komisszáros.** Az egyik megtámadott gazda felismeri a tanyáját megtámadó betyárok között a pandúrkapitány hangját is. Jelenti a főkapitánynak, aki megbizonyosodva a dologról, öngyilkosságra szólítja fel a beosztottját. A kapitány főbe lövi magát. / A betyárok ellopják egy gazda szalonnáját. A szalonna a csendbiztoshoz kerül, aki orgazdaként összejátszik a betyárokkal. A bűnös üzelmekre azáltal derül fény, hogy a gazda rézdrótot húz a padláson felakasztott szalonnákba, és a nyomozás alkalmával megtalálják az orgazdánál a drótos szalonnát.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szeiti Tibor, 2000. 68–69., 69.).

**D 33. A betyáros pásztorok.** Pásztorok, akik a betyárokkal cimborálnak, segítik/vendégül látják/rejtegetik őket/társulnak velük az állatlopások alkalmával.

FF: Nagyoroszi (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.).

AF: Debrecen (Balkányi Szabó Lajos, 1865. 11–12.); Békés (EA 2379/111. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Csenger (Dömötör Sándor, 1930. 101.); H. n. – 4 (DMNA 716/636.,

640–641. – Béres András gy., 1963); Mezőcsát (NIFA 679. – Kóthy Judit gy., 1970); Jázova (Ferenczi Imre, 1973. 316.).

**D 33.1. A saját gazdáját megkárosító pásztor.** A pásztor az általa leölt állatok bőrét úgy szolgáltatja be, mintha azt farkas ette volna meg. / A juhász a számadóját birkapaprikással vendégeli meg, és közben úgy biztatja: „Egyen, mintha a magáé volna!”

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/640–641. – Béres András gy., 1963).

**D 33.2. Az egymást megkárosító pásztorok.** A pásztorok ellopják egymás állatait/megrontják egymás nyáját. / A juhász birkapaprikást főz az ellopott juhból, és a károsult pásztort is meghívja a vacsorára. Evés közben úgy biztatja: „Ügy egyen, mintha a magáé!”

AF: H. n. – 4 (DMNA 716/640–641. – Béres András gy., 1963).

→Hiedelemmondák.

**D 34. A betyárokkal cimboráló kocsmárosok.** Csárdások/kocsmárosok/csaplárosnék, akik összejátszanak a betyárokkal: bújztatják őket/jelzik nekik a pandúrok közeledtét/orgazdaként átveszik tőlük a rabolt értékeket. / A pusztai kocsmárosok bizonyos idő elteltével módos gazdáként költöznek be a községbe.

AF: Orosháza (EA 9948/16. – Szabó Ferenc gy., 1957); H. n. – 3 (DMNA 716/635., 642–643. – Béres András gy., 1963).

**D 35. A „szóbeli emberek”.** A betyárokkal cimboráló férfiak, akik a törvény által üldözött szegénylegényeknek „viszik a szót”, értesítik őket a velük kapcsolatos fejleményekről/a pandúrok szándékairól.

DT: Pásztori (MZA 111047. – Balázs Lívia gy., 1973).

AF: Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tibor, 2000. 102–104., 123., 126–127.).

**D 36. A betyárok gazdasszonya.** Falubeli/tanyasi asszony, akik elszegődik a betyárokhoz szakácsnének/mosni rájuk.

DT: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 306–307.).

FF: Nagyvisnyó (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 20.).

AF: Nyírtura (NIFA 117/11. – Heleszta Sándor gy., 1959).

**D 37. A betyárok szeretői.** Csárdásnék/juhásznék/falubeli asszonyok mint a betyárok szeretői.

DT: Rádfalva (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.); Kistrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (EA 12170/10. – Imre Sándor gy., 1956); Balatonzamárdi (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 148.); Kissomlyó, Kistrákos (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 338., 486.); Veszprémvársány (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 74.); Somogyvámos (MZA 90881. – Magyar Zoltán gy., 2009).

AF: Orosháza (EA 9948/16. – Szabó Ferenc gy., 1957).

**D 37.1. A megkínzott szerető.** A betyárok szeretőjét a pandúrok elfogják, és megkínzzák.

DT: Veszprémvarsány (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 74.).

**D 37.2. A felakasztott szerető.** A betyárok szeretőjét a pandúrok elfogják, és felakasztják, nem törődve azzal, hogy a nő gyermeket vár. / A betyárok állapotos szeretőjét a pandúrok azért végzik ki, hogy ne szülessen még egy betyár.

DT: Somogyvámos (MZA 90881. – Magyar Zoltán gy., 2009).

**D 37.3. A megnyúzott csárdásné.** Az iklódi csárdásné kikapós asszony, aki jóban van a betyárokkal is. Egyik alkalommal, amikor a csárdás távol van, a kocsmárosné a betyárokkal mulat, és megrészegedvén a pincében nyitva felejtí a csapot. Amikor a kocsmáros hazaérkezik, döbbenet látja, hogy az asszony a nagy hordóból az összes bort kifolyatta. Dühében a részeg asszonyt „megfejtí”: körbekerítí a bicskájával, majd lehúzza a lábáról a bőrt. A betyárokkal cimboráló asszony belehal a sérüléseibe, a csárdást a gyilkosság miatt elítélik, a gazdátlanává vált csárda pedig idővel romba dől.

DT: Kistrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (EA 12170/10. – Imre Sándor gy., 1956); Kistrákos (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 486.).

**D 39. A betyárok egyéb segítói.** Egy molnár, aki a betyároknak süt kenyeret/egy kovács, aki a betyárok fegyvereit javítja/lovaikat patkolja/stb.

DT: Bogyiszló (EA 2064/74. – Csermák Géza gy., 1947); H. n. – 2 (DMNA 716/635. – Béres András gy., 1963).

FF: Garammikola/Perőcsény (MZA 103045. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 15.).

ER: Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.).

**D 40. A segító jeladás (A kútgém állása).** A kocsmáros/a pásztor/a tanyasi gazda a kútgém állásával jelzi a betyároknak, hogy biztonságos-e a terep. (Ha magasba engedik a kútgémet, az azt jelenti, hogy a pandúrok/zsandárok tartózkodnak azon a helyen.).

DT: Lendvahegy (Magyar Zoltán, 2010. 136.).

FF: Garammikola/Perőcsény\* (MZA 103045. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Szeged vidéke (Tömörkény István, 1898. 89.); Szeged vidéke (Móra Ferenc, 1958. 388–438. – 1933); Hortobágy vidéke (Ujváry Zoltán, 2004. 173–174. – Szép Ernő gy., 20. század első fele); Ásotthalom\* (Kiss Ferenc, 1927. 500.); Kissárrét (Fehér Gyula, 1938. 184.); Polgár (EA 9518/3–4.; Szekeres Gyula, 1998. 78. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 14–15.); H. n. (DMNA 716/636. – Béres András gy., 1963); Karcag (Bosnyák Sándor, 1973a. 29.; Uő, 2001. 283); Vásárhelyi pusztá (S. Nagy Anikó, 1975. 491. – Gémes Gyula gy.); Balástya (Veszélkáné Gémes Eszter, 1981. 152.).

## D 41–50. A betyárok ellenségei

**D 41. Ráday Gedeon.** A betyárok legnagyobb ellensége Ráday Gedeon kormánybiztos, aki a császártól szabad kezet kap a rablók, betyárok, törvényen kívülivé lett szegénylegények kézre kerítésére/kiirtására. A rettegett Ráday üldözi/törbe csalja/válogatott kínzásokkal vallatja/kivégezteti az elfogott betyárokat.

AF: Kecskemét\* (Benkóczy Emil, 1906. 239.); Doroszló (Herceg János, 1938. 72., 102.); Tiszalök (EA 3801/7. – Béres András gy., 1952); Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 5–7.); Tápé (EA 8052/25–26. – Dobos Ilona gy., 1966); Galgamácsa (EA 8388/59. – Dobos Ilona gy., 1967); Vésztő (MMMNA 527-1968/128. – Bereczki Imre gy., 1968); Tápé – 2 (Katona Imre, 1971. 659., 660.); Feketető (Ferenczi Imre, 1973. 312–313.); Szeged vidéke (Bálint Sándor, 1981. 202.); Kunszentmárton (MOA 12719. – Villányi Péter gy., 1981); Szalárd (Bihari népmondák, 1995. 184–185. – N. N. gy., 1981); Ludas: Hajdújárás (EA 25308/10–11. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990); Kispiaç („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...” 1998. 115. – Huszka Elemér gy., 1995).

→MZ VII. B 131. →MZ VII. C 71.1. →MZ VII. D 49.

### D 42. Nevezetes csendbiztosok.

#### D 42.1. Beretvás Dániel.

**D 42.1.1. A rettegett Beretvás.** Beretvás csendbiztos keményen megvereti a neki nem tetsző/a betyárokkal cimboráló embereket.

AF: Hódmezővásárhely (EA 9948/4–5. – Szabó Ferenc gy., 1957).

**D 42.1.2. Beretvás megölése.** Beretvást Rózsa Sándor/a Szabó-gyerekek lövik agyon.

AF: Hódmezővásárhely (Szabó Ferenc, 1959. 68.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 67–68.); Hódmezővásárhely (Uő, 2008. 65–66.).

→MZ VII. C 920.4.7.

#### D 42.2. A Fehér zsandár (Laucsik Mátyás).

**D 42.2.1. A rettegett híru Fehér zsandár.** Amikor Ráday Szegedre kerül, Laucsik Mátyás lesz a jobb keze. Mindig fehér köpenyt visel, ezért nevezik el Fehér zsandárnak. Olyan félelmetes a híre, hogy előle még Rózsa Sándor is a jászolba bújik ijedtében.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 71.).

**D 42.2.2. A sebezhetetlen Fehér zsandár.** A Fehér zsandárról az a hír járja, hogy azért tudja sikerrel elfogni a betyárokat, mert a testét nem járja a golyó.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 85–87.).

#### D 42.3. Hab zsandár.

**D 42.3.1. Rigac Jancsi lelövése.** Hab zsandár lövi le az ági csárdában Rigac Jancsit.



DT: Alsómocsolád, Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 130., 210.).  
→MZ VII. C 889.8.

#### **D 42.5. Muszáj Gyuri.**

**D 42.5.1. Muszáj Gyuri besúgóí.** Muszáj Gyuri, a ravasz perzekutor besúgók segítségével jut az útonállók/a betyárok nyomára.

ER: Belényesújlak – 2 (Kun József, 1998. 129–135., 142–143. – 1957, 1958).

#### **D 42.6. Nagy István.**

**D 42.6.1. A fortélyos csendbiztos.** Nagy István, az ármás hadnagy is ért azokhoz a fortélyokhoz, amelyekhez a betyárok, azért jár túl az eszükön/azért van mindig a nyomukban.

AF: Zsadány (SMA 101-1986/75. – K. Nagy Lajos gy., 1950-es évek).

#### **D 42.8. Osváth Pál.**

**D 42.8.1. Az álruhás csendbiztos.** Osváth Pál, az utolsó híres sárréti csendbiztos egy másik pandúrral parasztruhát öltve indul Virág betyár keresésére. Amikor szállásadói előtt felfedi, hogy valójában pandúrok, mosolyogva mondják rá, hogy hiába is tréfál, mert a képükről is látszik, hogy csak szegénylegények.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1946. 39. – Osváth Pál nyomán).

#### **D 42.9. Pap János.**

**D 42.9.1. A Rózsa Sándort elfogó perzekutor.** Rózsa Sándort Pap János fogja el, miután azzal az ígérettel csalogatja elő, hogy megteszik őt is csendbiztosnak.

AF: Furta (Végh József, 1944. 111.).

#### **D 42.10. Recski Bandi.**

**D 42.10.1. Recski Bandi lova.** Recski csendbiztosnak olyan híres lova van, amely ugyan lestrapált gebének tűnik, valójában azonban minden más lónál sebesebben vágat/amely árkot, bokrot, az úton keresztbe fordult taligát is könnyedén átugrik anélkül, hogy a gazdája egyszer is ráütött volna.

AF: Tiszaigar (Béres András, 1986. XII. 11.).

#### **D 42.11. Simai csendbiztos.**

**D 42.11.1. Az álruhás csendbiztos.** Simai némelykor álruhát öltve (szennyes inget, rossz bocskort, ócska szűrt véve magára), csimbókos parókában járja a vidéket kikémleni a betyárokat.

AF: Szeghalom (GYINMA 486/1–2. – Szűcs Sándor gy.); Szeghalom\* (Miklya Jenő, 1979. 184.).

**D 42.11.2. A furfangos Simai (A babonás betyár).** Egy megölt pénzes kupec ügyében letartóztatnak egy fiatal betyárt, de az semmiképpen sem akar val-

lani. Simai minden éjjel éjfélkor megkopogtatja a fogda ablakának a rácsát, és elváltoztatott, keserves hangon, mintha kísértet volna, az áldozat nevében kezd beszélni a fiúhoz. A legény a harmadik éjszaka már nem bírja tovább a „kísértet” zaklatását, és a csendbiztos elé vezeteti magát, akinek bevallja a rablógyilkosságot.

AF: Szeghalom (GYINMA 486/2–3. – Szűcs Sándor gy.).

→MZ VII. E 59.4.

#### **D 42.12. Török Bálint alispán.**

**D 42.12.1. Török Bálint megleckéztetése.** A betyárok után nyomozó alispán egy tanyasi gazdánál alszik, amikor beállítanak a Szabó-gyerekek, és kötelezik Törököt, hogy velük együtt vacsorázzon, majd megfenyegetik, hogy a legközelebbi alkalommal nem lesznek iránta kímélettel, ha az édesanyjukat nem engedi késelem nélkül szabadon. Török Bálint már másnap kiengedi a börtönből Szabónét.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 106–107.).

→MZ VII. C 920.4.5.

**D 42.12.2. A furfangos alispán.** Török Bálint gyanúsítottként maga elé idézi Rükskös Aracsit, és noha a betyár nem akar vallani, furfangos módon és zsarolással megtudja tőle, hogy valóban ők lopták el a lovakat, valamint hogy kik voltak a társai.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 135.).

**D 42.12.3. Török Bálint akasztásai.** Török Bálint irgalom nélkül felakasztatja az elfogott betyárokat/a kegyelmi kérvényre adott választ meg sem várva végeztet ki egy lótolvajt.

AF: Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 97–98., 138–139.).

→MZ VII. D 19.2.2.

#### **D 42.13. Zsoldos János.**

**D 42.13.1. Zsoldos János halála.** Zsoldos János pandúrőrmester a fiával meglepi a csárdában iddogáló Patkó Jancsit és társait, de a betyárok ellenállnak, és heves lövöldözés közepette megölik mind a két pandúrt.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 56–57.).

**D 42.13.2. A pandúr síremléke (A visszapattanó golyó).** Egy betyár a temetőben Zsoldos síremlékét meglátva rálő a sírra, de a golyó visszapattan a sírkőről, és halálosan megsebesíti a betyárt.

DT: Kisdobsza (Gönczi Ferenc, 1944. 57.).

**D 44. A pórul járt betyárvadász (Aki másnak vermet ás...).** Egy gulyáslegény a vérdíj reményében agyonlő egy régóta keresett betyárt. Jutalmul a pénz mellé két aranykeresztet is kap, amit a szűrjére varratva büszkén visel. Elhatározza, hogy a meglévő kettő mellé még szerez két keresztet, és újra betyárok keresésére indul. Leszállást foglal el, és kisvártatva meglát közeledni egy betyárhoz hasonlatos embert, akit rögtön agyonlő. Amikor az áldozatát beviszi a törvényszékre, kiderül, hogy egy ártatlan járókelő volt az illető, és a gyilkosság miatt a gulyáslegény nem két újabb aranykeresztet, hanem akasztófát kap.

AF: Szank (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956).

**D 45. A tizenkét pandúr.** A pandúrok csapata 12 főből áll (a betyárokkal vívott tűzharcban mégis alulmaradnak).

DT: Somogy megye (EA 19182/8. – Pintér István gy., 1963).

**D 46. A gyáva pandúrok.** A pandúrok/zsandárok ha betyárokat látnak, inkább kitérnek az útjukból/nem mennek be a csárdába/elfutnak, annyira tartanak tőlük.

DT: Darány (RRMNA 450/1. – Nagy Ilona gy., 1966); Kistrákos (EA 19165/3. – Avas Kálmánné gy., 1976).

FF: Nagyszalánc\* (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943).

AF: Zsádány (EA 9866/4. – Nagy Lajos gy., 1957); H. n. (DMNA 716/639. – Béres András gy., 1963); Jászkarajenő (EA 27519/15. – Tóth Klára gy., 1997).

**D 48. A megkínzott betyárok.**

**D 48.1. A deresre vont betyár.** Mialatt Bogár Imrét akasztják, egyik betyártársát a város főterén vonják deresre.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 133.).

**D 48.2. A gatyába tett kandúr.** A pandúrtiszt úgy próbálja vallomástételre bírni az orgazdasággal megvádolt személyt, hogy egy kandúrmacskát tesz a gatyájába, amely addig körmöli az illetőt, amíg valóban bevall mindent.

ER: Köröstárkány (Bihari népmondák 1995. 201. – Fábíán Imre gy., 1984).

**D 48.4. A pofozógép.** Az elfogott betyárt egy olyan gép elé állítják, amely az illetőt gombnyomásra vágja pofon.

AF: Szeged/Kiskunhalas (Nagy Czirok László, 1962. 39.); Szeged vidéke (Lázár Fruzsina, 2015. 28.).

**D 48.3. A talpba szúrt gombostűk.** A pandúrok az elfogott betyárok talpát tűskével/gombostűkkel szurkálják tele, majd kocsi után kötve őket mindaddig hajtják a lovakat, amíg a betyárok vallomást nem tesznek.

DT: Somogy megye (EA 19182/28. – Pintér István gy., 1963); Németholya (JPMNA II. 192-78/1. – Mihályi Rozina gy., 1972).

**D 48.5. A szöges hordó.** Az elfogott betyárt szöges hordóba/koporsóba fektetik, és abban gurigatják/egy szöges bölcsőben ringatják mindaddig, amíg vallomást nem tesz.

AF: Tápé (EA 8052/25–26. – Dobos Iona gy., 1966); Vésztő (MMMNA 527-1968/128. – Bereczki Imre gy., 1968); Tápé (Katona Imre, 1971. 659.); Szeged vidéke\* (Lázár Fruzsina, 2015. 28.).

**D 48.6. A faködmön.** Az elfogott betyárra olyan „faködmön”-t adnak rá, amely két tölgyfadeszkából áll, és amelynek egyik felét a betyár mellére, a másikat a hátára illesztik, majd egy facsavarral összébb és összébb szorítják mindaddig, amíg az illető nem tesz vallomást.

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1955. 50.; Uő, 1959. 37–38.); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 60.).

**D 48.7. A „szűzlány” ölelése.** Az elfogott betyárokat egy olyan „szűzlány” nevű vasszerkezettel vattatják/kínózzák, amelynek tüskés a belseje. A betyárt a gép karjai közé állítják, majd mindaddig szorítják, amíg a szúrás/a nyomás okozta fájdalom következtében mindent be nem vall.

AF: Szeged/Kiskunhalas (Nagy Czirok László, 1962. 39.); Kunszentmárton (MOA 12719. Villányi Péter gy., 1981); Szeged vidéke (Lázár Fruzsina, 2015. 28.).

**D 48.8. A „prokrusztész-cipő”.** A pandúrok a betyárok szeretőjének a lábát mindaddig faragják, amíg bele nem fér abba a kis cipőbe, amiben aztán táncoltatják.

DT: Veszprémvarsány (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 74.).

**D 48.9. A „kállai kettős”.** Az elfogott betyárt egy olyan szűk cellába zárják, ahol a rab csak állni képes, mivel a fülke alja élükre állított éles lécekkel van kirakva, és ahol fájdalomában csak meztelen lábait sűrűn fel-felkapkodva tud/kénytelen állni. Ezt a kínzási/vallatási módot hívták a nevezetes tánkra utalva kállai kettősnek.

AF: Szabolcs vármegye (Szabolcs vármegye, 1900. 182.).

**D 48.10. A megnyúzott betyárok.** A pandúrok elfognak három betyárt, szíjat hasítanak a hátukból, majd a helyét besózzák, mert nem akarnak vallani.

FF: Baskó (EA 15759/109. – Szabó Lajos gy., 1968).

**D 49. A kegyetlen módon kivégzett betyárok.**

**D 49.1. A „szűzlány” halálos ölése.** Ráday egy vasból készül meztelen leányhoz küldi az elfogott betyárt, és fölszólítja, hogy ölelje meg azt/a gépezet belsejébe állítja őt. A vasszűz oldalából kipattanó kések halálra szúrják a betyárt.

AF: Doroszló (Herceg János, 1938. 72., 102.); Ludas: Hajdújárás (EA 25308/11. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990).

**D 49.2. Ráday kaszatömlöce.** Rádaynak olyan gépezete van, amely a belé állított/belé vetett betyárt apró darabokra vagdossa, majd kiszórja a halaknak a Tiszába.

AF: Bácska\* (Vujkov, Balint, 1958. 6.); Ludas: Hajdújárás (EA 25308/11. – Zanin Csaba és Raffai Judit gy., 1990).

**D 50. A pandúrok által felgyújtott csárda.** A pandúrok/zsandárok a betyárok által előszeretettel látogatott csárdát felgyújtják, hogy azok többet ne tanyázhassanak a falai között.

AF: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Miske (EA 15565/23. – Csincsák Róza gy., 1967).

## D 51–60. Nevezetes betyár csárdák

**D 51. Betyárok által látogatott csárdák.** Csárdák/kocsmák, melyekben a betyárok gyakran megfordulnak menekülés közben/elrejtőzés végett/mulatozás céljából.

DT:

- Az ági/alsómocsoládi Almási-csárda (Pec-cserda): Alsómocsolád, Bakóca (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 130., 210.); Alsómocsolád (Pesti János szerk., 2002. 124–126.).
- Az alsónyéki Betekints csárda: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 56.).
- Az alsónyéki Danka kocsmá: Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 56.).
- Az alsónyíresi pusztán lévő csárda: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 334–335.).
- A balatonalmádi Torgyöpi csárda: Balatonalmádi (Eötvös Károly, 1900. I. 104.); Balatonalmádi (LDMNA 182/3–4., - N. N. gy.); Balatonalmádi (Sebő József, 2012. 17., 56.).
- A belsőbárándi Fövenyi csárda: Belsőbáránd (IKMNA 69.2/66. – Gelencsér János gy., 1969).
- A bérbaltavári nagykocsmá: Győrvar (EA 3781/1. – Dömötör Sándor gy., 1952).
- A bogoyoszlói csárda: Bogoyoszló (MZA 71637. – Lackovits Emőke gy., 1969).
- A dőri Landsa csárda: Dőr (XJMNA 300-67/42. – Hegedűs Mihály gy., 1966).
- A drávafoki Becsali csárda: Drávafoke (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 675.).
- A dunaszegi csárda: Dunaszeg (EA 16341. – Pál Gyula gy., 1969).
- A felsómocsoládi Bábodi-csárda: Felsőmocsolád (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 340.).
- A győrsági Kurjakocsmá: Győrság (EA 17566/5–6. – Simon Anna gy., 1972).
- A gyulafrátóti Kökényesi csárda: Gyulafrátót (DE MNYT K-33. – Kauker Terézia gy., 1961).
- A hegykői Rongyos csárda: Hegykő (Bosnyák Sándor, 2001. 288.).
- A hévízi csárda: Bogoyoszló (XJMNA 554-69. – Lackovits Emőke gy., 1969).
- Az ikrényi Lesvári csárda: Ikrény (EA 15867/5., 27. – Timaffy Emőke gy., 1968); Ikrény (Timaffy László, 1988. 38.).

- A kölkedi csárda: Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 306–307.).
  - A lápafői Bodzasi csárda: Lápafő (Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye).
  - A letenyei Becsali csárda: Letenye (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 485.).
  - A nagycsányi csárda: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955).
  - A nemeskajali csárda: Vága (Danczi Lajos, 2000. 21.); Vágkirályfa (MZA 90728. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).
  - A nemeskei Ződági csárda: Nemeske (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 495.).
  - A niklai Becsali csárda: Nikla (Hársházi István, 1978. 192–197.).
  - A niklai Piróki csárda: Nikla (Hársházi István, 1978. 197–203.).
  - Az olaszfalui kocsmá (Kocsmá nyiladék): Olaszfalu (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 120.).
  - Az osztópáni csárda: Osztópán (EA 15842/23–24. – Sass József gy., 1968).
  - Az őrségi (métnekpusztai) Harissai csárda: Nagyrákos, Pankasz (EA 17482/21., 22. – Avas Kálmánné gy., 1971); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmánné gy., 1975).
  - Az őrségi (Kisrákos közelében lévő) Iklódi csárda: Kisrákos (EA 3984/4. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kisrákos (EA 12170/10. – Imre Sándor gy., 1956); Felsőjánosfa (SMNK 932/3. – Avas Kálmánné gy., 1973); Kisrákos (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 486.).
  - A porvai Csárda-tetőn állt csárda: Porva (Sipőcz József, 2006. 107.).
  - A sarudi Csárdatanya: Sarud (EA 17747/41. – Bakos Anna és Sass Katalin gy., 1973).
  - A somogyicsicsói Kishomoki csárda: Somogyicsicsó (Papp Imre, 1987. 169.).
  - A somogysárdi Betyárcsárda: Somogysárd (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 422.).
  - A Szent György-hegy aljában állt Ürgelyuk csárda: Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 106.).
  - A szentdénesi Betyárcsárda: Szentdénes (Pesti János szerk., 2002. 242.).
  - A Tapolca melletti Billege csárda: Balaton-felvidék (Sipőcz József, 2006. 106.).
  - A türjei csárda: Bérbaltavár (EA 2448/50. – Dömötör Sándor gy., 1951).
  - A zselicségi Kettős csárda: Zselicség (Gönczi Ferenc, 1944. 27.); Zselicség (MZA 26963. – Eperjessy Ernő gy.).
- FF:
- A bernecebaráti kocsmá: Bernecebaráti (EA 4208/14. – Erdélyi Zoltán gy., 1953).
  - A harkácsi Maci-csárda: Harkács (Ujváry Zoltán, 2000. 277–278.).
  - A jósvafői Csárdakert: Jósvafő (DE MNYT K-596/38. – Török Éva gy., 1969).
  - A mátraszentistváni kocsmá: Mátraszentistván (EA 4026/7. – Zakupszky László és Deisinger Margit gy., 1953).
  - A nagyoroszi Gutfreund-kocsmá: Nagyoroszi (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.).
  - A nógrádkövesdi kocsmá: Nógrádkövesd (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.).
  - A sályi Kocsmáros-dombon állt kocsmá: Sály (EA 20790/33–34. – Tolnai Szilvia gy., 1980).
  - A szetei Litasi csárda: Ipolybél (MZA 89984. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).
  - A tardi csárda: Tard (SMK 128/II. 45–46. – Dömötör Sándor gy.).
  - A tornagörgői Lebuj kocsmá: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 344–345.).
  - A vattai kocsmá: Vatta (EA 4766/2. – Horváth Lajos gy., 1930).
- AF:
- Az adorjási Manyoroska csárda: Adorjás (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).
  - Az árpádi Győri-tanyán lévő csárda: Árpád (MZA 10038. – Bessenyei István gy.).
  - A bagi (kisbagi) csárda: Bag (Bosnyák Sándor, 2001. 289.).
  - A balmazújvárosi Kadarcsi kocsmá: Balmazújváros (EA 6678/2. – Béres András gy., 1960).
  - A balmazújvárosi Daru csárda: Balmazújváros (Béres András, 1986. X. 11.).
  - A bátyai Bence csárda: Bátya (KJMNA 26.65/29. – Fehér Zoltán gy., 1963).

- A Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyék határán álló Simai csárda: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.).
- A berettyószentmártoni csárda: Berettyószentmárton (Szűcs Sándor, 1957. 114–115.).
- A csanádapácai csárda: Csanádapáca (Miklya Jenő, 1962. 136.).
- A csongrádi Vekeri csárda: Csongrád (Szűcs Sándor, 1946. 34.).
- A derecskei Aranyos csárda: Derecske (DE MNYT K-556/21. – Mezey Teodor agy., 1968).
- A dunapataji Hajma csárda: Dunapataj (EA 1212/19. – Solymos Ede gy., 1948).
- A dunavecsei Kutyaalaga csárda: Dunavecse (EA 9348/12. – Berkes Eszter gy., 1953).
- Az Érbogoszló határában álló kocsmá: Margitta (Bihari népmondák, 1995. 35. – Baranyi Katalin gy., 1980).
- A feketetői kocsmá: Feketető – 2 (Ferenczi Imre, 1973. 312., 312–313.).
- A hajdúdorogi Bene-kocsmá: Hajdódorog (A Hajdúböszörményi és Hajdóhadházi járás helynevei, 2015. 38.).
- A hajdúnánási Romlott csárda: Hajdúnánás (Draviczy Imre, 1990. 94–95.).
- A hódmezővásárhelyi Hámszorító csárda: Hódmezővásárhely (Szűcs Sándor, 1946. 34.).
- A hódmezővásárhelyi Szarvas-kocsmá: Hódmezővásárhely (Szeiti Tibor, 2000. 127–128.).
- A hódmezővásárhelyi Veréb-csárda: Hódmezővásárhely (Szeiti Tibor, 2000. 67–68.).
- A hortobágyi csárda: Hortobágy vidéke (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Kunszentmárton (MOA 12658. – Villányi Péter gy., 1981).
- A jakabszállási Szabó-kocsmá: Jakabszállás (EA 2074/9. – Gál Lároly gy., 1947).
- A jászkarajenői Hámszorító csárda: Jászkarajenő – 2 (EA 27519/15. – Tóth Klára gy., 1997).
- A jászkarajenői Kutyakaparó: Jászkarajenő (EA 27519/16. – Tóth Klára gy., 1997).
- A karcagi Ágota csárda: Szerp (Végh József, 1944. 140.); Karcag (GYINMA 42/5. – Szabics János gy., 1954); Karcag (Szűcs Sándor, 1955. 59–60.); Karcag – 2 (Uő, 1957. 128., 132.); Püspökladány (EA 16709/16. – Molnár László gy., 1968); Karcag – 2 (Szűcs Sándor, 1969. 125., 126–127.); Karcag (GYINMA ltsz. n.; MZA 59566. – Barna Gábor gy., 1976); Karcag (MZA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Karcag – 2 (MZA 59561., 59565. – Végh József gy., 1976); Nagykunság (Béres András, 1986. VII. 11.); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 277.).
- A karcagi Gugyori csárda: Karcag (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135.).
- A karcagi Morgó: Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 132–133.); Karcag (Uő, 1969. 125–126.).
- A karcagi Pingyó csárda (Szűcs Sándor, 1952. 135.).
- A karcagi Szeles csárda: Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135.).
- A karcagi Tíbusz csárda: Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 135.).
- A kiskereki betyárcsárda: Éradony (Bihari népmondák, 1995. 35–36. – Dandé Bálintné gy., 1980); Érbogoszló (MZA 74428. – Magyar Zoltán gy., 2010); Érkeserű, Kiskereki (Magyar Zoltán, 2012c. 152.).
- A kiskőrösi Morgó csárda: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 457.).
- A Kiskőrös és Páhi közötti Zsindelyes csárda: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 457.).
- A kiskunhalasi csárda: Kiskunhalas (Szűcs Sándor, 1946. 38.).
- A kiskunlacházi Csókai kocsmá: Kiskunlacháza (CCKMA 485-68/78. – Gál Róza gy., 1967).
- A kismargitai Koponya csárda: Kismargita (MZA 53896. – Béres András gy., 1963).
- A kispiazi csárda: Kispia (Papp György, 1989. 42.).
- A kisújszállási Villogói csárda: Kunhegyes (GYINMA 300/23. – Szűcs Sándor gy., 1959); Kisújszállás (DE MNYT K-557/121. – Zsoldos Emese gy., 1968).
- A kocseri Kutyakaparó csárda: Kocsér (MZA 101937. – Magyar Zoltán gy., 2013).
- A kondorosi csárda: Gyoma (SMK 128/II. 19. – Dömötör Sándor gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 8.); Kondoros (Szabó Ferenc, 1959. 53–54.); Kondoros (EA 8899/12. – Dobos

- Ilona gy., 1968); Kondoros (EA 16312/59–61. – N. N. gy., 1969); Békés (Szabó Ferencné–Szabó István, 1983. 125.); Kondoros (Küllös Imola, 1988. 154.); Kondoros (Legendás Békés, 2005. 38. – Bereczki Imre gy.); Kondoros (Magyar Nemzet, 2007. augusztus 18. 15.).
- A kunmadarasi csárda: Kunmadaras (EA 29839/106.; DE MNYT K-1051/106. – Kurucz János gy., 1999).
- A kunszentmiklósi Nyakvágó csárda: Kunszentmiklós (EA 14625/21. – Balogh Mihály gy., 1966).
- A martonosi csárda: Padé (Ferenczi Imre, 1973. 317.).
- A medgyesegyházi Julika csárda: Medgyesegyháza (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.).
- A mezőcsáti Fehérlói csárda: Mezőcsát – 2 (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970).
- A miskei Becsali csárda: Miske (EA 15565/23. – Csincsák Róza gy., 1967).
- A nagycserkeszi Fődház: Nagycserkesz (DE MNYT K-465/56. – Márka István gy., 1966).
- A nagyrábéi (kisirábéi) csárda: Nagyrábé (EA 14767/60. – Molnár Ambrus gy., 1966).
- A nagysárréti csárda: Nagysárrét (Szendrey Zsigmond, 1936. 302.).
- A nagyszalontai Kajla-kocsmá: Nagyszalonta (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV., 1924. 347.).
- A nagyzeréndi (Zaránd és Bihar megyék határán álló) csárda: Nagyzerénd (MZA 99912. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).
- A nyírbátori Lebúji csárda: Nyírbátor (BIMA 141-83/183. – Ratkó Lujza gy., 1982).
- Az orgoványi Cserapes csárda: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 457.).
- Az orosházi Lebuki csárda: Orosháza – 2 (EA 9948/7–8., 16. – Szabó Ferenc gy., 1957); Orosháza – 2 (Szabó Ferenc, 1959. 46., 59.); Orosháza (Uő, 1964. 66–67.); Orosháza (S. Nagy Anikó, 1975. 491.).
- Az orosházi Monori csárda: Orosháza (EA 9948/16–17. – Szabó Ferenc gy., 1957); Orosháza (Szűcs Sándor, 1959. 36.); Orosháza (Beck Zoltán, 1965. 150.).
- A pátrohai Szarvaséri csárda: Pátroha (Kiss Lajos, 1961. 326.).
- A pirtói csárda: Kiskunhalas (EA 4468/357–358. – Nagy Czirok László gy.).
- A sápi Aranyosi csárda: Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 284.).
- A solti Nekeresdi csárda: Solt (VKMA ltsz. n.; MZA 32985. – Kuczy Károly gy., 1978); Solt (EA 24094/29. – Nagy Béla gy., 1989).
- A szabolcsi csárda: Szabolcs (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 224.).
- A szanki Fakilincses csárda: Szank – 2 (EA 6174/21–22., 27–28. – Nagy Czirok László gy., 1956).
- A szolnoki Kucorgó csárda: Szolnok (Molnár Balázs, 1973. 182.).
- A temerini csárda: Temerin (Burány Béla, 2001. II. 241.).
- A teremi csárda: Terem (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 420.).
- A tiszafüredi Meggyes csárda: Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.).
- A tiszaszentmártoni csárda: Tiszaszentmárton (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.).
- Az újszászi Orczy csárda: Újszász (DE MNYT K-340/8. – Bartha József gy., 1964).
- Az újszentmargitai Koponyasi csárda: Polgár (EA 9518/3–4. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Mezőcsát – 3 (NIFA 679. – Tarján Tamás gy., 1970); Újszentmargita (DMNA 1872/12. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 76–77.).
- A vezényi Hajlati csárda: Vezény (Szűcs Sándor, 1946. 34.).
- A véstői Jákói csárda: Véstő (MMMNA 527-1968/130. – Bereczki Imre gy., 1968).
- A zsadányi Orosi csárda: Zsadány – 3 (EA 9866/6–7. – Nagy Lajos gy., 1957).
- A Látóképi csárda: H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963).
- A Pendelyhajtogatató csárda: H. n. (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963).



ER:

- A belényesújlaki Búti kocsmá: Belényesújlak (Kun József, 1998. 129–130. – 1958).
- A Berettyószéplak határában álló kocsmá: Berettyószéplak (Bihari népmondák, 1995. 54.).

**D 52. Két megye határán álló csárda.** A csárda (a balatonalmádi Határcsárda/a drávafoki Becsali csárda/a zselicségi csárda/az árpádi csárda\*/a Békés megyei Simai-csárda/a karcagi Ágota csárda/a nagyzeréndi csárda/az orosházi Lebuki csárda/a solti Nekeresdi csárda/stb.) két megye/három megye határvonalán épült fel úgy, hogy az ivóban a mestergerenda a két megye határa. Ha a betyár az ivó ablakán keresztül látja, hogy pandúrok közelednek, egyszerűen csak átül a csárda/az asztal másik oldalára, ugyanis ott a pandúrok már nem foghatják el, az már a szomszédos törvényhatóság felségterülete.

DT: Balatonalmádi (Eötvös Károly, 1900. I. 104.); Zselicség (Gönczi Ferenc, 1944. 27.); Drávafok (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 675.); Balatonalmádi (LDMNA 182/3–4. – N. N. gy.); Balatonalmási/Káptalanfüred (Sipőcz József, 2006. 105.); Balatonalmádi (Sebő József, 2012. 17., 56.).

AF: Békés megye (Szűcs Sándor, 1959. 36.); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 46.); Orosháza (Uő, 1964. 66–67.); Püspökladány (EA 16709/16. – Molnár László gy., 1968); Karcag (Szűcs Sándor, 1969. 126–127.); Orosháza (S. Nagy Anikó, 1975. 491.); Karcag (MZA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Solt (VKMA Itsz. n.; MZA 32985. – Kuczy Károly gy., 1978); Nagykunság (Béres András, 1986. VII. 11.); Solt (EA 24094/29. – Nagy Béla gy., 1989); Karcag (Bosnyák Sándor, 2001. 277.); Árpád (MZA 10038. – Bessenyei István gy.); Nagyzerénd (MZA 99912. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

**D 53. A csárda titkos alagútja.** A csárdából titkos alagút vezet ki a szabadba/egy közeli csárdához, amelyen szükség esetén el tudnak menekülni az üldözőiek elől a betyárok. Az alagútba a csárda pincéjéből a kemence száján/egy kép háta mögül lehet belépni.

AF: Kiskunhalas (Szűcs Sándor, 1946. 38.); Medgyesegyháza (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 8.); Zsadány (EA 9866/6. – Nagy Lajos gy., 1957); Orosháza (EA 9448/16–17. – Szabó Ferenc gy., 1957); H. n.; Hortobágy vidéke (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Kondoros (Szabó Ferenc, 1964. 53–54.); Kondoros (EA 8899/12. – Dobos Ilona gy., 1968); Karcag (Szűcs Sándor, 1969. 125.); Kondoros (EA 16312/59–61. – N. N. gy., 1969); Szolnok (Molnár Balázs, 1973. 182.); Karcag (MZA 59482. – Czibulya Piroska gy., 1976); Karcag (MZA 59561. – Végh József gy., 1976); Tiszafüred (Füvessy Anikó, 1980. 59.); Kondoros (Küllős Imola, 1988. 154.); Jászkarajenő – 2 (EA 27519/15., 16. – Tóth Klára gy., 1997); Kunmadaras (EA 29839/106. – Kurucz János gy., 1999).

DT: Nagycsány (Kerny Terézia, 1990. 289. – Genthon István gy., 1955).

**D 54. A csárda titkos pincéje (A föld alatti istálló).** A csárdának titkos pincéje van, amelybe a szabadkémény füstfogóján lehet leereszkedni. / A csárda alatt titkos föld alatti istálló van, ahová a betyárok beköthetik a lovaikat, és ahol ők is elbújhatnak a pandúrok elől.

AF: Karcag (Szűcs Sándor, 1957. 128.); Orosháza (EA 9948/16–17. – Szabó Ferenc gy., 1957); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 69.); H. n. – 2 (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Nagyrábé (EA 14767/60. – Molnár Ambrus gy., 1966); Kiskunlacháza (CKMA 485-68/78. – Gál Róza gy., 1967); Karcag (MZA 59565. – Végh József gy., 1976).

**D 55. Egyéb csárdabeli rejtékhelyek.** A csárdában elmozdítható lépcsőfok/ rejtékhordó/szabadkéményből nyíló betyárzug van, ahová a betyárok szükség esetén elrejtőzhetnek. / A csárda falán olyan kép függ, amely mögül egy titkos üregből/a szomszéd szobából mindent lehet látni, ami az ivóban történik.

AF: H. n. – 2 (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963).

**D 57. A betyárok csárdabeli ottjártának nyomai.**

**D 57.1. A betyárok fokosának nyomai.** A betyárok fokosának nyomai a csárda (a bérbaltavári nagykocsm/a hévízi csárda/az ikrányi Lesvári csárda/a somogyicsicsói Kishomoki csárda/a nagyoroszi kocsm/a az adorjási Manyoroska csárda/a dunapataji csárda/stb.) mestergerendájában.

DT: Győrvar (EA 3781/1. – Dömötör Sándor gy., 1952); Ikrény (EA 15867/5., 27. – Timaffy Emőke gy., 1968); Bogyoszló (XJMNA 554-69. – Lackovits Emőke gy., 1969); Somogyicsicsó (Papp Imre, 1987. 169.).

FF: Kóspallag (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.).

AF: Dunapataj (EA 1212/19. – Solymos Ede gy., 1948); Adorjás, Nagyhodos\* (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Kondoros (EA 16312/60. – N. N. gy., 1969).

**D 57.2. A golyó ütötte nyomok.** A csárda (az alsónyíresi pusztán álló csárda) konyhájában a tűzhely tele van lyukakkal, melyeket a betyárok ostromló pandúrok golyói ütöttek rajta.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 334–335.).

**D 59. A csárda pincéjéből előkerülő emberi maradványok.** A csárda pincéjéből/egy csárda melletti gödörből koponyák/emberi csontok kerülnek elő, azoknak az embereknek a földi maradványai, akiket a csárdában a betyárok öltek meg rablás/verekedés közben.

AF: Jakabszállás (EA 2074/9. – Gaál Károly gy., 1947); Karcag (Szűcs Sándor, 1955. 59–60.); Dunavecse (EA 9348/12. – Berkes Eszter gy., 1956); Orosháza – 2 (EA 9948/16., 17. – Szabó Ferenc gy., 1957); Zsadány (EA 9866/6. – Nagy Lajos gy., 1957); Kiskunlacháza (CKMA 485-68/78. – Gál Róza gy., 1967); Püspökladány (EA 16709/16. – Molnár László gy., 1968); Orosháza (S. Nagy Anikó, 1975. 491.); Újszentmargita – 2 (DMNA 1872/12., 13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Polgár (Szekeres Gyula, 1998. 76–77.).

**D 60. A felgújtott csárda.** A csárdát a földesúr felgújtatja, a falait széthordatja, a kocsmárost a faluba költözteti, mert az a betyárok tanyájává vált. / A pandúrok felgújtják a csárdát, hogy a betyárok ne tanyázhassanak többé a falai

között. / A betyárok az őket üldöző pandúrokra gyűjtják a csárdát, miközben azok bent mulatnak.

AF: H. n. – 3 (DMNA 716/642. – Béres András gy., 1963); Miske (EA 15565/23. – Csincsák Róza gy., 1967); Balmazújváros (Béres András, 1986. X. 11.).  
→MZ VII. D 50.

## D 61–70. Betyárokkal kapcsolatos egyéb helyek

**D 61. Az erdei rejtkehely.** A betyárok nevezetes hegységek (Bakony/Mátra/stb.) kiterjedt erdőségeiben/a település közelében elterülő sűrű erdőben tanyáznak.

DT: Pusztatápé (Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Ormánság (Kiss Géza, 1937. 74.); Lúzsok (Hegedűs Lajos, 1946. 140–141.); Alsóság (SMNK 920/11. – Zongor Ferenc gy., 1974); Bakonybél (EA 2114/51. – Pesovár Ernő gy., 1947); Magyarbarnag (SMK 128/II. 20. – Dömötör Sándor gy.); Zalaszentmihályfa (GMA 5/20. – Szentmihályi Imre gy., 19851); Ostffyasszonyfa (Dömötör Sándor, 1954. 9–10.); Hegyhátszentpéter (EA 6228/1. – Dömötör Sándor gy., 1957); Felsőbánom (Bosnyák Sándor, 1962. 143–145.); Vasi-hegyhát (Mozsolics Amália, 1963. 232.); Sopronhorpács (XJMNA 467-69. – Énekes Kálmán gy., 1967); Bodonhely, Pásztori – 2 (MZA 111031., 111047., 111048. – Balázs Livia gy., 1973); Rinyabesenyő (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 728.); Muravidék (Penavin Olga, 1978. 50.); Szatta – 2 (EA 19165/2. – Avas Kálmánné gy., 1976); Salomvár: Dózsahegy (EA 20798/38. – Avas Kálmánné gy., 1980); Molvány (Baranya megye földrajzi nevei I., 1982. 490.); Monoszló (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 131.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 260.); Radamos (Magyar Zoltán, 2010. 137.).

FF: Meszes (Tóth Péter, 1988. 398. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Ipolyszakállos (Dobrovolni Antal, 1935. 21.); Melléte (Fehérvári István, 1937. 126.); Sajószentpéter, Krasznokvajda (SMK 128/II. 43., 48. – Dömötör Sándor gy.); Bernecebaráti (EA 4280/14. – Erdélyi Zoltán gy., 1953); Parádhuta (Bodgál Ferenc, 1970. 47.); Zsély (MZA 88958. – Danczi Lajos gy., 1975); Dorogháza (Küllös Imola, 1990. I. 112–113. – Tölgyessy Zsuzsanna gy., 1986); Bolyk, Gömörsíd, Ragyolc (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 148.); Jablonca (MZA 84397. – Magyar Zoltán gy., 2008); Abaujszina, Détért/Darnya, Felsőlánc, Uzapanyt (MZA 84670., 92995., 84668., 93005. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008–2009).

AF: Biri, Vámosújfalu, Adony, Zsujta, Nyíregyháza (SMK 128/II. 7., 11., 20–21., 46–47. – Dömötör Sándor gy.); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Debrecen (DMNA 617/621. – Béres András gy., 1963); Tiszászentmárton (JAMNA 301-67. – Porzsolt Ferenc gy., 1964); Egyek (Hajdú-Bihar megye földrajzi nevei I., 1970. 40.).

ER: Feketeerdő (Bihari népmondák, 1995. 23–25. – Fábíán Imre gy., 1984); Nagypetri (Magyar Zoltán, 2004a. 309.).

SZ: Székelykeve (Bosnyák Sándor, 1992c. 17.).

**D 61.1. A bakonyi betyárok.** A betyárok a Bakony rengetegében tanyáznak.

DT: Bakonybél, Bodonhely, Felsőbánom, Magyarbarnag, Monoszló, Vasi-hegyhát.

FF: Dorogháza.

**D 61.2. A mátrai betyárok.** A betyárok a Mátra erdőségeiben tanyáznak.

FF: Dorogháza, Parádhuta.

**D 62. A nádas rejtékében.** A betyárok a lápok nehezen megközelíthető zugai-  
ban/a folyók ártereiben/mocsári szigeteken rejtőznek el az üldözőik elől.

DT: Sopronhorpács (XJMNA 467-69. – Énekes Kálmán gy., 1967); Kémes (Baranya megye földrajzi nevei II., 1982. 851.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 300.); Kémes (Pesti János szerk., 2002. 130.).

AF: Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1936a. 7.); Hajdúnánás (EA 3123/15. – Tóth Sándor Zoltán gy., 1941); Szőreg (SMK 128/II. 40. – Dömötör Sándor gy.); Szank (EA 6174/19. – Nagy Czirok László gy., 1956); Szamoskér (JAMNA 247-67/1-2. – Nagy Béla gy., 1962); H. n. – 2 (DMNA 716/618., 619. – Béres András gy., 1963); Karcag (Szűcs Sándor, 1969. 126.); Szeghalom (Miklya Jenő, 1979. 184.); Nyírpilis (Jakab László–Kálnási Árpád, 1987. 311.); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 126.); Mogyorós (D. Varga László, 2003. 165.); Doroszló (Farkas Adrienne, 2011. 32.).

ER: Mezőbánd (Imreh Barna, 1942. 34–35.).

**D 63. A betyárok barlangja.** Barlangok, természetes sziklaüregek (a nagyberki Kóbi-lik/a kapolcsi Pokollik/a keszthelyi Zsivány-barlang/a bakonyoszlopi Ördög-árok/a Falucskai-barlang/a borsodi Ördög-gát/a felsőtárkányi Cserepeslyuka, Pöskölyuk, Löklyuka és Bujdosókövek/a cserhátsurányi Ravaszlyuk/a pétervásári Lyukaskő/a tornagörgői Padoslyuk/a barkai Hollókő/a dernői Vinkej-kő és Bükkös/a pelsőci Singlár-barlang/a lévárti Somkúti-barlang/a micskei Kőlyuk/a Tordai-hasadék barlangjai/stb.), melyek a betyárok búvóhelyül/tanyájaként szolgálnak.

DT: Ócsény (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Gersekarát (SMK 156/IX. 1. – Dömötör Sándor gy., 1951); Nikla/Baranyajenő (EA 18044/191. – Tomisa Ilona gy., 1973); Nagyberki (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 484.); Kapolcs (EA 19531/26. – Lakossy Judit gy., 1977); Nagyrákos (SMNK 804/1. – Avas Kálmánné gy., 1971); Karmacs (Sági Károly, 1982. 368.); Keszthely (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 82.); Kapolcs (MZA 63012. – Hála József gy., 1986); Bakonyoszlop (Veszprém megye földrajzi nevei IV., 2000. 59.).

FF: Ájfalucska (Siegmethe Károly, 1887. 43.); Szalonna (EA 2112/339–340. – Irányi Lujza gy., 1947); Szalonna, Kondó, Felsőtárkány (SMK 128/II. 147–149.); Herencsény (PMNA 69. – Géczy Imréné gy., 195; Magyar Zoltán, 2004b. 203.); Felsőtárkány (EA 6002/5. – Bakó Ferenc gy., 1954); Pétervására (EA 16312/21. – N. N. gy., 1969); Dorogháza (Küllös Imola, 1990. II. 112–113. – Tölgvessy Zsuzsanna gy., 1986); Tornagörgő (MZA 40070. – Magyar Zoltán gy., 1996); Perkupa (Mató Jánosné, 2000. 21–22.); Barka, Dernő, Perkupa (Magyar Zoltán, 2001a. 347.); Ajnácskő/Tornalja (MZA 92997. – Varga Norbert gy., 2002); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 91–92.); Alsófalva, Deresk – 2 (MZA 93014., 64227., 93065. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Dernő (Szentandrási Virág, 2008. 46.); Páskaháza (MZA 93076. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Darnya (Baráz Csaba–Kiss Gábor–Palkovics Gyula, 2010. 15.); Balogfalva (Varga Norbert, 2014. 137.).

ER: Középlak (Szabó Géza, 1978. 92–93.); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 309.); Micske (Gavallér Lajos, 2007. 45.).

**D 64. A betyárok pincéje.** Ember vájta föld alatti üregek (pincék/vermek/alagutak), melyek a betyárok titkos búvóhelyeül/rejtekhelyeül szolgálnak.

DT: Somogy megye (Gönczi Ferenc, 1944. 195.); Diósvizsló (SMK 128/II. 47. – Dömötör Sándor gy.); Felsőmocsolád (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 340.); Felsőmocsolád (RRMNA 1716/98. – Orbán Gézáné gy., 1984); Böde – 2 (Balogh Balázs, 1990. 133., 134.); Mohács (Bosnyák Sándor, 2001. 305–306.).

FF: Felsőzsolca (SMK 128/II. 46. – Dömötör Sándor gy.); Csoltó (MZA 92996. – Varga Norbert gy., 2001); Márianosztra (MZA 110195. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Galgamácsa, Nyíradony, Nyíregyháza, Vésztő (SMK 128/II. 47–48.); H. n. (DMNA 716/619. – Béres András gy., 1963); Mesterszállás (EA 18951/13. – Szabó Imre gy., 1975); Aranyosapáti (EA 20198/10. – Danku József gy., 1979); Doboz (Hévízy Sándor, 1989. 254.); Mesterszállás (Jász-Nagykun-Szolnok megye földrajzi nevei V., 1994. 25.); Mezőcsát (Hajdu Imre, 1997. 104.); Jászkarajenő (EA 27519/16. – Tóth Klára gy., 1997); Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 62.); Topolya (MZA 55205. – Szőke Anna gy.); Érmihályfalva (Uő, 2012c. 152.).

ER: Magyarcsaholy (Magyar Zoltán, 2011a. II. 448.).

**D 65. A betyárok vára.** Elpusztult várak (a borsodnádasdi Vajdavár/a csokvaományi Dezsővár/a murányi vár/a királyhelmecei vár), melyeknek nehezen megközelíthető romjai között ütik fel tanyájukat a betyárok.

FF: Borsodnádasd (Nemcsik Pál, 1966. 315.); Csokvaomány (EA 22001/12. – Dobosy László gy., 1975); Borsodnádasd, Csokvaomány (EA 22001/5–7., 12. – Dobosy László gy., 1981); Oldalfalva (MZA 93012. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Perbenyik (Magyar Zoltán, 2009b. 67.).

**D 66. A betyárok fája.**

**D 66.1. A fa odvában tanyázó betyárok.** A betyárok az erdőben egy hatalmas famatuzsálem odvában tanyáznak/egy faodú a rejtekhelyük/ott tárolják az élelmiszerüket, fegyvereiket is.

DT: Zalaszentmihályfa (GMA 5/20. – Szentmihályi Imre gy., 1951); Kistrákos (EA 3984/1. – Dömötör Sándor gy., 1953); Kistrákos (Szikszay Edit, 1990. 41. – 1962); Pusztapáti (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 299.); Kistrákos (Moldova György, 1974. 197.); Szlávéria (Penavin Olga, 1978. 49–50.).

FF: Csernely (Ujváry Zoltán, 1961. 37.); Rudabánya (Bodgál Ferenc, 1970. 45.); Deresk (MZA 64231. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Csákányháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 147–148.).

AF: Panyola (EA 6861/2. – Luby Margit gy., 1961).

**D 66.2. Egyéb hagyományok.** A betyárok egy hatalmas famatuzsálem alatt tanyáznak/táncolnak/belevésik a fába a nevüket/ők ültetik a csodás módon megfogant fát.

DT: Edve\* (EA 17097/9. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971); Kaposvár (Lévai József, 1988. 4.).

FF: Csernely (EA 17705/3. – Jakab János gy., 1972); Fülekpüspöki, Guszóna (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 149.).

AF: Nyírmihálydi (Ferenczi Imre–Molnár Mátyás, 1972. 238.).

**D 67. A betyárok tanyája (egyéb hagyományok).** A betyárok a község határának egy nevezetes részén/a falu határában lévő malomban/stb. tanyáznak.

DT: Gutorföldre (SMK 128/II. 45. – Dömötör Sándor gy.); Csókakő (Edelényi Adél, 2004. 51. – Gémes Balázs gy., 1960); Ádánd (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 157.); Balatonakali (Sági Károly, 1982. 368.); Pápasalamon (Veszprém megye földrajzi nevei II., 1987. 252.); Karátföld (Mozsolics Amália, 1996. 108.).

FF: Nagyoroszi (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.); Borsodnádásd (EA 12161/9. – Nemcsik Pál gy., 1959); Regéc (Ferenczi Imre, 1960. 425.); Berzékétkörös (MZA 92999. – Magyar Zoltán gy., 2003).

AF: Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.); Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 11.).

**D 69. A betyárok leshelye.** A betyárok a község határának egy magasabban fekvő helyéről (a dunavecsei Marton halmáról/a tiszzaeszlári Leshalomról/stb.) kémlelik a környező vidéket (hogy időben értesüljenek a pandúrok közeledéséről).

AF: Dunavecse (EA 19377/140. – Naszály Sándor gy., 1976); Tiszzaeszlár (EA 19906/124. – Naszály Sándor gy., 1978).

## D 71–80. Betyárokkal kapcsolatos egyéb hagyományok

**D 71. A betyárok kincse.** A betyárok által elrejtett, és azóta is keresett/valaki által véletlenül megtalált kincsek.

DT: Nemesvámos (EA 9776/15. – Illésfalvi Erzsébet gy., 1956); Bakony vidéke (Vajkai Aurél, 1959. 130.); Bogyiszló (EA 7050/34. – Diószegi Vilmos gy., 1961); Keménfa (EA 18018/21. – Avas Kálmánné gy., 1972); Keménfa (SMNK 856/2. – Avas Kálmánné gy., 1973); Tarany (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 725.); Pankasz (EA 19984/44–45. – Avas Kálmánné gy., 1978); Törökkoppány (EA 21150/20. – Bősze Gábor gy., 1981); Zalavár (Zala megye földrajzi nevei II., 1986. 111.); Szentgál (Vajkai Aurél, 1987. 266.); Alsónyék (Csötönyi Bálint, 1996. 58.); Várvolgy (Petánovics Katalin, 2005. 302.).

FF: Miskolc (EA 6287/2. – Bodgál Ferenc gy., 1957); Bogács (EA 6289/14. – Bodgál Ferenc gy., 1958); Markaz (EA 20319/47. – Hancsevecz Béla gy., 1979); Tornagörgő (Krankilla János, 1982. 23.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 97–98.); Csoltó, Deresk – 2, Melléte, Szelény (MZA 92998., 93070., 93072., 93074., 89999. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2011); Nemesoroszi (MZA 103047. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015).

AF: Békés (EA 2379/158. – Durkó Antal gy., 1920–1950); Nagysárrét (Szendrey Zsigmond, 1936. 302.); Nagysárrét (Szűcs Sándor, 1936. 302.; Uő, 1955. 159.); Nagyhodos, Békés (SMK 128/II. 46., 49. – Dömötör Sándor gy.); Nagyszénás (Gunda Béla, 1956. 10–11.); Orosháza (Szabó Ferenc, 1959. 50–51.); Bere (EA 12767/17. – Bura László gy., 1960); H. n. (DMNA 716/623. – Béres András gy., 1963); Homokmégy (VKMA 3-72/7. – Bárth János gy., 1968); Feketető (Ferenczi Imre, 1973. 311–312.); Zsáka (DMNA 1878/1–2. – Jordán Sándor és Duró Ibolya gy., 1979); Ungmogyorós (D. Varga László, 1985. 3.); Magyarbánhegyes (Szende László, 2002. 413.); Móricgát (Fehér Zoltán, 2004a. 407.); Torontáltorda (Jung Károly szerk., 2010. 66–68.); Ágya (MZA 99639. – Magyar Zoltán és Harangozó Imre gy., 2014).

SZ: Gyimes: Kostelek (Takács György, 2004. 379–380.).

**D 71.1. A megőrzésre átadott pénz.** Egy a pandúrok elől menekülő betyár bedob az ablakon egy zacskó aranyat/feldob a szekérre egy zsák pénzt, és azt mondja a gazdának, hogy majd jelentkezik érte, addig őrizték. A betyárt elfogják/meghal, és mivel többé nem látják már, a megőrzésre átadott kincsből az illető meggazdagszik.

FF: Bódvarákó (MZA 336 – Magyar Zoltán gy., 1997); Bódvarákó (Magyar Zoltán, 2001a. 348–349.).

AF: H. n. (DMNA 716/623. – Béres András gy., 1963); Bezdán (Bosnyák Sándor, 1968. 93.); Bezdán (Uő, 1987. 500.); Szaján (Gyóni Gábor, 2003. 133–134.); Battyán (Magyar Zoltán, 2009b. 80.).

**D 71.2. A pénzt rejtő szénakazal.** Egy sebesült betyár a neki vizet vivő fiúnak azt tanácsolja, hogy vegyék meg azt a szénakazlat, amelynek a tövében fekszik, majd nem sok idővel később meghal. A fiú megfogadja a betyár tanácsát és megvásárolja a kazlat, amely alatt sok pénzt talál; azt a pénzt, amit a betyár rejtett oda.

AF: Szank.

→MZ VII. D 5.3.

**D 73. A betyárok szükségélelme.** A bujdosó betyárok más élelem híján a tátorján gyökerén élnek. / A nádasban bujdosó betyár az ott fészkelő madarak tojásait és fiókáit szedi össze, és azt eszi.

DT: Sopronhorpács (EA 7945/18. – Dobos Ilona gy., 1966).

AF: Balmazújváros (EA 3175/2–3. – Fekete Sándor gy., 1942).

**D 74. A betyárok pohara.** A Tisza árterében bujdosó betyárok rendes pohár híján ún. betyárpohárból – egy mocsári növény tál formájú leveléből, amelybe fél liter víz is befér, és nem folyik ki belőle – isznak.

AF: Muzslya (MZA 55202. – Palatinus Aranka gy., 2002).

**D 76. A betyárok átka.** A betyárok a kincs elrejtése/a bűvőhely kiválasztása közben átkot mondanak önmagukra és társaikra, hogy aki a titkot elárulja, azt az átokba foglalt csapások sorozata sújtsa.

FF: Csoltó (MZA 92998. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Makó (MFMNA 931-1986/36. – Rácz Sándor gy., 1986).

**D 79. A kísértet és a betyárok („Fej van, láb nincs!”).** A betyárok az erdőben a tűz körül bundába burkolózva körbe fekszenek le úgy, hogy a lábukat is összeteszik, hogy az se fázzon. Egy arra menő kísértet megpillantva őket a csodálkozásának ad hangot: „Hétszer tudom Dabast erdőnek, hétszer tudom mezőnek, de ilyent nem láttam: fej van, láb nincs”.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 130.; Uő, 1987. 263.).

→MZ VII. C 575.7.3.

**D 80. A betyárvilág vége.** Addig létezett a betyárvilág, amíg a telefont fel nem találták. Akkortól kezdve a betyárok minden lépéséről pillanatok alatt hír tudnak adni.

DT: Uraiújfalu (EA 3777/16. – Dömötör Sándor gy., 1952).

→MZ VII. C 144.1.



## E 1–60. RABLÓK, RABLÓTÖRTÉNETEK

### E 1–10. Nevezetes haramiák

#### **E 1. Axamith Péter.**

→MZ III. G 17.2.

#### **E 2. Dadaj.**

**E 2.1. Az útonálló Dadaj.** Dadaj megtámadja és kirabolja az úton lévőket.

FF: Nagyszalánc (EA 9838/5. – Földessy Józsefné gy., 1944).

**E 2.2. Dadaj bűnei.** Dadaj elmegy áldozni, de a pap az áldoztatás helyett egy száraz ágat ad neki, és arra utasítja, hogy az ágat ültesse el, és térden csúszva a szájában hordjon rá vizet mindaddig, amíg az ág megfogon. Sok esztendővel később a pap kocsiával utazik keresztül az erdőn, és egy helyen kellemes illat csapja meg az orrát. Közelebb menve egy kis almafához jut, amelyen hét alma csüng, és a már megöregedett Dadaj ül alatta. A pap megismerve a rablót, felszólítja, hogy térdeljen le, és gyónjon meg neki mindent. Amikor Dadaj bevallja valamely bűnét, mindig leesik egy alma a fáról. Amikor már csak egyetlen alma maradt a fán, Dadaj vonakodni kezd, de végül bevallja azt is, hogy megölte a szüleit és a testvéreit. Amikor az utolsó alma is leesik a fáról, a rabló a bűnbocsánat tudatában meghal, és az erdőben, azon a helyen temetik el. Sírját máig is egy nagy kőrakás jelzi a hegyen.

FF: Nagyszalánc (EA 9838/5–6. – Földessy Józsefné gy., 1944).

→MZ I. J 95.\*

**E 2.3. Dadaj kincsei.** Dadaj az erdőben egy öreg tölgyfa tövébe rejti az összerabolt kincseit. Évekkel később vándorló koldusként felkérzedzkedik egy szekerre, felfedi a kilétét, és azt mondja a szekereseknek, hogy ha elviszik az öreg tölgyfához, nagyon gazdagok lesznek. Mielőtt azonban odaérnének, a koldus meghal a szekéren.

FF: Nagyszalánc (EA 9838/4. – Földessy Józsefné gy., 1944).

#### **E 3. Dovec (Dovec Mihály).**

**E 3.1. A pásztorból lett haramia.** Dovec egyszerű juhászbojtár, mielőtt rablónak áll.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 28. szám, 3.).

**E 3.2. Dovec fegyverei.** Dovec az övébe betűzve hordja éles késeit és kétcsövű pisztolyát, fő fegyvere pedig egy hatalmas furkósbot.

FF: Gömör vármegye (EA 9974/75–78. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**E 3.3. Hat vármegye réme.** Dovecet hat vármegye népe és pandúrjai rettegik, olyan nagy és félelmetes a híre.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 28. szám, 3.).

**E 3.4. Dovec rablóbandája.** Dovecnek 12 cinkostársa van, a bandában ő a tizenharmadik. / Dovec 9 legénnyel jár rabolni.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 28. szám, 3.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95–96.; Magyar Zoltán, 2011c. 120.).

**E 3.5. Dovec rablásai.**

**E 3.5.1. A tyúktolvaj Dovec.** Dovec tyúkokat lop, kifosztja a baromfiketreceket.

FF: Szepesi (Magyar Zoltán, 2001a. 325–326.).

**E 3.5.2. Dovec útonállásai.** Dovec mint útonálló haramia megállítja és kirabolja az úton lévő szekereket/szepességi kereskedőket.

FF: Gömör vármegye – 3 (EA 9974/78–86. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95.; Magyar Zoltán, 2011c. 120.); Csucsom\* (Uő, 2011c. 120.).

**E 3.5.3. Az álruhás rablások.** Dovec álruhát öltve követi el a rablásait.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 28. szám, 4.); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 325.).

**E 3.5.4. Dovec rablógyilkosságai.** Dovec lelövi azt, aki rablás közben ellenáll neki/kirabolja és megöli a tulajdon apját, mert az nem akarja odaadni neki az eladott ökör árát.

FF: Gömör vármegye (EA 9974/80. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Barka (Magyar Zoltán, 2001a. 325.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95.; Magyar Zoltán, 2011c. 120.).

**E 3.6. A kegyetlen Dovec.**

**E 3.6.1. Dovec áldozatai.** Dovec kilenc embert öl meg garázdálkodásai során. Amikor elfogják, nem tagadja, sőt hetykén mondja a csendőröknek: „Kilencet megöltem, tízet csináltam. Tíz gyerekem van. Tíz fiú, hát van helyettük elég!”

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95–96.; Magyar Zoltán, 2011c. 120.).

**E 3.6.2. A máglyára vetett áldozatok.** Dovec a legényeivel tűzre veti és elhamvasztja az általa megölt és kirabolt áldozatokat, hogy a gyilkosságnak ne maradjon semmi nyoma.

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 95–96.; Magyar Zoltán, 2011c. 120.).

**E 3.6.3. A megölt terhes asszonyok (Dovec természetfeletti ereje).** Dovec sok terhes asszonyt csak azért öl meg, hogy azok máját megehesse, és ezáltal hatalmas erőre tehessen szert.

FF: Litke (Nyáry Albert, 1910. 352.).

**E 3.6.4. A csecsemők levágott ujjai (Dovec gyertyája).** Dovec levagdálja a csecsemők ujjait, hogy a rablásai alkalmával azokat használja világító gyertyának.

FF: Litke (Nyáry Albert, 1910. 352.).

**E 3.7. Dovec lányruhában.** Dovec a legmerészebb csínyjeit nőnek öltözve viszi végbe. Napokig jár-kezel az emberek között környékbeli szlovák lányöltözetben úgy, hogy bárki is felismerné.

FF: Gömör vármegye (Rozsnó Híradó, 1879. 27. szám, 4.).

**E 3.8. Dovec tilinkója (Dovec szerelme).** Dovec olyan szépen tud furulyázni, mint a vidéken senki sem. Gyakran fél éjszakákon keresztül furulyázik a kastély parkjában, hogy általa a grófnének a kedvében járjon. Amikor éjjeli látogatásai miatt a kastély lakói rémületbe esnek, beüzeni, hogy ha az egész vidéket porrá is perzseli, a grófi laknak nem lesz bántódása. / Egy este a komornyik azzal a hírrel rohan be a grófi családhoz, hogy Dovec a cselédházban van, tisztelteti a grófnét és kéri, hogy meglátogathassa, és a kezét megcsókolhassa, Amikor a zsványanak azt üzenik ki, hogy takarodjon el, Dovec az öklét rázva bosszút esküszik.

FF: Gömör vármegye (Rozsnó Híradó, 1879. 27. szám, 4.).

**E 3.9. Dovec szeretője.** Dovec szeretője egy szép kocsmárosné/egy veszverési özvegy menyecske.

FF: Gömör vármegye (Rozsnó Híradó, 1879. 27. szám, 4.); Gömör vármegye (EA 9974/86–88. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**E 3.10. Dovec elfogása (Az elárult rabló/A borsón elcsúszó Dovec).** A vármegye megvesztegeti Dovec szeretőjét, hogy majd jelentse nekik, amikor Dovec legközelebb nála lesz. A menyecske sok pénzért rááll az alkura, és amikor a pandúrok körülveszik a házat, az asszony egy szakajtó száraz borsót önt széjjel. A menekülő Dovec elcsúszik a borsókon, és házba berontó pandúrok, egy szűrt borítva rá, leteperik és megkötözik az ellenállni képtelen haramiát.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 27. szám, 4.); Gömör vármegye (EA 9974/86–95. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**E 3.11. Dovec kivégzése.** Az elfogott Dovecet a saját falujában, Veszverésen a község piacterén egy oszlopra/Henckón/Oláhpatakon/Pelsőcön statárium által 24 órán belül felakasztják.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 27. szám, 4.); Gömör vármegye (EA 9974/95–97. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Palócföld (Manga János, 1979. 267. – Pintér Sándor nyomán, 1880); Barka, Szepsi (Magyar Zoltán, 2011a. 325.); Csucsom, Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 120., 121.).

**E 3.11.1. Dovec utolsó kívánsága (A leharapott orrú anya).** Dovec utolsó kívánságaként azt mondja, hogy szeretne elbúcsúzni az édesanyjától. Amikor az odamegy hozzá, hogy megcsókolja, a zsvány leharapja az orrát, majd azt mondja neki, hogy ezt azért tette, mert már gyerekként is csak a rosszra nevelte, ellenkező esetben nem jutott volna az akasztófa alá.

FF: Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 121.).

**E 3.12. Dovec után maradt relikviák.**

**E 3.12.1. Dovec koponyája.** Egy öreg gróf a hóhértól megveszi a bitófán lógó Dovec koponyáját, majd azt odaajándékozta tanulmányi célokra.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyó Híradó, 1879. 27. szám, 4.).

**E 3.12.2. Dovec furkósbotja.** Dovec furkósbotja egy gömöri csendbiztos/egy gömöri régiséggyűjtő/a rimaszombati levéltár tulajdonában van.

FF: Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Gömör vármegye (EA 9974/98–100. – Komáromy Barnabás gy., 1891).

**E 3.13. Doveccel kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**E 3.13.1. Találkozás Doveccel.** A Doveccel való találkozás és kivégzésének személyes emlékei.

FF: Csucsom (Magyar Zoltán, 2011c. 120.).

**E 3.13.2. „Úgy sunyítasz, mint Dobec!”** Dovec emlékét egy közkeletű szólás örökíti meg a Bódva forrásvidékén: „Du luchts a bi Raba Dobec!”, „Te úgy sunyítasz, mint Dobec, a rabló!”

FF: Alsómeceznéf (Stibrányi Gusztáv, 1992. 3.); Szepsi (Magyar Zoltán, 2001a. 325–326.).

**E 4. Dregus Istók és fiai.**

**E 4.1. Az andaházi fogadó (A haramiák tanyája).** A román származású Dregus a Rika tövében fekvő andaházi fogadó bérlőjeként a kocsmát rablótanyává zül-

leszti, és fiaival a környező vidékre ki-kicsapva/az Erdővidékről Udvarhelyszékre átvezető országút mellé kiállva követi el rablásait és rablógyilkosságait.

SZ: Oklánd – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–56., 56–57. – 1846); Vargyas (Janitsek Jenő, 1993. 293.; Magyar Zoltán, 2011b. 163.; Csáki Árpád, 2012. 132. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Vargyas (Orbán Balázs, 1868. I. 229.); Erdővidék (Nagy Ferenc, 1944. 1–2.); Felsőrákos, Vargyas (Janitsek Jenő, 1993. 124., 300–301.); Barót, Felsőrákos – 2, Nagyajta, Olasztelek (Magyar Zoltán, 2011b. 163., 166.).

**E 4.2. Dregusék leshelye.** Az andaházi haramiák a környező hegyvidék egy-egy magaslatára (a Rákosi Dörgőre/a Vargyasi Dörgőre/stb.) kiállva síppal jelzik a társaiknak, ha az országúton kirablásra érdemesnek ítélt szekér vagy ember közeledik.

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 57. – 1846); Oklánd/Vargyas (Orbán Balázs, 1868. I. 229.).

**E 4.3. Dregusék rablásai.** A Dregus és fiai/Dregus bandája által elkövetett rablások, fosztogatások.

SZ: Oklánd – 6 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–56., 59–63. – 1846); Felsőrákos (Magyar Zoltán, 2011b. 163.).

**E 4.4. Dregusék gyilkosságai.** A Dregus és fiai/Dregus bandája által elkövetett kegyetlenkedések/gyilkosságok/rablógyilkosságok esetei.

SZ: Oklánd – 4 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–56., 58–61. – 1846); Erdővidék (Nagy Ferenc, 1944. 1–2.); Vargyas (EA 24519/11. – Gazda Klára gy., 1972).

**E 4.5. A rablók elbizakodottsága.** Dregus és bandája annyira elbizakodottá és szemtelenné válik, hogy a községbe csak beüzennek, hogy a megjelölt helyen a számukra mennyi étel és ital legyen/hogy fényes nappal mennek be dorbézolni a környék kocsmáiba/hogy az országút szélén részegen elnyúlva heverésznek, nem tartva attól, hogy bárki is elfogná és megkötné őket.

SZ: Oklánd – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 58. – 1846).

**E 4.6. A fogadó lerombolása.** A vármegyei hatóság megelégedve Dregusék büntetteit és garázdálkodását, széthányatja a rablótanyává züllött fogadót. A haramiák a Rika rengetegébe húzódva folytatják tovább zsványáságaikat.

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 56–57. – 1846); Vargyas (Janitsek Jenő, 1993. 300–301.).

**E 4.7. A rablóbanda felszámolódása (A haramiák halála).** Dregus fiai/cimborái sorra elhullnak egy-egy sikertelen rablótámadás alkalmával. Magát Dregust az erdőben egy óriáskígyó öli meg.

SZ: Oklánd – 4 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 61–65. – 1846); Oklánd/Vargyas – 3, Felsőrákos (Orbán Balázs, 1868. 229–230.); Erdővidék (Nagy Ferenc, 1944. 1–2.); Felsőrákos – 2 (Magyar Zoltán, 2011b. 166.).

**E 4.8. Egy vargyasi szidalom.** Vargyason ha valaki megharagszik a másik emberre, máig is azt vágja a fejéhez: „Te andaházi tolvaj!”

SZ: Vargyas (EA 24519/11. – Gazda Klára gy., 1972).

## **E 5. Guta (Guta Jakab).**

**E 5.1. A pásztorból lett haramia.** Guta egyszerű pásztorként él, mielőtt rablónak nem áll.

AF: Zemplén vármegye (Nagyvárad, 1887. 264. szám, 2.); Zemplén vármegye (Délmagyarországi Közlöny, 1889. 18. szám, 1.).

**E 5.2. Guta ügyessége.** Guta olyan ügyesen kezeli a parittyát, hogy a vadkörtéket egyenként szedi le a fáról/hogy akármilyen vadat képes elejteni vele. / Súlyos fejszével Guta ötven méter távolságról is pontosan eltalál mindent.

AF: Zemplén vármegye (Nagyvárad, 1887. 264. szám, 2.).

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116.).

**E 5.3. A nagyerejű Guta.** Guta hatalmas erejéről nevezetes. Olyan erős, hogy ötven kilós a buzogánya, ötven kilót nyom a fejszéje/hogy az ötven literes hordót a szájához emelve issza a bort/hogy akit csak egyszer is megüt, az nyomban meghal.

AF: Kisvárdai (JAMNA 395-67/IIa. 13. – Bodnár Bálint gy., 1966); Komoró (JAMNA 951-92. – Veres János gy., 1991).

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116.).

**E 5.4. Guta és Herkó páter.** Herkó páter elmegy, hogy letartóztassa a hírhedt rablót, Gutát. Összemérik az erejüket, de sem szócsatában, sem bajvívásban nem bírnak egymással. Herkó páter fél mázsa súlyú olvasójával elüti Guta feléje hajított fejszét, majd fagúzzsal megkötözi a kezét, de Guta egy csavarintással kiszabadítja magát. Mivel nem bírnak egymással, megisszák az áldomást, és ki-ki megy a maga dolgára. Azóta ismert a mondás: „Gutával nem bír még Herkó páter sem!”

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116.).

AF: Kisvárdai (JAMNA 395-67/IIa. 13. – Bodnár Bálint gy., 1966).

→MZ II. J 148.7.

## **E 5.5. A rablógyilkos Guta.**

**E 5.5.1. A Guta-ütés.** Guta az országút szélén/Komoró község végén lesben állva az arra menő pénzesebb embereket parittyájával teríti le, majd kirabolja őket.

Azóta mondják a hirtelen halálra, hogy gutaütés/azóta terjedt el a szólás: „Megütötte a guta”/„Lelapult, mint Komorón a guta”.

AF: Komoró (Szirmay Antal, 1804. 109.; Ipolyi Arnold, 1854. 31.); Komoró (Dugonics András, 1820. II. 31.); H. n. (Ballagi Mór, 1850. 160.); Zemplén vármegye (Nagyvárad, 1887. 264. szám, 2.); Zemplén vármegye (Délmagyarországi Közlöny, 1889. 18. szám, 1–2.); H. n. (Tóth Béla, 1898. 49–50.); Komoró (EA 6860. – Bodnár Bálint gy., 1956); Komoró (JAMNA 395-67/IIa. 15. – Bodnár Bálint gy., 1966); Komoró (Erdész Sándor, 1988. 97.); Komoró (JAMNA 951-92. – Veres János gy., 1991).

**E 5.5.2. A megnyúzott áldozatok.** Guta megnyúzza megölt áldozatait, és azok bőrébe öltözik.

AF: H. n. (Dugonics András, 1820. II. 31.); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 32.).

**E 5.6. A Guta csárda.** A Guta csárda/Csókos csárda Komoró végén, amelynek közelében les Guta az áldozataira.

AF: Komoró (Mizser Lajos, 2000. 281. – Pesty Frigyes, 1864. Szabolcs vármegye); Komoró (EA 6860/4. – Bodnár Bálint gy., 1956).

**E 5.7. Guta halála.**

**E 5.7.1. A kivégzett Guta.** Az elfogott Gutát gonosztetteiért halálra ítélik, és (1393-ban Ungváron) nyársra húzzák: az oldalbordájába kampót akasztva húzzák fel a bitófára.

KM: H. n. (Szirmay Antal, 1804. I. 109.; Ipolyi Arnold, 1854. 31.).

**E 5.7.2. A borotválás közben megölt Guta.** Guta szerelmes egy özvegyasszonyba, de az azt mondja neki, hogy nem lehetnek egymásé, amíg valami van közöttük. Él a faluban egy borbélysegéd is, aki pedig a mestere lányába szerelmes, de a gazdája nem hajlandó a lányt hozzáadni, csak ha teletömött erszénnyel kéri meg. A legény egy éjszaka azt álmodja, hogy elveheti a lányt, ha annyi bátorsága lesz, mint egy szúnyognak. Ugyanazon éjjel Guta is álmot lát, amelyben közlik vele, hogy a szakálla az, amely ő és az özvegyasszony között áll. Guta másnap elmegy a borbélyhoz, hogy a szakállát leborotváltassa, és amikor leül, megfenyegeti a borbélylegényt, hogy ha csak annyi vért is ejt rajta, mint egy szúnyog, nyomban agyonüti a buzogányával. A legénynek e szavakról eszébe jut az álombeli üzenet, és egy óvatlan pillanatban a borotvával elvágja Guta torkát, majd azon nyomban kiszalad a szobából, és az ajtót rázárja a rablóra. Guta pillanatok alatt elvérzik, a borbélylegény pedig a haramia fejére kitéűzött vérdíj birtokában végre feleségül veheti a szerelmét.

FF: Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 116–117.).

**E 5.7.3. Az odvas fában talált rabló.** Gutát, aki a komorói erdőben tanyázik, senki sem tudja elfogni. Végül egy odvas fában találják meghalva.

AF: Komoró (EA 6860/4. – Bodnár Bálint gy., 1956).

## E 6. Havran.

**E 6.1. Havran rablóbandája (Az önkéntes sarc).** Havran és bandája olyan hírhedt, hogy a szepességi hágókon átkelő utazók jobbnak látják a zsványokat előre megfizetni, úgy biztosítva be a maguk védelmét Havrantól és más haramiák ellen.

FF: Szepesség (Magyarországi Kárpátégylet Évkönyve VIII., 1881. 64. – Weber Samu gy.; Neidenbach Ákos, 2000. 97–99.).

**E 6.2. Havran és a vándordiák.** Egy vándordiákot elfognak a rablók, és a vezérük elé viszik. Havran felfigyelve a diák trombitájára, felszólítja, hogy minden áldomásukra fújja meg a hangszerét. Mivel a rablók kedvüket lelik a diák muzsikájában, ajándékokkal elhalmozva szabadon engedik őt.

FF: Szepesség/Sáros vármegye (Magyar Simplicissimus, 1956. 124–132. – 1683).

**E 6.3. Havran elfogása.** A város határában a búzatábla szélén alvó rablóvezért észreveszi egy arra járó paraszt. Mellé sompolyogva, a kezében lévő villával a nyakánál fogva a földhöz szegezi Havrant, majd segítségért kiált, és az odaseregglő emberek közös erővel ártalmatlanná teszik a rablót.

FF: Sáros vármegye (Magyar Simplicissimus, 1956. 135. – 1680).

**E 6.4. Havran kivégzése.** Az elfogott Havrant és társait válogatott kínzásokkal végzik ki Eperjesen. Havrant elevenen megnyúzzák: a hátából három szíjat hasít ki a hóhér, amit ott helyben elárvereznek. Az egyik szíjat egy vándordiák veszi meg, és azt a dereka köré fűzve viseli.

FF: Szepesség/Sáros vármegye (Magyar Simplicissimus, 1956. 135–136. – 1683); Szepesség (Magyarországi Kárpátégylet Évkönyve VIII., 1881. 64. – Weber Samu gy.).

## E 7. Krudinop.

**E 7.1. Krudinop fegyvere (A rettegett haramia).** Krudinop hírhedt rablógyilkos, a környező vidék réme, aki senkinek sem kegyelmez, ha egyszer a keze közé került. Hatalmas hársfa husángja az egyetlen fegyvere, azzal a bunkósbottal üti agyon az áldozatait.

FF: Podolin (Bruckner Győző, 1922. 150.).

**E 7.2. Krudinop fája (A rabló megtérése).** Krudinop egy alkalommal egy szerzetest gyilkol meg, aki haldokolva megátkozta őt, hogy a túlvilágon örök kárhozat várja, ha nem tér meg. A barát szavainak hatására a rabló magába száll és megtér, és a hátralévő életét vezekléssel tölti. A husángját a földbe szúrva, a közeli folyóból (a Poprádból) térdén csúsztatva hordoz vizet öntözni a botot mindaddig, amíg az ki nem zöldell. A bunkósbot az évek folyamán hatalmas hársfává terebélyesedik, jelezve, hogy Isten megbocsátotta a haramia bűneit.



FF: Podolin (Katholikus Néplap, 1864. 388.); Podolin (Sárffy Ödön, 1884. 1–2.); Podolin (Bruckner Győző, 1922. 150.).  
→MZ VII. E 2.2.

**E 7.3. Krudinop kápolnája.** A megtérő haramia az általa rabolt pénzből egy kápolnát emel a város (Podolin) szélén, amelynek egyik oltárképén ő maga látható, amint térden állva a kezében egy kis csuprot tart (azt a csuprot, amelyből az építőmunkásoknak fizetségképpen az aranyakat mérte).

FF: Podolin (Katholikus Néplap, 1864. 388.); Podolin (Sárffy Ödön, 1884. 2.).

**E 7.4. Krudinop kivégzése.** Az elfogott Krudinopot halálra ítélik, és lefejezik. A kis hegyet azóta a rabló levágott fejről Galgenbergnek nevezik. A megtért rabló levágott feje legurul a hegy tetejéről, és csak a völgy aljában akad meg, ott, ahol a vérző emberfej helyén egy forrás keletkezik, amelynek a vizétől sokan (kivált a szembajban szenvedő betegek) meggyógyulnak.

FF: Podolin (Sárffy Ödön, 1884. 1–2.).

**E 7.5. Krudinop után maradt relikviák.** Krudinop (másik) bunkósbotja/kardja, amit a podolini városháza régiségtárában őriznek.

FF: Podolin (Katholikus Néplap, 1864. 388.); Podolin (Sárffy Ödön, 1884. 2.)

## **E 8. Studenz.**

**E 8.1. Studenz rablóbandája.** Studenznek vidékszerte rettegett 40 fős rablóbandája van, társaival a Sebes-Körös szurdokában lévő Zichy-barlangban tanyáznak.

ER: Rév – 2 (Magyar Zoltán, 2012b. 163., 166–168.); Rév – 2 (MZA 87666., 94710. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**E 8.2. A kirabolt vonat.** Studenz és társai vazelinnal bekenik a síneket, és amikor a tehervonat odaér, és sínek csúszóssága miatt csak lépésben tud haladni, felkapaszkodnak rá, és kihajigálják a vagonokból az azokban szállított árut, majd az összeszedett zsákmánnyal kereket oldanak.

ER: Rév – 2 (MZA 87666., 94709. – Magyar Zoltán gy., 2011, 2012); Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 163–164.).

**E 8.3. Studenz rablógyilkosságai.** Studenz megöli és kifosztja a környező hegyekben kiránduló gazdag városi turistákat. A megölt nők füléből kitépi az arany fülbevalót, a gyűrűt az ujjukkal együtt vágja le.

ER: Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 164–165.).

**E 8.4. A rablóbanda kincsei (Studenz és Dudi Miska).** Egy szegény révi fazekas az erdőben rőzsét szedve szemtanúja lesz annak, hogy Studenz és társai hová

rejtik el a rabolt értékeket. Amikor a rablók eltávoznak/amikor a megijesztett rablók elszaladnak, magához veszi a kincseket, és gazdag ember válik belőle.

ER: Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 166–168.).

**E 8.5. Studenz halála.** Studenz szovjet katonaruhát öltve elmegy, hogy a tulajdon apósát is kirabolja. Az öregember megismerve a vejét, nem tanúsít ellenállást, amikor azonban átmegy a szomszédos szobába, hogy előhozza ott őrzött pénzét, pénz helyett puskával tér vissza, és lelövi Studenzet.

ER: Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 165–166.); Rév (MZA 97710. – Magyar Zoltán gy., 2012).

**E 8.6. Studenz temetése.** Studenz temetésén megjelenik negyvenfős rablóbandája, és jöllehet rendőrök is nagy számban vannak jelen, nem mernek a rablókkal kikezdeni.

ER: Rév (MZA 87666. – Magyar Zoltán gy., 2011).

**E 9. Haramiává lett nők.**

**E 9.1. Pipás Pista (A bérgyilkos asszony).** Pipás Pista valójában egy férfruhába öltözött asszony, aki mint bérgyilkos, a család tagjainak a beleegyezésével/segítségével teszi el láb alól az embereket/férjeket.

AF: Szeged vidéke/Átokháza (Szabó László, 1968. 272–278.); Ásotthalom/Átokháza (Veszelka Attila, 2006.); Ásotthalom (Lázár Fruzsina, 2016a. 27.).

FF: Márianosztra (MZA 110211. – Magyar Zoltán gy., 2017).

ER: Kide (MZA 82853. – Bonczhidai Dezső gy., 1933).

**E 9.2. Férjgyilkos asszonyok.** A férjüket különös kegyetlenséggel kivégző/eltüntető asszonyok.

FF: Márianosztra – 2 (MZA 110212., 110213. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**E 10. Modern haramiák.** A 20. század második felében/a 21. század elején tevékenykedő országos hírű rablók/rablógyilkosok/bérgyilkosok/pszichopata sorozatgyilkosok.

DT–MO.

## E 11–20. Rablólovagok

**E 11. Fulkó lovag.**

**E 11.1. Fulkó lovag rémtettei.** Fulkó lovag a tatárjárás idején befogadja sziklavárába a pénzesebb embereket, majd ott kifosztja és megöli őket, és az újabb jövevényeket a legyilkolt áldozatok húsából főzött étellel eteti meg/az általa megölt emberek húsát kiárusítja a nélkülözőknek.

FF: Fülel (Jókai Mór, 1860. 111–112.); Fülel, Terbeléd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 88.).

AF: Nagykágya (Magyar Zoltán, 2012c. 152.).

**E 11.2. Fulkó természetfeletti képessége.** Fulkó lovagnak olyan éles hallása van, hogy meghallja, ha a környéken valahol a cimborái mulatoznak/hogy várából meghallja az erdei szarvasok bögését, a farkasok üvöltését.

FF: Fülel (Csáky Károly, 1990. 7.; Uő, 1992. 206.).

**E 11.3. Fulkó szerelme (A magát mélybe vető leány).** Fulkó lovag a szerelmével üldöz egy a várába menekült kisasszonyt, és mivel a lány semmiképpen sem tud előle szabadulni, inkább a halált választva leveti magát a vár fokáról a mélységbe.

FF: Fülel\* (Gabányi János, 1924. III. 154–172.); Fülel\* (Szombathy Viktor, 1979. 68–74.); Fülelkelecsény (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 88.).

**E 11.4. Fulkó, a hamispénzverő.** Fulkó lovag/Salló Miklós a várában törvénytelenesen hamis pénzt veret.

KM: H. n.\* (Nagy Balázs szerk., 2003. 185–186. – IV. Béla király adománylevele, 1246); H. n. (Mocsáry Antal, 1826. III. 21–22.).

FF: Vámosmikola (MZA 109560. – Magyar Zoltán gy., 2017).

ER: Tordaszentlászló\* (Csáki Árpád, 2015. 142. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye).

**E 11.5. Fulkó lovag büntetése.** Az általa elkövetett bűnök miatt a király „meztelen bajvívásra” kötelezi Fulkót, ami azt jelenti, hogy az elítéltnak egy szál karddal kell megküzdenie egy az uralkodó által kirendelt páncélos vitézzel. Fulkó megrettenve a rá váró párbajtól, megszökik, és soha többé nem látják.

KM: H. n.\* (Nagy Balázs szerk., 2003. 185–186. – IV. Béla király adománylevele, 1246); H. n. (Mocsáry Antal, 1826. III. 21–22.).

FF: Fülel (Jókai Mór, 1860. 112–113.); Bolgárom (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 89.).

**E 12. A feudális kényurak.** A rablólovag a környező vidék korlátlan kényura. Önkényeskedéseivel és fosztogatásaival rettegsben tartja a várához közeli falvak népet/kifosztja a templomokat és kolostorokat.

DT: Bakonybél (Sebő József, 2012. 22.).

FF: Perőcsény (Hála József, 1977. 604.; Bognár András, 1984a. 248. – Pesty Frigyes, 1866. Hont vármegye); Selmebánya (Tirts Rezső–Szentgyörgyi Ede, 1898. 23.); Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 189.); Sajóvelezd (EA 22001/45–46. – Dobosy László gy., 1965); Szögliget (Fecske Csaba, 2014. 37.); Nagyörzsöny – 2, Vámosmikola (MZA 109559., 109560., 109565. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Pusztaföldvár (EA 26297. – Dér István gy., 1931); Beszterec (Kiss Lajos, 1961. 33.); Hajdúsámson (EA 17610/54–55. – Molnár Ambrus gy., 1972); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 45. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

ER: Szászfenes (Mátyás Lajos, 1893. 401.); Magyarigen (Magyar Zoltán, 2008a. 218.).  
SZ: Csíkszentgyörgy (Orbán Balázs, 1869. II. 37.).

**E 13. A várba csalt áldozatok.** A rablólovag (a Kisfalusi vár ura/Gerennevár ura/Fulkó, a füleki várúr) becsalja a várba az arra utazó kereskedőket, majd kifosztja és megöli őket.

DT: Kemendollár (EA 4196/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953).

FF: Fülek (Jókai Mór, 1860. 111–112.); Fülek vidéke/Pilisvörösvár (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1967); Szilvásvár (ENA 2844/84. – Gál Krisztián gy., 1984); Fülek, Terbeléd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 88.).

AF: Nagykágya (Magyar Zoltán, 2012c. 152.).

→MZ VII. E 11.1.

**E 14. Az útonálló várurak.** A rablólovag az embereivel figyelteti a vár alatt/közelemben vezető országutat, és ha pénzes utazók/kereskedők közelednek, a fegyvereseivel rajtuk üt, és kirabolja őket.

DT: Felsőlövő\* (Haiding, Karl, 1965. 288.); H. n. (Szendrey Zsigmond, 1923/1924. 14. – Pesty Frigyes, 1864. Baranya vármegye).

FF: Pécsújfalu (Tompa Mihály, 1846. 92–98.; Uő, 1870. 536–540.); Sajórudna/Sajóalgóc (Luppa Péter, 1861a. 243.); Selmechánya (Siegmetth Károly, 1889. 31.); Fülek\* (Pintér Sándor, 1999. 208. – 1889 k.); Körmöcbánya (Versényi György, 2011. 27. – 19. század vége); Szilvásvár (EA 636/29–30. – Péczeli Imre gy., 1942); Tard (EA 3879/2. – Barabás Jenő gy., 1952); Uppony (EA 10150/6. – Pongó Bertalan gy., 1958); Vámosmikola (EA 15716/2. – Vágvölgyi Ilona-Andrea gy., 1968); Lévárt (Ujváry Zoltán, 2000. 256.; Uő, 2002. 454. – 1973); Vámosmikola (Gulyás Éva, 1977. 495.); Sajóalgóc (EA 22001/31. – Dobosy László gy., 1981); Sajóvadna (EA 21090/37. – Simkó László gy., 1981); Bajmóc (Szombathy Viktor, 1986. 17–18.); Csáb (Csáky Károly, 1998. 6.); Csáb (MZA 83983. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010); Nagybörzsöny – 2 (MZA 109559., 111218. – Magyar Zoltán gy., 2017, 2018).

SZ: Csíkszentgyörgy (Orbán Balázs, 1869. II. 37.); Málnás (Czintos Jolán, 1971. 2.); Katrosa (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 142.).

**E 15. A nőrabló várurak.** A vár ura/a vár urának fiai/ a várban lakó rablólovagok a várukba hurcolják a közeli falvak szép lányait, asszonyait/az országúton elfogott szép nőket, és a saját kényükre erőszakkal fogva tartják őket. / A vár ura erőszakkal feleséget rabol magának, akit a várba visz.

DT: Nezsider (Szentmihályi Imre, 1974. 215. – Drinóczy György gy., 1830–1847); Pécs\* (Rajzolatok, 1836. 16–17. szám.); Nagyláng (Párniczky Józsefné, 1977. 246. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye); Nagyharsány (Pécsi Figyelő, 1895. VI. 22.); Pécs (Vargha Károly, 1959. 56–57.); Pécs (Muszty László, 1959. 85.); Csókakő\* (EA 10384. – Gémes Balázs gy., 1960); Sáska (EA 12896/2. – Tóth Joachim gy., 1961); Felsőlövő\* (Haiding, Karl, 1965. 288.); Nagykanizsa/Miklósfá (Kardos Ferenc, 2010. 30–31. – Kotnyek Istvánné gy., 1967); Nagyvázsöny (LDMNA 311/7–9. – Zsiray Lajos gy., 1978); Raposka (Veszprém megye földrajzi nevei I., 1982. 181.).

FF: Vágbeszterce/Vágváralja (Mednyánszky Alajos, 1981. 64–66. – 1825); Pécsújfalu (Tompa Mihály, 1846. 92–98.; Uő, 1870. 536–540.); Detrekőváralja (Ipolyi Arnold, 1854. 495.);

Aggtelek\* (Schwab, Erasmus, 1865. 71–74.; Jakucs László, 1952. 10–11.; Uő, 1961. 78.; Dudich Endre, 1932. 16–17.); Konessó (Versényi György, 2011. 24. – 1880); Dédes (Részó Ensel Sándor, 1893. IV. 5.; Szendrey Zsigmond, 1926. 86.); Árvaváralja, Regéc (Teleki Zakariás Sándor, 1912. 59–60., 65–66.); Heves vármegye (Szendrey Zsigmond, 1916. 82.); Erdőhorváti (Ferenczi Imre, 1963. 110. – Botos Pál és Bertalan István gy., 1936); Szalóc/Szilice\* (Fehérvári István, 1937. 184.); Lucska (EA 7746/81. – N. N. gy., 1940); Tokaj (Dobos Ilona, 1986. 67. – Szabó Lajos gy., 1967); Boldva (HOMNA 2131. – Kríza Ildikó gy., 1967); Vámosmikola (Gulyás Éva, 1977. 495.); Árva megye, Bajmóc (Szombathy Viktor, 1986. 11–13., 17–18.); Sajónémeti (Dömötör Ákos, 1994. 450.); Diósjenő\* (Végh József, 1998. 80.).  
 AF: Gomba (Magyarország, 1929. november 18.); Péterfalva (Ferenczi Imre, 1973. 47.); Zemplénagárd (EA 21090/15. – Farkas Edit gy., 1981).  
 ER: Szászfenes (Kőváry László, 1857. 146–147.); Vingárd (Csáki Árpád, 2015. 103. – Pesty Frigyes, 1865. Alsó-Fehér vármegye); Szászfenes (Kőváry László, 1866. 64.); Rév (Nagy Miklós szerk., 1868. II. 64.); Hátszeg vidéke (Hunyad vármegye, 1883. 5. szám, 3.); Szászfenes (Szabó Géza, 1940. 30.); Szászfenes (KJNTA 2129-08/2. – Barcsay Andrea-Krisztina gy., 1992); Szászfenes (László Endre, 1996. 45.); Magyarfenes (Magyar Zoltán, 2004a. 261.); Rév (MZA 111621. – Magyar Zoltán gy., 2018).  
 SZ: Kászonfeltíz, Gyergyószentmiklós (Orbán Balázs, 1869. II. 56., 109.); Gyergyószentmiklós (Szűcs István–Gencsy István, 1905. 60–61.; Gencsy István, 1905. 327–328.); Gyergyószentmiklós (KJNTA 211-98/3. – Simon Anna feljegyzése, 1933); Gyergyószentmiklós – 2 (EA 27257/6., 7. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyergyószentmiklós (KJNTA 211-98/1. – Mán Zsuzsa gy., 1997).

**E 16. Az emberekre vadászó várúr.** A vár egy „gót fejedelem” vadászvára, aki az emberekre éppúgy vadászik, mint az erdei vadakra.

SZ: Kászonfeltíz (Orbán Balázs, 1869. II. 56.).

**E 17. Rablólovagok vára.** Vár/várrom (a börsönyi Salgóvár/a domaházi Veresvár/a diósjenői Kámor vára/az erdélyi Kecskető vára/stb.), amelynek falai között a környékbeli hagyomány szerint valaha rablólovagok tanyáztak.

DT: Alsónemesapáti (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 123.); Őriszentpéter (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 405.); Bakonyjákó (Edelényi Adél, 2004. 296.).  
 FF: Pécsújfalu (Tompa Mihály, 1846. 92–98.; Uő, 1870. 536–540.); Bajmóc\* (Részó Ensel Sándor, 1861. 147.); Peröcsény – 2 (Bognár András, 1984a. 248., 250. – Pesty Frigyes, 1866. Hont vármegye); Körmöcbánya (Versényi György, 2011. 27. – 19. század vége); Peröcsény (EA 2287/55. – Feldmann Lajos és Feldmann Sarolta gy., 1900 k.); Újvásár (Gömör-Kishont vármegye, 1903. 103.); Borsosberény (Nógrád vármegye, 1911. 21.); Diósjenő (Végh József, 1998. 11–12. – Magaziner Pál gy., 1930); Diósjenő (Kolacskovszky Lajos, 1938. 189.); Vámosmikola (EA 15716/2. – Vágvolgyi Ilona-Andrea gy., 1968); Domaháza (Dömötör Ákos, 1999. 1204. – 1976); Nagybörsöny (Hála József, 1977. 611–612.; Horváth M. Ferenc, 2000. 189.); Vámosmikola (Gulyás Éva, 1977. 495.); Domaháza (Paládi-Kovács Attila, 1982. 155.); Csáb\* (EA 27181/11. – Nagy Endre gy., 1996); Diósjenő, Borsosberény (Végh József, 1998. 80., 88.); Nagybörsöny, Vámosmikola (MZA 109559., 109560. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagybörsöny – 3 (MZA 110874., 111187., 111218. – Magyar Zoltán gy., 2018).  
 ER: Solyom (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye II., 266–227.); Szászfenes (Kőváry László, 1866. 64.); Mészkö (Janitsek Jenő, 2007. 138.); Magyarigen (Magyar Zoltán, 2008a. 218.); Magyarigen (Uő, 2011a. I. 408. – Orbán Dániel gy.).

## **E 18. A rablólovag menekülése.**

**E 18.1. A fordított patkó.** A rablólovag fordított patkóval jár, hogy ne tudják meg mások, hogy éppen merre lovagol. / A rablólovag megfordítja a lova lábán a patkót menekülés közben, hogy ezáltal tévessze meg az üldözőit.

DT: Kemendollár (EA 4196/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Egyházasdaróc (EA 12130. – Molnár Ilona gy., 1959).

FF: Perőcsény (EA 2287/55. – Feldmann Lajos és Feldmann Sarolta gy., 1900 k.); Nagybörzsöny (Hála József, 1977. 611–612.; Horváth M. Ferenc, 2000. 189.); Nagybörzsöny – 3 (MZA 109559., 110874., 111218. – Magyar Zoltán gy., 2017–2018).

**E 18.2. Móré László pénze.** Az ellenségei elől menekülő kispánai várúr az aranyait hinti az üldözői elé, hogy amíg azok a pénzek összeszedésével foglalkoznak, ő kereket oldhasson előlük.

FF: Kispána (Szombathy Viktor, 1984. 289.); Kispána (Csörnök Mariann, 2007. 170.).  
→MZ VII. E 20.2.

**E 18.3. Menekülés alagúton keresztül.** A rablólovag egy titkos alagúton keresztül menekül el ostromlott várából.

FF: Sajóvadna (EA 21090/37. – Simkó Sarolta gy., 1981); Sajóvadna (Nagy Károly, 1982. 16–17.).

## **E 19. A legyőzött rablólovag.**

**E 19.1. A lerombolt rablólovagvár.** A vár körüli falvak népe fellázad a várúr önkényeskedései miatt, és megostromolja a várat. / A király megelégedi a várúr hatalmaskodását és törvénysértő tetteit, és haddal vonul ellene. A várat felgyújtják/lerombolják, és az urát/a lakóit megölik/kivégzik/kiirtják.

DT: Zala vármegye (Bátorfi Lajos, 1877. IV. 130–132. – Somogyi Antal gy.); Felsőlövő\* (Haiding, Karl, 1965. 288.).

FF: Körmöcbánya (Versényi György, 2011. 27. – 19. század vége); Turóc megye (Ernyey József, 1923. 107.); Fülek vidéke/Pilisvörösvár (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1967); Mátrafüred (EA 15625/13. – Vészi Edit gy., 1967); Lévárt (Ujváry Zoltán, 2000. 256.; Uő, 2002. 454. – 1973); Vámosmikola (Gulyás Éva, 1977. 495.); Árva megye (Szombathy Viktor, 1986. 11–13.); Nagybörzsöny (MZA 111187. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Gomba (Magyarság, 1929. november 18.); Zemplénagárd (EA 21090/15. – Farkas Edit gy., 1981).

ER: Szászfenes (Kövár László, 1857. 146–147.); Krizba (Seres András, 1984. 66.); Szászfenes (László Endre, 1996. 45.).

SZ: Gyergyószentmiklós (Orbán Balázs, 1869. II. 109.); Gyergyószentmiklós (Szűcs István–Gencsy István, 1905. 60–61.; Gencsy István, 1905. 327–328.).

**E 19.2. A megvakított rablólovag.** Az elfogott rablólovagot büntetésül megvakítják (és testét tüzes fogóval darabokra szaggatják).

FF: Körmöcbánya (Versényi György. 2011. 27. – 19. század vége); Mátrafüred (EA 15625/13. – Vészi Edit gy., 1967).

**E 19.3. A borbély által megölt rablólovag.** A kegyetlen várúr önkényeskedését megelégtelve a falubeli nép elhatározza, hogy csellel végeznek vele. Leccsalják az urat a falubeli borbélyhoz, és az borotválás közben egy óvatlan pillanatban elmetszi a nyakát.

ER: Szászfenes (Mátyás Lajos, 1893. 401.).

→MZ VII. A 355.3.

**E 19.4. A párviadalban legyőzött rablólovagok.** Gyergyószentmiklós mellett egy bevehetetlen sziklavárban a zsarnoki Hiripné uralkodik, akinek két fia saját kedvtelésükre gyakran rabolja el a vidék legszebb lányait. Amikor két vitéz menyasszonyát is elrabolják, a vitézek lovagi viadalra hívják a rablólovagokat, és életre-halálra szóló küzdelemben legyőzik őket. / A rablólovagot az általa elrabolt lány mátkája párviadalban öli meg.

SZ: Gyergyószentmiklós (Orbán Balázs, 1869. II. 109.); Gyergyószentmiklós (KJNTA 211-98/3. – Simon Anna gy., 1933); Gyergyószentmiklós – 2 (EA 27257/6., 7. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995); Gyergyószentmiklós (KJNTA 211-98/2. – Mán Zsuzsa gy., 1997).

FF: Pécsújfalu (Tompá Mihály, 1846. 92–98.; Uő, 1870. 536–540.).

**E 19.5. A barlangban rekedt rablólovagok.** A kegyetlen várúr a tőle megszökött elrabolt lány üldözése közben az Aggteleki-barlangba nyomul az embereivel. A barlang sötét, labirintusszerű járataiban egy szentjánosbogár vezeti a menekülő szerelmeseiket, míg a rablólovag és csapata – miután a fáklyáik kialsznak, és már a kijáratot sem találják meg – ott vész a barlang mélyén. / A rablólovagok az ostromlók előtt a vár egy titkos pincéjébe menekülnek. A mai napig is ott vannak és dörömbölnék, hogy valaki szabadítsa ki őket.

FF: Aggtelek\* (Schwab, Erasmus, 1865. 71–74., Dudich Endre, 1932. 16–17.; Jakucs László, 1952. 10–11.); Szilvásvárad (EA 636/29–30. – Péczeli Imre gy., 1942).

**E 19.6. A villámok által lerombolt lovagvár.** Isten megelégtelve a rablólovag önkényeskedéseit, villámaival lerombolja a haramia-várat/villámcsapás által agyonsújtja a bűnös urat.

SZ: Csíkszentgyörgy (Orbán Balázs, 1869. II. 37.).

FF: Árva megye (Szombathy Viktor, 1896. 11–13.).

ER: Visk (P. Szathmáry Károly, 1863. 380–381.).

→MZ VI. D 21.

**E 19.7. Az elsüllyedt lovagvár.** Isteni büntetésként a rablólovag várát egy éjszaka elnyeli a föld, és tó keletkezik a helyén.

DT: Nezsider (Szentmihályi Imre, 1974. 215. – Drinóczy György gy., 1830–1847); Nagyláng (Párniczky Józsefné, 1977. 246. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye).

→MZ VI. B 11.8.

**E 19.8. A megátkozott rablólovag.** A kegyetlen, önkényeskedő rablólovagot az áldozatai megátkozzák. Az átkok megfogannak (a várúr öngyilkos lesz/rászakad a barlang/stb.).

DT: Nagyvázsony (LDMNA 311/7–9. – Zsiray Lajos gy., 1978).

FF: Erdőhorváti (Ferenzi Imre, 1963. 110. – Botos Pál és Bertalan István gy., 1936).

→MZ VI. F 3.

**E 19.9. Az ördög által elvitt rablólovag.** Isten megelégedve a várúr gonoszságát, egy ördögöt küld hozzá, aki az urat egy általa ásatott kútba fojtja.

ER: Hátszeg vidéke (Hunyad, 1883. 5. szám, 3.).

## **E 20. Egyéb hagyományok.**

**E 20.1. A rablólovagvár alagútja.** A rablólovag várából titkos alagút vezet ki, amit csak ő ismer.

DT: Kemendollár (EA 4196/2. – Szentmihályi Imre gy., 1953); Bakonyjákó (Edelényi Adél, 2004. 296.).

FF: Sajóvadna/Sajóalgóc (Luppa Péter, 1861a. 243–244.); Sajóvelezd (EA 22001/45–46. – Dobosy László gy., 1965); Fülel/Pilisvörösvár (EA 8387/27. – Dobos Ilona gy., 1965); Tokaj (Dobos Ilona, 1986. 67. – Szabó Lajos gy., 1967); Sajóvadna (EA 21090/37. – Simkó Sarolta gy., 1981); Sajóvadna (Nagy Károly, 1982. 16–17.); Bajmóc (Szombathy Viktor, 1986. 17–18.).

**E 20.2. A rablólovag kincsei.** A rablólovag által összerabolt és vára titkos pincéiben rejtőző kincsek.

DT: Kárász (EA 21575/20. – N. N. gy., 1943); Egyházasdaróc (EA 12130. – Molnár Ilona gy., 1959); Nagyvázsony (LDMNA 311/7–9. – Zsiray Lajos gy., 1978); Óriszentpéter (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 405.).

FF: Selmecbánya (Siegmethe Károly, 1889. 31.); Selmecbánya – 2 (Torts Rezső–Szentgyörgyi Ede–Abai Ottó, 1898. 23., 49.); Borsosberény (Nógrád vármegye, 1911. 21.); Diósjenő (Végh József, 1998. 11–12. – Magazinier Pál gy., 1931); Vécs (EA 5319/2. – Hábrik István gy., 1936); Diósjenő (Kolacsokovszky Lajos, 1938. 189.); Uppony (EA 10150/6. – Pongó Bertalan gy., 1958); Uppony (HOMNA 700/12. – Lajos Árpád gy., 1960); Vámosmikola (Gulyás Éva, 1977. 495.); Diósjenő, Borsosberény (Végh József, 1998. 88.); Kiszána (Csörnök Mariann, 2007. 170.); Nagyborzsöny (MZA 109565. – Magyar Zoltán gy., 2017).

AF: Beszterec (Kiss Lajos, 1961. 33.); Tóti (Bihari népmondák, 1995. 45. – Bende-Tóth Tibor gy., 1980).

ER: Magyarigen (Magyar Zoltán, 2011a. I. 408. – Orbán Dániel gy.).

**E 20.3. A megtért rablólovag.** Legyőzését követően a rablólovag megbánja korábbi bűneit, és remeteként éli le hátralévő életét.

FF: Mátrafüred (EA 15625/13. – Vészi Edit gy., 1967).

→MZ II. E 207. →MZ III. G 3.4.



## E 21–30. Rablások és útonállások

**E 21. Az országúti rablások.** A rablók elállják az útját az erdőn keresztülhaladó utazóknak/kereskedőknek és kirabolják őket.

FF: Selmecbánya (Fővárosi Lapok, 1879. 156. szám, 756.); Lándok (Turisták Lapja, 1889. 157.; Neidenbach Ákos, 2000. 101.); Gömör vármegye (EA 9974/79–85. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Pereszlény (Manga János, 1929. 7.); Szászfa (SMK 128/II. 43. – Dömötör Sándor gy.); Kishuta (Berta Gábor–Molnár Ferenc–Vohradnyik Géza, 1971. 281.); Kelemér (Faggyas István, 1991. 52.); Hídvégardó, Viszló (Magyar Zoltán, 2001a. 326., 333.); Óvár – 3 (MZA 25456., 25467., 25474. – Varga Norbert gy., 2003); Kisvisnyó (MZA 93007. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006); Kétkeresztúr (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 149.); Csiffár, Garbócbogdány, Leléd, Magyarböd, Magyarsas, Szürnyeg, Uzapanyit (MZA 83567., 84802., 89991., 84801., 99798., 97533., 93006. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007–2014); Pányok, Márianosztra (MZA 99954., 110215. – Magyar Zoltán gy., 2014, 2017).

AF: Kiskunhalas (Pesty Frigyes, 1864. Jászkunság, 24.); Karcag (GYINMA 40/4. – N. N. gy., 1954); Gyanta (Kun József, 1998. 135. – 1957); Rákóczifalva (EA 20436/50. – Bátor Magdolna gy., 1977); Bácska (Penavin Olga, 1978. 51.); Álmosd (MOA 14117. – Bosnyák Sándor gy., 1987); Győrtelek (Kálnási Árpád, 1989. 62.); Komoró (JAMNA 951-92. – Veres János gy., 1991); Hódmezővásárhely – 3 (Szentí Tíbor, 2000. 93., 101–104.).

ER: Rozávlya\* (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Tamásfalva (Versényi György, 1901. 125.); Detrehemtelep (EA 24925/35–36.; MZA 109244. – Keszeg Vilmos gy., 1981); Nagysajó (Hints Miklós, 1991. 21.); Máramaros megye (Keresztély Balázs szerk., 1992. 79–81.); Bágyon (Keszeg Vilmos, 2004. I. 137–138.); Miriszló (Magyar Zoltán, 2008a. 280.); Erősd, Rév (MZA 91343., 91057. – Magyar Zoltán gy., 2011).

SZ: Oklánd – 3, Oklánd/Homoródjánosfalva, Bölön – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–57., 59–60., 62–63., 65–67., 75–77. – 1846); Vargyas – 2 (Orbán Balázs, 1868. I. 229., 232.); Göcs (Uő, 1870. IV. 37.); Vargyas (EA 24519/11. – Gazda Klára gy., 1972); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 167. – Gazda Klára gy., 1972); Felsőrákos (Lőrincz Sándor, 2004c. 37.); Orotva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 163.); Felsőrákos, Kisbacon, Zalánpaták (Uő, 2011b. 163., 167–168., 172.); Homoródalmás, Homoródújfalú, Lövete – 2, Oklánd (Uő, 2011d. 162–164., 172–173.).

MO: Gorzafalva (Bosnyák Sándor, 1993. 57.).

**E 22. Egyéb rablások.** Rablók által elkövetett egyéb rablások és fosztogatások.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 56.); Vasvár (Mozsolics Amália, 1996. 108–109.).

FF: Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Nyitra (Ujfalusy Szentkeresztty Tivadar, 1922. 85–86.; Uő, 1927. 123–124.); Kelemér (EA 22001/22. – Dobosy László gy., 1976); Feled – 2 (MZA 92974., 92977. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2005); Nagyszalánc (MZA 84797. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Berzékőrös (Magyar Zoltán, 2011c. 130–131.); Nagymaros (MZA 110926. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Tiszanagyfalú (SMK 128/II. 49. – Dömötör Sándor gy.).

ER: Rév (MZA 87666. – Magyar Zoltán gy., 2011); Rév (Magyar Zoltán, 2012b. 163–164.); Rév (MZA 94709. – Magyar Zoltán gy., 2012).

MO: Klézse (MZA 67268. – Magyar Zoltán gy., 2009); Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 517.); Szabófalva/Válaszút (MZA 97454. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**E 22.1. A kifosztott város.** Egy rablóbanda megrohanja Csetneket/Dobsinát, és kifosztja a várost.

FF: Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Dobsina (Wiesinger Frigyes, 1893. 8.).

**E 22.2. A kifosztott templomok.** Geiger, a haramia kifosztja a környékbeli templomokat, és a kegyszereket odvas fákból rejti el.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 56.).

**E 23. A rablók által elfogott állatok.** A rablók elhajtják a falu csordáját/a birkanyáját/lovakat, ökröket/disznókat lopnak. / A rablók a halmágyi Lóárokban/a homoródkarácsonyfalvi Lökötögödörben rejtik el/az alsórákosi Ökörösütők alatt sütik meg az általuk elloptott állatokat.

DT: Páty (EA 7516/67. – Dobos Ilona gy., 1965); Kopács (EA 25257/4. – Lábadi Károly gy., 1993).

FF: Mátraderecske (Csiffáry Gergely, 2005. 58. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Alsógagy – 3 (EA 2112/355–356., 370. – Irányi Lujza gy., 1947); Rakaca (SMK 128/II. 7. – Dömötör Sándor gy.); Szécsény (PMNA 7/4–5. – Solymos Ede gy., 1949); Mezőtárkány (Heves megye földrajzi nevei II., 1976. 90.); Szécsényfelfalu (PMNA 830/4–5. – Brunda Gusztáv gy., 1984); Tornagörgő – 2 (MZA 73., 31. – Magyar Zoltán gy., 1997, 1998); Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 345–346.); Feled (MZA 92973. – Varga Norbert gy., 2005); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 145.); Pereszlény (MZA 89989. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Berzétékőrös (Magyar Zoltán, 2011c. 123.).

AF: Komádi (EA 2396/15. – Molnár Balázs gy., 1951); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.).

ER: Halmágy (AFAR Mg. 1882. I. h. – Faragó József gy., 1968); Alsórákos (EA 16383/60. – Imreh Barna gy., 1968; Imreh Barna, 1981. 315.); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 282. – Faragó József gy., 1968); Türe (Magyar Zoltán, 2004a. 309. – Vöő Gabriella gy., 1971); Mákófalva (EA 24483/3. – Rácz János gy., 1990); Mákófalva (MZA 536. – Magyar Zoltán gy., 1998); Kolozsnagyida (MZA 79049. – Orbán Dániel gy., 2008); Alsórákos – 3 (MZA 87281., 91258., 91259. – Magyar Zoltán gy., 2010–2011); Halmágy, Alsórákos – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 282., 370.); Hosszúmező (Uő, 2011a. II. 395.); Tacs (Uő, 2012a. 368.).

SZ: Oklánd, Bölön (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 54–55., 77–78. – 1846); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 167. – Gazda Klára gy., 1972); Gyimes (EA 29812/17. – Tankó Gyula gy., 1999); Gyimes: Kostelek (Takács György, 2001. 59.); Homoródkarácsonyfalva (Magyar Zoltán, 2011d. 173.).

**E 23.1. A kegyetlen marhatolvajok.** A rablók kivágják az elloptott tinó nyelvét, hogy az a bőgésével ne árulja el őket/annyi húst vágnak ki az élő szarvasmarha combjából, amennyit sütni kell nekik, és a vérző állatot elcsapják, amely hamarosan a súlyos sebbe belepusztul.

ER: Mákófalva (EA 24438/3. – Rácz János gy., 1990).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55. – 1846); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 167. – Gazda Klára gy., 1972).

**E 24. A megüzent sarc.** A rablók beüzenik a faluba, hogy az emberek mikor és hová vigyék nekik a szükséges ételt és italt/a kívánt állatokat, és a követelés teljesítésének elmaradása esetén a község felgyújtását helyezik kilátásba.

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 58. – 1846); Vargyas (EA 24519/11. – Gazda Klára gy., 1972); Oklánd (Magyar Zoltán, 2011d. 162.).

**E 25. A nőrabló haramiák.** A rablók nőket rabolnak maguknak, és búvóhelyükön tartják őket fogva. / A rablók vezére elrabolja a környék szép lányait, majd amikor már megunta, elpusztítja őket. / Egy rabló az anarchikus háborús viszonyokat kihasználva nőket erőszakol meg.

DT: Csókakő (EA 10384/2–3. – Gémes Balázs gy., 1960); Hegysúr – 2, Zonctorony (MZA 90735–90737. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Torna vármegye (Vasárnapi Ujság, 1864. 320–321.); Szepesremete (Turisták Lapja, 1890. 120.); Szepesség (A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve XXIV., 1897. 33.; Neidenbach Ákos, 2000. 100–101.); Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 115. – Móricz József gy., 1930-as évek); Kishuta (Vohradnyik Géza, 1966. 320–321.); Szádelő (SZMMI NA 5348. – Stibrányi Gusztáv és Méryné Tóth Margit gy., 1977).

AF: Beregújfalú (Penckóferné Punyó Mária, 1995. 193.).

ER: Visk (P. Szathmáry Károly, 1863. 380–381.); Visk (Vasárnapi Ujság, 1876. 550.); Máramaros vármegye (Siegmet Károly, 1885. 37.); Magyarvalkó (MTA NTI K 648/26–27. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek); Visk (Keresztély Balázs szerk., 1992. 109.); Técső (EA 26174/3–4. – Szöllősy Tibor gy., 1994; Szöllősy Tibor, 2002. 7–8.); Rév (MZA 94707. – Magyar Zoltán gy., 2012).

SZ: Gyergyó (Urmánczy Nándor, 1896. 43–44.); Gyergyószentmiklós (Hanusz István, 1899. 10.; Uő, 1900. 68.); Gyergyó (Gelei József, 1926. 114–115.); Gyergyó (Duka János, 1993. 112–113.); Gyergyóalfalu (EA 26193/15–16. – Gub Jenő gy., 1995); Gyergyószentmiklós – 2 (EA 27257/12., 13. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**E 26. Az emberrabló haramiák.**

**E 26.1. A rabszolgakereskedő rablók.** A rablók elfogják az erdőben járó embereket, majd a törököknek rabszolgának adják el őket.

DT: Balatonmellék (Budapesti Hírlap, 1883. VI. 10.; Sziklay János, 1889. 133.; Szendrey Zsigmond, 1927. 193.).

**E 26.2. A gyerekrabló cigányok.** A cigányok ellopnak egy előkelő családból származó kisfiút, akit megvakítva különböző kegyhelyeken koldulni tesznek ki. A fiú szülei sokáig kerestetik gyermeküket, de mindhiába. Amikor egyszer Szűz Mária segítségével reménykedve Máriaradnára zárandokolnak, egy a templom ajtajában kolduló világtalan kisfiúban a tulajdon gyermekükre ismernek. Az értesített csendőrök elfogják és megbüntetik a tetteseket, a fiú pedig visszakerül a szüleihez. / A vándorcigányok kóborlásaik közben ellopnak egy-egy gyermeket.

SZ: Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 1977. 153–154.).

ER: Magyarvista (MZA 21637. – Magyar Zoltán gy., 2001).

SZ: Székelyhodos\* (EK TEZE 7198/Adattár, 72–73. – Balássy Erzsébet gy., 1996–2003).

**E 27. Álruhás rablások (A rabló lányruhában).** A rabló lányruhát öltve követ el rablásokat, útonállásokat.

FF: Gömör vármegye (Rozsnyói Hiradó, 1879. 27. szám, 4.); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 345.).

→MZ III. A 161. →MZ VII. C 733.2. →MZ VII. C 917.2.

**E 29. Az elvetemült gyűjtogatók.** Egy rabló/egy rablóbanda bosszúból, megtorlásul felgyűjtja a várost/a fél falut/a csűröket.

→MZ VII. E 59.5.

**E 30. Sikertelen rablás, szerencsés megmenekülések.**

**E 30.1. A megtámadott szekeresek.** Az úton lévő szekér/hintó elé útonálló lépnek, hogy megállítsák azt/egy rabló az erdő sűrűjéből előtoppanva fellép a szekérre, de a kocsisnak van annyi lélekjelenléte, hogy a lovak közé csördítsen/hogy az ostorával/a kéznél lévő fejszével/bottal a kocsi felszállni igyekvő rablóra sújtson. A rabló az ütés következtében leesik a szekérről/az útonálló testi épségüket féltve félreugranak, a megtámadott szekeres pedig sebesen elvágtat.

DT: Vághosszúfalu, Udvard (MZA 90732., 97012. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011, 2013).

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 345.); Otrókocs (MZA 93013. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Abara (Török Zsuzsa, 1980. 555–556.).

ER: Ürmös (Magyar Zoltán, 2011b. 171.).

SZ: Bodos, Kisbácson, Miklósvár, Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 170–172.).

**E 30.2. A felismert rabló (Az álruhás autóstoppos).** Az úton lévő szekeret/autót egy nő (női ruhába/apácának öltözött rabló) állítja meg, és kéri, hogy vigyék el egy darabon. Megengedik neki, de miközben lépne fel a szekérre/shallna be a kocsi, a kocsis/a sofőr látja, hogy szőrös a keze/hogy férficsizma van a szoknyája alatt/hogy pisztoly van betűzve a csizmaszárba, mire a lovak közé csap/gázt ad, és az álruhás rabló visszaesik az út szélére. A rabló hiába lő a kocsi után, az már akkorra messzire elhalad.

FF: Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 345.).

SZ: Barót, Bibarcfalva (Magyar Zoltán, 2011b. 171.).

DT: Mosontétény\* (Nagy Ilona, 2006. 405–406. – Nagy Ilona és Edit Hörander gy., 1972).

→Modern mondák.

**E 30.2.1. Az elejtett tajtékpipa.** Egy úr kocsijára felkérdezkedik egy fejkendő öregasszony, de miközben száll fel, a kocsis észreveszi, hogy a szoknya alatt csizma és férfinadrág van. Tartva attól, hogy őket akarják kirabolni, kis idő múlva szándékosan elejti a kalapját/a tajtékpipáját, majd arra kéri az alkalmi

utast, hogy legyen szíves, adja föl neki. Amikor a rabló kényszeredetten leszáll az elejtett tárgyért, a kocsis a lovak közé csap, és sebesen elrobbog.

DT: Szőlősgyörök (EA 2095/38. – Maksay Ferenc gy., 1947).

AF: Kiskunhalas (Nagy Czirok László, 1965. 236–237.).

**E 30.3. A leleményes szabadulás.** A rablók kezébe került/rablók által fenyegetett személy a lélekjelenlétének és leleményének köszönhetően szabadul meg szorult helyzetéből (furulyaszóval hív segítséget/becsapja a rablót/pénzét a szélbe dobva eltereli a rablók figyelmét/elhítteti a rablóval, hogy nincsen pénze/stb.).

DT: Csöde (EA 18832/52. – Avaskálmánégy., 1975); Törökkoppány (EA 21150/27. – Bősze Gábor gy., 1981).

FF: Szilvásvár (EA 21614/10. – Bodgál Ferenc gy., 1969).

AF: Kiskunság (Nagy Czirok László, 1965. 243–245.).

ER: Inaktelke (Magyar Zoltán, 2004a. 310–311.).

SZ: Lövéte (Magyar Zoltán, 2011d. 164.).

MO: Lábnik (Hegedűs Lajos, 1952. 197–198.).

**E 30.4. A vélt túlerő.** A rablók által megtámadni készült vándoriparos/szekeres/iskolamester észlelve a veszélyt, a nem létező társait kezdi szólíttgatni. Az útonállók attól tartva, hogy odaérkeznek az illető társai, és akkor már túlerőben lesznek, inkább gyáván odébbállnak.

DT: Szentgál (Vajkai Aurél, 1959. 130.; Uő, 1987. 263.).

AF: Ákos (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447.).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 62–63. – 1846).

**E 30.5. Az akaratlanul elijesztett rablók.** Az együgyű házaspár a rablóktól félve fára mászik, és amikor a rablóbanda éppen az alá a fa alá telepedik le, véletlenül rájuk ejtik a magukkal vitt ajtót. A rablóbanda nem tudván mire vélni az különös eseményt, rémülten elmenekül. / Egy a zsványok által kirabolni szándékozott vénlány az ásításait/egy vénasszony az általa főzött vadalmákat/egy öregember bocskorát fűzőgetve az öltéseket számolgtatja. Az ablak alatt hallgatózó rablók azt hiszik, hogy róluk beszélnek, és elmenekülnek.

→Tréfás mesék.

**E 30.6. A leleményes bejárat.** A torockói házak úgy vannak megépítve, hogy az utcaajtó előtt van a pincelejárat, amit éjszakára mindig felemelnek. Az a rabló, aki éjszaka betör a portára, az ajtón belépve a sötétben a pincébe zuhan, és összetöri magát. / A kistoronyai pincék bejáratánál azért kell meggörnyedni, hogy a gazda fejbe vágassa a kiszolgáltatott testhelyzetbe került illetéktelen betolakodót.

ER: Torockó (Magyar Zoltán, 2008a. 281.).

FF: Kistoronya (Margittai Gábor–Major Anita, 2006. 30.).

**E 30.7. A megszőktetett leány.** Egy leányt elrabolnak a haramiák. A kedvese zsványoknak öltözve beállít a tanyájukra, és kéri, hogy vegyék be maguk közé, majd az éjszaka folyamán megszőkteti a lányt.

FF: Kishuta (Vohradnyik Géza, 1966. 320–321.).

**E 30.8. A csodás megmenekülés.**

**E 30.8.1. A megnyíló kőszikla.** A rablók által megtámadott lány szorult helyzetében Istenhez fohászkodik segítségért, mire a kőszikla megnyílik előtte, és szerencsésen elmenekül a haramiák elől.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 115. – Móricz József gy., 1930-as évek).

**E 30.8.2. A segítő szentjánosbogár.** A rablók elől menekülő szerelmeseket egy szentjánosbogár vezeti a barlang sötétjében.

FF: Aggtelek\* (Schwab, Erasmus, 1865. 71–74.; Dudich Endre, 19832. 16–17.; Jakucs László, 1952. 10–11.).

**E 30.9. A bátor lány és a tizenkét rabló.** Egy leány egyedül marad otthon, amikor rablók törnek a házra. A leány szerelmi ajánlattal/azzal az ürüggyel, hogy borért megy, egyenként lecsalogatja a rablókat a pincébe, és amikor belépnek a pincegádon, sorban levágja a fejüket. A pincébe utolsóként induló rablóvezér is megsebesül a fején, de neki sikerül elmenekülnie. A bosszút forraló rablóvezér előkelő úrnak öltözve tér vissza a házba, és feleségül kéri a lányt, majd mint a menyasszonyát elviszi a zsványok tanyájára. A lány felismerve vőlegényében a rablóvezért, elszökik a számára életveszélyes helyről, és egy teknővájó cigány szekeren, az egyik teknő alá rejtőzve menekül el az üldözői elől.

DT: Szalapa (EA 4031/23–24. – Sándor István gy., 1953); Törökkoppány (EA 21150/29–30. – Bősze Gábor gy., 1981).

AF: Nyírcsászári (EA 6367/176. – Szendrey Zsigmond gy., 1936).

MO: Pokolpatak (EA 2275/384. – Diószegi Vilmos gy., 1951); Lábnik (Domokos Pál Péter, 1981. 105. – 1961).

→MZ VII. C 513.2.2. →Novellamesék.

**E 30.10. A cigányok rablóbandája.** A vándorcigányok bandája megtámadja az úton lévőket, de a megtámadottak szerencsésen megmenekülnek.

DT: Halászi („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 215–216. – Süly Rozália gy., 1992); Vághosszúfalu – 3 (MZA 90731–90733. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Erdőbénye (EA 21090/59. – Boldizsár Erika gy., 1981); Magyarsas (MZA 99798. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2014); Bernecebaráti\* (MZA 111658. – Magyar Zoltán gy., 2018).

SZ: Homoródszentpéter (Magyar Zoltán, 2011d. 202.).

→MZ VII. G 1–10.

**E 30.12. Egyéb esetek.**

**E 30.12.1. A pékinas szerencséje.** Egy pékmesterséget tanuló vándorinas osztrák földön szállást kér egy házban. Befogadják éjszakára, és az inas fültanúja annak, hogy az asszony azt mondja a vejének, hogy a vacsorát követően borotválja meg a fiút, és borotválás közben vágja el a torkát. A fiú, aki érti a német nyelvet, elhűlve hallgatja a megölésre tett indítványt. A gyilkosságra végül is nem kerül sor, mert a férfi azt válaszolja a feleségének, hogy nincs értelme megölni a fiút, mert látta, hogy csak néhány fillér van a bukszájában, és a ruhája is kopottas és szegényes.

DT: Vágkirályfa (MZA 90734. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

**E 30.12.2. A rabló házába menekült kislány.** Egy úton lévő családot a hargitai Tolvajos-tetőn megtámad egy rabló, és a náluk lévő értékekért meggyilkolja őket. Egyedül a kislánynak sikerül elszaladnia, aki a sűrű erdőben bolyongva egy erdei kunyhóra talál. A kislány sírva panaszolja el az ajtót nyitó asszonynak a vele történeteket, mire az asszony, aki a rabló felesége, behívja és megnyugtatja, hogy majd ő elbűjtatja. Amint a kislányt lefekteti az asszony, megérkezik a rabló, akinek a felesége elújságolja, hogy „vendégük” érkezett. A házaspár megbeszéli, hogy reggelre befűtik a kemencét, és abba belevetve nyomtalanul eltüntetik a szemtanút. A kislány ébren lévén, kihallgatja a beszélgetésüket, és még az éjszaka folyamán megszökik, majd a legelső faluba beérkezve értesíti a csendőröket, akik elfogják a bűnös házaspárt.

SZ: Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 164–166.).

MO: Pokolpatak (Hegedűs Lajos, 1952. 161–162.).

## E 31–40. A gyilkos haramiák

**E 31. A rablógyilkos haramiák.** A rablók kifosztják és meggyilkolják áldozataikat/megölik az általuk kirabolt embereket, hogy a tettüknek ne maradjon szemtanúja.

DT: Nagyláng (Párniczky Józsefné, 1977. 246. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 237.; Uó, 1996. 107–108.); Bajót (EA 14477/29. – Balogh László gy., 1965); Hegyhátszentjakab (SMNK 872/4. – Avas Kálmánné gy., 1972); Nikla (Hársházi István, 1978. 215–216.); Magyarszecsőd (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 433.).

FF: Buják (Vasárnapi Ujság, 1864. 177.); Sváb (Versényi György, 1895. 238.); Erdőbénye – 3 (NIFA Sz-8/56. – Szabó Erzsébet gy., 1962); Hubó (EA 26328/4. – Bíró Katalin gy., 1994); Barka, Égerszög (Magyar Zoltán, 2001a. 325., 344.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 149.); Gömörfüge/Tornalja, Nagycsalomja, Darnya (MZA 87863., 84012., 93383. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009–2011); Csucsom (Magyar Zoltán, 2011c. 124.).

AF: Komoró (Szirmay Antal, 1804. I. 109.); H. n. (Dugonics András, 1820. II. 31.); H. n. (Ipolyi Arnold, 1854. 31.); Kunhegyes (Bognár András, 1978. 139. – Pesty Frigyes, Jászkun-

ság); H. n. (Nagyvárad, 1887. 264. szám, 2.); H. n. (Délmagyarországi Közlöny, 1889. 18. szám, 1–2.); Tiszaigar (EA 4094/123. – Katona Imre gy., 1949); Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 76–77. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Hajdúböszörmény (Uo., 89–90. – Nagy Borbála gy.); Szank (EA 6174/28. – Nagy Czirok László gy., 1956); Gyanta – 2 (Kun József, 1998. 135–136., 136–137. – 1957); Komoró (JAMNA 395–67/II.a. 15. – Bodnár Bálint gy., 1966); Bihardiószeg – 2 (Bihari népmondák, 1995. 208., 208–209. – Papp Attila gy., 1972); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 453–454.); Kocsér (Heti Aranyeső, 1998. július 7. 8.); Székelyhid (Nánási Zoltán, 2003. 231.); Kunhegyes (EA 31362/8. – Víg Márta gy., 2003); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.); Ottomány (Magyar Zoltán, 2012c. 153.).  
 ER: Sebeshely (Kőváry László, 1866. 57.); Torda (Orbán Balázs, 1889. 317.); Kide (MZA 82853. – Bonczhidai Dezső gy., 1933); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 122. – Görbe István gy., 1958–1960); Váralmás (Szabó Géza, 1978. 89–90.); Szilágysámson (MZA 31892. – Magyar Zoltán gy., 2000); Bogártelke (Magyar Zoltán, 2004a. 308.); Küiküllőpócsfalva (Uő, 2005a. 143.); Alsórákos, Magyarokbölös (MZA 87840., 59989. – Magyar Zoltán gy., 2010); Magyarcsaholy (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447.).  
 SZ: Málnás (MZA 52769. – tanúvallatási jegyzőkönyv, 18. század vége); Oklánd – 4, Bőlön – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–57., 72–75., 156–157., 169–170. – 1846); Olasztelek (Janitsek Jenő, 1993. 235.; Magyar Zoltán, 2011b. 172.; Csáki Árpád, 2012. 105. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Erdőfüle, Eresztevény (Csáki Árpád, 2012. 46., 92. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Csíkszentmihály (Orbán Balázs, 1869. II. 74.); Erdővidék (Nagy Ferenc, 1944. 1–2.); Nagybacon (Janitsek Jenő, 1969b. 341.); Gyergyóalfalu (EA 32111/6. – Gálné Kovács Irma gy., 1970); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 167. – Gazda Klára gy., 1972); Alsócsernáton (BBE MIK Á-262/34–35. – Salamon Ferenc gy., 1975); Gyergyócsomafalva (Szász Lőrinc, 1976. 90.); Gyergyócsomafalva (Tarisznyás Márton, 1982. 178.); Gyergyócsomafalva – 2 (MZA 52606., 52607. – Kakas Zoltán gy., 1989. 1990); Alsórákos (Balassa Iván, 1989. 14.); Gyimes: Kostelet – 3 (Takács György, 2001. 57–59.); Gyimes: Háromkút (Magyar Zoltán, 2003. 327–328.); Gyergyóalfalu (BBE MIK Á-732/26. – Kis Gabriella gy., 2009); Zalánpaták (Magyar Zoltán, 2011b. 172.); Homoródalmás – 2, Homoródkarácsonyfalva, Lövéte – 2 (Uő, 2011d. 163–166.); Sóvidék (Lukács Csaba, 2013. 40.); Gyergyóremete, Gyimes: Farkasok pataka, Pálpataka (MZA 99448., 103479., 108907. – Magyar Zoltán gy., 2014, 2015, 2017).

**E 31.1. A meggyilkolt vásározók.** A rablók útját állják a vásárba menő/vásárból hazafelé tartó embereknek, megölik és kifosztják őket.

DT: Bajót (EA 14477/29. – Balogh László gy., 1965); Hegyhátszentjakab (SMNK 872/4. – Avas Kálmánné gy., 1972); Barka, Égerszög (Magyar Zoltán, 2001a. 325., 344.); Kalonda, Kétkeresztúr (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 149.); Darnya (MZA 93383. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).  
 AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 76–77. – O. Szabó Miklós gy., 1954).  
 ER: Magyarokbölös (MZA 59989. – Magyar Zoltán gy., 2010); Magyarcsaholy (Magyar Zoltán, 2011a. II. 447.).  
 SZ: Málnás (MZA 52769. – tanúvallatási jegyzőkönyv, 18. század vége); Gyimes: Kostelet (Takács György, 2001. 59.); Homoródkarácsonyfalva, Lövéte – 2 (Magyar Zoltán, 2011d. 163–164.); Sóvidék/Parajd (Lukács Csaba, 2013. 40.); Pálpataka (MZA 108907. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**E 31.2. A meggyilkolt utazók.** A rablók útját állják a vidéken átutazó embereknek/az erdőn keresztülhaladó vándorárusoknak/kereskedőknek, megölik



és kifosztják őket. A néhai bűntényre a gyilkosság helyének megnevezése (az erdőbényei Csipkés sírja/a rikai Keszkenős sírja/az erdőfülei Tót ponkja/az olasztelki Petro mocsára/a nagybaconi Emberhányás/a gyergyói Tótok halála/a gyergyóremetei Vérescsorgó/stb.) máig is utal.

DT: Nagyláng (Párniczky Józsefné, 1977. 246. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye); Magyarszecsőd (Vas megye földrajzi nevei, 1982. 433.).

FF: Erdőbénye – 3 (NIFA Sz-8/56. – Szabó Erzsébet gy., 1962); Székelyhid (Nánási Zoltán, 2003. 231.); Nagycsalomja (MZA 84012. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010); Márianosztra (MZA 110215. – Magyar Zoltán gy., 2017).

ER: Torda (Orbán Balázs, 1889. 317.); Nagybánya-Veresvíz (Magyar Zoltán szerk., 2010. 122. – Görbe István gy., 1958–1960); Küküllőpócsfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 143.); Alsókalocsa (Dupka György–Zubánics László szerk., 2014. 188.).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 57. – 1846); Erdőfüle, Eresztevény (Csáki Árpád, 2012. 46., 92. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék); Olasztelek (Janitsek Jenő, 1993. 235.; Magyar Zoltán, 2011b. 172.; Csáki Árpád, 2012. 105. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Csíkszentkirály (Orbán Balázs, 1869. II. 74.); Nagybacon (Janitsek Jenő, 1969b. 341.); Gyergyóalfalu (EA 32111/6. – Gálné Kovács Irma gy., 1970); Gyergyócsomafalva (Szász Lőrinc, 1976. 90.); Gyergyócsomafalva (Tarisznyás Márton, 1982. 178.); Gyergyócsomafalva (MZA 52606., 52607. – Kakas Zoltán gy., 1989, 1990); Gyergyóalfalu (BBE MIK Á-732/26. – Kiss Gabriella gy., 2009).

**E 31.2.1. A kútba dobott kereskedő.** A rablók egy út menti kútba dobják az általuk kifosztott (és megölt) kereskedőt.

DT: Nagyláng (Párniczky Józsefné, 1977. 246. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye).

AF: Székelyhid (Nánási Zoltán, 2003. 231.).

**E 31.1. A meggyilkolt postakocsis.** A rablók meggyilkolják és kifosztják a pénzt szállító postakocsist/lovos postást.

AF: Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 453.); Orosháza (Verasztó Antal, 2006. 161.).

**E 32. A rablók által meggyilkolt pap.** A rablók rátörnek a plébániára/a kolostorra, kifosztják azt, a papot/a szerzeteseket pedig meggyilkolják. / A rablók meggyilkolnak és kirabolnak egy az erdőn keresztül utazó papot/megölik az erdőben tanyázó remetét.

DT: Bakony vidéke (Relković Néda, 1927. 126.); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 237.; Uő, 1996. 107–108.); Vasvár (MZA 58798. – Magyar Zoltán gy., 2007).

FF: Podolin (Bruckner Győző, 1922. 150.); Pereszlény (Manga János, 1929. 7.; Csáky Károly, 1987. 52–53.); Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 409.).

AF: H. n. (DMNA 716/630. – Béres András gy., 1963).

SZ: Erdőfüle (Janitsek Jenő, 1993. 86.; Magyar Zoltán, 2012b. 172.; Csáki Árpád, 2012. 47. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Göcs (Orbán Balázs, 1870. IV. 37.).

**E 33. A rablók által meggyilkolt leány.** Egy rabló/néhány rabló útját állja egy az erdőn gyalogosan keresztül gyalogló leánynak, és a nála lévő (csekély) érték-

kekért megölik/kedvüket töltik rajta és meggyilkolják. A bűntényre a gyilkosság helyének megnevezése (a gersei Lányhalála/az edvei Nani-kút/az alsórákosi Szépleánysírja/az ürmösi Árvalányhalom/a kissolymosi Leányhalom/a gagyai Leányhalom/a homoródkarácsonyfalvi Leánytemetése/a ravai Leánydomb/Lányhalom/a vargyasi Leányhalom/a szárazpataki Leánymező/stb.) máig is utal.

DT: Gerse (EA 2702/6. – Dömötör Sándor gy., 1951); Gerse (EA 2446/8. – Dömötör Sándor gy., 1951); Gerse (Mozsolics Amália, 1963. 237.; Uő, 1996. 108.); Edve (EA 17097/6. – Berta Irén és Galambos Márta gy., 1971).

FF: Pográny (MZA 1074. – Magyar Zoltán gy., 1998).

ER: Beréd\* (Szabó T. Attila, 1981. 92–93.); Alsórákos (Balassa Iván, 1989. 14.); Szederjes/Alsórákos, Alsórákos – 2, Ürmös – 2 (MZA 59914., 87840., 87841., 59949., 59950. – Magyar Zoltán gy., 2002–2010); Szederjes/Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 314.); Ürmös – 3 (Uő, 2011b. 177.).

SZ: Kissolymos (Orbán Balázs, 1868. I. 153.); Gagy (Gyárfás István, 1870. 40.); Homoródkarácsonyfalva (Herrmann Antal, 1896. 528. – Derzsi József gy.); Kissolymos (Kriza János, 1897. 432.); Rava, Vadasd (Szabó T. Attila, 1981. 94.); Rava (Burus János, 1990. 94.); Vargyas (Lőrincz Sándor, 2002c. 35.); Rava (MZA 79073. – Magyar Zoltán gy., 2004); Szárazpatak (MZA 52774. – Kakas Zoltán gy., 2006); Gagy (Jakab Dénes, 2008. 92.); Rava (Magyar Zoltán, 2011a. II. 514.); Homoródmás, Oklánd (Magyar Zoltán, 2011d. 166., 169.).

→MZ I. J 94.

**E 34. A fej hagyma miatt megölt áldozat.** Néhány rabló útját állja egy az erdőn gyalogosan keresztülhaladó leánynak/asszonynak/vándornak/stb., és azt gyanítva, hogy egy zacskó pénz van nála, megrohanják és megölik őt. Amikor a rablók a csomagot kibontják, akkor látják, hogy nem pénz, hanem csak egy fej vöröshagyma van az áldozatuknál. A bűntényre a gyilkosság helyének megnevezése (az árapataki Retkes/az alsórákosi Szépleány sírja/az ürmösi Árvalányhalom/a nagysajói Örmény kútja/a magyarszarvaskendi Tatárkút/a felenyedi Hótt asszony erdő/a homoródkarácsonyfalvi Hagymás völgye, Hagymás pataka/a rikai Hagymás, Hagymás-tető/a gagyai/szentábrahámi Lejárdomb/a firtosmartonosi Leányhalom/a csehétfalvi Barabázsödre/a kissolymosi Leányhalom/stb.) máig is utal.

ER: Árapatak, Bodola (Csáki Árpád, 2012. 22., 147. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye); Alsórákos (Orbán Balázs, 1868. I. 206.; Herrmann Antal, 1893. 252–253.); Kide (EA 31188/163. – Szűcs Sándor gy., 1941); Magyarpéterlaka (Szabó T. Attila, 1970. 352–353. – 1942); Alsórákos (EA 16383/67. – Imreh Barna gy., 1968); Alsórákos (Magyar Zoltán, 2011a. I. 284. – Faragó József gy., 1968); Váralmás (Szabó Géza, 1978. 89.); Ürmös (Magyar Zoltán, 2011b. 177. – Kakas Zoltán gy., 1976); Ürmös (Seres András, 1984. 61.); Nagysajó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 239. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994); Ürmös (Tánczos Vilmos, 2006. 105. – Jakab Katalin gy., 2005); Magyarszarvaskend – 2 (MZA 59988., 87834. – Magyar Zoltán gy., 2006); Alsórákos (Lőrincz Sándor, 2007b. 33–34.); Felenyed (Magyar Zoltán, 2008a. 280.); Ürmös, Magyarszarvaskend (MZA 59948., 87832. – Magyar Zoltán gy., 2009, 2011).

SZ: Homoródkarácsonyfalva (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 34. – 1846); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 174. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Homoródkarácsonyfalva

(Magyar Zoltán, 2011d. 167.; Csáki Árpád–Pál–Antal Sándor, 2013. 130–131. – Pesty Frigyes, 1864. Udvarhelyszék); Homoródkarácsonyfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 186.); Bözödújfalva (Szabó T. Attila, 1970. 352. – 1942); Vargyas (Janitsek Jenő, 1971. 354.; Uő, 1993. 308–309.); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 174. – Kakas Zoltán gy., 1971); Vargyas (Sylvester Lajos, 1972. 1., 4.); Vargyas (EA 24519/8. – Gazda Klára gy., 1972); Vargyas (MZA 70257. – Balázs Árpád gy., 1973); Vargyas (MZA 59933. – Kakas Zoltán gy., 1973); Gagy, Firtosmartonos (EA 24231/76., 76–77. – Gagy József gy., 1977); Homoródkarácsonyfalva (Gergely Géza Péter, 1979. 3.); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 174. – Kakas Zoltán gy., 1979); Csehétfalva (Tibád Levente, 1981. 219.); Vargyas (MZA 59934. – Kakas Zoltán gy., 1990); Magyarhermány (EA 26156/3. – Kopacz Katalin Csilla gy., 1994); Gyimes: Kostelek (Takács György, 2001. 58–59.); Vargyas (Váradi Péter Pál–Lówey Lilla, 2002. 18.); Vargyas – 2 (Lőrincz Sándor, 2002c. 34–35., 35.); Kissolymos (MZA 59906. – Zsidó Ferenc gy., 2002–2007); Gyimes: Sántatelek (Magyar Zoltán, 2003. 328.); Homoródkarácsonyfalva – 2 (KJNTA 1906-07/9–10., 12. – Czoguly Ildikó gy., 2007); Vargyas (Széll János, 2008. 47–48.); Kissolymos (KJNTA 2335-09/3. – Szombatfalvi Csongor és Deé Edina gy., 2008); Barót, Bodos, Erdőfüle, Nagyajta, Nagybacon, Olasztelek (MZA 70260–70265. – Magyar Zoltán gy., 2009); Barót, Bodos, Bölön, Felsőrákos – 2, Kisbacon, Olasztelek – 2, Vargyas – 3 (Magyar Zoltán, 2011b. 172–173., 175–176.); Homoródkarácsonyfalva – 5, Homoródszentmárton, Homoródszentpéter, Homoródújfalva, Oklánd – 3, Recsenyed, Székelyzsombor (Uő, 2011d. 143., 163., 167–169.).  
AF: Kiskőrös/Ausztrália (MZA 909902. – Magyar Zoltán gy., 1987).

### **E 34.1. A rablók által megölt áldozat.**

**E 34.1.1. A fej hagyma miatt megölt leány.** A rablók egy leányt ölnek meg egy fej hagyma miatt, pénzt sejtve a kötényében/zsebkendőjében/átalvetőjében.

ER: Alsórákos – 4, Ürmös – 4.

SZ: Barót – 2, Bodos, Bölön, Bözödújfalva, Felsőrákos, Firtosmartonos, Gagy, Homoródkarácsonyfalva – 10, Homoródszentmárton, Homoródszentpéter, Homoródújfalva, Kibacon, Kissolymos – 2, Nagybacon, Oklánd, Recsenyed, Vargyas – 15.

**E 34.1.2. A fej hagyma miatt megölt asszony.** A rablók egy asszonyt ölnek meg egy fej hagyma miatt, pénzt sejtve a kötényében/kendőjében.

ER: Árapatak, Felenyed, Magyarpéterlaka.

SZ: Magyarhermány.

**E 34.1.3. A fej hagyma miatt megölt diák.** A rablók egy az iskolából hazafelé tartó vándordiókot ölnek meg egy fej hagyma miatt, pénzt sejtve a tarisznyájában.

SZ: Felsőrákos, Olasztelek.

**E 34.1.4. A fej hagyma miatt megölt kereskedő.** A rablók egy örmény kereskedőt ölnek meg sok pénzt sejtve a tarsolyában, de abban csak egy darab kenyeret és néhány fej hagymát találnak.

SZ: Nagysajó.

**E 34.1.5. A fej hagyma miatt megölt drótostót.** A rablók egy szlovák vándoriparost ölnek meg pénzt remélve nála, de csak egy fej vöröshagymát lelnek a tarisznyájában.

SZ: Csehétfalva.

**E 34.1.6. A fej hagyma miatt megölt berszán.** A rablók egy juhászt ölnek meg sok pénzt remélve nála, de csak egy szelet puliszkát és egy vöröshagymát lelnek nála.

SZ: Gyimes: Kostelek.

**E 34.1.7. A fej hagyma miatt megölt cigány.** A rablók agyonütnek egy cigányt a jó zsákmány reményében, de csak egy hagymát találnak nála.

SZ: Olasztelek.

**E 34.1.8. A fej hagyma miatt megölt koldus.** A rablók egy öreg koldust ölnek meg pénzt sejtve nála, de a kendője sarkában csak egy fej hagymát találnak.

ER: Kide.

**E 34.1.9. Egyéb áldozatok.** A rablók egy férfit/egy közelebből meg nem határozott kilétű embert ölnek meg a zsákmány reményében, de csak egy fej hagymát/csak némi aprópénzt találnak nála.

ER: Bodola, Magyarszarvaskend – 3, Váralmás.

SZ: Bodos, Erdőfüle, Gyimes: Sántatelek, Nagyajta, Oklánd – 2, Olasztelek, Székelyzsombor.

AF: Kiskőrös/Ausztrália.

**E 34.2. A rablók zsákmánya (egyéb hagyományok).** A remélt gazdag zsákmány helyett a rablók csak egy retket/két almát/egy árpakenyeret/egy szelet puliszkát/egy bogláros övet/néhány krajcárt/némi aprópénzt találnak az áldozatuknál.

ER: Alsórákos – 3, Árapatak, Bodola, Ürmös – 2, Váralmás.

SZ: Gyimes: Kostelek.

AF: Kiskőrös/Ausztrália.

**E 35. A kiirtott kocsmáros család.** A rablók/vándorcigányok gazdag zsákmány reményében rátörnek egy határbeli csárdára (a dánosi kocsmára/a kismányoki Nyúl-csárdára/a vezsenyi Hajlati-csárdára/a hollódi kocsmára/a kiskereki csárdára/az ottományi Csonkafűz csárdára/stb.), és a kocsmárost az egész családjával együtt megölik, hogy ne maradjon szemtanúja a rablásnak.

DT: Kismányok (Tolna megye földrajzi nevei, 1981. 378.); Rábapatona – 2 (MZA 71698., 71699. – Lackovits Emőke gy., 1969); Vágkirályfa, Réte (MZA 90725., 90730. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).

FF: Szete (Csáky Károly, 2003c. 14.).

AF: Vezseny (Szűcs Sándor, 1946. 34.); Gyanta (Kun József, 1998. 139–141. – 1957); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Éradony (Bihari népmondák, 1995.

35–36. – Dandé Bálintné gy., 1980); Ottomány (Szabó István, 2002. 71.); Éradony (MZA 74431. – Magyar Zoltán gy., 2011); Ottomány (Magyar Zoltán, 2012c. 153.).

**E 36. Egyéb gyilkosságok.** Rablók, útonállók által elkövetett egyéb gyilkosságok.

DT: Nemespátró („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 240–241. – Godena Albertné gy., 1962); Ádánd (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 157.); Keszthely (Réthelyi Jenő, 1984. 55.).

FF: Hont vármegye, Nógrád vármegye (Ipolvi Arnold, 1854. 359.); Szalatnya (Uo., 364.); Podolin (Bruckner Győző, 1922. 150.); Felsőlánc (MZA 64868. – Máté László gy., 1966); Szete (Csáky Károly, 2003c. 14.); Garany – 3, Imreg, Kistoronya, Magyarsas – 3, Nagytoronya, Szürnyeg (MZA 99532., 99533., 99796., 99795., 99791–99793., 99794., 99790. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013–2014).

AF: Hajdúböszörmény (HMNA 184/1. – Nagy Borbála gy., 1962); Hódmezővásárhely: Vásárhelyi puszta (Beck Zoltán, 1965. 147–148.); Ottomány (Magyar Zoltán, 2012c. 153.).

ER: Szamosújlak (Mizser Lajos, 2001. 348. – Pesty Frigyes, 1864. Szatmár vármegye); Belényesújlak (Kun József, 1998. 142–143. – 1957); Váralmás (Szabó Géza, 1978. 89.); Kolozsvár – 2 (KJNTA 707-02/15. – Szabó Márta gy., 2002); Désfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 126. – Adorjáni Rudolf gy., 1995); Szilágysámson, Rév (MZA 31884., 94708. – Magyar Zoltán gy., 2001, 2012).

SZ: Oklánd – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 58. – 1846); Homoródkarácsonyfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 186.).

**E 36.1. A Madarak gödre.** Három román elfog egy magyart, és meg akarják ölni őt. Fejük felett varjak szállnak el, és azt káromolják: „Kár, kár!” Az egyik román, aki tud magyarul, a madarak káromolását úgy értelmezi, hogy kár a magyart megölni, és ezt megmondja a társainak, akik hallgatnak is rá. Amint mennek tovább, egy cinege száll el fölöttük, és azt énekl: „Kün csincs, kün csincs! [Még ötöt, még ötöt!], mire megszólal az egyik román: „Nem hogy ezt ne öljük meg, hanem még ötöt!”, és mindaddig nem nyughatnak, amíg még öt úton járó magyar embert meg nem gyilkolnak. Áldozataikat egy gödörbe dobják, amit azóta Madarak gödrének neveznek.

ER: Désfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 126. – Adorjáni Rudolf Károly gy., 1995).

**E 36.2. A gyilkosság előtti pálinka.** A hírhedt rabló (Bota) a kocsmában fizet egy deci pálinkát leendő áldozatának, majd azt mondja neki: „Ha megiszod, úgy is meghalsz, s ha nem iszod meg, úgy is meghalsz!”

SZ: Pálpataka (MZA 108907. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**E 38. Gyilkosság mágikus célból.**

**E 38.1. A rablóknak eladott feleség.** Egy pásztor/egy kocsmáros saját várandós feleségét busás fizetség ellenében (egy zsák aranyért) eladja a haramiáknak, akik az asszonyból a magzatát kivágva, természetfeletti erőre kívánnak szert tenni.

DT: Kerékteleki (EA 12817/1. – Túri Róbert gy., 1961).

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 98–99.); Sajóháza (Uo., 98.; Magyar Zoltán, 2011c. 128.).

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 211. – Papp Attila gy., 1973).

ER: Bánffyhunyadi (Vasárnapi Ujság, 1858. 119.).

### **E 38.2. A rablók által megölt várandós asszony.**

**E 38.2.1. A sebezhetetlenné tevő magzat.** A rablók megölnek egy terhes asszonyt, hogy a magzat ujjait levágva és azokat maguknál tartva a golyóktól védve legyenek/hogy az ikergyermekekkel állapotos asszony magzatait kivéve és azok epéjével megkenve magukat sebezhetetlenné váljanak.

AF: Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 211. – Papp Attila gy., 1973).

MO: Lészped (Hegedűs Lajos, 1952. 32–33.).

**E 38.2.2. A minden zárat kinyitó magzatujj.** A rablók megölnek egy hét hónapos terhes asszonyt, és a magzat megszártított ujjával minden zárat képesek kinyitni. / A rablók a megölt magzat levágott hüvelykujját beforrasztják a tenyerükbe, és amely zárra azzal ráteszik a kezüket, az kinyílik, és szabadon rabolhatnak.

DT: Tök (Loschdorfer Anna, 1935. 74.); Nikla (Hársházi István, 1978. 188.).

FF: Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.); Óbást (MZA 92964. – Varga Norbert gy., 2005); Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 49.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 98–99.); Sajóháza (Uo., 98.; Magyar Zoltán, 2011c. 128.); Sajóháza (Uő, 2011c. 127–128.); Gesztete, Gesztete/Feled (MZA 92985., 92975. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

ER: Szilágyság\* (Balázs Márton, 1891. 208.9).

**E 38.2.3. A világitó magzatujj.** A rablók megölnek egy állapotos asszonyt, a magzatának a hüvelykujját levágják, és azzal világitanak éjszakai rablásaik során.

KM: H. n. (Szendrey Zsigmond, 1938. 32.); H. n. (Küllős Imola, 1988. 42.).

DT: Tök (Loschdorfer Anna, 1935. 74.).

FF: Verőce (Árvay József, 1845. 180.); Litke (Nyáry Albert, 1910. 352.); Taktaszada (Szabó Lajos, 1975. 328.).

AF: Szeged vidéke (Móricz Zsigmond, 1949. I. 135.); H. n. (DMNA 716/650. – Béres András gy., 1963).

SZ: Csíkszentdomokos (Jakubovich Elek, 1914. 123.).

**E 38.2.4. Az álomba szenderítő magzatujj.** A rablók megölnek egy állapotos asszonyt, és az asszonyból kivett magzat hüvelykujját meggyújtva/az ujjára fagyút csepegtetve és azt meggyújtva bemehetnek bárhová rabolni, mert a gyertya füstjétől a házban mindenki aludni fog/senki nem ébred fel. / A rablók az anyja méhéből kivett magzatot kisütik, és a zsírából készítenek gyertyát, amelynek füstje álomba ringat mindenkit ott, ahová rabolni mennek. / A rablók az általuk megölt ember hájából gyertyát főznek, amelynek füstje álomba szenderíti az őrzőiket, ha fogságba esnek.

FF: Verőce (Árvey József, 1845. 180.); Szürnyeg (Csomár István, 1888. 426.; Versényi György, 1894. 111.); Herencsény (Magyar Zoltán, 2004b. 184–185. – Nagy Zoltán gy., 1983).  
 AF: Kállósemjén-Újfalurét (JAMNA 190-67/74. – Erdész Sándor gy., 1961).  
 KM: H. n. (Szendrey Zsigmond, 1938. 32.).  
 ER: Fogaras (Miskolczy Ambrus, 2016. 180–181. – Baló Bálint gy., 1790).

**E 38.2.5. A láthatatlanná tevő magzatujj.** A rablók megölnek egy állapotos asszonyt, és a gyermekét kiveszik belőle, mert ha a magzat levágott kisujját markukba szorítják, láthatatlanná válnak rablásaik közben/az üldözőik előtt.

AF: Füzesgyarmat (GYINMA 25/72. – Szűcs Sándor gy., 1937).  
 FF: H. n. (Versényi György, 1894. 110.).  
 SZ: Csíkszentdomokos (Jakubovich Elek, 1914. 123.).

**E 38.2.6. Az állatok feletti hatalmat biztosító magzatujj.** A rablók/pásztorok kiáznak egy nemrég meghalt állapotos asszonyt, és a magzatot kivéve belőle levágják annak „nevetlen” ujjait, hét szálkát vágnak az asszony fejfájából, majd a négy ujjal és a fejfa szálkáival körbekerítik a legelőt, és attól kezdve feltétlen hatalmuk lesz az ott lévő állatok fölött.

ST: Somogy megye (EA 19182/75. – Pintér István gy., 1963).

**E 38.2.7. A kincsre vezető gyertya.** A rablók megölnek három állapotos asszonyt, és a magzatokból gyertyát készítenek, melyek világánál sikerül megtalálniuk az elrejtett kincseket.

DT: Köröshegy (Nyék Sándor, 1971. 437. – 1956).  
 AF: Kondoros (Szabó Ferenc, 1959. 71.).

**E 38.2.8. A rablók talizmánja.** A rablók megölnek egy állapotos asszonyt, hogy a magzat levágott kisujja talizmánként szolgálhasson számukra.

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 62–63.).

**E 38.2.9. A mágikus erőért megölt terhes asszony.** A rablók megölnek egy terhes asszonyt, hogy a máját elfogyasztva emberfeletti erőre tegyenek szert.

FF: Litke (Nyáry Albert, 1910. 352.).

**E 38.2.10. A büntetlenséget biztosító magzatvér.** A rablók által elkövetett bűncselekmények rejtve maradnak, ha kezüket egy meg nem született gyermek vérében mossák meg.

ER: Bánffyhunjad (Vasárnapi Ujság, 1858. 119.).

**E 38.2.11. A zsidóknak eladott magzatvér.** A rablók az elfogott terhes asszony gyermekét kivágják a méhéből, és a magzat véré a zsidóknak adják el sok pénzért.

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor, 1942. II. 55. – 1846).  
 →MZ VII. F 1–10.

### **E 39. Öncélú kegyetlenkedések.**

**E 39.1. A hangyabolyba állított gyerek.** A rablók pusztá szórakozásból egy gyermeket/egy újtjukba kerülő vándort megfognak és rákötöznek egy nagy hangyabolyra/fejfel lefelé beleállítanak egy odvas fába, és amikor legközelebb arra járnak, már csak a gyermek/a vándor csontvázára lelnek, a hangyák ugyanis elevenen felfalták az áldozatukat.

DT: Sopronbeléd (SMNK 1454/XVI: - N. N. gy., 1950-es évek).

AF: Pácin (EA 13447/27–28. – Mészáros Erzsébet gy., 1962); Bereg megye (JAMNA 1015-96. – Veres János gy., 1995).

ER: Teke (Magyar Zoltán, 2012a. 368.).

SZ: Oklánd (Jánásfalvi Sándor István, 1942. I: 55. – 1846); Vargyas (Magyar Zoltán, 2011b. 167. – Gazda Klára gy., 1972); Etéd (EA 24231/82. – Gagy József gy., 1978); Gyimesfelsőlok (Kósa László, 1989. 12–13.); Seprőd (Magyar Zoltán, 2007b. 60. – Dósa Erika gy., 1994); Gyimes (Tankó Gyula, 1998. 120.); Gyimes: Antalok száda (Magyar Zoltán, 2003. 326.); Gyimes: Farkasok pataka (Uő, 2011a. I. 104.); Lövéte – 2 (Uő, 2011d. 166–167., 167.); Gyimes: Farkasok pataka (MZA 103458. – Magyar Zoltán gy., 2015).

MO: Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 517.).

**E 39.1.1. A feltámadt lelkiismeret.** A rabló a halálos ágyán/az akasztófa alatt a legnagyobb bűneként gyónja meg annak a gyermeknek a halálát, akit merő szórakozásból egy odvas fába állított, és aki ott pusztult.

AF: Pácin.

SZ: Etéd, Gyimes: Antalok száda, Gyimes: Farkasok pataka, Gyimesfelsőlok.

**E 39.2. A juhok által széttépt leányka.** Idegen pásztorok legeltetnek a vidéken, akik nem jutván hozzá sóhoz, a juhaik közé egy arra járó kislányt zárnak, és az állatok a leánykát széttépi a sós véréért.

SZ: Gyimes (KJNTA 381-00/6–7. – Tankó Gyula gy., 1999).

**E 39.3. A hordóba zárt gyerekek.** A rablók merő szórakozásból elfognak két csellengő gyermeket, és egy hordóba szögellve legurítják őket a domboldalon.

ER: Magyarokiskapus (Szabó Géza, 1978. 108.).

**E 39.4. A falhoz vágott csecsemő.** A haramiák kirabolnak egy tanyát, és mivel idegesíti őket a csecsemő sírása, kiveszik a bölcsőből, és a falhoz csapják a gyermeket.

AF: Topolya (Borús Rózsa, 1976. 120.).

**E 39.5. A tűzre vetett gyerek.** A rablók egyike, mivel idegesíti a gyereksírás, tűzre veti a tulajdon gyermekét. / Egy pásztor bosszúból azért, mert a fia elárulja az anyjának, hogy az apja arra készül, hogy eladja őt a haramiáknak, nagy máglyát rak, és beledobja a gyermekét.

FF: Nagyszalánc (EA 9931/48. – Földessy Józsefné gy., 1943).

DT: Kerékteleki (EA 12817/1. – Turi Róbert gy., 1961).



**E 39.6. A rablók által megcsonkított áldozat.** A rablók levágják az általuk megtámadott férfi lábát, karját, orrát, fülét, és úgy akasztják fel őt.

SZ: Homoródkarácsonyfalva (Orbán Balázs, 1868. I. 186.).

**E 39.6.1. A levágott mell.** A rablók vallatás közben levagdaldják egy asszony melleit.

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 58–59. – 1846).

AF: Hódmezővásárhely\* (Szentí Tibor, 2000. 98.).

**E 39.7. A rablók által megnyúzott ember.** A rablók bosszúból/annak érdekében, hogy megtudják, hogy hol vannak elrejtett értékek, elevenen megnyúzzák áldozatukat/áldozataikat.

DT: Vasvár (MZA 58798. – Magyar Zoltán gy., 2007).

AF: Tiszakarád (EA 7199/1. – Balassa Iván gy., 1959); H. n. (DMNA 716/630. – Béres András gy., 1963); Kiskőrös (Meskó Sándor szerk., 1989. 455.).

**E 39.8. A hasra tett parázs.** A rablók annak érdekében, hogy a megtámadott gazda kivallja nekik, hogy hová rejtette a pénzét, égő parazsat tesznek a hasára, úgy vallatják.

MO: Lábnik (Hegedűs Lajos, 1952. 194–196.).

**E 40. A véres kocsmá.** Egy az országút mellett álló csárdában/kocsmában/vendegfogadóban sorra tűnnek el az emberek, ugyanis ha a kocsmáros látja, hogy a betérő utazónál sok pénz van, orvul megöli, kirabolja, majd nyomtalanul eltünteti az illetőt. / A kocsmáros összejátszik a rablókkal, és a közeli erdőben tanyázó haramiákkal gyilkoltatja meg a hozzá betérő pénzes utazókat. A rejtélyes eltűnések miatt a csárdáról szárnyra kelő baljós, rossz hír miatt csak véres kocsmaként/vérvendégfogadóként emlegetik a helyet a környékbeli emberek.

DT: Lápafő (Gaál Attila–Kőhegyi Mihály, 1974. 330. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Decs\* (Dömötör Ákos, 1998. 57. – Molnár Róza gy., 1947); Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Órimagyarósd (EA 20798/27–28. – Avas Kálmánné gy., 1980); Csór (IKMNA 87.26/80. – Kisari Sándorné gy., 1987); Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 311.).

FF: Kecső\* (Bartholomaeidesz Ladislaus, 1806–1808. 523.); Mezőbénye/Legyesbénye (Mizser Lajos, 2005. 488. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye); Kecső (Hunfalvy János, 1867. CX.); Kecső (Siegmethe Károly, 1889a. 10.); Jósavafő (Lőrincz Árpád, 2014. 69–71. – Kadics Ottokár gy., 20. század eleje); Sátoraljaújhely (Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely, 1905. 143.); Vatta (EA 4766/2. – Horváth Lajos gy., 1930); Kálaz (EA 21594/6–7. – N. N. gy., 1943); Széphalom/Karcsa (MZA 96865. – Balassa M. Iván gy., 1964); Boldva (MZA NTI K 77/10. – Kriza Ildikó gy., 1967); Trizs (GA 174/19. – Zsadányi Tünde gy., 1979); Trizs (EA 24134/1–54. – Demeter István gy., 1989); Felsőfalu (Ujváry Zoltán, 1990. 54–56.); Imreg (Géczi Lajos, 1994. 211–212.); Kolon, Pográny (MZA 1071., 1072. – Magyar Zoltán gy., 1998); Hosszúszó (Mohr Gedeon, 1999. 48.); Pereszlény (Csáky Károly, 2000. 243–244.; Uő, 2003. 188.); Kecső – 2, Aggtelek (Magyar Zoltán, 2001a. 269–270., 327.); Nyitraegerszeg,

Nyitragerencsér, Vicsápapáti (Magyar Zoltán, 2002. 100–101.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 99–100.; Uő, 2011c. 125–126.); Gömörvidék (Uők, 2007. 91–93.); Aha, Bábindal – 2, Barsvárad, Csoltó – 2, Egeg, Kálaz – 3, Kőhídgyarmat, Nagycsalomja, Nagyszalanc, Pereszlény, Sajólenke (MZA 83561–83663., 83822., 93020., 93022., 84010., 1590., 83564., 83565., 83706., 84708., 89872., 93021. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007–2010); Borzova (MZA 106316. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

AF: Alsóberecki (Berecz Károly, 1925. 12–25.; Nagy Géza, 1998. 173–180. – Berecz Károly helyi néptanító verses mondafeldolgozása, 19. század vége); Szomotor (SRKA 1032. – N. N. gy., 20. század eleje); Laca (Földiné Virány Judit, 1957. 113.); Karcsa (Balassa Iván, 1963. 478–479.); Karcsa (Uő, 1975. 24–25.; Uő, 1977. 921.; Uő, 1986. 128.); Rúza (MFMNA 138–1968/18. – Tóth E. Katalin gy., 1965); Kiskunlacháza (EA 15444/104. – Gál Róza gy., 1967); Kiskunlacháza – 2 (CKMA 485–68/77., 78. – Gál Róza gy., 1967); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 285. – 1968); Vajdácaska (Ferenczi Imre, 1960. 16–17. – Valádi Erzsébet gy.); Borsi (Uo., 17.); Vajdácaska, Bodrogszentés (Uo., 15., 18.; Uő, 1981. 278., 174.); Nyírszőlős (DE MNYT K-465/87. – Márka István gy., 1966); Karcsa (HOMNA 2485/5–6. – Dács Éva gy., 1971); Karcsa (HOMNA 2485/7. – N. N. gy., 1971); Öregcsertő (Kuczy Károly, 1980. 73.); Nagyszelmenc (Nagy Molnár Miklós, 1997. 14–15. – 1983); H. n. (Dobos Ilona, 1986. 127.); Szomotor\*, Nagykövesd (Szathmáry József, 1987. 60., 77.); Királyhelme (Kulcsár Ferenc, 1995. 57–60.); Bodrogszentmária, Kiskövesd, Nagygéres, Perbenyik, Rad (Magyar Zoltán, 2009b. 46–48.).

ER: Ördöngösfűzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–370.); Kárásztelek (MZA 98007. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Eresztevény (Csáki Árpád, 2012. 92. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).

→MZ II. H 110. →MZ III. F 42.4.

**E 40.1. A véres kocsmák.** Kocsmák, csárdák, vendégfogadók, ahol a kocsmáros által elkövetett rémtettek, bűncselekmények történtek.

DT:

– A lápafői Bodzási csárda: Lápafő (Gaál Artila–Kőhegyi Mihály, 1974. 330. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye).

– A bajóti Fehér barátok vendégfogadója: Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965).

– Az Órimagyarósd melletti Csonkai csárda: Órimagyarósd (EA 20798/27–28. – Avas Kálmánné gy., 1980).

– A csóri Téti csárda: Csór (IKMNA 87.26/80. – Kisari Sándorné gy., 1987).

– Egy Balaton-felvidéki csárda: Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 311.).

FF:

– A Kecő melletti (domicai/büdöstópusztai) Hancsa-kocsmá: Kecő\* (Bartholomaeidesz Ladislaus, 1806–1808. 523.); Kecő (Hunfalvy János, 1867. CX.); Kecő (Siegmethe Károly, 1889a. 110.); Jósvalfő (Lőrincz Árpád, 2014. 69–71. – Kadics Ottokár gy., 20. század eleje); Trizs (GA 174/19. – Zsáandányi Tünde gy., 1979); Trizs (EA 24134/1–54. – Demeter István gy., 1989); Hosszúszó (Mohr Gedeon, 1999. 48.); Aggtelek, Kecő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 269–270., 327.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 99–100.; Magyar Zoltán, 2011c. 125–126.); Sajólenke, Csoltó – 2 (MZA 93021–93023. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Borzova (MZA 106316. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

- A mezőbényei (legyesbényei) Becsali csárda: Mezőbénye (Mizser Lajos, 2005. 488. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye).
  - A sátoraljaújhelyi Gyilkos kocsmá: Sátoraljaújhely\* (Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely, 1905. 143.).
  - A vattai Gyilkos-híd melletti kocsmá: Vatta (EA 4766/2. – Horváth Lajos gy., 1930).
  - A Kálaz határában fekvő Véres kocsmá: Kálaz (EA 21594/6–7. – N. N. gy., 1943); Aha, Bábindal – 2, Kálaz – 3 (MZA 83561–83565., 1590. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).
  - Az Üzbég és Surányka között fekvő Virúgyi kocsmá/Vérvendégfogadó: Kolon, Pográny (MZA 1071., 1072. – Magyar Zoltán gy., 1998); Nyitraegerszeg, Nyitragerencsér, Vicsápapáti (Magyar Zoltán, 2002. 100–101.).
  - A pereszlényi Kígyódombon fekvő vendégfogadó: Pereszlény (Csáky Károly, 2000. 243–244.; Uő, 2003. 188.); Pereszlény (MZA 89872. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).
  - A felsővárad Várad kocsmá: Barsvárad (MZA 83822. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).
  - Az alsószemerédi kocsmá: Egeg (MZA 84010. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2010).
  - Egy (közelebről nem lokalizált) felföldi kocsmá: Boldva (MTA NTI K 77/10. – Kriza Ildikó gy., 1967); Felsőfalu (Ujváry Zoltán, 1990. 54–56.); GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 91–93.); Kőhidgyarmat (MZA 83706. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).
- AF:
- A Nagykövesd és Szomotor között fekvő Ompodi kocsmá/Lecse kocsmá: Alsóberecki (Berecz Károly, 1925. 12–25.; Nagy Géza, 1998. 173–180.); Szomotor (SRKA 1032. – N. N. gy., 20. század eleje); Láca (Földiné Virány Judit, 1957. 113.); Karcsa (Balassa Iván, 1963. 478–479.); Karcsa (Balassa Iván, 1975. 24–25.; Uő, 1977. 921.; Uő, 1986. 128.); Vajdácská (Ferenczi Imre, 1968. 16–17. – Valádi Erzsébet gy.); Borsi (Uo., 17.); Vajdácská, Bodrogszentes (Uo., 15., 18.; Uő, 1981. 278., 174.); Karcsa (HOMNA 2485/5–6. – Dács Éva gy., 1971); Karcsa (HOMNA 2485/7. N. N. gy., 1971); H. n. (Dobos Ilona, 1986. 127.); Szomotor\*, Nagykövesd (Szathmáry József, 1987. 60., 77.); KirályhelmeC (Kulcsár Ferenc, 1995. 57–60.); Nagyszelmenc (Nagy Molnár Miklós, 1997. 14–15.); Bodrogszentmária, Kiskövesd, Nagygéres, Perbenyik, Rad (Magyar Zoltán, 2009b. 46–48.). FF: Széphalom/Karcsa (MZA 96865. – Balassa M. Iván gy., 1964); Imreg (Géczi Lajos, 1994. 211–212.); Nagyszalánc (MZA 84708. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).
  - Az Újszentmargita határában állt Koponyai csárda: Hajdúböszörmény\* (Szekeres Gyula, 1998. 76–77. – O. Szabó Miklós gy., 1954).
  - A rúzsai Kőkút csárda: Rúzsá (MFMNA 138-1968/18. – Tóth E. Katalin gy., 1965).
  - A nyírszölösi Nagykocsmá: Nyírszölös (DE MNYT K-465/87. – Márka István gy., 1966).
  - A kiskunlacházi Nekeresdi csárda: Kiskunlacháza (EA 15444/104. – Gál Rózsa gy., 1967).
  - A kiskunlacházi Csókai kocsmá: Kiskunlacháza – 2 (CKMA 485-68/77., 78. – Gál Rózsa gy., 1967).
  - A kistrábei csárda: Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 285. – 1968).
  - Az öregcsertői Nyakvágó vendégfogadó: Öregcsertő (Kuczy Károly, 1980. 73.).
- SZ:
- Az Eresztevény határában lévő kocsmá: Eresztevény (Csáki Árpád, 2012. 92. – Pesty Frigyes, 1864. Háromszék).

ER:

– A bukaresti Continental vendéglő: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–370.).

– A nagyváradi Kék Macska vendéglő: Kárásztelek (MZA 98007. – Magyar Zoltán gy., 2013).

## **E 40.2. Az áldozatok megölése.**

**E 40.2.1. Az elsüllyedt áldozatok.** A kocsmáros megnyom egy gombot, amellyel lesüllyeszti az ivó alatti pincébe a pénzesnek gondolt vendégeket.

AF: Kiskunlacháza (CKMA 485-68/78. – Gál Róza gy., 1967); Sáp (Molnár Ambrus, 2001. 285. – 1968).

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–270.); Kárásztelek (MZA 98007. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**E 40.2.2. A hálósobába rejtett gyilkos szerkezet.** A fogadós olyan ágyba fekteti kiszemelt áldozatait, amely, ha belefekszenek, felnyársalja a hálóvendéget/ amely felett kőgolyóbis függ, és lezuhanva agyonüti az ott alvó vendéget.

FF: Vicsápapáti (Magyar Zoltán, 2002. 100–101.); Kőhidgyarmat (MZA 83706. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**E 40.3. A gonosz kocsmárosné.** A rossz hírű kocsmában egy kocsmárosné úzi kétes üzelmeit, nyomtalanul tüntetve el a hozzá betérő pénzes utazókat. / A kocsmárosné a férjével/a lányaival/a vele összeszövetkezett rablókkal együtt álarcosan követi el a rablásokat és a gyilkosságokat.

AF: Vajdácaska (Ferenczi Imre, 1968. 15. – Valádi Erzsébet gy.); Kiskunlacháza (CKMA 485-68/77. – Gál Róza gy., 1967).

FF: Kecső\* (Hunfalvy János, 1867. CX.); Jósfafő (Lőrincz Árpád, 2014. 69–71. – Kadics Ottokár gy., 20. század eleje); Trizs (GA 174/19. – Zsadányi Tünde gy., 1979); Trizs (EA 24134/1–54. – Demeter István gy., 1989); Kecső – 2, Aggtelek (Magyar Zoltán, 2001a. 269–270., 327.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga, 2006. 99–100.; Magyar Zoltán, 2011c. 125–126.); Gömörsíd (Uők, 2007. 91–93.); Pereszlény (MZA 89872. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Borzova (MZA 106316. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2016).

## **E 40.3.1. Hancsa és a bűdöstói kocsmá (A háromszor kikérdezett koldus).**

A Kecső melletti Bűdöstópusztán/Domicán lévő kocsmának egy Hancsa nevű asszony/boszorkány a tulajdonosa, aki az oda betérő pénzes vendégeket orvul megöli, és hogy a gyilkosságnak ne maradjon nyoma, a holttestüket a kocsmához közeli karsztos Ördöglyukba dobja. Egy a kocsmában szintén megszálló koldus (drótostót) szemtanúja lesz egy gyilkosságnak/felfigyel arra, hogy a vele együtt érkező kereskedőnek nyoma vész. Reggel a koldus nem mond semmit, csak a szállást megköszönve továbbindul, ám Hancsának gyanúja támad azt illetően, hogy éjszakai vendége észrevett valamit, ezért háromszor kerül elébe lóháton különféle alakokban (huszárnak/kereskedőnek/pandúrnak öltözve), és

faggatja ki a vándort arról, hogy honnan jött és mit látott. A koldus a különféle állótözetek ellenére felismeri a faggatózó lovasban a kocsmá háziasszonyát, és csupa jót mond Hancsáról, továbbá azt, hogy ő olyan mélyen aludt az éjjel, mint tán még soha. Hancsa a harmadik alkalom után már alaptalannak ítélve a gyanúját, hagyja békében továbbmenni a koldust, aki a legközelebbi városba (Pelsőcre) beérkezve azonnal a csendőrökhöz siet, és felfedi előttük a kocsmárosné bűnös üzelmeit. A hírek hallatán a csendőrök haladéktalanul rajtaütnek a fogadón, és a leleplezett Hancsát a helyszínen kivégzik (a lábánál fogva felakasztják egy fára, és tüzet rakva alá, elégetik/máglyára vetik/vaskoporsóba zárva égetik meg). A gazdátlanra vált, rossz hírű kocsmá nem sok idővel később összedől/elsüllyed, a helyét pedig Büdös Hancsa neve után Büdös-tónak/Büdöstópusztának/Hancsarétnek nevezik el a környékbeli emberek.

FF: Jósavfő (Lőrincz Árpád, 2014. 69–71. – Kadics Ottokár gyűjtése, 20. század eleje); Trizs (EA 24134/1–54. – Demeter István gy., 1989); Kecő – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 269–270.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 99–100.; Magyar Zoltán, 2011c. 125–126.).

**E 40.3.2. Hancsa szelleme.** A kivégzett gyilkos kocsmárosné, Hancsa szelleme az elpusztult kocsmá helyszínén azóta kísérti éjjelente az arra járó embereket.

FF: Trizs (GA 174/19. – Zsadányi Tünde gy., 1979); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 108., 108–109.); Sajóháza (Uo., 100.; Magyar Zoltán, 2011c. 126.).

**E 40.4. A feltálatlalt áldozatok.** A kocsmáros a hozzá betérő vendégeket orvul meggyilkolja, és a húsukat kocsonya/pörkölt/darálthús formájában feltálatlja későbbi vendégei számára.

DT: Csór (IKMNA 87.26/80. – Kisari Sándorné gy., 1987); Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 311.).

FF: Nyitraegerszeg (Magyar Zoltán, 2002. 100.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Bábindal, Csoltó, Kálaz – 2, Kőhidgyarmat (MZA 83563., 93022., 83564., 83565., 83706. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007–2011).

ER: Küküllőpócsfalva\* (Magyar Zoltán, 2005a. 143.); Ördögösfüzes (Uő, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–370.); Visa (Uő, 2012a. 369.); Kárásztelek (MZA 98007. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**E 40.5. A napvilágra került rémtettek.**

**E 40.5.1. Az ételben talált emberi testrészek.**

A kocsmáros bűnös üzelmei úgy kerülnek napvilágra, hogy egy vendég emberi testrészt/ujjpercet talál a számára feltálatlalt kocsonyában/pörköltben.

DT: Csór (IKMNA 87.26/80. – Kisari Sándorné gy., 1987); Bajna (Bosnyák Sándor, 2001. 311.).

FF: Nyitraegerszeg (Magyar Zoltán, 2002. 100.); Feled: Aduspuszta (MZA 93023. – Varga Norbert gy., 2005); Bábindal, Kálaz – 2 (MZA 83563–83565. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**E 40.5.2. A pincében talált emberi maradványok.** A kocsmáros elfogását követően a csendőrök megtalálják a megölt áldozatok csontjait a kocsmá pincéjében/a kocsmá melletti kútban/üregben. / Az ompodi kocsmá pincéjében a csendőrök 12/30 elpusztított ember földi maradványait/a bűdöstói kocsmá pincéjében 103 áldozat koponyáját találják meg.

DT: Bajót (EA 14477/28–29. – Balogh László gy., 1965); Órimagyarósd (EA 20798/28. – Avas Kálmánné gy., 1980).

FF: Kecő (Hunfalvy János, 1867. CX.); Kecő (Siegmetth Károly, 1889a. 10.); Felsőfalu (Ujváry Zoltán, 1990. 54–56.); Nyitragerencsér (Magyar Zoltán, 2002. 100.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 99–100.; Magyar Zoltán, 2011c. 125–126.); Sajólenke, Csoltó (MZA 93021., 93022. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009, 2011).

AF: Hajdúböszörmény (Szekeres Gyula, 1998. 76–77. – O. Szabó Miklós gy., 1954); Vajdácská (Ferenczi Imre, 1968. 15.); Vajdácská (Uo. – Valádi Erzsébet gy.).

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–370.).

**E 40.5.3. A szerencsés megmenekülés.** A kocsmáros bűnös üzelmeit az oda álruhában betérő Mátyás király/egy ott háló koldus leplezi le/egy rendőr fedi fel, akinek a feleségét szintén megölik, amikor bemegy oda cukrot venni/egy hazafelé tartó katona ad hírt róla, aki úgy marad életben, hogy esti imájához letérdel az ágya mellé, miáltal a plafonról alázúduló súly csak az ágyat töri össze, őt magát nem.

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65–66.; Uő, 2012a. 369–370.).

FF: Kőhidgyarmat (MZA 83706. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

→MZ II. H 110. →MZ VII. E 40.3.1.

**E 40.6. A kocsmáros büntetése.** A gyilkos kocsmárost bűnös üzelmeinek leplezését követően azonnal kivégzik (akasztófán végzi/egy a kocsmához közeli fára lógatják fel/máglyára vetik/karóba húzzák).

DT: Órimagyarósd (EA 20798/28. – Avas Kálmánné gy., 1980).

FF: Kálaz (EA 21594/6–7. – N. N. gy., 1943); Erdőkövesd (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 67.); Felsőfalu (Ujváry Zoltán, 1990. 56.); Imreg (Géczi Lajos, 1994. 211–212.); Kecő (Magyar Zoltán, 2001a. 270.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 100.; Magyar Zoltán, 2011c. 126.); Gömör síd (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 91–93.); Bábindal, Kálaz – 2 (MZA 83563–83565. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

AF: Karcsa (Balassa Iván, 1963. 479.); Borsi, Bodrogszentés (Ferenczi Imre, 1968. 17., 18.); Vajdácská (Uo., 16–17. – Valádi Erzsébet gy.); Karcsa (HOMNA 2485/7. – N. N. gy., 1971); Karcsa (HOMNA 2486/6. – Dács Éva gy., 1971); Bodroglaköz (Balassa Iván, 1975. 25., Uő, 1977. 921.); Nagyszelmenc (Nagy Molnár Miklós, 1997. 14–15. – 1983); Nagykövesd (Szathmáry József, 1987. 77.); Bodrogszentmária, Kiskövesd, Nagygyéres, Rad (Magyar Zoltán, 2009b. 46–48.).

**E 40.7. A lerombolt véres kocsmá.** A kocsmában történt bűnös üzelmek napvilágra kerülését követően a hatóságok felégetik/lerombolják/a föld elnyeli a rossz hírű épületet.

DT: Lápafő (Gaál Attila–Kőhegyi Mihály, 1974. 330. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye);  
 Órimagyarósd (EA 20798/28. – Avas Kálmánné gy., 1980).  
 FF: Mezőbénye/Legyesbénye (Mizser Lajos, 2005. 488. – Pesty Frigyes, 1864. Zemplén vármegye);  
 Trizs\* (EA 24134/1–54. – Demeter István gy., 1989).  
 AF: Perbenyik (Magyar Zoltán, 2009b. 46–47.).

## E 41–50. A megölt haramiák

### E 41. A rablók elfogása.

**E 41.1. Az elárult zsványok.** A rablóbandát (Grigát és társait) egy kuruzslóaszszony juttatja rendőrkézre. Amikor jószolgatni mennek hozzá, értesíti a rendőröket, akik megbújva a lakásban, meglepik és elfogják a körözött bűnözőket.

ER: Vámfalu (Magyar Zoltán, 2011a. II. 421.).

### E 41.2. Az isteni rendelésből kitudódott büntett.

→MZ VI. E.

**E 41.3. A lova hátáról leesett rabló.** A lova hátán menekülő rabló (Komár) a sűrű erdőben egy helyen nem hajol le eléggé, és egy kiálló ágának ütközve lezuhan a földre, és az odaérkező pandúrok elfogják.

DT: Pusztatápé (Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye).

**E 41.4. A segítő sztentori hang.** Egy mezőt járó paraszt meglátja, hogy az egyik bokorban alszik Füstös, a vidék hírhedt rablója. A férfi, aki a falujában hatalmas erejű hangjáról nevezetes (olyan éles hangja van, hogy ha a mezőn szükése van valamire, csak hazakiált, és otthon meghallva, hogy mit akar, máris indulnak ki vele a határba), rárohan a haramiára, hogy megkötözze, de nem bír a felriadó rablóval. Dulakodás közben az érces hangú paraszt egyszer csak elkiáltja magát, hogy megfogta a rablót, siessenek a segítségére, mire a falu népe kiszalad a mezőre, és egyesült erővel leteperik a rablót.

SZ: Istensegítség (Bosnyák Sándor, 1984. 173.).

**E 41.5. A boronával foglyul ejtett rabló.** Egy paraszt a határban járva észreveszi, hogy a gabonatóblában/egy kút mellett ott alszik a vidék hírhedt haramiája. A férfi odasompolyog a rabló mellé, majd a kezében lévő favilla két ága közé odaszegezve a nyakát /egy boronát rálökve mindaddig kiabál segítségért, míg többen is odafutnak, és egyesült erővel elfogják a rablót.

FF: Eperjes vidéke (Magyar Simplicissimus, 1956. 135. – 1683).

ER: Egeres (MZA 471. – Magyar Zoltán gy., 1998); Nagypetri, Türe (Magyar Zoltán, 2004a. 306., 306–307.).

**E 41.6. A rablók ellen hatásos igazgyöngy.** Ha egy megkárosított ember a birtokában lévő igazgyöngyöt tűzbe veti, a rabló/tolvaj szeme nyomban kiugrik.

FF: Verőce (Árvey József, 1845. 180.).

**E 42. A rablók kivégzése.**

**E 42.1. A felakasztott rabló.** Az elfogott rablót/rablókat/gyűjtogatót halálra ítélik, és felakasztják.

DT: Felsőmocsolád (Gönczi Ferenc, 1944. 216.); Fejérbezsény (SMK 128/II. 50. – Dömötör Sándor gy.); Pécsvárad (MOA 11771. – Cs. Nagy Ibolya gy.), Horvátszidány (A Répce mente meséi és mondái, 1996. 22. – Horváth Iván gy., 1970); Kadarkút, Csokonayavivonta (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 571., 778.); Órimagyarósd (EA 20798/28. – Avas Kálmánné gy., 1980); Kopács (EA 25257/14. – Lábadai Károly gy., 1993); Sümeg (Oláh Ferenc, 2007. 74.).

FF: Gömör vármegye (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Gömör vármegye (Rozsnyói Híradó, 1879. 27. szám, 4.); Gömör vármegye (EA 9974/95–97. – Komáromy Barnabás gy., 1891); Divényoroszi (Nógrád vármegye, 1911. 33.); Monok (HOMNA 1897/11. – Zsuffa Tibor gy., 1958); Erdőkövesd (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 62.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 199.); Imreg (Géczi Lajos, 1994. 211–212.); Barka, Bódvavendégi, Szádelő – 2, Szádudvarnok, Szepsi, Viszló (Magyar Zoltán, 2001a. 325–326., 331–333.); Kiskovácsvágása (Uő, 2004c. 105.); Kálaz (MZA 83565. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007); Körtvélyes (MZA 84347. – Pogány Nóra gy., 2007); Szádalmás (MZA 84401. – Magyar Zoltán gy., 2008); Jeszte (MZA 92976. – Magyar Zoltán–Varga Norbert gy., 2011); Csucsom, Krasznahorkaváralja (Magyar Zoltán, 2011c. 120., 121.).

AF: Kiskundorozsma, Kunhegyes (Bognár András, 1978. 8., 139. – Pesty Frigyes, 1864. Jász-kunság); Alsóberecki (Nagy Géza, 1998. 173–180. – Berecz Károly helyi tanító verses mondafeldolgozása, 19. század vége); Kiszám (Temes vármegye és Temesvár, 1914. 60.); Fehérgyarmat (GYINMA 25/72. – Szűcs Sándor gy., 1937); Tamásfalva („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 79. – Berta István gy., 1940); Gyanta (Kun József, 1998. 141. – 1957); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Kiskunhalas (EA 12969/31. – Nagy Czirok László gy., 1961); Karcsa (Balassa Iván, 1963. 479.); Borsi, Bodrogszentes (Ferenczi Imre, 1968. 17., 18.); Vajdácská (Uo., 16–17. – Valádi Erzsébet gy.); Karcsa (HOMNA 2485/7. – N. N. gy., 1971); Karcsa (HOMNA 2486/5–6. – Dács Éva gy., 1971); Bihardiószeg – 2, Szolnokháza (Bihari népmondák, 1995. 208–209., 211. – Papp Attila gy., 1972., 1973); Rábé (Ferenczi Imre, 1973. 317.); Karcsa (Balassa Iván, 1975. 24–25.; Uő, 1977. 921.); Foktó (VKMA ltsz. n.; MZA 33002. – Kuczky Károly gy., 1977); Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 245. – Kovács Szeréna gy., 1980); Békés (Szabó Ferenc–Szabó István, 1983. 123.); Nagykövesd (Szathmáry József, 1987. 77.); Kiskőrös – 2 (Meskó Sándor szerk., 1989. 454., 456.); Nagyszelmenc (Nagy Molnár Miklós, 1997. 14–15.); Hódmezővásárhely – 2 (Szentí Tibor, 2000. 63., 123–124.); Ottomány (Szabó István, 2002. 71.); Ákos (Bura László, 2003. 11.); Kunhegyes (EA 31362/8. – Víg Márta gy., 2003); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 57.); Bodrogszentmária, Kiskövesd, Nagygéres (Magyar Zoltán, 2009b. 47–48.).

ER: Rozávylya\* (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Magyarvalkó (MTA NTI K 648/26–27. – Dóczyiné Berde Amál gy., 1930-as évek); Küküllőpócsfalva (EA 26414/13. – N. N. gy., 1994); Magyarlapád (BBE MIK Á-595/14. – Bajka Zsuzsanna gy., 1998); Újös (MZA 28614. – Orbán Dániel gy., 2003); Újös (Magyar Zoltán, 2011a. II. 147–148.; Uő, 2012a. 368–369. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Oklánd – 4, Bölön (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 54–55., 60–62., 65–67., 72–75. – 1846); Erdővidék (Nagy Ferenc, 1944. 1–2.); Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 1977. 154.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 166.).



**E 42.1.1. A rabló utolsó kívánsága (A leharapott orrú anya).** A rabló utolsó kívánságaként azt mondja, hogy szeretne elbúcsúzni az édesanyjától, és amikor az odamegy hozzá, hogy megcsókolja, a zsvány leharapja az orrát, majd azt mondja neki, hogy ezt azért tette, mert már gyerekként is csak a rosszra nevelte, ellenkező esetben nem jutott volna az akasztófa alá.

ER: Újös (MZA 28614. – Orbán Dániel gy., 2003); Újös (Magyar Zoltán, 2011a. II. 147–148.; Uó, 2012a. 368–369. – Orbán Dániel gy.).

SZ: Andrásfalva/Kakasd (Magyar népmesék, 1960. III. 377–378.).

MO: Diószén (AFAR F 1355. – Faragó József gy., 1958).

AF: Egyházaskér\* (Kálmány Lajos, 1914. II. 148–149.); Salánk (MZA 103685. – Kész Margit gy., 2001).

→MZ VII. A 349.7.

**E 42.2. A karóba húzott rabló.** Az elfogott rablót halálra ítélik, és karóba húzzák.

FF: Sáros vármegye/Szepesség (Magyar Simplicissimus, 1956. 137. – 1683); Felsőfalu (Ujváry Zoltán, 1990. 56.).

MO: Diószén\* (AFAR F 1355. – Faragó József gy., 1958).

**E 42.3. A tűzhalálra ítélt rabló.** Az elfogott rablót/gyűjtogatót büntetésül máglyára vetik/fejvel lefelé felakasztják egy fára, és máglyát gyújtanak alatta.

FF: Kecő (Magyar Zoltán, 2001a. 270.); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 100.; Magyar Zoltán, 2011c. 126.).

DT: Nemesnép (Degré Alajos, 1963. 264–267. – 1796).

**E 42.4. Az éhhalálra ítélt rabló.** Az elfogott rablót éhhalálra ítélik. / Annyira megverik a rablókat, hogy az állkapcsukat nem tudják többi evésre használni, és a börtönben éhen halnak.

DT: Jákfa (A Répce mente meséi és mondái, 1996. 105. – Taródi Ilona gy., 1953)).

AF: Hódmezővásárhely (Szentí Tibor, 2000. 130.).

**E 42.5. A lefejezett rabló.** Az elfogott rablót halálra ítélik, és a rablógyilkossága helyszínén fejezik le.

ER: Szilágysámsón (Magyar Zoltán, 2007a. 293. – Pesty Frigyes, 1864. Közép-Szolnok vármegye).

**E 42.6. A ló farka után kötött rabló.** A rablóvá lett fiút a tulajdon apja szegyenében büntetésül ló farka után köti, és addig hurcoltatja, míg az belehal a sérüléseibe.

ER: Magyarbagó (Magyar Zoltán, 2008a. 287.).

SZ: Felsőrákos – 2\* (Magyar Zoltán, 2011b. 166.).

### **E 42.7. A rabló kivégzése (egyéb hagyományok).**

FF: Királyháza (Kobály József, 1998. 125–129. – Jankovich József gy.); GömörSID (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 93.); Hardicsa (MZA 97531. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

AF: Abrikháza (Résző Ensel Sándor, 1861. 40.); Tiszabercel (EA 7199/3. – Balassa Iván gy., 1959); Újdombrád (NIFA 679. – Knézy Judit gy., 1959); Rad (Magyar Zoltán, 2009b. 46.); Ottomány (Magyar Zoltán, 2012c. 153.).

ER: Csegez (Magyar Zoltán, 2011a. I. 440.).

### **E 43. A meglincselt rabló.** A rablás közben tetten ért/üldözés közben utolért haramiát a kárvallottak/a falubeli emberek meglincselik (agyonverik)/az elfogott gyújtogatót behajítják az általa okozott tűzbe.

DT: Tinnye (Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye, 479.); Kopács (Lábadai Károly, 1994. 389–390.); Szentgál (Tamás Károlyné Kis–Tóth Vilma, 2009. 17–18.).

FF: Gyöngyöspata (Csiffáry Gergely, 2005. 170. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Nagybörzsöny (Hála József, 1977. 611. – Pesty Frigyes, 1865. Hont vármegye); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 327. – Kovács Pál gy.); Csoltó (MZA 92993. – Varga Norbert gy., 2001); Jelsőc (MZA 84228. – Varga Norbert gy., 2002); Zsór (MZA 93002. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

AF: Komádi (EA 2396/15. – Molnár Balázs gy., 1951); H. n. (DMNA 716/646. – Béres András gy., 1963); Topolya (Borús Rózsa, 1976. 129.); Beregdéda (Keresztély Balázs szerk., 1992. 107–108.); Karcag (Szerepi Nagy Antal, 1999. 138.); Déda (KMFA ltsz. n., MZA 94722. – Badó András gy., 2009).

ER: Szilágysámson (Petri Mór, 1902. IV. 327.); Mákófalva (AFAR F 6092. – Nagy Olga gy., 1963); Mákófalva (EA 2438/2–3. – Rác János gy., 1990); Szilágysámson (Szilágysági magyarok, 1999. 540. – Sipos László gy.); Szilágysámson – 5 (MZA 725., 52672–52675. – Magyar Zoltán gy., 2000–2001); Alsókalocsa (Kovács Elemér, 2006. 86–87.); Szilágysámson – 4 (Magyar Zoltán, 2007a. 293–295.); Datk (MZA 59926. – Magyar Zoltán gy., 2009); Datk – 2 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 282., 282–283.); Hosszúmező (Uő, 2011a. II. 395.); Alsókalocsa (Dupka György–Zubánics László, 2014. 188.).

SZ: Vargyas\* (Gazda Enikő, 2001. 8–9. – 1792); Oklánd, Bölön (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 65–67., 77–78. – 1846); Vargyas (Orbán Balázs, 1868. I. 229–230.); Maroshévíz (BBE MIK D-23/156–157. – Bodor József gy., 1964); Gyimes (Kósa László, 1989. 12–13.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Magyar Zoltán, 2003. 328.); Gyimes: Csinód (Uo., 586.; Uő, 2009a. 275.).

→MZ VII. E 59.5.1.

### **E 44. A fegyver által elpusztult haramiák.**

**E 44.1. A szétvert fejű haramia.** A rablók által megtámadott személy ellenáll a haramiáknak, és egyiküket a pisztolya agyával/egy puskatussal/a kardjával/a baltájával úgy fejbe sújtja, hogy az halálos sebbel kerül el a földön.

FF: Csernely (EA 17705/10–11. – Szabó Katalin gy., 1971); Szécsényfelfalu (PMNA 830/4–5. – Brunda Gusztáv gy., 1984).

SZ: Oklánd – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 60–61., 61–62. – 1846); Homoródkarácsonyfalu, Vargyas (Orbán Balázs, 1868. I. 185., 230.); Nagyajta (Magyar Zoltán, 2011b. 180.); Pálpataka (MZA 108907. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**E 44.2. Az agyonlőtt haramiák.** A rablók által megtámadott személy nem ijed meg a haramiáktól, hanem pisztolyt/puskát ragadva agyonlövi a támadóit. / A rabló a pandúrokkal vívott tűzharcban/menekülés közben kap halálos sebet.

DT: Szatta (EA 2981/4. – Dömötör Sándor gy., 1952); Kőszeg (Küllös Imola, 1988. 188. – Dobos Ilona gy., 1968); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmánné gy., 1975).

AF: Furta (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 270); Tiszabura (Pesty Frigyes, 1864. Külső-Szolnok vármegye, 303.); Tiszalök (EA 3801/15. – Béres András gy., 1952).

ER: Datk (AFAR Mg. 1760. II. ff. – Faragó József gy., 1968); Kolozsnagyida (MZA 79049. – Orbán Dániel gy., 2008); Datk (MZA 87843. – Magyar Zoltán gy., 2010); Datk (Magyar Zoltán, 2011a. I. 283.).

SZ: Oklánd, Oklánd/Felsőrákos, Bölön (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 62., 64–65., 75–77. – 1846); Oklánd (Orbán Balázs, 1868. I. 230.); Kibéd (Ráduly János, 2006. 30. – 1985); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 585–586.); Felsőrákos, Barót (Magyar Zoltán, 2011b. 166., 178.).

**E 44.3. A csellel megölt rabló.** Egy az erdőn keresztül utazó diákot megrohannak a rablók, és a pénzt követelik. A diák nem vesztve el a lélekjelenlétét, a zsebében lévő kevés pénzt a haramiák elé szórja, és miközben azok a pénz felszedésével vannak elfoglalva, egyiküket üres pisztolyával agyonveri, a meglepett másikat pedig megfutamítja. / Egy az erdőn keresztülmenő öregembert feltartóztat egy rabló, és közli vele, hogy készüljön a halálra. Az öregember csak arra kéri őt, hogy egy imát engedjen elmondania, mielőtt megöli. Az öreg a kucsmáját levéve letérdel imádkozni, majd a fejfedőjébe rejtett pisztolyát előrántva a rablót agyonlövi.

SZ: Oklánd – 2 (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 61–62., 62. – 1846; Orbán Balázs, 1868. I. 230.).

**E 44.5. Egyéb hagyományok.** A lányrabló haramiát párviadalban ölik meg/stb.

FF: Torna vármegye (Vasárnapi Ujság, 1864. 320–321.); Szádelő (SZMMI NA 5348. – Stibrányi Gusztáv és Méryné Tóth Margit gy., 1977).

AF: Beregújfalu (Penckóferné Punykó Mária, 1995. 193.).

ER: Szentpéterfalva (Petri Mór, 1902. IV. 472.).

**E 45. A megmérgezett rabló.** A rablót (Nagy Pétert) a falusiak elfogják, és csendőrkékre adják. A rablót börtönbe zárják, de az emberek tartva attól, hogy ha a haramia kiszabadul, bosszút áll rajtuk/folytatja a fosztogatásait, mérgezett élelmiszercsomagot küldenek neki, amit a rabló elfogyaszt, és meghal.

SZ: Gyimes: Antalok száda (Magyar Zoltán, 2003. 325–327.).

**E 46. Az egymást elpusztító rablók.** A rablók az egymás között kirobbant konfliktus következtében hálnak meg (agyonütik/felrobbantják egymást).

DT: Görgeteg (Somogy megye földrajzi nevei, 1974. 737.).

ER: Rév (MZA 94708. – Magyar Zoltán gy., 2012).

SZ: Gyimes: Farkasok pataka\* (MZA 103455. – Magyar Zoltán gy., 2015).

**E 47. Az óriáskígyó által megölt rablóvezér.** A rablók vezére megpillant egy tuskón sütkérező hatalmas kígyót, és azt kérdezi az embereitől, hogy melyikük meri agyonütni. Amikor senki sem vállalkozik e feladatra, veszi a foksát, és ő maga indul, hogy agyoncsapja a vadállatot, de ahogy közel ér hozzá, az ráveti magát a rablóvezérre, és a sziklaodújába hurcolja őt. A rablóvezér hiába kiált a társaiért, azok nem mernek a segítségére sietni, hanem inkább elfutnak. A vezér halálát követően a banda feloszlik.

FF: Martonyi (MZA 1400. – Magyar Zoltán gy., 2004); Martonyi (Magyar Zoltán, 2005b. 168.).

AF: Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 99–100.).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 63–64. – 1846; Orbán Balázs, 1868. I. 230.).

**E 48. A mágikus módon megölt rabló.** A rablót megszentelt patkószöggel lövik agyon (mert a testét nem fogja a puskagolyó).

SZ: Kisbacon (Vajda László, 1944. 141.).

**E 49. Az isteni büntetés következtében elpusztult rabló.**

**E 49.1. A kővé vált rablók.** A megtámadott utazó imádságára sziklává dermednek az őt megtámadó rablók.

ER: Máramaros vármegye (P. Szathmáry Károly, 1864. 163.).

**E 49.2. Az elsüllyedt rablók.** Az áldozataik által megátkozott rablók tanyája hatalmas égháború közepette elsüllyed a haramiákkal együtt. / A megölt rabló holttestét elnyeli a föld, és a helyén mély árok támad.

ER: Visk (P. Szathmáry Károly, 1863. 380–381.); Visk (Vasárnapi Ujság, 1876. 550.); Visk (Keresztély Balázs szerk., 1992. 109.).

DT: Ostffyasszonyfa (Beke Ödön, 1906. 28.); Jákfa (A Répce mente meséi és mondái, 1996. 105. – Taródi Ilona gy., 1953).

**E 49.3. A rablókra omló sziklák.** A haramiákra isteni rendelésből/az általuk megtámadott lány átkai következtében ráomlik a hegy, és maga alá temeti őket.

FF: Szepesség (Turisták Lapja, 1930. 310. – Rónaky Kálmán gy.); Dobsina (NIFA 238/2. – Nagy Dezső gy., 1958).

ER: Ponor (Hanusz István, 1899. 9.; Uő, 1900. 69–70.).

SZ: Gyergyó (Urmánczky Nándor, 1896. 43–44.); Gyergyószentmiklós (Hanusz István, 1899. 10.; Uő, 1900. 68.); Gyergyó (Gelei József, 1926. 114–115.); Gyergyó (Duka János, 1993. 112–113.); Gyergyóújfalu (EA 26193/15–16. – Gub Jenő gy., 1995); Gyergyószentmiklós – 2 (EA 27257/12., 13. – Gergely Katalin és Gergely Ildikó gy., 1995).

**E 49.4. A büntető szélvihar.** A gyilkos haramiákat egy hirtelen támadt szélvihar sodorja magával úgy, hogy még nyomuk sem marad.

FF: Péterfalva (Magyar Zoltán, 2006b. 49.).

**E 49.6. Az öngyilkos rablók.** A rablók az üldözőiktől való félelmükben/az elkövetett gyilkosságok miatti lelkiismeret-furdalástól vezérelve öngyilkosságot követnek el. / Két rablógyilkost halálra ítélnek, de azzal a feltétellel megkegyelmeznek nekik, ha fölemelik Gömör vármegye pénzes ládáját. A rablók megpróbálják fölemelni a ládát, de a nagy erőlködéstől megszakadnak és meghalnak.

DT: Órimagyarósd (EA 20798/28. – Avas Kálmánné gy., 1980).

FF: Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 99.); Csucsom (Magyar Zoltán, 2011c. 124.).

**E 49.7. A megölt rablók lelke.** A pásztorok által agyonütött/erőszakos halált halt rablóból lesz a legtöbb kirekesztett lélek/holta után bolyongó és az éjjel úton járókat ijesztgető rekegő.

SZ: Gyimes (Kósa László, 1989. 12–13.).

**E 49.8. A rablógyilkost kísértő áldozat.** A rabló nyakába éjszakára azt a kötőféket tesz, amellyel az áldozatát megfojtotta. Éjfél közeledtével a rabló tartva a kísértet megjelenésétől, rémületében dörömbölni kezd a zárka ajtaján, hogy önként vallomást tesz, csak vegyék le róla a kötőféket. / A börtönbe zárt rablógyilkost éjjelente áldozata szelleme kísérti.

AF: Átokháza/Ásotthalom (Lázár Fruzsina, 2015. 27.); Szeged vidéke (Uő, 2016a. 28.).

**E 50. A rablók sírja.**

**E 50.1. A rabló halomsírja.** A megölt rabló eltemetésének a helyét jelző sírhalom/összehordott halom.

AF: Tiszabura (Pesty Frigyes, 1864. Külső-Szolnok vármegye, 303.).

FF: Nagybörzsöny\* (Bognár András, 1984a. 70. – Pesty Frigyes, 1865. Hont vármegye).

→MZ I. J 95.

**E 50.2. A datki Tolvajtemetés.** Egy hazafelé tartó diák betér az erdőszéli kocsmába, ahol a kocsmáros arra figyelmezteti őt, hogy aznap már ne induljon tovább, mert a rengetegben haramiák tanyáznak. A diák azt válaszolja, hogy nem fél a rablóktól, és továbbindul. Amint beér a sűrűbe, 3/7 haramia állja az útját, de a diák előrántva a pisztolyát, lelövi mindegyiküket. A rablók halomsírja máig is ott látható Datk és Apáca között a hegytetőn, ugyanis egy öreg katolikus pap átokul hagyja, hogy mindenki, aki az erdei ösvényen arra jár, dobjon egy követ rájuk.

ER: Datk (AFAR Mg. 1760. II. ff. – Faragó József gy., 1968); Datk (MZA 87843. – Magyar Zoltán gy., 2010); Datk (Magyar Zoltán, 2011a. I. 283.).

**E 50.3. A rabló kopár sírja.** A megölt zsvány sírja isteni jelként mindig kopár, nem nő rajta egy szál fű sem.

DT: Kőszeg (Küllős Imola, 1988. 188. – Dobos Ilona gy., 1968).

## E 51–60. Egyéb hagyományok

### E 51. A rablók tanyája (búvóhelye).

**E 51.1. Az erdei rejtkehely.** A rablók a vidék kiterjedt erdőségeiben/a falu melletti sűrű erdőben (az Udvarhelyszéket Csíktól elválasztó Tolvajos-tetőn/a gyimesbükki Tolvajos havason/a csíktaplocai Tolvajos patakában/a csíkvárdotfalvi Tolvajoson/a maklári Zsiványzugban/a marosfelfalui Gyilkoson/stb.) tanyáznak, ott lesik az áldozataikat.

DT: Pusztatapé (Gaál Attila–Kőhegyi Mihály, 1976. 296. – Pesty Frigyes, 1864. Tolna vármegye); Alsószentiván (Párniczky Józsefné, 1977. 279. – Pesty Frigyes, 1864. Fejér vármegye); Hosszúhetény (Reuter Camillo, 1968. 48.).

FF: Ostoros (Tóth Péter, 1988. 248. – Pesty Frigyes, 1864. Borsod vármegye); Lekenye (Fehérvári István, 1937. 135.); Dobsina (NIFA 238/2. – Nagy Dezső gy., 1958); Kelemér (EA 22001/22. – Dobosy László gy., 1976); Peröcsény (Hála József, 1977. 604.); Áj (MZA 8. – Magyar Zoltán gy., 1997); Putnok (MZA 23907. – Magyar Zoltán gy., 2002); Csiffár, Magyarböd (MZA 83566., 84801. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007, 2008).

AF: Szabadszállás (Pesty Frigyes, 1864. Jászkunság, 110.); Ócsa\* (Pesty Frigyes, 1864. Pest-Pilis-Solt vármegye, 288.); Petróc (Pesty Frigyes, 1864. Ung vármegye); Beregszász vidéke (Csatáry György, 2001. 195. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Maklár (DE MNYT K-409/9. – Farkas Piroska gy., 1965); Furta (DE MNYT K-1374/48. – Szabó Péter Csaba gy., 2001).

ER: Dészháza (Kós Károly, 1998. 160. – 18. század vége); Desze\* (Pesty Frigyes, 1864. Máramaros vármegye); Barcaújfalu (Pesty Frigyes, 1864. Brassó-vidék, 75.); Marosfelfalu (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 118. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye); Erősd (Orbán Balázs, 1869. III. 28.); Zselyk (Wass György, 1994. 136.); Előpaták (MZA 10499. – Kakas Zoltán gy., 1999); Felső-Berettyó mente (MZA 57114. – Magyar Zoltán gy., 2000); Mészkö (Keszeg Vilmos, 2004. I. 84.); Apáca\* (Magyar Zoltán, 2011a. I. 248.); Szépenyerűszentmárton (Uő, 2011a. II. 57.).

SZ: Oklánd, Bölön (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55–56., 77–78. – 1846); Csíktaploca, Csíkvárdotfalva, Vacsárcsi, Gyimesbükk (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2013. 83–84., 214., 223. – Pesty Frigyes, 1864. Csíkszék); Gyergyó, Mesterháza (Orbán Balázs, 1869. II. 140., 144.); Zabola\* (Uő, 1869. III. 137–138.); Göcs (Uő, 1870. IV. 37.); Székelyvécke (Burus János, 1896. 180.); Vargyas – 2 (Janitsek Jenő, 1993. 3000–301., 314.); Szépvíz (EA 26153/3. – Dobos Márta Kinga gy., 1994); Szárazajta (Janitsek Jenő, 2004. 429.); Gyergyóalfalu (Magyar Zoltán, 2011a. I. 163.; Uő, 2011b. 168.); Felsőrákos, Olasztelek, Vargyas (Uő, 2011b. 163., 167–168.); Homoródalmás, Homoródújfalu, Lövete, Oklánd – 2 (Uő, 2011d. 162–163.).

MO: Szabófalva (Halász Péter, 2001. 83.; Uő, 2005. 45–46. – 1978).

**E 51.1.1. A rikai rablók (A rossz hírű Rika).** Az Erdővidék és a Kis-Homoród völgye között emelkedő Rika erdeje az ott tanyázó rablók/rablóbandák miatt a Székelyföld leginkább hírhedt erdőrengetege, ahol mindig félve kelnek át az utazók.

SZ: Felsőrákos, Homoródalmás, Homoródújfalu, Oklánd – 3, Olasztelek, Vargyas – 3.  
→MZ VII. E 4.

**E 51.2. A rablók barlangja.** Barlangok, természetes sziklaüregek (a kárászi Barnakő/a szucsányi Mazarna-barlang/a szepesremetei Rablókő/a facskói Babik-barlang/a hídvégardói Komi-lyuk/a kishutai/somhegyi barlang/a jósvafői Kőporos//a perkupai Ördöglyuk/a dernői Vinkej-kő/a perőcsényi Haramialyuk/a tornagörgői Ördöglyuk/a lévőrti Somkúti barlang/a ratosnyai Súlyomkő/a krizbai Várhegy barlangja/a bihari Ördögök csüre/a türei Kőház/a miriszlói Tolvaj-lyuk/a magurai barlang/a révi Menekültek barlangja/a nyárádretemei Likaskő/ az andrásfalvi Füstös gödre/stb.), melyek a rablók tanyájául/búvóhelyül szolgálnak.

DT: Kárász (EA 21575/21. – N. N. gy., 1943); Uraiújfalu (EA 3777/15. – Dömötör Sándor gy., 1952); Városszalónak (Gaál Károly, 1985. 310–311. – 1965).

FF: Szucsány (Kovacsóczy Mihály, 1837. 197.); Mátraderecske (Csiffáry Gergely, 2005. 58. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Selmezbánya (Tóth Sándor, 1879. 756.); Latorca völgye (Csatáry György, 2001. 197. – Lehoczky Tivadar gy., 1885; Beregi Újság, 1905. március 9.); Szepesremete (Turisták Lapja, 1890. 120.; Neidenbach Ákos, 2000. 101.); Csarád, Facskó (Versényi György, 1895. 235.); Hídvégardó (Abaúj-Torna vármegye, 1896. 307.); Kishuta (Vohradnyik Géza, 1966. 320.); Jósvafő (DE MNYT K-596/44. – Török Éva gy., 1969); Perőcsény (Hála József, 1987. 81.); Királyháza (Kobály József, 1998. 125–129. – Jankovich József gy.); Tornagörgő (MZA 81. – Magyar Zoltán gy., 1998); Hídvégardó, Szőlősdárdó, Dernő (Magyar Zoltán, 2001a. 326., 344., 347.); Deresk, Lévárt, Páskaháza (MZA 93071., 93066., 93384. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2006–2009).

AF: Nyírcsászári (EA 6367/176. – Szendrey Zsigmond gy., 1920–1936).

ER: Ratosnya (Soós Antal, 2009. 341. – 1862); Krizba (Orbán balázs, 1873. VI. 423.); Bihar vármegye (Primics György, 1892. 93.); Türe (Magyar Zoltán, 2004a. 309. – Vöő Gabriella gy., 1971); Miriszló (Hintk Miklós–Janitsek Jenő, 1999. 58.); Szilágysámszon (MZA 31884. – Magyar Zoltán gy., 2001); Técső (Szöllősy Tibor, 2002. 7–8.); Magura (Magyar Zoltán, 2007a. 293.); Miriszló, Marosnagylak (Uő, 2008a. 280., 281.); Rév – 2 (MZA 94607. – Magyar Zoltán gy., 2012).

SZ: Nyárádremete (Orbán Balázs, 1870. IV. 96.); Andrásfalva – 2 (Bosnyák Sándor, 1984. 173.); Andrásfalva (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 222.); Gyimes: Szalomás pataka (Magyar Zoltán, 2003. 328.).

**E 51.3. A rablók vára.** A rablók egy elpusztult vár romjai között/a várhegyen tanyáznak (a diósjenői Csehekvárában/a priechodi Hradeken/a mátraderecskei Kanázsvárban/a parádi Várhegyen/a csábi Zöldvárban/a krizbai Várhegyen/a nagysajói Várhelyen/stb.).

FF: Diósjenő (Fényes Elek, 1851. I. 265.); Priechod\* (Uő, 1851. III. 264.); Bajmóc (Rész Ensel Sándor, 1861. 147.); Mátraderecske (Csiffáry Gergely, 2005. 58. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Parád (EA 7528/22–23. – Dobos Ilona gy., 1965); Csáb (EA 27181/11. – Nagy Endre gy., 1996).

ER: Krizba (Orbán Balázs, 1873. VI. 423.); Nagysajó (Magyar Zoltán, 2011a. II. 242. – Wass György és Kresz-Guther Ilona gy., 1994).

**E 51.5. A búvóhelyül szolgáló kriptá.** A rabló a templom alatti kriptában tanyázik, mert tudja, hogy ott senki sem keresi/oda senki sem meri követni.

DT: Bük (Dömötör Sándor, 1954. 56.); Hosszúfalu, Kót (Magyar Zoltán, 2010. 135–136., 136.).

→MZ VII. C 973.2.

**E 51.7. A tolvajok kőasztala.** 12/24 kőszékkal körbevett kőasztal a csarádi barlangban/a miriszlói Tolvaj-lyukban/a Baróti-hegységben/a Kelemen-havasokon, amely az ott tanyázó rablók ebédlőhelye/találkozóhelye.

FF: Csarád (Versényi György, 1895. 235.).

ER: Előpatak (MZA 10499. – Kakas Zoltán gy., 1999); Marosnagylak (Magyar Zoltán, 2008a. 281.).

SZ: Gyergyó (Orbán Balázs, 1869. II. 140.).

**E 51.8. A tolvajok kútja.** Erdei forrás, amely a környező rengetegben tanyázó rablók találkozóhelye. / A rablók a róluk elnevezett kút mellett tanyáznak/pihennek meg/ássák el rabolt kincseiket. Hajdani ottjártukra a forrás megnevezése (a baranyajenői Haramia-kút/a nagyoroszi Zbojnyik-kút/a márianosztrai Tolvaj-kút/az árapataki Román kútja/a bányabükkli Tolvajok kútja/a gyulafehérvári Tolvajok kútja/a vízaknai Tolvajok kútja/a krizbai Tolvajok kútja/a kidei Tolvaj-kút/a datki Tolvaj-kút/az egrestői Tolvaj-kút/az alsótöki Tolvaj-kút/a koltói Tolvaj-kút/a bikfalvi Tolvajok kútja/a zabolai Tolvaj kútja/az orotvai Tolvajok vállúja/stb.) máig is emlékeztet.

DT: Baranyajenő/Nikla\* (EA 18044/191. – Tomisa Ilona gy., 1973).

FF: Nagyoroszi (Kolacskovszky Lajos, 1938. 314.); Márianosztra (EA 17907. – Hála József gy., 1973); Nagyborzsöny, Márianosztra (Hála József, 1977. 613.; Horváth M. Ferenc, 2000. 192.).

AF: Herkulesfürdő (Ifjúsági Naptár 1873-ra, 1872. 63.).

ER: Árapatak (Csáki Árpád, 2012. 23. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye); Abosfalva, Egrestő (Csáki Árpád–Pál-Antal Sándor, 2014. 18., 50. – Pesty Frigyes, 1864. Küküllő vármegye); Bányabükk (Csáki Árpád, 2015. 113. – Pesty Frigyes, 1864. Torda vármegye); Gyulafehérvár, Vízakna (Uo., 2015. 54., 168. – Pesty Frigyes, 1864. Alsó-Fehér vármegye); Krizba (Orbán Balázs, 1873. VI. 423.); Csomafája (Szabó T. Attila–Gergely Béla, 1975. 66.); Kide (Uo., 105.); Datk (AFAR Mg, 1760. II. ff. – Faragó József gy., 1968); Kide (Kabay Béla, 1990. 898.); Balavásár, Egrestő, Kiskend (Magyar Zoltán, 2005a. 142–143.); Alsótök, Kide, Datk (MZA 82858., 82857., 91509. – Magyar Zoltán gy., 2006–2010); Datk, Vízakna – 3 (Magyar Zoltán, 2011a. I. 283., 349., 362., 369.); Koltó – 2 (Uő, 2011a. II. 366.).

SZ: Bikfalva (EA 25370/12. – Csavar Leona gy., 1993); Zabolai (Imreh Lajos, 2006. 159.); Orotva (Magyar Zoltán, 2011a. I. 163.).

**E 51.9. A rablók leshelye.** A környező vidék földe magasodó sziklák, hegycsúcsok (a tornagörgői Padoslyuk/az alsórákosi Tódor szirtje/az erődsi Vecer köve/a rikai Dörgő/stb.), ahonnan a rablók az áldozataikra lesnek.

FF: Tornagörgő (MZA 40070. – Magyar Zoltán gy., 1996).

AF: Kiskunhalas (Pesty Frigyes, 1864. Jászkunság, 24.); Dunavecse\* (EA 19377/140. – Nászaly Sándor gy., 1976.).



ER: Alsórákos (Kőváry László, 1852. 203.).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 57. – 1846; Orbán Balázs, 1868. I. 229.); Vargyas (Orbán Balázs, 1868. I. 232.).

**E 51.9.1. Nyikula fája.** Egy rablásból élő cigány (Nyikula) úgy lepi meg az áldozatait, hogy az erdei ösvény mellett felkapaszkodik egy kiálló ágú fára, és amikor az áldozata a fa alá ér, a magasból rászökik és leteperi.

SZ: Lövéte (Magyar Zoltán, 2011d. 172–173.).

**E 53. A rablók kincse.** Rablók, útonálló haramiák által elrejtett, és sok idővel később megtalált/máig keresett kincsek.

DT: Kákics (Berze Nagy János, 1940. II. 589–590.); Bük – 2 (Dömötör Sándor, 1954. 49–50., 56.); Parasza (EA 6305/21. – Szentmihályi Imre gy., 1958); Somogy megye (S. Dobos Ilona, 1962. 365.); Nova (Zala megye földrajzi nevei, 1964. 325.); Hosszúhetény (Reuter Camillo, 1968. 48.); Iharkút (EA 17811/8. – Kürthy Gyula és Györffy Gyula gy., 1973); Keményfa (SMNK 856/3. – Avas Kálmánné gy., 1973); Hosszúhetény (Pesti János szerk., 2002. 242.).

FF: Sáros vármegye (OSZK K Quart. Hung. 1514/IX. 2. – Pulszky Ferenc gy., 1841); Torna vármegye (Vasárnapi Ujság, 1864. 320–321.); Mátraderecske (Csiffáry Gergely, 2005. 58. – Pesty Frigyes, 1864. Heves vármegye); Gömör vármegye, Szikálnok (Rimaszombat és Vidéke, 1877. 2. szám, 2.); Latorca völgye (Csatáry György, 2001. 197. – Lehoczky Tivadar gy., 1885; Beregi Ujság, 1905. március 9.); Rédova (Rozsnyó Híradó, 1887. 14. szám, 3.); Szepesremete (Turisták Lapja, 1890. 120.; Neidenbach Ákos, 2000. 101.); Dobsina (Wiesinger Frigyes, 1894. 1.); Sváb (Versényi György, 1895. 238.); Sátoraljaújhely (Dongó Gyárfás Géza, 1905. 171.); Túrmező (Nógrád vármegye, 1911. 132.); Bereznak, Kerecke, Kovácsrét, Rókamező (Sztripszky Hiador–Bilák Izidór, 1916. 155.); Vác (Tragor Ignác, 1935. 88.); Dernő (FTIEKA 1167/2. – Tichy Kálmán gy., 20. század első fele); Szalóc, Dernő, Jólész, Várhosszúrét (Fehérváry István, 1937. 185., 212–213., 229.); Káloz (EA 21594/6–7. – N. N. gy., 1943); Nagyszalác (EA 9838/4. – Földessy Józsefné gy., 1944); Dobsina (Nagy Dezső, 1957. 317.); Uppony\* (HOMNA 700/12. – Lajos Árpád gy., 1960); Parád (EA 7528/22–23. – Dobos Ilona gy., 1965); Felsőlác (MZA 84691. – Máté László gy., 1966); Mátraderecske (Heves megye földrajzi nevei I., 1970. 118.); Dernő (Ujváry Zoltán, 2000. 263. – 1973); Márianosztra (EA 17907/36.; Hála József, 1977. 613.; Horváth M. Ferenc, 2000. 192. – Hála József gy., 1973); Kelemér (EA 22001/22. – Dobosy László gy., 1976); Abaújszántó (Hajdu Imre, 1977. 134.); Debrőd (Fehérváry Magda, 1993. 199.); Csermosnya völgye (Fábián József, 1994. 117.); Dernő, Kiskovácsvágása (MZA 118., 1388. – Magyar Zoltán gy., 1996, 1997); Barka, Bódvaszilas, Debrőd, Dernő – 3, Kiskovácsvágása – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 347–348., 359., 367–370.); Kiskovácsvágása – 2 (MZA 1390., 1389. – Magyar Zoltán gy., 2001, 2002); Gimes – 2 (Magyar Zoltán, 2002. 103.); Kiskovácsvágása (Uő, 2004c. 103.); Martonyi (Uő, 2005b. 166–167.); Bábindal, Deresk, Kálaz – 2, Lévárt – 3, Lice, Páskaháza – 2, Sánkfalva/Naprágy (MZA 83563., 93071., 83564., 83565., 93066–93068., 93086., 93075., 93384., 93069. – Magyar Zoltán gy., 2006–2009); Berzétékőrös, Hárskút, Jólész, Sajóháza – 2, Várhosszúrét (Magyar Zoltán, 2011c. 129–132., 134.).

AF: Jászberény (Láng Benedek–Tóth G. Péter szerk., 2009. 127. – 1748); Nyírvasvári (EA 8388/15. – Dobos Ilona gy., 1967); Szeremle (MNAR HS 3298.; MZA 105304. – Grynaeus Tamás gy., 1968); Torontáltorda (Aracsi Vajda János, 2007. 14–15.); Bene (MZA 94339. – Magyar Zoltán gy., 2012).

ER: Torda (Orbán Balázs, 1889. 410. – Cserei Mihály feljegyzése, 1712); Erősd – 2 (Csáki Árpád, 2012. 48. – Pesty Frigyes, 1864. Felső-Fehér vármegye); Alsórákos (Orbán Balázs, 1868. I. 207.); Árapatak (Uő, 1869. III. 28.); Nagybánya (Siegmetth Károly, 1885. 59.); Torda vidéke (Orbán Balázs, 1889. 409.); Kapnikbánya (Palmer Károly, 1894. 295.); Türe (Magyar Zoltán, 2004a. 335. – Vöő Gabriella gy., 1971); Krizba (Seres András, 1984. 66.); Rév (Bihari népmondák, 1995. 131–132. – Fábíán Imre gy., 1984); Előpatak (MZA 10499. – Kakas Zoltán gy., 1999); Rév – 3 (Juhász Viktor–Juhászné Orth Ibolya, 2002. 133–134.); Magyarvista (András Erzsé Erdei, 2008. 286.).

SZ: Oklánd\* (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 61–62. – 1846; Orbán Balázs, 1868. I. 230.); Nyárádremete (Orbán Balázs, 1870. IV. 96.); Gyergyóújfalu (Árvay József, 1947. 103. – 1917); Sepsibodok (Imreh István, 1946. 159–160.); Gyergyócsomafalva, Gyergyóújfalu (Árvay József, 1947. 102., 103.); Andrásfalva (Bosnyák Sándor, 1984. 173.); Andrásfalva (Bukovinai székely népmesék IV., 1986. 222.); Gyimes: Bükkhavas pataka (Salamon Anikó, 1987. 149.); Gyimesfelsőlök (Kósa László, 1989. 13.); Bikfalva (EA 25370/12. – Csavar Leona gy., 1993); Gyimes: Ciherek pataka (KJNTA 381-00/9. – Tankó Gyula gy., 1999); Székelypálfalva (Zsidó Ferenc, 2000. 79–80.); Gyimes: Kostelek (Takács György, 2000. 255.); Gyimes: Bükkhavas pataka – 3 (Magyar Zoltán, 2003. 330–331., 334., 348.); Gyimes: Csinód (Uo., 338.; Uő, 2009a. 287.); Gyimes: Áldomás pataka (Takács György, 2004. 69.); Felsőrákos (Lőrincz Sándor, 2004c. 36.); Katrosa (Kisgyörgy Zoltán, 2008. 142.); Erdőszentgyörgy (Újfalvi László, 2011. 61–62.); Homoródalmás (Magyar Zoltán, 2011d. 180.).

MO: Nagypatak (Domokos Pál Péter, 1987. 206. – 1929–1932); Diószén (MNAR HS 101402. – Diószegi Vilmos gy., 1950); Lábnik (EA 2307/8. – Szabó Mátyás gy., 1951); Klézse/Egyházaskozár, Külsőrekecsin (Halász Péter, 2005. 179–180., 180–181. – 1977, 1978); Nagypatak (Csoma Gergely, 2016. 384. – 1991); Trunk (KJNTA ltsz. n.; MZA 67736. – Kinda István és Peti Lehel gy., 2001); Klézse (Magyar Zoltán, 2011a. II. 519.).

**E 53.1. A kiszúrt szemű rabló.** Miután a kincset elrejtették, a rablóvezér megkérdezi a társait, hogy melyikük tudna visszatalálni a rejtkehelyre. Amikor egyikük azt mondja, hogy ő visszatalálna, kiszúrtják a szemét.

FF: Dobsina (Wiesinger Frigyes, 1894. 1.); Jólész (Fehérváry István, 1937. 229.); Dobsina (Nagy Dezső, 1957. 317.); Uppony (HOMNA 700/12. – Lajos Árpád gy., 1960); Dernő (Ujváry Zoltán, 2000. 263. – 1973); Márianosztra\* (EA 17907/36.; Hála József, 1977. 613.; Horváth M. Ferenc, 2000. 192. – Hála József gy., 1973); Csermosnya völgye (Fábíán József, 1994. 117.); Kiskovácsvágása (MZA 1388. – Magyar Zoltán gy., 1997); Barka, Debrőd, Dernő – 2, Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2001a. 347–348., 368–370.); Kiskovácsvágása (MZA 1389. – Magyar Zoltán gy., 2002); Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 103.); Martonyi (Uő, 2005b. 166–167.); Sajóháza, Hárskút, Várhosszúrért (Uő, 2011c. 130., 132.).

AF: Tiszamogyorós (NIFA 124/120–12. – Dégh Linda gy., 1962).

→MZ VIII. F 42.

**E 53.2. Az öreg rabló útmutatása.** Egy távoli vidéken néhány falusi férfi beszélgetésbe elegyedik egy öregemberrel/vak koldussal, aki elmondja nekik, hogy ő egyike azoknak a rablóknak, akik réges-régen a községük határában elrejtettek rengeteg kincset, és elárulja nekik a kincs pontos/hozzávetőleges helyét.

FF: Latorca völgye (Csatáry György, 2001. 197. – Lehoczky Tivadar gy., 1885; Beregi Újság, 1905. március 9.); Nagyszalác (EA 9838/4. – Földessy Józsefné gy., 1944); Debrőd (Magyar

Zoltán, 2001a. 370.); Lévárt – 2, Sánkfalva/Naprágy (MZA 93067., 93068., 93069. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 129–130.).

ER: Nagybánya (Siegmetth Károly, 1885. 59.).

SZ: Gyergyócsomafalva (Árva József, 1947. 102.).

**E 53.3. Az akasztani vitt rabló hagyatéka.** Amikor a rablót akasztani viszik, fennhangon kiáltja, hogy menjen oda hozzá az, aki tornagörgői/kálazi, mert elárulja neki, hogy hová rejtették el a falu határában a rabolt kincseiket. Noha a jelenlévők között többen is vannak a nevezett faluból, senki sem mer jelentkezni, és így a kincsek lelőhelye továbbra is rejtve marad./Egy közeli városból származó férfi meghallgatja a rablót, és hazatérve rátalál a hatalmas kincsre.

FF: Mész (MZA 108950. – Göröcs Mihály és Ortutay Gyula gy., 1955); Kálaz (EA 21594/6–7. – N. N. gy., 1943); Bábindal, Kálaz – 2 (MZA 83563–83565. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2007).

**E 55. A természetfeletti képességű rabló.**

**E 55.1. A sebezhetetlen hírű rabló.** Egy rablóról az a hír járja, hogy a testét nem fogja a fegyver/a puszkagolyó nem árt neki.

SZ: Bölön\* (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 75–77. – 1846); Kisbacon (Vajda László, 1944. 141.).

**E 55.2. A tenyerébe forrasztott vasfű.** A rabló a tenyerébe forrasztott vasfűnek köszönhetően bármilyen zárat/lakatot képes kinyitni, amint ráteszi a kezét. / A rabló a tenyerében lévő vasfű révén átlagon felüli erőre tesz szert. / Stb.

FF: Szepesség (EA 887/1–2. – Schönbizner János gy., 1921).

MO: Diószén, Klézse, Magyarfalu, Pokolpatak (Bosnyák Sándor, 1980. 38–39.).

SZ: Sóvidék (EA 24232/15. – Gagy József gy., 1980-as évek).

**E 55.3. A holt ember csontja.** Ha a rabló egy holt ember csontjával háromszor megkerüli a kirabolni szándékozott házat, nyugodtan bemehet oda, mert a háziak nem ébrednek fel.

MO: Szabófalva (Wichman Györgyné, 1907a. 214.); Szabófalva/Válaszút (MZA 97454. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**E 55.4. A világító szemű rabló.** A rabló (Bimbó) szeme éjszaka úgy tündöklök, mint a macskának, lát a sötétben is, azért tudja a rablásait könnyen végrehajtani.

ER: Bályok (MZA 97847. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**E 55.5. Az ördögös koldus.**

**E 55.5.1. A visszanyerített ló.** Egy kereskedő lóháton a vásárból hazafelé tartva elhalad egy féllábú, mankós koldus mellett. Amikor kissé távolabb ér, arra lesz figyelmes, hogy a koldus egyet utánuk nyerít, mire a ló visszanyerít neki, és

egyre csak vissza akar fordulni. Ez így megy mindaddig, amíg a kereskedőt az erdő között éri az este, ahol már nem tud tovább haladni, meg kell várnia a reggelt. Mivel a kereskedő gyanút fog a koldus szokatlan viselkedése miatt, nem fekszik le a tűz mellé, hanem a tisztástól kicsit oldalt húzódik, és a tűznél csak a kabátját és a sapkáját hagyja egy tuskóra terítve. Amint leszáll az éj, arra lesz figyelmes, hogy az iménti koldus a kabátja felé lopakodik, majd mellé kerülve lecsap rá egy fejszével. A kereskedő megbizonyosodván arról, hogy haramiával van dolga, megöli a rablót, akinek a falában/a széles derékövében rengeteg pénzt talál.

SZ: Maroshévíz (BBE MIK D-23/156. – Bodor József gy., 1964); Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 585–586.; Uő, 2009a. 274–275.).

**E 55.5.2. Az álomba varázsolt utazók.** Egy csapat úton lévő ember tüzet rak, és lefekvéshez készülődik az erdőben, amikor egy koldusforma ember megy oda és kéri, hogy ő is lepihenhessen ott. Megengedik neki, és amikor a koldus látja, hogy már mindenki elszunnyadt, felkel a fekhelyéről, a tarisznyájából egy nagy vasszőget és egy gyertyát vesz elő, a gyertyát meggyújtja, és azt a szögre ragasztva háromszor megkerüli őket, majd beleszúrja a földbe, végül egy nagy kést húz elő a tarisznyájából, és fenni kezdi azt. Az egyik ember, aki nem a tűz mellett, hanem oldalt feküdt le, figyelmes lesz minderre, és szólítgatni kezdi a társait, de egyikük sem felel. A férfi rosszat sejtve felkel, és ébresztetni próbálja a társakat, de senki sem mozdul mindaddig, amíg a földbe szúrt gyertyás vasszőget ki nem húzza a földből. A felriadó emberek megbizonyosodván arról, hogy a koldus az életükre készült törni azzal a szándékkal, hogy kirabolja őket, megölik az ördögös embert.

SZ: Gyimes: Csinód (Magyar Zoltán, 2003. 586.; Uő, 2009a. 275.).

## **E 56. A rablók bandája.**

**E 56.1. A huszonnégy fős rablóbanda.** Az erdőben egy 24 főből álló rablóbanda tanyázik.

FF: Csarád (Versényi György, 1895. 235.); Kishuta (Berta Gábor–Molnár Ferenc–Vohradnyik Géza, 1971. 281.).

**E 56.2. A tizenkét fős rablóbanda.** A rettegett rablóbanda 12 főből áll.

DT: Szalapa (EA 4031/23–24. – Sándor István gy., 1953); Bük (Dömötör Sándor, 1954. 49–50.); Pécsvárad (MZA 21444. – Cs. Nagy Ibolya gy.); Törökkoppány (EA 21150/29–30. – Bősze Gábor gy., 1981).

FF: Latorca völgye (Csatáry György, 2001. 197. – Lehoczky Tivadar gy., 1885); Guszóna (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 145.); Csoltó (MZA 93001. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Ramocsaháza (Ruszkovics István meséi, 1968. 99–100.).

ER: Lonka/Máramaros vármegye (P. Szathmáry Károly, 1864. 163.); Marosnagylak (Magyar Zoltán, 2008a. 281.).

SZ: Csíkszentdomokos (Belatini Braun Olga, 2013. 936. – 1940-es évek első fele); Homoródszentpéter (Magyar Zoltán, 2011d. 202.).

### **E 57. A megtérő rablók.**

**E 57.1. A remetévé lett rabló.** Egy rabló megtérve felhagy addigi bűnös életmódjával, és remetének áll.

DT: Nagyfödemes (MZA 90596. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Pácín (EA 13447/27–28. – Mészáros Erzsébet gy., 1962).

### **E 57.2. Az üdvözült rablók.**

**E 57.2.1. A farkassá átkozott rablók.** Egy 24 főből álló rablóbanda az erdőben megállít egy az apja halálos ágyához igyekvő papot, és arra kényszerítik, hogy táncoljon nekik. Amikor végre az újtára engedik, a pap megátkozza őket, hogy bárcsak farkassá változnának. A rablókat megfogja az átok: 24 farkas válik belőlük. Sok esztendő múlva karácsonykor egy rőzsét szedő ember előtt a hegyen megjelenik egy farkas, és felszólítja őt, hogy kövesse a barlangjába, ahol közli vele, hogy annyit kincset vihet magával, amennyit csak elbír, de jövő karácsonyra építtessen a pappal egy templomot is belőle. A templom felépül, és a karácsonyi misén 24 ősz öregember jelenik meg, meggyónnak, megáldoznak, majd galambbá változva mindannyian elrepülnek.

FF: Kishuta (Berta Gábor–Molnár Ferenc–Vohradnyik Géza, 1971. 281.).

→MZ V. S 45.4.

**E 57.2.2. A bűnök almái.** Egy rabló, aki sok más áldozata mellett tulajdon apját és anyját is megölte, amikor megtudja, hogy milyen kínos sors vár rá a másvilágon, vezekelni kíván a bűneiért. Egy pap azt tanácsolja neki, hogy a furkósbotját a földbe szúrva mindaddig öntözze azt a könnyeivel, amíg a bot ki nem zöldül és aranyalma nem terem rajta. Sok-sok év múltán a fa zöldülni kezd, és annyi aranyalma terem rajta, amennyi ember halála szárad a haramia lelkén. Amikor a rabló gyónni kezd, minden gyilkosság bevallásakor egy-egy alma leesik a fáról, és egy-egy fehér galamb repül ki belőle. Már csak két alma marad a fán, amikor a rabló bevallja szülei meggyilkolását is, mire a két utolsó alma is lepottyan, és belőlük két fehér galamb röppen ki és száll fel az égbe, jelezve, hogy a gonosztevő bűnei megbocsáttattak.

FF: Hont vármegye, Nógrád vármegye (Ipolyi Arnold, 1854. 359.); Alsószőlős\* (Tildy Zoltán, 1919. 82–83.).

SZ: Csíkmenaság\* (NIFA 169/140–141. – Dégh Linda gy., 1942).

→MZ VII. E 2.2.

### **E 59. Egyéb hagyományok (vegyes).**

**E 59.1. A rablók jeladása.** A rablók szálláshelyükön a forrás mellett egy csorgót alakítanak ki, amely alá egy kis harangot tesznek, és a forrásvíz által megszólaltatott harang hangjával, amely messzire hallatszik, üzennek egymásnak.

ER: Mezőverese gyháza/Kötke (Magyar Zoltán, 2012a. 307.).

**E 59.3. Rablókkal kapcsolatos hiedelmek.** A kicsi gyerekeknek nem szabad levágni a körmét, mert ha megteszik, rabló válik belőle/stb.

ER: Almásmálom (Szabó Sámuel, 2009. 440. – Csiszér Bálint gy., 1884).

**E 59.4. A babonás rabló.** A rablót a vizsgálobiztos azzal kényszeríti vallomásra, hogy azzal a kötőfékkal a nyakában kell aludnia, amivel korábban megfojtotta az áldozatát. A rabló rettegve attól, hogy kísértetni fogja a halott, megtörten bevall mindent.

AF: Szeged vidéke (P. Vas János, 2012. 65.).

**E 59.5. Gyűjtogatók.** Egy rabló/egy rablóbanda bosszúból/megtorlásul felgyűjtja a várost/a fél falut/a csűrököt. / Rablók/rossz szándékú emberek bosszúból/figyelmeztetésül felgyűjtják haragosuk házát/a fél falut.

DT: Nemesnép (Degré Alajos, 1963. 264–267. – 1796).

FF: Dobsina (Wiesinger Frigyes, 1893. 8.); Monok (HOMNA 1897/11. – Zsuffa Tibor gy., 1958); Jelsőc (MZA 84228. – Varga Norbert gy., 2002); Nagybörsöny (MZA 111197. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Tiszabercel (Kiss Lajos, 1961. 356.); Érkörtvélyes (Bihari népmondák, 1995. 245. – Kovács Szeréna gy., 1980); Tiszakürt (MZA 103216. – Vidák István gy.).

ER: Mákófalva – 2 (AFAR F 6082., 6092. – Nagy Olga gy., 1963); Mákófalva – 2 (EA 24438/2., 2–3. – Rác János gy., 1990); Csegez (Magyar Zoltán, 2011a. I. 440.).

SZ: Vargyas\* (Gazda Enikő, 2001. 8–9. – 1792); Homoródkarácsonyfalva\* (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 43–44. – 1846); Vargyas – 2 (EA 24519/11. – Gazda Klára gy., 1972); Bány\* (Magyar Zoltán, 2011d. 162.).

**E 59.5.1. A mákófalvi gyűjtogató.** Egy mákófalvi legény meggyűjtja haragosa csűrjét, és a továbbterjedő tűztől több istálló is leég a benne lévő állatokkal együtt. A feldühödött nép az elfogott gyűjtogatót háromszor veti bele az általa okozott tűzbe, de ő mindannyiszor kijön a lángok közül, és a bokáját összeütve azt mondja: „Most is ember vagyok!”, mire a felbőszült tömeg agyonveri.

ER: Mákófalva (AFAR F 6092. – Nagy Olga gy., 1963); Mákófalva (EA 24438/2–3. – Rác János gy., 1990).

**E 59.5.2. A kiharangozott gyűjtogató.** A leleplezett gyűjtogatót kiharangozzák a faluból, ahová soha többé nem térhet vissza.

ER: Mákófalva – 2 (AFAR F 6082. – Nagy Olga gy., 1963).

**E 60. Helynévmagyarázó hagyományok.** Az őrségi Zsiványrét egy ott eltemetett rablóról/a garbócbogdányi Prepad/Rajtaütés nevű dűlő és a marosszéki Göcs falu az áldozataikra leső haramiák ottani útonállásairól/a furtai Tolvajsziget a rablók ottani elrejtőzéséről kapja a nevét. A székelyföldi Tolvajos-hágó neve azt örökíti meg, hogy valaha nagy számban tanyáztak rablók a Hargita erdőségeiben/az Udvarhelyszékről Csíkba átvezető országút mellett. / Stb.

DT: Szatta (EA 2981/4. – Dömötör Sándor gy., 1952); Kéttornyúlak (Sipőcz József, 2006. 89. – Somfai Jánosné gy., 1963); Baranyajenő/Nikla (EA 18044/191. – Tomisa Ilona gy., 1973); Kerkáskápolna (EA 18832/55. – Avas Kálmánné gy., 1975).

FF: Dobsina (NIFA 238/2. – Nagy Dezső gy., 1958); Garbócbogdány (MZA 84802. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

AF: Furta (Pesty Frigyes, 1864. Bihar vármegye, 270.).

SZ: Göcs (Orbán Balázs, 1870. IV. 37.); Homoróaldalmás, Lövéte – 2 (Magyar Zoltán, 2011d. 163–166.).





## F 1–20. RITUÁLIS GYILKOSSÁGOK

### F 1–10. A vérvád

#### **F 1. A zsidók rituális emberáldozata (A zsidók által feláldozott keresztények).**

A zsidók vallási szertartásaikhoz keresztények vérért használják fel/keresztényeket áldoznak fel.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.); Bazin (Pelle János, 1995. 40. – 1529).

DT: Torony (EA 28705. – Csaba József gy., 1959); Izbég (Pilisvörösvár (EA 8387/19., 35–36. – Dobos Ilona gy., 1967); Nagyfödemes, Negyed, Tornóc, Vághosszúfalu, Zsigárd (MZA 90394., 90396., 90395., 90397., 90393. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Galgóc (Bornemissza Péter, 1980. 1077. – 1579); Orkuta (Pelle János, 1995. 40–41. – 1764); Tokaj (EA 7479/7–8. – Dobos Ilona gy., 1964); Tarcál – 3 (Dobos Ilona, 1971. 48–49.); Tarcál – 2 (Uo., 91.; Uő, 1984. 47–48.); Tarcál – 2 (Uő, 1984. 91.); Tarcál (Uő, 1986. 69.); Kéménd (EA 21652/4. – Kemény József gy., 1986); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 223.); Óbást (MZA 92621. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 88.); Gyerk, Ipolykiskeszi, Ipolypásztó (MZA 89824., 89820., 89821. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Nagybörzsöny – 3 (MZA 111199–111201. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Debrecen (EA 2958/II. 496–497., 1650–1652.; A tengeri kisasszony, 2006. 838. – Ágoston Sámuel gy., 19. század közepe); Csanádpalota, Mezőkovácsháza, Tiszaladány (Világosság, 1946. június 2.; Pelle János, 1995. 65.); Kötegyán (EFMA 125-67/2. – Darkó Magdolna gy., 1959); Újdombrád (JAMNA 136-97/5. – Voigt Vilmos gy., 1959); Cegléd – 3 (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969); Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Újkígyós – 2 (Krupa András, 1981. 77–80., 80–81.); Békés (Dobos Ilona, 1984. 92.); Cegléd (Uo.; Uő, 1986. 70.); Tiszaeszlár – 2 (Uő, 1986. 69. – Sándor István gy.); Szabolcs-Szatmár megye (Uő, 1987a. 466.); Mátészalka – 7 (SZMA XVI/21. 69–79. – Pelle János gy., 1992); Hajdúhadház\*, Hajdúnánás – 3, Karcag\*, Kiszombor\*, Mátészalka, Mezőberény\*, Szegvár – 2, Szentés\* (Pelle János, 1995. 65., 73–76., 254., 267–269.); Mohol (MZA 108622. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003); Szeged (MZA 26824. – Magyar Zoltán gy., 2004); Tiszaeszlár – 2 (Borbély Tünde, 2005. 132–133., 138.); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 44.); Szentjobb (Magyar Zoltán, 2011a. II. 480.); Gálospetri (Uő, 2012c. 92.).

ER: Szilágyság/Dér (Pelle János, 1995. 40–41. – 1791); Belényes (Magyar Izraelita, 1862. 177.); Magyarvalkó, Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 265.); Magyarbénye (Uő, 2005a. 98.); Magyarvista (András Erzi Erdei, 2008. 9.); Kárásztelek – 3 (MZA 98080–90082. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55. – 1846); Gyimesfelsőlók (Csíki Lapok, 1893. 44. szám.); Szentábrahám (Demeter Dénes, 1894. 381–382.); Deményháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 177.).

#### **F 1.1. A keresztény vérrrel keresztelő zsidók.** A zsidók a megölt keresztények vérével keresztelkednek/keresztelik meg az újszülötteiket.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.).

DT: Izbég (EA 8387/19. – Dobos Ilona gy., 1967); Negyed (MZA 90396. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Óbást (MZA 92621. – Varga Norbert gy., 2005); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 88.); Ipolypásztó (MZA 89821. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011); Nagybörzsöny – 2 (MZA 111199., 111200. – Magyar Zoltán gy., 2018).

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Újkígyós (Krupa András, 1981. 77–80.); Hajdúnánás (Pelle János, 1995. 76.); Gálospetri (Magyar Zoltán, 2012c. 92.).

ER: Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 265.); Magyarbénye (Uő, 2005a. 98.); Kárásztelek – 2 (MZA 98080., 98082. – Magyar Zoltán gy., 2013).

SZ: Székelyhodos (EK TEZE 7198/Adattár, 112. – Balássy Enikő gy., 1996–2003); Deményháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 177.).

**F 1.2. A keresztény vérrrel felszentelt zsinagóga.** A zsidók a megölt keresztények vérért használják újonnan épült templomuk felszentelésére.

DT: Torony (EA 28705. – Csaba József gy., 1959).

FF: Tokaj (EA 7479/7–8. – Dobos Ilona gy., 1964); Kéménd (EA 21652/4. – Kemény József gy., 1986).

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Újkígyós (Krupa András, 1981. 80–81.); Szegvár (Pelle János, 1995. 254.); Mohol (MZA 108622. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 44.); Szentjobb (Magyar Zoltán, 2011a. II. 480.).

**F 1.3. A véráldozatos sakteravatás.** A zsidók a sakter avatásához egy megölt keresztény vérért használják fel. / A felavatásra váró sakternek rituálisan meg kell ölnie egy keresztény leányt ahhoz, hogy ténylegesen is sakterrá avassák.

FF: Tarcál – 2 (Dobos Ilona, 1971. 48–48., 48.; Uő, 1984. 91.); Tarcál (Uő, 1986. 69.).

**F 1.4. A húsvéti pászkába süített keresztény vér.** A zsidók vallási okokból a megölt keresztények/egy keresztény leány vérért keverik a húsvéti pászkába (macesztába).

DT: Nagyfödemes (MZA 90394. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 48–49.); Tarcál (Uo., 47–48.; Uő, 1984. 91.); Tarcál (Uő, 1984. 90–91.).

AF: Újdombrád (JAMNA 136-97/5. – Voigt Vilmos gy., 1959); Tiszaeszlár (Dobos Ilona, 1986. 69. – Sándor István gy.); Szabolcs-Szatmár megye (Uő, 1987a. 466.); Mátészalka – 2 (SZMA XV/21. 69–70., 70. – Pelle János gy., 1992); Hajdúnánás, Mátészalka – 2 (Pelle János, 1995. 76., 267–269.).

**F 1.5. A templomi áldozathoz használt keresztény vér.** A zsidók a zsinagógában az általuk megölt keresztények vérével áldoznak/istenáldozat gyanánt keresztény vért isznak.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.).

DT: Zsigárd (MZA 90393. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 223.); Ipolykiskeszi (MZA 89820. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Cegléd – 2 (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969).

**F 1.6. A zsidók rituális fürdője.** A zsidók (vallási okokból) keresztény nők vérében fürödnek/mosakodnak.

DT: Tornóc (MZA 90395. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Nagyörzsöny (MZA 111201. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**F 1.7. A keresztény vérrrel megkent újszülöttek.** A zsidó újszülött gyermekek szeme csak akkor nyílik ki, ha keresztény vérrrel kenik meg a szemhéjukat.

AF: Debrecen (EA 2958/II. 496–497., 1650–1652.; A tengeri kisasszony, 2006. 838. – Ágoston Sámuel gy., 19. század közepe).

**F 1.8. A keresztény vérrrel bekent ajtófélfá.** A zsidók vallási okból/az otthonuk oltalmát biztosítandó megölt keresztények vérével kenik be az ajtófélfájukat.

DT: Vághosszúfalu (MZA 90397. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Ipolykiskeszi (MZA 89820. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

ER: Kárásztelek (MZA 98080. – Magyar Zoltán gy., 2013).

**F 1.9. A keresztény vérrrel hitelesített tóratekercs.** A zsidók keresztény vért cseppentenek a templomi tóratekercsre, hogy az liturgikus szempontból érvényes legyen.

DT: Pilisvörösvár (EA 8387/35. – Dobos Ilona gy., 1967).

**F 1.10. A gyógyító keresztény vér.** A zsidók az általuk megölt keresztények vérével használják a körülmetélési szertartás során a fiúcsecsemő vérzésének az elállítására/a menstruáció gyógyítására, amelytől a zsidó férfiak is szenvednek.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.).

**F 1.11. A bájitalként használt keresztény vér.** A zsidók szerelmi bájitalként használják az általuk megölt keresztények vérével.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.).

**F 2. A vérrrel keresztelkedő jehovisták.** A jehovisták az általuk megölt más vallású emberek vérével keresztelkednek.

ER: Ördögösfüzes (Magyar Zoltán, 2011a. II. 65.; Uő, 2012a. 314.).

### **F 3. A rituális gyilkosság áldozatai.**

**F 3.1. A felhizlalt áldozatok.** A zsidók a rituális gyilkosságot megelőzően válogatott ételekkel (dióbélel, mandulával/naranccsal) etetik/hizlalják leendő áldozataikat (a cselédnek fogadott lányokat), hogy azok vére bőségesebb/„selymesebb” legyen.

DT: Vághosszúfalu (MZA 90397. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Ipolykiskeszi (MZA 89820. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Kötegyán (EFMA 125-67/2. – Durkó Magdolna gy., 1959).

ER: Kárásztelek (MZA 98081., 98082. – Magyar Zoltán gy., 2013).

→MZ IV. C 115.5.

**F 3.2. Az elsüllyesztett áldozatok.** A zsidó üzlethelyiség padlójába egy lappancs van építve, és ha a boltba küldött gyermek/leány rálép arra a padlóra, a boltos egy gombnyomással lesüllyeszti az alatta lévő pincébe, ahol a házbeliek megölik az áldozatukat, hogy a vérét vegyék.

DT: Negyed (MZA 90396. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Szegvár (Pelle János, 1995. 254.).

SZ: Deményháza (Magyar Zoltán, 2011a. I. 177.).

### **F 3.3. Az áldozat személye.**

**F 3.3.1. Solymosi Eszter eltűnése.** A zsidók rituális célból megölik a tiszzaeszlári cseléd lányt, Solymosi Esztert.

FF: Tokaj (EA 7479/7–8. – Dobos Ilona gy., 1964); Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 48–49.); Tarcál – 2 (Uo., 47–48., 48.; Uő, 1984. 91.); Tarcál – 2 (Uő, 1984. 90–91., 91.).

AF: Kötegyán (EFMA 125-67/2. – Durkó Magdolna gy., 1959); Újdombrád (JAMNA 136-97/5. – Voigt Vilmos gy., 1959); Cegléd (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969); Tiszzaeszlár – 2 (Dobos Ilona, 1986. 69. – Sándor István gy.); Szabolcs-Szatmár megye (Uő, 1987a. 466.); Tiszzaeszlár – 2 (Borbély Tünde, 2005. 132–133., 138.).

**F 3.3.2. Egyéb, név szerint említett, áldozatok.** A zsidók rituális célból megölik Nágel Bözsit/Kormos Terit/Farkas Helgát/stb.

FF: Kéménd (EA 21652/4. – Kemény József gy., 1986); Szin (Magyar Zoltán, 2001a. 223.).

AF: Szeged (MZA 26824. – Magyar Zoltán gy., 2004).

**F 3.3.3. A zsidók által feláldozott hajadon.** A zsidók rituális célból megölnék/feláldozni készülnek egy keresztény szűz leányt/egy náluk cselédeskedő keresztény szolgálóleányt.

DT: Tornóc, Vághosszúfalu (MZA 90935., 90937. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 49.; Uő, 1984. 92.), Gyerk, Ipolykiskeszi (MZA 89824., 89820. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

AF: Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980); Újkígyós (Krupa András, 1981. 77–80.); Cegléd (Dobos Ilona, 1984. 92.; Uő, 1986.

70.); Cegléd (Dobos Ilona, 1984. 92.; Uő, 1986. 70.); Mátészalka (SZMA XV/21. 70. – Pelle János gy., 1992); Hajdúsámson, Szegvár – 2 (Pelle János, 1995. 76., 254.).  
 ER: Belényes (Magyar Izraelita, 1862. 177.); Magyarvalkó (Magyar Zoltán, 2004a. 265.); Kárásztelek – 3 (MZA 98080–98082. – Magyar Zoltán gy., 2013).  
 SZ: Gyimesfelsőlök (Csíki Lapok, 1893. 44. szám.); Szentábrahám (Demeter Dénes, 1894. 381–382.).

**F 3.3.4. A zsidók által feláldozott gyerek.** A zsidók rituális célból elfognak és megölnék egy keresztény gyereket.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.); Bazin (Pelle János, 1995. 40. – 1529).  
 DT: Izbég, Pilisvörösvár (EA 8387/19., 35–36. – Dobos Ilona gy., 1967); Negyed, Zsigárd (MZA 90396., 90393. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).  
 FF: Orkuta (Pelle János, 1995. 40–41. – 1764); Ipolypásztó (MZA 89821. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).  
 AF: Csanádpalota, Mezőkovácsháza, Tiszaladány (Világosság, 1946. június 2.; Pelle János, 1995. 65.); Cegléd (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969); Békés (Dobos Ilona, 1984. 92.); Mátészalka – 6 (SZMA XV/21. 76–79. – Pelle János gy., 1992); Hajdúnánás – 2, Mátészalka – 2 (Pelle János, 1995. 65., 73–74., 267–269., 286–287.); Mohol (MZA 108622. – Boja Patyi Sarolta gy., 2003); Kisújszállás (Szilágyi Miklós, 2006. 44.); Szentjobb (Magyar Zoltán, 2011a. II. 480.).  
 ER: Szilágyság/Dér (Pelle János, 1995. 40–41. – 1791); Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 265.); Magyarbénye (Uő, 2005a. 98.); Magyarvista (András Erzi Erdei, 2008. 9.).

**F 3.3.5. A zsidóknak eladott gyermek.** Egy házaspár saját szoptatós gyermekét adja el a zsidóknak, hogy azok a vérét vegyék. / A rablók kivágják a terhes asszonyok magzatát, és a vérét eladják a zsidóknak.

FF: Galgóc (Bornemissza Péter, 1980. 1077. – 1579).  
 SZ: Oklánd (Jánosfalvi Sándor István, 1942. II. 55. – 1846).

**F 3.3.6. Egyéb áldozatok.** A zsidók rituális célból megölnék egy keresztény asszonyt/egy katolikus szerzetest.

FF: Óbást (MZA 92621. – Varga Norbert gy., 2005).  
 AF: Cegléd (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969).

**F 4. A tizenkét gyilkos zsidó.** Solymosi Esztert 12 zsidó férfi öli meg, és fogja fel a vérét egy edénybe a tiszaezlári zsinagógában.

AF: Tiszaezlár (Borbély Tünde, 2005. 132–133.).

**F 6. Szerencsés megmenekülések.** A szolgálóleány kihallgatja zsidó gazdája beszélgetését arról, hogy feláldozni készülnek őt/a szolgálóleány figyelmes lesz gazdája készülődésére (kést köszörülnek/korsót, tálakat készítenek elő). Mielőtt még a rituális gyilkosság megtörténne, a leány a ház padlásán át/az ablakon keresztül megszökik a gazdája házából.

DT: Vághosszúfalu (MZA 90397. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

FF: Gyerk (MZA 89824. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2011).

ER: Belényes (Magyar Izraelita, 1862. 177.); Kárásztelek – 3 (MZA 98080–98082. – Magyar Zoltán gy., 2013).

## **F 8. A zsidók lelepleződése.**

**F 8.1. Az árulkodó nyomok.** A gyilkosság helyszínén talált vérnyomok/emberi maradványok vezetnek a nyomozó hatóságot a bűncselekmény nyomára.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.).

AF: Csanádpalota (Világosság, 1946. június 2.); Újszentmargita (DMNA 1872/13. – Varga Jánosné–Póser Istvánné–Domán Jánosné gy., 1980).

**F 8.2. A levélbeli üzenet.** Egy zsidó kereskedő egy keresztény kislánnyal levelet küld, amelyben az áll: „Itt küldök egy gyenge kis borjút”. A lány édesanyja elolvassa a levelet, és leleplezi a gyilkosságra készülő zsidókat.

AF: Tiszaladány (Világosság, 1946. június 2.; Pelle János, 1995. 65.).

**F 8.3. A ládába zárt leány.** Egy zsidó jobb fizetésért elcsábít régi gazdájától egy szolgálóleányt, majd titokban altatót adva neki, egy ládába zárja, és úgy szállítja vasúton haza. A magához térő lány a dobozban segítségért kezd kiáltozni, mire az utasok kiszabadítják őt, és leleplezik a készülődő büntettet.

AF: Újkígyós (Krupa András, 1981. 77–80.).

**F 8.4. A zsidó fiú vallomása.** Egy sakter fia a kulcslyukon keresztül szemtanúja annak, amint egy keresztény leányt megölnek, és a vérét egy edényben felfogják a zsinagógában. Úgy dönt, hogy a büntettet nem hallgathatja el, és feljeleníti saját apját és hittársait.

AF: Tiszaeszlár (Borbély Tünde, 2005. 132–133.).

**F 8.5. A leleplezett „halott”.** A zsidók kihasználva azt a vallási törvényüket, hogy egy zsidó halottat a ravatal mellett nem őrizhet zsidó, megbíznak egy keresztény férfit, hogy az éjszaka folyamán virrasszon mellette. A férfi rosszat sejtve egy botot visz magával a halottas házba, és cselhez folyamodik: a botjára támaszkodva horkolni kezd, mintha aludna. A horkolás hallatán a koporsóban fekvő zsidó lassan megmozdul, majd a mellette lévő kés után nyúl és emelkedni kezd, hogy az ott bóbiskoló embert leszúrja, de az őt őrző férfi abban a pillanatban felpattan, és a botjával úgy fejbe vágja, hogy a zsidó immár valóban meghal. Az áldozatul szánt férfi leleplezi a zsidók üzelmeit.

AF: Újkígyós (Krupa András, 1981. 80–81.).

**F 9. A megtorolt rituális gyilkosság.**

**F 9.1. A máglyára vetett zsidók.** A vérvádban bűnösnek talált zsidókat halálra ítélik, és máglyán megégetik. A tüzet a bűnösök alatt a bűnperben ítélező nádor személyesen gyújtja meg.

DT–FF: Nagyszombat (Bonfini, 5.4.65–75. – 1494; Taxonyi János, 1759. I. 264–270.; Budai Ferencz, 1805. III. 545–546.); Bazin (Pelle János, 1995. 40. – 1529).

**F 9.2. Egyéb kivégzések.** A vérvádban bűnösnek talált zsidó/zsidók belehalnak a kínvallatásba/halálra ítélik, és felakasztják őket.

FF: Orkuta (Pelle János, 1995. 40–41. – 1764).

AF: Kőtegyán (EFMA 125-67/2. – Durkó Magdolna gy., 1959).

**F 9.3. A Zsidók kútja (A meglincselt zsidók).** A zsidók meglesnek, és rituális célból megölnék egy határbeli kúthoz vízért menő leányt. Amikor a bűncselekmény kiderül, a falu lakosai a kút mellett lakó zsidókat behajigálják a mély kútba.

SZ: Szentábrahám (Demeter Dénes, 1894. 381–382.).

**F 9.4. A kiirtott zsidó család.** Egy férfi megtudva, hogy egy zsidó család keresztény vérral keresztelt, bosszúból az egész családdal végez.

FF: Óbást (MZA 92621. – Varga Norbert gy., 2005).

F 11–20. Egyéb hagyományok

**F 11. A zsidók építőáldozata.** A zsidók megölnék egy keresztény leányt, és a vérével belekeverik az épülő zsinagóga habarcsába/a meggyilkolt lányt az épülő zsinagóga/zsidó kórház falába/fundamentumába falazzák be.

DT: Torony (EA 28705. – Csaba József gy., 1959).

FF: Tarcál (Dobos Ilona, 1971. 48–49.); Tarcál (Uo., 49.; Uő, 1986. 92.); Kéménd (EA 21652/4. – Kemény József gy., 1986).

AF: Cegléd (EA 10385/10. – Dobos Ilona gy., 1969); Cegléd (Dobos Ilona, 1984. 92.; Uő, 1986. 70.; Uő, 1987a. 466.); Tiszaeszlár (Borbély Tünde, 2005. 138.).

→MZ I. G 93.3.

**F 11.1. A malterba kevert keresztény vér.**

DT: Torony.

FF: Kéménd.

**F 11.2. A befalazott keresztény leány.**

FF: Tarcál – 2.

AF: Cegléd – 2, Tiszaeszlár.

**F 15. A tündérkirály emberáldozata.** A tündérek elfogják a várak közelében járó embereket és megölik őket, mert minden földi halandó megölését követően egy évet fiatalodik a királyuk.

ER: Rév – 2 (Juhász Viktor–Juhászné Orth Ibolya, 2002. 130.).

**F 17. A belső szervükért elrabolt gyerekek.** Egy török gyerekeket rabol, hogy kivéve a szívüket, májukat és veséjüket, azokat a szultán elesett katonáinak sebesült szerveivel kicserélve, feltámaszthassa őket.

ER: Rév (Juhász Viktor–Juhászné Orth Ibolya, 2002. 132–133.).



## G I–20. EMBEREVŐK

### G 1–10. Az emberevő cigányok

#### **G 1. Az emberevő cigányok.**

**G 1.1. A honti emberevő cigányok.** A Selmecbányára vezető országút mentén, a prencsfalvi erdőben/a Kemence határában tanyázó cigánybanda tagjai sorozatos útonállásokat követnek el, és megeszik kifosztott, legyilkolt áldozataik tetemét.

FF: Kemence – 8 (A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban, 1986. 124–133. – tanúvallatási jegyzőkönyvek, 1782); Kemence (Uo., 133–134. – Magyar Hirmondó, 1872); Hont vármegye (Szamota István, 1891. 488. – Robert Towson útleírása, 1793), Kemence – 2 (Höke Lajos, 1867a. 8. szám, 31.); Hont vármegye (Puskás Péter–Végh József, 1998. 151. – Várnay Sándor gy., 1904); Kemence – 3 (Kolacskovszky Lajos, 1938. 311–312.); Kemence (EA 21589/98. – N. N. gy., 1943); Hont (EA 3988/71. – Varga Mariann gy., 1953); Kemence (EA 13029/28. – N. N. gy., 1962); Kemence (Hála József, 1977. 595.); Kemence – 3 (Puskás Péter–Végh József, 1998. 148–149.); Kemence (Uo., 149. – Gálffy Ernő gy.); Kisölvéd/Kemence (MZA 103048. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015); Perőcsény, Nagybörzsöny – 2, Kemence, Bernecebarát, Tésa (MZA 108578., 109570., 110157., 110158., 110597., 110661., 110723. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagymaros, Nagybörzsöny (MZA 110925., 111195. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**G 1.2. A szepsi emberevő cigányok.** A Szepsi melletti akácosban tanyázó cigánybanda tagjai sorozatos rablásokat, útonállásokat követnek el, és megeszik kifosztott, legyilkolt áldozataik tetemét.

FF: Áj – 2, Bódvaszilas – 2, Bódvavendégi – 2, Debrőd – 4, Hídvégardó, Makranc, Somodi – 2, Szádelő, Szádudvarnok – 2, Torna – 3, Tornagörgő – 2 (MZA 88., 231., 74., 234., 75., 89. 76., 92., 103., 207., 42., 98., 96., 99., 95., 91., 102., 90., 94., 97., 93., 337. – Magyar Zoltán gy., 1995–1998); Áj, Becskháza, Bódvaszilas – 2, Debrőd, Hídvégardó – 2, Jablonca, Makranc, Méhész, Rakacaszend – 2, Somodi – 2, Szádelő, Szádudvarnok, Szepsi, Torna – 7, Tornagörgő, Tornahorváti, Tornanádaska, Tornaszentandrás, Tornaszentjakab (Magyar Zoltán, 2001a. 349–356.); Kiskovácsvágása – 2 (Uő, 2004c. 105., 106.); Sajóháza – 2 (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 100–101., 211.); Sajóháza, Péder (MZA 1404., 84675. – Magyar Zoltán gy., 2004, 2008); Buzita, Csécs – 3, Felsőlác, Györke, Kenyhec, Kövecses, Magyarbőd, Makranc – 2, Nagyida, Pány – 2, Reste, Szeszta (MZA 84675., 84673., 84674., 84679., 84680., 84803., 1802., 93024., 84804., 84674., 84682., 84678., 1803., 1801., 84672., 84671., 84681. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Hárskút, Jólész, Krasznahorkaváralja, Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2011c. 126–127.); Szürnyeg (MZA 97534. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**D 1.3. Egyéb előfordulások.** A Szigetközben/Heves megyében/ Kiskunfélegyháza határában/ a Dunakanyarban/Kalotaszegen tanyázó emberevő cigányok.

DT: Halászi („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1995. 215–216. – Süly Rozália gy., 1992).

FF: Ecséd (Heves megye földrajzi nevei IV., 1988. 192.); Letkés/Kiskunfélegyháza (MZA 110341. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagymaros (MZA 111146. – Magyar Zoltán gy., 2018).

ER: Magyarvista (Magyar Zoltán, 2004a. 265.).

**G 1.4. A Nyúzó-völgy.** A cigányok az ecsédi Nyúzó dűlőben/a Kemence melletti Nyúzó-völgyben nyúzzák meg elfogott áldozataikat (mielőtt felfalnák őket).

FF: Ecséd (Heves megye földrajzi nevei IV., 1988. 192.); Kemence (EA 13029/28. – N. N. gy., 1962); Kemence (Puskás Péter–Végh József, 1998. 149.); Kemence (Uo. – Gálffy Ernő gy.); Kisölköd/Kemence (MZA 103048. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2015); Perőcsény, Nagybörzsöny – 2, Bernecebaráti, Tésa (MZA 108578., 109570., 110157., 110661., 110723. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagymaros (MZA 110925. – Magyar Zoltán gy., 2018).

**G 3. Szerencsés megmenekülések.** Az emberevő cigányok által áldozatul kiszemelt/üldözött férfi lélekjelenlétének/jó lovának/gyors futásának köszönheti, hogy megmenekül. Az illető az üldöző által utána hajított bot/fejsze nyomát még sokáig viseli a hátán.

DT: Halászi („Beszéli a világ, hogy mi magyarok...”, 1998. 215–216. – Süly Rozália gy., 1992).

FF: Torna (MZA 97. – Magyar Zoltán gy., 1996); Torna – 2 (Magyar Zoltán, 2001a. 352., 353–354.); Csécs (MZA 84679. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Bernecebaráti\* (MZA 111658. – Magyar Zoltán gy., 2018).

→MZ VII. E 30.10.

**G 4. A napvilágra került gaztettek (A cigányok elfogása).**

**G 4.1. Az árulkodó bűnjelek.** Az emberevő cigányok tábora közelében megtalálják az eltűnt személy mentéjének a gombját, abból tudódik ki, hogy kik a gyilkosok. / Az emberevő cigányok gyilkosságaira egy aranyműves derít fényt, akinek azokat az aranyfogakat próbálják eladni, melyek korábban egy általuk megölt gazdag lány szájában voltak. / Egy asszony, akinek nyomtalanul eltűnik a lánya, a vásárban egy kis cigánylányon megpillantja saját lánya fülbevalóját/gyűrűjét. Az értesített csendőrök rövid nyomozás után leleplezik a tetteseket.

FF: Torna – 2, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 354–355.); Tésa (MZA 110723. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**G 4.2. A megtalált csontok.** Az emberevő cigányok táborhelye közelében véletlenül rátalálnak az elrejtett emberi maradványokra/a folyó vize sok kilométerrel lentebb partra veti az oda behajigált koponyákat és csontokat, és a hatóság rövid nyomozást követően leleplezi a tetteseket.

FF: Bódvaszilás (MZA 74. – Magyar Zoltán gy., 1997); Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 355.); Kövecses (MZA 93024. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009); Sajóháza (Magyar Zoltán, 2011c. 126–127.).

**G 4.3. A kötényből kigurult koponya.** A cigányok megölnek egy nőt és megszék, a koponyáját azonban magukkal viszik, mert aranyfog van a szájában. Midőn éppen egy falu mellett táboroznak, az emberfej véletlenül kigurul a cigányasszony kötényéből, és a szemtanúk értesítik a csendőröket.

FF: Szürnyeg (MZA 97534. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2013).

**G 4.4. A cigánygyerek által kifecsegett büntettek.** A cigánygyerekek együtt játszanak a parasztok gyermekeivel, és az egyik cigánygyerek a kövér játszótársa láttán óvatlanul megjegyzi, hogy ha ilyen jó húsban van, milyen jót lehetne enni belőle. Amikor a többi gyerek faggatózni kezd, elmondja nekik, hogy ők emberhúst is esznek.

FF: Kövecses (MZA 93024. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2009).

**G 4.5. A megszökött áldozat.** Az embrevő cigányok elfognak két férfit, hogy megegyék őket, de egyikük megszökik, és értesíti a nyomozókat.

FF: Tornanádaska (Magyar Zoltán, 2001a. 354.).

**G 4.6. A cigányok közé beépült nyomozó.** Egy nyomozó, akinek sötétebb a bőre, magát cigánynak kiadva csatlakozik a cigánytáborhoz, és velük él egy ideig. Amikor már a többiek maguk közé valónak ismerik el és megbíznak benne, elárulják neki, hogy embert is ettek/esznek. A nyomozó megszökik, és csendőrökkel tér vissza letartóztatni az embrevőket.

FF: Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 355.).

**G 4.7. Az embrevő cigányok és a magyar csendőrök.** Az elfogott cigányokra semmiképpen sem tudják rábizonyítani az általuk elkövetett bűncselekményeket, mert mindent tagadnak. A csehszlovák hatóságok két magyar csendőrt hívnak a nyomozás előre menetele érdekében. A csendőr sorban kezét fog az elé kiállított cigányokkal, és szelíd hangon közli velük, hogy ő jó ember, vele lehet beszélni, és ő csak azt nem szereti, ha valaki nem mond igazat. Amikor kérdezősködni kezd, az első cigány csak ímmel-ámmal válaszolgat neki, mire a csendőr a puskatus ólmos végét ráereszti a vádlott lábának kisujjára. A cigány keservesen jajgatni kezd, és nyomban bevall mindent.

FF: Felsőlánc (MZA 84680. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

→MZ IX. C 172.1.

**G 5. Melyik hús volt a legédesebb? (A legfinomabb pecsenye).**

**G 5.1. A nők húsa.** Az embrevő cigányok főként nőkre vadásznak, mert azok húsa zsendébb/édesebb, mint a férfiaké.

FF: Mész, Tornagörgő (Magyar Zoltán, 2001a. 352., 355.); Krasznahorkaváralja (Uő, 2011c. 127.).

**G 5.2. Az ingyencfalatnak számító női mell.** Az emberevő cigányok leginkább a nők mellét szeretik fogyasztani, mert az emberi testrészek közül az számukra a legfinomabb, a „legédesebb”. / Amikor a vizsgálóbíró megkérdezi az elfogott cigányoktól, hogy melyik testrészt volt a legfinomabb, egybehangzóan válaszolják, hogy a női mell.

FF: Makranc, Somodi (MZA 98., 99. – Magyar Zoltán gy., 1996); Becskeháza, Bódvaszilás – 2, Hídvérgárdó, Makranc, Somodi, Szádudvarnok, Tornaszentandrás (Magyar Zoltán, 2001a. 351–352., 354., 356.); Buzita, Magyarböd, Makranc (MZA 101963., 84804., 84678. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008); Nagybörzsöny – 2, Letkés/Kiskunfélegyháza (MZA 109570., 110157., 110341. – Magyar Zoltán gy., 2017); Nagybörzsöny (MZA 111195. – Magyar Zoltán gy., 2018).

→MZ III. F 50. →MZ VII. G 14.

**G 5.3. A gyermekek vére.** A cigányok cukorkával a szekerekhez csalták a gyermeket, és kiszívják a vérüket, mert az ingyencfalatnak számít a körükben

ER: Magyarvita (Magyar Zoltán, 2004a. 265.).

**G 5.5. A megkínzott áldozatok.** Az emberevő cigányok a megölésük előtt megkínzzák az áldozataikat, mert úgy tartják, hogy minél nagyobb gyötoremnek vetik alá őket, annál finomabb lesz a húruk.

FF: Sajóháza (MZA 1404. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2004); Sajóháza (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2006. 211.).

**G 6. A megbüntetett emberevő cigányok.**

**G 6.1. A megkínzott emberevő cigányok.** A honti emberevő cigányokat a hatóságok a kemencei Nyúzó-völgyben vetik alá kínváltásnak.

FF: Kemence (Hőke Lajos, 1867a. 8. szám, 31.); Kemence (EA 13029/28. – Gárdonyi Zsuzsa et al. gy., 1961); Kemence (Hála József, 1977. 595.); Kemence (Puskás Péter–Végh József, 1998. 148–149.).

**G 6.2. A kivégzett emberevő cigányok.** Az elfogott emberevő cigányokat halálra ítélik, és felakasztják/válogatott kínzásokkal, különösen kegyetlen módon végeznek velük.

FF: Kemence (A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban, 1986. 128–134. – 1782); Hont vármegye (Szamota István, 1891. 488. – Robert Townson útleírása, 1793); Kemence (Hőke Lajos, 1867a. 8. szám, 31.); Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1938. 311.); Kemence (EA 13029/28. – N. N. gy., 1962).

**G 6.3. A katonák által megölt emberevő cigányok.** Az általuk elkövetett bűncselekmények napvilágra kerülését követően katonák törnek rá a cigánytáborra, és mindenkit leöldönsnek, akit ott találnak.

FF: Rakacaszend (Magyar Zoltán, 2001a. 350.).

**G 6.4. A börtönbe zárt emberevő cigányok.** Az elfogott emberevő cigányokat életfogytiglani fegyházra ítélik, és az illavai/az ungvári/a lipótvári börtönben őrzik őket a halálukig.

FF: Szádudvarnok (MZA 102. – Magyar Zoltán gy., 1996); Reste (MZA 84671. – Magyar Zoltán és Varga Norbert gy., 2008).

**G 7. A cigány utolsó kívánsága.**

**G 7.1. Az emberevő cigány utolsó kívánsága.** Kivégzése előtt az egyik cigány-asszony utolsó kívánságként három font emberhúst kér maga és a kivégzettek gyermekei számára.

FF: Kemence (Puskás Péter–Végh József, 1998. 151. – Várnay Sándor gy., 1904); Letkés/Kiskunfélegyháza (MZA 110341. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**G 7.2. Az életmentő cigánykerék (Szökés az akasztófa alól).** Az egyik cigány/a cigányok vajdája utolsó kívánságként azt kéri, hogy az akasztófa alatt még egyszer kedvére hányhasson cigánykereket. Amikor az engedélyt megadják, és a kivégzésre összegyűlt tömeg utat nyit neki, az elítélt sebesen cigánykereket hányva pillanatok alatt kiharikázik a szomszédos erdő sűrűjébe, ahol nyoma vész. / A menekülő cigánnyal találkozik egy szembejövő úri fogat, és megkérdezik tőle, hogy jó irányba mennek-e, mert nem szeretnének lemaradni a kivégzésről, mire a cigány azt a talányos választ adja, hogy az irány jó, de a kivégzéssel egy kis baj van, mert nélküle aligha fogják megkezdeni.

FF: Kemence (Hóke Lajos, 1867a. 8. szám, 31.); Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1838. 311.).

**G 8. A cigányok bosszúja (A megnyúzott főporkoláb).** Néhány cigánynak sikerül megszöknie a börtönből/az akasztófa alól, akik bosszúból a velük szembeni kegyetlenkedésért meglesik a főporkolábot, a kemencei Nyúzó-völgyben elfogják, elevenen megnyúzzák, a testét besózzák, és végül karóba húzzák. A hely azóta viseli a Nyúzó-völgy nevet.

FF: Kemence (Kolacskovszky Lajos, 1938. 311.; Hála József, 1977. 595.; Puskás Péter–Végh József, 1998. 149.); Kemence (EA 21589/98. – N. N. gy., 1943); Kemence (EA 13029/28. – Gárdonyi Zsuzsa et al. gy., 1961); Kemence (MZA 110158. – Magyar Zoltán gy., 2017).

**G 9. Az emberevő cigányokkal kapcsolatos egyéb hagyományok.**

**G 9.1. A biciklipumpával felfújt áldozat.** Az emberevő cigányok egy általuk elfogott nő nemi szervébe biciklipumpát dugnak, és addig pumpálják, mígnem az a kínzásba belehal.

FF: Torna (Magyar Zoltán, 2001a. 351.).

**G 9.3. A bandavezér cédulája.** A cigánybanda vezére megszökik a fogdából, és miközben a csendőrök keresik, ő ott gubbaszt felettük a fa tetején. Amikor a csendőrök elmennek, a cigány egy cédulát hagy a fa törzsén, melyen az áll: „Máskor lepisillek benneteket, mert ott voltam felettetek!”

FF: Kiskovácsvágása (Magyar Zoltán, 2004c. 106.).

**G 10. Az emberevő cigányok leszármazottai.** A sepsi emberevő cigányok leszármazottai az Abaúj megyei Szepsiben/Somodiban/a tornai Komjátiban/az észak-borsodi Tornaszentjakabon.

FF: Debrőd (MZA 103. – Magyar Zoltán gy., 1996); Bódvaszilas, Debrőd, Tornahorvát, Tornaszentjakab (Magyar Zoltán, 2001a. 348–349., 351–352.).

## G 11–20. Egyéb hagyományok

**G 11. Emberevés bosszúból.**

**G 11.1. A megsütött pandúr.** A falubeli legények elfognak egy az asszonyokkal erőszakoskodó pandúrt, megölik, a húsát megsütik, és esznek belőle.

DT: Lendva (Kaszás József, 1995. 129.).

**G 11.2. A becsapott pandúr.** A betyárok bosszúból megölnék egy utánuk nyomozó pandúrt, és a húsából pecsenyét sütnek, amit egy kancsó bor kíséretében a pinceasztalra tesznek. Amikor a pandúr társa benyit a pincébe, a terített asztal láttán nekiáll falatozni, majd csak amikor jóllakottan távozna, akkor veszi észre az ajtó túlsó oldalára akasztott társát, akinek egy jókora darab hiányzik a hátsófeléből.

DT: Gyórság (EA 17566/5–6. – Simon Anna gy., 1972).

**G 11.3. A hűtlen asszony pecsenyéje.** Egy hűtlen asszonnyal a betyárok megsüttetik az általuk kiherélt ispán heréjét, és az asszonyt arra kényszerítik, hogy azt egye meg.

AF: H. n. (DMNA 716/627. – Béres András gy., 1963).

**G 12. Az emberhús mint ínségeledel.** A kegyetlen háború következtében anynyira elpusztul minden/a katonák rekvirálásai miatt annyira elfogy az élelem, hogy az emberek éhségükben egymást/a halottaikat is felfalják/az akasztott embert is levágják a bitófáról, és megeszik a húsát.

FF: Lőcse (Szepességi avagy lőcsei krónika, 1988. 17. – 1684).

AF: Gáborján (Barta Zsolt, 2015. 499.).

ER: Nagyszében vidéke – 2 (Szamosközy István, 1981. 363., 364. – 1606); Marosvásárhely, Nagyenyed vidéke (Borsos Tamás, 1982. 277. – 17. század eleje); Torda (Orbán Balázs, 1889. 194.); Küküllőpócsfalva (Magyar Zoltán, 2005a. 143.).

**G 13. Az embrevő haramiák.** A haramiák az általuk elfogott/elrabolt nőket/gyerekeket megölik és felfalják/az elrabolt gyerekeket dióbélen hizlalják, hogy kövérebbek legyenek, majd megeszik őket.

FF: Boldva (HOMNA 2131. – Kríza Ildikó gy., 1967).

SZ: Gyimes: Kostelek (MZA 460. – Magyar Zoltán gy., 2000).

**G 13.1. A terhes asszony mája.** Egy rabló (Dovec/Gemblyos) megeszi az általa megölt terhes asszony máját, hogy általa természetfeletti erőre tehessen szert.

FF: Litke (Nyáry Albert, 1910. 352.); Guszona (Magyar Zoltán–Varga Norbert, 2007. 145.).

→MZ VII. E 3.6.3.

**G 14. Az embrevő veres barátok.** A veres barátok nyárson sütik az elfogott gyerekeket. / A veres barátok a kolostorukba becsalt nőket megölik, és a húsuikon élnek. / A veres barátok legjobban a nők mellehúsát szeretik.

FF: Bódvalenke – 2, Zsarnó (Magyar Zoltán, 2001a. 242–243.).

→MZ III. F 50.

**F 15. Az embrevő tatárok.**

→MZ IV. C 115–117.

**G 18. Az embrevő boszorkány.** A boszorkány felfalja az általa elfogott embereket/a magához csalt gyerekeket.

DT: Burgenland\* (Olvasókönyv, é. n. 188.).

→II. K 63.4. →Tündérmesék.

**G 20. Az emberhúst áruló mészáros.** Egy mészáros/hentes/rablók/zsidók/cigányok az üzletben/a vásárokon virsliként/kolbászként/pecsenyeként árulják az általuk meggyilkolt emberek húsát.

KM: Budapest: Józsefváros (Borsszem Jankó, 1872. június 16. 4–5.); Budapest: Rákospalota, Újpest, Pestszenterzsébet, Kőbánya (Pelle János, 1995. 63–64.); H. n. (Szabó Dániel, 2010. 427.).

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 349.).

AF: Kunmadaras (Vörös Éva, 1994. 73.).

ER: Marosvásárhely/Nagyenyed vidéke (Borsos Tamás, 1982. 277. – 17. század eleje); Küküllőpócsfalva – 2 (Magyar Zoltán, 2005a. 143.); Nagybánya (Szabó Dániel, 2010. 427. – 1950-es évek); Visa (Magyar Zoltán, 2012a. 369.).

**G 20.1. Az emberhúst áruló cigányok.** Az embrevő cigányok a vásárban pecsenyének kisütve árulják áldozataik húsát.

FF: Debrőd (Magyar Zoltán, 2001a. 349.).

**G 20.2. Az emberhúst áruló zsidók.** A zsidók a piacon emberhúsból készített kolbászt árulnak/kolbászt készítenek a rituális gyilkosságaik alkalmával elpusztított gyerekek húsából. / A zsidók Izraelben a kóser előírásoknak megfelelően konzervet gyártanak a lelőtt palesztin gyerekekből.

AF: Kunmadaras (Vörös Éva, 1994. 73. – 1946).

ER: Nagybánya (Szabó Dániel, 2010. 427. – 1950-es évek).

KM: H. n. (Szabó Dániel, 2010. 427.).

→Modern mondák.



**A MAGYAR TÖRTÉNETI MONDÁK KATALÓGUSA** a nemzetközi folklorisztika első olyan tudományos monográfiája, amely típus- és motívumindex formájában, hatalmas adarbázis alapján mutatja be egy európai nép folklórjának azt a szegmensét, amely a történelmi és kultúrtörténeti emlékezetre reflektál népköltészeti (prózaepikai) formában. E kézikönyvsorozat a benne szereplő kulturális örökség révén sok-sok generáció teremtő képzeletvilágát, ezeregy száz év történelmének lokális és nemzeti hagyományait összegzi és rendszerezi. Olyan szellemi katedrális ez, amely az európai kultúrkör minden bizonnyal tematikailag legváltozatosabb mondavilágát örökíti meg.

**A KATALÓGUS HETEDIK KÖTETE** a népi hősök egy speciális csoportját, a betyárokat állítja a középpontba, mintegy négyszáz, a magyar folklórban névvel és narratív hagyományokkal együtt emlegetett betyárt. A nemzeti betyárnak tekintett Rózsa Sándort éppúgy, mint azokat a nem országos hírű, ám több tájegységen is nevezetes szegénylegényeket, illetve olyan kisebb hírű betyárokat, akik csak a saját falujukban, vagy mindössze két-három községben voltak ismertek. E kötetet – akárcsak a nemzeti hősök és a háborúk esetében – egy általános, összesített típusjegyzék vezeti be, majd azt követi a szuverén mondakörök listája fontossági sorrendben és alfabetikus rendben. Ez a kötet azonban túl is nyúlik az urakat fosztogató és a szegényeket segítő „jó betyár” tematikáján, hiszen a törvényen kívüliség a fő szervező elve, miáltal a különféle rablók és rablótörténetek éppúgy részét képezik, mint a vérvád vagy az emberevés folklór-hagyománya.

